Karaasa Yeena Rau Kioo Kuaivovee

The New Testament in the Waffa language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Waffa long Niugini

Wycliffe

Karaasa Yeena Rau Kioo Kuaivovee

The New Testament in the Waffa language of Papua New Guinea
[waj]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1975, 1987, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1987 by Bible League International

Web version
© 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
http://www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

http://www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long http://tokplesbaibel.org. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long

http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Vo kua vo kuavai deevau vainnee?

Matai	Mat	5
Marakaa	Mar	98
Rukaaso	Ruk	155
Yuvuaano	Yuv	252
Aposoroo	Apo	319
Rooma	Room	407
1 Koridii	1 Kor	453
2 Koridii	2 Kor	495
Garatiaa	Gar	524
Epesiisa	Epe	540
Piripii	Pir	555
Korosii	Kor	566
1 Tesoronikii	1 Tes	577
2 Tesoronikii	2 Tes	586
1 Timotii	1 Tim	592
2 Timotii	2 Tim	604
Titii	Tit	613
Pirimuuno	Prm	619
Eporai	Epo	622
Yakoopo	Yak	658
1 Petorooso	1 Pet	669
2 Petorooso	2 Pet	682
1 Yuvuaano	1 Yuv	690
2 Yuvuaano	2 Yuv	701
3 Yuvuaano	3 Yuv	703
Yutaava	Yut	705
Reveraisiina	Rev	709

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Matai

Mataivaano Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara reeravai

Mataiva Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara roo kuaivo ataama vaivai. Anutuuqo kua yeena rau kioo vaidi Yisuuva gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanaraivaara Mataiva reeravai. Anutuqo Nnaaruaa Kua Kiaa Yeena Rau Kioovaki vau kuaiyauvaa ari gioonna kiaapuuya kiaa mmuuyauvo Yisuuva varuuvaki kaanaiyauvo vairavai. Yisuunna kaano Yutayaiyakidiri inna mmateeravai. Aa mmayaaya yoketaa aavo hama Yutayaiyara nnaasu vaivai. Mmuakiaa mmatavau variaa gioonna kiaapuuyaniaatama vaivaivee.

Yisuu Kirisiinna oyaiya kuavai
(Rukaaso 3:23-28)

1 1 Aanna Yisuu Kirisiinna oyaiya kuavai. Aaparahaamooya Davuitiiya
oyaivakidiri Yisuuva diiteeravai.
2 Aaparahaamo ari mmaapuuvaa
Isaakaa mmata kiooduu
Isaako Yakoopaa mmata kiooduu
Yakoopo Yutaanna mmata kioo
ari kata vayaidaatama mmata kieeravai.
3 Yutaava ari mmaapuuvaitana
Pereseeya Seraaya mmata kiooduu
ngiari kaanaa nnutuuvo Tamaarovee.
Pereseeva Eseroonaa mmata kiooduu
Eseroono Araamaa mmata kiooduu
4 Araamo Aminataapaa mmata kiooduu
Aminataapo Nasoonaa mmata kiooduu
Nasoono Saramoonaa mmata kiooduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Saramoono Buaasaa mmata kiooduu
inna kaanaa nnutuuvo Rahaapovee.
Buaaso Yoveteenna mmata kiooduu
inna kaanaa nnutuuvo Ruutovee.
Yoveteeva Isainna mmata kiooduu
6 Isaivaano kieeta vaidiivaa
Davuitiinna mmata kieeravai.
Davuitiiva vaidiivaa nnutuuvo Uriaanna
muaadaivaa vara kioo
mmaapuuvaa Soromoonaa mmata kiooduu
7 Soromoono Rekaviaamaa mmata kiooduu
Rekaviaamo Aviaanna mmata kiooduu
Aviaava Asaanna mmata kiooduu
8 Asaava Yosapataa mmata kiooduu
Yosapato Yoraamaa mmata kiooduu
Yoraamo Usiaanna mmata kiooduu
9 Usiaava Yotaamaa mmata kiooduu
Yotaamo Akasaanna mmata kiooduu
Akasaava Isikiaanna mmata kiooduu
10 Isikiaava Manaseenna mmata kiooduu
Manaseeva Amoosoonna mmata kiooduu
Amoosoova Yosiaanna mmata kiooduu
11 Yosiaava Yekoniaanna mmata kioo
ari kata vayaidaatama mmata kiooduu
iya varuu suaivaki vaidi Bapuroonaaya
numa gioonna kiaapuuya vitada
ngiari yoosinnaivaki yapa kieeravai.
12 Yekoniaava Seratiereenna mmata kiooduu
Seratiereeva Seruvavereenna mmata kiooduu
13 Seruvavereeva Avituunna mmata kiooduu
Avituuva Eriakiimaa mmata kiooduu
Eriakiimo Asoroonna mmata kiooduu
14 Asoroova Satokoonna mmata kiooduu
Satokoova Akiimaa mmata kiooduu
Akiimo Erutuunna mmata kiooduu
15 Erutuuva Eriasaaraa mmata kiooduu
Eriasaaro Mataanaa mmata kiooduu
Mataano Yakoopaa mmata kiooduu
16 Yakoopo Yoosiipaa mmata kieeravai. Yoosiipo inna Mariaanna vaativai.
Mariaava ari mmaapuuvaa Yisuunna mmata kiooduu vaidiiyaano
innara tunoo: Aanna Misiaa vaidi Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivovee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Aaparahaamo varuu suaivakidiri inna sidinnaidiiya yaakuuvaitana
yukukidiri taarama taarama varia rada nnidada iyakidiri Davuitiiva
diiteeravai. Davuitiiva diitoo suaivakidiri mmuaikaraama inna
sidinnaidiiya yaakuuvaitana yukukidiri taarama taarama varia rada
nnidada iya varuu suaivaki vaidi Bapuroonaaya numa iyaata rapidada
yaatara kiada vitada ngiari yoosinnaivaki yapa kieeravai. Iya Isarairaiya
yapa kiooduu varuu suaivakidiri mmuaikaraama Yekoniaanna
sidinnaidiiya yaakuuvaitana yukukidiri taarama taarama varia rada
nnidada tooduu Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo diiteeravai.

Yisuunna mmateera kuavai
(Rukaaso 2:1-7)

18 Yisuu Kirisiinna mmatoovo ataama vairavai. Yisuuva hama varuu
suaivaki inna kaanaa Mariaanna Yoosiipo varaanara kuaivaa kiaa teerama
kioo hama inna varooduu Mariaava rikiooduu Mmannasa Yoketaivoono
vaa nnaakaraivaa inna mmiravai. 19 Mmuduu Mariaanna vaatiivo
Yoosiipo vaidi yoketaavoonora tioo hama mmamma maisaivaa Mariaanna
mmirainno kati haumaki inna titaanaraivaara yaata utiravai. 20 Homo
ivaara yaata utuoo varioo vainno ruvuaataivaa tooduu Udaanga Anutuuqaa
aangeraa voovoono tuma inna kiaa mmioo tunoo: Yoosiipo, Davuitiinna
oyaivakinnaa vaidikuavee. Ai nnaata Mariaanna varaanaraivaara sa
aatuunna taara yaata utuanee. Varaanee. Mmannasa Yoketaivoono
nnaakaraivaa inna aakiaivaki yapaivaivee. 21 Fai iva mmaapuvai mmatanai
a inna nnutuuvaa Yisuuvavee tinaravai. Fai ivoono ari seena gioonna
kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kioo iya vitoo yoketaivau
yapaanaraivaara a inna nnutuuvaa Yisuuvavee tinaravai.
22-23 Nnaaruaa vaidi Udaanga Anutuuqaa kuaivaa kooyaa tira forofetaa
voovoono Anutuuqo inna kiaa mmuu kuaivaa fafaarainno ataa kua
tunoo: Fai kiaatanna yoketaa hama vaidi voovoono inna tasipaivoono
nnaakara sunnainno mmaapuvai mmatanai iya inna nnutuuvaa Imanueero
kiaaravee, tiravai. Ii nnutu ivaa oyaivo tinoo: Anutuuqo ti tasipainoo,
tiivai. Nnaaruaa vaidi forofetaivo fafaara roo kuaivo ngioo ngioo Yisuunna
mmatoo suaivaki innara kua tuu kua mmuakiaayauvai kaanaivo vairavai.
24 Itaama vauduu Yoosiipo diitoo Udaanga Anutuuqaa aangeraivo inna
kiaa mmuu kuaivaa rikioo iinno ari nnaataivaa vareeravai. 25 Varooduu
homo Mariaava nnaakara sunnaivaata varuu suaivaki Yoosiipo hama
inna tasipama nuairavai. Yapooma Mariaava mmaapuuvaa mmata
kiooduu Yoosiipo inna nnutuuvaa Yisuu-o tiravai.

Vaidi suai raari roopinnai varuuya Yisuunna taara nniravai

2 1 Yoosinna pinaivaa nnutuuvo Yutayaa ivaki vau yoosinna kiisaivaa
nnutuuvo Pitiriheema ivaki Mariaava Yisuunna mmateeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Inna mmatoo suaivaki Herooto Yutayaiya kieetavai variravai. Varuduu
vaidi tinni ruaa vooya aakiapuaiyauvo tooyauvaara mmoori uuya suai
raari roopinnaidiri nnidada numa Yerusareema gioonna kiaapuuya
yaparaida tunoo: 2 Nnaakara meediivo Yutayaiya kieetavai varinoo
kiaivo deevakiinno variinnee? Ari aakiapuaivo suai raari raipinnai
ngioo varikiai ta ivaa taa rada numa ti ausa mmuduuyaiyauvaa inna
mmiaara ngiaunnanoo, 3 tuduu rikioo kieeta vaidi Herooto iya tuu
kuaivaa rikioo pinaama nnikiarauduu mmuakiaa gioonna kiaapu
Yerusareema varuuyaatama rikiada nnikiarairavai. 4 Nnikiarauduu
Herooto mmuakiaa Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata
vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama tuduu innasi nuunauduu iya
yaparainno tunoo: Fai deevakidiri Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaa
kaano mmataanarannee? 5 tuduu rikiada iya inna kuaivaa sai tunoo:
Yutayaivaki vai yoosinna kiisa Pitiriheemadiri fai mmataanaravaivee.
Nnaaruaa vaidi forofetaa voovoono ivaara Anutuuqaa avaivaa fafaara roo
tunoo:

6 Yutayaivaki vai yoosinna Pitiriheemaivo
kiisavai vaikiai
yoosinna pinaa Yutayaa kieetaiya
ivaara kiaanoo:
Fai yapooma ii yoosinna ivaa
nnutuuvo pinaavai vainaravaivee, kiaavai.
Fai ivakidiri vaidi kieeta voovai diitoo
ni gioonna kiaapu Isarairaiyara dinaravaivee.

Forofetaivoono itaa kua tiravaivee. 7 Iya itaa kua tuduu rikioo Herooto
iya tuu kuaivaara yaata utuoo vaidi tinni ruaa suai raari roopinnaidiri
nnuuya tuduu haumakinaa nnida innasi nuunauduu iya yaparainno
tunoo: Dee suaivau aakiapuaivo nnuunnee? 8 kiaa kioo iya sai tuu kuaivaa
rikioo Pitiriheema iya titoo tunoo: Oo nnaakaraivaara tuqinnama
buaidada teekio ngii too vainai numa ni giaa ni mikiai fai neetaata oro ni
ausa mmuduuyaivaa inna mminaravee, 9 tuduu iya inna kuaivaa rikiada
ivaki pikiada diitada aataruuvau vida tooduu aakiapuaivo vaa suai
raari roopinnai iya toovoono iya too vainno iya tauraa vitoo vioo vioo
nnaakaraivo varuu nnauvo vauvau diravai. 10 Duduu iya aakiapuaivaa
teeda kaayauma sirigauduu iya ausaiyauvo yoketairavai. 11 Yoketauduu
iya nnauvaki oro nnaakaraivaata kaanaa Mariaannaatama teeda toorivu
yau harada ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa nnaakaraivaa mmiravai.
Mmida ngiari utuaiyauvakidiri mminnaa yoketaiyauvaa kati inna
mmida voovoono sikau mmannaammannauvaa nnutuuvo gooraivaa inna
mmuduu voovoono yatari ranaivaa hudooduu suuda yoketaa vuuvaa
inna mmuduu voovoono kupuuvaa roosuuvaa nnutuuvo miiraivaa inna
mmiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Mmi taika kiada oro vuru vaida ruvuaataivaa tooduu Anutuuqo
yaagueeqama iya kiaa mmioo tunoo: Sa keenaa Herootaasi kuatee, tuduu
rikiada ari vo aataru voovaugiataa ngiari yoosinna viravai.

Yoosiipooya Mariaaya Iyiipa aatu viravai

13 Iya vida kiooduu Yoosiipo vainno ruvuaataivaa tooduu Udaangaivaa
aangeraa voovoono tuma inna kiaa mmioo tunoo: Diitee nnaakaraivaata
ari kaanaatama vitee yoosinna Iyiipa Herootaa yaatu kuanee. Herooto
tinai ari ngiaammuauya nnaakaraivaa ruputikio putuaiveeraivaara fai
innara buaama rada nookiaaravai. Ivo itaama iinaraivaara Iyiipa viee
ivaki varinanai neenoo kava i tinai rikiee pikiee aapi ngianee, 14 tuduu
rikioo Yoosiipo heenaki diitoo nnaakaraivaata kaanaatama vitoo Iyiipa
vioo vioo 15 oro ivaki varududuu Herooto putiravai. Nnaaru vaidi
forofetaa voovoono Udaangaivo inna kiaa mmuu kuaivaa fafaarainno
tunoo: Na ni Maapuuvaa Iyiipadiri kiaaduu nniravaivee, tiravai. Iya
Iyiipa vuduu ii kua ivaa kaanaivo vairavai.

Herooto nnaakaraiya ruputuateera tiravai

16 Vaidi suai raari roopinnaiya Herootaa yokekiaa kiada vuuvaara
rikiooduu inna ausaivo pinaama nnannatooduu Herooto vaidi vooya
titooduu Pitiriheema ivaki vida mmuakiaa vainima vau yoosinnaiyauvaki
vida ngiaammuau taara nuanu varooyaata iya nnaagiai mmatooyaatama
ruputuduu putiravai. Tauraa vaidi suai raari roopinnaiya tooduu
aakiapuaivo iya too vau suaivakidiri mmatoo nnaakaraiyaata nnaagia
nnaagiai mmatooyaatama ruputuduu putiravai.
17 Nnaaru vaidi forofetaa voovai nnutuuvo Yirimiaava ivaara fafaara
roo tuuvaa kaanaivo vairavai. 18 Yirimiaava tunoo:

Yoosinna Ramaivaki gioonna kiaapuuya
kaayau rateera akuaivaata
yaagueeqa aayannaivaatama rikiaavai.
Raheeraa nneeditunnaiya
ngiari nnaakaraiyara ratadada
iya vaa putu taikaivaara mmannammanna rataavai.
Iya seenaiya iya ausaiyauvaa tuqinnaaree kiaa
iidada taavo hama yoketaivaivee.

Forofetaa Yirimiaavaano itaa kua tiravai.

Yoosiipooya Mariaaya Iyiipadiri nniravai

19 Herooto vaa putuduu Yoosiipo Iyiipa hara kioo varioo vainno
ruvuaataivaa tooduu Udaangaivaa aangeraa voovoono tuma inna kiaa
mmioo tunoo: 20 Diitee nnaakaraivaata ari kaanaatama vitee yoosinna
Isarairaivaki kuanee. Vaa vaidiiya nnaakaraivaa ruputuaara uuya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

putiravaivee, 21 tuduu rikioo diitoo nnaakaraivaata kaanaatama vitoo
yoosinna Isarairaa viravai.
22 Vioo vioo Yoosiipo Yutayaa ivaki varinaree kiaa rikiooduu Akiraaso
ari koonna Herootaa mmaataivaa varoo Yutayaiya kieetavai varuduu
rikioo ivaki kuanaraivaara aatuuravai. Aatuunno vainno ruvuaataivaa
tooduu Anutuuqo inna kiaa mmuu kuaivaa rikioo iinno yoosinna pinaa
Karirayaara vioo vioo 23 oro yoosinna kiisa voovai nnutuuvo Nasareeta
hara kioo variravai. Nnaaru vaidi forofetaiya fafaaraida tunoo: Fai
vaidiiya Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara kiaara: Nasareetaa
vaidivaivee, kiaaravaivee, tiravai. Yoosiipo oro Nasareeta hara kioo
varuduu forofetaiya itaa kua tuuvaa kaanaivo vairavai.

Yuvuaano nnoori apiraivoono kuaivaa iya kiaa mmiravai
(Marakaa 1:2-8; Rukaaso 3:1-18; Yuvuaano 1:19-28)

3 1 Vo suai suai voovaki Yuvuaano nnoori apira vaidiivo numa Yutayaa
ivaki vau mmata voovai koo mmuyai gaangaivau nuainno varioo
Anutuuqaa mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo iya tunoo:
2 Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada ausa hanigiaatee.
Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo aa vainima nninoo, tiravai.
3 Nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava Yuvuaanaara aa kua aavaa fafaara
roo tunoo:

Vaidi voovoono koo mmuyai gaanga voovau
dioo vainno aayanna roo tinara:
Ngia ngii kieetaivaara
aataruuvaa teerairaivaa roosiima
ngii Udaangaivaara teerama kiaatee.
Udaangaivo ngiiisi nninaraivaara
teeraida safuuma kiaatee, tiravai.

4 Yuvuaano puara kamera yaasiivaadiri yaapaivaa roosiima iima
uyu kioo nnabaivaadiri vausaivaa iima kioo ari tammaivaki rau kioo
kaisaivaa nnoo ngengengoongaivaa suuyaivaa nneeravai. 5 Mmuakiaa
gioonna kiaapu Yerusareemaiyaatama vo yoosinna vo yoosinna Yutayaa
ivaki vau yoosinnaiyaatama nnoori Yorotaana vainima varuuyaatama
Yuvuaanaasi vida 6 ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa Anutuuqaa
kiaa kookieema kiooduu nnoori Yorotaanaivakidiri Yuvuaano iya
apiravai.
7 Apuoo varioo tooduu vaidi Farisai vooyaata vaidi Satuukai
vooyaatama nnoori varaaraivaara innasi nnuduu too iva iya tunoo:
Ngia vaidi maisaso, gioono ngii giaa ngii mikiai ngia Anutuuqo irisai
maisaivaa ngii minaraivaara rikiadaida aatuuda niisi ngiaannee?
8 Ngia kutaa tuanaa ngiingii mmoori maisaiyauvaa pikiada ngiingii
ausaiyauvaa hanigia kiada mmoori yoketaivaa iikio kaanainai na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

teenai niisi ngiatee. 9 Sa ngiengienaidiri yaata utida kiatee: Inna
Aaparahaamo ti rubuungovee. Ta aikiooma variaunnanoo, kiatee. Na
ngii giaa ngii miaunoo. Aa sikau aayauvaadiri Anutuuqo iinaree tioo
iinai vida hanigiada fai Aaparahaamaa uru nnaakaraya variaaravai.
10 Aanna makee Anutuuqo irisai maisaivaa mminaraivo vaidiivo haivaa
yatariiyauvaa oyaiyauvaki teerama kioo tu kioo vaivaa roosiivai. Yatari
hama iira yoketaa vaivaa fai hanaa rakau ikiana kagaari kiaanaravai.
11 Ngiingii ausaiyauvaa hanigiada yoketaama variaivaara na mmanna
nnooriivaadiri ngii apuaunoo. Vaidi ni nnaagiai nninaraivo nnoonna
vaidivai. Na kiisa vaidivai. Hama na yopeema mmoori vareera
ngiaammuauvai roosiima variee inna yuku nnabaivaitana varee
kuanaravai. Fai ivoono Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivaa tino too ngia
vaa ausa hanigiaiya ngii aakiaiyauvaki varinaravai. Ngia hama ausa
hanigiaiya fai irisai maisa ikia roosiivaa ngii mminaravai. 12 Vaidiiya
yeenna vuiitaivaa savooraivaadiri uyu kagaari kiada kaanaivaa
vareerayaama ivoono ari savooraivaadiri varoo vuiita iiraiyauvaa
rummua rusuku kioo supiya uyu ngiau kiaikio iiraiyauvo mmatayaa tuoo
kuaikio varoo ari yeenna yapeera nnauvaki yapa kioo nnabaiyauvaa
varoo ikiaivo hama tasuuvaki kagaari kiaanaravaivee, tiravai.

Yuvuaano Yisuunna nnoori apiravai
(Marakaa 1:9-11; Rukaaso 3:21-22)

13 Ii suai ivaki Yisuuva yoosinna Karirayaa pikioo Yuvuaano inna
nnoori apuaiveera nnoori Yorotaana ivaki nniravai. 14 Numa duduu
Yuvuaano inna ooqoo tinara iinno tunoo: A aaniira niisi ngiannannee?
Eenoo ni apinaraivo inna yoketaavaivee, 15 tuduu rikioo Yisuuva inna
sai tunoo: Inna aikioovai. Aanna makee eenoo ni apuanee. Ta itaama
iida Anutuuqo mmuakiaa mmoori aataru yoketaivaa ti kiaa ti mmiivaa
iikiaaravee, tuduu rikioo Yuvuaano ee-oo tiravai.
16 Kiaa kioo Yisuunna nnoori apu kioo saivaata Yisuuva nnooriivakidiri
numa dioo vainno reeri tooduu ngiauvo rusiti varoo vioo sai ngioo
sauduu Anutuuqaa Mmannasaivo ngiaamma mirunnaivaa roosuuvoono
tuoo tuoo tuma innayaa variravai. 17 Varuduu rikiooduu ngiau
aapuuvakidiri Anutuuqaa kuaivo tuoo tunoo: Inna ni Maapu tuanaivovee.
Na innara mmuduuya ruee na inna tauko pinaama ni yoketainoo, tiravai.

Sataango Yisuunna iinno taanaree kiaa iiravai
(Marakaa 1:12-13; Rukaaso 4:1-13)

4 1 Sataango Yisuunna iinno teeno ivo muaraagakiainaaree kiaa
uuduu Mmannasa Yoketaivoono Yisuunna vitoo koo mmuyai
gaanga voovaura viravai. 2 Oro kiooduu hara kioo varuduu ikianna
heenaiyauvo taara vaidivaitana yuku yaaku taika kiooduu Yisuuva

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeennaivaa hama nneerama kioo kati varududuu nnaagiai pinaama
inna yeenna rairavai. 3 Inna yeenna rauduu Sataango numa inna tunoo:
A Anutuuqaa Mmaapukuavee tiee aa sikau aayauvaa tino too hanigioo
yeenna bereetayauvai vakiaivee, 4 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu voovoono
yeennaiyauvaa nnaasu nnaivoono hama yaagueeqaivaa inna mmiivai.
Anutuuqaasidiri tii kua mmuakiaavai rikiaivoono yaagueeqaivaa
inna mmiivai. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaivee, 5 tuduu rikioo
Sataango Yisuunna vitoo yoketaa yoosinna Yerusareema vioo nuunaira
nnau pinaivaa pupukiaivau yapa kioo inna tunoo: 6 A Anutuuqaa
Mmaapukuavee tiee suairoommu kiee kuanee. Anutuuqaa kua fafaaraivo
vainno tinoo:

Fai Anutuuqo ari aangeraiya titanai
aiyara haitatuukiaaravee.
Ai yukuuvaa sikauyaadiri
rusimmaurivoora kiaa
iya ngiari yaakuuyauvaadiri
suoodaa i sootu utuaaravaivee.

Inna kuaivo itaa kua tiivaivee, 7 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
Anutuuqaa kua fafaara voovai vainno tinoo: Sa i Udaanga Anutuuqaa
iinna taanee, tiivaivee, 8 tuduu rikioo Sataango kava Yisuunna vitoo oora
taapi hokobaivau yapa kioo mmuakiaa vo mmata vo mmataiyauvaata
mmuakiaa mminnaa yoketaiyauvo ivaki vauyauvaatama inna
vitairavai. 9 Vitaama kioo tunoo: Fai a niiyara toorivu yau haree ai ausa
mmuduuyaivaa ni minai fai na aa mmuakiaa aayauvaa i mminaravaivee,
10 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Sataango, ngieera kuanee.
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: A Udaanga Anutuuqaa ai ausa
mmuduuyaivaa mmiee inna mmooriivaa nnaasu iikianee, tiivaivee,
11 tuduu rikioo Sataango inna pikioo vuduu aangeraiya tuma inna
haitatuuravai.

Yisuuva ari mmooriivaa tauraa Karirayaa ivaki iiravai
(Marakaa 1:14-15; Rukaaso 4:14-15)

12 Yisuuva vaidiiya Yuvuaanaa oovi nnauvaki yapa kioo kuaivaa rikioo
mmata Karirayaa ivaura viravai. 13 Vioo yoosinna kiisa Nasareeta pikioo
vioo nnoori haruunga Karirayaa vainima vau yoosinnaivaa nnutuuvo
Kapanauma oro ivaki hara kioo variravai. Ii mmata ivo nnaaruaa
vaidiivaitana Seporoonaya Nafataraiya mmatavai. 14 Nnaaruaa vaidi
forofetaa voovai nnutuuvo Yisayaava fafaara roo kuaivaa Yisuuva uuvaa
kaanaivo vairavai. Yisayaava fafaara roo kuaivo vainno tinoo:

15 Nnoori Yorotaana sainai
nnoori haruunga vainiivau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Seporoonaya Nafataraiya mmataivo vauduu
ii mmata ivaa nnutuuvo Karirayaa ivaki
vaidi hama Anutuuqaa kua rikiooya variaanoo.
16 Vaidiiya heenaivaki variaaneema
iya varida fai mmeekia pinaivaa taaravai.
Iya putira yoosinnaivaa
heenaki roosiima variaiya teekio
fai mmeekiaivo taanaravaivee.
Yisayaava fafaara roovo itaa kua tiivai. 17 Ii suai ivakidiri Yisuuva
Anutuuqaa mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo:
Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada ngiingii ausaiyauvaa
hanigiaatee. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo aa vainima
nninoo, tiravai.

Yisuuva tavau vareera vaidi taarama taaramaara tiravai
(Marakaa 1:16-20; Rukaaso 5:1-11)

18 Yisuuva nnoori haruunga Karirayaa siriivau nuainnonno tooduu
tavau vareera vaidi kato vayoovaitana Simoono vuai nnutuuvo Petorooso
ari kataivo Adiriaasooya ngiari utua vaaheevaa tavaura nnooriivaki
kagaari kiada tu kiada vauduu 19 Yisuuva ivaitana tunoo: Ngia ni nnaagiai
nnikiai na ni kuaivaa ngii giaa ngii minai ngia tavau vareerayaama
gioonna kiaapuuya vitada niisi ngiatee, 20 tuduu rikiada makee tuduu
ivaitana ngiari utua vaaheeyauvaa pikiada inna nnaagiai viravai.
21 Ivakidiri vidada Yisuuva tooduu vo vaidi kato vayoovaitana
Yakoopooya Yuvuaanaya Sevetainna mmaapuuvaitana ngiari gioonna
tasipama kanuuvaki varida ngiari utua vaaheeyauvaa sapiraida variravai.
Sapiraida varida tooduu Yisuuva ni nnaagiai ngiateera ivaitanaara
aayanna rooduu 22 kanuuvaki ngiari gioonna pikiada makee tuduu
Yisuunna nnaagiai viravai.

Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(Rukaaso 6:17-19)

23 Yisuuva nuainnonno mmuakiaa yoosinnaiyauvo Karirayaa
vauyauvaki vioo ngiari nuunaira nnauyauvaki vioo Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmioo mmuakiaa
nniitaroo ari vookara ari vookarauyauvaa tuqinneeravai. 24 Tuqinnooduu
iva uu mmayaayaivaa mmuakiaa yoosinna Suriaa varuu gioonna
kiaapuuya rikiada mmuakiaa ari vo nniitaroo vo nniitarooyaata mmagia
maisaiya iya aakiaiyauvaki varuuyaatama makemakee putida vaida kava
diitooyaata yuku yaaku putuuyaatama vitada Yisuunnasi nnuduu iva
iya tuqinneeravai. 25 Tuqinnooduu kaayau gioonna kiaapuuya Yisuunna
nnaagiai viravai. Gioonna kiaapu Karirayaivakidiriaatama vuduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaakuuvaitana vau yoosinnaiyauvaa nnutuuvo Dikaporiisaivakidiriaata vuduu Yerusareemaivakidiriaatama vuduu Yutayaivakidiriaata vuduu nnoori Yorotaana sainai varuuvakidiriaatama Yisuunna nnaagiai viravai.

Yisuuva taapiivaudiri mmayaayaivaa tiravai

5 1 Yisuuva kaayau gioonna kiaapu innasi nnuuya too taapi kiisaivau
vioo ivau hara kioo varuduu ari ngiaammuauya innasi vuduu too
2 ari kuaivaa iya kiaa mmioo varioo tunoo:

Gioonna kiaapuuya kaayauma yoketairavai
(Rukaaso 6:20-23)

3 Gioonna kiaapuuya ngiariiyara kiaanoo: Hama ta yopeema Anutuuqaa roosiikiaunnayavee, kiaiyara Anutuuqo iyara yoketainoo. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo vaa iyasi vainoo.
4 Gioonna kiaapuuya ausa mmuaararaivaa varada ratada variaiyara Anutuuqo iyara yoketainoo. Anutuuqo iya ausaiyauvaa tuqinnaanaravai.
5 Gioonna kiaapuuya tirooma adida variaiyara Anutuuqo iyara yoketainoo. Anutuuqo kua kutaivaa tioo iya mminaraivaa fai iya varaaravai.
6 Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa aataru yoketaivaara mmuduuya rida safuuma iya iikiataiyara Anutuuqo iyara yoketainoo. Fai Anutuuqo ari aataru yoketaa mmuakiaavai iya vitaino iya yoketainaravai.
7 Gioonna kiaapuuya ngiari seenaiyara boo kiaiyara Anutuuqo iyara yoketainoo. Anutuuqo fai iyara boo tinaravai.
8 Gioonna kiaapuuya iya aakiaiyauvo yamaama vaiyara Anutuuqo iyara yoketainoo. Fai iya Anutuuqaa taaravai.
9 Gioonna kiaapuuya rapiraivaara ooqoo tiraiyara Anutuuqo iyara yoketainoo. Fai Anutuuqo iyara tinara: Iya ni naunna maapu tuanaayavee, tinaravai.
10 Gioonna kiaapuuya safuuma varira aataruuvaa iikiaani vooyaano kuminayaa mmuaararaivaa iya mmiaiyara Anutuuqo iyara yoketainoo. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo vaa iyasi vainoo.
11 Ngia ni nnaagiai ngiaivaara gioonna kiaapuuya ngiiiyara maisa kua tida mmuaararaivaa ngii mida ngiiiyara unnakua unnakua tikiai sa yaata utuatee. Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. 12 Irisai yoketaivo ngiiini ngiau aapu vaivaara yaata utida sirigaida variatee. Maisa mmooriivaa ngiiiyara iikiaaneema gioonna kiaapu vooya nnaaru varuu forofetaiyara iiravai.

Yisuuva yorokuuvaata mmeekiaivaatama mmataama kioo tiravai
(Marakaa 9:50; Rukaaso 14:34-35)

13 Gioonna kiaapu mmatayaa variaiya ngiari yeennaiyauvunu yorokuuvaa haata kiada nneeda taavo iya yoketaineema ngia yorokuuvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

roosiima variaani gioonna kiaapuuya ngii taavo iya yoketainoo.
Yorokuuvo vainnonno maisainai fai ngia aaniivaadiri iikio kava
yoketainarannee? Hama yopeemavee. Vaa maisaikiai kati kagaari kiaani
gioonna kiaapuuya ivau yuku raavai.
14 Gioonna kiaapu mmatayaa diaiya ngia iya mmeekiaivaa roosiikiaaya
variaanoo. Yoosinna pinaivo taapiivau vaivo hama yopeema fai haumaki
vainaraivaa roosiima ngia variaanoo. 15 Hama gioonna kiaapu voovoono
toobaivaa subi kioo varoo oro yapa kioo yavaivaa varoo toobaivau
tuarapuatikama rummua apu kiaikio vaivai. Ivo toobaivaa varoo
kiikoo koovau hirivai. Hiri kiaikio mmuakiaa gioonna kiaapu nnauvaki
variaiyaki mmeekiaivo taivai. 16 Itaama vainai ngia mmoori yoketaivaa
iikiaivaa gioonna kiaapuuya teeda Anutuuqo ngiau aapu variivaara kua
yoketaivaa kiateeraivaara ngia toobaivaa roosiima variatee.

Yisuuva kua mmaanna tuuvaara tiravai

17 Sa ataa kua yaata utida kiatee: Ivo Anutuuqaa mmaanna tuu
aataruuyauvaatama forofetaiya kua kiaa mmira aataruuyauvaatama
hatokaanara tiiravaivee, kiatee. Hama na iyauvaa hatokaanara tiiravai. Ii
kua mmaanna iyauvaa kaanaiyauvo vakiaiveeraivaara na tiiravai. 18 Na
kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaki
kiisa fafaaraivo vaivakidiri fai hama gioonna kiaapu voovoono yopeema
fafaara kiisa voovai rugaanaravai. Ngiau mmata taikeera suaivaki fai
homo iyauvo vaino Anutuuqo mmuakiaa kuayauvai ivaki vaiyauvaa iima
taika kiaanaravai. 19 Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa mmaanna
tuu kuaivakidiri kua kiisa voovai hatokoo koonnama iinno gioonna
kiaapu vooya ari koonnama ii aataruuvaa iya vitainai teeda iikio fai
Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki inna tinara: Aduoo tuanaivau
varianee, tinaravai. Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa mmaanna
tuu kua mmuakiaayauvai rikioo iinno gioonna kiaapuuya ivo kuai
aataruuvau kuateeraivaara iya kiaa mmiivo fai Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaki inna tinara: Aruoo varianee, tinaravai. 20 Na
ngii giaa ngii miaunoo. Ngia safuuma varira aataruuvo vaidi Farisaiya
varira aataruuyauvaatama vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiya varira
aataruuyauvaatama hama yaataranai fai yapooma hama ngia Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara diraivaki kuaaravaivee.

Yisuuva vaidi ausa nnannateeraivaara tiravai

21 Musiiva vaidi nnaaru varuuyaata kiaa mmuu kua voovai vaa
ngia rikiaavai. Ii kua ivo vainno tinoo: Sa gioonna kiaapu voovai
ruputino putuaivee. Fai putino kua pinaivo inna ruputuannaivaa aiki
vainaravaivee, 22 tiivaara makee neenoo ngii giaa ngii miaunoo. Fai
gioonna kiaapu voovoono ari seenaivaara pinaama ausa nniitareeno kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pinaivo innaki vainaravai. Gioonna kiaapu voovoono ari seenaivaara
maisavaivee tinai fai vaidiiya inna vitada vaidi kua yeena rairaiyasi
vikio innaki kua pinaivo vainaravai. Gioonna kiaapu voovoono ari
seenaivaara kumimaka yaata duunakuavee tiivaa fai Anutuuqo tino too
ikia aakiaivaki kuanaravaivee. 23 Ngiiikidiri a vaidi voovoono puara
sipisiipa voovai Anutuuqaara kati yeena tapiivaki hudaanee kiaa kiee
rikino i seenaivo homo vo kua voovaara aiyara nnannateenai 24 i puara
sipisiipaivaa tapi oyaivaki yapa kiee akiairaama oo i seenaivaata kua
tino too inna ausaivo nuufainai kava vara ranee numa puara sipisiipaivaa
Anutuuqaara kati hudaanee.
25 Vaidi voovoono kua pinaivaa iiki yapaanaree kiaa i vitoo kua
pinaivaara dira vaidiivaasi vivoora aataru tammaivaudiri vida kua
safuuma kiada kati oro ausa nuufa tasipama variatee. A hama itaino fai
i vitoo vaidi kua pinaivaara diraivaasi vino fai ivoono oovi nnauvaara
haitatuura vaidiivaa i mmino too fai ivoono i vitoo oovi nnauvaki
yapaanaravai. 26 Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Fai a ivaki variee
mmuakiaa irisaiyauvaa inna mmiee mmiee kiisa vookiata hama
mmirama kiee fai mmannammanna oovi nnauvaki variee mmi taika kiee
mmaanai tiee kuanaravaivee.

Yisuuva sabi mmuara heeraivaara tiravai

27 Musiiva nnaaru tuu kuaivaa vaa ngia rikiaavai. Ii kua ivo vainno
tinoo: A vaa nnaata vaati varaannaikua sa mmuara heera aataruuvaa
iikianee, 28 tiivaara makee neenoo ngii giaa ngii miaunoo. Vaidi
voovoono gioonnaivaa taikio inna varaataikio vaa ari ausaivonnaadee
inna mmuara varaivai. 29 I avu yaadudaivaadiri mminnamminnaa
maisaivaa tee varaanarainnoo kiaa mmuaanaa i avuuvaa ranigaama kiee
kagaari kiaanee. I avu mmuaavai nnaasu vaino fai hama i mmamma
mmuakiaavai ikiaivaki kuanaraivo inna yoketaa aataruvai. 30 I yaaku
yaadudaivaadiri a reeti utuee reeri utinarainnoo kiaa mmuaanaa hatoka
kiee kagaari kiaanee. I yaaku voovai hatoka kiee mmuaa yaakuvaata
variee fai hama i mmamma mmuakiaavai ikiaivaki kuanaraivo inna
yoketaa aataruvai.

Yisuuva vaidiiya ngiari nnaataiya titeeraivaara tiravai
(Matai 19:9; Marakaa 10:11-12; Rukaaso 16:18)

31 Musiiva tuu kua voovai vainno tinoo: Vaidi voovoono ari
nnaataivaara ooqoo kiaa kioo yanaivaa fafaarama kioo inna mmiaivee,
32 tiivaara makee neenoo ngii giaa ngii miaunoo. Gioonnaivo hama sabi
aataruuvau nuaikio ari vaatiivoono inna ooqoo kiaa kino vaati voovai
varano mmuara vareera aataruuvo innaki vainaravai. Ari vaatiivoono
inna titaivaara mmuara vareera aataruuvo innaki vainaravai. Fai vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

voovoono itaama ii gioonnaivaa varano mmuara vareera aataruuvo innakiaatama vainaravai.

Yisuuva vo kuavai tasipama yeena rau kuaivaa tiravai

33 Vo kuavai Musiiva vaidi nnaaru varuuyaata kiaa mmuuvaa vaa ngia rikiaavai. Ivo tunoo: A kua kutaama kiee tira kuaivaa sa hatokaanee. A yaagueeqama Udaanga Anutuuqaa avuuvau kianna kuaivaa iikianee, 34 tuu kuaivaara neenoo ngii giaa ngii miaunoo. Sa vo mminnaavai nnutuuvaa tasipama ai yeena raira kuaivaa kianee. Ngiauvo inna Anutuuqo varira yoosinnaivaara sa ai kuaivaa yeena rainna ngiauvaa nnutuuvaa tasipama kiee kianee. 35 Mmataivo Anutuuqo yuku yapeera yoosinnaivaara sa ai kuaivaa yeena rainna mmataivaa nnutuuvaa tasipama kiee kianee. Yerusareema inna ti kieeta pinaa ngiau aapu variivaa yoosinnaivaara sa ai kuaivaa yeena rainna Yerusareema nnutuuvaa tasipama kiee kianee. 36 Hama a yopeema mmuaa kieeta yausiivai iino voovai eekaravai vaino voovai upisivai vainaraivaara sa ai kuaivaa yeena rainna ai kieetaivaa nnutuuvaa tasipama kiee kianee. 37 Ai kuaivaa yeena rainna sa mminnaa voovai nnutuuvaa tasipama kiee kianee. Ee kianna kuaivaa kati ee-oo tiee hameetavee kianee. Ai kuaivaa yeena rau kiee vo kuavai tasipama kiannano mmannasa maisaivoono i tikiai itaa kua kiannanoo.

Yisuuva maisa aataruuvaa irisai iivoora tiravai
(Rukaaso 6:29-30)

38 Musiiva nnaaru tuu kua voovai vaa ngia rikiaavai. Ii kua ivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu voovoono gioonna kiaapu voovai avuuvaa rukuuma kino sai inna avuuvaa rukuuma kiaivee. Gioonna kiaapu voovoono gioonna kiaapu voovai avaivaa rutuuma kino sai inna avaivaa rutuuma kiaivee. 39 Kuaivo itaa kua tiivaara neenoo ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono mmoori maisaivaa ngii iinai sa sai iikiatee. Gioonna kiaapu voovoono i kueenna yaadudaivaa rudaunai rikiee hanigia saivaata mmianee. 40 Gioonna kiaapu voovoono i yaapa mmammayaa apuannaivaa varaanaraivaara kua pinaana i yapaanara tinai ai yaapa varaivaata mmianee. 41 Fai vaidi voovoono yaagueeqama i tinara: Vainima ni vitee kuanee, tinai sa vainima inna vitee kuanee. Ngieerama inna vitee kuanee. 42 Gioonna kiaapu voovoono mminnaivaara i yapara rinai inna mmianee. Gioonna kiaapu voovoono i mminnaivaa varoo kava yapooma i mminaravee tinai sa ooqoo tirainna mmianee.

Ngii nnammutuaiyaraatama mmuduuya ruatee
(Rukaaso 6:27-28,32-36)

43 Musiiva nnaaru tuu kua voovai vaa ngia rikiaavai. Ii kua ivo vainno tinoo: I seenaiyara mmuduuya ruee i nnammutuaiyara sa mmuduuya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ruanee, 44 tiivaara neenoo ngii giaa ngii miaunoo. Ngii nnammutuaiyara
mmuduuya ruatee. Gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa ngii mikiai
iyara yaaku varaatee. 45 Fai ngia itaida ngii Gioova ngiau aapu variivaa
raunna mmaapuya variaaravai. Fai Anutuuqo tino too suaivo gioonna
kiaapu yoketaiyaata maisaiyaatama mmuaakaraama taanaravai.
Anutuuqo tino too vatiivo gioonna kiaapu safuuma variraiyaata
koonnama variraiyaatama mmuaakaraama ruanaravai. 46 Gioonna
kiaapuuya ngiiiyara mmuduuya ruaiyara nnaasu ngia sai iyara
mmuduuya rida aanii irisai yoketaivaa Anutuuqaasidiri varaaraivaara
ngia yaata utuaannee? Fai ngia hama varaaravee. Maisa vaidi sikau
takiisa vareera vaidiiyaano ii aataru ivaa iikiaanoo. 47 Ngia ngiingii
seenaiyaata nnaasu kua tida hama ari vooyaata kua tiraida ngia itaama
iikiaivaara hama ngia ari vo gioonna kiaapuuya iikiaa aataruuvaa
yaataraanoo. Mmuaakaraama iikiaanoo. Vaidi hama Anutuuqaa kuaivaa
rikieeraiya ii aataru ivaa iikiaanoo. 48 Ngia ngii Gioova ngiau aapu
variivo yoketaa safu tuanaavai varineema ngieeta yoketaa safu tuanaaya
variatee, tiravai.

Yisuuva mmanna haipuuya tuqinnaateera tiravai

6 1 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Tuqinnama taatee. Sa gioonna
kiaapuuya ngii mannaka kiateeraivaara Anutuuqaa mmoori
yoketaivaa iya avuuyauvunu iikiatee. Fai ngia iya avuuyauvunu itaama
iikio too ngii Gioova ngiau aapu variivo hama irisai yoketaa voovai ngii
minaravai.

2 Ivaara ngia mmanna haipu gioonna kiaapuuya mminnaiyauvaa
mmiaaree kiaa sa puaisakama aayanna tida gioonna kiaapuuya
avuuyauvunu mmiatee. Vaidi huoobavainna unnakua nnaamuru tuanaiya
gioonna kiaapuuya tiiyara mannaka kiateeraivaara itaama nuunaira
nnauvaki iida yoosinna vuutaivau iikiaavai. Na kua kutaavai ngii
giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapuuya iya teeda iyara mannaka kiaa
irisaivaa vaa iya varaavai. 3 Ngia mmanna haipu gioonna kiaapu voovai
mminnaiyauvaa mmiaaree kiaa tadadama hataumakinaa mmiatee.
Itaama mmikio hama ngii seena voovoono ngii taanaravai. 4 Itaama
vainai ngia tadadama hataumakinaa iikiaivaa ngii Gioova too irisai
yoketaivaa ngii minaravai.

Yisuuva yaaku vareeraivaara iya kiaa mmiravai
(Rukaaso 11:2-4)

5 Ngia yaaku varaaree kiaa sa vaidi huoobavainna unnakua nnaamuru
tuanaiya roosiima yaaku varaatee. Iya gioonna kiaapuuya tiiyara mannaka
kiateeraivaara nuunaira nnauyauvakiaata yoosinna vuutaiyauvunuaatama
dida vaida yaaku varaavai. Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya iya teeda iyara mannaka kiaa irisaivaa vaa iya varaavai. 6 Ngia
yaaku varaaree kiaa ngiingii nnauki vida sipuuvaa rau kiada ngii Gioova
hama kooyaa variivaata kua tida yaaku varaatee. Ivoono ngia itaama
hataumaki iikiaivaa taivoono fai irisai yoketaivaa ngii minaravai.
7 Ngia yaaku varada sa kaayau kua tasipama yaaku varaatee. Gioonna
kiaapu hama Anutuuqaa kua rikieeraiya kaayau kua tasipama yaaku
varada yaata utida kiaanoo: Ta hokobama yaaku varakio fai Anutuuqo
ti kuaivaa rikiaanaravaivee, kiaanoo. 8 Sa iya roosiima yaaku varaatee.
Yoketaama variraivo hama ngiiisi vaivaara ngia hama inna yaparairama
kiada kati yaata utuaivaa ngii Gioova Anutuuqo vaa too rikiaivaara sa iya
roosiima yaaku varaatee. 9 Ataama yaaku varada kiatee:

Ti Napoova a ngiau aapu variannaikua
i nnutuuvo mmannammanna yaagueeqa
yoketaa tuanaavai nnaasu vakiaivee.
10 A gioonna kiaapuuyara diraivaa
kino too ngiaivee.
I yaatayaa vai kuaivaa
ngiau aapu variaiya iikiaaneema kinai
ta mmatayaa variaunnaiya iikiaaravee.
11 Aanna makee suai
ta nnaara yeennaiyauvaa ti mmianee.
12 Ta ti seenaiya mmoori maisaivaa ti mmiaani
ta hama ivaara yaata utiraida
ti ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmiaunnaneema
eenoo ti mminnamminnaa maisaiyauvaara
sa yaata utirainna rugaanee.
13 Sa ti vitee ti iinno taanara tiivaki ti yapaanee.
Maisa aataruuvaudiri ti vitee
yoketaivau ti yapaanee.
(A gioonna kiaapuuyara diraivootama
i yaagueeqaivoota i oyai ari vookaraivootama
tupatupaa vakiaivee. Kua kutaa.)

14 Ii kua ivo itaama vainai ngia gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa
ngii iikiaiyara hama yaata utiraida ngii ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmikio
rikioo ngii Gioova ngiau aapu variivo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaara
hama yaata utirainno fai rugaanaravai. 15 Fai ngia iya mmoori maisaivaa ngii
miaivaara homo yaata utida hama ngii ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmikio
ngii Gioova hama ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravai.

Yisuuva yeenna nneeraivaara ooqoo tira kuaivaa tiravai

16 Ngia Anutuuqaara yaata utida yeennaivaa pikiada kati varira
suaivaki sa vaidi huoobavainna unnakua nnaamuru tuanaiya roosiima

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ausa mmuaararai tasipama kua seemuaa variatee. Iya gioonna kiaapuuya
ta Anutuuqaara yaata utida yeennaivaa pikiada kati variraivaa
taateeraivaara kua seemuaa varida ngiari oori nnikiiyauvunudiri
kainaamaiyauvaa hama finiraida kaupa kusiyaanna ngiari oori
nnikiiyauvaki siikama kiada nookiaavai. Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Gioonna kiaapuuya iyara mannaka kiaa irisaivaa vaa iya
varaavai. 17 Ngia Anutuuqaara yaata utida yeennaivaa pikiada kati varira
suaivaki ngiengie iikiaivaungiaama iida ngiingii oori nnikiiyauvaa fini
kiada ngiingii kieetaiyauvaa ugaka rummua kiada variatee. 18 Itaama
iikiai teeda gioonna kiaapuuya ngia yeennaivaa pikiada kati variraivaa
hama teeda rikiaaravai. Ngii Gioova hama kooyaa variivoono nnaasu too
rikiaanaravai. Ngii Gioova ngia tadadama haumaki iikiaivaa too irisai
yoketaivaa ngii minaravai.

Yisuuva ngiau aapu vau mminnaa yoketaiyauvaara tiravai
(Rukaaso 12:33-34)

19 Mmatayaa diaa mminnaa yoketaiyauvaa sa ngiingiiiyara yaata
utida nuunama yapaatee. Fai ngia yapa kikio vooyauvai kaaka nneeno
vooyauvai kegenaiyauvo hatokano vooyauvai mmuara vareera vaidiiya
numa sipuuvaa rukaitu kiada ivakidiri mminnaiyauvaa ngiariyara
mmuara varaaravai. 20 Sa iyauvaara nnaasu yaata utida pinaama mmoori
vareerama kiada ngiau aapu vai mminnaa hama taikeeraiyauvaa
fai yapooma varaaraivaara yaata utida mmoori pinaama iikiatee.
Ngiau aapuuvaki vai mminnaiyauvo fai hama kaaka nneeno hama
kegenaiyauvo hatoka nneeno hama vaidiiya numa sipuuvaa rukaitu kiada
ivakidiri mminnaiyauvaa ngiariyara mmuara varaaravai. 21 Gioonna
kiaapu voovoono mmatayaa mminnaiyauvaara mmuduuya ruoo fai
ivaara nnaasu yaata utinaravai. Gioonna kiaapu voovoono ngiau aapu vai
mminnaiyauvaara mmuduuya ruoo fai ivaara nnaasu yaata utinaravai.

Mmeekiaivau nookiateeraivaara Yisuuva tiravai
(Rukaaso 11:34-36)

22 A gioonna kiaapu voovoono i avuuvoono i mmammaivaara mmeekia
roosiivai. I avuuvoono yoketaama taikiai mmeekiaivau nuairaivaa
roosiima a yoketaama nookiannavai. 23 I avuuvo upisiikiai a upisiivaki
nuairaivaa roosiima hama a yoketaama nookiannavai. Fai ii mmeekia ivo
iiki vaivo upisivai vainno fai kaayauma upisiinaravai.

Anutuuqo mmatayaa diaa mminnaiyauvaara tiravai
(Rukaaso 16:13; 12:22-31)

24 Hama gioonna kiaapu voovoono yopeema taara vaidivaitanaani
mmooriivaa varaivai. Fai itainnonno vuai vaidiivaara nnannatoo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vuai vaidiivaara mmuduuya rinaravai. Fai itainnonno vuaivaasi
vioo yaagueeqama mmooriivaa iinno vuaivaara nniki rakainno
kiisama mmooriivaa iinaravai. Ivaa roosiima hama ngia yopeema
Anutuuqaa mmooriivaata sikau varaara yaata utira aataruuvaatama
mmuaavaugiataama iikiaaravai.
25 Itaama vaikiai na ngii giaa ngii miaunoo. Sa pinaama ngiengie
mmatayaa variraivaara yaata utuatee. Sa ngiengie yeenna nnoori
nnaaraivaara kaayauma yaata utida sa ngia ngiingii mmammayaa
uyira rairaiyauvaara kaayauma yaata utuatee. Hama ngia yeenna
nnaaraivaara nnaasu variaavai. Hama ngia ngiingii mmammaiyauvunu
funnukakiaaraivaara nnaasu ngii mmammaiyauvo vaivai. 26 Ngiaasukuaa
ngiau nuairaiyauvaa tuqinnama taatee. Hama iya vuayeennaiyauvaa hau
utida tau ruaa rada ngiari yeenna yapa kieera nnauyauvaki yapa kiaavai.
Ngii Gioova ngiau aapu variivoono yeennaiyauvaa iya mmiivai. Anutuuqo
ngiiiyara tuqinneeraivoono ngiaasukuaiyara tuqinneeraivaa yaatara
kiaivai. 27 Ngiiikidiri deevoono ari varinaraivaara pinaama yaata utuoo
oro hayu yapaanarannee? Hama yopeemavee.
28 Mo aaniira ngia ngiingii uyira rairaiyauvaara kaayauma yaata
utuaannee? Ngia tuqinnama mauraiyauvo mmatayaa uriiyauvaara
yaata utida rikiaatee. Hama iyauvo vaidiiya ti roosiima ngiari
uyira rairaiyauvaa iima kiada variaavai. Iyauvo kati ari mmaara
urikiai taavo yoketaivai. 29 Na ivaara ngii giaa ngii miaunoo. Itaama
mauraiyauvo urikiai taavo yoketaiyauvoono nnaaruaa vaidi kieetaivaa
nnutuuvo Soromoono ari mmammayaa uyira raira ari vookarauyauvaa
uyuuyauvaa yaatara kiaivai. 30 Ngia kiisama Anutuuqaara kutaavaivee
kiaiyaso, maura ikiauyauvo makee uriiyauvaa turau vaidiiya hamuku
kiada ikia mmuturuaaraiyauvaa Anutuuqo iyauvaa tuqinnaivai. Ivo
mauraiyauvaa itaama tuqinnaineema ngiiiyaraatama tuqinnaanaravai.
Ngii mmammayaa uyira rairaiyauvaa ngii minaraivaara ngia aaniira
kaayauma yaata utuaannee? Fai ngii minaravaivee. 31 Ivaaraida sa ngia
pinaama yaata utida kiatee: Dee yeennayauvai ta nnaarannee? Ta dee
nnoorivai nnaarannee? Ta dee mminnaayauvai ti mmammayaa uyida
raida kiaarannee? kiatee. 32 Vaidi hama Anutuuqaa kua rikieeraiya ii
mminnaa iyauvaa varaaraivaara yaata utuaavai. Ii mminnaa iyauvaa
ngia varaaraiyauvo hameetaiyauvaa vaa ngii Gioova ngiau aapu variivo
taivai. 33 Sa iyauvaara yaata utuatee. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
diraivaa varaaraivaara tauraa yaata utida Anutuuqaa aataru safuuvaa
iikio fai Anutuuqo iyauvaa mmuakiaayauvai ngii minaravee. 34 Ivaaraida
sa turaura kaayauma yaata utida ausa mmuaararakiatee. Turau suaivaki
ari mmaraama ivakira yaata utira aataruuvo vainaravai. Mmuaa suai
mmuaa suaiyauvaki mmuaararai aataruuyauvo ii suai iyauvaki ari
mmaraama vaivaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Sa ngii seenaiya iikiaa mmooriiyauvaara maisavee kiatee
(Rukaaso 6:37-38,41-42)

7 1 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Anutuuqo ngii mmoori
aataruuyauvaa too sa maisavee kiaiveeraivaara gioonna kiaapu
vooya mmoori aataruuyauvaa sa teeda maisavee kiatee. 2 Ngia gioonna
kiaapuuya mmoori aataruuyauvaa teeda maisavee kiaivaa irisaivo
mmuaakaraama vainaraivaara sa itaa kua kiatee. 3 Mmummuuvo i
seenaivaa avuuvaki vaivaa aaniira a tee ivaara kiannannee? Iri pinaivo
i avuuvaki vaikiainnaata hama a ivaa taannanoo. 4 Iri pinaivo i avuuvau
vaivaa hama teerama kieenna dataama i seenaivaa kiannanoo: Nninai
na i avuuvaudiri mmummu kiisaivaa feenaanaravee, kiannannee?
5 A huoobava unnakua nnaamuru tuanaakuavee. Tauraa iri pinaivo i
avuuvau vaivaa utu rada kiee eennaadee ai avuuvaa tuqinnama tee
nnaagiai i seenaivaa avuuvaudiri mmummuuvaa feenaanee.
6 Gioonna kiaapuuya homo ngiari ausaiyauvo puara mmararaivaa
roosiikiaiya sa Anutuuqaa mmayaaya yoketaa tuanaivaa iya kiaa
mmiatee. Fai kiaa mmikiai rikiada iya faiya roosiima hanigiada ngii
gutuaara iirayaama fai ngii kuaivaara maisavee kiaaravai. Gioonna
kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaara ooqoo tiraiya sa inna kuaivaa iya
kiaa mmiatee. Fai kiaa mmikiai rikiada iya puaraiya sikau seeta poosa
kuaivaa yoonna reerayaama ngii kuaivaara ooqoo kiaaravai.

Yisuuva yaaku vareera kuavai tiravai
(Rukaaso 11:9-13)

7 Ngia Anutuuqaa yaparaikio fai ngia yaparakiaivaa ngii minaravai.
Mminnaa voovaara buaida teekio fai ngii too vainaravai. Sipuuvau rikiokio
fai Anutuuqo sipuuvaa ngiiini hatuaanaravai. 8 Gioonna kiaapu Anutuuqaa
yaparaivoono fai ari yaparaivaa varaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono fai
mminnaivaara buainnonno teeno fai inna too vainaravai. Gioonna kiaapu
voovoono sipuuvau rinono fai Anutuuqo innani sipuuvaa hatuaanaravai.
9 Vaidi voovoono ngiiikidiri ari mmaapuuvo yeennara inna yaparaino
hama fai sikauvaa inna mminaravai. 10 Ari mmaapuuvo tavaura numa inna
yaparaino fai hama yapaivaa inna mminaravai. 11 Ivaara ngia mmatayaa
maisama variaiya mminnaa yoketaiyauvaa ngiingii nnaakaraiya mmiaa
aataruuvaa vaa ngia taavai. Ngii Gioova ngiau aapu variivo ngia ngiingii
nnaakaraiya mminnaa yoketaiyauvaa mmira aataruuvaa yaataraivoono
gioonna kiaapu inna yaparakiaiya mminnaa yoketaiyauvaa iya mminaravai.
12 Gioonna kiaapuuya mmoori mmuakiaavai ngiiiyara iikiaavo ngii
yoketaivaara ngieeta mmuaikaraama iyara iikiatee. Anutuuqo mmaanna
tuu kuaiyauvaata forofetaiya kiaa mmuu kuaiyauvaatama oyaivo itaama
vaivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva keegia kiisaivaara tiravai
(Rukaaso 13:24)

13 Ngia kiisa keegiaidaa kuatee. Keegia pinaivaki kuai aataru hoonuruuvo
ikia aakiaivakira kuai aataruvai. Kaayau gioonna kiaapuuya ivaki kuaavai.
14 Keegia tupatupaa variraivaki kuaivo kiisa keegiavai vaivai. Kiisa gioonna
kiaapuuya nnaasu ivaki kuaavo aataruuvo kaayauma iya mmuaararaivai.

Yisuuva yatari iiraivaudiri mmataama kioo tiravai
(Rukaaso 6:43-44)

15 Vaidi forofetaa unnakua nnaamuruuyara tuqinnama haitatuukiatee.
Ngia iya mmamma mmaanaiyauvaa teeda kiaanoo: Puara sipisiipa roosiima
yoketaakiaayavee, kiaavo iya aakiaiyauvo fai mmararaa avaikaraivaa roosiivai.
16 Ngia yatari iiraivaa nneeda taavo yatari voovai yoketaavai vaikio yatari
voovai maisavai vaivai. Ivaa roosiima fai ngia forofetaiya iira aataruuyauvaa
teeda iya aakiaiyauvakiaatama tuqinnama taaravai. Hama ngia ooviivaudiri
vuaina iiraivaa rasuku varaavai. Hama ngia ooviivaudiri nnaammuaya iiraivaa
rasuku varaavai. 17 Yatari yoketaivau iira yoketaivo vaikio yatari maisaivau iira
maisaivo vaivai. 18 Yatari yoketaivau hama iira maisaivo yopeema ivau vaikio
yatari maisaivau hama iira yoketaivo yopeema ivau vaivai. 19 Yatari hama
iira yoketaa vaiyauvaa vaidiiya hanaa rakau ikiana kagaari kiaavai. 20 Ivaa
roosiima fai ngia vaidi forofetaa unnakua nnaamuruuya iira aataruuyauvaa
teeda iya aakiaiyauvakiaatama tuqinnama taaravai.

Yisuuva vooyara hama na ngii tauyavee tinaravai
(Rukaaso 13:25-27)

21 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya niiyara Udaanga-o kiaiya Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara dira yoosinnaivaki fai hama kuaaravee. Gioonna kiaapuuya ni
Napoova ngiau aapu variivaa kuaivaa tuqinnama rikiada iikiaiya nnaasu
fai ivaki kuaaravee. 22 Anutuuqo gioonna kiaapuuya mmooriiyauvaara iya
yaparainara suaivaki fai kaayau gioonna kiaapuuya numa ni kiaara: Udaanga-o,
ta vaa aiyara yaata utida Anutuuqaa mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa
mmida i nnutuuvaa tida kaayau mmagia maisaiya vaidi aakiaiyauvakidiri
titaunnani kuaani ari vookara ari vookarai mmooriiyauvaa i nnutuuvaa
tasipama iikiaunnavaivee, 23 tikiai na iya tinara: Ngia maisa mmoori iira
nnaamuruyavee. Hama na ngii tauyavee. Ngieera kuatee, tinaravai.

Yisuuva taara nnau heekeera vaidiivaitanaudiri mmataama kioo tiravai
(Rukaaso 6:47-49)

24 Ivaarainno gioonna kiaapu voovoono ii na kiau kua ivaara
tuqinnama rikioo iivoono vaidi tinni yoketaivoono mmata yakeevau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ari nnauvaa heekaivaa roosiivai. 25 Ivo mmata yakeevau ari nnauvaa
heeka kiaikio vatiivo pinaama ruaikio nnooriivo pinaama haikio yuunna
yaamurukaivo kaayauma utikio too ari nnauvo vaa mmata yakeevau
heeka kiaivoonora tioo hama havarataivai. 26 Gioonna kiaapu voovoono
ii na kiau kua ivaa vaa rikioo hama iivoono vaidi kumimakaivo
mmata muaraagaivau ari nnauvaa heekaivaa roosiivai. 27 Ivo mmata
muaraagaivau ari nnauvaa heeka kiaikio vatiivo pinaama ruaikio
nnooriivo pinaama haikio yuunna yaamurukaivo kaayauma utuoo
nnauvaa ruoo ruoo ravagiau yautu ruaikio kurummutu kioo mmatayaa
vaivaivee, tiravai.

Yisuuva ari vookarau yaagueeqaivaa tasipama tiravai

28 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kiooduu gioonna kiaapuuya iva tuu
kuaivaara nnikiarauduu 29 ivo hama kua mmaanna kiaa mmira vaidiiya
roosiima tirainno ari vookarau yaagueeqaivo inna tasipooduu kuaivaa
tiravai.

Yisuuva buunna hooya mmamma roosuuvaa tuqinneeravai
(Marakaa 1:40-45; Rukaaso 5:12-16)

8 1 Yisuuva kiaa taika kioo taapi kiisaivaudiri pikioo hoonuruuvau
tuuduu teeda kaayau gioonna kiaapuuya inna vata rada viravai.
2 Vuduu too vaidi buunna hooya mmamma roosuuvoono numa Yisuunna
yuku oyaivaki toorivu yau haroo inna tunoo: Udaanga-o, mo fai a ni
mmammaivaa tuqinnaanaree tiee fai a aikiooma tuqinnaanaravaivee,
3 tuduu rikioo Yisuuva ari yaakuuvaa reeti innayaa utuoo tunoo: Fai na
i tuqinnaanaravaivee. Na tino i mmammaivo yoketaakiaivee. Ivo itaa
kua tuu saivaata inna mmamma buunna hooya mmamma roosuuvo
taikeeravai. 4 Taikooduu too Yisuuva tunoo: Na i iikiauvaara sa gioonna
kiaapu voovai kiaa mmianee. Akiairaama viee Anutuuqaara kati puara
hudeera vaidiivaa i mmammaivaa vitainna nnaaruaa vaidi Musiiva
tuuvaugiataama puara sipisiipaivaa kati ruputu kiee Anutuuqaara
hudaanee. Hudanai rikiada gioonna kiaapuuya i mmammaivo
yoketaivaara arinaima teeda rikiaaravaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi kieetaivaa ngiaammuauvaa tuqinneeravai
(Rukaaso 7:1-10)

5 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ivau pikioo yoosinna Kapanauma vuduu
too Roomaaya rapira ngiaammuauya kieeta voovoono numa Yisuunna
yaagueeqama yaparainno tunoo: 6 Udaanga-o, ni mmoori vareera
ngiaammuau voovai kaayauma nniitaraikio yuku yaakuuvo putikio vainoo,
7 tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Fai na innasi viee inna tuqinnaanaravaivee,
8 tuduu rikioo vaidi rapiraiya kieetaivo inna tunoo: Udaanga-o, sa niiyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaata utuanee. Na vaidi kiisavaivee. A vaidi nnoonnakuavee. Hama na
yopeema tinai a ni nnauki nninaravee. Kati tino too ni mmoori vareera
ngiaammuauvaa mmammaivo yoketaakiaivee. 9 Na ari vo vaidi kieetaya
mmoori varau vaidivai variauvai. Na iya mmooriivaa varee variee rapira
ngiaammuauyara diauvai. Ivaara na voovai kiaunoo: Kuanee, kiauko kuaivai.
Na voovai ngianee kiauko ivo nniivai. Na sikaunnaadiri yookaama kiee
viteera ngiaammuau voovai kiaunoo: Aa mmoori aavaa iikianee, kiauko
iivaivee. Vaa na itaama variee tauvaara kati tino too ni mmoori vareera
ngiaammuauvaa mmammaivo yoketaakiaivee, tiravai.
10 Tuduu rikioo Yisuuva iva tuu kuaivaara nnikiarainno hanigia gioonna
kiaapuuya inna vata rada nnuuya tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Hama na tauko vaidi Isarairaa voovoono aa vaidi aavaa
roosiima yaagueeqainno niiyara kutaavaivee tiivai. 11 Na ngii giaa ngii
miaunoo. Kaayau gioonna kiaapu suai raari raipidiri suai haatapaipidiri
ngiaiya numa Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki nnaaru
varuu vaidi Aaparahaamo Isaako Yakoopainna tasipama fai yeenna
nnaaravai. 12 Gioonna kiaapu Yutayaiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
dira yoosinnaivaki variataama kiadaata rikiakio Anutuuqo iya ooqoo tinai
mmaanai upisiivaki varida teekio iya nnannateenai fai ngiari avaiyauvaa
hakutikio iya ausaiyauvo mmuaarareenai rataaravaivee, 13 kiaa kioo
Yisuuva rapira kieetaivaa tunoo: Ai nnauki kuanee. Viee a ni yaparakianna
kuaivaara fai kutaa iinaravee tinai fai na aini iinaravaivee, tuduu
rikioo vioo rikiooduu Yisuuva itaa kua tuu saivaata inna mmoori varoo
ngiaammuauvaa mmammaivo yoketairavai.

Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(Marakaa 1:29-34; Rukaaso 4:38-41)

14 Yisuuva Petoroosaa nnauvaki vioo tooduu Petoroosaa nnummuayaanna
mmammaivo ikiayanaa tooduu mmaatayaa nnaasu vauduu 15 Yisuuva
innasi vioo inna yaakuuvau utuduu ikiayanaivo taikooduu diitoo
Yisuunna yeennaivaa mmiravai. 16 Mmuduu hannauduu teeda gioonna
kiaapu vooyaano ngiari seena gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki mmagia
maisaiyauvo varuuya vitada Yisuunnasi nnuduu Yisuuva mmagia
maisaiyauvaa tuduu iya aakiaiyauvakidiri pikiooduu mmuakiaa nniitarooya
tuqinneeravai. 17 Nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava tuu kuaivo vaududuu
Yisuuva varuu suaivaki kaanaivo vairavai. Yisayaava tuu kuaivo vainno
tinoo: Ivo ariinoo ti nniitarai mmuakiaayauvai rugaivaivee, tiivai.

Vaidiiya Yisuunna nnaagiai kuaara tiravai
(Rukaaso 9:57-62)

18 Yisuuva gioonna kiaapuuya inna suvuauya too ari ngiaammuauya
tunoo: Nnikiai ta nnoori haruungaivaa sainai kuaaravee, 19 tuduu too kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmaanna kiaa mmira vaidi voovoono innasi ngioo tunoo: Vitaira-o, a
kuanara yoosinnaiyauvaki fai neeta i tasipama kuanaravaivee, 20 tuduu
rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Fayaiya ngiari nnaamuruuyauvaki
vakiaavai. Ngiaammaiya ngiari ngiisaiyauvaki vakiaavai. Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono hama na vuru vaira nnauvootainoo, 21 tuduu rikioo
vaidi voovai inna nnaagiai nuauvo inna yaparainno tunoo: Udaanga-o,
kii na varinono ni napoova putinai hau kiee i nnaagiai kuanaravaivee,
22 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Pikiee ni nnaagiai ngianee. Vaidi
koonnama variaiya putuaiya roosiikiaiyaano ngiari seena vaidi putuaiya
hakuatee, tiravai.

Yisuuva yuunna yaamurukaivaa tuduu taikeeravai
(Marakaa 4:35-41; Rukaaso 8:22-25)

23 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama kanuuvaki karada vida varuduu
24 akiairauduu yuunna yaamurukaivo nnooriivaudiri nnuduu nnooriivo
korokoroonno ketekaateenno kanuuvaki ngioo vioo mmuugiainara uuduu
too Yisuuva vuru vauduu 25 ari ngiaammuauya innasi vida yuruuma
kiada tunoo: Udaanga-o, ti vita yoketaivau yapaanee. Nnooriivo kiisa
suai ti raputinara iinoo, 26 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia
aaniira aatuuda variaannee? Hama ngia kiisama niiyara kutaavaivee
kiaanoo, kiaa kioo diitoo yuunnaivaata nnooriivaatama yaagueeqama
ooqoo tuduu pikiooduu tirooma variravai. 27 Varuduu ari ngiaammuau
mmuakiaaya innara nnikiaraida tunoo: Aa vaidi aavo datai vaidivainnee?
Ivo yuunnaivaata nnooriivaatama tikiai rikiada akiairaama taikaavaivee,
tiravai.

Yisuuva mmagia maisaiya varuu vaidiivaitana tuqinneeravai
(Marakaa 5:1-20; Rukaaso 8:26-39)

28 Yisuuva nnoori haruungaivaa sainai vau mmataivaa nnutuuvo
Keraseenga vioo kanuuvaa pikioo reemi roo vioo tooduu vaidi putuuya
hau oonauyauvakidiri vaidi taaravaitana inna saidi tiiravai. Ii taara
vaidi ivaitana aakiaivaitanaki mmagia maisaiya topauduu rikiada
avaikarauduu teeda gioonna kiaapuuya ivaitana varuupinnai kuaara
aatuuda hama viravai. 29 Yisuuva nnuu saivaata mmagia maisa
topau vaidiivaitana puaisakama aayanna reeda tunoo: A Anutuuqaa
Mmaapukuavee. A aaniivai ti iinarainna ngiannannee? Homo ti varira
suaivo vainoo. Anutuuqo ti yaparaira suaivo hama nnikiai a numa ti
ruputinarainna ngiannannee? 30 tuduu rikiada ukuapinnaigiataa kaayau
puaraiya yeenna nneeda varuduu 31 mmagia maisaiya vaidiivaitanaki
varuuya yaagueeqama Yisuunna yaparaida tunoo: A ti titaanaree tiee ti
titanai ukuai puara aaya aakiaiyauvaki ta kuaaravee, 32 tuduu Yisuuva
rikioo iya tunoo: Kuatee, tuduu rikiada mmagia maisaiya vaidiivaitana

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aakiaivaitanakidiri pikiada puaraiya aakiaiyauvaki viravai. Vuduu
mmuakiaa puaraiya rereevau mmeepi seenada vida nnoori haruungaivaki
vida putu taika kieeravai.
33 Putu taika kiooduu vaidi puaraiyara haitatuuraiya seenada
yoosinnaivaki vida Yisuuva uu mmayaaya mmuakiaavai gioonna
kiaapuuya kiaa mmida iya Yisuuva vaidiivaitana uu mmayaayaivaata
puaraiya uu mmayaayaivaatama gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai.
34 Kiaa mmuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapu ivaki varuuya
Yisuunnasi nnida inna teeda ivo iya mmataivakidiri pikioo kuaiveera
yaagueeqama inna titeeravai.

Yisuuva vaidi voovai mmammaivo putuuvaa tuqinneeravai
(Marakaa 2:1-12; Rukaaso 5:17-26)

9 1 Titooduu Yisuuva kanuuvaki karoo kava vara ranoo nnoori
sainai ari yoosinnaivaki oro hara kioo varuduu 2 vaidi vooyaano
vaidi voovai yuku yaaku putuuvaa ari kegeennaivau vuru vauvaa taina
rau varada Yisuunnasi nnuduu rikioo iya ngiari yaata tinniiyauvaki
vau kuaivaa Yisuunnara tunoo: Ivo aikiooma tuqinnaanaravaivee,
tuu kuaivaa Yisuuva rikioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: Boo,
ni vaidivai. Sa yaata utirainna yaagueeqama varianee. Vaa na kiauko
i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo, 3 tuduu rikiada vaidi kua
mmaanna kiaa mmira vooyaano ngiari yaata tinniyaa vau kuaivaa
yaata utida tunoo: Aqaa vaidi aavoono ariiyara yaata utuoo Anutuuqaa
roosiima kua tinoo, 4 tuduu rikioo Yisuuva iya yaata tinniyaa vau kuaivaa
rikioo iya tunoo: Ngia aaniira ngii yaata tinniyaa vai kua maisaivaa
yaata utida itaa kua kiaannee? 5 Na tinara kuaivo dee kuavainno
yoketainnee? Vara dee kuavainno ari vookarainnee? Fai na tinara: Vaa
na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo, tinarannee? Vara
na tinara: Diitee kuanee, tinarannee? 6 Aa mmata aavau na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivaa
nakaaraivovee. Fai na iinai ngia ivaa taaravaivee, kiaa kioo vaidi yuku
yaaku putuuvaa tunoo: Diitee ai kegeennaivaata varee ai nnauki kuanee,
7 tuduu rikioo diitoo ari nnauvakira viravai. 8 Vuduu rikiada gioonna
kiaapuuya ivaa teeda aatuuda Anutuuqo ari yaagueeqaivaa vaidiiya
mmuuvaara kua yoketaivaa innara tiravai.

Yisuuva Matainna maavee tiravai
(Marakaa 2:13-17; Rukaaso 5:27-32)

9 Yisuuva ii yoosinna ivakidiri pikioo nuainnonno tooduu sikau takiisa
vareera vaidi Mataiva ari sikau takiisa vareera nnauvaki hara kioo
varuduu inna tunoo: Ni nnaagiai ngianee, tuduu rikioo Mataiva diitoo
inna nnaagiai viravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Yapooma Yisuuva Matainna nnauvaki yeenna nnoo varuduu kaayau
sikau takiisa vareera vaidi maisa vooyaata mmaanna tuu kuaivaa
hatokeera gioonna kiaapu maisa vooyaatama numa Yisuunnaata ari
ngiaammuauyaatama tasipama yeenna nneeravai. 11 Yeenna nneeda
varuduu Farisai vaidi vooya numa iya teeda Yisuunna ngiaammuauya
yaparaida tunoo: Mo aaniira ngii vitairaivo sikau takiisa vareera
vaidi maisaiyaata mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gioonna kiaapu
maisaiyaatama yeenna nnainnee, 12 tuduu rikioo Yisuuva iya kuaivaa
sai tunoo: Gioonna kiaapu homoraiya hama kuminayaa nniitareeraiya
tuqinneera vaidiivaasi kuaavai. Gioonna kiaapu nniitareeraiya
nnaasu innasi kuaavai. 13 Anutuuqaa kua fafaara roo kuaivo vainno
tinoo: Vaidiiya puara sipisiipaiyauvaa kati niiyara hudaivaara hama
ni yoketainoo. Vaidiiya ngiari seenaiyara mmuduuya ruaiyara ni
yoketainoo. Kua fafaara roo kuaivo itaa kua tiivaa ngia oro yaarida
oyaivaara tuqinnama rikiaatee. Gioonna kiaapuuya ngiariiyara yaata
utida yoketaayavee kiaiyara hama na iyara maavee tinaraivaara tiiravai.
Gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisa suvuaiyara na maavee
tinaraivaara tiiravaivee, tiravai.

Yeenna nneeraivaara ooqoo tuuvaara iya Yisuunna yaparairavai
(Marakaa 2:18-22; Rukaaso 5:33-39)

14 Tuduu Yuvuaano nnoori apira vaidiivaa nnaagiai nuairaiya numa
Yisuunna yaparaida tunoo: Mo dataikiaida ta Yuvuaanaa nnaagiai
nuairaiyaata Farisaiya nnaagiai nuairaiyaatama Anutuuqaara yaata utida
yeenna nneeraivaara makemakee ooqoo kiaa kiada kati variaunnani
i nnaagiai nuairaiyaida mmuakiaa suai hama itaa kiaannee? 15 tuduu
Yisuuva mmataira kuaivaa iya sai tunoo: Yaapeeri nneera suaivaki
kieevatiivo gioonna kiaapuuya tasipama varikiai ivaki variaiya hama
ausa mmuaararaikiai iya sirigaida variaavai. Fai suai voovai nninai
rikiada vaidiiya kieevatiivaa vitada ruputikiai iqii suai iyauvaki iya
yeenna nneeraivaara ooqoo kiaaravai.
16 Hama gioonna kiaapu voovoono nnisi buruqa tapasiivaki karaasa
buruqa kiisaivaa hatoka funnivai. Fai funnu kioo nnooriivakidiri fini
kino rikioo karaasa buruqaivo yaagueeqainno nnisi buruqaivaa utu
rapasi kino rikioo pinaama tapasinaravaivee. 17 Hama gioonna kiaapuuya
vuaina suuya karaasaivaa puara nnaba funnu kiaa nnisiivaki tusaa
uyuaavai. Fai tusaa uyu kikio vuaina suuyaivo vainno yootano puara
nnaba nnisiivo rusitinaravai. Rusitino rikioo vuaina suuya karaasaivo
tuoo vino puara nnabaivo maisainaravai. Iya vuaina suuyaivaa puara
nnaba karaasaivaki tusaa uyuaavai. Tusaa uyu kiaavo suuyaivoota
nnabaivootama yoketaama vaivaivee. Yisuuva nnisi aataruuvoota karaasa
aataruuvootama hama yoketaama mmuaavau vauvaara itaa kua tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva kieeta vaidiivaa raunnaivaata gioonna voovaatama tuqinneeravai
(Marakaa 5:21-43; Rukaaso 8:40-56)

18 Yisuuva itaa kua tuu saivaata Yutayaiya kieeta vaidi voovoono numa
Yisuunna too ngioo varoo inna yuku oyaivaki toorivu yau haroo tunoo:
Ni naunnaivo aa ikiataa putinoo. Fai a numa innayaa ai yaakuuvaitana
utino too ivo diitoo kati hara kioo varinaravee, 19 tuduu rikioo Yisuuva
diitoo inna tasipama vuduu ari ngiaammuauyaatama viravai.
20-21 Vida varuduu gioonna voovoono kabaa vira aataruuvo tupatupaa
innaki vaududuu nuanu yaakuuvaitana yukukidiri taara nuanu taika kioo
varuu gioonnaivo ariiyara yaata utuoo tunoo: Fai na inna buruqaivau
utino too na kabaa kuau aataruuvo taikanai na kava kati hara kiee
varinaravaivee, kiaa kioo numa Yisuunna mmookainnidiri dioo vainno
inna buruqa araivau utuduu rikioo 22 Yisuuva hanigia inna too tunoo:
Ni nunnakuavee. Sa yaata utuanee. A niiyara kiannanoo: Aikiooma
ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna vaa a yoketaama hara kiee
variannanoo, tuduu tuu saivaata gioonnaivo kabaa vuu aataruuvo
taikeeravai.
23 Taikooduu Yisuuva vaidi kieetaivaa nnauvaki vioo tooduu
kiaatannaivaa hakuaaraivaara vaidiiya noomaiyauvaa ruduu gioonna
kiaapuuya nuunaida kaayauma ratada varuduu 24 Yisuuva oro iya tunoo:
Mmuakiaaya mmaanai kuatee. Hama kiaatannaivo putivai. Kati vuru
vainoo, tuduu rikiada iya vaa kiaatannaivo putuuvaa teeda Yisuunnara
pinaama rairavai. 25 Raida varuduu iya titooduu mmaanai vuduu rikioo
kiaatannaivo vauvaki Yisuuva oro inna yaakuuvau utuduu diiteeravai.
26 Ivo itaama diitoo mmayaayaivaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya
kiaatannaivo varuu yoosinnaivaa vaini varuuyaatama rikieeravai.

Yisuuva vaidi avu huruutauvaitana tuqinneeravai

27 Yisuuva ii yoosinna ivaki pikioo nuainnonno vaidi avu huruuta
taaravaitana varuuvaki nnuduu rikiada ivaitana inna vata rada vida
aayanna reeda tunoo: Davuitiinna oyaivakidiri diiteeraikuavee.
Tiiyara boo kianee, 28 tuduu Yisuuva nnauvaki vuduu rikiada ivaitana
innasi nnuduu iva ivaitana yaparainno tunoo: Ngia dataamaida yaata
utuaannee? Avuuyauvaa tuqinnaanara yaagueeqaivo niiki vainnee?
Vara hama niiki vainnee? tuduu rikiada ivaitana inna sai tunoo: Yo,
Udaanga-o, fai a ti avuuvaitana tuqinnaanaravaivee, 29 tuduu rikioo
Yisuuva ivaitana avuuvaitanau utuoo tunoo: Ngia kutaa itaama
tuqinnaanaravee kiaivaugiataama vakiaivee, 30 tuduu rikioo ivaitana
avuuvaitana yoketauduu Yisuuva yaagueeqama ivaitana tunoo: Sa ivaara
gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, 31 tuduu rikiada hama iva tuu kuaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikieerama kiada ivau inna pikiada ivo ivaitana avuuvaitana tuqinnoo
mmayaayaivaa mmuakiaa vaini varuu yoosinnaiya kiaa mmiravai.

Yisuuva vaidi hama kua tuuvaa tuqinneeravai

32 Vaidiivaitana ivau inna pikiada vuu saivaata vaidi voovai ari
aakiaivaki mmagia maisaivo topaama kioo varuduu inna avaivo
ramuunnaama kioovaa vaidi vooya vitada Yisuunnasi nniravai. 33 Nnuduu
too Yisuuva mmagia maisaivaa titooduu vioo kiooduu vaidiivo kua
tiravai. Kua tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya nnikiaraida
tunoo: Hama nnaaru Isarairaiyakidiri atau mmoori voovai vauduu
teeravaivee, 34 tuduu rikiada Farisai vaidi vooya tunoo: Mmagia maisaiya
kieetaivoono inna tasipama varioo yaagueeqaivaa inna mmikioonno
mmagia maisaiya vaidi aakiaaki variaiya titaikiai kuaavaivee, tiravai.

Yisuuva gioonna kiaapuuyara boo tiravai

35 Yisuuva mmuakiaa yoosinna kiisa kiisaiyauvakiaata yoosinna
pinaiyauvakiaatama vioo ngiari nuunaira nnauyauvaki vioo Anutuuqaa
mmoori aataruuyauvaa gioonna kiaapuuya vitairavai. Vitainno Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmioo
mmuakiaa nniitaroo ari vookara ari vookarauyauvaa tuqinneeravai.
36 Iya tuqinnoo suaiyauvaki kaayau gioonna kiaapu nuunauya too
iyara boo tiravai. Iya puara sipisiipa hama haitatuura vaidiaatauvaa
roosiima varida airi airi yaata utida ngiari vo vuayaata utida varuuvaara
Yisuuva iyara boo tiravai. 37 Boo tioo ari ngiaammuauya tunoo:
Mmooriivaki yeennaiyauvaa kaanaiyauvo suvuaikio vaa nneeravaata
vaikiai iyauvaa vareeraiya mmuaa taaraya variaanoo. 38 Itaama vaikio
mmoori nakaaraivo yeenna vareera gioonna kiaapu vooya titanai ari
mmooriivakidiri kaanaiyauvaa varada inna nnauvaki yapaateeraivaara
yaaku varaatee, tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya mmataama kieeravai
(Marakaa 3:13-19; Rukaaso 6:12-16)

10 1 Yisuuva ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama
innasi ngiateera tiravai. Tuduu rikiada innasi nnuduu gioonna
kiaapuuyakidiri mmagia maisaiya titakiai kuateera yaagueeqaivaa iya
mmiravai. Mmioo gioonna kiaapuuya nniitaroo mmuakiaa ari vookara
ari vookarauyauvaa tuqinnaateera yaagueeqaivaatama iya mmiravai.
2 Ii vaidi yaakuuvaitana yukukidiri taarama kua varada nookiaara
idaa nnutuudo ataama vainoo. Tauraivaa nnutuuvo Simoono inna
nnutu vuaivo Petorooso inna kataivaa nnutuuvo Adiriaaso Sevetainna
mmaapuuvaitana voovai nnutuuvo Yakoopo vuaivaa nnutuuvo Yuvuaano
3 voovai nnutuuvo Piriipo voovai nnutuuvo Batoromaiva voovai nnutuuvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tumaaso sikau takiisa vareera vaidiivaa nnutuuvo Mataiva Arapainna
mmaapuuvaa nnutuuvo Yakoopo voovai nnutuuvo Tariaaso 4 vaidi vooya
inna mmataivaa varoovaara kaayau rapira vaidiivaa nnutuuvo Simoono
nnaagiaivaa nnutuuvo Yutaaso Isariootovee. Ivoono nnaagiai Yisuunna
nnammutuaiya kooyaa inna vitainaraivaara kua yeena rau kieera
vaidivai.

Yisuuva ari ngiaammuauya mmooriivaa mmiravai
(Marakaa 6:7-13; Rukaaso 9:1-6)

5 Yisuuva ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama titoo aa
kua aavaa iya kiaa mmioo tunoo: Sa vaidi voopinnaiya yoosinnaiyauvaki
kuatee. Sa vaidi Samariaaya yoosinnaiyauvaki kuatee. 6 Gioonna kiaapu
Isarairaiya puara sipisiipa roosiima raubiriikiaiyasi kuatee. 7 Vo yoosinna
vo yoosinnaiyauvaki vida varia rada Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa
mmiaa rada kiatee: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo aa
vainima nninoo, kiatee. 8 Gioonna kiaapu nniitaraiya tuqinnaatee.
Vaa putuaiya tikiai kava diitaatee. Iya mmammaiyauvo buunna haiya
mmamma roosiikiaiya tuqinnaatee. Mmagia maisaiya iyakidiri titakiai
kuatee. Hama ngia sikauvaa kagaari kiada ni yaagueeqaivaa niisidiri
varaivaara sa sikauvaara yaata utuatee. Kati ni mmooriivaa iikiatee. 9 Sa
ngii sikauyauvaa ngiingii utuaiyauvaki rummua varada kuatee. 10 Sa
aataruuvaura mminnaiyauvaa vara rira utuaiyauvaa varada kuatee. Sa
ngii yaapaiyauvaa taara tida varada kuatee. Mmuaa tida mmuaa tida
nnaasu varada kuatee. Sa ngii yuku nnaba vooyauvaatama varada sa yau
kurida nuairaiyauvaatama varada kuatee. Ngiengie mmoori varaivaudiri
irisaiyauvo vaiyauvaa ngii mikiai nnaaraivaara nnaasu yaata utida
kuatee.

11 Ngia pinaa yoosinna voovakinnee vara kiisa yoosinna voovaki vida
teekio vaidi yoketaa voovoono ngii too ngii maavee tinai rikiada inna
nnauvaki vida inna tasipama varida ngia vira suaivau inna pikiada kuatee.
12 Inna nnauvaki vira suaivau iyara yoketaa kuaivaa kiaa kiada kuatee.
13 Vikiai rikiada fai ausa mmuduuyaiyauvaa ngii mikio ausa nuufaivo iyaki
vakiaivee. Fai iya yakeema varikio ausa nuufaivo ngiingiiiki vakiaivee.
14 Fai ngia yoosinna voovakinnee vara nnau voovaki vida teekiai hama
iya ngiiiyara tuqinnada hama ngii kuaiyauvaa rikikiai teeda ngiingii
yukuuyauvunudiri kufukuufaiyauvaa rututuooma kiada ivaki pikiada vida
kiaatee. 15 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqo gioonna
kiaapuuya yaparaira suaivaki gioonna kiaapu yoosinnaivaitana Sutuuma
Kumuara maisama varuuya ngiari mmoori irisaivaara Anutuuqo iyara
boo tioo hama irisai pinaa maisaivaa iya mminaravai. Gioonna kiaapuuya
hama ngiiiyara yoketaakiaiya fai ngiari irisai maisaivo Sutuuma Kumuara
varuuya irisai maisaivaa yaataraanaravaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vaidiiya Yisuunna ngiaammuauya mmoori maisaivaa mmiravai
(Marakaa 13:9-13; Rukaaso 21:12-17)

16 Rikiaatee. Ngia puara sipisiipaiya roosiima tirooma variaiya fai na
ngii titanai fai mmararaa roosiikiaiyasi kuaaravai. Yapaiya tadadama
nuairayaama ngii nuairaivaara tuqinnama yaata utu kiada nookiatee.
Ngiaamma mirunnaiya tirooma variraivaa roosiima koonnakaannama
nuairaivaa pikiada tirooma variatee. 17 Vaidiiyara aatuuma rada nookiatee.
Fai vaidi vooya ngii vitada ngiari kieetaiyasi kua pinaana ngii yapa kiaaravai.
Iya ngii vitada ngiari nuunaira nnauyauvaki kiada ngii ripiikiaaravai.
18 Ngia niiyara kutaavaivee kiaivaara fai iya ngii vitada vaidi kieetaiyasi
vida kua pinaana ngii yapa kikiai ngia ni mmayaaya yoketaivaa vaidi
kieetaiyaata vaidi ngiari voopinnaiyaatama kiaa mmiaaravai. 19 Iya ngii
vitada kua pinaana ngii yapa kikiai sa ngia iya sai kiaara kuaivaara
kaayauma yaata utuatee. Kua pinaana ngii yapai suaivaki fai Anutuuqoono
ngia sai kiaara kuaivaa ngii yaatana yapanai kiaaravai. 20 Ngia sai kiaara
kuaivaa hama ngiengieenoo kiaaravai. Fai ngii Gioova ngiau aapu variivaa
Mmannasaivoono ngii giaa ngii minai kiaaravai.
21 Fai vaidi vooya ngiari kata vayaiya vitada vaidi vooya mmikiai ruputikiai
putuaaravai. Fai vaidiiya ngiari uru nnaakaraiya vitada vooya mmikiai
ruputikiai putuaaravai. Fai nnaakaraiya ngiari kaano kooya mmooka hanigia
mmida iya ruputuateeraivaara vitada vaidi vooya mmiaaravai. 22 Ngia niiyara
kutaavaivee kiaivaara fai gioonna kiaapu kaayauya ngii teeda hama ngiiiyara
mmuduuya ruaaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono niiyara kutaavaivee
tioo yaagueeqainono ari putira suaivaki Anutuuqo inna vitoo yoosinna
yoketaivaki yapaanaravai. 23 Vo yoosinnaiya mmoori maisaivaa ngii mikiai
rikiada ngiingii yaatu seenada vo yoosinnavakira kuatee. Na kua kutaavai
ngii giaa ngii miaunoo. Hama ngia Isarairaa yoosinna mmuakiaayauvaki
nuaida ni mmayaaya aavaa gioonna kiaapuuya kiaa mmi taikeeraida kikiai
Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono kava vara ranee tiinaravee.
24 Hama vo ngiaammuau voovoono ari vitairaivaa yaataraivai.
Sikaunnaadiri yookaama kioo viteera ngiaammuauvo hama ari haitatuuraivaa
yaataraivai. 25 Fai ngiaammuauvo ari vitairaivaanikaraama varinaraivo
inna aikioovai. Sikaunnaadiri yookaama kioo viteera ngiaammuauvo ari
haitatuuraivaanikaraama varinaraivo inna aikioovai. Fai gioonna kiaapuuya
vaidi haitatuuraivaa kiaara: Beresebuuro, kiaa kiada ivo haitatuuraiyaraatama
ari vookarai maisa nnutuuyauvaa iyaraatama kiaaravaivee.

Dee vaidivaara ngia aatuukiaarannee
(Rukaaso 12:2-7)

26 Itaama vainai rikiada sa gioonna kiaapuuyara aatuuda variatee.
Mmuakiaa mminnaiyauvaa rummua apu kiaiyauvaa fai rabara kino

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kooyaa vainaravai. Mmuakiaa mminnaiyauvo hataumaki vaiyauvo
fai kooyaa vainaravai. 27 Na upisiivaki hauma kuaivaa ngii giaa ngii
miauvaa kooyaa ikiannaivau gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee. Na
ngiingii yaataki nnaasu ngii giaa ngii miau kuaivaa rikiada yoosinna
vuutaivaki kooyaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee. 28 Gioonna kiaapu
vooya ngii mmammaiyauvunu ruputikiai putuaaraivaara sa aatuukiatee.
Iya hama yopeema ngii vaidi kaanaiyauvaatama ruputu taika kiaaravai.
Anutuuqaara nnaasu aatuukiatee. Ivoono fai ngii mmammaiyauvaata
ngii vaidi kaanaiyauvaatama ikia aakiaivaki yapa kino fai maisainaravai.
29 Ngia ngiaamma sigannaivaa roosii taaravaitanaara mmuaa kookee
sikau kiisaivaadiri yookaama kiada varaavai. Hama Anutuuqo itai
ngiaammaiyauvaara vueennainno pikiano fai voovai putuoo mmataki
tuoo kuanaravai. Ivo tino fai putuoo tuoo kuanaravai. 30 Ngii kieeta
yausiiyauvaa Anutuuqo yaaruoo mmuaavai mmuaavai taivai. 31 Ivaara
yaata utida sa aatuukiatee. Anutuuqo ngiiiyara yaata utiraivoono ivo
kaayau ngiaamma siganna roosiikiaiyauvaara yaata utiraivaa yaataraivai.

Gioonna kiaapuuya Yisuunnara kooyaa kiaa kookieera kuavai
(Rukaaso 12:8-9)

32 Gioonna kiaapu voovoono ari seena gioonna kiaapuuya avuuyauvunu
kooyaa tinara: Na aanna Yisuunna nnaagiai nuairaivovee, tinai fai na ni
Napoova ngiau aapu variivaa avuuvau innara sai tinara: Inna kutaa ni
nnaagiai nuairaivovee, tinaravai. 33 Gioonna kiaapu voovoono ari seena
gioonna kiaapuuya avuuyauvunu niiyara tinara: Hama na inna tauvaivee,
tinai fai yapooma na ni Napoova ngiau aapu variivaa avuuvau innara
irisai tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee.

Yisuuva tuuvaara gioonna kiaapuuya nnammutuannammutuaa iiravai
(Rukaaso 12:51-53; 14:26-27)

34 Sa yaata utida niiyara kiatee: Ivo gioonna kiaapuuya ausa nuufaivaa
mminaraivaara tiiravaivee, kiatee. Hama na ivaara tiiravai. Rapira avai
karaivo vainaraivaara na tiiravai. 35 Fai mmaapuuya ngiari kookiaiyara
nnannateeda varikiai raunnaapuuya ngiari kaanokiaiyara nnannateeda
varikiai nnaaputuuya ngiari nnaaputuuyara nnannateeda variaaravai.
Iya itaama iikiaaraivaara na tiiravai. 36 Gioonna kiaapu voovoono ni
mmooriivaara yaagueeqama iinai rikiada fai ari seena tuanaiya innara
nnannateeda kiaara: Ti nnammutuaavaivee, kiaaravaivee.
37 Gioonna kiaapu voovoono ari kaano kooyara kaayauma mmuduuya
ruoo niiyara kiisama mmuduuya ruaivoono inna hama ni nnaagiai
nuairanavai. Gioonna kiaapu voovoono ari raunna mmaapuuyara
kaayauma mmuduuya ruoo niiyara kiisama mmuduuya ruaivoono
inna hama ni nnaagiai nuairanavai. 38 Gioonna kiaapu voovoono

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ni nnaagiai nuaivaara gioonna kiaapuuya inna ruputikio na
putuauneema ivo putinaraivaara ooqoo tiivo inna hama ni nnaagiai
nuairanavai. 39 Gioonna kiaapu voovoono ari mmatayaa variraivaara
kaayauma mmuduuya ruoo ruoo fai yapooma hama ivo tupatupaa
variraivootainaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama ari mmatayaa
variraivaara yaata utirainno niiyara putinaraivaara ee-oo tiivo fai
tupatupaa variraivaa varaanaravaivee.

Irisai yoketaivaa varaanara kuavai
(Marakaa 9:41)

40 Gioonna kiaapu voovoono ngiiiyara yoketaivoono niiyaraatama
yoketainoo. Niiyara yoketaivoono ni titoovaaraatama yoketainoo. 41 Vaidi
voovoono Anutuuqaa forofetaavai variivaara gioonna kiaapuuya innara
yoketaida inna tuqinnaiya fai ivo irisai yoketaivaa varaineema iyaatama
varaaravai. Vaidi voovoono safuuma variivaara gioonna kiaapuuya innara
yoketaida inna tuqinnaiya fai ivo irisai yoketaivaa varaineema iyaatama
varaaravai. 42 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu
voovoono kuminayaa variivo ni nnaagiai nuairaivaara gioonna kiaapu
voovoono innara boo tioo mmanna nnoori adaivaa vita inna mmioo fai
irisai yoketaivaa varaanaravai. Fai hama fanniinaravaivee, tiravai.

Yuvuaanaa nnaagiai nuairaiya numa Yisuunna yaparairavai
(Rukaaso 7:18-35)

11 1 Yisuuva ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taaramaata
ii kua ivaa kiaa mmi taika kioo ii yoosinna ivaa pikioo vo
yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa iya
kiaa mmioo aataru yoketaivaa iya vitairavai.
2 Vitainno varuduu Yuvuaano nnoori apira vaidiivo oovi nnauvaki
hara kioo varioo Yisuu Kirisiiva uu mmooriivaara rikioo ivaara ari
ngiaammuau vooya tuduu innasi nnuduu 3 iya tunoo: Oro Yisuunna
yaparaida kiatee: Vara a aanna vaidi nninaravee tuukuannee? Vara
ta ari voovaara faannaida haitatuukiaarannee? 4 tuduu rikiada vida
Yisuunna kiaa mmuduu rikioo iya sai tunoo: Ni kuaivaa rikiada na iikiau
mmooriivaa teeda ivaara vida Yuvuaanaa kiaa mmiatee. 5 Gioonna
kiaapu avu huruutaiya vaa avu taanoo. Yuku maisaiya vaa diitada
nookiaanoo. Iya mmammaiyauvunu buunna haiya roosiikiaiya vaa
yoketaama variaanoo. Yaata duunaiya vaa kuaivaa rikiaanoo. Putuaiya
vaa diitada variaanoo. Mmanna haipuuya vaa ni mmayaaya yoketaivaa
rikiaanoo. 6 Gioonna kiaapu voovoono hama niiyara taara yaata
utiraivaara Anutuuqo innara yoketainoo, tiravai.
7 Tuduu rikiada Yuvuaanaa ngiaammuauya kava vara ranada innasi
vida varuduu Yisuuva gioonna kiaapuuya innasi nuunauya Yuvuaanaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tunoo: Ngia koo mmuyai gaanga yoosinnaivau Yuvuaanaasi vida
ngia aaniivai taara viravainnee? Yuunnaivo utuduu yanaa apuuvo
kuapekuapoovaa taara viravainnee? Hamavee. 8 Ngia aaniivai taara
viravainnee? Ngia vaidi voovoono yaapa ari vookarauvaa apuuvaa taara
viravainnee? Hamavee. Mo gioonna kiaapuuya yaapa ari vookaraiyauvaa
apu kiada variaiya iya vaidi kieetaiya nnauyauvaki variaavai. 9 Ngia ni
giaa ni miatee. Ngia aaniivaara viravainnee? Ngia vaidi forofetaivaa
taara viravainnee? Na ngii giaa ngii miaunoo. Kutaa ngia vaidi
forofetaa ari vookarauvo seena vaidi forofetaiya yaataroovaa ngia taara
viravaivee. 10 Anutuuqaa kua fafaara roovo Yuvuaanaara vainno ataa
kua tinoo: Anutuuqo tinoo: Na titauko nnii vaidiivo aa nninoo. Na i
tauraivaannaadee titano vioo aataruuvaa aini teerama kiaanaravaivee,
tiivaivee. Fafaaraivo itaa kua tiivai. 11 Na kua kutaavai ngii giaa ngii
miaunoo. Yuvuaano nnoori apira vaidiivo mmuakiaa gioonna kiaapuuya
mmata aavau varia rada nnidada aanna variaiya yaataraivai. Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara diraivaki gioonna kiaapu voovoono aduoo
variivoono Yuvuaanaa yaataraivai. 12 Yuvuaano ari mmayaayaivaa kiaa
mmuu suaivo ngioo ngioo aanna makee ta variaunna suaivaki Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaara vooya mmoori maisaivaa
iikiaavai. Yaagueeqa avaikarai vaidiiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
dira yoosinnaivakira kuaaree kiaa kiada ivaara yaagueeqararama
kiada iikiaavai. 13 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaara
mmuakiaa forofetaa vaidiiya tuduu Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaki
vau kuaivootama ivaara tiravai. Kiaa rada nnududuu Yuvuaano varuu
suaivaki ivo ivaaraatama tiravai. 14 Iya tuu kuaivaa ngii rikiaatainai
rikiaatee. Iya Irayaava kava tiinaraivaara tiravai. Iya Irayaavavee tuuvo
vaa Yuvuaano tioo Irayaanna roosiima varivai. 15 Gioonna kiaapu
voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee.

16 Gioonna kiaapu aanna makee variaiya deeya roosiimaida
variaannee? Iya nnaakara roosiikiaiya yoosinna vuutaivaki isareeda
varida ngiariiyara ngiariiyara aayanna reeda kiaanoo: 17 Ta tooriivaa
varada fee fee kiaunnani hama ngia ivaara kuaru raavai. Ta kuaru
nnauvaa haraunnani hama ngia ivaara rataavaivee, kiaa kiada itaa kua
kiaavai. 18 Iya iikiaivaa roosiima gioonna kiaapuuya iikiaanoo. Yuvuaano
numa iya tasipama varioo yeennaivaaraata vuaina suuyaivaaraatama
ooqoo kiaa kiooduu rikiada gioonna kiaapuuya innara tunoo: Ai, mmagia
maisaivo inna aakiaivaki topai vaidivaivee, tiravai. 19 Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono ngiee yeennaivaata nnooriivaatama nnaukai gioonna
kiaapuuya kiaanoo: Aa vaidi aavaa taatee. Ivo ariiyara yaata utuoo
tarikama kioo yeenna nnai vaidivai. Ivo kaayauma vuaina suuyaivaa
nnoo kumimakai vaidivai. Ivo sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata
mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gioonna kiaapu maisaiyaatama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iya seenavaivee, kiaavai. Iya itaa kua kiaaniaata ti mmooriivaudiri
Anutuuqaa tinniivo kutaa vaivo kooyaa vaivaivee, tiravai.

Gioonna kiaapu vooyaano hama ausa hanigieeravai
(Rukaaso 10:13-15)

20 Yisuuva ari mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa vo yoosinna
vo yoosinnaiyauvaki uuyauvaa teedaata gioonna kiaapuuya hama
hanigiada ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa pikioovaara
Yisuuva yaagueeqama iya tioo tunoo: 21 Boo, ngia gioonna kiaapu
yoosinna Korasima variaiyaata yoosinna Beresaitaa variaiyaatama fai
yapooma ngii mmooriivaa irisai maisaivo vainaravai. Nnaaru gioonna
kiaapuuya yoosinnaivaitana Turu Sitoona maisamaisama variravai.
Na ari vookara ari vookarau mmooriiyauvaa ngii yoosinnaivaitanaki
iikiaivaa Turu Sitoona yoosinnaivaitanaki iikiaatiri. Iya teeda vaa
nnaaru hanigiada yoketaama varutiri. Gioonna kiaapuuya iya hanigiada
yoketaama variaivaa taateeraivaara iya ausa mmuaararoovaa varada
buruqa sisiiyauvaa raida kaupaivaa habara ngiari kieetaiyauvunu apu
kiada varutirivee. 22 Ivaara na ngii giaa ngii miaunoo. Fai yapooma
Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparaira suaivaki gioonna kiaapu
Turu Sitoonaiya irisai maisaivaa pinaama varaaravai. Ngia gioonna
kiaapu Korasimaiyaata Betesaitaiyaatama ngii irisai maisaivo iya irisai
maisaivaa yaataraanaravaivee. 23 Ngia gioonna kiaapu Kapanauma
variaiyaso, ngia ngiau aapu variaaree kiaiya fai Anutuuqo tinai ngia
mmeepi ikia aakiaana vida kiaaravaivee. Nnaaru gioonna kiaapu
Sutuuma varuuya maisamaisama variravai. Na ari vookara ari vookarau
mmooriiyauvaa ngii iikiaivaa Sutuuma yoosinnaivaki iikiaatiri. Iya
yoosinnaivo homo aanna makee vaitirivee. 24 Ivaara na ngii giaa ngii
miaunoo. Fai yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparaira suaivaki
gioonna kiaapu Sutuumaiya pinaama irisai maisaivaa varaaravai.
Ngia Kapanauma variaiya fai ngii irisai maisaivo iya irisai maisaivaa
yaataraanaravaivee, tiravai.

Yisuuva niisi nnida eeyaara kati hara kiada variateera tiravai
(Rukaaso 10:21-22)

25 Yisuuva itaa kua tuu suaivaki vo kuavai tunoo: Ni Napoo-o, a ngiau
mmataivaara diraikuavee. A ai kua oyaivaa gioonna kiaapu tinni ruaiyara
hatauma kiee gioonna kiaapu nnaakara meedi roosiima hama tinniaata kiaiyara
a kiaa kookieema kiaannaivaara na aiyara yoketaakiaunoo. 26 Yo, ni Napoo-o,
a kati iya i kiaa i mmiataikiai a iya kiaa mmiannavaivee. 27 Ni Napoova a
mmuakiaa mminnaiyauvaara diraivaa vaa ni miannavaivee. Hama gioonna
kiaapu voovoono na i Mmaapuuvaa arinaima ni taivai. Eenoo ni Napoovaano
nnaasu arinaima ni taannavai. Hama gioonna kiaapu voovoono ni Napoonna i

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taivai. Na i Mmaapuuvoono nnaasu arinaima i tauvai. Ni Napoo-o, na gioonna
kiaapu voovai kooyaa inna i vitainaraivo ivootama fai i taanaravaivee.
28 Ngia gioonna kiaapu kaayau mmoori varaiya mmuaararaivaa tasipama
niisi ngiatee. Niisi nnikiai na ngii tasipanai rikiada eeyaara kati hara kiada
variaaravai. 29 Na tirooma variee hama na avaikara kiau vaidivai variauvaara
ni mmooriivaa ngia varada na ngii vitaakiau aataruuvaa tuqinnama teeda fai
ngia eeyaara kati hara kiada variaaravai. 30 Na ngii tasipama variee ngii minara
mmooriivo papakaanaivai. Na mmooriivaa ngii yaakuyaa yapaanaraivo hama
mmuaararaivaivee, tiravai.

Vaidiiya kati varira suaivaara Yisuunna yaparairavai
(Marakaa 2:23-28; Rukaaso 6:1-5)

12 1 Yisuuva itaa kua tuduu rikioo kiisa suaivo taika kiooduu ivo ari
ngiaammuauyaatama Yutayaiya kati varira suai voovaki yeenna vuiita
mmooriivaki nuairavai. Nuaida varida ari ngiaammuauya vuiita iiraiyauvaa
utu rasukua rada nneeravai. 2 Nneeda varuduu Farisai vaidi vooya numa iya
teeda Yisuunna tunoo: Taanee. Ta kati varira suaivaki ti mmaanna tira kua
aataruuvaa i ngiaammuauya hatokaanoo, 3 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo:
Ngia Davuitiinna mmayaayaivo yanaivau vaivaa yaarida hama tuqinnama
rikiaavai. Nnaaruaa vaidi Davuitiivaata ari tasipama nuauyaatama kaayauma
iya yeenna rauduu rikioo 4 Davuitiivaano Anutuuqaara nuunaira nnauvaki vioo
yeenna bereeta kati Anutuuqaaree kiaa yapoo yeennaiyauvaa varoo nnoo ari
tasipama nuauyaatama mmuduu nneeravai. Ti mmaanna tuu kua aataruuvo
vainno tunoo: Anutuuqaara kati puara hudeeraiyaano nnaasu Anutuuqaaniee
kiaa yapoo yeenna bereetaiyauvaa nnaatee, tuduaata Davuitiiva ari tasipama
nuauyaatama ii kua ivaa hatokada nnooduu hama Anutuuqo ooqoo tiravai.
5 Ngia Anutuuqo mmaanna tuuvaa yaarida hama tuqinnama rikiaavai. Kati
varira suai mmuakiaayauvaki Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiya
nuunaira nnauvaki mmooriivaa varada kua mmaanna tuu kuaivaa hatokaavo
hama Anutuuqo kua tiivai. 6 Na ngii giaa ngii miaunoo. Na aavaki variauvoono
ngii nuunaira nnau pinaivaa yaataraunoo. 7 Anutuuqaa kua fafaara roo kuaivo
vainno tinoo: Vaidiiya puara sipisiipaiyauvaa kati niiyara hudaivaara hama
ni yoketainoo. Vaidiiya ngiari seenaiyara mmuduuya ruaiyara ni yoketainoo.
Kua fafaara roo kuaivo itaa kua tiivaa ngia yaarida oyaivaa arinaima rikiaatiri.
Gioonna kiaapuuya hama maisa mmooriivaa iikiaiyaki hama ngia kua
pinaivaa iyaki yapaatirivee. 8 Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono kati varira suaivaa
nakaaraivovee, tiravai.

Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tuqinneeravai
(Marakaa 3:1-6; Rukaaso 6:6-11)

9 Yisuuva itaa kua kiaa taika kioo ivau iya pikioo ngiari nuunaira
nnauvaki viravai. 10 Vioo tooduu vaidi voovai yaaku saivai sorogainno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taminnumaunnuunno vuuvo ivaki varuduu vaidi vooyaano Yisuunnaki
kua pinaivaa yapaara uuya ivaki varida inna yaparaida tunoo: Ti
mmaanna tuu kua aataruuvo dataa kuainno tiinnee? Fai ta kati varira
suaivaki vaidi nniitaraivaa tuqinnaarannee? Vara hama tuqinnaarannee?
11 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Fai ngiiikidiri vaidi voovoono
ari puara sipisiipa mmuaavai haitatuuno kati varira suaivaki soopa
hokobaivaki tuoo vino aikiooma fai ivo raammi roo oto inna sootu kati
naatauvau yapaanarannee? Vara too pikiaanarannee? Fai ivo raammi
roo oto soopaivakidiri inna vita kati naatauvau yapaanaravai. 12 Ngia
puara sipisiipaivaara yoketaama yaata utuaavai. Mo vaidiivo puaraivaa
yaataraivai. Itaama vainai kati varira suaivaki vaidiivaa tuqinnaanara
aataruuvo yoketaavai vaivaivee, 13 kiaa kioo vaidi yaaku sorogauvaa
tunoo: Ai yaaku sorogainno taminnumaunnuuvaa raduda utuanee,
tuduu rikioo ari yaakuuvaa raduda utuduu yaaku saivai safuuma vauvaa
roosiima vairavai. 14 Vauduu teeda Farisai vaidiiya vida nuunaida
Yisuunna utida ruputikio putuaiveera kuaivaa kiaa teerama kieeravai.

Anutuuqo ari mmoori vareera vaidiivaa mmatairavai

15 Teerama kiooduu Yisuuva rikiooduu inna mmaarau kua tuduu rikioo
ii yoosinna ivakidiri pikioo vo yoosinnavakira vuduu rikiada kaayau
gioonna kiaapuuya inna nnaagiai viravai. 16 Vuduu too iva mmuakiaa
nniitarooya tuqinnoo ariiyara vo gioonna kiaapu vooya kiaa mmivoo
kiaa iya ooqoo tiravai. 17 Nnaaruaa forofetaa vaidi Yisayaava tuu kuaivaa
kaanaivo iva uuvaugiataama vairavai. Yisayaava Anutuuqo tuu kuaivaa
fafaara roo tunoo:

18 Inna ni mmoori vareera vaidivai.
Neenoo inna mmataama kiauvai.
Na innara mmuduuya ruauko
kaayauma innara ni yoketainoo.
Na ni Mmannasaivaa inna mmino
ivoono mmuakiaa voopinnaa gioonna kiaapuuya
safuuma yaparainaravai.
19 Ivo hama buaaru tioo hama kai tioo
hama yoosinna vuutaivaki diitoo
yaagueeqama kua tinaravai.
20 Iya yaammaivo tapugioo vaivaa
hama utu ratokaaneema
fai ivo hama gioonna kiaapu
muaraagama variivaa
ruputinaravai.
Iya tooba manumanuuvaa
hama utu rasuukiaaneema

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

fai ivo hama gioonna kiaapu
muaraagama variivaa ruputinaravai.
Fai ivo mmannammanna mmooriivaa varanono
yapooma safu aataruuvoono maisa aataruuvaa
yaataraanara suaivaki pikiaanaravai.
21 Ivo itaama varinai
mmuakiaa voopinnaa gioonna kiaapuuya
yaata utida innara faannakiaaravee.
Yisayaava fafaara roo kuaivo itaa kua tiravai.

Farisaiya Yisuunnara maisaira kuavai tiravai
(Marakaa 3:20-30; Rukaaso 11:14-23)

22 Yisuuva gioonna kiaapuuya tuqinnooduu rikiada vooyaano vaidi
avu huruutauvaa aakiaivaki mmagia maisaivo topaama kioo varuduu
inna avaivo ramuunnaama kioovaa Yisuunnasi vitada nniravai. Vitada
nnuduu Yisuuva vaidiivaa tuqinnooduu rikioo keenaa avu too kua tiravai.
23 Kua tuduu rikiada gioonna kiaapuuya kaayauma nnikiaraida ngiari
yapara ngiari yaparaida tunoo: Mo aa vaidi aavo Davuitiinna oyaivakidiri
diitaivainnee? Vara ari vo vaidivainnee? 24 tuduu rikiada Farisai
vaidi vooyaano ii kua ivaa rikiada tunoo: Mmagia maisaiya kieetaivo
Beresebuuro inna tasipama varikioonno inna yaagueeqaivaadiri mmagia
maisaiya vaidi aakiaaki variaiya titaikiai kuaavaivee, 25 tuduu rikioo
Yisuuva iya tinniyaa vau kuaivaa rikioo iya tunoo: Fai gioonna kiaapuuya
mmuaa mmatavau variaiya rapidada ivaudiri raubiriida mmarammaraama
varida hama yopeema mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai
taikaaravai. Gioonna kiaapu mmuaa nnauvaki variaiyannee vara mmuaa
yoosinnavaki variaiya ngiariita ngiariita rapidada fai vida raubiriida
mmarammaraama varida fai hama mmuaavau yaagueeqama varirama
kiada muaraagakiaaravai. 26 Itaama vaino mo fai Sataango ari seena
mmagia maisaiyaatama rapuoonnonno titaa kinai vida raubiriida
mmarammaraama varida hama mmuaavau yaagueeqama varirama
kiada fai Sataangoota iyaatama muaraagakiaaravai. 27 Ngia kiaanoo:
Beresebuuro ari yaagueeqaivaa ni mikiai na mmagia maisaiya titaukai
kuaanoo, kiaani mo ngii nnaagiai nuairaiya giaa yaagueeqavaura mmagia
maisaiya titaani kuaavainnee? Hama Beresebuuraa yaagueeqaivo ngii
seenaiya tasipaivai. Ivaara ngia koonnama niiyara yaata utuaa kuaivo
kooyaa vainoo. 28 Anutuuqaa Mmannasaivoono yaagueeqaivaa ni mikiai
rikiee na mmagia maisaiya vaidiiya aakiaiyauvakidiri titaukai kuaavai. Na
itaama iikiauvaara Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo vaa ngiiisi
vaivo kooyaa vaivaivee, tiravai.
29 Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava vo kua voovai tioo vaidi
yaagueeqaivaudiri mmataama kioo Sataangaara tunoo: Fai vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

voovoono yaagueeqa vaidiivaa nnauvaki vioo inna hoonaiyauvaa
ariyara varaanaree kiaa kioo hama sabi kuanaravai. Fai tauraa vaidi
yaagueeqaivaa yuku yaakuuvaa yeenaadiri ranaa rau kioo vioo inna
nnauvakidiri inna hoonahaanaiyauvaa varaanaravaivee, tiravai.
30 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Gioonna kiaapu voovoono hama
niiyara mmuduuya ruaivoono inna ni nnammutuaavai. Gioonna kiaapu
voovoono hama ni tasipama mmoori varaivoono ni mmooriivaa tuayanna
ruaivai. 31 Ivaara na ngii giaa ngii miaunoo. Vaidiiya mminnamminnaa
maisa mmuakiaayauvaatama mmuakiaa maisa kua kiaiyauvaatama
fai Anutuuqoono rugaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono Mmannasa
Yoketaivaara maisavaivee tiivaa hama Anutuuqo ivaa rugaanaravai.
32 Gioonna kiaapu voovoono Na Vaidiivaa Mmaapuuvaara maisavaivee
tiivaa fai Anutuuqo rugaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono
Mmannasa Yoketaivaara maisavaivee tiivaa fai Anutuuqo hama ivaa
rugaanaravaivee. Makee ta variaunna suaivakiaata yapooma ta variaara
suaivakiaatama fai itaavai homo vainaravaivee.

Yisuuva yatari iiraivaudiri mmataama kioo tiravai
(Rukaaso 6:43-45)

33 Yatari yoketaivau iira yoketaivo vaikio yatari maisaivau iira maisaivo
vaivai. Ngia yatari iiraiyauvaa teeda arinaima yatari oyaivaara rikiaavai.
34 Ngia vaidi maisaso, ngii aakiaiyauvakidiri kaayau mminnamminnaa
maisaiyauvo suvuaivakidiri hama kua yoketaivaa kiaavai. Vaidiivo ari
aakiaivaki suvuaineema ari avaivakidiri kooyaa tiivai. 35 Vaidi yoketaa
voovoono ari aakiaivaki yoketaivo vaineema ari avaivakidiri safuuma
kua yoketaivaa tiivai. Vaidi maisa voovoono ari aakiaivaki maisaivo
vaineema ari avaivakidiri kua maisaivaa tiivai.
36 Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparaira
suaivaki mmuakiaa suai iya sabi kua sabi kua kiaivaara Anutuuqo
iya yaparainaravai. 37 Anutuuqo ngiingii kuaivaara ngii yaparainno
ngia yoketaama kiaivaara ngiiiyara tinara: Hama ngiiiki kua vainoo,
tinaravee. Ngia maisama kiaivaara tinara: Kutaa ngiiiki kua vainoo,
tinaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Vaidiiya Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaa taaraivaara Yisuunna yaparairavai
(Marakaa 8:11-12; Rukaaso 11:29-32)

38 Tuduu rikiada kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooyaata Farisai
vaidi vooyaatama Yisuunna tunoo: Vitaira-o, a Anutuuqaa mmoori ari
vookaraivaa iinai ta taaravee, 39 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo:
Ngia gioonna kiaapu aanna makee variaiya koonnama varida hama
Anutuuqaara yaagueeqakiaiyaano ngia ari vookarai mmooriivaa taara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iikiaanoo. Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaa nnaaruaa vaidi forofetaa
Yonaava uuvaa roosiivaa ngia ivaa nnaasu taaravai. 40 Yonaava piisa
pinaivaa rasookaivaki taaravooma suai taaravooma heena vauvaa
roosiima Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono vaidi putuaiya vaira mmataivaki
taaravooma suai taaravooma heena vainaravee. 41 Ninivee varuu
gioonna kiaapuuya Yonaanna kuaivaa rikiada ausa hanigiada yoketaama
variravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Na aavaki variauvo Yonaanna
yaatarauvoono ngii tasipama variaunoo. Ninivee varuuya ausa hanigiada
yoketaama varuuvaara yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparaira
suaivaki fai iya kua pinaivaa aanna ngia variaiya ngiiiki yapa kikio
Anutuuqo irisai maisaivaa ngii minaravaivee. 42 Nnaaru kieeta varuu
gioonna voovoono tooya sainai ngieera ari voopidiri ngioo ngioo vaidi
Soromoono tinni ruaivaasidiri kua rikiaanara nniravai. Na ngii giaa
ngii miaunoo. Na aavaki variauvo Soromoonaa yaatarauvoono ngii
tasipama variaunoo. Gioonnaivo ngieeradiri numa Soromoonaa kuaivaa
rikioovaara fai yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparainara
suaivaki ivoono kua pinaivaa aanna ngia variaiya fai ngiiiki yapa kino
Anutuuqo irisai maisaivaa ngii minaravaivee.

Mmagia maisaivo kava ari varuuvaki variravai
(Rukaaso 11:24-26)

43 Mmagia maisaivo vaidiivaa aakiaivakidiri pikioo vioo koo mmuyai
gaanga yoosinnaiyauvaki ari varinara mmaataivaara buaama roo
nuainnonno taikio kuminaikio 44 ariita kua tioo tinoo: Fai na kava vara
ranee nini nnau pikiauvaki oro varinaravee, kiaa kioo kava vara ranoo
numa taikio ari nnauvo rupi yamaama kioo funnukama kiaikio mmanna
nnauvai vaikio too 45 ivaki varioo oro seena mmagia maisaiyauvo inna
maisaivaa yaatareera yaaku saivai karasaidiri taaramada vitoo nnikiai
iya numa inna tasipama variaavai. Aa vaidi aavaa aakiaivaki tauraa
mmagia maisa mmuaavai varikio kiisama maisama varikiai nnaagiai
kaayau mmagia maisaiya innaki variaavo kaayau maisama varivaivee.
Gioonna kiaapu maisama aanna makee variaiya fai mmuaikaraama
itaama variaaravee.

Yisuunna kaanoota kataunnaiyaatama innara tiravai
(Marakaa 3:31-35; Rukaaso 8:19-21)

46 Yisuuva homo gioonna kiaapuuyaata kua tuoo varuduu ari kaanoota
ari kataunnaiyaatama innaata kua kiaaree kiaa numa mmaanai dida
vairavai. 47 Dida vauduu gioonna kiaapuuyakidiri voovoono Yisuunna
tunoo: Aa mmiaa i kaanoota i kataunnaiyaatama aita kua kiaaree
kiaa numa diaanoo, 48 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Ni noonna
tuanaivaata ni gata tuanaiyaatama vaa ngia taavaivee. Na ni noonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuanaivaaraatama ni gata tuanaiyaraatama mmuduuya ruauneema dee
gioonna kiaapuvaara na mmuduuya ruaunnee? 49 kiaa kioo ari nnaagiai
nuaira gioonna kiaapuuya oopu haroo tunoo: Aqaayaano ni noova ni
gataunnaiya variaanoo. 50 Gioonna kiaapu voovoono ni Napoova ngiau
aapu variivaa tinniivau vai kuaivaa tuqinnama rikioo iinnonno inna ni
gata vayaa ni nunna nayaa ni noova varinoo, tiravai.

Yisuuva uru rututuooma kioovaudiri mmataama kioo tiravai
(Marakaa 4:1-9; Rukaaso 8:4-8)

13 1 Yisuuva itaa kua kiaa kioo nnauvaki pikioo mmuai suaivaki
oro nnoori haruunga mmaagaivau dioo vauduu 2 gioonna
kiaapu kaayauya inna suvuauvaara ivo kanuuvaki karoo varioo feena
roo oro nnoori tooyaivaki kioo ivaki varuduu gioonna kiaapuuya
homo mmaagaivau diravai. 3 Duduu Yisuuva mmatayaa diaa
mminnaiyauvunudiri mmataama kioo kaayau kua iya kiaa mmioo
tunoo: Rikiaatee. Vaidi voovoono yeenna uruuyauvaa varoo 4 oro ari
mmooriivaki rututuooma roo nuaikio vooyauvai aataruuvo vaivau tuoo
kuaikiai ngiaammaiyauvo tuma porooma nnaavai. 5 Uru vooyauvai
tuoo sikau tasipama vai mmataivau kuaiyauvo uruoo hama kaayau
mmataivo vaivaara kiisa suai urikio too 6 suaivo ngioo taikio maisaikio
hama tuukaivo hokobama kuaivaara akiairaama aasannaivai. 7 Uru
vooyauvai tuoo ooviiyauvaki kuaikio ooviiyauvo ivaa tasipama uruoo
raputu kiaivai. 8 Uru vooyauvai mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo
yoketaama urikio kaayau iiraiyauvo vaivai. Vooyauvakidiri iiraiyauvo
yaaku sai vaidiiya yuku yaaku taika kioo (100) vaikio vooyauvakidiri
iiraiyauvo taaravooma vaidiiya yuku yaaku taika kioo (60) vaikio
vooyauvakidiri iiraiyauvo mmuaa vaidivai yuku yaaku taika kioo vo
vaidivai yaakuuvaitana (30) vaivaivee, 9 kiaa kioo tunoo: Gioonna kiaapu
voovoono arinaima rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.

Yisuuva mmataama kioo kua oyaivaa tiravai
(Marakaa 4:10-12; Rukaaso 8:9-10)

10 Tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya innasi nnida inna yaparaida
tunoo: Aaniira a gioonna kiaapuuya kiaa mmira suaivaki mmatayaa
diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kiee kiannannee? 11 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira kua oyai
haumaki vaiyauvaa fai na ngii giaa ngii minai ngiengieenoo arinaima
rikiaaravai. 12 Gioonna kiaapu voovoono ni kuaivaa arinaima rikiaivoono
fai Anutuuqo ari vo kua ari vo kuaivaa inna kiaa mminono innaki
kaayauma suvuainaravai. Gioonna kiaapu voovoono kiisa kuaivo inna
yaatana vaivaa fai yapooma taunnu kino hama innaki kuaivootainaravai.
13 Gioonna kiaapu vooya teedada mmanna avuuyauvaadiri teeda hama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuqinnama taavai. Iya rikiadada mmanna yaataiyauvaadiri rikiada hama
arinaima rikiaavai. Hama iya tuqinnama teeda arinaima rikiaivaara
na mmatayaa diaa mminnaa vooyauvunudiri mmataama kiee iya kiaa
mmiauvai. 14 Nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava fafaara roo kuaivo
vainnonno aanna makee variaa gioonna kiaapuuyaki kaanaivo vainoo.
Yisayaava fafaara roo tunoo:

Anutuuqo tinoo:
Ngia rikiadada hama arinaima rikiaaravai.
Ngia teedada hama tuqinnama taaravai.
15 Iya ngiari avuuyauvaa teeda
iya yaata tinniiyauvaa rikiada
ausa tinniiyauvaa hanigiakiai
na iya tuqinneevoora kiaa
iya tinniiyauvo yaagueeqaikiai
ngiari yaataiyauvaa ramuunnaama kiada
ngiari avuuyauvaa tasuuma kiada variaavaivee, tiivaivee.

Yisayaava itaa kua kiaa kioo fafaara reeravai. 16 Ngiengieenoo ngiingii
avuuyauvaadiri tuqinnama teeda ngiingii yaataiyauvaadiri tuqinnama
rikiaavai. Ngia tuqinnama teeda rikiaivaara Anutuuqo ngiiiyara
yoketainoo. 17 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Nnaaruaa vaidi
forofetaa kaayauyaatama kaayau gioonna kiaapu Anutuuqaara yaata
utida safuuma varuuyaatama aanna makee ngia taivaa iya taatauduu iya
faannaidada putida hama teeravai. Aanna makee ngia rikiaa kuaivaa iya
rikiaatauduu iya faannaidada putida hama rikieeravaivee.

Yisuuva uru rututuoora kua oyaivaa kooyaa tiravai
(Marakaa 4:13-20; Rukaaso 8:11-15)

18 Vaidiivo uruuyauvaa rututuooma kioovaudiri na mmataama kiau kua
oyaivaa rikiaatee. 19 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira kua mmayaayaivaa
gioonna kiaapu voovoono mmanna yaata nnaasu rikioo hama arinaima
rikiaivo uruuyauvo aataruuvau tuoo kuaiyauvaa roosiivai. Hama ivo arinaima
rikiaivaara Sataango numa inna aakiaivakidiri kuaivaa ravisi varaivai.
20 Uruuyauvo sikau tasipama vai mmataivau tuoo kuaiyauvo gioonna kiaapu
voovai roosiivai. Ivo Anutuuqaa kuaivaa rikiai saivaata kaayau siriga tasipama
varaivai. 21 Uruuyauvo uruoo hama tuukaiyauvo mmeepi kuaiyauvaa
roosiima ivo hama kuaivaa ari aakiaana yapeerama kioo kiisa suai nnaasu
Anutuuqaara yaagueeqaivai. Ivo Anutuuqaa mmooriivaa iivaara seena
gioonna kiaapuuya maisa mmoori mmuaararaivaa inna mmiaavo rikioo ivo
makee tikio Anutuuqaa aataruuvaa pikiaivai. 22 Uruuyauvo ooviiyauvaki
tuoo kuaiyauvo gioonna kiaapu voovai roosiivai. Ivo kuaivaa rikioonnaata
mmatayaa diaa mminnaiyauvaa varaanaraivaara kaayauma yaata utuoo sikau
varaanaraivaara yaata utuoo mmuduuya rikio iyauvoono inna suvuainno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqaa kuaivaa rugaikio rikioo hama iiraivo vaivai. 23 Uruuyauvo
mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo inna gioonna kiaapu voovai roosiivai. Ivo
Anutuuqaa kuaivaa arinaima rikiaikio tinniivo rusitikio kuaivo inna aakiaana
urikio iiraiyauvo suvuainno ataama vaivai. Vooyaki kaayau iiraiyauvo (100)
vaikio vooyaki voota nnoonnama (60) vaikio vooyaki kiisakiangii (30)
vaivaivee, tiravai.

Yisuuva yeenna vuiitaivaudiri mmataama kioo tiravai

24 Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri
mmataama kioo iya tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo vaidiivo
uru yoketaiyauvaa ari mmooriivaki rututuooraivaa roosiivai. 25 Ivo yeenna
vuiita uruuyauvaa rututuooma kiaikiai vo heena voovaki mmuakiaa gioonna
kiaapuuya vuru vakiaavo rikioo mmoori nakaaraivaa nnammutuaa voovoono
numa yeenna vuiita mmooriivaki ari ikiau uru maisaiyauvaa rututuooma
kioo kuaivai. 26 Kuaikio yapooma yeenna vuiitaiyauvo uruoo iiraiyauvo
vainara iikio ikiauyauvootama uruoo kooyaa vaivai. 27 Vaikiai teeda mmoori
vareera ngiaammuauya oro nakaaraivaa kiaanoo: A uru yoketaiyauvaa nnaasu
ai mmooriivaki rututuookiannanoo. Mo dataama kioo ikiauyauvootama
uriinnee? 28 kiaavo rikioo tinoo: Mo ti nnammutuaivoono rututuoovaivee, tikiai
rikiada iya inna yaparaida kiaanoo: Fai ta oo ikiauyauvaa hamukuaarannee?
29 kiaavo rikioo ivo iya sai tinoo: Hamavee. Ngia ikiauyauvaa hamukida sabi
vuiitaiyauvaatama hamukuaarainnoo. Pikiaatee. 30 Kii nuunama urikiai
yapooma iira rutakeera suaivaki na iira rutakeera ngiaammuauya tinara:
Tauraa ikiauyauvaa hamuku kiada uru rau ikiaivaki kagaariaaraivaara teerama
kiaatee. Nnaagiai vuiitaiyauvaa rutaka rada iyauvaa yeenna yapeera nnauvaki
yapaatee, tinaravaivee. Nakaaraivoono itaa kua tiivaivee, tiravai.

Yisuuva uru kiisa masateeraivaudiri mmataama kioo tiravai
(Marakaa 4:30-32; Rukaaso 13:18-19)

31-32 Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri
mmataama kioo iya kiaa mmioo tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo
uru kiisakiata nnaammuaya uruuvaa roosiivaa nnutuuvo masateeraivaa
roosiivai. Uru kiisaikiato vaikio mmuakiaa mminnaiyauvaa uruuyauvoono
ii uru ivaa yaataraivai. Vaidi voovoono ii uru ivaa varoo ari mmooriivaki
rututuooma kiaikio uruoo ngioo vioo pinaa kioo mmuakiaa annaanna
mmaguyaiyauvaa yaataroo dikiai ngiaammaiya numa inna hammaraiyauvaki
ngiisaiyauvaa heeka kiada vakiaavaivee, tiravai.

Yisuuva puuqaira yeennaivaudiri mmataama kioo tiravai
(Rukaaso 13:20-21)

33 Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri
mmataama kioo iya kiaa mmioo tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

diraivo puuqaira yeennaivaa roosiivai. Gioonna voovoono ii yeenna ivaa
varoo paravuaa saaba taaravoomaivaki hanigiaanigieema kioo yapa
kiaikio vainno eyommaavai puuqaivaivee, tiravai.

Yisuuva kuaivaa nnaasu mmataama kioo tiravai
(Marakaa 4:33-34)

34 Iqii kua mmuakiaa iyauvaa Yisuuva gioonna kiaapuuya kiaa
mmuu suaivaki mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo
iya kiaa mmiravai. Hama vo kua voovai kooyaa tiravai. Mmuakiaa
kuavai mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo tiravai.
35 Vaidi forofetaa nnaaru varuuvo fafaara roo kuaivo ngioo ngioo
Yisuuva gioonna kiaapuuya kiaa mmuu suaivaki kaanaivo vauvaara ivo
mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo kuaivaa nnaasu
tiravai. Forofetaivoono fafaarainno tunoo:

Fai na gioonna kiaapuuya kua kiaa mmiee
mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri
mmataama kiee iya kiaa mminaravai.
Anutuuqo ngiau mmata uu suaivaki
haumaki vau kuaiyauvaa iya kiaa mminaravaivee.

Forofetaivoono fafaara roo itaa kua tiravai.

Yisuuva ikiau maisaiyauvo uruu kua oyaivaa tiravai

36 Yisuuva gioonna kiaapuuya pikioo nnau voovaki oro varuduu ari
ngiaammuauya innasi nnida inna tunoo: A ikiauyauvo mmooriivakidiri
uruuyauvunudiri mmataama kiee tunna kua oyaivaa ti kiaa ti mmianee,
37 tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono uru
yoketaivaa rututuoora vaidivai. 38 Mmooriivaki uruuyauvaa rututuooma
kiaivo mmuakiaa mmatayaa variaa yoosinnaiyauvaa roosiivai. Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivakira teerakiaa gioonna kiaapuuya
uru yoketaiyauvaa roosiikiaavai. Gioonna kiaapuuya vaidi maisaivaa
kuaivaa rikiada iikiaiya ikiauyauvaa roosiikiaavai. 39 Nnammutuaivo
ikiau maisaiyauvaa rututuoovo inna Sataangovee. Iiraiyauvaa rutakeera
suaivo inna ngiau mmataivo taikaanara suaivai. Iira rutakeera
ngiaammuauya inna aangeraiyavee. 40 Ngiaammuauya ikiauyauvaa
hamuku kiada ikiana kagaari kiaaneema ngiau mmataivo taikeera
suaivaki aangeraiya gioonna kiaapuuya mmuaikaraama iikiaaravai. 41 Na
Vaidiivaa Mmaapuuvoono ni aangeraiya titanai ni yoosinnaivakidiri
nuaida varida gioonna kiaapuuya ngiari seenaiya mmoori maisaivaa
iikiateera vuavikiaiyaatama gioonna kiaapu mmuakiaa maisama
variaiyaatama vitada 42 ikiana kagaari kikiai ivaki varida teekio
iya nnannateenai fai ngiari avaiyauvaa hakutikio iya ausaiyauvo
mmuaararreenai rataaravai. 43 Iya itaama varikiai safuuma varira gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya ngiari Gioonna yoosinnaivaki varida suaivo yoketaama
taineema yoketaama ari vookaraama variaaravaivee. Gioonna kiaapu
voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee,
tiravai.

Yisuuva sikauyauvaa mmatana hauma kioovaara tiravai

44 Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri
mmataama kioo iya kiaa mmioo tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
diraivo kaayau sikau yoketaiyauvaa vaidi voovoono vaa mmatana
hauma kiaiyauvaa roosiivai. Vaidi voovoono mmataivaki hanukua
roo taikio sikau yoketaiyauvo inna too vaikio too keenaa rummua
apu kioo kaayauma sirigainno vioo ari mmaraa mminnamminnaa
mmuakiaayauvai varoo oro vooya mmikio irisai sikauyauvaa varoo numa
mmataivaa nakaaraivaa mmioo mmataivaa varaivaivee, tiravai.

Yisuuva seeta yoketaivaudiri mmataama kioo tiravai

45 Kiaa kioo vo kua voovai tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
diraivo ataivai vainoo. 46 Vaidi voovoono sikau seeta yoketaivaa
roosiivaara buainnonno taikio voovai kaayau yoketaivo inna too vaikio
too oro ari mminnamminnaa mmuakiaayauvai varoo oro vooya mmikio
irisai sikauyauvaa varoo numa seetaivaa nakaaraivaa mmioo ivaa
varaivaivee, tiravai.

Yisuuva vaaheevaudiri mmataama kioo tiravai

47 Kiaa kioo vo kuavai iya kiaa mmioo tunoo: Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivo utua vaaheevaa roosiivai. Vaidiiya utua vaaheevaa
varada nnoori haruungaivaki kagaari kiada kaayau tavauyauvaa ari
vookara ari vookaraiyauvaa varaavai. 48 Varaavovo mmuugiaikiai teeda
utu raririima mmaagaivau yapa kiada hara kiada varida tavauyauvaa
ari vookara ari vookaraiyauvaa haitatuuda yoketaiyauvaa ngiari
utuaiyauvaki vara rummua kiada maisaiyauvaa kagaari kiaavai. 49 Fai
yapooma ngiau mmata taikeera suaivaki fai itaama vainaravai. Fai
aangeraiya nuaida varida gioonna kiaapu yoketaama variaiya pikiada
maisama variaiya vitada 50 ikiana kagaari kikiai ikia aakiaivaki varida
teekio iya nnannateenai fai iya avaiyauvaa hakutikio iya ausaiyauvo
mmuaarareenai rataaravaivee, tiravai.

Yisuuva nnisi kuaivaaraata karaasa kuaivaaraatama tiravai

51 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauya yaparainno tunoo: Vaa
ii kua iyauvaa na ngii giaa ngii miauyauvaa ngia arinaimaida rikiaannee?
tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Yo, vaa ta rikiaunnanoo, 52 tuduu rikioo
Yisuuva tunoo: Ivaara na nnau nakaaraa vaidiivaa mmataama kiee ngii

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

giaa ngii miaunoo. Nnau nakaaraa vaidiivo nnisi mminnaiyauvaata
karaasa mminnaiyauvaatama ari nnauvaki yapa kiaikio vaiyauvaa inna
ivo varaivai. Vaidiivo tauraa Anutuuqaa kua mmaanna kuaivaa arinaima
rikioo nnaagiai Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaaraatama arinaima
rikiaivoono ii nnau nakaaraa vaidi ivaa roosiivai. Ivo nnisi kuaivakidiriaata
karaasa kuaivakidiriaatama gioonna kiaapuuya kiaa mmiivaivee, tiravai.

Gioonna kiaapu Nasareetaiya Yisuunnara ooqoo tiravai
(Marakaa 6:1-6; Rukaaso 4:16-30)

53 Yisuuva mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo
kuaivaa kiaa taika kioo ivaki pikioo 54 ari yoosinna tuanaivakira vioo
ngiari nuunaira nnauvaki oro varioo ari kuaivaa iya kiaa mmiravai.
Kiaa mmuduu rikiada nnikiaraida tunoo: Aa vaidi aavo deevakidiri
tinni yoketaivaa varaivainnee? Mo dataama ivo yaagueeqa ari vookara
ari vookarai mmooriiyauvaa iinnee? 55 Ivo nnau heekeera vaidiivaa
mmaapuvai. Mariaava inna kaanovee. Ari kataido Yakoopo Yoosiipo
Simoono Yutaasainna variaanoo. 56 Mo ari nnunnaapuuya aavaki
variaanoo. Mo deevakidiri ivo ii kua ivaa varaivainnee? 57 kiaa kiada
hama innara iya yoketauduu innara ooqoo tiravai. Innara ooqoo
tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Kua kutaa tira vaidi forofetaivaara
mmuakiaa yoosinnaiya innara yoketaakiaani ari yoosinna tuanaiyaata
ari seenaiyaatama hama innara yoketaakiaavaivee, tiravai. 58 Iya hama
innara kutaavaivee tuuvaara ivo hama Anutuuqaa mmoori ari vookara
ari vookarauyauvaa ivaki kaayauma iiravai. Kiisama iiravai.

Yuvuaano nnoori apira vaidiivo putuuvaa mmayaayavai
(Marakaa 6:14-29; Rukaaso 9:7-9)

14 1 Ii suai ivaki Yuvuaano putuduu rikioo Yutayaiya kieetaivo
Herooto Yisuuva yoketaa mmooriivaa iima kioo mmayaayaivaa
rikioo ari seena vaidi kieetaiya tunoo: 2 Aa vaidi aavo Yuvuaano nnoori
apira vaidivai. Vaa putuoo keenaa diitoovaarainno yaagueeqaivo inna
tasipaikio mmoori ari vookaraivaa iinoo, tiravai.
3-4 Nnaaru Yuvuaano homo varuu suaivaki Herooto ari vayaanna
Piriipaa nnaataivaa Herootiaanna mmuara varooduu Yuvuaano inna
tunoo: Anutuuqaa aataruuvo hama itaivai. Sa varaanee, tuduu rikioo
Herootiaava Yuvuaanaara nnannatoovaara Herooto ari ngiaammuauya
tuduu Yuvuaanaa yuku yaakuuvaa yeena rau kiada oovi nnauvaki
yapa kieeravai. 5 Yapa kiooduu Herooto Yuvuaanaa ruputuatauduu
gioonna kiaapuuya Yuvuaanaara forofetaavaivee tuuvaara Herooto iyara
aatuunno hama ruputiravai.
6 Hama ruputuduu yapooma Herootaa mmatoo suaivo nnuduu gioonna
kiaapuuya nuunaida buusaivaa nnaara varuduu Herootiaanna raunnaivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

numa kuaru rooduu teeda Herootoota ari seenaiyaatama teeda varuduu
Herooto innara kaayauma yoketairavai. 7 Innara yoketauvaara ivo
kua kiaa teerama yeena rau kioo kuaivaa tunoo: A ni yaparakianna
mminnaivaa fai na kutaa i mminaravaivee, 8 tuduu rikioo kiaatannaivo
oro ari kaanaa yaparauduu rikioo kaano kiaa mmuu kuaivaa numa
Herootaa kiaa mmioo tunoo: Aanna makee i ngiaammuauya Yuvuaano
nnoori apira vaidiivaa nnuunaivaa rutaka kiada inna kieetaivaa yanaivau
yapa kiada varada numa i mmikiai ni mianee, 9 tuduu rikioo Herootaa
ausaivo kaayauma mmuaararooduu ari seenaiya avuuyauvunu vaa kua
kiaa teerama yeena rau kioo kuaivaa tuuvaara yaata utuoo ee-oo tioo
10 ari ngiaammuauya titooduu oovi nnauvaki vida Yuvuaanaa nnuunaivaa
rutaka kieeravai. 11 Rutaka kiada kieetaivaa yanaivau yapa kiada varada
numa kiaatannaivaa mmuduu varoo ari kaanaa mmiravai. 12 Mmi
kiooduu Yuvuaanaa ngiaammuauya numa inna mmamma kaanaivaa
varada oro mmata nnauvaki hau kiada vidada Yisuunna kiaa mmiravai.

Yisuuva vaidi kaayau (5000) yeenna mmiravai
(Marakaa 6:30-44; Rukaaso 9:10-17; Yuvuaano 6:1-14)

13 Yisuuva Herooto uu kuaivaa rikioo ivakidiri pikioo kanuu voovai
varoo vioo nnooriivaa pikioo mmanna gaanga yoosinnaivakira
viravai. Vuduu rikiada gioonna kiaapuuya ivo vuu kuaivaa rikiada
ngiari yoosinnaiyauvaa pikiada mmatayaa ivo vuupi viravai. 14 Vuduu
too Yisuuva nnoori mmaagaivau vioo varioo rootu tooduu gioonna
kiaapuuya suvuau kiooduu iyara boo tioo iya tasipama varuu nniitarooya
tuqinneeravai.
15 Tuqinnooduu suaivo hannauduu Yisuunnasi ari ngiaammuauya
nnida tunoo: Vaa suaivo hannainoo. Aa yoosinna aavo mmanna gaanga
yoosinnavaki ta variaunnanoo. Gioonna kiaapuuya titanai kuatee. Aa
yoosinna aayauvakinnaayasi vida yeennaiyauvaa sikauyauvaadiri yookaama
kiada varada nnikiai nnaateeraivaara titanai kuatee, 16 tuduu rikioo Yisuuva
iya tunoo: Sa iya titakiai kuatee. Mo ngieenoo yeennaiyauvaa iya mmiatee,
17 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Bereeta yaaku saivai tavau taarama
nnaasu aa tiisi vainoo, 18 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Iyauvaa vara
ni miatee, 19 kiaa kioo hanigia gioonna kiaapuuya tunoo: Ferefuruunnaivau
variatee, tuduu ivau varuduu bereeta yaaku saivai tavau taaravaitanaatama
tu kioo vainno avuuvaa reeri ngiau aapu too vainno Anutuuqaata kua
yoketaivaa tioo bereetaiyauvaata tavauvaitanaatama kusiinnonno kioo ari
ngiaammuauya mmuduu varada gioonna kiaapuuya mmuduu 20 mmuakiaaya
nnooduduu iya ausaiyauvo rasituduu ari ngiaammuauya utua yaakuuvaitana
yukukidiri taaravaitanaki yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi
nuunama rummua yapa kieeravai. 21 Vaidi ivaki varida yeenna nnooya
kaayau (5000) variravai. Iya hama gioonna nnaakaraiyaatama yaariravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva nnoori veraivau nuairavai
(Marakaa 6:45-52; Yuvuaano 6:15-21)

22 Iya nnaa taika kiooduu Yisuuva ari ngiaammuauya yaagueeqama titoo
tunoo: Na gioonna kiaapuuya titee varinai ngieenanaa tauraa kanuuvaki
karada nnoori sainai kuatee, tuduu rikiada vida varuduu 23 gioonna
kiaapuuya ngiari yoosinnaipira titooduu vuduu too Yisuuva arivai yaaku
varaanara taapi kiisaivaura viravai. Vioo vioo oro varioo yaaku varooduduu
heenauduu rikioo arivai ivau varuduu 24 ari ngiaammuauya varuu kanuuvo
nnoori haruunga pinaivaa vuutaivaki vioo varuduu yatari sagaiyauvaa
utida nnooriivaa ruvuatidada tooduu yuunna yaamurukaivo yaagueeqama
iyasi ngioo iya kanuuvaa hanigiaanigiooduu 25 patainara uuduu Yisuuva
nnoori verenoovau raa roo iyasi nniravai. 26 Iyasi nnuduu teeda kaayauma
aatuuda tunoo: Mmagia maisavainno nninoo, 27 kiaa kiada kai kiririingaida
varuduu Yisuuva akiairaama iya tunoo: Tirooma variatee. Sa aatuukiatee. Na
ngiaunoo, 28 tuduu rikiada Petorooso tunoo: Udaanga-o, a kutaa Yisuuvavee
tiee ni tinai na nnoori verenoovau aisi kuanaravee, 29 tuduu rikioo tunoo:
Ngianee, tuduu rikioo Petorooso kanuuvaa pikioo nnoori verenoovau
Yisuunnasi ari yuku raa roo viravai. 30 Vioo varioo tooduu yuunnaivo
utuduu too aatuunno nnoori aakiaivaki mmeepi vioo rikioo aayanna roo
tunoo: Udaanga-o, ni utuanee, tiravai. 31 Ivo itaa kua tuu saivaata Yisuuva
yaakuuvaadiri reeti inna sootu utuoo tunoo: Aaniira a niiyara taara yaata
utuannavainnee? A kati kiisama niiyara kutaavaivee kiannavaivee, 32 kiaa
kioo innaata vitoo kanuuvaki karada oro varuduu yuunna yaamurukaivo
taikeeravai. 33 Taikooduu ari ngiaammuau kanuuvaki varuuya Yisuunna
ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmida tunoo: A kutaa Anutuuqaa Mmaapu
tuanaakuavee, tiravai.

Yisuuva Genesareeta nniitarooya tuqinneeravai
(Marakaa 6:53-56)

34 Tuduu iya nnoori sainai yoosinna Genesareeta oro varuduu
35 gioonna kiaapuuya Yisuunna arinaima teeda ngiari seenaiya titooduu
vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida mmuakiaa gioonna
kiaapu nniitarooya vitada Yisuunnasi nniravai. 36 Nnida Yisuunna
yaparaida tunoo: Pikinai nniitaraiya i buruqa araivau utuatee. Tuduu
mmuakiaaya inna buruqa araivau utuuya nniitarooyauvo taikeeravai.

Vaidiiya ngiari taato nnaakukiaiya kuaivaara yaagueeqairavai
(Marakaa 7:1-13)

15 1 Iya nniitarooyauvo taikooduu teeda Farisai vaidi vooyaata kua
mmaanna kiaa mmira vaidi vooyaatama vaa Yerusareemadiri
nnuuya numa Yisuunna yaparaida tunoo: 2 Aaniira i ngiaammuauya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ti taato nnaakukiaiyasidiri nnuu aataruuvaa hatokaannee? Iya yeenna
nneera suaivaki hama ngiari yaakuuyauvaa tuqinnama finirama kiada
iya yeenna nnaavaivee, 3 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Mo ngiingii
yaata tinniyaa vai aataruuyauvaa iikiaaraivaara ngia Anutuuqo tuu
kuaivaa hatokaavai. 4 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Ngii kaano
koovaitanaara mmuduuya rida tuqinnaatee, tikio vo kua voovai vainno
tinoo: Gioonna kiaapu voovoono ari kaano koovaitana maisa kua tiivaa
ruputikio putuaivee. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno itaa kua tiivai.
5 Mo ngiengieenoo kiaanoo: Fai gioonna kiaapu voovoono ari kaano
koovaitana tuqinnaanara mmatayaa diaa mminnaivaa iyani yapa kioo
ivaara tinara: Inna Anutuuqaa mminnaavaivee, 6 kiaa kioo aikiooma
hama ari kaano koovaitanaara tuqinnaanaravee. Ngia itaa kua kiaavai.
Ngia itaida ngiingii yaata tinniyaa vai kuaivaa iikiaaraivaara Anutuuqo
tuu kuaivaa hatokaavai. 7 Ngia huoobavainna unnakua nnaamuru
tuanaayavee. Nnaaruaa vaidi forofetaa voovai Yisayaava kua kutaavai
ngiiiyara fafaara roo tunoo:

8 Anutuuqo tinoo:
Aa gioonna kiaapu aaya
mmanna kuasiiyauvoono koroonno
niiyara yoketaavaivee kiaavo
hama iya aakiaiyauvo niiyara yoketainoo.
9 Iya vaidiiya yaata tinniyaa vai kuaivaa
kiaa mmi kiada kiaanoo:
Anutuuqaa aataruvaivee, kiaivaara
kuminayaa niiyara kua yoketaivaa kiaanoo, tiivaivee.

Yisayaava fafaara roo itaa kua tuuvaa Yisuuva tiravai.

Aakiaivakidiri nniivaara iya mminnamminnaa maisaiyauvaa varaavai
(Marakaa 7:14-23)

10 Yisuuva itaa kua kiaa kioo gioonna kiaapuuya innasi ngiateera tuduu
innasi nnuduu iya tunoo: Ngia rikiada arinaima rikiaatee. 11 Hama vaidi
voovoono mminnaa voovai inna avaidaadiri rasookaivaki tuoo kuaivaara
mminnamminnaa maisaivaa varaivai. Aakiaivakidiri ari avaidaagiataa
ngioo mmaanai tuoo kuai ivaara mminnamminnaa maisaivaa
varaivaivee, tiravai.
12 Tuduu rikiada ari ngiaammuauya innasi nnida tunoo: Vaa a
rikiaannannee? Farisaiya i kuaivaara nniki rakaida aiyara nnannataavaivee,
13 tuduu rikioo iya sai tunoo: Mmuakiaa yeenna hauyauvaa ni Napoova
ngiau aapu variivoono hama utiraiyauvaa fai hamuku kagaari kiaanaravai.
14 Sa iyara kaayauma yaata utira pikiaatee. Iya vaidi avu huruutai
voovoono ari seena vaidi avu huruutai voovai yaakuuvau utuoo nuairaivaa
roosiikiaayavee. Vaidi avu huruutaivoono vuai vaidi avu huruutaivaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vitoo aataruuvau kuanaree kiaa vidada fai aiqeeravaitana soopaivaki
tiida kuaaravee, 15 tuduu rikioo Petorooso tunoo: A mmatayaa diaa
mminnaivaudiri mmataama kiee kianna kua oyaivaa ti kiaa ti mmianee,
16 tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Ngia gioonna kiaapu kumimakaiya
roosiima hama ngii tinniiyauvo rusitivai. 17 Hama ngia arinaima rikiaanoo.
Mminnaa voovai vaidi avaidaadiri tuoo rasookaivaki vainno tuoo rukioo
mmaanai kuaivai. 18 Vaidi voovoono inna aakiaivaki vaivaa ari avaivakidiri
tiivaara mminnamminnaa maisaivaa varaivai. 19 Vaidi aakiaivakidiri maisa
kuaivo ngioo yaataivaki kuaikio yaata utuoo vaidiivaa ruputikio putikio
nnaata vaati varaivo mmuara heera aataruuvaa iinno mminnaivaa mmuara
varoo unnakua kiaa ari seenaiya kua pinaana yapa kioo ari seenaiyara
maisa kua tiivai. 20 Ii aataru iyauvaara vaidiivo mminnamminnaa
maisaiyauvaa varaivai. Ivo yaaku kainaama kuaivaa tasipama yeenna
nnaivaara hama mminnamminnaa maisaivaa varaivaivee, tiravai.

Gioonnaivo Yisuunnara kutaavaivee tiravai
(Marakaa 7:24-30)

21 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ii yoosinna ivaa pikioo vioo yoosinna
taaravaitana nnutuuvaitana Turu Sitoona vainima vau yoosinnaivaki
viravai. 22 Vuduu rikioo ari voopinnaa yoosinnaivaa nnutuuvo Kanaanaa
ivakinnaa gioonnaivo Yisuunnasi ngioo aayanna roo tunoo: Udaanga-o,
Davuitiinna oyaivakidiri diiteeraikuavee. Niiyara boo kianee. Mmagia
maisaivo ni naunnaivaa aakiaivaki varikio kaayauma kumimakainoo,
23 tuduu rikioo hama ivo inna sai tuduu ari ngiaammuaudoono numa
inna vuavi tida tunoo: Gioonnaivo ti nnaagiaidiri numa tarikama tii
ivaa titano kuaivee, 24 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Isarairaa
gioonna kiaapu puara sipisiipaiya raubiriikiaiya roosiikiaiyara nnaasu
Anutuuqo ni titooduu na tiiravaivee, 25 tuduu rikioo gioonnaivo
inna yuku oyaivaki numa rauguru varioo inna tunoo: Udaanga-o, ni
naunnaivaa tuqinnaanee, 26 tuduu rikioo Isarairaiya tauraa rikiooyara
Yisuuva aa kua aavaa mmataama kioo inna sai tunoo: Ta kuminayaa
nnaakaraiya yeennaiyauvaa varada faiya mmiaarainnoo, 27 tuduu rikioo
ivo faivaa roosiima ariiyara yaata utuoo inna sai tunoo: Udaanga-o, a
kutaa kuavai kiannanoo. Mo faiya numa ngiari haitatuukiaiya yeenna
nneeda kiaa araiyauvo terenaivau tuoo kuaiyauvaa porooma nnaavaivee,
28 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Gioonna-o, a niiyara kutaavaivee
kiannanoo. A ni yaparakiannaivaa na iinaravaivee, tiravai. Ivo itaa kua
tuu saivaata gioonnaivaa raunnaivo yoketaama kati hara kioo variravai.

Yisuuva kaayau gioonna kiaapuuya tuqinneeravai

29 Yisuuva ivaki pikioo nnoori haruunga Karirayaa mmaagaivau
nuainnonno taapiivau karoo oro ivau varioo tooduu 30 gioonna kiaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kaayauya nnida yuku yaaku rauyaata avu huruutauyaatama hama kua
tuuyaata ari vookarau nniitarooyaatama vitada inna avuuvau nuunama
yapa kiooduu ivo mmuakiaaya tuqinneeravai. 31 Tuqinnooduu teeda hama
kua tuuya kua tuduu yuku yaaku rauya yoketauduu avu huruutauya
yoketaama avu tooduu gioonna kiaapuuya iva uuvaa teeda nnikiaraida
Isarairaaya Anutuuqaa tuanaivaara kua yoketaivaa tiravai.

Yisuuva vaidi kaayau (4000) yeenna mmiravai
(Marakaa 8:1-10)

32 Tuduu Yisuuva ari ngiaammuauya innasi ngiateera iya tuduu innasi
nnuduu tunoo: Gioonna kiaapuuya taaravooma suaivaa ni tasipama
nookiaavovo vaa yeennaiyauvo taika kiaivaara na iyara boo kiaunoo.
Hama na kati iya ngiari yoosinnaiyauvakira titanai kuaaravee. Fai
iya hama yeenna nneeraida vikio aataru tammaivaki iya avuuyauvo
ngioo vi ngioo vinai sabi yuku raarainnoo, 33 tuduu rikiada ari
ngiaammuauya inna yaparaida tunoo: Aa yoosinna aavo koo mmuyai
gaanga yoosinnavaivee. Deevakidiri ta kaayau yeennaiyauvaa varada aa
kaayau gioonna kiaapu aayaa mmiaarannee? 34 tuduu rikioo Yisuuva iya
sai tunoo: Naana bereetayauvai ngiiisi vainnee? tuduu rikiada iya inna
sai tunoo: Bereeta yaaku saivai karasaidiri taaravaitana vaikio tavau
kiisa vookiangii vainoo, 35 tuduu rikioo gioonna kiaapuuya mmatayaa
variateera tuduu mmatayaa varuduu 36 tavau kiisaikiangiaata bereeta
yaaku saivai karasaidiri taaramaatama tu kioo vainno Anutuuqaata
kua yoketaivaa kiaa kioo iyauvaa kusiinnonno kioo ari ngiaammuauya
mmuduu gioonna kiaapuuya mmuduu nneeravai. 37 Mmuakiaaya
nnooduduu iya ausaiyauvo rasituduu ari ngiaammuauya iya yeenna
nneeda kioo arai yatiiyauvaa utua yaaku saivai karasaidiri taara
utuavaitanaki rupi nuunama rummua yapa kieeravai. 38 Vaidi yeenna
nnooya kaayau (4000) variravai. Hama iya gioonna nnaakaraiya
yaariravai. 39 Hama yaaruduu Yisuuva gioonna kiaapuuya titooduu vuduu
kanuuvaki karoo varioo yoosinna pinaivaa nnutuuvo Makataraa viravai.

Iya ari vookarai mmooriivaa taaraivaara Yisuunna yaparairavai
(Marakaa 8:11-13; Rukaaso 12:54-56)

16 1 Vaidi Farisai vooyaata vaidi Satuukai vooyaatama Yisuunnasi
nnida inna iida taaraivaara inna yaparaida tunoo: A Anutuuqaa
mmoori ari vookaraivaa iinai ta teeda kiaara: Anutuuqaa yaagueeqaivo
inna tasipaikioonno iinoo, kiaaravee, 2 tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Pataikio
heenanaanna suaivo reera kioo kaakanooka visikiai ngia teeda kiaanoo:
Inna fai makee suai pinaa taanaraikioonno itainoo, kiaavai. 3 Pataikiai
ngia diitada ngiauvau taavo nama upisiivo raikiai ngia kiaanoo: Fai makee
inna vatiivo ruanaraikioonno itainoo, kiaavai. Ngia ngiauvaa teeda suaivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taanaraivaara arinaima teeda vatiivo ruanaraivaara arinaima taavai.
Mo ngia aanna makee ta variaunna suai aavaa hama tuqinnama teeda
hama ni oyaivaara arinaima rikiaavai. 4 Ngieeta gioonna kiaapu makee
variaiyaatama koonnama varida hama Anutuuqaara yaagueeqakiaanoo.
Ngia Anutuuqaa mmoori ari vookarai voovaara fai ni yaparaikiai fai hama
na iinaravai. Anutuuqaa mmoori ari vookaraivaa nnaaruaa vaidi Yonaava
uuvaa roosiivaa ngia ivaa nnaasu taaravaivee, kiaa kioo iya pikioo viravai.

Yisuuva vaidi Farisaiyaraata Satuukaiyaraatama tiravai
(Marakaa 8:14-21)

5 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama kanuuvaa varada nnoori haruunga
sainai oro varuduu ari ngiaammuauya bereetaiyauvaa tasipama varada
ngiaaree tuuvaata taunnu kiada nniravai. 6 Nnuduu too Yisuuva vaidi
Farisaiyaata vaidi Satuukaiyaatama iira aataruuvaara mmataama kioo
iya tunoo: Vaidi Farisaiyaata vaidi Satuukaiyaatama puuqaira yeennaivo
bereeta aakiaivaki too yootaivaa roosiivaara tuqinnama haitatuukiatee,
7 tuduu rikiada ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Hama ta
bereetaivaa varada ngiaunnaivaara ivo itaa kua tinoo, 8 tuduu rikioo
Yisuuva ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmuu kuaivaa arinaima rikioo iya
yaparainno tunoo: Ngia aaniiraida ngiingii kiaa mmi ngiingii kiaa mmiida
kiaanoo: Ta hama bereetaiyauvaa varada ngiaunnanoo, kiaannee? Ngia
kati kiisama niiyara kutaavaivee kiaanoo. 9 Ngia homooda hama niiyara
arinaima rikiaannee? Na yaaku sai bereetavai kusii kiee kaayau vaidiiya
(5000) mmuuvaara vaa ngia taunnu kiaannee? Yeenna nneeda kioo arai
yatiiyauvaa ngia rupi nuunama utuaiyauvaki ruuyauvo naana utuayauvai
vairavainnee? 10 Nnaagiai na bereeta yaaku saivai sainaidiri taarama kusii
kiee kaayau vaidiiya (4000) mmuuvaara vaa ngia taunnu kiaannee? Yeenna
nneeda kioo arai yatiiyauvaa ngia rupi nuunama utuaiyauvaki ruuyauvo
naana utuayauvai vairavainnee? 11 Na aanna hama bereeta tuanaiyauvaara
ngii giaa ngii miauvaa ngia aaniira hama arinaima rikiaannee? Vaidi
Farisaiyaata vaidi Satuukaiyaatama puuqaira yeennaivo bereeta aakiaivaki
too yootaivaa roosiivaara tuqinnama haitatuukiatee, 12 tuduu rikiada ari
ngiaammuauya tinniiyauvo rusituduu arinaima rikieeravai. Gioonnaivo
puuqaira yeennaivaa bereetaivaki yapaivaara hama Yisuuva tiravai. Vaidi
Farisaiya kua kiaa mmira aataruuyauvaaraata vaidi Satuukaiya kua kiaa
mmira aataruuyauvaaraatama tuqinnama haitatuukiateeraivaara Yisuuva
tiravai.

Petorooso kua kutaivaa Yisuunnara tiravai
(Marakaa 8:27-30; Rukaaso 9:18-21)

13 Yisuuva yoosinnaivaa nnutuuvo Kaisariaa Piripii vainima vauyauvaki
oro varioo ari ngiaammuauya yaparainno tunoo: Na Vaidiivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mmaapuuvaara gioonna kiaapuuya niiyara dee vaidivainnee kiaa kiada
dataa kuaida kiaannee? 14 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Vooyaano
kiaanoo: Yuvuaano nnoori apira vaidivaivee, kiaani vooyaano kiaanoo:
Irayaavavee, kiaani vooya kiaanoo: Yirimiaavavee, kiaani vooya
kiaanoo: Ari vo forofetaa vaidivaivee, kiaavaivee, 15 tuduu rikioo Yisuuva
iya yaparainno tunoo: Mo ngieeta niiyara dataa kuaida kiaannee?
16 tuduu rikioo Simoono Petorooso inna sai tunoo: A vaidi Anutuuqo
i mmataama kioo vaidiikuavee. E Anutuuqo tupatupaa variraivaa
Mmaapukuavee, 17 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Simoono,
Yuvuaanaa mmaapukuavee. Anutuuqo aiyara pinaama yoketainoo. Hama
mmatayaa diaa gioonna kiaapuuyaano ii a kianna kua kutaa ivaa i kiaa i
mmiaanoo. Ni Napoova ngiau aapu variivoono safuuma i kiaa i mmikiai
a kiannanoo. 18 Na i kiaa i mmiaunoo. I nnutu Petoroosaa oyaivo oora
sikauvai. A niiyara kianna kuaivo sikau roosiivai. Gioonna kiaapuuya ii
kua ivaa rikiada ausa hanigiaiya na vitee aataru yoketaivau yapa kinai
yaagueeqama variaaravai. Fai hama putiraivaa yaagueeqaivoono ii
aataru ivaa yaataraanaravai. Fai vooya putikiai vooya homo variaiya fai
yaagueeqama variaaravai. 19 Anutuuqo ngiau aapu gioonna kiaapuuyara
diraivaa yaagueeqaivaa na i mminaravai. A mmatayaa varianna suaivaki
mminnaivaara ooqoo kiannaivaa fai Anutuuqo ngiau aapu variivoota
ooqoo tinaravai. A mmatayaa varianna suaivaki mminnaa voovaara ee-
oo kiannaivaa fai Anutuuqo ngiau aapu variivoota ee-oo tinaravaivee,
20 kiaa kioo ari ngiaammuauya yaagueeqama tunoo: Na vaidi Anutuuqo
ni mmataama kioovaara sa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, tiravai.

Yisuuva mmamma nniitareeraivaa varoo putinaraivaara tiravai
(Marakaa 8:31–9:1; Rukaaso 9:22-27)

21 Ii suai ivakidiri Yisuuva ari ngiaammuauya kua kooyaa kiaa
mmioo tunoo: Na Yerusareema vinai vaidi yokovaiyaatama vaidi
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata kua mmaanna kiaa mmira
vaidiiyaatama kaayau mmamma nniitareeraivaa ni mikiai vaidiiya ni
ruputikiai na putino taara suaivaitana taikano voomaivaki Anutuuqo
tinai na keenaa diitaanaravaivee, 22 tuduu rikioo Petorooso inna vitoo
mmaraa voovau oro kioo yaagueeqama inna tunoo: Udaanga-o, kii
Anutuuqo iya tinniiyauvaa hanigianai iya sa aiyara itaa kua kiatee,
23 tuduu rikioo Yisuuva hanigioo Sataango Petoroosaa tasipoovaara inna
tunoo: Sataango, ngieera kuanee. A ni aataruuvaa uudarainaree kiainna
iikiannanoo. I yaataivo vaidiiya yaataivaa roosiinoo. Hama Anutuuqaa
yaataivo itaama vainoo, tiravai.
24 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauya tunoo: Fai
gioonna kiaapu voovoono ni nnaagiai nninaree tioo fai ari yaata
utira aataruuvaara ooqoo tioo gioonna kiaapuuya niiyara inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ruputikio na putuauneema ivo putinaraivaara ee-oo tioo ni nnaagiai
ngiaivee. 25 Fai gioonna kiaapu voovoono ari mmatayaa variraivaara
yaagueeqama yaata utuoonnonno fai yapooma hama ivo tupatupaa
varinaraivootainaravaivee. Fai gioonna kiaapu voovoono hama ari
mmatayaa variraivaara yaata utirainno niiyara putinaraivaara ee-oo tiivo
fai tupatupaa variraivaa varaanaravai. 26 Fai gioonna kiaapu voovoono
mmuakiaa mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaa ariyara varoo hama
tupatupaa variraivaara yaata utirainno putuoo dee irisai yoketaivaa fai
Anutuuqaasidiri varaanarannee? Fai hama varaanaravaivee. Gioonna
kiaapu voovoono hama yopeema irisai mminnaivaadiri Anutuuqaa
mmioo tupatupaa variraivaa varaanaravaivee. 27 Fai yapooma Na
Vaidiivaa Mmaapuuvoono ni Napoonna mmeekia ari vookaraivoota
inna aangeraiyaatama keenaa tiinaree tiee fai na tiee mmuakiaa
gioonna kiaapuuya ngiari mmooriivaa iikiaivaugiataama irisaiyauvaa
iya mminaravai. 28 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai gioonna
kiaapu vooya aavaki diaiya hama putirama kiada varida teekiai Na
Vaidiivaa Mmaapuuvo kieetavai varinai teeda taaravaivee, tiravai.

Yisuunna mmammaivo hanigioo ari vookarairavai
(Marakaa 9:2-13; Rukaaso 9:28-36)

17 1 Yapooma yaaku saivai karasaidiri mmuaa suaivai taika
kiooduu Yisuuva Petoroosaa vitoo Yakoopaa vitoo Yakoopaa
kataivaa Yuvuaanaa vitoo taapi hokobaivaura ngiarivana nnaasu viravai.
2 Vidada oro ivau dida vaida tooduu Yisuunna mmammaivo hanigioo
ari vookarairavai vauduu inna oori nnikiivo suaivaa roosiima tooduu
inna uyira raraiyauvo mmeekia roosiima poosairavai. 3 Poosauduu
teeda Yisuunna ngiaammuau taaravoomaivaitana tooduu nnaaruaa
vaidi putuuvaitana Musiiya Irayaaya Yisuunnaata kua tida varuduu
4 Petorooso Yisuunna tunoo: Udaanga-o, ta aavaki variaunnano ti
yoketainoo. A rikino i variatainai tinai na aavau unnakua nnau
taaravooma heekaanaravee. Aini voovai heekee Musiinnani voovai
heekee Irayaannani voovai heekaanaravaivee, 5 tuduu tuu saivaata nama
mmannaammannauvo tuoo iya rummua apu kioo vauduu Anutuuqaa
kuaivo nama aakiaidaadiri tuoo tunoo: Inna ni Maapu tuanaivovee.
Na innara mmuduuya ruee na inna tauko pinaama ni yoketainoo. Inna
kuaivaa rikiaatee, 6 tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya mmatayaa
vida varada vaida ngiari avuuyauvaa hatauma kiada vaida kaayauma
aatuuda varuduu 7 Yisuuva numa iyayaa utuoo tunoo: Diitaatee. Sa
aatuukiatee, 8 tuduu rikiada mmataivaudiri vaida reeri tooduu hama
vaidiivaitanaatairavai. Yisuuva ari nnaasu dioo vairavai.

9 Dioo vauduu teeda diitada ivaatama taapiivau pikiada tiida
varida Yisuuva yaagueeqama iya kiaa mmioo tunoo: Makee ngia taa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ari vookarai aataruuvaara sa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee. Na
Vaidiivaa Mmaapuuvoono yapooma na putuee kava diitanai teeda ngia
makee taivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, 10 tuduu rikiada iya
inna yaparaida tunoo: Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmira vaidiiya
kiaanoo: Irayaavannaadee tauraa tiinaravai. Tiino Anutuuqo mmataama
kioo vaidiivo nnaagiai tiinaravaivee, kiaa kuaivo aaniira ngiari itaa kua
kiaannee? 11 tuduu rikioo Yisuuva iya kua sai tunoo: Kutaavai. Vaidi
voovoono Irayaanna roosiivoono tauraa ngioo mmuakiaa mminnaivaa
safuunaraivo nninoo. 12 Na ivaara ngii giaa ngii miaunoo. Vaa Irayaanna
roosuuvo nniravai. Nnuduu hama gioonna kiaapuuya tuqinnama inna
teerama kiada iya ngiari iikiatau mmoori maisaivaa innara iiravai. Na
Vaidiivaa Mmaapuuvaa fai yapooma iya mmuaikarai mmoori maisaivaa
fai ni miaaravaivee, 13 tuduu rikiada Yuvuaano nnoori apira vaidiivaara
tuuvaa iya arinaima rikieeravai.

Yisuuva mmagia maisaivo varuu ngiaammuauvaa tuqinneeravai
(Marakaa 9:14-29; Rukaaso 9:37-43a)

14 Yisuuva ari ngiaammuau taaravoomaidootama tiida gioonna
kiaapuuya nuunama duuvau iyaatama dida vauduu vaidi voovoono numa
Yisuunna vunnigiataa toorivu yau haroo 15 tunoo: Boo, Udaanga-o, ni
maapuuvaara boo kianee. Ivo kaayauma kararuoo kumimakaikio inna
ruputiraivo ruputikio vo suai vioo varoo ikiana vaivai. Vo suai ruputikio
vioo varoo nnoorina vaivai. 16 Na inna vitee i ngiaammuauyasi kuaukai
hama iya inna yopeema tuqinnaavaivee, 17 tuduu rikioo Yisuuva inna
kuaivaa sai tunoo: Ngia gioonna kiaapu makee variaiya hama ngia
niiyara kutaavaivee tiraidaida koonnamaida variaanoo. Na hokoba
suai ngii tasipama hara kiee variaukai hama ngia niiyara kutaavaivee
kiaavai. Fai na naana suai ngii tasipama hara kiee varinanai ngia niiyara
kutaavaivee kiaarannee? Na ngii tasipama hara kiee varinai ngia ni
kuaivaa rikiaaraivaara na faannaina variaunoo. Ngiaammuauvaa vitada
aapi niisi ngiatee, 18 tuduu innasi vitada nnuduu mmagia maisaivo
ngiaammuauvaa aakiaivaki hara kioo varuuvaa yaagueeqama tuduu tuoo
vuduu ngiaammuauvo makee tuduu kati hara kioo variravai.
19 Varuduu nnaagiai Yisuuva voovaki hara kioo varuduu ari
ngiaammuauya innasi nnida inna yaparaida tunoo: Mo dataama vaikio
mmagia maisaivaa ta titaunnano hama kuainnee? 20 tuduu rikioo ivo iya
sai tunoo: Ngia hama yaagueeqama yaata utida kiaanoo: Anutuuqoono
fai iinaravaivee, kiaivaara hama kuaivai. Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Uruuvaa nnutuuvo masateeraivo kiisa uruvai. Fai ngia
masateeraivaa uruuvaa roosiima kiisama Anutuuqo kutaa iinaravaivee
kiaa kiada aa taapi aavaa kiaara: Aavaudiri hayee ukuapi kuanee, tikio
fai ngii kuaivaara hayoo ukuapi kuanaravai. Fai ngia kiisama Anutuuqo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kutaa iinaravaivee kiaa kiada fai ngia mmuakiaa mmoorivai iikiaaree
tida fai ngia iikiaaravai. 21 (Vaidi voovoono hama yeenna nneeraivaara
yaata utirainno yaaku vareeraivaara yaagueeqairaivoono fai itaama ii
mmagia maisa ivaa titano kuanaravai. Kumina vaidi voovoono fai hama
yopeema titano kuanaravaivee, tiravai.)

Yisuuva keenaa ari putinaraivaara tiravai
(Marakaa 9:30-32; Rukaaso 9:43b-45)

22 Yisuunna ngiaammuauya nuunaida yoosinna Karirayaa varuduu
Yisuuva iya tunoo: Fai vaidi vooyaano Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni
vitada vaidi vooya mmikiai 23 iya ni ruputikiai fai na putino taara
suaivaitana taikano vooma suaivaki Anutuuqo tinai na keenaa
diitaanaravaivee, tuduu rikiada ari ngiaammuauya ivaara kaayauma ausa
mmuaarareeravai.

Yisuuva nuunaira nnauvaara sikau yapeeravai

24 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama numa yoosinna Kapanauma
varuduu nuunaira nnauvaara sikau takiisa vareera vaidiiya numa
Petoroosaa yaparaida tunoo: Mo i vitairaivo nuunaira nnauvaara
takiisa sikauvaa yapoonnonnee? Vara hama yapainnee? 25 tuduu
rikioo Petorooso iya sai tunoo: Yo, yapaivaivee, kiaa kioo ari nnauvaki
vuduu rikioo Yisuuvananaa tauraa innaata kua tioo tunoo: Simoono,
a dataa kuainna kiannannee? Mmatayaa diaa vaidi kieetaiya takiisa
sikaura ngiari seenaiyasidiriida iya yaparaida varaannee? Vara saina
sainaayasidiriida yaparaida varaannee? 26 tuduu rikioo Petorooso inna
sai tunoo: Mo saina sainaayasidiri yaparaida varaanoo, tuduu rikioo
Yisuuva inna tunoo: Fai saina sainaayaano yapa kikiai fai hama ta
mmaayootaiya yapaaravee. 27 Itaama vainainnaata hama ta sikau takiisa
vareera vaidiiya sikauvaa mmikiai iya tiiyara momonakiaarainnoo kiaa
nnoori haruungaivaki viee tavaura ooviivaa ivaki yapa kino ivau tauraa
hai tavauvaa utu raririima kiee inna avaivaki taanee. Teeno sikau voovai
ivaki vainai tee varee takiisa vareeraiyasi viee niiyara saivai yapee aiyara
saivai yapaanee, tiravai.

Yisuunna ngiaammuaudo kieeta variaaraivaara inna yaparairavai
(Marakaa 9:33-37; Rukaaso 9:46-48)

18 1 Ii suai ivaki Yisuunna ngiaammuauya innasi nnida tunoo:
Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki deevoono
ari seenaiya yaataroo kieetavai varinarannee? 2 tuduu rikioo Yisuuva
nnaakaraivaa ngianeera tuduu nnuduu rikioo ngiari tammaivaki yapa
kioo 3 iya tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai ngia hama
hanigiada nnaakara kiisaiya roosiima varida fai hama Anutuuqo gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuaaravee. 4 Gioonna kiaapu voovoono
aa nnaakara aavaa roosiima tirooma varioo hama ari nnutuuvaa aruoo
yapaivoono fai Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki ari
seenaiya yaataroo kieetavai varinaravaivee. 5 Gioonna kiaapu voovoono
niiyara mmuduuya ruaivaara aa nnaakara aavaa roosii voovaara
tuqinnaivoono inna niiyaraatama tuqinnainoo.

Gioonna kiaapuuya aataru maisaivaara haruruaavai
(Marakaa 9:42-48; Rukaaso 17:1-2)

6 Aa nnaakara kiisa aaya niiyara kutaavaivee kiaa aaya roosii gioonna
kiaapu voovai vaidi voovoono iva ii aataru yoketaivaa pikiaiveeraivaara
inna yaparaivo inna aataru maisavai. Fai tauraa vaidi vooya inna
vitada sikau pinaivaa varada dutuyu kiada inna nnuunaivaki haru
kiada nnoori haruunga pinaivaki kagaari kikio vioo taika kino hama
ivo inna yaparainaraivootainaravai. Fai hama ivo inna yaparainaraivo
inna yoketaavai. 7 Boo, ta gioonna kiaapu mmatayaa variaunnaiya
ti harurirаivo vaikiainnaata variaunnanoo. Harurira aataruuvo fai
tupatupaa tiisi vainaravai. Vainai fai vaidi voovoono ari seena vaidi
voovai hanigiaanigieevo fai pinaa irisai maisaivaa varaanaravai.
8 A i yaakuuvaadiri a reeti utu reeri utinarainnoo kiaa ivaa mmuaanaa
hatoka kiee kagaari kiaanee. I yukuuvoono i vitoo aataru maisaivau
nuainarainnoo kiaa mmuaanaa ivaa hatoka kiee kagaari kiaanee.
Fai a vakiaa yuku yaakuvaitanaatama variee tupatupaa variraivaa
varaanaraivo inna yoketaavai. Fai i yuku yaaku eyommaavaitana vaida
ikiaivo tupatupaa too variivaki i kagaari kiaaraivo inna maisavai. 9 Fai
ai avuuvaadiri mminnamminnaa maisaivaa tee varaanarainnoo kiaa i
avuuvaa mmuaanaa ranigaama kagaari kino mmuaa avuvai vainai fai
a tupatupaa variraivaa varaanaraivo inna yoketaavai. Fai i avuuvaitana
vaida ivaitanaano ikiana i kagaari kiaaraivo inna maisavai.

Yisuuva puara sipisiipa raubiruuya mmataama kioo tiravai
(Rukaaso 15:3-7)

10 Aa nnaakara aaya roosiikiaa gioonna kiaapuuya sa iyara nniki
rakammuatee. Sa iyara maisayavee kiatee. Na ngii giaa ngii miaunoo.
Ngiari aangeraiya ngiau aapu ni Napoonna tasipama variaanoo. 11 (Na
Vaidiivaa Mmaapuuvoono gioonna kiaapu raubiriikiaiya vitaanaraivaara
na tiiravai.)
12 Ngia yaata utuaivo datainnee? Vaidi voovoono yaaku sai vaidivai
yuku yaaku taika kioo puara sipisiipaiyauvaa virikio voovai iyakidiri
raubiriino fai ivo datainaravainnee? Ivo ari sipisiipa saiyauvaa (99)
taapiivau pikioo mmuaavai raubiriivaara fai ivo buainara kuanaravai.
13 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ivo buainnonno teeno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

raubiriivo inna too vaino innara kaayauma mmuduuya ruoo sirigainno
seena hama raubiriikiaiyara kiisama mmuduuya rinaravai. 14 Sipisiipa
nakaaraivo raubiriivaara inna ausaivo mmuaararaineema ngii Gioova
ngiau aapu variivo aa nnaakara aaya roosiikiaa gioonna kiaapuuya
raubiriikiaivaara inna ausaivo mmuaararainoo.

I seena voovoonoo mminnamminnaa maisaivaa vareeravai

15 Fai i seena vaa ausa hanigiai voovoono mminnamminnaa
maisaivaa i iinai tee a innasi viee ngia taarama nnaasu varida inna
mminnamminnaa maisaivaara kua kiatee. Fai ivo i kuaivaa rikinai
ngia taaravaitana mmuaavau yoketaama variaaravai. 16 Fai ivo hama i
kuaivaa rikinai a vaidi voovainnee vara voovaitanaata vitee oro innaata
kava kua kiatee. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: A kua pinaana
vaidiivaa yapaanaree tiee taaramannee taaravooma vaidiidaatama vitee
yaparakianee, tiivai. 17 Vaa a vitee innasi kuannaiya kuaivaa hama ivo
rikinai rikiee gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya ivo i ii kuaiyauvaa
iya kiaa mmianee. Kiaa mmino inna fai ivo hama iya kuaivaa rikinai
teeda ngia innara yaata utida kiatee: Inna aikioo, ari voopinnaa vaidivai
roosiima variee sikau takiisa vareeraivaa roosiima varianee, kiatee.

Yisuuva vo kuavai ari ngiaammuauya kiaa mmiravai

18 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ngia variaa mmataivau
mminnaivaara ooqoo tikio rikioo fai Anutuuqo ngiau aapuuvaki
variivoota fai ooqoo tinaravai. Ngia variaa mmataivau mminnaa
voovaara ee-oo tikio rikioo Anutuuqo ngiau aapuuvaki variivoota fai ee-
oo tinaravai.
19 Na vo kuavai ngii giaa ngii miaunoo. Ngia variaa mmataivau fai
ngiiikidiri taara vaidivaitana mmuaa mmoorivaara yaaku varada kua
yeena raikio too ni Napoova ngiau aapu variivo ivaitana kuaivaa rikioo
ivaitanaani iinaravai. 20 Gioonna kiaapu taaramannee taaravoomaano
niiyara yaata utida nuunama variaani na iya tasipama variaunoo, tiravai.

Yisuuva ausa nnannateera kuaivaudiri mmataama kioo tiravai

21 Yisuuva itaa kua tuduu Petorooso numa inna tunoo: Udaanga-o,
na naananeetu ni seenaivo mmoori maisaiyauvaa ni iinai na hama
iyauvaara yaata utirama kiee ni ausa mmuduuyaivaa inna mminarannee?
Na yaaku saivai karasaidi taaraneetu iinarannee? 22 tuduu rikioo inna
sai tunoo: Sa yaaku saivai karasaidiri taaraneetu nnaasu iikianee. Sa
yaarummua kiee iikianee. 23 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo
aa na tinara kua aavaa roosiima vaivaara ataama iikianee. Vaidi
kieeta voovoono ari mmoori vareera vaidiiya sikau iya mmiiyauvaa
irisaiyauvaara iya yaparaivai. 24 Yaparainno varikiai vaidiiyaano vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

voovai vitada ngiaavo inna sikau irisai mmiiyauvo kaayau ari vookarai
sikau (10,000,000) vaikio 25 hama sikaunnaataikio ari kieetaivo innara
tinoo: Aa vaidi aavaata ari nnaata nnaakaraiyaatama vitada ari
hoonaiyauvaatama varada vaidi voovai mmida irisai sikauyauvaa varada
numa ni miatee, 26 tikio rikioo mmoori varoo vaidiivo ari kieetaivaa yuku
oyaivaki toorivu yau haroo yaagueeqama inna tinoo: Tirooma variee sa
i ausaivo niiyara i nnannataivee. A varinai fai yapooma na mmuakiaa
irisaiyauvaa i mminaravaivee, 27 tikio rikioo vaidi kieetaivo innara
kaayauma boo tioo tinoo: Inna aikioo, sa irisai sikauyauvaa ni mirainna
kati kuanee, kiaa kioo titaa kiaikio kuaivai.

28 Vioo ari seena mmoori vareera vaidiivaa vaa ivo tauraa kiisa
sikaukiata (100) nnaasu inna mmikio rikioo irisaivaa hama sai inna
mmiivoono inna saidi nnikio too oro inna nnuunaivaki hadauma tu kioo
vainno tinoo: Ni sikau irisaiyauvaa ni mianee, 29 tikio rikioo inna yuku
oyaivaki toorivu yau haroo yaagueeqama inna tinoo: Tirooma variee sa
i ausaivo niiyara i nnannataivee. A varinai fai yapooma na irisaiyauvaa
i mminaravaivee, 30 tikio hama rikieerama kioo vitoo oovi nnauvaki
yapa kiaikio sikau irisaiyauvo vaino too mmioo oovi nnauvakidiri tuoo
kuanaraivaara ivaki hara kioo varivai. 31 Varikiai ari seena mmoori
vareera vaidiiya ivo innara itaama ii mmooriivaa taavo iya nnannataikiai
oro ngiari kieetaivaa mmuakiaa iva iivaara kiaa mmiaavai. 32 Kiaa
mmiaavo rikioo vaidi kieetaivo ari mmoori vareera vaidiivaa aayanna
raikio nnikio too tinoo: A ni mmoori varaanna vaidi maisakuavee. A
ni yaparakiannaivaara ai irisai sikau kaayaudaa na vakiaa varaaneera
i kiauvai. 33 Na aiyara boo kiauneema a ai seenaivaara boo kiataama
vaikiainnaatainna hama a innara boo kiannanoo, 34 tikio kaayauma
inna ausaivo nnannataikio oovi nnau nakaaraiya mmikiai iya avaikarai
mmooriivaa inna mmikio mmuakiaa sikau irisaiyauvo vaino too mmioo
oovi nnauvakidiri tuoo kuanaraivaara ivaki hara kioo varivaivee.
35 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo ari ngiaammuauya tunoo: Ngia
mmuaavai mmuaavai ngii seenaiya maisa mmooriivaa ngii iikiai rikiada
ngia homo ivaara yaata utida hama ngii ausa mmuduuyaiyauvaa iya
mmikio rikioo ni Napoova ngiau aapu variivootama fai sikau nakaaraivo
iineema mmuaikaraama ngii iinaravaivee, tiravai.

19 1 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo Karirayaa mmataivaa
pikioo Yutayaa mmataivo nnoori Yorotaana sainai vaupi viravai.
2 Vioo vioo oro ivaki nuainno varuduu kaayau gioonna kiaapuuya inna
nnaagiaivau vuduu ivaki iva iya too iya nniitarooyauvaa tuqinneeravai.

3 Tuqinnooduu Farisai vaidi vooya innasi nnida ivo kuaivaa koonnama
kiainaaree kiaa inna yaparaida tunoo: Fai vaidi voovoono vo kua vo kua
voovaara ari nnaataivaara ooqoo tinara aataruuvo vainnee? Vara hama
vainnee? 4 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaa ngia aa Anutuuqaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua aavaa yaarida rikiaavaivee. Anutuuqaa kua fafaara voovai vainno
tinoo: Nnaaru Anutuuqo ngiau mmata uu suaivaki ivo vaidiivaa iinno
gioonnaivaa iinno tunoo: 5 Ivaara fai vaidiivo ari kaano koovaitana pikioo
nnaataivaa varoo inna tasipama mmuaakaraivaitana variaaravaivee,
tiravai. 6 Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaara nnaata vaatiivaitana
hama taaravaitana varirama kiada ivaitana mmuaavaitana variaavai.
Anutuuqoono vaa taaravaitana nuunama kiaikiai mmuaavaitana
variaivaitana sa vuaivo vuaivaa pikiano sa vuaivo vuaivaa pikiaivee.
Sa vaidi voovoono ivaitana vara mmarammaraama yapaivee, 7 tuduu
rikiada Farisaiya Yisuunna yaparaida tunoo: Nnaaru vaa Musiiva kua
mmaanna voovai ti kiaa ti mmioo tunoo: Vaidi voovoono ari nnaataivaa
pikiaanaree tioo ooqoo tira yanaivaa fafaarama kioo inna mmioo
titano kuaivee. Mo aaniira Musiiva itaa kua tuunnee? 8 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Ngia vaidi Yutayaiya ngii ausa vuatinniiyauvo
yaagueeqauvaara Musiiva ee-oo tuduu ngia ngii nnaataiya ngii
pikiaatauduu pikieeravai. Nnaaru Anutuuqo ngiau mmata uu suaivaki
hama ii aataru ivootairavai. 9 Na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonnaivo
hama sabi aataruuvau nuaikio rikioo ari vaatiivo inna ooqoo tino inna
pikioo vino ari vaatiivo karaasa nnaata voovai varano mmuara vareera
aataruuvo innaki vainaravaivee, tiravai.

10 Tuduu rikiada inna ngiaammuauya inna tunoo: Nnaata vaati vareera
aataruuvo itainai rikiada vaidi hama nnaata vareeraiya kati variraivo
inna yoketaa aataruvaivee, 11 tuduu rikioo Yisuuva sai tunoo: Aa kua
ngia kiaa kua aavo hama mmuakiaa vaidiiyara tii kuavai. Anutuuqo
ari mmataama kiai vaidiiyara nnaasu tii kuavai. 12 Vo aataru vo aataru
vooyauvai vaiyauvaaraida hama vaidiiya nnaata varaanoo. Vooya
ngiari kaanokiaiya ausaiyauvakidiri mmaakuya variaanoo. Vaidiiya
vooya mmammaiyauvaa hatokaani iya mmaakuya variaanoo. Vooya
ngiarinaidiri Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaara yaata utida hama
nnaata varaanoo. Vaidi voovoono aa kua aavaa arinaima rikiaivoono
ariinoo rikioo iikiaivee, tiravai.

Yisuuva nnaakaraiyara kua yoketaivaa tiravai
(Marakaa 10:13-16; Rukaaso 18:15-17)

13 Gioonna kiaapu vooyaano ngiari nnaakaraiya vitada Yisuunnasi
nniravai. Yisuuva iyayaa ari yaakuuvaitana utu kioo vainno yaaku
varaiveera vitada innasi nniravai. Vitada nnuduu teeda Yisuunna
ngiaammuauya iya ooqoo tiravai. 14 Ooqoo tuduu Yisuuva tunoo: Pikikiai
nnaakaraiya niisi ngiatee. Sa iya ooqoo kiatee. Nnaakaraivo kuaivaa
rikioo ivaa iivaa roosiikiai gioonna kiaapuuya fai Anutuuqo diraivaki
kuaaravai. Ivaara sa aa nnaakara aaya ooqoo kiatee, 15 kiaa kioo iyayaa
ari yaakuuvaitana utu kioo vainno yaaku vara kioo iya pikioo viravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva vaidi karaasa hoona suvuauvaata kua tiravai
(Marakaa 10:17-31; Rukaaso 18:18-30)

16 Vo suai voovaki vaidi voovoono Yisuunnasi ngioo tunoo: Vitaira-o,
dee mmoori yoketaavai na iina tupatupaa variraivaa varaanarannee?
17 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Mo a aaniira yoketaivaara ni
yaparakiannannee? Mmuaavoono nnaasu yoketaavai varinoo. Fai a
tupatupaa variraivaa varaanaree tiee kua mmaanna tuu kuaiyauvaa
iikianee, 18 tuduu rikioo tunoo: Mo dee kua mmaannavai tuuvaa na
iikiaunnee? tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Sa gioonna kiaapu
voovai ruputino putuaivee. A vaa nnaata vaati varaannaikua sa mmuara
heera aataruuvaa iikianee. Sa voovai mminnaivaa mmuara varaanee.
Sa unnakua kianee. 19 Ai kaano koovaitanaara tuqinnaanee. E aiyara
tuqinnaannaneema ai seenaiyaraatama tuqinnee iyara mmuduuya
ruanee, 20 tuduu rikioo vaidi karaasaivo tunoo: Ii mmuakiaa kua
mmaanna iyauvaa na iikiauvaivee. Dee mmoori voovaatama na
iinarannee? 21 tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Fai a vaidi tuanaakua
varinaree tiee ai mminnamminnaa mmuakiaayauvai varee vaidi vooya
mmiee irisai sikauyauvaa varee mmanna haipu gioonna kiaapuuya
mmianee. Mmino i irisai yoketaiyauvo ngiau aapu vainaravaivee. Iya
mmi taika kiee ngiee ni nnaagiai nookianee, 22 tuduu rikioo vaidi
karaasaivo ari hoonahaanaiyauvo kaayau vauyauvaara yaata utuduu inna
ausaivo mmuaararooduu viravai.

23 Vuduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Na kua kutaavai ngii
giaa ngii miaunoo. Vaidi kaayau hoonahaana suvuaivo Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuanaree kiaa iikio kaayauma
inna mmuaararainoo. 24 Na kava ngii giaa ngii miaunoo. Puara
pinaivaa nnutuuvo kameraivo kuatiri aataruuvaki kuanaree kiaa iikio
inna mmuaararainoo. Vaidi kaayau hoonahaana suvuaivo Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuanaree kiaa iikio kaayauma
inna mmuaararainoo, 25 tuduu rikiada ari ngiaammuauya ii kua ivaa
rikiada pinaama nnikiaraida inna tunoo: Mo dee gioonna kiaapuvoono
Anutuuqaa yoosinnaivaki aikiooma kuanarannee? 26 tuduu rikioo Yisuuva
iya too vainno tunoo: Mmatayaa diaiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
dira yoosinnaivaki hama yopeema ngiarinaidiri kuaaravai. Anutuuqoono
tinai fai iya kuaaravai. Anutuuqo fai mmuakiaa mmoorivai aikiooma
iinaravaivee, tiravai.

27 Tuduu rikioo Petorooso tunoo: Mo ta ti gioonna nnaakaraiyaata ti
mminnaa mmuakiaayauvaatama pikiada i nnaagiai nookiaunnanoo.
Dee irisaivai ta varaarannee? 28 tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Na
kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqaa yoosinna karaasaivaki
Na Vaidiivaa Mmaapuuvo fai na kieeta varira mmaata ari vookaraivau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varinai ngia ni ngiaammuauya fai ngia ngiingii kieeta varira mmaata
yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitanau varida Isarairaa oyaiya
yaakuuvaitana yukukidiri taaramaara dida vaida yaparakiaaravai.
29 Gioonna kiaapu voovoono niiyara kutaavaivee tiivaara ari nnauyauvaa
pikioo ari kata vayaiya pikioo ari nnunna nnayaiya pikioo ari kaano
koovaitana pikioo ari nnaakaraiya pikioo ari mmataiyauvaa pikioo vioo
fai irisai iyauvaanikaraama kava kaayauneetu (100) varoo tupatupaa
variraivaatama varaanaravai. 30 Itaama vainai aanna makee kaayau
gioonna kiaapu tauraa variaiya fai nnaagiai variaaravai. Kaayau gioonna
kiaapu nnaagiai variaiya fai tauraa variaaravaivee, tiravai.

Vuaina mmoori vareera mmayaayavai

20 1 Yisuuva tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo aa na
kua tinara aavaa roosiima vainoo. Heenanaanna tuanaa vaidi
vuaina mmoori nakaaraivo mmoori vareera vaidiiya oro vitaanara
kuaivai. 2 Oro iya tasipama mmuaa suai mmuaa sikauvai mminaraivaara
kuaivaa kiaa yeena rau kiada ari mmooriivakira titaikiai kuaavai.
3 Kuaavo ngioo ikiannaikio oro yoosinna vuutaivaki vaidiiya dida
vaida hama mmoori varaiya too 4 iya tinoo: Ngieetama ni vuaina
mmooriivaki vikiai fai na irisaivaa aikiooma ngii minaravaivee, 5 tikiai
rikiada kuaavai. Kuaavo mmoori nakaaraivo kava vara ranoo ikianna
tammaa vioo hannaikio vioo tauraa iineema mmuaikaraama vaidiiya
titaikiai mmooriivaki kuaavai. 6 Iya vida mmooriivaa varaavo suaivo
haatapaanara iikio too mmoori nakaaraivo kava yoosinna sainai vioo
vooya ivaki kati dida vakiaiya too tinoo: Ngia aaniira ikiannagisanna kati
aavau dida vaida hama mmoori varaannee? 7 tikiai rikiada iya inna sai
kiaanoo: Hama vaidi voovoono mmooriivaa ti mmivaivee, kiaavo rikioo
ivo iya sai tinoo: Ngieeta ni vuaina mmooriivaki kuatee, tikiai kuaavai.
8 Yapooma hannaikio rikioo vuaina mmoori nakaaraivo ari
mmooriivaara dira vaidiivaa tinoo: Vaidi mmoori vareeraiyara aayanna
reenai nnikiai irisai sikauyauvaa mmianee. Nnaagiai numa mmoori
varaiya tauraa mmiee tauraa mmoori varaiya nnaagiai mmianee, 9 tikio
rikioo aayanna raikiai nnaagiai mmoori varaiya ngiaavo mmuaavai
mmuaavai mmuaavaugiataama sikauyauvaa iya mmiivai. 10 Mmikiai
tauraa mmoori varaiya nnida kaayauma varaaraivaara yaata utida
mmuaavai mmuaavai mmuaavaugiataama ngiari sikauyauvaa varaavai.
11 Varada mmoori nakaaraivaara kaayauma momonaida kiaanoo: 12 Aa
nnaagiai aaya kiisa suai mmooriivaa varaani ta tauraiya paati mmoorivai
mmannammanna varaunnano suaivo paati kieema ti taivaara a irisai
mmuaakaraamainna ti mmiannanoo, 13 kiaavo rikioo mmoori nakaaraivo
hanigia vaidi voovai tinoo: Ni seena-o, a tauraa mmuaa suaivaki mmoori
vareera irisai mmuaa sikauvai vareera kuaivaa ni tasipama yeena rau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaannavai. Hama na i sikauvaa mmuara varaunoo. 14 Ai sikauvaa ee
varee kuanee. Na irisai mmuaakaraivaa ngii miauvaugiataama na vaidi
nnaagiai mmoori varaiyaatama na nini miataivaugiataama mmiaunoo.
15 Na neneenoo ni sikauvaa mminee tiee fai mminaravee. Ni sikauvaa
mminaree tiee fai na mminaraivo neenoo nakaaraivovee. Na vaidiiya
kiisa mmoori varaiya pinaa sikau mmiauvaara i nnannatainnee?
tiivaivee. 16 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo tunoo: Itaama vainai
gioonna kiaapu nnaagiai variaiya fai tauraa variaaravai. Gioonna kiaapu
tauraa variaiya fai nnaagiai variaaravaivee, tiravai.

Yisuuva ari putinara kuaivaa kava tiravai
(Marakaa 10:32-34; Rukaaso 18:31-34)

17 Yisuuva Yerusareemaivakira vioo varioo ari ngiaammuau
yaakuuvaitana yukukidiri taaramaatama vida varida iya nnaasu
kuaivaa kiaa mmiaa roo vioo 18 tunoo: Rikiaatee. Ta Yerusareema
kuaara iikiaunnanoo. Fai ta ivaki vikio vaidi voovoono Na Vaidiivaa
Mmaapuuvaa vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata kua
mmaanna kiaa mmiraiyaatama kooyaa ni vitainaravai. Vitainai iya
na putinaraivaara kua yeena rau kiada 19 ngiari voopinnaiya mmikiai
iya niiyara raida ni ripiida yatari sagaivau ni haara kiaaravai. Haara
kikiai na putino taara suaivaitana taikanai vooma suaivaki keenaa na
diitaanaravaivee, tiravai.

Yakoopaya Yuvuaanaya kaano ivaitanaara Yisuunna yaparairavai
(Marakaa 10:35-45)

20 Tuduu Sevetainna nnaataivo ari mmaapuuvaitana vitoo
Yisuunnasi ngioo varoo inna yuku oyaivaki toorivu yau haroo tunoo:
Na i yaparakiauvaa iikianee, 21 tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: E
aaniivaara ni yaparakiannannee? tuduu rikioo inna sai tunoo: A gioonna
kiaapuuyara dinara suaivaki aa ni maapu aavaitana kieetavaitana varida
vuaivo i yaaku yaadudainningiaa varino vuaivo i yaaku geedainningiaa
varinaraivaara makee ee-oo kianee, 22 tuduu rikioo Yisuuva
ngiaammuauvaitana tunoo: Ngia ni yaparakiaa kua oyaivaa hama ngia
arinaima rikiaanoo. Na nnoori toori kapikaraivaa nnaanara iikiauvakidiri
ngieevaitanaata nnaarannee? tuduu rikiada ngiaammuauvaitana sai
tunoo: Fai ta nnaaravaivee, 23 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo:
Aikioovai. Ni nnoori toori kapikaraivakidiri fai ngieevaitanaata
nnaaravee. Vaidiivaitana vuaivo ni yaaku yaadudainningiaa varino
vuaivo ni yaaku geedainningiaa varinaraivaa hama na nakaaraivaa
roosiima ee-oo tinai ivaitana variaaravai. Ii mmaata ivaitana ni Napoova
vaidiivaitanaani teerama kiaivaitana fai mminai varada variaaravaivee,
tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

24 Nnaagiai Yisuunna ngiaammuau saido yaakuuvaitana taara
kato vayoovaitana kuaivaa rikiooduu kaayauma ivaitanaara iya
nnannateeravai. 25 Nnannatooduu Yisuuva ari ngiaammuau mmuakiaaya
aayanna tuduu innasi nnida nuunauduu iya tunoo: Vaa ngia taavai.
Ngiari voopinnaiya kieeta vaidiiya ngiari seenaiyara yaagueeqama
diaani ngiari nnoonnaiya iyara diaavai. 26 Iya itaama iikiaa aataruuvo
sa ngiiisi vakiaivee. Ngiiikidiri vaidi voovoono ngii kieetavai varinaree
tioo mmuakiaaya ngii mmoori vareera ngiaammuauvai varinaravai.
27 Ngiiikidiri vaidi voovoono ngii tauraavai varinaree tioo sikaunnaadiri
yookaama kioo mmoori varaaneera viteera ngiaammuauvai varinaravai.
28 Ivo ni roosiima kioo variaivee. Hama gioonna kiaapuuya ni mmoori
varaateeraivaara Na Vaidiivaa Mmaapuuvo tiiravai. Na mmuakiaa
gioonna kiaapuuya mmoori varee iya mminnamminnaa maisa irisaivaara
putuee iya vitee yoketaivau yapaanaraivaara tiiravaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi avu huruutauvaitana tuqinneeravai
(Marakaa 10:46-52; Rukaaso 18:35-43)

29 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama yoosinna
Yerikoo pikiada vuduu rikiada kaayau gioonna kiaapuuya iya vata rada
viravai. 30 Vuduu vaidi avu huruutauvaitana aataru siriivau varida
Yisuuva vuuvaa rikiada aayanna reeda tunoo: Udaanga-o, Davuitiinna
oyaivakidiri diiteeraikuavee. Tiiyara boo kianee, 31 tuduu rikiada gioonna
kiaapuuya ivaitana yaagueeqama kua pikiaateera tuduu rikiadaata iya
puaisakama aayanna reeda tunoo: Udaanga-o, Davuitiinna oyaivakidiri
diiteeraikuavee. Tiiyara boo kianee, 32 tuduu rikioo Yisuuva aataruuvau
dioo vainno ivaitana tunoo: Ngia aaniivai na ngii iikiaiveeraida
kiaannee, 33 tuduu rikiada inna sai tunoo: Udaanga-o, a tinai teeda ta
ti avuuvaitana kava taaravee, 34 tuduu rikioo Yisuuva ivaitanaara boo
tioo iya avuuvaitanau utuduu makee tuduu ivaitana tuqinnama ngiari
avuuvaitana teeda inna nnaagiaivau viravai.

Yisuuva Yerusareema vuduu iya innara sirigairavai
(Marakaa 11:1-11; Rukaaso 19:28-40; Yuvuaano 12:12-19)

21 1 Vuduu Yisuuva ari ngiaammuauyaatama Yerusareema vainima
nnida yoosinnaivaa nnutuuvo Betepakee taapiivaa nnutuuvo
Oriveetaivau dida vauduu Yisuuva ari ngiaammuauvaitana titoo
tunoo: 2 Ukuaa yoosinna ivaki kuatee. Vida akiairaa teekio puara togii
kaanaivaa nnuunaivaki yeena haru kiaivo ngii too vainai yeenaivaa
rakuasaa kiada nnaakaraivo inna tasipama diivaata vitada niisi ngiatee.
3 Fai vaidi voovoono ivaara vo kua tinaida kiatee: Udaangaivoono
aavaitana vitaateera ti titaikiai ta ngiaunnanoo, kiatee. Fai ngia itaa kua
tikio rikioo akiairaama togiivaitana ngii minaravaivee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Yisuuva itaa kua tuuvaara nnaaruaa vaidi forofetaivo kua fafaara
roovo ivo tuuvaki kaanairavai. 5 Forofetaivo fafaara roo tunoo:
Yoosinna Sioonaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmiee kianee: Taatee.
Ngii kieetaivo tirooma yoketaama
puara togii karaasaivaa mmookaivau varikio
vitoo ngiiisi nninoo.
Puara togii nnaakaraivaa mmookaivau
varikio inna vitoo nninoo, kianee.
Forofetaivoono fafaara roo itaa kua tiravai.
6 Ari ngiaammuauvaitana oro Yisuuva iya kiaa mmuuvaa iima
kiada 7 puara togii kaanaivaata nnaakaraivaatama vitada nnida ngiari
yaapaiyauvaa togiivaitana mmookaivaitanau yapa kiooduu Yisuuva
nnaakaraivaa mmookaivau karoo variravai. 8 Karoo ivau varioo vioo
varuduu kaayau gioonna kiaapuuya sirigaida varida vooya ngiari
yaapaiyauvaa aataruuvau hooti kiooduu vooya yatari apuuyauvaa rakau
kiada aataruuvau hootiravai. 9 Hooti kiooduu kaayau gioonna kiaapuuya
Yisuunna tauraa vuuyaata inna nnaagiai vuuyaatama aayanna kiaa rada
tunoo: Davuitiinna oyaivakidiri diitoovoono inna yoketaivovee. Udaanga
Anutuuqo inna titooduu tuuvo nninaraivaara ivo innara yoketaakiaivee.
Anutuuqo ngiau aapu variivoono yoketaivovee, tiravai.
10 Tuduu Yisuuva Yerusareema nnuduu rikiada mmuakiaa gioonna
kiaapuuya kaayauma innara sirigaida vooya tunoo: Aanna gioononnee?
11 tuduu rikiada vooyaano tunoo: Aanna forofetaa Yisuuvavee. Ivo mmata
Karirayaa vai yoosinna Nasareetaivakidiri nniivovee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki viravai
(Marakaa 11:15-19; Rukaaso 19:45-48; Yuvuaano 2:13-22)

12 Tuduu Yisuuva Anutuuqaara nuunaira nnau pinaivaki vioo gioonna
kiaapuuya ngiaammaiyauvaata puara sipisiipaiyauvaatama vooya
mmida irisai sikauyauvaa varooyaatama gioonna kiaapuuya sikau
yookaama kiada irisai varooyaatama yaagueeqama titooduu mmaanai
viravai. Vuduu ivo vaidi vooya sikau yanaiyauvaa kiooduu irisai sikau
mmuyaiyauvaa mmuuya parapaaraiyauvaatama vaidi vooya ngiaamma
mirunnaiyauvaa varau yapa kiada vooya mmida irisai sikauyauvaa
varooya mmaataiyauvaatama rauru sereguatiima kioo 13 iya tunoo:
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Ni nnauvo yaaku vareera
nnauvaivee. Fafaaraivo itaa kua tikiainnaata ngia mmuara furaiya
iirayaamaida aavaki iikiaanoo, tiravai.
14 Kiaa kioo ivo ivaki varuduu gioonna kiaapu avu huruutauyaata
yuku maisauyaatama innasi nnuduu iya tuqinneeravai. 15 Tuqinnooduu
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata kua mmaanna kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmiraiyaatama tooduu Yisuuva Anutuuqaa mmoori ari vookara ari
vookarauyauvaa uuvaaraata nnaakaraiya nuunaira nnau pinaivaki
aayanna reeda varida tunoo: Davuitiinna oyaivakidiri diiteeraivo
yoketaivovee, tuuvaaraatama iya Yisuunnara nnannateeravai. 16 Iya
innara nnannateeda inna tunoo: Nnaakaraiya kiaa kuaivaa vaa a
rikiaannannee? tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na rikiaunoo.
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: A kiannani nnaakara
yokeeraiyaata nnaakara meediiyaatama Udaangaivaara kua yoketaivaa
kiaavaivee. Kua fafaaraivo itaa kua tiivaa na yaata utuee rikiaukai
hama ngia yaarida rikiaavaivee. 17 kiaa kioo ii yoosinna ivaki iya pikioo
yoosinna Betaniaa vioo ivaki vuru vairavai.

Yisuuva nnaammuayaivaa tuduu aasannairavai
(Marakaa 11:12-14,20-24)

18 Vauvo patauduu Yisuuva ari ngiaammuauyaatama Yerusareema
kava vara ranada nnida varuduu Yisuunna yeenna rauduu 19 tooduu
aataru siriivau yatari nnaammuayaivaa roosuuvo duoo vauduu too
Yisuuva oro ivaki buainnonno tooduu hama iiraatauduu mmanna apuvai
nnaasu vairavai. Mmanna apuvai nnaasu vauduu too Yisuuva yatariivaa
tunoo: Fai hama a kava iira vainarakuavee, tuduu too akiairaama
nnaammuayaivo aasannairavai. 20 Aasannauduu ari ngiaammuauya teeda
nnikiaraida tunoo: Ai, mo dataama kioonno aa yatari aavo akiairaama
aasannainnee? 21 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na kua kutaavai
ngii giaa ngii miaunoo. Ngia niiyara kutaavaivee kiaa kiada hama kava
taara yaata utiraida na nnaammuayaivaa kiauko aasannaineema ngieeta
mmuaakaraama iikiaaravai. Ngia niiyara kutaavaivee kiaa kiada fai ngia
atai aataruuvaa iida ari vookarai aataruuyauvaatama iikiaaravai. Fai ngia
aa taapi aavaa kiaara: Tavagiauruee nnoori haruungaivaki kuanee, tikio
fai kuanaravaivee. 22 Fai ngia niiyara kutaavaivee kiaa kiada mmuakiaa
kuavaara Anutuuqaata kua tida yaaku varaivaa fai ngia varaaravaivee,
tiravai.

Yutayaiya Yisuunna ari mmooriivaara inna yaparairavai
(Marakaa 11:27-33; Rukaaso 20:1-8)

23 Yisuuva kava nuunaira nnau pinaivaki vioo gioonna kiaapuuya
mmayaaya yoketaivaa kiaa mmioo varuduu vaidiiya Anutuuqaara kati
puara hudeera kieetaiyaata vaidi yokovaiyaatama innasi nnida inna
yaparaida tunoo: Gioono i tikiainna aa mmoori aayauvaa a iikiannannee?
Dee vaidi kieetavoono i tikiai a iikiannannee? 24 tuduu rikioo Yisuuva
iya sai tunoo: Kii neeta vo kuavaara ngii yaparainai fai ngia ni sai
tikiai fai na ivo ni tikiai na iikiauvaara kooyaa ngii giaa ngii minai
rikiaatee. 25 Gioono tuduu Yuvuaano nnoori apira vaidiivo gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya nnoori apuunnee? Vo Anutuuqoono tuduunno uunnee? Vo
vaidi mmatayaiyaano tuduunno uunnee? tuduu rikiada iya ngiariiki
ngiariiki yaparaida tunoo: Ta dee kuavai sai kiaarannee? Fai ta inna
sai kiaara: Anutuuqoono tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikio rikioo mo
fai ivo ti sai tinara: Mo aaniira ngia hama inna kuaivaara kutaavaivee
tiravainnee? tinaravaivee. 26 Fai ta kiaara: Vaidiiyaano tuduu Yuvuaano
iiravaivee, kiaa kiada mo fai ta gioonna kiaapuuyara aatuukiaaravai.
Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yuvuaanaara tunoo: Vaidi forofetaivovee,
tuuvaara ta iyara aatuukiaaravaivee. 27 Iya itaa kua kiaa kiada Yisuunna
kuaivaa sai tunoo: Hama teeta taunnavaivee, tuduu rikioo Yisuuva iya sai
tunoo: Hama ngia ni kuaivaa sai kiaivaara fai na hama ngii kuaivaa sai
tinaravai. Ivo ni tikiai na ni mmooriivaa iikiau oyaivaa fai hama na ngii
giaa ngii minaravaivee, tiravai.

Yisuuva vaidiivaa mmaapuuvaitana mmataama kioo tiravai

28 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Ngia rikiaavo datainnee? Vaidi
voovoono ari mmaapu taaravaitana tasipama varioo oro mmaapu
ngarunna tinoo: Ni maapu-o, makee oro ni vuaina mmooriivaki varaanee,
29 tikio rikioo ivo inna sai tinoo: Hama ni kuatainoo, kiaa kioo yapooma
nnaagiai varioo rikiaikio inna ausaivo hanigiaikio rikioo kuaivai.
30 Kuaikio koova oro ari mmaapu ngaminna mmuaa kuavai tikio rikioo
inna sai tinoo: Napoo-o, fai na kuanaravaivee, kiaa kioo hama kuaivai.
31 Mo dee ngiaammuauvoonoonno ari koonna kuaivaa rikioo iinnee?
tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ari mmaapu ngaruuvovee, tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo.
Vaidiiya unnakua kiaa kiada sikau takiisa vareeraiyaata gioonna sabi
nuairaiyaatama Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki
ngii tauraa kuaaravai. 32 Yuvuaano nnoori apira vaidiivo numa aataru
yoketaivaa ngii vitauduu ngia hama inna kuaivaara kutaavaivee tiravai.
Mo vaidiiya unnakua kiaa kiada sikau takiisa vareeraiyaata gioonna
sabi nuairaiyaatama inna kuaivaara kutaavaivee tida ausa mmuduuya
hanigieeravai. Ngia iya hanigiada safuuma variraivaa teeda hama ngia
ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaara yaata utida hanigiada inna
kuaivaara kutaavaivee tiravai. Ivaara iyannaadee ngii tauraa Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuaaravaivee.

Yisuuva vuaina mmoori varooyayaadiri mmataama kioo tiravai
(Marakaa 12:1-12; Rukaaso 20:9-19)

33 Na kava mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri mmataama kiee
tinai rikiaatee. Vaidi voovoono ari vuaina mmooriivaa vara kioo
hanikiaivaa rau kioo hauyauvaa utu kioo vuaina iiraiyauvaa kagigainara
soopaivaa hanuu teerama kioo ari mmoorira haitatuunara saasaaya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnau hokobaivaa heeka kiaivai. Heeka kioo vaidiiya inna mmooriivaara
haitatuuda iira vooyauvai ngiari mmoori varaa irisaiyauvaa ngiariyara
varaateeraivaara iya kiaa mmi kioo ngieera vo yoosinnaipi varinara
kuaivai. 34 Vioo vioo oro ngieera yoosinnaivaki hara kioo varikio
yapooma vuaina iiraiyauvaa rasukuaara suaivo vainima nnikio
mmoori nakaaraivo ari mmoori vareera ngiaammuauya vaidi vuaina
mmooriivaara haitatuura vaidiiyasi titaikiai ariini vuaina iira vooyauvai
varaara kuaavai. 35 Kuaani teeda vuaina mmooriivaara haitatuukiaiyaano
iya puaisa utida voovai ripiida voovai ruputuaavo putikiai voovaayaa
sikauyauvaa kagaari kiaavo putivai. 36 Tauraa mmoori nakaaraivo
pata ngiaammuaudaa titaa kioo nnaagiai kaayau ngiaammuauya titaa
kiaikiai vuaina mmooriivaara haitatuukiaiyaano mmuaikaraama iya
iikiaavai. 37 Iikiaavovo nnaagiai tuanaa mmoori nakaaraivo ari mmaapu
tuanaivaa iyasi titaa kioo tinoo: Fai iya ni maapu tuanaivaa teeda inna
kuaivaa arinaima rikiada hama inna ruputuaaravaivee, 38 Kiaa kioo
inna titaa kiaikio kuaikiai teeda mmooriivaara haitatuukiaiyaano inna
mmaapuuvaa teeda ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida kiaanoo: Ari
koonna mminnaa mmuakiaayauvai varaanaraivo aa nninoo. Nnikiai
ta inna ruputu kikio putinai teeda ta inna mminnaa mmuakiaayauvai
varaaravaivee, 39 kiaa kiada inna utu raririima rada hanikia mmaanai
inna kagaari kiada ruputuaavo putivaivee.

40 Yisuuva itaa kua kiaa taika kioo vaidi kieetaiya yaparainno tunoo:
Fai mmoori nakaaraivo iyasi ngioo dee mmoorivai iya iikiaivaa irisai iya
mminarannee? 41 tuduu rikiada iya sai tunoo: Ivo vaidi maisaiya maisama
ruputinai putikio ari mmooriivaa ari vo vaidi haitatuukiaiya mminai
iya vuaina iiraiyauvo kaanaira suaivau safuuma fai iira saiyauvai ari
mmiaaravee, 42 kiaa kioo Yisuuva iya tunoo: Vaa ngia Anutuuqaa kuaivaa
yaarida rikiaavaivee. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Sikau nnau heekeeraiyaano sikau voovai teeda
maisaivaivee kiaa kiada pikiaavai.
Yaagueeqa yatariivaa pupukiaivaa mmaara
hara kiaa kuabaivaa roosiima
ii sikau ivo nnau ipunnaivaki vaivo
inna yoketaavai.
Udaanga Anutuuqoono iira mmoorivai.
Ta taunnano inna mmooriivo yoketainno
ari vookarainoo.

Fafaaraivo vainno itaa kua tiivaivee. 43 Yisuuva itaa kua kiaa kioo
tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
diraivaa ngiiisidiri ruga kioo vaa iyauvaa varaiyaki iiraiyauvo iyaki
vainaraiya fai mminaravaivee. 44 (Gioonna kiaapu voovoono ii sikau
ivaudiri raa rabarisooma varoo ivau harurummua kioo vainno fai kaayau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ari mmamma mmuyaivaa ruaimeemiinaravaivee. Fai ii sikau ivo taikiapa
roo gioonna kiaapu voovai ruputino inna mmamma mmuyai sagia
mmuakiaavai ruaimeemiima taika kiaanaravaivee, tiravai.)
45 Tuduu vaidiiya Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata
Farisaiyaatama Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo
tuu kuaiyauvaa rikiada iva iyara tuuvaa arinaima rikieeravai. 46 Rikiada
ivaara iya inna utuaaree kiaa uuduu gioonna kiaapuuya Yisuunnara
forofetaivovee tuuvaara iya aatuuda inna pikieeravai.

Yisuuva yaapeeri nneera kuaivaudiri mmataama kioo tiravai
(Rukaaso 14:15-24)

22 1 Yisuuva keenaa mmatayaa diaa mminnaa vooyauvunudiri
mmataama kioo tiravai. Ivo iya tunoo: 2 Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivo aa na mmataama kiee tinara kua aavaa roosiivai.
Yoosinna voovakinnaa kieeta voovoono ari mmaapuuvo nnaata
vareera suaivaki pinaa buusavai iivai. 3 Iima kioo ari mmoori vareera
ngiaammuauya titaikiai vaa mmuaanaa buusa nnaara kuaivaa kiaa mmii
vaidiiyara aayanna raani hama iya ngiataikiai 4 kava ari ngiaammuau
vooya iyasi titoo tinoo: Tauraa kiaa mmiaiya kiaa mmida kiatee:
Rikiaatee. Vaa na ni buusaivaa teerama kiaunoo. Vaa na ni puara
burimakau ooraiyauvaata nnammari rai nnaakaraiyauvaatama ruputu
kiee mmuakiaa yeennaiyauvaa teerama kiaunoo. Numa buusaivaa
nnaatee, kiatee. 5 Ivo itaa kua tikiai rikiada oro kiaa mmiaani iya
rikiadaata hama nniraida ngiari mmooriiyauvaara yaata utida voovai
ari mmoorira vioo kiaikio voovai ari sikau vareera mmooriivaki vioo
kiaivai. 6 Iya mmoorira vida variaani homoraa vooya inna ngiaammuauya
utu kiada vaida kaayau maisa mmooriivaa iya mmida iya ruputuaani
putuaavai. 7 Putuaavo vaidi kieetaivo rikiaikio inna ausaivo pinaama
nniitaraikio ari rapira ngiaammuauya titaikiai vida iya ruputuaa vaidiiya
irisai ruputu taika kiada iya yoosinna pinaivaa ikia mmuturu kiaavai.
8 Mmuturu kiaavo rikioo vaidi kieetaivo ari mmoori varoo ngiaammuau
vooya tinoo: Vaa na buusaivaa teerama kiaunoo. Vaidi na yaparakiauya
ngiari variaivaa irisaivaa fai deevaudiri vara nnaarannee? 9 Aanna
ivaara oto aataru pinaiyauvunu buaama rada nuaida teekiai gioonna
kiaapuuya ngii teeda vaikiai teeda aa buusa aavaa numa nnaateera
kiatee, 10 tikiai rikiada ari ngiaammuauya aataruuyauvunu nuaida varida
mmuakiaa gioonna kiaapu yoketaiyaata maisaiyaatama buaida taani iya
teeda vakiaani vitada numa buusa nneera nnauvaki kiaani suvuai kiada
variaavai.
11 Variaavo rikioo vaidi kieetaivo numa gioonna kiaapuuya haitatuuma
taikio mmuaa vaidivoono hama yaapeeri nneera buruqa yoketaivaa raira
kiaivo iya tasipama varikio too inna tinoo: 12 Ni seena-o, i dataikiai e

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aavaki hama yaapeeri nnaara raira buruqa yoketaivaa rau varee numa
variannannee? tikio rikioo hama inna kua sai tira kua seemuaa hara
kioo varivai. 13 Varikio too kieetaivo ari mmoori vareera ngiaammuauya
tinoo: Inna yuku yaakuuvau yeenaadiri ranaa rau kiada utu raririima
mmaanai kagaari kikio upisiivaki variaivee. Ii yoosinna upisi ivaki
gioonna kiaapuuya varida teekio iya nnannateenai fai ngiari avaiyauvaa
hakutikio iya ausaiyauvo mmuaarareenai rataaravaivee. 14 Yisuuva itaa
kua kiaa kioo tunoo: Anutuuqo kaayau gioonna kiaapuuya maavee tioo
kiisakiangii nnaasu mmatainno vitaivaivee, tiravai.

Vaidiiya sikau takiisaivaara Yisuunna yaparairavai
(Marakaa 12:13-17; Rukaaso 20:20-26)

15 Tuduu vaidi Farisaiya Yisuuva kuaivaa koonnama tioo haruruaiveera
kuaivaa kiaa teerama yeena rau kiada 16 iya nnaagiai nuaira vooyaata
Herootaa nnaagiai nuaira vooyaatama titooduu oro inna yaparaida
tunoo: Vitaira-o, vaa ta i taunnavai. A kua kutaa tira vaidikuavee.
A Anutuuqaa mmoori aataruuvaa safuuma mmuakiaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmiee iya aiyara yaata utuaivaara hama a pinaama
yaata utuannavai. Vaidi kieetaiyaraata vaidi kuminaiyaraatama a
mmuaavaugiataama yaata utuannaivaara iya aiyara yaata utuaivaara
hama a yaata utuannavai. 17 Aa kua ta i yaparakiaunna kua aavaa
yaata utuee sai ti kiaa ti mmianee. Roomaaya kieetaivaasi ta sikau
takiisa yapaara aataruuvo yoketaa aataruvainnee? Vara hama
yoketaa aataruvainnee? 18 tuduu Yisuuva iya innara nnannatooduu
inna iida taaree kiaa uuvaa too iya tunoo: Ngia vaidi huoobavainna
unnakua nnaamuruyavee. Ngia aaniira ni iida taaree kiaa numa ni
iikiaannee? 19 Takiisa yapaa sikau voovai ni vitaakiatee, tuduu rikiada
sikau mmuyai voovai varada inna mmuduu too 20 tunoo: Aanna giaa
kieetavai mmannammannaavainno vainnee? Aanna giaa nnutuvainno
vainnee? 21 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa
mmannammannaivoota inna nnutuuvootama ivau vainoo, tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mminnaiyauvaa safuuma
ari mmiatee. Mo Anutuuqaa mminnaiyauvaa safuuma Anutuuqaa ari
mmiatee, 22 tuduu rikiada iya nnikiaraida inna pikiada viravai.

Satuukaiyaano putiraiya kava diiteeraivaara Yisuunna yaparairavai
(Marakaa 12:18-27; Rukaaso 20:27-40)

23 Vuduu mmuai suaivaki vaidi Satuukaiya vaidi putuuyara tunoo:
Fai hama kava diitaaravaivee, 24 tuuyakidiri vooya numa Yisuunna
yaparaida tunoo: Vitaira-o, nnaaru Musiiva tunoo: Vaidi voovoono
nnaataivaa vara kioo hama nnaakaraivaa mmateerainno putino
fai ari kataivoono inna muaadaivaa vara kioo ari vayaannara tuoo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnaakaraiyauvaa mmataanaravaivee, tiravai. 25 Aavaki kata vayaa yaaku
saivai sainaidiri taaravaitana ti tasipama hara kiada varuuvakidiri
ngaruuvoono nnaataivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo
kati putiravai. Putuduu ngamiisaivo inna muaadaivaa vara kioo 26 hama
nnaakara mmateerama kioo kati putuduu yaguaavaano kava muaadaivaa
vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo putuduu mmuakiaa
kataunna nnaagiainnaidoota mmuai gioonnaivaa vara kiada hama
nnaakara mmateerama kiada kati putiravai. 27 Putuduu nnaagiaivau
iya gioonnaivootama putiravai. 28 Itaama vaikiai yapooma gioonna
kiaapu putuaiya kava diitaara suaivaki fai gioonnaivo giaa nnaatavai
varinarannee? Mo vaa yaaku saivai sainaidiri taarama ii vaidi idoono
inna vara kiada putiravaivee, tiravai.
29 Tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia koonnama yaata utida
itaa kua kiaanoo. Ngia hama Anutuuqaa fafaara roo kuaivaa arinaima
rikiada hama inna yaagueeqaivo vaivaa taivaaraida ngia koonnama
yaata utida itaa kua kiaanoo. 30 Fai gioonna kiaapu vaa putuaiya diiteera
suaivaki diitada hama nnaata vaati varaaravee. Fai iya aangeraiya
ngiau aapu variaiya roosiima variaaravee. 31 Gioonna kiaapu vaa
putuaiya kava diitaaraivaara Anutuuqo ngii giaa ngii miivaa vaa ngia
yaarida rikiaavai. 32 Anutuuqo Musiinnaata kua tuu kua fafaaraivo
vainno tinoo: Na i nnaakukiaiya Aaparahaamo Isaako Yakoopainna
Anutuuqovee, tiivai. Vaidi taaravooma nnaaru putuuya inna avuuvau
homo variaivaara Anutuuqo itaa kua tiravai. Anutuuqo gioonna kiaapu
vaa eeyaara putuaiya hama iya Anutuuqovee. Ivo gioonna kiaapu
variaiya Anutuuqovee, 33 tuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuuva
tuu kuaivaa rikiada ivaara nnikiarairavai.

Yisuuva kua mmaanna tauraanaivaara tiravai
(Marakaa 12:28-34; Rukaaso 10:25-28)

34 Nnikiarauduu Yisuuva ari kuaivaadiri vaidi Satuukaiya avaiyauvaa
ramuunnauvaara vaidi Farisaiya rikieeravai. Rikiada nuunaida varuduu
35 iyakidiri kua mmoori aataru radudeera vaidi voovoono Yisuunna iinno
taanaree kiaa vo kuavai inna yapara ruoo tunoo: 36 Vitaira-o, Anutuuqo
mmaanna tuu kuaivakidiri dee kua mmaannavoono mmuakiaa kua
mmaanna tiraivaa yaatarainnee? 37 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: I
Udaanga Anutuuqaara mmuduuya ruee ai ausa mmuduuya mmuakiaavai
inna mmianee. Ai vaidi kaanaivaata ai yaata vuatinniivaatama
mmuakiaavai inna mmianee. 38 Ii kua mmaanna tuu ivo tauraa vainno
mmuakiaa kua mmaannavai yaataraivai. 39 Inna inanoo kua mmaanna
tuuvo tinoo: E aiyara tuqinnaannaneema ai seenaiyaraatama tuqinnee
iyara mmuduuya ruanee. Aa taara kua aavaitana eeyaa kua mmaanna
tira kuaivaa yaataraivaitanavee. 40 Aa kua mmaanna tuu aavaitanaakidiri

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqaa mmaanna tuu kua mmuakiaayauvoota forofetaiya kua
mmuakiaayauvootama diiteeravaivee, tiravai.

Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara Yisuuva tiravai
(Marakaa 12:35-37; Rukaaso 20:41-44)

41 Kiaa kioo Farisaiya ivaki nuunaida varuuya Yisuuva iya yaparainno
tunoo: 42 Ngia Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara dataa kuaida
kiaannee? Ivo dee oyaivainnee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ivo
Davuitiinna oyaivakidiri diitai vaidivaivee, 43 tuduu rikioo Yisuuva
kava iya yaparainno tunoo: Mo dataama kioo Mmannasa Yoketaivo
Davuitiinna tasipama varuduunno Davuitiiva Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivaara Udaangaivovee tuunnee? Davuitiiva tunoo:
44 Udaanga Anutuuqoono ni Udaangaivaa tunoo:
A ni yaaku yaadudainningiaa
vaidi nnoonnavai varianee.
Varia ree vinanai fai na tinai
a ai nnammutuaiya yaatara kiaanaravaivee, tiravai.
45 Davuitiiva fafaara roo itaa kua Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivaara tunoo: Ni Udaangaivovee, tuuvaara hama ivo Davuitiinna
oyaivakidiri nnaasu diiteeravaivee, 46 tuduu rikioo vaidi voovoono hama
yopeema inna kua sai tiravai. Ii suai ivakidiri hama kava vaidi voovoono
yopeema vo kua vooyauvaara inna yaparairavai.

Sa kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama
iikiaiyauvunugiataama iikiatee.
(Marakaa 12:38-39; Rukaaso 11:43,46; 20:45-46)

23 1 Yisuuva Farisaiyaata kua kiaa taika kioo gioonna kiaapu
ivaki nuunauyaata ari ngiaammuauyaatama tunoo: 2 Vaidi
kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi Farisaiyaatama Musiiva kua
mmaanna tuuvaugiataida ngii giaa ngii miaanoo. 3 Ivaara ngii giaa ngii
miaivaugiataama nnaasu iikiatee. Sa iya iikiaivaugiataama iikiatee. Iya
mmanna avaiyauvakidiri ngii giaa ngii mida hama iya iyauvaa iikiaavai.
4 Vaidiiya kaayau mmuaararai mminnaiyauvaa vaidi vooya mmiaani
kumaata apuaivaa roosiima iya mmuaararai mmooriiyauvaa gioonna
kiaapuuya mmi kiada hama ngiariita kiisama iya tasipama mmuaararai
mmooriivaa varaavai. 5 Gioonna kiaapuuya iya taateeraivaara nnaasu
iya ngiari mmoori mmuakiaayauvai iikiaavai. Iya Anutuuqaa kuaivaa
yanaiyauvunu fafaara raa kiada kiisa nnaamuruuyauvaki yapa kiada
ngiari yaakuuyauvunu raida ngiari tinniiyauvunu rau kiada nuaida
varida ngiari buruqa mmitiiyauvaa hokobayauvai rapasi kiada iyauvaara
sirigama rada nookiaavai. 6 Iya buusaiyauvaa nneera suaiyauvaki
kieetaiya varira mmaataiyauvunura nnaasu mmuduuya rida variaavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iya nuunaira nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyauvunura nnaasu
mmuduuya rida variaavai. 7 Iya yoosinna aakiaiyauvaki nookiaani
gioonna kiaapuuya iya teeda kua yoketaivaa iyara kiaiyauvaara
mmuduuya ruaavai. 8 Sa ngiiikidiri voovaara nnoonna-o kiatee. Ngia
mmuaakaraama variaanoo. Ngii vitairaivo mmuaavai varinoo. 9 Ngia
vaidi mmatayaiya sa ngii seena voovaara ti nnoonnavaivee kiaa innara
ti napoovavee kiatee. Ngii Gioova mmuaavai ngiau aapu varinoo. 10 Sa
vaidi voovaara ti kieetavaivee kiatee. Ngii kieeta mmuaavai Anutuuqo
mmataama kioo vaidivai varinoo. 11 Ngiiikidiri vaidi voovoono
ngii kieetavai varinaree tioo mmuakiaaya ngii mmoori vareera
ngiaammuauvai varinaravai. 12 Gioonna kiaapu voovoono ariiyara
mannaka tiivaa fai Anutuuqo inna vitoo aduoo yapaanaravai. Fai gioonna
kiaapu voovoono tirooma varioo hama ari nnutuuvaa aruoo yapaivaa fai
Anutuuqo vitoo aruoo yapaanaravai.

Iya unnakua tiraivaara Yisuuva ooqoo tiravai
(Marakaa 12:40; Rukaaso 11:39-42,44,52; 20:47)

13 Ngia vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama ngia
huoobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngii irisai maisaivo
vainoo. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki iya kuaaree
kiaa iikiaani ngia uuda rammuaavai. Ngiengieenoo ivaki hama ngii
kuataikiai hama kuaivaara ivaki kuaaree kiaiya uuda rammuaavai.
Ivaara ngii irisai maisaivo vainoo.
14 (Ngia vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama
huoobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngii irisai
maisaivo vainoo. Ngia gioonna muaadaiya nnauyauvaata iya
mminnamminnaiyauvaatama yokekiaa kiada mmuara raida varidaata
ngia ti mannakakiateera hokobama yaaku varaavai. Ivaara ngii irisai
maisaivo pinaavai vainaravai.)
15 Ngia vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama
huoobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngii irisai maisaivo
vainoo. Ngia vaidi mmuaa voovai ngii mmemmaana kuaiveera
sorovuaraivaa vida karada ngieera yoosinnaiyauvaki nuaida varida
mmoori iikiaavai. Mmoori iida varikio ivo hanigioo ngii ngiaammuauvai
ngii mmemmaana varioo vaa ngia inna iikiaivaara ivo pinaama hanigioo
maisavai varioo ngii mmoori maisaivaa yaataroo itaama ngii roosiima
ikia aakiaivaki kuanara iinoo. Ivaara ngii irisai maisaivo vainoo.
16 Ngia avu maisaso, hama ngia tuqinnama teeda gioonna kiaapuuya
kiaa mmiraiyaso, ngii irisai maisaivo vainoo. Ngia kiaanoo: Vaidi
voovoono ari kua kutaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo nuunaira
nnau pinaivaa nnutuuvaa tasipama kiaa mmiivo inna hama kua yeena
raira kuavai. Fai ivo ari kua kutaivaa sikau goora mmannaammannaivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuunaira nnau pinaivaki vaivaa nnutuuvaa tasipama kiaa mmiivo
inna yeena raira kuavai. Ivaudiri fai ivo ari kua kutaivaa iinaravaivee.
Ngia itaa kua kiaanoo. 17 Ngia avu maisa tuanaa kumimakaso, dee
mminnaavoono ari vo mminnaavai yaatarainnee? Vara sikau goora
mmannaammannaivonnee? Vara nuunaira nnau pinaivonnee? Hama
Anutuuqaa nuunaira nnau pinaivaki sikau goora mmannaammannaivo
vaitiri. Hama ngia ivaara kiaatiri: Anutuuqaani vai mminnaa
yoketaavaivee, kiaatirivee. Anutuuqaa nnau pinaivoono sikau gooraivo
mmannaammannaivaa yaataraivai. 18 Ngia vo kuavai kiaanoo: Vaidi
voovoono ari kua kutaivaa tioo Anutuuqaara puara hudeera yeena
tapiivaa nnutuuvaa tasipama tiivo inna hama yeena raira kuavai.
Ivo ari kua kutaivaa tioo yeena tapiivau kati mmira puaraivo vaivaa
nnutuuvaa tasipama tiivo inna yeena raira kuavai. Ivaudiri fai ivo ari
kua kutaivaa iinaravaivee. Ngia itaa kua kiaanoo. 19 Ngia vaidi avu
maisaso, dee mminnaavoono ari vo mminnaavai yaatarainnee? Kati
mmira puaraivonnee? Vara yeena tapiivonnee? Hama puaraivoono yeena
tapiivau vaitiri. Hama ngia ivaara kiaatiri: Anutuuqaani vai mminnaa
yoketaavaivee, kiaatirivee. Anutuuqaani yapa kiaa mminnaivaa yeena
tapiivoono yaataraivai. 20 Ivaarainno vaidi voovoono ari kua kutaivaa
yeena tapiivaa nnutuuvaata tioo yeena tapiivaaraata puara ivau
vaivaaraatama tiivai. 21 Vaidi voovoono ari kua kutaivaa tioo nuunaira
nnau pinaivaa nnutuuvaata tioo ivo nuunaira nnauvaaraata Anutuuqo
ivaki variivaaraatama tiivai. 22 Vaidi voovoono ari kua kutaivaa ngiau
aapuuvaa nnutuuvaata tioo ivo Anutuuqaa mmaataivaaraata ivo ivaki
variivaaraatama tiivai.

23 Ngia kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama ngia
huoobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngii irisai maisaivo
vainoo. Ngia kiisa mminnaa kapikarai takua roosiiyauvaa yaakuuvaitana
utu kiada vakiaivakidiri mmuaavai Anutuuqaani kiadaataida pinaa
kuaiyauvo Anutuuqaa kua mmaannaivaki vaiyauvaa ngia pikiada
hama iikiaanoo. Ngia hama safuuma ngiingii seenaiyara tuqinnada
hama iyara boo kiaanoo. Ngia hama Anutuuqaara kutaavaivee tida
yaagueeqakiaanoo. Ngia iyauvaa iikiataama vaikiainnaata hama
iikiaanoo. Ngia iyauvaa iidada vo aataruuyauvaa vaa iikiaiyauvaatama
iikiatee. 24 Ngia avu maisaso, hama ngia tuqinnama teeda gioonna
kiaapuuya kiaa mmiraiyaso, fingifaangaivo ngii nnoori tooriivaki
vaivaa ngia feena kagaari kiada puara pinaa kameraivo ivaki vaivaa
ngia nnooriivaa tasipama vara romenama kiaavai. Kiisa aataruuvo
fingifaangaivaa roosiima vaivaa ngia arinaima teeda iikiaavai. Pinaa
aataruuvo puara kameraivaa roosiima vaivaa ngia teeda hama iikiaavai.

25 Ngia kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama ngia
huoobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngii irisai maisaivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vainoo. Ngia ngii pereeta kaapa mmaanaiyauvaa fini kiaavo yoketaivaa
roosiima ngii mmammaiyauvo vaikio ngii aakiaiyauvaki ngii
mminnamminnaa maisaiyauvo suvuainoo. Ngia gioonna kiaapuuya
unnakua kiaa kiada iya hoonahaanaiyauvaa ngiingiiiyara ravisi varada
ngiingiiiyara nnaasu yaata utida koonnakaannama variaavai. 26 E avu
maisa vaidi Farisai tuanaakuavee. A pereeta kaapa aakiaivaki tauraa fini
kiee mmaanaivaata fini kiaannaivaa roosiima i aakiaivaa fini kino too
mmamma mmaanaivoota yoketaavai vakiaivee.
27 Ngia kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama huoobavainna
unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngii irisai maisaivo vainoo. Ngia
putuaiya mmata nnauvaa mmaanaivau funnukakiaiyauvaa roosiima
variaayavee. Mmata nnau mmaanaiyauvo inna aikiooma vaikio
aakiaiyauvaki vaidi putuaiya mmamma mmuyai uudaiyauvo vaivai.
28 Itaama vaineema gioonna kiaapuuya ngii mmamma mmaanaiyauvaa
teeda ngiiiyara kiaanoo: Yoketaayavee, kiaavai. Ngii aakiaiyauvaki
unnakuaiyauvoota mminnamminnaa maisaiyauvootama suvuainoo.

Yisuuva ngiari irisai maisaivaa varaaraivaara iya kiaa mmiravai
(Rukaaso 11:47-51)

29 Ngia kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama huoobavainna
unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngii irisai maisaivo vainoo.
Ngia forofetaa putuuyara sikauyauvaadiri iya mmata nnauyauvo
yoketaakiaiveera funnukama yoketaama kiaavai. Ngia gioonna kiaapu
safuuma varuuya putuuyara sikauyauvaadiri iya mmata nnauyauvaa
hatata kieeraiyauvunu funnukama kiaavai. 30 Ngia iyauvaa funnukama
kiada kiaanoo: Ta ti rubu tabeeya varuu suaivaki teeta variaannatiri. Ta
hama iyaata iida forofetaiya ruputuaannaduu pututirivee. 31 Ngia itaa kua
tuuvaugiataama ta kooyaa rikiaunnani aanna ngia forofetaiya ruputuduu
putuuya uru nnaakara tuanaiyaida variaanoo. 32 Inna aikioovai. Ngii
rubu tabeeya tauraa iya uuneema ngieeta iidada taika kiaatee. 33 Ngia
gioonna kiaapu maisaso, ngia dataama kiada kua pinaivakidiri ikia
aakiaivaki vida fanniima kuaarannee? Ngia maisa mmooriivaa uuvaara
fai inna aikioo ivaki kuaaravaivee. 34 Ivaara na vaidi forofetaiyaatama
vaidi tinni yoketaiyaata vaidi vitairaiyaatama ngiiisi titanai vikiai fai
ngia vooya ruputikiai putikiai vooya yatari sagaiyauvunu haara kiada
vooya ngiingii nuunaira nnauyauvaki ripiida ruputua rada vata rada vo
yoosinna vo yoosinnaiyauvaki kuaaravai. 35 Ngia itaikio mmuakiaa vaidi
yoketaiya kuminayaa ruputuuya irisaivo fai ngiiiki vainaravai. Nnaaruaa
vaidi yoketaa voovai Aveeraa Kaingo kuminayaa ruputu kiooduu putuduu
ivakidiri iima rada nnidada vaidi voovai Barakiaanna mmaapuuvaa
Sakariaasaa ngia Yutayaiya ruputu kioovaa irisaivo fai ngiiiki vainaravai.
Ngia nuunaira nnau pinaivaki vuduu yeena tapi Anutuuqaara hudeeraivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

sainai vauduu vo atau yoketaa tuanaa nnau voovai sainai vauduu ngia
vuutaivaki Sakariaasaa ruputu kieeravai. 36 Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Mmuakiaa vaidiiya kuminayaa ruputuuya irisaivo aa ngia
variaa aaya ngiiiki vainaravai.

Yisuuva Yerusareemaiyara mmuduuya riravai
(Rukaaso 13:34-35)

37 Boo, gioonna kiaapu Yerusareemaiyaso, ngia vaidi forofetaiya
ruputuaani putuaani gioonna kiaapuuya Anutuuqo ngiiisi titeeraiya
ngia sikauyauvaadiri habati kiada ruputuaani iya putuaavai. Kakaraa
kaanaivo ari nnaakaraiyauvaa rupi nuunama ari haayaivaadiri rummua
apineema na airineetu ngii rupi niniisi nuunainee kiaukai ngia niiyara
ooqoo kiaavai. 38 Rikiaatee. Vaa ngii nuunaira nnau pinaivaa Anutuuqo
pikiaikio mmanna nnauvai vainoo. Vaa Anutuuqo vioo kiaivai. 39 Na
ngii giaa ngii miaunoo. Fai ngia hama kava ni taaravai. Fai yapooma
ngia niiyara kiaara: Udaanga Anutuuqo titooduu tuuvo nninaraivaara
Anutuuqo innara yoketaakiaivee, kiaa kiada fai kava ni taaravaivee.
Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaa havarataaraivaara tiravai
(Marakaa 13:1-2; Rukaaso 21:5-6)

24 1 Ivo itaa kua kiaa kioo diitoo nuunaira nnau pinaivakidiri
pikioo kuanara uuduu ari ngiaammuauya nuunaira nnau
pinaivaki vo nnau vo nnauvaa inna vitaakiaaraivaara innasi nniravai.
2 Numa vitauduu Yisuuva iya tunoo: Inna aikioovai. Makee aa ngia nnau
aayauvaa taanoo. Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai vaidiiya
mmuakiaa aa nnau aayauvaa havarata taika kikio rikioo fai hama seena
sikau voovai ari seena sikau voovai mmaataivau tasipama vainaravai. Fai
mmuakiaavai havarata taikaanaravaivee, tiravai.

Maisa mmooriivo nninaraivaara Yisuuva tiravai
(Marakaa 13:3-13; Rukaaso 21:7-19)

3 Nnaagiai Yisuuva taapi Oriveeta ivau hara kioo varuduu ari
ngiaammuauya ngiarivana innasi nnida inna yaparaida tunoo:
Ti kiaa ti mmianee. A kiannaivo daira suai vainarannee? Dee ari
vookarai mmoorivai vainai fai ta teeda rikiakio a tiinara suaivoota
ngiau mmata taikaanara suaivootama vainima nninarannee? 4 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi voovoono ngii unnakua kiaa kioo
aataru maisaivau ngii vita yapeevoora tuqinnama haitatuukiatee. 5 Fai
kaayau vaidiiya mmuaavai mmuaavai nnida ni nnutuuvaa ngiariiyara
kiaaravai. Voovoono ngioo tinara: Aanna na Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivoona ngiaunoo, tinai fai kaayau gioonna kiaapuuya iya unnakua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaivaa rikiada kiaara: Kutaa kuavaivee, kiaaravee. 6 Fai ngia gioonna
kiaapuuya vainiivau rapiraivaa rikiada ngieera rapira mmayaayaivaa
rikiada sa ivaara nnikiaraida aatuukiatee. Rapiraivonanaa tauraa
vaino too ngiau mmata taikeera suaivo fai nnaagiai nninaravaivee.
7 Fai gioonna kiaapu voovaki variaiya diitada gioonna kiaapu voovaki
variaiyaatama rapuaaravai. Fai vo kieeta voovoono diitoo vo kieetavaata
rapinara iinai rikiada fai ngiari gioonna kiaapuuya rapuaaravai. Fai ii
suai ivaki vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki aarareeraivo vainai rikiada
gioonna kiaapuuya kaayauma yeennara kiaaravai. Fai vo mmata vo
mmataiyauvaki mmataa kuaruuvo utinaravai. 8 Gioonnaivo nnaakaraivaa
mmataanara suaivaki ivo tauraa kiisama nniitareeraivaa varoo nnaagiai
pinaama nniitareeraivaa varaivai. Ivaa roosiima iqii aataru iyauvo
nninara suaivaki tauraa kiisavai vainno nnaagiai fai pinaavai vainaravai.
9 Iqii suai ivaki fai vaidiiya ngii vitada vaidi kieetaiya mmikiai teeda
iya kua pinaivaa ngiiiki yapaaravai. Ngiiiki yapa kiada ngii ripiida
ngii ruputikiai putuaaravai. Ngia niiyara kutaavaivee kiaivaara kaayau
gioonna kiaapu ngiari voopinnaiya ngii teeda hama ngiiiyara mmuduuya
ruaaravai. 10 Iqii suai ivaki kaayau gioonna kiaapuuya tauraa niiyara
yaagueeqakiaiya ni pikiada iya seenaiya ngiari nnammutuaiya kooyaa
vitaikiai ngiariiyara ngiariiyara nnannataaravai. 11 Nnannateekiai fai
kaayau unnakua forofetaiya diitada kaayauma gioonna kiaapuuya
unnakua kiaaravai. 12 Itaikio kaayau aataru maisaiyauvo vakia roo vioo
vioo pinaavai vainaraivaara kaayau gioonna kiaapuuya mmuduuya
rira aataruuvaa fai pikiaaravai. 13 Fai gioonna kiaapu voovoono innasi
mmuaararaivo vainoonnaata yaagueeqama kioo iima roo vioo vioo ari
putira suaivo innasi nnino Anutuuqo inna vitoo yoosinna yoketaivaki
yapaanaravai. 14 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaaya
yoketaivaa fai gioonna kiaapuuya varada mmuakiaa mmatavau vida ivaki
variaiya kiaa mmikiai mmuakiaaya rikiakio nnaagiai fai ngiau mmataivo
taikaanaravaivee.

Mminnaa maisa ari vookaraivo nninaravaivee
(Marakaa 13:14-23; Rukaaso 21:20-24)

15 Fai ngia teekio mminnaa maisai ari vookaraivaara nnaaruaa vaidi
forofetaa Danieero ivaara fafaara roovo Anutuuqaa nnau yoketaa
tuanaivaki dioo vainaravai. Gioonna kiaapuuya aa kua na kiau
aavaa yaarida arinaima rikiaatee. Fai ivo dioo vainai teeda 16 ngia
Yutayaa variaiya ngiingii yaatu aatuuda taapiivaura seenada kuatee.
17 Fai gioonna kiaapu voovoono ari nnauvaa vainiivau iikiaivo sa ari
mminnamminnaivaa varaanara ari nnauvaki kuaivee. 18 Gioonna kiaapu
voovoono ari mmooriivaki iikiaivo ari yaapaivaa mmoori tooyaivau
yapa kiaivaa sa kava vara ranoo vioo ivaa varaivee. 19 Boo, iqii suai ivaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gioonna nnaakara sunnaakiaiyaata gioonna nnaakara meedi ruaiyaatama
kuaaraivo iya mmuaararainaravai. 20 Vati pinaa rira suaivakiaata vaidiiya
kati varira suaivakiaatama vivoora kiaa yaaku varaatee. 21 Iqii suai
ivaki kaayau maisa mmuaararaivo ari vookaraivai vainno mmuakiaa
mmuaararaivo gioonna kiaapuuyaki vaivaa yaataraanaravai. Nnaaru
Anutuuqo ngiau mmata uu suaivaki varuuya varia rada nnidada makee
aa suai ta variaunnaivaki variaiya hama kaayau maisa mmuaararaivo
itaama vaivaa taavaivee. Fai yapooma variaaraiya hama itaama vai
mmuaararaivaa taaravai. 22 Iqii suai ivaara Anutuuqo paanna suaivai
mmataama kioo tiravai. Fai hama paanna suaivaa yapa kinai gioonna
kiaapuuya putu taikaaravai. Anutuuqo ariiniee kiaa mmataama kiooyara
yaata utuoo suaivaa paannavai yapa kieeravai.
23 Fai iqii suai ivaki gioonna kiaapu voovoono ngii tinara: Taatee.
Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo aavaki varinoo, tinai sa inna kuaivaa
rikiaatee. Fai voovoono tinara: Iqiivaki varinoo, tinai sa inna kuaivaa
rikiaatee. 24 Fai unnakua vaidi vooya nnida voovoono ariiyara tinara: Na
Anutuuqo mmataama kioo vaidiivoona ngiaunoo, tinaravai. Fai itaa kua
kiaaraiya ari vookara ari vookarai mmooriiyauvaa iikiaaravai. Anutuuqo
gioonna kiaapuuya ariiniee kiaa mmataama kiaiya unnakua kiaa
kiada iya iida aataru maisaivau iya vita yapaaraivaara iya ari vookara
ari vookarai mmooriiyauvaa iikiaaravai. 25 Rikiaatee. Na aanna iya
iikiaaraivaara mmuaanaa ngii giaa ngii miaunoo.
26 Fai iya ngii kiaara: Taatee. Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo koo
mmuyai gaanga mmataivau varinoo, tikiai sa oro taatee. Fai iya kiaara:
Nnau aakiaa voovaki varinoo, tikiai sa iya kuaivaa rikiaatee. 27 Suai
raari raivakidiri saneetuuvo ngioo suai haatapeeranni vioo akiairaama
tipannuuma kiaivaa roosiima Na Vaidiivaa Mmaapuuvo itaama
mmuaakaraama tiinaravee.
28 Vaidi putiivaa nnabaivo vaivaki hemoonnaiya nuunaida
hatoka nnaara puru variaavaivee, tiravai. Ivaa roosiima mmuakiaa
yoosinnaiyauvaki gioonna kiaapuuya nuunakiaivaki ari tiinaraivaara
Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva kava mmatayaa tiinaraivaara tiravai
(Marakaa 13:24-27; Rukaaso 21:25-28)

29 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Iqii suai ivaki maisa
mmuaararaiyauvo taika kino too akiairaino fai suaivo ngioo upisiima
tu kioo vaino too kuraagaivo nnino hama mmeekiaivo teeno too
aakiapuaiyauvo ngiauvaudiri tasukua roo tuoo vino yaagueeqa
mminnamminnaa ngiau aapu vaiyauvo ngiari aataru nuairaiyauvaa
pikiada sabi kuaaravai. 30 Ii suai ivaki Na Vaidiivaa Mmaapuuvo tiinara
atauvo ngiauvau vainaravai. Vainai teeda mmuakiaa gioonna kiaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmatayaa vo kua vo kua kiaiya ratada varida teekiai Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono ngiau aapu nama aakiaidaadiri ni yaagueeqaivoota
kaayau ari vookarai mmeekiaivootama ni tasipanai tiinaravai. 31 Na tiino
noomaivo pinaama akua tinai na aangeraiya titanai teeda iya mmuakiaa
yoosinna nuaida suai raari raipinnai vida suai haatapaipinnai vida tooya
sainai vida tooya sainai vida gioonna kiaapu na niniiniee kiaa mmataama
kiauya rupi nuunama vitada niisi ngiaaravee.

Yisuuva nnaammuayaivaudiri mmataama kioo tiravai
(Marakaa 13:28-31; Rukaaso 21:29-33)

32 Na yatari nnaammuayaivaudiri mmataama kiee tinai ngia
tuqinnama rikiaatee. Nnaammuayaivo mmunni raikiai ngia teeda
kiaanoo: Nuanuuvo vainima nnikioonno mmunni rainoo, kiaavai.
33 Mmuaikaraama ii na ngii giaa ngii miau kua iyauvaa kaanaiyauvaa
ngia teeda rikikio na tiinara suaivo inna vaa vainima vainoo. 34 Na kua
kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu aanna makee variaa
aaya hama putiraida homo varikio suaivo nnino ii aataru iyauvo fai
vainaravai. 35 Ngiau mmataivo fai taikaanaravaivee. Ni kuaivo fai hama
taikaanaravai. Fai tupatupaa vainaravaivee.

Hama voovoono na tiinara suaivaa too rikiaivai
(Marakaa 13:32-37; Rukaaso 17:26-30,34-36)

36 Hama gioonna kiaapu voovoono na tiinara suaivaa too rikiaivai.
Aangeraa ngiau aapu variaiyaatama hama teeda rikiaavai. Na inna
Mmaapuuvo neetama hama tee rikiauvai. Ari ni Napoovaano nnaasu
too rikiaivai. 37 Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivo Nuvuaava
varuu suaivaa roosiima vainaravai. 38 Nnaaru hama nnooriivo
mmata mmuakiaavai rapodaa taika kioo suaivaki gioonna kiaapuuya
yeennaiyauvaa nneeda nnooriivaa nneeda nnaata vaatiivaa vareeraivaara
yaata utu kiada vaidada Nuvuaava nnooriyaa nuaira nnauvaki vuu
suaivaki iya homo itaidada 39 iya hama nnooriivo iya raputu taikaanara
kuaivaa arinaima rikiooduu nnooriivo ngioo iya raputu taika kieeravai.
Iya itaama varuneema Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivaki
fai gioonna kiaapuuya mmuaikaraama kumimakaida variaaravee.
40 Ii suai ivaki taara vaidivaitana mmooriivaki mmooriivaa varakio
Anutuuqo fai vuaivaa vitoo vioo vuaivaa pikioo kuanaravai. 41 Fai
gioonna taaravaitana mmuaavau varida mmoori varakio fai Anutuuqo
vuainningiaa vitoo vioo vuainningiaa pikioo kuanaravai. 42 Ivaaraida
haitatuukiatee. Ngia hama ngii Udaangaivo tiinara suaivaa teeda
rikiaaraivaara haitatuukiatee. 43 Aa kua aavaa rikiaatee. Mmuara vareera
vaidiivo nnauvaki nninara suaivaa vaa nnau nakaaraivo rikioo avuuvaa
too vaitiri. Mmuara vareera vaidiivo heenaki ivaki ngioo hama yopeema

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

sipuuvaa rukaitu kioo ngioo vioo mminnamminnaiyauvaa mmuara
varaitirivee. 44 Ivaaraida mmuaanaa teerakiatee. Hama ngia teeda
rikieera suaivaki Na Vaidiivaa Mmaapuuvo fai kava tiinaravaivee.

Yoketaa mmooriivaata maisa mmooriivaatama vareeraiyara Yisuuva tiravai
(Rukaaso 12:41-48)

45 Dee mmoori vareera ngiaammuauvoono tinni yoketaivaa varoo
ari mmooriivaa hama pikieerainno yaagueeqama nnaasu iinnee?
Itai ngiaammuauvaa vaidi nnoonnaivo kieetavai inna yapa kiaikio
inna nnauvaara haitatuunno seena ngiaammuauya yeenna nneera
suaivaki yeennaiyauvaa duuyama iya mmiivai. 46 Ivo itaama varikio
nnoonna vaidiivo ngieeradiri vara ranoo numa ari nnauvaki taikio
homo yoketaama mmoori varoo varikio too ngiaammuauvaara inna
yoketaivai. 47 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ii ngiaammuau
ivaa vaidi nnoonnaivoono ari hoonahaana mmuakiaayauvaara
haitatuura ngiaammuauvai inna yapaanaravai. 48 Fai ivo maisama
varioo ariiyara tinara: Nnoonna vaidiivo hama akiairaama nninaravee,
49 kiaa kioo ari seena ngiaammuauya ripiinno yeennaiyauvaa nnoo
nnoori kapikaraivaata nnoo ari seena vaidiiya nnoori kapikaraivaa
nneeda kumimakakiaiya tasipama varino 50 fai yapooma hama ivo rikioo
teeraira suaivaki nnoonna vaidiivo nninaravai. 51 Ngioo ivo fai inna
ruputu rutaka kagaari kino ivo huooba kua tira unnakua nnaamuruuya
variraivaki kuanaravai. Ii yoosinna ivaki gioonna kiaapuuya varida
teekio iya nnannateenai fai ngiari avaiyauvaa hakutikio iya ausaiyauvo
mmuaararreenai rataaravaivee.

Yisuuva kiaatanna yaakuuvaitanaayaadiri mmataama kioo tiravai

25 1 Na tiinara suaivaki Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo
aa na kua tinara aavaa roosiima vainaravai. Kiaatanna
yaakuuvaitana ngiari raamaiyauvaa varada kieevatiivaa yaapeeri buusa
nneera suaivaki oto inna sunaara kuaavai. 2 Iyakidiri kiaatanna yaaku
saivai yaata duunaya kuaani kiaatanna yaaku saivai tinni yoketaaya
kuaavai. 3 Kiaatanna yaata duunaiya ngiari raamaiyauvaa nnaasu varada
hama karasiinaiyauvaatama varada kuaavai. 4 Kiaatanna tinni yoketaiya
ngiari raamaiyauvaata varada ngiari karasiinaiyauvaatama varada
kuaavai. 5 Iya oro varida kieevatiivaara haitatuuda taavo ivo homo faikaa
ngioo varikiai iya vuru raikiai vakiaavai.
6 Vakiaavo rikioo heena tammaikio aayannaivoono iya yuruunno
tinoo: Vaa kieevatiivo nninoo. Diitada oro inna sunada ngiatee, 7 tikiai
rikiada diitada ngiari raamaiyauvaa subi teerama kiaavai. 8 Subi
teerama kiaani hama teerakiaiyaano vaa teerama kiaiya kiaanoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ti raamaiyauvo tasuunara iinoo. Ngiengieeraira karasiinaiyauvaa ti
mmikiai ta ti raamaiyauvaki tusi kuaaravee, 9 kiaani rikiada iya sai
kiaanoo: Hameetavee. Fai ngia tikiai ta ngii mi kiada ngieeta teetama
hama karasiinaatainaravai. Ngia oro karasiinaiyauvaa yookaama kiada
ngiingiiyara varada ngiatee, 10 kiaani rikiada karasiina varaara vida
variaavo kieevatiivo nnikiai vaa teerama kiaiya inna sunada buusaivaa
nnaara vida kiaavo ivo sipuuvaa rau kiaivai.
11 Rau kiaikiai nnaagiai kiaatanna saiya kava vara ranada numa
kiaanoo: Udaanga-o, sipuuvaa tiini hatuaanee, 12 kiaavo rikioo ivo iya sai
tinoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Hama na ngii tauyavee,
tiivaivee. Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo ari ngiaammuauya tunoo:
13 Itaama vainai tuqinnama haitatuukiatee. Hama ngia na tiinara suaivaa
teeda rikiaavaivee.

Yisuuva ngiaammuauyayaadiri mmataama kioo tiravai
(Rukaaso 19:11-27)

14 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo aa na kua tinara aavaa
roosiima vainaravai. Vaidi voovoono ngieera vo yoosinnavakira
kuanara iinno varioo ari mmoori vareera ngiaammuauya tikiai innasi
ngiaavo rikioo ari nnau mminnamminnaiyauvaa haitatuukiateera
kiaa kioo ari sikauyauvaa iya mmiivai. 15 Ivo iya mmoori varaiyauvaa
mmuaavai mmuaavai too rikiaa kioo ivaara sikauyauvaa yaarummua
kioo iya mmiivai. Voovai kaayau sikauyauvaa (5000) mmi kioo voovai
nnoonnama sikauyauvaa (2000) mmi kioo voovai kiisa sikauyauvaa
(1000) mmiivai. Ivo iya itaama mmi taika kioo iya pikioo kuaivai.
16 Kuaikio rikioo ngiaammuauvo kaayau sikauyauvaa (5000) utiivoono
kammannaikio varoo oro vaidi vooya mmikiai varada ngiari mmoori
pinaivaki irisaiyauvaa varada saiyauvaata inna mmikio too ari
sikauyauvunudiri yaatarai sikauyauvaatama vara nuunama utuoo taikio
kaayakaayauma sikauyauvo (10,000) vaivai. 17 Nnoonnama sikauyauvaa
(2000) utii ngiaammuauvoono mmuaikaraama iinnonno kava
nnoonnama sikauyauvaa (2000) vara nuunaikio vioo kaayau sikauyauvo
(4000) vaivai. 18 Kiisa sikauyauvaa (1000) utiivoono vioo mmataivaki
hanuu kioo nnoonna vaidiivaa sikauyauvaa hauma kiaivai.
19 Iya itaama iima kiada variaavo nnaagiai hokoba suaivo taikaikio
nnoonna vaidiivo ngieeraipidiri numa iyasidiri ari sikauyauvaa
varaanara nniivai. 20 Ngioo taikio ngiaammuau kaayau sikauyauvaa
(5000) mmuuvoono kava kaayau sikau (5000) vooyauvaatama tasipama
inna mmioo tinoo: Nnoonna-o, taanee. A kaayau sikauyauvaa (5000)
ni munnaiyauvaa na ivaadiri mmoori iikiauko kaayau sikauyauvo
(5000) vaiyauvaatama na vara nuunama utuee i mmiaunoo, 21 tikio
rikioo nnoonna vaidiivo inna tinoo: A ngiaammuau yoketaakuavee. A

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmooriivaa yoketaama iikiannavai. A sikauyauvaa varee iyauvunudiri
yoketaama iikiannani irisaivaa fai na pinaa mmooriivaara dianeera
i yapa kiaanaravai. Numa ni tasipama variee sirigakianee, 22 tikio
vo ngiaammuau voovai nnoonnama sikauyauvaa (2000) utiivoono
numa nnoonna vaidiivaa tinoo: Nnoonna-o, taanee. A nnoonnama
sikauyauvaa (2000) ni munnaiyauvaa na ivaadiri mmoori iikiauko
nnoonnama sikauyauvo (2000) vaiyauvaatama na vara nuunama
utuee i mmiaunoo, 23 tikio rikioo nnoonna vaidiivo inna tinoo: A
ngiaammuau yoketaakuavee. A mmooriivaa yoketaama iikiannavai. A
sikauyauvaa varee iyauvunudiri yoketaama iikiannani irisaivaa fai na
pinaa mmooriivaara dianeera i yapa kiaanaravai. Numa ni tasipama
variee sirigakianee, 24 tikio ari vo ngiaammuau voovai kiisa sikauyauvaa
(1000) utiivoono numa yokeera vaidiivaa tinoo: Nnoonna-o, na i taukai
a tinni yaagueeqaira nnaamurukuavee. Hama a yeenna hauvaa utuanna
mmooriivakidiri yeenna kaanaivaa varaannavai. A hama mmoori
varaannaivakidiri yeennaiyauvaa tau varee ngiannavai. 25 Ivaara na
aatuuna oro i sikauyauvaa mmataivaki hau kiauvai. Taanee. Aanna ai
sikauyauvoonno vainoo. Ee varaanee, 26 tikio rikioo nnoonna vaidiivo
inna sai tinoo: A ngiaammuau maisa kati varira nnaamurukuavee. Vaa
a kutaa taannani na hama yeenna hau utuau mmooriivakidiri yeenna
kaanaivaa varaunnee? Vaa a taannani na hama mmoori varauvakidiri
yeennaiyauvaa tau varee ngiaunnee? 27 Mo inna aikioovai. A itaama
yaata utueennainna a ni sikauyauvaa varee sikau nnaamuruuvaki
yapaataama vaikiainnaata mmataivaki hau kiaannavai. Vaa a sikau
nnaamuruuvaki yapa kiaannatiri. Na kava vara ranee ngiee sikau
nnaamuru nakaaraivaasidiri sikau kiisaivaatama varautirivee, 28 kiaa
kioo vooya tinoo: Aa vaidi aavaasidiri sikau aayauvaa ravisi varada pinaa
sikauyauvaa (10,000) utii vaidiivaa mmiatee. 29 Gioonna kiaapu voovoono
pinaa mmooriivaa varaivaa fai na kava vo mmoori vooyauvaatama
inna mmino rikioo fai kaayauma inna suvuainaravai. Gioonna kiaapu
voovoono hama kaayau mmooriaataivaa fai kiisa mmoori innasi vaivaa
na numa innasidiri ravisi varaanaravai. 30 Aa ngiaammuau kumina
varii aavaa varada oto mmaanai upisiivaki kagaari kiaatee. Ii yoosinna
upisi ivaki gioonna kiaapuuya varida teekio iya nnannateenai fai ngiari
avaiyauvaa hakutikio iya ausaiyauvo mmuaararreenai rataaravaivee.
Nnoonna vaidiivoono itaa kua tiivaivee, tiravai.

Yisuuva yapooma mmuakiaaya ngiari mmooriiyauvaara iya yaparainaravai

31 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuuvo fai
na kava mmatayaa tiinara suaivaki mmuakiaa aangeraiyaatama ni
tasipama tiikiai fai na ari vookaraama yoketaama variee fai gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuyara dinaravai. 32 Fai na iyara diee vainai mmuakiaa gioonna
kiaapu sainaidi sainaidiri niisi nnida nuunakiaaravai. Nuunaikiai puara
sipisiipa memeeyauvaa haitatuura vaidiivo ari puaraiyauvaa sainai sainai
yapaineema 33 fai na iya mmuaavai mmuaavai sainai vara yapee sainai
vara yapaanaravai. 34 Na yapa kiee kieetavai diee vaina gioonna kiaapu
ni yaaku yaadudainningiaa diaiya tinara: Ni Napoova ngiiiyara yoketaa
kua tiiya nnaaru ngiau mmata uu suaivaki ivo yoosinnaivaa ngiiini
teerama kioovaki numa variatee. 35 Na ni yeenna raikiai variaukai ngia
yeennaiyauvaa ni miaavai. Na ni nnoori raikiai variaukai ngia nnooriivaa
ni miaavai. Na voopinnaivo ngiaukai ngia niiyara tuqinnaavai. 36 Na
taguaada variaukai ngia uyira rairaiyauvaa ni miaavai. Na ni niitaraikiai
variaukai ngia numa ni tuqinnaavai. Na oovi nnauvaki variaukai ngia
numa ni taavai. Ivaara ngiiini teerama kioovaki numa variatee, 37 tinai
rikiada fai safuuma variaiya ni sai kiaara: Udaanga-o, daira suai ta i
taunnano i yeenna raikiai ta yeennaiyauvaa i mmiaunnavainnee? Daira
suai i nnoori raikiai ta nnooriivaa i mmiaunnavainnee? 38 Daira suai a
voopinnaavai ngiannani ta aiyara tuqinnaunnavainnee? Daira suai a
taguaada variannani ta uyira rairaiyauvaa i mmiaunnavainnee? 39 Daira
suai ta taunnano i nniitaraikiai variannani ta i tuqinnaunnavainnee?
Daira suai a oovi nnauvaki variannani ta oro i taunnavainnee? 40 tikiai
rikiee na kieetaivo sai iya tinara: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo.
Aa ni gata vayaa aayakidiri kuminaa voovaara itaama iikiaivo inna
niiyaraatama iikiaavaivee, tinaravai.

41 Fai na itaa kua kiaa kiee gioonna kiaapu yaaku geedainningiaa variaiya
tinara: Anutuuqo hama ngiiiyara yoketaayavee tiiya ni pikiada kuatee. Ikiaivo
tupatupaa too variraivaki Anutuuqo Sataangaata inna aangeraiyaatama
iyani teerama kiaivaki kuatee. 42 Na ni yeenna raikiai variaukai hama
ngia yeennaiyauvaa ni miaavai. Na ni nnoori raikiai variaukai hama ngia
nnooriivaa ni miaavai. 43 Na voopinnaivo ngiaukai hama ngia niiyara
tuqinnaavai. Na taguaada variaukai hama ngia uyira rairaiyauvaa ni
miaavai. Na ni niitaraikiai variaukai hama ngia numa ni tuqinnaavai. Na
oovi nnauvaki variaukai hama ngia numa ni taavaivee, 44 tinai rikiada fai ni
sai kiaara: Udaanga-o, daira suai ta taunnano i yeenna raikio i nnoori raikiai
hama yeennaiyauvaa i mmida nnooriiyauvaa i mmiaunnavainnee? Daira suai
a voopinnaavai ngiannani hama ta iiyara tuqinnaunnavainnee? Daira suai a
taguaada variannani hama ta uyira rairaiyauvaa i mmiaunnavainnee? Daira
suai i nniitaraikiai variannani hama ta oro i tuqinnaunnavainnee? Daira suai
a oovi nnauvaki variannani hama ta oro i taunnavainnee? 45 tikiai rikiee fai
na sai tinara: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ngia hama aa kumina
aayakidiri voovaara iikiaaneema hama ngia niiyaraatama iikiaavaivee,
46 tinai rikiada iya irisai maisaivo tupatupaa vairaivaki vikiai vaidi safuuma
variaiya tupatupaa variraivaki kuaaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vaidiiya Yisuunna mmaara kua kiaa yeena rairavai
(Marakaa 14:1-2; Rukaaso 22:1-2; Yuvuaano 11:45-53)

26 1 Vaa Yisuuva ii kua mmuakiaa iyauvaa kiaa taika kioo ari
ngiaammuauya tunoo: 2 Vaa ngia rikiaavai. Fai taara suaivaitana
taika kinai buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nnaara suaivo nninaravai.
Nnino fai vaidi voovoono Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa kooyaa vaidi
kieetaiya ni vitainai yatari sagaivau fai ni haara kiaaravaivee, tiravai.
3 Vaidiiya Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi Yutayaa
yokovaiyaatama nuunaida ngiari kieeta tuanaivaa nnutuuvo Kayapaanna
nnauvaki hara kiada varida 4 haumakinaa Yisuunna vitada ruputikio
putuaiveeraivaara kua yeena rairavai. 5 Kua yeena raida tunoo: Buusa
nneera suaivaki gioonna kiaapuuya nuunaida iya kumimakaida rapivoora
kiaa hama ta Yisuunna utida ruputuaaravee, tiravai.

Gioonnaivo Yisuunnayaa heenna suuya suuda yoketaa vuuvaa apiravai
(Marakaa 14:3-9; Yuvuaano 12:1-8)

6 Yisuuva yoosinna Betaniaa vioo vaidi voovai nnutuuvo Simoonaa
nnauvaki hara kioo variravai. Simoonaa mmammaivo buunna hooya
mmamma roosuuvo vaa yoketairavai. 7 Inna nnauvaki Yisuuva yeenna
nnoo varuduu gioonna voovoono heenna suuya suuda yoketaa vuu
sikau tooriivaara pinaa sikauyauvaadiri yookaama kioo varoo numa
inna kieetaivau tusaa apiravai. 8 Tusaa apuduu ari ngiaammuauya iva
uuvaa tooduu iya nnannatooduu tunoo: Aaniirainno heenna suuya suuda
yoketaa kuai aavaa kuminayaa tusaa kagaari kiainnee? 9 Ivo ivaa varoo
vaidiiya mmiitiri. Irisai sikau pinaiyauvaa varoo gioonna kiaapu mmanna
haipuuya mmiitirivee, 10 tuduu rikioo Yisuuva iya itaa kua tuu kuaivaa
rikioo tunoo: Ngia aaniiraida aa gioonna aavaara itai kuaivaa kiaannee?
Iva yamaa aataruvainno ni iinoo. 11 Mmanna haipu gioonna kiaapuuya
tupatupaa ngii tasipama hara kiada variaaravaivee. Hama na tupatupaa
ngii tasipama varinaravai. 12 Na putinai ni hakuaaraivaara gioonnaivo
mmuaanaa heenna suuyaivaa ni mmammaivau tusaa apinoo. 13 Na kua
kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Mmuakiaa yoosinnaiyauvaki gioonna
kiaapuuya ni mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiaa yoosinnaiyauvaki aa
gioonna aavo ii mmayaayaivaatama iya gioonna kiaapuuya kiaa mmikiai
rikiada innara yoketaama yaata utuaaravaivee, tiravai.

Yutaaso Yisuunna iya vitainaraivaara ee-oo tiravai
(Marakaa 14:10-11; Rukaaso 22:3-6)

14 Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taaramaakidiri
voovai nnutuuvo Yutaaso vuai nnutuuvo Isariooto Anutuuqaara kati
puara hudeera kieetaiyasi vioo 15 iya tunoo: Fai ngia aaniivai ni mikiai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

na Yisuunna kooyaa ngii vitainarannee? tuduu iya sikau mmuaa vaidivai
yuku yaaku taika kiada vo vaidivai yaakuuvaitana yaarummua kiada
inna mmiravai. 16 Mmi kiooduu too ii suai ivakidiri iva faannama roo
varia roo vioo varioo dee suai tuanaavai nnino rikioo iva Yisuunna
kooyaa iya vitainaraivaara haitatuuravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyaata buusa Varaigiataivaa nneeravai
(Marakaa 14:12-21; Rukaaso 22:7-14,21-23; Yuvuaano 13:21-30)

17 Gioonna kiaapu Yutayaiya buusaivaa nneeda hama puuqaira
yeennaivaata bereetaivaa tasipama huda nneera tauraa suaivaki
Yisuunna ngiaammuauya innasi nnida tunoo: Ta dee nnauvaki vida
Varaigiataa buusa a nnaanaraivaa aini teerakiaunnannee? 18 tuduu
rikioo tunoo: Ngia vidada oro yoosinna pinaivaki vaidi voovaasi vida
inna kiatee: Ti Vitairaivo tinoo: Ni suaivo vaa vainima nninoo. Na ni
ngiaammuauyaatama i nnauvaki buusa Varaigiataivaa nnaaravee, kiatee,
19 tuduu rikiada inna ngiaammuauya iva tuuvaa rikiada oro buusaivaa
teerama kieeravai.
20 Teerama kiooduu heenauduu rikiada Yisuuva ari ngiaammuau
yaakuuvaitana yukukidiri taaramaatama yeenna nnaara oro varida
21 yeenna nneeda varuduu Yisuuva iya tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Fai ngiiikidiri vaidi voovoono kooyaa ni nnammutuaiya
ni vitainaravaivee, 22 tuduu rikiada ari ngiaammuauya ausaiyauvo
kaayauma mmuaararooduu mmuaavai mmuaavai inna yaparaida
voovoono tunoo: Udaanga-o, vo neenoonnee? 23 tuduu rikioo Yisuuva
sai tunoo: Vaa vaidi voovoono ni tasipama yeennaivaa yavaivakidiri
mmuaavaugiataa rabuuma kioo nnaivoono kooyaa ni nnammutuaiya ni
vitainaravai. 24 Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono fai putinaravai. Anutuuqaa
yanaivau fafaaraivo vainno ivaara tiivo aanna makee vainoo. Na
Vaidiivaa Mmaapuuvaa vaidi voovoono kooyaa ni nnammutuaiya ni
vitainaraivoono fai irisai maisaivaa varaanaravaivee. Ii vaidi ivaa hama
ari kaano mmataitiri. Hama mmoori maisaivaa iinno irisai maisaivaa
varaitirivee, 25 tuduu rikioo Yutaaso inna nnammutuaiya kooyaa inna
vitainaraivoono tunoo: Mo vitaira-o, neenoonnee? tuduu rikioo Yisuuva
inna sai tunoo: Eenoo kiannavaivee, tiravai.

Yisuuva bereetaivaata vuainaivaatama ari ngiaammuauya mmiravai
(Marakaa 14:22-26; Rukaaso 22:14-20; 1 Koridii 11:23-25)

26 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama yeenna nneeda varuduu Yisuuva
bereetaivaa vara tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo
kusii kioo ari ngiaammuauya mmioo tunoo: Aavaa varada nnaatee.
Aanna ni mmatiivaivee, 27 Tuduu nnooduu iva kava vuaina suuya
tooriivaa vara tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo iya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmioo tunoo: Ngia ivakidiri mmuakiaaya nnaatee. 28 Aanna ni kiauvai.
Na kaayau gioonna kiaapuuyara yaata utuee ni kiauvaa tusaa kino
rikioo Anutuuqo kua yeena rau kiai karaasa aataruuvo kooyaa vaino
ivo iya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee. 29 Na ngii giaa
ngii miaunoo. Hama na aavau kava vuaina suuyaivaa ngii tasipama
nnaanaravai. Vo suai voovaki yapooma ni Napoonna yoosinnaivaki
fai na vuaina suuya ari vookaraivaa ngii tasipama ari vookaraama
nnaanaravaivee, 30 tuduu nnaa kiooduu iya Anutuuqaara kuaru voovai
kiaa taika kiada diitada taapi Oriveeta ivaura viravai.

Petorooso hamavee tinaraivaara Yisuuva kooyaa ari kiaa mmiravai
(Marakaa 14:27-31; Rukaaso 22:31-34; Yuvuaano 13:36-38)

31 Oro ivau varuduu Yisuuva iya tunoo: Aa heena aavaki fai ngia
mmuakiaaya ni pikiada vida raubiriima kiaaravai. Anutuuqaa kua
fafaaraivo vainno tinoo: Anutuuqo tinoo: Na puara sipisiipara haitatuura
vaidiivaa ruputu kinai fai sipisiipaiya raubiriikiaaravaivee, tiivaivee. Kua
fafaaraivoono itaa kua tiivai. 32 Fai itaama vainai na putino Anutuuqo
ni tinai na kava diitee neennaadee Karirayaa vinai fai ngia ni nnaagiai
kuaaravaivee, 33 tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: Ai, hama na
i pikiaanaravai. Fai mmuakiaa ni seena ngiaammuauya i pikikiai fai
neenoo hama i pikiaanaravaivee, 34 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Turau hama kakaraivo akua tinai fai
a taaravoomaneetu niiyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee,
35 tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: Fai a putinai neeta putinaravai.
Fai hama na aiyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravee, tuduu ari
ngiaammuau mmuakiaaya mmuai kuaivaa tiravai.

Yisuuva yoosinna Kisamanii ivaki yaaku vareeravai
(Marakaa 14:32-42; Rukaaso 22:39-46)

36 Tuduu Yisuuva ari ngiaammuauyaatama yoosinna Kisamanii vioo
iya tunoo: Ngia aavau varikiai na oro hayu vo kammuvaudiri yaaku
varaanaravee, 37 kiaa kioo Petoroosaa vitoo Sevetainna mmaapuuvaitana
vitoo vioo varuduu inna ausaivo kaayauma mmuaararooduu iva yaata
utuuvo ari vookarauduu 38 iva iya tunoo: Mmuaararaivo niiki vaikio ni
ausaivo pinaama mmuaararoo ari vookarainoo. Niiyara aavau varida
haitatuukiatee, 39 kiaa kioo oro kiisama vo kammunni voovau vioo
varoo mmataivaki vainno yaaku varoo tunoo: Ni Napoo-o, vo aataru
voovai vainai mmuaararaivo aa nnoori toori kapikarai aavaa roosiivo
niisi nninaraivaara ooqoo tino pikiaivee. Inna aikioovai. Ni iikiataivaa
sa iikianee. Ai iikiataivaa iikianee, 40 kiaa kioo kava vara ranoo numa
tooduu ari ngiaammuaudo vuru vaida varuduu ivo iya yuruuma kioo
Petoroosaa tunoo: Mo dataikiai ngia hama mmuaa suai voovau niiyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tida avu teeda vakiaannee? 41 Ngii iinno taanaraivo ngiiisi nninarainnoo
tida avu teeda vaida yaaku varaatee. Vaidiivaa mmannasaivo inna
iikiataikio nnabaivo muaraagainoo, 42 kiaa kioo Yisuuva kava oro
yaaku varoo tunoo: Ni Napoo-o, aa nnoori toori kapikarai aavaa fai
hama na nneeno mmuaararaivo homo vainaraivaara inna aikioo eenoo
ai iikiataivaa iikianee, 43 kiaa kioo kava vara ranoo numa tooduu ari
ngiaammuaudo vurura rusi rusiima rikiada vaa vuru vairavai.
44 Vauduu too Yisuuva kava iya pikioo oro vooneetu yaaku varoo
mmuai kuaivaa tiravai. 45 Kiaa kioo kava vara ranoo numa ari
ngiaammuaudaa tunoo: Ngia homooda vuru vaida variaannee? Na
Vaidiivaa Mmaapuuvaa vaidi voovoono vaidi maisa vooya kooyaa
ni vitainara suaivo aavaa nninoo. 46 Taatee. Vaidiivo kooyaa ni
vitainaraivoono aavaa nninoo. Diitakiai ta innasi kuaaravee, tiravai.

Vaidiiya Yisuunna utida ruputuaara iiravai
(Marakaa 14:43-50; Rukaaso 22:47-53; Yuvuaano 18:3-12)

47 Yisuuva homo kua tioo varuduu ari ngiaammuaudo yaakuuvaitana
yukukidiri taaramaakidiri voovai nnutuuvo Yutaaso nniravai.
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi Yutayaa
yokovaiyaatama kaayau vaidiiya titooduu iya paipa avaikarauyauvaata
tipaiyauvaatama utida Yutaasaa tasipama Yisuunnasi nniravai.
48 Yutaaso kooyaa inna vitainaraivoono vaa mmuaanaa vaidiiya kiaa
mmioo tunoo: Ngia teekiai vaidi na mmootaanara vaidiivo inna ngia
vitaara vaidiivovee. Inna puaisa utuatee. 49 Ivo itaa kua tuuvoono ngioo
ngioo numa makee tuduu Yisuunna tunoo: Vitaira-o, a yoketaama
variannannee? kiaa kioo inna mmooteeravai. 50 Mmootooduu Yisuuva
inna sai tunoo: Ni vuaigo, e aapi iinara ngiannaivaa iikianee, tuduu
rikiada vaidi vooyaano numa Yisuunna puaisa utu kiada vauduu
51 Yisuunna ngiaammuauyakidiri voovoono ari paipa avaikarauvaa
nnaamuruuvakidiri utu rada kioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi
kieetaivaa ngiaammuau voovai yaataivaa rutaka kieeravai. 52 Rutaka
kiooduu Yisuuva ari ngiaammuauvaa tunoo: Ai paipaivaa vara ari
nnaamuruuvaki kava uyuanee. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya paipa
avai karaivaadiri utida gioonna kiaapu vooya ruputuaaraiya fai iyaata
irisai paipa avai karaivaadiri utida iya ruputikiai putuaaravai. 53 Hama
ngia rikiaavai. Ni iikiatainai na ni Napoonnara aayanna tino fai ivo
akiairaama aangeraa hama ngia yopeema yaaruaiya titanai ni utida
yoketaivau ni yapaaravee. 54 Mo itaama vainai dataama kioo Anutuuqaa
kua fafaaraivo tuuvaugiataama iya itaama iikiaivaa kaanaivo aanna
vainarannee? Hama fai vainaravaivee, tiravai.
55 Kiaa kioo ivaki nuunauya Yisuuva tunoo: Ngia yaata utida kiaanoo:
Mmuara vareera vaidi roosiivaivee, kiaa kiada paipa avaikaraiyauvaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tipaiyauvaatama utida ni mmaara ngiaannee? Mmuakiaa suai na ngii
tasipama nuunaira nnau pinaivaki variee ni kua mmayaayaivaa ngii giaa
ngii miaaduu hama ngia ni utiravai. 56 Nnaaruaa vaidi forofetaiya ngia
iikiaivaara fafaara roovaa kaanaivo vakiaiveeraivaara aanna makee ngia
itaama iikiaanoo, tiravai. Tuduu rikiada ari ngiaammuau mmuakiaaya
inna pikiada ngiari toovau viravai.

Vaidiiya kua pinaivaa Yisuunnaki yapeeravai
(Marakaa 14:53-65; Rukaaso 22:54-55,63-71; Yuvuaano 18:13-14,19-24)

57 Vuduu vaidi Yisuunna utuuya inna vitada Anutuuqaara kati puara
hudeera kieeta tuanaivaa nnutuuvo Kayapaanna nnauvaki yapa kiada
varuduu vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi yokovaiyaatama
ivaki nuunaida variravai. 58 Varuduu Petorooso ngieeradiri Yisuunna
nnaagiai vioo vioo vaidi kieeta tuanaivaa vagiaamunna aakiaivaki vioo
vaidi rapiraiyaatama tasipama hara kioo varioo Yisuunna iikiaaraivaa
taanaraivaara ivaki variravai. 59 Varuduu Anutuuqaara kati puara
hudeera vaidi kieetaiyaata vaidi kua yeena raira mmuakiaayaatama
Yisuunna ruputikio putuaiveera unnakuaivaadiri kua pinaana inna
yapaara uuduu 60 kaayau gioonna kiaapuuya numa innara unnakua tuduu
hama kua oyaivootauduu pikiooduu nnaagiai taara vaidivaitanaano
diitada numa tunoo: 61 Aa vaidi aavoono ataa kua tunoo: Na aikiooma
Anutuuqaa nnau pinaivaa havarata kiee taaravooma suaivo taikanai
na kava heeka kiaanaravaivee, tiravaivee. 62 Ivaitana itaa kua tuduu
rikioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieeta tuanaivoono diitoo
Yisuunna tunoo: Mo iya i kiaani a hama iya kua saivaa kiannannee?
Aa vaidi aavaitana mo dee kuavai aiki yapaavainnee? 63 tuduu rikioo
Yisuuva kua seemuaa varuduu kava kieeta tuanaivoono inna tunoo:
Anutuuqo ngiau aapu variivaa nnutuuvaa tasipama kua kutaavai ti
kiaa ti mmianee. E Anutuuqo mmataama kioo vaidi Misiaivovee tiee
Anutuuqaa Mmaapu tuanaivovee tiee ti kiaa ti mmianee, 64 tuduu
rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Inna a kutaa kuavai kiannanoo. Na ngii
giaa ngii miaunoo. Aanna na variau suai aavakidiri varia ree viee viee
nnaagiai na varinara suaivakiaatama fai ngia teekiai Na Vaidiivaa
Mmaapuuvo Anutuuqo mmuakiaa yaagueeqaivaa yaataraivaa yaaku
yaadudainningiaa hara kiee variee fai nama aakiaidaadiri tiinaravaivee,
65 tuduu rikioo kieeta tuanaivo inna kuaivaara inna ausaivo pirisauduu
ari uyu rauyauvaa utu rapasi kioo tunoo: Ivoono Anutuuqaara koonnama
kua tiivai. Sa vaidi vooya kava numa innaki kua pinaa yapaaraivaara
yaata utuatee. Ivo ari avaivakidiri koonnama tinoo: Na Anutuuqaa
mmaapuvaivee, tiivaa vaa ngia rikiaanoo. 66 Ngia innara dataamaida
yaata utuaannee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ta rikiaunnano ivo
koonnama kua tiivaara fai inna aikiooma ivo putinaravaivee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

67 Iya itaa kua kiaa kiada Yisuunna viri nnikiivaki kuaanuuvaa visida
yaaku ruraumа utida inna ruduu vooyaano yaaku yapa nneerannidiri
inna rida varida 68 tunoo: Anutuuqo i mmataama kioo vaidi Misiaakuavee
tiee kooyaa ti kiaa ti mmianee. Gioonoonno i ruputiinnee? tiravai.

Petorooso Yisuunnara hama na inna tauvaivee tiravai
(Marakaa 14:66-72; Rukaaso 22:56-62; Yuvuaano 18:15-18,25-27)

69 Iya itaama iida varuduu Petorooso mmaanai vagiaamunna aakiaivaki
hara kioo varuduu mmoori vareera kiaatanna voovoono numa inna
tunoo: Eetama Karirayaa vaidi Yisuunna tasipama nookiannakuavee,
70 tuduu rikioo mmuakiaa ivaki varuuya rikiada vauduu Petorooso
yaagueeqama ooqoo tuoo tunoo: A kianna kua oyaivaa hama na
arinaima rikiaunoo, 71 kiaa kioo oro nnau haayaivaki dioo vauduu vo
mmoori vareera kiaatanna voovai inna too vainno vaidi ivaki duuya
tunoo: Aa vaidi aavo Nasareetaa vaidi Yisuunna tasipama nuairaivovee,
72 tuduu rikioo Petorooso kava yaagueeqama ooqoo tuoo tunoo: Kutaa
tuanaavai. Hama iqii vaidi ivaa na tauvaivee, 73 tuduu kiisa suai taika
kiooduu vaidiiya ivaki duuya numa inna tunoo: Kutaa tuanaa a inna
tasipama nookiannavai. A kua kiannaivo inna nnuuna roosiinoo, 74 tuduu
rikioo Petorooso yaagueeqa kuavai iya kiaa mmioo tunoo: Na hama kua
kutaavai kiautiri. Anutuuqo ni ruputitirivee. Na kua kutaavai kiaunoo.
Hama na tau vaidivaivee, tiravai. Iva tinee tuu saivaata kakaraivo akua
tuduu 75 Yisuuva tauraa inna kiaa mmuu kuaivaa kava vaa taunnu
kioovaa yaata utuoo rikieeravai. Tauraa Yisuuva inna kiaa mmioo tunoo:
Hama kakaraivo akua tirainno kinai rikiee a taaravoomaneetu niiyara
tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee, tuu kuaivaa ivo kava yaata
utuoo rikioo mmaanai vioo pinaama rateeravai.

Vaidiiya Yisuunna vitada Piratuusaasi viravai
(Marakaa 15:1; Rukaaso 23:1-2; Yuvuaano 18:28-32)

27 1 Heenanaanna suaivo nnuduu rikioo mmuakiaa vaidi
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata Yutayaa
yokovaiyaatama nuunaida Yisuunna ruputuaara kuaivaa kiaa safuuma
kiada 2 inna yaakuuvaitanau yeenaadiri ranaa rau kiada vitada oro
Roomaaya kieetaivaa Piratuusaa mmiravai.

Yutaaso putiravai
(Aposoroo 1:18-19)

3 Mmuduu too Yisuunna nnammutuaiya kooyaa inna vitau vaidiivo
Yutaaso iya Yisuunna vitada ruputuaara uuvaa too inna ausaivo
hanigiooduu ivo sikauyauvaa vo vaidivai yuku yaakuuvaa taika kioo
vo vaidivai yaakuuvaitana varoo vioo Anutuuqaara kati puara hudeera

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidi kieetaiyaata vaidi yokovaiyaatama kava mminaree kiaa vioo
tunoo: 4 Vaa na mminnamminnaa maisaivaa varaunoo. Vaidiivo hama
mminnamminnaa maisaataivaa na ngii vitaakiaukai ngia ruputuaara
iikiaanoo, tuduu rikiada tunoo: Mo datainnee? Hama ii mmoori ivo tiiki
vainoo. Aiki vainoo. Eenoo ivaara tuqinnama yaata utuanee, 5 tuduu
rikioo Yutaaso nuunaira nnau pinaivaki sikaudaa kagaari sereguatiima
kioo vioo yeenaivaa varoo mmaana haara kioo vainno putiravai.
6 Ivo vuu saivaata vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya
sikauyauvaa poropaarooma varada tunoo: Aa sikau aayauvo vaidiivaa
ruputuaavo irisai putiivaara vai sikauyauvaivee. Ta aayauvaa nuunaira
nnau pinaivaa sikau nnaamuruuvaki yapaaraivaara ti mmaanna tuu
kuaivo ooqoo tiivaivee, 7 kiaa kiada ivaara kuakuaakuaiyauvaa tida
yeena rau kiada kookaraa sikauyauvaa varada mmataivaa hanuu kioo
kuu yavaa iira vaidiivaa mmida inna mmata voovai varada ngiari vo
yoosinnaiya numa varida putikiai ivaki hakuaaraivaara vareeravai.
8 Ivaara aanna makee gioonna kiaapu Isarairaiya kiaanoo: Kiauvo vau
sikauvaadiri yookaama kieera mmatavaivee, kiaavai.
9 Iya ivaa uuvaara nnaaruaa vaidi forofetaa Yirimiaava tuu kuaivo
kaanairavai. Yirimiaava tunoo: Gioonna kiaapu Isarairaiya vaidiivaara
mmataama kiada kagaari kioo sikauyauvo vo vaidivai yuku yaakuuvaa
taika kioo vo vaidivai yaakuuvaitana vooya varada 10 yavaa iira vaidiivaa
mmida inna mmataivaa varaavai. Udaanga Anutuuqoono ivaara ni giaa
ni mivaivee. Yirimiaava itaa kua tiravai.

Piratuuso Yisuunna yaparairavai
(Marakaa 15:2-5; Rukaaso 23:3-5; Yuvuaano 18:33-38)

11 Yisuuva Roomaaya kieetaivaa avuuvau duoo vauduu ivo inna
yaparainno tunoo: A Yutayaiya kieetakuannee? tuduu rikioo Yisuuva
inna sai tunoo: Yo, inna kutaa kiannanoo, 12 tuduu rikioo vaidi
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi yokovaiyaatama kua
pinaivaa innaki yapa kiooduu rikioo hama iya kua sai tirama kioo kua
seemuaa variravai. 13 Kua seemuaa varuduu Piratuuso inna tunoo: Aa
kua mmuakiaa aayauvaa aiki yapaiyauvaa vaa a rikiaannannee? 14 tuduu
rikioo Yisuuva hama inna kua voovai sai tuduu rikioo Piratuuso ivaara
pinaama yaata utiravai.

Piratuuso Yisuunna ruputuaaraivaara ee-oo tiravai
(Marakaa 15:6-15; Rukaaso 23:13-25; Yuvuaano 18:39–19:16)

15 Vo nuanu vo nuanu buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneera
suaivaki oovi nnauvaki varuu vaidi voovaara gioonna kiaapuuya inna
yapara ruuvaa Roomaaya kieetaivo mmaanai titooduu tuoo viravai. 16 Ii
suai ivaki vaidi voovai nnutuuvo Paravaaso pinaa mmoori maisaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

uuvaara oovi nnauvaki hara kioo variravai. 17 Hara kioo varuduu kaayau
gioonna kiaapuuya nuunaida varuduu Piratuuso iya yaparainno tunoo:
Dee vaidivaara na sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiiisi kuanarannee? Vo
Paravaasaannee? Vo Yusuunna Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaannee?
tiravai. 18 Kieeta vaidiiya Yisuunnanikaraama variaaree kiaa iya
nnannatooduu kuminayaa Piratuusaasi inna vitada vida kua pinaana
inna yapa kioovaa vaa Piratuuso rikieeravai. Vaa ivo ivaa rikioovaara
itaa kua tiravai.
19 Ivo nnau pinaivaki gioonna kiaapuuya yaparaira mmaataivau homo
hara kioo varuduu ari nnaataivo ngiaammuau voovai kuaivaa kiaa
mmioo titaa kiooduu Piratuusaasi ngioo tunoo: I nnaataivo tinoo: Na
heenaki vuru vaina ii vaidi ivaayaa ruvuaataivaa tauko ni maisainoo.
Ivaara ii vaidi yoketaa ivaa sa vo aataru voovai inna iikianee, tiivaivee,
tiravai.
20 Ivo itaa kua tuoo varuduu vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera
kieetaiyaata vaidi yokovaiyaatama gioonna kiaapu nuunauya
yaagueeqama tunoo: Piratuuso ngii yaparainai inna kiaa mmida
kiatee: Paravaasaa mmaanai titano tuoo kuaivee. Tuoo vinai Yisuunna
ruputuanee. Itaa kua kiatee, tiravai. 21 Roomaaya kieetaivo kava iya
yaparainno tunoo: Taara vaidivaitana oovi nnauvaki variaivaitana fai
dee vaidivaara na sipuuvaa hatuano tuoo ngiiisi kuanarannee? tuduu
rikiada iya inna sai tunoo: Paravaasaani sipuuvaa hatuaanee, 22 tuduu
rikioo ivo iya sai tunoo: Yisuunna Anutuuqo mmataama kioo vaidivaivee
ngia kiaivaara na aaniivai inna iikiaunnee? tuduu rikiada mmuakiaaya
sai tunoo: A tinai iya yatari sagaivau inna haara kiaatee, 23 tuduu rikioo
Piratuuso iya avaiyauvaa sai tunoo: Mo datainnee? Aanii tomedavai
ivo iivainnee? tuduu rikiada iya puaisakama aayanna tida tunoo: A
tinai iya yatari sagaivau inna haara kiaatee, 24 tuduu rikioo Piratuuso
hama yopeema iya avaiyauvaa hatokoo iya kiisa suai rapuaara uuvaa
too iya avuuyauvunu nnooriivaadiri ari yaakuuvaa fini kioo tunoo: Fai
ivo putino hama inna kiauvaa irisaivo niiki vainaravai. Fai ngiingiiiki
vainaravai. Ngiengieenoo iikiatee, 25 tuduu rikiada mmuakiaaya inna
sai tunoo: Kii ivo putino inna kiauvo mmaanai tiinaraivaa irisaivo
tiikiaata ti nnaakaraiyakiaatama vakiaivee, 26 tuduu rikioo Piratuuso
tuduu Paravaasaa mmaanai titooduu tuoo iyasi vuduu Piratuuso ari
ngiaammuauya Yisuunna mmuduu rikiada iya inna ripiima kiooduu
rapira vaidiiya Yisuunna yatari sagaivau haara vitada viravai.

Rapira vaidiiyaano Yisuunnara rairavai
(Marakaa 15:16-20; Yuvuaano 19:2-3)

27 Piratuusaa rapira vaidiiya Yisuunna vitada ngiari kieetaivaa nnau
pinaivaki vida ngiari seena rapira vaidi mmuakiaayaata tuduu nnida

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuunaida inna avuuvau diravai. 28 Dida vaida inna uyira rairaiyauvaa utu
ranna kuasasaama kiada buruqa kookeevaa varada innayaa apu kiada
29 yeena ooviiyauvaa varada hovekama kiada inna kieetaivau ruvuyu
kiada kuasaa yauvaa varada inna yaaku yaadudaivau yapa kiooduu tu
kioo vauduu inna yuku oyaivaki toorivu yau hara kiada innara rairavai.
Innara raida tunoo: Gioonna kiaapu Yutayaiya kieetakuavee. Tupatupaa
varianee, 30 kiaa kiada innayaa kuaanuuvaa visida yauvaa ivo utuuvaa
ravisi kiada ivaadiri utida inna kieetaivau rida variravai. 31 Rida varida
innara raidada kiada buruqa kookeevaa utu rabara kiada ari uyira
rairaiyauvaa kava inna uyu kiada vitada yatari sagaivau haara viravai.

Vaidiiya Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai
(Marakaa 15:21-32; Rukaaso 23:26-43; Yuvuaano 19:17-27)

32 Vida varuduu yoosinna Kureenaivakinnaa vaidi voovai nnutuuvo
Simoono iya saidi nniravai. Nnuduu rikiada rapira vaidiiya inna
yaakuuvaudiri utu raririima rada Yisuunna yatari sagaivaa apuoo
kuaiveera inna tuduu varoo viravai. 33 Iya vuu yoosinnaivaa nnutuuvo
Korokataa viravai. Korokataa nnutuuvaa oyaivo kieeta mmuyaivo ivaki
vau yoosinnaivovee. 34 Iya ivaki dida vaida vuaina suuyaivaata kapikarai
nnooriivaatama Yisuunna mmuduu nnaa too pikieeravai.
35 Pikiooduu inna vitada inna uyira rairaiyauvaa rada yapa kiada
yatari sagaivau haara kiada inna uyira rairaiyauvaa varaaree
kiaa isareeda yaatareera mminnaiyauvaa rootu rootuuda varida
yaatarooyaano mmuaavai mmuaavai inna uyira rairaiyauvaa
vareeravai. 36 Vara kiada ivaki Yisuunna puru variravai. 37 Iya kua
pinaivaa innaki yapa kioo kuaivaa yatari sagaivau fafaara reeda inna
kieetainningiaa yapa kieeravai. Ii kua ivo vainno tunoo: Aanna Yisuuva
Yutayaiya kieetaivovee, tiravai. 38 Iya mmuara furai vaidiivaitana
yatari sagaivaitanau haara kiada vuaivaa vitada Yisuunna yaaku
yaadudainningiaa haara kiada vuaivaa vitada inna yaaku geedainningiaa
haara kieeravai.
39 Haara kiooduu gioonna kiaapu yatari saga oyaivau vida nnidaida
varuuya Yisuunna reeri teeda vaida innara nniki rakaida rakanoo raaranoo
tida 40 inna tunoo: A nuunaira nnau pinaivaa havarata kiee kava taaravooma
suaivaki heekaanaravee tunnaikuavee. Mo eenoo ai vitee yoketaivau
yapaanee. A kutaa Anutuuqaa mmaapukuavee tiee yatari sagaivaudiri reemi
ree tummuanee, 41 tuduu rikiada vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera
kieetaiyaata kua mmaanna kiaa mmira vaidiiyaata vaidi yokovaiyaatama
mmuaikaraama innara raida 42 tunoo: Ivo ari vo gioonna kiaapuuya vitoo
yoketaivau yapa kioo hama yopeema ari vitoo yoketaivau yapainoo. Ivo
kutaa Isarairaiya kieetavaivee, kiaa kioo yatari sagaivaudiri reemi roo tiinai
ta teeda innara kutaavaivee kiaaravai. 43 Ivo Anutuuqaara yaagueeqainnonno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ariiyara tinoo: Na Anutuuqaa Mmaapuvaivee, tiivai. Kii ta teekio fai
Anutuuqo innara mmuduuya ruoo makee inna tino fai kati yoketaama
varinaravaivee, 44 tuduu mmuara furai vaidiivaitana inna tasipama haara
kioovaitanaatama mmuaikaraama Yisuunna rakanoo raaranoo tiravai.

Yisuuva putiravai
(Marakaa 15:33-41; Rukaaso 23:44-49; Yuvuaano 19:28-30)

45 Itaa kua tuduu suaivo ikianna tammauduu mmuakiaa mmatavai
heenama kioo vaududuu suaivo hanigiooduu taikeeravai. 46 Taika kiooduu
Yisuuva puaisakama aayanna roo ari kuaivakidiri tunoo: Irai Irai rama
savatanii, tiravai. Ii kua ivaa oyaivo ataa kua tunoo: Ni Anutuuqo, ni
Anutuuqo, dataama vaikiai ni pikiaannannee? tiravai. 47 Yisuuva aayanna
tuduu rikiada gioonna kiaapu vooya ivau duuya ivo aayanna tuuvaa rikiada
tunoo: Ivo Irayaannara aayanna tinoo, 48 tuduu rikioo vo vaidi voovoono
akiairauduu seenoo vioo kapuka roosuu mminnaa voovai varoo kapikaroo
nnoori ari vookarauvaa nnutuuvo vinikaivakidiri rabuuma kioo kuasaa
hokobaivau kuru kioo varoo numa yatari saga oyaivaki dioo vainno reeri
Yisuuva ivaa nnaiveera inna mminee kiaa rikiooduu 49 ari seenaiya tunoo:
A ivau iinai ta teekio Irayaava tuma inna vitoo yoketaivau yapaanarannee?
Vara hama inna vitoo yoketaivau yapaanarannee? 50 Iya itaa kua tuduu
Yisuuva kava puaisakama aayanna roo putiravai.

51 Putuduu buruqa pinaivo nuunaira nnau pinaivaki hiruuvo mmutunnidiri
kereetu varoo oyaivaki tuoo saivai sainai vuduu saivai sainai viravai. Vuduu
mmataa kuaruuvo utuduu oorasauyauvo ruannasituuduu 52 Anutuuqo
tuduu mmata nnauyauvo feesainno kooyaa vauduu Anutuuqaa gioonna
kiaapu vaa putuu vooya kava diiteeravai. 53 Diitooduu Yisuuva nnaagiai
ari putuuvakidiri diitoo suaivaki iya mmata nnauyauvaa pikiada yoosinna
Yerusareemaivaki vuduu kaayau gioonna kiaapuuya iya teeravai.

54 Yisuuva putuu suaivaki rapira vaidiiya kieetaivootama ari rapira
ngiaammuau inna tasipooyaatama homo Yisuunnara puru varida mmataa
kuaru pinaivo utuuvaa teeda ari vookara ari vookarau aataruuyauvo
ivaki vauyauvaatama teeda kaayauma aatuuda tunoo: Aanna kutaa
tuanaa Anutuuqaa Mmaapu tuanaivovee, tiravai. 55 Tuduu kaayau
gioonnaiya Karirayaadiri Yisuunna nnaagiai nnida innara tuqinnooya
ngieeradiri dida vaida rooru inna teeravai. 56 Makataraa gioonna
Mariaavaata Yakoopaya Yoosiipaya kaano Mariaavaatama Sevetainna
nnaataivootama iya tasipama dida vaida ivaki rooru Yisuunna teeravai.

Vaidiiya Yisuunna hau kieeravai
(Marakaa 15:42-47; Rukaaso 23:50-56; Yuvuaano 19:38-42)

57 Upisipisiinno varuduu rikioo yoosinnaivaa nnutuuvo Arimateyaa
vaidi kaayau hoona suvuauvaa nnutuuvo Yoosiipo nniravai. Iva Yisuunna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnaagiai nuaira vaidivai variravai. 58 Varuuvo ivoono oro Piratuusaa
Yisuunna nnabaivaara yaparairavai. Yaparauduu rikioo Piratuuso
ari ngiaammuauya tuduu iya Yisuunna nnabaivaa varada Yoosiipaa
mmiravai. 59 Mmuduu too varoo yoketaa buruqa poosaivaadiri ruraumа
kioo 60 varoo oro ari sikau mmata nnau karaasaivaki yapa kieeravai.
Ivo vaa ari mmaara mmata nnauvaa oora sikau oyaivaki hatata teerama
kioovaki yapa kieeravai. Yapa kioo sikau pinaivaa feena roo keegiaivaki
ramuunnaama kioo viravai. 61 Vuduu rikiada Makataraa gioonnaivo
Mariaavaata ari ferengaivootama mmata nnauvaara hara kiada varida
rootu teeravai.

Rapira ngiaammuauya mmata nnauvaara haitatuuravai

62 Rootu teedada pikiada vida vauya patauduu Yutayaiya buusaivaa
teerama kioo suaivo taika kiooduu vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera
kieetaiyaata vaidi Farisaiyaatama Piratuusaasi vida 63 tunoo: Yokeera-o,
ta rikiaunnano Yisuuva unnakua nnaamuruuvo hama putira homo varuu
suaivaki tunoo: Na putino taaravooma suaivo taikanai fai na keenaa
diitaanaravaivee, 64 tuuvaara ai rapira ngiaammuauya tinai oro mmata
nnauvaara taaravooma suai haitatuukiatee. Fai Yisuunna ngiaammuauya
numa inna nnabaivaa hitu varada vida gioonna kiaapuuya kiaara: Vaa
Anutuuqo tikio Yisuuva vaivakidiri diitoo kuaivaivee, kiaarainnoo. Fai
iya itaama iikio nnaagiai iya gioonna kiaapuuya unnakua kiaaraivo
tauraa unnakua kiaivaa yaataraanaravaivee, 65 tuduu rikioo Piratuuso iya
tunoo: Ngiengieenoo ngiaammuau rapira vooya vitada oro kiada sipuuvaa
tuqinnama rau kikio yaagueeqama vakiaivee, 66 tuduu rikiada vida ivaa
keegiaivaki rummua apira sikauvau uuda raira fafaaraivaa raa kiada
ngiari rapira ngiaammuauya tuduu iya ivaara haitatuuravai.

Yisuuva kava diiteeravai
(Marakaa 16:1-10; Rukaaso 24:1-12; Yuvuaano 20:1-10)

28 1 Vaidi Yutayaiya kati varira pinaa suaivo taika kiooduu rikiada
Sudaaqaki suaivo reera kiooduu Makataraa gioonna Mariaavaata
ari ferengaivootama Yisuunna mmata nnauvaa taara viravai. 2 Vidada oro
taaree tuduu makee tuduu rikioo mmataa kuaru pinaivo utuduu rikioo
Udaanga Anutuuqaa aangeraa voovoono ngiau aapuuvakidiri tioo oro
sikauvaa keegiaivaki rau kioovaa feena kioo ivau karoo hara kioo variravai.
3 Varuduu inna oori nnikiivo hanigioo saneetu roosiima ruvuaahooduu
inna buruqaivo poosa kuainno nama toroomunnaivaa roosiiravai. 4 Itauduu
rikiada vaidi mmata nnauvaara haitatuuraiya innara aatuuda biribiriida
mmatayaa vida varada vaidi putuuya roosiima vairavai.
5 Vauduu rikioo aangeraivoono gioonnaivaitanaata kua tioo tunoo: Sa
aatuukiatee. Vaa na rikiaunoo. Ngia Yisuunna vaidiiya yatari sagaivau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

haara kiooduu putuuvaaraida buaama rada nookiaanoo. 6 Hama aavaki
vainoo. Vaa diitaivai. Vaa ivo ivaara ngii giaa ngii miravai. Ivo vaivaki
numa taatee. 7 Teeda akiairaama oro ari ngiaammuauya kiaa mmida
kiatee: Vaa ivo putiivakidiri diitoo ngii tauraa Karirayaa kuanara vioo
varinoo. Ngia oro ivaki inna taaravaivee, kiatee. Inna aikioovai, vaa na
ni kuaivaa ngii giaa ngii miaunoo, 8 tuduu rikiada akiairauduu mmata
nnauvakidiri pikiada aatuuda kaayauma sirigama rada seenada Yisuunna
ngiaammuauya kiaa mmiaara nniravai.
9 Nnida varuduu Yisuuva innidanaa saidi numa tunoo: Ngia deepi
kuaaraida kuaannee? tuduu rikiada numa inna yukuuvaitanau utu kiada
vaida ngiari ausa mmuduuyaivaitana inna mmiravai. 10 Mmuduu rikioo
Yisuuva innidanaa tunoo: Sa aatuukiatee. Ni ngiaammuauya Karirayaa
kuateera oro kiaa mmiatee. Fai iya ivaki vida ni taaravaivee, tiravai.

Rapira ngiaammuauya unnakua tiravai

11 Tuduu rikiada gioonnaivaitana ngiari rikioo aataruuvau nnida
varuduu Yisuunna mmata nnauvaa haitatuura rapira ngiaammuau
vooyaano ngiari toovaara nnida yoosinnaivaki vaidi Anutuuqaara kati
puara hudeera kieetaiya kiaa mmiravai. 12 Kiaa mmuduu rikiada iyaata
vaidi yokovaiyaatama nuunaida kuakuaakuaiyauvaa tida kuaivaa yeena
rau kiada kaayau sikauyauvaa rapira ngiaammuauya mmida 13 tunoo:
Gioonna kiaapuuya ataa kua kiaa mmiatee: Heenaikiai ta vuru vaida
variaunnani Yisuunna ngiaammuauya inna nnabaivaa numa varada
kuaavaivee, kiaa mmiatee. 14 Fai ngia itaa kua tikio ngii kieetaivo ngii
kuaivaa rikianai fai ta ngiiiyara innaata kua tikio rikioo hama ivo
ngiiiyara nnannataanaravee, 15 tuduu rikiada rapira ngiaammuauya
ngiari sikauyauvaa varada iya tuu kuaivaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmiravai. Aa ta variaunna suai aavaki homo gioonna kiaapu
Yutayaiya ii kua ivaa tida variaanoo.

Yisuuva ari ngiaammuauyaata kooyaa kua tiravai
(Marakaa 16:14-18; Rukaaso 24:36-49;
Yuvuaano 20:19-23; Aposoroo 1:6-8)

16 Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri mmuaavai
yoosinna Karirayaa vidada oro taapi tauraa Yisuuva iya kiaa mmuuvau
diravai. 17 Dida vaida tooduu Yisuuva iya too vauduu teeda ngiari ausa
mmuduuyaiyauvaa inna mmiravai. Mmuduu teeda vooyaano taara
yaata utida tunoo: Vo kutaa Yisuuvannee? Vo hama Yisuuvannee?
Iya itaama yaata utiravai. 18 Yisuuva numa mmuakiaaya iya tunoo:
Anutuuqo mmuakiaa ngiau mmata mmooriivaara dira yaagueeqaivaa
vaa ni mivaivee. 19 Ivaaraida ngia mmuakiaa yoosinna variaa gioonna
kiaapuuya tuqinnama ni kuaivaa kiaa mmikiai rikiada iya ni nnaagiai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiaaravaivee. Fai ni nnaagiai nnikiai ngia iya nnoori apida ni Napoonna
nnutuuvaata ni nnutuuvaatama Mmannasa Yoketaivaa nnutuuvaatama
tida iya apuatee. **20** Na kuaivaa ngii giaa ngii miauvaa iya iikiateeraivaara
tuqinnama iya kiaa mmiatee. Neenoo ngii tasipama tupatupaa
varieenana ngiau mmata taikeera suaivaki homo fai na ngii tasipama
varinaravaivee. Ivaara yaata utuatee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Marakaa

Marakaavaano Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara reeravai

Marakaava Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara roo kuaivo ataama vaivai. Yisuuva nnutu ruaa vaidivai varioo mmuakiaa mmoori aataru yoketaiyauvaa akiairauduu uuyauvaara Marakaava fafaara reeravai. Yisuuva yoketaa mmooriivaa gioonna kiaapuuya vitauduu iya ivaudiri arinaima inna teeda tunoo: Ivo nnutu ruaavaivee, tiravai. Ivo ari yaagueeqaivaura mmagia maisaiya yaataroo gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeravai. Ivo Anutuuqaa mmaapuvai varioo ariiyara tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuvaivee, tiravai. Gioonna kiaapuuya kati mmamma dummukiara yoketaama variateeraivaara Yisuuva iya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaraivaara tuoo putiravaivee.

Yuvuaano nnoori apiraivoono mmayaayaivaa iya kiaa mmiravai
(Matai 3:1-12; Rukaaso 3:1-18; Yuvuaano 1:19-28)

1 1 Aa Mmayaaya Yoketaa aavo Anutuuqaa Mmaapu Yisuu Kirisiinnara
toosa hara tira mmayaayavai. 2 Ii mmayaaya ivaa nnaaruaa
vaidi forofetaa Yisayaava fafaara reeravai. Yisayaava Anutuuqo ari
Mmaapuuvaara tuu kuaivaa fafaara roo tunoo:
Na titauko nnii vaidiivo aa nninoo.
Fai na i tauraivaannaadee titano vioo
aataruuvaa aini teerama kiaanaravai.
3 Fai ivoono koo mmuyai gaanga voovau
dioo vainno aayanna roo tinara:
Ngia ngii kieetaivaara
aataruuvaa teerairaivaa roosiima
ngii Udaangaivaara teerama kiaatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Udaangaivo ngiiisi nninaraivaara
teeraida safuuma kiaatee.
Yisayaavaano fafaara roo itaa kua tiravai.
4 Yisayaava fafaara roo kuaivo Yuvuaano nnoori apira vaidiivo uuvaudiri
kaanaivo vairavai. Ivo numa koo mmuyai gaanga voovau dioo vainno
Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Ngia
ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa mmooka hanigia mmida pikikiai
na nnooriivaadiri ngii apino Anutuuqo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaravaivee, 5 tuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yerusareemaiyaata
vo yoosinna vo yoosinna Yutayaivaki vau yoosinnaiyaatama Yuvuaanaasi vida
ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa Anutuuqaa kiaa kookieema kiooduu
nnoori Yorotaanaivakidiri Yuvuaano iya nnoori apiravai.
6 Yuvuaano puara kamera yaasiivaadiri yaapaivaa roosi iima kioo uyu kioo
nnabaivaadiri vausa roosi iima kioo ari tammaivaki rau kioo kaisaivaa nnoo
ngengengoongaivaa suuyaivaa nneeravai. 7 Ivoono gioonna kiaapuuya kiaa
mmioo tunoo: Vaidi ni nnaagiai nninaraivo nnoonna vaidivai. Na kiisa vaidivai.
Hama na yopeema mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima variee inna
yuku nnabaivaitana yeenaivaitana rakuasaa kiee utu radaanaravai. 8 Na kati
mmanna nnooriivaadiri ngii apuaunoo. Ivoono ni yaataraivoono Anutuuqaa
Mmannasa Yoketaivaa tino too ngii aakiaana varinaravaivee, tiravai.

Yuvuaano Yisuunna nnoori apuduu Sataango inna yaparairavai
(Matai 3:13–4:11; Rukaaso 3:21-22; 4:1-13)

9 Ii suai ivaki Yisuuva Karirayaa vau yoosinna kiisa Nasareetadiri
pikioo Yuvuaanaasi ngioo nnoori Yorotaana ivaki oro duduu Yuvuaano
inna apiravai. 10 Inna apu kiooduu Yisuuva nnooriivakidiri numa siriivau
duu saivaata reeri tooduu ngiauvo rusiti varoo vioo sai ngioo sauduu
Mmannasa Yoketaivo ngiaamma mirunnaivaa roosuuvoono tuoo tuoo
innayaa variravai. 11 Innayaa varuduu rikiooduu ngiau aapuuvakidiri
Anutuuqaa kuaivo tuoo tunoo: Na aiyara mmuduuya ruee na i tauko
pinaama ni yoketainoo. A ni Maapu tuanaakuavee, tiravai.
12 Tuduu tuu saivaata Mmannasa Yoketaivo yaagueeqama Yisuunna
titooduu koo mmuyai gaanga voovaura viravai. 13 Oro hara kioo varuduu
taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo suaiyauvaa ivaki varuduu ivo
muaraagakiaiveera Sataango numa inna iinno teeravai. Ii yoosinna ivaki
fayai mmararaa avaikarauya suvuauduu aangeraiya tuma Yisuunna
tuqinnada haitatuuravai.

Yisuuva tavau vareera vaidi taarama taaramaara tiravai
(Matai 4:12-22; Rukaaso 4:14-15; 5:1-11)

14 Vaidiiya Yuvuaanaa oovi nnauvaki yapa kiooduu ivaki varuduu
Yisuuva Karirayaa vioo Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya kiaa mmioo 15 tunoo: Anutuuqo mmataama kioo suaivo aa
vainima nninoo. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo kiisa suai
nninaravai. Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada
mmayaaya yoketaivaara kua kutaavaivee kiatee, tiravai.
16 Yisuuva nnaagiai nnoori haruunga Karirayaa siriivau vioo tooduu
tavau vareera vaidiivaitana Simoono ari kataivo Adiriaasooyarii inna
teeda vaida tavaura nnooriivaki ngiari utua vaaheeyauvaa kagaari kiada
tu kiada vauduu 17 Yisuuva ivaitana tunoo: Ngia ni nnaagiai nnikiai na ni
kuaivaa ngii giaa ngii minai ngia tavau vareerayaama gioonna kiaapuuya
vitada niisi ngiatee, 18 tuduu rikiada makee tuduu ivaitana ngiari utua
vaaheeyauvaa pikiada inna nnaagiai viravai.
19 Vida Yisuuva vioo tooduu Sevetainna mmaapuuvaitana Yakoopaya
Yuvuaanaya ngiari kanuuvaki varida ngiari utua vaaheeyauvaa
sapiraida variravai. 20 Sapiraida varuduu Yisuuva ivaitana too
suaivaki ni nnaagiai ngiateera ivaitanaara tuduu ngiari gioonnaata
ngiari mmoori varoo vaidiiyaatama kanuuvaki pikiada inna nnaagiai
viravai.

Vaidiivaaki mmagia maisaivo topauvaa Yisuuva titeeravai
(Rukaaso 4:31-37)

21 Iya vidada yoosinna Kapanauma oro varuduu Yutayaiya kati varira
suaivo nnuduu Yisuuva nuunaira nnauvaki vioo gioonna kiaapuuya
Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmuduu rikiada 22 inna kuaivaa rikiooya
iva tuu kuaivaara kaayauma nnikiarairavai. Hama iva Anutuuqaa kua
mmaanna kiaa mmiraiya roosiima tirainno ari vookarau yaagueeqaivo
inna tasipooduu kua tiravai.
23 Ii suai ivaki vaidiivaa aakiaivaki mmagia maisaivo topauvo
nuunaira nnauvaki ngioo kai tuoo 24 mmagia maisaivo inna kiaa
mmuu kuaivaa tunoo: Yisuu-o, Nasareetaa vaidikuavee. E aaniivai ti
iinarainna ngiannannee? A ti ruputu taikaanara ngiannannee? Vaa
na i tauvai. A Anutuuqaa vaidi yoketaa tuanaakuavee, 25 tuduu rikioo
Yisuuva yaagueeqama mmagia maisaivaa tunoo: Sa kua tirainna
vaidiivaa aakiaivakidiri tiee kuanee, 26 tuduu rikioo mmagia maisaivo
vaidiivaa aakiaivakidiri tuoo kuanara uuduu ivo pinaama yuku yaaku
hannatotauduu mmagia maisaivo inna aakiaivakidiri kaayauma kai kai
tuoo mmaanai tuoo viravai. 27 Tuoo vuduu rikiada mmuakiaa gioonna
kiaapuuya nnikiaraida ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Inna
aaniivainnee? Inna karaasa kuavainno tiinnee? Aa vaidi aavo yaagueeqa
vaidivai kieeta vaidiaano tirayaama mmagia maisaiyauvaa yaagueeqama
tikiai kuaanoo, 28 tuduu rikiada Yisuuva uu mmooriiyauvaa gioonna
kiaapuuya teeda vida mmuakiaa Karirayaa vau yoosinnaiyauvaki
varuuya kiaa mmuduu rikieeravaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(Matai 8:14-17; Rukaaso 4:38-41)

29 Yisuuvaata ari ngiaammuaudootama Yakoopaya Yuvuaanaya
tasipama nuunaira nnauvaki pikiada Simoonaya Adiriaasaya nnauvaki
safuuma viravai. 30 Vida tooduu Simoonaa nnummuayaanna nniitarooduu
ikiayanaa tooduu mmaatayaa nnaasu vauduu innara Yisuunna kiaa
mmiravai. 31 Inna kiaa mmuduu rikioo innasi vioo inna yaakuuvaudiri
vararu utuduu diitooduu ikiayanaivo taika kiooduu yeennaivaa iya
mmiravai.
32 Hannauduu suaivo haatapooduu rikiada gioonna kiaapu vooyaano
ngiari seena gioonna kiaapu nniitarooyaatama vooya aakiaiyauvaki
mmagia maisaiyauvo varuuyaatama vitada Yisuunnasi nniravai.
33 Mmuakiaa gioonna kiaapu yoosinna varuuya nnidada nuunaida nnau
keegiaivaki dida vauduu 34 Yisuuva kaayau nniitaroo ari vookara ari
vookarauya tuqinnoo kaayau mmagia maisaiya vooya aakiaiyauvaki
varuuya tuduu pikiada viravai. Mmagia maisaiya Yisuunna arinaima
toovaara iya kua tivoora Yisuuva iya ooqoo tiravai.

Yisuuva Karirayaiya mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiravai
(Rukaaso 4:42-44)

35 Heenanaanna upisi saivaata Yisuuva diitoo nnauvaa pikioo
yoosinnaivaata pikioo oro kumina mmata voovau varioo yaaku
vareeravai. 36 Yaaku varoo varuduu Simoono ari saiyaatama diitada
vida innara buaama rada nuaida tooduu 37 iva iya too vauduu teeda inna
tunoo: Mmuakiaaya aiyara buaama rada nookiaanoo, 38 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Pikiada nnikiai ta aa yoosinna vaini vai aayauvaki
kuaaravee. Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa iyaatama fai na kiaa
mminaraivaara kuaaravee. Na iyaatama kiaa mminaraivaara tiiravaivee,
39 kiaa kioo ivaki pikioo mmuakiaa yoosinnaiyauvo Karirayaa vauyauvaki
vioo ngiari nuunaira nnauyauvaki Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmioo mmagia maisaiyauvaa tuduu iyakidiri
tiida viravai.

Yisuuva buunna hooya mmamma roosuuvaa tuqinneeravai
(Matai 8:1-4; Rukaaso 5:12-16)

40 Vaidi voovai mmammaivo buunna hooya mmamma
roosuuvoono Yisuunnasi numa toorivu yau haroo yaagueeqama inna
yaparainno tunoo: A ni mmammaivaa tuqinnaanaree tiee aikiooma
tuqinnaanaravaivee, 41 tuduu rikioo Yisuuva pinaama innara boo tioo
ari yaakuuvaa reeti innayaa utuoo tunoo: Fai na i tuqinnaanaravai. Na
tino i mmammaivo yoketaakiaivee, 42 tuduu tuu saivaata buunna hooya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmamma roosuuvo taikooduu kati hara kioo variravai. 43 Kati hara
kioo varuduu Yisuuva kua yaagueeqama innaata tuoo akiairauduu inna
titoo 44 tunoo: Sa viee aavaara gioonna kiaapu voovai kiaa mmianee.
Akiairaama Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiivaa ai mmammaivaa
inna vitaakianee. I mmammaivo yoketaivaara nnaaruaa vaidi Musiiva
tuuvaugiataama puara sipisiipaivaa kati ruputu kiee Anutuuqaara
hudaanee. Hudanai rikiada gioonna kiaapuuya i mmammaivo
yoketaivaara arinaima teeda rikiaaravaivee, 45 tuduu rikioo hama
inna kuaivaa rikioo pikioo vioo gioonna kiaapuuya mmannammanna
kiaa mmiravai. Kiaa mmuuvaara iya inna suvuaivoora kiaa Yisuuva
hama yoosinnaivaki kooyaa nuairavai. Ivo oro koo mmuyai gaanga
yoosinnaiyauvaki hara kioo varuduu gioonna kiaapuuya vo yoosinna vo
yoosinnaiyauvakidiri innasi nniravai.

Yisuuva vaidi voovai mmammaivo putuuvaa tuqinneeravai
(Matai 9:1-8; Rukaaso 5:17-26)

2 1 Vo suai voovaki Yisuuva kava vara ranoo yoosinna Kapanauma
vuduu ari nnauvaki varuu kuaivaa kaayau gioonna kiaapuuya
rikiada 2 innasi nnida nuunaida nnauvaa suvuai kiada sipu oyaivakiaata
nnau oyaivakiaatama suvuai kiooduu Yisuuva mmayaaya yoketaivaa
iya kiaa mmiravai. Iya kiaa mmioo varuduu 3 vaidi vooyaano vaidi
voovai yuku yaaku putuuvaa taarama taaramadoono taina rau varada
Yisuunnasi nniravai. Nnida tooduu gioonna kiaapuuya suvuai kiada
varuduu hama inna varada Yisuunnasi ngiaara aataruuvootairavai.
4 Hama aataruuvootauduu iya Yisuuva duupinnainningiaa ngiau aapu
karada tausiivaa rabara kiada hiriraiyauvaa ravarata kiada idaadiri
yuku yaaku putuu vaidiivo ari kegeennaivau vauvaa Yisuunnasi reemma
kiooduu tiiravai. 5 Tuuduu rikioo iya ngiari yaata tinniiyauvaki vau
kuaivaa Yisuunnara tunoo: Ivo aikiooma tuqinnaanaravaivee, tuu
kuaivaa Yisuuva rikioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: Boo, ni
vaidivai, vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo,
6 tuduu rikiada kua mmaanna kiaa mmira vaidi ivaki varuuya ngiari
yaata tinniyaa vau kuaivaa yaata utida tunoo: 7 Mo dataama kioonno aa
vaidi aavoono ariiyara yaata utuoo Anutuuqaa roosiima kua tiinnee?
Hama vaidi voovoono yopeema vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaivaivee. Anutuuqo mmuaavoono vaidiiya mminnamminnaa
maisaiyauvaa rugeeraivovee, 8 tuduu rikioo Yisuuva akiairauduu iya
yaata tinniyaa vau kuaivaa arinaima rikioo iya tunoo: Ngia aaniiraida
ngii yaata tinniyaa vai kuaivaa yaata utida itaa kua kiaannee? 9 Na
tinara kuaivo dee kuavainno yoketainnee? Vara dee kuavainno ari
vookarainnee? Fai na tinara: Vaa na kiauko i mminnamminnaa
maisaiyauvo taikainoo, tinarannee? Vara na tinara: Diitee ai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kegeennaivaa varee kuanee, tinarannee? 10 Aa mmata aavau Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivaa
nakaaraivovee. Fai na iinai ngia ivaa taaravaivee, kiaa kioo vaidi yuku
yaaku putuuvaa tunoo: 11 Na i kiaa i mmiaunoo. Diitee ai kegeennaivaata
varee ai nnauki kuanee, 12 tuduu rikiada gioonna kiaapuuya teeda
vauduu ivo diitoo akiairauduu ari kegeennaivaata varoo viravai. Vuduu
iya pinaama nnikiaraida Anutuuqaara kua yoketaivaa tida tunoo: Hama
ta aqaa mmoori aavaa tauraa taunnavaivee, tiravai.

Yisuuva Riviinna maavee tuduu inna tasipama viravai
(Matai 9:9-13; Rukaaso 5:27-32)

13 Yisuuva kava nnoori haruunga Karirayaa siriivau tioo tioo tuma
tooduu gioonna kiaapu kaayauya innasi nnida nuunauduu iva kua
yoketaivaa iya kiaa mmiravai. 14 Kua kiaa mmi taika kioo kava vara
ranoo Kapanauma vioo tooduu Arapainna mmaapuuvo Riviiva ari sikau
takiisa vareera nnauvaki hara kioo varuduu Yisuuva inna too tunoo: Ni
nnaagiai ngianee, tuduu rikioo diitoo inna nnaagiai viravai.
15 Oro varioo Yisuuva Riviinna nnauvaki yeenna nnoo varuduu kaayau
mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gioonna kiaapu maisa vooyaatama
kaayau sikau takiisa vareera vaidi maisa vooyaatama numa innaata
ari ngiaammuauyaatama tasipama yeenna nneeravai. Kaayau gioonna
kiaapu mmuaakaraakiaiya Yisuunna nnaagiai nuairaivaara ii gioonna
kiaapu iya Yisuunnaata ari ngiaammuauyaatama tasipama yeenna
nneeravai. 16 Farisai vaidiiyakidiri Anutuuqaa kua mmaanna kiaa
mmira vaidi vooyaano Yisuuva mmaanna tuu kuaivaa hatokeera
gioonna kiaapu maisaiyaata sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaatama
yeenna nneeda varuuvaa teeda Yisuunna ngiaammuauya yaparaida
tunoo: Mo aaniira ivo sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata gioonna
kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaatama iya tasipama yeenna
nnooriivaa nnainnee? 17 tuduu rikioo Yisuuva iya kuaivaa rikioo iya
sai tunoo: Gioonna kiaapu homoraiya hama kuminayaa nniitareeraiya
tuqinneera vaidiivaasi kuaavai. Gioonna kiaapu nniitareeraiya nnaasu
innasi kuaavai. Na hama gioonna kiaapu yoketaama variaiya maavee
tinaraivaara tiiravai. Gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisa
suvuaiya na maavee tinaraivaara tiiravaivee, tiravai.

Yeenna nneeraivaara ooqoo tuuvaara iya Yisuunna yaparairavai
(Matai 9:14-17; Rukaaso 5:33-39)

18 Vo suai voovaki Yuvuaanaa nnaagiai nuairaiyaata vaidi Farisaiyaatama
Anutuuqaara yaata utida ngiari yeenna nneeraivaara ooqoo kiaa kiada
kati varuduu gioonna kiaapuuya numa Yisuunna yaparaida tunoo: Mo
dataikiaida vaidi Yuvuaanaa nnaagiai nuairaiyaata vaidi Farisaiya nnaagiai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuairaiyaatama Anutuuqaara yaata utida ngiari yeenna nneeraivaara
ooqoo kiaa kiada kati variaani i nnaagiai nuairaiya hama itaa kiaannee?
19 tuduu rikioo Yisuuva mmataira kuaivaa iya sai tunoo: Yaapeeri nneera
suaivaki kieevatiivo gioonna kiaapuuya tasipama varikiai rikiada hama
iya yeenna nneeraivaara ooqoo kiaaravai. Fai nnaaravai. Kieevatiivo iya
tasipama varii suaivaki hama iya yopeema yeenna nneeraivaara ooqoo
kiaaravai. 20 Fai suai voovai nninai rikiada vaidiiya kieevatiivaa vitada
ruputikiai ii suai iyauvaki iya yeenna nneeraivaara ooqoo kiaaravai.
21 Hama gioonna kiaapu voovoono nnisi buruqa tapasiivaki karaasa
buruqa kiisaivaa hatoka funnivai. Fai funnu kioo nnooriivakidiri fini
kino karaasa buruqaivo yaagueeqainno fai buruqa nnisiivaa utu rapasi
kino rikioo pinaama tapasinaravai. 22 Hama vaidi voovoono vuaina suuya
karaasaivaa puara nnaba funnu kiaa nnisiivaki tusaa uyivai. Fai tusaa
uyu kino yapooma vuaina suuyaivo vainno yootano puara nnaba nnisiivo
rusitinaravai. Rusitino rikioo vuaina suuyaivo tuoo vino puara nnabaivo
maisainaravai. Iya karaasa vuaina suuyaivaa puara nnaba karaasaivaki
tusaa uyuaavaivee, tiravai. Yisuuva nnisi aataruuvoota karaasa
aataruuvootama hama yoketaama mmuaavau vauvaara itaa kua tiravai.

Vaidiiya kati varira suaivaara Yisuunna yaparairavai
(Matai 12:1-8; Rukaaso 6:1-5)

23 Yutayaiya kati varira suai voovaki Yisuuva ari ngiaammuauyaatama
yeennaivaa nnutuuvo vuiita mmooriivaki nuairavai. Iya nuaida varida
inna ngiaammuauya vuiita iiraiyauvaa utu rasukua rada nuairavai.
24 Nuauduu Farisaiyaano iya teeda Yisuunna tunoo: Taanee. Ta kati
varira suaivaki ti mmaanna tira kuaivo ooqoo tiraivaa aanii kieemaida
i ngiaammuauya hatokaannee? 25 tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Ngia
Davuitiinna mmayaayaivo yanaivau vaivaa yaarida hama tuqinnama
rikiaavai. Nnaaruaa vaidi Davuitiivaata ari tasipama nuauyaatama
kaayauma iya yeenna rauduu rikioo hama yeennaatauduu 26 ivo
Anutuuqaara nuunaira nnauvaki vioo yeenna bereeta Anutuuqaaniee
kiaa yapoo yeennaiyauvaa varoo nneeravai. Ti mmaanna tuu kua
aataruuvo vainno tunoo: Anutuuqaara kati puara hudeeraiyaano nnaasu
Anutuuqaaniee kiaa yapoo yeenna bereetaiyauvaa nnaatee, tuduaata ii
suai ivaki Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta tuanaivaa nnutuuvo
Apiaitaava varuu suaivaki Davuitiiva ii kua ivaa hatoka kioo numa
yeennaiyauvaa varoo nnoo ari tasipama nuauyaatama mmioo nnooduu
hama Anutuuqo ooqoo tiravai, 27 kiaa kioo tunoo: Hama Anutuuqo
Yutayaiya kati varira suaivaa aataruuvaa iikiateera nnaasu gioonna
kiaapuuya yapa kieeravai. Ivo gioonna kiaapuuya iima kioo iyara
yaata utuoo kati varira suaivaa iyani yapa kieeravai. 28 Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono kati varira suaivaa nakaaraivovee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tuqinneeravai
(Matai 12:9-14; Rukaaso 6:6-11)

3 1 Yisuuva kava vara ranoo nuunaira nnauvakira vioo tooduu vaidi voovai
yaaku saivai sorogainno taminnumaunnuunno vuuvo ivaki variravai.
2 Varuduu gioonna kiaapu vooya ivaki varuuya yaata utida tunoo: Yisuuva kati
varira suaivaki inna tuqinnaanarannee? kiaa inna puaisakama teeda vairavai.
Ivo koonnama iinai rikiada kua pinaivaa innaki yapaaraivaara inna puaisakama
teeda vairavai. 3 Iya inna teeda vauduu Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tunoo:
Diitee numa aavau dianee, 4 kiaa kioo gioonna kiaapuuya yaparainno tunoo:
Ta kati varira suaivaki dee mmoorivai iikiaarannee? Ti mmaanna tira kuaivo
dataa kuainno tiinnee? Vara ta yoketaa mmooriivaa iikiaarannee? Vara maisa
mmooriivaa iikiaarannee? Vara vaidi nniitaraivaa tuqinnaarannee? Vara vaidiivaa
ruputu kikio putinarannee? tuduu rikiada kua seemuaa variravai. 5 Kua seemuaa
varuduu Yisuuva iyara inna nnannatooduu iya haitatuuma too iyara inna
nnannatooduaata iyara boo tiravai. Ngiari tinni nnikiiyauvo yaagueeqauvaara
ivo iyara boo tiravai. Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tunoo: Ai yaaku sorogainno
taminnumaunnuuvaa raduda utuanee, tuduu rikioo ari yaakuuvaa raduda utuduu
yoketairavai. 6 Yoketauduu Farisaiya ivaa teeda akiairauduu nuunaira nnauvaki
pikiada kieeta vaidi Herootaa nnaagiai nuairaiyaatama nuunaida Yisuunna
ruputuaara inna mmaara kuaivaa kiaa teerama kieeravai.

Gioonna kiaapuuya nnoori siriivau nuunairavai

7 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama ivaki pikiada nnoori haruunga Karirayaa
vida kiooduu kaayau gioonna kiaapuuya iya nnaagiai viravai. Gioonna kiaapuuya
Karirayaivakidiriaata Yutayaivakidiriaatama 8 Yerusareemaivakidiriaata
Irumaivakidiriaatama nnoori Yorotaana sainai varuuvakidiriaata yoosinnaivaitana
Turu Sitoona vainima varuuvakidiriaatama viravai. Yisuuva mmooriivaa uu
kuaivaa rikioovaara iya inna nnaagiai innasi viravai. 9 Vida varuduu Yisuuva
ari ngiaammuauya tunoo: Gioonna kiaapuuya ni suvuakuaarainnoo. Kanuuvaa
varada niini teerakiatee, tiravai. 10 Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinnoovaara
gioonna kiaapu nniitareeraiya innayaa utuaara inna suvuairavai. 11 Mmuakiaa
suai gioonna kiaapu mmagia maisaiya iya aakiaana varuuya inna teeda vida
varada inna yuku oyaivaki toorivu yau harada mmagia maisaiya iya kiaa mmuu
kuaivaa aayanna tida tunoo: E Anutuuqaa Mmaapu tuanaakuavee, 12 tuduu
Yisuuva yaagueeqama iya kiaa mmioo tunoo: Sa niiyara kiaa kookieekiatee,
tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya mmataama kieeravai
(Matai 10:1-4; Rukaaso 6:12-16)

13 Yisuuva taapiivaura vioo ari vitaanaree tuu ngiaammuauya innasi
ngiateera tuduu innasi nnuduu 14 yaakuuvaitana yukukidiri taarama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmataama kioo iya tunoo: Ni tasipama nookiaaraivaara na ngii
mmataama kiaunoo. Ngia Anutuuqaa kua yoketaivaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmiaaraivaara na ngii titanai kuatee. 15 Fai ngia vikiai gioonna
kiaapuuyakidiri mmagia maisaiya titakiai kuateera yaagueeqaivaa na
ngii minai kuaaravee, tiravai. 16 Yaakuuvaitana yukukidiri taarama
ngiaammuauya ivo mmataama kiooya nnutuuyauvo ataama vainoo.
Voovai nnutuuvo Simoono Yisuuvaano innara nnutu karaasaivaa
Petorooso tiravai. 17 Voovaitana Sevetainna mmaapu kato vayoovaitana
Yakoopaya Yuvuaanayara Yisuuva karaasa nnutuuvaa Buainakiiso
ivaitanaara tiravai. Nnutu Buainakiisa oyaivo ngiaarunna akuavai.
Ngiaarunno akua karara tuneema taaravaitana kuaivaa karara tiravai.
18 Voovai nnutuuvo Adiriaaso voovai nnutuuvo Piriipo voovai nnutuuvo
Batoromaiva voovai nnutuuvo Mataiva voovai nnutuuvo Tumaaso voovai
Arapainna mmaapuuvaa nnutuuvo Yakoopo voovai nnutuuvo Tariaaso
vaidi vooya inna mmataivaa varoovaara kaayauma rapira vaidiivaa
nnutuuvo Simoono 19 voovai nnutuuvo Yutaaso Isariootovee. Ivoono
nnaagiai Yisuunna nnammutuaiya fai kooyaa inna vitainaraivaara kua
yeena rau kieera vaidivai.

Farisaiya Yisuunnara maisaira kuavai tiravai
(Matai 12:22-32; Rukaaso 11:14-23; 12:10)

20 Yisuuva ari varuu nnauvaki oro ivaki varioo tooduu innaata ari
ngiaammuauyaatama gioonna kiaapuuya keenaa suvuai kiooduu hama
ngiari yeenna nnaara suaivootairavai. 21 Hama ngiari yeenna nnaara
suaivootauduu Yisuunna seenaiya gioonna kiaapuuya itaama inna uuvaa
rikiada inna vitaara nniravai. Vooyaano innara tunoo: Vaa ivo yaata
duunaivaivee, tuuvaara inna vitaara nniravai.
22 Vaidi vooya Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmiraiya Yerusareemadiri
nnuuyaano innara tunoo: Mmagia maisaiya kieetaivaa Sataangaa
nnutu voovai Beresebuuro inna aakiaivaki varinoo. Variivoono ari
yaagueeqaivaadiri mmagia maisaiya vaidiiya aakiaiyauvaki variaiya
titaikiai kuaavaivee, 23 tuduu rikioo Yisuuva gioonna kiaapuuya tuduu
innasi nnuduu mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo kua
voovai iya kiaa mmioo tunoo: Mo dataama Sataango ari seena mmagia
maisaiya titanai kuaarannee? Hama yopeemavee. 24 Fai gioonna kiaapuuya
mmuaa mmatavau variaiya rapidada ivaudiri raubiriida mmarammaraama
varida hama yopeema mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai
taikaaravai. 25 Fai gioonna kiaapu mmuaa nnauvaki variaiya rapidada vida
raubiriida mmarammaraa varida hama mmuaavau yaagueeqama varirama
kiada fai muaraagakiaaravai. 26 Itaama vainai fai Sataangoota ari seena
mmagia maisaiyaatama rapuoonnonno kinai fai mmarammaraa varida
hama mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai taikaaravaivee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

27 Ivo itaa kua kiaa kioo Sataangaara kava vo kuavai mmataama kioo
tunoo: Fai vaidi voovoono yaagueeqa vaidiivaa nnauvaki vioo inna
hoonaiyauvaa ariiyara varaanaree kiaa kioo hama sabi kuanaravai. Fai
tauraa vaidi yaagueeqaivaa yuku yaakuuvaa yeenaadiri ranaa rau kioo
vioo inna nnauvakidiri inna hoonahaanaiyauvaa varaanaravai.
28 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai vaidiiya
mminnamminnaa maisa mmuakiaayauvaatama mmuakiaa maisa kua
kiaiyauvaatama fai Anutuuqoono rugaanaravai. 29 Fai gioonna kiaapu
voovoono Mmannasa Yoketaivaara maisavaivee tiivaa fai hama Anutuuqo
ivaa rugaanaravaivee. Fai tupatupaa vainaravaivee, tiravai. 30 Vaidi
Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmiraiya Yisuunnara tunoo: Mmannasa
maisaivo inna aakiaana varinoo, kiaa kiada Mmannasa Yoketaivaara
maisavaivee, tiravai.

Yisuunna kaanoota kataunnaiyaatama innara tiravai
(Matai 12:46-50; Rukaaso 8:19-21)

31 Yisuunna kaanoota ari kataunnaiyaatama numa mmaanai dida
vaida tiisi tummuaneera innara tiravai. 32 Iya innara tuduu gioonna
kiaapuuya inna suvuau kiada varuuya inna tunoo: Aa mmiaa i kaanoota i
kataunnaiyaatama aiyara kiaanoo, 33 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo:
Ni noonna tuanaivaata ni gata tuanaiyaatama vaa ngia taavaivee. Na ni
noonna tuanaivaaraata ni gata tuanaiyaraatama mmuduuya ruauneema
dee gioonna kiaapuvaara na mmuduuya ruaunnee? 34 kiaa kioo gioonna
kiaapu ivaki varuuya haitatuuma too iya tunoo: Aqaayaano ni noova ni
gataunnaiya variaanoo. 35 Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa tinniivau
vai kuaivaa tuqinnama rikioo iinnonno inna ni gata vayaa ni nunna
nayaa ni noova varinoo, tiravai.

Yisuuva uru rututuooma kioovaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 13:1-9; Rukaaso 8:4-8)

4 1 Yisuuva keenaa nnoori haruunga mmaagaivau dioo vainno
mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Kiaa
mmioo varuduu gioonna kiaapu kaayauya inna suvuauvaara kanuuvaki
karoo varioo feena roo oro nnoori tooyaivaki kioo ivaki varioo kuaivaa
iya kiaa mmiravai. Kuaivaa iya kiaa mmuduu rikiada gioonna kiaapuuya
nnoori mmaaga ivau varuduu 2 iva mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri
mmataama kioo kaayau kuaiyauvaa tioo vo kuavai iya kiaa mmioo
tunoo: 3 Rikiaatee. Vaidi voovoono yeenna uruuyauvaa varoo 4 oro ari
mmooriivaki rututuooma roo nuaikio vooyauvai ari mmoori tammaivau
aataruuvo vaivau tuoo kuaikiai ngiaammaiya tuma porooma nnaavai.
5 Uru vooyauvai tuoo sikau tasipama vai mmataivau tuoo vioo uruoo
hama kaayau mmataivo vaivaara kiisa suai urikio too 6 suaivo ngioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taikio maisaikio hama tuukaivo hokobama kuaivaara akiairaama
aasannaivai. 7 Uru vooyauvai tuoo ooviiyauvaki kuaikio ooviiyauvo
iyauvaa tasipama uruoo raputu kiaikio hama iiraataivai. 8 Uru vooyauvai
mmata yoketaivau tuoo vioo yoketaama urikio kaayau iiraiyauvo
vaivai. Vooyauvakidiri iiraiyauvo vo vaidivai taika kioo vo vaidivai
yaakuuvaitana (30) vaikio vooyauvakidiri iiraiyauvo taaravooma vaidiiya
yuku yaaku taika kioo (60) vaikio vooyauvakidiri iiraiyauvo yaaku
sai vaidiiya yuku yaaku taika kioo (100) vaivaivee, 9 kiaa kioo tunoo:
Gioonna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima
rikiaivee, tiravai.

Yisuuva mmataama kioo kua oyaivaa tiravai
(Matai 13:10-17; Rukaaso 8:9-10)

10 Nnaagiai Yisuuva hara kioo varuduu rikiada ari
ngiaammuauyaatama gioonna kiaapu vooya inna kuaivaa rikiooyaatama
mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo tuu kuaiyauvaara
inna yaparairavai. 11 Yaparauduu Yisuuva iya sai tunoo: Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira kua oyai haumaki vaivaa fai na ngii giaa ngii
minai ngiengieenoo arinaima rikiaaravai. Gioonna kiaapu homoraiya
mmuakiaa kuaiyauvaa rikiada kati mmanna mminnaiyauvunudiri
mmataama kioo tii kuaiyauvaa rikiada hama tuqinnama rikiaavai.
12 Ivaara fafaaraivo vainno tinoo:

Iya teedada mmanna avuuyauvaadiri taavai.
Iya rikiadada mmanna yaataiyauvaadiri rikiaavai.
Hama iya tuqinnama teeda
hama arinaima rikiaavai.
Iya arinaima rikiada hanigiaatiri.
Anutuuqo iya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaitirivee.

Fafaaraivoono itaa kua tiivai. Iya sa tuqinnama teeda arinaima
rikiaateeraivaara na mmatayaa diaa mminnaa vooyauvunudiri
mmataama kiee iya kiaa mmiauvaivee, tiravai.

Yisuuva uru rututuoora kua oyaivaa kooyaa tiravai
(Matai 13:18-23; Rukaaso 8:11-15)

13 Yisuuva itaa kua kiaa kioo iya yapara ruoo tunoo: Na uruyaadiri
mmataama kiau kuaivaa ngia hama arinaima rikiada dataama vo kua
vo kuaivaa na ngii giaa ngii minai ngia rikiaarannee? 14 Vaidi yeenna
uruuyauvaa rututuoovo Anutuuqaa mmayaaya tira vaidiivaa roosiivai.
15 Uruuyauvo aataruuvau tuoo kuaiyauvo gioonna kiaapuuya Anutuuqaa
mmayaayaivaa rikieeraiya roosiivai. Iya rikiaavo Sataango iya rikiaa
saivaata numa mmayaayaivo iya aakiaana vaivaa varoo kuaivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Uruuyauvo sikau tasipama vai mmataivau tuoo kuaiyauvo gioonna
kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuqaa kuaivaa rikiada iya rikiaa saivaata
kaayau siriga tasipama varaavai. 17 Uruuyauvo uruoo hama tuukaiyauvo
mmeepi kuaiyauvaa roosiima iya hama kuaivaa ngiari aakiaana
yapeerama kiada kiisa suai nnaasu Anutuuqaara yaagueeqakiaavai.
Iya Anutuuqaa kuaivaa iikiaivaara gioonna kiaapuuya maisa mmoori
mmuaararaivaa iya mmiaani rikiada iya makee tikiai Anutuuqaa
aataruuvaa pikiaavai. 18 Uruuyauvo ooviiyauvaki tuoo kuaiyauvo gioonna
kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata 19 mmatayaa diaa
mminnaiyauvaa varaaraivaara kaayauma yaata utida sikau varaaraivaara
yaata utida mmuduuya rida mminnaa ari vookara ari vookaraiyauvaa
iya varaataivaara kaayauma yaata utuaavo iyauvoono iya suvuainno
Anutuuqaa kuaivaa rugaikio rikioo hama iiraataivai. 20 Uruuyauvo
mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo gioonna kiaapu vooya roosiivai. Iya
Anutuuqaa kuaivaa rikiada varakio kuaivo iya aakiaana urikio iiraiyauvo
ataama vaivai. Vooyaki kiisakiangii iiraiyauvo (30) vaikio vooyaki voota
nnoonnama (60) vaikio vooyaki kaayau (100) vaivaivee, tiravai.

Hama kuu yavaivaadiri toobaivaa rummua apivai
(Rukaaso 8:16-18)

21 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Hama gioonna kiaapu voovoono
toobaivaa subi kioo varoo oro yapa kioo kuu yavaivaa varoo toobaivau
tuarapuatikama rummua apu kiaikio vaivai. Hama ivo toobaivaa varoo oro
terenaivaa mmemmaivaki yapa kiaivai. Hameetavee. Ivo toobaivaa varoo
kiikoo koovau hirivai. 22 Ivaa roosiima makee mmuakiaa mminnaiyauvo
rummua apu kiaiyauvo fai kooyaa vainai mmuakiaaya taaravai. Kuaivaa
na makee gioonna kiaapuuya kiaa mmiaukai hama tuqinnama rikiaivaa
fai vo suai mmuakiaa gioonna kiaapuuya rikiaaravai. 23 Gioonna kiaapu
voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.
24 Ivo itaa kua kiaa kioo iya tunoo: Ngia rikiaa kuaivaara arinaima
yaata utida rikiaatee. Fai ngia koonnama rikikio kiisakiata ngiiiki
vainaravai. Fai ngia yoketaama rikikio mmayaayaivo ngii tinniiyauvaki
pinaavai vainaravai. Fai gioonna kiaapuuya yoketaama rikiaiya
Anutuuqo yaagueeqaivaa iya mminai vo kua vo kuaivaata rikiaaravai.
25 Ivaara gioonna kiaapu voovoono ni kuaivaa arinaima rikiaivoono fai
Anutuuqo ari vo kua vo kuaivaa inna kiaa mmino rikiaanaravai. Gioonna
kiaapu voovoono kiisa kuaivo inna yaatana vaivaa fai yapooma taunnu
kino hama innaki kuaivootainaravaivee, tiravai.

Uruuyauvo uruuvaudiri Yisuuva mmataama kioo tiravai

26 Yisuuva itaa kua kiaa kioo iya tunoo: Vaidiivo uruuyauvaa
rututuooma kiaikio urineema Anutuuqo tiiyara diraivo vainnonno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pinaavai vainoo. Vaidi voovoono mmooriivaki yeenna uruuyauvaa
rututuooma kioo 27numa vuru vaivo pataikio oro mmooriivaa varaivai.
Ivo vaikia ditakie mmannammanna itaikiokio yeenna uruuyauvo
uruoo pinaa kiaiyauvai diivai. Uruuyauvo urii aataruuvaa hama ivo
too rikiaivai. 28Mmataivo ariinoo uruuyauvaa virikiokio pinaa kioo
apuuyauvonnaadee vaikio nnaagiai apaiyauvo vaikio aikiooma iiraiyauvo
vaivai. 29Iiraiyauvo yootoo apuunno nneeravaata vaivaara vaidiivo
avaikarai paipa hovekauvaadiri varoo numa rutakaivaivee, tiravai.

Yisuuva uru kiisa masateeraivaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 13:31-32,34; Rukaaso 13:18-19)

30Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
diraivo inna aaniivai roosiivainnee? Na dee mmatayaa diaa
mminnaivaudiri mmataama kiee ngii giaa ngii minarannee? 31Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivo uru kiisakiata nnaammuaya
uruuvaa roosiivaa nnutuuvo masateeraivaa roosiivai. Uruuvo kiisakiata
vaikio mmuakiaa mminnaiyauvaa uruuyauvoono ii uru ivaa yaataraivai.
32Vaidi voovoono ii uru ivaa varoo mmataki rututuooma kiaikio uruoo
ngioo vioo pinaa kioo mmuakiaa annaanna mmaguyaiyauvaa yaataroo
dioo vainno hammara pinaiyauvaa haraikiai ngiaammaiya numa
ngiisaiyauvaa iyauvaki heeka kiada vakiaavaivee, tiravai.
33Yisuuva itaa kua kiaa kioo ii mminnaa ivaudiri mmataama kioo
tuu kua iyauvaa roosuuvaa ivo kaayau mminnamminnaiyauvunudiri
mmataama kioo tuu kuaiyauvunudiri ari mmayaaya yoketaivaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmiravai. Iya arinaima rikioo kuaivaa nnaasu iya kiaa
mmiravai. 34Mmuakiaa kuavai mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri
mmataama kioo tiravai. Vo suai ari ngiaammuaudaa nnaasu sudu vitoo
mmataira kua oyaidaa kooyaa iya kiaa mmiravai.

Yisuuva yuunna yaamurukaivaa tuduu taikeeravai
(Matai 8:23-27; Rukaaso 8:22-25)

35Ii suai ivaki hannauduu upisipisuuduu Yisuuva ari ngiaammuauya
tunoo: Nnikiai ta nnoori haruungaivaa sainai kuaaravee, 36tuduu gioonna
kiaapu nuunauya ivau uuduu ari ngiaammuauya iya pikiada Yisuuva varuu
kanuuvaki karada inna tasipama viravai. Vuduu ari vo kanuuyauvootama
iya tasipama viravai. 37Vududuu yuunna yaamurukaivo nnooriivaudiri
nnuduu nnooriivo korokoroonno ketekaateenno kanuuvaki ngioo vioo
mmuugiaina uuduu 38Yisuuva kanuuvaa rakanainningiaa kunnaivau vuru
vauduu iya inna yuruuma kiada inna tunoo: Vitaira-o, nnooriivo kiisa suai
ti raputinara iinoo. Hama a tiiyara boo kiannanoo, 39tuduu rikioo diitoo
yuunnaivaa yaagueeqama ooqoo tioo nnooriivaa tunoo: Pikiee tirooma
varianee, tuduu yuunnaivo pikiooduu nnooriivo tirooma variravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

40 Tirooma varuduu Yisuuva iya tunoo: Ngia aaniira aatuuda variaannee?
Aaniira ngia hama niiyara kutaavaivee kiaannee? 41 tuduu rikiada
kaayauma aatuuda ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Aanna dee
vaidivainnee? Ivo yuunnaivaata nnooriivaatama tikiai rikiada akiairaama
taikaavaivee, tiravai.

Yisuuva mmagia maisa varuu vaidiivaa tuqinneeravai
(Matai 8:28-34; Rukaaso 8:26-39)

5 1 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama nnoori haruungaivaa sainai vau
mmataivaa nnutuuvo Keraseenga vida 2 Yisuuva kanuuvaa pikioo
reemi roo saivaata tooduu vaidi putuuya hau oonauyauvakidiri vaidi
voovoono Yisuunna saidi tiiravai. 3 Ii vaidi ivaa aakiaivaki mmagia
maisaivo topauvoono vaidi putuuya hau oonauyauvaki nnaasu hara
kioo variravai. Hara kioo varuduu hama yopeema vaidi voovoono
inna yuku yaakuuyauvunu yeena rairavai. 4 Vaa kaayauneetu vaidiiya
inna vitada yuku yaakuuyauvunu yeena yaagueeqaivaadiri ranaa rau
kiooduu mmuakiaa suai ivo ari yaakuuvaitanaudiri yeena yaagueeqaivaa
rannakekaama kioo ari yukuuvaitanaudiri yeena yaagueeqaivaa
rutatooma kioo rakeeravai. Ivo yaagueeqauvaara hama vaidiiya yopeema
inna ooqoo tiravai. 5 Ikiannagisanna heenagieena ivo vaidi haira
oonauyauvaki nuainno varioo taapiiyauvunuaatama nuainno varioo kai
kai tioo sikauyauvaadiri ari mmammaivaa hatokeeravai.
6 Ivoono ngieeradiri Yisuunna too seenoo tuoo inna yuku oyaivaki
toorivu yau haroo 7 innara puaisakama aayanna roo mmagia maisaivo
inna kiaa mmuu kuaivaa tunoo: Yisuu-o, Anutuuqo mmuakiaa
mminnamminnaayauvai yaataraivaa Mmaapukuavee. A aaniivai ni
iinarainna ngiannannee? Na Anutuuqaa nnutu tasipama yaagueeqama
i kiaunoo: Sa ni ruputuanee, kiaunoo. 8 Yisuuva innaata kua tioo varioo
inna tunoo: Mmannasa maisa-o, aa vaidi aavaakidiri tiee kuanee,
tuuvaara ivo itaa kua tiravai. 9 Yisuuva inna yaparainno tunoo: Ai
nnutuuvaa kianee, tuduu rikioo kaayau mmagia maisaiyauvo inna
aakiaivaki varuuyauvaara ivo inna sai tunoo: Ni nnutuuvo Kaayauvavee,
10 kiaa kioo Yisuunna makee tuduu yaagueeqama tunoo: Sa mmagia
maisaiya titanai voopira kuatee, tiravai.
11 Tuduu kaayau puaraiyauvo taapiivau yeenna nneeda varuduu
12 mmagia maisaiya vaidiivaa aakiaivaki topauya yaagueeqama Yisuunna
tunoo: A ti titanai ta puaraiya aakiaiyauvaki kuaaravee, 13 tuduu rikioo
Yisuuva ee-oo tuduu mmagia maisaiya vaidiivaa aakiaivakidiri pikiada
puaraiya aakiaiyauvaki vuduu mmuakiaa puara kaayau (2000) rereevau
mmeepi seenada vida nnoori haruungaivaki putu taika kieeravai.
14 Putu taika kiooduu vaidi puaraiyara haitatuuraiya seenada vida
mmayaayaivaa gioonna kiaapu yoosinnaivaki varuuyaatama annaanna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnauyauvaki voopi voopi varuuyaatama kiaa mmiravai. Kiaa mmuduu
rikiada gioonna kiaapuuya yoosinnaivaki pikiada Yisuuva ivaki uu
mmooriivaa taara nniravai. 15 Iya Yisuunnasi nnida tooduu vaidiivaa
aakiaivakidiri kaayau mmagia maisaiya pikiada vuuvoono vaa ari
uyira rairaiyauvaa uyu rau kioo kati hara kioo varuduu ari yaataivo
yoketauduu gioonna kiaapuuya innara aatuuravai. 16 Vaa tauraa Yisuuva
uu mmooriivaa tooyaano vaidi vaa mmagia maisaiya inna aakiaivakidiri
pikioovaaraata puaraiyaraatama iya kiaa mmiravai. 17 Kiaa mmuduu
rikiada iyaata mmaayootaiyaatama Yisuuva iya yoosinnaivakidiri pikioo
kuaiveera inna yaagueeqama tiravai.
18 Tuduu Yisuuva kanuuvaki karoo varuduu vaidi vaa mmagia maisaiya
inna aakiaivakidiri pikioovo inna yaagueeqama yapara ruoo tunoo: Kii
neeta kuanaravee, 19 tuduu rikioo ooqoo tioo inna tunoo: Kava vara ranee
ai seenaiyasi viee Udaangaivo aiyara boo tioo i iima kiai kuaivaa iya
kiaa mmianee, 20 tuduu rikioo vaidiivo vioo yoosinna pinaivaa aakiaivaki
vau yoosinna yaakuuvaitana nnutuuvo Dikaporiisa ivaki nuainno varioo
gioonna kiaapuuya Yisuuva inna iima kioo kuaivaa kiaa mmuduu rikiada
mmuakiaaya inna kuaivaa rikiooya nnikiarairavai.

Yisuuva Yairiinna raunnaivaata gioonna voovaatama tuqinneeravai
(Matai 9:18-26; Rukaaso 8:40-56)

21 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama kanuuvaa varoo kava vara ranoo
nnoori haruunga sainai ngioo oro siriivau varuduu kaayau gioonna
kiaapuuya innasi nuunaida variravai. 22 Innasi nuunaida varuduu
vaidiivaa nnutuuvo Yairiiva nuunaira nnauvaa kieetavai varuuvoono
numa Yisuunna too ngioo varoo inna yuku oyaivaki toorivu yau haroo
23 yaagueeqama inna yaparainno tunoo: Ni naunnainningiaa nniitaraikio
putinara iinoo. Ha ngiannannee? Inna nniitaraivo pikino ivo diitoo hara
kioo variaiveera numa innayaa ai yaakuuvaitana utuanee, 24 tuduu rikioo
Yisuuva inna tasipama vioo varuduu gioonna kiaapu kaayauya inna vata
rada vida inna suvuau kieeravai.
25 Gioonna voovoono kabaa vira aataruuvo tupatupaa innaki
vaududuu nuanu yaakuuvaitana yukukidiri taara nuanu taika kioo
varuu gioonnaivo varioo 26 tutaaqaiyasi makemakee aataru roo varuduu
kaayau nniitarooduu ari sikau pinaivaa kagaari taika kiooduu homo
kabaa vira aataruuvo innaki nnaasu vairavai. 27-28 Iva Yisuuva yoketaa
mmoori uu kuaivaa rikioo ariiyara yaata utuoo tunoo: Fai na kati inna
buruqaivau utino too ni kabaa vira aataruuvo taikanai na kava kati hara
kiee varinaravaivee, kiaa kioo gioonna kiaapuuya nuunau aakiaidaadiri
ngioo oro Yisuunna mmookai dioo vainno 29 inna buruqaivau kiisama
utuduu akiairauduu inna kabaa vira aataruuvo taikooduu rikioo ari
nniitaroovo taikoovaara arinaima rikieeravai. 30 Rikiooduu akiairaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva vaidi tuqinneera yaagueeqaivo innakidiri vuuvaa rikioo gioonna
kiaapuuya nuuna aakiaivaki hanigioo iya yapara ruoo tunoo: Gioono
ni buruqaivau utiinnee? 31 tuduu rikiada ari ngiaammuauya inna sai
tunoo: Gioonna kiaapuuya i suvuakuaivaa vaa a taannanoo. Mo aaniira a
kiannanoo: Gioono ni buruqaivau utiinnee? kiannannee? 32 tuduu rikioo
Yisuuva inna utuuvaara homo buainnonno tooduu 33 gioonnaivo Yisuuva
inna tuqinnoovaa rikioovaara aatuunno biribiriinno ngioo varoo inna
yuku oyaivaki toorivu yau haroo ari nniitaroo kuakuaakua eeyaayauvai
kooyaa inna kiaa mmiravai. 34 Inna kiaa mmuduu rikioo inna tunoo:
Ni nunnakuavee. A yaagueeqama niiyara kiannanoo: Aikiooma ni
tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna vaa a yoketaama hara kiee
variannanoo. Diitee ausa nuufa tasipama eeyaara i nniitaraivo taika kinai
kuanee, tiravai.
35 Yisuuva itaa kua tuu saivaata Yairiinna nnauvakidiri vaidi vooya
numa Yairiinna kiaa mmida tunoo: Vaa i raunnaivo putivaivee. Mo
aaniira Vitairaivaa vitee kuanara iikiannannee? Pikiaanee, 36 tuduu
rikioo Yisuuva iya tuu kuaivaa rikioonnaata nuunaira nnauvaara dira
vaidiivaa tunoo: Sa ausa mmuaararee pinaama yaata utuanee. Niiyara
nnaasu yaata utuee kutaavaivee kianee, 37 kiaa kioo mmuakiaa gioonna
kiaapu inna nnaagiai nuauyara ooqoo kiaa kioo Petoroosaa vitoo
Yakoopaa vitoo inna kataivaa Yuvuaanaata vitoo viravai. 38 Vidada oro
tooduu nuunaira nnauvaara dira kieetaivaa nnauvaki gioonna kiaapuuya
nuunaida vuu vuu kai kai tida pinaama ratada kua tuuvaa Yisuuva rikioo
39 nnauvaki vioo iya tunoo: Ngia aaniira pinaama kua tida rataannee?
Hama kiaatannaivo putivai. Kati vuru vainoo, 40 tuduu rikiada iya vaa
nnaakaraivo putuuvaa teeda Yisuunnara raida varuduu iva numa iya
titooduu mmaanai vuduu rikioo nnaakaraivaa kaano koovaitanaata ari
ngiaammuau taaravoomaidaatama vitoo nnaakaraivo vauvaki viravai.
41 Vioo inna yaakuuvau utuoo ari kuaivakidiri inna tunoo: Tarita kuuma,
tiravai. Ii kua ivaa oyaivo tunoo: Kuabuaa-o, na i kiaunoo: Diitaanee,
kiaunoo. 42 Ivo itaa kua tuduu makee tuduu kiaatannaivo diitoo
nuairavai. Aa kiaatanna aavaa nuanuuvo yaakuuvaitana yukukidiri
taarama vaivai. Iva diitoo nuauvaa iya teeda kaayauma nnikiaraida yaata
utuduu 43 Yisuuva yaagueeqama iya kiaa mmioo tunoo: Aavaa taiya sa
vooya kiaa mmiatee, kiaa kioo kiaatannaivaara tunoo: Yeennaivaa inna
mmiatee, tiravai.

Gioonna kiaapu Nasareetaiya Yisuunnara ooqoo tiravai
(Matai 13:53-58; Rukaaso 4:16-30)

6 1 Yisuuva ii yoosinna ivaa pikioo ari yoosinna tuanaivakira ari
ngiaammuauya inna tasipama viravai. 2 Iya oro varuduu kati
varira suaivaki Yisuuva nuunaira nnauvaki oro gioonna kiaapuuya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqaa kuaivaa iya kiaa mmioo varuduu rikiada nnikiaraida tunoo:
Aa vaidi aavo deevakidiri aa kua aavaa varoonno tiinnee? Dataama
tinni yoketaivaa varainnee? Mo dataama ivo yaagueeqa ari vookara ari
vookarai mmooriivaa iinnee? 3 Ivo nnau heekeera vaidivai Mariaanna
mmaapuvai. Ari kataido Yakoopo Yoosiipo Yutaaso Simoonainna
variaanoo. Mo ari nnunnaapuuya aavaki variaanoo, kiaa kiada hama
iya innara iya yoketauduu innara ooqoo tiravai. 4 Innara ooqoo tuduu
rikioo Yisuuva iya tunoo: Kua kutaa tira vaidi forofetaivaara mmuakiaa
yoosinnaiya innara yoketaakiaani ari yoosinna tuanaiyaatama ari
oyaiyaata ari seenaiyaatama hama innara yoketaakiaavaivee, 5 kiaa
kioo iva ivaki kiisa gioonna kiaapu nniitarooya nnaasu iyayaa ari
yaakuuvaitana utuoo tuqinnooduu kati hara kiada variravai. Ivakinnaaya
innara ooqoo tuuvaara ivo hama Anutuuqaa mmoori ari vookara ari
vookarauyauvaa ivaki kaayauma iiravai. 6 Iya hama innara kutaavaivee
tuuvaara iva kaayauma yaata utiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya titeeravai
(Matai 10:5-15; Rukaaso 9:1-6)

Yisuuva ivaki pikioo vainima vau yoosinnaiyauvaki nuainno varioo
gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmoori aataruuyauvaa vitairavai.
7 Vitainno varioo ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama
tuduu innasi numa dida vauduu taara tida taara tida vo yoosinna vo
yoosinnaiyauvaki nookiateeraivaara titoo gioonna kiaapuuyakidiri
mmagia maisaiya titakiai kuateera yaagueeqaivaa iya mmioo
8 yaagueeqama iya tunoo: Sa aataruuvaura mminnaiyauvaa varada
kuatee. Kati yau nnaasu kurida kuatee. Sa yeennaiyauvaa varada sa
utuaiyauvaa varada sa sikauyauvaa vara rida kuatee. Kati kuatee. 9 Yuku
nnabaiyauvaa ngii yukuuyauvunu uyida kuatee. Sa yaapaiyauvaa taara
tida varada kuatee. Mmuaa tida mmuaa tida nnaasu varada kuatee,
10 kiaa kioo iya tunoo: Fai ngia yoosinnaiyauvaki vida tauraa nnau ngii
miaiyauvaki nnaasu varida yapooma yoosinnaiyauvaa pikiada vira
suaivaki ii nnau iyauvaatama pikiada kuatee. 11 Fai ngia vo yoosinna vo
yoosinnaiyauvaki nuaida varida teekiai hama iya ngiiiyara tuqinnada
hama ngii kuaiyauvaa rikikiai teeda ngiingii yukuuyauvunudiri
kufukuufaiyauvaa rututuooma kiada pikiada kuatee. Anutuuqo irisai
maisaivaa iya mminaraivaara iya rikiaateeraivaara kufukuufaiyauvaa
ngii yukuuyauvunudiri rututuooma kiaatee, 12 tuduu rikiada vida
gioonna kiaapuuya hanigiada ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa
pikiaateera kuaivaa iya kiaa mmiravai. 13 Iya kiaa mmida kaayau mmagia
maisaiyauvo gioonna kiaapu vooya aakiaana topauyauvaa titooduu
vuduu kaayau nniitarooyayaa yatari iira suuyaivaa siikaida tuqinnooduu
kati hara kiada variravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yuvuaano nnoori apira vaidiivo putuuvaa mmayaayavai
(Matai 14:1-12; Rukaaso 9:7-9)

14 Yisuuva uu mmooriivaa mmayaayaivaa kaayau gioonna kiaapu vo
yoosinna vo yoosinna varuuya rikiooduu Yutayaiya kieeta Herootoota
rikieeravai. Vooya Yisuunnara tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivo
putuoo kava diitoovaara yaagueeqaivo inna tasipaikio mmoori ari
vookaraivaa iinoo, 15 tuduu vooya tunoo: Inna Irayaavavee, tuduu vooya
tunoo: Inna nnaaruaa vaidi forofetaa varuuvaa roosiima vari vaidivaivee,
tiravai.
16 Tuduu Herooto innara tunoo: Inna Yuvuaano nnoori apira vaidivai.
Na nnaaru kiaaduu inna nnuunaivaa rutakoovoono aanna ivoono kava
diitoo varinoo, tiravai. 17-18 Nnaaru Yuvuaano varuu suaivaki Herooto ari
vayaanna Piriipaa nnaataivaa Herootiaanna mmuara varooduu Yuvuaano
Herootaa tunoo: I vayaanna nnaataivaa varaanna aataruuvo inna
hama safu aataruvaivee, tuduu rikioo Herootiaava Yuvuaanaara maisa
mmooriivaa iinaraivaara Herooto ari ngiaammuauya tuduu Yuvuaanaa
yuku yaakuuvaa yeena rau kiada oovi nnauvaki yapa kieeravai. 19 Yapa
kiooduu Yuvuaano tuu kuaivaara Herootiaanna kaayauma nnannatooduu
inna ruputinara iikiatauduu Herooto ooqoo tuduu hama yopeema
iiravai. 20 Yuvuaano safuuma varira yoketaa tuanaa vaidivai varuduu
too Herooto inna tooduu kaayauma inna aatuuduu gioonna kiaapuuya
inna ruputuaara uuvaara ooqoo tiravai. Ooqoo tuduu makemakee inna
kuaivaa rikiooduu inna yoketauduu ivaara kaayauma yaata utiravai.
21 Herootiaava Yuvuaanaa ruputinaraivaara makemakee yaata utuoo
tooduu Herootaa mmatoo suaivo nnuduu too yaata utuoo tunoo: Aanna
makee na tinai ruputuaaravaivee, tuduu Herooto ari kieeta nnoonna
vaidiiyaniaatama ari rapira kieetaiyaniaata Karirayaa yokovaiyaniaatama
buusa pinaivaa iima kieeravai. 22 Iima kiooduu numa varuduu
Herootiaanna raunnaivo numa kuaru rooduu teeda Herootoota ari
tasipama yeenna nnooyaatama inna teeda varuduu iya innara kaayauma
yoketairavai. Yoketauduu Herooto kiaatannaivaa tunoo: A varaanaree
kianna mminnaivaa ni yaparainai na i mminaravaivee, 23 kiaa kioo
kua kiaa teerama yeena rau kioo kuaivaa inna tunoo: Vo mminnaa
vo mminnaivaara a ni yaparainai fai na i mminaravai. Na kaayau
mminnaiyauvaara diaunoo. Fai saiyauvai i varaatainai ni yaparainai
fai neenoo i mminaravee, 24 tuduu rikioo vuaiha ari kaanaasi vioo inna
yaparainno tunoo: Mo dee mminnaavaara na inna yaparainarannee?
tuduu rikioo tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivaa nnuunaivaa vaidiiya
rutaka kiada inna kieetaivaa varada ngiateeraivaara inna yaparakianee,
25 tuduu rikioo kammannauduu ngioo Herootaa yaparainno tunoo: Aanna
makee tinai Yuvuaano nnoori apira vaidiivaa nnuunaivaa rutaka kiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inna kieetaivaa yanaivau yapa kiada varada numa kikiai ni mianee,
26 tuduu rikioo Herootaa ausaivo kaayauma mmuaararooduu ari seenaiya
avuuyauvunu kua kiaa teerama yeena rau kioo kuaivaa tuuvaara
yaata utuoo hama inna kuaivaa ooqoo tiravai. 27 Hama ooqoo tirainno
Yuvuaanaa kieetaivaa varoo ngiaiveera ivo oovi nnauvaara haitatuura
vaidi voovai titeeravai. Titooduu oovi nnauvaki vioo Yuvuaanaa
nnuunaivaa rutaka kioo 28 kieetaivaa yanaivau yapa kioo varoo numa
kiaatannaivaa mmuduu varoo ari kaanaa mmiravai. 29 Yapooma
Yuvuaanaa nnaagiai nuaira ngiaammuauya iva putuu kuaivaa rikiada
numa inna mmamma kaanaivaa varada oro oonauvaki hau kieeravai.

Yisuuva vaidi kaayau (5000) yeennaiyauvaa mmiravai
(Matai 14:13-21; Rukaaso 9:10-17; Yuvuaano 6:1-14)

30 Yisuunna ngiaammuau kua varada nuauya kava vara ranada
Yisuunnasi nnida nuunaida mmuakiaa ngiari uu mmooriiyauvaaraata
ngiari kua kiaa mmuu aataruuyauvaaraatama inna kiaa mmiravai. 31 Inna
kiaa mmuduu rikioo tooduu gioonna kiaapuuya iya suvuau kiada vauduu
hama iya yeenna nnaara suaivootauduu Yisuuva ari ngiaammuauya
tunoo: Nnikiai tetevana oro mmanna yoosinna voovaki na ngii kinai
kiisama deeyakiatee, 32 kiaa kioo iyaata sunoo kanuuvaki karoo mmanna
gaanga yoosinnaivakira viravai.
33 Vida varuduu gioonna kiaapu vooya iya vuuvaa teeda arinaima iya
teeda mmuakiaa yoosinnaivakidiri pikiada mmataivau seenada vida iya
yaatarada vida iya kuaara vuu yoosinnaivaki gioonna kiaapuuyannaadee
tauraa oro variravai. 34 Varuduu Yisuuva iya nnaagiai numa kanuuvaa
pikioo tooduu gioonna kiaapuuya nnoori siriivau suvuau kiada varuduu
iya puara sipisiipa raubiruuya roosiima hama ngiari haitatuuraivootauyara
Yisuuva iyara kaayauma boo tioo kaayau kua yoketaiyauvaa iya
kiaa mmiravai. 35 Iya kiaa mmuduu suaivo haatapaanara uuduu ari
ngiaammuauya numa inna tunoo: Vaa suaivo haatapainoo. Aa yoosinna
aavo mmanna gaanga yoosinnavaki ta variaunnanoo. 36 Gioonna
kiaapuuya titanai kuatee. Iya titanai aavakinnaaya yoosinnaiyauvaki
vida yoosinna vainima vaiyauvaki vida sikauyauvaadiri yeennaiyauvaa
yookaama kiada varada nnikiai nnaateeraivaara kuatee, 37 tuduu rikioo
iya sai tunoo: Mo ngieenoo yeennaiyauvaa iya mmiatee, tuduu rikiada
iya inna yaparaida tunoo: Fai a ti titanai ta kaayau sikau yanaiyauvaadiri
(200) yeennaiyauvaa yookaama varada numa iya mmiaarannee? 38 Tuduu
rikioo iya sai yaparainno tunoo: Mo naana bereetayauvai ngiiisi vainnee?
Oro taatee, tuduu rikiada oro teeda numa inna tunoo: Bereeta yaaku
saivai tavau taaravaitanaatama vainoo, tiravai.
39-40 Tuduu rikioo Yisuuva ari ngiaammuauya tuduu gioonna kiaapuuya
ferefuruunnaiyauvunu vo kammu vo kammu variateera tuduu vooya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

voovau nuunama (50) varuduu vooya voovau nuunama (100) varuduu
itaqitaama variravai. 41 Varuduu Yisuuva bereeta yaaku saivai tavau
taaravaitanaatama tu kioo vainno avuuvaa reeri ngiau aapu too vainno
Anutuuqaata kua yoketaivaa tioo bereetaiyauvaa kusiinnonno kioo
ari ngiaammuauya gioonna kiaapuuya mmiateeraivaara mmiravai.
Mmioo tavau taaravaitanaata rakau kioo iya mmuduu iya mmiravai.
42 Iya mmuduu mmuakiaaya nnooduduu iya ausaiyauvo rasituduu 43 ari
ngiaammuauya utua yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana yeenna
nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi nuunama rida tavau saiyauvai rupi
nuunama rummua yapa kieeravai. 44 Rummua yapa kiada ivaki yeenna
nnoo vaidiiya nnaasu yaaruduu kaayau (5000) ivau variravai.

Yisuuva nnoori veraivau nuairavai
(Matai 14:22-23; Yuvuaano 6:15-21)

45 Iya nnaa taika kiooduu Yisuuva yaagueeqama ari ngiaammuauya
titoo tunoo: Na gioonna kiaapuuya titee varinai ngieenanaa kanuuvaki
karada nnoori siri sainai yoosinna Betesaitaa kuatee, 46 kiaa kioo gioonna
kiaapuuya ngiari yoosinnaipira titaa kiooduu vuduu too Yisuuva ari
ngiaammuauya pikioo taapiivau yaaku varaanara viravai. 47 Vioo ivau
varuduu heenauduu ari ngiaammuauya varuu kanuuvo nnoori haruunga
pinaivaa vuutaivau vioo varuduu Yisuuva arivai homo mmataivau varioo
48 tooduu ari ngiaammuauya yatari sagaiyauvaa utida yaagueeqama
nnooriivaa ruvuatidada tooduu yuunna yaamurukaivo iyasi nnuduu
hama kanuuvo viravai. Hama kanuuvo vuduu patairaarauduu Yisuuva
nnoori verenoovau raa roo iyasi ngioo iya yaataraanara uuduu 49 iya iva
nnoori verenoovau nnuuvaa teeda mmagia maisavaivee kiaa kaayauma
aatuuda kai kiririingaida 50 mmuakiaaya inna teeda kaayauma aatuuda
variravai. Iya aatuuda varuduu Yisuuva akiairaama iya tunoo: Tirooma
variatee. Sa aatuukiatee. Na ngiaunoo, 51 kiaa kioo karoo kanuuvaki
iya tasipama varuduu yuunna yaamurukaivo taika kiooduu ari
ngiaammuauya nnikiaraida kaayauma kumimakaida varida 52 iva tauraa
yeennaiyauvaa rakau kusii kioo gioonna kiaapuuya mmuuyauvaara hama
arinaima rikiooduu hama ngiari tinniiyauvo rusitiravai.

Yisuuva Genesareeta nniitarooya tuqinneeravai
(Matai 14:34-36)

53 Iya nnoori sainai yoosinna Genesareeta oro varuduu nnoori siriivaki
nnida kanuuvaa yeenaivaa haru kiada 54 ivaki pikiada viravai. Iya
kanuuvaa pikiada vuduu ivaki varuuya Yisuunna arinaima teeravai.
55 Arinaima teeda seenada mmuakiaa yoosinnaiyauvakidiri nniitarooya
ngiari mmaataiyauvunu vaida varuuya vitada Yisuuva varuuvakira
innasi nniravai. 56 Mmuakiaa yoosinna Yisuuva nuauyauvaki pinaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoosinnaiyauvakiaata kiisa yoosinnaiyauvakiaatama gioonna kiaapuuya ngiari seena nniitarooya vitada yeenna yookaira mmatuuyaiyauvunu yapa kiada Yisuunna buruqa araivau nnaasu utuaaraivaara inna yaagueeqama yaparairavai. Mmuakiaaya inna buruqa araivau utuuya nniitarooyauvo taikooduu yoketaama hara kiada variravai.

Iya ngiari taato nnaakukiaiya kuaivaara yaagueeqairavai
(Matai 15:1-9)

7 1 Farisai vaidi vooyaata kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooyaatama Yerusareemadiri nnuuya Yisuunnasi nnida nuunama mmuaavau variravai. 2 Mmuaavau varida tooduu ari ngiaammuau vooya yeenna nnaara hama ngiari yaakuuyauvaa finirama kiada sabi nneeravai. Iya hama Farisaiya uu aataruuvaugiataama iirama kiada ngiari yaakuuyauvaa hama finirama kiada kati yeennaiyauvaa nneeravai.

3 Vaidi Farisaiyaata Yutayaa vaidi vooyaatama ngiari taato nnaakukiaiya uu aataruuvaa iiravai. Ngiari yaakuuyauvaa hama finutiri. Hama yeennaiyauvaa nnootirivee. 4 Iya yeenna yookaira mmatuuyaivakidiri nnida ngiari yaakuuyauvaa hama finutiri. Hama yeennaiyauvaa nnootirivee. Vo aataru vo aataruuyauvo ngiari taato nnaakukiaiyasidiri nnuuyauvaa iya uuneema ngiari kaapaiyauvaata ngiari yavaa ari vookara ari vookarauyauvaatama finiravai.

5 Yisuunna ngiaammuau vooya hama iya uu aataru vooyauvai uuvaara Farisaiyaata kua mmaanna kiaa mmira vaidiiyaatama Yisuunna tunoo: Aaniira hama i ngiaammuauya ti taato nnaakukiaiyasidiri nnuu aataruuvaa iikiaannee? Aaniira hama iya ngiari yaakuuyauvaa finirama kiada kati yeennaiyauvaa nneeda maisama variaannee? 6 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava ngia huoobavainna unnakua nnaamuruuyara fafaara roo kuaivo kutaa kuavai vainoo. Yisayaava fafaara roo tunoo:

Anutuuqo tinoo:
Aa gioonna kiaapu aaya
mmanna kuasiiyauvo koroonno
niiyara yoketaavee kiaavo
hama iya aakiaiyauvo niiyara yoketainoo.

7 Iya vaidiiya yaata tinniyaa vai kuaivaa
kiaa mmida kiaanoo:
Anutuuqaa aataruvaivee, kiaivaara
kuminayaa niiyara kua yoketaivaa kiaanoo,
tiivaivee.

Yisayaava itaama fafaara reeravai. 8 Ngia Anutuuqo tuu aataruuyauvaa pikiada vaidiiya tinniyaa vai aataruuyauvaa iikiaanoo, tiravai.

9 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Mo ngia ngiingii yaata tinniyaa vai aataruuyauvaa iikiaaraivaara ngia Anutuuqo tuu kuaivaa ooqoo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaannee? 10 Nnaaruaa vaidi Musiivaano tunoo: Ngii kaano koovaitanaara
mmuduuya rida tuqinnaatee, kiaa kioo vo kua voovai tunoo: Fai gioonna
kiaapu voovoono ari kaano koovaitana maisa kua tiivaa ruputikio
putuaivee. Musiiva itaa kua tiravai. 11-12 Mo ngiengieenoo kiaanoo: Fai
vaidi voovoono ari kaano koovaitana tuqinnaanara mmatayaa diaa
mminnaivaa iyani yapa kioo ivaara tinara: Kopaana, tinai ta ee-oo tikio
aikiooma hama ari kaano koovaitana tuqinnaanaravee. Ngia itaa kua
kiaanoo, tiravai. Iya kopaanavee kiaivaa oyaivo Anutuuqaa mminnaavai.
Yisuuva keenaa iya tunoo: 13 Ngia itaida ngiingii taato nnaakukiaiya uu
aataruuyauvo ngiingii yaata tinniyaa vaivaa iikiaaraivaara Anutuuqaa
kuaivaa hatokaavai. Ngia itaama iikiaa aataruuyauvo kaayau ari vookara
ari vookarai aataruyauvai vaikiai ngia iikiaanoo, tiravai.

Aakiaivakidiri nniivaara iya mminnamminnaa maisaiyauvaa varaavai
(Matai 15:10-20)

14 Yisuuva keenaa gioonna kiaapuuya innasi ngiateera tuduu innasi
nnuduu iya tunoo: Mmuakiaayaso, ni kuaivaa rikiada arinaima rikiaatee.
15 Mminnaa voovai mmaanaidiri vaidi aakiaana tuoo kuai ivaara hama
mminnamminnaa maisaivaa varaivai. Vaidiivaa ari aakiaivakidiri
ngioo mmaanai tuoo kuai ivaara mminnamminnaa maisaivaa varaivai.
16 (Gioonna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa
arinaima rikiaivee,) tiravai.
17 Yisuuva itaa kua kiaa kioo gioonna kiaapuuya pikioo nnau voovaki
vuduu teeda ari ngiaammuauya iva mmatayaa diaa mminnaivaudiri
mmataama kioo tuu kua oyaivaara inna yaparauduu rikioo 18 iya
sai tunoo: Ngia gioonna kiaapu kumimakaiya roosiima hama ngii
tinniiyauvo rusitivai. Hama ngia arinaima rikiaanoo. Mminnaa voovai
mmaanaidiri vaidi aakiaana tuoo kuai ivaara hama mminnamminnaa
maisaivaa varaivai. 19 Nnaa mminnaiyauvo hama vaidi kaanaivakiaata
kuaivai. Mmanna rasookaivakinaadiri tuoo rukioo mmaanai tuoo
kuaivaivee. Yisuuva itaa kua tioo mmuakiaa inneenna nnaiyauvaara
yoketaa yeennayauvai nnaayauvaivee tiravai.
20 Iva kiaa kioo tunoo: Vaidiivaa ari aakiaivakidiri ngioo mmaanai tuoo
kuai ivaara mminnamminnaa maisaivaa varaivai. 21 Vaidi aakiaivakidiri
maisa kuaivo ngioo yaataivaki kuaikio yaata utuoo mminnamminnaa
maisaivaa varaivai. Kiaatanna ngiaammuauvo sabi heera aataruuvo
vaidi aakiaivakidiri nniivai. Mmuara vareera aataruuvootama
vaidiivaa ruputino putii aataruuvootama 22 vaa nnaata vaati varaivo
sabi mmuara heera aataruuvootama vaidi mminnaivaa teeno inna
varaataira aataruuvootama vaidi aakiaivakidiri nniivai. Vaidiivo fai
kaayau maisamaisai aataruuyauvaa iinno varioo unnakua tioo ari
mmammaivaara nnaasu yaata utuoo makemakee sabi nuaira aataruuvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iinno ari seenaiyara tinara: Ngia ni yaataraivaara ni nannatainoo, kiaa
kioo maisa kuaivaa kuminayaa ari seenaiyara tioo ariiyara mannaka
tioo aataru yoketaivaara kaayau kumimakainno varinaravai. 23 Ii aataru
maisa iyauvo vaidi aakiaivakidiri nniivaara kaayau mminnamminnaa
maisaiyauvaa varaivaivee, tiravai.

Gioonnaivo Yisuunnara kutaavaivee tiravai
(Matai 15:21-28)

24 Yisuuva ii yoosinna ivaa pikioo vioo yoosinna taaravaitana
nnutuuvaitana Turu Sitoona vainima vau yoosinnaivaki vioo nnau
voovaki hara kioo varioo gioonna kiaapuuya ni teeda niisi ngiaarainnoo
kiaa nnauki nnaasu hara kioo variravai. Varuduu vaa ivo vuu
nnauvakira iya rikiooduu 25 gioonna voovoono mmagia maisaivo
ari raunnaivaa aakiaaki varuuvoono Yisuuva nnuu kuaivaa rikioo
akiairaama innasi ngioo varoo inna yuku oyaivaki toorivu yau haroo
variravai. 26 Aa gioonna aavo ari voopinnaa gioonnavai. Ivo yoosinna
Surofoonikiaivakidiri nnira gioonnavai. Yisuuva ii gioonna ivaa
raunnaivaa aakiaivaki mmagia maisaivo varuuvaa titano kuaiveera inna
yaagueeqama yapara riravai. 27 Yapara ruduu Yisuuva Yutayaiya tauraa
rikiooyara aa kua aavaudiri mmataama kioo inna sai tunoo: Kii ta tauraa
nnaakaraiya yeennaiyauvaa ngiari mmiaaravee. Iya yeennaiyauvaa
varada faiya mmiaarainnoo, 28 tuduu rikioo ivo faivaa roosiima ariiyara
yaata utuoo inna sai tunoo: Udaanga-o, a kutaa kuavai kiannanoo. Mo
faiya numa nnaakaraiya yeenna nneeda kiaa araiyauvaa terenaivau tuoo
kuaiyauvaa porooma nnaavaivee, 29 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
A ni kuaivaa sai yoketaama kiannaivaara ai nnauki kuanee. Vaa mmagia
maisaivo i raunnaivaakidiri pikioo kuaivaivee, 30 tuduu rikioo ivo ari
nnauki vioo tooduu ari raunnaivo ari mmaataivau vauduu vaa mmagia
maisaivo innakidiri pikioo ari ipi vioo kieeravaivee.

Yisuuva yaata duuna hama kua tuuvaa tuqinneeravai

31 Yisuuva yoosinna Turudiri kava vara ranoo ngioo yoosinna Sitoona
yaataroo yaakuuvaitana vau yoosinnaiyauvaa nnutuuvo Dikaporiisa
yaataroo numa nnoori haruunga Karirayaa mmaagaivau variravai.
32 Varuduu vaidi yaata duuna hama yoketaama kua tuu voovai ari
seenaiyaano Yisuunnasi vitada viravai. Vida Yisuuva innayaa ari
yaakuuvaa utuaiveera yaagueeqama inna yaparairavai. 33 Yaparauduu
rikioo Yisuuva vaidi yaata duunaivaa too gioonna kiaapuuya pikioo
innaata vitoo ari mmaraa voovau dioo vainno ari yaaku oopuuvaitana
inna yaataivaitanaki hara rada kioo ari yaaku oopuuvau kuaanuuvaa
visi kioo inna mmaakiriivau haroo 34 avuuvaa reeri ngiau too yaikiaivaa
haa kiaa kioo inna tunoo: I yaataivo rugooqaivee, tiravai. Aa kua aavaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva ari kuaivakidiri Epataa tiravai. 35 Vaidi yaata duunaivaa yaataivo
rugooqooduu inna mmaakiriivo yoketauduu kuaivaa tuqinnama tiravai.
36 Tuqinnama tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama gioonna kiaapuuya kiaa
mmioo tunoo: Makee ngia taivaara sa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee,
kiaa yaagueeqama tuduaata vuaiha oro makemakee ngiari seenaiya
kiaa mmiravai. 37 Kiaa mmuduu rikiada ivaara kaayauma nnikiaraida
tunoo: Ari mmaraa mmoori ii ivo inna yoketaa mmoorivai iivai. Iva yaata
duunaiya iikiai iya tuqinnama yaata rikiaavai. Iva hama kua tiraiya iikiai
iya tuqinnama kua kiaavaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi kaayau (4000) yeenna mmiravai
(Matai 15:32-39)

8 1 Vo suai voovaki gioonna kiaapu kaayauya nuunauduu yeennaivo
vaa taika kiooduu Yisuuva ari ngiaammuauya innasi ngiateera iya
tuduu innasi nnuduu iya tunoo: 2 Gioonna kiaapuuya taaravooma suaivaa
ni tasipama nookiaavovo vaa yeennaiyauvo taika kiaivaara na iyara boo
kiaunoo. 3 Fai na kati iya ngiari yoosinnaiyauvakira titanai vida hama
yeenna nneeraida vikio aataru tammaivaki iya avuuyauvo ngioo vi ngioo
viinai sabi yuku raaravai. Vooya ngiari yoosinnadiri hokoba aataruuvau
niisi nniravaivee, 4 tuduu rikiada ari ngiaammuauya inna sai tunoo: Mo aa
koo mmuyai gaanga yoosinna aavau ta deevakidiri kaayau yeennaiyauvaa
varada aa gioonna kiaapu aaya mmikiai nnaarannee? 5 tuduu rikioo iya
yapara ruoo tunoo: Naana bereetayauvai ngiiisi vainnee? tuduu rikiada
iya inna sai tunoo: Bereeta yaaku saivai karasaidiri taaravaitana vainoo,
6 tuduu rikioo gioonna kiaapuuya mmatayaa variateera tuduu mmatayaa
varuduu yeenna bereetaiyauvaa yaaku saivai karasaidiri taarama tu kioo
vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo bereetaiyauvaa kusiinnonno
kioo gioonna kiaapuuya mmiateera ari ngiaammuauya mmuduu iya
mmiravai. 7 Iya mmi kiada tavau kiisa vooyauvai tu kiada vauduu Yisuuva
Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo ari ngiaammuauya tunoo: Gioonna
kiaapuuya mmiatee, 8 tuduu rikiada mmuduu nnooduduu iya ausaiyauvo
rasituduu ari ngiaammuauya yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi
nuunama utua yaaku saivai karasaidiri taara utuavaitanaki rummua
yapa kieeravai. 9 Gioonna kiaapu ivaki yeenna nnooya kaayau (4000)
variravai. 10 Yisuuva gioonna kiaapuuya titooduu vuduu iya vuu saivaata
ari ngiaammuauyaatama kanuuvaki karoo varioo yoosinna pinaivaa
nnutuuvo Daramanutaa viravai.

Farisaiya Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaara Yisuunna yaparairavai
(Matai 16:1-4)

11 Farisai vaidi vooya Yisuunnasi nnida inna iida taaraivaara inna
yaparaida tunoo: A Anutuuqaa mmoori ari vookaraivaa iinai ta teeda

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaara: Anutuuqaa yaagueeqaivo i tasipaikiainna iikiannanoo, kiaaravee,
12 tuduu Yisuunna ausaivo kaayau mmuaararooduu tunoo: Ngia gioonna
kiaapu makee variaiya Anutuuqaa mmoori ari vookaraivaa taaraivaara
ni yapara kiaanoo. Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ngia makee
variaiya hama Anutuuqaa mmoori ari vookaraivaa taaravaivee, 13 kiaa
kioo iya pikioo kava kanuuvaki karoo varioo nnoori haruungaivaa sainai
vioo variravai.

Yisuuva Farisaiyaraata Herootaa nnaagiai nuairaiyaraatama tiravai
(Matai 16:5-12)

14 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama nnoori haruungaivaa sainai
vioo varuduu ari ngiaammuauya vo bereeta vooyauvaara taunnu
kiada mmuaa bereetavai nnaasu varada kanuuvaki yapa kiada varada
viravai. 15 Yisuuva yaagueeqama iya tunoo: Rikiaatee. Vaidi Farisaiyaata
Herootaa nnaagiai nuairaiyaatama puuqaira yeennaivo bereeta
aakiaivaki too yootaivaa roosiivaara tuqinnama haitatuukiatee, 16 tuduu
rikiada ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Hama ta nnoonnama
bereetaiyauvaa varada ngiaunnaivaara ivo itaa kua tinoo, 17 tuduu rikioo
Yisuuva ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmuu kuaivaa arinaima rikioo
iya tunoo: Ngia aaniiraida ngiingii kiaa mmi ngiingii kiaa mmiida
kiaanoo: Ta hama nnoonnama bereetaiyauvaa varada ngiaunnanoo,
kiaannee? Ngia homooda hama arinaima niiyara rikiaannee? Ngii
vuatinniiyauvo yaagueeqainnonnee? 18 Ngii avuuyauvo vaikiai hama
ngia tuqinnama taavai. Ngii yaataiyauvo vaikiai hama ngia tuqinnama
rikiaavai. 19 Na yaaku sai bereetayauvai vaidi kaayau (5000) mmiaivaara
vaa ngia taunnu kiaannee? Yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa ngia
rupi nuunama utuaiyauvaki ruuyauvo naana utuayauvai vairavainnee?
tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ta utua yaakuuvaitana yukukidiri
taarama yapa kieeravaivee, 20 tuduu rikioo tunoo: Na bereeta yaaku
saivai sainaidiri taarama kusii kiee vaidi kaayau (4000) mmiaivaara vaa
ngia taunnu kiaannee? Yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa ngia rupi
nuunama utuaiyauvaki ruuyauvo naana utuayauvai vairavainnee? tuduu
rikiada inna sai tunoo: Ta utua yaaku saivai karasaidiri taarama rummua
yapa kieeravaivee, 21 tuduu rikioo ivo ari vookarau mmooriivaa uuvaara
iya tunoo: Itaama vaikiai hama ngia arinaima rikiaanoo, tiravai.

Yisuuva Betesaitaa vaidi avu huruutauvaa tuqinneeravai

22 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama nnidada
yoosinna Betesaitaa ivaki nnida tooduu gioonna kiaapuuya vaidi avu
huruutauvaa vitada Yisuunnasi nnida inna utuaneera innaata kua
yaagueeqama tiravai. 23 Kua yaagueeqama tuduu Yisuuva rikioo vaidi
avu huruutauvaa yaakuuvau utuoo vitoo yoosinna tooyaivaki kioo inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

avuuvaitanau kuaanuuvaa visi kioo innayaa ari yaakuuvaitana utuoo
inna yaparainno tunoo: A vo mminnaa voovai taannano i avuuvau
vainnee? 24 tuduu rikioo vaidiivo reeti too tunoo: Na vaidiiya taukai
yatari roosiikiaaya nookiaavaivee, 25 tuduu rikioo Yisuuva keenaa ari
yaakuuvaitana inna avuuvaitanau utuduu ivo ari avuuvaa puaisa tooduu
avuuvaitana yoketauduu ivo mmuakiaa inneennavai kooyaa teeravai.
26 Kooyaa tooduu Yisuuva inna tunoo: Ai nnauki safuuma viee sa
yoosinnaivaki nookianee, tiravai.

Petorooso kua kutaivaa Yisuunnara tiravai
(Matai 16:13-20; Rukaaso 9:18-21)

27 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama ivakidiri pikiada
yoosinnaiyauvo Kaisariaa Piripii vainima vauyauvakira vida varida
Yisuuva ari ngiaammuauya yaparainno tunoo: Gioonna kiaapuuya niiyara
dee vaidivainnee kiaa kiada dataa kuaida kiaannee? 28 tuduu rikiada iya
inna sai tunoo: Vooyaano kiaanoo: Yuvuaano nnoori apira vaidivaivee,
kiaani vooyaano kiaanoo: Irayaavavee, kiaani vooyaano kiaanoo: Ari vo
forofetaa vaidivaivee, kiaanoo, 29 tuduu rikioo Yisuuva iya yaparainno
tunoo: Mo ngieeta niiyara dataa kuaida kiaannee? tuduu rikioo Petorooso
inna sai tunoo: A vaidi Anutuuqo i mmataama kiookuavee, 30 tuduu
rikioo yaagueeqama iya kiaa mmioo tunoo: Sa aa kua aavaa niiyara
gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, tiravai.

Yisuuva mmamma nniitareeraivaa varoo putinaraivaara tiravai
(Matai 16:21-28; Rukaaso 9:22-27)

31 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauya kua kooyaa kiaa
mmioo tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono fai kaayau mmamma
nniitareeraivaa varaanaravai. Fai vaidi yokovaiyaatama vaidi
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama Anutuuqaa kua
mmaanna kiaa mmira vaidiiyaatama ni ooqoo tikiai vaidiiya
ni ruputikiai na putino taaravooma suaivo taikanai na keenaa
diitaanaravaivee, 32 kiaa kioo aa kua aavaa kooyaa iya kiaa mmuduu
Petorooso inna vitoo mmaraa voovau oro kioo inna yaagueeqama tiravai.
33 Inna yaagueeqama tuduu rikioo Yisuuva hanigia ari ngiaammuauya
too Sataango Petoroosaa tasipoovaara yaagueeqa kuavai Petoroosaa tioo
tunoo: Sataango, ngieera kuanee. I yaataivo vaidiiya yaataivaa roosiinoo.
Hama Anutuuqaa yaataivo itaama vainoo, tiravai.
34 Yisuuva itaa kua kiaa kioo gioonna kiaapuuyaata ari
ngiaammuauyaatama tuduu innasi nnuduu iya tunoo: Fai gioonna kiaapu
voovoono ni nnaagiai nninaree tioo fai ari yaata utira aataruuvaara
ooqoo tioo gioonna kiaapuuya niiyara inna ruputikio na putuauneema
ivo putinaraivaara ee-oo tioo ni nnaagiai ngiaivee. 35 Fai gioonna kiaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

voovoono ari mmatayaa variraivaara yaagueeqama yaata utuoonnonno
fai yapooma hama ivo tupatupaa varinaraivootainaravai. Gioonna kiaapu
voovoono hama ari mmatayaa variraivaara yaata utirainno niiyaraata ni
mmayaayaivaaraatama putinaraivaara ee-oo tiivo fai tupatupaa variraivaa
varaanaravai. 36 Fai gioonna kiaapu voovoono ariiyara nnaasu yaata utuoo
mmuakiaa mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaa varoonnonno hama
tupatupaa variraivaara yaata utirainno putuoo fai dee irisai yoketaivaa
Anutuuqaasidiri varaanarannee? Fai hama varaanaravaivee. 37 Gioonna
kiaapu voovoono hama yopeema irisai mminnaivaadiri Anutuuqaa
mmioo tupatupaa variraivaa varaanaravaivee. 38 Aa variaa suai aavaki
gioonna kiaapuuya kaayau koonnama varida hama Anutuuqaara
yaagueeqakiaanoo. Aqaa suai aavaki fai gioonna kiaapu voovoono
niiyaraata ni kuaivaaraatama inna mmamma maisainai fai yapooma Na
Vaidiivaa Mmaapuuvo keenaa mmatayaa kava vara ranee tiee innara
mmamma maisainaravai. Fai na ni Napoonna mmeekia ari vookaraivoota
aangeraa yoketaiyaatama tiinaravaivee, tiravai.

9 1 Yisuuva itaa kua kiaa kioo iya tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Fai gioonna kiaapu vooya aavaki variaiya hama
putirama kiada varida teekio Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo ari
yaagueeqaivaa tasipama tiinai teeda taaravaivee, tiravai.

Yisuunna mmammaivo hanigioo ari vookarairavai
(Matai 17:1-13; Rukaaso 9:28-36)

2 Yapooma yaaku saivai sainaidiri mmuaa suaivai taika kiooduu
Yisuuva Petorooso Yakoopo Yuvuaanainna vitoo taapi hokobaivaura
ngiarivana nnaasu viravai. Iya vidada oro ivau dida vaida tooduu
Yisuunna mmammaivo hanigioo ari vookarairavai vauduu 3 inna uyira
rairaiyauvo poosainno pinaama mmannaammannairavai. Fai hama
vaidi mmatayaa voovoono yopeema buruqa poosaivaa finino inna
uyira raira poosaiyauvaa roosiinaravai. 4 Itaama vauduu Yisuunna
ngiaammuau taaravoomaivaitana tooduu nnaaruaa vaidi putuuvaitana
Irayaaya Musiiya Yisuunna tasipama kua tiravai. 5 Iya kua tida varuduu
Petorooso iya kuaivaa rikioo mmaraa kuaivaa Yisuunna kiaa mmioo
tunoo: Nnoonna-o, ta aavaki variaunnano ti yoketainoo. Kii ta unnakua
nnau taaravooma heekaaravee. Aini voovai heekada Musiinnani
voovai heekada Irayaannani voovai heekaaravaivee, 6 kiaa kioo ivoota
ari tasipoovaitanaatama kaayau aatuukiaivaara Petoroosaa yaataivo
vueennauduu rikioo itaa kua tiravai. 7 Itaa kua tuduu namaivo iya
rummua apu kioo vauduu Anutuuqaa kuaivo nama aakiaidaadiri tuoo
tunoo: Inna ni Maapu tuanaivovee. Innara na mmuduuya ruauvovee.
Inna kuaivaa rikiaatee, 8 tuduu akairauduu buaa buaida tooduu hama
taaravaitanaatauduu Yisuuva ari mmuaavai iya tasipama dioo vairavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Dioo vauduu teeda diitada ivaatama taapiivau pikiada tiida varida
Yisuuva yaagueeqama iya kiaa mmioo tunoo: Makee ngia taivaara sa
gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee. Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono yapooma
putuee kava diitanai teeda ngia makee taivaara gioonna kiaapuuya kiaa
mmiatee, 10 tuduu inna kuaivaa rikiada hama vo gioonna kiaapuuya kiaa
mmirama kiada iya ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Mo yapooma
na putuee kava diitaanavee tii kua oyaivo dee kua oyaivainnee? 11 kiaa
kiada Yisuunna yaparaida tunoo: Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmira
vaidiiya kiaanoo: Irayaavannaadee tauraa tiinaravai. Tiino Anutuuqo
mmataama kioo vaidiivo nnaagiai tiinaravaivee, kiaa kuaivo aaniira
iya itaa kua kiaannee? 12 tuduu rikioo Yisuuva iya kua sai tunoo:
Kutaavai. Vaidi voovoono Irayaanna roosiivoono tauraa ngioo mmuakiaa
mminnaivaa safuunaraivo nninoo. Mo Vaidiivaa Mmaapuuvaara tuu
kuaivo dataamainno vainnee? Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno ataa
kua tunoo: Gioonna kiaapuuya Vaidiivaa Mmaapuuvaa mmamma
nniitareeraivaa inna mmida innara ooqoo tida nniki rakammuaaravaivee,
tuuvaara yaata utuatee. 13 Na ngii giaa ngii miaunoo. Vaa Irayaanna
roosuuvo nnuduu gioonna kiaapuuya innara ngiari iikiatau mmoori
maisaivaa iiravai. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno innara tuuvaa
kaanaivaa iiravaivee, tiravai.

Yisuuva mmagia maisaivo varuu ngiaammuauvaa tuqinneeravai
(Matai 17:14-21; Rukaaso 9:37-43a)

14 Yisuuva ari ngiaammuau taaravoomaidootama tiida ngiari seena
ngiaammuauyaatama sunaara tuma tooduu kaayau gioonna kiaapuuya
ngiaammuauya suvuai kiooduu Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmira
vaidiiyaata Yisuunna ngiaammuauyaatama ngiariiki ngiariiki kua
yaagueeqama tiravai. 15 Kua yaagueeqama tida varuu saivaatama
mmuakiaa gioonna kiaapuuya tooduu Yisuuva tuuduu kaayauma
nnikiaraida innasi seenada vida tunoo: Vainna ngiannannee? 16 tuduu
rikioo Yisuuva ngioo ari ngiaammuauya tunoo: Ngia aanii kuavaida
iyaata kua yaagueeqama kiaannee? 17 tuduu rikioo vaidi voovoono
gioonna kiaapuuya aakiaivakidiri inna avaivaa sai tunoo: Vitaira-o,
ni maapuuvaa aakiaivaki mmagia maisaivo hara kioo varikio hama
kua tiivaara na inna vitee aisi ngiaunoo. 18 Vo suai voovaki mmagia
maisaivo inna ruputikio putuoo vainno avaivaa kiriti kiriti tikio taara
kuaanuuvo tiikio yuku yaakuuvaa raduda tu kioo vaivai. Mmagia
maisaivaa titaa kikio kuaiveera na i ngiaammuauya kiaukai hama iya
yopeema titaavaivee, 19 tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo:
Ngia makee variaa gioonna kiaapuuya hama ngia niiyara kutaavaivee
tiraidaida koonnamaida variaanoo. Na hokoba suai ngii tasipama hara
kiee variaukai hama ngia niiyara kutaavaivee kiaavai. Fai na naana suai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii tasipama hara kiee varinanai ngia niiyara kutaavaivee kiaarannee?
Na ngii tasipama hara kiee variee ngia ni kuaivaa rikiaaraivaara na
faannaina variaunoo. Ngiaammuauvaa vitada niisi ngiatee, 20 tuduu
rikiada inna vitada innasi nniravai. Vitada nnuduu mmagia maisaivo
Yisuunna too saivaata ngiaammuauvaa ruputuduu putuoo vainno
hanigiaanigieennonno vauduu taara kuaanuuvo avaivakidiri tiiravai.
21 Yisuuva inna koonna tunoo: A taannano naana suai nnaakaraivo
ataama variinnee? tuduu rikioo inna koova Yisuunna sai tunoo:
Nnaakaraivo meediyaa ari itaama varivai. 22 Airi suai mmagia maisaivo
ni maapuuvaa ruputu kiaanara iinno inna ruputu ikiana yapoo nnoorina
ruputu yapaivai. Fai aikiooma yaagueeqaivo i tasipanai tiiyara boo tiee
ti tasipanai ta yoketaama variaaravee, 23 tuduu rikioo Yisuuva tunoo: A
niiyara kiannanoo: Fai aikiooma yaagueeqaivo i tasipanai tiiyara boo
tiee ti tasipaanaravee, kianna kua oyaivaa datai kuavainna a itaa kua
kiannannee? Fai gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaara kutaavaivee
tioo fai mmuakiaa mmoori aataruuvaara tinara: Ni tasipaanavee tino
rikioo fai inna tasipaanaravaivee, 24 tuduu rikioo nnaakaraivaa koova
akiairauduu puaisakama kua tioo tunoo: Na kiisama aiyara kutaavaivee
kiaunoo. A ni tasipanai na pinaama aiyara kutaavaivee tinaravee,
25 tuduu rikioo Yisuuva gioonna kiaapuuya nnida iya suvuai kiaara uuvaa
too mmagia maisaivaa yaagueeqama tunoo: A mmagia maisa hama yaata
avainnaataikua varianna-o, na tinai ngiaammuauvaa aakiaivakidiri
pikiee tiee kuanee. Sa keenaa innaki ngianee, 26 tuduu rikioo mmagia
maisaivo ngiaammuauvaa ruputuduu kai kai vuu vuu tuoo putuoo
vainno hanigiaanigieenno vauduu mmagia maisaivo innakidiri vioo
kieeravai. Vioo kiooduu ngiaammuauvo vaidi putiraiya roosiima vauduu
gioonna kiaapu vooya tunoo: Vaa putivaivee, 27 tuduu Yisuuva numa inna
yaakuuvaudiri vararu utuduu diiteeravai.
28 Diitooduu Yisuuva gioonna kiaapuuya pikioo nnauvaki vioo kiooduu
ari ngiaammuauya numa inna yaparaida tunoo: Mo dataama vaikioonno
mmagia maisaivaa ta titaunnano hama kuainnee? 29 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Yaaku vareeraivaara yaagueeqaira vaidiivoono
fai aa mmagia maisa aavaa roosiivaa titano kuanaravai. Kumina vaidi
voovoono fai hama yopeema titano kuanaravaivee, tiravai.

Yisuuva ari putinaraivaara keenaa tiravai
(Matai 17:22-23; Rukaaso 9:43b-45)

30-31 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama ii yoosinna
ivaki pikiada tuma Karirayaa mmataivaki nuaida varuduu Yisuuva ari kua
oyaivaa iya kiaa mminaraivaara iya vitoo nuairavai. Nuauduu gioonna
kiaapuuya ivo kuanara kuaivaa rikieevoora ari ngiaammuauya nnaasu
vitoo nuairavai. Vitoo nuainno varioo iya kiaa mmioo tunoo: Fai vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vooyaano Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni vitada vaidi vooya mmikiai iya ni
ruputikiai na putino taaravooma suaivo taikano Anutuuqo tinai na keenaa
diitaanaravaivee, 32 tuduu rikiada hama iva tuu kua oyaivaa arinaima
rikieerama kiada oyaivaara iya inna yapara kiaaraivaara aatuuravai.

Yisuunna ngiaammuaudo kieeta variaaraivaara inna yaparairavai
(Matai 18:1-5; Rukaaso 9:46-48)

33 Aatuuda iyaata Yisuuvaatama vidada yoosinna Kapanauma oro
nnau voovaki dida vauduu Yisuuva ari ngiaammuauya yaparainno
tunoo: Ngia aataruuvau nnida varida aanii kuavai ngiingiiiki ngiingiiiki
yaagueeqama kiaannee? 34 tuduu rikiada iya kua seemuaa variravai. Vaa
iya aataru tammaivau ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Deevoono
ari seenaiya yaataroo kieetavai varinarannee? tuuvaara iya hama inna
kua sai tiravai. 35 Hama inna kua sai tuduu Yisuuva hara kioo varioo ari
ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama tuduu innasi nnuduu
iya tunoo: Fai gioonna kiaapu voovoono ngii tauraavai varinaree tioo
mmuakiaaya mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima varioo nnaagiai
tuanaavai varinaravaivee, 36 kiaa kioo nnaakaraivaa vitoo ngiari
tammaivaki yapa kioo varau tu kioo vainno iya tunoo: 37 Fai gioonna
kiaapu voovoono niiyara mmuduuya ruaivaara aa nnaakara aavaa
roosii voovaara tuqinnaivoono inna niiyaraatama tuqinnainoo. Niiyara
tuqinnaivoono hama niiyara nnaasu tuqinnaivai. Ni titoovaaraatama
tuqinnaivaivee, tiravai.

Hama ti nnammutuaavai variivoono ti seenavai varivai
(Rukaaso 9:49-50)

38 Tuduu Yuvuaano Yisuunna tunoo: Vitaira-o, ta taunnano vaidi
voovoono i nnutuuvaa tioo vaidiiya aakiaakidiri mmagia maisaiyauvaa
titaikiai kuaavai. Iqii vaidi ivo hama ti tasipama nuai vaidivaara tida
ta innara ooqoo kiaunnavaivee, 39 tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Sa ivo
ii mmooriivaara ooqoo kiatee. Vaidi voovoono ni nnutuuvaa tasipama
Anutuuqaa mmoori ari vookaraama iira mmooriivaa iinno hama
akiairaama niiyara maisavee tinaravai. 40 Gioonna kiaapu voovoono
hama ti kuaivaara ooqoo tiivoono inna hama ti nnammutuaavai. Ivo
inna ti seenavai. 41 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Na Yisuu
Kirisiinna ngia ni nnaagiai nookiaivaara vaidi voovoono nnooriivaa vita
ngii miivo fai irisai yoketaivaa varaanaravaivee, tiravai.

Gioonna kiaapuuya aataru maisaivaara haruruaavai
(Matai 18:6-9; Rukaaso 17:1-2)

42 Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava tunoo: Aa nnaakara kiisa aaya
niiyara kutaavaivee kiaa aaya roosiima gioonna kiaapu voovoono

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

niiyara kutaavaivee tiivaa vaidi voovoono iva aataru yoketaivaa
pikiaiveeraivaara inna yaparaivo inna aataru maisavai. Fai tauraa
hama vaidiivo inna yaparaira suaivaki vaidiiya numa ivo nnaakaraivaa
yaparainarainnoo kiaa sikau pinaivaa varada dutuyu inna nnuunaivaki
haru kiada nnoori haruungaivaki kagaari kikio ivaki vainno putiivo
inna aataru yoketaavai. 43 Itaama vaikio fai i yaakuuvaadiri a reeti
utu reeri utinarainnoo kiaa ivaa mmuaanaa hatoka kiee kakumavai
tasipama variee a tupatupaa variraivaa varaanaraivo inna yoketaavai.
Fai i yaakuuvaitana vainai ikiaivo tupatupaa too variivaki kuanaraivo
inna maisavai. Ikiaivo tupatupaa too variivaa hama vaidi voovoono
yopeema rasuunaravai. 44 (Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno
tinoo: mmimmiiyauvo tupatupaa nuaikio ikiaivo tupatupaa too nnaasu
variivaa hama vaidi voovoono yopeema rasuunaravee, tiivai.) 45 Fai i
yukuuvoono i vitoo maisa aataruuvau nuainarainnoo kiaa mmuaanaa
ivaa hatoka kiee mmanna apavai tasipama variee yapooma a tupatupaa
variraivaa varaanaraivo inna yoketaavai. Fai i yukuuvaitana vaida ikiana
i kagaari kiaaraivo inna maisavai. 46 (Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo
vainno tinoo: Mmimmiiyauvo tupatupaa nuaikio ikiaivo tupatupaa too
nnaasu variivaa hama vaidi voovoono yopeema rasuunaravee, tiivai.)
47 Fai i avuuvaadiri mminnamminnaa maisaivaa tee varaanarainnoo kiaa
mmuaanaa i avuuvaa ranigaama kagaari kiee saivai huruutavai vainai
yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuanaraivo
inna yoketaavai. Fai i avuuvaitana vaida ikiana i kagaari kiaaraivo
inna maisavai. 48 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:
Mmimmiiyauvo tupatupaa nuaikio ikiaivo tupatupaa too nnaasu variivaa
hama vaidi voovoono yopeema rasuunaravee, tiivai.
49 Gioonna kiaapuuya Anutuuqaara mmamma nniitaraivaa ikia teera
roosiima varaivo yorokuuvaa haateeraivaa roosiivai. 50 Yorokuuvo inna
yoketaa mminnaavai. Fai yorokuuvo vainnonno maisainai fai ngia
aaniivaadiri iikio kava yoketainarannee? Hama yopeemavee. Ngia
yoroku yoketaa vaivaa roosiima varida ngii seenaiyaatama ngiingiiiyara
ngiingiiiyara kua yoketaivaa tida ausa nuufa varada variatee, tiravai.

Yisuuva nnaata pikieera kuaivaa tiravai
(Matai 19:1-12; Rukaaso 16:18)

10 1 Yisuuva ii yoosinna ivaki pikioo Yutayaa mmataivo nnoori
Yorotaanaivaa sainai vaupinnai viravai. Vuduu rikiada keenaa
gioonna kiaapuuya inna teeda innasi numa varuduu too ivo ari tirayaama
kuaivaa iya kiaa mmiravai.
2 Kiaa mmuduu vaidi Farisai vooya innasi nnida ivo kuaivaa koonnama
kiaiveera inna yaparaida tunoo: Vaidi voovoono ari nnaataivaara ooqoo
tinara aataruuvo vainnee? Vara hama vainnee? 3 tuduu rikioo Yisuuva sai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iya yaparainno tunoo: Musiiva mmaanna tuu aataruuvo dee aataruvainno
ngii giaa ngii muunnee? 4 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Vaidi
voovoono ari nnaataivaa pikiaanaree tioo ooqoo tira yanaivaa fafaara
raa kioo inna mmioo titano kuaiveera kuaivaa Musiiva aikioovee kiaa
kioo ee-oo tiravaivee, 5 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia vaidi
Yutayaiya ngii ausa vuatinniiyauvo yaagueeqauvaara Musiiva ii aataru
ivaara ee-oo tioo fafaara reeravai. 6 Nnaaru Anutuuqo ngiau mmataivaa
uu suaivaki hama ii aataru ivootairavai. Anutuuqaa fafaara roo kuaivo
vainno ataa kua tinoo: Anutuuqo vaidiivaa iinno gioonnaivaa iiravai.
7 Ivaarainno fai vaidiivo ari kaano koovaitana pikioo nnaataivaa varoo
8 inna tasipama mmuaakaraivaitana variaaravaivee, tiivai. Ivaitana hama
taaravaitana varirama kiada mmuaavaitana variaavai. 9 Anutuuqoono vaa
taaravaitana nuunama kiaikiai mmuaavaitana variaivaitana sa vuaivo
vuaivaa pikino sa vuaivo vuaivaa pikiaivee. Sa vaidi voovoono ivaitana
vara mmarammaraama yapaivee, tiravai.

10 Nnaagiai Yisuuva ari ngiaammuauyaatama nnauvaki varuduu rikiada
ari ngiaammuauya iqii kua ivaara keenaa inna yaparairavai. 11 Yapara
ruduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi voovoono ari nnaataivaara
ooqoo kiaa kioo karaasa voovai varaikio mmuara vareera aataruuvo
innaki vaivai. Ari nnaata tuanaivaara maisa aataruuvaa iivai. 12 Gioonna
voovoono ari vaatiivaara ooqoo kiaa kioo vaidi voovai varaikio mmuara
vareera aataruuvo innakiaatama vaivaivee, tiravai.

Yisuuva nnaakaraiyara kua yoketaivaa tiravai
(Matai 19:13-15; Rukaaso 18:15-17)

13 Yisuuva nnaakaraiya mmammaiyauvunu utuaiveera gioonna
kiaapu vooyaano ngiari nnaakaraiya vitada innasi nnida varuduu inna
ngiaammuauya iya ooqoo tiravai. 14 Ooqoo tuduu rikioo Yisuunna
nnannatooduu ari ngiaammuauya tunoo: Pikikiai nnaakaraiya niisi ngiatee.
Sa iya ooqoo kiatee. Nnaakaraivo kuaivaa rikioo ivaa iivaa roosiikiai gioonna
kiaapuuya fai Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki kuaaravai. Ivaara sa
aa nnaakara aaya ooqoo kiatee. 15 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo.
Nnaakaraiya akiairaama kuaivaa rikieeraivaa roosiima fai hama gioonna
kiaapu voovoono inna roosiima iinno Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
diraivaara kutaavaivee tiivoono fai hama Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
dira yoosinnaivaki kuanaravaivee, 16 kiaa kioo nnaakaraiya sootu utuoo
iyayaa ari yaakuuvaitana utuoo tunoo: Anutuuqo ngii tasipaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi hoona suvuauvaata kua tiravai
(Matai 19:16-30; Rukaaso 18:18-30)

17 Yisuuva itaa kua kiaa kioo aataru ari rikioovau kuanee kiaa vuduu
vaidi voovoono seenoo innasi ngioo inna yuku oyaivaki numa inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

avunni dioo vainno toorivu yau hara kioo vainno inna yaparainno tunoo:
Vitaira vaidi yoketaa-o, dee mmoorivai na iina tupatupaa variraivaa
varaanarannee? 18 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Aaniira niiyara
yoketaavaivee kiannannee? Anutuuqo mmuaavoono nnaasu yoketaavai
varinoo. Hama vaidi mmatayaa diaa voovoono yoketaavai varivai.
19 Mmaanna tuu kuaivaa vaa a rikiaannavai. Sa gioonna kiaapu voovai
ruputino putuaivee. A vaa nnaata vaati varaannaikua sa mmuara heera
aataruuvaa iikianee. Sa voovai mminnaivaa mmuara varaanee. Sa
unnakua kianee. Sa mmuara varee nakaaraivaa unnakua kianee. Ai
kaano koovaitanaara tuqinnaanee, 20 tuduu rikioo ivo inna sai tunoo:
Vitaira-o, vaa na ngiaammuau kiisayaa varia ree ngiee ngiee makee na
yokeena aa mmuakiaa kua mmaanna aayauvaa tuqinnama iikiauvaivee,
21 tuduu rikioo Yisuuva inna too vainno innara mmuduuya ruoo tunoo:
Mmuaa aataruvai hama a iikiannavai. Diitee viee ai mminnamminnaa
mmuakiaayauvai varee vaidi vooya mmiee irisai sikauyauvaa varee
mmanna haipu gioonna kiaapuuya mmianee. Mminoonno i irisai
yoketaivo ngiau aapu vainaravaivee. A iya mmi taika kiee ngiee ni
nnaagiai nookianee, 22 tuduu rikioo vaidiivo ari hoonahaanaiyauvo
kaayauma vauyauvaara yaata utuoo nniki apu varoo hanigioo ausa
mmuaararoovaa tasipama viravai.

23 Vuduu Yisuuva hanigia ari ngiaammuauya kiaa mmioo
tunoo: Gioonna kiaapu kaayau hoona suvuaiya Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa iikio kaayauma iya
mmuaararaanaravaivee, 24-25 tuduu rikiada ari ngiaammuauya iva tuu
kuaivaa rikiada nnikiaraida rikiooduu Yisuuva vo kuavai tunoo: Ni
ngiaammuauso, gioonna kiaapuuya Anutuuqo iyara dira yoosinnaivaki
kuaaree kiaa iikiaavo kaayauma iya mmuaararainoo. Puara pinaivaa
nnutuuvo kameraivo kuatiri aataruuvaki kuanaree kiaa iikio inna
mmuaararainoo. Gioonna kiaapu kaayau hoonahaana suvuaivo
Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuanaree kiaa iikio
kaayauma inna mmuaararainoo, 26 tuduu rikiada ari ngiaammuauya
pinaama nnikiaraida inna tunoo: Mo dataama vari gioonna kiaapuvoono
Anutuuqaa yoosinnaivaki aikiooma kuanarannee? 27 tuduu rikioo Yisuuva
iya too vainno tunoo: Mmatayaa diaiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
dira yoosinnaivaki hama yopeema ngiarinaidiri kuaaravai. Anutuuqoono
tinai fai iya kuaaravai. Anutuuqo fai mmuakiaa mmoorivai aikiooma
iinaravaivee, tiravai.

28 Tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: Mo vaa ta ti gioonna
nnaakaraata ti mminnaa mmuakiaayauvaatama pikiada i nnaagiai
nookiaunnanoo, 29 tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Na kua kutaavai
ngii giaa ngii miaunoo. Fai niiyaraata ni mmayaaya yoketaivaaraatama
gioonna kiaapu voovoono ari nnauvaa pikioo ari kata vayaiya pikioo ari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnunna nnayaiya pikioo ari kaano koovaitana pikioo ari nnaakaraiya
pikioo ari mmataiyauvaa pikioo 30 fai aa makee ta variaunna suai aavaki
fai irisai iyauvaanikaraama kava kava kaayauneetu varoo nnauyauvaa
varoo ari kata vayaiya vitoo ari nnunna nnayaiya vitoo ari kaanokiaiya
vitoo ari nnaakaraiya vitoo mmataiyauvaa varaanaravai. Fai iyauvaa
varanai ni kuaivaara vaidiiya mmoori maisaivaa inna mmikio kaayau
mmuaararaivaatama varaanaravai. Fai yapooma nnaagiai variaara
suaivaki ivo tupatupaa variraivaa varaanaravai. 31 Aanna makee kaayau
gioonna kiaapu tauraa variaiya fai nnaagiai variaaravai. Aanna makee
kaayau gioonna kiaapu nnaagiai variaiya fai tauraa variaaravaivee,
tiravai.

Yisuuva ari putinara kuaivaa kava tiravai
(Matai 20:17-19; Rukaaso 18:31-34)

32 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama Yerusareema
aataruuvau vida varuduu Yisuuvannaadee tauraa vuduu iva hama
aatuura kati Yerusareema vuuvaara ari ngiaammuauya nnikiarairavai.
Nnikiarauduu gioonna kiaapu iya nnaagiai nnuuya aatuuravai. Aatuuda
varuduu Yisuuva ari ngiaammuauya vitoo voovau kioo ngiari nnaasu
sudu varida vaidiiya inna iikiaara mmooriivaara iya kiaa mmioo 33 tunoo:
Rikiaatee. Ta Yerusareema kuaara iikiaunnanoo. Ta ivaki vikio fai vaidi
voovoono Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa vaidi Anutuuqaara kati puara
hudeera kieetaiyaata kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama kooyaa ni
vitainai iyaano na putinaraivaara kua yeena rau kiada ngiari voopinnaiya
mmikiai 34 iya niiyara raida kuaanuuvaa niiyaa visida ni ripiida ni
ruputu kikiai na putinaravai. Na putino taara suaivaitana taikano vooma
suaivaki Anutuuqo tinai na keenaa diitaanaravaivee.

Yakoopaya Yuvuaanaya Yisuunna yaparairavai
(Matai 20:20-28)

35 Tuduu rikiada Sevetainna mmaapuuvaitana Yakoopaya Yuvuaanaya
Yisuunnasi numa tunoo: Vitaira-o, ta titiiyara i yaparakiaunna kuaivaa
tiini iikianee, 36 tuduu rikioo Yisuuva ivaitana yapara ruoo tunoo: Na
aaniivai ngiivaitanaani iikiaiveeraida ngia kiaannee? 37 tuduu rikiada
ivaitana inna sai tunoo: A gioonna kiaapuuyara dinaraivaki a tinai
ta i tasipama variaaravai. Vuaivo i yaaku yaadudainningiaa varino
vuaivo i yaaku geedainningiaa varinaravaivee, 38 tuduu rikioo Yisuuva
sai tunoo: Ngia ni yaparakiaa kua oyaivaa hama arinaima rikiaanoo.
Na nnoori toori kapikaraivaa nnaanara iikiauvakidiri ngieevaitanaata
nnaarannee? Vaidiiya nnoori apira suaivaki nnooriivo iya rummua apu
kiaineema mmamma nniitaraivo ni rummua apu kiaivaa ngieevaitanaata
varaarannee? 39-40 tuduu rikiada sai tunoo: Fai ta nneeda varaaravaivee,

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuduu rikioo Yisuuva ivaitana sai tunoo: Aikioovai. Ni nnoori toori
kapikaraivakidiri fai ngieevaitanaata nnaaravee. Vaidiiya nnoori apira
suaivaki nnooriivo iya rummua apu kiaineema mmamma nniitaraivo
ni rummua apu kiaivaa ngieevaitanaata varaaravee. Inna aikioovai.
Vaidiivaitana vuaivo ni yaaku yaadudainningiaa varino vuaivo ni yaaku
geedainningiaa varinaraivo hama na nakaaraivaa roosiima ee-oo tinai
ivaitana variaaravai. Ii mmaata ivaitana ni Napoova vaidiiyani teerama
kiaivaitana fai mminai varada variaaravaivee, tiravai.
41 Nnaagiai ari ngiaammuau saido yaakuuvaitana Yakoopaya
Yuvuaanaya tuu kuaivaa rikiooduu kaayauma ivaitanaara iya
nnannateeravai. 42 Nnannatooduu Yisuuva ari ngiaammuau mmuakiaaya
aayanna tuduu innasi nnida nuunauduu iya tunoo: Vaa ngia taavai.
Ngiari voopinnaiya kieeta vaidiiya ngiari seenaiyara yaagueeqama
diaani ngiari nnoonnaiya iyara diaavai. 43 Itaama iikiaa aataruuvo sa
ngiiiki vakiaivee. Ngiiikidiri vaidi voovoono ngii kieetavai varinaree
tioo mmuakiaaya ngii mmoori vareera ngiaammuauvai varinaravai.
44 Ngiiikidiri vaidi voovoono ngii tauraa varinaree tioo sikaunnaadiri
yookaama kioo mmoori varaaneera viteera ngiaammuauvai roosiima
varinaravai. 45 Gioonna kiaapuuya ni mmooriivaa varaaraivaara hama Na
Vaidiivaa Mmaapuuvo tiiravai. Na mmuakiaa gioonna kiaapuuya mmoori
varee iya mminnamminnaa maisaiyauvaa irisaivaara putuee iya vitee
yoketaivau yapaanaraivaara na tiiravaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi avu huruutauvaa tuqinneeravai
(Matai 20:29-34; Rukaaso 18:35-43)

46 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama yoosinnaivaa
nnutuuvo Yerikoo nnida tarada kaayau gioonna kiaapuuyaatama iya
tasipama vida varuduu Timainna mmaapuuvaa nnutuuvo Batimiaava
avu huruutavai aataru siriivau hara kioo varioo gioonna kiaapuuya
sikaura ngiaaru tuoo variravai. 47 Varioo rikiooduu Yisuuva Nasareeta
diaa vaidiivo nninoo tuduu rikioo innara aayanna roo tunoo: Davuitiinna
oyaivakidiri diitaanna vaidi Yisuu-o, niiyara boo kianee, 48 tuduu rikiada
gioonna kiaapu kaayauyaano inna yaagueeqama kua pikiaaneera
tuduu rikioonnaata ivo puaisakama aayanna roo tunoo: Davuitiinna
oyaivakidiri diitaannakuavee. Niiyara boo kianee, 49 tuduu rikioo
Yisuuva aataruuvau dioo vainno tunoo: Innara aayanna tikio ngiaivee,
tuduu rikiada vaidi avu huruutauvaa tunoo: Sa yaata utira diitee
kuanee. Iva aiyara tinoo, 50 tuduu rikioo akiairauduu diitoo ari yaapa
apu kioo varuuvaa rabara pikioo Yisuunnasi viravai. 51 Vuduu Yisuuva
inna yaparainno tunoo: A aaniivai na i iikiaiveerainna kiannannee?
tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Vitaira-o, na ni avu aavaa safuuma
kava taanaraivaaraina i yaparakiaunoo, 52 tuduu rikioo Yisuuva inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tunoo: Kuanee. A niiyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee,
kiannaivaara a kati yoketaama hara kiee variannanoo, tuduu rikioo inna
avuuvo makee tuduu tuqinnama tooduu Yisuunna nnaagiai aataruuvau
viravai.

Yisuuva Yerusareema vuduu iya innara sirigairavai
(Matai 21:1-11; Rukaaso 19:28-40; Yuvuaano 12:12-19)

11 1 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama numa Yerusareema vainima
nnida yoosinnaivaitana nnutuuvaitana Betepakee Betaniaa
numa taapiivaa nnutuuvo Oriveeta ivau dida vauduu Yisuuva ari
ngiaammuauvaitana titoo 2 tunoo: Oro ukuaa yoosinna ivaki vida teekio
rikioo puara togii karaasa hama vaidiiya variaivo nnuunaivaki yeena
harukiaivo ngii too vainai teeda rukuasaa kiada vitada niisi ngiatee. 3 Fai
gioonna kiaapu voovoono ivaara ngii tinara: Ngia aaniira vitaannee?
tinai kiatee: Udaangaivoono ivaa vitaateera ti titaikiai ta ngiaunnanoo.
Ivo fai makee kava ti titanai ta kava vitada numa ai i mmiaaravaivee,
kiatee, 4 tuduu rikiada vida yoosinna vuuta idaa tooduu puara togiivaa
sipu oyaivaki haru kioovo iya too vauduu rakuasada variravai.
5 Rakuasada varuduu gioonna kiaapu ivau duuya iya teeda tunoo:
Mo ngia aaniivai iikiaaraida aa puara togii aavaa rukuasaannee?
6 tuduu rikiada Yisuuva iya kiaa mmuu kuaivaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmuduu rikiada ee-oo tuduu vitada nniravai. 7 Vitada nnida ngiari
yaapaiyauvaa togiivaa mmookaivau yapa kiooduu Yisuuva togiivaa
mmookaivau karoo variravai. 8 Varuduu teeda kaayau gioonna kiaapuuya
sirigaida varida vooya ngiari yaapaiyauvaa aataruuvau hooti kiooduu
vooya oro mmooriivakidiri yatari hammaraiyauvaa rakau utida numa
aataruuvau hootiravai. 9 Hooti kiooduu gioonna kiaapu Yisuunna tauraa
vuuyaata inna nnaagiai vuuyaatama aayanna raa rada tunoo: Anutuuqo
yoketaivovee. Udaanga Anutuuqo inna titooduu tuuvo nninaraivaara
ivo innara yoketaakiaivee. 10 Ti rubuungo Davuitiiva tiiyara duneema
iva tiiyara dinaraivaara Anutuuqo yoketaakiaivee. Anutuuqo ngiau aapu
variivo yoketaivovee, tiravai.
11 Tuduu Yisuuva Yerusareema vioo vioo oro nuunaira nnau pinaivaki
vioo mmuakiaa inneennavai haitatuunno varuduu rikioo upisiinno
ukuapidi aapidiinno varuduu rikioo ivo ari ngiaammuau yaakuuvaitana
yukukidiri taaramaatama vitoo yoosinna Betaniaa ivakira viravai.

Yisuuva nnaammuayaivaa tunoo: Sa kava iira vakianee, tiravai
(Matai 21:18-19)

12 Vidada oto Betaniaa vuru vauya patauduu ivaki pikiada kava
vara ranada Yerusareema nnida varuduu Yisuunna yeenna rauduu
13 ngieeradiri dioo vainno rooru tooduu yatari nnaammuayaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

roosuuvaa apuuvaa too oro iiraiyauvo vainoo kiaa tooduu hameetauduu
mmanna apuuyauvo nnaasu vairavai. Hama nnaammuayaivo iira
vaira suaivootauvaara mmanna apuuyauvo nnaasu vairavai. 14 Vauduu
Yisuuva yatari nnaammuayaivaa tunoo: Tupaa itaavai vakianee. Fai
hama vaidi voovoono keenaa i iiraivaa rasuku nnaanaravaivee, tuduu ari
ngiaammuauya inna kuaivaa rikieeravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki viravai
(Matai 21:12-17; Rukaaso 19:45-48; Yuvuaano 2:13-22)

15 Rikiada Yisuuvaatama Yerusareema vuduu ivo nuunaira nnau
pinaivaki vioo gioonna kiaapuuya ngiaammaiyauvaata puara
sipisiipaiyauvaatama vooya mmida irisai yookaa varooyaatama gioonna
kiaapuuya sikau yookaama kiada irisai varooyaatama yaagueeqama
titooduu mmaanai viravai. Vuduu ivo vaidi vooya sikau yanaiyauvaa
kiooduu irisai sikau mmuyaiyauvaa mmuuya parapaaraiyauvaa rauru
sereguatiima kioo vaidi vooya ngiaamma mirunnaiyauvaa varau yapa
kiada vooya mmida irisai yookaa varooya mmaata variraiyauvaatama
rauru sereguatiima kieeravai. 16 Sereguatiima kioo iya tunoo: Sa kava
mminnaiyauvaa varada nnau aakiaa aadaa vida nnida kiatee, 17 kiaa kioo
gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Anutuuqaa kua fafaara roovo
vainno tinoo: Ni nnauvo mmuakiaa gioonna kiaapuuya yaaku vareera
nnauvaivee. Anutuuqo itaa kua tikiainnaataida ngia mmuara furaiya
iirayaama aavaki iikiaanoo, tiravai.
18 Tuduu rikiada vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata
vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama Yisuuva itaama uuvaara rikiada
inna ruputuaaree kiaa iiravai. Gioonna kiaapuuya iva tuu kuaivaara
nnikiaraida varuuvaara iya Yisuunnara aatuuda pikieeravai.
19 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama hannauduu rikiada ii yoosinna
ivaki pikiada viravai.

Yisuuva nnaammuayaivaara tuu kua oyaivaa tiravai
(Matai 21:20-22)

20 Vidada oto vauya patauduu kava vara ranada aataruuvau
nnida tooduu nnaammuayaivaa nnaa hammara tuukaiyauvo eeyaa
aasannama taika kieeravai. 21 Taika kiooduu Petorooso Yisuuva
uuvaara yaata utuoo inna tunoo: Vitaira-o, taanee. Nnaammuayaivaa
a kiannaivo vaa kutaa aasannama kiainoo, 22 tuduu rikioo Yisuuva
ari ngiaammuauya tunoo: Aanna makee ngii avuuvau iikiauvaa teeda
ivaara yaata utida Anutuuqaara kutaavaivee kiatee. 23 Na kua kutaavai
ngii giaa ngii miaunoo. Fai gioonna kiaapu voovoono aa taapi aavaa
tinara: Tavagiauruee nnoori haruungaivaki kuanee, kiaa kioo fai
ari tii kuaivaara hama ivo taara yaata utuoo ivaara Anutuuqo kutaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iinaravee tino too fai Anutuuqo iinaravaivee. 24 Ivaaraina na ngii giaa
ngii miaunoo. Fai ngia yaaku varada mminnaa voovaara Anutuuqaa
yaparaida kiaara: Fai kutaa ta varaaravee, tida fai ngia varaaravai.
25 Ngia yaaku vareera suaivaki gioonna kiaapuuyara ngii nnannateenai
ivaara sa yaata utiraida ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmiatee.
Ngii Gioova ngiau aapu variivo irisaivaa ngii mminnamminnaa
maisaiyauvaara hama yaata utirainno fai rugaanaraivaara iyara
itaama iikiatee. 26 (Fai ngia hama ngii ausa mmuduuyaiyauvaa iya
mmiraida homo yaata utikio ngii Gioova ngiau aapu variivo hama ngii
mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee,) tiravai.

Yutayaiya Yisuunna ari mmooriivaara inna yaparairavai
(Matai 21:23-27; Rukaaso 20:1-8)

27 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama Yerusareema nnidada ivo ngioo
nuunaira nnau pinaivaki nuainno varuduu vaidi Anutuuqaara kati
puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi
yokovaiyaatama innasi nnida 28 inna yaparaida tunoo: Gioono i tikiainna
aa mmoori aayauvaa a iikiannannee? Dee vaidi kieetavoono i tikiainna
a iikiannannee? 29 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Kii neeta vo
kuavaara ngii yaparainai fai ngia ni sai tikiai fai na ivo ni tikiai na
iikiauvaara kooyaa ngii giaa ngii minai ngia rikiaaravai. 30 Ni giaa ni
miatee. Gioono tuduu Yuvuaano nnoori apira vaidiivo gioonna kiaapuuya
nnoori apuunnee? Vo Anutuuqoono tuduunno uunnee? Vara vaidiiyaano
tuduunno uunnee? 31 tuduu rikiada iya ngiariiki ngiariiki yaparaida
tunoo: Ta dee kuavai sai kiaarannee? Fai ta inna sai kiaara: Anutuuqoono
tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikio rikioo mo fai ivo ti sai tinara: Mo ngia
aaniira hama inna kuaivaara kutaavaivee tiravainnee? tinaravai. 32 Fai
ta kiaara: Vaidiiyaano tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikiai fai gioonna
kiaapuuya ti kiaaravaivee, tiravai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
Yuvuaanaara tunoo: Vaidi forofetaivovee, tuuvaara vaidi kieetaiya
gioonna kiaapuuyara aatuuravai. 33 Iya itaa kua kiaa kiada Yisuunna
kuaivaa sai tunoo: Hama teeta taunnavaivee, tuduu rikioo Yisuuva iya
sai tunoo: Hama ngia ni kuaivaa sai kiaivaara fai na hama ngii kuaivaa
sai tinaravai. Ivo ni tikiai na mmooriivaa iikiau oyaivaa fai hama na ngii
giaa ngii minaravaivee, tiravai.

Yisuuva vuaina mmoori varooyayaadiri mmataama kioo tiravai
(Matai 21:33-46; Rukaaso 20:9-19)

12 1 Yisuuva mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo
vaidi kieetaiya tunoo: Vaidi voovoono ari vuaina mmooriivaa
vara kioo hanikiaivaa rau kioo hauyauvaa utu kioo ari vuaina iiraiyauvaa
kagigainara soopaivaa hanuu teerama kioo ari mmoorira haitatuura

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

saasaaya nnau hokobaivaa heeka kiaivai. Heeka kioo vaidiiya inna
mmooriivaara haitatuuda iira vooyauvai ngiari mmoori varaa irisaiyauvaa
ngiariyara varaateeraivaara iya kiaa mmi kioo ngieera vo yoosinnaipi
varinara kuaivai. 2 Vioo vioo oro ngieera yoosinnaivaki hara kioo varioo
yapooma vuaina iiraiyauvaa rasukuaara suaivo nnikio mmoori nakaaraivo
ari mmoori vareera ngiaammuauvaa vuaina mmooriivaara haitatuura
vaidiiyasi titaikio vuaina iira vooyauvai varaanara kuaivai. 3 Kuaikiai
teeda vuainaivaara haitatuukiaiyaano akiairaikiai inna utu kiada vaida
iya pinaama inna ruputida inna ripiida vuaina iiraiyauvaa irisaiyauvaa
hama inna mmirama kiada kati titaa kiaavo nniivai. 4 Ivo nnikio mmoori
nakaaraivoono kava ari ngiaammuau voovai titaa kiaikio kuaikiai teeda
inna vuakieetaivaa rida ruannamooqama kiada kaayau kuakuaakua
maisaivaa inna tida hama innara yoketaakiaavai. 5 Mmoori nakaaraivoono
kava ari ngiaammuau voovai titaa kiaikio kuaikiai teeda inna ruputu
kiaavo putivai. Ivo makemakee ari ngiaammuauya titoo varikiai vooya
rida rubanikaiya vara ranada ngiaani aavata ruputuaiya putuaavai.
6 Mmoori nakaaraivo ngiaammuaura buaama taikio kuminaikio rikioo
ivo nnaagiai yaata utuoo ari mmaapu mmuaa tuanaa innara mmuduuya
ruaivaa titoo tinoo: Ni maapu mmuaa tuanaavai. Fai na inna titaa kino
vinai rikiada inna kuaivaa arinaima rikiada hama inna ruputuaaravaivee,
7 kiaa kioo inna titaa kiaikio kuaikiai teeda mmooriivaara
haitatuukiaiyaano inna teeda ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida kiaanoo:
Ari koonna mminnaa mmuakiaayauvai varaanaraivoonno aa nninoo.
Nnikiai ta inna mminnaa mmuakiaayauvai varaaraivaara inna ruputikio
putuaivee, 8 kiaa kiada ruputu kiada inna mmammaivaa hanikia mmaanai
kagaari kiaavaivee, tiravai.

9 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo vaidi kieetaiya yaparainno tunoo:
Mo mmoori nakaaraivo fai dee mmoorivai iinarannee? Fai ivo numa
vuainaivaara haitatuukiaiya ruputu kinai putikio ari vuaina mmooriivaa
vaidi vooya mminai haitatuukiaaravai. 10 Anutuuqaa kua fafaaraivo
vaivaa vaa ngia yaarida rikiaavai. Fafaaraivo vainno tinoo:

Sikau nnau heekeeraiyaano sikau voovai teeda
maisavaivee kiaa kiada pikiaavai.
Yaagueeqa yatariivaa pupukiaivaa mmaara
hara kiaa kuabaivaa roosiima
ii sikau ivo nnau ipunnaivaki vaivo
inna yoketaavai.

11 Udaanga Anutuuqoono iira mmoorivai.
Ta taunnano inna mmooriivo yoketainno
ari vookarainoo.

Fafaaraivo vainno itaa kua tiivaivee, 12 tuduu rikiada Yutayaiya
kieetaiya Yisuuva iyayaadiri mmataama kioo tuu kuaivaa rikiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inna utida ruputuaaree kiaa kiada tooduu gioonna kiaapuuya innara
mmuduuya ruduu rikiada aatuuda pikiada viravai.

Vaidiiya sikau takiisa mmiraivaara Yisuunna yaparairavai
(Matai 22:15-22; Rukaaso 20:20-26)

13 Vaidi Farisaiyaata vaidi Herootaa nnaagiai nuairaiyaatama
ngiari seena vooya Yisuunnasi titooduu iya innasi tiida ivo kuaivaa
koonnama tioo haruruaiveera kuaiyauvaa inna yapara ruaara viravai.
14 Vida inna tunoo: Vitaira-o, vaa ta i taunnavai. A kua kutaa tira
vaidikuavee. Gioonna kiaapuuya aiyara yaata utuaivaara hama a
pinaama yaata utuannavai. Vaidi kieetaiyaraata vaidi kuminaiyaraatama
a mmuaavaugiataama yaata utuannaivaara iya aiyara yaata utuaivaara
hama a pinaama yaata utuannavai. A Anutuuqaa mmoori aataruuvaa
safuuma mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiannakuavee. Ta vo
kuavaara i yaparaikiai sai ti kiaa ti mmianee. Roomaaya kieetaivaasi
ta sikau takiisa yapaara aataruuvo yoketaa aataruvainnee? 15 Fai ta
yapaarannee? Vara hama yapaarannee? tuduu rikioo Yisuuva iya inna
iida taaree kiaa uuvaa vaa ivo too rikioo iya tunoo: Ngia aaniira ni
iida taaree kiaa numa ni iikiaannee? Sikau mmuyai voovai varada
numa ni vitaikiai na taanaravaivee, 16 tuduu rikiada sikau mmuyai
voovai varada numa inna vitauduu too Yisuuva iya tunoo: Aanna giaa
kieetavai mmannammannaavainno vainnee? Aanna giaa nnutuvainno
vainnee? tuduu rikiada inna sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa
mmannammannaivoota inna nnutuuvootama ivau vainoo, 17 tuduu rikioo
tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mminnaiyauvaa safuuma ari mmiatee.
Mo Anutuuqaa mminnaiyauvaa safuuma ari mmiatee, tuduu rikiada iya
iva tuu kuaivaara kaayauma nnikiaraida yaata utiravai.

Satuukaiyaano putiraiya kava diiteeraivaara Yisuunna yaparairavai
(Matai 22:23-33; Rukaaso 20:27-40)

18 Vaidi Satuukaiya vaidi putuuyara tunoo: Fai hama kava
diitaaravaivee, tuuyakidiri vooya numa Yisuunna yaparaida tunoo:
19 Vitaira-o, Musiiva vo aataruvai tiiyara fafaara roo tunoo: Vaidi
voovoono nnaataivaa vara kioo hama nnaakaraivaa mmateerainno
putino ari nnaataivo variivaa ari kataivoono vara kioo ari vayaannara
tuoo nnaakaraiyauvaa mmataanaravaivee. Musiiva itaa kua tiravai.
20 Vo suai voovaki kata vayaa yaaku saivai sainaidiri taaravaitana
varuuya ngaruuvoono nnaata vara kioo hama nnaakara mmateerama
kioo kati putiravai. 21 Putuduu ngamiisaivo inna muaadaivaa vara kioo
hama nnaakara mmateerama kioo kati putuduu yaaguaavaano inna
muaadaivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo kati putuduu
22 mmuakiaa kataunna nnaagiaidootama mmuai gioonnaivaa vara kiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuaikaraama putiravai. Putuduu nnaagiai tuanaa gioonnaivootama
putiravai. 23 Itaama vaikiai yapooma gioonna kiaapu putuaiya kava
diitaara suaivaki fai gioonnaivo giaa nnaatavai varinarannee? Mo yaaku
saivai sainaidiri taarama ii vaidi idoono inna vareeravaivee, tiravai.
24 Tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia koonnama yaata utida itaa
kua kiaanoo. Mo aaniira ngia itaa kua kiaannee? Ngia hama Anutuuqaa
fafaara roo kuaivaa arinaima rikiada hama inna yaagueeqaivo vaivaa
tuqinnama taivaaraida ngia koonnama yaata utida itaa kua kiaanoo.
25 Fai gioonna kiaapu vaa putuaiya diitaara suaivaki kava diitada
hama nnaata vaati varaaravee. Fai iya aangeraiya ngiau aapu variaiya
roosiima variaaravee. 26 Gioonna kiaapu vaa putuaiya kava diitaaraivaara
Musiinna yanaivau vai kuaivaa vaa ngia yaarida rikiaavai. Nnaaru yatari
kiisaivaki ikiaivo tooduu hama yatari apuuvaa taa tamooqoovakidiri
Anutuuqo Musiinnaata kua tioo tunoo: Na i nnaakukiaiya Aaparahaamo
Isaako Yakoopainna Anutuuqovee, tiravai. 27 Vaidi taaravooma nnaaru
putuuya inna avuuvau homo varuuvaara Anutuuqo itaa kua tiravai.
Anutuuqo gioonna kiaapu vaa eeyaara putuaiya hama iya Anutuuqovee.
Gioonna kiaapu variaiya Anutuuqovee. Ngia kaayauma kumimakamaida
yaata utuaanoo, tiravai.

Yisuuva kua mmaanna tauraanaivaara tiravai
(Matai 22:34-40; Rukaaso 10:25-28)

28 Tuduu vaidi kua mmaanna kiaa mmira voovoono Yisuuva vaidi
Satuukaiyaata kua tuuvaa rikioo iva iya arinaima sai tuu kuaivaa
rikiooduu inna yoketauduu rikioo vo kuavaara numa inna yaparainno
tunoo: Dee kua mmaannavoono mmuakiaa kua mmaanna tiraivaa
yaatarainnee? 29 tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Aa kua na
tinara kua aavo mmuakiaa mmaanna tira aataruuyauvaa yaatarainoo.
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Isarairaayaso, rikiaatee.
Udaanga ti Anutuuqo ari mmuaa tuanaavai nnaasu varinoo. 30 I
Udaanga Anutuuqaara mmuduuya ruee ai ausa mmuduuya mmuakiaavai
inna mmianee. Ai vaidi kaanaivaatama ai yaata vuatinniivaata ai
yaagueeqaivaatama mmuakiaavai inna mmianee, 31 tikio inna inanoo
kua mmaanna tuuvo vainno tinoo: E aiyara tuqinnaannaneema ai
seenaiyaraatama tuqinnee iyara mmuduuya ruanee. Aa kua mmaanna
tuu aavaitana mmuakiaa kua mmaanna tuuyauvaa yaataraivaivee,
32 tuduu rikioo kua mmaanna kiaa mmira vaidiivoono Yisuunna tunoo:
Vitaira-o, aikioovai. A kua kutaavainna kiannanoo. Udaanga Anutuuqo
mmuaa tuanaavai varinoo. Hama ari vo anutuuvoovootaivai. 33 Ivaarainno
gioonna kiaapu voovoono Udaanga Anutuuqaara mmuduuya ruoo ari ausa
mmuduuya mmuakiaavai inna mmioo ari yaata vuatinni mmuakiaavai
inna mmioo ari yaagueeqa mmuakiaavai inna mmiaivee. Iva ariiyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuqinnaineema ari seenaiyaraatama tuqinnoo iyara mmuduuya ruaivee.
Aa taara mmaanna tuu aataru aavaitana ta rikiada iikiaunnaivo inna
yoketaavai. Aa aataru aavaitanaano nnaaru Anutuuqaara kati puara
sipisiipaiyauvaa hudoo aataruuvaa yaataraivaivee, 34 tuduu rikioo Yisuuva
ivo tinniyaadiri kua tuuvaa rikioo inna kua sai tunoo: Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaa a varaanaivaarainna e muaraagainna kiisa suai
varaanarainna iikiannanoo, tuduu rikiada nnaagiai hama kava vaidi
voovoono yopeema vo kua vooyauvaara inna yaparairavai.

Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara Yisuuva tiravai
(Matai 22:41-46; Rukaaso 20:41-44)

35 Yisuuva homo nuunaira nnau pinaivaki gioonna kiaapuuya kuaivaa
kiaa mmioo varioo tunoo: Mo dataama kiada kua mmaanna kiaa mmira
vaidiiya kiaanoo: Vaidi Anutuuqo mmataama kioovo Davuitiinna oyai
tuanaivakidiri diitoovovee, kiaannee? 36 Nnaaru Mmannasa Yoketaivoono
Davuitiinna tasipama varuduu Davuitiiva kuaivaa fafaarainno tunoo:

Udaanga Anutuuqoono ni Udaangaivaa tunoo:
A ni yaaku yaadudainningiaa
vaidi nnoonnavai varianee.
Varia ree vinanai na tinai
fai a ai nnammutuaiya yaatara kiaanaravaivee, tiravai.

37 Davuitiivaano fafaara roo itaa kua Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivaara tunoo: Ni Udaangaivovee, tuuvaara hama Anutuuqo
mmataama kioo vaidiivo Davuitiinna oyaivakidiri nnaasu diiteeravaivee.
Yisuuva itaa kua tuduu rikiada gioonna kiaapu kaayauya inna kuaivaa
rikiooduu iya yoketauduu inna kuaivaa rikiada nnaasu variravai.

Sa kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama iikiaiyauvunugiataama iikiatee
(Matai 23:1-36; Rukaaso 20:45-47)

38 Varuduu Yisuuva kuaivaa iya kiaa mmioo varioo tunoo: Kua
mmaanna kiaa mmira vaidiiya iira aataruuyauvaa tuqinnama haitatuuma
teeda sa iya roosiima iikiatee. Iya buruqa hokobaiyauvaa rau varada
gioonna kiaapuuya yeenna yookaira mmatuuya vuutaiyauvaki nuaikiai
iya teeda iyara vaidi nnoonnayavee kiateeraivaara nookiaavai.
39 Iya nuunaira nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyauvunura nnaasu
mmuduuya rida variaavai. Iya buusaiyauvaa nneera suaiyauvaki
kieetaiya varira mmaataiyauvunura nnaasu mmuduuya rida variaavai.
40 Iya oro gioonna muaadaiya unnakua nnammari kuaivaa tida iya
mminnamminnaiyauvaa ngiariiyara kati vara kiada nnaagiai oro
mmanna avaiyauvakidiri hokobama yaaku varaavai. Iya itaama
iikiaivaara ngiari irisai pinaa maisaivo vainaravaivee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Gioonna muaadaivo taara sikau kiisaivaitana yapeeravai
(Rukaaso 21:1-4)

41 Yisuuva itaa kua kiaa kioo numa nuunaira nnau pinaivaki varioo
kati Anutuuqaara yapeera sikau nnaamuruuvaa vainima hara kioo
varioo tooduu kaayau gioonna kiaapuuya ngiari sikauyauvaa sikau
nnaamuruuvaki yapada varuduu teeravai. Iva iya too vauduu rikiada
gioonna kiaapu kaayau hoona suvuauya numa kaayau sikauyauvaa
yapeeravai. 42 Yapa kiooduu ivo too vauduu mmanna haipu gioonna
muaada voovoono numa sikau kiisa kookeevaitana yapa kiooduu
sikauvaitana hama pinaavai vairavai. Kiisakiata vairavai. 43 Vauduu
too Yisuuva ari ngiaammuauya maavee tuduu innasi nnuduu iya tunoo:
Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Aa gioonna muaada mmanna
haipu gioonna aavaa sikau kiisa yapa kiaivaitanoono mmuakiaa gioonna
kiaapuuya sikau nnaamuruuvaki yapa kiaa sikauyauvaa yaataraivai.
44 Gioonna kiaapu hoona suvuaiya kaayau sikau vaiyauvakidiri vooyauvai
nnaasu varada yapa kiaavo gioonnaivo hama sikaunnaataivo mmuakiaa
sikau innasi vaivaitana eyommaa varoo yapa kiaivai. Iva ari yeenna
varaanee tii sikau eyommaakiatatana varoo sikau nnaamuruuvaki
yapa kiaivaara inna sikauvaitanaano gioonna kiaapuuya yapa kiaa
sikauyauvaa yaataraivaivee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaa havarataaraivaara tiravai
(Matai 24:1-2; Rukaaso 21:5-6)

13 1 Yisuuva nuunaira nnau pinaivakidiri vioo varuduu ari
ngiaammuau voovoono inna tunoo: Vitaira-o, taanee. Aa sikau
nnau aayauvoota sikauyauvootama yoketaa tuanaa pinaayauvaivee,
2 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Aqaa nnau pinaa nnau aayauvaa
vaa a taannanoo. Fai vaidiiya mmuakiaa aa nnau aayauvaa havarata
taika kikio rikioo fai hama seena sikau voovai ari seena sikau voovai
mmaataivau tasipama vainaravaivee. Fai mmuakiaavai havarata
taikaanaravaivee, tiravai.

Maisa mmooriivo nninaraivaara Yisuuva tiravai
(Matai 24:3-14; Rukaaso 21:7-19)

3 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama nuunaira nnau
pinaivaa pikiada ukuapi taapi Oriveeta oro hara kiada varuduu Petorooso
Yakoopo Yuvuaano Adiriaasainna ngiarivana innasi vida inna tunoo:
4 Ti kiaa ti mmianee. A kianna kuaivo daira suai vainarannee? Dee ari
vookarai mmoorivai vainai fai ta teeda mmuakiaa kua a kiannaivaara
yaata utida kiaara: Vainima vainaravee, kiaarannee? 5 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi voovoono ngii unnakua kiaa kioo aataru

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

maisaivau ngii vita yapeenoora tuqinnama haitatuukiatee. 6 Fai kaayau
vaidiiya mmuaavai mmuaavai nnida ni nnutuuvaa ngiariiyara tida
voovoono tinara: Aanna Anutuuqo mmataama kioo vaidiivoona ngiaunoo,
tinai fai kaayau gioonna kiaapuuya iya unnakua kiaivaa rikiada kiaara:
Kutaa kuavaivee, kiaaravai. 7 Fai gioonna kiaapuuya vainiivau rapiraivaa
rikiada ngieera rapira mmayaayaivaa rikiada sa ivaara nnikiaraida
aatuukiatee. Rapiraivonanaa tauraa vaino too ngiau mmata taikeera
suaivo fai hama makee tino nninaravaivee. 8 Fai gioonna kiaapu voovaki
variaiya diitada gioonna kiaapu voovaki variaiyaatama rapuaaravai. Fai
vo kieeta voovoono diitoo vo kieetavaata rapinara iinai rikiada fai ngiari
gioonna kiaapuuya rapuaaravai. Fai vo mmata vo mmata mmataa kuaru
utinaravai. Fai vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki aarareeraivo vainai
rikiada gioonna kiaapuuya kaayauma yeennara kiaaravai. Gioonnaivo
nnaakaraivaa mmataanara suaivaki kiisama nniitareeraivaa varoo
nnaagiai pinaama nniitareeraivaa varaivai. Ivaa roosiima ii aataru iyauvo
nninara suaivaki tauraa kiisavai vainno nnaagiai fai pinaavai vainaravai.
9 Ngiengieenoo ngiingiiiyara tuqinnama haitatuukiatee. Fai vaidi
vooya ngii vitada ngiari kieetaiyasi kua pinaana ngii yapaaravai. Fai
iya ngii vitada ngiari nuunaira nnauyauvaki yapa kikiai vaidiiya ngii
ripiikiaaravai. Ngia niiyara kutaavaivee kiaivaara iya ngii vitada vaidi
kieetaiyasi vida kua pinaana ngii yapa kikiai fai ngia ni mmayaaya
yoketaivaa vaidi kieetaiya kiaa mmiaaravai. 10 Tauraa gioonna kiaapuuya
ni mmayaaya yoketaivaa mmuakiaa mmata variaiya kiaa mmi taika
kikio nnaagiai ngiau mmataivo taikaanaravai. 11 Fai vaidiiya ngii
vitada kua pinaana ngii yapa kikiai sa ngia iya sai kiaara kuaivaara
mmuaanaa yaata utida tauraa teerakiatee. Kua pinaana ngii yapeera
suaivaki Anutuuqo ngia sai kiaara kuaivaa ngii yaatana yapanai rikiada
ivaa sai kiatee. Ngia sai kiaara kuaivo hama ngiengieenoo kiaaravai.
Fai Mmannasa Yoketaivoono ngii giaa ngii minai kiaaravai. 12 Vaidi
vooyaano fai ngiari kata vayaiya vitada vaidi vooya mmikiai iya
ruputikiai putuaaravai. Fai vaidiiya ngiari uru nnaakaraiya vitada vaidi
vooya mmikiai ruputikiai putuaaravai. Fai nnaakaraiya ngiari kaano
kooya mmooka hanigia mmida iya ruputuateeraivaara vitada vaidi
vooya mmiaaravai. 13 Ngia niiyara kutaavaivee kiaivaara gioonna kiaapu
kaayauya ngii teeda hama ngiiiyara mmuduuya ruaaravai. Fai gioonna
kiaapu voovoono niiyara kutaavaivee tioo yaagueeqainono ari putira
suaivaki Anutuuqo inna vitoo yoosinna yoketaivaki yapaanaravai.

Mminnaa maisai ari vookaraivo nninaravaivee
(Matai 24:15-28; Rukaaso 21:20-24)

14 Gioonna kiaapuuya aa na tinara kua aavaa yaarida arinaima rikiaatee.
Fai ngia teekio mminnaa maisa ari vookaraivo hama ivo diraivaki fai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

dioo vainaravai. Fai ivo dioo vainai teeda ngia Yutayaa variaiya ngiingii
yaatu aatuuda taapiivaura seenada kuatee. 15 Fai gioonna kiaapu voovoono
ari nnauvaa vainiivau iikiaivo sa ari mminnamminnaiyauvaa varaanara
nnauvaki kuaivee. 16 Fai gioonna kiaapu voovoono ari mmooriivaki iikiaivo
ari yaapaivaa mmoori tooyaivau yapa kiaivaa sa kava vara ranoo vioo ivaa
varaivee. 17 Boo, ii suai ivaki gioonna nnaakara sunnaakiaiyaata gioonna
nnaakara meedi ruaiyaatama kuaaraivo iya mmuaararainaravai. 18 Vati
pinaa rira suaivaki vivoora kiaa yaaku varaatee. 19 Iqii suai ivaki kaayau
maisa mmuaararaivo ari vookaraivai vainno mmuakiaa mmuaararaiyauvo
gioonna kiaapuuyaki vaiyauvaa yaataraanaravai. Nnaaru Anutuuqo
ngiau mmata uu suaivaki varuuya varia rada nnidada makee aa suai ta
variaunnaivaki variaiya hama kaayau maisa mmuaararaivo itaama vaivaa
taavaivee. Fai yapooma variaaraiya hama itaama vai mmuaararaivaa
taaravai. 20 Iqii suai ivaara Udaanga Anutuuqo paanna suaivai mmataama
kioo tiravai. Fai hama paanna suaivaa yapa kinai fai gioonna kiaapuuya
putu taikaaravai. Anutuuqo gioonna kiaapu ariiniee kiaa mmataama
kiooyara yaata utuoo suaivaa paannavai yapa kieeravai.
21 Fai iqii suai ivaki gioonna kiaapu voovoono ngii tinara: Taatee.
Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo aavaki varinoo, tinai sa inna kuaivaa
rikiaatee. Fai voovoono tinara: Iqiivaki varinoo, tinai sa inna kuaivaa
rikiaatee. 22 Fai unnakua vaidi vooya nnida voovoono ariiyara tinara: Na
Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo ngiaunoo, tino fai voovoono ariiyara
tinara: Na forofetaavai ngiaunoo, tinaravai. Fai itaa kua kiaaraiya ari
vookara ari vookarai mmooriiyauvaa iikiaaravai. Anutuuqo gioonna
kiaapu ariiniee kiaa mmataama kiaiya unnakua tiraiyaano iya unnakua
kiaa kiada iya iida aataru maisaivau iya vita yapaaraivaara ari vookara
ari vookarai mmooriiyauvaa iikiaaravai. 23 Rikiaatee. Na aanna iya
iikiaaraivaara na mmuaanaa ngii giaa ngii miaunoo.

Yisuuva kava mmatayaa tiinaraivaara tiravai
(Matai 24:29-31; Rukaaso 21:25-28)

24 Ii kaayau maisa mmuaararai suai ivo taikano nnaagiai suaivaki
suaivo ngioo upisiima tu kioo vaino too kuraagaivo nnino hama
mmeekiaivo teeno too 25 aakiapuaiyauvo ngiauvaudiri tasukua roo
tuoo vino yaagueeqa mminnaa ngiau aapu vaiyauvo ngiari aataru
nuairaiyauvaa pikiada sabisaabi kuaaravai. 26 Itaama vainai teeda Na
Vaidiivaa Mmaapuuvoono nama aakiaidaadiri kaayau ari vookarai
yaagueeqaivoota ari vookarai mmeekiaivootama ni tasipanai na
tiinaraivaa fai iya taaravai. 27 Fai na aangeraiya titanai teeda mmuakiaa
yoosinnaiyauvaki nuaida suai raari raipinnai vida suai haatapaipinnai
vida tooya sainai vida tooya sainai vida Anutuuqo ariiniee kiaa
mmataama kiaiya rupi nuunaida vitada innasi ngiaaravee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva nnaammuayaivaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 24:32-35; Rukaaso 21:29-33)

28 Na yatari nnaammuayaivaudiri mmataama kiee tinai ngia rikiaatee.
Nnaammuayaivo mmunni raikiai ngia teeda kiaanoo: Nuanuuvo vainima
nnikioonno mmunni rainoo, kiaavai. 29 Mmuaikaraama ii na ngii giaa
ngii miau kua iyauvaa kaanaiyauvaa ngia teeda rikikio na tiinara
suaivo mmuaanaa vainima vainaravai. 30 Na kua kutaavai ngii giaa ngii
miaunoo. Gioonna kiaapu aanna makee variaa aaya hama putiraida
homo varikio suaivo nnino ii aataru iyauvo fai vainaravai. 31 Ngiau
mmataivo fai taikaanaravaivee. Ni kuaivo fai hama taikaanaravai. Fai
tupatupaa vainaravaivee.

Hama voovoono na tiinara suaivaa too rikiaivai
(Matai 24:36-44)

32 Hama gioonna kiaapu voovoono na tiinara suaivaa too rikiaivai.
Aangeraa ngiau aapu variaiyaatama hama teeda rikiaavai. Na inna
Mmaapuuvo neetama hama tee rikiauvai. Ari ni Napoovaano nnaasu too
rikiaivai. 33 Ngia hama na tiinara suaivaara arinaima teeda rikiaivaara
tuqinnama mmannammanna haitatuukiatee. 34 Na tiinaraivo aa na
mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kiee tinara kuaivaa roosiima
vainaravai. Vaidi voovoono ngieera vo yoosinnaivakira kuanara iinno
varioo ari mmoori vareera ngiaammuauya mmooriivaa mmuaavai
mmuaavai vitaama iya mmi kioo ari nnauvaki pikioo keegiana haitatuura
kieetaivaa tinoo: Eenoo iya haitatuukianee, 35 kiaa kioo ngieera ari voopi
vioo kiaivai. Vioo kiaikiai rikiada inna ngiaammuauya ivo nninaraivaara
hama rikieerama kiada variaaneema fai na tiinaraivaara ngia hama
rikieerama kiada variaaravai. Fai na kiisama upisiinara kannokannoonai
tiinarannee? Vara na heena tammaana tiinarannee? Vara kakaraa
tauraanaivo akua tinai na tiinarannee? Vara suaivo reera kinai na
tiinarannee? Ivaaraida haitatuukiatee. 36 Na akiairaama tiinarainainnaata
ngia vuru vairayaama varida kumimakakiaarainnoo. 37 Na ngiiiyara
haitatuukiateera kiau kuaivaa mmuakiaayara kiaunoo: Tuqinnama
haitatuukiatee, kiaunoo. Yisuuva itaa kua tiravai.

Vaidiiya Yisuunna mmaara kua kiaa yeena rairavai
(Matai 26:1-5; Rukaaso 22:1-2; Yuvuaano 11:45-53)

14 1 Nnaaru Anutuuqo Iyiipadiri Yutayaa gioonna kiaapuuya
vitoo yoketaivau yapoovaara iya buusa pinaivaa nnutuuvo
Varaigiataivaa nneeravai. Ii buusa ivaa nneera suaivaki iya bereetaivaa
hama puuqaira yeennaivaa tasipama hudooyauvaa nneeravai. Iqii suai
ivaa nneera suaivo vainima vauduu homo taara suaivaitana vairavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vauduu Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata kua mmaanna kiaa
mmira vaidiiyaatama hataumakinaa Yisuunna vitada ruputuaaree kiaa
iida tunoo: 2 Gioonna kiaapuuya nuunaida kumimakaida rapivoora ta
hama buusa nneera suaivaki Yisuunna utida ruputuaaravaivee, tiravai.

Gioonnaivo heenna suuya suuda yoketaa vuuvaa Yisuunnayaa apiravai
(Matai 26:6-13; Yuvuaano 12:1-8)

3 Tuduu Yisuuva yoosinna Betaniaivaki vaidi voovai nnutuuvo Simoonoono
nnaaru inna mmammaivau buunna hoovo vaa maafama kiooduu yoketaama
varuuvaa nnauvaki hara kioo variravai. Hara kioo varioo yeenna nnoo
varuduu gioonna voovoono nniravai. Vaa ivo sikau pinaivaadiri yookaama
kioo heenna suuya suuda yoketaa vuuvo sikau tooriivaki vauvaa varoo numa
nnuugaivaa rummua ruaimi kioo Yisuunna kieetaivau tusaa apiravai. 4 Tusaa
apuduu gioonna kiaapu vooya iva inna uuvaa tooduu iya nnannatooduu
ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Aaniirainno heenna suuya
suuda yoketaa kuai aavaa kuminayaa kagaari kiainnee? 5 Ivo ivaa varoo
vaidiiya mmiitiri. Irisai kaayau sikau yanaiyauvaa (300) varoo gioonna
kiaapu mmanna haipuuya mmiitirivee, kiaa kiada kaayau yaagueeqama
inna tiravai. 6 Tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Pikiaatee. Ngia aaniiraida inna
kiaannee? Ivo yamaa aataruvainno ni iinoo. 7 Mmanna haipu gioonna
kiaapuuya tupatupaa ngii tasipama hara kiada varikiai sikauyauvaa ngii iya
mmiatainai mmiatee. Hama na tupatupaa ngii tasipama varinaravai. Ivo
niiyara iinee tiivaa iivaivee. 8 Ivo na putinai vaidiiya ni hakuaaraivaara yaata
utuoo mmuaanaa ni mmammaivau tusaa apinoo. 9 Na kua kutaavai ngii
giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variaiya ni
mmayaaya yoketaivaa kiaa mmikiai rikiada fai aa gioonna aavo ii mmayaaya
ivaatama rikiada innara yoketaama yaata utuaaravaivee, tiravai.

Yutaaso Yisuunna iya vitainaraivaara ee-oo tiravai
(Matai 26:14-16; Rukaaso 22:3-6)

10 Tuduu Yisuunna ngiaammuau voovai nnutuuvo Yutaaso Isariooto
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyasi vioo Yisuunna kooyaa
iya vitainaraivaara iyasi viravai. 11 Vioo iyaata kua tuduu rikiada iya
kaayauma sirigaida irisai sikau inna mmiaaraivaara kua kiaa teerama
kieeravai. Iya kua kiaa teerama kiooduu rikioo ii suai ivakidiri iva
faannama roo varia roo vioo varioo dee suai tuanaavai nnino rikioo iva
Yisuunna kooyaa iya vitainaraivaara haitatuuravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyaatama buusa Varaigiataivaa nneeravai
(Matai 26:17-25; Rukaaso 22:7-14,21-23; Yuvuaano 13:21-30)

12 Buainnonno tooduu Yutayaiya buusa nneeda bereetaivaa hama
puuqaira yeennaivaa tasipama hudooyauvaa nneera tauraa suaivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nniravai. Ii suai ivaki iya puara sipisiipa nnaakaraiyauvaa ruputu kiada
buusa Varaigiataivaa nneeravai. Ii buusa ivaa nneera suaivaki Yisuunna
ngiaammuauya numa inna yaparaida tunoo: Ta dee nnauvaki vida buusa
Varaigiataivaa a nnaanaraivaa aini teerakiaunnannee? 13 tuduu rikioo
Yisuuva ari ngiaammuau taaravaitana titoo tunoo: Ngia vidada oro
yoosinna pinaivaki teekio vaidi voovoono nnoori tooriivaa apu varoo ngii
saidi nninai teeda inna nnaagiai vida 14 teekio ivo nnauvaki vinai rikiada
ngieeta ivaki kuatee. Vida nnau nakaaraivaata kiatee: Vaidi Vitairaivo
tinoo: Dee nnauvaki na ngiaammuauyaatama buusa Varaigiataivaa ta
nnaarannee? tiivaivee, 15 tikio rikioo ivoono nnau pinaivaa verenoovau
vo nnau voovai vaa rupi mmaataiyauvaa teerama kiaivaa ngii vitainai
ngia ivaki titiini buusaivaa teerama kiaatee, 16 tuduu rikiada taaravaitana
vidada yoosinna pinaivaki vida Yisuuva tuu mminnaiyauvaa teeda buusa
Varaigiataivaara nnauvaki teerama kieeravai.

17 Teerama kiooduu heenauduu Yisuuva ari ngiaammuau yaakuuvaitana
yukukidiri taaramootama nnida 18 nnauvaki vida ngiari mmaataiyauvunu
varida yeennaiyauvaa nneeda varuduu Yisuuva iyaata kua tioo tunoo:
Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai ngiiikidiri ngiaammuau
ni tasipama varioo yeenna nnaanara voovoono fai ni nnammutuaiya
kooyaa ni vitainaravaivee, 19 tuduu rikiada ari ngiaammuauya yaata utida
kaayau ausa mmuaarareera tasipama varida mmuaavai mmuaavai inna
yaparaida voovoono tunoo: Mo neenoonnee? 20 tuduu rikioo Yisuuva
iya kuaivaa sai tunoo: Ngia ni ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri
taarama fai ngiiikidiri voovoono ni tasipama mmuaa yavaavakidiri
mmuaavaugiataama ari yeennaivaa rabuuma nnaivoono kooyaa ni
nnammutuaiya ni vitainaravai. 21 Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono fai
putinaravai. Anutuuqaa yanaivau fafaaraivo vainno ivaara tiivo aanna
makee vainoo. Vaidi voovoono kooyaa Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni
nnammutuaiya vitainaraivoono fai irisai maisaivaa varaanaravai. Aa
vaidi aavaa hama ari kaano inna mmataitiri. Hama mmoori maisaivaa
iinno irisai maisaivaa varaitirivee, tiravai.

Yisuuva bereetaivaata vuainaivaatama ari ngiaammuauya mmiravai
(Matai 26:26-30; Rukaaso 22:14-20; 1 Koridii 11:23-25)

22 Kiaa kioo homo ari ngiaammuauyaatama yeenna nnoo varioo
Yisuuva bereetaivaa vara tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa
kiaa kioo kusii kioo ari ngiaammuauya mmioo tunoo: Varaatee.
Aanna ni mmatiivaivee, 23 tuduu nnaa kiooduu iva kava vuaina suuya
tooriivaa vara tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo
ari ngiaammuauya vuaina suuyaivaa mmuduu mmuakiaaya nneeravai.
24 Nnaa kiooduu Yisuuva tunoo: Aanna ni kiauvai. Na kaayau gioonna
kiaapuuyara yaata utuee ni kiauvaa tusaanaravai. Fai tusaa kino rikioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqo kua yeena rau kioo karaasa aataruuvo kooyaa vainaravai.
25 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Hama fai na aavau kava
vuaina suuyaivaa nnaanaravai. Vo suai voovaki na Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara dira yoosinnaivaki fai na vuaina suuya ari vookaraivaa
nnaanaravaivee, 26 kiaa kioo iya Anutuuqaara kuaru voovai kiaa taika
kiada taapi Oriveeta ivaura viravai.

Petorooso hamavee tinaraivaara Yisuuva kooyaa ari kiaa mmiravai
(Matai 26:31-35; Rukaaso 22:31-34; Yuvuaano 13:36-38)

27 Oro ivau varuduu Yisuuva iya tunoo: Fai ngia mmuakiaaya ni pikiada
vida raubiriima kiaaravai. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Anutuuqo
tuu kuaivaa tinoo: Na puara sipisiipara haitatuura vaidiivaa ruputu kinai
fai sipisiipaiya raubiriikiaaravaivee, tiivai. 28 Fai itaama vainai na putino
Anutuuqo ni tinai na kava diitee neennaadee Karirayaa vinai fai ngia ni
nnaagiai kuaaravee, 29 tuduu rikioo Petorooso inna kua sai tunoo: Hama
na i pikiaanaravai. Fai mmuakiaa ni seena ngiaammuauya i pikikiai fai
neenoo hama i pikiaanaravaivee, 30 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Turau hama kakaraa nnaagiaivo
akua tinai a taaravoomaneetu niiyara tinara: Hama na inna tauvaivee,
tinaravaivee, 31 tuduu rikioo Petorooso yaagueeqama inna kuaivaa sai
tunoo: Fai a putinai neeta putinaravai. Hama na aiyara tinara: Hama na
inna tauvaivee, tinaravaivee, tuduu ari ngiaammuau mmuakiaaya mmuai
kuaivaa tiravai.

Yisuuva yoosinna Kisamanii ivaki yaaku vareeravai
(Matai 26:36-46; Rukaaso 22:39-46)

32 Kiaa kiada iya yoosinnaivaa nnutuuvo Kisamanii vidada oro dida
vauduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia aavau varikiai na oro
yaaku varaanaravee, 33 kiaa kioo Petorooso Yakoopo Yuvuaanainna
vitoo viravai. Vioo kaayauma yaata utuduu inna yaata utuuvo hanigioo
ari vookarauduu 34 ari ngiaammuau taaravoomaivaitana kiaa mmioo
tunoo: Mmuaararaivo niiki vaikio ni ausaivo pinaama mmuaararoo ari
vookarainoo. Niiyara aavau varida haitatuukiatee, 35 kiaa kioo oro kiisama
vo kammunni voovau vioo varoo vainno yaaku varoo vo aataru voovoono
vainno atau rino sa niisi ngiaiveeraivaara yaaku varoo tunoo: 36 Ni
Napoo-o, a mmuakiaa mmoorivai iiraivaa nakaaraikuavee. Mmuaararaivo
aa nnoori toori kapikarai aavaa roosiivo niisi nninaraivaara ooqoo tino
pikiaivee. Inna aikioovai. Ni iikiataivaa sa iikianee. Ai iikiataivaa iikianee,
37 kiaa kioo kava vara ranoo numa tooduu ari ngiaammuaudo puaisakama
vuru vaida varuduu Yisuuva iya yuruuma kioo Petoroosaa tunoo: Simoono,
a vuru vakiannannee? Mo dataikiai a hama mmuaa suai voovau avu tee
vairama kiee vakiannannee? 38 kiaa kioo iya tunoo: Ngii iinno taanaraivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiiisi nninarainnoo tida avu teeda vaida yaaku varaatee. Vaidiivaa
mmannasaivo inna iikiataikio nnabaivo muaraagainoo, 39 kiaa kioo
Yisuuva kava oro yaaku varoo mmuai kuaivaa tiravai. 40 Kiaa kioo kava
vara ranoo numa tooduu ari ngiaammuaudo vurura rusi rusiida rikiada
vaa vairavai. Vuru vauduu Yisuuva iyaata kua tuduu sai kua kiaaraivaara
iya kumimakairavai. Kumimakauduu 41 Yisuuva oro vooneetu yaaku varoo
kava vara ranoo numa iya tunoo: Ngia homooda vuru vaida variaannee?
Aikioovai. Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa vaidi voovoono vaidi maisa
vooya kooyaa ni vitainara suaivo vaa nninoo. 42 Taatee. Vaidi kooyaa ni
vitainaraivoono aavaa nninoo. Diitakiai ta innasi kuaaravee, tiravai.

Vaidiiya Yisuunna utida ruputuaara iiravai
(Matai 26:47-56; Rukaaso 22:47-53; Yuvuaano 18:3-12)

43 Yisuuva homo kua tioo varuduu ari ngiaammuaudo yaakuuvaitana
yukukidiri taaramaakidiri voovai nnutuuvo Yutaaso ngioo kaayau
vaidiiya paipa avaikarauyauvaata tipaiyauvaatama utida inna tasipama
nniravai. Vaa Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama vaidi
kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi yokovaiyaatama iya titooduu
Yisuunnasi nniravai. 44 Yutaaso kooyaa inna vitainaraivoono vaa
mmuaanaa iya kiaa mmioo tunoo: Ngia teekiai vaidi na mmootaivo
inna ngia vitaara vaidiivovee. Inna puaisa utida vitada kuatee, tiravai.
45 Ivo itaa kua tuuvoono ngioo ngioo numa makee tuduu Yisuunna
tunoo: Vitaira-o, kiaa kioo inna mmooteeravai. 46 Mmootooduu teeda
vaidi vooyaano numa Yisuunna puaisakama utu kiada vauduu 47 vaidi
voovoono ivau dioo vainno ari paipa avaikarauvaa nnaamuruuvakidiri
utu rada kioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaivaa
ngiaammuau voovai yaataivaa rutaka kieeravai. 48 Rutaka kiooduu
Yisuuva vaidiiya tunoo: Ngia yaata utida kiaanoo: Mmuara vareera vaidi
roosiivaivee, kiaa kiada paipa avaikaraiyauvaata tipaiyauvaatama utida
ni mmaara ngiaannee? 49 Mmuakiaa suai na nuunaira nnau pinaivaki
variee mmayaayaivaa ngii giaa ngii miaaduu hama ngia ni utiravai.
Nnaaru Anutuuqaa kua fafaaraivo vaivaa ngia iikiaivaa kaanaivo
vakiaiveeraivaara aanna makee ngia iikiaanoo, tiravai. 50 Tuduu rikiada
ari ngiaammuau mmuakiaaya inna pikiada ngiari toovau viravai.
51 Vuduu ngiaammuau karaasa voovoono kati buruqa poosa nnaasu
rau varoo Yisuunna nnaagiai vuduu vaidiiya inna utuduu rikioo 52 iya
yaakuuvaki buruqaivaa pikioo taguaada ari toovau viravai.

Vaidiiya kua pinaivaa Yisuunnaki yapeeravai
(Matai 26:57-68; Rukaaso 22:54-55,63-71; Yuvuaano 18:13-14,19-24)

53 Vuduu vaidiiya Yisuunna vitada Anutuuqaara kati puara hudeera
kieeta tuanaivaa nnauvakira vitada oro ivaki yapa kieeravai. Yapa kiooduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuakiaa vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama vaidi
yokovaiyaata vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama nuunaida varuduu
54 Petorooso ngieeradiri Yisuunna nnaagiai vioo vioo vaidi kieeta tuanaivaa
vagiaamunna aakiaivaki vioo tooduu vaidi rapiraiya mmaanaivau ikiaivaa
hara kiada ivaki varuduu Petorooso oro iya tasipama ivau varioo ivaata
iya ikiaivaara totooka variravai. 55 Varuduu vaidi Anutuuqaara kati puara
hudeera kieetaiyaata vaidi kua yeena raira mmuakiaayaatama Yisuunna
ruputikio putuaiveera kua pinaana inna yapaara uuduu hama kua
oyaivootairavai. 56 Kaayau gioonna kiaapuuya numa Yisuunnara unnakua
tida airi kua airi kua sabi kua tida hama mmuaavau tiravai.

57 Tuduu nnaagiai vooya diitada Yisuunnara unnakua tida tunoo: 58 Ta
rikiaunnano ivo tinoo: Aa nuunaira nnau pinaa aavaa vaidiiya heeka kiaa
aavaa na havarata kino taaravooma suaivo taikanai rikiee hama vaidi
yaakukidiri heekeera nnau voovai na heekaanaravaivee. Ivo itaa kua
tiivaivee, 59 kiaa kiada airi kua airi kua sabi kua tida hama mmuaavau
tiravai.

60 Tuduu Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiya kieeta tuanaivoono
diitoo mmuakiaaya vuutaivakidiri dioo vainno Yisuunna yaparainno
tunoo: Iya i kiaani a hama iya kua saivaa kiannannee? Aa vaidi aaya
mo dee kuavai aiki yapaavainnee? 61 tuduu rikioo Yisuuva hama inna
kua sai tira kua seemuaa hara kioo variravai. Varuduu kieeta tuanaivo
keenaa inna yaparainno tunoo: Ti Anutuuqo yoketaivo ari Mmaapuuvaa
mmataama kioovo aanna a ivonnee? 62 tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai
tunoo: Yo, aanna na Anutuuqaa Mmaapuuvo ivo ni mmataama kioovovee.
Ivo yaagueeqa tuanaivovee. Fai ngia teekiai Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono
inna yaaku yaadudainningiaa hara kiee variee fai nama aakiaidaadiri
tiinaravaivee, 63 tuduu rikioo kieeta tuanaivo Yisuuva tuu kuaivaara inna
ausa pirisauduu ari uyu rauyauvaa utu rapasi kioo tunoo: Sa vaidi vooya
kava numa innaki kua pinaa yapaaraivaara yaata utuatee. 64 Ivo ari
avaivakidiri koonnama tinoo: Na Anutuuqaa Mmaapuvaivee, tiivaa vaa
ngia rikiaanoo. Ngia innara dataamaida yaata utuaannee? tuduu rikiada
iya inna sai tunoo: Ta rikiaunnano ivo koonnama kua tiivaara fai inna
aikioo ivo putinaravaivee, tiravai.

65 Kiaa kiada vooya Yisuunnayaa kuaanuuvaa visida buruqaivaadiri
inna oori nnikiivaki hauma utida yaaku ruraumа utida inna rida tunoo:
Mmuakiaa kuavai rikiaannaivaa ti kiaa ti mmianee, tuduu vaidi rapiraiya
inna vitada kaura puaaka tuduu ruputiravai.

Petorooso Yisuunnara hama na inna tauvaivee tiravai
(Matai 26:69-75; Rukaaso 22:56-62; Yuvuaano 18:15-18,25-27)

66 Ruputuduu Petorooso mmaanai vagiaamunna aakiaivaki hara kioo
varuduu vaidi kieeta tuanaivaa mmoori vareera kiaatanna voovoono

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngioo varioo tooduu 67Petorooso ikiaivaara totooka hara kioo varuduu
kiaatannaivo inna too nnaasu vainno tunoo: Eetama Nasareetaa
vaidi Yisuunna tasipama nookiannavaivee, 68 tuduu rikioo Petorooso
yaagueeqama inna kuaivaa ooqoo tuoo tunoo: E kianna kua oyaivaa
na hama arinaima rikiaunoo, kiaa kioo oro keegiaivaki dioo vauduu
69 mmoori varoo kiaatannaivo inna too hanigia vaidi ivaki varuuya
tunoo: Aa Yisuunna tasipa nuaira ngiaammuau voovai dinoo, 70 tuduu
rikioo Petorooso kava ooqoo tiravai. Tuduu kiisa suai taika kiooduu
vaidi ivaki duuya Petoroosaa tunoo: Kutaa tuanaa a inna tasipama
nookiannavai. Mo eeta Karirayaa diaa vaidikuavee, 71 tuduu rikioo
Petorooso yaagueeqa kuavai iya kiaa mmioo tunoo: Na hama kua
kutaavai kiautiri. Anutuuqo ni ruputitirivee. Na kua kutaavai kiaunoo:
Aa vaidi ngia kiaa aavaa hama na tauvaivee, tiravai. 72 Iva tinee tuu
saivaata kakaraa nnaagiaivo akua tiravai. Akua tuduu Yisuuva tauraa
inna kiaa mmuu kuaivo vaa taunnu kioovaa kava yaata utuoo rikieeravai.
Tauraa Yisuuva inna kiaa mmuu kuaivaa inna kiaa mmioo tunoo: Fai
hama kakaraivo taaraneetu akua tirainno kinai rikiee a taaravoomaneetu
niiyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee. Itaa kua tuuvaara
Petorooso rikioo inna ausaivo maisauduu rateeravai.

Vaidiiya Yisuunna vitada Piratuusaasi viravai
(Matai 27:1-2,11-14; Rukaaso 23:1-5; Yuvuaano 18:28-38)

15 1 Heenanaanna suaivo reera kiooduu vaidi Anutuuqaara kati
puara hudeera kieetaiyaata vaidi yokovaiyaatama vaidi kua
mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi kua yeena raira mmuakiaayaatama
nuunaida kuakuaakua kiaa ivau safuuma kiada Yisuunna yaakuuvaitanau
yeenaadiri ranaa rau kiada vitada vaidi Roomaaya kieetaivaa Piratuusaa
mmiravai. 2 Mmuduu too Piratuuso inna yaparainno tunoo: A Yutayaiya
kieetakuannee? tuduu Yisuuva inna kua sai tunoo: Yo, inna kutaa
kiannanoo, 3 tuduu vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya
pinaa vo kua vo kuaiyauvaa innaki yapa kiooduu too 4 Piratuuso keenaa
inna yaparainno tunoo: Mo iya kiaivaa a hama iya kuaivaa irisai
tinarannee? Aa kua mmuakiaa aayauvaa aiki yapaiyauvaa a rikiaannano
datainnonnee? 5 tuduu rikioo Yisuuva hama inna kua sai tuduu rikioo
Piratuuso ivaara pinaama yaata utiravai.

Piratuuso Yisuunna ruputuaaraivaara ee-oo tiravai
(Matai 27:15-26; Rukaaso 23:13-25; Yuvuaano 18:39–19:16)

6 Vo nuanu vo nuanu buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneera
suaivaki vaidi oovi nnauvaki varuu voovaara gioonna kiaapuuya
Piratuusaa yapara ruuvaa mmaanai titooduu tuoo viravai. 7 Ii suai ivaki
vaidi voovai nnutuuvo Paravaaso oovi nnauvaki hara kioo variravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iva ari saiyaata ngiari kieetaiyaatama rapira vaidi vooya ruputuduu
putuuvaara kieetaiya iya vitada oovi nnauvaki yapa kiooduu variravai.
8 Varuduu gioonna kiaapu kaayauya nuunaida numa Piratuusaa yaparaida
tunoo: Ee iikiannaneema tiiyara iikianee, 9 tuduu rikioo Piratuuso
iya yapara ruoo tunoo: Ngia gioonna kiaapu Yutayaiyara dira vaidi
kieetaivaa na ngiiiyara yaata utuee sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiiisi
kuanarannee? tiravai. 10 Vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya
Yisuunnanikaraama variaaree kiaa iya nnannatooduu kuminayaa
Piratuusaasi inna vitada vida kua pinaana inna yapa kioovaa vaa
Piratuuso rikieeravai.
11 Iqii suai ivaki vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya
gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivaki nuaida varida yaagueeqama iya
tunoo: Piratuusaa kiaa mmida kiatee: Yisuunna pikiee Paravaasaa
mmaanai titano tuoo kuaivee. Itaa kua kiatee, 12 tuduu itaama aayanna
tuduu Piratuuso rikioo keenaa gioonna kiaapuuya tunoo: Vaidi ngia
ivaara Yutayaiya kieetavee kiaivaara na aaniivai inna iikiaunnee?
13 tuduu rikiada iya kava aayanna tida tunoo: A tinai iya yatari sagaivau
inna haara kiaatee, 14 tuduu rikioo Piratuuso iya yapara ruoo tunoo: Mo
datainnee? Aanii tomedavai iva iinnee? tuduu rikiada iya puaisakama
aayanna tida tunoo: A tinai iya yatari sagaivau inna haara kiaatee,
15 tuduu rikioo gioonna kiaapuuya innara yoketaavee tuuvaara Piratuuso
Paravaasaa iyara oovi nnauvakidiri titooduu mmaanai tiiravai. Tuuduu
Piratuuso ari ngiaammuauya Yisuunna mmuduu teeda iya inna ripiima
kiooduu vooyaano yatari sagaivau haara inna vitada viravai.

Rapira vaidiiyaano Yisuunnara rairavai
(Matai 27:27-31; Yuvuaano 19:2-3)

16 Piratuusaa rapira vaidiiya Yisuunna vitada ngiari kieetaivaa nnau
pinaivo vau yoosinnaivau vida ngiari seena rapira vaidi mmuakiaaya
tuduu nnida nuunaida 17 buruqa kookeevaa Yisuunna apu kiada yeena
ooviiyauvaa varada hovekama kiada inna kieetaivau ruvuyiravai.
18 Ruvuyu kiada innara unnakuaivaa ataa kua tida tunoo: Gioonna
kiaapu Yutayaiya kieetakuavee. Tupatupaa varianee, 19 kiaa kiada yauvaa
varada inna kieetaivau rida varida kuaanuuvaa innayaa visida toorivu
yau hara kiada unnakua kiaa innara yoketaavaivee tiravai. 20 Kiaa kiada
innara raima kiada inna buruqa kookeevaa utu rabara kiada ari uyira
rairaiyauvaa kava inna uyu kiada vitada yatari sagaivau haara viravai.

Vaidiiya Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai
(Matai 27:32-44; Rukaaso 23:26-43; Yuvuaano 19:17-27)

21 Iya vidada oro tooduu yoosinna Kureenaivakinnaa vaidi voovai
nnutuuvo Simoono aataruuvaugiataa yoosinnaivaki nninaree kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

saidi numa iya tooduu iya inna teeda kua yaagueeqama inna tunoo:
Eeta Yisuunna yatari sagaivaa apuanee, tiravai. Ivo Aresadereeya
Rupuuya gioovavee. 22 Iya Yisuunna vitada yoosinnaivaa nnutuuvo
Korokataa viravai. Ii nnutu ivaa oyaivo tunoo: Kieeta mmuyai ivaki
vai yoosinnaivovee, tiravai. 23 Iya ivaki vida inna mmammaivo
ruputuukiaiveera vuainaivaata kupuuvaa roosuuvaa nnutuuvo
miiraivaatama varada Yisuunna mmuduu rikioo ooqoo tiravai.
24 Ooqoo tuduu rikiada inna vitada yuku yaakuuvaa yatari sagaivau
haara kiada inna uyira rairaiyauvaa varaaree kiaa isareeda yaatareera
mminnaiyauvaa rootu rootuuda varida yaatarooyaano mmuaavai
mmuaavai inna uyira rairaiyauvaa vareeravai. 25 Iya inna pirima
hoo suaivaki suaivo ngioo yaagueeqama teeravai. 26 Iya innaki
kua yapa kioo kuaivaa oyaivaa kooyaa fafaara reeda tunoo: Inna
aanna Yutayaiya kieetaivovee, tiravai. 27-28 Iya taara mmuara furai
vaidiivaitana yatari sagaivaitanau haara kiada vuaivaa vitada Yisuunna
yaaku yaadudainningiaa haara kiada vuaivaa vitada Yisuunna yaaku
geedainningiaa haara kieeravai.

29 Haara kiooduu gioonna kiaapuuya yatari saga oyaivau vida nnidaida
varuuya Yisuunna reeri teeda vaida innara nniki rakaida rakanoo
raaranoo tida inna tunoo: Ai, a nuunaira nnau pinaivaa havarata kiee
kava taaravooma suaivaki heekaanaravee kiannakuavee. 30 Aiyara
yaata utuee yatari sagaivaudiri reemi ree tummuanee, 31 tuduu vaidi
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kiaa
mmira vaidiiyaatama mmuaikaraama iida innara raida ngiari kiaa mmi
ngiari kiaa mmiida tunoo: Ivo ari vo gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau
yapaivai. Hama yopeema ariinoo ari vitoo yoketaivau yapainoo. 32 Kii
makee ta teekio Anutuuqo mmataama kioo vaidi Isarairaiya kieetaivo
yatari sagaivaudiri reemi roo tiinai ta innara kutaavaivee kiaaravaivee,
tuduu taara vaidivaitana yatari sagaivaitanau haara kioovaitanaatama
Yisuunna rakanoo raaranoo tiravai.

Yisuuva putiravai
(Matai 27:45-56; Rukaaso 23:44-49; Yuvuaano 19:28-30)

33 Tuduu suaivo ikianna tammauduu mmuakiaa mmatavai heenama
kioo vaududuu suaivo hanigiooduu taikeeravai. 34 Taika kiooduu Yisuuva
puaisakama aayanna roo tunoo: Irooqi Irooqi rama savatanii, tiravai.
Ii kua ivaa oyaivo ataa kua tunoo: Ni Anutuuqo, ni Anutuuqo, dataama
vaikiai ni pikiaannannee? tiravai. 35 Yisuuva aayanna tuduu rikiada
gioonna kiaapu vooya ivau duuya ivo aayanna tuuvaa rikiada tunoo:
Rikiaatee. Ivo Irayaannara aayanna tinoo, 36 tuduu rikioo vaidi voovoono
seenoo vioo kapuka roosuu mminnaa voovai varoo kapikaroo nnoori ari
vookarauvaa nnutuuvo vinikaivakidiri rabuuma kioo seera hokobaivau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuru kioo varoo numa yatari saga oyaivaki dioo vainno reeri Yisuuva
ivaa nnaiveera inna mminee kiaa tunoo: Ngia ivau iikiai ta teekio
Irayaava tuma inna vitaanee kiaa tiinai ta taaravaivee, 37 tuduu Yisuuva
puaisakama aayanna roo putiravai.
38 Putuduu buruqa pinaivo nuunaira nnau pinaivaki hiruuvo
mmutuuvakidiri kereetu varoo oyaivaki tuoo saivai sainai vuduu
saivai sainai viravai. 39 Vuduu vaidi rapiraiya kieetaivo Yisuunna yatari
sagaivaa oyai vunningiaa dioo vainno Yisuuva itaama putuuvaa too
tunoo: Aa vaidi aavo Anutuuqaa Mmaapu tuanaavaivee, 40 tuduu gioonna
vooya ngieeradiri dida vaida rooru Yisuunna tooya voovai nnutuuvo
Saromiiva voovai Makataraa gioonnaivaa nnutuuvo Mariaava voovai
vaidi karaasa Yakoopaya Yoosiipaya kaano Mariaava dida vaida Yisuunna
teeravai. 41 Yisuuva yoosinna Karirayaa nuau suaivaki iya inna nnaagiai
nuaida innara tuqinneeravai. Iyaata gioonna vooya vaa Yisuunna
tasipama Yerusareema nnuuyaatama ivaki dida vaida Yisuunna teeravai.

Vaidiiya Yisuunna hau kieeravai
(Matai 27:57-61; Rukaaso 23:50-56; Yuvuaano 19:38-42)

42 Yutayaiya turau kati varira suaivo vainima vauduu teeraira suaivaki
upisipisiinno varuduu yoosinnaivaa nnutuuvo Arimateyaa diaa vaidi
voovai nnutuuvo Yoosiipo Piratuusaasi viravai. 43 Yoosiipo kua safuuma
yeena raira vaidivai. Ivo vaidi tuanaavai varioo Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaara faannairavai. Turau kati varira suaivo vainima
vauvaara iva Piratuusaasi vioo hama innara aatuurama kioo vioo
Yisuunna nnabaivaa varaanaraivaara inna yaparairavai. 44 Yaparauduu
Yisuuva vaa putuuvaara Piratuuso nnikiarainno ari rapira vaidiivaa
tuduu innasi numa duduu inna yaparainno tunoo: Vaa Yisuuva putiinnee?
45 tuduu rikioo Yisuuva putuuvaara inna kiaa mmuduu rikioo Yoosiipaa
tunoo: Yisuunna nnabaivaa varaanee, 46 tuduu rikioo Yoosiipo oro
buruqa poosa hokobaivaa varoo numa Yisuunna nnabaivaa hitu kioo
ruraumа varoo oro hakuaara oonauvaa vaa hatata teerama kioovaki
yapa kioo sikau pinaivaa feena roo keegiaivaki ramuunnaama kieeravai.
47 Ramuunnaama kiooduu Makataraa gioonnaivo Mariaavaata Yoosiipaa
kaano Mariaavaatama dida vaida Yisuunna nnabaivaa hau kioovaki
teeravai.

Yisuuva kava diiteeravai
(Matai 28:1-8; Rukaaso 24:1-12; Yuvuaano 20:1-10)

16 1 Vaidi Yutayaiya kati varira pinaa suaivo taika kiooduu
yoosinna Makataraa gioonnaivo Mariaavaatama Yakoopaa
kaano Mariaavaata Saromiivaatama ngiari iira mmooriivaara yaata
utida mminnaa kupu takua roosuuyauvaa sikauyauvaadiri yookaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiada varada oro Yisuunna mmammaivau siika kiaaree kiaa viravai.
2 Sudaaqaki heenanaanna vida tooduu suaivo reera kiooduu Yisuunna
hau mmata nnau yoosinnaivau vida varida 3-4 mmata nnau keegiaivaki
vau sikau pinaivaara ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Gioono
mmata nnau keegiaivaki vai sikauvaa tiini feenaanarannee? kiaa kiada
reeri tooduu vaa sikau pinaivaa keegiaivakidiri feena kiooduu vauduu
5 gioonnaiya oonau aakiaivaki vida oro tooduu vaidi karaasa voovai
buruqa poosa hokobaivaa uyu kioovo yaaku yaadudainningiaa hara
kioo varuduu teeda nnikiarauduu 6 iva iya tunoo: Sa nnikiaraakiatee.
Nasareetaa vaidiivaa Yisuunna vaidiiya yatari sagaivau haara kiooduu
putuuvaaraida ngia buaama rada nookiaanoo. Vaa ivo diitaivai. Hama
aavaki vainoo. Vaidiiya inna yapa kiaa aavaki taatee. 7 Ngia oro ari
ngiaammuauyaata Petoroosaatama kiaa mmida kiatee: Ivo ngii tauraa
Karirayaa kuanara vioo varinoo. Fai ngia oro ivaki inna taaravai. Vaa
nnaaru ivo mmuai kuaivaa ngii giaa ngii miravaivee. Itaa kua iya kiaa
mmiatee, 8 tuduu rikiada mmaanai tiida mmata nnauvakidiri pikiada
seenada kaayau nnikiaraida biribiriima rada nniravai. Nnida varida iya
aatuuvaara hama gioonna kiaapuuyaatama kua tira kua seemuaa viravai.

Yisuuva Makataraa gioonna Mariaanna avuuvau kooyaa diravai
(Matai 28:9-10; Yuvuaano 20:11-18)

9 ((Sudaaqaki heenanaanna upisi saivaata Yisuuva ari putuuvakidiri
diitoo tauraa Makataraa gioonnaivaa Mariaanna avuuvau kooyaa
diravai. Ii gioonna ivaakidiri nnaaru Yisuuva mmagia maisa yaaku
saivai karasaidiri taarama titooduu viravai. Ivoono Yisuuva inna
avuuvau kooyaa duuvaara 10 oro inna tasipama nuau gioonna kiaapuuya
ivaara kooyaa kiaa mmiravai. Iya ratada varida ausa mmuaararoo
tasipama variaivaki 11 Yisuuva kava diitoo hara kioo varuu kuaivaata
ivo inna avuuvau kooyaa duu kuaivaatama iya kiaa mmuduu rikiada
unnakuavaivee, tiravai.

Yisuuva ari nnaagiai nuauvaitana avuuvau kooyaa diravai
(Rukaaso 24:13-35)

12 Nnaagiai iyakidiri taara vaidivaitana aataruuvau vida varida tooduu
Yisuuva ari vookarau mmammaivaata iya too vauduu teeda 13 kava vara
ranada ngiari seenaiya kiaa mmuduu rikiada unnakuavaivee tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyaata kooyaa kua tiravai
(Matai 28:16-20; Rukaaso 24:36-49; Yuvuaano 20:19-23; Aposoroo 1:6-8)

14 Yisuuva nnaagiai ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri
mmuaavai yeenna nneeda varuduu tuma iya avuuvau kooyaa diravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Duduu teeda vauduu Yisuuva kua yaagueeqama iya tiravai. Gioonna kiaapuuya inna teeda numa iya kiaa mmuduu rikiada hama ngiari tinniiyauvo rusituduu hama ngiari ausa mmuduuyaiyauvo iya tuu kuaivaa varoovaara Yisuuva kua yaagueeqama iya tiravai. **15** Iva iya kiaa mmioo tunoo: Eeyaa yoosinnaiyauvaki ni mmayaaya yoketaivaa varada nuaida mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee. **16** Gioonna kiaapu voovoono ari ausa mmuduuyaivaa hanigioo niiyara kutaavaivee tioo nnoori apiraivaa varano fai Anutuuqo inna vitaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama ari ausa mmuduuyaivaa hanigioo hama niiyara kutaavaivee tino Anutuuqo inna yaparaira suaivaki irisai maisaivaa inna mminaravai. **17** Gioonna kiaapuuya niiyara kutaavaivee kiaiya yaagueeqaivo iya tasipanai aa mmoori ari vookarai aayauvaa iikiaaravai. Fai iya ni nnutuuvaa tikiai vaidiiya aakiaivaki mmagia maisaiya variaiya kuaaravai. Fai Mmannasa yoketaivo iya tasipama varinai ari vo kua vo kuaivaa kiaaravai. **18** Fai iya yapaiyauvaa utikio iya gutinai hama putuaaravai. Fai kapikarai nnooriivaa vaidiiya nneeda putiraivaa iya nneeda fai hama putuaaravai. Fai iya gioonna kiaapu nniitareeraiyayaa yaaku utikiai hama putuaaravaivee, tiravai.

Anutuuqo Yisuunna vitoo ngiau aapu viravai
(Rukaaso 24:50-53; Aposoroo 1:9-11)

19 Udaanga Yisuu Kirisiiva iyaata kua kiaa taika kiooduu Anutuuqo inna vitoo ngiau aapu yapa kiooduu inna yaaku yaadudainningiaa hara kioo variravai. **20** Varuduu ari ngiaammuauya vida vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida inna mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa rada nuairavai. Nuauduu Udaanga Yisuu Kirisiiva iya tasipama uuduu rikiada ari vookarau mmooriiyauvaa uuduu gioonna kiaapuuya teeda tunoo: Aanna Anutuuqaa kuaivo kutaa tuanaavai vainoo, tiravai.))

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Rukaaso

Rukaasoono Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara reeravai

Rukaaso Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara roo kuaivo ataama vaivai. Yisuuva Yutayaiya vitoo yoketaivau yapaanaraivaaraata mmuakiaa mmatavau variaiyaatama vitoo yoketaivau yapaanaraivaaraatama Rukaaso reeravai. Udaangaivaa Mmannasa Yoketaivo Yisuunna mmataama kioovoono Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapu mmanna haipuuya kiaa mmianeeraivaara inna mmataama kieeravai. Aa yanaa aavaki sirigairaivaaraata yaaku vareeraivaaraatama Mmannasa Yoketaivaa mmooriivaaraata gioonnaiya Yisuunna mmooriivaa iiraivaaraatama Anutuuqo gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivaaraatama vai kuaivo yaagueeqavai vaivai.

Toosa hareera kuavai

1 1 Boo Tioopiri-o, a vaidi nnoonna yoketaakuavee. Yisuuva ti
tasipama varioo ivo mmoori uu mmayaayaiyauvaa kaayau vaidiiya
yaata utida hakuataraatarama fafaara reeravai. 2 Vaidiiya Yisuuva toosa
hara uu mmooriivaa teeda inna mmayaayaivaa rikiada kiaa mmuuya
inna mmooriivaa teeda ti kiaa ti mmuuvaa iya hakuataraatarama fafaara
reeravai. 3 Fafaara rooduu neeta iyauvaara yaata utuee rikiee fafaarama i
mmiauvaara ni yoketainoo. Na hokoba suai iya roo kua mmuakiaayauvai
haitatuuma tee aa fafaara aavaa na rikiee verepidiri oyaivaudiri safuuma
fafaarama i mmiaunoo. 4 A Yisuuva uu mmooriivaa rikiaannaivaara
kutaavaivee kianeeraivaara na aa fafaara aavaa safuuma fafaarama kiee i
mmiaunoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Aangeraivo Yuvuaanaa mmatoo suaivaara tiravai

5 Herooto vaidi Yutayaiya kieetavai varuu suaivaki kati Anutuuqaara
puara hudeera vaidiivaa nnutuuvo Sakariaaso hara kioo variravai. Inna
oyai kiisaivaa nnutuuvo Aviaava ari nnaataivaa nnutuuvo Irisaveeto
mmuaa oyai pinaivaa nnutuuvo Aroonaa oyaivakidiri diiteeravai.
6 Ivaitana Udaanga Anutuuqaa avuuvau yoketaama hara kiada varida
inna kua mmaanna tuu kuaivaata iva tuu kua mmuakiaayauvaatama
rikiada yoketaama iiravai. 7 Irisaveeto hama nnaakara mmateera kati
varuduu hama ivaitana nnaakaraatauduu eeyaavaitana yotera ngiaabai
kieeravai.
8 Sakariaasoota ari tasipama mmoori varooyaatama nuunaira nnau
pinaivaki ngiari mmoori vareera suaivo nnuduu Sakariaaso Anutuuqaa
avuuvau ari kati puara hudeera mmooriivaa iiravai. 9 Ivo iinnonno
tooduu tupaa ari seenaiya iirayaama mmoori varoo vaidiiya iida tooduu
Sakariaasaa nnutuuvo vairavai. Vauduu too ivo yatari rana suuda
yoketaa vuuvaa varoo Udaanga Anutuuqaa nuunaira nnau pinaivaki vo
atau yoketaa tuanaa voovaki vioo yeena tapiivaki ivaa mmuturinara
viravai. 10 Vioo varuduu yatari rana mmuturira suaivaki kaayau gioonna
kiaapuuya mmaanai duuya yaaku varada varuduu 11 oro tooduu Udaanga
Anutuuqaa aangeraa voovoono tuoo yatari rana mmuturira yeena tapiivaa
yaadudainningiaa dioo vauduu 12 too Sakariaaso pinaama aatuunno ari
vo vuayaatavai utuoo pinaama biribiriiravai. 13 Biribiruuduu aangeraivo
tunoo: Sakariaaso, sa aatuunna varianee. Vaa Anutuuqo i yaaku vareera
kuaivaa rikiaivai. Kiisa suai i gioonnaivo Irisaveeto i mmaapuvai
mmataanaravai. Fai mmatanai eenoo inna nnutuuvaa Yuvuaano kianee.
14 Fai itaino i ausaivo yoketainai a sirigainaravai. Fai kaayau gioonna
kiaapuuyaatama inna mmatoovaara fai sirigakiaaravai. 15 Fai ivo Udaanga
Anutuuqaa avuuvau nnoonna vaidivai varinaravai. Sa tino too ivo vuaina
nnooriivaata kapikarai nnooriivaatama nnaivee. Ari mmatai suaivakidiri
Mmannasa Yoketaivo fai inna aakiaivaki varioo suvuainaravai. 16 Fai ivo
gioonna kiaapu Isarairaiya tinai rikiada fai kaayau saiyaano hanigiada
Udaanga Anutuuqaa kuaivaa keenaa rikiaaravai. 17 Fai ivo Udaangaivaa
tauraa vioo nnaaruaa vaidi forofetaa Irayaanna roosiima fai yaagueeqama
varinaravai. Fai ngiari kookiaiya voovau varikiai ngiari mmaapuuya
voovau varikiai fai yapooma ivoono iya tinai teeda mmuaavau yoketaama
variaaravai. Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata
yaatareeraiya fai ivo iya tinai hanigiada safuuma variaiya tinni yoketaira
aataruuvau nnaasu variaaravai. Ivo gioonna kiaapuuya tinai iya ngiari
Udaangaivo nninaraivaara teerakiaaravaivee, tiravai.
18 Tuduu rikioo Sakariaaso tunoo: Dataama na i kuaivaa rikino
kutaavai vainarannee? Na ngiaabai kiauko ni naataivo yotera kiainoo,

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

19 tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Ni nnutuuvo Gavirieerovee. Na
Anutuuqaa avuuvau diaunoo. Ivoono ni titaikiai tiee aa na kua kiau
mmayaaya yoketaa aavaa i kiaa i mminara tummuauvai. 20 Hama a ni
kua aavaara kutaavaivee kiannanoo. Anutuuqo mmataama kiai suaivaki
fai ni kuaivaa kaanaivo vainaravai. A hama ni kuaivaara kutaavaivee
kiannaivaara fai hama a kua tinaravai. Fai a kua seemuaa varieennanna
fai na i kiaa i mmiau kuaivo kutaavai vainai rikiee fai a kava kua
tinaravaivee, tiravai.
21 Gioonna kiaapuuya mmaanai Sakariaasaara faannaida varida ivo
hokoba suai nuunaira nnau pinaivaki varuuvaara yaata utida varuduu
22 ivo mmaanai tuoo hama iyaata kua tira kua seemuaa varuduu iya
yaata utida tunoo: Vaa ivo mmannasa ari vookaraivaa nuunaira nnau
pinaivaki taivaivee, tuduu rikioo ivo hama yopeema iya kua sai tirainno
mmanna yaakuuvaadiri iya vita vitairavai.
23 Vita vitauduu yapooma nuunaira nnau pinaivaki ari mmoori
varoovo taikooduu rikioo ari nnauvakira viravai. 24 Vioo vioo oro hara
kioo varududuu nnaagiai ari nnaataivo Irisaveeto nnaakara sunnainno
yaaku sai kuraagavai ari nnauvaki nnaasu hara kioo variravai. 25 Hara
kioo varioo tunoo: Udaanga Anutuuqoono niiyara yoketaavaivee kiaa
kioo nnaakaraivaa ni mikiai hama na gioonna kiaapuuya avuuvau
mmannammanna mmamma maisakiauvai. Vaa taika kiaivaivee.
Irisaveeto itaa kua tiravai.

Aangeraivo Yisuunna mmatoovaara tiravai

26 Irisaveeto kuraaga yaaku saivai sainaidiri mmuaa kuraagavai
nnaakara sunnainno varuduu Anutuuqo aangeraivaa nnutuuvo
Gavirieeraa titooduu ivo tuoo mmata Karirayaa vau yoosinna Nasareeta
ivakira viravai. 27 Vioo kiaatanna hama vaidi tasipama varuuvaa
Anutuuqaa kuaivaa kiaa mminara viravai. Davuitiinna oyaivakidiri
diitoo ngiaammuauvaa nnutuuvo Yoosiipo ii kiaatanna ivaa varaanara
kuaivaa kiaa teerama kieeravai. Ii kiaatanna ivaa nnutuuvo Mariaavavee.
28 Aangeraivoono numa inna tunoo: A yoketaamainna variannannee?
Udaanga Anutuuqo i too kaayauma aiyara yoketainoo. Ivo i tasipama
varinoo, 29 tuduu rikioo Mariaava aangeraivo tuu kuaivaara ari vo
vuayaatavai utuoo oyaivaara kaayauma yaata utiravai. 30 Yaata utuduu
rikioo aangeraivo Mariaanna tunoo: Mariaa-o, sa aatuukianee. Anutuuqo
a variannaivaa too kaayauma aiyara yoketainoo. 31 Fai yapooma a
nnaakara sunnainna mmaapuvai mmata kiee inna nnutuuvaa Yisuuvavee
kianee. 32 Fai ivo kieetavai varinai gioonna kiaapu mmatayaiya
innara kiaara: Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai yaataraivaa
Mmaapuvovee, kiaaravai. Udaanga Anutuuqo tino fai ivo ari nnaakunna
Davuitiinna mmaataivau kieetavai varinaravai. 33 Fai ivo tupatupaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yakoopaa uru nnaakaraiyara dinaravai. Dioo vainono fai hama inna diraivo taikaanaravaivee, tiravai.
34 Tuduu rikioo Mariaava aangeraivaa tunoo: Na kiaatannavai variee hama na vaati varauvai. Na dataama kiee nnaakara sunnainarannee? 35 tuduu rikioo aangeraivo inna sai tunoo: Mmannasa Yoketaivoota Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai yaataraivaa yaagueeqaivootama i rummua apinaravai. Itaama vaikiai a nnaakara sunnaakiannaivaara gioonna kiaapuuya i nnaakaraivaara kiaara: Ivo yoketaa tuanaa ari vookaraivai. Ivo Anutuuqaa Mmaapuvaivee, kiaaravai.
36 Ai nnayaanna Irisaveetaara yaata utuee rikiaanee. Ivo hama nnaakara mmatainoo kiaavo ivo yoteravai varioo vaa nnaakara sunnainoo. Inna kuraagaivo yaaku saivai sainaidiri mmuaavai vaa taikainoo. 37 Anutuuqo inna mmuakiaa mmoori aataruvai iira nakaaraivo fai ivo iinaree kiaa kioo fai aikiooma iinaravaivee, 38 tuduu rikioo Mariaava inna sai tunoo: Na Udaanga Anutuuqaa mmoori varau kiaatannavaivee. Kii ivo a kianna kuaivaa ni iikiaivee, tuduu rikioo aangeraivo inna pikioo viravai.

Mariaava oro Irisaveetaa tasipama variravai

39 Vuduu nnaagiai kiisa suaivo taika kiooduu Mariaava diitoo taapi suvuau yoosinnaivakira akiairauduu vioo vioo oto Yutayaa mmataivaki vau yoosinna kiisa voovakira viravai. 40 Vioo vioo oro Sakariaasaa nnauvaki vioo tooduu Irisaveeto ivaki varuduu too inna tunoo: A yoketaamainna variannannee? 41 tuduu rikioo Irisaveeto Mariaanna kuaivaa rikioo saivaata inna nnaakaraivo inna ausaivaki korokorooravai. Korokorooduu Mmannasa Yoketaivo inna yaagueeqama tasipama varuduu 42 ivo pinaa kuavai tioo inna tunoo: Anutuuqo aiyara yoketairaivo mmuakiaa gioonnaiyara yoketairaivaa yaataraivai. Ii i nnaakara a mmataanara ivaara Anutuuqaa yoketainoo. 43 A ni Udaangaivaa kaano variannaikua aaniira a niiyara yaata utuee niisi ngiannano ni yoketainnee? 44 A niisi ngiee niiyara yoketaavee kiannani na rikiau saivaata ni nnaakaraivo inna yoketaikio korokoroonoo.
45 Anutuuqo i kiaa i mmuu kuaivaa kutaa iinaravee kiannaivaara Anutuuqo aiyara yoketaikiai a yoketaakiannanoo, tiravai.

Mariaava Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai

46 Tuduu Mariaava tunoo:
Ni Udaangaivaara kaayauma ni yoketainoo.
47 Anutuuqo aataru maisaivakidiri
ni vitaanaraivaara ni yoketainoo.
48-49 Na mmanna kiaatannavai variee
inna mmoori varee variauvaara
niiyara yaata utiivaara ni yoketainoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqo yaagueeqama variivoono
ari vookarai aataruuvaa niiyara iivaara
mmuakiaa gioonna kiaapu aa ta variaunnaiyaata
nnaagiai variaaraiyaatama
niiyara yoketaavaivee kiaaravai.
Anutuuqaa nnutuuvo yoketaa tuanaa
ari vookaraivai vaivai.
50 Nnaaru varuuyaatama
aanna makee ta variaunnaiyaata
nnaagiai variaaraiyaatama
Anutuuqaara mmuduuya rikio
fai Anutuuqo iyara boo tinaravai.
51 Gioonna kiaapuuya ngiariiyara mannaka tida
ngiariiyara nnaasu yaata utuuya
Anutuuqo yaagueeqama iya titooduu
vida raubiriida variravai.
52 Anutuuqo vaidi kieeta yaagueeqauya
vitoo aduoo yapeeravai.
Vaidi kumina aduoo varuuya
vitoo aruoo yapeeravai.
53 Gioonna kiaapu yeenna rauya
ivo yeennaiyauvaa iya mmuduu iya suvuairavai.
Gioonna kiaapu hoona suvuauya
ivo titooduu kuminaya viravai.
54 Ari kua kutaivaa nnaaru ti taato nnaakukiaiya
kiaa mmuuvaa iinno
ari mmoori vareera gioonna kiaapu
Isarairaiya tasipama varuduu
iya yoketaama variravai.
55 Ivo Aaparahaamaaraata
ari uru nnaakaraiyaraatama
hama taunniravai.
Iyara tupatupaa boo tiravaivee.
56 Mariaava itaa kua kiaa taika kioo Irisaveetaa tasipama varioonnonno taaravooma kuraaga taa kioo ari yoosinnara viravai.

Irisaveeto Yuvuaanaa mmateeravai

57 Mariaava vuduu Irisaveeto nnaakara mmataanara suaivo vainima nnuduu mmaapuvai mmateeravai. 58 Mmata kiooduu mmuaa yoosinna varuuyaata ari seena tuanaiyaatama Anutuuqo innara kaayauma boo tuduu nnaakaraivaa mmata kioo kuaivaa rikiada inna tasipama sirigairavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

59 Sirigama kiooduu varududuu suaivo yaaku saivai sainaidiri
taaravooma suaivo nnuduu rikiada gioonna kiaapuuya nnaakaraivaa
mmammaivaa hatokaara nnida ari koonna nnutuuvaa Sakariaaso
innara kiaara uuduu 60 ari kaanoono ooqoo tioo tunoo: Sa itaa kua
kiatee. Inna nnutuuvo Yuvuaanovee, 61 tuduu rikiada inna tunoo: Hama
i seena voovoono aa nnutu aavaa varaivaivee, 62 kiaa kiada iya ngiari
yaakuuyauvaadiri koova inna nnutuuvaa kiaiveera mmata mmatairavai.
63 Mmata mmatauduu too Sakariaaso yanaivau fafaara raanaraivaara tuduu
oro varada inna mmuduu fafaara roo tunoo: Inna nnutuuvo Yuvuaanovee,
tuduu rikiada mmuakiaaya kaayauma nnikiarairavai. 64 Iya nnikiarau
saivaata Sakariaasaa mmaakiriivo korooduu kava kua tioo Anutuuqaara
kua yoketaivaa tiravai. 65 Tuduu inna seena mmuakiaaya nnikiaraida
aatuuda variravai. Varuduu mmuakiaa gioonna kiaapu Yutayaa mmataivau
kaayau taapi suvuauvaki varuuya ii mmayaaya ivaa rikiada kaayau kua
tiravai. 66 Kua tida ngiari yaata tinniyaa vau kuaivaa yaata utida tunoo:
Aa nnaakara aavo yokeenno fai dee mmoorivai iinarannee? kiaa kiada
Udaanga Anutuuqo inna tasipama varuuvaa rikiada itaa kua tiravai.

Sakariaaso Anutuuqaa kuaivaa kiaa kookieeravai

67 Nnaakaraivaa koonna Sakariaasaa aakiaivaki Mmannasa Yoketaivo
suvuai kiooduu iva nnaagiai varinaraivaara kuaivaa kiaa kookieema kioo
tunoo:

68 Kii ta gioonna kiaapu Isarairaiya
Udaanga Anutuuqaara kiaara:
Yoketaavaivee, kiaaravee.
Ivo ari gioonna kiaapuuya ti tasipama iinno
ti mminnamminnaa maisaiyauvaa
irisaivaa yapaivaara ta innara kiaara:
Yoketaavaivee, kiaaravee.

69 Vaa ivo ari mmoori vareera vaidiivaa Davuitiinna
oyaivakidiri vaidi voovai vita yapa kiaikio
fai ivoono yaagueeqama varioo ti vitoo
aataru yoketaivau ti yapaanaravai.

70 Ivaara Anutuuqo nnaaruaa vaidi
forofetaa yoketaa tuanaiya
ari kua kutaivaa kiaa mmioo tunoo:

71 Na ngii nnammutuaiya yaataree
mmuakiaa gioonna kiaapuuya
hama ngiiiyara mmuduuya ruaiya yaataraanaravaivee, 72 kiaa
kioo tunoo:
Na ngii taato nnaakukiaiyara boo kiaivaara
na kua kiaa teerama kiaivaa fai na iinaravaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Na kua yoketaa tuanaivaa yeena rau kioovaa
iya kiaa mmuuvaa hama taunnukiaanaravaivee,
73-75 kiaa kioo ti nnaakunna Aaparahaamaa
ari kua kutaivaa tiiyara tunoo:
Na iya nnammutuaiya yaataree
yoosinna yoketaivaki iya yapa kinai
mmuakiaaya ngiari varira suaivaki
iya ni mmooriivaa varada
hama aatuuda variaaravai.
Iya yoketaama safuuma ni avuuvau variaaravaivee.
Anutuuqo itaa kua tiravai.
76 Sakariaaso itaa kua kiaa kioo ari mmaapuuvaa tunoo:
Ni maapu-o, eenoo Udaangaivaa tauraa viee
innani aataruuvaa teerama kinai
fai gioonna kiaapuuya aiyara kiaara:
Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai
yaataraivaa forofetaakuavee, 77 tikiai
a gioonna kiaapuuya kiaa mmiee tinara:
Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa
Anutuuqaa kiaa kookieema kikio
fai ivo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa
ruga kioo ngii vita yoketaivau
yapaanaravaivee, tinaravaivee.
78 Ivo ngiau aapuuvakidiri
mmeekia tai vaidiivaa titano tuoo
mmuakiaaya tiiyaa taanaravai.
79 Gioonna kiaapu vooya upisiivaki varida
putiraivaara aatuukiaiyayaa
taiveeraivaara titano tiinaravai.
Ivoono fai ti vitoo
ausa nuufa tasipama varira aataruuvaa
ti vitaakiaiveera titano tiinaravaivee.
Sakariaaso itaa kua tiravai.
80 Itaa kua kiaa kioo varuduu ari mmaapuuvo varioonnonno yokeema kiooduu rikioo inna mmuduuya riraivo pinaama Anutuuqaara vauduu ivo koo mmuyai gaanga yoosinnaivaki varioonnonno gioonna kiaapu Isarairaiya avuuvau kooyaa nninara suaivaara faannairavai.

Yisuunna mmateera kuavai
(Matai 1:18-25)

2 1 Ii Yuvuaanaa mmatoo suai ivaki yoosinna Rooma diaa vaidi
kieeta pinaa voovai nnutuuvo Akusuuva gioonna kiaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuakiaa yoosinnaiyauvaki varuuya nnutuuyauvaa raateeraivaara
ari ngiaammuauya titooduu inna kuaivaa varada nuairavai. 2 Ii toosa
hara kioo nnutuuyauvaa reera suai ivaki vaidi voovai nnutuuvo
Kuriniaaso yoosinna Suriaa gioonna kiaapuuyara diravai. 3 Duduu
gioonna kiaapuuya ngiari diitada nnuu yoosinnaiyauvakira vida ngiari
nnutuuyauvaa raateeraivaara viravai.
4 Vuduu Yoosiipo Karirayaa vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Nasareeta
ivakidiri pikioo Yutayaa vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Pitiriheema
ivakira viravai. Ii yoosinna ivakidiri nnaaruaa vaidi kieeta Davuitiinna
kaano inna mmateeravai. Yoosiipo Davuitiinna oyaivakidiri diitoovaara
ivakira viravai. 5 Yoosiipo ari nnaata kua kiaa kioovaa nnutuuvo
Mariaava vaa nnaakara sunnauvaatama vitoo ngiari nnutuuvaitana
raateeraivaara viravai. 6-7 Vidada oro Pitiriheema variaaraivaara tooduu
vaa vida nnida vaira nnauvo suvuai kiooduu taaravaitana puaraiya
yeenna nneera nnauvaki variravai. Varuduu Mariaava nnaakaraivaa
mmataanara suaivo nnuduu ari mmaapu ngarunna mmata kioo too
buruqaivaadiri ruraumа kioo puaraiya yeenna nneeraivaki yapeeravai.

Aangeraivo puara sipisiipara haitatuuraiya Yisuunnara kiaa mmiravai

8 Iqii yoosinna ivaa tooyaivaki puara sipisiipara haitatuuraiya
heenaki mmuyau koovau puara sipisiipaiyara haitatuuda variravai.
9 Haitatuuda varuduu Udaangaivaa aangeraivo iyasi tuuduu Udaangaivaa
mmeekiaivo iyayaa ruvuaahooduu teeda pinaama aatuuravai. 10 Aatuuda
varuduu aangeraivo iya tunoo: Sa aatuukiatee. Rikiaatee. Na aapi tiee
kua yoketaivaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiaa mminai rikiada
ivaara sirigakiateeraivaara ngiiisi tummuauvaivee. 11 Aa heena aavaki
Davuitiinna yoosinnaivaki gioonna voovoono nnaagiai ngii vitaanara
vaidiivaa vaa mmataivai. Vaidiivaa Anutuuqo mmataama kioovaa
nnutuuvo Udaanga Yisuu Kirisiinna ngiiini mmataivai. 12 Fai ngia
ni kuaivaara taara yaata utida ngiengieenoo oro taatee. Teekio vaa
nnaakaraivaa buruqaivaadiri ruraumа kioo puaraiya yeenna nneeraivaki
yapa kiaikio vaivaa teeda fai ngia kiaara: Kua kutaavaivee, kiaaravaivee.
13 Aangeraivo itaa kua tuu saivaata kaayau aangeraa vooyaata tiida
inna tasipama iida varida Anutuuqaara kua yoketaivaa tida tunoo:
14 Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai
yaataraivaa oyai ari vookaraivo vainoo.
Gioonna kiaapu mmatayaa variaiya
Anutuuqo iyara yoketaiya
inna ausa nuufaivo iya tasipama vakiaivee, tiravai.
15 Kiaa kiada iya pikiada ngiau aapu vuduu teeda puara sipisiipara
haitatuura vaidiiya ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Vikiai
ta oro Pitiriheema ivaki Udaangaivo aangeraivaa tikio tuma ti kiaa ti

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmii mminnaivaa taara kuaaravee, 16 kiaa kiada akiairauduu oro tooduu
Mariaaya Yoosiipooya hara kiada varuduu nnaakaraivo puaraiya yeenna
nneeraivaki vairavai. 17 Vauduu teeda nnaakaraivaara aangeraivo iya
kiaa mmuu kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. 18 Kiaa mmuduu
rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya puara sipisiipara haitatuura
vaidiiya tuu kuaivaara pinaama yaata utiravai. 19 Yaata utuduu Mariaava
iya tuu kua mmuakiaavai mmannammanna yaata utu kioo nnaasu
variravai. Hama taunniravai. 20 Puara sipisiipara haitatuura vaidiiya
kava vara ranada vida aangeraivo iya tuu kuaivaa kaanaivaa toovaaraata
mmuakiaa kuavai ivaara tuuvaa rikioovaaraatama kua yoketaivaa
Anutuuqaara kiaa rada viravai.

Yisuunna nnutuuvaa kooyaa tiravai

21 Yaaku saivai sainaidiri taaravooma suaivo taika kiooduu rikiada
iya nnaakaraivaa mmammaivaa hatokada inna nnutuuvaa tunoo:
Yisuuvavee, tiravai. Nnaakaraivo kaanaa ausaivaki hama varuu suaivaki
inna nnutuuvaa aangeraivo itaa kua tiravai.

Nuunaira nnau pinaivaki varuuya Yisuunna teeravai

22 Gioonnaiya vaa nnaakaraiya mmata kiada kabaa nnauvaa pikiada
kava vara ranada ngiari nnauvaki nnida yoketaama varuuvaara Udaanga
Anutuuqaa mmaanna tuu kua voovai vairavai. Yoosiipooya Mariaaya
ii mmaanna tuu kua ivaa iikiaara suaivo nnuduu rikiada Yerusareema
vida ngiari nnaakaraivaa Udaangaivaa mmiaara viravai. 23 Ii mmaanna
tuu kua ivo tunoo: Ngia mmuakiaaya ngiingii mmaapu ngaruuyauvaa
vitada ni mi kiada kiatee: Inna ainiyauvaivee, kiaa kiada niini yapaatee,
tiravai. 24 Yoosiipooya Mariaaya Anutuuqaa mmaanna tuu kua voovai
vauvaa iikiaara vida ngiaamma mirunna taaramannee vuaheenna roosuu
nnaakaraivaitana varada hudaara viravai.
25 Vuduu vaidi yoketaa voovai yoosinna Yerusareema varuuvaa
nnutuuvo Simioono ivo Anutuuqaa mmayaayaivaara yaagueeqainno
Isarairaiya vitaanara vaidiivaara faannainno varuduu Mmannasa
Yoketaivoono inna tasipama variravai. 26 Vaa tauraa Mmannasa Yoketaivo
inna kiaa mmioo tunoo: Fai hama a putirainna mmannammanna
hara kiee variee Isarairaiyara Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaa
tee nnaagiai putinaravaivee, tiravai. 27 Nnaagiai Mmannasa Yoketaivo
Simioonaa yaagueeqama tasipooduu rikioo ivo nuunaira nnau pinaivaki
oro hara kioo varuduu Isarairaa gioonna kiaapuuya tupatupaa mmaanna
tuu aataruuvaa iirayaama Yisuunna kaano koovaitana iikiaara inna
vitada nnuduu 28 Simioono Yisuunna sootu pabaanama tu kioo vainno
Anutuuqaara kua yoketaivaa tioo tunoo:
29 Udaanga-o, a nnaaru kua kutaa tunnaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aanna vaa na taunoo.
Fai na i mmoori vareera vaidiivo
ausa nuufa tasipama putinaravai.
30 Ivo ti vitoo yoketaivau yapaanaraivaa
vaa na ni avuuvaadiri taunoo.
31 Eenoo mmuakiaa gioonna kiaapuuyani
inna teerama kiaannaivo tiivaa
makee na tauko nninoo.
32 Ivo mmeekia taivaa roosiima
gioonna kiaapu ngiari voopinnaiya
yoketaa aataruuvaa kooyaa vitainaravai.
Vitaama kinai ii gioonna kiaapu Isarairaa
iyakidiri diitaivaara
mmuakiaa gioonna kiaapuuyaano
iyara kua yoketaivaa kiaaravaivee.
Simioono itaa kua tiravai.
33 Tuduu Yisuunna kaano koovaitana Simioono tuu kuaivaara
nnikiarauduu 34 Simioono kua yoketaivaa iya kiaa mmi kioo nnaakaraivaa
kaanaa Mariaanna tunoo: Aa nnaakara aavaa Anutuuqoono mmataama
kiai aavaara gioonna kiaapu Isarairaiya fai vooya inna mmooka hanigia
mmikiai vooya innara yoketaakiaaravai. Anutuuqo innaadiri atau roosiima
yapa kinai fai gioonna kiaapuuya innara maisa kua tikio rikioo 35 fai ngiari
yaatana vai kuaivo kooyaa vainaravai. Paipaivo avaikaraivaa roosiima fai
mmuaararaivo i aakiaivaki nninaravaivee. Simioono itaa kua tiravai.
36 Gioonna forofetaa voovai nnutuuvo Anaava ivo Asereenna
oyaivakidiri diitoo varuuvaa koonna nnutuuvo Panueerovee. Ivo
vaatiivaa varoo inna tasipama varuu nuanuuvo yaaku saivai karasaidiri
taaravaitana taika kiooduu vaatiivo putiravai. 37 Putuduu too muaadavai
hara kioo varududuu kaayau nuanu (84) taika kiooduu ivo yotera
kieeravai. Yotera kioo hama ivo nuunaira nnau pinaivaa pikieerama kioo
ivo heenaivaa pataivaa nuunama kioo Anutuuqaa ari ausa mmuduuyaivaa
mmioo vo suai vo suai yeennaivaa pikioo kati varioo Anutuuqaara
yaaku vareeravai. 38 Simioono kuaivaa kiaa taika kioo suaivaki ivo
ngioo nnaakaraivaara Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo innara
gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Anutuuqo titano tuoo Yerusareemaiya
yookaama kioo vitoo yoketaivau yapaanara vaidiivaara mmuakiaa
gioonna kiaapu innara faannauya ivo nnaakaraivaara kiaa mmiravai.

Yoosiipooya Mariaaya kava Nasareeta viravai

39 Kiaa mmuduu Yoosiipooya Mariaaya Udaanga Anutuuqaa mmaanna
tuu aataruuvaa iima taika kiada kava vara ranada ngiari yoosinna Karirayaa
vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Nasareeta viravai. 40 Oto ivaki varuduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnaakaraivo yokeenno pinaa kiooduu inna tinniivo ari vookarauduu
Anutuuqo innara kaayauma mmuduuya ruoo innara yoketairavai.

Yisuuva ngiaammuau kiisavoono nuunaira nnauvaki kua tiravai

41 Vo nuanu vo nuanu Yisuunna kaano koovaitana Yerusareema vida
buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneeravai. 42 Nnaagiai Yisuunna nuanuuvo
yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana taika kiooduu teeda iya vida
Yerusareema Varaigiataa buusaivaa ngiari nneerayaama nnaara viravai. 43 Oro
iya varida yeenna nneedada yapooma yeenna nneera suaiyauvo taika kiooduu
iya ngiari yooqee kava vara ranada viravai. Vida varuduu ngiaammuau kiisa
Yisuuva homo Yerusareema variravai. Varuduu kaano koovaitana hama
innara rikieeraida 44 ivo ngiari seena gioonna kiaapuuya tasipama vaa kuainoo
kiaa kiada mmuaa suaivai vidada heenauduu innara buaidada tooduu hama
ivo ngiari seenaiyaata ngiari oyaiyaatama tasipama variravai. 45 Hama iya
tasipama varuduu iya kava vara ranada Yerusareema nnida innara buaakiaara
nniravai. 46 Nnida innara buaidada tooduu taaravooma suaivo taika kiooduu
ivo iya too vairavai. Vaa ivo nuunaira nnau pinaivaki vaidi Yutayaiya vitaira
vaidiiyaatama varioo iya kuaivaa rikioo ivaara iya yaparairavai. 47 Yaparauduu
rikiada mmuakiaaya inna kua rikiooya inna tinni ari vookarauvaudiri iya sai
tuuvaara nnikiarairavai. 48 Nnikiaraida ivau varuduu kaano koovaitana numa
inna teeda kaayauma nnikiaraida yaaku vuatavuataida varida kaano tunoo:
Ni maapu-o, a aaniira ti pikiee itaama nookiannannee? Rikiaanee. I koovaata
neetama pinaama ti ausaivaitana mmuaararaikiai ta pinaama aiyara buaama
rada nookiaunnanoo, 49 tuduu rikioo iva sai tunoo: Mo ngia aaniiraida niiyara
buaama rada nookiaannee? Na inna aikiooma ni Napoonna nnauvaki hara
kiee variauvaa hama ngia tuqinnama teeda rikiaannee? 50 tuduu rikiada ivo
iya tuu kuaivaa hama iya arinaima rikieeravai.
51 Hama iya rikiooduu Yisuuva iya tasipama vara ranoo vioo Nasareeta
varioo iya kuaivaa rikiooduu ari kaanoono inna kuaivaata inna
mmooriivaatama ari yaata tinniivaki yapeeravai. 52 Yisuuva yokeenno
varuduu ari tinniivo ari vookarauduu gioonna kiaapuuya innara
yoketauduu Anutuuqootama innara yoketairavai.

Yuvuaano nnoori apiraivoono kuaivaa iya kiaa mmiravai
(Matai 3:1-12; Marakaa 1:1-8; Yuvuaano 1:19-28)

3 1 Vaidiivaa nnutuuvo Tiperiaava Roomaaya kieetavai dioo vainno
nuanu yaakuuvaitana yuku saivai taika kiooduu homo ivo iya
kieetavai diravai. Duduu vaidiivaa nnutu vuaivo Podiiva vuaivo
Piratuuso gioonna kiaapu Yutayaiyara duduu Herooto gioonna kiaapu
Karirayaiyara diravai. Duduu inna vayaava Piriipo gioonna kiaapu
Iturayaiyaraatama mmata pinaivaa nnutuuvo Tarakonitiinga ivaki
varuuyaraatama duduu vaidi Rusaniiva gioonna kiaapu Avireneeyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

diravai. 2 Ii suai ivaki vaidiivaitana Anasaaya Kayapaaya Anutuuqaara
kati puara hudeera kieetavaitana variravai. Iqii suai ivaki Sakariaasaa
mmaapuuvo Yuvuaano koo mmuyai gaangaivau varuduu Anutuuqo
ari kua mmayaayaivaa inna kiaa mmiravai. 3 Kiaa mmuduu rikioo
Yuvuaano mmuakiaa yoosinnayauvai nnoori Yorotaana siriivau vau
yoosinnaiyauvaki nuainno varioo Anutuuqaa mmayaayaivaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Ngia ngiingii mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikiada hanigiada nnikiai na nnooriivaadiri ngii apino
Anutuuqo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee. 4 Ivo
itaa kua tuuvaara nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava ari yanaivau
fafaara roo tunoo:

Vaidi voovoono koo mmuyai gaanga voovau
dioo vainno aayanna roo tinara:
Ngia ngii kieetaivaara aataruuvaa teerairaivaa
roosiima ngii Udaangaivaara teerama kiaatee.
Udaangaivo ngiiisi nninaraivaara
teeraida safuuma kiaatee.
5 Mmuakiaa hoonuruuyauvaa rummua apida
mmuakiaa taapiiyauvaa hanuu varadu kiaatee.
Oo rakau numa rakau vai aataruuyauvaa
hanuu safuuma kiada
aataruuvau sikauyauvo vaiyauvaa teeda
hanuu suooda kiaatee.
6 Fai itaikio Anutuuqo gioonna kiaapuuya vitoo
aataru yoketaivau yapaanaraivaa
fai mmuakiaaya taaravaivee, tinaravaivee.

Yisayaava itaa kua kiaa fafaara reeravai.

7 Kaayau gioonna kiaapuuya nnida Yuvuaano nnoori ti apuaiveera kiaa
innasi nnuduu rikioo Yuvuaano tunoo: Ngia gioonna kiaapu maisaso,
gioono ngii giaa ngii mikiai Anutuuqo irisai maisaivaa ngii minaraivaara
rikiadaida aatuuda niisi ngiaannee? 8 Ngia kutaa tuanaa ngiingii mmoori
maisaiyauvaa pikiada ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa hanigiada
mmoori yoketaivaa iikio kaanaivo kooyaa vainaravai. Sa ngiengienaidiri
yaata utida kiatee: Inna Aaparahaamo ti nnaakuvavee. Ta aikiooma
variaunnanoo, kiatee. Na ngii giaa ngii miaunoo. Aa sikau aayauvaadiri
Anutuuqo iinaree tioo iinai vida hanigiada fai Aaparahaamaa uru
nnaakaraya variaaravai. 9 Aanna makee Anutuuqo irisai maisaivaa
mminaraivo vaidiivo haivaa yatariiyauvaa oyaiyauvaki teerama kioo tu
kioo vaivaa roosiivai. Yatari hama iira yoketaa vaiyauvaa hanaa rakau
ikiana kagaari kiaanaravaivee, tiravai.

10 Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya inna yaparaida tunoo: Mo
dee mmoorivai ta iikiaarannee? 11 tuduu rikioo ivo iya sai tunoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Gioonna kiaapu voovoono yaapa taaravaitana vaivoono voovai hama
yaapaataivaa mmiaivee. Gioonna kiaapu voovoono yeenna vakiaivoono
ari seenaiyaatama nnoo mmiaivee. 12 tuduu rikiada vaidi sikau takiisa
vareeraiya Yuvuaano iya nnoori apuaiveera nnida inna yaparaida tunoo:
Vitaira-o, teetaatama aaniivai iikiaarannee? 13 tuduu rikioo ivo iya sai
tunoo: Sikauyauvaa ngii kieetaiya safuuma ngii giaa ngii miaivaugiataama
varaatee. Sa ngiingiiiyara yaata utida oro hayuuma varaatee, 14 tuduu
rikiada rapira vaidiiya inna yaparaida tunoo: Mo tee mo. Ta aaniivai
iikiaarannee? tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Sa gioonna kiaapuuya
ruputida iya unnakua tida iya sikauyauvaa mmuara varaatee. Ngii mmoori
irisai sikauyauvaara sa momonakiatee. Inna aikioovaivee kiatee, tiravai.
15 Gioonna kiaapuuya Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara faannaida
varida mmuakiaaya pinaama Yuvuaanaara yaata utida tunoo: Aanna
Anutuuqo mmataama kioo vaidiivonnee? 16 tuuvaara Yuvuaano iya
mmuakiaaya tunoo: Na kati mmanna nnooriivaadiri ngii apuaunoo.
Ivo ni nnaagiai nninaraivoono nnoonna vaidivai. Na vaidi kiisavai.
Hama na yopeema mmoori vareera ngiaammuauya roosiima inna yuku
nnabaivaitana yeenaivaitana rakuasaa kiee utu radaanaravai. Fai ivoono
Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivaa tino too ngia vaa ausa hanigiaiya
ngii aakiaiyauvaki varinaravai. Hama ausa hanigiaiya fai irisai maisa
ikia roosiivaa iya mminaravai. 17 Ivoono ari savoora roosiivaadiri
vuiita iiraiyauvaa rummua rusuku kioo supiya uyu ngiau kiaikio rikioo
iiraiyauvo mmatayaa tuoo kuaikio iyauvaa varoo ari yeenna yapa kieera
nnauvaki yapa kioo nnabaiyauvaa varoo ikia hama tasuuvaki kagaari
kiaanaravaivee, tiravai.

Yuvuaano Yisuunna nnoori apiravai
(Matai 3:13-17; Marakaa 1:9-11)

18 Yuvuaano itaa kua kiaa kioo ari vo kua ari vo kuaivaatama kuainnama
kioo gioonna kiaapuuya mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiravai. 19-22 Kiaa
mmioo gioonna kiaapuuya nnoori apu taika kioo nnaagiai Yisuunnaatama
apu taika kiooduu rikioo Yisuuva yaaku varoo varuduu too ngiauvo rusiti
varoo vioo sai ngioo sauduu Mmannasa Yoketaivo ngiaamma mirunnaivaa
roosuuvoono tuoo tuoo tuma innayaa variravai. Varuduu rikiooduu ngiau
aapuuvakidiri Anutuuqaa kuaivo tuoo tunoo: A ni Maapu tuanaakuavee.
Na aiyara mmuduuya ruee na i tauko pinaama ni yoketainoo, tiravai.
Herooto mmoori maisaivaa uuvaara Yuvuaano inna tuduu rikioo
Herooto inna vitoo oovi nnauvaki inna yapa kieeravai. Vaa Herooto
ari vayaanna nnaataivaa Herootiaanna mmuara varoovaaraatama ari
vo mmoori maisamaisauyauvaa uuvaaraatama Yuvuaano inna tiravai.
Herooto kava vo mmoori maisa voovai iinno Yuvuaanaa oovi nnauvaki
yapa kieeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuunna nnaakukiaiya nnutuyauvaivee
(Matai 1:1-17)

23 Tauraa toosa hareera suaivaki Yisuuva nuainno gioonna kiaapuuya
Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmiaa roo nuau suaivaki inna nuanuuvo
vaidi voovai yuku yaaku taika kioo vo vaidivai yaakuuvaitana vairavai.
Gioonna kiaapuuya innara yaata utida tunoo: Inna Yoosiipaa mmaapu
tuanaavaivee, tiravai.
Yoosiipaa koova Eriiva
24 Eriinna koova Matataava
Matataanna koova Riviiva
Riviinna koova Merikiiva
Merikiinna koova Yanaiva
Yanainna koova Yoosiipo
25 Yoosiipaa koova Matatiaava
Matatiaanna koova Amooso
Amoosaa koova Naumo
Naumaa koova Esiriiva
Esiriinna koova Nagaiva
26 Nagainna koova Mataava
Mataanna koova Matatiaava
Matatiaanna koova Simeeva
Simeenna koova Yosekeeva
Yosekeenna koova Yotaava
27 Yotaanna koova Yovuaanaano
Yovuaanaanaa koova Resaava
Resaanna koova Seruvavereeva
Seruvavereenna koova Seratiereeva
Seratiereenna koova Neriiva
28 Neriinna koova Merekiiva
Merekiinna koova Adiiva
Adiinna koova Kosaamo
Kosaamaa koova Eremadaamo
Eremadaamaa koova Ereeva
29 Ereenna koova Yosuaava
Yosuaanna koova Eriesereeva
Eriesereenna koova Yoriimo
Yoriimaa koova Matataava
Matataanna koova Riviiva
30 Riviinna koova Simioono
Simioonaa koova Yutaava
Yutaanna koova Yoosiipo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yoosiipaa koova Yonaamo
Yonaamaa koova Eriakiimo
31 Eriakiimaa koova Meriaava
Meriaanna koova Menaava
Menaanna koova Matataava
Matataanna koova Nataano
Nataanaa koova Davuitiiva
32 Davuitiinna koova Isaiva
Isainna koova Yoveteeva
Yoveteenna koova Buaaso
Buaasaa koova Saramoova
Saramoonna koova Nasoono
33 Nasoonaa koova Aminataapo
Aminataapaa koova Araamo
Araamaa koova Ariniiva
Ariniinna koova Eseroono
Eseroonaa koova Pereseeva
Pereseenna koova Yutaava
34 Yutaanna koova Yakoopo
Yakoopaa koova Isaako
Isaakaa koova Aaparahaamo
Aaparahaamaa koova Taraava
Taraanna koova Nakoroova
35 Nakoroonna koova Serukuuva
Serukuunna koova Reguuva
Reguunna koova Peregeeva
Peregeenna koova Evereeva
Evereenna koova Seraava
36 Seraanna koova Kainaano
Kainaanaa koova Arapasataava
Arapasataanna koova Seemo
Seemaa koova Nuvuaava
Nuvuaanna koova Ramekeeva
37 Ramekeenna koova Metusaraava
Metusaraanna koova Inooko
Inookaa koova Yareeto
Yareetaa koova Marereeva
Marereenna koova Kainaano
38 Kainaanaa koova Enosoova
Enosoonna koova Seeto
Seetaa koova Ataamovee.
Ataamo inna Anutuuqaa mmaapuuvovee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Sataango Yisuunna iinno taanaree kiaa iiravai
(Matai 4:1-11; Marakaa 1:12-13)

4 1 Yisuuva nnoori Yorotaanaivakidiri kava vara ranoo nnuduu
Mmannasa Yoketaivo inna aakiaivaki suvuau kioo inna vitoo
koo mmuyai gaanga voovaura viravai. 2 Oro hara kioo varuduu taara
vaidivaitana yuku yaaku taika kioo suaiyauvaki ivo muaraagakiaiveera
Sataango numa inna iinno taanee kiaa inna yaparairavai. Yaparaududuu
Yisuuva mmuakiaa suaivai hama yeenna nneerama kioo kati hara kioo
varududuu suaivo taika kiooduu pinaama inna yeenna rairavai.
3 Yeenna rauduu rikioo Sataango Yisuunna tunoo: A Anutuuqaa
Mmaapukuavee tiee aa sikau aavaa tino too hanigioo yeenna bereetavai
vakiaivee, 4 tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapuuya yeennaiyauvaa nnaasu
nneeda iyauvaara yaata utikio hama iyauvoono iya mmannasaiyauvaa
yaagueeqainaravaivee, tiivaivee.
5 Tuduu rikioo Sataango Yisuunna vitoo verepi vioo mmuakiaa yoosinna
mmataivau vauyauvaa akiairaama inna vitainno 6 inna tunoo: Aa yoosinna
aayauvaara dianeera yaagueeqaivaa na i mminai tee a dinaravai. Mmuakiaa
mminnaa yoketaiyauvo ivaki vaiyauvaa fai na i mminaravai. Anutuuqo vaa
aa mminnaa aayauvaa ni mivaivee. Fai na vaidi voovai ni miataivaa fai na
inna mminaravai. 7 Fai a ai ausa mmuduuyaivaa ni minai na aa mminnaa
mmuakiaa aayauvaa i mminaravaivee, 8 tuduu rikioo Yisuuva inna sai
tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: I Udaanga Anutuuqaa ai
ausa mmuduuyaivaa mmiee inna mmooriivaa nnaasu iikianee, tiivaivee.
9 Ivo itaa kua tuduu rikioo Sataango inna vitoo Yerusareema vioo
nuunaira nnau pinaivaa pupukiaivau yapa kioo inna tunoo: A Anutuuqaa
Mmaapukuavee tiee aavaudiri suairoommu kiee mmatayaa kuanee.
10 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Anutuuqo ari aangeraiya
titanai aiyara haitatuukiaaravaivee, 11 tikio
vo kua voovai vainno tinoo: Ai yukuuvaa sikauyaadiri
rusimmaurivoora kiaa iya ngiari yaakuuyauvaadiri suoodaa i sootu
utuaaravaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaivee, 12 tuduu rikioo
Yisuuva inna sai tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Sa i
Udaanga Anutuuqaa iinna taanee, tiivaivee, 13 tuduu rikioo Sataango
Yisuunna mmuakiaa kuavai yaparainnonno rikioo inna pikioo viravai.
Mo vo suai kava inna yaparainaraivaara ivo faannainno variravai.

Yisuuva ari mmooriivaa tauraa Karirayaa ivaki iiravai
(Matai 4:12-17; Marakaa 1:14-15)

14 Mmannasa Yoketaivo yaagueeqama Yisuunna tasipooduu too kava
vara ranoo Karirayaa vuduu gioonna kiaapuuya iva uu mmooriivaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuakiaa yoosinnaiyauvaki varuuya kiaa mmuduu rikieeravai.
15 Rikiooduu ivo ngiari nuunaira nnauyauvaki nuainno varioo mmayaaya
yoketaivaa iya kiaa mmuduu rikiada iya innara kua yoketaivaa tiravai.

Gioonna kiaapu Nasareetaiya Yisuunnara ooqoo tiravai
(Matai 13:53-58; Marakaa 6:1-6)

16 Yisuuva ari yokoo yoosinna Nasareetaivakira vioo vioo oro ivaki
varioo kati varira suaivaki nuunaira nnauvaki ari virayaama vioo
ivaki variravai. Varioonnonno diitoo Anutuuqaa kua fafaaraivaa
yaarinara uuduu 17 vaidi voovoono nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaanna
yanaivaa inna mmuduu varoo yanaa hovekauvaa raduda kioo kuaivaara
buainnonno tooduu inna too vauduu too yaaruoo tunoo:
18 Na mmayaaya yoketaivaa
gioonna kiaapu mmanna haipuuya
kiaa mmianeeraivaara
Udaangaivo ni mmataama kiaivai.
Ivo itaama ni mmataama kiaivaara
inna Mmannasaivo niiki varinoo.
Gioonna kiaapu oovi nnauvaki variaiya
mmaanai kuateeraivaara
na iya kiaa mminaraivaara
ivo ni titaivai.
Gioonna kiaapu avu huruutaiya
kava avu taateeraivaara ni titaivai.
Gioonna kiaapu mmuaararaiyauvo
iya suvuaiya tino too
iya mmuaararaiyauvo taikaiveeraivaara ni titaivai.
19 Ii suai ivaki Udaangaivo
gioonna kiaapuuya vitoo
aataru yoketaivau yapaanaraivaara
iya kiaa mmianeera
ni titaikiai na tummuauvaivee.
20 Yisuuva Anutuuqaa kuaivo itaama vauvaa yaarummua taika kioo
yanaivaa kava hovekama kioo yanaa haitatuura vaidiivaa mmi kioo
variravai. Varuduu mmuakiaa gioonna kiaapu nuunaira nnauvaki
varuuya inna teeda nnaasu vauduu 21 Yisuuva iya tunoo: Aanna makee na
kuaivaa yaaruau saivaata kaanaivo vainoo, 22 tuduu rikiada mmuakiaaya
innara kua yoketaivaa tida ivo kua ari vookarauvaa tuuvaara pinaama
yaata utida ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Aanna Yoosiipaa
mmaapuvai. Mo aaniira ivo itaa kua tiinnee? tiravai.
23 Yisuuva iya tunoo: Vaa na rikiaunoo. Fai ta tupaa tira kua voovai
ngia ni tida kiaara: A tutaaqaa roosiima aiyara tuqinnaanee, kiaaravee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ii ngia itaa kua kiaa kua oyaivaa ni tida kiaara: A iikiannani ta rikiaunna
mmooriivaa a yoosinna Kapanauma iikiannaneema a yokeekianna
yoosinna aavaki iikianee. Fai ngia ni itaa kua kiaaravee. 24 Na kua
kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Kua kutaa tira vaidi forofetaivaara
mmuakiaa yoosinnaiya innara yoketaakiaani ari yoosinna tuanaiya
hama innara yoketaakiaavai. 25 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo.
Nnaaruaa vaidi Irayaava varuu suaivaki gioonna muaada kaayauya
Isarairaa mmataivau variravai. Varuduu taaravooma nuanuuvo
taika kiooduu vo nuanuvai tammaivaki hama vatiivo ruduu hama
yeennaatauduu mmuakiaa yoosinna varuuya yeenna rairavai. 26 Iya
yeenna rauduu hama Anutuuqo vaidi forofetaa Irayaanna titooduu
vioo Isarairaa gioonna muaadaiyara tuqinneeravai. Ivo vioo Sitoonaa
mmataivaki vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Sarepataa ivaki varuu
gioonna muaadaivaa nnaasu tuqinneeravai. 27 Nnaaruaa vaidi forofetaa
voovai nnutuuvo Irisaava varuu suaivaki Isarairaa gioonna kiaapu
kaayauya mmamma buunna hooya roosuuya variravai. Anutuuqo
hama iya tuqinneeravai. Suriaa vaidiivaa nnutuuvo Naimaanaa nnaasu
tuqinneeravaivee, 28 tuduu rikiada gioonna kiaapu nuunaira nnauvaki
suvuauya inna kuaivaara iya ausa nniitarooduu 29 diitada inna utu
raririida yoosinna tooyaivau vida taapiivau ngiari yoosinnaivo vauvau
vitada vida mmutuuvaudiri feena oogaivau kagaari kiaara iiravai.
30 Kagaari kiaara uuduu too ivo kati iya aakiaidaadiri ari kuanee tuudaa
viravai.

Vaidiivaaki mmagia maisaivo topauvaa Yisuuva titeeravai
(Marakaa 1:21-28)

31 Yisuuva kava vara ranoo vioo vioo yoosinna Kapanauma Karirayaa vau
yoosinnaivaki oro varioo Yutayaiya kati varira suaivaki nuunaira nnauvaki
vioo gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmiravai. 32 Kiaa
mmuduu rikiada ari vookarau yaagueeqaivo inna tasipooduu kuaivaa tuuvaara
gioonna kiaapuuya nnikiarairavai. 33 Nnikiarauduu vaidi voovai inna aakiaivaki
mmagia maisaivo topauvo nuunaira nnauvaki varioo pinaama kai tioo
mmagia maisaivo inna kiaa mmuu kuaivaa tunoo: 34 Ai, Yisuu-o, Nasareetaa
vaidikuavee. A aaniivai ti iinarainna ngiannannee? A ti ruputu taikaanara
ngiannannee? Vaa na i tauvai. A Anutuuqaa vaidi yoketaa tuanaakuavee,
35 tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama mmagia maisaivaa tunoo: Sa kua tirainna
vaidiivaa aakiaivakidiri tiee kuanee, tuduu rikioo mmagia maisaivo vaidiivaa
ruputuduu iya avuuvau vioo varoo mmataivau vauduu mmagia maisaivo inna
aakiaivakidiri pikioo vioo kiooduu hama inna mmammaivo nniitareeravai.
36 Hama nniitarooduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya teeda nnikiaraida ngiari
kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Mo aa vaidi aavo aanii kuavai ari vookarai
kua aavaa tiinnee? Ivo yaagueeqa vaidivai vaidi kieetaano tirayaama mmagia

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

maisaiyauvaa yaagueeqama tikiai kuaanoo, 37 tuduu rikiada gioonna kiaapuuya
teeda vida mmuakiaa vaini vainima vau yoosinnaiyauvaki varuuya Yisuuva uu
mmooriivaara kiaa mmuduu rikieeravai.

Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(Matai 8:14-17; Marakaa 1:29-34)

38 Yisuuva nuunaira nnauvakidiri pikioo Simoonaa nnauvaki vioo
tooduu Simoonaa nnummuayaanna nniitarooduu pinaama ikiayanaa
tooduu iya innara Yisuunna kiaa mmiravai. 39 Kiaa mmuduu rikioo oro
inna mmaataivaa vainiivau dioo vainno inna ikiayanaa taivo taikaiveera
tuduu taikooduu akiairauduu diitoo yeennaivaa iya mmiravai.
40 Mmuduu rikioo suaivo haatapooduu teeda gioonna kiaapu vooyaano ngiari
seena nniitaroo ari vookara ari vookarauya vitada Yisuunnasi nnuduu too
iyayaa ari yaakuuvaitana utuoo mmuakiaaya tuqinneeravai. 41 Tuqinnooduu
gioonna kiaapuuya aakiaiyauvakidiri mmagia maisaiyauvo iya pikiada tiida
vida tunoo: A Anutuuqaa Mmaapu tuanaakuavee, tuduu rikioo Yisuuva
iya yaagueeqama ooqoo tioo tunoo: Sa kua kiatee, tiravai. Ivo Anutuuqo
mmataama kioo vaidivai varuuvaara mmagia maisaiya arinaima teeda
rikieeravai. Iya innara itaama teeda rikioovaara Yisuuva iya ooqoo tiravai.

Yisuuva Yutayaiya mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiravai
(Marakaa 1:35-39)

42 Patauduu Yisuuva diitoo yoosinnaivaki pikioo oro kumina mmata
voovau variravai. Varuduu gioonna kiaapuuya innara buaama rada nuaidada
tooduu iya too vauduu teeda ivo iya pikieevoora kiaa ooqoo kiaaree kiaa
uuduu 43 Yisuuva iya tunoo: Na Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira
mmayaaya yoketaivaa nuaina variee vo yoosinna vo yoosinna variaa gioonna
kiaapuuyaatama kiaa mmianeera Anutuuqo ni titooduu na tiiravaivee, 44 kiaa
kioo nuainno varioo Yutayaiya nuunaira nnauyauvaki varioo Anutuuqaa
mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai.

Yisuuva ari ngiaammuau tauraiyara maavee tiravai
(Matai 4:18-22; Marakaa 1:16-20)

5 1 Vo suai Yisuuva nnoori haruungaivaa nnutuuvo Genesareeta siriivau
dioo vainno Anutuuqaa kua yoketaivaa tioo varuduu gioonna kiaapuuya
Anutuuqaa kuaivaa rikiaara iida varida ngiari feena ngiari feenaida varida inna
suvuairavai. 2 Inna suvuau kiada uuduu iva tooduu kanuu taaravaitana inna too
vauduu vaa nakaaraiya utu raririima rada siriivau yapa kiada oro ngiari utua
vaaheeyauvaa finida variravai. 3 Finida varuduu Yisuuva kanuu voovaki karoo
dioo vainno ivaa nakaaraivaa Simoonaa yaparainno tunoo: Ai kanuu aavaa
feenano nnoori tooyannigiataa kuaivee, tuduu rikioo feena kiooduu vuduu
Yisuuva ivaki varioo gioonna kiaapuuya mmayaayaivaa kiaa mmiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Kiaa mmi taika kioo Simoonaa tunoo: Ai kanuuvaa kava feena kino
nnoori haruunga tammaa ivau vinai eenoo ai seenaiyaatama ngiingii
utua vaaheeyauvaa varada ivaki kagaari kikio vinai tavauyauvaa
varaatee, 5 tuduu rikioo Simoono sai tunoo: Nnoonna-o, ta heenagieena
puruaunnanono hama tavauyauvo ti tainoo. Mo inna aikioo a tinai
tee na kava utua vaaheeyauvaa kagaari kiaanaravaivee, 6 kiaa kioo
ivo ari seenaiyaatama ngiari utua vaaheeyauvaa varada oro kagaari
kiooduu vuduu tavauyauvo iya utua vaaheeyauvaki nnida vidada suvuai
kiada vauduu iya utua vaaheeyauvo takeekiataama uuduu 7 ngiari
seena tavau vareera vooya vo kanuuvaki varuuyara rootu maavee
tida tunoo: Numa ti tasipama tavau aayauvaa varaatee, tuduu rikiada
nnuduu taara kanuuvaitanaki tavauyauvo fuugiaama kioo vauduu
kanuuvaitana mmeepi nnoori aakiaivaki kuataama iiravai. 8 Kuataama
uuduu Simoono Petorooso ivaa too Yisuunna yuku oyaivaki toorivu yau
haroo tunoo: Udaanga-o, ni mminnamminnaa maisaivo ni suvuaivaara
ni pikiee kuanee. 9 Petorooso ariyara nnikiarainno itaa kua tiravai.
Ivootama mmuakiaa vaidiiya inna tasipooyaatama kaayau tavauyauvaa
varoovaara ngiariyara nnikiarairavai. 10 Nnikiarauduu Simoonaa
vuaivaitana Sevetainna mmaapuuvaitana Yakoopaya Yuvuaanayaatama
nnikiarairavai. Nnikiarauduu Yisuuva Simoonaa tunoo: Sa aatuunna
varianee. Fai yapooma a tavau vareerayaama a gioonna kiaapuuya
vitee niisi nninaravai. Fai a mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mminai
rikiada fai ni nnaagiai ngiaaravaivee, 11 tuduu rikiada varada vida
kanuuvaitanaakidiri nnoori siriivau reemi rada ngiari mminnaa
mmuakiaayauvai pikiada Yisuunna nnaagiai viravai.

Yisuuva vaidi buunna hooya mmamma roosuuvaa tuqinneeravai
(Matai 8:1-4; Marakaa 1:40-45)

12 Vo suai voovaki Yisuuva vo yoosinnavaki varuduu vaidi buunna
hooya mmamma roosuuvoono innasi nniravai. Numa Yisuunna too
inna yuku oyaivaki vioo varoo vainno yaagueeqama inna yaparainno
tunoo: Udaanga-o, a ni mmammaivaa tuqinnaanaree tiee fai a aikiooma
tuqinnaanaravaivee, 13 tuduu rikioo Yisuuva ari yaakuuvaa reeti vaidiivaa
mmammaivau utuoo tunoo: Fai na i tuqinnaanaravaivee. Na tino i
mmammaivo yoketaakiaivee. Ivo itaa kua tuu saivaata inna mmammaivo
buunna hooya mmamma roosuuvo taikeeravai. 14 Taika kiooduu Yisuuva
yaagueeqama inna kiaa mmioo tunoo: Na i iikiauvaara sa gioonna kiaapu
vooya kiaa mmianee. Akiairaama viee Anutuuqaara kati puara hudeera
vaidiivaa ai mmammaivaa inna vitaama kiee i mmammaivo kava
yoketaivaara nnaaruaa vaidi Musiiva tuuvaugiataama puara sipisiipaivaa
kati ruputu kiee Anutuuqaara hudaanee. Hudanai rikiada gioonna
kiaapuuya i mmammaivo yoketaivaara arinaima teeda rikiaaravaivee,

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

15 tuduu rikioonnaata Yisuuva uu mmooriivaara gioonna kiaapuuya kiaa
mmuduu kaayakaayau Yisuuva iya kiaa mmuu kuaiyauvaa rikiaara nnida
ivo ari vookara ari vookarau nniitarooya tuqinnaiveeraivaara innasi
nniravai. 16 Iya itaama uuduu suai vooyauvaki Yisuuva iya pikioo kumina
mmata vooyauvaki varioo yaaku varaanara viravai.

Yisuuva vaidi voovai mmammaivo putuuvaa tuqinneeravai
(Matai 9:1-8; Marakaa 2:1-12)

17 Vo suai Yisuuva gioonna kiaapuuya kua mmayaayaivaa kiaa mmioo
varuu suai voovaki Farisai vaidi vooyaata kua mmaanna kiaa mmira
vaidi vooyaatama diitada mmuakiaa yoosinna Karirayaa vauyauvakidiri
nnida mmuakiaa yoosinna Yutayaa vauyauvakidiri nnida yoosinna
Yerusareemaivakidiriaatama nnida ivaki variravai. Ivaki varuduu
Udaangaivo vaidi nniitarooya tuqinneera yaagueeqaivaa Yisuunna
mmuduu innaki vairavai. 18 Vauduu vaidi vooyaano vaidi yuku yaaku
putuuvaa ari kegeennaivau vuru vauvaa taina rau varada Yisuuva
varuu nnauvakira nnida Yisuunna vunnigiataa yapaara nniravai.
19 Nnida tooduu gioonna kiaapuuya Yisuunna suvuau kiooduu hama
iya inna varada Yisuunnasi ngiaara aataruuvootauduu teeda nnauvau
karada tausiivaa rabara kiada gioonna kiaapuuya aakiaivaki Yisuunna
vunnigiataa yuku yaaku putuu vaidiivaa kegeennaivaa utida reemma
kiooduu tiiravai. 20 Tuuduu rikioo iya ngiari yaata tinniiyauvaki vau
kuaivaa Yisuunnara tunoo: Ivo aikiooma tuqinnaanaravaivee, tuu
kuaivaa Yisuuva rikioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: Boo, ni
vaidivai vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo,
21 tuduu rikiada kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi Farisaiyaatama
ngiari yaata tinniiyauvaki kuaivaa yaata utida tunoo: Dee vaidivoono
ariiyara yaata utuoo Anutuuqaa roosiima kua tiinnee? Hama vaidi
voovoono yopeema vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivaivee.
Anutuuqo ari mmuaavoono vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugeeraivovee, 22 tuduu rikioo Yisuuva iya yaata tinniyaa vau kuaivaa
rikioo iya tunoo: Ngia aaniira ngiingii yaata tinniiyauvaki itaama
yaata utida kua kiaannee? 23 Dee kuavai yoketainnee? Dee kuavai
ari vookarainnee? Fai na tinara: Vaa na kiauko i mminnamminnaa
maisaiyauvo taikainoo, tinarannee? Vara na tinara: Diitee kuanee,
tinarannee? 24 Aa mmata aavau Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono gioonna
kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivaa nakaaraivovee.
Fai na iinai ngia ivaa taaravaivee, kiaa kioo vaidi yuku yaaku putuuvaa
tunoo: Na i kiaa i mmiaunoo. Diitee ai kegeennaivaata varee ai nnauki
kuanee. 25 Ivo itaa kua tuu saivaata iya avuuvau vaidiivo diitoo ari
kegeennaivaata varoo Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa roo ari nnauvaki
viravai. 26 Vuduu teeda gioonna kiaapuuya kaayauma nnikiaraida

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aatuuda Anutuuqaara kua yoketaivaa tida tunoo: Ai, makee hama ta
taunna mmoori ari vookaraivaa ta taunnanoo, tiravai.

Yisuuva Riviinna maavee tiravai
(Matai 9:9-13; Marakaa 2:13-17)

27 Tuduu Yisuuva mmaanai vioo tooduu vaidi sikau takiisa vareeraivaa
nnutuuvo Riviiva ari sikau takiisa vareera nnauvaki variravai. Varuduu
too Yisuuva inna tunoo: Ni nnaagiai ngianee, 28 tuduu rikioo Riviiva
diitoo ari mminnamminnaa mmuakiaavai pikioo Yisuunna nnaagiai
viravai.
29 Yapooma nnaagiai Riviiva Yisuunnani buusaivaa ari nnauvaki
iima kiooduu kaayau sikau takiisa vareera vaidi maisa vooyaata
ari vo gioonna kiaapuuyaatama iya tasipama yeenna nneeravai.
30 Yeenna nneeda varuduu Farisai vaidi vooyaata kua mmaanna
kiaa mmira vaidi vooya Farisaiya mmemmaaki varuuyaatama
Yisuunna ngiaammuauya tasipama kua tida yaagueeqama ooqoo tida
tunoo: Mo ngia aaniira sikau takiisa vareera maisa vaidiiyaatama
mmaanna tuu kuaivaa katokeera gioonna kiaapu maisaiya tasipama
yeennaivaata nnooriivaatama nnaannee? 31 tuduu rikioo Yisuuva iya
sai tunoo: Gioonna kiaapu homoraiya hama kuminayaa nniitareeraiya
tuqinneera vaidiivaasi kuaavai. Gioonna kiaapu nniitareeraiya nnaasu
innasi kuaavaivee. 32 Hama na tiee tinai gioonna kiaapu yoketaama
variaiya hanigiada yoketaama variateera na tiiravai. Na tiee gioonna
kiaapuuya mminnamminnaa maisa suvuaiya tinai hanigiada yoketaama
variateeraivaara na tiiravaivee, tiravai.

Yeenna nneeraivaara ooqoo tuuvaara iya Yisuunna yaparairavai
(Matai 9:14-17; Marakaa 1:18-22)

33 Tuduu gioonna kiaapu vooyaano Yisuunna tunoo: Yuvuaanaa
nnaagiai nuairaiya makemakee iya Anutuuqaara yaata utida ngiari yeenna
nneeraivaara ooqoo kiaa kiada kati varida yaaku varada variaavai. Farisaiya
nnaagiai nuairaiyaatama mmuaikaraama iikiaavai. Mo i ngiaammuauya
kati yeennaiyauvaata nnooriiyauvaatama nneeda variaanoo, 34 tuduu rikioo
Yisuuva mmataira kuaivaa iya sai tunoo: Mo yaapeeri nneera suaivaki
kieevatiivo gioonna kiaapuuya tasipama varikiai hama iya yopeema yeenna
nneeraivaara ooqoo kiaaravai. Fai iya nnaaravai. 35 Fai suai voovai nninai
rikiada vaidiiya kieevatiivaa vitada ruputikiai ii suai iyauvaki iya yeenna
nneeraivaara ooqoo kiaaravaivee, tiravai.
36 Yisuuva itaa kua kiaa kioo mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri
mmataama kioo tunoo: Hama gioonna kiaapu voovoono karaasa
buruqaivaa rapasi kioo varoo oro nnisiivaki funnivai. Fai itaino karaasa
buruqa rapasi kiaivo maisaino karaasa buruqa araivoota nnisiivootama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

fai hama mmuaakaraivai vainaravai. 37 Hama gioonna kiaapu voovoono
vuaina suuya karaasaivaa puara nnaba funnu kiaa nnisiivaki tusaa
uyivai. Fai tusaa uyu kino karaasa vuaina suuyaivo vainno yootano
puara nnaba nnisiivo rusitinaravai. Rusitino rikioo vuaina suuyaivo tuoo
vino rikioo puara nnabaivo maisainaravai. 38 Karaasa vuaina suuyaivaa
puara nnaba karaasaivaki tusaa uyuaivee. 39 Gioonna kiaapu voovoono
vuaina suuyaivaa vaa hokobama vaivaa nnoo karaasa iima kiaivaara
hama mmuduuya ruaivai. Ivo tinoo: Hokobama vaivaara ni yoketainoo,
tiivaivee. Yisuuva nnisi aataruuvoota karaasa aataruuvootama hama
yoketaama mmuaavau vauvaara itaa kua tiravai.

Vaidiiya kati varira suaivaara Yisuunna yaparairavai
(Matai 12:1-8; Marakaa 2:23-28)

6 1 Yisuuvaata ari ngiaammuauyaatama Yutayaiya kati varira suai
voovaki yeenna vuiita mmooriivaki nuaida varuduu ari ngiaammuauya
vuiitaivaa iiraiyauvaa rasuku kiada utu sisaama kiada nnabaiyauvaa feena
pikiada kaanaiyauvaa nneeravai. 2 Nneeda varuduu rikiada vaidi Farisai
vooya iya teeda tunoo: Ai, mo ngia aaniira ta kati varira suaivaki ti mmaanna
tira kua aataruuvaa hatokaannee? 3 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo:
Ngia Davuitiinna mmayaayaivo yanaivau vaivaa yaarida hama tuqinnama
rikiaavai. Nnaaruaa vaidi Davuitiivaata ari tasipama nuauyaatama kaayauma
iya yeenna rauduu rikioo 4 Davuitiivaano Anutuuqaara nuunaira nnauvaki
vioo yeenna bereeta kati Anutuuqaaniee kiaa yapoo yeennaiyauvaa varoo
nnoo ari tasipama nuauyaatama mmuduu nneeravai. Ti mmaanna tuu kua
aataruuvo vainno tunoo: Anutuuqaara kati puara hudeeraiyaano nnaasu
Anutuuqaaniee kiaa yapoo yeenna bereetaiyauvaa nnaatee, tuduaata
Davuitiiva ari tasipama nuauyaatama ii kua ivaa hatoka kiada nnooduu
hama Anutuuqo ooqoo tiravaivee, 5 kiaa kioo iya tunoo: Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono kati varira suaivaa nakaaraivovee, tiravai.

Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tuqinneeravai
(Matai 12:9-14; Marakaa 3:1-6)

6 Kati varira suai voovaki Yisuuva nuunaira nnauvaki vioo mmayaaya
yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo varuduu vaidi voovai yaaku
yaadudaivo sorogainno taminnumaunnuunno vuuvo ivaki variravai.
7 Ivaki varuduu kua mmaanna kiaa mmira vaidiiyaata Farisai vaidi
vooyaatama Yisuuva kati varira suaivaki gioonna kiaapu yuku yaaku
maisauya tuqinnaanarannee kiaa inna puaisakama teeda vairavai.
Ivo koonnama iinai rikiada kua pinaivaa innaki yapaaraivaara inna
puaisakama teeda vairavai. 8 Teeda vauduu Yisuuva iya yaatana vau
kuaivaa rikioo vaidi yaaku sorogauvaa tunoo: Diitee numa aapi iya
avuuyauvunu dianee, tuduu rikioo diitoo numa dioo vauduu 9 Yisuuva

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuakiaa gioonna kiaapuuya tunoo: Na ngii yaparakiaunoo. Ta kati
varira suaivaki dee mmoorivai iikiaarannee? Ti mmaanna tira kuaivo
dataa kuainno tiinnee? Vara ta mmoori yoketaivaa iikiaarannee?
Vara ta mmoori maisaivaa iikiaarannee? Vara ta vaidi nniitaraivaa
tuqinnaarannee? Vara ta vaidiivaa ruputikio putinarannee? 10 kiaa
kioo mmuakiaaya haitatuuma too vaidi yaaku sorogauvaa tunoo: Ai
yaakuuvaa raduda utuanee, tuduu rikioo ari yaakuuvaa raduda utuduu
yoketauduu 11 vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama ivaa
teeda pinaama iya ausaiyauvo nnannatooduu Yisuunna iikiaara inna
mmaara kuaivaa ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida teerama kieeravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya mmataama kieeravai
(Matai 10:1-4; Marakaa 3:13-19)

12 Ii suai ivaki Yisuuva taapiivaura vioo vioo oro varioo heenagieena
Anutuuqaara yaaku vareeravai. 13 Yaaku varooduduu patauduu varioo
gioonna kiaapu inna nnaagiai nuairaiya ngiateera tuduu innasi nnuduu
mmayaaya yoketaivaa varada nuaira ngiaammuau yaakuuvaitana
yukukidiri taaravaitana nnutuuyauvaa kooyaa tiravai. 14 Voovai nnutuuvaa
Simoono tiravai. Yisuuva inna nnutu karaasaivaa Petorooso tiravai. Voovai
Petoroosaa kataivaa nnutuuvaa Adiriaaso tioo voovai nnutuuvaa Yakoopo
tioo voovai nnutuuvaa Yuvuaano tioo voovai nnutuuvaa Piriipo tioo
voovai nnutuuvaa Batoromaivavee tioo 15 voovai nnutuuvaa Mataivavee
tioo voovai nnutuuvaa Tumaaso tioo voovai Arapainna mmaapuuvaa
nnutuuvaa Yakoopo tioo vaidi vooya inna mmataivaa varoovaara
kaayauma rapira vaidiivaa nnutuuvaa Simoono tioo 16 voovai Yakoopaa
mmaapuuvaa nnutuuvaa Yutaaso tioo voovai nnutuuvaa Yutaaso Isariooto
tiravai. Ivoono nnaagiai Yisuunna nnammutuaiya fai kooyaa inna
vitainaraivaara kua yeena rau kieera vaidivai.

Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(Matai 4:23-25)

17 Yisuuvaata ari ngiaammuauyaatama taapiivaudiri tiidada tuma
hoonuruuvau dida vauduu kaayau ari nnaagiai nuairaiyaata kaayau
gioonna kiaapuuya mmuakiaa yoosinna Yutayaa ivaki vauvakidiriaatama
nnuduu yoosinna pinaa Yerusareemaivakidiriaatama nnuduu nnoori
pinaivaa siriivau vau yoosinna Turu Sitoonaivaitanakidiriaatama
nniravai. Iya ivo tinara kuaivaa rikiaaraivaaraata ivo iya nniitarooyauvaa
tuqinnaanaraivaaraatama nniravai. 18 Nnuduu rikiada mmagia
maisaiyauvo gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki varuuyaatama innasi
nnuduu ivo mmagia maisaiyauvaa titeeravai. 19 Yisuunnakidiri yaagueeqa
ari vookarauvo vioo iya tuqinnooduu rikiada mmuakiaaya inna
mmammaivau utuaara iiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yoketaama variraivaaraata maisama variraivaaraatama Yisuuva tiravai
(Matai 5:1-12)

20 Yisuuva ari nnaagiai nuairaiya reeti too tunoo:
Ngia gioonna kiaapu hama mmatayaa diaa mminnaiyauvaara mmuduuya ruaiyara Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo vaa ngiiisi vainoo.
21 Ngia gioonna kiaapuuya aanna makee ngii yeenna raiyara Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. Yapooma fai ngii yeenna rairaivo taikaanaravai.
Ngia gioonna kiaapu aanna makee ngii ausaiyauvo mmuaararaiyara Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. Fai yapooma ngia yoketaama variaaravaivee.
22 Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ngia gioonna kiaapuuya niiyara yaagueeqakiaivaara fai gioonna kiaapu vooyaano hama ngiiiyara mmuduuya rida ngii ooqoo kiaa ngiiiyara maisayavee tida ngia tomedama variateera ngiiiyara kiaaravai. Ngia niiyara yaagueeqakiaiyara Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo.
23 Fai iya ngiiiyara itaama iikio ngii ausaiyauvo yoketa yoketainai rikiada sirigaida variatee. Ngii irisai yoketaa pinaivo ngiiini ngiau aapu vaivaara sirigakiatee. Vaa iya taato nnaakukiaiyaano mmuaikaraama forofetaa tuanaiyara maisama itaama iiravaivee.
24 Ngia gioonna kiaapu mmatayaa diaa mminnaiyauvaara kaayauma mmuduuya ruaavo ngii suvuaiyara hama Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. Vaa ngia ngiingii irisaiyauvaa varaavaivee.
25 Ngia gioonna kiaapu aanna makee yeennaiyauvo ngii suvuaiyara hama Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. Fai yapooma ivaara ngii yeenna rainaravaivee.
Ngia gioonna kiaapu aanna makee ngii ausaiyauvo yoketaiyara hama Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. Fai yapooma ngii ausaiyauvo mmuaararainaravaivee.
26 Ngia gioonna kiaapu hama Anutuuqaara yaagueeqakiaiya fai mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiiiyara yoketaayavee tikiai rikiada ngiingii aataruuyauvaara tuqinnama yaata utuatee. Boo, ngia yapooma fai dataakiaarannee? Fai ngia irisai maisaivaa varaaravaivee. Yutayaiya taato nnaakukiaiyaano mmuaikaraama kua yoketaivaa unnakua forofetaiyara tiravaivee.

Ngii nnammutuaiyaraatama mmuduuya ruatee
(Matai 5:38-48; 7:12a)

27 Ngia gioonna kiaapuuya ni kuaivaa rikiaiya na ngii giaa ngii miaunoo. Ngiingii nnammutuaiyara mmuduuya ruatee. Gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya hama ngiiiyara mmuduuya ruaiyara ngia mmoori yoketaivaa
iyara iikiatee. 28 Gioonna kiaapuuya ngiiiyara kua maisa kiaiya irisai
kua yoketaivaa iya kiaa mmiatee. Gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa
ngii mikiai iyara yaaku varaatee. 29 Gioonna kiaapu voovoono i
kueennaivaa rudaunai rikiee hanigia saivaata mmianee. Gioonna kiaapu
voovoono i yaapa varaayaa vaivaa ariyara varanai rikiee sa i yaapa
voovai mmammayaa vakiaivaaraatama ooqoo kianee. 30 Gioonna kiaapu
voovoono mminnaa voovaara i yapara rinai mmianee. Fai voovoono
i mminnaiyauvaa varoo vinai rikiee sa kava ni mianeera kianee.
31 Gioonna kiaapuuya mmooriivaa ngiiiyara iikiaavo ngii yoketaivaara
ngieeta mmuaakaraama iyara iikiatee.
32 Ngia gioonna kiaapuuya ngiiiyara mmuduuya ruaiyara nnaasu
irisai iyara mmuduuya rikio ivaara fai hama Anutuuqo irisai kua
yoketaivaa ngiiiyara tinaravaivee. Mo gioonna kiaapu mminnamminnaa
maisa suvuaiyaano ii aataru ivaa iikiaanoo. 33 Ngia gioonna kiaapuuya
mmoori yoketaivaa ngii miraiya nnaasu irisai mmoori yoketaivaa iya
mmikio ivaara fai hama Anutuuqo irisai yoketaivaa ngii minaravaivee.
Mo gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaano ii aataru
ivaa iikiaanoo. 34 Fai ngia ngii seenaiya mminnaivaa mmikiai nnaagiai
kava ngii miaaraikiainnaata ngia ivaara yaata utikio rikioo fai hama
Anutuuqo irisai yoketaivaa ivaara ngii minaravaivee. Mo gioonna kiaapu
mminnamminnaa maisa suvuaiyaano ngiari seenaiya irisaqirisaima
mmiaaraivaara iya yaata utida ngiari mmi ngiari mmiikiaavai. 35 Ngii
nnammutuaiyara mmuduuya rida mmoori yoketaivaa iyara iikiatee.
Ngiingii mminnaiyauvaa ngiingii seenaiya mmiatee. Iya mmiaara
iikiaivaki sa yaata utida ta irisai varaaravee kiatee. Fai ngia itaida irisai
pinaa yoketaivaa varada Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaayauvai
yaataraivaa raunna mmaapu tuanaaya variaaravai. Gioonna kiaapuuya
hama innara irisai yoketaa kua tiraiyaraata kaayau kumimakama
variaiyaraatama Anutuuqo ariinoo iyara yoketaivaara ngieetama ngiingii
seenaiyara mmoori yoketaivaa iida inna raunna mmaapu tuanaaya
variatee. 36 Ngii Gioova mmuakiaayara boo tiineema ngieetama ngiingii
seenaiyara boo kiatee.

Sa ngii seenaiya iikiaa mmooriiyauvaara maisavee kiatee
(Matai 7:1-5)

37 Gioonna kiaapuuya mmoori aataruuyauvaa iikiai teeda sa iyauvaa
teeda maisayauvaivee kiatee. Fai itaikio Anutuuqo hama sai ngii mmoori
aataruuyauvaara maisayauvaivee tinaravai. Sa gioonna kiaapuuyaki
kua pinaivaa yapaatee. Fai itaikio hama Anutuuqo sai ngiiiki kua
pinaivaa yapaanaravaivee. Gioonna kiaapuuya mmoori maisaiyauvaa
ngii iikiai sa iyauvaara yaata utiraida ngii ausa mmuduuyaiyauvaa iya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmiatee. Fai itaikio Anutuuqo hama sai ngii mmoori maisaiyauvaara
yaata utirainno fai rugaanaravai. 38 Gioonna kiaapu vooya ngiingii
mminnaiyauvaa mmiatee. Fai itaikio Anutuuqo irisai mminnaiyauvaa
ngii mino fai pinaavai ngii yaakuuyauvaki kaayauma suvuainaravai.
Fai tooriivaki hatapu uyuaaneema uyinono fuugiaino saiyauvo ngii
yaakuuyauvakiaatama suvuainaravai. Ngia gioonna kiaapu vooya
mminnaiyauvaa yaarummua kiada mmiaaneema fai Anutuuqo irisai
itaama kioo ngii minaravaivee, tiravai.
39 Yisuuva itaa kua kiaa kioo mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri
mmataama kioo tunoo: Hama yopeema vaidi avu huruutaivoono vuai vaidi
avu huruutaivaata vitoo aataruuvau nuainno varioo inna vitainaravai. Fai
ivaitana kuaaree kiaivaata fai aiqeeravaitana soopaivaki tiida kuaaravaivee.
40 Hama vo ngiaammuau voovoono ari vitairaivaa yaataraivai. Fai vitairaivo
inna vitainono ivo ari vitairaivaanikaraama varinaraivo inna aikioovai.
41 Mmummuuvo i seenaivaa avuuvaki vaivaa aaniira a tee ivaara
kiannannee? Iri pinaivo i avuuvaki vaikiainnaata hama a ivaa taannanoo.
42 Iri pinaivo i avuuvaki vaivaa hama teerama kieenna dataama kiee
i seenaivaa kiannanoo: Ni gata-o, kii na i avuuvakidiri mmummu
kiisaivaa feenaanaravee, kiannannee? A huoobava unnakua nnaamuru
tuanaakuavee. Tauraa iri pinaivo i avuuvau vaivaa utu rada kiee
eennaadee ai avuuvaa tuqinnama tee nnaagiai i seenaivaa avuuvakidiri
mmummuuvaa feenaanee.

Yisuuva yatari iiraivaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 7:16-20; 12:33-35)

43 Hama yatari yoketaivau iira maisaiyauvo vaivai. Yatari maisaivau
hama iira yoketaiyauvo vaivai. 44 Ngia yatari iiraiyauvaa teeda arinaima
yatari oyaivaara rikiaavai. Hama ngia ooviivaudiri nnaammuaya
iiraivaa rasuku varaavai. Hama ngia ooviivaudiri vuaina iiraivaa rasuku
varaavai. 45 Vaidi yoketaa voovoono ari aakiaivaki yoketaivo vaineema
ari avaivakidiri safuuma kua yoketaivaa tiivai. Vaidi maisa voovoono
ari aakiaivaki maisaivo vaineema ari avaivakidiri kua maisaivaa tiivai.
Vaidiivo ari aakiaivaki suvuaineema ari avaivakidiri kooyaa tiivai.

Yisuuva taara nnau heekeera vaidiivaitanaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 7:24-27)

46 Aaniira ngia niiyara Udaanga-o kiaani mo na ngii giaa ngii miau
kuaivaa hameeda rikiada iikiaannee? 47 Gioonna kiaapu voovoono
niisi ngioo ni kuaivaa rikioo iivoono fai aa na tinara kua aavaudiri
fai iva ii aataruuvaa kooyaa ngii giaa ngii minaravai. 48 Ivoono vaidi
nnau heekeeraivaa roosiivai. Ivo mmata yakeevau hanuu kioo yatari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaagueeqaivaa hara kioo nnau yoketaivaa yaagueeqama heekaivai.
Yaagueeqama heeka kiaivoonora tioo nnooriivo hainno pinaavai tioo
inna nnauvaa havarataanara ruoo ruoo rikiaikio hama yopeema nnauvo
koroovai. Vaidiivo ari nnauvaa yaagueeqama heeka kiaivaara nnooriivo
inna nnauvaa ruoo ruoo rikiaikio hama yopeema nnauvo koroovai.
49 Gioonna kiaapu voovoono vaa ni kuaivaa rikioonnaata hama iivoono
vuai vaidiivo nnau heekeeraivaa roosiivai. Ivo mmata muaraagaivau
hama kuabai hareera kati nnauvaa heekaivai. Heeka kiaikio nnooriivo
hainno pinaavai tuoo inna nnauvaa ruoo ruoo ravagiau yautu ruaikio
makee tikio kurududu tikio eeyaara mmatayaa kurummutu kioo
vaivaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi kieetaivaa ngiaammuauvaa tuqinneeravai
(Matai 8:5-13)

7 1 Yisuuva ari kua mmuakiaayauvai gioonna kiaapuuya kiaa mmi taika
kioo yoosinna Kapanaumara viravai. 2 Oro ivaki varuduu Roomaaya
rapira ngiaammuauya kieeta voovoono ivaki varuduu ari mmoori vareera
ngiaammuauvo kaayau nniitaroo putinara uuduu rapiraiya kieeta vaidiivo
innara mmuduuya ruoo 3 Yisuuva nnuuvaa rikioo Yutayaa vaidi yokovaa
vooya titooduu numa inna ngiaammuauvaa tuqinnaiveera Yisuunna
yapara kiaara viravai. 4 Vidada oro Yisuunna yaagueeqama yaparaida
tunoo: Ivo Roomaa vaidi ari voopinnaavai variivaara sa yaata utirainna
inna kuaivaa rikiaanee. 5 Ivo tiiyara mmuduuya ruoo ti nuunaira nnauvaa
tiini heekaivai. Ivaara yaata utuee inna kuaivaa rikiaanee, 6 tuduu rikioo
Yisuuva iya tasipama ngioo ngioo numa nnauvaa vainima dioo vauduu
rapira ngiaammuauya kieetaivo ari seena vaidiiya titooduu inna kuaivaa
varada Yisuunna kiaa mmiaara innasi viravai. Vida Yisuunna inna
kuaivaa kiaa mmida tunoo: Ti kieetaivo tinoo: Udaanga-o, sa niiyara yaata
utuanee. Na vaidi kiisavaivee. A vaidi nnoonnakuavee. Hama na yopeema
tinai a ni nnauki nninaravaivee. 7 Ivaaraina hama na aisi kuauvaivee. Kati
tino too ni mmoori vareera ngiaammuauvaa mmammaivo yoketaakiaivee.
8 Na ari vo vaidi kieetaiya mmooriivaa vareera vaidivai. Na iya
mmooriivaa varee rapira ngiaammuauyara diauvaivee. Ivaara na voovai
kiaunoo: Kuanee, kiauko kuaivai. Na voovai ngianee kiauko ivo nniivai.
Na sikaunnaadiri yookaama kiee viteera ngiaammuau voovai kiaunoo:
Aa mmoori aavaa iikianee, kiauko iivaivee. Ivo itaa kua tiivaivee, 9 tuduu
rikioo Yisuuva ivo tuu kuaivaara nnikiarainno hanigia gioonna kiaapu
inna nnaagiai nnuuya tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama na tauko
vaidi Isarairaa voovoono aa vaidi aavaa roosiima yaagueeqainno niiyara
kutaavaivee tiivaivee, 10 tuduu rikiada rapira ngiaammuauya kieetaivo ari
seena vaidiiya Yisuunnasi titooya kava vara ranada nnida inna nnauvaki
tooduu inna ngiaammuauvaa nniitaroovo vaa taikeeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva vaidiivo vaa putuuvaa yuruuravai

11 Suai nnaagiai Yisuuva yoosinna Nainara vioo ari ngiaammuauyaata
kaayau gioonna kiaapuuyaatama inna tasipama viravai. 12 Vidada Yisuuva
yoosinnaivaa vagiaamunna keegiaivaki vainima kuanaree kiaa tooduu
gioonna muaadavoono mmaapu mmuaavai mmata kioovo putuuvaa
nnabaivaa kaayau gioonna kiaapuuya tasipama yoosinnaivakidiri varada
nniravai. 13 Nnuduu too Yisuuva gioonnaivaa too innara kaayauma boo
tioo tunoo: Sa rataanee, 14 kiaa kioo oro nnabaivaa yapa kioo yatari
sagaivau utuduu teeda ivaa varada nnuuya dida vauduu Yisuuva vaidi
putuuvaa tunoo: Ni vaidi-o, na i kiaunoo: Diitaanee, kiaunoo, 15 tuduu
rikioo diitoo hara kioo varioo iyaata kua tuduu Yisuuva inna vita kava
ari kaanaa mmiravai. 16 Mmuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya
aatuuda Anutuuqaara kua yoketaivaa tida tunoo: Aa vaidi aavo forofetaa
ari vookaraivainno ti tasipama varinoo, tuduu vooyaano tunoo: Aanna
Anutuuqo ari gioonna kiaapuuya ti tuqinnaanaraivoono tiivaivee, 17 kiaa
kiada Yisuuva uu mmayaayaivaa mmuakiaa yoosinna Yutayaivaki
vau yoosinnaiyauvaki varuuyaata vainima vau yoosinnaiyauvaki
varuuyaatama gioonna kiaapuuya kiaa mmuduu rikieeravai.

Yuvuaanaa nnaagiai nuairaiya numa Yisuunna yaparairavai
(Matai 11:2-19)

18 Yuvuaanaa nnaagiai nuaira ngiaammuauyaano Yisuuva uu
mmayaayaivaa Yuvuaanaa kiaa mmuduu rikioo 19 ari ngiaammuau
taaravaitana tuduu innasi nnuduu ivaitana tunoo: Oro Yisuunna
yaparaida kiatee: Vara a aanna vaidi nninaravee tuukuannee? Vara ta
ari voovaara faannaida haitatuukiaarannee? 20 kiaa mmiateeraivaara
titooduu ivaitana numa Yisuunna tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivo
ti titaikiai ta i yapara kiaara ngiaunnanoo. Ta kiaunnanoo: Vara a
aanna vaidi nninaravee tuukuannee? Vara ta ari voovaara faannaida
haitatuukiaarannee? kiaunnanoo, tiravai. 21 Ii suai ivaki Yisuuva ari
vookara ari vookarau nniitarooyaata uuda kaayau hooyaatama tuqinnoo
mmagia maisaiya vaidi aakiaiyauvaki varuuyaatama titooduu vuduu
kaayau gioonna kiaapu avu huruutauya tuduu avu teeravai. 22 Yisuuva
Yuvuaanaa ngiaammuau inna yaparauvaitana tunoo: Ni kuaivaa rikiada
na iikiau mmooriivaa teeda ivaara vida Yuvuaanaa kiaa mmiatee.
Gioonna kiaapu avu huruutaiya vaa avu taanoo. Yuku maisaiya vaa
diitada nookiaanoo. Iya mmammaiyauvunu buunna haiya roosiikiaiya
vaa yoketaama variaanoo. Yaata duunaiya vaa kuaivaa rikiaanoo.
Putuaiya vaa diitada variaanoo. Mmanna haipuuya vaa ni mmayaaya
yoketaivaa rikiaanoo. 23 Gioonna kiaapu voovoono hama niiyara taara
yaata utiivaara Anutuuqo innara yoketainoo, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

24 Tuduu rikiada Yuvuaanaa ngiaammuauvaitana kava vara ranada innasi
vida varuduu Yisuuva gioonna kiaapuuya innasi nnuuya Yuvuaanaara tunoo:
Ngia koo mmuyai gaanga yoosinnaivau Yuvuaanaasi vida ngia aaniivai
taara viravainnee? Yuunnaivo utuduu yanaa apuuvo kuapekuapoovaa
taara viravainnee? Hamavee. 25 Ngia aaniivai taara viravainnee? Ngia vaidi
voovoono yaapa ari vookarauvaa apuuvaa taara viravainnee? Hamavee. Mo
gioonna kiaapuuya yaapa ari vookaraiyauvaa apuaavo kaayau hoonaiyauvo
iyasi suvuaiya iya vaidi kieetaiya nnauyauvaki variaavai. Hama koo mmuyai
gaanga yoosinnaivaki variaavai. 26 Ngia vaidi forofetaavai taara viravainnee?
Na ngii giaa ngii miaunoo. Kutaa ngia vaidi forofetaa ari vookarauvo seena
vaidi forofetaiya yaataroovaa ngia taara viravaivee. 27 Anutuuqaa kua fafaara
roovo Yuvuaanaara vainno ataa kua tinoo: Anutuuqo tinoo: Na titauko
nnii vaidiivo aa nninoo. Na i tauraivaannaadee titano vioo aataruuvaa aini
teerama kiaanaravaivee, tiivaivee. Fafaaraivo itaa kua tiivai. 28 Na ngii giaa
ngii miee kiaunoo. Yuvuaano mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa variaiya
yaataraivai. Itaama vaino Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki gioonna
kiaapu voovoono aduoo variivoono Yuvuaanaa yaataraivaivee, tiravai.
29 Yisuuva itaa kua tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuyaatama
sikau takiisa vareera vaidiiyaatama Anutuuqaa aataruuvaara
yoketaavaivee tiravai. Vaa Yuvuaano nnooriivaa iya apu kioovaara iya
itaa kua tiravai. 30 Vaidi Farisaiyaata kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama
Anutuuqo yoketaama variateera kiaa mmuu kuaivaara ooqoo tiravai.
Yuvuaano hama nnooriivaa iya apuuvaara itaama ooqoo tiravai.
31 Yisuuva tunoo: Gioonna kiaapu aanna makee variaiya deeya roosiimaida
variaannee? 32 Iya nnaakara roosiikiaiya yoosinna vuutaivaki isareeda varida
ngiariiyara ngiariiyara aayanna reeda kiaanoo: Ta tooriivaa varada fee fee
kiaunnani hama ngia ivaara kuaru raavai. Ta kuaru nnauvaa haraunnani
hama ngia ivaara rataavaivee, kiaa kiada itaa kua kiaavai. 33 Ngia iya
itaama iikiaivaa roosiima iikiaanoo. Yuvuaano nnoori apira vaidiivo ngioo
yeennaivaaraata nnoori vuainaivaaraatama ooqoo kiaa kiooduu rikiada ngia
innara tunoo: Mmagia maisaivo inna aakiaivaki topai vaidivaivee, 34 tuduu
Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono ngiee yeennaivaata nnooriivaatama nnaukai
ngia kiaanoo: Aa vaidi aavaa taatee. Ivo ariiyara yaata utuoo tarikama kioo
yeenna nnooriivaa nnai vaidivai. Ivo vuaina suuyaivaa nnoo kumimakai
vaidivai. Ivo sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata mmaanna tuu kuaivaa
hatokeera gioonna kiaapu maisaiyaatama iya seenavaivee, kiaanoo. 35 Iya
itaa kua kiaaniaata ti mmooriivaudiri Anutuuqaa tinniivo kutaa vaivo
kooyaa vaivaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi Farisaivaa nnauvaki variravai

36 Tuduu Farisai vaidi voovoono Yisuunna yaparauduu inna tasipama
yeenna nnaanara inna nnauvaki viravai. Oro inna tasipama varioo rooru

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmaataivau yadaa yau hara kioo vainno yeenna nnoo variravai. 37 Varuduu
mmuai yoosinnaivakinnaa sabi nuaira gioonna voovoono Yisuuva
Farisai vaidiivaa nnauvaki varioo yeenna nnoo varuu mmayaayaivaa
rikioo heenna suuya suuda yoketaa vuu sikau tooriivaa vareeravai.
38 Varoo oro nnau aakiaivaki Yisuunna mmookainningiaadiri inna
yukuuvaitana vainima dioo vainno ratoo varuduu inna vunnunnuuvo
Yisuunna yukuuvaitanau tioo vioo puutauduu ari kieeta yausiivaadiri
inna yukuuvaitanaudiri ruga kioo inna yukuuvaitana mmootoo heenna
suuya suuda yoketaa vuuvaa inna yukuuvaitanau tuseeravai. 39 Tusooduu
Farisai vaidiivo Yisuuva inna tasipama yeenna nnaiveera tuuvoono
gioonnaivaa too arinaidiri yaata utuoo tunoo: Aa vaidi aavo forofetaa
tuanaavai iitiri. Aa gioonna inna yukuuvaitanau utii aavo maisama
varioo mminnamminnaa maisaiyauvaa varaivaa arinaima taitirivee,
40 tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Simoono, na vo kuavai i kiaa i mminai
rikiaanee, tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Vitaira-o, inna aikioovai.
Ni giaa ni mianee, 41 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Vaidi sikau
mmiraivoono sikauyauvaa taara vaidivaitana mmiivai. Voovai kaayau
sikauyauvaa (100) mmioo voovai kiisa sikauyauvaa (10) mmiivai.
42 Nnaagiai hama sikaunnaataikiai taaravaitana hama sai inna mmiaavo
rikioo sikau mmira vaidiivo tinoo: Inna aikioovai. Vakiaa varaatee, tiivai.
Mo dee vaidivoono innara pinaama mmuduuya ruainnee? Dee vaidivoono
innara kiisama mmuduuya ruainnee? 43 tuduu rikioo Simoono inna sai
tunoo: Mo na yaata utuauko kaayau sikauyauvaa (100) vakiaa varaivoono
innara pinaama mmuduuya ruaivaivee, tuduu rikioo Yisuuva inna sai
tunoo: Yo, a kutaa kuavai kiannanoo, 44 kiaa kioo hanigioo gioonnaivaa
too Simoonaa tunoo: Vaa aa gioonna aavaa a taannanoo. Na i nnauvaki
ngiaukai hama a nnooriivaadiri ni yukuuvaitanaudiri finiannavai. Aa
gioonna aavo ari vunnunnuuvaadiri ni yukuuvaitana fini kioo ari kieeta
yausiivaadiri ni yukuuvaitanaudiri rugaivai. 45 A hama niiyara yoketainna
ni mmootaannavai. Na ngiau saivaata aa gioonna aavo mmannammanna ni
yukuuvaitana mmootoo nnaasu varivai. 46 A hama nnammariivaa varee ni
kieetaivaki apuannavai. Aa gioonna aavo ni yukuuvaitanau heenna suuya
suuda yoketaa kuaivaa tusaivaivee. 47 Ivaaraina na i kiaa i mmiaunoo. Aa
gioonna aavaa mminnamminnaa maisa kaayau suvuaiyauvaa vaa na ruga
taika kiauvai. Ivo numa niiyara pinaama mmuduuya ruaivaara na inna
mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiauvo kooyaa vainoo. Gioonna
kiaapu voovoono kiisa mminnamminnaa maisaiyauvo vaiyauvaa na
ruga kiauko kiisama niiyara mmuduuya ruaivaivee, 48 kiaa kioo Yisuuva
gioonnaivaa tunoo: Vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo
taikainoo, 49 tuduu rikiada gioonna kiaapuuya inna tasipama yeenna
nnooya ngiari yaata tinniyaa vau kuaivaa yaata utida tunoo: Aanna dee
vaidivoono mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivainnee? 50 tuduu rikioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva gioonnaivaa tunoo: A niiyara kutaavaivee kiannaivaaraina na i mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiee i vita yoketaivau yapaunoo. Ausa nuufa tasipama kuanee, tiravai.

Gioonna vooya Yisuunna nnaagiai nuairavai

8 1 Nnaagiai suai vooyauvai taika kiooduu Yisuuva mmuakiaa yoosinna kiisaiyauvakiaata pinaiyauvakiaatama nuainno varioo Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa roo nuairavai. Nuauduu ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taaramaatama 2 gioonna vooya mmagia maisaiyauvo iya aakiaiyauvaki varuduu titooyaatama gioonna vooya nniitarooduu tuqinnooyaatama inna nnaagiai nuairavai. Vo gioonna voovai nnutuuvo Mariaava yoosinna Makataraa ivakidiri pikioo numa Yisuunna tooduu inna aakiaivakidiri mmagia maisa yaaku saivai sainaidiri taarama titooduu vuduu varuu gioonnaivo inna nnaagiai nuairavai. 3 Vo gioonna voovai inna tasipama nuauvaa nnutuuvo Yoqaanovee. Ivo kieeta vaidi Herootaa nnauvaara haitatuura vaidiivaa nnutuuvo Kusaanna nnaatavai. Vo gioonna voovai nnutuuvo Susanaavaata kaayau seena gioonna vooyaatama mmoori vara rada nuaida varida ngiari mminnamminnaiyauvaadiri Yisuunnaata ari ngiaammuauyaatama tuqinneeravai.

Yisuuva uru rututuooma kioovaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 13:1-9; Marakaa 4:1-9)

4 Kaayau gioonna kiaapuuya vo yoosinna vo yoosinnadiri Yisuunnasi nnida suvuau kiooduu rikioo Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo:

5 Vaidi voovoono yeenna uruuyauvaa varoo oro ari mmooriivaki rututuooma roo nuaikio vooyauvai aataruuvo vaivau tuoo kuaikiai gioonna kiaapuuya ivaugiataa yuku raa rada nookiaavo rikioo ngiaammaiyauvo tuma porooma nnaavai. 6 Uru vooyauvai tuoo sikau tasipama vai mmataivau kuaiyauvo uruoo hama mmataivo nnammari raivaara akiairaama aasannaivai. 7 Uru vooyauvai tuoo ooviiyauvaki kuaikio ooviiyauvo iyauvaa tasipama uruoo raputu kiaivai. 8 Uru vooyauvai mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo yoketaama urikio too kaayau iiraiyauvo yaaku sai vaidivai yuku yaaku taika kioo vaivaivee. Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava tunoo: Gioonna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.

Yisuuva mmataama kioo kua oyaivaa tiravai
(Matai 13:10-17; Marakaa 4:10-12)

9 Tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya ivo uruuyauvunudiri mmataama kioo tuu kua oyaivaara inna yaparauduu rikioo 10 Yisuuva

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iya sai tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira kua oyaivo haumaki vaivaa fai na ngii giaa ngii minai ngiengieenoo arinaima rikiaaravai. Mo gioonna kiaapu vooya teedada mmanna avuuyauvaadiri teeda hama tuqinnama taaravai. Iya rikiadada mmanna yaataiyauvaadiri rikiada hama arinaima rikiaaravai. Hama iya tuqinnama teeda arinaima rikiaaraivaara na mmatayaa diaa mminnaa vooyauvunudiri mmataama kiee iya kiaa mmiauvai.

Yisuuva uru rututuoora kua oyaivaa kooyaa tiravai
(Matai 13:18-23; Marakaa 4:13-20)

11 Aanna mmatayaa diaa mminnaivaudiri na mmataama kiee
kiauvaa oyaivaa rikiaatee. Uruuyauvo Anutuuqaa kuavai. 12 Uruuyauvo
aataruuvau tuoo kuaiyauvo inna gioonna kiaapuuya Anutuuqaa
kuaivaa rikieeraiya roosiivai. Iya rikiada kutaavaivee tikio Anutuuqo
aataru yoketaivau iya yapeevoora Anutuuqaa kuaivo iya yaatayaa
vaivaa Sataango numa varoo kuaivai. 13 Uruuyauvo sikau tasipama vai
mmataivau tuoo kuaiyauvo inna gioonna kiaapu vooya roosiivai. Iya
Anutuuqaa kuaivaa rikiada kaayau siriga tasipama varaavai. Uruuyauvo
uruoo hama tuukaiyauvo kuaiyauvaa roosiima iya kiisa suai Anutuuqaa
kuaivaara kutaavaivee kiaavo mminnamminnaa maisaiyauvo iya iinno
taikiai iya muaraagaida Anutuuqaa aataruuvaa makee tikiai pikiaavai.
14 Uruuyauvo ooviivaki tuoo kuaiyauvo inna gioonna kiaapu vooya
Anutuuqaa kuaivaa rikieeraiya roosiivai. Iya rikiada varidada nnaagiai
ngiari mmooriiyauvaara pinaama yaata utida sikau vareeraivaara
yaata utida mmamma iira aataruuvaara yaata utuaavo iyauvoono
iya suvuainno Anutuuqaa kuaivaa rugaikio rikioo iiraiyauvo gaasi
roosiima vaivai. 15 Uruuyauvo mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo inna
gioonna kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuqaa kuaivaa rikiada varada
puaisakama utida safuuma yoketaama varida iya pirisaikiainnaata
Anutuuqaa mmooriivaa mmannammanna iikiaavovo iira yoketaiyauvo
iyaki vaivaivee.

Hama kuu yavaivaadiri toobaivaa rummua apivai
(Marakaa 4:21-25)

16 Hama gioonna kiaapu voovoono toobaivaa subi kioo varoo oro yapa
kioo kuu yavaivaa varoo toobaivau tuarapuatikama rummua apu kiaikio
vaivai. Hama ivaa varoo oro terenaivaa mmemmaivaki yapa kiaivai.
Gioonna kiaapuuya mmaanaidiri ngiaiya mmeekiaivaa taateeraivaara
ivo toobaivaa varoo kiikoo koovau hirivai. 17 Mmuakiaa mminnaiyauvo
hataumaki vaiyauvo fai kooyaa vainaravai. Mmuakiaa mminnaiyauvaa
rummua apu kiaiyauvo fai rabara kino kooyaa vainai mmuakiaaya
taaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Ngia rikiaa kuaivaara arinaima yaata utida rikiaatee. Gioonna kiaapu
voovoono ni kuaivaa arinaima rikiaivoono fai Anutuuqo ari vo kua vo
kuaivaa inna kiaa mmino rikiaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono kiisa
kuaivo inna yaatana vaivoono ariiyara yaata utuoo tinara: Vaa kua
vooyauvai niiki vainoo, tino rikioo fai akiairaino taunnino hama innaki
kuaiyauvootainaravaivee.

Yisuunna kaanoota kataunnaiyaatama innara tiravai
(Matai 12:46-50; Marakaa 3:31-35)

19 Tuduu rikiada Yisuunna kaanoota inna kataunnaiyaatama innasi
ngiaaree kiaa numa tooduu kaayau gioonna kiaapuuya inna suvuau
kiooduu hama innasi nniravai. 20 Hama innasi nnuuvaara gioonna
kiaapuuyakidiri voovoono Yisuunna tunoo: Aa mmiaa i kaanoota i
kataunnaiyaatama mmaanai dida vaida aita kua kiaara iikiaanoo,
21 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa
kuaivaa rikiada ivaa iikiaiya iya inna ni noova ni gata vayaiyavee,
tiravai.

Yisuuva yuunna yaamurukaivaa tuduu taikeeravai
(Matai 8:23-27; Marakaa 4:35-41)

22 Vo suai Yisuuvaata ari ngiaammuauyaatama kanuuvaki karada
varuduu Yisuuva iya tunoo: Nnikiai ta nnoori haruungaivaa sainai
kuaaravee, tuduu rikiada kanuuvaa feena rada 23 vida varuduu Yisuuva
vuru ivaki vairavai. Vuru vainno varuduu yuunna yaamurukaivo
nnooriivaudiri nnuduu nnooriivo kaayau korokoroonno ketekaateenno
kanuu aakiaivaki ngioo vioo iya ruputu taikaanara uuduu rikiada 24 ari
ngiaammuauya numa inna yuruuda tunoo: Nnoonna-o, nnooriivo kiisa
suai ti raputinara iinoo, tuduu rikioo Yisuuva diitoo yaagueeqama
yuunnaivaata nnooriivaatama ooqoo tuduu yuunnaivo pikiooduu
nnooriivo hama korokorooravai. 25 Hama korokorooduu Yisuuva ari
ngiaammuauya tunoo: Ngia aaniira hama niiyara kutaavaivee kiaannee?
tuduu rikiada nnikiaraida aatuuda ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo:
Aanna dee vaidivainnee? Ivo yuunnaivaata nnooriivaatama tikiai rikiada
akiairaama taikaavaivee, tiravai.

Yisuuva mmagia maisa varuu vaidiivaa tuqinneeravai
(Matai 8:28-34; Marakaa 5:1-20)

26 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama Karirayaa pikiada nnoori
haruungaivau vida mmata sainai vauvaa nnutuuvo Keraseenga vuduu
kanuuvo oro siriivau dioo vauduu 27 Yisuuva reemi roo saivaata mmagia
maisaiyauvo vaidiivaa aakiaivaki topau vaidiivo ii yoosinna ivaki
varuuvoono Yisuunna saidi tiiravai. Ivo hokoba suai taguaada hara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kioo varioo hama ari nnauvaki varirainno pikioo vaidi putuuya hau
oonauyauvaki variravai. 28 Ivoono Yisuunna too pinaama vuu vuu kai kai
tioo ngioo varoo inna yuku oyaivaki vainno puaisakama aayanna roo
tunoo: Yisuu-o, Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai yaataraivaa
Mmaapukuavee. A aaniivai ni iinarainna ngiannannee? Na yaagueeqama
i kiaunoo: Sa ni ruputuanee, kiaunoo. 29 Vaidiivaa aakiaivaki mmagia
maisaiyauvo topauvaara Yisuuva iya tiida kuateera tuuvaara vaidiivo
itaa kua tiravai. Vaa kaayauneetu mmagia maisaiyauvo vaidiivaa
topauduu gioonna kiaapuuya inna vitada yeena yaagueeqaivaadiri
inna yuku yaakuuvaitanau ranaa rau kiada nnauvaki yapa kiada
haitatuukiaavoonnaata ivo yeena yaagueeqaivaa rannakekaama kiooduu
mmagia maisaiyauvo inna topauyaano vitada koo mmuyai gaanga
voovau viravai. 30 Ii vaidi ivaa Yisuuva yaparainno tunoo: Ai nnutuuvaa
kianee, tuduu rikioo mmagia maisaiyauvo kaayau inna aakiaivaki
varuuyauvaara ivo tunoo: Ni nnutuuvo Kaayauvavee, 31 tuduu rikiada
mmagia maisaiyauvo vaidiivaa aakiaivaki varuuya Yisuuva sa ti titanai
ta titi irisai soopa hokoba mmata pinnaasayaa kuaivaki kuateeraivaara
yaagueeqama inna yaparairavai.

32 Yaparauduu teeda kaayau puaraiyauvo taapiivau yeenna nneeda
variravai. Yeenna nneeda varuduu mmagia maisaiyauvo puaraiya
aakiaiyauvaki kuaaraivaara yaagueeqama Yisuunna yaparauduu
rikioo ee-oo tuduu 33 vaidiivaa aakiaivakidiri pikiada vida puaraiya
aakiaiyauvaki vuduu teeda mmuakiaa puaraiya rereevau mmeepi
seenada nnoori haruungaivaki vida putu taika kieeravai.

34 Putu taika kiooduu vaidi puaraiyara haitatuuraiya ivaa teeda seenada
vida mmayaayaivaa gioonna kiaapu yoosinnaivaki varuuya kiaa mmida
annaanna nnauyauvaki varuuyaatama kiaa mmiravai. 35 Kiaa mmuduu
rikiada gioonna kiaapuuya yoosinnaivaki pikiada Yisuuva uu mmooriivaa
taara nniravai. Iya Yisuunnasi nnida tooduu vaidiivaa vaa mmagia
maisaiya inna aakiaivakidiri pikioovo ari uyira rairaiyauvaa uyu rau kioo
Yisuunna yuku oyaivaki varuduu ari yaataivo vaa yoketauduu gioonna
kiaapuuya innara aatuuravai. 36 Aatuuduu gioonna kiaapu Yisuuva vaidiivaa
tuqinnoovaa tooyaano seena gioonna kiaapu vooya kiaa mmiravai. 37 Kiaa
mmuduu mmuakiaa gioonna kiaapu mmata Keraseenga vainima vau
mmataivau varuuya pinaama iya aatuuvaara Yisuunna tunoo: Ti pikiee
kuanee, tuduu rikioo Yisuuva iya pikioo kanuuvaki karoo kava vara ranoo
kuanara iiravai. 38 Kuanara uuduu too vaidi mmagia maisaiyauvo inna
aakiaivakidiri pikioovoono Yisuunna yaagueeqama yaparainno tunoo: Kii
neeta kuanaravee, tuduu rikioo Yisuuva inna ooqoo tioo tunoo: 39 Ai nnauki
kava vara ranee viee Anutuuqo i iima kiai kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa
mmianee, tuduu rikioo ivo vioo yoosinna aakiaivaki nuainno varioo gioonna
kiaapuuya Yisuuva inna iima kioo kuaivaa kiaa mmiaa roo nuairavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva Yairiinna raunnaivaata gioonna voovaatama tuqinneeravai
(Matai 9:18-26; Marakaa 5:21-43)

40 Yisuuva nnoori haruunga sainaidiri kava vara ranoo nnuduu teeda
kaayau gioonna kiaapuuya innara faannauya inna tooduu kaayauma
innara iya yoketairavai. 41-42 Yoketauduu vaidi voovoono ivakinnaaya
nuunaira nnauvaa kieeta voovai nnutuuvo Yairiiva Yisuunna saidi
ngioo inna yuku oyaivaki ngioo varoo vainno yaagueeqama ni
nnauki ngianeera inna tiravai. Ari raunna mmuaavai inna nuanuuvo
yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana varuu kiaatannaivo putinara
uuvaara inna yaparairavai. Yaparauduu rikioo Yisuuva inna tasipama
vioo varuduu gioonna kiaapu kaayauya inna suvuau kieeravai.
43 Suvuau kiooduu gioonna voovoono kabaa vira aataruuvo
tupatupaa innaki vaududuu nuanu yaakuuvaitana yukukidiri taara
nuanu taika kioo varuu gioonnaivo varioo tutaaqaiyasi vuduu hama
iya inna tuqinneeravai. 44 Hama inna tuqinnoovoono numa Yisuunna
mmookainnidiri dioo vainno inna buruqa araivau utuduu rikioo inna
kabaa vira aataruuvo makee tuduu taikeeravai. 45 Taikooduu rikioo
Yisuuva yaparainno tunoo: Gioono ni utivainnee? tuduu rikiada
mmuakiaa gioonna kiaapuuya hameetavee tuduu Petorooso inna sai
tunoo: Nnoonna-o, kaayau gioonna kiaapuuya i ututuuma kiada i
mmammaivau rummua sisaama rada nookiaavaivee, 46 tuduu rikioo
Yisuuva Petoroosaa kuaivaa sai tunoo: Vaa gioonna kiaapu voovoono ni
utikio yaagueeqa ari vookaraivo niikidiri kuaivaa vaa na rikiauvaivee,
47 tuduu rikioo gioonnaivo Yisuuva inna toovaara rikioo biribiriinno
inna yuku oyaivaki ngioo varoo vainno ari Yisuunnayaa utuuvaara
gioonna kiaapuuya avuuvau Yisuunna kiaa kookieeravai. Inna kabaa
vira aataruuvo taikaanaraivaara ivo numa inna utuduu makee tuduu
taikoovaara Yisuunna kiaa kookieeravai. 48 Kiaa kookieema kiooduu
rikioo Yisuuva inna tunoo: Ni nunnakuavee. A yaagueeqama niiyara
kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a
yoketaama hara kiee variannanoo. Diitee ausa nuufa tasipama kuanee.
49 Yisuuva itaa kua tuu saivaata vaidi voovoono kieeta vaidi Yairiinna
nnauvakidiri ngioo inna kiaa mmioo tunoo: Vaa i raunnaivo putinoo. Sa
vitaira vaidiivaa vitee kuanee, 50 tuduu rikioo Yisuuva ivo tuu kuaivaa
rikioo Yairiinna tunoo: Sa ausa mmuaararee pinaama yaata utuanee.
Niiyara nnaasu yaata utuee kutaavaivee kianee. Tino fai i raunnaivo
yoketaama varinaravaivee, 51 kiaa kioo vioo vioo oro nnauvaki kuanaree
kiaa iinno varioo mmuakiaa gioonna kiaapuuya nnauvaki vivoo kiaa
Yisuuva iya ooqoo kiaa kioo Petorooso Yakoopo Yuvuaanainnaata vitoo
kiaatannaivaa kaano koovaitanaatama vitoo nnauvaki viravai. 52 Vitoo
vioo tooduu kaayau gioonna kiaapuuya ivaki varida kiaatannaivaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kaayauma ratada varuduu Yisuuva oro iya tunoo: Sa rataatee. Hama
kiaatannaivo putivai. Kati vuru vainoo, 53 tuduu rikiada iya vaa
kiaatannaivo putuuvaa teeda Yisuunnara pinaama rairavai. 54 Raida
varuduu Yisuuva oro kiaatannaivaa yaakuuvau utuoo inna tunoo:
Kuabuaa-o, diitaanee, 55 tuduu rikioo kava inna mmannasaivo nnabaivaki
nnuduu akiairaama diiteeravai. Diitooduu too Yisuuva iya tunoo:
Yeennaivaa inna mmiatee, 56 tuduu rikiada kaano koovaitana kaayauma
nnikiarauduu Yisuuva yaagueeqama iya tunoo: Sa na iikiau kua aavaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya titeeravai
(Matai 10:5-15; Marakaa 6:7-13)

9 1 Yisuuva ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama innasi
ngiateera tuduu rikiada innasi nnuduu gioonna kiaapuuyakidiri
mmagia maisaiya titakiai kuateera yaagueeqaivaata nniitareeraiya
tuqinnaateera yaagueeqaivaatama iya mmiravai. 2 Iya mmioo Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmida
nniitareeraiya tuqinnaateeraivaara iya tioo 3 tunoo: Sa aataruuvaura
mminnaiyauvaa varada kuatee. Kati kuatee. Sa yau kurida nuairaivaata
varada sa utuaiyauvaa varada sa yeennaiyauvaa varada sa sikauyauvaa
varada sa ngii yaapaiyauvaa taara tida varada kuatee. Mmuaa tida
mmuaa tida nnaasu varada kuatee. 4 Ngia yoosinnaiyauvaki vida
teekiai tauraa nnauvaa ngii miaiyauvaki nnaasu varida yapooma
yoosinnaiyauvaa pikiada vira suaivaki ii nnau iyauvaatama pikiada
kuatee. 5 Fai ngia vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida
teekiai iya hama ngii tuqinnakiai teeda ngiingii yukuuyauvunudiri
kufukuufaiyauvaa rututuooma kiada ii yoosinna ivaa pikiada kuatee.
Anutuuqo irisai maisaivaa iya mminaraivaara iya rikiaateeraivaara
kufukuufaiyauvaa ngii yukuuyauvunudiri rututuooma kiaatee, 6 tuduu
rikiada Yisuunna ngiaammuauya mmuakiaa yoosinnaiyauvaki nuaida
varida mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa rada nuaida
nniitarooya tuqinneeravai.

Herooto Yisuuva uu mmayaayaivaa rikioo kumimakairavai
(Matai 14:1-12; Marakaa 6:14-29)

7 Yutayaiya kieetaivo Herooto Yisuuva uu mmayaayaivaa rikioo
kaayauma kumimakairavai. Gioonna kiaapu vooyaano tunoo: Yuvuaano
nnoori apira vaidiivo putuoo kava diitaivaivee, 8 tuduu vooyaano tunoo:
Nnaaruaa vaidi forofetaa voovoono kava diitaivaivee, 9 tuuvaara Herooto
kaayauma kumimakairavai. Ivo tunoo: Vaa na kiaaduu ni ngiaammuauya
Yuvuaanaa nnuunaivaa rutakeeravai. Aa vaidi aavaa na mmayaayaivaa
rikiauvo inna dee vaidivainnee? kiaa kioo Yisuunna taanara iiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva vaidi kaayau (5000) yeenna mmiravai
(Matai 14:13-21; Marakaa 6:30-44; Yuvuaano 6:1-14)

10 Yisuunna ngiaammuau kua varada nuauya kava vara ranada nnida
ngiari uu mmayaayaivaa Yisuunna kiaa mmiravai. Kiaa mmuduu
rikioo Yisuuva iyaatama sunoo ngiarivana nnaasu yoosinna Betesaitaa
viravai. 11 Vuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya iya vuuvaa teeda rikiada
iya vata rada viravai. Vuduu too Yisuuva iyara yoketainno Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa iya kiaa mmioo nniitarooya
tuqinneeravai.
12 Tuqinnooduu suaivo haatapaanara uuduu Yisuunna ngiaammuau
yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana innasi nnida tunoo: Aa yoosinna
aavo koo mmuyai mmanna gaanga yoosinnavai vaivaara gioonna kiaapuuya
titanai kuatee. Iya aavakinnaaya yoosinnaiyauvaki vida aa vainima vai
nnau aayauvakiaatama vida yeennaiyauvaa vara kiada nneeda iyauvaki
vuru vakiateeraivaara titanai kuatee, 13 tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Mo
ngieenoo yeennaiyauvaa iya mmiatee, tuduu rikiada iya inna sai tunoo:
Bereeta yaaku saivai tavau taarama nnaasu tiisi vainoo. Fai a ti titanai ta
oro aa gioonna kiaapu mmuakiaa aayani yeennaiyauvaa yookaama kiada
varaarannee? tiravai. 14 Iya vaidiiya nnaasu yaaruduu kaayau (5000) ivau
variravai. Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia gioonna kiaapuuya tikiai
vooya (50) voovau varikiai vooya (50) voovau varikiai vooya (50) voovau
variatee. Itaqitaama variatee, 15 tuduu rikiada iya itaa kua tuduu gioonna
kiaapuuya rikiada variravai. 16 Varuduu Yisuuva bereeta yaaku saivai tavau
taaravaitanaatama tu kioo vainno avuuvaa ngiau aapu reeri too vainno
iyauvaara Anutuuqaata kua yoketaivaa tioo iyauvaa kusiinnonno kioo ari
ngiaammuauya mmuduu varada gioonna kiaapuuya mmiravai. 17 Mmuduu
mmuakiaaya nnooduduu iya ausaiyauvo rasituduu Yisuunna ngiaammuauya
iya yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi nuunama utua yaakuuvaitana
yukukidiri taarama rummua yapa kieeravai.

Petorooso kua kutaivaa Yisuunnara tiravai
(Matai 16:13-19; Marakaa 8:27-29)

18 Vo suai Yisuuva arivana yaaku varoo varuduu ari ngiaammuauya
innasi nnuduu rikioo Yisuuva iya yaparainno tunoo: Gioonna kiaapuuya
niiyara dee vaidivainnee kiaa kiada dataa kuaida kiaannee? 19 tuduu
rikiada iya inna sai tunoo: Vooya kiaanoo: Yuvuaano nnoori apira
vaidivaivee, kiaani vooya kiaanoo: Irayaavavee, kiaani vooyaano
kiaanoo: Nnaaruaa forofetaa voovoono putuoo kava diitaivaivee,
kiaavaivee, 20 tuduu rikioo Yisuuva iya yaparainno tunoo: Mo ngieeta
niiyara dataa kuaida kiaannee? tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: A
vaidi Anutuuqo i mmataama kiookuavee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva mmamma nniitareeraivaa varoo putinaraivaara tiravai
(Matai 16:20-28; Marakaa 8:30–9:1)

21 Tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama iya tunoo: Sa aa kua aavaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, 22 kiaa kioo tunoo: Na Vaidiivaa
Mmaapuuvo fai kaayau mmamma nniitareeraivaa varaanaravai. Fai vaidi
yokovaiyaatama vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama
kua mmaanna kiaa mmira vaidiiyaatama niiyara ooqoo tikiai fai vaidiiya
ni ruputikiai na putino taara suaivaitana taikano voomaivaki Anutuuqo
ni tinai na keenaa diitaanaravaivee, tiravai.
23 Kiaa kioo vo kuavai mmuakiaaya kiaa mmioo tunoo: Fai
gioonna kiaapu voovoono ni nnaagiai nninaree tioo fai ari yaata
utira aataruuvaara ooqoo tioo gioonna kiaapuuya niiyara inna
ruputikio na putuauneema ivo putinaraivaara mmuakiaa suai ee-oo
tioo ni nnaagiai ngiaivee. 24 Gioonna kiaapu voovoono ari mmatayaa
variraivaara yaagueeqama yaata utuoonnonno fai yapooma hama ivo
tupatupaa varinaraivootainaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama
ari mmatayaa variraivaara yaata utirainno niiyara putinaraivaara ee-
oo tiivo fai tupatupaa variraivaa varaanaravai. 25 Fai gioonna kiaapu
voovoono ariiyara nnaasu yaata utuoo mmuakiaa mmatayaa diaa
mminnamminnaiyauvaa varoonnonno hama tupatupaa variraivaara
yaata utirainno putuoo fai dee irisai yoketaivaa Anutuuqaasidiri
varaanarannee? Fai hama varaanaravaivee. 26 Fai yapooma Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono ni mmeekia ari vookaraivootama ni Napoonna
mmeekia ari vookaraivootama aangeraa yoketaa tuanaiya mmeekia
ari vookaraiyauvootama na kava mmatayaa tiinaravai. Gioonna kiaapu
voovoono niiyaraata ni kuaivaaraatama inna mmamma maisainai na
mmatayaa kava vara ranee tiee sai innara mmamma maisainaravaivee.
27 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai gioonna kiaapu aavau
dida vakiaa vooya hama putirama kiada varida Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaa taaravaivee, tiravai.

Yisuunna mmammaivo hanigioo ari vookarairavai
(Matai 17:1-8; Marakaa 9:2-8)

28 Yisuuva ii kua iyauvaa kiaa taika kiooduu yaaku saivai karasaidiri
taaravooma suaivo taika kiooduu ivo Petorooso Yuvuaano Yakoopainna vitoo
taapiivau yaaku varaanara viravai. 29 Oro yaaku varoo varuduu inna oori
nnikiivo hanigioo ari vookarairavai vauduu inna uyira rairaiyauvo poosainno
pinaama mmannaammannairavai. 30 Mmannaammannauduu makee tuduu taara
vaidivaitana Musiiya Irayaaya innaata kua tiravai. 31 Ngiau aapu vau ari vookarau
mmeekiaivo ivaitanaasi vauduu Anutuuqo nnaaru ari yaatayaa vau kuaivaa
iinaraivaara Yisuuva Yerusareema vioo putinaraivaara ivaitana Yisuunnaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua tiravai. 32 Kua tida varuduu Petoroosaa tasipama varuu vaidiivaitana vurura
rusirusiida varida tooduu Yisuuva hanigioo ari vookarairavai vauduu Petoroosaa
tasipoovaitana inna teeda vaidi taaravaitanootama inna tasipama duuvaa
teeravai. 33 Tooduu vaidiivaitana Yisuunna pikiada kuaara iida varuduu Petorooso
Yisuunna tunoo: Nnoonna-o, ta aavaki variaunnano ti yoketainoo. Kii ta unnakua
nnau taaravooma heekaaravee. Aini voovai heekada Musiinnani voovai heekada
Irayaannani voovai heekaaravaivee. Iva kumimakainno itaa kua tiravai. 34 Ivo
tuu saivaata namaivo tuoo iya rummua apu kioo vauduu kaayauma aatuuravai.
35 Aatuuda rikiooduu Anutuuqaa kuaivo nama aakiaidaadiri tuoo tunoo: Inna ni
Maapu tuanaivovee. Na inna mmataama kiee yapauvai. Inna kuaivaa rikiaatee.
36 Iva kiaa taika kiooduu iya tooduu Yisuuva arivana nnaasu dioo vairavai. Ii
suai ivaki Yisuunna ngiaammuau taaravoomaido ngiari too kuaivaa hama kiaa
kookieeraida pikiada kua seemuaa variravai.

Yisuuva mmagia maisaivo varuu ngiaammuauvaa tuqinneeravai
(Matai 17:14-18; Marakaa 9:14-27)

37 Vauya patauduu Yisuuva ari ngiaammuau taaravoomaidootama taapiivaudiri
pikiada tiida tooduu gioonna kiaapu kaayauya iya sunada nniravai. 38 Nnuduu
gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri vaidi voovoono aayanna roo tunoo:
Vitaira-o, na yaagueeqama i yaparakiaunoo. Numa ni maapuuvaa taanee.
Ni maapuuvo mmuaa tuanaavaivee. 39 Mmagia maisaivo inna ruputikio ivo
akiairaama kai tioo putuoo mmatayaa vaikio taara kuaanuuvo inna avaivakidiri
tiikio mmagia maisaivo hama inna pikioo virainno makemakee inna ruputikiokio
maisainoo. 40 Mmagia maisaivaa titaa kikio kuaiveera na yaagueeqama i
ngiaammuauya yaparakiaukai hama iya yopeema titaavaivee, 41 tuduu rikioo
Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Ngia makee variaa gioonna kiaapuuya hama
ngia niiyara kutaavaivee tiraidaida koonnama variaanoo. Na hokoba suai ngii
tasipama hara kiee variaukai hama ngia niiyara kutaavaivee kiaavai. Fai na naana
suai ngii tasipama hara kiee varinanai ngia niiyara kutaavaivee kiaarannee? Na
ngii tasipama variee ngia ni kuaivaa rikiaaraivaara na faannaina variaunoo, kiaa
kioo vaidiivaa tunoo: Ai mmaapuuvaa vitee aapi niisi ngianee, 42 tuduu rikioo
koova ari mmaapuuvaa vitoo ngioo varuduu mmagia maisaivo makee tuduu
inna ruputuduu mmatayaa vioo varoo vainno yuku yaakuuvaa hannatotauduu
rikioo Yisuuva yaagueeqama mmagia maisaivaa ooqoo kiaa kioo ngiaammuauvaa
tuqinnama kioo kava ari koonna mmuduu teeda 43 mmuakiaa gioonna
kiaapuuya Anutuuqaa yaagueeqa ari vookarauvaara avai kurutooma kiada yaaku
vuatavuatairavai.

Yisuuva ari putinaraivaara keenaa tiravai
(Matai 17:22-23; Marakaa 9:30-32)

Gioonna kiaapuuya Yisuuva uu mmoori mmuakiaayauvaara yaaku
vuatavuataida varuduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: 44 Aa na ngii giaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii minara kua aavaa sa taunnuatee. Vaidiiya na Vaidiivaa Mmaapuuvaa
vaidi vooya miaaravaivee, 45 tuduu rikiada hama iva tuu kua oyaivaa arinaima
rikieeravai. Ivo itaa kua tuuvaara iya kumimakakiateeraivaara Yisuuva hauma
kua tuduu rikiada ivaa oyaivaara iya inna yaparakiaaraivaara aatuuravai.

Yisuunna ngiaammuaudo kieeta variaaraivaara inna yaparairavai
(Matai 18:1-5; Marakaa 9:33-37)

46 Yisuunna ngiaammuauya ngiariita ngiariita kua yaagueeqama tida
tunoo: Tiikidiri deevoono ari seenaiya yaataroo kieetavai varinarannee?
47 tuduu rikioo Yisuuva iyaki vau kuaivaa rikioo nnaakara voovai vitoo
ari yaaneennigiataa yapa kioo 48 iya tunoo: Gioonna kiaapu voovoono
niiyara mmuduuya ruaivaara aa nnaakara aavaara tuqinnaivoono inna
niiyaraatama tuqinnainoo. Niiyara tuqinnaivoono ni titoovaaraatama
tuqinnainoo. Ivaarainno ngiiikidiri vaidi voovoono aduoo variivoono fai
tauraanaavai varinaravaivee, tiravai.

Hama ti nnammutuaavai variivoono ti seenavai varivai
(Marakaa 9:38-40)

49 Tuduu Yuvuaano Yisuunna tunoo: Nnoonna-o, ta taunnano vaidi voovoono
i nnutuuvaa tasipama tioo vaidiiya aakiaakidiri mmagia maisaiyauvaa titaikiai
kuaavai. Ii vaidi ivo hama ti tasipama nuai vaidivaara tida ta innara ooqoo
kiaunnavaivee, 50 tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Sa inna ooqoo
kiatee. Gioonna kiaapu voovoono ngii kuaivaara hama ooqoo tiivoono inna
hama ngii nnammutuaavai. Ivo inna ngii seenavaivee, tiravai.

Samariaa yoosinnaiya hama Yisuunnara tuqinneeravai

51 Anutuuqo tino Yisuuva ngiau aapu ari kuanara suaivo vainima vauduu
too ari kuanaraipira yaata utuoo Yerusareema aataruuvau kuanaree kiaa
viravai. 52 Aataruuvau vioo varioo ari kuanara kuaivaananaa tuduu rikiada
vaidiiyannaadee vidada oro Samariaa gioonna kiaapuuya yoosinna voovaki iya
kiaa mmikiai rikiada Yisuunnani teerakiateeraivaara iya viravai. 53 Vida iya kiaa
mmuduu rikiada ivaki varuuya Yisuuva Yerusareema kuanaraivaara rikiada
hama innara iya yoketairavai. 54 Hama innara iya yoketauduu rikiada Yisuunna
ngiaammuauvaitana Yakoopaya Yuvuaanaya tunoo: Udaanga-o, a ti tinai ta ngiau
aapuuvakidiri ikiaivaa tikio tioo iya taa taputu kiaivee, 55 tuduu rikioo Yisuuva
hanigia yaagueeqama ivaitana sai tunoo: Sa itaa kua kiatee, 56 kiaa kioo ivootama
ari tasipama nuauyaatama vida tarada ari vo yoosinnaivakira viravai.

Vaidiiya Yisuunna nnaagiai kuaara tiravai
(Matai 8:19-22)

57 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama aataruuvau vida varuduu vaidi voovoono
numa Yisuunna tunoo: A kuanna yoosinnaiyauvaki fai neeta i tasipama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuanaravaivee, 58 tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Fayaiya ngiari
nnaamuruuyauvaki vakiaavai. Ngiaammaiya ngiari ngiisaiyauvaki vakiaavai.
Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono hama na vuru vaira nnauvootainoo, 59 kiaa kioo
vaidi voovai tunoo: Ni nnaagiai ngianee, tuduu rikioo ivo inna kua sai tunoo:
Udaanga-o, kii na varinono ni napoova putinai hau kiee i nnaagiai kuanaravee,
60 tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Pikinai vaidi koonnama variaiya
putuaiya roosiikiaiyaano ngiari seena vaidi putuaiya hakuatee. Eenoo oro
gioonna kiaapuuya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa
kiaa mmianee, 61 tuduu rikioo vaidi voovoono inna tunoo: Udaanga-o, fai
na i nnaagiai kuanaravee. Kii na oro ni nnauvaki variaiya tee fai i nnaagiai
kuanaravaivee, 62 tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Gioonna kiaapu voovoono
ni mmooriivaa iinnonnoonnaata ivau kuataama vaikioonnaatainno hanigioo
ivo tauraa aataruuvaara yaata utiivo fai hama yopeema Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara dira mmooriivaa iinaravaivee, tiravai.

Yisuuva kua varada nuairaiya (72) titooduu viravai

10 1 Nnaagiai Udaanga Yisuuva kaayau vaidi vooya (72) nuunama
kioo iya nnutuuyauvaa tioo taara tioo taara tioo titeeravai.
Ivo nnaagiai kuanara yoosinna mmuakiaayauvaki iyannaadee
kuateeraivaara iya titeeravai. 2 Iya titaanara iinno varioo iya tunoo:
Mmooriivaki kaayau yeenna kaanaiyauvo nneeravaata vaikiai
gioonna kiaapu vareeraiya mmuaa taaraya variaanoo. Itaama vaikio
mmoori nakaaraivo yeenna vareera gioonna kiaapu vooya titanai ari
mmooriivakidiri kaanaiyauvaa varada inna nnauvaki yapaateeraivaara
yaaku varaatee. 3 Na ngii titauvau kuatee. Rikiaatee. Na gioonna kiaapu
fai mmararaa roosiikiaiyasi ngii titanai iyasi vida ngia puara sipisiipa
nnaakaraiya roosiima tirooma variaaravai. 4 Sa sikau rira utuaiyauvaata
sa ngiaaru kiaa yeennaivaa vara rira utuaiyauvaatama sa yuku nnaba
vooyauvaatama uyida varada kuatee. Sa gioonna kiaapu aataruuvau
ngiaiyaata teeda kua kiatee. 5 Ngia nnau voovaki vida ivaki variaiya
tauraa kiatee: Aa nnau aavaki variaiyaki ausa nuufaivo vakiaivee, 6 tikio
rikioo ausa nuufai vaidiivo ivaki varino rikioo fai ngii ausa nuufaivo
innaki vainaravai. Hama ausa nuufai vaidi voovai ivaki varino too ngii
ausa nuufaivo ngiingiiiki vainaravai. 7 Ngii miaa nnauyauvaki nnaasu
varida yeennaiyauvaata nnooriiyauvaatama ngii miaiyauvaa nnaatee.
Ngiengie mmoori varaivaudiri irisaiyauvo vaiyauvaa ngii mikiai
nnaaraivaara itaama variatee. Sa vo nnau teeda vo nnau teeda nookiatee.
8 Ngia ari vo yoosinnaivaki vikiai gioonna kiaapuuya ngii tuqinnada
yeennaiyauvaa ngii miaiyauvaa nnaatee. 9 Mmuai yoosinnaivaki varida
nniitaraiya tuqinnada mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiatee: Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara diraivo ngii vainima nninoo, kiatee. 10 Ngia vo
yoosinna vo yoosinnaiyauvaki vikiai gioonna kiaapuuya hama ngii

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuqinnakiai oro aataruuvau dida vaida kiatee: 11 Kufukuufaiyauvo ngii
yoosinnaivaki vaiyauvakidiri kati ti yukuuyauvunu vaiyauvaa ta ruga
kikio iyauvaara Anutuuqo irisai maisaivaa ngii minaravai. Vaa Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara diraivo ngii vainima nniivaara arinaima rikiaatee,
kiatee. 12 Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqo ti yaparaira suaivaki fai
gioonna kiaapu yoosinna Sutuuma maisama varuuya irisai maisaivaa
pinaama varaaravai. Hama ngii tuqinneera kiaa yoosinnaiya fai ngiari
irisai maisaivo Sutuuma varuuya irisai maisaivaa yaataraanaravaivee.

Gioonna kiaapu vooyaano hama ausa hanigieeravai
(Matai 11:20-24)

13 Boo, ngia gioonna kiaapu yoosinna Korasima variaiyaata yoosinna
Betesaitaa variaiyaatama fai yapooma ngii mmooriivaa irisai maisaivo
vainaravai. Nnaaru gioonna kiaapuuya yoosinna Turu Sitoonaivaitana
maisamaisama variravai. Na Anutuuqaa mmoori ari vookara ari
vookarauyauvaa ngii yoosinnaivaitanaki iikiaivaa Turu Sitoona
yoosinnaivaitanaki iikiaatiri. Iya teeda vaa nnaaru hanigiada yoketaama
varutiri. Gioonna kiaapuuya iya hanigiada yoketaama varuuya
taateeraivaara iya ausa mmuaararoovaa varada buruqa sisiiyauvaa
raida kaupaivaa ngiari kieetaiyauvunu habara apu kiada varutirivee.
14 Anutuuqo ti yaparainara suaivaki gioonna kiaapu Turu Sitoonaiya irisai
maisaivaa pinaama varaaravai. Ngia gioonna kiaapu Korasimaiyaata
Betesaitaiyaatama ngii irisai maisaivo iya irisai maisaivaa
yaataraanaravaivee. 15 Ngia gioonna kiaapu Kapanauma variaiyaso,
ngia ngiau aapu variaaree kiaiya fai Anutuuqo tinai ngia mmeepi ikia
aakiaana vida kiaaravaivee, tiravai.
16 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari kuaivaa varada kuateera titoo
vaidiiya tunoo: Gioonna kiaapu voovoono ngii kuaivaa rikiaivoono
fai ni kuaivaata rikiaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono fai ngiiiyara
ooqoo tioo niiyaraatama ooqoo tinaravai. Fai niiyara ooqoo tioo
ni titoovaaraatama ooqoo tinaravaivee, tuduu rikiada ngiari tuu
mmooriiyauvaara vida raubiriiravai.

Kuaivaa varada nuaira vaidiiya kava nniravai

17 Vaidi kua varada nuairaiya (72) vida raubiriida mmoori varadada
kava vara ranada nnida kaayau sirigaida kiaanoo: Udaanga-o, ta i
nnutu tasipama kiaunnani mmagia maisaiyauvo gioonna kiaapuuya
aakiaiyauvaki variaiyauvo tiida mmaanai kuaavaivee, 18 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Na taaduu saneetuuvo utuneema Sataango
ngiauvakidiri tipannuuma kioo tuoo viravai. 19 Rikiaatee. Vaa na
yaagueeqaivaa ngii miauvaara fai ngia nuaida yapaiyauvunuaata
eevariiyauvunuaatama yuku reekio hama ngii gutinaravai. Na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaagueeqaivaa ngii miauvaara ngia Sataangaa yaagueeqa mmuakiaavai
yaatarakio hama mminnaa voovoono ngii ruputinaravaivee. 20 Vo kuavai
vainoo. Mmagia maisaiyauvaa kiaani kuaivaara sa sirigaida variatee. Ngii
nnutuuyauvo ngiau aapu yanaivau vaivaara sirigaida ivaara yaata utida
variatee, tiravai.

Yisuunna ausaivo yoketauduu kaayau kuaivaa tiravai
(Matai 11:25-27; 13:16-17)

21 Yisuuva itaa kua tuu suaivaki Mmannasa Yoketaivo inna tasipama
varuuvaara inna ausaivo kaayauma yoketauduu tunoo: Ni Napoo-o, a
ngiau mmataivaara diraikuavee. A ai kua oyaivaa vaidi tinni ruaiyara
hatauma kiee vaidi nnaakara meedi roosiima hama tinniaata kiaiyara a
kiaa kookieema kiaannaivaara na aiyara yoketaakiaunoo. Ni Napoo-o, a
kutaa kati iya i kiaa i mmiataikiai a iya kiaa mmiannavaivee.
22 Ni Napoova eenoo mmuakiaa mminnaivaara diraivaa vaa a ni
miannavaivee. Hama gioonna kiaapu voovoono na i Mmaapuuvaa
arinaima ni taivai. Eenoo ni Napoovaano nnaasu arinaima ni
taannavai. Hama gioonna kiaapu voovoono ni Napoonna i taivai. Na i
Mmaapuuvoono nnaasu arinaima i tauvai. Na gioonna kiaapu voovai
kooyaa i vitainaraivo ivootama fai i taanaravaivee, tiravai.
23 Yisuuva hanigia ari ngiaammuauya nnaasu tunoo: Aanna makee
vaiyauvaa ngia taivaara Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. 24 Na ngii giaa
ngii miaunoo. Nnaaruaa vaidi forofetaa kaayauyaata kaayau kieeta
vaidiiyaatama aanna makee ngia taivaa iya taatauduu ivaara faannaidada
putida hama teeravai. Aanna makee ngia rikiaa kuaivaa iya rikiaatauduu
iya faannaidada putida hama rikieeravaivee, tiravai.

Yisuuva Samariaa vaidiivaa mmataama kioo tiravai

25 Mmoori aataru radudeera vaidi voovoono Yisuunnasi ngioo
inna iinno taanaree kiaa inna yaparainno tunoo: Vitaira-o, dee
mmoorivai na iina tupatupaa variraivaa varaanarannee? 26 tuduu rikioo
Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa
a yaaruannano dataa kuainno tiinnee? 27 tuduu rikioo ivo inna sai
tunoo: I Udaanga Anutuuqaara mmuduuya ruee ai ausa mmuduuya
mmuakiaavai inna mmianee. Ai vaidi kaanaivaatama ai yaagueeqaivaata
ai yaata vuatinniivaatama mmuakiaavai inna mmianee. E aiyara
tuqinnaannaneema ai seenaiyaraatama tuqinnee iyara mmuduuya
ruanee. Mmaanna tuu kuaivo itaa kua tiivaivee, 28 tuduu rikioo Yisuuva
inna sai tunoo: A kianna kuaivo kutaa kuavai kiannanoo. Ii kua ivaa a
iinna fai a tupatupaa variraivaa varaanaravaivee, tiravai.
29 Tuduu rikioo mmoori aataru radudeera vaidiivo gioonna kiaapuuya
innara safuuma variraivovee kiateeraivaara Yisuunna yaparainno tunoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mo ni seenaivo inna gioononnee? 30 tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai
tunoo: Vaidi voovoono Yerusareema pikioo yoosinna Yerikoora kuanee
kiaa vioo varikiai vaidi mmuara furaiya numa inna utida inna buruqaivaa
rakuasaa kiada paati kieema inna ruputu kiada pikiaavai. Pikiaavo ivo
putinara iinno varikio too 31 Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi voovoono
aataruuvaugiataa vioo taikio vaidi putinara iivo inna too vaikio too saigiataa
vioo taroo kuaivai. 32 Vioo taroo kuaikio rikioo Riviinna oyaivakidiriaa vaidi
voovoono vioo vioo taikio inna too vaikio rikioo mmuaikaraama vioo too
saigiataa vioo taroo kuaivai. 33 Vioo taroo kuaikio rikioo vaidi Samariaa
voovoono aataruuvaugiataa numa too innara pinaama boo tioo 34 aduoo
varioo nnammari suuyaivaata vuaina suuyaivaatama inna uudaiyauvunu
tusaa siikainno buruqa yeenaivaadiri rau kioo vitoo ari puara togiivau yapa
kioo vitoo vida nnida vaira nnauvaki yapa kioo inna tuqinnaivai. 35 Tuqinnama
kioo vaivo pataikio diitoo ari utuaivakidiri taara sikauvaitana suiiraa kioo vida
nnida vaira nnau nakaaraivaa mmioo tinoo: Innara tuqinnaanee. Tuqinnanai
rikiee fai na kava vara ranee ngiee teenai a innani mminnaa vooyauvai
yookaakiannaiyauvaara na sai i mminaravaivee, tiivaivee. 36 Yisuuva itaa kua
kiaa taika kioo mmoori aataru radudeera vaidiivaa tunoo: Mmuara furaiya
ruputu kiaa vaidiivaa taaravooma vaidiiya numa inna taivaara a dataa kuainna
kiannannee? Deevoono inna seena tuanaavai variinnee? 37 tuduu rikioo mmoori
aataru radudeera vaidiivo inna sai tunoo: Vaidi voovoono innara boo tioo
innara tuqinnaivoono inna seena tuanaavaivee, tuduu rikioo Yisuuva inna sai
tunoo: Eenoo viee ivo iineema mmuaikaraama iikianee, tiravai.

Yisuuva Mataaya Mariaayasi viravai

38 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauyaatama aataruuvau vida
varida vo yoosinnavakira vida rikiooduu gioonnaivaa nnutuuvo Mataava
ari nnauvaki ngianeera Yisuunna maavee tuduu rikioo ivo numa variravai.
39 Mataanna nnunnaivaa nnutuuvo Mariaava ivaki varuuvoono numa Yisuunna
mmatama varioo inna kuaivaa rikieeravai. 40 Rikiooduu Mataava aritanna
pinaa mmoorivai varoovaara pinaama ausa pirisainno numa Yisuunna tunoo:
Udaanga-o, hama a niiyara yaata utuannannee? Ni nunnaivo ni pikiaikiai
nenetanna nnaasu pinaa mmoori varaunoo. Inna tino numa ni tasipama mmoori
varaivee, 41 tuduu rikioo Udaanga Yisuuva inna sai tunoo: Mataa-o, a kaayau
mmooriivaara pinaama yaata utuannano i ausaivo mmuaararainoo. 42 Mmuaa
aataruvai hama aisi vainoo. Ii aataru ivaara Mariaava yaata utivaivee. Fai hama
gioonna kiaapuuya ii aataru ivaa innasidiri varaaravaivee, tiravai.

Yisuuva yaaku vareeraivaara iya kiaa mmiravai
(Matai 6:9-13; 7:7-11)

11 1 Vo suai voovaki Yisuuva ari vo kammuvau varioo yaaku
varoonnonno taika kiooduu ari ngiaammuau voovoono

innasi ngioo tunoo: Udaanga-o, Yuvuaano ari ngiaammuauya yaaku
vareeraivaara kiaa mmuneema ti kiaa ti mmianee, 2 tuduu rikioo Yisuuva
iya tunoo: Ngia yaaku varaaree kiaa ataa kua yaaku varada kiatee:
Ti Napoo-o, i nnutuuvo mmannammanna yaagueeqa
yoketaa tuanaavai nnaasu vakiaivee.
A gioonna kiaapuuyara diraivaa
kino too ngiaivee.
3 Mmuaa suai mmuaa suai mmannammanna
ta nnaara yeennaiyauvaa ti mmianee.
4 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
mmoori maisaivaa ti mmiaani
ta hama ivaara yaata utiraida
ti ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmiaunnaivaara
eenoo ti mminnamminnaa maisaiyauvaara
sa yaata utirainna rugaanee.
Sa ti vitee ti iinno taanara tiivaki
ti yapaanee, kiatee.
5 Yisuuva itaa kua kiaa kioo kua voovaata iya tunoo: Ngiiikidiri dee vaidi
voovoono aa kua aavaa na tinaraivaa iinnee? Fai ivo heena tammaaki ari
seenaivaasi vioo tinara: Ni seena-o, yeenna saaba taaravooma ni minai
na yapooma irisai i mminaravaivee. 6 Ni seena voovoono ngieeradiri
hokoba aataruuvau nuainnonno niisi nnikiai na hama yeenna inna
mminaraivootainoo. Ivaara ni mianee. 7 Fai ivo itaa kua tino vaidi nnau
aakiaivaki variivo inna sai tinara: Ngieera kuanee. Vaa na ni sipuuvaa
rau kiee ni nnaakaraiya ni tasipama vuru vakiaanoo. Hama na yopeema
diitee mminnaa vooyauvai vara i mminaravee, tinoota mmannammanna
inna yaparainono inna mminaravaivee. 8 Na ngii giaa ngii miaunoo. Ivo
ari seena tuanaivo inna yapara ruaivaara hama iva diitoo yeennaivaa inna
mminaravai. Ivo mmannammanna inna yapara ruaivaara iva diitoo inna
mminaravai. 9 Ivaara na ngii giaa ngii miaunoo. Ngia Anutuuqaa yaparaikio
fai ngia yaparakiaivaa ngii minaravai. Mminnaa voovaara buaida teekio
fai ngii too vainaravai. Sipuuvau rikiokio fai Anutuuqo sipuuvaa ngiiini
hatuaanaravaivee. 10 Gioonna kiaapu Anutuuqaa yaparaivoono fai ari
yaparaivaa varaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono fai mminnaivaara
buainnonno teeno fai inna too vainaravai. Gioonna kiaapu voovoono
sipuuvau rinono fai Anutuuqo innani sipuuvaa hatuaanaravaivee. 11 Vaidi
voovoono ngiiikidiri aa na tinara kua aavaa iinarannee? Fai inna mmaapuuvo
tavaura inna yaparaino fai ivo yapaivaa inna mminarannee? Hameetavee.
12 Fai inna mmaapuuvo kakaraa mmuyaira inna yaparaino fai eevariivaa inna
mminarannee? Hameetavee. 13 Ivaara ngia vaidi mmatayaa maisama variaiya
mminnaa yoketaiyauvaa ngii nnaakaraiya mmiaa aataruuvaa vaa ngia taavai.
Ngii Gioova ngiau aapu variivo ngia ngiingii nnaakaraiya mmira aataruuvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaataraivaivee. Fai gioonna kiaapuuya inna yapara rikio Mmannasa
Yoketaivaa iya mminaravaivee.

Farisaiya Yisuunnara maisaira kuavai tiravai
(Matai 12:22-30; Marakaa 3:20-27)

14 Yisuuva vaidiivaa aakiaivaki mmagia maisaivo topaama kioo varuduu
inna avaivo ramuunnaama kioovaa titooduu mmagia maisaivo vioo
kiooduu rikioo vaidiivo kua tuuvaara gioonna kiaapuuya ivaki nuunauya
pinaama nnikiarairavai. 15 Nnikiarauduu vooyaano tunoo: Mmagia maisaiya
kieetaivo Beresebuuro inna tasipama varikioonno ari yaagueeqaivaadiri
mmagia maisaiya vaidi aakiaaki variaiya titaikiai kuaavaivee, 16 tuduu
rikiada inna iida taaraivaara vooya inna tunoo: A ari vookarai mmooriivaa
iinai ta teeda kiaara: Anutuuqo inna tasipaikioonno iinoo, kiaaravee,
17 tuduu rikioo Yisuuva iya tinniyaa vau kuaivaa rikioo iya tunoo: Fai
gioonna kiaapuuya mmuaa mmatavau variaiya rapidada ivaudiri raubiriida
mmarammaraa varida hama yopeema mmuaavau yaagueeqama varida
fai taikaaravai. Fai mmuaa nnauvaki variaiya ivakidiri rapida fai vida
raubiriida mmarammaraa varida fai hama mmuaavau yaagueeqama
varirama kiada fai muaraagakiaaravai. 18 Itaama vaino Sataango ari seena
mmagia maisaiyaatama rapuoonnonno kinai fai mmarammaraa varida
hama mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai muaraagakiaaravai. Ngia
kiaanoo: Beresebuuro ari yaagueeqaivaa ni mikiai na mmagia maisaiya
titaukai kuaanoo, kiaani 19 mo ngii nnaagiai nuairaiya giaa yaagueeqavaura
iya mmagia maisaiya titaani kuaavainnee? Hama Beresebuuraa
yaagueeqaivoono ngii seenaiya tasipaivai. Ivaara ngia koonnama niiyara
yaata utuaa kuaivo kooyaa vainoo. 20 Anutuuqaa yaagueeqaivo ni tasipaikiai
na mmagia maisaiya titaukai kuaavai. Na itaama iikiauko Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara dira suaivo vaa ngiiisi nniivaivee, tiravai.
21 Kiaa kioo kava vo kua voovai mmataama kioo tunoo: Fai vaidi yaagueeqa
voovoono ari suru veeva yau mmataivaa tu kioo vainno ari nnauvaara dioo
vaino rikioo inna mminnamminnaiyauvo yoketaama vainaravai. 22 Nnaagiai
vaidi yaagueeqa tuanaa voovoono numa innaata rapuoonnonno inna yaatara
kino rikioo muaraagaino fai inna suru veeva yau mmataivaa ivo yaagueeqama
tu kioo vaivaa ravisi varoo inna hoonaiyauvaatama varoo ari seenaiya yapa
mminaravaivee, 23 kiaa kioo tunoo: Gioonna kiaapu voovoono hama niiyara
yoketaivoono inna ni nnammutuaavai. Gioonna kiaapu voovoono hama ni
tasipama ni mmoori varaivoono ni mmooriivaa tuayanna ruaivai.

Mmagia maisaivo kava ari varuuvaki variravai
(Matai 12:43-45)

24 Mmagia maisaivo vaidiivaa aakiaivakidiri pikioo vioo koo
mmuyai gaanga yoosinnaiyauvaki ari varinara mmaataivaara buaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

roo nuainnonno taikio kuminaikio ariita kua tioo tinoo: Fai na kava
vara ranee nini nnau pikiauvaki oro varinaravee, 25 kiaa kioo kava
vara ranoo numa taikio ari nnauvo rupi yamaama kioo funnukama
kiaikio 26 mmanna nnauvai vaikio too ivaki varioo oro seena mmagia
maisaiyauvo inna maisaivaa yaatareera yaaku saivai karasaidiri
taaramada vitoo nnikiai iya numa inna tasipama variaavai. Aa vaidi
aavaa aakiaivaki tauraa mmagia maisa mmuaavai varikio kiisama
maisama varikiai nnaagiai kaayau mmagia maisaiya innaki variaavo
kaayau maisama varivaivee, tiravai.

Sirigaira aataru tuanaivaara Yisuuva tiravai

27 Yisuuva itaa kua tuu saivaata gioonna kiaapu kaayauma uuya nuuna
aakiaivakidiri gioonna voovoono kua pinaivaa inna tioo tunoo: I kaano
ari ausaivakidiri i mmata kioo ari nnaamma i mmuuvaara Anutuuqo
innara yoketainoo, 28 tuduu rikioo inna kua sai tunoo: Yo, inna aikioonna
kiannanoo. Mo gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmayaayaivaa rikiada
iikiaiyara Anutuuqo iyara pinaama yoketainoo, tiravai.

Vaidiiya Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaa taaraivaara Yisuunna yaparairavai
(Matai 12:38-42)

29 Tuduu gioonna kiaapuuya inna suvuau kiada varuduu Yisuuva
vo kuavai tunoo: Gioonna kiaapu aanna makee variaiya koonnama
variaanoo. Iya ari vookarai mmooriivaa taara iikiaanoo. Anutuuqaa
mmoori ari vookarauvaa nnaaruaa vaidi Yonaava uuvaa roosiivaa iya
ivaa nnaasu taaravai. Fai hama kava voovai taaravai. 30 Fai Na Vaidiivaa
Mmaapuuvo Yonaannanikaraama iinaravai. Nnaaru Ninivee varuu
gioonna kiaapuuya Yonaava uuvaa tooneema fai ngia makee variaiya Na
Vaidiivaa Mmaapuuvo iinaraivaa taaravaivee. 31 Nnaaru kieeta varuu
gioonna voovoono tooya ipunna sainai ngieera ari voopidiri ngioo ngioo
vaidi Soromoono tinni ruaivaasidiri kua rikiaanara nniravai. Na ngii
giaa ngii miaunoo. Na aavaki variauvo Soromoonaa yaatarauvoono ngii
tasipama variaunoo. Gioonnaivo ngieeradiri numa Soromoonaa kuaivaa
rikioovaara yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparainara suaivaki
fai ivoono kua pinaivaa aanna ngia variaiya ngiiiki yapa kino Anutuuqo
irisai maisaivaa ngii minaravaivee. 32 Ninivee varuu gioonna kiaapuuya
Yonaanna kuaivaa rikiada ausa hanigiada yoketaama variravai. Na
ngii giaa ngii miaunoo. Na aavaki variauvo Yonaanna yaatarauvoono
ngii tasipama variaunoo. Ninivee varuuya ausa hanigiada yoketaama
varuuvaara yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparainara suaivaki
fai iya kua pinaivaa aanna ngia variaiya ngiiiki yapa kikio Anutuuqo
irisai maisaivaa ngii minaravaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mmeekiaivau nookiateeraivaara Yisuuva tiravai
(Matai 5:15; 6:22-23)

33 Hama gioonna kiaapu voovoono toobaivaa subi varoo kuupaivaki
hatauma yapa kiaivai. Hama yavaivaa varoo ivau tuarapuatikama
rummua apu kiaikio vaivai. Gioonna kiaapuuya mmaanaidiri ngiaiya
mmeekiaivaa taateeraivaara ivo toobaivaa varoo kiikoo koovau hirivai.
34 A gioonna kiaapu voovoono i avuuvoono i mmammaivaara mmeekia
roosiivai. I avuuvo yoketaama taikiai a mmeekiaivau nuairaivaa roosiima
yoketaama nookiannavai. I avuuvo upisiikiai a upisiivaki nuairaivaa
roosiima hama a yoketaama nookiannavai. 35 Ivaara mmeekiaivo iiki
vaivaa upisiivoono rummua apivoora tuqinnama yaata utuanee. 36 Fai
mmeekiaivo i aakiaivaki suvuaino hama upisiivo yopeema mmeekiaivaa
rummua apinaravai. Toobaivaa subi kiaavo mmeekiaivo taivaa roosiima i
aakiaivaki fai pinaavai mmeekiaivo taanaravaivee, tiravai.

Yisuuva Farisaiyakiaata kua mmaanna kiaa mmiraiyakiaatama kua pinaivaa yapeeravai
(Matai 23:1-36; Marakaa 12:38-40)

37 Yisuuva itaa kua kiaa taika kiooduu Farisai vaidi voovoono ni
tasipama yeenna nnaaneera Yisuunna tuduu inna nnauvaki vioo inna
tasipama yeennaivaa nnooduu 38 Farisai vaidiivo tooduu Yisuuva hama
ari yaakuuvaudiri tauraa finirama kioo kati yeennaivaa nnooduu ivaara
nnikiarairavai. 39 Nnikiarauduu Udaanga Yisuuva inna tunoo: Ngia
ngii pereeta kaapa mmaanaiyauvaa fini kiaavo yoketaivaa roosiima
ngii mmammaiyauvo vaikio ngii aakiaiyauvaki ngii mminnamminnaa
maisaiyauvo suvuainoo. Ngia gioonna kiaapuuya unnakua kiaa
kiada iya hoonahaanaiyauvaa ngiingiiiyara ravisi varada maisama
variaavai. 40 Ngia yaata duunayavee. Anutuuqo ngii nnabaiyauvaa
iima kiaivoono ngii aakiaiyauvaatama iivaivee. 41 Fai ngia ngiingii
aakiaiyauvaa tuqinnadaida mminnaiyauvo ngiiisi vaiyauvaa ngii
seena mmanna haipuuya mmikio fai ngii aakiaa mmaanaiyauvootama
yoketainaravaivee.
42 Boo, ngia Farisai vaidiiya ngii irisai maisaiyauvo vainoo. Ngia kiisa
mminnaa kapikarai takua roosiiyauvaa yaakuuvaitana utida mmuaavai
Anutuuqaani kiadaataida ngia hama safuuma ngiingii seenaiyara
tuqinneeraida hama Anutuuqaara pinaama mmuduuya ruaanoo. Ii aataru
ivaitana iikiataama vaikiainnaata hama iikiaanoo. Ngia ii aataru ivaitana
iidadaida vo aataruyauvai vaa ngia iikiaiyauvaatama iikiatee.
43 Boo, ngia Farisaiya ngii irisai maisaiyauvo vainoo. Ngia nuunaira
nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyauvunura nnaasu mmuduuya rida
variaavai. Ngia yoosinna aakiaiyauvaki nookiaani gioonna kiaapuuya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii teeda kua yoketaivaa ngiiiyara kiaiyauvaara mmuduuya ruaavai.
44 Boo, ngii irisai maisaiyauvo vainoo. Ngia mmata nnauyauvaa gioonna
kiaapuuya hama teeraida sabi ivau nuairaivaa roosiikiaayavee tiravai.
45 Tuduu rikioo mmoori aataru radudeera vaidi voovoono inna sai tunoo:
Vitaira-o, e itaa kua ti kianna ivo inna kua maisaivaatainna ti kiannanoo, 46 tuduu
rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Boo, ngia mmoori aataru radudeera vaidiyavee.
Ngii irisai maisaiyauvo vainoo. Vaidiiya kaayau mmuaararai mminnaiyauvaa
vaidi vooya yaapusaiyauvunu kumaata apu kiaivaa roosiima ngia gioonna
kiaapuuya mmoori mmuaararaiyauvaa iya mmi kiada hama ngiengieeta kiisama
iya tasipama mmuaararai mmooriivaa varaavai. 47 Ngii irisai maisaiyauvo vainoo.
Ngii rubu tabeeya forofetaiya ruputuduu putuuyara ngia sikauyauvaadiri iya
mmata nnauyauvo yoketaakiaiveera funnukama yoketaama kiaavai. 48 Iyaano
iya ruputu kiooduu ngieenoo iya mmata nnauyauvaa funnukama kiada ngii rubu
tabeeya uuvaa teeda kiaanoo: Inna aikioovaivee, kiaanoo. 49 Ivaara Anutuuqaa
tinniyaa vau kua yoketaa fafaaraivo vainno tunoo: Na fai forofetaiyaata vaidi ni
kuaivaa varada nuairaiyaatama titanai vikiai fai vaidiiyaano vooya vatada iyara
kua maisaivaa tida ruputikiai putuaaravaivee. Anutuuqoono itaa kua tiravai.
50 Nnaaru ngiau mmata uu suaivakidiri gioonna kiaapuuya forofetaiya ruputua
rada nnidada aanna makee homo gioonna kiaapuuya forofetaiya ruputuaanoo.
Fai aanna makee variaa gioonna kiaapuuya forofetaiya ruputuaivaa irisaivaa
varaaraivaara nnaaru Anutuuqo fafaarama kioo kuaivo vainoo. 51 Nnaaru vaidi
yoketaa voovai Aveeraa kuminayaa ruputu kiooduu putuduu ivakidiri iima rada
nnidada vaidi voovai Sakariaasaa ruputu kioovaa irisaivo fai ngiiiki vainaravai.
Iya nuunaira nnau pinaivaki vuduu yeena tapi Anutuuqaara hudeeraivo sainai
vauduu vo atau yoketaa tuanaa nnau voovai sainai vauduu iya vuutaivaki
Sakariaasaa ruputu kieeravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Ruputu kiooduu
putuuvaa irisaivaa aanna makee variaa gioonna kiaapuuya varaaravaivee.
52 Boo, ngia mmoori aataru radudeera vaidiyavee. Ngii irisai
maisaiyauvo vainoo. Ni kuaivaa rikiada tinni yoketaa vareera aataruuvo
sipuuvaa roosiivai. Ngia hama ngii kuataikiaida hama kuaivaara kiivaa
varada gioonna kiaapuuya kuaaree kiaiya sipu rairayaama ngieenoo
aataruuvaa uuda rammuaavaivee, tiravai.
53-54 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ii nnau ivaa pikioo vioo varuduu
mmoori aataru radudeera vaidiiyaata Farisai vaidiiyaatama ngiari
ausaiyauvo kaayauma nnannatooduu Yisuuva haruruoo kua voovai
koonnama tinai iya kua pinaivaa innaki yapaaraivaara ari vo kua ari vo
kuaiyauvaara yaagueeqama inna yaparairavai.

Yisuuva unnakua tuuvaara ooqoo tiravai
(Matai 10:26-27)

12 1 Yisuuva itaama Farisaiyaata kua tuu suaivaki kaayakaayau
gioonna kiaapuuya nuunaida varuduu hama iya diaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmaataatauduu ngiari seenaiya yukuuyauvunu diravai. Dida vauduu
Yisuuva iya tasipama numa dioo vainno ari ngiaammuauya kiaa mmioo
tunoo: Ngia vaidi Farisaiya puuqaira yeenna roosiikiaiyara tuqinnama
haitatuukiatee. Iya unnakua kiaa iira aataruuvaara na itaa kua kiaunoo.
2 Mmuakiaa mminnaiyauvaa rummua apu kiaiyauvaa fai rabara kino
kooyaa vainaravai. Mmuakiaa mminnaiyauvo hataumaki vaiyauvo fai
kooyaa vainaravai. 3 Itaama vaikiai ngia upisiivaki hauma kiaa kuaivo
fai gioonna kiaapuuya kooyaa ikiannaivau rikiaaravai. Ngia nnau
aakiaiyauvaki vida sipuuyauvaa rau kiada ngiingii yaataki ngiingii
yaataki murumuru kiaa kuaiyauvaa fai gioonna kiaapuuya yoosinna
vuutaivaki aayanna reeda kooyaa kiaaravaivee.

Dee vaidivaara ngia aatuukiaarannee
(Matai 10:28-31)

4 Ni seenayaso, na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu vooya
ngii mmammaiyauvunu ruputikiai putuaaraivaara sa aatuukiatee. Ngia
putikiai fai iya hama yopeema kava mmoori maisaivaa ngii miaaravai.
5 Anutuuqaara nnaasu aatuukiateera na ngii giaa ngii miaunoo. Ivoono
ngii ruputinai ngia putikio fai ivoono ikia aakiaivaki ngii yapaanaree
tioo fai ngii yapaanaravaivee. Kutaa na ngii giaa ngii miaunoo. Innara
aatuukiatee.
6 Ngia taara sikau kiisakiatatana kiada fai ngia ngiaamma kiisa siganna
roosii yaaku saivai varaaravai. Anutuuqo hama iyauvaara vueennainno
voovai pikiaivai. 7 Ngii kieeta yaasiiyauvaa Anutuuqo yaaruoo mmuaavai
mmuaavai taivai. Sa aatuukiatee. Anutuuqo ngiiiyara yaata utiraivoono
ivo kaayau ngiaamma siganna roosiikiaiyauvaara yaata utiraivaa
yaataraivai.

Gioonna kiaapuuya Yisuunnara kooyaa kiaa kookieera kuavai
(Matai 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono ari seena
gioonna kiaapuuya avuuyauvunu dioo vainno kooyaa tinara: Na aanna
Yisuunna nnaagiai nuairaivovee, tinai fai Na Vaidiivaa Mmaapuuvo
Anutuuqaa aangeraiya avuuyauvunu diee vaina innara kooyaa tinara:
Inna ni nnaagiai nuairaivovee, tinaravai. 9 Gioonna kiaapu voovoono
ari seena gioonna kiaapuuya avuuyauvunu dioo vainno niiyara ooqoo
tinai fai yapooma Anutuuqaa aangeraiya avuuyauvunu Na Vaidiivaa
Mmaapuuvo innara ooqoo tinaravai.
10 Gioonna kiaapu voovoono Na Vaidiivaa Mmaapuuvaara maisavaivee
tiivaa fai Anutuuqo ivaa rugaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono
Mmannasa Yoketaivaara maisavaivee tiivaa fai Anutuuqo hama ivaa
rugaanaravai. Fai tupatupaa vainaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Yapooma gioonna kiaapu vooyaano fai ngiari nuunaira nnauyauvaki
ngii vitada ngiari kieetaiya avuuyauvunu kua pinaana ngii yapa kikiai
sa ngia iya sai kiaara kuaiyauvaara kaayauma yaata utuatee. 12 Fai ii
suai ivaki Mmannasa Yoketaivo ngia sai kiaara kuaiyauvaa ngii giaa ngii
minaravaivee, tiravai.

Hoona suvuau kumimaka vaidiivaara Yisuuva tiravai

13 Tuduu gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri vaidi voovoono
Yisuunna tunoo: Vitaira-o, ni napoova vaa putikio ni vaavova ari
nnaasu hoonahaanaiyauvaa varainoo. Eenoo tino too saiyauvai ni
miaivee, 14 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Boo, ni vaidivai.
Hama na kua pinaivaa radudeera vaidivai diauvaivee. Hama na ngii
mminnaiyauvaara diee vaina itaqitaama yapaateera kiaunoo, 15 kiaa kioo
gioonna kiaapu mmuakiaaya tunoo: Ngiingii variraivaara tuqinnama
yaata utuatee. Sa mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara teekio ngii
varaataakiaiyauvaara yaata utuatee. Gioonna kiaapu voovoono hama
kaayau mminnamminnaiyauvaa varaanaraivaara varivaivee. Fai ivo
kaayau hoonahaanaiyauvaa varano iyauvoono hama varira tuanaivaa
yopeema inna mminaravaivee, 16 kiaa kioo Yisuuva mmatayaa diaa
mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo: Vaidi voovoono kaayau hoona
suvuaivoono mmoori varaikio yeennaiyauvo kaayauma kaanaivai.
17 Kaanaikio too ivo yaata utuoo ariiyara tinoo: Hama ni yeenna
iiraiyauvaa yapaanara nnaunnaatainoo. Na dataama iikiaunnee?
18 Inna aikioo, fai na ataama iinaravai. Ni yeenna yapau nnauyauvaa
havarata kiee fai pinaa nnauyauvai heekaanaravai. Heeka kiee ivaki ni
yeennaiyauvaata ni hoonahaanaiyauvaatama yapaanaravaivee. 19 Fai na
itaama iina niniiyara tinara: Na vaidi yoketaavaivee. Mminnamminnaa
yoketaiyauvo ni suvuainoo. Fai vo nuanu vo nuanu hama na pinaa
mmooriiyauvaa varaanaravai. Fai na kati variee nnoori nnee yeenna
nnee sirigaina varinaravaivee, tinaravai. 20 Ivo yaata utuoo itaa kua
tiivaara Anutuuqo inna tinoo: A yaata duunakuavee. Fai aa heena aavaki
a putinaravaivee. Mo a putino gioono aa mminnaa a yapa kiaanna
aayauvaa varaanarannee? 21 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo tunoo:
Gioonna kiaapuuya kaayau mminnamminnaiyauvaa ngiariini yapa
kiaiya ii vaidi ivaa roosiikiaayavee. Iya mmatayaa diaa mminnaiyauvaa
ngiariini yapaavovo suvuaikiai iya Anutuuqaa avuuvau kumina tuanaaya
variaavaivee, tiravai.

Anutuuqaa kuaivaa yoketaama rikiaateera Yisuuva tiravai
(Matai 6:25-34)

22 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauya tunoo: Itaama
vaikiaina na ngii giaa ngii miaunoo. Sa pinaama ngiengie mmatayaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variraivaara yaata utida sa ngiengie yeenna nnaaraivaara kaayauma
yaata utuatee. Sa ngia uyira rairaiyauvaa ngiingii mmammayaa
uyuaaraiyauvaara kaayauma yaata utuatee. 23 Hama ngia yeenna
nnaaraivaara nnaasu variaavai. Hama ngia ngiingii mmammaiyauvunu
funnukakiaaraivaara nnaasu ngii mmammaiyauvo vaivai.
24 Ngia ngiaamma kuangedaiyauvaara yaata utuatee. Iya hama
vuayeennaiyauvaa hau utida tau ruaa rada ngiari yeenna yapeera
nnauyauvaki yapa kiaavai. Anutuuqoono yeennaiyauvaa iya mmiivaivee.
Anutuuqo ngiiiyara tuqinneeraivoono ngiaasukuaiyara tuqinneeraivaa
yaataraivai. 25-26 Ngiiikidiri deevoono ari varinaraivaara pinaama yaata
utuoo oro hayu yapaanarannee? Hama yopeemavee. Ii ngia yaata utida
ngiingii variraivaa hayu yapaaravee kiaa kua ivo kiisakiatavee. Mo ngia
hama aikiooma ii kiisa kua ivaa iirama kiada aaniira ngia pinaa mmoori
ari vookaraiyauvaara pinaama yaata utuaarannee? 27 Ngia tuqinnama
mauraiyauvo mmatayaa uriiyauvaara yaata utida rikiaatee. Hama iyauvo
vaidi ti roosiima ngiari uyira rairaiyauvaa iima kiada variaavai. Iyauvo
kati ari mmaara urikiai iyauvaa taavo yoketaivai. Na ngii giaa ngii
miaunoo. Itaama mauraiyauvo urikiai iyauvaa taavo yoketaiyauvoono
nnaaruaa vaidi kieetaivaa nnutuuvo Soromoono ari mmammayaa
uyira raira ari vookarauyauvaa uyu kiaiyauvaa yaatara kiaivai.
28 Ngia kiisama Anutuuqaara kutaavaivee kiaiyaso, Anutuuqo maura
ikiauyauvaa yapa kiaikio makee urikiai turau vaidiiya hamuku kiada
ikia mmuturuaaraiyauvaara ivo tuqinnaivai. Ivo mauraiyauvaa itaama
tuqinnaineema ngiiiyaraatama tuqinnaanaravai. Ngii mmammayaa
uyira rairaiyauvaa ngii minaraivaara ngia aaniira kaayauma yaata
utuaannee? Fai ngii minaravaivee. 29 Dee nnoorivai nnaarannee? Dee
yeennavai nnaarannee? Ivaara sa pinaama yaata utuatee. Sa ngia airi
yaata utuatee. 30 Vaidi hama Anutuuqaa kua rikieeraiya ii mminnaa
iyauvaa varaaraivaara pinaama yaata utuaavai. Ngii variraivaki ii
mminnaa iyauvo hameetaivaara vaa ngii Gioova rikiaivai. 31 Sa iyauvaara
yaata utuatee. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaa varaaraivaara
tauraa yaata utuatee. Fai itaikio Anutuuqoono ii mmuakiaa mminnaa
iyauvaatama ngii minaravaivee.

Yisuuva ngiau aapu vau mminnaa yoketaiyauvaara tiravai
(Matai 6:19-21)

32 Ngia ni puara sipisiipaiya roosiikiaiya sa aatuukiatee. Fai ngii Gioova
ngiiiyara yoketainno gioonna kiaapuuyara diraivaa ngii minaravai.
33 Ngii mminnamminnaa mmuakiaayauvai varada oro vaidi vooya
mmida irisai sikauyauvaa varada oro mmanna haipu gioonna kiaapuuya
mmiatee. Ngiau aapu vai mminnaa hama taikaanaraiyauvaara nnaasu
yaata utida iyauvaara mmoori varaatee. Ngiau aapu vai mminnaiyauvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

fai hama raubiriinno taikaanaravai. Hama vaidiiya numa iyauvaa
mmuara varaaravai. Fai hama kegenaiya iyauvaa hatoka nnaaravai.
34 Gioonna kiaapu voovoono mmatayaa mminnaivaara mmuduuya ruoo
fai ivaara nnaasu yaata utinaravai. Gioonna kiaapu voovoono ngiau aapu
vai mminnaivaara mmuduuya ruoo fai ivaara nnaasu yaata utinaravai.

Mmoori vareeraiya vaa teerama kiaiya roosiima variatee

35 Mmoori vareera ngiaammuauya ngiari mmoori varaivaara ngiari
buruqaiyauvaa uyu supugiaa kiada toobaiyauvaa subi teerama kiada
variaaneema ngieeta itaqitaama teerama kiada variatee. 36 Mmoori
vareera ngiaammuauya iya nnoonnaivo yaapeeri buusaivakidiri nnaa
kioo nninaraivaara faannakiaaneema ngieeta faannakiatee. Ivo ngioo
sipuuvau rinai iya akiairainai innara hatuaaraivaara iya faannakiaavai.
37 Mmoori vareera ngiaammuauya iya nnoonnaivo nninai teeda fai iya
avu teeda vaida innara teerakiaiya fai yoketaama variaaravai. Na kua
kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Iya itaikio too fai ivoono ari buruqaivaa
uyu supugiaa kioo tinai nnikio too yeennaiyauvaa iya mminaravai. 38 Fai
ivo heena tammaaki nninarannee? Vara kakaraa akua tino nninarannee?
Fai ngioo teenai vaa iya teerama kiaiya yoketaama variaaravai. 39 Aa
kua aavaa rikiaatee. Vaidi voovoono nnauvaki mmuara vareera vaidiivo
nninara suaivaa nnau nakaaraivo rikioo avu taitiri. Mmuara vareera
vaidiivo ivaki ngioo hama yopeema sipuuvaa rukaitu kioo ngioo vioo
mminnamminnaiyauvaa mmuara varaitirivee. 40 Ivaaraida mmuaanaa
teerakiatee. Hama ngia rikieera teera suaivaki Na Vaidiivaa Mmaapuuvo
fai kava tiinaravaivee, tiravai.

Yoketaa mmooriivaata maisa mmooriivaatama vareeraiyara Yisuuva tiravai
(Matai 24:45-51)

41 Tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: Udaanga-o, a ii mmatayaa
diaa mminnaivaudiri mmataama kiee kianna kua ivaa tiiyara
nnaasu kiannavainnee? Vara mmuakiaa gioonna kiaapuuyaraatama
kiannavainnee? 42 tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Dee mmoori vareera
ngiaammuauvoono tinni yoketaivaa varoo ari mmooriivaara hama
pikieerainno mmannammanna yaagueeqama nnaasu iinnee? Itaama
ii ngiaammuauvaa vaidi nnoonnaivo kieetavai inna yapa kiaikio inna
nnauvaara haitatuunno seena ngiaammuauya yeenna nneera suaivaki
yeennaiyauvaa duuyama kioo iya mmiivai. 43 Ivo itaama varikio
nnoonna vaidiivo ngieeradiri vara ranoo numa ari nnauvaki taikio
homo yoketaama mmoori varoo varikio too ngiaammuauvaara inna
yoketaivai. 44 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ii ngiaammuau
ivaa vaidi nnoonnaivoono ari hoonahaana mmuakiaayauvaara haitatuura

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiaammuauvai inna yapaanaravai. 45 Fai iqii ngiaammuau ivoono
hama itaama iirama kioo ariiyara yaata utuoo tinara: Nnoonnaivo
hokoba suai ipi varioo hama akiairaama nninoo, kiaa kioo ari seena
kiaatanna ngiaammuauya ripiinno ruputuoo pinaa yeenna nnoo nnoori
kapikaraivaatama nnoo kumimakainno varinono 46 yapooma hama ivo
rikioo teera suaivaki nnoonnaivo ngioo inna ruputu rutaka kagaari kino
ivo vaidi mmoorira haunninniiraiya variraivaki kuanaravaivee.
47 Ngiaammuau voovoono ari nnoonnaivo tii kuaivaa vaa arinaima
rikioonnaata vioo inna kuaivaa pikioo hama ivo tii mmooriivaa iinno
teerataarairama kioo fai nnoonnaivo irisaivaa pinaama inna ripiinaravai.
48 Vo ngiaammuau voovoono hama tuqinnama ivo tii kuaivaa rikioo
arinaidiri sabi ivo tii mmooriivaa iinno koonnama kino fai nnoonnaivo
irisai kiisama inna ripiinaravai. Vaidi voovoono vaidi voovai pinaa
mmooriivaa inna mminaree kiaa ivo aikiooma iikiaiveeraivaara arinaima
taa kioo rikiaa kioo inna mmino too yaagueeqama mmooriivaa varaivee.
Ivo pinaa ari vookarai mmooriivaa inna mmino too yaagueeqama kioo
mmooriivaa ari vookaraama varaivee.

Yisuuva mmatayaa tuuvaara gioonna kiaapuuya nnammutuannammutuaa iiravai
(Matai 10:34-36)

49 Rapiraivo ikiaivaa roosiima mmataivau vakiaiveeraivaara na tiiravai.
Ii rapira ivo ikiaivo teerayaama akiairaama taanaraivaara ni yoketainoo.
50 Mmamma nniitaraivo nnoori apiraivaa roosiima fai na varaanaravai. Hama
na vareera homo variauko ni ausaivo mmuaararainoo. 51 Ngia yaata utuaani na
gioonna kiaapu mmatayaiya ausa nuufaivaa mminaraivaara na tiiravainnee?
Hama na ivaara tiiravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Iya hama ausa nuufaivaa
tasipama mmuaavau varirama kiada iya mmarammaraama variaivaara na
tiiravai. 52 Aanna na variau suaivakiaata nnaagiai suaivakiaatama fai mmuaa
nnauvaki yaaku saivai variaiya fai taara yaata utida taaravoomaano voovau
varikiai taaramaano voovau variaaravai. 53 Iya mmarammaraama varida
fai kookiaiya voovau varikiai mmaapuuya voovau variaaravai. Kaanokiaiya
voovau varikiai iya raunnaapuuya voovau variaaravai. Nnaaputuuya voovau
varikiai ngiari nnaaputuuya voovau variaaravaivee, tiravai.

Yisuunna oyaivaara hama iya tuqinnama rikieeravai
(Matai 16:2-3)

54 Yisuuva itaa kua kiaa kioo vo kuavai gioonna kiaapu kaayauya kiaa
mmioo tunoo: Ngia namaivo rau kiaikiai teeda akiairaama kiaanoo: Kiisa
suai vatiivo rinaravee, kiaavo vatiivo ruaivai. 55 Ngia taavo ooruruuvo
utikio ngiauvo rupikiai teeda kiaanoo: Inna suaivo taanara iinoo, kiaavo
suaivo taivai. 56 Ngia huoobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngia ngiau mmataivaa teeda suaivo taanaraivaara arinaima teeda vatiivo
ruanaraivaara arinaima taavai. Mo ngia aanna makee ta variaunna suai
aavaki hama tuqinnama teeda hama ni oyaivaara arinaima rikiaavai.

Vaidiivo kua pinaana i yapaana tinai rikiee innaata kua tiee safuukianee
(Matai 5:25-26)

57 Ngia aaniira hama ngiengieenoo ngiingii kuaivaa kiaa safuuma kiada
variraidaida kua pinaivaara dira vaidiivaasi kuaannee? 58 Fai vaidi voovoono
kua pinaivaa iiki yapaanee kiaa i vitoo kua pinaivaara diraivaasi vivoora
aataru tammaivaudiri innaata kua tiee safuuma kiaanee. A hama itaino fai
ivo i vitoo kua pinaara diraivaasi vino fai ivoono oovi nnauvaara haitatuura
vaidiivaa i mmino rikioo fai ivoono i vitoo oovi nnauvaki i yapaanaravai.
59 Na i kiaa i mmiaunoo. Fai a ivaki variee irisaivaa inna mmiee mmiee kiisa
vookiata hama mmirama kiee fai mmannammanna oovi nnauvaki variee
mmi taika kiee mmaanai tiee kuanaravaivee, tiravai.

Hama fai ngia ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikieerama kiada fai ngia putuaaravai

13 1 Karirayaa vaidiiya puaraiyauvaa kati Anutuuqaara ruputu hudooya
ngiari mmooriivaa iida varuduu rikioo kieeta vaidi Piratuuso ari
ngiaammuauya titooduu vida vooya ruputuduu putiravai. Yisuuva gioonna
kiaapuuyaata kua tuu suaivaki vooyaano ii mmayaaya ivaara Yisuunna
kiaa mmiravai. 2 Kiaa mmuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Ngia yaata utida
kiaanoo: Karirayaa vaidiiya Piratuuso itaama ruputuuya mminnamminnaa
maisaiyauvo seena Karirayaa gioonna kiaapuuya mminnamminnaa
maisaiyauvaa yaatarainoo. Iya kaayau mmamma nniitaroo maisauvaa
varoovaara ngia yaata utida itaa kua kiaannee? 3 Na ngii giaa ngii miaunoo.
Hama iya mminnamminnaa maisaiyauvo mmuakiaaya mminnamminnaa
maisaiyauvaa yaatataraivai. Fai ngia hama ngiingii mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikiada hanigiada yoketaama varirama kiada fai iya putuneema
ngieeta putuaaravee. 4 Yoosinna Siruaama vau nnauvo havarata roo vaidi
yaakuuvaitana yuku saivai sainaidiri taaravooma ruputu kiooduu putuu
mmayaayaivaara yaata utuatee. Ngia ivaara yaata utida kiaanoo: Iya gioonna
kiaapu Yerusareema variaiya yaatarada maisamaisama variaayaveeda
kiaannee? 5 Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama iya mminnamminnaa
maisaiyauvo mmuakiaaya mminnamminnaa maisaiyauvaa yaatataraivai.
Fai ngia hama ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada
yoketaama varirama kiada iya putuneema fai ngieeta putuaaravaivee, tiravai.

Yisuuva nnaammuayaivo hama iira vauvaa mmataama kioo tiravai

6 Kiaa kioo Yisuuva mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri mmataama
kioo gioonna kiaapuuya tunoo: Vaidi voovoono vuaina mmooriivaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnaammuayaivaa roosiivaa utu kiaikio urikio too oro iiraivaara
buainnonno taikio kuminaivai. 7 Kuminaikio rikioo vaidi mmoorira
haitatuuraivaa tinoo: Taanee. Taaravooma nuanu na numa aa nnaammuaya
aavaki iiraivaara buainana tauko kuminainoo. Hanaa rakammua
ree kagaari kiaanee. Mo aaniira ivo uruoo kuminayaa mmataivaa
nnammariivaa varainnee? 8 tikio rikioo mmoorira haitatuura vaidiivo inna
sai tinoo: Nnoonna-o, mmuaa nuanuvai pikinai tee na mmataivaa hanuu
kiee puara naaraivaa hakua ree ivaa oyaivaki yapaanaravai. 9 Yapa kino
rikioo iiraivo vaino too ti yoketainaravai. Hama iiraivo vainai tee inna
aikioo hanaa rakammua ree kagaari kiaanee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva gioonnaivaa mmookaivo umaagauvaa tuqinneeravai

10 Kati varira suai voovaki Yisuuva nuunaira nnauvaki vioo mmayaaya
yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo varuduu 11 gioonna voovoono
mmagia maisaivo numa innaki varuduu yaakuuvaitana yuku saivai
sainaidiri taaravooma nuanu ivo ari vookarau pinaa nniitaroovaa
varooduu mmookaivo umaagauduu hama yopeema mmookaivaa
radudoo safuuma nuauvoono ivaki variravai. 12 Ivaki varuduu Yisuuva
inna too tunoo: Gioonna-o, makee i nniitaraivo taikaivee, 13 kiaa kioo
innayaa ari yaakuuvaitana utuu saivaata mmookaivaa raduda kioo
Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai. 14 Tuduu rikioo nuunaira nnauvaara
dira vaidiivo Yisuuva kati varira suaivaki gioonnaivaa tuqinnoovaara
inna nnannateeravai. Inna nnannatooduu ivo gioonna kiaapuuya
tunoo: Yaaku saivai karasaidiri mmuaa suaivaki nnaasu ta mmoori
varaunnavai. Ii suai iyauvaki nnaasu nnikio vaidiivo ngii nniitaraiyauvaa
tuqinnaanaravai. Sa kati varira suaivaki ngii nniitaraiyauvaara ngiatee,
15 tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Ngia huoobavainna unnakua
nnaamuru tuanaayavee. Ngia mmuakiaaya kati varira suaivaki ngii puara
nnauyauvaki vida puara burimakau togiiyauvaatama rakuasaa kiada
vitada oro nnooriivaa mmiaavaivee. 16 Aa gioonna aavo Aaparahaamaa
oyaivakidiri diitai aavaa Sataango nniitareera maisaivaa yeena rau
kiaivaa roosiivai inna mmikio yaakuuvaitana yuku saivai sainaidiri
taaravooma nuanu taika kioo itaama varivai. Mo kati varira suaivaki
na inna nniitaraivo yeena roosii rau kiaivaa na tino taikaanarannee?
Vara hama na tino taikaanarannee? 17 tuduu rikiada Yisuunna ari
nnammutuaiya iva tuu kuaivaara iya mmamma maisauduu mmuakiaa
gioonna kiaapuuya Yisuuva uu mmoori yoketaivaara sirigairavai.

Yisuuva uru kiisa masateeraivaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 13:31-32; Marakaa 4:30-32)

18 Yisuuva tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo inna aaniivai
roosiivainnee? Na dee mmatayaa diaa mminnaavaudiri mmataama kiee

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii giaa ngii minarannee? 19 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo
uru kiisakiata nnaammuaya uruuvaa roosiivaa nnutuuvo masateeraivaa
roosiivai. Vaidi voovoono ii uru ivaa varoo ari mmooriivaki rututuooma
kiaikio uruoo yatarivai diivai. Dikiai ngiaammaiya numa inna
hammaraiyauvaki ngiisaiyauvaa heeka kiada vakiaavaivee, tiravai.

Yisuuva puuqaira yeennaivaa mmataama kioo tiravai
(Matai 13:33)

20 Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava iya yaparainno tunoo: Dee
mmatayaa diaa mminnaavaudiri na mmataama kiee Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaara ngii giaa ngii minarannee? 21 Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivo puuqaira yeennaivaa roosiivai. Gioonna voovoono
ii yeenna ivaa varoo paravuaa saaba taaravoomaivaki hanigiaanigieema
kioo yapa kiaikio vainno eyommaavai puuqaivaivee, tiravai.

Yisuuva keegia kiisaivaara tiravai
(Matai 7:13-14,21-23)

22 Yisuuva itaa kua kiaa kioo vioo nnoonna yoosinnaiyauvakiaata kiisa
yoosinnaiyauvakiaatama nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmiaa roo nuainnonno Yerusareema kuanee kiaa
aataruuvau vuduu 23 gioonna kiaapu voovoono inna yaparainno tunoo:
Udaanga-o, Anutuuqo kiisa gioonna kiaapuuya nnaasu vitoo aataru
yoketaivau yapaanarannee? tuduu rikioo iya tunoo: 24 Keegia kiisaivaki
kuaaraivaara mmannammanna yaagueeqama iikiatee. Na ngii giaa ngii
miaunoo. Kaayau gioonna kiaapuuya ivaki kuaaree kiaa kiada fai hama
yopeema ivaki kuaaravaivee.
25 Nnau nakaaraivo diitoo sipuuvaa rau kinai ngia oro mmaanaivau dida vaida
sipuuvau rida kiaara: Udaanga-o, sipuuvaa tiini hatuaanee, tikio fai ivo sai tinara:
Ngia deepidiriida ngiaannee? Hama na ngii yoosinnaivaa tauvaivee, 26 tinai fai
ngia sai kiaara: Mo ta i tasipama yeenna nnooriivaa nnaunnani a ti yoosinnaivaki
nuainna mmayaayaivaa ti kiaa ti mmiannakuavee, 27 tikio rikioo fai ivo ngii sai
tinara: Ngia deepidiriida ngiaannee? Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama na ngii
yoosinnaivaa tauvaivee. Ngia maisa mmooriivaa iira nnaamuruyavee. Ngieera
kuatee. Fai nnau nakaaraivo itaa kua tinaravaivee. 28 Yapooma fai nnaaru
varuu vaidiiya Aaparahaamo Isaako Yakoopainna mmuakiaa forofetaiyaatama
Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki varikio Anutuuqo ngii ooqoo
tinai ngia mmaanai varida teekio ngii nnannateenai fai ngiingii avaiyauvaa
hakutikio ngii ausaiyauvo mmuaarareenai rataaravai. 29 Suai raari raipidiri suai
haatapaipidiri tooya sai tooya sainaidiri ngiaa gioonna kiaapuuya Anutuuqo iyara
dira yoosinnaivaki varida yeenna nnaaravai. 30 Makee gioonna kiaapu vooya
nnaagiai variaiya fai tauraa variaaravai. Gioonna kiaapu vooya makee tauraa
variaiya fai nnaagiai variaaravaivee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva Yerusareemaiyara mmuduuya riravai
(Matai 23:37-39)

31 Tuduu mmuai suaivaki vaidi Farisai vooya numa Yisuunna tunoo:
Herooto i ruputinai putinaraivaara rikiee aa yoosinna aavaa pikiee
ai yaatu kuanee, 32 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Oro vaidi
avaikarai fai mmararaa roosiivaa kiaa mmida kiatee: Na makeennaata
turaunnaata mmagia maisaiyauvaa titanai vikiai nniitaraiya tuqinnee
dita fai na ni mmooriivaa iima taika kiaanaravaivee, kiatee. 33 Ivo ni
ruputinara tinainnaata na makeennaata turaunnaatama ditaata nene
rikiau aataruuvau kuanaravaivee. Hama dee yoosinnavaki vaidiiya
forofetaiya ruputuaavai. Yerusareema ivaki nnaasu iya ruputuaavai. Fai
vo yoosinnavaki ruputikio hama yoketainaravai. Koonnainaravai.
34 Boo, gioonna kiaapu Yerusareemaiyaso, ngia forofetaiya ruputuaani
putuaani gioonna kiaapu Anutuuqo ngiiisi titeeraiya ngia sikauyauvaadiri
habati kiada ruputuaani putuaavai. Kakaraa kaanaivo ari nnaakaraiyauvaa rupi
nuunama ari haayaivaadiri rummua apineema na airineetu ngii rupi niniisi
nuunainee kiaukai ngia niiyara ooqoo kiaavai. 35 Rikiaatee. Vaa ngii nuunaira
nnau pinaivaa Anutuuqo pikiaikio mmanna nnauvai vainoo. Na ngii giaa ngii
miaunoo. Fai ngia hama kava ni taaravai. Fai yapooma ngia niiyara kiaara:
Udaangaivo titooduu tuuvo nninaraivaara Anutuuqo innara yoketaakiaivee,
kiaa kiada fai ngia kava ni taaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva vaidi nniitaroovaa tuqinneeravai

14 1 Kati varira suai voovaki Yisuuva vaidi Farisai kieeta voovai nnauvaki
vioo yeennaivaa nnoo varuduu teeda gioonna kiaapuuya inna
puru varida teeda vauduu 2 vaidi voovoono inna yuku yaakuuvo yootoovo
Yisuunna avuuvau variravai. 3 Varuduu too Yisuuva kua mmaanna kiaa
mmira vaidiiyaata Farisaiyaatama yaparainno tunoo: Ti mmaanna tuu kua
aataruuvo dataa kuainno tiinnee? Fai ta kati varira suaivaki vaidi nniitaraivaa
tuqinnaarannee? Vara hama tuqinnaarannee? 4 tuduu rikiada iya kua seemuaa
variravai. Kua seemuaa varuduu Yisuuva vaidi yuku yaakuuvo yootoovaa vitoo
tuqinnama kioo titooduu viravai. 5 Vuduu too Yisuuva iya tunoo: Fai ngiiikidiri
vaidi voovoono kati varira suaivaki inna mmaapuuvonnee vara inna puara
burimakauvo doofa nnooriivaki tuoo vino rikioo fai aikiooma ivo utu raririima
kati naatauvau yapaanarannee? Vara too pikiaanarannee? Fai ivo utu raririima
kati naatauvau yapaanaravee, 6 tuduu rikiada iya hama yopeema inna kuaivaa
sai tiravai.

Iya nuunaida buusa nneeraivaara Yisuuva tiravai

7 Yisuuva yeenna nneera suaivaki gioonna kiaapu vooya ngiariiyara
nnaasu yaata utida mmaata yoketaiyauvunu varuduu too mmatayaa diaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mminnaa voovaudiri mmataama kioo mmuakiaaya tunoo: 8 Gioonna
kiaapu voovoono yaapeeri yeenna nneera suaivaki aiyara aayanna
tinai sa oro mmaata yoketaivau tauraa varianee. Buusa nakaaraivo
vaidi voovai nnutuuvo pinaavai vaivaara aayanna raanara iinainnaata
a tauraa oro mmaata yoketaivau varinarainnoo. 9 Fai a varino buusa
nakaaraivo numa i tinara: Tiee vino rikioo vaidi nnutuuvo pinaavai vaivo
aavau variaivee, tinai fai a tiee mmee nnaagiai mmaataivau oto varino i
mmamma maisainaravai. 10 Buusa nakaaraivo aiyara aayanna tinai rikiee
oro nnaagiai mmaataivau varino rikioo fai buusa nakaaraivo numa i too
tinara: Ni vaidi-o, diitee numa aa mmaata yoketaa aavau varianee, tinai
rikiada fai mmuakiaa gioonna kiaapu ivaki variaiya aiyara yoketaavee
kiaaravai. 11 Gioonna kiaapu voovoono ariiyara mannaka tiivaa fai
Anutuuqo inna vitoo aduoo yapaanaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono
tirooma varioo hama ari nnutuuvaa aruoo yapaivaa Anutuuqo vitoo
aruoo yapaanaravaivee, tiravai.

12 Kiaa kioo vaidiivo ari nnauvakira inna maavee tuuvaa tunoo:
Fai a buusaivaa iinna sa ai seenaiyaraata ai kata vayaiyaraatama
ai oyaiyaraata i seena hoona suvuakuaiyaraatama aayanna kianee.
Fai a iyara aayanna tinai i yeennaiyauvaa nnaa kiada irisaiyauvaa i
mmikiai fai a ivaudiri irisaivaa varaanarakuavee. 13 Fai a buusaivaa
iinna mmanna haipuuyaraata vaidi yuku yaaku maisakiaiyaraatama
mmudannarakiaiyaraata avu huruutakiaiyaraatama aayanna tinai numa
nnaatee. 14 Iya hama yopeema irisaiyauvaa i mmiaaraivaara fai Anutuuqo
aiyara yoketainaravai. Yapooma gioonna kiaapu ausa hanigieeraiya
putuaiyauvakidiri diitaara suaivaki Anutuuqo irisai yoketaivaa i
mminaravaivee, tiravai.

Yisuuva buusa pinaivaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 22:1-10)

15 Tuduu rikioo vaidi voovoono Yisuunna tasipama yeenna nnoovo
inna kuaivaa rikioo inna tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira
yoosinnaivaki fai gioonna kiaapu voovoono yeenna nnaanaraivaara
Anutuuqo kaayauma innara yoketainaravaivee, 16 tuduu rikioo Yisuuva
inna sai tunoo: Vo suai vaidi voovoono buusa pinaivaa iima kioo gioonna
kiaapu kaayauyara aayanna tiivai. 17 Aayanna tikio rikioo buusa nnaara
suaivo vainima vaikio rikioo vaa tauraa aayanna tiiyara ivo ari mmoori
vareera ngiaammuauvaa titaikio oro tinoo: Ha ngiaannee? Vaa ta
buusaivaa teerama kiaunnanoo, 18 tikiai rikiada iya mmuaavai mmuaavai
mmuaakaraama hama iya kuataikiai ngiari vo mmooriiyauvunudiri
yaadata rummua kiada kiaavai. Tauraa tiivoono mmoori vareera
ngiaammuauvaa tinoo: Boo, na mmata voovai yookaama kiauvaa taanara
kuanaravee. Na kiau kua aavaa a kava viee inna kiaa mmianee. 19 Itaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua tikio rikioo voovoono tinoo: Na puara burimakau yaakuuvaitana
sikaunnaadiri yookaama kiee varauyauvaa taanara kuanaravee. Na
kiau kua aavaa a kava viee inna kiaa mmianee. 20 Itaa kua tikio rikioo
voovoono tinoo: Na ikiataa nnaata varauvaara yaata utuee hama na
yopeema kuanaravee, 21 tikio rikioo mmoori vareera ngiaammuauvo
numa ari nnoonnaivaa iya itaa kua kiaa kuaiyauvaa inna kiaa mmiivai.
Kiaa mmikio rikiaikio kaayauma inna nnannataikio ari ngiaammuauvaa
kiaa mmioo tinoo: Akiairaama viee yoosinna aataruuyauvaki buaama ree
tee gioonna kiaapu mmanna haipuuyaata yuku yaaku maisakiaiyaatama
avu huruutakiaiyaata mmudannarakiaiyaatama vitee ngianee, 22 tikio
rikioo oro iya kiaa sunoo numa ari nnoonnaivaa tinoo: Nnoonna-o,
vaa a kianna kuaivaa na iima kiauko hama nnauvo suvuainoo, 23 tikio
rikioo ari nnoonnaivo inna sai tinoo: A kava vara ranee viee aataru
nnoonnaiyauvaki buaama ree tee kiisaiyauvakiaatama buaama ree teenai
gioonna kiaapu ivaki variaiya i teekiai yaagueeqama tinai ngiatee. 24 Ni
nnauvo suvuakuaiveera tinai ngiatee. Na ngii giaa ngii miaunoo. Tauraa
na aayanna kiauya hama numa ni buusaivaa nnaaravee. Nnoonnaivo itaa
kua tiivaivee, tiravai.

Ngia tuqinnama yaata utu kiada Yisuunna nnaagiai kuatee
(Matai 10:37-38)

25 Tuduu kaayau gioonna kiaapuuya Yisuunna tasipama nuauduu iva
hanigia iya too tunoo: 26 Fai gioonna kiaapu voovoono niisi ngioo ari
kaano koovaitanaara pinaama mmuduuya ruoo ari nnaata nnaakaraiyara
pinaama mmuduuya ruoo ari kata vayaa nnunna nnayaiyara pinaama
mmuduuya ruoo ari variraivaara pinaama mmuduuya ruaivo fai hama
ni nnaagiai nuaira gioonna kiaapuvai varinaravee. 27 Gioonna kiaapu
voovoono gioonna kiaapuuya ni nnaagiai nuaivaara inna ruputikio na
putuauneema ivo putinaraivaara hama ee-oo tioo ni nnaagiai nniivo
inna hama ni nnaagiai nuairanavai. 28 Fai ngiiikidiri dee vaidi voovoono
nnau hokobaivaa heekaanaree tioo tauraa mminnaiyauvaa yookainara
sikauyauvaa yaarummua teeno aikiooma vaino fai nnauvaa heeka
taika kiaanaraivaara yaata utiinnee? Fai ivo itainaravai. Fai hama
aikiooma sikauyauvo vaino fai hama yopeema heeka taikeerainno
ruukama pikiaanaravai. 29 Fai hama yaarummua teerairainno ivo tuunna
kuabaiyauvaa hara kioo teeno hama sikaunnaataino rikioo fai pikianai
rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya nnauvaa teeda innara raikiaaravai.
30 Innara raida fai kiaara: Aa nnau aavaa heekai vaidiivo hama
yaagueeqama heeka taikeera ruukama pikiaivaivee, kiaaravaivee. 31 Fai
vaidi kieeta voovoono ari vo kieeta vaidiivaata rapinaree kiaa kioo tauraa
varioo ari rapira vaidiiya yaarummua teeno innasi kaayau (10,000)
varikio rikioo vuai kieetaivaasi kaayakaayau (20,000) varikio rikioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ivaara yaata utuoo tinara: Fai ta titi yaatara titi yaatara kiaarannee?
Vara hama yopeema titi yaatara titi yaataraarannee? tinaravai. 32 Fai
hama yopeema yaataraataama vaino kieeta vuaivo ngieera homo varino
rikioo vaidi kua varada nuairaiya titanai vida inna kiaara: Nnikiai fai
ta hama rapiraida kati mmuaavau variaaravee, kiaaravee. 33 Yisuuva ii
kua ivaa kiaa kioo tunoo: Itaama vaino fai gioonna kiaapu voovoono
ngiiikidiri ariisi vai mminnaa mmuakiaayauvai hama pikioo fai ivo hama
ni nnaagiai nuaira gioonna kiaapuvai varinaravaivee, tiravai.

Yisuuva yorokuuvo maisauvaara tiravai
(Matai 5:13; Marakaa 9:50)

34 Yorokuuvo inna yoketaa mminnaavai. Yorokuuvo vainnonno
maisainai fai ngia aaniivaadiri iikio kava yoketainarannee? Hama
yopeemavee. 35 Maisai yorokuuvaa fai mmooriivaki mmataivaa tasipama
yapa kikio rikioo fai koonnainaravai. Fai hama mmataivo yoketainaravai.
Fai maisai yorokuuvaa puara naaraivaa tasipama yeenna mmaara
mmataivaki yapa kikio rikioo hama yoketainaravai. Fai kati kagaari
kiaaravai. Gioonna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa
arinaima rikiaivee, tiravai.

Yisuuva puara sipisiipa raubiruuvaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 18:12-14)

15 1 Tuduu vo suai voovaki sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata
mmaanna tuu kuaivaa hatokeera maisa gioonna kiaapuuyaatama
Yisuunna kuaivaa rikiaaree kiaa innasi nuunaida variravai. 2 Nuunaida
varuduu vaidi Farisaiyaata vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama
ausa pirisauduu ngiariita ngiariita kua tida tunoo: Mo aa vaidi aavo
mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gioonna kiaapu maisaiyaatama kua
tioo varioo iya tasipama yeenna nnainoo, 3 tuuvaara Yisuuva mmatayaa
diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo: 4 Ngiiikidiri dee vaidivoono
aa na tinara kua aavaa hama iinnee? Vaidi voovoono yaaku sai vaidivai
yuku yaaku taika kioo (100) puara sipisiipaiyauvaa virikio voovai
iyakidiri raubiriikio saiyauvaa (99) koo mmuyai gaangaivau pikioo
mmuaavai raubiriivaara buainnonno taikio 5 inna too vaikio too inna
mmuduuyaivo yoketaikio vita ari vaaveevaki hara varoo 6 ari nnauki vioo
ari seenaiyaraata ari mmuaa yoosinnaivaki variaiyaraatama aayanna
tioo tinoo: Ni puara sipisiipa vaa raubiriima kiaivaa na tee vitauvaara
nnikiai ngieeta neetama sirigakiaaravee, tiivai. 7 Na ngii giaa ngii
miaunoo. Fai gioonna kiaapu vooya (99) variaiya ngiariiyara kiaanoo:
Ta yoketaaya variaunnanoo. Ta dee mminnamminnaa maisaiyauvaara
ausa hanigiaarannee? kiaa kiada variaiyara ngiau aapu variaiya fai
hama iyara pinaama sirigakiaaravai. Gioonna kiaapu voovoono ari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mminnamminnaa maisaiyauvaa fai pikioo hanigioo yoketaama varinai
iya puara sipisiipaivaara sirigakiaaneema fai ngiau aapu variaiya
pinaama innara sirigakiaaravaivee.

Yisuuva sikau raubiruuvaudiri mmataama kioo tiravai

8 Vo kuavaara yaata utuatee. Gioonna voovoono sikau yaakuuvaitana
utikio rikioo voovai tioo vioo raubiriikio rikioo ivo aaniivai iinnee?
Ivo toobaivaa subi varoo nnauvaa rupiara roo tuqinnama buainnonno
taikio 9 inna too vaikio too varoo ari seenaiyaraata ari mmuaa
yoosinnaiyaraatama aayanna tioo tinoo: Na ni sikau raubiriima kiauvaa
vaa na tauvaara nnikiai ngieeta neetama sirigakiaaravee, tiivaivee. 10 Na
ngii giaa ngii miaunoo. Iya sikauvaara sirigakiaaneema gioonna kiaapu
kaayau mminnamminnaa maisa suvuai voovoono ari mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikioo hanigioo yoketaama variivaara Anutuuqaa
aangeraiya fai innara pinaama sirigakiaaravaivee, tiravai.

Yisuuva ngiaammuau raubiruuvaudiri mmataama kioo tiravai

11 Yisuuva itaa kua kiaa kioo vaidi mmatayaa diaa voovaudiri
mmataama kioo tunoo: Vaidi voovoono ari mmaapuuvaitanootama
varida 12 ngamiisaivoono ari koonna tinoo: Napoo-o, ai mminnamminnaa
saiyauvaa niini yapa kiaannaiyauvaa makee ni mianee, tikio rikioo ari
koova ari mminnamminnaa saiyauvai ngarunnani yapa kiaikio vaikio
rikioo saiyauvai ngamiisaivaani yapa kiaiyauvaa inna mmiivai. 13 Mmikio
varaikio kiisa suaivo taika kiaikio ari mminnamminnaidaa ari koova inna
mmiiyauvaa rupi nuunama kioo varoo ari koonna nnauvaa pikioo ari vo
yoosinna ngieera vaivakira vioo vioo oro ivaki hara kioo varivai. Hara kioo
varioo sabisaabi ari isaraa roo nuairaivaara ari sikauyauvaa sabi kagaari
kagaariima roo nuaikiokio 14 sikauyauvo eeyaayauvai taika kiaikio rikioo
yoosinna ivaki mmuakiaa vuayeennavai aasannaikio rikioo ngiaammuauvo
hama mminnaataikio kati varivai. 15 Kati varioonnonno rikioo oro ivaki
varii vaidiivaasi vioo inna tasipama varikio rikioo ivo ari mmooriivakira
inna titaikio oro inna puaraiya yeenna mminara kuaivai. 16 Oro yeenna
nnabaiyauvaa puaraiya mmioo rikiaikio inna nnaataikio rikioo hama vaidi
voovoono yeennaivaa inna mmikio rikioo 17 varioonnonno rikiaikio inna
yaata utiraivo kooyaa vaikio rikioo tinoo: Ni napoonna mmoori varaa
ngiaammuauya kaayau yeennaiyauvo iya suvuai kioo vaikiai vooyauvai
hama nnaavo kati vaikiainnaata na aavaki variauko ni yeenna raikio ni
putuatainoo. 18 Fai na diitee ni napoonnasi viee tinara: Napoo-o, Anutuuqaa
avuuvaunnaata i avuuvaunnaatama koonnama na variaunoo. 19 Na
maisama variauvaara sa niiyara ni maapuvaivee kianee. Kati tee pikianai
na i mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima varinaravee, tinaravaivee,
20 kiaa kioo diitoo ari koonnasi nniivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngioo taikio ari koova ngieeradiri inna taikio rikioo ari ausaivo
innara boo tikio seenoo numa varau tu kioo vainno inna mmootaivai.
21 Inna mmootaikio rikioo ari mmaapuuvo tinoo: Napoo-o, Anutuuqaa
avuuvaunnaata i avuuvaunnaatama koonnama na variaunoo. Na
maisama variauvaara sa niiyara ni maapuvaivee kianee, 22 tikio rikioo
ari koova ari mmoori vareera ngiaammuauya aayanna roo tinoo:
Akiairainai yaapa yoketaa oyaivaa varada inna nnuunaivaki reemma
kiaatee. Mmakaranna yoketaivaata varada inna yaaku oopuuvau
uyuatee. Yuku nnabaivaitanaata varada inna yukuuvaitanau uyuatee.
23 Puara burimakau nnaakara kaayau nnammari raivaa oro varada numa
ruputu kiada huda kikiai ta innara buusaivaa iima kiada nneeda sirigaida
variaaravee. 24 Ni maapuuvo vaa putinoo kiauvo aavaa numa varinoo.
Iva vaa raubiriinoo kiauvo aanna makee vaa ni too vainoo, tikiai rikiada
sirigaida variaavai.
25 Sirigaida variaavo ari mmaapu ngaruva mmooriivakidiri vara ranoo
numa nnauvaa vainima ngioo varioo rikiaikio nooma muaaru akuaivoota
kuaru raa akuaivootama inna yaataivaki kuaikio rikioo 26 numa
mmoori vareera ngiaammuau voovai yapara ruoo tinoo: Iya aaniivaida
iikiaannee? 27 tikio rikioo tinoo: I kataivo vaa vara ranoo nniivaivee.
Ivo hama raubiriirama kioo kati inna mmammaivo saunaavai vaikio
hama vookaravaakaraira variivaara i koova puara burimakau nnaakara
nnammari rai voovai ruputivaivee, 28 tikio rikioo ngaruva kaayauma inna
nnannataikio hama nnauvaki inna kuataikio rikioo ooqoo tiivai. Ooqoo
tikio rikioo ari koova mmaanai tioo vioo yaagueeqama inna tinoo: Ha
ngiannannee? 29 tikio rikioo ngaruva ari koonna tinoo: Rikiaanee. Na
kaayau nuanu i mmooriivaa varee hama na vo suai i avaivaa hatokauvai.
Na itaa kiaukakai a hama ni seenaiyaatama isaraateera irisai maisa puara
memee nnaakara voovai ni miannavaivee. 30 Mo aa i mmaapu ngamiisa
aavo mmuakiaa i mminnaiyauvaa varoo sabi nuaira gioonnaiyara kagaari
kagaariima roo nuainnonno nnikiainna a puara burimakau nnaakara
kaayau nnammari raivaa ruputuannanoo, 31 tikio rikioo ari koova inna
sai tinoo: Ni maapu-o, a tupatupaa ni tasipama variannani na mmuakiaa
mminnaa niisi vaiyauvaa iini yapauvai. 32 I kataivo vaa putinoo kiauvo
aavaa numa varinoo. Ivo vaa raubiriinoo kiauvo aanna makee vaa ni
too vainoo. Ivaara aikiooma ta buusaivaa iida sirigaida variaunnanoo,
tiravai.

Ngiaammuau voovoono koonnama mmoori vareeravai

16 1 Yisuuva itaa kua kiaa kioo vo kuavai ari nnaagiai nuaira
gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Vaidi voovoono
kaayau hoona suvuaivo ari mmoori vareera ngiaammuau voovai inna
mminnaiyauvaa haitatuukianeera kiaa kioo mmataama kiaikio rikioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

haitatuunnonno inna mminnaiyauvaa sabi kagaari kiaikiai rikiada
gioonna kiaapuuya nakaaraivaa kiaa mmiaavai. 2 Kiaa mmiaavo rikioo
inna mminnaiyauvaa haitatuuraivaara maavee tikio innasi nnikio too
inna tinoo: Gioonna kiaapuuya kaayauma iiyara kiaivaara na rikiauvai.
Mo na rikiauvaara a dataa kuainna kiannannee? A ni mminnaiyauvaara
haitatuukianna aataruuvaa safuuma yaarummua kiee tuqinnama ni giaa
ni mianee. Fai hama a keenaa ni mminnaiyauvaara haitatuunaravaivee,
3 tikio rikioo ivo ariiyara yaata utuoo ari yaataivaki tinoo: Boo, fai kiisa
suai ivo ni mmooriivaa ravisi voovai mminaravaivee. Fai itainai na dee
mmoorivai varaanarannee? Hama na yopeema yaagueeqaina mmataivaa
hanuu kiee mmooriivaa varaanaravai. Fai na kati variee yeennara
ngiaaru tino ni mmamma maisainaravai. 4 Ai, vaa na rikiaunoo. Fai na
mmoori iinaraivo vaa ni yaatana vainoo. Fai mmoori nakaaraivoono ni
mmooriivaa ravisi voovai mminai fai na ni yaata utiraivaugiataama iinai
fai gioonna kiaapuuya niiyara yoketaida ngiari nnauyauvakira niiyara
maavee kiaaravee.

5 Ivo itaa kua kiaa kioo mmuakiaa gioonna kiaapuuya mmoori
nakaaraivaa irisai mmiaaraiyara tikiai ngiaavo mmuaavai mmuaavai
innaata kuaivaa kiaavo tauraanaivaa tinoo: A fai naanama mmoori
nakaaraivaa irisai mminarannee? 6 tikio rikioo inna sai tinoo: Fai na
nnammari toori kaayau (100) inna mminaravaivee, tikio rikioo tinoo:
Aavau variee yanaivau saivai (50) nnaasu raa kiee saivai (50) vakiaa
varaanee. 7 Ivo itaa kua kiaa vaidi voovai tinoo: A fai naanama mmoori
nakaaraivaa irisai mminarannee? tikio rikioo tinoo: Fai na yeenna
utuaivaa kaayau (100) inna mminaravaivee, tikio rikioo tinoo: Inna
aikioo, yanaivau vooyauvai (80) raa kiee vooyauvai vakiaa varaanee.
8 Ivo itaama iinno tinni ruaivaa roosiima iivaara mmoori nakaaraivo
inna tinoo: I tinniivo yoketainoo, tiivai. Gioonna kiaapu mmatayaa diaa
mmooriivaara ngiariiyara ngiariiyara mmoori iikiaiya vaidi tinni ruaiya
roosiima iikiaavai. Iya itaama iikiaivaara Anutuuqaa aataruuvau variaiya
yaataraavaivee, tiivaivee.

9 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ivaara iya kiaa mmioo tunoo: Na ngii
giaa ngii miaunoo. Mmatayaa diaa mminnaa sikauvaadiri yoketaa
aataruuvaa ngii seenaiyara iikiai fai ngiiiyara yoketaayavee kiaaravai.
Fai itaikiokio sikauvo taikeera suaivaki ivo tupatupaa variraivoono
ngiiiyara yoketainai ngia yoketaama tupatupaa varira yoosinnaivaki
variaaravai. 10 Gioonna kiaapu voovoono kiisa mmooriivaa hama
pikieerama kioo mmannammanna yaagueeqama safuuma iinno yapooma
pinaa mmooriivaatama mmuaikaraama itaama iinaravai. Gioonna
kiaapu voovoono kiisa mmooriivaa koonnama iinno fai yapooma iva
pinaa mmooriivaatama koonnama iinaravai. 11 Fai hama ngia mmatayaa
diaa sikauvaara tuqinnama haitatuukio Anutuuqo ngiau aapu vaira

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mminnaa tuanaivaa dataama kioo ngii minarannee? Hama yopeema ngii
minaravee. 12 Fai ngia hama Anutuuqaa mminnaa mmatayaa vaiyauvaara
tuqinnama haitatuukio ivo ngii mminnaa tuanaiyauvaa dataama kioo
ngii minarannee? Fai hama yopeema ngii minaravai.
13 Hama mmoori vareera ngiaammuau voovoono taara vaidivaitanaani
mmoori varaivai. Fai itainnonno vuai vaidiivaara nnannatoo
vuai vaidiivaara mmuduuya rinaravai. Fai itainnonno vuaivaasi
vioo yaagueeqama mmooriivaa iinno vuaivaara nniki rakainno
kiisama mmooriivaa iinaravai. Ivaa roosiima hama ngia Anutuuqaa
mmooriivaatama sikau vareera mmooriivaatama mmuaavaugiataama
iikiaavaivee, tiravai.

Yisuuva vo kua vo kuaiyauvaa iya kiaa mmiravai
(Matai 11:12-13; 5:31-32; Marakaa 10:11-12)

14 Tuduu Farisai vaidiiya sikauvaara kaayauma mmuduuya ruuya
Yisuuva itaa kua tuu kuaivaa rikiada innara raida varuduu 15 Yisuuva iya
tunoo: Gioonna kiaapuuya ngiiiyara safuuma variraiyavee kiateeraivaara
ngia iya avuuyauvunu mmoori yoketaivaa iikiaanoo. Anutuuqo
vaa ngii aakiaiyauvaki tuqinnama taivaivee. Gioonna kiaapuuya
mmatayaa diaa mminnaiyauvaa teeda iyauvaara yaata utida kiaanoo:
Yoketaa mminnaayauvaivee, kiaivaara Anutuuqo too tinoo: Kumina
mminnaayauvaivee, tiivai.
16 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaata forofetaiya tuu kuaivaatama
gioonna kiaapuuya ivaaraatama puridada tuma Yuvuaano nnoori apira
vaidiivaa suaivaki taikeeravai. Ii suai ivakidiri Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivo kooyaa vaikiai gioonna
kiaapuuya ivaa rikiada ivaki kuaaree kiaa kiada ivaara yaagueeqararama
kiada iikiaavai. 17 Na ivaara ngii giaa ngii miaunoo. Ngiau mmataivo
taikaanaraivo inna mmuaararainoo. Anutuuqaa kua mmaannaivaki vai
kua vookiata taikaanaraivo kaayauma mmuaararainoo.
18 Vaidi voovoono ari nnaata tauraanaivaara ooqoo kiaa kioo karaasa
voovai varaikio mmuara vareera aataruuvo innaki vainoo. Ivoono ari
nnaata tauraanaivaa pikiaikio kati varikio vaidi voovoono inna varaikio
mmuara vareera aataruuvo innakiaatama vainoo.

Yisuuva vaidi hoona suvuauvaaraata Rasaruusaaraatama tiravai

19 Vaidi voovoono kaayau hoona suvuaivoono hara kioo varioo
buruqa haboonna kuaiyauvaata ari vookarai poosa kuaiyauvaatama
uyu rau kioo mmuakiaa suai yeenna yoketaiyauvaa nnaivai. 20 Vaidi
voovai mmanna haipuuvaa nnutuuvo Rasaruuso kaayau uudaudaivo
inna mmammaivau suvuai kiaivaa vaidiiya makemakee inna vitada
numa vaidi hoona suvuaivaa nnauvaa sipu oyaivaki yapa kiaavo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

21 hara kioo varioo vaidi hoona suvuaivo yeenna nnaikio tuoo kuai
yeenna pupunuuyauvaa nnaanaree kiaa varivai. Ivo ivaki maisama
varikiai rikiada faiya numa inna uudaiyauvaa boosi nnaavai. 22 Itaama
iikiaavo ivo varioonnonno nnaagiai putikiai rikiada aangeraiya tuma
inna vitada yoosinna yoketaivaki Aaparahaamo variivaki yapa kiaavo
varivai. Varikio nnaagiai vaidi hoona suvuaivo putikiai vaidiiya inna
nnabaivaa varada hau kiaavo 23 yoosinna maisaivaa nnutuuvo Hairiisa
ivaki hara kioo varikio inna mmammaivo kaayauma nniitaraikio varioo
rooru taikio ngieera Aaparahaamo varikio Rasaruuso inna tasipama
varikio too 24 aayanna roo tinoo: Napoo-o, Aaparahaamo, niiyara
boo kianee. Rasaruusaa titano ari yaaku oopuuvaa nnooriivakidiri
rabuuma kioo ni mmaakiriivau harano adakiaivee. Na ikia aakiaivaki
variauko ni mmammaivo kaayauma ni niitaraikiai na vuu vuu kai
kai tiee variaunoo, 25 tikio rikioo Aaparahaamo tinoo: Ni maapu-o,
yaata utuanee. Nnaaru eenoo mmatayaa varuu suaivaki kaayau
mminnamminnaa yoketaiyauvo i suvuairavai. Ii suai ivaki Rasaruuso
maisama variravai. Aanna makee ivo aavaki yoketaama varikiai a
maisama variannanoo. 26 Vo kuavai rikiaanee. Aavaki variaiya hama
yopeema ngiiisi vikiai ivaki variaiya hama yopeema aapi ngiaaraivaara
Anutuuqo oogai pinaivaa ti tammaivaki iima kiaikio vainoo, 27 tikio
rikioo vaidi hoona suvuaivo tinoo: Napoo-o, na vo kuavai yaagueeqama
i kiaa i mmiaunoo. Rasaruusaa titano vioo 28 ni napoonna nnauvaki ni
gata vayaa yaaku saivai variaiya kiaa mmioo kiaivee. Iya aa yoosinna
nniitarai aavaki ngiaarainnoo, 29 tikio rikioo Aaparahaamo tinoo: Nnaaru
Musiivaata forofetaiyaatama tuu kua fafaaraivo vainoo. Kii iya ii kua
iyauvaa yaarida rikiaatee, 30 tikio rikioo ivo inna sai tinoo: Napoo-o,
Aaparahaamo, fai iya hama yaarida tuqinnama rikiaaravai. Fai vaidi
putii voovoono diitoo iyasi vioo iya kiaa mminai fai iya hanigiada
tuqinnama variaaravaivee, 31 tikio rikioo Aaparahaamo inna sai tinoo:
Iya Musiivaata forofetaiyaatama tuu kuaiyauvaa hama rikiaiya fai vaidi
putuoo kava diitaivo tii kuaivaatama hama rikiada hanigiaaravaivee,
tiivaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva mminnamminnaa maisaiyauvaara tiravai
(Matai 18:6-7,21-22; Marakaa 9:42)

17 1 Yisuuva ari nnaagiai nuairaiya tunoo: Gioonna kiaapuuya
vaa ausa hanigia kiada hama yaagueeqama variaiyasi iinno
taanaraivo iyasi nninai haruruaaraivo vaivai. Fai vaidi voovoono iya
iinno taanaree kiaa iinai iya harurikio rikioo ii vaidi ivo irisai maisaivaa
fai varaanaravai. 2 Fai tauraa vaidi vooya inna vitada sikau pinaivaa
varada dutuyu kiada inna nnuunaivaki haru kiada nnoori haruunga
pinaivaki kagaari kikio nnoori aakiaivaki mmeepi vioo taika kino

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hama ivo aa nnaakara kiisa aaya roosii gioonna kiaapu voovai iinno
taanaraivootainaravai. Fai hama ivo iinno teera aataruuvootaino inna
yoketaavai. 3 Ngiengieenoo ngiingii variraivaara tuqinnama yaata
utuatee. Ngii seena voovoono mminnamminnaa maisaiyauvaa varanai
ivaara inna kiatee. Tikio ivo ari mminnamminnaa maisaiyauvaara inna
ausaivo hanigiano ivaa pikianai ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida
sa kava ivaara yaata utuatee. 4 Fai ivo mmuaa suaivaki yaaku saivai
sainaidiri taaraneetu mminnamminnaa maisaiyauvaa ngiiiyara iinno
mmuakiaa suaivaa ivo hanigioo ngii tinara: Boo, neenoo iikiauvaivee,
tinai ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida sa kava ivaara yaata
utuatee, tiravai.

Yisuuva niiyara kutaavaivee kiateera tiravai

5 Tuduu rikiada Udaanga Yisuu Kirisiinna kua varada nuaira vaidiiya
inna tunoo: A ti iinai teeda ta aiyara pinaama yaagueeqaida kutaavaivee
kiaa kiada fai hama ta muaraagakiaaravaivee, 6 tuduu rikioo Yisuuva iya
sai tunoo: Kiisa uruuvaa nnutuuvo masateera uruuvaa roosiima fai ngia
kiisama niiyara kutaavaivee kiaa kiada aa nnaammuaya aavaa kiaara:
Ai mmaara rarukua ree oro nnoori haruungaivaki diee vainna uruanee,
tikio rikioo fai nnaammuayaivo ari mmaara rarukua roo oro ivaki dioo
vainno urinaravaivee.

Mmoori vareeraiya mmooriivaara Yisuuva tiravai

7 Fai ngiiikidiri vaidi voovoono ari mmoori vareera ngiaammuauvaa
titano oro inna mmooriivaki varoonnonno oro inna puara sipisiipaiyauvaa
haitatuunnonno yapooma mmooriivakidiri pikioo numa varino fai ivo
inna tinara: Kammannai numa variee yeenna nnaanee, tinarannee?
8 Hama ivo itaa kua tinaravai. Fai ivo tinara: Ni yeennaivaa teerama
kiee ai buruqa karaasaivaa uyu supugiaa kiee numa ni yeennaivaata
ni nnooriivaatama ni minai na nnaa taika kinai oro ai yeennaivaata
nnooriivaatama nnaanee, tinaravee. 9 Mmoori vareera ngiaammuauvo
ivo inna tii kuaivaa iinno hama nakaaraivo inna mannaka tinaraivaara
iivai. Vaa ivo kati ari ii mmooriivaa varaivai. 10 Fai ngia mmuaikaraama
iikiaaravai. Fai yapooma na ngii minara mmooriivaa ngia iima taika kiada
kiatee: Ta kati inna mmoori vareera ngiaammuauyavee. Vaa ta iikiaunna
mmooriivaa kati iikiaunnavaivee, kiatee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva vaidi yaakuuvaitana tuqinneeravai

11 Yisuuva yoosinna Yerusareema kuanaree kiaa kioo mmata Samariaa
sainai vauduu mmata Karirayaa sainai vauduu aataru vuutaidaadiri
vioo vioo 12 yoosinna kiisa voonataa kuanaree kiaa iinno tooduu vaidi
yaakuuvaitana buunna hooya mmamma roosuuya innasi nniravai. Numa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngieeradiri dida vaida 13 aayanna reeda tunoo: Nnoonna vaidi Yisuu-o,
tiiyara boo kianee, tiravai.
14 Tuduu rikioo Yisuuva iya too tunoo: Oro Anutuuqaara puara kati
hudeera vaidiiya ngii mmammaiyauvaa vitaakiatee, tuduu rikiada iya
iyasi kuaaree kiaa uuvaata rikiooduu iya mmammaiyauvo yoketairavai.
15 Yoketauduu vaidi voovoono ari mmammaivaa tooduu yoketauduu
rikioo hanigia puaisakama aayanna tioo Anutuuqaara kua yoketaivaa
tiravai. 16 Kua yoketaivaa kiaa roo ngioo varoo Yisuunna yuku oyaivaki
vainno innara yoketaavaivee tiravai. Ii vaidi ivo Samariaa vaidivai.
17 Yisuuva inna kuaivaa rikioo mmuakiaaya tunoo: Vaidi yaakuuvaitana
mmammaiyauvo yoketainoo. Vaidi yaaku saivai sainaidiri taarama
taarama deepiida kuaannee? 18 Iya hama kava vara ranada nnida
Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaavai. Aa voopinnaa vaidi aavoono
nnaasu numa Anutuuqaara kua yoketaivaa tiivaivee, 19 kiaa kioo
ari voopinnaa vaidiivaa tunoo: Diitee kuanee. A niiyara kiannanoo:
Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a yoketaama hara
kiee variannanoo, tiravai.

Yisuuva Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dinaraivaara tiravai
(Matai 24:23-28,37-41)

20 Tuduu vaidi Farisai vooya numa Yisuunna yaparaida tunoo:
Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo daira suai nninarannee?
tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo
nninaraivaara ngia hama vo mminnaavai teeda kiaara: Inna Anutuuqo
tiiyara diraivoonno kooyaa nninoo, kiaaravaivee. 21 Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivo ngii tasipama vaivaara hama vaidi voovoono tinara:
Taatee. Aqaavau vainoo. Iqiivau vainoo, tinaravee.
22 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari nnaagiai nuairaiya tunoo: Suai voovai
nninai Na Vaidiivaa Mmaapuuvo yoketaama ngiiiyara dira suaivaa ngii
taatainai fai hama ngia taaravaivee. 23 Ii suai ivaki fai gioonna kiaapu
vooya ngii kiaara: Iqiivaki varinoo, tikiai teeda gioonna kiaapu vooya
fai ngii kiaara: Aqaavau varinoo, tikiai sa ivaa taara iya nnaagiai kuatee.
24 Fai ngiauvaudiri saneetuuvo akiairaama utikio too mmeekiaivo
mmuakiaa ngiauvai ruvuaahaineema Na Vaidiivaa Mmaapuuvo tiinara
suaivaki fai itaama mmuaikaraama tiinaravai. 25 Fai na tauraa kaayau
mmamma nniitareeraivaa varanai aanna makee variaa gioonna kiaapu
aaya ni ooqoo kiaaravee. 26 Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara
suaivo Nuvuaava varuu suaivaa roosiima vainaravai. 27 Nuvuaava varuu
suaivaki gioonna kiaapuuya yeenna nneeda nnoori nneeda nnaata
vaatiivaa vareeraivaara yaata utu kiada vaidada Nuvuaava nnooriyaa
nuaira nnauvaki vuu suaivaki iya homo itaududuu nnooriivo mmataivaa
rapodaa taika kioo gioonna kiaapuuya raputu taika kieeravai. 28 Vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Rooto varuu suaivaki mmuaikaraama gioonna kiaapuuya yeenna nneeda
nnoori nneeda sikauyauvaadiri mminnaiyauvaa yookaida varida ngiari
mminnaa vooyauvai varada vooya mmida irisai sikauyauvaa varada
ngiari mmooriiyauvaki hauyauvaa utida varida ngiari nnauyauvaa
heekada varida variravai. 29 Varududuu Rooto ari yoosinna Sutuuma
pikioo suaivaki Anutuuqo tuduu ikiaivoota sikau puapusuqaa
kuauvootama ngiau aapuuvakidiri tuoo gioonna kiaapuuya ruputu taika
kieeravai. 30 Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivo Rooto varuu
suaivaa roosiima vainaravai.

31 Na tiinara suaivaki gioonna kiaapu voovoono ari nnauvaa vainiivau
iikiaivo ari hoonahaanaiyauvo nnau aakiaivaki vaino too sa ivaa
varaanara ari nnauvaki kuaivee. Itaama vaino gioonna kiaapu voovoono
ari mmooriivaki iikiaivo mminnaa voovai varaanara sa kava vara ranoo
kuaivee. 32 Nnaaruaa vaidi Rootaa nnaataivo hanigia ari yoosinnaivaa
toovaara yaata utuatee. 33 Gioonna kiaapu voovoono ari mmatayaa
variraivaara yaagueeqama yaata utuoonnonno yapooma hama ivo
tupatupaa varinaraivootainaravaivee. Gioonna kiaapu voovoono hama
ari mmatayaa variraivaara yaata utirainno yaagueeqama varioonnonno
fai tupatupaa variraivaa varaanaravai. 34 Na ngii giaa ngii miaunoo. Na
tiinara heenaivaki vaidi taaravaitana mmuaa mmaatavau vakiaivaitana
fai Anutuuqo vuaivaa vitoo vuaivaa pikiaanaravaivee. 35 Fai gioonna
taaravaitana mmuaavau varida mmoori varakio fai Anutuuqo
vuainningiaa vitoo vuainningiaa pikiaanaravaivee. 36 (Taara vaidivaitana
mmuaa mmooriivaki varada varikio fai Anutuuqo vuaivaa pikioo vuaivaa
vitaanaravaivee,) 37 tuduu rikiada Yisuunna nnaagiai nuairaiya inna
yaparaida tunoo: Udaanga-o, a kianna kua aavo fai deevaki vainarannee?
tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi putiivaa nnabaivo vaivaki
hemoonnaiya nuunaida hatoka nnaara puru variaavai. Ivaa roosiima
mmuakiaa yoosinnaiyauvaki gioonna kiaapuuya nuunakiaivaki na
tiinaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Kua radudeera vaidiivo gioonnaivaa kuaivaa rikiaivai

18 1 Ari nnaagiai nuairaiya makemakee yaaku varada varikio sa
iya pirisakiaiveera Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri
mmataama kioo tunoo. 2 Kua pinaivaara dira vaidi voovoono yoosinna
voovaki varioo hama Anutuuqaara aatuunno hama gioonna kiaapuuyara
yoketairainno ariiyara nnaasu yaata utivai. 3 Mmuai yoosinnaivakinnaa
gioonna muaada voovoono varioo makemakee innasi ngioo inna tinoo:
Eenoo ni kuaivaa rikiee vaidi voovoono kua pinaana ni yapaanaraivaa
tino too pikiaivee, 4 tikio rikioo kua pinaana dira vaidiivo hama
inna kuaivaa rikioo iirama kioo hokoba suai mmanna yaata nnaasu
rikioonnonno nnaagiai arinaima ari yaataivaa rikioo tinoo: Hama na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqaara aatuuna hama na gioonna kiaapuuyara yaata utirama kiee
5 inna aikiooma aa gioonna muaada aavo tupatupaa ni yaparaikiokio ni
pirisaivaara na inna kuaivaa rikiee vaidiivaa tinara: Pikiaanee, tinaravai.
Fai na hama itaino aa gioonna aavo makemakee niisi nninono ni
pirisainaravaivee, tiivai.
6 Udaanga Yisuu Kirisiiva itaa kua kiaa kioo kava tunoo: Iqii vaidi kua
pinaivaara dira maisa vaidi ivo tii kuaivaa tuqinnama rikiaatee. 7 Ivo
iivaa roosiima gioonna kiaapuuya Anutuuqo ariiniee kiaa mmataama
kiaiya ikiannagisanna heenagieena iya kuaiyauvaa rikiaaneera innara
yaaku varakiokioo fai ivo iya kuaivaa rikiaanarannee? Vara ivo hokoba
suaivaa varioo iya kuaivaa rikioonnaata hama iinarannee? 8 Na ngii giaa
ngii miaunoo. Fai ivo akiairaama iya kuaivaa rikioo iyara yoketaama
iinaravee. Itaama vainai na vo kuavaara ngii yaparainaravai. Na
Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivaki gioonna kiaapuuya niiyara
yaagueeqama kutaavaivee kiaarannee? Vara hama niiyara itaa kua
kiaarannee? tiravai.

Yisuuva Farisaivaaraata sikau takiisa vareeraivaaraatama tiravai

9 Yisuuva itaa kua kiaa kioo vaidiiya tupatupaa ngiariiyara mannaka
tida ngiari seenaiya mmooka hanigia mmiraiyaatama kua tioo vaidi
mmatayaa diaivaitanaudiri mmataama kioo iya tunoo: 10 Vaidiivaitana
yaaku varaara nuunaira nnau pinaivaki viravai. Vuaivo Farisai vaidivai.
Vuaivo sikau takiisa vareera vaidivai. 11 Vaidi Farisaivo oro dioo vainno
yaaku varoo ari yaataivaadiri rikioo tunoo: Anutuuqo, hama na vaidi
vooya roosiikiauvai. Ivaara na aiyara yoketaavee kiaunoo. Hama na
gioonna kiaapu vooyanikaraama sikauyauvaa mmuara varee unnakua
unnakua kiaa kiee gioonnaivaa sabi hauvai. Hama na aa vaidi sikau
takiisa vareera aavaa roosiikiauvai. 12 Na makemakee mmuaa Sudaaqa
mmuaa Sudaaqa taara suai taara suai aiyara yaata utu kiee nnaasu
vaina hama na yeenna nnauvaivee. Mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa
na vareeraiyauvaa yaaku saivai sainaidiri taarama taarama nene
varee mmuaavai i mmiauvaivee, 13 tuduu rikioo vaidi sikau takiisa
vareeraivoono numa ngieera voovaki kookama kioo vainno avuuvaa
reemi mmataivaki too nnaasu vainno tunoo: Anutuuqo, niiyara boo
kianee. Kaayau mminnamminnaa maisaiyauvo ni suvuainoo, tiravai.
14 Yisuuva itaama mmataama kioo tuu kuaivaa kiaa taika kioo ari
nnaagiai nuairaiya tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqo ii vaidi
sikau takiisa vareera ivaa mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiaikio
vioo ari nnauki Anutuuqaa avuuvau safu vaidivai varivai. Vuai vaidi
Farisaivo homo inna mminnamminnaa maisaivo innaki vaikio varivai.
Gioonna kiaapu voovoono ariiyara mannaka tiivaa fai Anutuuqo inna
vitoo aduoo yapaanaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono tirooma

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varioo hama ari nnutuuvaa aruoo yapaivaa Anutuuqo inna vitoo aruoo yapaanaravaivee, tiravai.

Yisuuva nnaakaraiyara kua yoketaivaa tiravai
(Matai 19:13-15; Marakaa 10:13-16)

15 Gioonna kiaapu vooyaano ngiari nnaakara meediiya vitada
Yisuunnasi nnuduu Yisuuva iya mmammaiyauvunu utuaiveera innasi
vitada nniravai. Vitada nnuduu teeda Yisuunna ngiaammuauya iya teeda
iya ooqoo tiravai. 16 Ooqoo tuduu rikioo Yisuuva nnaakaraiya maavee
tuduu inna vainima nnuduu tunoo: Pikikiai nnaakaraiya niisi ngiatee. Sa
iya ooqoo kiatee. Nnaakaraivo kuaivaa rikioo iva iivaa roosiikiai gioonna
kiaapuuya fai Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki kuaaravai.
Ivaara sa aa nnaakara aaya ooqoo kiatee. 17 Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Nnaakaraivo akiairaama kuaivaa rikioo iivaa roosiima fai
gioonna kiaapu voovoono hama inna roosiima iinno Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaara kutaavaivee tiivoono fai Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara dira yoosinnaivaki hama kuanaravaivee. Yisuuva itaa kua
tiravai.

Yisuuva vaidi hoona suvuauvaata kua tiravai
(Matai 19:16-30; Marakaa 10:17-31)

18 Tuduu vaidi Yutayaa kieeta voovoono numa Yisuunna tunoo:
Vitaira vaidi yoketaa-o, dee mmoorivai na iina tupatupaa variraivaa
varaanarannee? 19 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Mo aaniira a
niiyara yoketaavaivee kiannannee? Anutuuqo mmuaavoono nnaasu
yoketaavai varinoo. Hama vaidi mmatayaa voovoono yoketaavai varivai.
20 Vaa a mmaanna tuu kuaivaa rikiaannavai. Mmaanna tuu kuaivo tinoo: A
vaa nnaata vaati varaannaikua sa sabi mmuara heera aataruuvaa iikianee.
Sa gioonna kiaapu voovai ruputino putuaivee. Sa voovai mminnaivaa
mmuara varaanee. Sa unnakua kianee. Ai kaano koovaitanaara
tuqinnaanee. Kua mmaanna tuu kuaivo itaa kua tiivaivee, 21 tuduu rikioo
vaidi kieetaivo inna sai tunoo: Vaa na ngiaammuau kiisayaa varia ree ngiee
ngiee makee na yokeena mmuakiaa mmaanna tuu kuaivaa tuqinnama na
iikiauvaivee, 22 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Mmuaa aataruvai
hama a iikiannavai. Diitee viee ai mminnamminnaa mmuakiaayauvai
aisi vaiyauvaa varee vaidi vooya mmiee irisai sikauyauvaa varee mmanna
haipu gioonna kiaapuuya mmianee. Mminoonno fai i irisai yoketaivo ngiau
aapu vainaravai. Iya mmi taika kiee ngiee ni nnaagiai nookianee, 23 tuduu
rikioo vaidiivo ari hoonahaanaiyauvo kaayauma vauyauvaara yaata utuduu
inna ausaivo mmuaarareeravai.
24 Mmuaararooduu Yisuuva inna ausa mmuaararoovaa too tunoo:
Gioonna kiaapu kaayau hoona suvuaiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa iikiaavo kaayauma iya mmuaararainoo.
25 Puara pinaivaa nnutuuvo kameraivo kuatiri aataruuvaki kuanaree
kiaa iikio inna mmuaararainoo. Gioonna kiaapu kaayau hoonahaana
suvuaiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa
iikiaavo kaayauma iya mmuaararainoo, 26 tuduu rikiada gioonna kiaapu
ivaki varuuya rikiada tunoo: Mo dataama vari gioonna kiaapuvoono
Anutuuqaa yoosinnaivaki aikiooma kuanarannee? 27 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapu mmatayaiya hama yopeema
iikiaa mmooriivaa fai Anutuuqoono aikiooma iinaravaivee, 28 tuduu
rikioo Petorooso tunoo: Mo ta ti gioonna nnaakaraata ti mminnaa
mmuakiaayauvaatama pikiada i nnaagiai nookiaunnanoo, 29 tuduu rikioo
Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia kutaa kiaanoo. Na ngii giaa ngii
miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
dira mmooriivaara ari nnauvaa pikioo ari nnaata nnaakaraiya pikioo ari
kata vayaiya pikioo ari kaano koovaitana pikioo 30 fai aa ta variaunna
suai aavaki ivo iyauvaanikarai irisaiyauvaa airineetu varaanaravai.
Fai yapooma nnaagiai variaara suaivaki tupatupaa variraivaa
varaanaravaivee, tiravai.

Yisuuva ari putinara kuaivaa kava tiravai
(Matai 20:17-19; Marakaa 10:32-34)

31 Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuau yaakuuvaitana
yukukidiri taarama vitoo ari voovau oro kioo iya tunoo: Rikiaatee. Ta
Yerusareema kuaara iikiaunnano mmuakiaa kuavai forofetaa nnaaruaiya
Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa niiyara fafaara roovo fai kaanaivo vainaravai.
32 Vaidiiya ni vitada ngiari voopinnaa vaidiiya mmikiai iya ni teeda
niiyara raida kua maisaivaa tida kuaanuuvaa niiyaa visida 33 ni ripiida
ni ruputikiai fai na putuee taara suaivaitana taikanai vooma suaivaki na
keenaa diitaanaravaivee, 34 tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya hama
arinaima rikiooduu Anutuuqo iva tuu kuaivaa oyaivaa hatauma kiooduu
iya ivaara kumimakairavai.

Yisuuva vaidi avu huruutauvaa tuqinneeravai
(Matai 20:29-34; Marakaa 10:46-52)

35 Kumimakauduu Yisuuva ari ngiaammuaudootama nnidada
yoosinna Yerikoo vainima nnuduu vaidi avu huruutauvo aataru siriivau
varioo gioonna kiaapuuya sikaura ngiaaru tiravai. 36 Ngiaaru tioo
varioo rikiooduu gioonna kiaapuuya vida nnidau kuaivaa rikioo vooya
yaparainno tunoo: Ngia aaniira nookiaannee? 37 tuduu rikiada iya inna sai
tunoo: Yisuuva Nasareetaa vaidiivo aa nninoo, 38 tuduu rikioo aayanna
roo tunoo: Yisuu-o, Davuitiinna oyaivakidiri diiteeraikuavee. Niiyara boo
kianee, 39 tuduu rikiada gioonna kiaapu tauraa vuuya inna yaagueeqama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua pikiaaneera tuduu rikioonnaata puaisakama aayanna roo tunoo:
Davuitiinna oyaivakidiri diiteeraikuavee. Niiyara boo kianee, 40 tuduu
rikioo Yisuuva aataruuvau dioo vainno tunoo: Vaidi avu huruutaivaa
vitada niisi ngiatee, tuduu rikiada inna vitada innasi nnuduu Yisuuva
inna yaparainno tunoo: 41 A aaniivai na i iikiaiveerainna kiannannee?
tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Udaanga-o, na ni avu aavaa safuuma
kava taanaraivaaraina i yaparakiaunoo, 42 tuduu rikioo Yisuuva inna
sai tunoo: Kava i avuuvaa taanee. A niiyara kiannanoo: Aikiooma ni
tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a kati hara kiee variannanoo,
43 tuduu rikioo inna avuuvo makee tuduu tuqinnama tooduu ivo Yisuunna
nnaagiai vioo Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa roo viravai. Vuduu ivaa
teeda mmuakiaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai.

Yisuuva vaidiivaa nnutuuvo Sakiaasaata kua tiravai

19 1 Tuduu Yisuuva vioo yoosinna Yerikoo yaataraanee kiaa 2 vioo
varuduu sikau takiisa vareera vaidiiya kieetaivaa nnutuuvo Sakiaaso
ivaki varuduu kaayau hoonaivo inna suvuauduu variravai. 3 Ivo kakuma
vaidivai mmataki dioo vainno Yisuuva inna dee vaidivainnee kiaa kioo inna
taanaree tioo tooduu gioonna kiaapuuya inna suvuai kiooduu hama teeravai.
4 Hama teerama kioo Yisuuva kuanaraipinnainnigiataa seenoo vioo gioonna
kiaapuuya yaataroo yatari nnaammuayaivaa roosuuvakidiri karoo ivaki varioo
inna taanaree kiaa variravai. 5 Varuduu Yisuuva ngioo rooru tooduu Sakiaaso
ivakidiri inna too vauduu too inna tunoo: Sakiaaso, kammannai tummuanee.
Na makee i nnauvaki viee i tasipama varinaravee, 6 tuduu rikioo Sakiaaso
akiairaama reemi roo innaata yoketaa kua tuduu pinaama inna ausaivo
yoketauduu ari nnauvaki inna vitoo viravai. 7 Vuduu teeda mmuakiaa gioonna
kiaapuuya ivaitana itaama uuvaa teeda ngiariiki ngiariiki kua tida tunoo:
Aa vaidi aavo mmaanna tuu kuaivaa hatokeera vaidi maisaivaa nnauvaki
vioo kiainoo, 8 tuduu rikioo Sakiaaso Yisuunna tunoo: Udaanga-o, rikiaanee.
Na ni hoona saiyauvaa mmanna haipuuya mminaravee. Na gioonna kiaapu
voovaasidiri unnakua kiaa kiee inna mminnamminnaiyauvaa varauvaa fai
na taarama taaramaneetu yaaruee irisaiyauvaa inna mminaravaivee, 9 tuduu
rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Makee eeta i nnauki variaiyaatama na ngii
vitee aataru yoketaivau ngii yapaunoo. Mo eeta Aaparahaamaa oyaivakidiri
diitaannaivaara na ngii vitee yoketaivau ngii yapaunoo. 10 Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono gioonna kiaapu kumimakaiyara buainana teenai ni teeda
vaikiai vitee aataru yoketaivau yapaanaraivaara na tiiravaivee, tiravai.

Ngiaammuau sikau varooyayaadiri Yisuuva mmataama kioo tiravai
(Matai 25:14-30)

11 Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya inna kuaivaa rikiada varuduu
Yisuuva mmatayaa diaa vaidiiyayaadiri mmataama kioo iya kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmiravai. Ivo Yerusareema vainima vioo varuuvaara gioonna
kiaapuuya yaata utida tunoo: Anutuuqo tiiyara dira suaivo makee
tino nninaravaivee. 12 Iya itaama yaata utuduu Yisuuva mmatayaa
diaa vaidiiyayaadiri mmataama kioo iya kiaa mmioo tunoo: Vaidi
nnoonna voovoono ngieera vo yoosinnavakira vioo ivakidiri kieeta
nnutuuvaa varoo kava vara ranoo nninaraivaara teerainno kuanara iivai.
13 Kuanara iinno varioo tauraa ivo ari mmoori vareera ngiaammuau
yaakuuvaitana tikiai innasi ngiaavo rikioo sikau yaakuuvaitana tuoo
mmuaavai mmuaavai mmioo tinoo: Na oro ngieera varinai rikiada ni
sikauyauvaadiri irisaima mmoori varakiai irisaiyauvaa ngii mikiai varada
varida na nninara suaivaki numa ni miatee, 14 kiaa kioo ngieera vioo
kiaikiai ari yoosinna variaiya hama innara mmuduuya rida vaidi vooya
inna nnaagiai titaani vata rada vidada oro ngieera variaiya kiaa mmida
kiaanoo: Ta aa vaidi aavaara hama ti mmuduuya ruainoo. Ivo ti kieetavai
varinaraivaara hama ti yoketainoo. Iya itaa kua kiaavai.
15 Iya itaa kua kiaavoota ivo ngieera varioo kieeta nnutuuvaa
varoo kava vara ranoo nniivai. Ivo nnii saivaata ari mmoori vareera
ngiaammuauya yaakuuvaitana vaa ari sikauyauvaa mmuuya tikiai
ngiaavo ngiari mmoori varada sikau irisaiyauvaa varaiyauvaara iya
yaparaivai. 16 Yaparaikiai rikiada tauraa mmuu ngiaammuauvo numa
inna tinoo: Nnoonna-o, sikau a ni muuvaadiri na varee mmooriivaa
vareenana irisai sikau yaakuuvaitana varauvaivee, 17 tikio rikioo inna
sai tinoo: A ngiaammuau yoketaakuavee. A yoketaama ni mmoori
varaannavaivee. A kiisa mmooriivaa yoketaama varaannaivaara na tinai
tee a yaakuuvaitana yoosinnaiyauvaki variaiyara fai a dinaravaivee,
18 tikio rikioo nnaagiai sikau mmuuvoono numa inna tinoo: Nnoonna-o,
sikau a ni muuvaadiri na varee mmooriivaa vareenana irisai sikau
yaaku saivai varauvaivee, 19 tikio rikioo tinoo: Fai a irisaivaa yaaku sai
yoosinnaiyauvaki variaiyara dinaravaivee. 20 tikio rikioo ngiaammuau
voovoono numa inna tinoo: Nnoonna-o, aa sikau aavaa a ni muuvaa na
kava i mmiaunoo. Na buruqaadiri ruraumа kiee haumaki yapa kiauvaa i
mmiaunoo. 21 A vaidi tinni yaagueeqainna a vaidi vooya mminnaiyauvaa
varee yeennaiyauvaa hama a hau utuannaiyauvaa varaannaivaara na
iiyara aatuuna i sikauvaa yapa kiauko vaivaivee, 22 tikio rikioo vaidi
nnoonnaivo inna tinoo: A mmoori vareera ngiaammuau maisakuavee.
A kianna kuaivaa na kava aiki yapaanaravaivee. Vaa a kutaa taannani
na vaidi tinni yaagueeqaina vaidi vooya mminnaiyauvaa na varee
yeennaiyauvaa hama na hau utuaiyauvaa varauvaivee. 23 Mo itaama
vaikiai aaniira a hama ni sikauyauvaa varee sikau nnaamuruuvaki
yapaannannee? Vaa a itaa kiannatiri. Na kava vara ranee ngiee sikau
nnaamuru nakaaraivaasidiri sikau irisai kiisaivaatama varautirivee,
24 kiaa kioo vaidi ivaki diaiya tinoo: Inna sikauvaa ravisi varada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiaammuauvo sikau yaakuuvaitana utiivaa mmiatee, 25 tikiai rikiada
kiaanoo: Ivoono yaakuuvaitana sikauyauvaa utivaivee, 26 kiaavo
rikioo tinoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono
mminnaiyauvaa utiivaa fai na kava vo mminnaa vooyauvaatama inna
mminaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama kaayau mminnaataivo fai
kiisa mminnaa innasi vaivaa na numa innasidiri ravisi varaanaravaivee.
27 Aa ni nnammutuaa aaya na iya kieetavai varinaraivaara hama iya
mmuduuya ruaiya vitada aapi numa ni avuuvau ruputikiai putuatee.
Vaidi nnoonnaivoono itaa kua tiivaivee, tiravai.

Yisuuva Yerusareema vuduu iya innara sirigairavai
(Matai 21:1-11; Marakaa 11:1-11; Yuvuaano 12:12-19)

28 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo gioonna kiaapuuya pikioo
ivannaadee tauraa Yerusareema aataruuvau nniravai. 29 Ngioo ari
ngiaammuauya vitoo yoosinnaivaitana nnutuuvaitana Betepakee
Betaniaa vainima vau taapi Oriveeta ivau dioo vainno ari
ngiaammuauvaitana titoo tunoo: 30 Oro ukuaa yoosinna ivaki teekio
rikioo puara togii karaasa hama vaidiiya variaivaa nnuunaivaki yeena
harukiaivo ngii too vainai teeda rukuasaa kiada vitada niisi ngiatee.
31 Fai gioonna kiaapu voovoono ivaara ngii yaparainno tinara: Ngia
aaniira ivaa rakuasaannee? tinai kiatee: Udaangaivoono ivaa vitaateera
ti titaikiai ta ngiaunnanoo, kiatee, 32 kiaa kioo ivaitana titooduu vida
Yisuuva ivaitana kiaa mmuuvaa teeravai. 33 Teeda puara togiivaa
rakuasada varida tooduu puara togiivaa nakaaraiya numa ivaitana teeda
tunoo: Ngia aaniiraida aa puara togii aavaa rakuasaannee? 34 tuduu
rikiada ivaitana inna sai tunoo: Udaangaivoono ivaa vitaateera ti titaikiai
ta ngiaunnanoo, 35 kiaa kiada puara togiivaa vitada nniravai. Nnida
ngiari yaapaiyauvaa togiivaa mmookaivau yapa kiada Yisuunna ivau
yapa kiooduu variravai. 36 Varuduu togiivo inna vitoo vioo varuduu
gioonna kiaapuuya ngiari yaapaiyauvaa aataruuvau hooti kiooduu
Yisuuva ivaugiataa viravai. 37 Vioo vioo Yerusareema vainima vioo
aataruuvo taapi Oriveeta ivaugiataa vuuvau vioo haatapoo mmeepi
kaayau gioonna kiaapu inna nnaagiai nuairaiya numa sirigaida
Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa rada nniravai. Nnida varida Yisuuva
ari vookarau mmooriivaa uuvaa toovaara kua yoketaivaa Anutuuqaara
puaisakama aayanna tiravai. 38 Puaisakama aayanna tida tunoo:
Kieeta vaidiivaa Udaanga Anutuuqo titooduu tuuvo nninaraivaara ivo
innara yoketaakiaivee. Ausa nuufai aataruuvo ngiau aapuuvaki vainoo.
Anutuuqo ngiau aapu variivaa oyai ari vookaraivo vainoo, tiravai.
39 Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri Farisai
vaidi vooya Yisuunna tunoo: Vitaira-o, a yaagueeqama tinai i nnaagiai
nuairaiya kua pikiaatee, 40 tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Na ngii giaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii miaunoo. Iya kua seemuaa variaatiri. Aa sikau aayauvoono niiyara
aayanna kiaatirivee, tiravai.

Yisuuva gioonna kiaapu Yerusareemaiyara rateeravai

41 Yisuuva itaa kua kiaa kioo vioo vioo Yerusareema vainiivaudiri
reemi ivaki too ivaki varuu gioonna kiaapuuyara ratoo tunoo: 42 Boo,
aanna makee ngia ausa nuufa tasipama varira aataruuvaa ngia
rikiaataama vaikiainnaata hama ngia rikiaanoo. Fai ngia rikikio ngii
yoketainaravai. 43 Suai voovai nninai ngii nnammutuaiya ngii ututuuma
kiada ngii vagiaamunnaivau iriivaa rooru kiada ivaugiataa nnikiai fai
hama ngia mmaanai kuaara aataruuvootainaravai. 44 Fai iya numa
ngiiita ngii nnaakaraiyaatama rapida ngii ruputu mmatammaataivau
kagaari kiada ngii nnau yoosinnaiyauvaa hannavaratataama taika kikio
hama nnau heekaa sikau voovai ari mmaataivau vainaravai. Ngia hama
Anutuuqo ngii vitoo aataru yoketaivau ngii yapaanara suaivaa teeda
rikiaivaara ngii nnammutuaiya numa ngii itaakiaaravaivee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki viravai
(Matai 21:12-17; Marakaa 11:15-19; Yuvuaano 2:13-22)

45 Yisuuva itaa kua kiaa kioo nuunaira nnau pinaivaki vioo vaidiiya
ngiaammaiyauvaata puara sipisiipaiyauvaatama vooya mmida irisai
sikauyauvaa varooya yaagueeqama titoo 46 iya tunoo: Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno tinoo: Ni nnauvo yaaku vareera nnauvaivee.
Anutuuqaa kuaivo itaa kua tikiainnaata ngia mmuara furaiya
iirayaamaida aavaki iikiaanoo, tiravai.
47 Mmuakiaa suai Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki mmayaaya
yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Kiaa mmuduu rikiada
vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna
kiaa mmiraiyaata vaidi kieetaiyaatama Yisuunna ruputuaaree kiaa
uuduu 48 hama inna ruputuaara aataruuvootairavai. Mmuakiaa gioonna
kiaapuuya inna kuaivaa iya rikiaatauduu varuuvaara hama inna
ruputuaara aataruuvootairavai.

Yutayaiya Yisuunna ari mmooriivaara inna yaparairavai
(Matai 21:23-27; Marakaa 11:27-33)

20 1 Vo suai voovaki Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki varioo
mmayaaya yoketaivaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo
varuduu vaidiiya Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua
mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi yokovaiyaatama numa 2 inna yaparaida
tunoo: Ti kiaa ti mmianee. Gioono i tikiainna aa mmoori aayauvaa a
iikiannannee? Dee vaidi kieetavoono i tikiai a iikiannannee? 3 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Kii neeta vo kuavaara ngii yaparainai ni

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

giaa ni miatee. 4 Gioono tuduu Yuvuaano nnoori apira vaidiivo gioonna
kiaapuuya nnoori apuunnee? Vo Anutuuqoono tuduunno uunnee? Vo
vaidi mmatayaiyaano tuduunno uunnee? 5 tuduu rikiada iya ngiariiki
ngiariiki yaparaida tunoo: Ta dee kuavai sai kiaarannee? Fai ta inna sai
kiaara: Anutuuqoono tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikio fai ivo ti tinara:
Mo ngia aaniira hama inna kuaivaara kutaavaivee tiravainnee? 6 tinai mo
fai ta kiaara: Vaidiiyaano tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikiai fai gioonna
kiaapu aavaki variaiya sikauyauvaa habati kiada ti ruputuaaravai. Iya
Yuvuaanaara forofetaivovee kiaivaara fai ti ruputuaaravaivee. 7 Iya
itaa kua kiaa kiada Yisuunna kuaivaa sai tunoo: Yuvuaano nnoori
apira oyaivaa hama teeta taunnavaivee, 8 tuduu rikioo Yisuuva iya
tunoo: Hama ngia ni kuaivaa sai kiaivaara fai na hama ngii kuaivaa sai
tinaravai. Ivo ni tikiai na ni mmooriivaa iikiau oyaivaa fai hama na ngii
giaa ngii minaravaivee, tiravai.

Yisuuva vuaina mmoori varooyayaadiri mmataama kioo tiravai
(Matai 21:33-46; Marakaa 12:1-12)

9 Yisuuva itaa kua kiaa kioo aa kua aavaa mmatayaa diaa
vaidiiyayaadiri mmataama kioo gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo:
Vaidi voovoono ari vuaina mmooriivaa vara kioo ivaki hauyauvaa
utu kioo vaidiiya inna mmooriivaara haitatuuda iira vooyauvai ngiari
mmoori varaa irisaiyauvaa ngiariyara varaateeraivaara iya kiaa mmi kioo
ngieera vo yoosinnaipi hokoba suai varinara kuaivai. 10 Vioo vioo oro
ngieera yoosinnaivaki hara kioo varikio vuaina iiraiyauvaa rasukuaara
suaivo nnikio mmoori nakaaraivo ari ngiaammuauvaa titaa kiaikio
kuaivai. Inna mmooriivaa haitatuukiaiyaano vuaina iira irisaiyauvaa
inna mmiateeraivaara kuaivai. Kuaikiai teeda iya pinaama inna ruputida
inna ripiida vuaina mmooriivaa irisaiyauvaa hama inna mmirama kiada
kati titaa kiaavo nniivai. 11 Ivo nnikio mmoori nakaaraivoono kava ari
ngiaammuau voovai titaa kiaikio kuaikiai rikiada kava mmuaikaraama
inna ripiida ruputida kaayau kuakuaakua maisaivaa inna tida hama
irisaiyauvaa inna mmirama kiada kati titaa kiaavo nniivai. 12 Nnikio too
mmoori nakaaraivo kava vo ngiaammuau voovai titaa kiaikio kuaikiai
iya ivaata ruputuaavo kiau vitiika tiikiai rikiada hanikia mmaanai
kagaari kiaavai. 13 Kagaari kiaavo rikioo mmoori nakaaraivo tinoo:
Mo na aanii aataruvai iikiaunnee? Fai na ni maapu tuanaa na innara
mmuduuya ruauvaa titaa kino vinai rikiada fai iya inna kuaivaa rikiada
hama inna ruputuaaravaivee, 14 kiaa kioo inna titaa kiaikio kuaikiai
teeda mmooriivaara haitatuukiaiyaano inna teeda ngiari kiaa mmi
ngiari kiaa mmiida kiaanoo: Ari koonna mminnaa mmuakiaayauvai
varaanaraivoono aavaa nninoo. Nnikiai ta inna ruputu kikio putinai ta
inna mminnaa mmuakiaayauvai varaaravaivee, 15 kiaa kiada inna utu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

raririima rada hanikia mmaanai inna kagaari kiada inna ruputu kiaavo putivaivee.

Ii kua ivaa kiaa taika kioo Yisuuva gioonna kiaapuuya yaparainno tunoo: Mo dee mmoorivai fai mmoori nakaaraivo iya iikiaivaa irisai iya mminarannee? 16 Fai ivo numa iya ruputu kinai putikio rikioo ari vuaina mmooriivaa vaidi vooya mminai haitatuukiaaravaivee, tuduu rikiada gioonna kiaapuuya yaata utida tunoo: Ai, boo, kutaavai itaama iinarainnoo, 17 tuduu rikioo Yisuuva iya puaisakama too vainno ariiyara tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vaivaa oyaivaa ni giaa ni miatee. Kua fafaaraivo vainno tinoo:

Sikau nnau heekeeraiyaano sikau voovai teeda
maisaivaivee kiaa kiada pikiaavai.
Yaagueeqa yatariivaa pupukiaivaa mmaara
hara kiaa kuabaivaa roosiima
ii sikau ivo nnau ipunnaivaki vaivo inna yoketaavaivee.

Anutuuqaa kuaivo itaa kua tiivai. 18 Gioonna kiaapu voovoono nuainnonno ii sikau ivaudiri raa rabarisooma varoo ivau harurummua kioo vainno fai kaayau ari mmamma mmuyaivaa ruaimeemiinaravaivee. Fai ii sikau ivo taikiapa roo gioonna kiaapu voovai ruputino inna mmamma mmuyai sagia mmuakiaavai ruaimeemiima taika kiaanaravaivee.

Vaidiiya sikau takiisa mmiraivaara Yisuunna yaparairavai
(Matai 22:15-22; Marakaa 12:13-17)

19 Tuduu rikiada kua mmaanna kiaa mmira vaidiiyaata Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama Yisuuva vuaina mmooriivaara tuuvaudiri mmataama kioo kuaivaa iyaki yapoovaara rikiada iva tuu saivaata inna utuaaree kiaa kiada tooduu kaayau gioonna kiaapuuya inna suvuai kiada varuduu iyara aatuuda pikieeravai. 20 Pikiada inna haitatuuda varida vaidi vooya unnakua kiaa yoketayoketaama rada Yisuunna kuaivaa rikiaateeraivaara iya titeeravai. Yisuuva kua voovai koonnama tinai rikiada inna vitada Roomaaya kieeta vaidi yaagueeqa pinaa ruaivaa mmiaaraivaara iya titooduu viravai. 21 Vida Yisuunna tunoo: Vitaira-o, vaa ta rikiaunnavai. A kianna kuaivaa safuuma ti kiaa ti mmiannavai. Vaa ta i taunnavai. Vaidi kieetaiyaraata vaidi kuminaiyaraatama a mmuaavaugiataama yaata utuannavai. A hama vo vaidivai tee pikiee vo vaidivai tee kiaa mmiannavai. A Anutuuqaa mmoori aataruuvaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya safuuma kiaa mmiannavaivee. 22 Ti kiaa ti mmianee. Roomaaya kieetaivaasi sikau takiisa yapeera aataruuvo yoketaa aataruvainnee? Vara hama yoketaa aataruvainnee? tiravai.

23 Tuduu rikioo Yisuuva iya inna iida taaree kiaa tuu kuaivaa vaa ivo arinaima too rikioo iya tunoo: 24 Sikau mmuyai voovai ni

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vitaakiatee. Giaa mmannammannaavoota giaa nnutuvootama ivau
vainnee? 25 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa
mmannammannaivoota inna nnutuuvootama aavau vainoo, tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mminnaiyauvaa safuuma
ari mmiatee. Anutuuqaa mminnaiyauvaa safuuma Anutuuqaa ari
mmiatee, tiravai. 26 Gioonna kiaapuuya avuuvau ivo koonnama kuaivaa
kiaiveera iya inna yaparauduu ivo hama koonnama tirainno safuuma
kuaivaa sai tuuvaara iya nnikiaraida hama kua tiraida kua seemuaa
variravai.

Satuukaiyaano putiraiya kava diiteeraivaara Yisuunna yaparairavai
(Matai 22:23-33; Marakaa 12:18-27)

27 Varuduu vaidi Satuukaiya gioonna kiaapu putuuyara tunoo: Fai
hama kava diitaaravaivee, tuuyakidiri vooya numa Yisuunna yaparaida
tunoo: 28 Vitaira-o, Musiiva vo aataruvai tiiyara fafaara roo tunoo: Vaidi
voovoono nnaataivaa vara kioo hama nnaakaraivaa mmateerainno
putino fai ari kataivoono inna muaadaivaa vara kioo ari vayaannara
tuoo nnaakaraiyauvaa mmataanaravaivee. Musiiva itaa kua tiravai. 29 Vo
suai voovaki kata vayaa yaaku saivai sainaidiri taaravaitana hara kiada
varuuya ngaruuvoono nnaataivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama
kioo kati putiravai. 30 Putuduu ngamiisaivo inna muaadaivaa vara kioo
hama nnaakara mmateerama kioo kati putuduu 31 nnaagiai yaguaavaano
inna muaadaivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo putuduu
mmuakiaa kataunna nnaagiainnaidootama mmuai gioonnaivaa vara
kiada hama nnaakara mmateerama kiada kati putiravai. 32 Putuduu
nnaagiai iya gioonnaivootama putiravai. 33 Itaama vaikiai yapooma
gioonna kiaapu vaa putuaiya kava diitaara suaivaki fai gioonnaivo giaa
nnaatavai varinarannee? Mo vaa yaaku saivai sainaidiri taarama vaidi
idoono inna vara kiada putiravaivee, tiravai.
34 Tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapuuya aanna
makee variaiya nnaata vaati varaavai. 35 Gioonna kiaapuuya vaa
hanigiada yoketaama variaiya putikio Anutuuqo iya tinai kava diitada
nnaagiai yoosinna yoketaivaki varida hama nnaata vaati varaaravaivee.
36 Iya aangeraiya roosiima variaaraivaara hama kava putuaaravaivee.
Anutuuqo iya tinai iya kava diitaaraivaara fai iya inna raunna
mmaapu tuanaaya variaaravaivee. 37 Gioonna kiaapu vaa putuaiya
kava diitaaraivaara Musiiva tuu kuaivo vainno ti kiaa ti mmivaivee.
Nnaaru ivo yatari kiisaivaki ikiaivo tooduu hama yatari apuuvo taa
tamooqoovaara ivo fafaara roo Udaangaivaara tunoo: Ni nnaakukiaiya
Aaparahaamo Isaako Yakoopainna Anutuuqovee, tiravai. 38 Anutuuqo
gioonna kiaapu vaa eeyaara putuaiya hama iya Anutuuqovee. Gioonna
kiaapu variaiya Anutuuqovee. Gioonna kiaapu homo mmatayaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variaiyaata vaa putuaiyaatama Anutuuqaa avuuvau homo variaanoo,
39 tuduu rikiada kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooya inna tunoo:
Vitaira-o, a yoketaamainna iya sai kiannanoo, 40 tuduu iya hama kava vo
kuavaara yopeema inna yaparairavai.

Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara Yisuuva tiravai
(Matai 22:41-46; Marakaa 12:35-37)

41 Hama inna yaparauduu Yisuuva gioonna kiaapuuya tunoo: Mo
dataama kiada gioonna kiaapuuya kiaanoo: Vaidi Anutuuqo mmataama
kioovo Davuitiinna oyai tuanaivakidiri diitaivaivee, kiaannee?
42 Davuitiiva ariinoo yanaivaa nnutuuvo Saama ivau fafaara roo tunoo:
Udaanga Anutuuqoono ni Udaangaivaa tunoo:
A ni yaaku yaadudainningiaa
vaidi nnoonnavai varianee.
43 Varia ree vinanai na tinai
fai a ai nnammutuaiya yaatara kiaanaravaivee,
tiravai.
44 Davuitiivaano Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara fafaara roo itaa
kua tunoo: Ni Udaangaivovee, tuuvaara hama Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivo Davuitiinna oyaivakidiri nnaasu diiteeravaivee. Yisuuva itaa kua
tiravai.

Sa kua mmaanna kiaa mmiraiya iikiaiyauvunugiataama iikiatee
(Matai 23:1-36; Marakaa 12:38-40)

45 Yisuuva itaa kua tuduu gioonna kiaapu kaayauya inna kuaivaa
rikiada varuduu iva ari nnaagiai nuairaiya tunoo: 46 Kua mmaanna
kiaa mmira vaidiiya iira aataruuvaa teeda tuqinnama haitatuuda sa
iya roosiima iikiatee. Iya buruqa hokobaiyauvaa rau varada gioonna
kiaapuuya yeenna yookaira mmatuuyaiyauvaki nuaikiai gioonna
kiaapuuya iya teeda iyara vaidi nnoonnayavee kiateeraivaara nookiaavai.
Iya nuunaira nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyauvunu nnaasu
variaavai. Iya buusaiyauvaa nneera suaiyauvaki kieetaiya varira
mmaataiyauvunu nnaasu variaavai. 47 Iya oro muaada gioonnaiya
unnakua nnammari kuaivaa tida iya mminnamminnaiyauvaa ngiariyara
kati vara kiada nnaagiai oro mmanna avaiyauvakidiri hokobama
yaaku varaavai. Iya itaama iikiaivaara ngiari irisai pinaa maisaivo
vainaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Gioonna muaadaivo taara sikau kiisaivaitana yapeeravai
(Matai 12:41-44)

21 1 Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki dioo vainno reeti tooduu
gioonna kiaapu kaayau hoona suvuauya numa ngiari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

sikauyauvaa kati Anutuuqaara yapeera sikau nnaamuruuvaki yapada
variravai. 2 Yapada varuduu Yisuuva tooduu mmanna haipu gioonna
muaada voovoono sikau kiisa kookee taarakiatatana numa sikau
nnaamuruuvaki yapeeravai. 3 Yapa kiooduu too Yisuuva tunoo: Na kua
kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Aa gioonna muaada mmanna haipu
gioonna aavo yapa kiai sikau kiisaikiatatanaano mmuakiaa gioonna
kiaapuuya yapa kiaa sikauyauvaa yaataraivai. 4 Gioonna kiaapu kaayau
hoona suvuaiya kaayau sikau vaiyauvakidiri vooyauvai nnaasu varada
yapa kiaavo gioonnaivo hama sikaunnaataivo mmuakiaa sikau innasi
vaivaitana eeyaavaitana varoo yapa kiaivai. Iva ari yeenna varaanee
tii sikau eeyaakiatatana varoo sikau nnaammuruuvaki yapa kiaivaara
inna sikauvaitanaano gioonna kiaapuuya yapa kiaa sikauyauvaa
yaataraivaivee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaa havarataaraivaara tiravai
(Matai 24:1-2; Marakaa 13:1-2)

5 Tuduu Yisuunna nnaagiai nuaira vooyaano nuunaira nnau
pinaivaara kua tida tunoo: Yoketaa ari vookarai sikau yapakiaiyauvaata
mminnaiyauvaa vaidiiya kati Anutuuqaara ivaki yapakiaiyauvaatama
ta taunnano ti yoketainoo, tuuvaa Yisuuva rikioo tunoo: 6 Aa ngia taa
mminnaa mmuakiaa aayauvaa fai suai voovai nninai vaidiiya mmuakiaa
aa nnau aayauvaa havarata taika kikio rikioo fai hama seena sikau
voovai ari seena sikau voovai mmaataivau tasipama vainaravai. Fai
mmuakiaavai havarata taikaanaravaivee, tiravai.

Maisa mmooriivo nninaraivaara Yisuuva tiravai
(Matai 24:3-14; Marakaa 13:3-13)

7 Tuduu rikiada iya inna yaparaida tunoo: Vitaira-o, a kiannaivo daira
suai vainarannee? Dee ari vookarai aataruvai vainai rikiada fai ta ivaudiri
teeda mmuakiaa kua a kiannaivaara yaata utida kiaara: Vainima vainaravee,
kiaarannee? 8 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi voovoono ngii
unnakua kiaa kioo aataru maisaivau ngii vita yapeenoora tuqinnama
haitatuukiatee. Fai kaayau vaidiiya mmuaavai mmuaavai nnida ni nnutuuvaa
ngiariiyara tida voovoono tinara: Aanna na Anutuuqo mmataama kioo vaidi
ivoona na ngiaunoo, tino fai voovoono tinara: Ngiau mmata taikaanara
suaivo vainima nninoo, tinai sa ivaa rikiada kiatee: Kutaa kuavaivee, kiatee.
9 Fai yoosinna voovaki variaiya diitada yoosinna voovaki variaiyaatama
rapuai mmayaayaivaa rikiada mmuaa yoosinnaivaki variaiya diitada
ngiari kieetaiyaatama rapuai mmayaayaivaa rikiada ivaara sa aatuukiatee.
Rapiraivonnaadee tauraa vaino too ngiau mmata taikeera suaivo fai hama
makee tino nninaravaivee, kiaa kioo vo kuavai iya tunoo: 10 Fai gioonna
kiaapu voovaki variaiya diitada gioonna kiaapu voovaki variaiyaatama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rapuaaravai. Fai vo kieeta voovoono diitoo vo kieetavaata rapinara iinai
rikiada fai ngiari gioonna kiaapuuya rapuaaravai. 11 Fai kaayau mmataa
kuaruuvo utino vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki aarareeraivo vaino
kaayau nniitareeraivo vaino fai ngiau aapuuvau teekio kaayau ari vookarai
mminnaiyauvo vainaraivaara gioonna kiaapuuya aatuukiaaravai.
12 Ii na kiau kua iyauvo fai nnaagiai vainaravai. Tauraa vaidi vooya ngii
vitada mmoori maisaivaa ngii mida ngiari nuunaira nnauyauvakiaata oovi
nnauyauvakiaatama ngii vitada kiada ngia niiyara kutaavaivee kiaivaara iya
ngii vitada vaidi kieetaiyasi vida kua pinaana ngii yapa kiaaravai. 13 Yapa
kikio ii suai iyauvaki inna ni mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmiaara
suaivai. 14 Sa mmuaanaa ngia sai kua kiaaraiyauvaara kaayauma yaata utikio
ivaara ngii mmuaararakiaivee. 15 Na kuaiyauvaa ngii giaa ngii miee tinni
yoketaiyauvaa ngii minai fai ngii nnammutuaiya hama ngii yaatarada ngii
kuaiyauvaa hatokaaravai. 16 Ngii kaano kooyaatama ngii gata vayaiyaata ngii
seena tuanaiyaatama ngii vitada vo vaidiiya mmikiai fai iya ngiiikidiri vooya
ruputikiai putuaaravai. 17 Ngia niiyara kutaavaivee kiaivaara gioonna kiaapu
kaayauya ngii teeda hama ngiiiyara mmuduuya ruaaravaivee. 18 Sa yaata
utuatee. Fai iya hama yopeema eeyaara ngii ruputuaaravaivee. 19 Fai ngia
mmannammanna yaagueeqama varidada tupatupaa variraivaa varaaravaivee.

Yisuuva Yerusareema nnauyauvaa havarataaraivaara tiravai
(Matai 24:15-21; Marakaa 13:14-19)

20 Ngiari voopinnaa rapira vaidiiya numa yoosinna Yerusareemaivaa
ututuuma kikiai ngia teeda kiaara: Fai kiisa suai nnau yoosinnaivaa
havarataaravaivee, kiaaravai. 21 Kiaa kiada ngia Yutayaa variaiya ngiingii
yaatu aatuuda taapiivaura seenada kuatee. Gioonna kiaapu yoosinna
Yerusareema variaiya seenada mmaanai vikiai mmooriiyauvaki variaiya sa
kava yoosinnaivaki ngiatee. 22 Ii suai ivaki Anutuuqo irisai maisa mmooriivaa
ngii minaravaivee. Anutuuqaa kua fafaara mmuakiaavai roovaa kaanaivo
vainaraivaara irisai maisa mmooriivaa ngii minaravaivee. 23 Boo, iqii suai ivaki
gioonna nnaakara sunnaakiaiyaata gioonna nnaakara meedi ruaiyaatama
kuaaraivo iya mmuaararainaravaivee. Anutuuqo aa gioonna kiaapu mmuakiaa
aayara nnannateeno rikioo mmoori maisaiyauvaa iya mminaravaivee. 24 Fai
ngiari voopinnaa vaidiiya ngiari paipa avaikaraiyauvaadiri varada numa
vooya rutakakiai putikiai vooya yaakuuyauvaa ranaa rau kiada vitada ngiari
yoosinnaiyauvakira kuaaravai. Fai iya yoosinna Yerusareema variaiyara
dikiokio Anutuuqo tinai iya pikiaaravaivee.

Yisuuva kava mmatayaa tiinaraivaara tiravai
(Matai 24:29-31; Marakaa 13:24-27)

25 Iqii suai ivaki ari vookarai mminnamminnaiyauvo suaivakiaata
kuraagaivakiaata aakiapuaiyauvakiaatama vainaravai. Vainai gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapu mmuakiaa mmatayaa variaiya ngiari ausa mmuaararai tasipama
varida nnoori akuaivaaraata nnooriivo pinaama korokoroovaaraatama
kaayauma aatuuda variaaravai. 26 Yaagueeqa mminnamminnaa ngiau
aapuuvaki vaiyauvo ngiari aataru nuairaiyauvaa pikiada sabisaabi
kuaaraivaaraata ari vookarai aataruuyauvo mmuakiaa mmataivau
nninaraivaaraatama yaata utida faannaida aatuuda varida fai ngiengie
vo vuayaata rikiada variaaravai. 27 Itaama vainai rikiada Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono nama aakiaidaadiri ni yaagueeqaivoota kaayau ari
vookarai mmeekiaivootama ni tasipanai na tiinaraivaa fai iya taaravai.
28 Aa na kiau kua aavo iinara iinno varinai diitada vararu reeri taatee.
Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau ngii yapaanaraivo vainima nninaraivaara
diitada vararu reeri taatee, tiravai.

Yisuuva nnaammuayaivaudiri mmataama kioo tiravai
(Matai 24:32-35; Marakaa 13:28-31)

29 Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo
iya kiaa mmioo tunoo: Yatari nnaammuayaivaaraata mmuakiaa
yatariiyauvaaraatama yaata utuatee. 30 Ii yatari iyauvo mmunni raikiai
ngia teeda kiaanoo: Nuanuuvo vainima nnikioonno mmunni rainoo,
kiaavai. 31 Mmuaikaraama ii na ngii giaa ngii miau kua iyauvaa
kaanaiyauvaa ngia teeda kiaara: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo
nninarainno iinoo, kiaaravee.
32 Na Kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu aanna
makee variaa aaya hama putiraida homo varikio suaivo nnino ii aataru
iyauvo fai vainaravai. 33 Ngiau mmataivo fai taikaanaravaivee. Ni kuaivo
fai hama taikaanaravai. Fai tupatupaa vainaravaivee.

Yisuuva ari tiinaraivaara tuqinnama haitatuukiateera tiravai

34 Ngiengie mmatayaa variaivaara tuqinnama yaata utuatee. Pinaa
yeenna nnaaraivaaraatama nnoori kapikaraivaa nnaaraivaaraatama
mmatayaa diaa mminnaiyauvaa varaaraivaaraatama ngia kaayauma
yaata utivoora ngiengie variaivaara tuqinnama yaata utuatee. Fai ngia
ii mminnamminnaa iyauvaara nnaasu yaata utikiokio ii suai ivo fai
akiairaama ngiiisi nninaravai. 35 Iqii suai ivaki kobeevo haisarineema fai
mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa variaiyasi akiairaama nninaravai.
36 Mmuakiaa suai tuqinnama haitatuuda varida yaaku varaatee. Ii
mmuaararai iyauvo ngiiisi nninai rikiada yaagueeqama varida iyauvaa
yaatara kiada Na Vaidiivaa Mmaapuuvo suai nnaagiai kava na tiinai ngia
ni avuuvau yoketaama diaaraivaara tuqinnama haitatuuda varida yaaku
varaatee. Yisuuva itaa kua tiravai.
37 Mmuakiaa suai ivo nuunaira nnau pinaivaki kua mmayaaya
yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Suai ikianna iya kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuduu rikioo upisipisiinno varuduu ivo vioo taapi Oriveeta oro ivau
vuru vairavai. 38 Vauvo patauduu diitoo heenanaanna tuanaa kava
nuunaira nnauvaki nnuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya inna kuaivaa
rikiaaraivaara innasi nnida nuunairavai.

Vaidiiya Yisuunna mmaara kua kiaa yeena rairavai
(Matai 26:1-5; Marakaa 14:1-2; Yuvuaano 11:45-53)

22 1 Buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneera suaivaki gioonna
kiaapu Yutayaiya bereetaivaa hama puuqaira yeennaivaa
tasipama hudooyauvaa nneeravai. Ii suai ivo vainima vauduu 2 vaidi
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi kua mmaanna kiaa
mmiraiyaatama Yisuunna ruputuaara aataruuvaara buaidada tooduu
kaayau gioonna kiaapuuya innara mmuduuya ruuvaara aatuuravai.

Yutaaso Yisuunna vitainara kuaivaa yeena rairavai
(Matai 26:14-16; Marakaa 14:10-11)

3 Aatuuduu Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri
taaramaakidiri voovai nnutuuvo Yutaaso Isariootaa aakiaivaki Sataango
numa hara kioo variravai. 4 Varuduu Yutaaso vioo Anutuuqaara
kati puara hudeera kieetaiyaata nuunaira nnau pinaivaara dira
kieetaiyaatama Yisuunna kooyaa vitainaraivaara iyaatama kua tiravai.
5 Kua tuduu rikiada iya kaayauma sirigaida irisai sikauyauvaa inna
mmiaaraivaara kua yeena rairavai. 6 Iya kua yeena rau kiooduu rikioo
Yutaaso ee-oo kiaa kioo ii suai ivakidiri iva faannama roo varia roo
vioo varioo dee suai tuanaavai nnino rikioo iva Yisuunna kooyaa iya
vitainaraivaara faannainno varioo gioonna kiaapuuya hama inna
tasipaara suaivaara haitatuuravai.

Yisuuva buusa Varaigiataivaa nnaaraivaara teerama kieeravai
(Matai 26:17-25; Marakaa 14:12-21; Yuvuaano 13:21-30)

7 Gioonna kiaapu Yutayaiya buusaivaa nneeda hama puuqaira
yeennaivaata bereetaivaa tasipama huda nneera suaivo nniravai. Ii
suai ivaki iya puara sipisiipa nnaakaraiyauvaa ruputu kiada buusa
Varaigiataivaa nneeravai. 8 Iqii suai ivaki Yisuuva ari ngiaammuauvaitana
Yuvuaanaya Petoroosaya kiaa mmioo tunoo: Oro buusa Varaigiataivaa
tiini teerama kikiai ta nnaaravaivee, 9 tuduu rikiada ivaitana inna sai
tunoo: Ta dee nnauvaki vida buusaivaa teerakiaunnannee? 10 tuduu rikioo
Yisuuva ivaitana sai tunoo: Rikiaatee. Ngia vidada oro yoosinna pinaivaki
teekio vaidi voovoono nnoori tooriivaa apu varoo ngii saidi nninai teeda
inna nnaagiai vida teekio ivo nnauvaki vinai teeda ivo kuaivaki kuatee.
11 Vida nnau nakaaraivaa kiatee: Ti Vitairaivo tinoo: Dee nnauvaki na
ni ngiaammuauyaatama buusa Varaigiataivaa nnaarannee? tiivaivee,

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 tikio rikioo ivoono nnau pinaivaa verenoovau vo nnau voovai vaa
mmaataiyauvaa ivaki teerama kiaivaa ngii vitainai ngia ivaki buusaivaa
teerama kiaatee, 13 tuduu rikiada ivaitana oro Yisuuva tuuvaa teeda
buusaivaa teerama kieeravai.

Yisuuva bereetaivaata vuainaivaatama ari ngiaammuauya mmiravai
(Matai 26:26-30; Marakaa 14:22-26; 1 Koridii 11:23-25)

14 Teerama kiooduu buusa nnaara suaivo nnuduu Yisuuva ari kua
varada nuaira ngiaammuauyaatama buusaivaa nnaaraivaara varioo
tunoo: 15 Ni putira suaivo vainima nninoo. Tauraa hama mmuaararaivo
niiki nninai na aa buusa Varaigiataa aavaa ngii tasipama nnaanaraivaara
ni yoketainoo. 16 Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai aa buusa aavaa hama
na kava nnaanaravai. Yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira
yoosinnaivaki buusaivaa oyaivo kooyaa vainai na nnaanaravaivee,
17 kiaa kioo Yisuuva nnoori tooriivaa tu kioo vainno Anutuuqaata kua
yoketaivaa kiaa kioo tunoo: Aavaa vara kiada mmuaavai mmuaavai
nnaatee. 18 Na ngii giaa ngii miaunoo. Aa suai aavakidiri varia ree
viee viee hama na kava vuaina suuyaivaa nneeraatainaravai. Fai
yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo nninai na kava
nnaanaravaivee, 19 kiaa kioo ivo bereetaivaa tu kioo vainno Anutuuqaata
kua yoketaivaa kiaa kioo kusii kioo ari ngiaammuauya mmioo tunoo:
Aanna ni mmatiivaivee. Na ngiiiyara tiee ivaa ngii miaunoo. Aavaa
nneeda varida niiyara yaata utuatee, 20 tuduu yeennaivaa nnaa taika
kiooduu iva vuaina suuya tooriivaa varoo mmuaikaraama tu kioo
vainno iya mmioo tunoo: Aa vuaina suuya toori aavo inna ni kiauvo
ngiiiyara tusaanaraivovee. Ivaudiri fai Anutuuqo kua yeena rau kiai
karaasa aataruuvo kooyaa vainaravaivee, tuduu nneeravai. 21 Nnaa
kiooduu tunoo: Rikiaatee. Vaidi voovoono kooyaa ni nnammutuaiya
ni vitainaraivo aa makee ni tasipama yeenna nnainoo. 22 Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono fai putinaravai. Anutuuqaa yanaivau fafaaraivo
vainno ivaara tiivo aanna makee vainoo. Vaidi voovoono kooyaa ni
nnammutuaiya ni vitainaraivo fai irisai maisaivaa varaanaravaivee,
23 tuduu rikiada ari ngiaammuauya ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo:
Fai tiikidiri deevoono kooyaa ari nnammutuaiya inna vitainarannee?
tiravai.

Inna ngiaammuauya kieetaya variaaraivaara Yisuuva tiravai

24 Kiaa kiada yaagueeqama ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Fai
deevoono tiikidiri ti tauraanaavai varinarannee? 25 tuduu rikioo Yisuuva
tunoo: Ngiari voopinnaa kieeta vaidiiya ngiari seenaiyara yaagueeqama
diaanoo. Iya iyara diaivaara ngiari nnoonnaiyara yoketaa kua kiaavai.
26 Iya itaama iikiaa aataruuvo sa ngiiisi vakiaivee. Ngiiikidiri vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

voovoono ngii kieetavai variivo fai aduoo varioo ngii nnaagiainnaa
tuanaavai roosiima variaivee. Ngiiikidiri vaidi voovoono ngii tauraavai
variivo mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima variaivee. 27 Dee
vaidivoono tauraanaavai variinnee? Vaidiivo kati varioo yeennaivaa
nnaivonnee? Vara vaidiivo inna yeennaivaa varoo inna mmiivonnee? Na
rikiauko vaidiivo kati varioo yeenna nnaivoono tauraanaavai varinoo.
Mo neenoo ngii tasipama mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima
variaunoo.
28 Gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa ni uuduu hama ngia ni
pikieeraida mmannammanna aanna ngia ni tasipama variaanoo. 29 Ni
Napoova tikiai na gioonna kiaapuuyara diauneema na tinai ngieetama
gioonna kiaapu vooyara diaaravai. 30 Dida vaida na gioonna kiaapuuyara
dinara suaivaki ngieeta ni tasipama yeenna nneeda nnoori nneeda
ngiingii mmaataiyauvunu varida Isarairaa oyaiya yaakuuvaitana
yukukidiri taaramaara kua pinaara dira kieetaya iyara diaaravai.

Petorooso hamavee tinaraivaara Yisuuva kooyaa inna kiaa mmiravai
(Matai 26:31-35; Marakaa 14:27-31; Yuvuaano 13:36-38)

31 Simoono, vaa a rikiaannannee? Vaidiivo yeenna vuiitaivaa varoo
kaanaivaa voovau yapoo nnabaivaa voovau yapaineema Sataango ngii
iinno taanaraivaara vaa Anutuuqaa yaparaikio ee-oo tiivai. 32 Sataango
i iinno taanaraivo vaikiai a niiyara yaagueeqakiannaivo sa taikaiveera
na aiyara yaaku varaunoo. A harurueennaata kava hanigiee ni kuaivaara
yaagueeqainna i seenaiya tasipanai fai iya yaagueeqama variaaravaivee,
33 tuduu rikioo Petorooso tunoo: Udaanga-o, vaidiiya oovi nnauvaki i
yapaara iikiai fai neetaatama i tasipama kuanaravai. Fai i ruputikiai a
putinai fai niitaatama ruputikiai neetama putinaravaivee, 34 tuduu rikioo
Yisuuva tunoo: Petorooso, na i kiaa i mmiaunoo. Aanna makee fai hama
kakaraivo akua tirainno kinai rikiee fai a taaravoomaneetu niiyara
tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee, tiravai.

Yisuuva mminnaiyauvaa varada kuateeraivaara iya tiravai

35 Kiaa kioo Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Tauraa na ngii
titaaduu ngia ni mmayaayaivaa varada nuau suaivaki ngia sikau
rira utuaiyauvaatama yeenna vara rira utuaiyauvaata yuku nnaba
vooyauvaatama pikiada nuauduu mminnaa vooyauvai ngiiisi vaunnee?
Vara hama ngiiisi vaunnee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ai, mo
tiisi vairavaivee, 36 tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Aanna makee vaidi
voovoono sikau rira utuaivo vaivaata varoo yeenna vara rira utuaivo
innasi vaivaatama varoo kuaivee. Vaidi voovoono hama paipaataino ari
yaapaivaadiri varoo oro paipa avaikarai voovai yookaama kioo varaivee.
37 Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iya inna vitada vaidi maisaiya tasipama kiaavaivee. Anutuuqaa kua
fafaaraivo niiyara itaa kua tuuvo makee kaanaivo vakiaivee. Mmuakiaa
kuavai niiyara fafaara roovo kaanaivo vakiaivee, 38 tuduu rikiada ari
ngiaammuauya tunoo: Udaanga-o, taanee. Aakara ari vookarai paipa
taaravaitana tiisi vainoo, tuduu rikioo ivo iya tunoo: Inna aikioo, kua
taikainoo, tiravai.

Yisuuva taapiivau vioo yaaku vareeravai
(Matai 26:36-46; Marakaa 14:32-42)

39 Kiaa kioo ivo yoosinnaivaa pikioo viravai. Vioo taapi Oriveeta ivau
tupaa ari virayaama vuduu ari ngiaammuauya inna nnaagiai viravai.
40 Vuduu ivo oro ivau varuduu ari ngiaammuauya vuduu rikioo ivo iya
tunoo: Iinno teeraivo ngii iinno taanaraivo ngiiisi nninarainnoo tida yaaku
varaatee, 41 kiaa kioo oro kiisama vo kammunnivau toorivu yau haroo
yaaku vareeravai. 42 Yaaku varoo varioo tunoo: Napoo-o, i iikiatainai
mmuaararaivo aa nnoori toori kapikarai aavaa roosiivo niisi nninaraivaara
ooqoo tino pikiaivee. Inna aikioovai. Ni iikiataivaa sa iikianee. Ai
iikiataivaa iikianee, 43 tuduu rikioo ngiau aapuuvakidiri aangeraa
voovoono tuoo inna tasipooduu ivo yaagueeqauduu 44 inna pinaama
mmuaararooduu inna yaata utiraivo ari vookarauduu yaaku varoo varuduu
kaayauma inna kausaivo kiauvaa roosiima tuoo mmataivau viravai.
45 Vuduu iva yaaku vara taika kioo diitoo ari ngiaammuauyasi kava
vara ranoo numa tooduu iya ausaiyauvo mmuaararoovaara iya vuru
vaida variravai. 46 Vuru vaida varuduu Yisuuva iya tunoo: Ngia aaniiraida
vuru vakiaannee? Diitada yaaku varaatee. Iinno teeraivo ngii iinno
taanaraivo ngiiisi nninarainnoo tida yaaku varaatee, tiravai.

Vaidiiya Yisuunna utida ruputuaara iiravai
(Matai 26:47-56; Marakaa 14:43-50; Yuvuaano 18:3-11)

47 Yisuuva homo kua tioo varuduu kaayau vaidiiya innasi nniravai.
Nnida varuduu Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri
taaramaakidiri voovai nnutuuvo Yutaaso iya tauraa ngioo aataruuvaa
iya vitaama roo nniravai. Ngioo ngioo oro Yisuunna vainima duoo
vainno inna mmootaanara uuduu too 48 Yisuuva inna tunoo: Yutaaso, a
ni mmootaannaivaudiri Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni nnammutuaiya
kooyaa ni vitaakiaannannee? 49 tuduu rikiada inna tasipama duuya
iya inna iikiaaraivaa teeda inna yaparaida tunoo: Udaanga-o, ti paipa
avaikaraiyauvaadiri ta iya ruputuaarannee? 50 Itaa kua tida rikiada
iyakidiri voovoono ari paipaivaadiri Anutuuqaara kati puara hudeera
vaidi kieetaivaa ngiaammuau voovai yaata yaadudainniivaa rutaka
kieeravai. 51 Rutaka kiooduu rikioo Yisuuva tunoo: Aikioo pikiaanee, kiaa
kioo ngiaammuauvaa yaataivaa utuoo tuqinneeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

52 Tuqinnama kioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi
kieetaiyaatama nuunaira nnauvaara haitatuura vaidiiyaata vaidi
yokovaiyaatama Yisuunna utuaara numa ivaki duuya ivo iya tunoo:
Ngia niiyara mmuararai vaidivaivee, kiaida paipa avaikaraiyauvaata
tipaiyauvaatama utida ni mmaara ngiaannee? 53 Mmuakiaa suai na ngii
tasipama nuunaira nnau pinaivaki variee mmayaayaiyauvaa ngii giaa
ngii miaaduu hama ngia ni utiravai. Mo inna aikioo, inna aanna ngii
suaivovee. Aqaa suai aavaki inna maisai upisiivo rummua apinai iikiaara
suaivovee, tiravai.

Petorooso Yisuunnara hama na inna tauvaivee tiravai
(Matai 26:57-58,69-75; Marakaa 14:53-54,66-72;
Yuvuaano 18:12-18,25-27)

54 Yisuuva itaa kua tuduu rikiada vaidiiya inna puaisakama utu
kiada vaida vitada vida vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta
tuanaivaa nnauvaki viravai. Vida varuduu Petorooso ngieeradiri inna
nnaagiai vioo varuduu 55 gioonna kiaapu vooya vaidi kieeta tuanaivaa
vagiaamunna aakiaivaki vida ikiaivaa vuutaivaki hara kiada ivaki
varuduu Petoroosootama ivaki iya tasipama variravai. 56 Varuduu
mmoori vareera kiaatanna voovoono Petorooso ikiaivaara hara kioo
varuduu inna puaisakama too nnaasu vainno tunoo: Aa vaidi aavootama
inna tasipama nuaivaivee, 57 tuduu rikioo Petorooso yaagueeqama ooqoo
tioo tunoo: Ai, gioonna-o, hama na inna tauvaivee, 58 tuduu nnaagiai
kava vaidi voovootama inna too tunoo: Ai, a inna ngiaammuaukuavee,
tuduu rikioo tunoo: Ai, vaidi aakua-o, hama na inna ngiaammuauvaivee,
59 tuduu rikioo nnaagiai kava vaidi voovootama inna too yaagueeqama
innara tunoo: Kutaa tuanaa aa vaidi aavoota inna tasipama nuaivaivee.
Ivo Karirayaa diaa vaidivaivee, 60 tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo:
Ai, vaidi aakua-o, a kianna kuaivaa hama na arinaima rikiauvaivee.
Ivo homo kua tioo varuu saivaata kakaraivo akua tiravai. 61 Akua
tuduu Udaangaivo hanigia Petoroosaa tooduu tauraa ivo inna kiaa
mmuu kuaivaa vaa taunnu kioovaa kava yaata utuoo rikieeravai.
Tauraa Udaangaivo inna kiaa mmioo tunoo: Turau hama kakaraa akua
tirainno kinai rikiee fai a taaravoomaneetu niiyara tinara: Hama na
inna tauvaivee, tinaravaivee. 62 Iva itaa kua kiaa mmuu kuaivaa kava
Petorooso yaata utuoo rikioo mmaanai vioo pinaama rateeravai.

Vaidiiya Yisuunnara raida inna ruputiravai
(Matai 26:67-68; Marakaa 14:65)

63 Ratooduu vaidiiya Yisuunna utu kiada vaida vooyaano innara
raida inna ruputida 64 buruqaivaadiri inna oori nnikiivaki hauma utida
inna yaparaida tunoo: A mmuakiaa kuavai rikiaannaiyauvaa ti kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ti mmianee. Gioonoonno i ruputiinnee? 65 kiaa kiada kaayauma inna
rakanoo raaranoo tida maisa kua inna tiravai.

Vaidiiya kua pinaivaa Yisuunnaki yapeeravai
(Matai 26:59-66; Marakaa 14:55-64; Yuvuaano 18:19-24)

66 Itaa kua tuduu heenanaanna suaivo reera kiooduu Yutayaa vaidi
yokovaa mmuakiaaya nuunaida iyakidiri vooya Anutuuqaara kati puara
hudeera vaidi kieetaiyaata vooya kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama
nnida nuunaida inna vitada kua pinaana inna yapeeravai. Yapa kiada
iya inna tunoo: 67 A Anutuuqo mmataama kioo vaidikuavee tiee ti kiaa ti
mmianee, tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Mo fai na ngii giaa ngii minai
ngia hama ni kuaivaa rikiaaravaivee. 68 Fai na kua voovai ngii yaparainai
ngia hama ni kua saivaa kiaaravai. 69 Aanna na varira suaivoota
nnaagiai na varinara suaivaki Na Vaidiivaa Mmaapuuvo Anutuuqo
mmuakiaa yaagueeqaivaa yaataraivaa yaaku yaadudainningiaa hara kiee
varinaravaivee, 70 tuduu rikiada mmuakiaaya tunoo: Mo a Anutuuqaa
mmaapukuannee? tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Yo, ngia niiyaraida
inna safuuma inna mmaapuvaivee kiaanoo, 71 tuduu rikiada iya tunoo:
Vaa ari avaivakidiri ivo safuuma tinoo: Na Anutuuqaa mmaapuvaivee,
tiivaa vaa teenoo rikiaunnavai. Sa vaidi vooya kava numa innaki kua
pinaa yapaaraivaara yaata utuatee, tiravai.

Yisuuva Piratuusaa avuuvau diravai
(Matai 27:1-2,11-14; Marakaa 15:1-5; Yuvuaano 18:28-38)

23 1 Kiaa kiada iya mmuakiaaya inna vitada oro Roomaaya
kieetaivaa Piratuusaa avuuvau dida vaida 2 kua pinaivaki
inna yapaaraivaara innara tunoo: Ta taunnano aa vaidi aavo gioonna
kiaapuuya unnakua tioo Roomaa kieetaivaa sikau takiisaivaa mmiaivaara
ooqoo tioo ariiyara na vaidi kieetavaivee kiaa kioo ariiyara tinoo:
Na Anutuuqo mmataama kioo vaidivaivee, tiivaivee, 3 tuduu rikioo
Piratuuso Yisuunna yaparainno tunoo: Mo a Yutayaiya kieetakuannee?
tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Inna a kutaavai kiannanoo, 4 tuduu
rikioo Piratuuso Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta vaidiiyaata
gioonna kiaapu kaayau ivaki suvuai kiada varuuyaatama tunoo:
Na rikiauko aa vaidi aavo hama vaidi aannoo vaidivaaraida ta inna
ruputuaara iikiaunnanoo, 5 tuduu rikiada kieeta vaidiiya yaagueeqama
Piratuusaa vuavi tida tunoo: Ivo kua mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmiaa roo nuainnonno Karirayaiya kiaa mmioo tuma mmuakiaa
yoosinnaiyauvo Yutayaa mmataivau vaiyauvaki variaiyaatama kiaa
mmioo aanna makee tuma gioonna kiaapu aayaatama kiaa mminoo.
Ivo iya kiaa mmikiai rikiada ivaara kaayauma kumimakaida ngiari rapu
ngiari rapuukiaara iikiaanoo, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vaidiiya Yisuunna vitada Herootaasi viravai

6 Iya itaa kua tuduu rikioo Piratuuso iya yaparainno tunoo: Aa vaidi
aavo Karirayaa diaa vaidivainnee? 7 kiaa kioo kieeta vaidi Herooto
Yisuuva varuu mmataivaara haitatuuvaara Piratuuso rikioo innasi inna
titaa kiooduu viravai. Ii suai ivaki Herooto Yerusareema varuduu iya
Yisuunna vitada innasi vuduu 8 Herooto inna too kaayauma innara
sirigairavai. Iva hokoba suai varioo Yisuuva uu mmoori aataruuvaa
mmayaayaivaa rikioo Yisuuva Anutuuqaa mmoori ari vookara ari
vookarauyauvaa uuyauvaa taanaraivaara ivo inna taanaree kiaa
iinno varuduu iya inna vitada innasi nnuduu too ivo kaayauma
innara sirigairavai. 9 Sirigainno kaayau kua kaayau kuaivaa Yisuunna
yaparauduu rikioo hama ivo inna kua sai tirainno kua seemuaa
variravai. 10 Kua seemuaa varuduu Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi
kieetaiyaatama vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama diitada kaayau
kua pinaivaa innaki yapeeravai. 11 Yapa kiooduu rikiada Herootoota ari
ngiaammuau rapiraiyaatama Yisuunnara nniki rakaida kuasi tududada
innara raida variravai. Itaida varida yaapa yoketaivaa innayaa apu kiada
kava Piratuusaasi titooduu viravai. 12 Tauraa Herootaya Piratuusooya
ngiariiyara ngiariiyara nnannatoovaitana iqii suai ivaki ariiyara
ariiyaraida yoketaama variravai.

Piratuuso Yisuunna ruputuaaraivaara ee-oo tiravai
(Matai 27:15-26; Marakaa 15:6-15; Yuvuaano 18:39–19:16)

13 Yoketaama varuduu Piratuuso Anutuuqaara kati puara hudeera
kieetaiyaraatama kieeta vaidi gioonna kiaapuuyara diraiyaraata
mmuakiaa gioonna kiaapuuyaraatama aayanna tuduu innasi nnida
nuunauduu 14 iya tunoo: Aa vaidi aavaa ngia vitada niisi nnida kiaanoo:
Gioonna kiaapuuya unnakua tii vaidivaivee, kiaani na ngii avuuvau aa
vaidi aavaa yaparaina rikiaukai ngia ivo maisa mmooriivaa iivaivee kiaa
kiada innaki kua pinaivaa yapa kiaivo hama oyaivootainoo. 15 Herootoota
inna yaparainno rikiaikio hama kua oyaivootaikio pikioo kava tiisi
titaa kiaikio nninoo. Aa vaidi aavo hama maisa mmooriivaa iivaaraida
ta kuminayaa inna ruputikio putuaiveera iikiaunnanoo. 16 Kati na ni
ngiaammuauya tinai inna ripiima kikiai na sipuuvaa hatuaa kino tuoo
ngiiisi kuaivee, tiravai.
17 (Vo nuanu vo nuanu buusa Varaigiataivaa nneera suaivaki Piratuuso
vaidi voovai oovi nnauvaki varuuvaa titooduu mmaanai viravai.) 18 Ii
aataru ivo itaama vauvaara gioonna kiaapuuya mmuaavaugiataama
aayanna reeda tunoo: Yisuunna ruputino putuaivee. Paravaasaa mmaanai
titano tuoo kuaivee, tiravai. 19 Tauraa Paravaaso ngiari kieetaiyaata
rapuoo vaidi vooya ruputuduu putuuvaara vaidiiya inna vitada oovi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnauvaki yapa kiooduu variravai. 20 Varuduu Piratuuso Yisuunna
mmaanai kuaiveera inna titaatauduu kava gioonna kiaapuuyaata kua
tuduu rikiada 21 iya puaisakama aayanna reeda tunoo: A tinai iya yatari
sagaivau inna haara kiaatee, 22 tuduu rikioo Piratuuso kava vooneetu iya
tunoo: Mo datainnee? Aanii tomedavai ivo iivainnee? Na tauko hama
vaidi aannoo vaidivai ngia innara ni kiaanoo: Ruputino putuaiveeraida
kiaanoo. Ivaara na kati tinai ni ngiaammuauya inna ripiima kikiai
sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiiisi kuaivee, 23 tuduu rikiada gioonna
kiaapuuya yaagueeqama mmannammanna aayanna reeda tunoo: A tinai
rikiada iya yatari sagaivau inna haara kiaatee, tuduu iya kua pinaama
tuuvoono Piratuusaa yaatarooduu 24 ivo iya inna yaparau kuaivaa
rikioo ee-oo tioo Yisuunna ruputuateera tiravai. 25 Paravaaso ngiari
kieetaiyaatama rapuoo vaidi vooya ruputuduu putuuvaara vaidiiya inna
vitada oovi nnauvaki yapa kiooduu varuu vaidiivaara gioonna kiaapuuya
Piratuusaa yaparaududuu titooduu mmaanai tiiravai. Tuuduu Piratuuso
iya tuuvaugiataama rikioo Yisuunna vitoo oro iya mmiravai.

Vaidiiya Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai
(Matai 27:32-44; Marakaa 15:21-32; Yuvuaano 19:17-27)

26 Mmuduu Yisuunna vitada vida varida tooduu Kureenaivakinnaa
vaidiivaa nnutuuvo Simoono saidi ngioo aataruuvaugiataa
yoosinnaivakira nninaree kiaa nnuduu teeda ravaatau inna utida yatari
sagaivaa inna kumaata apu kiooduu rikioo Yisuunna nnaagiaivau viravai.
27 Vuduu kaayau gioonna kiaapuuya inna vata rada vuduu
rikiada gioonnainnibaro aataruuvau vida varida isi kuaru kiaa
rada rata rada viravai. 28 Vuduu rikioo Yisuuva hanigia iya tunoo:
Yerusareemaa gioonnaso, sa niiyara rataatee. Ngiingiiiyaraata ngiingii
nnaakaraiyaraatama rataatee. 29 Fai suai voovai nninai gioonna
kiaapuuya kiaara: Gioonna hama nnaakaraataiya iya yoketaama
variaanoo, 30 kiaa kiada fai oora taapiiyauvaata kua tida kiaara:
Havataama rada ti ruputuatee, kiaa kiada taapi kiisaiyauvaata kua tida
kiaara: Mumunu utua rada ti rummua apu kiaatee, kiaaravai. 31 Na yatari
karaasaivaa roosiikiauvaa vaidiiya ni ruputuaavaivee. Fai ngia yatari
aasannaiyauvaa roosiikiaiya fai iya ngii dataakiaaravainnee? Mo fai
ngiiita ngii ruputuaaravaivee, tiravai.
32 Iya vaidi taaravaitana mmuara nnaamuruuvaitanaatama vitada
Yisuunna tasipama ruputuaara viravai. 33 Vidada oro yoosinnaivaa nnutuuvo
Kieeta Mmuyai ivaki vau yoosinnaivaki oro Yisuunna yatari sagaivau haara
kieeravai. Haara kiooduu vaidi maisaivaitanaatama yatari sagaivaitanau
haara kiada vuaivaa vitada inna yaaku yaadudainningiaa haara kiada
vuaivaa vitada inna yaaku geedainningiaa haara kieeravai. 34 Haara kiooduu
Yisuuva tunoo: Ni Napoo-o, iya ni iikiaa aataru ivaa hama arinaima teeda

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikieerama kiada ni iikiaa ivaa rugaanee, tuduu rikiada rapira vaidiiya
isareeda yaatareera mminnaiyauvaa rootu rootuuda varida yaatarooyaano
mmuaavai mmuaavai inna uyira rairaiyauvaa vareeravai. 35 Varooduu
gioonna kiaapuuya vainima duuyaano Yisuunna teeda nnaasu vauduu vaidi
Yutayaiya kieetaiyaano innara raida tunoo: Ivo ari vo gioonna kiaapuuya
vitoo yoketaivau yapaivaivee. Ivo kutaa tuanaa Anutuuqo mmataama kioo
vaidivai varioo mo kii ariinoo ari vitoo yoketaivau yapaivee, 36 tuduu rikiada
rapira vaidiiyaatama innara raida numa inna vainima dida vaida ari vookarau
kapikaroo nnooriivaa nnutuuvo vinikaivaa inna mmiaaree kiaa kiada
37 tunoo: A Yutayaiya kieetakuavee tiee ai vitee yoketaivau yapaanee, tiravai.
38 Fafaara roovo Yisuunna kieetainningiaa vauvo tunoo: Inna Yutayaiya
kieetaivovee, tiravai.

39 Vaidi maisa voovai Yisuunna sainainnigiataa haara kioovoono kaayauma
Yisuunna rakanoo raaranoo tioo tunoo: A vaidi Anutuuqo mmataama kioo
vaidikuavee tiee aitaata tiitaatama ti vitee yoketaivau yapaanee, 40 tuduu
rikioo vuaivo inna kua sai yaagueeqama tioo tunoo: Hama a Anutuuqaara
aatutauma kiee kiannanoo. Eeta mmuaakarai irisaivaa varaannanoo. 41 Ta tete
mmoori maisaivaa iikiaunnaivaaraida irisaivaa ta aikiooma varaunnanoo.
Aa vaidi aavo kuminayainno varainoo, 42 kiaa kioo Yisuunna tunoo: Yisuu-o,
a vaidi kieetavai varieennainna kava tieennainna niiyara yaata utuanee,
43 tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo.
Fai makee eetama yoosinna yoketaivau ni tasipama varinaravaivee, tiravai.

Yisuuva putiravai
(Matai 27:45-56; Marakaa 15:33-41; Yuvuaano 19:28-30)

44 Tuduu suaivo ikianna tammauduu mmuakiaa mmatavai heenama kioo
vaududuu suaivo hanigiooduu taikeeravai. 45 Taikaanara uuduu rikioo buruqa
pinaivo nuunaira nnau pinaivaki hiruuvo tammaa kereetu varoo saivai sainai
vuduu saivai sainai viravai. 46 Vuduu Yisuuva puaisakama aayanna roo tunoo:
Ni Napoo-o, na ni mmannasaivaa titauko aisi kuainoo, kiaa kioo putiravai.
47 Pututuu vaidi rapiraiya kieetaivo Yisuuva putuuvaa too Anutuuqaara kua
yoketaivaa tioo tunoo: Na tauko aa vaidi aavo yoketaa vaidi tuanaavaivee,
48 tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya ivaa taara nuunauya Yisuuva
putuuvaa tooduu iya ausaiyauvo pinaama mmuaararooduu vara ranada ngiari
nnauyauvakira viravai. 49 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuunna nnaagiai
nuauyaata gioonnaiya Karirayaadiri inna nnaagiai nnuuyaatama ngieeradiri
dida vaida ii mmuakiaa aataru inna uu iyauvaa teeravai.

Vaidiiya Yisuunna hau kieeravai
(Matai 27:57-61; Marakaa 15:42-47; Yuvuaano 19:38-42)

50-51 Yutayaiya yoosinna voovai nnutuuvo Arimateyaa diaa vaidiivaa
nnutuuvo Yoosiipo yoketaama safuuma varioo Anutuuqo gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuyara diraivaara faannainno variravai. Varuuvoono tauraa vaidiiya
Yisuunna ruputuaara kuaivaa yeena rau kiada uu suaivaki iya tasipama
varioo hama ee-oo tiravai. 52 Ivo hama ee-oo tuuvoono Piratuusaasi vioo
Yisuunna nnabaivaara yaparairavai. 53 Yaparauduu ee-oo tuduu vioo
Yisuunna nnabaivaa hitu varoo vioo buruqa poosaivaadiri ruraumа varoo
oro vaidiiya putikiai hakuaaree kiaa oonauvaa hatata teerama kioovaki
inna hairavai. Hama vaidi nnaba voovai ivaki yapeeravaki inna hairavai.
54 Ivo inna hau suaivo kati varira suaivaara teerama kioo suaivai. Kiisama
heenauduu ngiari kati varira suaivo nniravai.
55 Nnuuvaara gioonnaiya Karirayaadiri Yisuunna tasipama nnuuyaano
Yoosiipaa vata rada Yisuunna mmata nnauvaa teeda aakiaivaki ivo
Yisuunna nnabaivaa yapa kioovaata teeda 56 kava vara ranada vida
heenna suuya suuda yoketaa vuuyauvaata kupu takua suuda yoketaa
vuuyauvaatama inna nnabaivau siika kiaaraiyauvaa teerairavai. Teerama
kiooduu kati varira suaivo nnuduu teeda ngiari kua mmaanna tuu
kuaiyauvaara yaata utida kati variravai,

Yisuuva kava diiteeravai
(Matai 28:1-10; Marakaa 16:1-8; Yuvuaano 20:1-10)

24 1 Kati varida vauya patauduu Sudaaqaki suaivo reera kiooduu
gioonnaiya suuda yoketaa vuu mminnaiyauvaa vaa teerama
kiooyauvaa varada Yisuunna mmata nnauvakira viravai. 2 Vidada oro
tooduu sikau pinaivaadiri mmata nnau keegiaivaki rau kioovaa vaa feena
kiooduu mmatayaa vairavai. 3 Vauduu teeda mmata nnauvaki oro tooduu
hama Udaanga Yisuu Kirisiinna nnabaivootauduu iya ivaara 4 dida vaida
kaayauma yaata utida varida tooduu vaidiivaitana iya buruqaivaitana
mmannaammannauvaitana iya vainima dida vauduu 5 gioonnaiya
kaayauma aatuuda biribiriida ngiari avuuyauvaa mmataivaki kookama
kiada teeda vauduu vaidiivaitana iya tunoo: Mo vaidiiya putuaani haira
mmata nnauyauvakidiri vaidiivo vaa diitoo kuaivaara ngia aaniira
buaama rada nookiaannee? 6 Ivo hama aavaki vainoo. Vaa diitaivaivee.
Ivo Karirayaa varuu suaivaki ngii giaa ngii muu kuaivaara kava rikiaatee.
7 Ivo ngii tunoo: Vaidiiya Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni vitada vaidi
maisaiya mmikiai iya yatari sagaivau ni haara kikio rikioo taara suai
taikanai voovaki na putuauvakidiri keenaa diitaanaravaivee, tuuvaa kava
rikiaatee. 8 Vaidiivaitana itaa kua tuuvaara iya yaataiyauvo arinaima
rikieeravai. 9 Rikiooduu gioonnaiya mmata nnauvakidiri pikiada nnida
Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri mmuaavoota seena
gioonna kiaapuuyaatama ngiari teeda rikioo kuaivaa kiaa mmiravai. 10 Ii
gioonna iya voovai Makataraa diaa gioonnaivaa nnutuuvo Mariaavaata
voovai nnutuuvo Yoqaanootama voovai Yakoopaa kaanaa nnutuuvo
Mariaavaata ngiari seena gioonnaiyaatama Yisuunna kua varada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuaira vaidiiya kiaa mmiravai. 11 Kiaa mmuduu rikiada iya gioonnaiya
kuaiyauvaara sabi kuayauvaivee kiaa kiada rikiadaata pikieeravai.
12 Pikiooduu Petorooso diitoo seenoo vioo vioo oro mmata nnauvaki
mmaanaidiri kookama reeta tooduu mmanna buruqa poosa saabaivo
nnaasu ivaki vairavai. Vauduu too kava vara ranoo ngioo itaama vauvaa
too rikioovaara ivo pinaama yaata utiravai.

Taaravaitana Emausa vida Yisuunna teeravai
(Marakaa 16:12-13)

13 Mmuai suaivaki Yisuunna nnaagiai nuairaivaitana yoosinnaivaa
nnutuuvo Emausa Yerusareema vainima vauvakira vida varida 14 Yisuuva
putuuvaara ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiima rada vuduu 15 Yisuuva
ivaitana vainima ngioo ivaitana tasipama viravai. 16 Vuduu ivaitana
inna taa ruvuyauvuyama teeravai. 17 Tooduu rikioo Yisuuva ivaitana
tunoo: Ngia aaniivaaraida ngiingii kiaa mmi ngiingii kiaa mmiima rada
nookiaannee? tuduu rikiada ivau dida vauduu ivaitana ausaivaitana
kaayauma mmuaararooduu 18 voovai nnutuuvo Kerioopaava inna
yaparainno tunoo: A mmuaavoono Yerusareema numa variee aataru
mmuaararaiyauvaa naura ditara vaidiiya ivaki iikiaiyauvaa hama a tee
rikiaannavainnee? 19 tuduu rikioo iva sai ivaitana yaparainno tunoo:
Mo dee aataruyauvai iya iikiaannee? tuduu rikiada inna sai tunoo: Mo
maisa mmooriivaa iya Nasareeta diaa vaidi Yisuunna iikiaavai. Ii vaidi
ivo forofetaa tuanaavai. Anutuuqaa avuuvau mmoori ari vookara ari
vookaraiyauvaa iinno kua yoketaivaa ti kiaa ti mmuduu ta mmuakiaaya
teeda rikieeravai. 20 Rikiooduu ti kieeta vaidiiyaata Anutuuqaara kati
puara hudeera kieetaiyaatama inna vitada Roomaa vaidi kieetaivo
ruputuaiveera mmuduu ivo ee-oo tuduu rikiada vaidiiya yatari sagaivau
inna haara kieeravai. 21 Ivo ta Isarairaiya ti kieetavai varinaree tioo ti
nnammutuaiya yaataranai ta kati hara kiada variaaraivaara ta yaata
utiravai. Vo kua voovootama vainoo. Iya inna ruputuuvo vaa taara
suaivaitana taikaikio aanna voomaivo vainoo. 22 Ti seena gioonna
vooya ti kiaa ti mmiaa kuaivaara kaayauma ta nnikiaraakiaunnavaivee.
Heenanaanna iya vida taavo 23 Yisuunna mmata nnauvaki hama inna
nnabaivo vaivai. Hama vaikiai teeda iya kava vara ranada nnida
kiaanoo: Vaa ta taunnani aangeraiya ti kiaanoo: Vaa ivo diitoo varinoo,
kiaavaivee, kiaani 24 ti seena vaidi vooya mmata nnauvaki vida taavo
gioonnaiya kiaa kuaivo kutaa tuanaavai vaikiai hama inna taavaivee,
tiravai.

25 Tuduu rikioo Yisuuva ivaitana tunoo: Mo ngia taaravaitana
hama ngii yaataataivaitanavee. Nnaaruaa vaidi forofetaiya tuu kua
mmuakiaa iyauvaara hama ngia akiairaikiai rikiada kutaavaivee
kiaavai. 26 Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo mmamma mmuaararoo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varoovaudiri yaagueeqa yoketaa ari vookaraivaa varoo varinaraivaara
hama ngia arinaima rikiaavaitanannee? 27 kiaa kioo Yisuuva Anutuuqaa
kua mmuakiaayauvai ivaitana kiaa mmioo tauraa Musiiva fafaara roo
kuaivakidiriaata nnaagiai forofetaiya fafaara roo kuaivakidiriaatama
innara tuuvaara taaravaitana kiaa mmiaa roo viravai.
28 Vida varuduu ivaitana vuu yoosinnaivo vainima vauduu too Yisuuva
yoosinnaivaa yaataroo kuanee kiaa uuduu 29 taaravaitana inna ravaataida
tunoo: Vaa suaivo haatapaikio heenainara iinoo. Tuma ti tasipama vuru
vakianee, tuduu rikioo ivaitana tasipama nnauvaki viravai. 30 Vioo
ivaitana tasipama varioo yeenna nnaaree kiaa bereetaivaa tu kioo vainno
yaaku vara kioo kusii kioo iya mmuduu teeda 31 arinaima inna tooduu ivo
akiairaama vioo tukaama kieeravai. 32 Vioo tukaama kiooduu ngiari kiaa
mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Ivo aataruuvau tiitaata kua tioo varioo
Anutuuqaa kua mmayaayaivaa ti kiaa ti mmikio rikioo mo ti ausaiyauvo
ari vookarainoo, 33 kiaa kiada mmuai suaivaki diitada Yerusareema
kava vara ranada vida tooduu Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana
yukukidiri mmuaavai gioonna kiaapu vooyaatama nuunaida varida
34 tunoo: Kutaa tuanaavai Yisuuva vaa diitaivai. Vaa Simoono inna
taivaivee, 35 tuduu rikiada taaravaitana aataruuvau nuaida Yisuunna
teeda vitada oro ngiari nnauvaki varuduu Yisuuva bereetaivaa kusii utuu
suaivaki ivaitana inna arinaima too mmayaayaivaa iya kiaa mmiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyaata kooyaa kua tiravai
(Matai 28:16-20; Marakaa 16:14-18; Yuvuaano 20:19-23; Aposoroo 1:6-8)

36 Kiaa mmida varuduu Yisuuva ariinoo iya tammaivaki dioo vainno
tunoo: Ngii ausaiyauvo nuufama vakiaivee, 37 tuduu rikiada iya inna
teeda yaata utida tunoo: Vaidi mmagiavaivee, kiaa kiada nnikiaraida
aatuuravai. 38 Aatuuda varuduu Yisuuva iya tunoo: Ngia aaniira pinaama
yaata utuaannee? Ngia aaniira niiyara taara yaata utuaannee? 39 Ni
yaakuuvaitana teeda ni yukuuvaitana teeda kiatee: Kutaa ivovee, kiatee.
Niiyaa utida taatee. Ngia taavo hama vaidi mmagiaivo itaama vaivaivee.
Ni mmuyaivoota mmammaivootama vainoo, 40 kiaa kioo ari yuku
yaakuuyauvaa iya vitauduu 41 teeda pinaama innara sirigauvaara hama
innara Yisuuvavee tida homo pinaama yaata utida varuduu Yisuuva iya
yaparainno tunoo: Mo ngii yeennaivo aavaki vainnee? 42 tuduu rikiada
iya vaa tavauvaa hudoovaa inna mmuduu rikioo 43 iya avuuyauvunu
varoo nneeravai.
44 Nnaa kioo iya tunoo: Na homo ngii tasipama varuu suaivaki aa
kua aavaa na ngii giaa ngii miravaivee. Na kiaanoo: Mmuakiaa kua
fafaaraivo Anutuuqaa mmaanna kuaivakiaatama forofetaiya kuaivakiaata
Saama kuaivakiaatama niiyara tuu kuaivaa kaanaivo vainaravaivee,

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaa kiee na ngii giaa ngii miravaivee. 45 Ivo iya itaa kua kiaa mmuduu
rikiooduu iya tinniiyauvo rusituduu Anutuuqaa kua fafaaraivaa arinaima
rikieeravai. 46 Rikiooduu Yisuuva vo kuavai iya tunoo: Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno tinoo: Fai Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo
mmamma nniitareeraivaa varoo putuoo taara suaivaitana taikano vooma
suaivaki keenaa diitaanaravai. 47 Diitanai fai gioonna kiaapuuya inna
nnutuuvaa rikiaiya inna mmayaayaivaa varada tauraa gioonna kiaapu
Yerusareemaiya kiaa mmida nnaagiai vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki
variaiya kiaa mmida kiatee: Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa
pikiada ausa hanigiakio Anutuuqo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaravaivee, kiatee. Anutuuqaa kuaivo itaa kua tiivai. 48 Aa kua
fafaara aavaa kaanaivaa vaa ngiengieenoo taavaivee.
49 Ni Napoova ngiiini kua kiaa teerama kiaivaa fai neenoo titano
ngiiisi tiinaravai. Aa ngia yoosinna pinaa aavaki varida faannaikio ngiau
aapuuvakidiri yaagueeqa ari vookaraivo ngiiiyaa tiinaravaivee, tiravai.

Anutuuqo Yisuunna vitoo ngiau aapu viravai
(Marakaa 16:19-20; Aposoroo 1:9-11)

50 Kiaa kioo Yisuuva iyaatama vitoo oro Betaniaa kioo ari
yaakuuvaitana vararu utuoo iyara kua yoketaivaa tiravai. 51 Kua tuoo
varuu saivaata Anutuuqo inna vitooduu ivo iya pikioo ngiau aapu viravai.
52 Vuduu teeda iya ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida innara
kaayauma sirigama rada Yerusareema nniravai. 53 Nnida iya makemakee
nuunaira nnau pinaivaki varida Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yuvuaano

Yuvuaanoono Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara reeravai

Yuvuaano Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara roo kuaivo ataama vaivai. Anutuuqaa tinniivaudiri kuaivaa vara kiaa kookieeraivo tupatupaa variivoono mmata aavau tuma ti tasipama vaidivai hara kioo variravai. Gioonna kiaapuuya Yisuunnara kutaavaivee tida kiaara: Yisuuva inna Anutuuqaa mmaapuuvovee, tikio ivoono iya vitoo yoketaivau yapanai innara kutaavaivee kiaiya fai tupatupaa variraivaa varaaravaivee. Iya aa yanaa aavaa yaarida ii kua ivaara kutaavaivee tida arinaima rikiaateeraivaara Yuvuaano reeravai (20:31).

Anutuuqaara kua kiaa kookieera vaidivai variravai

1 1 Nnaaru hama ngiau mmata uu suaivaki Anutuuqaa tinniivaudiri
kuaivaa vara kiaa kookieeraivoono variravai. Kua kiaa
kookieeraivoono Anutuuqaa tasipama varioo inna Anutuuqovee. 2 Ari
nnaaru tuanaa ivo Anutuuqaa tasipama variravai. 3 Anutuuqo tuduu
kua kiaa kookieeraivoono mmuakiaa mminnamminnaayauvai iiravai.
Hama mminnamminnaa vooyauvai ari voovoono iiravai. Ivoono nnaasu
iiravai. 4 Variraivo innaki vairavai. Innaki vauvo tooba roosiima gioonna
kiaapuuyani mmeekiaivo teeravai. 5 Mmeekiaivoono heenaivaata
mmeekia mmuduu hama heenaivo mmeekiaivaa rummua apiravai.
6 Anutuuqoono vaidiivaa nnutuuvo Yuvuaanaa titooduu 7 gioonna kiaapuuya
mmeekiaivaara kiaa kookieenaraivaara nniravai. Iya ivo tuu kuaivaa
rikiada kutaavaivee kiateeraivaara nniravai. 8 Ivo hama mmeekiavai. Ivo
mmeekiaivaara kiaa kookieenaraivaara nniravai. 9 Ivo nnuu suaivaki mmeekia
tuanaivoono gioonna kiaapuuya mmeekiaivaa mminaraivo tuoo variravai.
10 Ivo mmataivaa ariinoo iima kioovau tuma ivau varuduu hama
gioonna kiaapuuya inna arinaima teeravai. 11 Ivo ari mmata tuanaivau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuuduu hama ari oyaiya innara tuqinneeraida innara ooqoo tiravai.
12 Ooqoo tuduu vooyaano innara tuqinnada innara kutaavaivee tuuya
Anutuuqo ari yaagueeqaivaa iya mmioo iyara ni naunna mmaapu
tuanaayavee tiravai. 13 Gioonna kiaapuuya nnaakara mmataaneema
hama Anutuuqo ari raunna mmaapuuya itaama mmateeravai. Vaidi
mmatayaa diaivo ari iivaugiataama nnaakaraivaa mmatainеema hama
Anutuuqo ari raunna mmaapuuya mmateeravai. Hameetavee. Anutuuqo
ariinoo ari vookaraama iiravai.

14 Anutuuqaa kuaivaa kiaa kookieeraivo tuma ti tasipama vaidivai
hara kioo variravai. Varuduu ta inna oyai ari vookarauvaa taannaduu ari
vookarau oyaivaa ari Koovaano ari Mmaapu mmuaavaara tioo mmiravai.
Mmuduu kati gioonna kiaapuuyara tuqinneeraivootama kua kutaa
tiraivootama innaki suvuairavai.

15 Yuvuaano nnoori apiraivoono innara tioo aayanna roo tunoo: Ii
vaidi ivaara na tauraa ngii giaa ngii miee kiaanoo: Na hama variaaduu
varuuvo ni nnaagiai nninaraivoono vaa ni yaataraivaivee, tiravai.
Yuvuaano itaa kua tiravaivee.

16 Kati tiiyara tuqinneera oyaivo ariiki vaivaara ivo mmuakiaa
suai mmannammanna mmuakiaaya tiiyara boo tioo nnaasu varivai.
17 Mmaanna tuu kuaivaa Anutuuqo Musiinna kiaa mmuduu Musiivaano
gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Yisuu Kirisiivaano Anutuuqo
kati tiiyara yaata utiraivaata kua kutaa tiraivaatama ti vitaivai.
18 Hama gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa taivaivee. Ari Mmaapu
mmuaavoono ari Koonnanikaraama mmuaavau inna tasipama variivoono
innara kooyaa ti kiaa ti mmioo ti vitaivaivee.

Yuvuaano nnoori apiraivoono mmayaayaivaa tiravai
(Matai 3:1-12; Marakaa 1:1-8; Rukaaso 3:1-18)

19 Yutayaa vaidi vooya Yerusareemadiri Anutuuqaara kati puara
hudeera vaidiiyaata Riviinnakidiri diitoo vaidiiyaatama titooduu
Yuvuaano nnoori apiraivaasi numa inna yaparauduu rikioo ivo
Yisuunnara ataa kua tiravai. Iya inna yaparaida tunoo: A gioononnee?
20 tuduu hama Yuvuaano kua seemuaa varirainno kooyaa iya kiaa mmioo
tunoo: Hama na Misiaa vaidi Anutuuqo mmataama kioo vaidiivovee,
21 tuduu rikiada kava inna yaparaida tunoo: Ai, mo a dee vaidikuannee?
A aanna Irayaavannee? tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Hama na
Irayaavavee, tuduu rikiada iya inna tunoo: A forofetaa vaidi ta aiyara
faannairaikuannee? tuduu rikioo ivo sai tunoo: Hamavee, 22 tuduu
rikiada tunoo: Vaidi ti titaani ta ngiaunnaiya ta kava oo kiaa mmiaara
kuaivaa ti kiaa ti mmianee. A dee vaidikuannee? Aiyara a dataa kuainna
kiannannee? 23 tuduu rikioo Yuvuaano iya sai tunoo:

Na koo mmuyai gaanga voovau diee vaina

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aayanna ree kiaunoo:
Udaangaivo ngiaiveera
aataruuvaa safuukiateeraivaara na kiaunoo.
Nnaaruaa forofetaa vaidi Yisayaava fafaara roo kuaivaa Yuvuaano itaa
kua tiravai. 24 Farisaiyaano vaidi vooya titooduu nnuuyaano 25 Yuvuaanaa
yaparaida tunoo:
A aiyara kiannanoo: Na hama Misiaavaivee. Na hama Irayaavavee.
Na hama forofetaa ngia niiyara faannairaivovee, kiaa kiee mo aaniira a
gioonna kiaapuuya nnoori apuannannee? 26 tuduu rikioo Yuvuaano iya
sai tunoo: Na mmanna nnooriivaadiri gioonna kiaapuuya apuauvaivee.
Ngiiikidiri nnii vaidiivaa hama ngia taavaivee. 27 Ivo ni nnaagiai
nninaraivoono vaidi nnoonnavai. Na mmanna vaidi kiisavai. Hama
na yopeema mmoori vareera ngiaammuauya roosiima inna yuku
nnabaivaitana yeenaivaitana rakuasaa kiee utu radaanaravaivee, tiravai.
28 Yuvuaano nnoori Yorotaanaivaadiri gioonna kiaapuuya apuuvaa
sainai yoosinna Betaniaa ivaki iya itaa kua tiravai.

Yisuuva Anutuuqaa Puara Sipisiipa Nnaakaraivovee

29 Vauya patauduu Yuvuaano diitoo dioo vainno tooduu Yisuuva innasi
ngioo varuduu Yuvuaano innara tunoo: Aavaa Anutuuqaa Puara Sipisiipa
Nnaakaraivo nninoo. Gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa
varaanaraivovee. 30 Aqaa vaidi aavaara na tauraa ngii giaa ngii miee
kiaanoo: Na hama variaaduu varuuvoono ni nnaagiai nninaraivoono
vaa ni yaataraivaivee. 31 Na itaa kua kiaa kiee inna oyaivaa hama na
tee rikieeravai. Ngia gioonna kiaapu Isarairaa variaiya na inna kooyaa
ngii vitainaraivaara na mmanna nnooriivaadiri numa ngii apiravaivee,
32 kiaa kioo Yisuunnara kiaa kookieenno tunoo: Na taaduu Mmannasa
Yoketaivo ngiau aapuuvakidiri ngiaamma mirunnaivaa roosuuvoono tuoo
tuoo innayaa variravai. 33 Anutuuqo gioonna kiaapuuya nnooriivaadiri
iya apuaneera ni titoovoono tauraa ni tunoo: Fai a teeno Mmannasa
Yoketaivo tuma vaidiivaayaa varinaraivo inna ivoono Mmannasa
Yoketaivaa gioonna kiaapuuya mminaraivovee, tuuvaa na rikiee homo
Yisuunna oyaivaara kumimakama kiee tee 34 iva tuuvaa kaanaivaa
kooyaa teeravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Ivo Anutuuqaa Mmaapu
tuanaivovee. Yuvuaano itaa kua tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuau tauraiyara tiravai

35 Kiaa kioo vauvo patauduu Yuvuaano diitoo kava numa ivau ari
ngiaammuauvaitana tasipama dioo vainno 36 tooduu Yisuuva ngioo
taroo viravai. Ngioo taroo vuduu Yuvuaano inna too vainno innara
tunoo: Taatee. Anutuuqaa Puara Sipisiipa Nnaakaraivo aa ngioo kuainoo,
37 tuduu rikiada ari ngiaammuauvaitana iva tuu kuaivaa rikiada Yisuunna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vata rada inna nnaagiaivau viravai. 38 Vuduu too Yisuuva hanigia
ivaitana inna nnaagiai vuuvaa too ivaitana yapara ruoo tunoo: Mo ngia
aaniivaaraida buaama rada ngiaannee? tuduu rikiada ivaitana inna sai
tunoo: Ravai-o, a dee nnauvakiinna variannannee? tiravai. Ii nnutu
Ravaivavee kiaa nnutu ivaa oyaivo tunoo: Vitaira-o, tiravai. 39 Tuduu
rikioo Yisuuva ivaitana sai tunoo: Numa taatee, tuduu rikiada ivaitana
numa ivo varuuvaki teeda inna tasipama varuduu suaivo haatapoo
hannauduu rikiada inna tasipama vairavai.

40 Ngiaammuau taaravaitana Yuvuaanaa kuaivaa rikiada Yisuunna
nnaagiai vuuvaitana vuaivaa nnutuuvo Adiriaaso. Ivoono Simoono
Petoroosaa kataivovee. 41 Vauya patauduu Adiriaaso tauraa makee
tuduu ari vayaanna Simoonaara buaama roo tooduu inna too vauduu
too tunoo: Anutuuqo mmataama kiai vaidi Misiaivaa vaa ta taunnano ti
too vainoo, tiravai. Misiaa nnutuuvoota Kirisii nnutuuvootama mmuaa
oyaivai. 42 Adiriaaso itaa kua kiaa kioo Simoonaa vitoo Yisuunnasi vuduu
Yisuuva inna too tunoo: Aanna a Simoono a Yuvuaanaa mmaapukuavee.
I nnutu karaasaivo Kipaasovee. Yisuuvaano itaa kua tiravai. Yutayaiya
kuaivakidiri kiaa nnutuuvo Kipaasovee. Ari vo kua Ereengaivakidiri
kiaa nnutuuvo Petoroosovee. Nnutu Petorooso kiaivaa oyaivoonno sikau
ooravai.

Yisuuva Piriipaya Nataneerayara tiravai

43 Vauya patauduu Yisuuva Karirayaa kuanee kiaa vioo tooduu
Piriipo inna too vauduu too tunoo: Ni nnaagiai ngianee, tiravai.
44 Piriipo Betesaita diaa vaidivai. Ivo Adiriaasooya Petoroosaya
yoosinnaivakinnaavai. 45 Piriipo oro Nataneeraara buaama roo tooduu
inna too vauduu too inna tunoo: Musiiva mmaanna tuu kuaivaki
fafaara rooduu vaidi forofetaa vooyaatama fafaara roo vaidiivaa vaa
ta taunnanoo. Inna nnutuuvo Yisuuvavee. Nasareeta diaa vaidivai.
Yoosiipaa mmaapuvaivee, 46 tuduu rikioo Nataneero inna yaparainno
tunoo: Mo datai mminnaa yoketaavai Nasareetadiri nniivainnee? tuduu
rikioo Piriipo tunoo: Ai, numa taanee, tiravai.

47 Kiaa kioo inna vitoo nnuuvaa Yisuuva too Nataneeraara tunoo: Aa vaidi
aavo Isarairaa vaidi tuanaavaivee. Hama unnakuaivo innaki vaivaivee, 48 tuduu
rikioo Nataneero Yisuunna yaparainno tunoo: Ai, dataama kiee ni taannannee?
tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: A nnaammuayaivaa oyaivaki variannano
hama Piriipo aita kua tirama kiaikiai neenanaa i tauvaivee, 49 tuduu rikioo
Nataneero inna sai tunoo: Vitaira-o, a Anutuuqaa Mmaapukuavee. A Isarairaiya
kieetaikuavee, 50 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: A nnaammuayaivaa
oyaivaki variannani na i tauvaara i kiaa i mmiaukainna a niiyara kutaavaivee
kiannanoo. A makee taannaivaa kiisavai taannanoo. Fai yapooma nnaagiai
a kaayau pinaa ari vookaraiyauvaa taanaravaivee, 51 kiaa kioo tunoo: Na kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Fai a teeno ngiauvo vioo sai ngioo sainai idaadiri Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa niiyara aangeraiya oro teeda tuma teeda kiaaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yoosinna Kenaa diaa ngiaammuauvaayaa nnaataivaa ruu kieeravai

2 1 Yapooma taara suaivaitana taika kiooduu vooma suaivaki Karirayaa aakiaivaki vau kiisa yoosinnaivaa nnutuuvo Kenaa ivaki iya ngiaammuauvaa nnaataivaa varada rummuaara iiravai. Rummuaara iida varuduu Yisuunna kaano ivaki variravai. 2 Ivaki varuduu iya Yisuunnaata ari ngiaammuauyaatama aayanna tuduu yeenna nnaara nniravai. Nnida gioonna kiaapuuya tasipama varida nuunaida yeennaiyauvaa nneedada 3 vuaina suuyaivaa nnaa taika kiooduu rikioo Yisuunna kaano inna tunoo: Vaa iya vuaina suuyaivo taikaivaivee, 4 tuduu rikioo inna sai tunoo: Ai, mo aanna a gioonoonna itaa kua ni kiannannee? Hama i mmoorivaivee. Na mmoori nakaaraivovee. Hama ni suaivo nninoo, 5 tuduu rikioo kaanoono yeenna mmira ngiaammuauya tunoo: Ivo tiivaugiataama rikiada iikiatee, tiravai.

6 Yutayaa gioonna kiaapuuya ngiari mmammaiyauvaa finira mmaanna aataruuyauvo airi airi aataruyauvai vairavai. Ivaara pinaa kuu yavaiyauvo yaaku saivai karasaidiri mmuaavai ivau vairavai. Yavaiyauvo hama kiisa paanna yavaayauvai. Hokoba pinaa yavaayauvaivee. 7 Yisuuva yeennara haitatuuda mmiraiya tunoo: Nnooriivaa vita rada aa yavaa aayauvaki tusaatee, tuduu rikiada vita rada tusooduduu yavaiyauvaa sannaiyauvunu roberobeeduu 8 Yisuuva iya tunoo: Inna aikioo, vita rada oro yeennaiyauvaara haitatuura vaidiivaa mmiatee, tuduu rikiada vita rada oro inna mmuduu 9 nnoo rikiooduu nnoori tuanaivo vaa hanigioo vuaina suuya tuanaavai vauduu ivo iya vitoovakira hama arinaima teerama kiooduu yeennara haitatuuda mmiraiya arinaima teeravai. Ivo iya vitoovakira hama arinaima toovaara ivo kieevatiivaara aayanna tuduu 10 nnuduu inna tunoo: Mmuakiaa vaidiiya tauraa yoketaa vuaina suuyaivaa yapa kiaani rikiada nneedada nnaa ausa rasiti varada variaani teeda nnaagiai maisai vuaina suuyaivaa yapaavai. Hama a itaama yapaannanoo. Aanna makee nnaagiainna a yoketaa vuaina suuyaivaa yapaannanoo, tiravai.

11 Yisuuva Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaa Karirayaa aakiaivaki vau yoosinna kiisa Kenaa ivaki tauraa toosa hara iiravai. Ivo ivaki toosa hara uu mmooriivaa uuduu teeda ari ngiaammuauya ivo uu mmooriivaa oyai tuanaa yoketaivaa teeda innara kutaavaivee tiravai.

12 Ivo uu mmooriivo taika kiooduu ivo ari kaanootama ari kataidoota ari ngiaammuaudootama oro kiisa suai Kapanauma variravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki viravai
(Matai 21:12-13; Marakaa 11:15-17; Rukaaso 19:45-46)

13 Yutayaiya buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa iya nneera suaivo vainima nnuduu rikioo Yisuuva Yerusareemara viravai. 14 Vioo vioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

oro nuunaira nnau pinaivaki tooduu ivaki vaidiiya puara burimakau
sipisiipaiyauvaata ngiaamma mirunnaiyauvaatama vooya mmida
irisai sikauyauvaa varooya hara kiada varida inna tooduu vaidi sikau
yanaiyauvaa kiooduu irisai sikau mmuyaiyauvaa mmuuyaatama hara
kiada varida inna teeravai. 15 Inna tooduu rikioo Yisuuva iibanna fiiyama
kioovaadiri utuoo iya ripiinno iya puara burimakau sipisiipaiyauvaata
ivakidiri ruputuoo vatooduu mmaanai tiida viravai. Vuduu rikioo ivo
irisai sikau mmuyaiyauvaa mmuuya parapaaraiyauvaa rauru sereguatiima
kieeravai. 16 Sereguatiima kioo vaidiiya ngiaamma mirunnaiyauvaa kiada
irisai sikauyauvaa varooya tunoo: Iyauvaa varada mmaanai kuatee. Sa
ngia ni Napoonna nnauvaki irisai irisai vareera aataruuvaa iikiatee,
17 tuduu rikiada ari ngiaammuauya yaata utida Anutuuqaa kua fafaara
voovai vauvaara iya yaata utida rikieeravai. Fafaaraivo vainno Anutuuqaa
nnauvaara tinoo: I nnauvaara ni mmuduuya riraivo ni aakiaivaki
kaayauma suvuainoo. Fafaaraivo vainno itaa kua tiivai.
18 Yisuuva itaama uuvaara Yutayaa vaidi vooya inna yaparaida tunoo:
Gioono i tikiai a iikiannannee? Dee mmoori ari vookaraivaa fai a iino
yoketainai teeda kiaara: Anutuuqo inna tasipaikio rikioo iivaivee,
kiaarannee? 19 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Aa nnau aavaa ngia
havarata kikiai fai na kava taaravooma suai heeka kiaanaravaivee,
20 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ai, hama yopeemavee. Aa nnau aavaa
heekoo aataruuvaa vaa ta taunnavai. Taara vaidivaitana yuku yaaku taika
kiada vo vaidivai yaaku saivai karasaidiri mmuaa nuanuvai (46) iya heeka
taika kieeravai. Fai a aikiooma taaravooma suai heekaanarannee? tiravai.
21 Yisuuva hama nuunaira nnau pinaivaara itaa kua tiravai. Ivo ariiyara
tiravai. 22 Ivaara ivo nnaagiai Anutuuqo inna tuduu putuuvakidiri
diitoo suaivaki ari ngiaammuauya iva itaa kua tuu kuaivaa arinaima
rikieeravai. Rikiooduu Anutuuqaa kua fafaaraivaaraata Yisuuva tuu
kuaivaaraatama kutaavaivee tiravai.

Yisuuva gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki teeravai

23 Yisuuva buusa Varaigiataivaa nneera suaivaki Yerusareema nuainno
varuduu rikiada iva Anutuuqaa mmoori ari vookarauyauvaa uuyauvaara
kaayau gioonna kiaapuuya innara kutaavaivee tiravai. 24 Tuduu Yisuuva
gioonna kiaapu mmatayaiya aakiaiyauvaki toovaara iya innara yoketaida
kutaavaivee tuuvaara hama iyara inna yoketairavai. 25 Hama vaidi
voovoono gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki vau kuaiyauvaa inna kiaa
mmiravai. Ivo ariinoo arinaima iya aakiaiyauvaki teeravai.

Yisuuva Nikotimaasaatama kua tiravai

3 1 Farisai vaidi voovai nnutuuvo Nikotimaaso ivoota Yutayaiyaki
kieetavai varuuvo 2 heenaki Yisuunnasi vioo tunoo: Vitaira-o,

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaa ta taunnavai. Anutuuqo i titaa kiaikiai a tummuannaikua a vitaira
mmooriivaa iikiannanoo. Fai vaidi mmatayaa voovoono hama Anutuuqaa
yaagueeqaivo inna tasipano rikioo hama Anutuuqaa mmoori ari
vookaraivaa a iikiannaneema iinaravaivee, 3 tuduu rikioo Yisuuva inna
sai tunoo: Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Fai hama vaidi voovoono
hanigioo nnaakara meedi roosiima karaasavai varioo fai hama Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara diraivaki taanaravaivee, 4 tuduu rikioo Nikotimaaso
inna sai tunoo: Mo dataama vaidi vaa yokovaa kiaivo kava hanigioo
nnaakara meedi roosiima karaasavai varinarannee? Fai ivo kava ari
kaanaa ausaivaki varino mmata kino too karaasavai varinarannee?
5 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Na kua kutaavai i kiaa i
mmiaunoo. Fai hama vaidi voovoono nnooriivoota mmannasaivootama
mmata kiaivo hama Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki
kuanaravai. 6 Mmammaivo iikiatai mmooriivo mmammaivaa mmaraavai.
Anutuuqaa Mmannasaivo iikiatai mmooriivo Anutuuqaa Mmannasaivaa
mmaraavai. 7 Anutuuqaa Mmannasaivo i mmata kinai rikiee hanigiee
nnaakara meedi roosiima varianeera na i kiaa i mmiau kua ivaara sa
nnikiaraakianee. 8 Yuunnaivo ari ngiatai suaivaki ivo korokorooma roo
nuaikiai a mmanna akuaivaa rikiee hama ivo kuai nniivaa taannanoo.
Ivaa roosiima Anutuuqaa Mmannasaivo vaidiivaa iikio too hanigioo
karaasavai variivaa hama ta taunnavaivee, 9 tuduu rikioo Nikotimaaso
inna yaparainno tunoo: Mo datainnee? 10 tuduu rikioo Yisuuva inna sai
tunoo: A vaidi nnoonnakuavee. A Isarairaa gioonna kiaapuuya vitaira
vaidikuavee. Mo aaniira aa kua aavaa oyaivaa hama a tuqinnama
rikiaannannee? 11 Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Ti yaatana vai
kuaivaata ti avu tai kuaivaatama ta kiaunnani ngia mmuakiaaya hama
ti kuaivaa rikiaanoo. 12 Na mmatayaa vai mminnaiyauvaara ngii giaa
ngii miaukai hama ngia rikiaanoo. Ngiau aapu vai mminnaiyauvaara
na ngii giaa ngii minai fai ngia dataama rikiaarannee? 13 Hama vaidi
voovoono ngiau aapuuvaki kuaivaivee. Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono
ivakidiri tummuaivoono vaa neneenoo nnaasu ivaki tauvaivee. 14 Nnaaru
vaidi Musiiva koo mmuyai gaanga yoosinnaivaki unnakua yapaivaa
kapaaqaivaadiri iima kioo ngiauvau yatari sagaivau haara kiooneema
vaidiiya Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ngiauvau yatari sagaivau ni haara
kiaaravai. 15 Haara kikio rikioo fai gioonna kiaapu voovoono niiyara
kutaavaivee tioo fai tupatupaa variraivaa varaanaravaivee. Yisuuva itaa
kua tiravai.

16 Anutuuqo mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaiyara pinaama
mmuduuya ruoo ari Mmaapu mmuaa tuanaa ivaa titooduu tiiravai.
Gioonna kiaapu innara kutaavaivee kiaiya eeyaara putida taikeevoora
titooduu tiiravai. Iya tupatupaa variraivaa varaateeraivaara titooduu
tiiravai. 17 Ivo ari Mmaapuuvaa mmatayaa titooduu tuoo hama gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya kua pinaivaki yapaanaraivaara tiiravai. Iya vitoo aataru
yoketaivau yapaanaraivaara tiiravai.
18 Gioonna kiaapu voovoono innara kutaavaivee tiivaaki hama
kua pinaivo innaki vaivai. Gioonna kiaapu voovoono hama innara
kutaavaivee tiivaaki vaa kua pinaivo innaki vaivai. Ivo hama innara
Anutuuqaa Mmaapu mmuaa tuanaivovee tiivaara kua pinaivo innaki
vaivai. 19 Kua pinaivo vaivaa aataruuvo ataama vainoo. Mmeekiaivo vaa
mmatayaiyasi tiikiainnaataida iya hama innara mmuduuya ruaanoo.
Iya maisa aataruuvaa vaa iida taivaara upisiivaki vai aataruuvaara
mmuduuya ruaanoo. 20 Gioonna kiaapu voovoono vaa maisa aataruuvaa
iivoono hama mmeekiaivaara mmuduuya ruoo hama innasi nniivai.
Mmeekiaivoono ivo maisa aataru iivaa kookieevoora kiaa hama
mmeekiaivaasi nniivai. 21 Gioonna kiaapu voovoono kua kutaivaara yaata
utuoo iivoono mmeekiaivaasi nniivai. Hama arinaidiri iirainno Anutuuqo
tiivaugiataama iivai. Mmeekiaivoono ivo ii mmooriivaa kookieekiaiveera
mmeekiaivaasi nniivaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yuvuaano Yisuunna oyaivaara kooyaa tiravai

22 Ii suai ivo taika kiooduu Yisuuva ari ngiaammuauyaatama yoosinna
Yutayaivakira viravai. Vidada oro ivakinnaiya tasipama varidada iya
nnoori apiravai. 23 Ii mmuai suai ivaki Yuvuaano vo yoosinna Sareema
vainima vau yoosinnaivaa nnutuuvo Ainoona ivaki varioo gioonna
kiaapuuya nnoori apiravai. Nnoori haruunga pinaivo ivaki vauvaara
ivo ivaki iya nnoori apiravai. Gioonna kiaapuuya ivo iya nnoori
apuaiveeraivaara mmannammanna innasi nnuduu ivo ivaki iya nnoori
apiravai. 24 Hama oovi nnauvaki inna yapaara suaivo nnuduu iiravai.
25 Yutayaa vaidiiya mmamma finira mmaanna aataruuyauvaara
Yuvuaanaa ngiaammuau vooyaata Yutayaa vaidi voovaatama pinaama
kua yaagueeqama tiravai. 26 Itaa kua tuuvaara iya Yuvuaanaasi oro inna
kiaa mmida tunoo: Vitaira-o, nnaaru vaidi voovai nnoori Yorotaanaa
siri sainai i tasipama dioo vauduu a innara iqii vaidi tuanaa ivovee
tunnaivo aanna makee ivoono gioonna kiaapuuya nnoori apuoo varinoo.
Apuoo varikiai mmuakiaa gioonna kiaapuuya i pikiada innasi kuaanoo,
27 tuduu rikioo Yuvuaano iya sai tunoo: Hama giaasidiri gioonna kiaapu
voovoono mminnaivaa varaivai. Anutuuqoono mmikio varaivai. 28 Na
kiaaduu vaa ngiengieenoo rikieeravai. Na kiaanoo: Hama neenoo
vaidi Misiaa Anutuuqo mmataama kioovovee. Anutuuqo inna tauraa
niinnaadee titooduu na nniravaivee. Na itaa kua tiravai. 29 Nnaata vaati
vareera suaivaki vaatiivo safuuma ari nnaataivaa varaivai. Vaatiivaa
seena ngiaammuau voovoono oro inna tasipama diivo innara faannainno
varioo kati inna kuaivaa rikiaikio inna yoketaivai. Itaama iivaara ni
sirigairaivo niiki vaivo vaa pinaavai vainoo. 30 Fai ivoono tauraa varino

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inna nnutuuvo pinaavai kuanaravai. Vinai fai na nnaagiai varino ni
nnutuuvo hameetainaravaivee. Yuvuaano itaa kua tiravai.

Vaidi voovoono ngiau aapuuvakidiri tiiravai

31 Ivoono ngiau aapuuvakidiri tuuvoono mmuakiaaya yaataraivai.
Mmatayaa diaa vaidi voovoono mmata aavau varioo mmata aavau
vai mminnamminnaiyauvaara nnaasu kua tiivai. Ngiau aapuuvakidiri
tuuvoono mmuakiaaya yaataroo 32 ari toovaaraata ari rikioovaaraatama
tikiai hama gioonna kiaapu voovoono rikiaivai. 33 Fai gioonna kiaapu
voovoono inna kuaivaa tuqinnama rikioo puaisa utino mmoori kaanaivo
vainai teeda seena gioonna kiaapuuya kiaara: Anutuuqo kua tiivo kua
kutaavai vaivaivee, kiaaravai. 34 Anutuuqo titoovoono Anutuuqaa kuaivaa
tiivaara iya itaa kua kiaaravai. Anutuuqo Mmannasa Yoketaivaa inna
mmikio innaki suvuaikio Anutuuqaa kuaivaa tiivai. 35 Ari Koovaano
ari Mmaapuuvaara kaayauma mmuduuya ruoo inna tinoo: Mmuakiaa
mminnaiyauvaara na diauneema eenoo dianee, tiivai. 36 Gioonna kiaapu
voovoono inna Mmaapuuvaara kutaavaivee tiivoono vaa tupatupaa
variraivaa varaivai. Gioonna kiaapu voovoono inna Mmaapuuvaa
kuaivaa hama rikiaivoono fai hama tupatupaa variraivaa varaanaravai.
Anutuuqaa nnannateeraivo fai tupatupaa innayaa vainaravaivee.

Yisuuva gioonna Samariaivaatama kua tiravai

4 1 Yisuuva gioonna kiaapuuya nnoori apuduu inna nnaagiai
nuauyaano Yuvuaanaa nnaagiai nuau gioonna kiaapuuya yaataroo
kuaivaa Farisaiya rikieeravai. 2 Mo hama Yisuuva ariinoo nnoori apiravai.
Ari ngiaammuauyaano nnaasu nnoori apiravai. 3 Iva uu mmooriivaa
Farisaiya rikioovaara Yisuuva rikioo diitoo ari ngiaammuauyaatama
Yutayaa mmataivaa pikiada kava vara ranada Karirayaa mmataivakira
viravai. 4 Iya Karirayaa vuu aataruuvau kuaaree kiaa kiada Samariaa
mmataivaa vuutaidaadiri viravai.
5 Vidada oro ivaki vau yoosinna voovai nnutuuvo Sukaraa ivaki viravai.
Nnaaru Yakoopo ari mmaapuuvaa Yoosiipaa mmuu mmataivo vainima
vauduu 6 Yakoopo hanuu kioo doofa nnooriivo ivaki vauduu ikianna
tammauduu Yisuuva aataru hokobaivau nnududuu inna pirisauduu doofa
nnooriivaa siriivau hara kioo variravai.
7-8 Vaa ari ngiaammuauya nnida tarada yoosinnaivaki vida
sikaunnaadiri yeennaiyauvaa yookaakiaara vida kieeravai. Vida
kiooduu Yisuuva ivau hara kioo varioo tooduu gioonna Samariaa voovai
nnooriivaa vitaanara nnuduu too Yisuuva inna tunoo: Nnooriivaa vita
niita ni mianee, 9 tuduu rikioo Samariaa gioonnaivo inna sai tunoo: Ai,
a voopinnaa Yutayaakuavee. Nene vo Samariaa gioonnavai. Aanna a
dataama kieennainna nnoorira ni yaparakiannannee? tiravai. Yutayaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gioonna kiaapuuyaata Samariaa gioonna kiaapuuyaatama makemakee
ngiariiyara ngiariiyara nnannateera tasipama varuuvaara gioonnaivo
itaa kua tiravai. 10 Yisuuva inna kua sai tunoo: Anutuuqo gioonna
kiaapuuya kati mmii aataruuvaa vaa a arinaima tee rikiee na nnoorira
i yaparakiauvaa ni oyaivaa arinaima tee ni yaparakiannatiri. Na
nnoori ari vookaraivaa i mmiautiri. A ivaa nnee tupatupaa variraivaa
varaannatirivee, 11 tuduu rikioo inna sai tunoo: Yokeera-o, hama a
nnoori toori vitaanaraivootainoo. Nnooriivo hokoba soopavaki varinoo.
A deevakidiri tupatupaa hara kioo varii nnooriivaa vitaanarannee?
12 Ti nnaakuva Yakoopoono aa doofa nnoori aavaa hanuu kioo ivo ari
mmaapuudoota ari puaraidootama nneeda kioovaa ti mmiravai. Iva
nnoonna vaidivai variravai. A inna yaataraannakuannee? 13 tuduu
rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Gioonna kiaapu voovoono aa nnoori
aavaa nnaa kino fai kava inna nnoori rainaravai. 14 Gioonna kiaapu
voovoono na inna mminara nnooriivaa nnaa kino fai hama kava inna
nnoori rainaravai. Nnoori na inna mminaraivo fai inna aakiaivaki nnoori
rumuruuma roosiima tupatupaa varinono fai ivo tupatupaa variraivaa
varaanaravaivee, 15 tuduu rikioo gioonnaivo inna sai tunoo: Yokeera-o,
mo aa nnoori aavaa ni mianee. A ni minai na nnaa kiee fai hama kava
ni nnoori rainai hama kava aavakidiri na numa vita ree nnaanaravaivee,
tiravai.

16 Yisuuva inna kiaa mmioo tunoo: Mo oro ai vaatiivaara aayanna tino
i tasipama ngiaivee, 17 tuduu rikioo gioonnaivo inna sai tunoo: Hama
na vaatiaataivaivee, tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: A hama na
vaatiaataivaivee kiannaivo kutaavai kiannanoo. 18 Vaa a yaaku saineetu
vaati varaannavai. Aanna a makee vaidiivaa tasipama variannaivo
hama i vaativai. A kutaavai kiannavaivee, 19 tuduu rikioo ivo inna sai
tunoo: Yokeera-o, vaa na tauvai. A forofetaakuavee. 20 Ni nnaakukiaiya
aa taapi aavaudiri ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmiravai.
Ngia Yutayaa vaidiiya kiaanoo: Yerusareema nuunaira nnau pinaivaki
nnaasu ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmiatee,
kiaavaivee, 21 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Rikiaanee. Fai suai
voovai nninai hama ngia gioonna kiaapuuya aa taapi aavaunnaata
Yerusareemaivakiriaatama ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa ni Napoonna
mmiaaravai. Fai sabisaabi mmuakiaa yoosinnaiyauvakidiri inna
mmiaaravaivee. 22 Ngia gioonna kiaapu Samariaiya hama ngia ngiingii
ausa mmuduuyaiyauvaa mmiraivaa oyaivaa arinaima teeda rikiaavai.
Ta gioonna kiaapu Yutayaiya titi ausa mmuduuyaiyauvaa mmiaunnaivaa
oyaivaa aikiooma ta teeda rikiaunnavai. Titiikidiri Anutuuqo tino
gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanaraivo nniivai. 23 Gioonna
kiaapuuya kutaa tuanaa ni Napoonna ausa mmuduuya mmiraiya ngiari
ausaiyauvakidiri kua kutaa tida ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmiaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

suaivo fai nninaravai. Ai, vaa nninoo. Ni Napoova gioonna kiaapuuya kua
kutaa tida ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiaaraiyara buainno
varinoo. 24 Anutuuqo inna mmannasavai. Fai gioonna kiaapuuya ngiari
ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmiaaraiya ngiari ausaiyauvakidiri
kua kutaa tida ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiatee, tiravai.
25 Tuduu rikioo Samariaa gioonnaivo inna sai tunoo: Vaa na rikiauvai.
Misiaa vaidivai Anutuuqo inna mmataama kioovo fai nninaravai. Iya
innara Kirisiivavee kiaivo fai nninaravai. Ivoono ngioo mmuakiaa
mmooriivaara ti kiaa ti mminaravaivee, 26 tuduu rikioo Yisuuva inna sai
tunoo: Mo na aita kua kiau aavo inna na ivoona iikiaunoo, tiravai.
27 Yisuuva itaa kua tuu saivaata ari ngiaammuauya kava vara
ranada nnida tooduu Yisuuva gioonnaivaata kua tioo varuduu teeda
nnikiarairavai. Nnikiaraida hama voovoono gioonnaivaa tunoo: Aaniira
a ngiannannee? tuduu hama voovoono Yisuunna tunoo: Aaniira innaata
kua kiannannee? tiravai.
28 Hama itaa kua tuduu rikioo gioonnaivo ari nnoori tooriivaa pikioo
kava vara ranoo vioo vioo oro yoosinnaivaki gioonna kiaapuuya kiaa
mmioo tunoo: 29 Vaidi voovoono mmuakiaa mmoori na iikiauvaa kooyaa
ni giaa ni miivaa numa taatee. Ivo Misiaivonnee? 30 tuduu rikiada
gioonna kiaapuuya yoosinnaivaa pikiada Yisuunna taara nniravai.
31 Iya nnida varuduu Yisuunna ngiaammuauya inna vuavi tida tunoo:
Vitaira-o, yeenna nnaanee, 32 tuduu iva iya sai tunoo: Na nnaanara
yeennaivaa hama ngia taanoo, 33 tuduu ari ngiaammuauya ngiari
yapara ngiari yaparaida tunoo: Vaa vaidi voovoono yeennaivaa varoo
inna mmiinnee? 34 tuduu Yisuuva iya tunoo: Ni titeeraivoono niiyara tii
kuaivaa na rikiee ivo mmoori ni muuvaa na iinana taika kino rikioo inna
ni yeennavai.
35 Ngia mmuakiaaya kiaanoo: Fai kuraaga taarama taarama taikanai
yeenna kaanaivo nneeravaata vainai ta varaaravaivee, kiaavai. Na ngii
giaa ngii miee kiaunoo. Yeenna mmooriiyauvaki tuqinnama haitatuuma
taatee. Ngia varaateeraiyauvo vaa aikiooma kaanainno nneeravaata
vainoo. 36 Mmoori vareera vaidiivo ari mmoori varaivaa irisai kaanaivaa
safuuma varoo sirigaivai. Ivaa roosiima ta gioonna kiaapuuya tupatupaa
variraivaa varaateeraivaara ta iya vitada sirigakiaunnavai. Yeenna
kaanaivaa vareera suaivaki yeenna hauvaa utiraiyaata yeenna kaanaivaa
vareeraiyaatama mmuaavaugiataama sirigakiaaravai. 37 Ivaara nnaaru
tuu kua voovai tunoo: Vaidi voovoono mmooriivaki yeenna hauvaa utikio
voovoono kaanaivaa varaivaivee. Itaa kua tuuvo kutaa kuavai. 38 Ngia
hama mmoori vareeraivaki na ngii titaukai ngia yeenna kaanaivaa
vareeraiyavee. Ngiari vooyaano ivaki mmoori varoovakidiri ngia iya
mmoori kaanaivaa varooyavee. Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri
mmataama kioo itaa kua tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

39 Samariaa gioonna kiaapuuya yoosinna Sukaraa varuuya ii gioonna
ivo tauraa vaa iya kiaa mmioo tunoo: Mmuakiaa mmoori na iikiauvaa
ivo kooyaa ni giaa ni mivaivee, tuuvaara kaayau gioonna kiaapuuya
ngiari ausaiyauvaa hanigiada Yisuunnara kutaavaivee tiravai. 40 Itaa kua
tuuvaara iya innasi nnuu suaivaki yaagueeqama inna tunoo: Ti tasipama
varianee, tuduu Yisuuva iya tasipama taara suai variravai.
41 Varuduu ivo iyaata kua tuu kuaivaara kaayau vooyaano ngiari
ausaiyauvaa hanigiada innara kutaavaivee tida 42 gioonnaivaa tunoo:
Aanna vaa ta ausa hanigiada innara kutaavaivee kiaunnavai. Hama
a kiannaivaara ta iikiaunnanoo. Iva kuaivaa ti kiaa ti mmikiai ta
rikiaunnaivaara iikiaunnanoo. Vaa ta rikiaunnavai. Iva kutaa mmuakiaa
gioonna kiaapu mmatayaa variraiya vitoo yoketaivau yapaanaraivovee,
tiravai.

Yisuuva vaidi kieetaivaa mmaapuuvaa tuqinneeravai

43 Yisuuva iya tasipama varuu suaivaitana taika kiooduu ivo diitoo
Karirayaara viravai. 44 Vaa ivo tauraa ariiyara tunoo: Vaidi forofetaivaara
mmuakiaa yoosinnaiya innara yoketaakiaani ari yoosinna tuanaiya hama
innara yoketaakiaavaivee, tiravai. 45 Ivo Karirayaara vioo vioo oro tooduu
gioonna kiaapuuya innara sirigairavai. Vaa iyaata Yerusareemaivaki vida
buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneera suaivaki iva uu mmooriivaa
taa kioovaara iya innara sirigairavai.
46 Innara sirigaida varuduu Yisuuva yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Kenaa
tauraa ivo ivaki nnoori tuanaivaadiri vuaina suuyaivaa uuvakira kava
viravai. Vioo vioo oro varuduu Kapanaumaa vaidi kieeta voovoono ivaki
hara kioo varuduu ari mmaapuuvo nniitaroo homo Kapanauma variravai.
47 Ii kieeta vaidi ivo Yisuuva Yutayaa mmataivaa pikioo Karirayaa
mmataivaki nnuu kuaivaa rikioo oro inna yaparainno tunoo: Kapanauma
ivaki tiee ni maapuuvo kiisa suai putinara iivaa tuqinnaanee, 48 tuduu
rikioo Yisuuva inna tunoo: Fai ngia mmuakiaaya hama mmoori ari vookara
ari vookaraivaa teeda hama ngia niiyara kutaavaivee kiaaravaivee, 49 tuduu
rikioo vaidi kieetaivo tunoo: Yokeera-o, ni maapuuvo putivoora tiee
akiairainai ni tasipama tummuanee, 50 tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo:
Kuanee. Fai i mmaapuuvo diitoo kati hara kioo varinaravaivee, tuduu
ivo Yisuunna kuaivaara kutaavaivee kiaa kioo vioo vioo 51 oro tooduu ari
mmoori varoo ngiaammuauya saidi nnida inna tunoo: Vaa i mmaapuuvo
diitoo kati hara kioo varinoo, 52 tuduu rikioo iva iya yaparainno tunoo:
Dee suaivau inna nniitaraivo pikiaivainnee? tuduu rikiada iya inna sai
tunoo: Nau ikianna tammaa i mmaapuuvaa ikiayanaivo taikaivaivee,
tiravai. 53 Iqii suai ivau Yisuuva tunoo: Fai i mmaapuuvo diitoo kati hara
kioo varinaravaivee, tuuvaa koova rikieeravai. Rikioo ivoota ari mmuaa
nnauvaki varuuyaatama innara kutaavaivee tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

54 Yisuuva Yutayaa mmataivaa pikioo numa Karirayaa mmataivaki
varuuvo Anutuuqaa mmoori ari vookarau voovai vaa tauraa iima kioo
ivaa nnaagiaivau iqii mmoori ivaa iiravai.

Yisuuva vaidi nnoori siriivau vauvaa tuqinneeravai

5 1 Yutayaiya buusa nneera suaivo vainima vauvaara Yisuuva
Yerusareemara viravai. 2 Yerusareema vagiaamunna keegia voovai
nnutuuvo Puara Sipisiipaiya keegiavai vairavai. Ii keegia ivaa vainima
vau nnoori haruungaivaa nnutuuvo Yutayaiya kuaivakidiri Betasataa
vauduu nnau haaya yaaku saivai ivaa siriivau vairavai. 3 Vauduu
kaayau gioonna kiaapu mmammaiyauvo maisauya iyauvaki vairavai.
Gioonna kiaapu avu huruutauyaatama mmudanna rauyaata yuku yaaku
putuuyaatama iyauvaki vairavai. (Iyauvaki vaida varida nnooriivo
korokoroonaraivaara faannaida variravai. 4 Varuduu vo suai vo suai
Udaangaivaa aangeraa voovoono tuoo nnooriivaki vuduu nnooriivo
korokorooduu vaidiivaa mmammaivo maisauvo tauraa nnooriivaki
vuuvaa mmammaivo yoketauduu nniravai.) 5 Iya nnau haayaiyauvaki
vauduu vaidi voovoono kaayau nuanu (38) nniitaroo nnaasu varuu
mmanna mmuyai vaidiivootama iyauvaki vauduu too 6 Yisuuva
Yerusareema vioo ivaki inna too ivo kaayau suai ivaki varuuvaara
arinaima rikioo inna yapara ruoo tunoo: I nniitaraivo taikaanaraivaara
i yoketainnonnee? 7 tuduu rikioo inna sai tunoo: Yokeera-o, nnooriivo
korokorookiai rikiee kiaunoo: Dee vaidi voovoono ni sootu utuoo
nnoori haruunga korokoroovaki ni yapaanarannee? kiaa kiee tauko
hameetainoo. Na airineetu kuanaree tiee iina variee taukai vaidiiya ni
yaatarada ngiari nnaasu nnoori haruungaivaki makemakee kuaavaivee,
8 tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Diitee ai kegeennaivaata varee
kuanee, 9 tuduu rikioo makee tuduu inna nniitaroovo taikooduu diitoo ari
kegeennaivaata varoo viravai. Ii suai ivaki Yutayaiya kati varuu suaivo
vairavai.

10 Vauduu Yutayaa vaidiiya nookiannaivaara mmamma tuqinnoo
vaidiivaa tunoo: Aanna ta kati varira suaivai. Ai kegeennaivaata varee
vaa a ti mmaanna tira kua aataru voovai hatokaannanoo, 11 tuduu rikioo
iya sai tunoo: Vaidi ni tuqinnaivoono ni tinoo: Ai kegeennaivaata varee
kuanee, tikiai na varee ngiaunoo, 12 tuduu rikiada iya inna yaparaida
tunoo: Mo gioono i tinoo: Ai kegeennaivaata varee kuanee, tikiai a
varee ngiannannee? 13 Iya itaa kua tuduu rikioo mmamma tuqinnoo
vaidiivo Yisuunnara yaata vueennairavai. Gioonna kiaapuuya ivaki
suvuau kioovaara Yisuuva ari voodaa vioo kiooduu vaidiivo innara yaata
vueennama kieeravai.

14 Nnaagiai Yisuuva nuunaira nnau pinaivaa aakiaivaki tooduu
mmamma tuqinnoo vaidiivo inna too vauduu too inna tunoo: Taanee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vaa i mmammaivo yoketainoo. Tauraa a maisama variannavai.
Nnaagiai maisa aataru pinaivo ivaa yaataraivoono aisi vainoora sa kava
mminnamminnaa maisaivaa varaanee, 15 tuduu rikioo ivaki pikioo vioo
Yutayaa vaidiiya kiaa mmioo tunoo: Vaidiivaa nnutuuvo Yisuuvaano
ni tuqinnaivaivee, 16 tuduu vaidi Yutayaiya ngiari kati varira suaivaki
Yisuuva Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa uuvaara ii
suai ivaki toosa hara inna mmaara iiravai.
17 Iida varuduu Yisuuva iya tunoo: Ni Napoova mmoori varoo varikiai
neeta mmoori varee variaunoo, tiravai. 18 Ivo itaa kua tuuvaara iya
kaayauma inna ruputu kiaara iiravai. Vaa ivo tauraa iya kati varira
suaivaki aataru voovai hatokoo nnaagiai Anutuuqaara ni Napoovavee
tioo Anutuuqaa roosiima mmuaakaraama varuuvaara iya inna ruputu
kiaara iiravai.

Yisuuva ari Koova tuduu mmooriivaa iiravai

19 Inna ruputu kiaara uuduu Yisuuva iya tunoo: Na kua kutaavai
ngii giaa ngii miaunoo. Na inna Mmaapuvai variee hama na yopeema
nenenaidiri mmoori vooyauvai iikiauvai. Ni Napoova iinno varii
mmooriiyauvaa na tee iyauvaa nnaasu na iikiauvai. Ni Napoova ii
mmooriiyauvaa na inna Mmaapuuvootama iikiauvai. 20 Ni Napoova
niiyara mmuduuya riivaara mmuakiaa mmoori ari iiyauvaa ni vitaivai.
Ngia teeda nnikiaraakiateera ivo vo mmoori vooyauvai tauraa ni vitai
mmooriiyauvaa yaataraanara mmooriiyauvaa fai ni vitainaravai. 21 Ni
Napoova vaa putuuya tikiai diitada hara kiada variaaneema na inna
Mmaapuuvootama ni iikiatainai gioonna kiaapuuya na iinai fai iya
tupatupaa variaaravai. 22 Hama ni Napoova ariinoo gioonna kiaapu
voovai kua pinaana yapa kioo yaparaivai. Kua pinaana yapa kioo
yaparaira mmoori aataru mmuakiaavai vaa ari Mmaapuuvaa ni mivaivee.
23 Gioonna kiaapuuya kua yoketaivaa ni Napoonnara kiaaneema na
inna Mmaapuuvaara niiyaraatama kua yoketaivaa kiateera ni Napoova
kua pinaana yaparaira aataruuvaa ni mivaivee. Hama gioonna kiaapu
voovoono na inna Mmaapuuvaa niiyara kua yoketaivaa tioo hama ni
Napoova ni titoovaaraatama kua yoketaivaa tiivai.
24 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono
ni kuaivaa tuqinnama rikioo ni titoovaara kutaavaivee tiivoono
tupatupaa variraivaa vaa varaivaivee. Fai hama ivo kua pinaivaki
varinaravaivee. Vaa aikiooma putiraivaa iva yaatara kioo tupatupaa
variraivaa varaivaivee. 25 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo.
Suai voovai fai nninaravai. Ai, mo vaa aavaa nninoo. Fai hama ausa
hanigieeraida putiraiya roosiima variaiya na Anutuuqaa Mmaapuuvaa ni
kuaivaa rikiada arinaima rikiaiyaano fai aikiooma tupatupaa variraivaa
varaaravai. 26 Tupatupaa variraivaa oyaivo ni Napoova ni mikio innaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaineema na inna Mmaapuuvaa niiki vaivai. 27 Na Vaidiivaa Mmaapuvai
variauvaara ivo kua pinaivaara dianeera ni tikiai na diauvai. 28 Sa
ivaara ngia nnikiaraakiatee. Ii suai ivo nninai rikiada vaa putuduu hau
kiooya ni kuaivaa rikiada 29 mmata nnauvakidiri diitaaravai. Vooya vaa
yoketaa mmoori varooya diitada tupatupaa variaaravai. Vooya maisa
mmoori varooya diitakio kua pinaivaki iya yapa kinai ngiari mmoori
maisaiyauvaa irisaiyauvaa varaaravai.

Vaidi vooyaano Yisuunna oyaivaara kooyaa tiravai

30 Hama na yopeema nenenaidiri mmooriivaa iikiaunoo. Anutuuqo
kua ni giaa ni miivaugiataama na kua pinaivaara diee vaina iikiaunoo.
Hama nini iikiatai mmooriivaa na iikiaunoo. Ivo ni titoovaa inna iikiatai
mmooriivaa na iikiaunoo. Ivaara kua pinaivaki ni kuaivo safu tuanaavai
vainoo.
31 Fai neneenoo nenenaidiri niniiyara kua voovai tino fai ni kuaivo
hama kaanainaravai. 32 Ari voovoono niiyara kuaivaa tiivo varinoo.
Vaa na rikiaunoo. Ivo niiyara tii kuaivo kutaavai vainoo. 33 Ngia
Yuvuaanaa kuaivaa rikiaaraivaara vaidiiya titooduu innasi vuduu ivo
niiyara kua kutaivaa tuuvaa vaa ngia rikieeravai. 34 Vaidi mmatayaa
voovoono niiyara kua kutaivaa tiivaa hama ni rikiaatainoo. Anutuuqo
ngii vitoo aataru yoketaivau ngii yapa kiaiveeraivaaraina Yuvuaano
niiyara kua kutaivaa tiivaara kati na itaa kua kiaunoo. 35 Yuvuaano ngia
toobaivaa subi kiaavo too ruvuaaheeraivaa roosiima varuduu ngia innara
aikioovaivee tida inna mmeekiaivau kiisa suai varida inna kuaivaara
sirigairavai. 36 Ni mmooriiyauvoono Yuvuaano niiyara tuu kuaivaa
yaataraivai. Ni mmooriiyauvaa ni Napoova ni muduu na iima taika kiaa
mmooriiyauvoono ni oyaivaa kooyaa vitaikiai teeda gioonna kiaapuuya
kiaanoo: Ari Koovaano inna titaa kiaikio tiivaivee, kiaavai. 37 Ni Napoova
ni titoovoono ariinoo niiyara tiivai. Ngia hama inna kuaivaa rikiada
hama inna viri nnikiivaa taavai. 38 Ivo ni titooduu na tummuaivaara ngia
hama kutaavaivee kiaivaara hama inna kuaivo ngiiiki vainoo. 39 Ngia
Anutuuqaa kua fafaaraivaa makemakee yaarida yaata utida kiaanoo:
Ta ivaa yaarida tupatupaa variraivaa varaaravee, kiaa iikiaanoo. Ii
kua fafaara ivo niiyara tikiainnaata 40 mo ngia tupatupaa variraivaa
varaaraivaara hama niiyara kutaavaivee kiaa kiada hama niisi nnida ivaa
varaanoo.
41 Vaidiiya niiyara yoketaavee kiaiya kuaivaa hama na rikiauvai.
42 Vaa na ngii tauvaivee. Ngia hama Anutuuqaara mmuduuya ruaivaa
vaa na tauvaivee. 43 Na ni Napoovaano ni titooduu na tummuaivaa
hama ngii ausaiyauvo ni varainoo. Fai ari vo vaidi voovoono arinaidiri
tiivoono nnino fai ngii ausaiyauvo inna varaanaravai. 44 Ngia
ngiingiiiyara ngiingiiiyara yoketaavaivee kiaivaara sirigakiaanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqo mmuaavoono ngiiiyara yoketaavee tiivaa hama ngia ivaa
varaara iikiaanoo. Itaama vaikiai mo ngia dataama innara kutaavaivee
kiaarannee? Hama yopeemavee. 45 Ngia sa yaata utuatee. Hama na ngii
mmaara kuaivaa ni Napoonnaata kua tinaravai. Nnaaru varuu vaidi
Musiiva ngii tuqinnaanaraivaara ngia yaata utida ivaa puaisakama
utuaanoo. Fai ivoono ngii mmaara kuaivaa tinaravai. 46 Ngia ivo
tuu kuaivaa rikiada kutaavaivee tutiri. Ni kuaivaaraatama rikiada
kutaavaivee kiaatirivee. Ivoono niiyara fafaara reeravai. 47 Ngia hama
ivo fafaara roo kuaivaa rikiada kutaavaivee kiaatiri. Dataama kiada
ni kuaivaaraatama rikiada kutaavaivee kiaatirinnee? Yisuuvaano
Yutayaiyaata itaa kua tiravai.

Yisuuva vaidi kaayau (5000) yeenna mmiravai
(Matai 14:13-21; Marakaa 6:30-44; Rukaaso 9:10-17)

6 1 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kiooduu nnaagiai vo suai voovaki
ari ngiaammuauyaatama kanuuvaki karada nnoori Karirayaa
vuai nnutuuvo Tiperiaa nnoori haruungaivaa karada sainai viravai.
2 Vuduu teeda kaayau gioonna kiaapuuya Yisuunna nnaagiai viravai. Iva
Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa iinno nniitarooya
tuqinnooduu toovaara iya inna nnaagiai viravai. 3 Vuduu Yisuuva ari
ngiaammuauyaatama nnoori sainai taapiivau karada ivau variravai.
4 Ii suai ivaki Yutayaiya buusa Varaigiataivaa nneera suaivo vainima
vairavai. 5 Vauduu Yisuuva tooduu kaayau gioonna kiaapuuya innasi
nnida varuduu ivo Piriipaa tunoo: Aa gioonna kiaapu kaayau aaya
yeenna nnaaraivaa ta deevakidiri varaunnannee? tiravai. 6 Yisuuva
Piriipaa iinno taanaree kiaa inna itaa kua tiravai. Vaa ivo iinaraivaa
ariinoo too rikieeravai.

7 Piriipo inna kua sai tunoo: Fai ta kaayau sikauyauvaadiri yaaku
vaidivaitana yuku yaaku taika kiada (200) yookaama kiada yeennaiyauvaa
varada kikiai iya kiisa kiisama nnaasu nnaaravaivee, 8 tuduu ari
ngiaammuau voovai Simoono Petoroosaa kataivaa nnutuuvo Adiriaaso
Yisuunna tunoo: 9 Aa ngiaammuau aavau dioo vai aavo bereeta yaaku
saivai utu kioo tavau taaravaitanaatama utinoo. Dataama mmuakiaa
gioonna kiaapu aavaki variaa aaya iyauvaa nnaarannee? 10 tuduu rikioo
Yisuuva tunoo: Gioonna kiaapuuya tikiai variatee, tuduu rikiada kaayau
ferefuruunnaiyauvo ivau vauyauvunu hara kiada variravai. Varuduu
teeda vaidiiya nnaasu yaaruduu kaayau (5000) ivau variravai. 11 Varuduu
Yisuuva bereetaiyauvaa tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa
kioo ari ngiaammuauya mmuduu gioonna kiaapuuya hara kiada varuuya
mmiravai. Mmi kiooduu Yisuuva tavauvaitanaatama mmuaikaraama
kioo iya mmuduu iya nnaataama utuuvaara nneeravai. 12 Nnooduduu iya
ausaiyauvo rasituduu rikioo Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Yeenna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nneeda kiaa arai yatiiyauvaa rupi nuunama yapaatee. Iya yeenna saiyauvai
nnaa unaageenama pikiaarainnoo, 13 tuduu rikiada iyauvaa rupi nuunama
kiada yeenna bereeta yaaku saivai nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi
nuunama utua yaakuuvaitana yukukidiri taarama rummua yapa kieeravai.
14 Yapa kiooduu teeda Yisuuva Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaa
uuvaa gioonna kiaapu ivaki varuuya teeda tunoo: Forofetaa voovai
mmatayaa tiinaraivo kutaa tuanaa aanna ii vaidi ivovee, 15 tuduu Yisuuva
too rikiooduu iya nnida inna puaisa utida vitada kieeta vaidivai inna
yapaaree kiaa uuduu rikioo ivo arivana taapiivaura keenaa viravai.

Yisuuva nnoori veraivau nuairavai
(Matai 14:22-23; Marakaa 6:45-52)

16 Vuduu hannainno varuduu rikiada ari ngiaammuauya nnoori
haruungaivakira tiida 17 siriivaudiri ngiari kanuuvaa varada nnoori sainai
kava vara ranada Kapanaumara nniravai. Nnida varuduu heenauduu
Yisuuva hama akiairaama kioo iyasi nniravai. 18 Hama nnuduu yuunna
yaamurukaivo nnooriivaa rummua ketekaatooduu 19 ari ngiaammuauya
yatari sagaiyauvaa utida nnooriivaa ruvuatia rada nnoori vuutaivau
nnida varida tooduu Yisuuva nnoori verenoovau raa roo iyasi ngioo
ngioo kanuuvaa vainima nnuduu teeda ari ngiaammuauya kaayauma
aatuuravai. 20 Aatuuda varuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Sa aatuukiatee.
Na ngiaunoo, 21 tuduu rikiada iya innara sirigaida tunoo: Mo kanuu
aavaki karee ngianee, tuduu ivaki karoo varinee tuu saivaata vaa iya
yaata utua rada kuaaree kiaa vuu yoosinnaivaki kanuuvo numa diravai.

Gioonna kiaapuuya Yisuunnara buairavai

22 Vauya patauduu kaayau gioonna kiaapuuya homo nnoori haruunga siri
sainai hara kiada varuuya yaata utida kiaanoo: Nau ta taunnano mmuaa
kanuuvai nnaasu ivau vaivai. Yisuuva hama ivaki karoo ari ngiaammuauya
tasipama kuaivaivee, kiaa kiada ivaara vaa iya arinaima teeda rikieeravai.
Ari ngiaammuauya inna pikiada iyananaa vuuvaa vaa iya arinaima teeda
rikieeravai. 23 Teeda rikiada varida tooduu vaidiiya yoosinna Tiperiaadiri
ngiari kanuuyauvaa varada nniravai. Nnida Udaanga Yisuuva yeenna
bereetaiyauvaa Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo gioonna kiaapuuya
mmuduu nnoovau vainima nnida ivau iiravai. 24 Iida varuduu gioonna
kiaapu ivaki varuuya Yisuunnaraata ari ngiaammuauyaraatama buaama
rada tooduu hama iya teeda vauduu teeda iyaatama sunada kanuuyauvaki
karada Kapanaumara Yisuunnara buaama rada viravai.

Yisuuva ngiau aapuuvakinnaa yeennaivovee

25 Vidada nnoori haruunga siriivau oro tooduu Yisuuva iya too
vauduu teeda inna tunoo: Vitaira-o, a daira suai ngiannakuainna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

numa aavau diannannee? 26 tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Na kua
kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ngia yeenna bereetaiyauvaa nneeda
tooduu ngii nnaataama utuduu nnoovaaraida ngia niiyara buaama rada
ngiaanoo. Hama na Anutuuqaa mmoori ari vookarauvaa iikiaaduu ngia
toovaaraida ngia niiyara buaama rada ngiaanoo. 27 Yeenna nneeraiyauvo
uudainaraiyauvaara sa mmoori varaatee. Yeenna ari vookaraivo
tupatupaa vairaivaara mmoori varaatee. Ii yeenna ivaa fai Na Vaidiivaa
Mmaapuuvoono ngii minaravai. Ni Napoova Anutuuqoono ni mmataama
kioo fai a aikiooma ni mmooriivaa iinarakuavee tuuvaara na ngii
minaravaivee, 28 tuduu rikiada iya inna yaparaida tunoo: Mo ta dee
mmoorivai iida fai Anutuuqaa mmooriiyauvaa iikiaarannee? 29 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Aa na tinara kua aavo inna Anutuuqaa
mmoorivai. Ivo titoo vaidiivaara kutaavaivee kiatee, 30 tuduu rikiada iya
inna sai tunoo: A dee mmoori ari vookaraivai iinai fai ta teeda a itaa kua
kiannaivaara kutaavaivee kiaarannee? E aanii mmoorivai iinarannee?
31 Ti taato nnaakukiaiya koo mmuyai gaanga yoosinnaivaki varuduu
yeennaivaa nnutuuvo menaivo tuuduu nneeravai. Ivaara Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno tinoo: Ivo ngiau aapuuvakidiri yeennaivaa
kiooduu tuuduu nneeravaivee. Fafaaraivo itaa kua tiivaivee, 32 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo.
Musiiva hama ngiau aapuuvakidiri tiira yeennavai ngii miravaivee.
Ni Napoovaano yeenna tuanaivaa ngiau aapuuvakidiri ngii mivaivee.
33 Anutuuqo ngii mii yeennaivo inna ivo ngiau aapuuvakidiri tuoo
tupatupaa variraivaa gioonna kiaapu mmatayaa variaiya mmiivovee,
34 tuduu rikiada iya inna yaparaida tunoo: Udaanga-o, ii yeenna ivaa
mmannammanna ti mmianee, 35 tuduu rikioo ivo tunoo: Mo neenoo
aanna yeennaivovee. Fai gioonna kiaapuuya aa yeenna aavaa nneeda
tupatupaa variraivaa varaaravaivee. Gioonna kiaapu voovoono niisi
nniivoono fai hama niiyara inna yeenna rainaravai. Gioonna kiaapu
voovoono niiyara kutaavaivee tiivoono fai hama niiyara inna nnoori
rainaravai.

36 Vaa na tauraa ngii giaa ngii miaukainnaata ngia ni teedaataida
hama ngia niiyara kutaavaivee kiaanoo. 37 Gioonna kiaapu Anutuuqo
ni minaraiya fai mmuaavai mmuaavai niisi ngiaaravai. Niisi nnikiai
fai hama na iyara ooqoo tinaravai. 38 Hama nini iikiatai mmooriivaa
iinaraivaara na ngiau aapuuvakidiri tiiravai. Ni titoovaa inna iikiatai
mmooriivaa na iinaraivaara ngiau aapuuvakidiri na tiiravai. Ivaaraina
na hama iyara ooqoo tinaravai. 39 Ni titoovaa inna iikiatai mmooriivo
ataama vainoo. Gioonna kiaapu iva ni miiya fai na hama voovai
pikieeraina iya puaisa utuee yapooma nnaagiai suaivaki iya tinai
rikiada diitada tupatupaa variaaravai. 40 Ni Napoonna inna iikiatai
mmoori voovai ataama vainoo. Gioonna kiaapu mmuakiaaya na inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mmaapuuvaa ni teeda niiyara kutaavaivee kiaiya fai tupatupaa variraivaa
varaaravai. Fai yapooma nnaagiai suaivaki na iya tinai rikiada diitada
tupatupaa variaaravaivee, tiravai.
41 Vaa Yisuuva ariiyara tunoo: Yeennaivo ngiau aapuuvakidiri tuuvo
neenoovee, tuuvaara Yutayaa vaidiiya innara hanigiaanigieera kua
tiravai. 42 Iya tunoo: Ai, aa vaidi aavo Yoosiipaa mmaapu Yisuuvavee.
Vaa ta inna kaano koovaitana taunnavaivee. Mo aanna dataama kioonno
ivo tinoo: Na ngiau aapuuvakidiri tiiravaivee, tiinnee? 43 tuduu rikioo
Yisuuva iya tunoo: Sa niiyara hanigiaanigieera kua kiatee. 44 Hama
gioonna kiaapu voovoono yopeema kati niisi nninaravai. Ni Napoova
ni titoovoono yamayamaa kua tinono ivo numa di numa diima roo
ngioo ngioo niisi nninaravai. Ivo nninai fai yapooma nnaagiai suaivaki
na tino rikioo diitoo tupatupaa varinaravai. 45 Nnaaruaa forofetaiya
roo kuaiyauvaki vo kuavai vainno tinoo: Gioonna kiaapu mmuakiaaya
fai Anutuuqo kuaivaa iya kiaa mmioo iya vitainaravaivee. Kua
fafaaraivo vainno kuaivo itaa kua tiivai. Gioonna kiaapu mmuakiaaya
mmuaavai mmuaavai ni Napoonna kuaivaa arinaima rikiada iva iya
vitai aataruuvaa arinaima taiya fai niisi ngiaaravai. 46 Hama gioonna
kiaapu voovoono ni Napoonna taivaivee. Neenoo Anutuuqaasidiri
tummuaivoono nnaasu ni Napoonna tauvaivee.
47 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono
ausa hanigioo niiyara kutaavaivee tiivoono tupatupaa variraivaa vaa
varaivaivee. 48 Ngia yeennaiyauvaa nnaa kiada variaivaa roosiima neenoo
ngii yeennavai variaunoo. 49 Nnaaru koo mmuyai gaanga mmataivau
Anutuuqo ngiau aapuuvakidiri yeennaivaa nnutuuvo menaivaa ngii
taato nnaakukiaiyani yapa kiooduu nnaa kiada varida nnaagiai
putiravai. 50 Mo aa yeenna aavo ngiau aapuuvakidiri tiivaa fai gioonna
kiaapu voovoono nnaivo hama putinaravai. 51 Aa yeenna aavo ngiau
aapuuvakidiri tiivo variraivaa oyaivo neenoovee. Fai gioonna kiaapu
voovoono aa yeenna aavaa nnaivoono fai tupatupaa varinaravai. Aa
yeenna aavaa na inna mminaraivo inna ni mmammavai. Gioonna kiaapu
mmuakiaaya tupatupaa variateera fai na putuee ni mmammaivaa iya
mminaravaivee, tiravai.
52 Tuduu rikiada Yutayaa vaidiiya yaagueeqama ngiari yapara ngiari
yaparaida tunoo: Mo dataama kioo aa vaidi aavo ari mmammaivaa ti
mminai ta nnaarannee? tiravai. 53 Yisuuva iya tunoo: Na kua kutaavai
ngii giaa ngii miaunoo. Fai ngia hama Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni
mmammaivaata ni kiauvaatama nneekio rikioo fai hama tupatupaa
variraivo ngiiiki vainaravai. 54 Gioonna kiaapu voovoono ni
mmammaivaata ni kiauvaatama nnaivoono vaa tupatupaa variraivaa
varaivaivee. Fai itainnonno yapooma suai nnaagiai na tino kava
diitaanaravai. 55 Ni mmammaivo inna yeenna tuanaa nneeraivovee. Ni

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiauvo inna nnoori tuanaa nneeraivovee. 56 Gioonna kiaapu voovoono
ni mmammaivaa nnoo ni kiauvaa nnaivoono ni tasipama varikiai na
innaki variaunoo. 57 Ni Napoova tupatupaa variraivoono ni titooduu na
tiiravai. Ivo varikiaira tiee na variaunoo. Na variauvaara fai gioonna
kiaapu voovoono ni nnaivo fai tupatupaa varinaravai. 58 Mo aa yeenna
aavo ngiau aapuuvakidiri tiivo inna neenoovee. Aa yeenna aavo hama
ngii taato nnaakukiaiya nnoo yeennaivaa roosiivaivee. Iya ivaa nneeda
nnaagiai putiravai. Fai gioonna kiaapu voovoono aa yeenna aavaa nnoo
fai tupatupaa varinaravaivee, tiravai. 59 Yisuuva Kapanauma nuunaira
nnauvaki gioonna kiaapuuya kua mmayaayaivaa kiaa mmuu suaivaki ari
putinaraivaara ivo itaa kua tiravai.

Yisuuva tupatupaa variraivaara tiravai

60 Yisuunna nnaagiai nuau gioonna kiaapu kaayauya iva tuu kuaivaa
rikiada tunoo: Aa kua aavaa ta rikiaunnano mmuaararai kuavai. Mo
deeyaano aikiooma rikiaarannee? Hama ta yopeema rikiaaravaivee,
61 kiaa kiada Yisuunna kuaivaara iya itaama yaata utida hanigiaanigieera
kuaivaa tuduu inna aakiaivo vaa rikieeravai. Rikioo ivo iya tunoo: Ii
na kiau kua ivaa ngia rikiaavo ngii pikiaatainnee? 62 Fai itaikiai Na
Vaidiivaa Mmaapuuvo keenaa nene tummuaivakira vinai rikiada fai
ngia teeda dataakiaarannee? Fai ni kuaivaara kutaavaivee kiaarannee?
63 Anutuuqaa Mmannasaivoono vaidi variraivaa vaidiivaa mmiivaivee.
Nnabaivoono mmanna nnabavaivee. Na kiau kua aavo Mmannasaivaa
roosiivai. Fai tupatupaa variraivaa ngii minaravai. 64 Na itaa kua kiaukai
rikiada ngia hama vooya niiyara kutaavaivee kiaavaivee. Yisuuva itaa
kua tiravai. Vooya hama innara kutaavaivee kiaaraiyara vaa Yisuuva
tauraa rikieeravai. Vaidi voovoono inna nnammutuaiya kooyaa iya inna
vitainaraivaaraatama vaa tauraa ivo arinaima rikieeravai. 65 Yisuuva vo
kua voovaata iya kiaa mmioo tunoo: Ivaaraina vaa na ngii giaa ngii miee
kiaunoo: Fai Anutuuqo hama gioonna kiaapu voovai aakiaivaa yuruuno
too fai hama niisi nninaravaivee, kiaunoo, tiravai.
66 Yisuuva itaa kua tuuvaara inna nnaagiai gioonna kiaapu kaayau
nuauya inna pikiada ngiari toovau viravai. 67 Vuduu Yisuuva iya vuuvaa
too ari nnaagiai nuaira ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taarama
tunoo: Ngieeta ni pikiada ngii kuatainnee? 68 tuduu Simoono Petorooso
inna sai tunoo: Udaanga-o, mo ta deevaasi kuaarannee? I kua kutaivo
tupatupaa varira aataruuvaa kooyaa ti vitaivai. 69 Aanna makee ta aiyara
kutaavaivee kiaa kiada a Yoketaa Tuanaikua Anutuuqaasidiri tuuvaara
ta rikiaunnanoo, 70 tuduu Yisuuva iya sai tunoo: Na yaakuuvaitana
yukukidiri taarama ngii mmataama kiauvai. Mo ngiiikidiri voovai
mmagia maisavai varinoo, tiravai. 71 Simoono vuai nnutuuvo Isariootaa
mmaapuuvaa Yutaasaara Yisuuva itaa kua tiravai. Yisuunna ngiaammuau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaakuuvaitana yukukidiri taarama varuuvakidiri Yutaasoono Yisuunna
nnammutuaiya kooyaa inna vitainaraivovee.

Yisuunna kataunnaiya hama innara kutaavaivee tiravai

7 1 Yisuuva iyaata kuaivaa kiaa taika kioo Karirayaa mmataivau
nuairavai. Yutayaa vaidiiya inna ruputu kiaara uuvaara hama
Yutayaa mmataivau inna kuatauduu Karirayaa mmataivau nnaasu
nuairavai. 2 Ii suai ivaki Yutayaiya buusa voovai nneera suaivo vainima
nniravai. Ii buusa ivaa nnutuuvo Unnakua Nnauvaa buusavai. Ngiari
taato nnaakukiaiya koo mmuyai gaangaivau nuaida varida unnakua
nnauyauvaki varuuvaara yaata utida buusaivaa nneeravai. Iqii buusa
ivo vainima nnuduu 3 Yisuunna kataido inna tunoo: Aa mmata aavau
pikiee Yutayaa mmataivaki kuanee. Gioonna kiaapuuya i nnaagiai
nuairaiya ee iira mmooriiyauvaa taateeraivaara kuanee. 4 Vaidi voovai ari
nnutuuvo ngiau aapu kuanaraivaara hama ari mmooriivaa hatainaravai.
Ii mmoori ee iikianna iyauvaa iinaree tiee iinna mmuakiaa gioonna
kiaapuuya vitaakianee. 5 Ari kataido itaa kua kiaa kiada hama innara
kutaavaivee tiravai. 6 Yisuuva iya tunoo: Na kuanara suaivo hama nninoo.
Ngia kuaara suaivo sabi suaivai. 7 Gioonna kiaapu mmatayaa diaiya
ngiiiyara mmuduuya ruaavai. Mo hama niiyara mmuduuya ruaavai.
Na kooyaa ngiari mmoori maisaiyauvaa iya vitaakiauvaara iya niiyara
nnannataavai. 8 Ngiengie buusa nnaara kuatee. Ni suaivo hama vaama
nniivaara hama na ii buusa ivakira kuanaravaivee. 9 Ivo itaa kua kiaa
kioo Karirayaa ivaki hara kioo variravai.

Unnakua Nnauvaa buusaivaa Yisuuva oro teeravai

10 Hara kioo varuduu ari kataido buusa nnaara vida kiooduu Yisuuva
varioo ivootama nnaagiai viravai. Hama ivo kooyaa virama kioo hatauma
viravai. 11 Buusa nneera aakiaivaki Yutayaa vaidiiya innara buaama rada
nuaida tunoo: Deevakiinno variinnee? 12 tuduu gioonna kiaapuuya innara
ngiari avuki ngiari avukiida murumuru tuduu vooyaano tunoo: Yoketaa
vaidivaivee, tuduu vooyaano tunoo: Hamavee. Ivo gioonna kiaapuuya
unnakua tioo varivaivee, 13 tuduu Yutayaa vaidiiyara iya aatuuvaara
hama gioonna kiaapu voovoono kooyaa innara tiravai.
14 Hama kooyaa innara tuduu buusa nneera suai saivai homo vauduu
Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki vioo gioonna kiaapuuya kua kiaa
mmioo variravai. 15 Kiaa mmioo varuduu rikiada Yutayaa kieetaiya
kaayauma nnikiaraida tunoo: Aa vaidi aavaa hama vitaira voovoono inna
vitaivai. Mo dataama kioo ari vo kua ari vo kuaivaa ti kiaa ti mmiinnee?
16 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Aa na ngii giaa ngii miau kua aavo
hama ni kuavai. Anutuuqo ni titoovaa kuavai. 17 Na ngii giaa ngii miau
kuaivaa nenenaidiri yaata utuee ngii giaa ngii miaunnee? Vara Anutuuqo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ni giaa ni mii kuavaina na ngii giaa ngii miaunnee? Ngia ivaara yaata
utuaanoo. Rikiaatee. Fai gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa yaata
utiivaugiataama mmooriivaa iinaree tioo fai ivo niiyara arinaima
too rikioo tinara: Ivo Anutuuqo inna kiaa mmuu kuaivaa tiivaivee,
tinaravai. 18 Vaidi voovoono arinaidiri kuaivaa tioo ariiyara yaata utuoo
ni nnutuuvo ngiau aapu vakiaiveera tiivai. Neenoo ni titoovaara yaata
utuee ni titoovaa nnutuuvo ngiau aapu vakiaiveera tiee kutaa kuaivaa
nnaasu tiee hama unnakuaivaa kiauvai. 19 Nnaaru Musiiva mmaanna tuu
kuaivaa vaa ngii giaa ngii miravai. Mo ngia mmuaavai mmuaavai ivaa
rikiadaata hatoka kiada hama safuuma variaavai. Ngia aaniira ni ruputu
kiaara iikiaannee? 20 tuduu rikiada gioonna kiaapu ivaki nuunauya
inna tunoo: Mmagia maisaivo i aakiaivaki hara kioo varinoo. Hama ta
i ruputu kiaara iikiaunnanoo, 21 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na
mmuaa mmoori ari vookaraivaa kati varira suaivaki iikiaukai ngia teeda
nnikiaraakiaavai. 22 Musiiva mmamma hatokoo aataruuvaa ngii miravai.
Ai, hama Musiinnasidiri nniivai. Ngii rubu tabeeyakidiri nniivai. Mo
mmaanna tuu aataruuvaudiri ngia ngii nnaakara meedi mmaapuuya suai
yaaku saivai karasaidiri taaravooma suaivo nnikiai iya mmammaiyauvaa
kati varira suaivaki hatokaavai. 23 Musiiva tuu kuaivaa hatokeevoora
kati varira suaivakiaatama ngia nnaakaraiya mmammaiyauvaa
hatokaavai. Ngia itaama iikiaani na kati varira suaivaki vaidiivaa
mmamma eyommaavai tuqinnauvaara aaniira niiyara ngii ausaiyauvo
nnannatainnee? 24 Sa kuminayaa vaidiivaa teeda vaida kua pinaivaa
innaki yapaatee. Kua oyaivaara tuqinnama yaata utida safuuma kiada
innaki kua pinaivaa yapaatee, tiravai.

Iya tunoo: Aanna Anutuuqo mmataama kioo vaidi Misiaivonnee? tiravai

25 Tuduu rikiada Yerusareema diaa gioonna kiaapu vooyaano tunoo:
Aa vaidi aavaa iya ruputu kiaara iikiaa vaidiivonnee? 26 Ai, taatee. Ivo
kooyaa iya tasipama kua tioo varikiai hama iya inna kiaanoo. Vaa ti
kieetaiya arinaima inna teeda kiaanoo: Aanna Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivovee, kiaannee? 27 Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo nnino rikioo
hama gioonna kiaapu voovoono ivo nniivaki taanaravai. Aa vaidi aavo
nniivaki vaa ta taunnavaivee, tiravai.
28 Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki homo kuaivaa iya kiaa mmioo
varioo kooyaa tunoo: Vaa ngia kutaa tuanaa ni taayannee? Vaa ngia
na tummuaa yoosinnaivaki taayannee? Hama na nenenaidiri tiiravai.
Ni titoovoono inna kutaavai. Hama ngia inna taavai. 29 Vaa na inna
tauvai. Ivo ni titooduu na innasidiri tummuaivaara vaa na inna
tauvaivee, 30 tuduu rikiada vaidiiya inna utuaara uuduu inna suaivo
hama nnuuvaara hama vaidi voovoono inna utiravai. 31 Hama utuduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iya nuunauvaki varuu gioonna kiaapu vooyaano innara kutaavaivee kiaa
kiada tunoo: Anutuuqo mmataama kioo vaidi nninaraivoono aa vaidi
aavo Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookaraiyauvaa iiyauvaa hama
yopeema yaataraanaravaivee. Aanna ii vaidi ivovee, tiravai.

Vaidi kieetaiyaano ngiaammuauya Yisuunna utuateera titeeravai

32 Tuduu rikiada Farisai vaidiiya gioonna kiaapuuya Yisuunnara itaa
kua murumuru tuu kuaivaa rikiada iyaatama Anutuuqaara puara kati
hudeera vaidi kieetaiyaatama nuunaira nnauvaara dira vaidiiya titooduu
Yisuunna utuaara iiravai. 33 Yisuuva vaidi Farisaiya tunoo: Fai na homo
kiisama ngii tasipama vari kiee ni titoovaasi kava kuanaravai. 34 Fai na
vinai ngia niiyara buaidada teekiai hama na ngii tee vainaravai. Na oro
varinaraivaki hama ngia yopeema kuaaraivaara ngia niiyara buaidada
teekiai hama na ngii tee vainaravaivee, 35 tuduu rikiada Yutayaa vaidiiya
ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Hama ta inna taateera tiivo
ivo deenataa kuanarainno tiinnee? Ivo Yutayaa gioonna kiaapuuya
ari voopinnaa Ereenga yoosinnaivaki variaiyasi vioo Ereengaiya kiaa
mminara kuanarannee? 36 Ivo tinoo: Ngia niiyara buaidada teekiai
hama na ngii tee vainaravai. Na oro varinaraivaki hama ngia yopeema
kuaaravaivee, tiivo ari dee kuavainno tiinnee? tiravai.

Mmannasa Yoketaivo nnoori rumuruumaivaa roosiiravai

37 Iya Unnakua Nnauvaa buusaivaa nneera suaiyauvo vakia roo vioo
vioo taikaanara suaivo pinaa suaivai vairavai. Ii suai ivaki Yisuuva diitoo
puaisakama tunoo: Gioonna kiaapu voovoono inna nnoori raino niisi
ngioo nnoori nnaivee. 38 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna
kiaapu voovoono niiyara kutaavaivee tiivaakidiri nnoori rumuruumaivo
tiineema fai yoketaa nnooriivaa vaidiivo nnoo tupatupaa varira
nnooriivo fai innakidiri mmannammanna tiinaravaivee. Fafaaraivo
itaa kua tiivaivee. 39 Yisuuva gioonna kiaapuuya innara kutaavaivee
kiaiya Mmannasa Yoketaivaa varaaraivaara itaa kua tiravai. Ii suai ivaki
Anutuuqo ari yoosinna ari vookarauvaki hama Yisuunna vita yapoovaara
hama Mmannasa Yoketaivaa titooduu tiiravai.

Gioonna kiaapuuya Yisuunnara taara yaata utiravai

40 Gioonna kiaapu vooyaano iva tuu kuaivaa rikiada tunoo: Aa vaidi
aavo kutaa forofetaa vaidi ta innara faannairaivovee, 41 tuduu vooyaano
tunoo: Ivo Anutuuqo mmataama kioo vaidiivovee, tuduu vooyaano tunoo:
Ai, hama Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo Karirayaivakidiri nninoo.
42 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Fai Anutuuqo mmataama
kioo vaidiivo Davuitiinna oyaivakidiri diitaanaravai. Davuitiiva varuu
yoosinnaivaa nnutuuvo Pitiriheemaivaki kaano ivaki variivoono inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmataanaravaivee. Fafaaraivo itaa kua tiivaivee, 43 tuduu rikiada
Yisuunnara vooyaano vo yaata utiravai yaata utuduu vooyaano ngiari
voovaugiataama yaata utiravai. 44 Itaama uuvakidiri vooyaano inna
utuaaree kiaa uuduu hama voovoono inna utiravai.

Vaidi kieetaiya hama Yisuunnara kutaavaivee tiravai

45 Hama inna utuduu rikiada nuunaira nnauvaara dira vaidiiya
kava vara ranada Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta vaidiiyaata
Farisaiyaatama iyasi vuduu teeda iya yaparaida tunoo: Mo ngia aaniira
hama inna utu kiada vaida vitada aapi ngiaannee? 46 tuduu rikiada iya sai
tunoo: Ai, mo ta rikiaunnano tauraa hama vaidi voovoono aa vaidi aavo
tii kua aavaa roosiima tiivaivee, 47 tuduu rikiada Farisaiya iya tunoo:
Ivo ngiiitaata ngii unnakuainno tiinnee? 48 Ti nnoonnaiyakidiriaata
Farisaiyakidiriaatama dee vaidi voovoono innara kutaavaivee tiinnee?
Hameetavee. 49 Aa kumina gioonna kiaapu aaya kua mmaanna tuu
kuaivaa hama rikiaiya Anutuuqo irisai maisaivaa iya mmiivaivee,
50 tuduu rikioo Farisaiyakidiri duu vaidi voovai nnutuuvo Nikotimaaso
vaa tauraa Yisuunnaata kua tira vaidivoono iya tunoo: 51 Ta titi kua
mmaanna tiraivaudiri hama vaidi voovoono tomeda iiraivaa irisaivaa
tauraananaa kati inna mmaara kua yeena rau kiada inna mmiaaravai.
Ta kua pinaana inna yapa kiada kua oyaivaara arinaima inna rikiada
inna tomedaivaa irisaivaara kua yeena rau kiada inna mmiaaravaivee,
52-53 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo eetaata Karirayaa diaa
vaidikuannee? Anutuuqaa kuaivaa yaaruee tuqinnama rikiaanee. Fai a
teeno hama kaanainaravai. Hama vaidi forofetaa voovoono Karirayaadiri
nniivaivee. Farisaiyaano itaa kua tiravai.

Gioonna vaati ruaivo ari vo vaidivai tasipooduu teeravai

8 1 (Mmuakiaaya ngiari nnauki vida tara kiooduu Yisuuva taapi
Oriveetaivaura viravai. 2 Vioo vioo ivaki vauvo patauduu kava
vara ranoo nuunaira nnau pinaivakira nniravai. Ivaki nnuduu teeda
gioonna kiaapu mmuakiaa ivaki duuya innasi nuunauduu Yisuuva
hara kioo varioo kuaivaa iya kiaa mmiravai. 3 Kiaa mmioo varuduu
Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama gioonna sabi
nuairaivaa vitada Yisuunnasi nniravai. Ii gioonna ivo ari vo vaidi voovai
tasipooduu tooya inna vitada Anutuuqaa kua mmaanna kiaa mmiraiyaata
Farisaiyaatama iyasi nnuduu teeda vitada Yisuunnasi nniravai. Numa
gioonna kiaapuuya avuuvau ari mmaraa voovau kiada 4 Yisuunna tunoo:
Vitaira-o, aa gioonna vaati ruaa aavo ari vo vaidiivaa tasipaikiai teeda
vitada tiisi ngiaani ta vitada iisi ngiaunnanoo. 5 Aa gioonna aavaa
roosiivaara Musiiva ti mmaanna kua voovai ti kiaa ti mmioo tunoo:
Sikauyauvaa habati kiada innayaa kagaarikio putuaivee. Musiivaano

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

itaa kua tiravai. Eenoo aavaara dataa kuainna kiannannee? tiravai. 6 Iya
inna iida teekio ivo koonnama tinai kua pinaivaa innaki yapaaraivaara
iya itaa kua tiravai. Itaa kua tuduu rikioo Yisuuva hama iya kua sai
tirainno kookama kioo varioo ari yaaku oopuuvaadiri mmataivau fafaara
reeravai.
7 Fafaarainno varuduu iya sai ti kiaa ti mmianeeraivaara kava
kava inna yaparauduu rikioo ivo diitoo iya tunoo: Ngia hama
mminnamminnaa maisaatai voovoono ivonnaadee sikauvaa habati kioo
tauraa innayaa kagaariaivee, 8 kiaa kioo kava kookama kioo varioo ari
yaaku oopuuvaadiri mmataivau fafaara reeravai. 9 Yisuuva itaa kua tuduu
rikiada mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai yokovaiya tauraa Yisuunna
pikiada tiida viravai. Tiida vida kiooduu Yisuuva arivai nnaasu homo
ivau kookama kioo varuduu gioonnaivo homo ivau dioo vairavai. 10 Dioo
vauduu Yisuuva diitoo inna yaparainno tunoo: Gioonna-o, iya deepiida
kuaannee? Hama voovoono mmannammanna aavau dioo vainno kua
pinaivaa aiki yapainnee? 11 tuduu rikioo inna sai tunoo: Nnoonna-o,
hameeta kiaanoo, tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Neetama hama kua
pinaivaa aiki yapaunoo. Kati kuanee. Sa keenaa mminnamminnaa
maisaivaa varaanee, tiravai.)

Yisuuva gioonna kiaapu mmatayaa diaiya mmeekiavai

12 Yisuuva kava nuunaira nnau pinaivaki gioonna kiaapuuyaatama kua
tioo tunoo: Tooba subiaavo mmeekiaivo taineema na gioonna kiaapu
mmatayaa diaiya mmeekiavai variaunoo. Gioonna kiaapu voovoono ni
nnaagiai nniivo fai mmeekia taivau nnaasu kati hara kioo varioo hama
upisiivaki kuanaravaivee, 13 tuduu rikiada Farisaiya inna tunoo: Eenaidiri
aiyara itaa kua kianna kua ivo unnakuavai kiannanoo, 14 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Ai, hama na unnakuavai kiaunoo. Na niniiyara
kiau kuaivo kutaavaivee. Na ivakidiri tummuaivaata na kuanaraivaatama
vaa na tauvaara ni kuaivo kutaavaivee. Na ivakidiri tummuaivaata na
kuanaraivaatama hama ngia taavai. Vaa na tauvai. 15 Ngia mmanna
mmatayaa diaaya roosiima kuaivaa niiki yapaanoo. Hama na vaidi
voovai kuaivaa innaki yapaunoo. 16 Fai na vaidi voovaaki kuaivaa
yapaanaree tiee ni kuaivo kutaavai vainai na innaki yapaanaravai.
Fai hama neneenoo iinaravai. Ni Napoova ni titoovoono ni tasipama
iinaraivaara na kua kutaavai innaki yapaanaravai. 17 Ngii kua mmaanna
tuu kua voovai vainno tinoo: Fai taara vaidivaitana vaidi voovaaki
kuaivaa yapa kikio mmuaavau vainai ivaara ngia kiaara: Kutaavaivee,
kiaaravee. Ngii mmaanna tuu kua voovai itaa kua tiivai. 18 Na neneenoo
niniiyara kiauko ni Napoova ni titoovo niiyaraatama tiivaivee, 19 tuduu
rikiada iya inna yaparaida tunoo: I koova deevaunno variinnee? tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Hama ngia ni teeda hama ni Napoonnaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taanoo. Ngia aikiooma ni taatiri. Aikiooma ni Napoonnaata taatirivee,
tiravai.
20 Yisuuva nuunaira nnau pinaivaa aakiaivaki vo nnau sikau
yapeeraivaki dioo vainno ii kua iyauvaa iya kiaa mmuduu hama
voovoono numa inna utiravai. Hama inna suaivo nnuuvaara hama inna
utiravai.

Ngia hama na kuanaraivaki yopeema kuaaravee

21 Hama inna utuduu Yisuuva yapooma keenaa iyaata kua tioo tunoo:
Fai na ngii pikiee kuanaravai. Fai ngia niiyara buaidada teekiai hama
na ngii teenai ngia ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa tasipama
putuaaravai. Na kuanaraivaki ngia hama yopeema kuaaravee, 22 tuduu
rikiada Yutayaa vaidiiya innara tunoo: Dee kuavainno ivo tinoo: Na
kuanaraivaki ngia hama yopeema kuaaravee, tiinnee? Ivo ariinoo
ari ruputu kioo putinaraivaara itaa kua tiinnee? tiravai. 23 Tuduu
rikioo Yisuuva vo kua vooyauvaatama iya tunoo: Ngia aa aduoo
yoosinna aavaudiri diitaayavee. Na ngiau aapuuvakidiri diitauvaivee.
Ngia aa mmata aavaudiri diitaayavee. Hama na aa mmata aavaudiri
diitauvaivee. 24 Ivaaraina na ngii giaa ngii miee kiaunoo: Ngia ngiingii
mminnamminnaa maisaiyauvaa tasipama putuaaravaivee, kiaunoo. Na
ngii giaa ngii miauvo neenoovee kiauvaara fai ngia hama kutaavaivee
tiraida fai ngia ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa tasipama
putuaaravaivee, 25 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo a gioononnee?
tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na tauraa ngii giaa ngii miau
kuaivakidiri na niniiyara kiaa kuaivaa kooyaa ngii giaa ngii miauvaivee.
26 Na ngiiiyaraata ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaaraatama tinara
kuaivo airi kuayauvai vainoo. Ivo ni titoovoono kutaa tuanaavaivee.
Na ivo tii kuaivaa nnaasu gioonna kiaapuuya kiaa kookieema kiaunoo,
27 tuduu rikiada ivo ari koonnara tuuvaa hama iya rikieeravai. 28 Hama
rikiooduu Yisuuva iya tunoo: Ngia Vaidiivaa Mmaapuuvaa ngiau aapu
haara kikio rikioo ngii tinniiyauvo rusitinai na ngii giaa ngii miauvo
neenoovee kiauvaa fai ngia arinaima rikiaaravai. Hama neneenoo
yopeema nenenaidiri mmooriivaa iirama kiee ni Napoova ni giaa ni muu
kuaivaa nnaasu kiauvaa fai ngia arinaima rikiaaravai. 29 Ni titoovoono
ni tasipama varinoo. Ivo ari mmuduuya ruai mmooriivaa ni mikiai na
iikiauko ivaara ivo ni tasipama varinoo. Hama ni pikiaikiai nenevana
variaunoo, 30 tuduu rikiada gioonna kiaapu kaayauya ivo itaa kua tuuvaa
rikiada innara kutaavaivee tiravai.

Vaidiiya ngiari yaata utiraivaugiataama fai kati kuaaravai

31 Tuduu Yisuuva innara kutaavaivee tuuya tunoo: Fai ngia ni kuaivaa
rikiada iidada ngia ni nnaagiai nuaira tuanaaya variaaravai. 32 Fai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngia itaida ngia kua kutaivaa arinaima rikiakio ivaara ngii ausaiyauvo
takuasanai ngia mmamma dummukiara yoketai aataruuvaa iima rada
kati kuaaravaivee, 33 tuduu rikiada vooyaano Yisuunna sai tunoo:
Aanna ta Aaparahaamaa sidinnaidiya variaunnanoo. Hama vaidi
voovoono sikaunnaadiri yookaama kioo ti vitaivaivee. Mo aaniirainna a
kiannanoo: Fai ngii ausaiyauvo takuasanai ngia mmamma dummukiara
yoketai aataruuvaa iima rada kati kuaaravee, kiannannee? 34 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo.
Mminnamminnaa maisa varaivoono ataama varinoo. Mmoori nakaaraivo
vaidi voovai sikaunnaadiri yookaama kioo vitoo puaisa utineema
mminnamminnaa maisaivo ivaa varaivaa puaisa utivai. 35 Vaidi
voovoono sikaunnaadiri yookaama kioo vitai ngiaammuauvo hama
inna mmaapu tuanaavoono inna oyaivaki tupatupaa varinaravai. Ari
mmaapu tuanaivoono nnaasu ari oyaivaki tupatupaa varinaravai. Fai ari
mmaapuuvo ari sikaunnaadiri yookaama kioo vitai ngiaammuauya utuoo
iya tinai teeda fai iya ngiari yaata utiraiyauvunugiataama kati kuaaravee.
36 Ivaara fai na Anutuuqaa Mmaapuuvoono ngii utino ngii ausaiyauvo
takuasanai ngia kutaa tuanaa mmamma dummukiara yoketai aataruuvaa
iima rada kati kuaaravaivee. 37 Mo vaa na rikiauvai. Ngia Aaparahaamaa
sidinnaidiiya variaanoo. Mo ngia aaniivaara ni ruputu kiaara iikiaannee?
Ngia hama ni kuaivaa rikiaivaaraida ni mmaara ni ruputu kiaara
iikiaanoo. 38 Neenoo ni Napoova ni vitaikiai tauvaara kiaukai ngia ngii
gioova ngii giaa ngii miivaugiataama iikiaanoo, tiravai.

39 Tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo Aaparahaamo ti rubuungovee,
tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia kutaa tuanaa Aaparahaamaa
sidinnaidi tuanaaya variaatiri. Ngia iva uuneema mmooriiyauvaa
iikiaatirivee. 40 Na Anutuuqaasidiri kua kutaivaa rikiee ngii giaa
ngii miee variau vaidiivaa ngia ni ruputu kiaara iikiaanoo. Nnaaru
Aaparahaamo hama itau mmooriivaa iiravai. 41 Ngia ngii gioova uuneema
iikiaanoo, tuduu rikiada inna sai tunoo: Hama ta maraasoo nnaakaraya
variaunnayavee. Ti Koova mmuaavai Anutuuqo varinoo, 42 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Anutuuqo kutaa ngii Gioova varitiri. Ngia niiyara
mmuduuya ruaatirivee. Na Anutuuqaa ni oyaivaasidiri tummuaivoona
aavau na variaukai ngia hama niiyara mmuduuya ruaanoo. Hama na
nenenaidiri tiiravai. Ivoono ni titaa kiooduu tiiravai. 43 Mo ngia aaniira
na kiau kuaivaa hama rikiaannee? Ngia ni kuaivaa rikiaavo hama ngii
iikiataikiaida hama tuqinnama rikiaanoo. 44 Ngia aanna Sataangaa
uru nnaakarayavee. Ngii gioonna ausaivo iikiataivau ngiiita ngii
iikiatainoo. Ivo nnaaru nnaaru varia roo ngioo varioo vaidiiya ruputikiai
putuaa vaidivai varivai. Hama kua kutaivo innaki vaivaara hama kua
kutaa mmooriivaa iivai. Ivo unnakua tioo unnakua tira oyaivo innaki
vaivaara makemakee ari unnakua tiraivaugiataama tiivai. 45 Mo na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua kutaavai ngii giaa ngii miauvaara ngia hama ni kuaivaa rikiaanoo.
46 Mo ngiiikidiri vaa gioono ni taikiai na mminnamminnaa maisaivaa
varauvaara ngia ni kiaannee? Ai, hameetavee. Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaukai ngia aaniira hama ni kuaivaa rikiaannee? 47 Gioonna kiaapu
voovoono Anutuuqaara mmuduuya ruaivoono inna kuaivaa arinaima
rikiaivai. Ngia hama kutaa Anutuuqaara mmuduuya ruaayara tidaida
hama inna kuaivaa tuqinnama rikiaavaivee, tiravai.

Yisuuva Aaparahaamaara tiravai

48 Tuduu rikiada vaidi Yutayaiya inna sai tunoo: Ta aiyara kiaunnanoo:
A Samariaa vaidi kumimakakuavee. Mmagia maisaivo i aakiaivaki vari
vaidikuavee, kiaunnaivo ta kua kutaavaida aiyara kiaunnannee? 49 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Mo na hama mmagia maisaivo ni aakiaivaki
vari vaidivaivee. Na ni Napoonna mmooriivaa yoketaama varauko inna
nnutuuvo ngiau aapu kuaikiai ngiengieenooda niiyara maisa vaidivaivee
kiaanoo. 50 Na nini nnutuuvaa ngiau aapu yapaanaraivaara hama na
iikiaunoo. Mmuaavoono ni nnutuuvaa ngiau aapu yapaanaraivo varinoo.
Ivoono kua pinaivaara diraivovee. 51 Na kua kutaavai ngii giaa ngii
miaunoo. Fai gioonna kiaapu voovoono ni kuaivaa rikioo puaisakama
utuoo iinnonno fai hama putinaravaivee, tiravai.
52 Tuduu rikiada vaidi Yutayaiya inna sai tunoo: Aanna vaa ta
taunnanoo. A kutaa mmagia maisaivo i aakiaivaki vari vaidikuavee. Vaa
Aaparahaamo putuduu vaidi forofetaiyaatama putiravai. Mo a kiannanoo:
Fai gioonna kiaapu voovoono ni kuaivaa rikioo puaisakama utuoo
iinnonno fai hama putinaravaivee, kiannanoo. 53 Vaa nnaaru ti rubuungo
Aaparahaamo putiravai. A innara kiannanoo: Vaa na inna yaataraunoo,
kiannannee? Vaa forofetaiyaatama putiravai. A yaata utuee giaa roosiima
varinarainna kiannannee? 54 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na nini
nnutuuvaa ngiau aapu yapa kiautiri. Kuminavai vaitirivee. Ni nnutuuvaa
ngiau aapu yapaivo inna ni Napoova Anutuuqovee. Ngia innaraida ti
Anutuuqovee tidaida 55 mo ngia hama inna teeda rikiaavai. Vaa na
inna tee rikiauvai. Fai na hama inna tee rikiauvaivee tiee ngii roosiima
unnakua vaidivai varinaravai. Vaa na inna tee rikieenaina na inna
kuaivaa rikiee puaisakama utuee iikiaunoo. 56 Na mmatayaa tiee varinara
suaivaa ngii rubuungo Aaparahaamo ivaa taanaraivaara sirigairavai. Vaa
ivo ivaa too sirigairavaivee, tiravai.
57 Tuduu rikiada vaidi Yutayaiya inna sai tunoo: Hama i nuanuuvo
taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo vo vaidivai yaakuuvaitana
(50) vaivaivee. Aa a nau karaasa a variannaikuainna kiannanoo: Vaa
na Aaparahaamaa tauvaivee, kiannanoo, 58 tuduu rikioo Yisuuva iya
sai tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Aaparahaamo
hama varuu suaivaki neenanaa variravai. Variaivoona aanna homo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

na variaunoo, 59 tuduu rikiada iya sikauyauvaa habati kiada innayaa
kagaariaara uuduu rikioo Yisuuva hataumakinaadiri nuunaira nnau
pinaivaa pikioo mmaanai vioo kieeravai.

Vaidi avu huruutauvaa Yisuuva tuqinneeravai

9 1 Yisuuva ari ngiaammuauyaatama vidada oro tooduu vaidiivo
ari kaanaa ausaivakidiri avu huruutauvo iya too vauduu teeda
2 ari ngiaammuauya inna tunoo: Vitaira-o, gioono mminnamminnaa
maisaivaa varaivaara aa vaidi aavo ari kaanaa ausaivakidiri avuuvo
huruutainnee? Vara ariinoo mminnamminnaa maisaivaa varaivaara inna
avuuvo huruutainnee? Vara ari kaano koovaitanaano mminnamminnaa
maisaivaa varaivaara inna avuuvo huruutainnee? 3 tuduu rikioo Yisuuva
iya kuaivaa sai tunoo: Hama ariinoo mminnamminnaa maisaivaa
varooduu inna avuuvo huruutairavai. Hama ari kaano koovaitana
mminnamminnaa maisaivaa varooduu inna avuuvo huruutairavai.
Anutuuqo inna tino rikioo inna avuuvo kava teeno inna variraivaki
Anutuuqaa yaagueeqaivo kooyaa vakiaiveeraivaara ari kaanaa
ausaivakidiri inna avuuvo huruutairavai. 4 Suaivo homo ikiannavai
vaikiai ivo ni titooduu na tummuaivaa mmooriiyauvaa ta iikiaaravai.
Heenaivo ngioo varinoo. Heenaivo nnino rikioo hama gioonna kiaapu
voovoono fai mmooriivaa iinaravai. 5 Homo na mmatayaa variau suaivaki
tooba subiaavo mmeekiaivo taineema na gioonna kiaapu mmatayaa
diaiya mmeekiavai variaunoo. 6 Yisuuva itaa kua kiaa kioo mmataivau
kuaanuuvaa visi kioo mmataivaata kuaanuuvaatama hanigiaanigieema
kioo habara kioo vaidiivaa avuuvaitanau siikairavai. 7 Siikama kioo
inna tunoo: Viee viee oro nnoori haruunga Siruaama ivakidiri ai
avuuvaitana finianee, tiravai. Nnoori haruunga Siruaama nnutuuvaa
oyaivo tunoo: Titeeravaivee, tiravai. Yisuuva inna tuduu rikioo oro
nnoori haruungaivakidiri ari avuuvaitana fini kiooduu inna avuuvaitana
yoketauduu kati taa roo kava vara ranoo nniravai.

8 Nnuduu ari seenaiyaatama vaa tauraa ivo ngiaaru tuduu tooyaatama
innara tunoo: Ai, aa vaidi aavo tauraa ngiaaru tira vaidiivonnee? 9 tuduu
vooyaano tunoo: Ivovee, tuduu vooyaano tunoo: Ai, hama ivovee. Kati
innanikaraivaivee, tuduu rikioo vaidiivo ariinoo tunoo: Mo aanna na
ivoona iikiaunoo, 10 tuduu rikiada iya inna yaparaida tunoo: Ai, mo a
dataama kiaannanoonno i avuuvo tainnee? 11 tuduu rikioo ivo tunoo:
Vaidiivaa nnutuuvo Yisuuva ivaano mmataivaata ari kuaanuuvaatama
hanigiaanigieema kioo ni avuuvaitanau siikama kioo ni tinoo: Oro
nnoori haruunga Siruaamadiri ai avuuvaitana finianee, tikiai na oro
nnooriivakidiri fini kiauko ni avuuvo taivaivee, 12 tuduu rikiada iya inna
yaparaida tunoo: Mo ivo deevakiinno variinnee? tuduu rikioo sai tunoo:
Hama neeta tauvaivee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva avu huruutauvaa tuqinnoovaara Farisaiya tiravai

13 Tuduu vaa tauraa inna avu huruutauvaa Yisuuva tuqinnoovaa ari
seenaiya vitada Farisaiyasi viravai. 14 Ii suai ivaki Yisuuva mmataivaadiri
vaidiivaa avuuvaitanau siikauduu inna avuuvo too suaivaki Yutayaiya
kati varira suaivai vairavai. 15 Vauvaara Farisaiya vaidiivaa yaparaida
tunoo: Dataama kieenna ai avuuvaa yoketaama taannannee? tuduu rikioo
ivo iya sai tunoo: Ivoono mmataivaa ni avuuvaitanau siikama kiooduu
na fini kiaaduu ni avuuvo teeravaivee, 16 tuduu rikiada Farisai vooyaano
tunoo: Aa vaidi aavo hama kati varira suai aataruuyauvaa arinaima
too iivaara ivo hama Anutuuqaasidiri tiivaivee, tuduu vooyaano tunoo:
Hama mminnamminnaa maisa varai vaidivoono Anutuuqaa mmoori ari
vookarai atai aayauvaa iinoo. Iya itaa kua kiaa kiada vooyaano vo yaata
utiravai yaata utuduu vooyaano vo yaata utiravai voovaugiataama yaata
utiravai.
17 Ivaara Farisaiya kava inna yaparaida tunoo: A kiannanoo: Iva ni
avuuvaa tuqinnaivaivee, kiaa innara dataa kuainna kiannannee? tuduu
rikioo iya sai tunoo: Ivo forofetaavaivee, 18 tuduu Yutayaa vaidiiya
tauraa ivo avu huruutavai varioo nnaagiai yoketaama varuuvaara
hama kutaavaivee kiaa kiada ari kaano koovaitanaara aayanna tuduu
nnuduu 19 ivaitana yaparaida tunoo: Aanna ngii maapuvainnee? Ngia
innara kiaanoo: Ta avu huruutavai mmataunnavaivee, kiaavainnee? Mo
dataakiaavo aanna inna avuuvo tainnee? 20 tuduu rikiada ivaitana iya
sai tunoo: Vaa ta taunnanoo. Aanna ti mmaapuvai. Ta avu huruutavai
inna mmata kieeravai. 21 Makee inna avuuvo taivaara hama teeta teeda
rikiaunnavaivee. Ari deevoono inna avuuvaa tuqinnaivaa hama teeta
teeda rikiaunnavaivee. Inna yaparakiatee. Vaa ivo yokeevaivee. Fai
ivo ariinoo ngii giaa ngii minaravaivee. 22 Yutayaiyara aatuuda kaano
koovaitana itaa kua tiravai. Vaa Yutayaa vaidiiya kua yeena rau kiada
tunoo: Fai gioonna kiaapu voovoono Yisuunnara kooyaa Anutuuqo
mmataama kioo vaidiivovee tinai fai itaa kua tii gioonna kiaapuuvo
nuunaira nnauvaki vivoora kiaa ta ooqoo kiaaravaivee. 23 Iya itaa
kua tuuvaara ari kaano koovaitana quiivaqaivaa tida tunoo: Vaa ivo
yokeevaivee. Inna yaparakiatee, tiravai.
24 Kava vooneetu Farisaiya vaa tauraa avu huruutauvaara
aayanna rooduu nnuduu inna tunoo: Anutuuqaa kua kutaivaa
tinaraivaara kutaavaivee kianee. Vaa ta taunnavai. Ii vaidi ivo vaa
mminnamminnaa maisaivaa varaivaivee, 25 tuduu rikioo iya sai tunoo:
Ivo mminnamminnaa maisaivaa varaivainnee? Vara hama varaivainnee?
Hama neeta tauvaivee. Mmuaa mmoorivai vaa na tauvai. Tauraa na avu
huruutavai variauvai. Aanna makee ni avuuvaa na yoketaama taunoo,
26 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ivo aaniivai i iivainnee? Dataama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kioo i avuuvaa iikiainna a taannanoo, 27 tuduu rikioo ivo iya sai tunoo:
Mo vaa na ngii giaa ngii miaukai hama ngia rikiaanoo. Mo aaniira ngia
kava ivaa rikiaaraida ni yaparakiaannee? Mo ngieeta inna nnaagiaivau
ngii nookiatainnee? Ngia ivaaraida ni yaparakiaannee? 28 tuduu rikiada
innara nnannatooduu tunoo: A inna nnaagiai nuairaikuavee. Ta Musiinna
nnaagiai nuairaiyavee. 29 Anutuuqo Musiinnaata kua tuuvaa vaa ta
rikiaunnavai. Aa vaidi aavaara ta kiaunnanoo: Deedaadiri nniivainnee?
kiaunnanoo, 30 tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Ni noonnaata mmaapuvee.
Na rikiauko ngii kuaivo ari vookarainoo. Iva vaa ni avuuvaa tuqinnaikiai
na ni avuuvaa taukai ngia iva ii mmoori oyaivaa hama tuqinnama
taanoo. 31 Vaa ta rikiaunnavai. Vaidi kaayau mminnamminnaa maisa
varaivaa hama Anutuuqo inna kuaivaa rikiaivai. Vaidi voovoono ari
ausa mmuduuyaivaa Anutuuqaa mmioo inna kuaivaa tuqinnama
rikioo iivaa Anutuuqo inna kuaivaa rikiaivai. 32 Ngiau mmataivaa uu
suaivakidiri ngioo ngioo numa aanna makee ta variaunna suaivaki vaidi
voovai mmatoo suaivakidiri avu huruutavai varuuvaa vaidi voovoono
inna avuuvaa tuqinneeraivaara hama ta rikiaunnanoo. 33 Aa vaidi
aavo hama Anutuuqaasidiri tiitiri. Vo mmoori vo mmooriivaa hama
yopeema iitirivee, 34 tuduu rikiada Yutayaa vaidiiya inna sai tunoo: I
kaano koovaitana mminnamminnaa maisa suvuauvaitanaano meediyaa
i mmata kiookuaano a yokeenna mminnamminnaa maisaivaa tasipama
variee aanna makee a ti vitainarannee? Hama yopeema ti vitainaravee,
kiaa kiada nuunaira nnau pinaivakidiri inna vitada mmaanai kiada ivaki
kava nuaivoora inna ooqoo tiravai.

Hama ausa hanigieeraiya avu huruutaiya roosiima variaavai

35 Iya inna mmaanai titoo kuaivaa Yisuuva rikioo innara buaama roo
tooduu inna too vauduu too inna tunoo: A Vaidiivaa Mmaapuuvaara
kutaavaivee kiannannee? 36 tuduu rikioo vaidiivo inna sai tunoo:
Nnoonna-o, inna gioononnee? Innara ni giaa ni minai fai na innara
kutaavaivee tinaravee, 37 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Vaa a inna
taannakuavee. Na aanna ivoona aita kua kiaunoo, 38 tuduu rikioo ivo
inna sai tunoo: Ni Udaanga-o, na aiyara kutaavaivee kiaunoo, kiaa kioo
pinaama innara mmuduuya ruoo innara yoketairavai.
39 Innara yoketauduu Yisuuva tunoo: Gioonna kiaapu mmatayaa
variaiya yaparainaraivaara na tiiravai. Avu huruutaiya fai tuqinnama
teekiai avu tuqinnama taiya avu huruutaiya roosiima variateeraivaara
na iya yaparainaraivaara tiiravaivee, 40 tuduu rikiada Farisai vaidi vooya
inna tasipama duuyaano inna kuaivaa rikiada inna yapara rida tunoo: A
tiiyarainna kiannannee? Teeta avu huruuta kiaunnaya variaunnannee?
41 tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia avu huruuta kiaaya variaatiri.
Hama mminnamminnaa maisaiyauvaara mmannammanna ngii

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuaararaitirivee. Ngia kiaanoo: Ta tuqinnama taunnanoo, kiaivaaraida mminnamminnaa maisaiyauvaara homo ngii mmuaararainoo, tiravai.

Yisuuva sipisiipa hanikiaivaudiri mmataama kioo tiravai

10 1 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Vaidi voovoono hama puara sipisiipaiya hanikia keegiaidaadiri virainno hanikia vovaatadaadiri karoo kuaivoono inna mmuara vareera vaidivaivee. 2 Keegiaidaadiri kuai vaidiivoono inna puarara haitatuura vaidivai. 3 Puarara haitatuuraivoono nnikio sipura haitatuura vaidiivo innara sipuuvaa hatuaa kiaikio ivo ari sipisiipaiya nnutuuyauvaa tikiai rikiada inna avaivaa arinaima rikiada innasi ngiaavo ivo iya vitoo mmaanai kuaivai. 4 Vioo ari sipisiipa mmuakiaayara tikiai mmaanai kuaavo ivo iya tauraa kuaikiai iya inna avaivaa arinaima rikiaivaara inna nnaagiai kuaavai. 5 Hama ari vo vaidi voovoono tikiai rikiada inna nnaagiai kuaavai. Hama iya inna avaivaa arinaima rikiaivaara iya innara aatuuda ngiari taivau kuaavaivee, tiravai.

6 Yisuuva ii kua ivaudiri mmataama kioo tuduu iya hama oyaivaa arinaima rikieeravai.

Yisuuva sipisiipaiyara yoketaama haitatuuraivovee

7 Hama rikiooduu Yisuuva kava iya tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Neenoo puara sipisiipaiya hanikiaivaa keegia sipuuvoona iikiaunoo. 8 Ni tauraa varuu vaidiiya tuduu hama puara sipisiipaiya iya avaiyauvaa rikieeravai. Iya mmuara vareera vaidiiya roosuuvaara hama iya avaiyauvaa rikieeravai. 9 Neenoo sipuvai. Fai gioonna kiaapu voovoono niikinaadiri nnino Anutuuqo inna vitoo yoketaivau yapaanaravai. Fai ivo aakiaana vioo kava mmaanai yeennaivaara vioo ngioonno varioo yeennaivaa nnaanaravai. 10 Mmuara vareera vaidiivoono numa mmuara varoo ruputinai putikio maisamaisai mmooriivaa iya iinaraivaara nniivai. Neenoo iya tupatupaa variraivaa varada yoketayoketaama variateeraivaara ngiauvaivee.

11 Sipisiipaiyara yoketaama haitatuuraivo neenoovee. Yoketaama haitatuuraivoono ari sipisiipaiyauvaara yaata utuoo iyara putinaraivaara hama aatuunaravai. Fai putinaravai. 12 Fai vaidi voovoono sipisiipara haitatuura mmooriivaara sikau irisaivaa vareeraivoono hama sipisiipara haitatuura tuanaavai varioo hama ivo sipisiipa nakaaraavoonora tuoo fai mmararaa avaikaraivo fai nnino rikioo ari taivau aatu kuanaravai. Vioo kino rikioo fai mmararaa avaikaraivo ngioo sipisiipaiya guaraatino gutinai vida raubiriikiaaravai. 13 Vaidiivo sikau irisai varaanaraivaara nnaasu sipisiipaiyara haitatuunno hama sipisiipaiyara mmuduuya ruaivaara ari taivau aatu kuaivai. 14-15 Sipisiipaiyara yoketaama haitatuuraivo neenoovee. Ni Napoova arinaima ni taikiai na arinaima

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inna tauneema na ni sipisiipaiya arinaima taukai iya arinaima ni taavai.
Fai na iyara putinaravai. 16 Na ni sipisiipa vooyauvai aa hanikia aavaki
hama variaiyaatama fai na iyaatama vitee nninai iya ni avaivaa rikiada
iyaatama mmuaavau varikiai neenoo mmuaavoono haitatuuraivoono
iyara haitatuunaravai.
17 Na putinaraivaara ee-oo kiauvaara ni Napoova niiyara mmuduuya
ruaivai. Na putuee kava diitee varinaraivaara na aikiooma putinaraivaara
ee-oo kiaunoo. 18 Hama vaidi voovoono ni tinai na putinaravai. Neneenoo
tiee putinaravai. Putinaraivaara ee-oo tiee kava diitee varinaraivaara
ee-oo tira yaagueeqaivo niiki vainoo. Aa kua aavaa ni Napoova tikiai na
rikiauvaivee, tiravai.
19 Yisuuva itaa kua tuuvaara kava Yutayaa vaidi vooyaano vo yaata
utiravai yaata utuduu vooyaano vo yaata utiravai voovaugiataama yaata
utiravai. 20 Vooyaano tunoo: Mmagia maisaivo inna aakiaaki hara kioo
varinoo. Ivo yaata duunavai. Ngia aaniira inna kuaivaa rikiaannee?
21 tuduu vooyaano tunoo: Mo mmagia maisaivo vaidi aakiaana varitiri.
Hama itaa kua tiitirivee. Mo dataama mmagia maisaivo vaidi avu
huruutaivaa tino rikioo avuuvaa taanarannee? Hama yopeemavee. Iya
itaa kua tiravai.

Yutayaiya Yisuunna kuaivaa rikiada unnakuavaivee tiravai

22 Yutayaa gioonna kiaapuuya Yerusareemaivaki buusa voovai nnaara
suaivo vainima nninoo. Ii buusa ivaa nnutuuvo Anutuuqaa Nnauvaara
Yoketaira buusavai. Ii suai ivo vati rira suaivai. 23 Nuunaira nnau pinaivaa
haayaivaa nnutuuvo Soromoonaa Nnau Haayaivaki Yisuuva nuainno
varuduu 24 Yutayaa vaidi vooya numa inna ututuuma kiada inna yaparaida
tunoo: Ta ti rikiaatai kuaivaa a homoonna hokobama hatauma kiee
iikiannannee? Nnaaru Yutayaiyara Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo
aanna a ikuannee? Kooyaa ti kiaa ti mminai ta rikiaaravaivee, 25 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaa na ngii giaa ngii miaukai ngia hama
ivaara kua kutaavaivee kiaanoo. Ni Napoova ni giaa ni muuvaugiataama
na ari vookara ari vookarai mmooriiyauvaa iikiaunoo. Inna ni
mmooriiyauvoono niiyara kooyaa ngii vitainoo. 26 Ngia hama ni puara
sipisiipa tuanaaya variaivaaraida hama ngia niiyara kutaavaivee kiaanoo.
27 Ni puara sipisiipaiya ni kuaivaa rikiaiya na tuqinnama taukai ni nnaagiai
ngiaavai. 28 Ngiaani na tupatupaa variraivaa iya mminai fai hama ikiaivaki
kuaaravai. Hama vaidi voovoono yopeema niisidiri guaraatino iya ravisi
vitaanaravai. 29 Ni Napoovaano iya ni miivoono mmuakiaaya yaataraivai.
Ivaara hama vaidi voovoono yopeema numa ni Napoonnasidiri iya ravisi
vitaanaravai. 30 Ni Napoovaata neetama mmuaavaitanavee, tiravai.
31 Tuduu rikiada Yutayaa vaidiiya kava sikauyauvaa habati kiada
innasi kagaariaara uuduu 32 Yisuuva iya tunoo: Na kaayau yoketaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmooriiyauvaa ni Napoova ni muduu iikiaiyauvaina iikiaunoo. Mo ngia
ivaki taavo datai mmoorivaara ngia yaata utida sikauyauvaa habati
kiada niisi kagaariaara iikiaannee? 33 tuduu rikiada vaidi Yutayaiya
inna sai tunoo: Hama iqii mmoori yoketaa iyauvaa a iikiannaiyauvaara
ta sikauyauvaa habati kiada aiyaa kagaariaara iikiaunnanoo. A
Anutuuqaara kua maisaivaa kiannaivaara ta sikauyauvaa habati kiada
aiyaa kagaariaara iikiaunnanoo. A mmanna vaidi aakuaanoonna
eenoo aiyara kiannanoo: Neenoo Anutuuqovee, kiannanoo. Ivaaraida
ta sikauyauvaa habati kiada aiyaa kagaariaara iikiaunnanoo, 34 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngii mmaanna tuu kuaivaki kua fafaara
voovai vainoo. Anutuuqo kua pinaivaara dira kieeta vaidiiyara tunoo:
Ngia anutuuya variaanoo, tiravai. 35 Vaa ta rikiaunnanoo. Anutuuqaa kua
fafaara roo kuaivaki vai kuaivo tupatupaa kutaa kuavai vaivai. Nnaaru
Anutuuqo ari kuaivaa kiaa mmuuyara tunoo: Anutuuyavee, tiravai.
36 Mo niiyara ngia dataikiaida kiaannee? Anutuuqoono ni mmataama
kioo ni titooduu na mmatayaa tiiravai. Na niniiyara Anutuuqaa
Mmaapuvaivee kiauvaaraida ngia niiyara kiaanoo: A Anutuuqaara kua
maisaivaa kiannanoo, kiaannee? 37 Na hama ni Napoonna mmooriiyauvaa
iinai ngia sa niiyara kutaavaivee kiatee. 38 Fai na kutaa ni Napoonna
mmooriiyauvaa iinai ngia hama niiyara kutaavaivee ngii kiatainai ni
mmooriiyauvaara inna aikioo kutaavaivee kiatee. Ni Napoova niiki
varikiai na innaki variauvaara arinaima teeda rikiaateeraivaara na iikiau
mmooriiyauvaa teeda kutaavaivee kiatee, 39 tuduu rikiada iya keenaa
inna utuaara uuduu ivo hataumakinaa ari toovau viravai.

40 Nnoori Yorotaana sainai tauraa Yuvuaano gioonna kiaapuuya nnoori
apuu yoosinnaivaki Yisuuva oro ivaki hara kioo variravai. 41 Ivaki hara
kioo varuduu kaayau gioonna kiaapuuya innasi nniravai. Numa varida
ngiariita ngiariita kua tida tunoo: Hama Yuvuaano Anutuuqaa mmoori
ari vookarauyauvaa iiravai. Aa vaidi aavaara Yuvuaano mmuakiaa
kuavai tuuvoono kutaavai vainoo. 42 Iya itaa kua tuduu kaayau gioonna
kiaapu ivaki varuuya Yisuunnara kutaavaivee tiravai.

Rasaruuso putuuvakidiri Yisuuva tuduu diiteeravai

11 1 Vaidi voovai nnutuuvo Rasaruuso yoosinna Betaniaa diaa
vaidivai varuuvoono pinaa nniitareeravai vareeravai. Mariaaya
Mataaya nnunna nnayoovaitana ii yoosinna Betaniaa ivaki variravai.
2 Ii gioonna Mariaava ivoono heenna suuya suuda yoketaa vuuvaara
pinaa sikau kagaari kioo varoo Yisuunna yukuuvaitanau tusaa siikama
kioo ari kieeta yaasiivaadiri rugoovoota ari nnayaavaatama ii yoosinna
ivaki variravai. Ngiari vayaava Rasaruuso pinaa nniitareeraivaa
varooduu teeda 3 nnunna nnayoovaitana ngiaammuau voovai titada
tunoo: Oro Yisuunna kianee: Udaanga-o, vaa a vaidi innara pinaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuduuya riraivo pinaa nniitareeraivaa varainoo, kianee, 4 tuduu
rikioo oro Yisuunna kiaa mmuduu rikioo tunoo: Ii nniitarai ivaa varaivo
fai inna raputino hama eeyaara putinaravai. Ivo putinaraivo hama
kati putinaravaivee. Gioonna kiaapuuya Anutuuqaara kua yoketaivaa
tida inna Mmaapuuvaaraatama kua yoketaivaa kiaaraivaara fai ivo
putinaravaivee, tiravai.
5 Yisuuva Mataannaraatama ari nnunnaivaa Mariaannaraata
Rasaruusaaraatama pinaama mmuduuya riravai. 6 Mmuduuya ruoo
Rasaruuso pinaa nniitaroo kuaivaa rikioonnaata ari varuu yoosinnaivaki
varuduu taara suaivaitana taikeeravai. 7 Taika kiooduu rikioo Yisuuva
ari ngiaammuauya tunoo: Nnikiai ta kava vara ranada Yutayaa
yoosinnaivaki kuaaravee, 8 tuduu rikiada ari ngiaammuauya inna sai
tunoo: Vitaira-o, aa heena Yutayaiya sikau habati aiyaa kagaariaara
kiaipinnainni a kava kuanarainna kiannannee? 9 tuduu rikioo Yisuuva iya
sai tunoo: Mo mmuaa suaivau yaakuuvaitana yukukidiri taarama suaivo
vainoo. Ii suai iyauvunu suaivo mmannammanna taikiokio yapooma
heenaivai. Itaama vaivaara gioonna kiaapu voovoono suaivau nuainno
fai hama harurinaravai. Ivo mmataivo koo pataivau avuuvaa taa roo
nuaivaara hama harurinaravai. 10 Gioonna kiaapu voovoono heenaivaki
nuainno fai harurinaravai. Hama mmataivo koo pataivau nuaivaara
harurinaravaivee. Yisuuva ari putinara suaivo hama vainima vauvaara
itaa kua tiravai. 11 Kiaa kioo kava ivo iya tunoo: Ti seena Rasaruuso
vaa vuru vaivaivee. Fai na viee inna yuruunaravaivee, 12 tuduu rikiada
ari ngiaammuauya inna tunoo: Udaanga-o, ivo ari kati vuru vainno fai
ariinoo diitoo hara kioo varinaravaivee, 13 kiaa kiada Yisuuva Rasaruuso
vaa putuu kuaivaa iya kiaa mmuuvaara hama tuqinnama rikieeraida iya
yaata utida tunoo: Ari kati ivo vuru vaivaarainno aavo itaa kua tinoo.
14 Iya itaama yaata utida tuduu rikioo Yisuuva kooyaa iya kiaa mmioo
tunoo: Kutaa vaa Rasaruuso putivai. 15 Itaama vaikiai na ngiiiyara
yaata utuee hama na inna tasipama variauvaara ni yoketainoo. Ngia
niiyara kutaavaivee kiateeraivaara na hama inna tasipama variauvaara
ni yoketainoo. Nnikiai ta innasi kuaaravaivee, 16 tuduu Tumaasaa
ari seenaiyaano innara tuu nnutu vuaivo Gaabivaano ari seena
ngiaammuauya tunoo: Nnikiai teetama vida ti vitairaivaa tasipama
putuaaraivaara kuaaravee, tiravai.

Putuaiya diiteeraivaaraata tupatupaa variraivaaraatama Yisuuva tiravai

17 Yisuuva yoosinnaivaki ngioo varioo rikiooduu vaa Rasaruuso putuoo
mmata nnauvaki taarama taarama suai vauvaara iya inna kiaa mmuduu
rikieeravai. 18 Ii yoosinna ivaa nnutuuvo Betaniaa ivo Yerusareema
vainima kiisama oro ngieerama vaira yoosinnavai. 19 Kiisama ngieerama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vauvaara kaayau Yutayaa gioonna kiaapuuya Mataaya Mariaayasi
viravai. Innidana ausaivaitana mmuaararoovo taikaiveera ivaitanaasi
viravai.
20 Mataava Yisuuva nninara kuaivaa rikioo inna sunaanara vuduu
Mariaava nnauvaki hara kioo variravai. 21 Varuduu Mataava oro
Yisuunna tunoo: Udaanga-o, e aavaki variannatiri. Hama ni vaavova
putitirivee. 22 Mo vaa na taunoo. Fai makee eenoo Anutuuqaa yaparaino
fai ivoono a yaparakiannaivaa i mminaravaivee, 23 tuduu rikioo Yisuuva
inna sai tunoo: Fai i vayaava kava diitaanaravaivee, 24 tuduu rikioo
Mataava inna sai tunoo: Vaa na rikiaunoo. Fai suai nnaagiai gioonna
kiaapu putuaiya kava diitaara suaivaki ivootama iya tasipama kava
diitaanaravaivee, 25 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Gioonna kiaapu
voovoono putuoo kava diitaanaraivaa na nakaaraivovee. Gioonna kiaapu
voovoono tupatupaa variraivaa varaanaraivaa na nakaaraivovee. Fai
gioonna kiaapu voovoono niiyara kutaavaivee tiivo putino vaidi kaanaivo
tupatupaa varinaravai. 26 Fai gioonna kiaapu voovoono hama putirainno
hara kioo varioo niiyara kutaavaivee tiivo fai tupatupaa varinaravai. A
ivaara kua kutaavaiveenna kiannannee? Vara a ivaara unnakuavaiveenna
kiannannee? 27 tuduu rikioo Mataava inna sai tunoo: Yo, Udaanga-o,
nnaaru Anutuuqo ari Mmaapuuvaa mmataama kioo mmatayaa kuanee
tuuvo aanna ivoonna a iikiannanoo. Na ivaaraina kutaavaivee kiaunoo,
tiravai.

Yisuuva rateeravai

28 Mataava kiaa kioo kava vara ranoo numa ari nnunna Mariaannaata
vitoo oro mmaraa tonai voovau dioo vainno tunoo: Vitairaivo vaa aavaki
nniivo aiyara tinoo, 29 tuduu rikioo akiairauduu innasi viravai. 30 Vuduu
Yisuuva hama vaama kioo yoosinnaivaki nnirama kioo homo Mataava
innaata kua tuuvaki dioo vairavai. 31 Dioo vauduu Yutayaa gioonna
kiaapuuya Mariaanna nnauvaki inna ausa mmuaararaivo taikaiveera
inna tasipama varuuya tooduu ivo makee tuduu diitoo mmaanai
vuduu teeda iyaatama diitada inna nnaagiaivau viravai. Mariaava
diitoo vuuvaara iya yaata utida tunoo: Rasaruusaa mmata nnauvau
rataanarainno ivo kuainoo, kiaa kiada iyaatama inna nnaagiaivau
viravai.
32 Yisuuva duuvaki Mariaava oro too vioo varoo inna yuku oyaivaki
vairavai. Vainno tunoo: Udaanga-o, boo, mo a aavaki varunnatiri. Ni
vaavova hama pututirivee, 33 tuduu rikioo Yisuuva Mariaava ratoo
varuuvaa too Yutayaa gioonna kiaapu inna tasipama nnuuyaatama ratada
varuuvaa tooduu inna ausa vuatinniivo hanigioo ari vo ausa vuatinnivai
vairavai. 34 Vauduu ivo iya yaparainno tunoo: Mo ngia deevaki inna
haukieeravainnee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Udaanga-o, a numa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taanee, 35 tuduu Yisuuva rateeravai. 36 Ratooduu teeda gioonna kiaapu
Yutayaiya tunoo: Ai, inna taatee. Ivo pinaama Rasaruusaara mmuduuya
ruoo innara ratainoo, 37 tuduu rikiada vooyaano tunoo: Iva inna aikiooma
vaidi avu maisaivaa tuqinnooduu rikioo ivo avuuvaa teeravai. Iva aavau
hara kioo varutiri. Rasaruuso hama pututirivee, tiravai.

Yisuuva Rasaruusaa tuduu kava diiteeravai

38 Tuduu Yisuunna ausa vuatinniivo kava hanigioo ari vo ausa
vuatinnivai vairavai. Vauduu rikioo ivo vioo vioo oro mmata nnauvaki
tooduu vaa iya Rasaruusaa oonauvaki hau kiada sikau sipuuvaadiri rau
kieeravai. 39 Rau kiooduu too tunoo: Sikau sipuuvaa hatuaa kiaatee,
tuduu rikioo vaidi putuuvaa nnunna Mataavaano Yisuunna sai tunoo:
Ai, Udaanga-o, vaa maisa suudaivo kuaivaivee. Vaa ivo putii suaivo
taarama taarama suai heena taika kiaivaivee, 40 tuduu rikioo Yisuuva
inna tunoo: Vaa na i kiaa i mmiauvaivee. A niiyara kutaavaivee tiee fai
Anutuuqaa mmoori ari vookaraivaa a taanaravaivee, 41 tuduu iya sikau
sipuuvaa hatuaa kiooduu Yisuuva ngiau aapu reeri too vainno tunoo: Ni
Napoo-o, a ni kuaivaa rikiaannaivaara na aiyara yoketaavaivee kiaunoo.
42 Vaa na rikiaunoo. A mmuakiaa suai ni kuaivaa rikiaannavai. Aa na
tinara kua aavaa hama niniiyara tinaravai. Gioonna kiaapu aavaki diaiya
a ni titoovaara kutaavaivee kiateeraivaara na tinaravaivee, 43 kiaa kioo
kuaivaa pinaama aayanna roo tunoo: Rasaruuso tummuanee, 44 tuduu
rikioo vaa putuuvo diitoo ivakidiri tiiravai. Inna yuku yaakuuvaa buruqa
yeenaivaadiri purupuruuma kioovaata tinniivau buruqa rummua apu
kioovaatama diitoo tiiravai. Tuuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Innayaadiri
yeenayaanaiyauvaa rukuasaa kikio kuaivee, tiravai.

Vaidiiya Yisuunna mmaara kua kiaa yeena rairavai
(Matai 26:1-5; Marakaa 14:1-2; Rukaaso 22:1-2)

45 Tuduu rikiada gioonna kiaapu Yutayaa vooya vaa Mariaanna
tasipama nnuuya Yisuuva uu mmooriivaa teeda innara kutaavaivee
tiravai. 46 Tuduu vooya vaidi Farisaiyasi vida Yisuuva uu mmooriivaara
iya kiaa mmiravai. 47 Kiaa mmuduu rikiada vaidi Anutuuqaara kati
puara hudeera kieetaiyaata Farisaiyaatama nuunaida vaidi kua yeena
rairaiyasi vida nuunaida varida kuakuaakuaiyauvaa tida tunoo: Mo ta
dataama iikiaarannee? Aqaa vaidi aavo kaayau Anutuuqaa mmoori ari
vookara ari vookaraiyauvaa iivaivee. 48 Fai ta teeda pikikio aa mmoori
aavaa mmannammanna yaagueeqama kioo iinai rikiada fai mmuakiaa
gioonna kiaapuuya innara kutaavaivee kiaaravai. Fai ta itaikiai rikiada ti
kieeta nnoonna yoosinna Rooma variaiya ngiari ngiaammuau rapiraiya
titakiai nnida fai ti nuunaira nnau pinaivaa havarata raubiriima kiada
tiita ruputu taika kikio fai hama ti nnutuaatainaravaivee, 49 tuduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikioo iyakidiri ii nuanu ivaki Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi
kieeta tuanaivaa nnutuuvo Kayapaava tunoo: Ngia kumimakayavee.
50 Hama ngia arinaima rikiaanoo. Mmuakiaa Yutayaa gioonna
kiaapuuyaata putu taika kiaarainnoo. Mmuaa vaidivai mmuakiaa
gioonna kiaapuuya tiiyara putinaraivo inna yoketaavaivee, 51 kiaa kioo
tuuvo hama arinaidiri tiravai. Anutuuqoono kiaa mmuu kuaivaa tiravai.
Ii nuanu ivaki Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieeta tuanaavai
variravoonora tuoo Yutayaa gioonna kiaapuuyara Yisuuva putinaraivaara
ivo mmuaanaa itaa kua tiravai. 52 Yisuuva hama Yutayaa gioonna
kiaapuuyara nnaasu fai putinaravai. Mmuakiaa mmatavau variaa
Anutuuqaa nnaakara tuanaa variaiya rupi nuunainaraivaara putinaravai.
Kayapaava ivaara kiaa kioo hama oyaivaa arinaima rikieeravai. 53 Ii
suai ivakidiri Yutayaa kieetaiya Yisuunna ruputikio putuaiveeraivaara
kua yeena rairavai. 54 Kua yeena rauduu rikioo hama Yisuuva Yutayaa
mmataivau kooyaa nuairavai. Ivo ivaki pikioo oro koo mmuyai gaanga
yoosinna voovai vainima vau yoosinnaivaa nnutuuvo Eparaima ivaki ivo
ari ngiaammuauya tasipama variravai.

55 Varuduu Yutayaiya buusa Varaigiataivaa nneera suaivo vainima
vauduu gioonna kiaapuuya vo yoosinna vo yoosinnadiri Yerusareema
vida iya Anutuuqaara mmamma finira aataruuvaara iida nnaagiai
buusaivaa nnaaraivaara viravai. 56 Iya oro varida Yisuunnara buaama
rada nuaida oro nuunaira nnau pinaivaki nuunaida dida vaida ngiari
yapara ngiari yaparaida voovoono voovai tunoo: A dataamainna yaata
utuannannee? Vo fai ivo buusaivaa nnaanaraivaara nninarannee? Vo
hama nninarannee? tiravai. 57 Iya itaa kua tuu suaivaki vaa Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidiiyaata Farisaiyaatama teerama kioo kuaivaa
yaagueeqama tida tunoo: Gioonna kiaapu voovoono ivo variivaki
taivoono ti kiaa ti mmiaivee, tiravai. Iya Yisuunna utuaaraivaara itaa kua
tiravai.

Gioonnaivo Yisuunnayaa heenna suuya suuda yoketaa vuuvaa apiravai
(Matai 26:6-13; Marakaa 14:3-9)

12 1 Buusa Varaigiataivaa nneera suaivo vainima vauduu yaaku sai
suaivai karasaidiri mmuaa suaivo homo vauduu too Yisuuva diitoo
yoosinna Betaniaa viravai. Vaidi Rasaruuso vaa putuduu Yisuuva inna
tuduu diitoovoono ivaki variravai. 2 Ivaki varuduu ari seenaiya Yisuunnani
yeennaiyauvaa huda teerama kiooduu Mataava yeennaiyauvaa iya mmuduu
nneeda varuduu Rasaruuso Yisuunna tasipama yeenna nnoo variravai.
3 Iya yeenna nneeda varuduu Mariaava heenna suuya suuda yoketaa vuu
toori kiisaivaa sikau pinaivaadiri yookaama kioovaa varoo numa Yisuunna
yukuuvaitanau tusaa kioo ari kieeta yausiivaadiri rugeeravai. Ruga kiooduu
suuyaivaa suuda yoketaivo nnauvaki suvuairavai. 4-5 Suvuau kiooduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuunna ngiaammuau voovai nnutuuvo Yutaaso Isariooto ivo Yisuunna
nnammutuaiya fai kooyaa inna vitainara ngiaammuauvoono tunoo: Ta
aaniira hama aa heenna suuya suuda yoketaa kuai aavaa vaidiiya mmida
irisai sikau pinaiyauvaa (300) varada gioonna kiaapu mmanna haipuuya
mmiaunnannee? 6 Iva hama mmanna haipuuyara boo tioo itaa kua tiravai.
Iva ari mmuara vareeraivaara yaata utuoo itaa kua tiravai. Iva iya sikau
utuaivaa varoo nuainno varioo ariyara ivakidiri vareeravai. 7-8 Yisuuva inna
kuaivaa sai tunoo: Sa Mariaanna itaa kua kianee. Pikino iikiaivee. Mmanna
haipu gioonna kiaapuuya tupatupaa ngii tasipama varikiai ngia iyara
tuqinnaaravai. Hama na tupatupaa ngii tasipama varinaravai. Ivo heenna
suuya suuda yoketaa kuaivaa ni mmammayaa tusaa apuoo varioo na putinai
ni hakuaaraivaara mmuaanaa teerainno varinoo, tiravai.

Rasaruusaa mmaaraa kua tiravai

9 Yisuuva Betaniaa nnuuvaara kaayau gioonna kiaapu Yutayaiya
rikiada ivakira nniravai. Hama Yisuunna nnaasu taara nniravai. Yisuuva
tuduu rikioo Rasaruuso putuuvakidiri diitoovaaraatama taara nniravai.
10 Ivaara Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya vaa Yisuunnara
kua kiaa teerama kiaiya Rasaruusaatama ruputikio putuaiveera kua
tida yeena rairavai. 11 Yisuuva tuduu Rasaruuso diitoovaara kaayau
gioonna kiaapu Yutayaiya ngiari kieetaiya pikiada Yisuunnara kua kutaa
vaidivaivee tiravai. Tuuvaara kati Anutuuqaara puara hudeera vaidi
kieetaiya Rasaruusaatama ruputikio putuaiveera kua tida yeena rairavai.

Yisuuva Yerusareema vuduu iya innara sirigairavai
(Matai 21:1-11; Marakaa 11:1-11; Rukaaso 19:28-40)

12 Vauya patauduu kaayau gioonna kiaapuuya Varaigiataa buusaivaa
nnaara Yerusareema vaa nnuuya Yisuuva ivaki nninara kuaivaa
rikieeravai. 13 Rikiada innara sirigaida muusa apu roosuuyauvaa
rakau utida inna sunaara saidi vida varida aayanna kiaa rada tunoo:
Anutuuqo yoketaivovee. Udaanga Anutuuqo inna titooduu tuuvo
nninaraivaara ivo innara yoketaakiaivee. Isarairaaya kieetaivaara
Anutuuqo innara yoketaakiaivee. 14 Iya itaa kua tida varuduu Yisuuva
puara togii karaasaivaara buaama kioo tooduu inna too vauduu too inna
mmookaivau karoo varuduu inna vitoo nniravai. 15 Nnaaru Anutuuqaa
yanaivaki forofetaivo ivaara reeravai. Ivo ivaara kua fafaara roovo tunoo:

Yoosinna Sioonaa gioonna kiaapuuya
sa aatuukiatee. Taatee.
Ngii kieetaivo puara togii karaasaivaa
mmookaivau varikio vitoo nninoo.

Fafaaraivo vauvaugiataa ii suai ivaki kaanaivo vairavai. 16 Iqii suai
ivaki Yisuunna ngiaammuauya hama arinaima kua oyaivaa rikieeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yapooma Yisuuva putuoo kava diitoo ari Koonnasi vira suaivaki iya
arinaima rikieeravai. Ii kua ivo innara fafaara roo kua ivaaraatama
gioonna kiaapuuya innara itaama uuvaaraatama arinaima rikieeravai.
17 Yisuuva Rasaruusaa tuduu putuuvakidiri diitoo suaivaki gioonna
kiaapu ivaa tooya ivaara ngiari seenaiya kiaa mmiaa rada nuairavai.
18 Kiaa mmiaa rada nuauduu rikiada Yisuuva ari vookarau mmooriivaa
itaama uuvaa rikioovaara kaayau gioonna kiaapuuya nuunaida ivo ngioo
varuu suaivaki inna sunaara viravai. 19 Iya inna saidi vuduu teeda vaidi
Farisaiya ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Mo taatee. Hama
ta yopeema vo mmoorivai inna iikiaaravee. Vaa mmuakiaa gioonna
kiaapuuya inna nnaagiai kuaavaivee, tiravai.

Ereengaa vaidi vooyaano Yisuunnasi nniravai

20 Gioonna kiaapuuya Yerusareema buusa nnaara vida ngiari ausa
mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmiaaraivaara vuduu Ereengaa kua tira
vaidi vooyaatama iya tasipama viravai. 21 Vida tooduu Karirayaa diaa
vaidiivo kiisa yoosinnaivaa nnutuuvo Betesaitaa diaa vaidiivaa nnutuuvo
Piriipoota Yerusareema varuduu Ereengaiya innasi vida tunoo: Ti vaidi-o,
ta Yisuunna taara ngiaunnanoo, 22 tuduu rikioo Piriipo oro Adiriaasaa
iya kuaivaa kiaa mmi kioo innaata sunoo oro Yisuunna kiaa mmiravai.
23 Kiaa mmuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Suaivo vaa nninoo. Na
Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni nnutuuvo ngiau aapu kuanara suaivo vaa
nninoo. 24 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Yeenna vuiitaivaa
uruuvo ari mmuaavai vainno hama iiraatainaravai. Fai mmataki vainno
rusitioo raubiriinno uruoo iiraiyauvo kaayauyauvai vainaravai. 25 Fai
gioonna kiaapu voovoono ari mmatayaa varinaraivaara mmuduuya ruoo
ruoo fai inna variraivo raubiriinno taikaanaravai. Fai mmatayaa varira
suaivaki gioonna kiaapu voovoono hama ari mmatayaa variraivaara
mmuduuya rirainno fai inna variraivo hama raubiriirainno fai tupatupaa
vainaravai. 26 Fai gioonna kiaapu voovoono ni mmooriivaa varaanaree
tioo ni nnaagiai ngiaivee. Na varinaraivaki ivoota ni tasipama
varinaraivaara ni nnaagiai ngiaivee. Fai ivo ni mmooriivaa varano ni
Napoova irisai inna nnutuuvaa ngiau aapu yapaanaravai.

Yisuuva ari putinaraivaara tiravai

27 Aanna na rikiauko ni yaata vuatinniivo hanigioo ari vo yaata
vuatinnivai vainoo. Na ivaara dataa kua tinarannee? Fai na tinara:
Ni Napoo-o, aa suai aavaki a mmuaararaivaa ni minaraivaa eenoo
ooqoo kianee, tinarannee? Fai na hama itaa kua tinaravai. Aqaa suai
aavaki na mmuaararaivaa varaanaraivaara tiiravaivee. 28 Ni Napoo-o, a
mmuaararaivaa ni mino i nnutuuvo ngiau aapu vakiaivee, tuduu rikioo
ngiau aapuuvakidiri kuaivo tioo tunoo: Vaa na iikiauko ni nnutuuvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiau aapu vainoo. Fai na kava iino ni nnutuuvo fai kava ngiau aapu
vainaravaivee, tiravai.
29 Gioonna kiaapuuya iya tasipama duuya ii kua ivo ngiau
aapuuvakidiri tuu kua ivaa rikiada vooyaano tunoo: Ngiaarunno
akua tinoo, tuduu vooyaano tunoo: Aangeraa voovoono innaata kua
tinoo, tiravai. 30 Tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Neenoo kuaivaa
rikiee Anutuuqaara kutaavaivee tinaraivaara hama kuaivo ngiau
aapuuvakidiri tiivai. Ngiengieenoo kuaivaa rikiada Anutuuqaara
kutaavaivee kiateeraivaara kuaivo ngiau aapuuvakidiri tiivai. 31 Aanna
makee Anutuuqo gioonna kiaapu mmatayaa variaiyaki kua pinaivaa
iyaki yapaanaravai. Fai na gioonna kiaapu mmatayaa diaiyara geedai
dira vaidiivaa yaataraanaravai. 32 Iya ngiauvau ni haara kikio rikioo na
iina rikinai teeda mmuakiaa gioonna kiaapuuya iya ausaiyauvo niisi
ngiatangiataivaara varida yaata utuaaravaivee, tiravai. 33 Iya dataama
inna iikio iva putinaraivo kooyaa vainaraivaara ivo itaa kua tiravai. 34 Ivo
itaa kua tuduu gioonna kiaapuuya inna sai tunoo: Vaa ta rikiaunnanoo.
Ti mmaanna tuu kua voovai tinoo: Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo
fai tupatupaa varinaravaivee, tiivai. Mo ivo itaa kua tiivaara a dataama
kiee kiannanoo: Vaidiivaa Mmaapuuvaa iya ngiauvau haara kiaaravaivee,
kiannannee? Mo ii Vaidiivaa Mmaapu ivo inna gioononnee? 35 tuduu
rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Tooba mmeekiaivo homo kiisa suai
ngii tasipama vainoo. Ngii upisiinoora tida toobaivo mmeekia tai
suaivaungiaa nuaida varida variatee. Gioonna kiaapu voovoono upisiivaki
nuainno hama ari nuainara aataruuvaa taivai. 36 Ngia mmeekiaivau
varira gioonna kiaapu tuanaaya variateera mmeekiaivo ngii tasipama vai
suaivaki ivaara kutaavaivee kiatee, tiravai.

Yutayaiya hama Yisuunnara kutaavaivee tiravai

Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo iya pikioo iya inna teevoora
hataumannigiataa varia roo nuairavai. 37 Vaa tauraa ivo iya avuuyauvunu
kaayau Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa uuduu iya
iyauvaa teedaata hama innara kutaavaivee tiravai. 38 Nnaaruaa vaidi
forofetaivaa nnutuuvo Yisayaava tuu kuaivaa kaanaivo vakiaiveera iya
itaama iiravai. Yisayaava tuu kuaivo tunoo:

Udaanga-o, hama gioonna kiaapu voovoono
ta kiaunna kua mmayaayaivaara
kua kutaavaivee tiivaivee.
Udaangaivo ari vookara ari vookarai
mmooriiyauvaa iikio
hama voovoono arinaima too rikiaivaivee.

39 Yisayaava itaa kua tuuvaara Yisuuva uuvaa iya teeda rikiadaata
hama innara kutaavaivee tiravai. Yisayaava vo kua voovai tuuvaaraatama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iya Yisuuva uuvaa teeda rikiadaata hama innara kutaavaivee tiravai.
Yisayaava Anutuuqo tuu kua voovai fafaara roo tunoo:
40 Iya ngiari avuuyauvaa teeda
iya yaata tinniiyauvaa rikiada
ausaiyauvaa hanigiakiai na iya tuqinneevoora kiaa
na iya avuuyauvaa iikiauko upisiikiai
na iya yaata tinniiyauvaa iikiauko
yaagueeqaivaivee.
41 Yisuunna mmeekia ari vookaraivaa Yisayaava too innara kua
tuuvaara ii kua ivaa fafaara roo tiravai.
42 Yisayaava tuu kuaivo itaama vauduaata Yutayaa vaidi kieeta
kaayauya Yisuunnara kutaavaivee tiravai. Iya kutaavaivee kiaa kiadaata
vaidi Farisaiyara aatuuda hama iya kooyaa Yisuunnara kutaavaivee
tiravai. Iya nuunaira nnauyauvaki vikiai vaidi Farisaiya iya ooqoo tivoora
kiaa hama kooyaa Yisuunnara kutaavaivee tiravai. 43 Vaidiiya iyara
vaidi yoketaayavee kiaaraivaara iya ausaiyauvo pinaama yoketairavai.
Anutuuqo iyara vaidi yoketaayavee tinaraivaara iya ausaiyauvo kiisama
yoketairavai. Ivaara hama iya kooyaa Yisuunnara kutaavaivee tiravai.

Yisuuva tuu kuaivoono iyaki kua pinaivaa yapaanaravai

44 Yapooma Yisuuva gioonna kiaapuuyaki puaisakama kuaivaa tioo
tunoo: Gioonna kiaapu voovoono niiyara kutaavaivee tiivo hama
niiyara nnaasu itaa kua tiivai. Ni titoovaaraatama itaa kua tiivai.
45 Gioonna kiaapu voovoono ni taivoono ni titoovaatama tainoo. 46 Tooba
subiaavo mmeekiaivo taineema na mmatayaa tiee gioonna kiaapuuya
mmeekiavai tiiravai. Gioonna kiaapu voovoono niiyara kutaavaivee
tiivoono upisiivaki varinoora kiaa na mmeekiavai tiiravai. 47 Hama na
kua pinaivaa gioonna kiaapuuyaki yapaanaraivaara na tiiravai. Iya
vitee aataru yoketaivau yapaanaraivaara na tiiravai. Fai gioonna kiaapu
voovoono ni mmayaayaivaa rikioo mmanna yaata nnaasu rikioo hama
iinai tee hama na kua pinaana inna yapaanaravai. 48 Fai ivo hama ni
mmayaayaivaa rikieerainno niiyara ooqoo tino rikioo kua pinaana
inna yapaanaraivo vainoo. Na kiau kuaivo kooyaa vaivaa hama ivo
rikieerainno pikino fai yapooma suai nnaagiai ivoono fai kua pinaana
inna yapaanaravai. 49 Hama nenenaidiri kuaivaa yaata utuee ngii giaa
ngii miauvaivee. Ni Napoova ni titoovoono ariinoo kuaivaa ni giaa ni
mioo itaqitaama iya kiaa mmianee tiivaugiataama na ngii giaa ngii
miauvaivee. Ivaara fai yapooma suai nnaagiai na kiau kuaivaa hama
rikiaivaa ni kuaivoono kua pinaana inna yapaanaravai. 50 Vaa na
rikiauvai. Ni Napoova tii kuaivaa fai gioonna kiaapu voovoono rikioo
iinnonno fai tupatupaa variraivaa varaanaravai. Ivaaraina ivo ni giaa ni
mii kuaivaa na ngii giaa ngii miaunoo, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva ari ngiaammuauya yukuuyauvaa finiravai

13 1 Buusa Varaigiataivaa nneera suaivo vainima vauduu mmuaa
suaivai homo vauduu Yisuuva mmatayaa pikioo ari Koonnasi
kuanara suaivo vaa vainima nnuuvaa vaa ivo rikieeravai. Ivo ari gioonna
kiaapu mmatayaa varuuyara mmannammanna mmuduuya ruuvo ari
suaivo taikaanaraivakiaatama mmannammanna iyara mmuduuya riravai.
2 Hannauduu too Yisuuva ari ngiaammuauyaatama yeenna nneeda
variravai. Iyakidiri ngiaammuau voovai Simoonaa mmaapuuvaa
nnutuuvo Yutaaso Isariooto ivo Yisuunna nnammutuaiya kooyaa inna
vitainara kuaivaa vaa Sataango inna yaataivaki yapeeravai. 3 Yisuunna
ari Koova mmuakiaa mminnaivaara dianeera yaagueeqaivaa inna
mmuuvaa vaa ivo rikieeravai. Iva Anutuuqaasidiri tuuvo kava innasi
kuanaraivaaraatama vaa ivo rikieeravai. 4 Ivo itaama rikioo yeenna
nnoovaata pikioo diitoo ari yaapa veraayaa diaivaa rabara kioo tauraivaa
vara ari tammaivaki rairavai. 5 Rau kioo nnooriivaa vara kioo pereeta
voovaki tusaa kioo ari ngiaammuauya yukuuyauvunu finia roo nuainno
varioo tauraivaa ari tammaivaki rauvaadiri iya yukuuyauvunudiri
ruga kioo 6 Simoono Petoroosaasi ngioo inna yukuuvaitanau fininara
uuduu Petorooso inna tunoo: Udaanga-o, a ni yukuuvaitanau
fininarannee? 7 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Aanna na
iikiauvaa hama a rikiee taannanoo. Fai yapooma a arinaima rikiee
taanaravaivee, 8 tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: Hameetavee. A
vaidi nnoonnakuavee. A mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima ni
yukuuvaitanau fininarainnoo. Aannaata nnaagiai suaiyauvakiaatama
sa ni yukuuvaitanaudiri finianee, tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
Fai na hama i yukuuvaitanau fininai hama a ni ngiaammuaukua
varinaravaivee, 9 tuduu rikioo Simoono Petorooso inna sai tunoo:
Udaanga-o, sa ni yukuuvaitanau nnaasu finianee. Ni yaakuuvaitanaata
ni kieetaivaatama finianee, 10 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
Gioonna kiaapu voovoono ari mmamma eyommaavai fini kiaivoono
ari mmammaivo yoketaivaara hama kava eyommaavai fininaravai. Ari
kainaama rii yukuuvaitanaudiri nnaasu fininaravai. Ngia mmuakiaaya
hama kainaamaataikiai yoketaama variaavo ngiiikidiri mmuaavoono
hama yoketaavai varinoo, tiravai. 11 (Vaidi voovoono Yisuunna
nnammutuaiya kooyaa inna vitainaraivaa vaa Yisuuva arinaima too
rikieeravai. Ivaara ivo tunoo: Ngia mmuakiaaya yoketaama variaavo
ngiiikidiri mmuaavoono hama yoketaavai varinoo, tiravai.) 12 Ivo iya
yukuuyauvunudiri fini taika kioo ari yaapa veraayaa diaivaa kava
vara uyu kioo ari yeenna nnoo varuu mmaataivau variravai. Varioo
iya yaparainno tunoo: Aa mmoori na ngii iikiau aavaa oyaivaa vaa
ngia teeda rikiaannee? 13 Ngia niiyara Vitaira-o, Udaanga-o, kiaanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Na kutaa itaama variauvaara ngia safuumaida itaa kua kiaanoo. 14 Na
ngii udaangavai variee ngii vitairavai variauvoono mmoori vareera
ngiaammuauvaa mmoorivai na varee ngii yukuuyauvunu finiaunoo.
Ivaara ngieetama mmoori vareera ngiaammuauvaa roosiima ngiingii
yuku ngiingii yukuuyauvunu finiatee. 15 Na ngiiiyara iikiauvaa ngieetama
iikiateera na mmoori vareera ngiaammuauvaa mmooriivaa mmataama
kiee iikiaunoo. 16 Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Hama
sikaunnaadiri yookaama kioo viteera ngiaammuauvo ari haitatuura
nakaaraivaa yaataraivai. Kua varoo nuairaivoono hama ari titeeraivaa
yaataraivai. 17 Ngia ii kua ivaa oyaivaa arinaima teeda rikiada fai iikiokio
ngii ausaiyauvo yoketainaravai.

18 Hama na ngii mmuakiaayara itaa kua kiaunoo. Na mmataama
kiauya vaa na taunoo. Anutuuqaa kua fafaara voovai vaivaa kaanaivo
aanna makee vainaravai. Kua fafaaraivo tinoo: Vaidi voovoono ni
tasipama yeenna nnaivoono mmooka hanigia ni mivaivee, tiivai.
19 Vaidiivo ngiiikidiri aataru maisaivaa ni minaraivaara na aanna makee
mmuaanaa ngii giaa ngii miaunoo. Yapooma ivo aataru maisaivaa ni
minai teeda ngia niiyara kutaavaivee kiateeraivaara na mmuaanaa
ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqo mmataama kiai vaidiivo neenoovee
kiauvaara fai ngia niiyara kutaavaivee kiaaravai. 20 Na kua kutaavai
ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono na innasi titauko kuai
gioonna kiaapuuvaara yoketaivoono niiyaraatama yoketainoo. Niiyara
yoketaivoono ni titoovaaraatama yoketainoo, tiravai.

Yutaaso inna kooyaa vitainaraivaara Yisuuva tiravai
(Matai 26:20-25; Marakaa 14:17-21; Rukaaso 22:21-23)

21 Yisuuva itaa kua kiaa taika kioo rikiooduu inna ausaivo pinaama
mmuaararooduu rikioo ivo kooyaa tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Ngiiikidiri mmuaavoono ni nnammutuaiya kooyaa
ni vitainaravaivee, 22 tuduu rikiada ari ngiaammuauya ngiari avuki
ngiari avukiida tunoo: Ivo giaarainno itaa kua tiinnee, kiaa kaayauma
kumimakairavai. 23 Kumimakauduu Yisuuva na inna ngiaammuau
ivo niiyara mmuduuya ruuvo na inna vainima hara kiee variaaduu
24 Simoono Petorooso niiyara yaaku mmayaayau ruoo ni tunoo:
Deevaarainno tiinnee? Inna yaparakianee, 25 tuduu rikiee na Yisuunna
rainnaa utuee inna yaparainna kiaanoo: Udaanga-o, a giaarainna itaa
kua kiannannee? 26 kiaaduu rikioo Yisuuva ni kuaivaa sai tunoo: Na
bereetaivaa nnoori suukaivakidiri rabuuma kiee inna mminaraivo inna
ivovee, kiaa kioo bereetaivaa rakau utuoo nnoori suukaivakidiri rabuuma
kioo Simoonaa mmaapuuvaa Yutaaso Isariootaa mmiravai. 27 Mmuduu
varoo saivaata Sataango inna aakiaivaki viravai. Vuduu Yisuuva
Yutaasaa tunoo: A iinaraivaa akiairaama iikianee. 28 Ivo itaa kua tuduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikiada ivaki varida yeenna nnooya hama ivo tuu kua oyaivaa arinaima
rikieeravai. 29 Hama arinaima rikiada vooyaano yaata utida tunoo:
Yutaaso sikau utuaivaa haitatuuvaara Yisuuva inna tinoo: Ta turau buusa
nnaara yeennaiyauvaa sikaunnaadiri yookaama kiee varaanee, tiinnee?
Vara sikauyauvaa varee mmanna haipuuya mmianeerainno tiinnee?
tiravai. 30 Iya itaama yaata utida varuduu Yutaaso bereetaivaa varoo
makee tuduu mmaanai viravai. Ivo heenaanausi viravai.

Yisuuva karaasa mmaanna kua voovai tiravai

31 Yutaaso mmaanai vioo kiooduu Yisuuva tunoo: Na Vaidiivaa
Mmaapuuvo ni nnutuuvo ngiau aapu kuanara suaivo vaa nninoo. Na
iinaraivaara Anutuuqaa nnutuuvootama ngiau aapu kuanara suaivo
vaa nninoo. 32 Na iinaraivaara fai Anutuuqaa nnutuuvo ngiau aapu vino
fai ariinoo niiyara iino ni nnutuuvootama ngiau aapu kuanaravai. Fai
ivo itaama iinno fai akiairaama iinaravai. 33 Ni ngiaammuauso, na ngii
tasipama variau suaivo paannama vainoo. Fai ngia niiyara buaama
rada nookiaaravai. Ivaara Yutayaa vaidiiya kiaa mmiaa kuaivaa ngiiita
ngii giaa ngii miee kiaunoo: Na kuanaraivaki fai hama ngia yopeema
kuaaravaivee, kiaunoo. 34 Na karaasa mmaanna kua aavaa tinai rikiaatee.
Ngia ariiyara ariiyara mmuduuya ruatee. Na ngiiiyara mmuduuya
ruauneema ngia itaama ariiyara ariiyara mmuduuya ruatee. 35 Fai
ngia ariiyara ariiyara mmuduuya rikiai gioonna kiaapuuya ngii teeda
ngiiiyara kiaara: Yisuunna nnaagiai nuaira tuanaayavee, kiaaravaivee,
tiravai.

Petorooso hamavee tinaraivaara Yisuuva kooyaa ari kiaa mmiravai
(Matai 26:31-35; Marakaa 14:27-31; Rukaaso 22:31-34)

36 Tuduu rikioo Simoono Petorooso inna yaparainno tunoo: Udaanga-o,
a deevaki kuanarainna kiannannee? tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
Na kuanaraivaki aanna makee hama a yopeema ni nnaagiai kuanaravai.
Yapooma fai a ni nnaagiai kuanaravaivee, 37 tuduu rikioo Petorooso
inna sai tunoo: Udaanga-o, mo aanna makee aaniira hama na i nnaagiai
kuanarannee? Fai na aiyara putinaravaivee, 38 tuduu rikioo Yisuuva inna
sai tunoo: A kutaa tuanaa niiyara putinaraivaara ee-oo kiannannee?
Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Hama kakaraivo akua tirainno
kinai rikiee a taaravoomaneetu niiyara tinara: Hama na inna tauvaivee,
tinaravaivee, tiravai.

Yisuuva ari Koonnasi vira aataruuvaa nakaaraivovee

14 1 Yisuuva kiaa kioo ari ngiaammuauya tunoo: Sa ngii ausa
mmuaararareera tasipama variatee. Anutuuqaara kutaavaivee tida
niiyaraatama kutaavaivee kiatee. 2 Ni Napoonna yoosinnaivo pinaavai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaikio kaayau nnauyauvo ivaki vainoo. Hama itaama vaitiri. Hama
na ngii giaa ngii miautirivee. Ngia variaaraivaa neenoo viee teerama
kiaanaravai. 3 Fai na viee ngia variaaraivaa teerama kiee fai na kava vara
ranee tiee ngii vitee nene variauvaki ngia ni tasipama variateeraivaara
na ngii vitaanaravai. 4 Na oro varinara aataruuvaa vaa ngia taavaivee,
5 tuduu rikioo Tumaaso inna tunoo: Udaanga-o, yoosinna a kuanaraivaki
hama ta taunnanoo. Dataama kiada ii yoosinna ivakira vira aataruuvaa
ta taarannee? 6 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Neenoo aataruuvaa
nakaaraivovee. Neenoo kua kutaivaa nakaaraivovee. Neenoo tupatupaa
variraivaa nakaaraivovee. Fai hama gioonna kiaapu voovoono niikinaadiri
ngioo fai hama ni Napoonnasi kuanaravai. 7 Ngia arinaima ni taatiri.
Ni Napoonnaatama arinaima taatirivee. Aqaa suai aavakidiri vaa ngia
arinaima ni Napoonna teeda rikiada arinaima inna taanoo, 8 tuduu rikioo
Piriipo inna tunoo: Udaanga-o, ai Koonna ti vitainai fai ta teeda kiaara:
Inna aikioovaivee, kiaaravee, 9 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Piriipo,
na hokoba suai ngii tasipama variaukai a hama arinaima ni taannannee?
Gioonna kiaapu voovoono ni taivoono ni Napoonnaatama taivaivee. Mo
a dataama kieenna kiannanoo: Ai Koonna ti vitaakianee, kiannannee?
10 Ni Napoova niiki varikiai na innaki variauvaara hama a kutaavaivee
kiannannee? Na kiau kuaivaa hama nenenaidiri yaata utuee ngii giaa
ngii miaunoo. Hameetavee. Ni Napoova niiki variivoono ari mmooriivaa
varaivai. 11 Ni Napoova niiki varikiai na innaki variauvaara kutaavaivee
kiatee. Fai ngia hama ivaara ngii kutaavaivee kiatainai na mmoori
varauyauvo kooyaa vaiyauvaa teedama niiyara kutaavaivee kiatee. 12 Na
kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono niiyara
kutaavaivee tiivoono fai na iikiau mmooriiyauvaa ivootama iinaravai.
Na ni Napoonnasi kuanaraivaara ivo ii mmooriivoono na iikiauyauvaa
yaataraanaravai. 13 Fai ngia niiyara yaata utida vo kuavaara ni Napoonna
yaparaikiai fai na iinaravai. Ni Napoonnara kua yoketaivaa kiateeraivaara
neenoo ari Mmaapuuvoono na iinaravai. 14 Fai ngia niiyara yaata utida vo
kuavaara ni yaparaikiai fai na iinaravaivee, tiravai.

Yisuuva Mmannasa Kua Kutaa Tiraivaa titaanaraivaara tiravai

15 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Fai ngia niiyara mmuduuya
ridaida mmaanna kua na kiauyauvaa fai ngia rikiada puaisakama
utida iikiaaravai. 16 Fai neenoo ni Napoonna yaparaino ivoono
niinikaraama Ngiiiyara Kua Tira Mmannasa Kua Kutaa Tiraivaa titano
tuoo ngii tasipama tupatupaa varinaravai. 17 Gioonna kiaapu mmatayaa
kumimakama variraiya hama Anutuuqaa Mmannasa Kua Kutaa Tiraivaa
teeda rikiaanoo. Hama inna teeda rikiaivaara hama inna varaanoo. Vaa
ngia inna teeda rikiaanoo. Ivo aanna ngii tasipama varioo fai yapooma
ngii aakiaana varinaraivaara ngia inna teeda rikiaanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Fai na hama ngii pikiee eeyaara vinai ngia viina nnaakara roosiima
variaaravai. Fai na kava vara ranee ngiiisi tiinaravai. 19 Fai kiisa suaivo
taikanai gioonna kiaapu mmatayaa kumimakama variaiya hama
kava ni taaravai. Fai ngieenoo kava ni taaravai. Na tupatupaa hara
kiee variauvaara ngieeta itaama tupatupaa hara kiada variaaravai.
20 Ii suai ivaki na kava diitee varinara suaivaki na ni Napoonnaki
variauvaara fai ngia arinaima rikiaaravai. Ngia niiki variaani na ngiiiki
variauvaaraatama fai ngia arinaima rikiaaravai.
21 Gioonna kiaapu voovoono na kua mmaanna kiauyauvaa rikioo
iivoono niiyara mmuduuya ruainoo. Ivo niiyara mmuduuya ruaivaa ni
Napoova innara mmuduuya rinaravai. Neetaatama fai innara mmuduuya
ruee na inna tasipama varinaraivaara kooyaa inna vitainaravaivee,
22 tuduu rikioo Yutaaso Isariootaa ferengaava Yutaasoono Yisuunna
yaparainno tunoo: Udaanga-o, mo dataama kiee fai a aiyara kooyaa
ti vitainna mmatayaa kumimakama variaiya fai hama aiyara kooyaa
vitainarannee? 23 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Ai, mo gioonna
kiaapu voovoono niiyara mmuduuya ruoo ni kuaivaa rikioo puaisakama
utuoo iino fai ni Napoova innara mmuduuya rinaravai. Mmuduuya rinai
fai neeta ni Napoovaatama innasi tiida inna tasipama variaaravai. 24 Fai
gioonna kiaapu voovoono hama niiyara mmuduuya ruoo fai hama ni
kuaiyauvaa rikioo puaisakama utuoo iinaravai. Aa kua aavaa ngia rikiaa
aavo hama ni kuavai. Ni Napoova ni titoovaasidiri tii kuavai.
25 Na homo ngii tasipama variau suaivaki ii kua iyauvaa ngii giaa ngii
miauvaivee. 26 Fai yapooma Ngiiiyara Kua Tira Mmannasa Yoketaivaa
ni Napoovaano na kiauvaugiataama titano tiinaraivoono fai mmuakiaa
kuaiyauvaa ngii giaa ngii minaravai. Ngii giaa ngii mioo ngii tinai
rikiada vaa na ngii giaa ngii miaukai rikiada vueennama kiaa kuaiyauvaa
fai ngia keenaa rikiaaravai.
27 Na viee ausa nuufa tasipama varira aataruuvaa ngii mi kiee
kuanaravai. Hama gioonna kiaapu mmatayaa variaiya ausa nuufa
mmirayaama ngii minaravai. Na neneenoo nini ausa nuufa tuanaivaa
ngii mi kiee na ngii pikiee kuanaravai. Sa ngii ausa mmuaarareera
tasipama varida sa aatu aatuukiatee. 28 Na ngii pikiee viee yapooma
kava vara ranee ngiiisi tiinara kuaivaa na ngii giaa ngii miauvaa vaa
ngia rikiaavai. Fai ngia niiyara mmuduuya rida fai na ni Napoonnasi
kuanara kiau kuaivaa ngia rikiada sirigakiaaravai. Ni Napoova ni
yaataraivaara ngia itaama sirigakiaaravai. 29 Ii kua na ngii giaa ngii
miau ivaa kaanaivo hama vainara suaivaki na mmuaanaa ngii giaa ngii
miaunoo. Fai yapooma kaanaivo vainai teeda ngia niiyara kutaavaivee
kiateeraivaara na mmuaanaa ngii giaa ngii miaunoo. 30 Gioonna kiaapu
mmatayaa diaiyara geedai dira vaidiivoono nninara iinno variivaara na
hama hokobama ngiiita kua tinaravai. Inna yaagueeqaivo hama yopeema

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ni yaataraivai. 31 Na ni Napoonnara mmuduuya ruauvaara gioonna
kiaapu mmatayaa diaiya teeda rikiaateeraivaara mmuakiaa kuavai ivo ni
tiivaugiataama na iikiaunoo. Diitada aavaki pikiada vikiai ta kuaaravee,
tiravai.

Yisuuva yeena vuainaivaudiri mmataama kioo tiravai

15 1 Yisuuva tunoo: Neenoo yeena vuaina tuanaivaa roosiima
variaunoo. Ni Napoova mmoori nakaaraivo varinoo. 2 Ni
hammara hama iira vaivaa ni Napoova fai hatoka kagaari kioo hammara
iira vainno aasannanaivaa hatoka kino too fai iiraivo oyaivakidiri
kaayauma suvuai kioo vainaravai. Kaayau iiraiyauvo vakiaiveeraivaara
ni Napoova itaama iivai. 3 Na ni kua mmayaayaivaa ngii giaa ngii
muuvaaraida vaa ngia yoketaaya variaanoo. 4 Ngia niiki varikiai na
ngiiiki varinai fai ta mmuaavau variaaravai. Hammaraivo fai hama
oyaivaa tasipama vaino fai hama yopeema iiraivo vainaravai. Itaama
vaineema ngia hama fai niiki varikio fai hama yopeema iiraivo
vainaravai.

5 Neenoo yeena vuaina oyaivaa roosiima variaukai ngieenoo
hammaraivaa roosiima variaanoo. Gioonna kiaapu voovoono niiki
varinai na innaki varino kaayau iiraiyauvo suvuainaravai. Ivaara fai
gioonna kiaapu voovoono hama ni tasipama varirainno arinaidiri
mmooriivaa iino rikioo fai hama kaanainaravai. 6 Gioonna kiaapu
voovoono hama niiki varino hammara hama iira vaivaa rakau kagaari
kiaavo aasannaivaa roosiima varinoo. Yapooma hammaraiyauvaa
itaineema iya iyauvaa rupi nuunama kiada ikiaivaki kagaari kikio
ikiaivo taanaravai. 7 Fai ngia niiki varikio ni kuaivo ngiiiki vainai vo
kua vo kuayauvaara ngii iikiataiyauvaara Anutuuqaa yaparaikio fai ivo
ngiiini iinaravai. 8 Yeena vuainaivaki kaayau iiraiyauvo vaineema ngia
ni mmooriivaa iikio iiraiyauvo vainoonno ni Napoonna nnutuuvo ngiau
aapu kuanaravai. Fai ngia itaama iidada ni nnaagiai nuaira tuanaaya
variaiyarainno ni Napoonna nnutuuvo ngiau aapu kuanaravai. 9 Ni
Napoova niiyara mmuduuya ruaineema na ngiiiyara mmuaikaraama
mmuduuya ruaunoo. Na mmannammannama kiee ngiiiyara mmuduuya
ruauvaara ni mmuduuya rira aakiaivaki variatee. 10 Na ni Napoonna
kua mmaanna iyauvaa rikiee iina inna mmuduuya rira aakiaivaki
mmannammanna variaunoo. Itaama vaineema fai ngia ni kua mmaanna
iyauvaa rikiada puaisakama utida iida na ngiiiyara mmuduuya rira
aakiaivaki mmannammanna variaaravai.

11 Ni sirigairaivo ngiiiki vainno pinaavai vakiaiveeraivaara na ii kua
ivaa ngii giaa ngii miauvaivee. 12 Aa mmaanna kua na tinara aavo
ataama vainoo. Na ngiiiyara mmuduuya ruauneema ngia ngiingiiiyara
ngiingiiiyara mmuduuya ruatee. 13 Vaidi voovoono ari seenaiyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuduuya ruoo hama ari mmammaivaara yaata utirainno pinaama
iyara mmuduuya ruaivaara putivai. Ii mmuduuya rira ivo mmuakiaa
mmuduuya riraiyauvaa yaataraivai. 14 Fai ngia ni kua mmaanna iyauvaa
rikiada iidaida ni seena tuanaaya variaaravai. 15 Sikaunnaadiri yookaama
kioo viteera ngiaammuauvo hama ari haitatuura vaidiivaa yaata tinniyaa
vai kuaivaa rikiaivai. Ivaaraina na hama mmannammanna ngiiiyara ni
mmoori vareera ngiaammuauyavee tinaravai. Hamavee. Na ngiiiyara
kiaunoo: Ni seena tuanaayavee, kiauvaivee. Na ni Napoova ni giaa ni
muu kua mmuakiaayauvai ngii giaa ngii miaiyauvaara na ngiiiyara
ni seena tuanaayavee kiauvaivee. 16 Hama ngieenoo ni mmataama
kieeravai. Neenoo nnaasu ngii mmataama kiaaduu ngia ni mmooriivaa
varakio iiraivo kaayau vakiaiveeraivaara na ngii mmataama kieeravai.
Ngii mmoori varaivaa iiraivo tupatupaa vainaraivaara na ngii mmataama
kieeravai. Fai ngia itaama iida dee aataru mminnaa voovaara ni
Napoonna yaparaikio fai ngii minaravai. 17 Ivaaraina aa kua aavaa na
ngii giaa ngii miee kiaunoo: Ngia ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya
ruatee, kiaunoo.

Gioonna kiaapu mmatayaiya hama Yisuunnara mmuduuya riravai

18 Fai gioonna kiaapu mmatayaa diaiya hama ngiiiyara mmuduuya
rikiai ivaudiri arinaima rikiaatee. Iya tauraa hama niiyara mmuduuya
ruaaneemaida hama ngiiiyara mmuduuya ruaanoo. 19 Fai ngia kutaa
tuanaa gioonna kiaapu mmatayaa diaiya roosiima varikiai fai iya
ngiiiyara ti seena tuanaayavee kiaa kiada ngiiiyara mmuduuya
ruaaravaivee. Hama ngia itaa kiaiya roosiima variaanoo. Neenoo
iyakidiri ngii mmataama kiaukai ngia hama iya roosiima variaanoo.
Ivaaraida iya hama ngiiiyara mmuduuya ruaanoo. 20 Na tauraa ngii
giaa ngii miaaduu ngia taunnu kioo kuaivaa kava rikiaatee. Na tauraa
kiaanoo: Hama sikaunnaadiri yookaama kioo viteera ngiaammuauvo
ari haitatuura vaidiivaa yaataroo ari vookaraama varinaravaivee,
kiaivaara na ngii giaa ngii miaunoo. Fai iya mmoori maisaivaa ni mida
fai ngiiitaatama ngii miaaravai. Fai iya ni kuaivaa rikiada puaisakama
utida iida fai ngii kuaivaatama rikiada puaisakama utida iikiaaravai.
21 Ngia niiyara kutaavaivee kiaivaaraida iya mmoori maisa mmuakiaavai
ngii miaaravai. Hama ni titoovaa teeda rikiaivaaraida mmoori maisaivaa
ngii miaaravai. 22 Na hama tuma iyaata kua kiaatiri. Hama iya niiyara
mmoori maisaivaa iikiaaraivaara yaata utida mminnamminnaa
maisaivaa varotirivee. Vaa na tuma kooyaa iya kiaa mmiaivaara hama
iya yopeema unnakua kiaara: Hama ta rikiaunnanoo, kiaaravaivee.
23 Gioonna kiaapu voovoono hama niiyara mmuduuya ruoo hama ni
Napoonnaraatama mmuduuya rinoo. 24 Mmatayaa diaiya hama iida
too mmoori ari vookarauvaa na hama iyaki nuaina iikiaatiri. Hama iya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

niiyara mmoori maisaivaa iikiaaraivaara yaata utida mminnamminnaa
maisaivaa varotirivee. Vaa na ivaa iyaki nuaina variee iikiaaduu teeda
rikiadaata iya hama niiyara mmuduuya rida hama ni Napoonnaraatama
mmuduuya ruaanoo. 25 Anutuuqaa mmaanna tuu kua voovai kaanaivo
vakiaiveeraivaara iya tiiyara itaama iikiaanoo. Kua mmaanna tuu kuaivo
tunoo: Iya kumina kieemaida hama niiyara mmuduuya ruaanoo, tiravai.
26 Ngiiiyara Kua Tiraivo fai ni Napoonnasidiri tiinaravai. Na ii
Mmannasa Kua Kutaa Tira ivaa fai ni Napoonnasidiri na titano too tuoo
fai niiyara kua tinaravai. 27 Na toosa hara mmoori varaaduu ngia ni
tasipama varuuya aanna homo variaivaaraida fai ngieetama niiyara kua
kiaaravai.

16 1 Ngia niiyara kutaavaivee tiraivaara taara yaata utivoora kiaa na
ii kua iyauvaa ngii giaa ngii miauvaivee. 2 Fai vaidiiya nuunaira
nnauyauvakidiri ngii ooqoo tida ngii titakiai fai ngia pikiada kuaaravai.
Fai yapooma suai nnaagiai suaivo nninai rikiada iya ngii ruputikiai
putuaaraivaara kiaara: Ta Anutuuqaa mmoori yoketaivaa iikiaunnayavee,
kiaa kiada ngii ruputuaaravai. 3 Iya hama ni Napoonna teeda rikiada
hama niitaatama teeda rikiaivaara fai iya ii aataru ivaa iikiaaravaivee.
4 Vaa na aanna makee ii kua iyauvaa ngii giaa ngii miaunoo. Fai yapooma
ii na kiau kua iyauvaa iya iikio rikioo kaanaivo vainara suaivaki ngia
kava rikiaaraivaara na mmuaanaa ngii giaa ngii miaunoo.

Mmannasa Yoketaivaa mmooriivaara Yisuuva tiravai

Tauraa na ngii tasipama variaa suaivaki na ngii tasipama variauvaara
hama na ii kua iyauvaa ngii giaa ngii miravai. 5 Aa kiisa suai fai na ivo
ni titoovaasi kuanaravee. Na kuanara iino rikioo hama vaidi voovoono
ngiiikidiri diivoono ni yaparainno tinara: A deepiinna kuannannee?
tinaravee.
6 Na ii kua iyauvaa vaa mmuaanaa ngii giaa ngii miauvaara ngii
ausaiyauvo pinaama mmuaararainoo. 7 Na kua kutaavai ngii giaa ngii
miaunoo. Na ngiiiyara yaata utuee ngia yoketaama variaaraivaara na
kuanaravee. Hama fai na vino fai Ngiiiyara Kua Tiraivo hama ngiiisi
tiinaravai. Fai na viee titano fai ivo ngiiisi tiinaravai. 8 Fai ivoono
tuoo mmatayaa variaa gioonna kiaapuuya iinai rikiada fai ngiari
mminnamminnaa maisa iira oyaivaa arinaima teeda rikiada safuuma
variraivaa oyaivaa arinaima teeda rikiada kua pinaa iira aataruuvaa
oyaivaa arinaima teeda rikiaaravai. 9 Iya mminnamminnaa maisa iira
oyaivo ataama vainoo. Hama iya niiyara kutaavaivee kiaivaara ngiari
mminnamminnaa maisa iira oyaivo kooyaa vainoo. 10 Iya safuuma
variraivaa oyaivo ataama vainoo. Na ni Napoonnasi vinai ngia hama
kava ni taaraivaara fai iya safuuma variaaraivaa oyaivo kooyaa
vainaravai. 11 Kua pinaa iira aataruuvaa oyaivo ataama vainoo. Gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuyara geedainni dira kieetaivaa vaa Anutuuqo kua pinaivaki inna
yapa kioo inna yaatara kioovaara iya kua pinaa iira aataruuvaa oyaivo
kooyaa vainaravai.
12 Na niiki kaayau kua vaikiai na ngii giaa ngii minaraivo fai na ngii
giaa ngii minai makee hama ngia yopeema rikiada varaaravaivee. 13 Fai
Mmannasa Kua Kutaa Tiraivo tuoo fai ivoono mmuakiaa kua kutaiyauvaa
ngii giaa ngii mioo ngii vita vitainaravai. Fai ivo kua voovai hama
arinaidiri yaata utuoo tinaravai. Kua ivo rikiaivaa nnaasu tinaravai.
Tuoo fai ivo mminnaa vooyauvai nnaagiai nninaraiyauvaara ngii giaa
ngii minaravaivee. 14 Fai ivo ni kuaivaa rikioo ivaa nnaasu varoo ngii
giaa ngii minaraivaara fai ni nnutuuvo ngiau aapu kuanaravaivee.
15 Mmuakiaa ni Napoonna mminnaiyauvo inna niiniyauvaivee. Ivaara na
kiaunoo: Fai Mmannasa Kua Kutaa Tiraivo ni kuaivaa rikioo ivaa nnaasu
ngii giaa ngii minai ngia rikiaaravaivee, kiaunoo, tiravai.

Ausa mmuaarareeraivaaraata ausa sirigairaivaaraatama Yisuuva tiravai

16 Yisuuva itaa kua kiaa kioo tunoo: Kiisa suai fai hama ngia kava
ni taaravaivee, kiaa kioo tunoo: Fai kava nnaagiai kiisa suai ngia
ni taaravaivee, 17 tuduu rikiada ari ngiaammuau vooyaano ngiari
yapara ngiari yaparaida tunoo: Aanii kua oyaivainno ivo tiita itaa kua
tiinnee? Ivo tinoo: Kiisa suai fai ngia hama ni taaravai. Fai ngia kava
kiisa suai nnaagiai ni taaravaivee, kiaa kioo vo kuavai tinoo: Na ni
Napoonnasi kuanaraivaara itaa kua kiaunoo, tinoo. 18 Ivo kiisa suaivee
tiivo inna datai kuavainnee? Hama ivo itaa kua tii kua oyaivaa ta
rikiaunnanoo, 19 tuduu rikioo Yisuuva iya inna yaparakiaaree kiaa uu
kuaivaa vaa ivo too rikieeravai. Rikioo iya tunoo: Vo ngia aa na kiau
kua aavaa oyaivaaraida ngiingii yapara ngiingii yapara kiaannee? Na
ataa kua kiaunoo: Kiisa suai fai ngia hama ni teeraida kava fai kiisa
suai nnaagiai ni taaravaivee, kiaunoo. 20 Na kua kutaavai ngii giaa
ngii miaunoo. Fai ngia pinaama ratada boo tira tasipama variaaravai.
Ratada varikiai fai gioonna kiaapu kumimakama mmatayaa variaiya
pinaama sirigakiaaravee. Ngia ausa mmuaararai tasipama variaivo fai
hanigioo yoketainaravaivee. 21 Gioonnaivo taikio nnaakara mmateera
suaivo nnikio too ari mmammaivo nniitaraanaraivaara ausa mmuaararai
tasipama mmataivai. Nnaakaraivaa mmata kioo hama kava nnaagiai
mmamma nniitaraivaara pinaama yaata utivai. Nnaakaraivo kooyaa
hara kioo variivaara sirigainno hama ari mmamma nniitareeraivaara
yaata utivai. 22 Itaama vaineema aanna makee ngiiita ngii ausaiyauvo
mmuaararainoo. Fai na kava ngii taanara suaivaki ngii ausaiyauvo
sirigainaravai. Itaino fai hama yopeema vaidi voovoono mmoori
maisaivaa ngii iino ngii ausa sirigairaivo taikaanaravaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

23 Fai ii suai ivo nninai ngia hama aataru mmoori mminnaa voovaara
ni yaparakiaaravai. Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai
iqii suai ivaki ngia ni nnutuuvaa tida aataru mmoori voovaara ni
Napoonnaata kua tida yaparaikio rikioo fai ivo ngia inna yaparakiaivaa
ngii minaravai. 24 Tauraa varuu suaivaki varia rada nnidada aanna
makee variaa suaivakiaatama ngia hama ni nnutuuvaa tida ni Napoonna
yaparakiaavai. Yaparakiatee. Fai yaparaikio ngii sirigairaivo ngiiiki vaivo
pinaavai vakiaiveera fai ni Napoova ngii minaravaivee.

Yisuuva mmatayaa diaa mmoori aataruuyauvaa yaatareeravai

25 Na aanna ii kua iyauvaa mminnaa vooyauvunudiri mmataama kiee ngii
giaa ngii miaunoo. Fai suai nnaagiai suaivo nninai hama na kava mmataira
kua ngii giaa ngii minaravaivee. Fai na ni Napoonnara kua kooyaa ngii
giaa ngii minaravaivee. 26 Fai iqii suai ivaki ngia niiyara yaata utida inna
yaparakiaaravai. Hama na ngii giaa ngii miee kiaunoo: Fai neenoo innaata
ngiiiyara yaaku varee kua tinaravee. Hama na itaama ngii giaa ngii miaunoo.
27 Anutuuqo ariinoo ngiiiyara mmuduuya ruaivaara na hama innaata
ngiiiyara kua tinaravee. Ngia niiyara mmuduuya rida na Anutuuqaasidiri
tummuauvaara ngia kutaavaivee kiaivaara Anutuuqo ariinoo ngiiiyara
mmuduuya ruaivai. 28 Na ni Napoonnasidiri aapi mmatayaa tummuauvai. Fai
na mmata aavau pikiee kava ni Napoonnasi kuanaravaivee, 29 tuduu rikiada
ari ngiaammuauya inna sai tunoo: Aanna vaa a kuaivaa kooyaa kiannani
ta rikiaunnanoo. Hama a mminnaa voovaudiri mmataama kiee kiannanoo.
30 Vaa ta rikiaunnanoo. A mmuakiaa mmoori aataruuyauvaata mmuakiaa
mminnaiyauvaatama tee rikiaannanoo. Fai gioonna kiaapu voovoono hama
vo kua vooyauvaara aita kua tioo i yaparainaravai. Vaa a mmoori aataru
mmuakiaayauvai tee rikiaannaivaara ta kiaunnanoo: A Anutuuqaasidiri
tummuannakuavee, kiaunnanoo. 31 Yisuunna ngiaammuauya itaa kua tuduu
rikioo iva iya sai tunoo: Mo aanna makee ngia niiyara kutaavaivee kiaannee?
32 Fai kiisa suai ii suai ivo nninai teeda ngia mmuakiaaya aatuuda raubiriida
mmuaavai mmuaavai ngiingii nnauyauvaki vida ni pikikiai nenevana
varinaravee. Mo hama kutaa nenevana variaunoo. Ni Napoova ni tasipama
varinoo. Ai, ii suai ivo aavaa nninoo. 33 Ni mmannasaivoota ngii mmannasaiya
tasipama mmuaavau variivaara ngii ausaiyauvo nuufama vakiaiveeraivaara
na ii kua ivaa ngii giaa ngii miaunoo. Ngia mmatayaa varikiai fai gioonna
kiaapuuya mmoori maisa mmamma nniitareera mmooriiyauvaa ngii
miaaravee. Sa ivaara yaata utiraida niiyara yaata utida yaagueeqama variatee.
Vaa na mmatayaa diaiya mmoori maisaiyauvaa yaataraunoo, tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyara yaaku vareeravai

17 1 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo avuuvaa ngiau reeri too
tunoo: Ni Napoo-o, ii suai ivo vaa nninoo. Na i Mmaapuuvoono

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

i oyai ari vookaraivaa iya vitaakiaiveeraivaara eenoo ni oyai ari
vookaraivaa iya vitaakianee. 2 Eenoo gioonna kiaapu ni miannaiya
na tupatupaa variraivaa iya mmiaiveeraivaara a mmuakiaa gioonna
kiaapuuyara dira aataruuvaa vaa ni miannavai. 3 Tupatupaa varira
aataruuvo ataama vainoo. E Anutuuqo mmuaa tuanaavai kutaa
variannaivaa gioonna kiaapuuya arinaima i teeda rikiada na Yisuu
Kirisiinna a ni mmataama kiee ni titaannaivaata iya arinaima ni teeda
rikiada fai tupatupaa variraivaa varaaravai. 4 Na mmatayaa variau
suaivaki a mmuakiaa mmoori ni miannaiyauvaa vaa na iima taika
kiauvai. Na iina variau suaivaki i oyai ari vookaraivaa vaa na iya
vitaakiauvai. 5 Boo, ni Napoo-o, tauraa a hama ngiau mmata uunna
suaivaki na i tasipama variee ari vookaraama variravai. Aa paanna suai
na kava i tasipama varinara suaivaki ii tauraa ari vookaraama varira ivaa
a ni munnaivaa kava ni mianee.

6 Vaidi mmatayaa diaiyakidiri a ni miannaiya vaa na aiyara kooyaa iya
kiaa kookieema kiauvai. A mmataama kiee haitatuukianna vaidiiya ni
miannani iya i kuaivaa rikiada puaisakama utida iikiaavai. 7-8 Mmuakiaa
kuaiyauvaa a ni giaa ni miannaiyauvaa na iya kiaa mmiaukai iya rikiada
varaavai. Na aisidiri tummuaivaa iya teeda rikiada kutaavaivee kiaanoo.
Anutuuqo eenoo ni titooduu na tummuaivaaraatama iya teeda rikiada
kutaavaivee kiaanoo. Iya itaa kua kiaa kiada variaivaara vo kuavaatama
rikiaanoo. Eenoo mmuakiaa mminnaayauvai ni miannaiyauvo aisidiri
nniiyauvaivee. Aanna makee vaa ivaara iya arinaima rikiaanoo.

9 Na iyara yaaku varaunoo. Eenoo iya mmataama kiee
haitatuukiannaivaara na iyara yaaku varaunoo. Gioonna kiaapu
mmatayaa kumimakama variaiyara hama na iyara yaaku varaunoo.
Vaidiiya a ni miannaiyara na yaaku varaunoo. 10 Na utuau vaidi
mmuakiaaya ainiyavee. A utuanna vaidi mmuakiaaya niiniyavee. Iya
varida ni mmooriivaa varaavo ni oyai ari vookaraivo kooyaa vainoo.
11 Fai na aisi kuanaravai. Na paanna suai mmata aavaudiri pikiee vinai
fai iyaata ni nnutuuvaatama mmata aavau variaaravai. Ni Napoo-o, a
yoketaa tuanaa ari vookaraakiannakuavee. Vaa ai yaagueeqaivaata ni
nnutuuvaatama a ni miannano ni nnutuuvo vaivaara iyara haitatuunna
iya atau ruanee. Ta mmuaavaugiataama variaunnaneema iyaatama
mmuaavaugiataama variateeraivaara iyara haitatuunna atau ruanee.
12 Na iya tasipama variau suaivaki ai yaagueeqaivaata ni nnutuuvaatama
a ni miannaivaara na yaata utuee iya haitatuuna atau ruauvai. Na
iya vara hiri diaukai hama mmuakiaaya haparaida tiida kuaavo
mmuaavoono nnaasu tuoo kuaivai. Ivo tuoo kuaivaara Anutuuqaa
yanaivau vai kua fafaaraivo vaa kaanainoo. 13 Aa paanna suai fai na
aisi kuanaravai. Ni sirigairaivo iyaki vainno pinaavai vakiaiveeraivaara
na mmatayaa variee ii kua iyauvaa iya kiaa mmiaunoo. 14 Vaa na i kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmayaayaivaa iya kiaa mmiaukai rikiada iya hama mmatayaa diaa
aataruuyauvaara yaata utuaavai. Iya ni roosiima hama mmatayaa diaa
aataruuyauvaara yaata utuaivaara gioonna kiaapu homoraiya hama
iyara mmuduuya ruaavai. 15 Hama aa mmata aavaudiri e aaya vitee
kuanaraivaara na yaaku varaunoo. Sataango iya utinoora tiee eenoo
iya vara hiri dianeera na i kiaa i mmiee yaaku varaunoo. 16 Na hama
mmatayaa aataruuyauvaara yaata utuauneema ni roosiima hama
iyaata mmatayaa aataruuyauvaara yaata utuaavai. 17 Iya yoketaama
vaidi tuanaaya variateeraivaara ai kua kutaivaa iya kiaa mmiee iya
tasipama varianee. 18 Eenoo mmatayaa diaa gioonna kiaapuuyara
ni titoneema neenoo ni mmayaayaivaa gioonna kiaapu homoraiya
kiaa mmiateeraivaara iya titauvai. 19 Iya yoketaama vaidi tuanaaya
variateeraivaara na iyara yaata utuee na nini mmamma mmuyai
mmuakiaavai i mmiaunoo. Iya kua kutaa tuanaa i mmaapu tuanaaya
variateeraivaara na nini mmamma mmuyai mmuakiaavai i mmiaunoo.
20 Na hama iyara nnaasu yaaku varee aita kua kiaunoo. Iya ai
mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmikiai niiyara kutaavaivee
kiaaraiyaraatama yaaku varee aita kua kiaunoo. 21 Niiyara kutaavaivee
kiaara mmuakiaaya mmuaa tinni mmuaa ausavai varada mmuaakaraama
variateeraivaara na yaaku varaunoo. Eenoo niiki variannani na aiki
variaunoo. Ni Napoo-o, ta mmuaavau itaama variaunnaneema eenoo
iya tasipanai iya ti tasipama variaaravai. Eenoo kutaa ni titooduu na
tummuaivaara gioonna kiaapu homoraiya kutaavaivee kiaaraivaara
vaa niiyara kutaavaivee kiaiya mmuaa tinni mmuaa ausavai varada
variaaravai. 22 Eenoo ni nnutuuvaa ngiau aapu yapaannani neenoo
mmuaikaraama iya nnutuuyauvaa ngiau aapu yapauvai. Ta mmuaa
tinni mmuaa ausavai varada variaunnaneema iyaatama mmuaa tinni
mmuaa ausavai varada variateeraivaara na iya nnutuuyauvaa ngiau
aapu yapauvai. 23 Iya kutaa tuanaa mmuaa tinni mmuaa ausavai varada
variaaraivaara eenoo niiki variannani neenoo iyaki variauvai. Eenoo
ni titooduu na tummuaivaara gioonna kiaapu homoraiya kutaavaivee
kiaaraivaara iya mmuaa tinni mmuaa ausavai varada variaaravai. Eenoo
niiyara mmuduuya ruannaneema iyaraatama mmuduuya ruannaivaara
gioonna kiaapu homoraiya kutaavaivee kiaaraivaara iya mmuaa tinni
mmuaa ausavai varada variaaravai.
24 Ni Napoo-o, hama a ngiau mmata uunna suaivaki eenoo niiyara
pinaama mmuduuya runnaivaara oyai ari vookarauvaa ni miravai.
Niiyara kutaavaivee tiraiya vaa eenoo ni miannavai. Iya ni oyai ari
vookaraivaa taaraivaara na varinaraivaki ni tasipama iya variaaravai.
Iya itaama ni tasipama variaaraivaara ni yoketainoo. 25 Ni Napoo-o, a
safuuma variraikuavee. Gioonna kiaapu mmatayaa diaiya hama aiyara
arinaima teeda rikiaanoo. Neenoo aiyara vaa arinaima tee rikiaunoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Eenoo ni titooduu na tummuaivaa vaa niiyara kutaavaivee kiaiya
arinaima teeda rikiaanoo. 26 Eenoo niiyara mmuduuya ruannaneema
iyaatama mmuaakaraama gioonna kiaapuuyara mmuduuya rikiai na
iyaki varinaraivaara na aiyara iya kiaa kookieema kiee makemakee na
aiyara iya kiaa kookieenaravaivee, tiravai.

Vaidiiya Yisuunna utida ruputuaara iiravai
(Matai 26:47-56; Marakaa 14:43-50; Rukaaso 22:47-53)

18 1 Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo ari ngiaammuauya vitoo
vioo ivaki pikioo nnoori kiisa voovai nnutuuvo Ketaroonaa
vioo karoo sainai viravai. Vioo tooduu mmooriivaki yatari oriipaiyauvo
vauduu Yisuuva ari ngiaammuauyaatama ivaki viravai. 2 Ii mmoori ivaki
Yisuuva ari ngiaammuauyaatama mmuakiaa suai nuunaida varuuvaara
vaa Yutaaso rikieeravai. Yutaaso Yisuunna nnammutuaiya fai kooyaa
inna vitainaraivaara kua yeena raira vaidivai. 3 Vaidi Anutuuqaara
kati puara hudeera kieetaiyaata Farisaiyaatama vaidi nuunaira nnau
pinaivaara haitatuura vaidi vooya titooduu iya rapira vaidiiyaatama
sunada ngiari yau mmataiyauvaata ngiari toobaiyauvaatama varada
nnuduu Yutaasoono iyaata vitoo Yisuuva ari ngiaammuauyaatama
varuu mmooriivaki viravai. 4 Vida tooduu Yisuuva vaa iya inna iikiaara
mmoori mmuakiaavai rikioovoono iya saidiri numa iya too tunoo: Mo
ngia giaaraida buaakiaannee? 5 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo ta
Nasareetaa vaidi Yisuunnaraida buaakiaunnanoo, tuduu rikioo iva iya
tunoo: Mo na aanna ivovee, tiravai.

Yutaaso Yisuunna nnammutuaiya fai kooyaa inna vitainaraivoono
iya tasipama ivaki diravai. 6 Yisuuva iya tunoo: Mo na aanna ivovee,
tuuvaara iya hayida oro ngieerama vau mmataivau vida varada
vairavai. 7 Vauduu rikioo Yisuuva kava iya tunoo: Mo ngia giaaraida
buaakiaannee? tuduu rikiada iya kava tunoo: Mo ta Nasareetaa vaidi
Yisuunnaraida buaakiaunnanoo, 8 tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Vaa
na ngii giaa ngii miauvaivee. Na aanna ivovee. Fai ngia kutaa niiyara
buaida varida aa ni ngiaammuau aadaa pikikiai kuatee, tiravai. 9 Ivo
tauraa ari Koonnara yaaku varoo tunoo: Ni Napoo-o, a mmuakiaa
ngiaammuaudaa ni miannaiyakidiri hama voovai raubiriinoo. Ivo
itaa kua tuuvaara kaanaivo vauduu Yisuuva rapira vaidiiya tunoo: Ni
ngiaammuaudaa pikikiai kuatee, 10 tuduu rikioo ari ngiaammuau voovai
nnutuuvo Simoono Petorooso ari paipa avaikaraivaa nnaamuruuvakidiri
utu rada kioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaivaa mmoori
vareera ngiaammuau voovai yaata yaadudainniivaa rutaka kieeravai. Ii
ngiaammuau ivaa nnutuuvo Marakuusovee. 11 Yisuuva Petoroosaa tunoo:
Ai paipaivaa kava ari nnaamuruuvaki uyuanee. Aa na tinara kua aavaara
a dataamainna yaata utuannannee? Mmuaararaivaa roosii nnoori toori

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kapikaroovaa ni Napoova ni muuvaa na nnaanarannee? Vara hama na
nnaanarannee? Fai na nnaanaravaivee, tiravai.

Rapira vaidiiya Yisuunna vitada Anaasaasi viravai

12 Tuduu rikiada kaayau rapira vaidiiyaatama ngiari kieetaivoota
Yutayaiya nuunaira nnau pinaivaara haitatuura vaidiiyaatama Yisuunna
puaisa utu kiada vaida yeenaivaadiri inna yaakuuvaitanau rau kiada
13 vitada Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiivaa nnutuuvo Anaasaasi
tauraa viravai. Vaidi voovai nnutuuvo Kayapaanna nniraangioo inna
Anaasovee. Ii suai ivaki Kayapaava Anutuuqaara kati puara hudeera
vaidiiya kieeta tuanaavai variravai. 14 Vaa ivo tauraa ari yaata tinniyaa
vau kuaivaa vaidi Yutayaiya kiaa mmioo tunoo: Fai mmuaa vaidivai
mmuakiaa Yutayaa gioonna kiaapuuya tiiyara putinaraivo inna
yoketaavaivee. Ivo vaa tauraa ii kua ivaa itaa kua tiravai.

Petorooso Yisuunnara hama na inna tauvaivee tiravai
(Matai 26:69-70; Marakaa 14:66-68; Rukaaso 22:55-57)

15 Vaidiiya Yisuunna vitada vuduu Simoono Petoroosoota na Yisuunna
ngiaammuauvo neetama inna nnaagiai tadadama rada viravai. Vuduu
Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaivo arinaima vaa ni
teeravai. Vaa ivo arinaima ni toovaara neetama Yisuunna tasipama vaidi
kieetaivaa nnauvaa vagiaamunna aakiaivaki viravai. 16 Vuduu rikioo
Petorooso mmaanai nnau vagiaamunna keegianniivau duoo vauduu
neenoo kieeta vaidiivo vaa arinaima ni toovoono kava vara ranee
tuma keegiaivaara duu kiaatannaivaata kua tiee Petoroosaa vitee nnau
vagiaamunna aakiaivaki viravai. 17 Vuduu too kiaatannaivo keegiaivaara
duuvo Petoroosaa tunoo: A iqii vaidi ivaa ngiaammuau voovainna
iikiannannee? tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: Ai, hama na inna
ngiaammuauvaivee, tiravai.
18 Ii suai ivaki mmoori vareera ngiaammuauyaata rapira vaidiiyaatama
iya ririkia utuduu rikiada ikiaivaa hara kiada ututuuma dida vaida
totookairavai. Iya totookaida varuduu Petorooso oro iya tasipama dioo
vainno ivaata totookairavai.

Vaidi kieetaivo Yisuunna yaparairavai
(Matai 26:59-66; Marakaa 14:55-64; Rukaaso 22:66-71)

19 Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieeta tuanaivo Yisuunna
ari ngiaammuauyaraata ari kua mmayaayaivaaraatama yaparairavai.
20 Yaparauduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Na mmuakiaa suai
mmuakiaa gioonna kiaapuuya avuuyauvunu variee nini kuaivaa iya kiaa
mmiauvai. Gioonna kiaapu Yutayaiya nuunaira nnau kiisaiyauvakiaata
nnoonnaivakiaatama na ni kua mmayaaya mmuakiaavai iya kooyaa kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmiauvai. Hama na vo kua voovai hataumakinaa iya kiaa mmiauvai.
21 Mo na itaa kiaukainna a aaniira ni yaparakiannannee? Gioonna
kiaapuuya ni kuaivaa rikiaiya yaparakianee. Vaa iya ni kuaivaa rikiaavai.
Na iya kiaa mmiaa kuaivaara iya yaparakianee, 22 tuduu rikioo nuunaira
nnau pinaivaara dira vaidi voovoono inna kueennaivaa rudaunno inna
tunoo: A vaidi kieetakuaanoonna Anutuuqaara kati puara hudeera
kieetaivaa itaa kua kiannannee? 23 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo:
Mo ngia dataamaida yaata utuaannee? Na koonnama kiaunnee? Vara
na kutaa kuavai kiaunnee? Na kuaivaa kutaa koonnama kiau kuaivaa
aa gioonna kiaapu aavaki variaa aaya kiaa kookieenai iyaatama
rikiaatee. Na safuuma kutaa kuaivaa kiaukai mo aaniira kuminayaa ni
ruputuannannee? tiravai.
24 Yisuunna yaakuuvaitanau yeenaivo vauduaata kuaivaa kiaa taika
kiooduu Anaaso inna titooduu Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi
kieetaivaa Kayapaannasi viravai.

Petorooso kava Yisuunnara hama na inna tauvaivee tiravai
(Matai 26:71-75; Marakaa 14:69-72; Rukaaso 22:58-62)

25 Vuduu Simoono Petorooso homo dioo vainno ikiaivaara totookainno
varuduu vaidi vooya ivaki varuuya inna tunoo: A inna ngiaammuau
voovainna iikiannannee? tuduu rikioo Petorooso ooqoo tioo tunoo: Hama
na inna ngiaammuauvaivee, 26 tuduu rikioo vaidi kieetaivaa ngiaammuau
voovoono Petorooso vaa inna seena tuanaivaa yaataivaa rutakoovoono
tunoo: Vaa na i tauvaivee. A inna tasipama yatari oriipa mmooriivaki
hara kiee variannavaivee, 27 tuduu rikioo Petorooso kava ooqoo tuoo
tunoo: Hameetavee, tuduu rikioo tuu saivaata kakaraivo akua tiravai.

Yisuuva Roomaiya kieeta Piratuusaa avuuvau diravai
(Matai 27:1-2,11-14; Marakaa 15:1-5; Rukaaso 23:1-5)

28 Heenanaanna suaivo reera kiooduu Yutayaa vaidiiya Yisuunna
Kayapaanna nnauvakidiri vitada vidada vaidi Roomaiya kieetaivaa
nnauvaki oro kiooduu ivo ivaki varuduu iya mmaanaivau diravai.
Yutayaiyaano ngiari buusa Varaigiataivaa iya nnaataikiai iya ngiari
voopinnaiya nnau aakiaivaki vida ngiari mmaanna aataruuvaa
hatokeevoora kiaa kiada oro mmaanaivau diravai. 29 Iya hama nnauvaki
vuduu too Piratuuso mmaanai tuoo iya yaparainno tunoo: Mo ngia dee
tomedavaaraida kua pinaivaa aqaa vaidi aavaaki yapaannee? 30 tuduu
rikiada iya inna sai tunoo: Ivo hama maisai aataruuvaa iitiri. Hama
ta aisi vitada ngiaunnatirivee, 31 tuduu rikioo Piratuuso iya tunoo:
Ngiengieenoo ngiingii kua mmaanna tuu aataruuvaara inna vitada
kua pinaivaki inna yapa kiada inna yaparakiatee, tuduu rikiada vaidi
Yutayaiya inna sai tunoo: Ta Yutayaiya gioonna kiaapuuya ruputikiai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

putuaaraivaara ngia Roomaiya ti ooqoo kiaavaivee, tiravai. 32 Vaa tauraa
Yisuuva iya inna yatari sagaivau haara kikio iva putinara aataruuvaa
kooyaa iya kiaa mmiravai. Kooyaa iya kiaa mmuu kuaivaa kaanaivo
vakiaiveeraivaara vaidi Yutayaiya itaa kua tiravai.
33 Piratuuso kava vara ranoo ari nnauvaki vioo Yisuunna yaparainno
tunoo: A Yutayaiya kieetakuannee? 34 tuduu rikioo Yisuuva inna sai
tunoo: Vara eenoonna aa kua aavaa ni yaparakiannannee? Vara ari
vo vaidiyaano niiyara i kiaa i mmiaaniinna a ni yaparakiannannee?
35 tuduu rikioo Piratuuso inna sai tunoo: Hama na Yutayaa vaidivai.
Sa niiyara kianee: Eenoo niiki kuaivaa yapaannanoo, kianee. Ai seena
mmuaa yoosinnaiyaata Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama
i vitada niisi ngiaavai. E aanii tomeda aataruvai iikiannani iya i vitada
niisi ngiaannee? 36 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Na gioonna
kiaapuuyara diee iya kiaukai iya sai niiyara yoketaa kiaa aataruuvo hama
mmata aavau vaivai. Mmata aavau vaitiri. Ni nnaagiai nuairaiya niiyara
rapida vaidi voovoono vaidi Yutayaiya ni iya mminaraivaara ooqoo
kiaatirivee. Mo na gioonna kiaapuuyara dira aataruuvo hama mmata
aavau vaivaivee, 37 tuduu rikioo Piratuuso inna sai yaparainno tunoo:
Mo a gioonna kiaapuuyara diraikuannee? tuduu rikioo Yisuuva inna sai
tunoo: Yo, a niiyara itaa kua kianna kuaivo kutaavaivee. Na gioonna
kiaapuuya kua kutaivaa kiaa mminara na mmatayaa tummuaaduu ni
noova ni mmata kieeravai. Gioonna kiaapu voovoono kua kutaivaa
rikiaivoono ni kuaivaata rikiaivaivee, 38 tuduu rikioo Piratuuso inna sai
yaparainno tunoo: Kua kutaivo inna dee kuavainnee? tiravai.

Piratuuso Yisuunna ruputuaaraivaara ee-oo tiravai
(Matai 27:15-31; Marakaa 15:6-20; Rukaaso 23:13-25)

Piratuuso itaa kua kiaa kioo kava vara ranoo mmaanai vioo
vaidi Yutayaiya tunoo: Na tauko hama ivo aannoo vaidivai varinoo.
39 Ngiengie iira aataruuvo vainoo. Mmuakiaa nuanuuyauvaki ngia buusa
Varaigiataivaa nneera suaivaki oovi nnauvaki varii vaidi voovaara ngia
yaparakiaivaara na sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiiisi kuanaravai. Ngia
gioonna kiaapu Yutayaiya ngiiiyara dira vaidi kieetaivaa na innani
sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiiisi kuanarannee? 40 tuduu rikiada iya
puaisakama aayanna reeda tunoo: Hamavee. Sa inna titano kuaivee.
Paravaasaa titano tuoo kuaivee, tiravai. Paravaaso inna kua yaatareera
mmuara furai vaidivai variravai.

19 1 Itaama vauduu too Piratuuso Yisuunna vitoo ari ngiaammuauya
mmuduu utida inna ripiiravai. 2 Ripuuduu rapira vaidi vooyaano
yeena ooviiyauvaa varada hovekama kiada inna kieetaivau ruvuyu kiada
yaapa kookeevaa varada innayaa apu kieeravai. 3 Innayaa apu kiada
innasi vida rakuana nnida rakuanaida varida inna tunoo: Gioonna kiaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yutayaiya kieetakuavee. Tupatupaa varianee. Iya itaa kua kiaa kiada inna
kueennaivaa rudauravai.
4 Rudauma kiooduu Piratuuso kava mmaanai vioo gioonna kiaapu
kaayau nuunauya tunoo: Rikiaatee. Aa vaidi aavo na tauko hama vaidi
aannoo vaidivai varinoo. Na itaama tee rikiauvaara ngieetama teeda
rikiaateera na inna vitee aapi ngiiisi ngiaunoo. 5 Ivo itaa kua kiaa taika
kiooduu Yisuuva mmaanai tuuduu yeena ooviivaa hovekama kiada
inna kieetaivau yapa kioovo vauduu yaapa kookee kuauvaa innayaa
apu kioovo vairavai. Vauduu too Piratuuso iya tunoo: Taatee. Aa ii
vaidiivovee, 6 tuduu rikiada vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera
kieetaiyaata nuunaira nnauvaara dira vaidiiyaatama Yisuunna teeda
vaida puaisakama aayanna reeda varida tunoo: A tinai iya yatari sagaivau
inna haara kiaatee, tuduu rikioo Piratuuso iya sai tunoo: Ngia itaa kua
tida ngiengieenoo ivaa vitada yatari sagaivau haara kiaatee. Na tauko
hama ivo vaidi aannoo vaidivai varinoo. Mo dataama na irisai maisaivaa
inna mminaravainnee? 7 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Ivo ariiyara
na Anutuuqaa mmaapuvaivee tuuvaara ti mmaanna tuu kua voovai
hatokeeravai. Hatokoovaara kii inna aikiooma ivo putuaivee, tiravai.
8 Tuduu Piratuuso ii kua ivaa rikioo kaayauma aatuunno 9 kava
Yisuunna vitoo ari nnauvaki vioo vaidiiyaki kua pinaa yapeera
nnauvaki vioo Yisuunna yaparainno tunoo: A deepinnaakuainna
ngiannannee? tuduu rikioo Yisuuva hama inna kua sai tiravai. 10 Hama
inna kua sai tuduu rikioo Piratuuso inna tunoo: Aaniira hama a ni kua
sai kiannannee? Na vaidi nnoonnavai. Neenoo tinai fai a mmaanai
kuanaravai. Neenoo tinai fai vaidiiya yatari sagaivau i haara kiaaravai.
Hama a ivaa tuqinnama rikiaannannee? 11 tuduu rikioo Yisuuva inna
kua sai tunoo: Ngiau aapu variivoono hama kieetavai i yapaitiri. Hama
a niiyara itaa kua kiannatirivee. Itaama vaikio vaidi voovoono ni vitoo
aisi nniivo mminnamminnaa maisaivaa varaivai. Tauraa ni vitoo aisi nnii
vaidiivaa mminnamminnaa maisaivoono i mminnamminnaa maisaivaa
yaatarakiaivaivee, 12 tuduu rikioo Piratuuso dee aataruvai Yisuunna
mmino ivo kati mmaanai kuanaraivaara yaata utuoo iinno varuduu
vaidi Yutayaiya puaisakama aayanna reeda tunoo: Fai a tino aa vaidi
aavo mmaanai tiinai a hama ti kieeta yoosinna Rooma variivaa seena
tuanaakuavee. Vaidi voovoono ariiyara tinara: Na kieetavaivee, kiaa
variivoono ti kieeta Rooma variivaa nnammutuaavaivee, 13 tuduu rikioo
Piratuuso ii kua ivaara yaata utuoo rikioo Yisuunna nnauvakidiri vitoo
numa mmaanai sikau terenaivau inna yapa kioo oro kua radudeera
mmaataivau hara kioo variravai. Ii sikau terena ivaa Eporai kuaivakidiri
tuu nnutuuvo Kapataa tiravai.
14 Ii suai ivaki iya buusa Varaigiataivaa turau nnaaraivaara teeraida
varuduu ikianna tammauduu Piratuuso vaidi Yutayaiya tunoo: Aanna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii kieetavaivee, 15 tuduu rikiada iya puaisakama aayanna reeda tunoo:
Inna vitee ruputino putuaivee. A tinai iya yatari sagaivau inna haara
kiaatee, tuduu rikioo Piratuuso iya yaparainno tunoo: Ngii kieetavaivee.
Fai na tinai iya yatari sagaivau inna haara kiaarannee? tuduu rikiada
Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaiyaano inna sai tunoo: Hama
ti kieeta voovootaivaivee. Ti kieeta mmuaavai yoosinna Rooma hara kioo
varinoo, 16 tuduu rikioo inna aikioo Piratuuso Yisuunna iya mmiravai. Iya
inna vitada yatari sagaivau haara kiaaraivaara iya mmiravai.

Vaidiiya Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai
(Matai 27:32-44; Marakaa 15:21-32; Rukaaso 23:26-43)

Iya tuduu rapira vaidiiya Yisuunna vitada viravai. 17 Vuduu Yisuuva
ariinoo ari yatari sagaivaa apu varoo ivaki pikioo yoosinna voovai
nnutuuvo Kieeta Mmuyai ivaki vau yoosinnaivakira viravai. Ii nnutu ivaa
Eporai kuaivakidiri kiaa nnutuuvo Korokataa. 18 Yisuuva ivaki vuduu
vaidi rapiraiya inna vitada yatari sagaivau haara kieeravai. Haara kiada
vaidi taaravaitanaatama yatari sagaivaitanau haara kiada vuaivaa vitada
inna yaaku yaadudainningiaa haara kiada vuaivaa vitada inna yaaku
geedainningiaa haara kiooduu Yisuuva ivaitana tammaivaki diravai.
19 Duoo vauduu yanaivaa Piratuuso fafaara roovaa iya varada Yisuunna
yatari saga mmutuuvau haara kieeravai. Ii yanaa ivo tunoo: Aanna
Nasareetaa vaidi Yisuuvavee. Ivo Yutayaiya kieetavaivee. 20 Fafaaraivo
itaa kua tuduu Yisuunna yatari sagaivau haara kioo yoosinnaivo
Yerusareema vainima vauvaara kaayau gioonna kiaapu Yutayaiya
vida nnidaida varida ii yanaa ivaa yaariravai. Piratuuso taaravooma
kuaivakidiri yanaivau reeravai. Eporai kuaivakidiriaatama Roomaiya
kuaivakidiriaata Ereengaiya kuaivakidiriaatama reeravai. 21 Ivo roo
suaivaki Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaano Piratuusaa tunoo:
Sa fafaara ree kianee: Aanna Yutayaiya kieetavaivee, kianee. Fafaara ree
kianee: Aa vaidi aavo ariiyara tinoo: Na Yutayaiya kieetavaivee, tiivaivee,
kianee. 22 Iya itaa kua tuduu Piratuuso iya kua sai tunoo: Na fafaara rau
kuaivo inna aikioo kuavai na rauvaivee, tiravai.

23 Piratuuso itaa kua tuduu rapira vaidiiya vaa Yisuunna yatari
sagaivau haara kiaiya inna uyira rairaiyauvaa varada ivaadiri taarama
taarama mmuruooda yapa kiada iya mmuaavai mmuaavai duuyama
vareeravai. Vara kiada inna yaapa varaayaa diaivo hama raubaatama
funniraivootauvaa mmuaavai vauvaara tida varada 24 ngiari kiaa mmi
ngiari kiaa mmiida tunoo: Kii fai ta hama aavaa rapasiaaravaivee.
Ivau kii ta peperoovaa roosiivaa kagaari kagaariida teekio voovoono
yaataraivoono ivaa varaivee, tiravai. Nnaaruaa vaidiivo Anutuuqaa
yanaivau kua fafaara roovo tuuvaugiataa iya itaama uuvaara kaanaivo
vairavai. Ii kua ivo tunoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iya ni uyira rairaiyauvaa
mmuaavai mmuaavai duuyama varada
ni yaapa varaayaa diaivaara
peperoovaa kagaari kagaariida taavo
voovoono yaataraivoono ivaa varaivaivee.
Fafaaraivo itaa kua tuuvaa kaanaivaa rapira vaidiiya itaama iiravai.
25 Yisuunna yatari sagaivaa vainiivau gioonnaiya dida vaida Yisuunna
kaanootama Yisuunna kaanaa nnunnaivo Koropaanna nnaataivo
Mariaavaatama Makataraa gioonnaivo Mariaavaatama dida vairavai.
26 Dida vauduu too Yisuuva tooduu ari kaano dioo vauduu na inna
ngiaammuau ivo niiyara mmuduuya riraivootama diee vakiaaduu too
ari kaanaa tunoo: Gioonna-o, aa suai aavakidiri aa ngiaammuau aavo i
mmaapuvai varinaravaivee, 27 kiaa kioo ni tunoo: Aa suai aavakidiri aa
gioonna aavo i kaano varinaravaivee, tuduu rikiee na ii suai ivakidiri
inna kaanaa vitee nini nnauki yapeeravai.

Yisuuva putiravai
(Matai 27:45-56; Marakaa 15:33-41; Rukaaso 23:44-49)

28 Yisuuva itaa kua kiaa kioo rikiooduu ari mmoori mmuakiaayauvai
taika kiooduu rikioo ivo tunoo: Ni nnoori rainoo, tiravai. Nnaaru
Anutuuqaa kua fafaara roo kuaivaudiri kaanaivo itaama vairavai.
29 Yisuuva itaa kua tuduu yavaivaki nnoori kapikaroo ari vookarauvaa
nnutuuvo vinikaivo ivaki vauduu vaidiiya kapuka roosuu mminnaivaa
nnooriivakidiri rabuuma kiada yatari seera hokobaivaa nnutuuvo
hisoopaivau kuru kiada rooru utida Yisuunna kuasiivau yapa kiooduu
30 Yisuuva nnoo tunoo: Vaa ni mmooriivo taikainoo, kiaa kioo vaaveevo
tagiruduu putiravai.

Yisuunna yaaneevaki vaidiiya haara kieeravai

31 Putuduu Yutayaa vaidiiya kati varira suaivo vainima vauvaara
ngiari mminnamminnaiyauvaa teerairavai. Turau ngiari kati varira
suai yoketaa ari vookaraivo vainaraivaara iya yaata utida ngiari
mminnamminnaiyauvaa teerairavai. Ngiari kati varira suaivaki vaidi
putuaiya mmammaiyauvo yatari sagaiyauvunu sa vakiaiveera iya yaata
utida numa Roomaa kieetaivaa Piratuusaa yaparaida tunoo: A ee-oo tinai
i ngiaammuauya vaidi yatari sagaiyauvunu haara kiaiya yukuuyauvaa
ruaimi kiada yatari sagaiyauvunudiri hituaaravainnee? 32 tuduu kieetaivo
ee-oo tuduu ari rapira vaidiiya oro teeda vuai vaidiivaa Yisuunna
tasipama yatari sagaivau hiri kioovaa yukuuvaitana ruaimi kiada vida
vuaivaa yukuuvaitanaatama ruaimi kieeravai. 33 Ruaimi kiada nnida
Yisuunna tooduu vaa putuduu hama inna yukuuvaitana ruaimirama
kiada 34 rapira vaidi voovoono ari mmataivaata Yisuunna yaaneevaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hara rada kiooduu akiairaama kiauvoota nnooriivootama innakidiri
tiiravai. 35 Tuuduu neenoo ivaa taivoono ivaara vaa na tiravai. Vaa
na rikiaunoo. Na kiaa kuaivo kutaa kuavai. Ngieetama Yisuunnara
kutaavaivee kiateeraivaara na kiaa kuaivaa neneeta rikiauko kutaa
kuavai vainoo. 36 Nnaaru Anutuuqaa yanaivaki kua fafaaraivo vainno
tuu kuaivaa kaanaivo vauvaudiri Yisuunnara iya itaama iiravai. Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tunoo: Hama inna mmuyai voovai
ruaimiaaravaivee, tiravai. 37 Anutuuqaa kua fafaara voovai vainno tunoo:
Iya mmataivaata haara kiaa vaidiivaa gioonna kiaapuuya taaravaivee,
tiravai.

Vaidiiya Yisuunna hau kieeravai
(Matai 27:57-61; Marakaa 15:42-47; Rukaaso 23:50-56)

38 Nnaagiai yoosinnaivaa nnutuuvo Arimateyaa diaa vaidiivaa
nnutuuvo Yoosiipo numa Yisuunna nnabaivaa varoo kuanaraivaara
Piratuusaa yaparairavai. Yoosiipo Yisuunna nnaagiai nuaira vaidivai.
Yutayaa vaidiiyara aatuunno haumaki ivo Yisuunna nnaagiai nuairavai.
Ivo Piratuusaa yaparauduu rikioo ee-oo tuduu Yisuunna nnabaivaa
oro varoo viravai. 39 Vaa heenaki Yisuunnasi vuu vaidiivo Nikotimaaso
suuda yoketaa vuu suuyaivaa varoo ngioo Yoosiipaa sunoo viravai. Ivo
yatari rana suuda yoketaa vuuvaa nnutuuvo aroosaivaatama kupuuvaa
roosuuvaa nnutuuvo miiraivaatama hanigiaanigieema mmuaavaki kioo
kaayau mmuaararoovaa varoo viravai. 40 Ii vaidi ivaitana Yisuunna
nnabaivaa varada suuda yoketaa vuu suuyaivaa buruqa poosa rapasi
kioovau siikama kiada inna nnabaivaa purupuruuma kieeravai. Yutayaa
vaidiiya vaidi putiraiya nnabaiyauvaa teerairayaama ivaitana Yisuunna
nnabaivaa itaama teerama kieeravai. 41 Yisuuva putuu mmataivau kati
yatari hau utira mmatavai vairavai. Vauvaki karaasa mmata nnauvaa
sikauvaki hatata kioovaki hama vaidi nnaba voovai ivaki yapoovo ivaki
vairavai. 42 Vauduu rikiada ngiari kati varira suaivo vainima vauvaara
yaata utida ngiari mminnamminnaiyauvaa safuuma teerakiaaraivaara
mmata nnau hama vaidi hauvo vainima vau ivaki Yisuunna nnabaivaa
varada ivaki hau kieeravai.

Yisuunna mmata nnauvo mmannavai vairavai
(Matai 28:1-8; Marakaa 16:1-8; Rukaaso 24:1-12)

20 1 Sudaaqaki heenanaanna hama ruvuaayeerainno homo upisiinno
vauduu Makataraa diaa gioonnaivaa nnutuuvo Mariaava Yisuunna
mmata nnauvakira kuanaree kiaa oro tooduu vaa mmata nnau keegiaivaki
vau sikau pinaivaa ivakidiri feena kiooduu too 2 ivo seenoo vioo Simoono
Petoroosaata Yisuuva niiyara pinaama mmuduuya rira ngiaammuauvaa niitama
kiaa mmioo tunoo: Vaa iya ti Udaangaivaa nnabaivaa mmata nnauvakidiri

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varada iya yapa kiaipinnainni hama ta taunnanoo, 3 tuduu rikiada Petoroosoota
neetama ivau pikiada mmata nnauvakira viravai. 4 Seenada vida na Petoroosaa
yaatara kiee neenanaa mmata nnauvaa taanaree kiaa 5 viee viee oro kookama
reeti taaduu buruqa poosaiyauvo vauduu tee hama ivaki virama kiaaduu
6 Simoono Petorooso ni nnaagiaidiri vioo ni yaatara kioo ivaki viravai. 7 Vioo
tooduu buruqa poosa purupuruuma kiooyauvoota Yisuunna kieetaivau rau
kioo buruqaivootama ivaki vairavai. Hama Yisuunna kieetaivau rau buruqaivo
purupuruuma kioo buruqaiyauvaa tasipama vairama kioo ari voovau rapugiaa
yoketaama kioo vairavai. 8 Vauduu tee na vaa tauraa mmata nnauvaa taivo
neetama aakiaivaki oro tee kutaavaivee tiravai. 9 Yisuuva putuuvakidiri kava
diitaanara kuaivaa nnaaru Anutuuqaa yanaivaki roo kua fafaaraivo tuuvaa ta
homo ivaara kumimakama iikiaunnavai. 10 Ta ivaa teeda pikiada kava vara
ranada titi nnaukira nniravai.

Yisuuva Makataraa gioonna Mariaanna avuuvau kooyaa diravai
(Matai 28:9-10; Marakaa 16:9-11)

11 Ta ngiaannaduu Mariaava mmata nnau mmaanaivau dioo vainno
rateeravai. Ratoo varioo kookama kioo aakiaivaki taanee kiaa tooduu
12 aangeraivaitana poosa buruqa uyuuvaitana Yisuunna nnabaivaa yapa
kioovau hara kiada variravai. Vuaivo kieetaivaa yapa kioonningiaa
varuduu vuaivo yukuuvaa yapa kioonningiaa hara kioo variravai.
13 Ivaitanaano Mariaanna tunoo: Gioonna-o, e aaniira rataannannee? tuduu
rikioo ivo ivaitana sai tunoo: Vaa ni Udaangaivaa nnabaivaa iya varada kuaavai.
Iya yapa kiaipinnainni hama na tauvaara rataunoo, 14 kiaa kioo hanigia tooduu
Yisuuva ivau dioo vauduu hama inna Yisuuvavee kiaa arinaima teeravai. 15 Hama
arinaima tooduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Gioonna-o, e aaniira rataannannee? A
giaara buaakiannannee? tuduu rikioo yaata utuoo tunoo: Aanna yatari mmoorira
haitatuura vaidivoono tinoo, kiaa inna kua sai tunoo: Ni vaidi-o, vaa eenoo inna
varee viee inna yapa kiaannaivaara ni giaa ni minai na viee inna varaanaravaivee,
16 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Mariaa-o, tuduu rikioo hanigia inna too
Eporai kuaivakidiri inna tunoo: Rovonii, tiravai. Ivo itaa kua tuu kuaivaa oyaivo
Vitaira-o, tiravai. 17 Yisuuva gioonnaivaa tunoo: Hama na ni Napoonnasi kava
kuauvaara sa ni utu kiee vakianee. Viee ni ngiaammuauya niiyara kiaa mmiee
kianee: Ni Napoova ngii Gioovavee. Ni Anutuuqo ngii Anutuuqovee. Na kava
innasi kuanaravee. Iya itaa kua kiaa mmianee, 18 tuduu rikioo Makataraa gioonna
Mariaava vioo inna ngiaammuauya kiaa mmioo tunoo: Vaa na Udaangaivaa
tauvaivee, kiaa kioo iva tuu kuaivaa iya kiaa mmiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyaata kooyaa kua tiravai
(Matai 28:16-20; Marakaa 16:14-18; Rukaaso 24:36-49)

19 Ii Sudaaqa suai ivaki heenauduu Yisuunna ngiaammuauya nnau voovaki
nuunaida vaidi Yutayaiyara aatuuda sipuuyauvaa rau kiooduu Yisuuva numa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iya tammaivaki dioo vainno tunoo: Ausa nuufaivo ngiiiki vakiaivee, 20 kiaa kioo
ari yaakuuvaitanaata ari yaaneevaatama iya vitairavai. 21 Vitauduu iya ngiari
Udaangaivaa teeda sirigairavai. Sirigaida varuduu Yisuuva keenaa iya tunoo:
Ausa nuufaivo ngiiiki vakiaivee. Ni Napoova ni titoneema na ngii titaunoo,
22 kiaa kioo ari yaikiaivaa iyayaa fuu tioo tunoo: Mmannasa Yoketaivaa
varaatee. 23 Fai ngia vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaara taikaivee
tikio fai taikaanaravai. Fai ngia vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaara
mmannammanna vakiaivee tikio fai mmannammanna vainaravaivee, tiravai.

Tumaaso Yisuunna teeravai

24 Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidi taarama varuuyakidiri
mmuaavai nnutuuvo Tumaaso vuai nnutuuvo Gaabivaano Yisuuva nnuu
suaivaki hama iya tasipama variravai. 25 Hama iya tasipama varuduu ari
saiyaano inna kiaa mmida tunoo: Vaa ta Udaangaivaa taunnanoo, tuduu rikioo
Tumaaso iya tunoo: Fai na hama inna yaakuuvaitana pirima hoo kuaruuvaitana
tee hama na ni yaaku oopuuvaa pirima kuaruuvaitanaki uyuee hama na
ni yaakuuvaa inna yaaneevaki uyuee fai hama na ivo diitainoo kiaivaara
kutaavaivee tinaravaivee, tiravai.
26 Yapooma yaaku sai suaivai karasaidiri taaravooma suaivo taika kiooduu
Yisuunna ngiaammuauya keenaa nnauvaki varuduu Tumaaso iya tasipama
variravai. Varuduu vaa iya sipuuvaa rau kiooduaata Yisuuva kati numa iya
tasipama dioo vainno tunoo: Ausa nuufaivo ngiiiki vakiaivee, 27 kiaa kioo
Tumaasaa tunoo: Ai yaaku oopuuvaa rooru aavau yapa kiee ni yaakuuvaitana
taanee. Ai yaakuuvaa rooru ni yaaneevaki yapaanee. Sa taara yaata utirainna
niiyara kutaavaivee kianee, 28 tuduu rikioo Tumaaso inna kua sai tunoo: Ni
Udaangakuavee. Ni Anutuuqovee, 29 tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: A vaa
ni taannaivaara niiyara kutaavaivee kiannanoo. Gioonna kiaapu hama ni taiya
niiyara kutaavaivee kiaivaara Anutuuqo iyara yoketainoo, tiravai.

Aa yanaa aavaa roo kua oyaivovee

30 Yisuuva ari vookara ari vookarau mmoori kaayauyauvaa ari
ngiaammuauya avuuyauvunu uuduu teeravai. Iyauvaa mmuakiaayauvai
hama na aa yanaa aavau rauvai. Na vooyauvai nnaasu rauvai.
31 Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo Yisuuvavee. Anutuuqaa Mmaapu
tuanaivo Yisuuvavee. Ngia ivaara kutaavaivee kiaaraivaara na aa
yanaa aavau Yisuuva uu mmoori vooyauvai rauvai. Ngia itaama innara
kutaavaivee kiaa kiada tupatupaa variraivaa varaaraivaaraataama na aa
yanaa aavau ivo uu mmoori vooyauvai rauvai.

Yisuuva ari ngiaammuauya avuuyauvunu kooyaa diravai

21 1 Yisuuva nnaagiai numa nnoori haruungaivaa nnutuuvo
Tiperiaa vainiivau ngioo kava vooneetu ari mmammaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kooyaa ari ngiaammuauya vitauduu inna teeravai. Ivo ataama ari
mmammaivaa iya vitauduu teeravai. 2 Ari ngiaammuau voovai Simoono
Petorooso ari seena ngiaammuau voovai Tumaasootama ivaki variravai.
Gioonna kiaapuuya innara Gaabi-o, tira vaidivai. Ngiaammuau voovai
Nataneerootama variravai. Ivo Karirayaa ivaki vau yoosinna voovai
nnutuuvo Kenaa ivakinnaa vaidivai. Sevetainna mmaapuuvaitanootama
seena ngiaammuau taaravaitanootama ivaki nuunaida variravai.
3 Varuduu Simoono Petorooso iya kiaa mmioo tunoo: Na tavau varaanara
kuanaravee, tuduu rikiada iya inna kiaa mmida tunoo: Fai teetaatama
kuaaravee, kiaa kiada vida kanuuvaa varada ivaki karada heenagieena
tavaura puridada hama tavau voovai vareeravai. 4 Hama varooduu rikioo
suaivo reera kioovakinnaigiataa Yisuuva nnoori haruunga siriivau dioo
vauduu hama ari ngiaammuauya arinaima inna teeravai. 5 Hama inna
arinaima tooduu rikioo Yisuuva iyara aayanna roo tunoo: Ngiaammuauso,
vaa ngia tavau vooyauvai varadannee? tuduu rikiada iya inna kuaivaa
sai tunoo: Ai, hameeta ta tavau voovai varaunnanoo, 6 tuduu rikioo
Yisuuva iya sai tunoo: Ngia utua vaaheevaa vara kanuuvaa sainai yaaku
yaadudainningiaa kagaari kiada fai ngia tavau vooyauvai varaaravaivee,
tuduu rikiada iya utua vaaheevaa vara iva tuupinnainningiaa kagaari
kiooduu tavauyauvo utua vaaheevaki nnida vidada suvuai kiada vauduu
iya hama yopeema vaaheevaa utu raririima rada kanuuvaki yapeeravai.
7 Iya vaaheevaa utu raririida varuduu Yisuuva niiyara mmuduuya rira
ngiaammuauvo neenoo Petoroosaa kiaanoo: Inna Udaangaivovee, tuduu
Simoono Petorooso Udaangavee tuu kuaivaa rikioo ivo taguaada dioo
vauvaara ari yaapa varaayaa diaivaa ariiyaa rau varoo nnooriivaki
suairoommu kioo viravai. 8 Vuduu ari saido kanuuvaa varada siriivau
vida vaaheevaa aakiaivaki kaayau tavauyauvo suvuai kioo vauyauvaa
utu raririima rada viravai. Hama iya ngieera nnoori vuutaivaki
variravai. Iya nnoori siri vainiivau variravai. 9 Iya kanuuvakidiri vida
siriivau reemi rada dida vaida tooduu ikia hauru toovo iya too vauduu
tavauvoota bereetaivootama ivau vairavai. 10 Vauduu Yisuuva iya
tunoo: Ngia aa ikiataa varaa tavau vooyauvai varada ngiatee, 11 tuduu
Simoono Petorooso kanuuvau karoo vaaheevaa aakiaivaki kaayau tavau
pinaiyauvo suvuai kioo vauyauvaa utu raririima roo numa siriivau yapa
kieeravai. Yapa kiooduu yaaku sai vaidivai karasaidiri taara vaidivaitana
yuku yaaku taika kioo vo vaidivai yaakuuvaitana yukukidiri taaravooma
(153) tavauyauvo vaaheevaki vairavai. Kaayau tavauyauvo itaama
vauduaata hama vaaheevo tavarateeravai. 12 Yisuuva iya tunoo: Numa
nnaatee, tuduu rikiada vaa iya arinaima inna teeda yaata utida tunoo:
Ti Udaangaivovee, tuuvaara iya aatuuda hama inna yaparaida tunoo: A
giononnee? tiravai. 13 Yisuuva oo bereetaivaa habati kioo iya mmioo
tavauyauvaatama habati kioo iya mmiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

14 Yisuuva putuuvakidiri diitoo nuainno varioo ari ngiaammuauya
avuuyauvunu tauraa taaraneetu iya too ii suai tavau hudoo suai ivaki
kava nnaagiai vooneetu iya teeravai.

Yisuuva Petoroosaata kua tiravai

15 Iya yeennaiyauvaa nnaa taika kiooduu Yisuuva Simoono Petoroosaa
tunoo: Simoono, Yuvuaanaa mmaapukuavee. A niiyara mmuduuya
ruannaivoono aa i seena aaya niiyara mmuduuya riraivaa yaatarainnee?
tuduu rikioo inna sai tunoo: Yo, Udaanga-o, na aiyara mmuduuya
ruauvaa vaa a tee rikiaannanoo, tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai
tunoo: Ni puara sipisiipa nnaakaraiya yeennaiyauvaa mmianee, 16 kiaa
kioo kava vooneetu inna tunoo: Simoono, Yuvuaanaa mmaapukuavee.
A niiyara mmuduuya ruannannee? tuduu rikioo inna sai tunoo: Yo,
Udaanga-o, na aiyara mmuduuya ruauvaa vaa a tee rikiaannanoo,
tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Ni puara sipisiipaiyara
haitatuukianee, 17 kiaa kioo kava nnaagiai vooneetu inna tunoo: Simoono,
Yuvuaanaa mmaapukuavee. A niiyara mmuduuya ruannannee? tiravai.
Yisuuva itaama taaravoomaneetu Petoroosaa tunoo: A niiyara mmuduuya
ruannannee? tuuvaara Petorooso ausa mmuaararainno inna sai tunoo:
Udaanga-o, mmuakiaa mmoori aataruuvaa vaa a tee rikiaannanoo. Na
aiyara mmuduuya ruauvaaraatama vaa a tee rikiaannanoo, tuduu rikioo
Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Ni puara sipisiipaiya yeennaiyauvaa
mmianee. 18 Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. A vaidi karaasavai
varianna suaivaki ai uyira rairaiyauvaa eenoo uyuee rainna ee yaata
utuanna aataruuvau kuannavai. Fai yapooma a ngiaabai kiee variee i
yaakuuvaitana raduda kiee varino vaidi voovoono i uyira rairaiyauvaa
aiyaa uyu rau kioo i vitoo hama a kuanee kianna aataruuvau
kuanaravaivee, tiravai. 19 Vaidiiya Petoroosaa ruputikio Anutuuqaara
ari vookaraama putinaraivaara Yisuuva itaa kua tiravai. Petorooso
putinaraivaa gioonna kiaapuuya teeda Anutuuqaara kua yoketaivaa
kiaaraivaara itaa kua tiravai. Yisuuva Petoroosaa tunoo: Ni nnaagiai
ngianee, tiravai.

Yisuuva niiyara kua tiravai

20 Kiaa kioo vuduu Yisuuva niiyara mmuduuya rira ngiaammuauvo
neetama iya nnaagiai nniravai. Tauraa ta yeenna nneera suaivaki neenoo
Yisuunna rainnaa utuee inna kiaanoo: I nnammutuaiya i vitainara
vaidiivo gioononnee? kiaivoono na iya nnaagiai nniravai. 21 Na iya
nnaagiai ngiee variaaduu too Petorooso hanigia ni too niiyara Yisuunna
tunoo: Udaanga-o, aa vaidi aavaara a dataakuainna kiannannee? 22 tuduu
rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Fai na innara tinara: Ivo varinanai fai na
kava vara ranee mmatayaa tiinaravaivee, tinara kuaivo mo datainnee? E

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aaniivaara ivaara yaata utuannannee? Hama ainivai. Eenoo ni nnaagiai
ngianee, tiravai. 23 Ivo itaa kua tuu kuaivaara inna nnaagiai nuairaiya
rikiada tunoo: Ivo tinoo: Ii vaidi ivo hama putinaravaivee, tiivaivee. Iya
itaa kua tiravai. Hama Yisuuva tunoo: Hama ivo putinaravaivee, tiravai.
Ivo tunoo: Fai na innara tinara: Ivo varinanai fai na kava vara ranee
tiinaravaivee, tinara kuaivo mo datainnee? E aaniivaara ivaara yaata
utuannannee? Hama ainivaivee. Ivo itaa kua tiravai.
24 Ii vaidi ivaara iya itaa kua tuuvo neenoovee. Na ii kua mmayaaya
iyauvaa tiee variee fafaara raunoo. Vaa ta rikiaunnavai. Neenoo kua
kutaa tira vaidivai variaunoo.

Yuvuaano kuaivaa raa taikeeravai

25 Yisuuva uu mmooriivo kaayauma vauduu na vooyauvaara nnaasu
fafaara rauvai. Na yaata utuaunoo. Fai vaidiiya Yisuuva uu mmoori
mmuakiaayauvai mmuaavai mmuaavai fafaara reekio ii yanaa iyauvaa
mmatayaa yapaara mmaataiyauvo hameetainaravaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Aposoroo

Kua varada nuaira Aposoroo vaidiiya iira mmayaayavai

Kua varada nuaira Aposoroo vaidiiya iira mmayaayaivaa Rukaaso fafaara reeravai. Ivo aa yanaa Aposoroo yanaa aavaa roo vaa Yisuunna mmayaaya ari tauraa roovakidiriaatama vooyauvai aavaki reeravai.

Aa yanaa aavaki vai kuaivo ataama vaivai. Yisuunna nnaagiai nuauya Mmannasa Yoketaivo iya tasipooduu iya mmayaaya yoketaivaa varada tauraa Yerusareemaiya kiaa mmida Yutayaa mmataivaki varuuyaatama Samariaivaki varuuyaata mmuakiaa mmatavau varuuyaatama kiaa mmiravai. Tauraa tuanaa Yutayaa gioonna kiaapu vooyananaa ausa hanigiooduu iya nnaagiai ngiari voopinnaiya vo mmata vo mmata varuu vooyaatama ausa hanigieeravai.

---

1 1 Boo Tioopiri-o, ni yanaa tauraivau Yisuuva mmuakiaa
mmooriyauvai tauraa uuyauvaatama mmuakiaa kua ti kiaa ti
mmuuyauvaatama na fafaara reeravai. Yisuuva toosa hara kioo uu
mmooriivaaraatama iima roo vioo vioo 2 nnaagiai Anutuuqo inna vitoo
ngiau aapu vuuvaaraatama na fafaara reeravai. Yisuuva homo mmatayaa
varuu suaivaki Mmannasa Yoketaivaa yaagueeqaivo inna tasipooduu
ari kua kutaivaa varada nuau vaidiiya ngiari mmooriiyauvaa iikiateera
kuaivaa iya kiaa mmiravai. 3 Yisuuva ari putuuvakidiri kava diitoo varioo
taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo (40) suaivaki nuainno varioo
ari kua varada nuau vaidiiya ari mmammaivaa kaayauneetu kooyaa iya
vitairavai. Fai iya kiaara: Kutaa Yisuuva kava diitoo hara kioo varinoo,
kiaaraivaara ivo ari mmammaivaa iya vitairavai. Ivo nuainno varioo
ari mmammaivaa iya vitau suaivaki ivo Anutuuqo gioonna kiaapuuyara
diraivaara iyaata kua tiravai. 4 Vo suai voovaki iya mmuaavau nuunama
varida yeenna nneeda varuduu too Yisuuva iya tasipama varioo iya kiaa
mmioo tunoo: Sa Yerusareema pikiada kuatee. Aavaki varida ni Napoova
kua kiaa teerama kioo kati ngii minara tuu mminnaivaara faannakiatee.
Vaa na ivaara ngii giaa ngii miravai. 5 Yuvuaano mmanna nnooriivaadiri

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii apiravai. Fai kiisa suai Mmannasa Yoketaivoono nnoori apiraivaa
roosiima ngiiiki tiinaravaivee, tiravai.

Anutuuqo Yisuunna vitoo ngiau aapu viravai

6 Kava vo suai voovaki iya nuunaida varuduu too Yisuuva iya tasipama
varuduu iya inna yaparaida tunoo: Nnaaru ta Isarairaa gioonna
kiaapuuya ta titiiyara haitatuuda yoketaama variaannaneema aanna
a makee tiiyara itaama dinarannee? A itaama diee ngiari voopinnaiya
ti haitatuukiaiya yaataree tiiyara dinarannee? 7 tuduu rikioo ivo iya
sai tunoo: Vaa ni Napoova ari iikiatai suaivaa mmataama kiaivai. Fai
hama ivo ivaara ngii giaa ngii minai ngia hama ivaara rikiaaravee. Aa
kua aavaa na ngii giaa ngii minai fai ngia rikiaaravee. 8 Mmannasa
Yoketaivo ngiiiyaa tiino too inna yaagueeqaivo ngii suvuainaravai. Ngii
suvuau kinai ngia niiyaraata ni mmayaayaivaaraatama Yerusareema
gioonna kiaapuuya kiaa mmida mmuakiaa gioonna kiaapu Yutayaiyaata
Samariaiyaatama kiaa mmida vo yoosinna vo yoosinna suai raari
reeraipinnai suai haatapeeraipinnai tooya sai tooya sainai ngieera
variaiyaatama kiaa mmiaaravaivee, tiravai.
9 Ivo itaa kua kiaa taika kiooduu rikiada iya inna teeda vauduu
Anutuuqo ngiau aapu inna vitoo vuduu namaivo inna rummua apu
kiooduu iya hama inna teeravai.
10 Iya ngiau aapu Yisuuva vuuvaki homo puaisakama teeda vauduu
vaidi taaravaitana mmammayaa uyirana poosa kuauvaitana uyu
kioovaitana akiairaama iya vainiivau dida vaida 11 tunoo: Vaidi
Karirayaayaso, ngia aaniira aavaki dida vaida mmannammanna ngiau
aapu teeda nnaasu vakiaannee? Aa ngia taavo Anutuuqo Yisuunna vitoo
ngiau aapu kuaineema fai kava mmuaikaraama tiinaravaivee, tiravai.

Yutaasaa mmaata varaanaraivaa mmataama kieeravai

12 Ivaitana itaa kua kiaa kiooduu Yisuunna kua varada nuairaiya taapi
Oriveeta Yerusareema mmatama vauvakidiri pikiada Yerusareema kava
vara ranada viravai. 13 Vida ivaki ngiari varira nnauvaa veraayaa vau
terenaivau vau nnauvaki viravai. Ivaki vida varuuya nnutuuyauvo ataama
vairavai. Voovai nnutuuvo Petorooso voovai nnutuuvo Yuvuaano voovai
nnutuuvo Yakoopo voovai nnutuuvo Adiriaaso voovai nnutuuvo Piriipo
voovai nnutuuvo Tumaaso voovai nnutuuvo Batoromaiva voovai nnutuuvo
Mataiva voovai Arapainna mmaapuuvaa nnutuuvo Yakoopo voovai
vaidi voovoono inna mmataivaa varoovaara kaayau rapira vaidiivaa
nnutuuvo Simoono voovai Yakoopaa mmaapuuvaa nnutuuvo Yutaasovee.
14 Iyaano mmuaavau nuunaida mmuaavaugiataama makemakee yaaku
vareeravai. Gioonna vooyaatama Yisuunna kaano Mariaavaata Yisuunna
kataidootama iya tasipama nuunaida yaaku vareeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

15 Ii suai ivaki kaayau gioonna kiaapu yaaku saivai sainaidiri mmuaa
vaidivai yuku yaaku taika kioo (120) gioonna kiaapuuya Yisuunnara
kutaavaivee tuuya nuunaida varuduu iyakidiri Petorooso diitoo iya
avuuvau dioo vainno tunoo: 16 Ni seenayaso, nnaaru Mmannasa
Yoketaivoono ti rubuungaa Davuitiinna yaataivaki kiaa mmuu kuaivaa
Anutuuqaa yanaivau fafaara raa kioovo vaivai. Yutaaso kooyaa Yisuunna
ari nnammutuaiya inna vitainai teeda iya inna utuaara kuaivaa fafaara
raa kioovo vauvaa kaanaivo vaa vairavai. 17 Vaa tauraa Yisuuva Yutaasaa
mmataama kiooduu ti tasipama mmoori varoo ti tasipama nuairavai.
18 Yutaaso ari mmoori maisaivaa irisai sikau varoovaadiri mmata
voovaara yookaama kioo ivaki maisama putuoo vauduu inna ausaivo
rusitia roo vuduu inna naaraivo mmaanai tioo viravai. 19 Tioo vuduu
mmuakiaa gioonna kiaapu Yerusareema varuuya rikiada ngiari kua
tuanaivakidiri mmataivaa nnutuuvaa tunoo: Akeredamavee, tiravai.
Ii nnutu ivaa oyaivo tunoo: Kiauvo vau sikauvaadiri yookaama kieera
mmatavaivee, tiravai.
20 Anutuuqaa kua yanaa voovai nnutuuvo Saama ivaki vai kuaivo
vainno tinoo:

Inna nnauvo mmanna nnauvai vakiaivee.
Sa vaidi voovoono ivaki variaivee, tiivai.

Kua fafaara voovai vainno tinoo:

Kii ari vo vaidi voovoono
ari mmoori vareera mmaataivaa varaivee, tiivai.

21-22 Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaara kii ta vo vaidi voovai
mmataama kikio inna mmaataivaa varoo ti tasipama ti Udaanga Yisuuva
kava diitoo kuaivaara gioonna kiaapuuya kiaa mmiaivee. Mmuakiaa
suai Yisuuva ti tasipama vioo ngioonno varuu suaivaki ti tasipama
nuaira vaidi voovoono inna mmaataivaa varaivee. Yuvuaano gioonna
kiaapuuya nnoori apuu suaivakidiri vioo vioo tuma Anutuuqo Yisuunna
vitoo ngiau aapu vuu suaivakiaatama ivootama ti tasipama nuairaivoono
Yutaasaa mmaataivaa varaivee. 23 Petorooso itaa kua tuduu rikiada
gioonna kiaapuuya taara vaidivaitana nnutuuvaitana tiravai. Vaidi
voovai nnutuuvaa Yoosiipo tiravai. Inna nnutu voovai Parasaapo vauduu
voovai Yusutuuva vairavai. Iya vuai vaidiivaa nnutuuvaa Matiaavavee
tiravai. 24 Iya vaidiivaitana nnutuuvaitana kiaa taika kiada yaaku
varada tunoo: Udaanga-o, vaa a mmuakiaa gioonna kiaapuuya ausa
vuatinniiyauvaa taa taika kiaannanoo. Itaama vaikiai aa taara vaidi
aavaitana a tee a mmataama kiaanna voovai ti vitaakianee. 25 Ti vitainai
ta teekio rikioo fai ivo vaidi aposoroo Yutaasaa mmaataivaa varoo inna
mmooriivaa varaanaravai. Vaa Yutaaso ari mmooriivaa pikioo ari uu
aataruuvaa irisaivaki viravaivee. 26 Iya itaa kua kiaa yaaku vara taika
kiada vaidiivaitana nnutuuvaitana kooyaa vauduu rikiada iya vaidi nnutu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vau sikauvaitana tooriivaki uyu kiada fuarau kiada tooduu Matiaasaa
nnutuuvo kooyaa vairavai. Vauduu ivo Yisuunna kua varada nuaira vaidi
aposorooya yaakuuvaitana yukukidiri mmuaavai tasipama nuairavai.

Mmannasa Yoketaivo tiiravaivee

2 1 Yutayaiya nnaagiai buusa nneera suaivaa nnutuuvo Pedikoosa
suaivaki gioonna kiaapu mmuakiaaya Yisuunnara kutaavaivee
tiraiya nuunaida mmuaavau variravai. 2 Varuduu akiairauduu ngiau
aapuuvakidiri akuaivo pinaa akuavai tuoo yuunna yaamuruka akua
roosiima kiaa roo tuoo iya varuu nnauvaa aakiaivaki vioo pinaa akuavai
tuoo varuduu 3 gioonna kiaapuuya tooduu ikia hauruuvaa roosiima
raubiriinno mmuakiaa ivaki varuuyayaa vairavai. 4 Vauduu Mmannasa
Yoketaivo iya aakiaiyauvaki suvuainno Mmannasaivo iya avaiyauvaa
tasipooduu ari vo kua vo kuaiyauvaa hama tauraa rikiooyauvakidiri
tiravai.
5 Itaama uu suaivaki Yutayaa vaidi vooya mmuakiaa vo mmata
vo mmata varuuya kati ngiari tinniyaadiri Anutuuqaara yaata utira
vaidiiya numa Yerusareema variravai. 6 Kaayau gioonna kiaapuuya ivaki
varida rikiooduu akua pinaivo vuduu rikiada nnida nuunaida rikiooduu
Yisuunnara kutaavaivee tira gioonna kiaapu mmuakiaaya iya mmuaavai
mmuaavai ngiari kua tuanaa vo kua vo kuaiyauvakidiri tuuyauvaara
iya pinaama nnikiarairavai. 7 Iya nnikiaraida yaaku vuatavuataida
tunoo: Mo aa kua kiaa gioonna kiaapu aaya Karirayaa diaa gioonna
kiaapuyavee. 8 Mo iya dataama kiadaida kuaivaa kiaani ta rikiaunnano
vo kua vo kuaiyauvo ti kua tuanaayauvai vainnee? 9 Mo ta mmuakiaaya
vo mmata vo mmataivakidiri ngiaunnavai. Ta Parataadiri ngiaunnaiyaata
ta Meteediri ngiaunnaiyaatama ta Iramitiidiri ngiaunnaiyaata ta
Mesopotamiaadiri ngiaunnaiyaatama ta Yutayaadiri ngiaunnaiyaata
ta Kapatokiaadiri ngiaunnaiyaatama ta Podoodiri ngiaunnaiyaata
ta Asiaadiri ngiaunnaiyaatama 10 ta Purukiaadiri ngiaunnaiyaata ta
Paburiaadiri ngiaunnaiyaatama ta Iyiipadiri ngiaunnaiyaata ta Kureena
yoosinna vainima nnutuuvo Ripuaadiri ngiaunnaiyaatama ta Rooma
yoosinnaivau variaunnaiyaatama ngiaunnavai. 11 Ta Roomadiri ngiaunna
vooya vaidi Yutayaa tuanaiyaata ta vooya voopinnaa kumimakaiya
hanigiada Yutayaiya aataruuvau kuaunnaiyaatama ngiaunnavai.
Ta Kereteediri ngiaunnaiyaatama ta Arapiaadiri ngiaunnaiyaatama
ngiaunnavai. Nnida ta mmuakiaaya rikiaunnani iya vo kua vo
kuaiyauvaa kiaiyauvo ti kua tuanaayauvaida kiaanoo. Anutuuqo ari
vookara ari vookarai mmooriiyauvaa iivaaraida iya ti kuaiyauvakidiri
kiaanoo, 12 kiaa kiada varida pinaama nnikiaraida kaayau kumimakaida
varida ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Mo oyaivo dataamainno
vainnee? tiravai. 13 Tuduu rikiada vooyaano Yisuunnara kutaavaivee

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuuyara raida tunoo: Iya kapikarai nnooriivaa nnaa kiada kumimakaida
varidaida itaa kua kiaanoo, tiravai.

Petorooso kua mmayaayaivaa tiravai

14 Tuduu rikioo Petorooso ari seena vaidi kua kutaivaa varada
nuairaiyaatama diitoo iya vuutaivaki dioo vainno kuaivaa kaayau
gioonna kiaapu nuunauyaki pinaama kuaivaa tioo tunoo: Ni seena
Yutayaiyaata ngia Yerusareema variaiyaatama ni kuaivaa rikiaatee. Aa
na kua tinara aavaa tuqinnama rikiaatee. 15 Aa ta aavau diaunnaiyara
ngia tiiyara yaata utida kiaanoo: Vaa kapikarai nnooriivaa nnaa kiada
kumimakakiaanoo. Ngia itaa kua kiaa kua ivo inna unnakuavaida
kiaanoo. Aanna makee suaivo ikiatainno nninoo. Hama kapikarai
nnooriivaa nnaa suaivo nniivaaraida ngia unnakuaida kiaanoo.
16 Nnaaruaa vaidi forofetaivaa nnutuuvo Yuvueero aa ta makee iikiaunna
kua aavaara tunoo:
17 Anutuuqo tinoo:
Fai suai nnaagiaiyauvaki na ataama iinaravaivee.
Fai na ni Mmannasa Yoketaivaa
mmuakiaa gioonna kiaapuuya
kaayauma mminaravai.
Mminai fai ngii raunna mmaapuuya ni kuaivaa
kooyaa forofetaiya roosiima kiaa mmiaaravai.
Fai vaidi karaasaiya
ngiari avu tinniiyauvo hanigianai
ari vookarai aataruuyauvaa teekiai
yokovaiya ruvuaataiyauvaa taaravaivee.
18 Kutaa, fai ii suai ivaki
na ni mmoori vareera kiaatanna ngiaammuauya
ni Mmannasa Yoketaivaa mminai teeda
fai iyaatama ni kuaivaa kooyaa kiaaravaivee.
19 Fai na ngiau aapu ari vookara
ari vookarai mmooriiyauvaa iina
mmataivaunnaata iinai taaravai.
Fai na iino too kiauvootama ikiaivoota
kaayau kioosuuvootama vainaravaivee.
20 Fai suaivo upisiino
kuraagaivo kiau roosiima kookee kuainaravai.
Aa mminnaa aayauvaa na tauraa iino too
nnaagiai na Udaangaivaa
ni suai pinaa ari vookaraivo nninaravaivee.
21 Ii suai ivo nnino too
fai gioonna kiaapu voovoono

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

na Udaangaivaa niiyara aayanna tinai
fai na inna vitee
yoketaivau yapaanaravaivee, tiivaivee.
Forofetaa Yuvueero itaa kua tiravai.
22 Ngia vaidi Isarairaayaso, aa kua aavaa rikiaatee. Vaa ngiengieenoo
ivaa rikiada taavai. Yisuuva Nasareeta diaa vaidivai Anutuuqo ari
yaagueeqaivaa inna mmuduu ivo Anutuuqaa mmoori ari vookara ari
vookarauyauvaa ngii avuuyauvunu iinno Anutuuqo inna mmuduu uu
mmooriivaa kooyaa ngii vitairavai. 23 Vaidi vooyaano Yisuunna vitada
ngii muduu ngia inna ruputuateera ee-oo tida vaidi maisaiya mmuduu iya
inna vitada yatari sagaivau haara kieeravai. Vaa Anutuuqo mmuaanaa
tauraa ivaara yaata utuoo teerama kieeravai. 24 Ngia itaama inna
ruputu kiooduu Anutuuqo putuuvakidiri inna tuduu kava diiteeravai.
Anutuuqo tuduu mmamma nniitareeraivaata putiraivaatama pikioo
kava diiteeravai. Putiraivo hama yopeema inna puaisa utuuvaara kava
diiteeravai. 25 Nnaaruaa vaidi Davuitiivaano Yisuuva Anutuuqaata kua
tuu kuaivaa tunoo:

Na tauko ni Udaangaivo
tupatupaa ni tasipama varivai.
Gioonna kiaapuuya maisa mmooriiyauvaa
sa ni iikiateeraivaara
ivo ni yaaku yaadudainningiaa ni vainima varivai.
26-27 Ivaara ni ausaivo yoketaikiai
na sirigaira kuaivaa kiaunoo.
Vaidiiya putida oro varira yoosinnaivaki
fai a hama ni vaidi kaanaivaa pikiee kuanaravai.
Na aiyara mmuduuya ruee
i mmoori vareera ngiaammuauvaa
fai a hama ni pikinai
na ivaki vaina uudainaravai.
Ivaara na vaidivai na putinaraivaara
hama yaata utirainna
na kava diitaanaraivaara
fai na faannaina varinaravaivee.
28 Vaa a tupatupaa varira aataruuvaa
ni vitaakiannavai.
Fai na i tasipama varino
ni ausaivo kaayauma yoketainai
na sirigainaravaivee.

Yisuuva itaa kua tuuvaa Davuitiivaano tiravai.
29 Petorooso itaa kua kiaa kioo kava tunoo: Ni seenayaso, na ti
rubuungaa Davuitiinnara kutaa kuavai kooyaa ngii giaa ngii minaravee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ivo putuduu vaidiiya inna hau kieeravai. Aanna makee inna mmata
nnauvo homo aa vainoo. 30 Ivoono forofetaa vaidivai varioo Anutuuqo
kua kiaa teerama kioo kuaivaa yaagueeqa kuaivaa tasipama tuuvaa
rikieeravai. Anutuuqoono Davuitiinna oyaivakidiri diitaanaraivaa fai
Davuitiinna roosiima kieetavai yapaanaraivaara kua yeena rau kieeravai.
31 Kua yeena rau kiooduu Davuitiiva Anutuuqo nnaagiai iinaraivaa too
Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo kava diitaanaraivaara tunoo:

Vaidiiya putida oro varira yoosinnaivaki
ivo hama inna vaidi kaanaivaa pikioo kuaivai.
Inna mmammaivo hama uudaivaivee.

Davuitiivaano itaa kua tiravai. 32 Anutuuqo ii vaidi ivaa Yisuunna mmata
nnauvakidiri tuduu kava diitooduu vaa ta mmuakiaaya teeravai. 33 Tooduu
Anutuuqo inna vitoo ngiau aapu ari yaaku yaadudainningiaa yapa kioo
Mmannasa Yoketaivaa inna mmiravai. Ari Koova vaa kua kiaa teerama
kioo kuaivaa iinno ari Mmannasa Yoketaivaa inna mmuduu vareeravai.
Aanna makee ngia taivoota ngia rikiaivootama inna Yisuuvaano tuduu
tiiravai. 34 Davuitiiva ariinoo hama ngiau aapu virainno tunoo:

Udaanga Anutuuqo ni Udaangaivaa tunoo:
A ni yaaku yaadudainningiaa
vaidi nnoonnavai varianee.
35 Varia ree vinanai na tinai
a ai nnammutuaiya yaatara kiaanaravaivee.

Davuitiiva itaa kua tiravai.

36 Aa kua aavaa ta mmuakiaa gioonna kiaapu Isarairaiya tuqinnama
rikiaaravai. Ii vaidi ivaa Yisuunna ngia yatari sagaivau haara kioo ivaa
Anutuuqoono tikio rikioo ivo Anutuuqo mmataama kioo vaidivai varioo
ivo ti Udaangavai varinoo.

37 Petorooso itaa kua kiaa taika kiooduu gioonna kiaapuuya rikiooduu
iya ausaiyauvo kaayauma mmuaararooduu pinaama iya yaata utida
Petoroosaata inna seena vaidi aposorooyaatama tunoo: Ti seenayaso, fai
ta dataakiaarannee? 38 tuduu rikioo Petorooso iya sai tunoo: Anutuuqo
ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaraivaara ngiengieenoo
mmuaavai mmuaavai ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada
hanigiaatee. Hanigiada Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada
nnooriivaa varaatee. Fai ngia itaama iikio rikioo fai Anutuuqo Mmannasa
Yoketaivaa kati ngii minaravai. 39 Nnaaru Anutuuqo ivaara ari kuaivaa
ngiiiyaraatama ngii nnaakaraiyaraatama mmuakiaa vo yoosinna vo
yoosinna variaiyaraatama kua kiaa teerama kieeravai. Mmuakiaa
gioonna kiaapuuya ti Udaanga Anutuuqo niisi ngiateera tiraiyara ivo ari
kuaivaa kiaa teerama kieeravaivee, tiravai.

40 Petorooso kaayau ari vo kua vo kuaiyauvaatama vara nuunama kioo
iya kiaa mmioo yamaa kua yamaa kua iya kiaa mmioo tunoo: Aanna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

makee koonnama variaa gioonna kiaapuuya ngiari irisai maisaiyauvo
vainaravai. Ngiengieenoo ngiingii aataru maisaiyauvaa pikiada iya irisai
maisaiyauvaa varaaraivaa sa ngieeta varaatee, 41 tuduu rikiada kaayau
gioonna kiaapu inna kuaivaara kutaavaivee tuuya nnooriivaa vareeravai.
Ii suai ivaki kaayau gioonna kiaapuuya (3000) Yisuunnara kutaavaivee
tuuya tauraanaiya tasipama nuunama variravai. 42 Varida iya mmuakiaa
suai vaidi aposorooya tasipama varida iya kuaivaa rikiada iya tasipama
yeenna nneeda varida iyaatama yaaku vareeravai.

Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya ataama variravai

43 Anutuuqoono tuduu rikiada vaidi aposorooya kaayau ari vookara
ari vookarau mmooriiyauvaa uuduu rikiada gioonna kiaapuuya kaayau
ngiari vo vuayaata rikiada variravai. 44 Varuduu Yisuunnara kutaavaivee
tuuya mmuaavau nuunama vaidi aposorooya tasipama varida ngiari
hoonahaanaiyauvaa mmuaavau nuunama yapa kiada ngiari mmu
ngiari mmuuda variravai. 45 Varida ngiari mmataivaatama ngiari
hoonahaanaiyauvaatama vaidi vooya mmi kiada irisai sikauyauvaa
varada eyommaaya duuyama mmiravai. Gioonna kiaapuuya hama iyasi
mminnaa vooyauvai vauya iya sikauyauvaa duuyama iya mmiravai.
46 Duuyama mmi kiada varida mmuakiaa suai iya nuunaira nnau
pinaivaki mmuaavau nuunama variravai. Vari kiada kava vara ranada
nnida vo nnau vo nnauyauvaki vida iya mmuaavau varida yeenna
nneeda varuduu kaayau iya ausaiyauvo sirigauduu hama ngiariiyara
mannaka tiraida adida variravai. 47 Iya adida varida Anutuuqaara kua
yoketaivaa tida varuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya iya teeda iyara
kua yoketaivaa tiravai. Tuduu rikioo mmuakiaa suai Anutuuqo tuduu
gioonna kiaapu vooya vaa ngiari ausaiyauvaa hanigia kiada Yisuunnara
kutaavaivee tuuya mmuaavau nuunama iya tasipama variravai.

Petoroosooya Yuvuaanaya vaidi voovai tuqinneeravai

3 1 Yaaku vareera suai voovaki suaivo hanigiooduu Petoroosooya
Yuvuaanaya nuunaira nnau pinaivakira viravai. 2 Vida tooduu
vaidi nnaaru ari kaanaa ausaivakidiri yuku maisau vaidiivaa vooya
inna vitada nuunaira nnau pinaivaa keegia voovai nnutuuvo Keegia
Yoketaa ivaki yapa kiooduu hara kioo varuuvo iya too vairavai. Vaidiiya
mmuakiaa suai makemakee inna vitada nnida nuunaira nnau pinaa
oyaivaki yapa kiooduu varioo vaidiiya nuunaira nnau pinaivaki vuuya
sikaura ngiaaru tioo variravai. 3 Ivo ivau hara kioo varioo tooduu
Petoroosooya Yuvuaanaya nuunaira nnau pinaivaki kuaaree kiaa vuduu
too sikaura ivaitana ngiaaru tiravai. 4 Ngiaaru tuduu Petoroosooya
Yuvuaanaya inna teeda nnaasu vaida Petoroosoono tunoo: A reeri ti
taanee, 5 tuduu ivaitana sikauyauvaa ni mmiaaravee kiaa sai ivaitana

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

too vairavai. 6 Too vauduu Petorooso tunoo: Hama na sikaunnaatainoo.
Niiki vaivaa fai na i mminaravai. Na vaidi Nasareeta Yisuu Kirisiinna
nnutuuvaa tinai inna yaagueeqaivaura diitee nookianee, 7 kiaa kioo inna
yaaku yaadudaivau utuoo inna vararu utu saivaata inna yuku ataiyauvo
tadudoo yaagueeqauduu 8 rikioo nnikiarainno ngiau diitoo nuairavai.
Nuainno varioo nuunaira nnau pinaivaki ivaitana tasipama vioo
suaireera reerama roo nuainno varioo Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa
roo nuairavai. 9 Nuainno varioo Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa roo
nuauduu gioonna kiaapu mmuakiaaya inna teeda tunoo: 10 Makemakee
aa vaidi aavo nuunaira nnau pinaivaa Keegia Yoketaa oyaivaki hara kioo
varioo vaidiiya sikaura ngiaaru tira vaidivaivee, kiaa kiada nnikiaraida
ivo keenaa nuauvaara yaaku vuatavuatairavai.

Petorooso nuunaira nnau pinaivaki mmayaayaivaa tiravai

11 Yaaku vuatavuataida varuduu vaidi yuku maisauvaa tuqinnama
kioovo Petoroosaya Yuvuaanaya utu kioo vauduu gioonna kiaapu
mmuakiaaya ivaa teeda nnikiaraida seenada iyasi nnida nnau haayaivaa
nnutuuvo Soromoonaa Haaya ivaki nuunaida teeravai. 12 Tooduu iya
nnuuvaa Petorooso too iya tunoo: Gioonna kiaapu Isarairaayaso, ngia
aaniira aavaara nnikiaraida ti teeda nnaasu vakiaannee? Ta safuuma
varida titi yaagueeqaivaudiri aa vaidi aavaa iikiaunnano diitoo
nuaivaaraida ngia ti teeda nnaasu vakiaannee? Ai hameetavee. 13 Ti
rubuungainna Aaparahaamo Isaako Yakoopainna Udaanga Anutuuqo
ari mmoori vareera ngiaammuauvaa Yisuunna nnutuuvaa ngiau aapu
yapa kiooduu ngia inna vitada vaidi kieetaiyasi vuduu Piratuuso inna
yaparainno inna mmaanai titaanaree kiaa uuduu ngia Piratuusaa
avuuvau innara ooqoo tiravai. 14 Ngia vaidi yoketaa tuanaa hama
mminnamminnaa maisaatauvaara ooqoo tida vaidi maisaivo vaidiiya
ruputuduu putuuvoono mmaanai kuaiveera Piratuusaa yaparairavai.
15 Gioonna kiaapuuya yoketaama varira aataruuvaa nakaaraivaa ngia
ruputuduu putuduu Anutuuqo iva putuuvakidiri inna tuduu diiteeravai.
Vaa ta ivaa teeda ivaara ngii giaa ngii miaunnanoo. 16 Aa ngia taa
vaidi aavo yuku maisauvaa tuqinnama kioovoono Yisuu Kirisiinna
nnutuuvaara kutaavaivee kiaa kioo diitoo yaagueeqama varivai. Vaa
ngia inna teeda rikiaavai. Ivo Yisuunnara kutaavaivee kiaa kioo diitoo
yoketaama ari vookaraama ngii avuuvau nuaivai.

17 Ni seenayaso, vaa na makee rikiaunoo. Ngieeta ngii kieetaiyaatama
hama Yisuunna arinaima teerama kiada maisa aataruuvaa inna iiravai.
18 Nnaaru Anutuuqo ari forofetaa mmuakiaaya kiaa mmioo tunoo: Fai na
mmataama kiaa vaidiivo fai mmamma nniitareeraivaa varaanaravaivee,
tuduu forofetaiya gioonna kiaapuuya kiaa mmuuvaugiataama
kaanaivo vairavai. 19 Itaama vaikiai Anutuuqo ngii mminnamminnaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

maisaiyauvaa rugaiveeraivaara ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa
pikiada hanigiaatee. 20 Yaagueeqaivo Udaanga Anutuuqaasidiri tuoo
ngiiisi vaino ngii yoketaakiaiveeraivaara ngiingii mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikiada hanigiaatee. Anutuuqo vaa ngiiiyara mmataama
kioo vaidiivaa Yisuu Kirisiinna titano ngiiisi tiinaraivaara ngiingii
mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiaatee. 21 Ivo ngiau
aapu mmannammanna hara kioo varioo suai nnaagiai Anutuuqo
mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa karaasa iinara suaivaki fai kava
tiinaravee. Nnaaru Anutuuqo ivaara ari forofetaa yoketaiya kua
kiaa teerama kioovaa iya kiaa mmuduu rikiada gioonna kiaapuuya
kiaa mmiravai. 22 Ari forofetaa voovai Musiiva tunoo: Ngii Udaanga
Anutuuqo ni titoneema fai ngiiini forofetaa voovai titano tiinaravai.
Ivo fai ngii oyaivakidiri diitaanaravai. Diitanai ngia iva tii kua
mmuakiaavai rikiaatee. 23 Gioonna kiaapu voovai ii forofetaa ivo tii
kuaivaa hama rikiai voovai fai Anutuuqo inna kuaivaa rikiaiyakidiri
inna vitoo voovau kioo inna ruputu kino putinaravaivee. Musiiva itaa
kua tiravai. 24 Mmuakiaa forofetaa Anutuuqaa kuaivaa kiaa mmiraiya
Samueeraakidiri ngioo ngioo inna nnaagiai varuu forofetaiyaatama aa ta
variaunna suai aavaara tiravai. 25 Anutuuqo ari kua kutaivaa ngiiiyara ari
forofetaiya kiaa mmuuvaa ngieeta rikiada varaavai. Anutuuqo kua yeena
rau kioo kuaivaa ngii rubuungainna rikioovaa ngieeta rikiada varaavai.
Nnaaru Anutuuqo Aaparahaamaa tunoo: Fai i sidinnaidiiyakidiri fai
na tinai mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa variaiya yoketaama
variaaravaivee. Anutuuqo Aaparahaamaa itaa kua tiravai. 26 Ivaara
Anutuuqo ari mmoori vareera ngiaammuauvaa mmataama kioo
ngiiiyarannaadee titooduu tiiravai. Ngiingii mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikiada yoketaama variateeraivaara inna titooduu
tiiravaivee. Petorooso Isarairaiyaata kuaivaa itaa kua tiravai.

Vaidiiya kuaivaa Petoroosaya Yuvuaanayaki yapeeravai

4 1 Petoroosooya Yuvuaanaya gioonna kiaapuuya mmayaayaivaa kiaa
mmida varuduu Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiyaatama
nuunaira nnau pinaivaara dira vaidi kieetaivoota vaidi Satuukaiyaatama
ivaitanaasi nniravai. 2 Nnida ivaitanaara iya nnannateeravai. Yisuuva
putuduu Anutuuqo tuduu kava diitoo mmayaayaivaa ivaitana gioonna
kiaapuuya kiaa mmuuvaara iya nnannateeravai. Yisuuva putuuvakidiri
diitoo mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya rikiada yaata utida tunoo:
Yisuuva vaa diiteeravaara tida mmuakiaa gioonna kiaapu putuaiya fai
diitaaravaivee, tuuvaara iya nnannateeravai. 3 Iya nnannatooduu rikiada
Petoroosaya Yuvuaanaya vitada kati oovi nnauvaki yapeeravai. Yapa
kiooduu iya tooduu suaivo vaa haatapooduu rikiada ivaitanaaki kua
yapaara suaivo hameetauduu turauvee kiaa kiada kati oovi nnauvaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ivaitana yapa kieeravai. 4 Ivaitana Yisuuva kava diitoo mmayaayaivaa
tuuvaa vaa kaayau gioonna kiaapuuya rikiada kutaavaivee kiaa kiada
ngiari ausaiyauvaa hanigieeravai. Hanigiooduu iya vaidiiya nnaasu
yaaruduu kaayau (5000) variravai.
5 Vauya patauduu Yutayaiya kieetaiyaatama yokovaiyaata kua
mmaanna kiaa mmiraiyaatama Yerusareema nuunaida variravai.
6 Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaivaa nnutuuvo Anaasoota
inna seena Kayapaavaatama Yuvuaanoota Aresadereevaatama
Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta vaidiivaa kata vayaa vooyaatama
iya tasipama nuunaida variravai. 7 Nuunaida varida Yisuunna kua
varada nuairaivaitanaara tuduu numa iya tammaivaki dida vauduu
ivaitana yaparaida tunoo: Ngia dataama kiada vaidi yuku maisauvaa
tuqinneeravainnee? Datai yaagueeqavai ngiiisi vainnee? Giaa nnutuvai
ngia tuduunno inna tuqinneeravainnee? tiravai.
8 Tuduu rikioo Petoroosaa aakiaivaki Mmannasa Yoketaivo suvuauduu
rikioo iya kuaivaa sai tunoo: Isarairaa kieetaiyaata yokovaiyaatama ni
kuaivaa rikiaatee. 9 Vaidi yuku maisauvo kati ivo yoketaama hara kioo
varioo nuaivaaraida ngia ti yaparakiaannee? Ivo dataama kioo safuuma
itaama variivaaraida ngia ivaaraida ti yaparakiaannee? 10 Mo fai ngia
kutaa tuanaa ivaara ti yaparaida ngia mmuakiaayaata mmuakiaa
Isarairaa gioonna kiaapuuyaatama aa kua aavaa rikiaaravai. Nasareeta
diaa vaidi Yisuu Kirisiinna ngia yatari sagaivau haara kioovaa Anutuuqo
tuduu kava diitoovaa nnutuuvaa kiaannaduu inna yaagueeqaivaura aa
vaidi yuku maisa aavo diiteeravai. Diitoovoono aa ivo ngii avuuyauvunu
dioo vaikio inna yukuuvo yoketainoo. 11 Anutuuqaa kua fafaara voovai
vainno Yisuunnara tunoo:

Ngia vaidiiya sikau nnau heekeeraiyaano
sikau voovai teeda
maisavaivee kiaa kiada pikiaavai.
Yaagueeqa yatariivaa pupukiaivaa mmaara
hara kiaa kuabaivaa roosiima
ii sikau ivo nnau ipunnaivaki vaivo
inna yoketaavaivee.

Anutuuqaa kua fafaaraivo itaa kua tiivai. 12 Ivoono nnaasu ti vitoo
yoketaivau ti yapaanaravai. Hama gioonna kiaapu voovoono mmuakiaa
mmatayaa variaiyakidiri Anutuuqo inna nnutuuvaa ti kiaa ti mmiivoono
ti vitoo yoketaivau ti yapaanaravaivee, tiravai.
13 Tuduu rikiada kua yeena rau kioo vaidiiyaano Petoroosooya
Yuvuaanaya hama aatuurama kiada kuaivaa yaagueeqama kiaa
mmuuvaa teeda nnikiarairavai. Ivaitana hama yanaa taavaitana mmanna
kumina vaidivaitana varuuvaara kieeta vaidiiya rikiada nnikiarairavai.
Nnikiaraida ngiari yaata utiraivaki arinaima rikiada kiaanoo: Ivaitana

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuunna tasipama nuaira vaidivaitanavee, kiaanoo. 14 Vaidiivaa
Petoroosooya Yuvuaanaya tuqinnoovoono ivaitana tasipama dioo vauvaa
iya teeda hama ivaitana sai kiaara kuaivootairavai. 15 Hama ivaitana
sai kiaara kuaivootauduu iya Petoroosaya Yuvuaanaya tuduu ivaitana
nuunauvakidiri pikiada mmaanai vuduu ngiari yapara ngiari yaparaida
tunoo: 16 Aa vaidi aavaitanaara ta aaniivai iikiaarannee? Ivaitana
Anutuuqaa mmoori ari vookaraivaa iikiaivaa vaa mmuakiaa gioonna
kiaapu Yerusareema variaiya taavaivee. Hama ta yopeema ivaara kiaara:
Hama iya iikiaavaivee, kiaaravee. 17 Sa gioonna kiaapu vooya ivaitana
iikiaa mmooriivaara rikiaateeraivaara kii ta ivaitana yaagueeqama kiaa
mmida kiaara: Sa kava inna nnutuuvaa tasipama gioonna kiaapuuya
kuaivaa kiaa mmiatee, kiaaravee.
18 Iya itaa kua kiaa kiada Petoroosaya Yuvuaanayara tuduu kava iyasi
nnuduu rikiada iya yaagueeqama tunoo: Sa gioonna kiaapuuya inna
nnutuuvaa tasipama inna kuaivaa kiaa mmida sa inna mmayaayaivaa iya
kiaa kookieekiatee, tiravai. 19 Tuduu rikiada Petoroosooya Yuvuaanaya
iya kuaivaa sai tunoo: Ngiengieenoo aa kua aavaa yaata utida rikiaatee.
Dee kuavainno safuunnee? Ta Anutuuqaa avuuvau ngii kuaivaa rikiada
iikiaunnaivo inna yoketaavainnee? Vara ta inna avuuvau inna kuaivaa
rikiada iikiaunnaivo inna yoketaavainnee? 20 Ta titi avuuyauvaa teeda titi
yaataiyauvaadiri rikioo kuaivaara hama ta yopeema pikiada kua seemuaa
variaaravaivee, 21 tuduu rikiada vaidiiya nuunaida kua yeena rauya vo
kua vo kuaiyauvaa kava yaagueeqama iya kiaa kiada mmaanai titooduu
viravai. Gioonna kiaapuuya ivaitana uu mmooriivaa rikiada Anutuuqaara
kua yoketaivaa tuuvaara kua yeena rau vaidiiya ivaitana ruputuaara
aataruuvaara buauduu hameetairavai. 22 Vaidiivaa ivaitana Anutuuqaa
mmoori ari vookarauvaa iida inna tuqinnoo vaidiivaa nuanuuvo taara
vaidi yuku yaaku taika kiooduu (40) kogoga variravai.

Gioonna kiaapuuya yaagueeqama variaaraivaara yaaku vareeravai

23 Vaidiiya nuunaida kua yeena rauya Petoroosaya Yuvuaanaya
mmaanai titooduu vida ivaitana ngiari seenaiyasi kava vara ranada vida
Anutuuqaara puara kati hudeera kieetaiyaata vaidi yokovaiyaatama
ivaitana kiaa mmuu kuaivaa ngiari seenaiyaata kiaa mmiravai.
24 Kiaa mmuduu rikiada mmuakiaaya nuunaida varida yaaku varada
Anutuuqaata tunoo: Udaanga-o, a mmuakiaa ngiau mmataivaa iima kiee
nnoori sorovuaraivaa iima kiee mmuakiaa mminnamminnaayauvai ivaki
vaiyauvaa iima kiee iyauvaara diannakuavee. 25 A Mmannasa Yoketaivaa
tuduu tuuvoono i mmoori vareera vaidi ti rubuungaa Davuitiinna
yaataivaki kiaa mmuduu fafaara roo tunoo:

Mo aaniira ngiari voopinnaa vaidiiya
pinaama nnannateeravainnee?

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mo aaniira gioonna kiaapuuya
inna mmaarau kua tida kua yeena rau kiooduu
hama kaanaivootairavainnee?
26 Mmatayaa diaa kieetaiya teerama kiooduu
gioonna kiaapuuyara diraiya nuunama kiada
Udaangaivaata ari mmataama kioo vaidiivaatama
rapuaara iiravaivee.
Davuitiiva itaa kua tiravai. 27 Kutaa tuanaavee. Herootoota Podii
Piratuusootama ngiari voopinnaiyaata gioonna kiaapu Isarairaiyaatama
aa yoosinna aavaki Yisuunna mmaara nuunairavai. Yisuuva i mmoori
vareera vaidi yoketaa tuanaavai vaa eenoo inna mmataama kieeravai. Iya
inna mmaara nuunairavai. 28 Anutuuqo eenoo tauraa inna ruputuateera
mmataama kioovaugiataama iya nuunaida iiravai. Hama a yaagueeqainna
ivaara ee-oo kiannatiri. Hama iya nuunaida Yisuunna ruputuaatirivee.
29 Udaanga-o, aanna makee vaidiiya avaikarai kuaivaa tiiki yapa kiaivaa a
arinaima rikiee ivaara yaata utuee ta i mmoori vareera vaidiiya a ti tinai
ta hama aatuuraida yaagueeqama i mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmiaaravee. 30 Ai yaagueeqaivaa ti mmiee a tinai i mmoori vareera
vaidi yoketaa tuanaa Yisuunna nnutuuvaa ta tida inna yaagueeqaivaura
gioonna kiaapu nniitaraiya utikiai diitaaravai. Fai ta ari vookara ari
vookarai mmooriiyauvaatama itaama iikiaaravaivee.
31 Iya itaama yaaku vara taika kiooduu rikioo iya nuunaida varuu
nnauvo korokorooduu Mmannasa Yoketaivo mmuakiaayaki suvuau
kiooduu iya hama aatutauma kiada Anutuuqaa mmayaayaivaa tiravai.
Iya yaagueeqama kiada tiravai.

Gioonna kiaapuuya ngiari mminnaiyauvaa mmuaavau yapeeravai

32 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya mmuaa ausavai varada mmuaa
yaata tinnivai vareeravai. Varooduu gioonna kiaapu voovoono hama
ariiyara yaata utuoo ari mminnamminnaiyauvaa ari nnaasu vareeravai.
Mmuakiaaya ngiari mminnamminnaiyauvaa ngiari mmi ngiari
mmiiravai. 33 Yisuunna kua varada nuaira vaidi aposorooya Anutuuqaa
yaagueeqa ari vookarauvo iya tasipooduu iya Udaanga Yisuu Kirisiiva
kava diitoovaara gioonna kiaapuuya yaagueeqama kiaa mmuduu
Anutuuqo kati iyara kaayauma yoketauduu iya yoketaama variravai.
34 Varuduu hama gioonna kiaapu voovoono kati varioo ariisi vau
mminnaiyauvaara buairavai. Aikiooma vairavai. Gioonna kiaapuuyasi
nnauyauvoota mmataiyauvoota vauyaano iyauvaa ngiari vo vaidiiya
mmi kiada irisai sikauyauvaa varada 35 aposoroo vaidiiya mmuduu teeda
varada gioonna kiaapuuya hama mminnaatauya duuyama mmiravai.
36 Itaama vauduu vaidiivo Riviinna oyaivakidiri diitoovaa nnutuuvo
Yoosiipo ari mmataivaa nnutuuvo Kuporoo ivakidiri pikioo nniravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nnuduu aposoroo vaidiiya ari vo nnutu voovai Panapaaso innara tiravai.
Ii nnutu ivaa oyaivo tunoo: Yamaa kua yamaa kua tira vaidivaivee,
tiravai. 37 Ivoono vo vaidivai ari mmata saivai mmi kioo irisai
sikauyauvaa varoo aposoroo vaidiiya mmiravai.

Ananiaasaya Safiraaya unnakua tiravai

5 1 Vaidi voovai nnutuuvo Ananiaaso ari nnaataivaa Safiraanna
tasipama varioo ngiari mmata saivai ngiari vo vaidiiya mmi kioo
irisai sikauyauvaa vareeravai. 2 Varoo ari nnaataivaa kiaa mmioo ariyara
saiyauvai utuoo aposoroo vaidiiya saiyauvai mmiravai. 3 Mmuduu rikioo
Petorooso inna tunoo: Ananiaaso, a ai mmata saivaara sikauyauvaa
a varoonnaiyauvaa saiyauvai aini kiee saiyauvai ti mmiannanoo. A
ee-oo kiannano Sataango i aakiaivaki suvuaikiai a ivaara Mmannasa
Yoketaivaa unnakua kiannanoo. Aaniira a itaakiannannee? 4 Tauraa
hama a vo vaidiiya mmataivaa mmianna suaivaki inna ai mmata
tuanaavai. A nnaagiai ivaa vo vaidiiya mmiannani iya irisai
sikauyauvaa i mmiaiyauvo inna ai sikauyauvaivee. Mo aaniira ai ausa
tinniivakidiri unnakua kiaa kiee sikau saiyauvai yapa kiee saiyauvai
ee varaannannee? Hama a mmanna vaidiiya tiiyara nnaasu unnakua
kiannanoo. A Anutuuqaaraatama unnakua kiannanoo. 5 Ivo itaa kua
tuu saivaata Ananiaaso putuoo taikiapoo mmataivau vairavai. Vauduu
rikiada gioonna kiaapu ivaara rikiooya kaayauma aatuuravai. 6 Vaidi
karaasaiyaano numa buruqaivaadiri Ananiaasaa nnabaivaa ruraumа
kiada varada oto hau kieeravai.

7 Hau kiada iida hokobaida tooduu ari nnaataivo numa Yisuunna kua
varada nuauyaatama kua tinaree kiaa kioo hama ari vaatiivo putuuvaa
rikieeravai. 8 Hama rikiooduu Petorooso inna tunoo: Ni giaa ni mianee.
Aa sikau aayauvaa ngiingii mmataivaa irisai sikau varaidaa inna
aikioovaida ti mmiaannee? tuduu rikioo inna sai tunoo: Yo, ti mmata
irisai sikaudaa vaa ta ngii miaunnavaivee, 9 tuduu rikioo Petorooso
inna sai tunoo: Mo ngia aaniira i vaatiivootama ngia kua yeena raida
Anutuuqaa Mmannasaivaa iida taara iikiaavainnee? Vaidiiya i vaatiivaa
nnabaivaa varada hau kiaiya aa mmiaa sipu oyaivaki dida vakiaanoo.
Fai iya i nnabaivaatama varada hakuaaravee. 10 Ivo itaa kua tuu saivaata
Safiraava Petoroosaa yuku oyaivaki putuoo taikiapoo vairavai. Vauduu
teeda vaidi karaasaiya numa tooduu vaa putuduu varada ari vaatiivaa
hau kioovaa vainiivau hairavai. 11 Hau kiooduu vaa mmuakiaa ausa
hanigiooyaata homoraiyaatama ivaara rikiada kaayauma aatuuravai.

Aposorooya Anutuuqaa mmoori ari vookarauyauvaa iiravai

12 Aposoroo vaidiiya gioonna kiaapuuya avuuyauvunu Anutuuqaa
mmoori kaayau ari vookara ari vookarauyauvaa iiravai. Uuduu rikiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaa mmuakiaa ausa hanigiooya iya tasipama nuunaira nnau pinaivaa
haayaivaa nnutuuvo Soromoonaa Haayaivaki makemakee nuunaida
variravai. 13 Varuduu rikiada homoraiya aatuuda hama iya tasipama
variravai. Iya itaama iidaata iyara kua yoketaivaa tiravai. 14 Tuduu
gioonna kiaapu kaayau vooyaatama ausa hanigiada Udaangaivaara
kutaavaivee tuuya numa iya tasipama variravai. 15 Varuduu aposoroo
vaidiiya uu mmooriivaa gioonna kiaapuuya teeda rikiada nniitarooya
vitada yoosinna vuutaivau mmaataiyauvaa hooti kiada iyauvunu
yapa kieeravai. Petorooso nniitarooya vainiivau nuainno varino inna
mmannammannaivo iyayaa kuaiveeraivaara gioonna kiaapuuya iya
vitada yoosinna vuutaivau yapa kieeravai. 16 Kaayau gioonna kiaapu
Yerusareema vainima varuuyaano ngiari seena nniitarooyaata mmagia
maisaiyauvo vooya aakiaana varuuyaatama vitada nnuduu Yisuunna kua
varada nuairaiyaano mmuakiaaya tuqinneeravai.

Vaidi kieetaiyaano aposorooya maisama iiravai

17 Tuqinnooduu vaidi kati Anutuuqaara puara hudeera kieetaivoota
mmuakiaa ari seena Satuukaiya aataruuvau nuauyaatama iya
aposorooyanikaraama iikiaaree kiaa iyara kaayauma iya nnannatooduu
iya utuaaraivaara kua yeena rairavai. 18 Kua yeena rau kiada ngiari
ngiaammuauya tuduu oro iya utida iya vitada oovi nnauvaki yapa
kieeravai. 19 Yapa kiooduu heena tammauduu Udaanga Anutuuqaa
aangeraa voovoono oovi nnauvaa sipuuyauvaa hatuaa kioo aposoroo
vaidiiya vitoo mmaanai yapa kioo sipuuyauvaa rau kioo iya tunoo:
20 Vida nuunaira nnau pinaivaki oro dida vaida aa karaasa varira
aataru aavaara kua mmuakiaayauvai gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee,
21 tuduu rikiada patauduu nuunaira nnau pinaivaki vida karaasa varira
aataruuvaa kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai.

Kiaa mmida varuduu Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaivoota
ari seenaiyaatama nnida nuunaida kua yeena raira vaidiiyaata
Yutayaa yokovaiyaatama nuunakiateera tiravai. Tuduu numa varida
aposoroo vaidiiya oovi nnauvakidiri vitada nnida ngiari avuuyauvunu
yapaaraivaara ngiari ngiaammuauya titeeravai. 22 Titooduu oro oovi
nnauvaki tooduu hama aposorooya ivaki varuduu teeda kava vara
ranada nnida kua yeena raira vaidiiya kiaa mmida tunoo: 23 Ai, ta oovi
nnauvaki vida taunnano sipuuyauvo vaa yaagueeqama rau kioo vaikiai
vaidi sipuuyauvaara diraiya homo mmuakiaaya sipu oyaiyauvaki dida
vakiaani ta oro sipuuyauvaa hatuaa kiada taunnano hama vaidi voovai
ivaki varinoo, 24 tuduu rikiada nuunaira nnau pinaivaara dira kieetaivoota
Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama iya kuaivaara nnikiaraida
yaata utida tunoo: Yisuunna kua varada nuaira vaidiiya deedaadiri
kuaavainnee? kiaa kiada pinaama ivaara yaata utida kumimakairavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 Kumimakaida varuduu vaidi voovoono numa iya tunoo: Rikiaatee.
Vaidiiya ngia oovi nnauvaki yapa kiaiya vaa nuunaira nnau pinaivaki
dida vaida mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmida variaanoo,
26 tuduu rikioo nuunaira nnauvaara dira kieetaivo ari seenaiya vitoo
vioo aposoroo vaidiiya vitada kava vara ranada nniravai. Hama iya
yaakuuyauvunu yeena rairaida pikiada gioonna kiaapuuya sikauyauvaa
habati kagaari kiada ti rivoo kiaa kiada aatuuda kati yaagueeqama iya
utida tadadama vitada kava vara ranada nniravai.
27 Iya aposorooya vitada numa kua yeena raira vaidiiya avuuyauvunu
yapa kiooduu Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaivoono iya
yaparainno tunoo: 28 Ta yaagueeqama ngii kiaannanoo: Sa ii vaidi
ivaa kua mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, kiaannaduu
vaa ngia mmuakiaa gioonna kiaapu Yerusareema variaiya kiaa
mmiravai. Ngia ii vaidi ivo putuuvaa kuaivaa tiiki yapaaree kiaa
iya kiaa mmiravaivee, 29 tuduu rikioo Petoroosoono ari seena vaidi
aposorooyaraatama inna kuaivaa sai tunoo: Ta Anutuuqaa kuaivaa
nnaasu rikiada iikiaaravee. Hama fai ta mmatayaa diaa vaidiiya kuaivaa
rikiada iikiaaravee. 30 Ngia Yisuunna yatari sagaivau haara kiooduu ti
rubuungainna Anutuuqoono inna tuduu putuuvakidiri kava diiteeravai.
31 Diitooduu Anutuuqo inna vitoo ari yaaku yaadudainningiaa yapa
kiooduu ti kieetavai varioo ti vitoo yoketaivau yapaanaraivo variravai.
Gioonna kiaapu Isarairaiya ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa
pikiada hanigiakio Anutuuqo iya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaraivaara Yisuunna vitoo ari yaaku yaadudainningiaa yapa
kieeravai. 32 Vaa ta teeda arinaima rikiada ngii kiaa kookieekiaunnanoo.
Gioonna kiaapu Anutuuqaa kuaivaa rikiada iikiaiya Anutuuqo ari
Mmannasa Yoketaivaa kati iya mmikio varii Mmannasaivootama ii kua
ivaa ngii kiaa kookieekiaunnanoo, tiravai.
33 Tuduu rikiada kua yeena rairaiya iya kuaivaa rikiada pinaama iya
ausaiyauvo nnannatooduu teeda iya ruputuaara uuduu teeda 34 iyakidiri
Farisai vaidi voovai nnutuuvo Kamarieero diiteeravai. Ivo kua mmaanna
kiaa mmira vaidivai gioonna kiaapuuya innara yoketaavaivee tuuvoono
diitoo tunoo: Aa vaidi aaya kiisa suai mmaanai titakiai kuatee, 35 tuduu
rikiada mmaanai titaa kiooduu vida kiooduu Kamarieero kua yeena rairaiya
tunoo: Isarairaa vaidiso, ii vaidi iyara ngia iikiaaraivaara tuqinnama yaata
utuatee. 36 Nnaaruaa vaidi voovai nnutuuvo Tiuutaaso diitoo tunoo: Na vaidi
yokovaa kieetavaivee, tuduu vaidi kaayau (400) inna nnaagiai nuairavai.
Nuauduu vaidiiya inna ruputuduu putuduu inna nnaagiai nuairaiya
raubiriiravai. Raubiruuduu inna nnutuuvoota inna mmooriivootama
taikeeravai. 37 Taikooduu nnaagiai gioonna kiaapuuya nnutuuyauvaa
fafaara roo suaivaki Karirayaa vaidi voovai nnutuuvo Yutaaso ivo kieeta
vaidiiyara ooqoo tuuvoono diitoo vaidi vooya inna nnaagiai nookiateera

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaa vitoo nuauduu vaidiiya inna ruputuduu putuduu inna nnaagiai nuauya raubiriima kieeravai. 38 Ivaara aanna makee ta kiaunna aavaara na ngii giaa ngii minai rikiaatee. Sa iya utuatee. Iya pikiaatee. Fai iya mmoori oyaivo mmatayaiyakidiri nnino fai taikaanaravee. Fai iya mmoori oyaivo Anutuuqaasidiri tiinai hama ngia yopeema iya yaataraaravaivee. 39 Fai iya mmoori oyaivo Anutuuqaasidiri kutaa tiinai fai ngia mmoori maisaivaa iyara iikiaaree kiaa fai ngia Anutuuqaaraatama iikiaaravee, tiravai.

40 Iya Kamarieero itaa kua tuuvaugiataama rikiada aposoroo vaidiiyara tuduu nnuduu teeda ngiari ngiaammuauya tuduu iya ripiima kiooduu teeda yaagueeqama tunoo: Sa ngia ii vaidi ivaa Yisuunna nnutuuvaa kiaa kookieeda kua mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee, kiaa kiada mmaanai titeeravai. 41 Titooduu rikiada aposoroo vaidiiya nuunauvakidiri pikiada mmaanai vida iya Anutuuqaa mmooriivaara yaagueeqauduu too Anutuuqo iyara yoketauduu teeda vaidiiya Yisuunnara kiaa kookieeda tuuvaara iya ripuuvaara hama iya mmamma maisairaida kaayauma sirigairavai. 42 Mmuakiaa suai iya nuunaira nnau pinaivakiaata gioonna kiaapuuya nnauyauvakiaatama varida Yisuunna kua mmayaayaivaa iya makemakee kiaa mmida tunoo: Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo Yisuuvavee, tiravai.

Vaidi vooya iya tasipama mmoori vareeravai

6 1 Suai nnaagiai voovaki gioonna kiaapu vooya aposoroo vaidiiya kuaivaa rikiada ausa hanigiada iya tasipama varuduu iyakidiri Yutayaa gioonna kiaapu vooya Ereengaa kuaivaa tuuyaano Yutayaa gioonna kiaapu mmaayootaa vooyara nunuraanurai tiravai. Iya muaada gioonnaiya mmuaa suai mmuaa suai makemakee sikauyauvaa mmida Ereengaa kua tuu gioonna muaadaiya vo suai mmida vo suai pikioovaara nunuraanurai tiravai. 2 Tuduu rikiada aposoroo vaidiiya yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana vaa ausa hanigioo gioonna kiaapu mmuakiaayara aayanna tuduu rikiada nnuduu teeda iya tunoo: Ta Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmira mmooriivaa pikiada sikauyauvaa yaarida duuyama muaada gioonnaiya mmira mmooriivaki kuaaraivo inna hama yoketaivai. 3 Ti seenayaso, itaama vainai ngiengieenoo ngiingiiikidiri vaidi yaaku saivai karasaidiri taaravaitana mmataama kikiai teeda ta sikauyauvaa duuyama mmira mmooriivaa iya mmiaaravai. Vaidi tinni yoketaakiaiya yoketaama variaavo Mmannasa Yoketaivo iyaki variiya mmataama kiada ti kiaa ti mmikiai ta sikauyauvaa duuyama mmira mmooriivaa iya mmiaaravai. 4 Mmi kiada fai teteenoo yaaku vareera mmooriivaaraatama Anutuuqaa kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmira mmooriivaaraatama nnaasu yaata utida iikiaaravaivee, tiravai.

5 Aposoroo vaidiiya itaa kua tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya iya yoketauduu rikiada vaidi yaaku saivai karasaidiri

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taaravaitana mmataama kieeravai. Vaidi voovai nnutuuvo Sitipaano
Yisuunnara yaagueeqama kutaavaivee tuduu Anutuuqaa Mmannasaivo
inna suvuauduu variravai. Iya inna mmataama kiada voovai nnutuuvo
Piriipaa mmataama kiada voovai nnutuuvo Porokoroonna mmataama
kiada voovai nnutuuvo Nikonoraa mmataama kiada voovai nnutuuvo
Timoonaa mmataama kiada voovai nnutuuvo Paramenaasaa mmataama
kiada voovai yoosinna Adiookiaa diaa vaidiivaa nnutuuvo Nikoraasaa
mmataama kieeravai. Ivo tauraa ari voopinnaavai kumimakama varioo
nnaagiai Yutayaiya uu aataruuvaa too ivoota inna kuatauduu too iya
uu aataruuvau viravai. 6 Vaa ausa hanigiooya ii vaidi iya vitada nnuduu
aposoroo vaidiiya sikauyauvaa duuyama mmira mmooriivaa vaa iya
mmataama kioovaara iyara yaaku varada iyayaa yaakuuyauvaa utiravai.
7 Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa ngiari kiaa mmi ngiari kiaa
mmiida varuduu kaayauya rikiada ausa hanigieeravai. Yerusareemaivaki
varuu vooya rikiada ausa hanigiooduu kava vooya rikiada ausa
hanigiooduu mmannammanna itaama rada ausa hanigia rada Yisuunna
aataruuvau viravai. Vuduu kaayau vaidi Anutuuqaara kati puara
hudeeraiyaatama rikiada ausa hanigiada mmuai aataruuvau viravai.

Vaidiiya Sitipaanaa vitada kua pinaana yapeeravai

8 Anutuuqo Sitipaanaara kati yoketaama innara yaata utuoo ari
yaagueeqaivaa inna mmuduu ivo Anutuuqaa mmoori ari vookara ari
vookarauyauvaa gioonna kiaapuuya avuuyauvunu iinno variravai. 9 Iinno
varuduu teeda vaidi vooya yaagueeqama inna ooqoo tiravai. Sitipaanaara
ooqoo tuu vaidiiya mmuaa nuunaira nnauvaki vira vaidiiyavee. Iya
nuunaira nnauvaa nnutuuvo tunoo: Sikaunnaadiri yookaama kiada
viteera gioonna kiaapuuya ngiari yaata utiraiyauvunugiataama kati
nookiaaraivaara irisai sikauyauvaadiri vaa yookaama kiaiya inna iya
nuunaira nnauvovee, tiravai. Iya Yutayaa vaidiyavee. Vooya yoosinna
voovai nnutuuvo Kureenadiri nnuduu vooya yoosinna voovai nnutuuvo
Aresadiriaadiri nniravai. Iyaatama vaidi vooya mmata voovai nnutuuvo
Kirikiaadiri nnuuyaatama vooya mmata voovai nnutuuvo Asiaadiri
nnuuyaatama Sitipaanaata kua yaagueeqama tiravai. 10 Tuduu rikioo
Mmannasa Yoketaivo tinni yoketaa ari vookarauvaa inna mmuduu rikioo
kuaivaa tuduu rikiada hama yopeema inna kuaivaa yaatareeravai.
11 Hama yopeema inna kuaivaa yaatarada oro vaidi vooya hataumaki
nnammari kua nnammari kuaiyauvaa kiaa mmida tunoo: Ngieenoo
nuaida varida gioonna kiaapuuya ataa kua kiaa mmida kiatee: Ta
rikiaunnano ivo Musiinnaraata Anutuuqaaraatama koonnama kua
tiivaivee, kiatee. 12 Iya itaa kua tuduu rikiada oro kiaa mmida varuduu
gioonna kiaapuuyaatama vaidi yokovaiyaata kua mmaanna kiaa
mmira vaidiiyaatama ii kua ivaa rikiooduu pinaama iya ausaiyauvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnannateeravai. Nnannatooduu rikiada iya numa Sitipaanaa puaisa utida
vitada oro kua yeena raira vaidiiya avuuyauvunu yapa kieeravai. 13 Yapa
kiada vaidi vooya innara unnakua tira vaidiiyara maavee tuduu nnida
innara unnakua tida tunoo: Aa vaidi aavo makemakee ti nuunaira nnau
pinaa yoketaa tuanaivaaraata Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaaraatama
koonnama kua tiivai. 14 Vaa ta inna kuaivaa rikiaannaduu ivo tunoo:
Nasareetaa vaidi Yisuuva fai ti nuunaira nnau pinaivaa havaratoo
Musiiva nnaaru aataru ti mmuuyauvaa hanigiano ari vookaraama
vainaravaivee, tiravai. 15 Iya itaa kua unnakua tuduu rikiada mmuakiaa
ivaki varuu gioonna kiaapuuya Sitipaanaa teeda nnaasu vauduu too inna
oori nnikiivo hanigioo ari vookarainno aangeraivaa oori nniki roosiima
vairavai.

Sitipaano vaidi kieetaiya kuaivaa kiaa mmiravai

7 1 Vauduu too Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta vaidi voovoono
Sitipaanaa yaparainno tunoo: Iya kiaa kuaivo kutaa kuavainnee?
Vara unnakuavainnee? 2 tuduu rikioo ivo sai tunoo: Ni gata vayaa ni
koo vayaiyaso, ni kuaivaa rikiaatee. Nnaaru ti rubuungo Aaparahaamo
hama yoosinna Haraana virama kioo homo Mesopotamiaa varuu
suaivaki Anutuuqo inna oyaivo ari vookarauvoono tuma innaata kua
tioo 3 tunoo: Ai seenaiyaata ai mmataivaatama pikiee yoosinna voovai
na i vitainai oro ivaki varianee, 4 tuduu rikioo Aaparahaamo mmata
Karatiaa pikioo oro yoosinna Haraana varududuu inna koova putuduu
rikioo Anutuuqo inna titooduu aanna makee aa ta variaunna mmata
aavakira nniravai. 5 Ngioo ngioo numa aavaki varuduu ii suai ivaki
hama Anutuuqo mmata vovaata kiisa vookiata inna mmiravai. Ivo hama
nnaakara mmateerama kioo kati varuduaata Anutuuqo kua kiaa teerama
kioovaa inna kiaa mmioo tunoo: Fai yapooma na aa mmata aavaa i
mmiee i uru nnaakaraiyaatama mminaravee, 6 kiaa kioo vo kuavai inna
kiaa mmioo tunoo: Fai tauraa i uru nnaakaraiya ngiari voopinnaiya
mmataivaki oto varikiai fai iya mmuaararai mmooriivaa iya mmida
hama sikau irisaiyauvaa iya mmiraida mmamma nniitaraiyauvaa iya
mmiaaravai. Fai iya itaama iima rada varia rada vikio vioo kaayau
nuanu (400) taikaanaravai. 7 Iya mmoori mmiaa gioonna kiaapuuya
fai na irisai maisaivaa iya mminai fai i uru nnaakaraiya ngiari yaatu ii
mmata ivaki pikiada kava vara ranada numa aa mmata aavaki varida
ngiari ausa mmuduuya mmuakiaayauvai ni miaaravaivee. 8 Anutuuqo
itaa kua kiaa taika kioo mmamma hatokeera aataruuvaa Aaparahaamaa
vitainno kua yeena rainno tunoo: Fai ngia ivaa teeda kiaara: Anutuuqo
kutaa tuanaa ari kua yeena rau kioovaa iikio kaanainoo, kiaaravee,
tuduu nnaagiai Aaparahaamo mmaapu Isaakaa mmata kiooduu yaaku
saivai karasaidiri taaravooma suaivo taika kiooduu inna mmammaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hatokeeravai. Hatoka kiooduu nnaagiai Isaako Yakoopaa mmata
kioo inna mmammaivaata hatoka kiooduu nnaagiai Yakoopoono ti
rubuungainna yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana mmata kioo iya
mmammaiyauvaatama hatokeeravai.
9 Hatoka kiooduu iya ngiari kataivaa Yoosiipaara ngiari gioova innara
mmuduuya ruuvaara iya nnannatooduu vitada ngiari voopinnaa vaidiiya
mmida sikau irisaiyauvaa vareeravai. Varooduu rikiada iya Yoosiipaa
vitada oro Iyiipa kiooduu varioo ari vo vaidiivaa mmooriivaa varooduu
hama irisaivaa inna mmiravai. Hama mmiraida maisa mmooriivaa inna
mmuduu Anutuuqo inna tasipama varioo 10 inna vitoo yoketaivau inna
yapeeravai. Yapa kiooduu Yoosiipo Iyiipa kieetaivaa Faraunna tasipama
varuduu Anutuuqo tinni yoketauvaata yoketaama variraivaatama inna
mmiravai. Mmuduu rikioo Farauva Iyiipa mmataivaaraata ari yoosinna
mmuakiaa mminnaiyauvaaraatama tuduu Yoosiipoono haitatuuravai.
11 Haitatuunno varuduu mmuakiaa mmata Iyiipaivakiaata
Kanaanaivakiaatama aarareera suaivo nnuduu gioonna kiaapuuya
pinaama yeenna rauduu ti rubuungainnaatama hama yeennaatairavai.
12 Hama yeennaatauduu rikioo Yakoopo tunoo: Vaa na rikiaunoo. Iyiipa
kaayau yeennaiyauvaa yapa kiaiyauvo vainoo, kiaa kioo ari mmaapuuya
ti rubuungainna titooduu iya tauraa mmuaaneetu ivaki yeennara viravai.
13 Oro varada numa nneeda varida kava nnaagiai vuduu rikioo Yoosiipo
numa iyaata kua tioo tunoo: Hama aanna ngia ni taavai. Na aanna
Yoosiipovee, tuduu rikioo Farauva Yoosiipaa seenaiyara arinaima rikioo
iya teeravai. 14 Tooduu rikioo Yoosiipo ari koonna Yakoopaara tioo tunoo:
Vida tikio ari seenaiyaatama vitoo aapi niisi ngiaivee, tuduu rikiada vida
kiaa mmuduu rikioo Yakoopo ari seenaiya kaayau (75) vitoo nniravai.
15 Ngioo ngioo numa Iyiipa ivaki varioo pututuu ti rubuungainnaatama
putiravai. 16 Pututuu iya uru nnaakaraiya iya nnabaiyauvaa varada kava
vara ranada oro ngiari mmata Sikeema ivaki hau kieeravai. Nnaaru vaa
Aaparahaamo sikauyauvaadiri yookaama kioo Amoroonna oyaivakidiri
mmata nnauvaa varoovaki iya nnabaiyauvaa hau kieeravai.
17 Hau kiooduu Anutuuqo Aaparahaamaa ari kua kiaa teerama
kioo kiaa mmuu kuaivaa kaanaivo vainara suaivo vainima vauduu
iya tafaayoovainna Iyiipa kaayau variravai. 18 Varuduu nnaagiai ari
vo kieeta voovoono tauraa Yoosiipo yoketaama uu mmooriivaa hama
rikioovoono gioonna kiaapu Iyiipa varuuyara diravai. 19 Dioo vainno iya
tafaayoovainna unnakua tioo mmoori maisaivaa iya mmioo iya tuduu
ngiari nnaakara meedi ikiataa mmata kiooyauvaa vitada mmaanai
kagaari kiooduu putiravai. 20 Iyauvaa kagaaruu suaivaki Musiinna kaano
inna mmata kioo tooduu yoketaira nnaakaravai uuduu rikioo vitoo
hatauma ari nnauvaki yapa kiooduu taaravooma kuraaga taika kiooduu
21 vitoo mmaanai yapa kiooduu Faraunna raunnaivo inna too ariyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vitoo ari mmaapuvai roosiima viriravai. 22 Virududuu yokooduu Iyiipa
vitaira vaidiiya ngiari tinni yoketaa mmuakiaayauvai inna kiaa mmuduu
ivo kieetavai roosiima varioo kuaivaa yoketayoketaama kua tioo ari
mmooriivaa ari vookaraama iiravai.
23 Musiinna nuanuuvo taara vaidivaitana yuku yaaku taika kiooduu
rikioo (40) ivo ari seena Isarairaiya taanaree kiaa vioo 24 tooduu Iyiipaa
vaidi voovoono inna seena voovai ruputuoo varuduu innara kiaa kioo
Iyiipaa vaidiivaa sai ruputu kiooduu putiravai. 25 Putuduu Musiiva yaata
utuoo tunoo: Anutuuqoono kieetavai ni mmataama kinai na gioonna
kiaapuuya Iyiipaiyasidiri iya vitee yoketaa yoosinnaivaki yapaaneera
ni mmataama kioo kuaivaa iya arinaima rikiaaravee. Na mmoori iikiau
aavaa arinaima teeda rikiaaravee, kiaa kioo varioo rikiooduu hama iya
arinaima rikieeravai. 26 Hama iya arinaima rikiooduu vauvo patauduu
numa tooduu Isarairaa vaidiivaitana rapuduu rikioo iya rapiraivaa uuda
rainee kiaa iya tunoo: Vaidiso, rikiaatee. Ngia mmuaa yoosinnaayavee.
Ngia aaniira ngiingiiita ngiingiiitama rapuaannee? 27 tuduu rikioo
vaidiivo inna seenaivaa puaisa ruputuuvoono numa Musiinna feenoo
inna yaparainno tunoo: Mo gioono i tikiainna a tiiyara haitatuunna
diannaikua a numa kua pinaivaa tiiki yapaannannee? 28 A nau Iyiipaa
vaidiivaa ruputuduu putuneema ni ruputinarainna kiannannee? 29 tuduu
rikioo Musiiva aatuunno iya pikioo Iyiipa mmataivaata pikioo vioo
vioo oro mmata Mitiaana variravai. Ari voopinnaa vaidivai oro ivaki
varioonnonno mmaapu taarama ivakidiri mmateeravai.
30 Mmata kioo varududuu nuanuuvo taara vaidivaitana yuku
yaaku taika kiooduu (40) Musiiva mmanna gaanga yoosinnaivaa
vainima taapiivaa nnutuuvo Sinai ivaki dioo vainno tooduu yatariivaa
apuuyauvakidiri ikiaivo tooduu haitatuunnonno tooduu hama yatariivaa
apuuyauvaa ikiaivo tooduu aasannauduu rikioo aangeraivo ivakidiri
inna too vairavai. 31 Inna too vauduu too nnikiarainno vainidiri oro
taanee kiaa vuduu rikioo Udaanga Anutuuqaa kuaivo ivakidiri tunoo:
32 Na i rubuungainna Aaparahaamo Isaako Yakoopainna Anutuuqovee,
tuduu rikioo Musiiva aatuunno biribiriinno ivaki hama inna taatauduu
rikioo hama teeravai. 33 Hama tooduu rikioo Udaangaivo inna tunoo:
Vaa na aavaki diauvaara aa mmata a dianna aavo ari vookarai yoketaa
tuanaavai vainoo. Ivaara ai yukuuvaitanau uyuannaivaitana utu rada
kiee kati dianee. 34 Vaa na taukai Iyiipaiya ni gioonna kiaapuuya
ruputuaani na iya rateera akuaivaa rikiee iya vitee yoketaivau yapaanara
tummuauvai. Aanna makee na i titanai diitee mmata Iyiipara kuanee.
Udaangaivoono Musiinnaata itaa kua tiravai.
35 Ii vaidi Musiinna ivaa gioonna kiaapu Isarairaiya ooqoo tida
inna yaparaida tunoo: Gioono i tikiainna a gioonna kiaapuuyara
haitatuunna diannaikua a kua pinaivaa iyaki yapaannannee? tuuvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaa Anutuuqoono tuduu iyara dira kieetavai varioo iya vitoo yoketaa
yoosinnaivaki yapaanara variravai. Anutuuqo tuduu yatariivaa
apuuyauvakidiri ikiaivo too varuduu apuuvo hama aasannauvakidiri
aangeraivo ivaara innaata kua tioo kiaa kookieema kieeravai. 36 Ivoono
gioonna kiaapuuya Iyiipaivakidiri vitoo vioo ari vookara ari vookarau
mmooriiyauvaa Iyiipaivakidiriaatama nnoori sorovuaraivaa nnutuuvo
Kookee Nnoori ivakidiriaatama mmanna gaanga yoosinnaivakidiriaatama
iiravai. Ivo taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo nuanuuvaa (40)
mmanna gaanga yoosinnaivaki itaama iiravai. 37 Ii vaidi Musiiva
ivoono gioonna kiaapu Isarairaiya kiaa mmioo tunoo: Anutuuqoono ni
titaikiai na forofetaa vaidivai diauneema fai nnaagiai vaidi voovai titano
tuoo ngiiikidiri diitaanaravaivee, tiravai. 38 Ivoono Isarairaa gioonna
kiaapuuya nuunaida mmanna gaanga yoosinnaivaki varuuya tasipama
variravai. Ivoono ti rubuungainna tasipama varioo taapi Sinaivaudiri
aangeraivo innaata kua tioo Anutuuqaa kuaivaa inna kiaa mmuuvaatama
tasipama variravai. Ii kua iyauvo vaiyauvaa ta rikiada iida ta yoketaama
variaaraiyauvaa Musiiva ti kiaa ti mminaraivaara vareeravai.
39 Musiiva Anutuuqaa kuaivaa rikioo ti rubuungainna kiaa mmuduu
iya ooqoo tida mmooka hanigia inna mmida kava vararanada Iyiipa
kuaaraivaara yaata utiravai. 40 Yaata utida varida Musiinna vayaanna
Aroonaa tunoo: Tiini unnakua anutuu vooyauvai iima kinai iyauvoono
ti maavee tikiai ta iya kiaivaugiataama kuaaravee. Musiiva Iyiipadiri
ti vitoo nnuuvo mo deepiinno kuainnee? Ivo datainno varikiai ta hama
inna taunnanoo, 41 kiaa kiada unnakua anutuuvaa puara burimakau
nnaakara roosiima iima kiada innara puaraiyauvaa huda kiada ngiari
yaakukidiri iima kioovaara buusa nneeravai. 42 Nnooduu rikioo Anutuuqo
mmooka hanigia iya mmioo iya pikioo uuduu rikiada iya suai kuraaga
aakiapuaiyauvaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmida iyauvaara tunoo:
Ti anutuuyauvaivee, tiravai. Ivaara nnaaruaa forofetaiya yanaiyauvunu
fafaara reeda tunoo:

Gioonna kiaapu Isarairaayaso,
ngia taara vaidi yuku yaaku taika kioo nuanuuyauvaki (40)
mmanna gaanga yoosinnaivaki varida
puaraiyauvaa ruputu kiada
hudada varuu suaiyauvaki
hama ngia niiyara iiravai.

43 Ngia ngii unnakua anutuuvaa nnutuuvo Morokaa
buruqa nnauvaa apu varada nuairavai.
Ngii unnakua anutuu voovai nnutuuvo Robaanaa
mmannammannaivaa aakiapuaa roosiima
iima kiada apu varada nuairavai.
Ii unnakua anutuu ivaitana mmannammannaivaitana

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa mmiaaraivaara
ngia iima kieeravai.
Ivaara fai na ngii titaa kinai
ari ngieera voopi eeyaara vida
yoosinna Bapuroona yaatarada mmookaki kuatee.
Forofetaiya fafaara reeda itaa kua tiravai.
44 Nnaaru mmanna gaanga yoosinnaivaki ti rubuungainna buruqa
nnauvaki Anutuuqaa Mmannasaivo ivaki varuu nnauvaa heeka kiada
ivaata apu varada nuairavai. Tauraa vaa Anutuuqo Musiinna buruqa
nnauvaara kiaa mmioo vitauvaugiataama ii nnau ivaa heekeeravai.
45 Nnaagiai ti rubuungainna ngiari kieetaivaa Yosuaanna tasipama mmata
yoketaivaa nnutuuvo Kanaanara vida ngiari giookiaiya buruqa nnauvaa
iya mmuuvaa apu varada viravai. Vuduu too Anutuuqo yoosinnaa
mmaayootaa gioonna kiaapuuya ruputu vatooduu ngieera vuduu
teeda ti rubuungainna iya mmataiyauvaa ravisi varada ivaki variravai.
Varuduu buruqa nnauvo iya tasipama vainnonno numa Davuitiiva varuu
suaivaki homo vairavai. 46 Vauduu too Anutuuqo pinaama Davuitiinnara
yoketauduu rikioo ivo inna yaparainno tunoo: Fai neenoo Yakoopaa
Anutuuqaara nuunaira nnau tuanaivaa heekaanarannee? Vara hama na
heekaanarannee? 47 tuduu rikioo Anutuuqo inna ooqoo tuduu nnaagiai
inna mmaapu Soromoonoono heekeeravai.
48 Mo Anutuuqo ngiau aapu variivoono hama vaidiiya heekeera
nnauyauvaki varivai. Nnaaruaa vaidi forofetaa voovoono ivaara safuuma
fafaara roo tunoo:
49 Udaangaivoono tinoo:
Ngiau aapu inna na variau mmaataivovee.
Mmataivo inna ni yuku reemi reeraivovee.
Datai nnauvai a niini heekaanarannee?
Dee mmaatavau na kati hara kiee varinarannee?
50 Mo aa mmuakiaa mminnaa aayauvaa
neenoo iima kiauyauvaivee, tiivaivee.
Forofetaivoono fafaara roo itaa kua tiravai.
51 Ngia tinni yakee vaidiyavee. Hama ngiingii ausaiyauvaa hanigiaavai.
Ngia Anutuuqaa kuaivaa rikiada yaata duunaiya roosiima iikiaayavee.
Ngia ngiingii rubuungainna roosiima haunninniida Mmannasa
Yoketaivaa mmooka hanigia mmiaayavee. 52 Mo ngii rubuungainnaano
dee forofetaayaida hama maisa mmooriiyauvaa iya mmuunnee? Mo
mmuakiaaya mmiravai. Mo iya vaidi yoketaa tuanaa safuuvo tiinaraivaara
kiaa kookieema kiada tuuya ruputuduu putiravai. Aa suai aavaki ngieenoo
vaidi yoketaa safuuraivaa inna nnammutuaiya kooyaa inna vitaida inna
ruputuduu putiravai. 53 Mo Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa aangeraiya
tuduu ngia rikiadaata hama ivaa iikiaavaivee. Sitipaano itaa kua tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vaidiiya sikauyauvaadiri Sitipaanaa ruputuduu putiravai

54 Tuduu rikiada vaidi kua yeena rauya pinaama innara ausa
nnannatooduu avai girikairavai. 55 Avai girikaida varuduu too Mmannasa
Yoketaivo Sitipaanaa suvuauduu too reeri ngiau aapuuvaki too vainno
tooduu Anutuuqaa mmeekia ari vookarauvo inna tooduu Yisuuva
Anutuuqaa yaaku yaadudainningiaa duoo vauvo inna too vairavai. 56 Inna
too vauduu tunoo: Taatee. Na reeri tauko ngiauvo rusitia roo vioo sai
ngioo saikio Vaidiivaa Mmaapuuvo Anutuuqaa yaaku yaadudainningiaa
dioo vainoo, tiravai. 57 Ivo itaa kua tuduu rikiada iya puaisakama kai kai
tida varida ngiari yaataiyauvaa ramuunnaida akiairauduu seenada vida
inna suvuai kieeravai. 58 Suvuai kiada utu kiada vaida utu raririima rada
vida yoosinna tooyaivaki kagaari kiada sikauyauvaa habati kiada innayaa
kagaariravai. Kagaarida varida vaidiiya inna unnakua tuuya ngiari
uyira raira veraayaa uyuuyauvaa rada kiada vaidi karaasaivaa nnutuuvo
Sauruusaa yuku oyai vainiivau yapeeravai. 59 Yapa kiada Sitipaanaa
sikauyauvaa habati kiada kagaari kagaariida mmannaana utida ruputida
varuduu Sitipaano yaaku varoo tunoo: Udaanga Yisuu Kirisii-o, ni
mmannasaivaa ee varaanee, 60 kiaa kioo taikiapa roo toorivu yau haroo
pinaama aayanna roo tunoo: Udaanga-o, sa iya mmoori maisaivaa ni
iikiaivaara yaata utuee iyaki kua pinaivaa yapaanee. Sitipaano itaa kua
kiaa kioo putiravai.

8 1-2 Ivo putuuvaara Sauruuso aikioovaivee kiaa kioo ivaara
yoketairavai.

Sauruuso ausa hanigieeraiya mmoori maisaivaa iiravai

Vaidi Anutuuqaara yaagueeqauyaano Sitipaanaa nnabaivaa varada hau
kiada innara kaayauma rateeravai. Ii suai ivakidiri Sitipaanaa ruputuuya
mmuakiaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada Yerusareema varuuya
mmoori maisaiyauvaa iiravai. Iida varuduu vaa ausa hanigieera gioonna
kiaapuuya vida raubiriida vooya mmata Yutayaivau vuduu vooya
mmata Samariaivau viravai. Vuduu rikiada aposorooya nnaasu homo
Yerusareema variravai.

3 Varuduu Sauruuso gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya ruputu
taikaanaree kiaa iya nnauyauvaki reeri te reeri teema roo nuainno
varioo gioonnaiyaata vaidiiyaatama iyauvakidiri utu raririinno oro oovi
nnauvaki yapeeravai.

Vaa ausa hanigiooyaano mmayaaya yoketaivaa Samariaiya kiaa mmiravai

4 Oovi nnauvaki yapa kiooduu vaa ausa hanigioo vooya raubiriida
vuuya vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida Anutuuqaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. 5 Kiaa mmida
varuduu Piriipo yoosinna Samariaivaki vioo Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivaara kooyaa iya kiaa mmiravai. 6 Kiaa mmuduu rikiada kaayau
gioonna kiaapuuya Piriipaa kuaivaa rikiada ivo Anutuuqaa mmoori
ari vookara ari vookarauyauvaa uuvaa teeda mmuaavaugiataama
inna kuaivaa arinaima rikieeravai. 7 Ivo mmagia maisaiyauvo vaidi
aakiaiyauvaki varuuyauvaa tuduu pinaama kai kai tida mmaanai tiida
viravai. Vuduu ivo kaayau gioonna kiaapu yuku yaaku putuuya tuqinnoo
yuku mmudanna hanipooyaatama tuqinneeravai. 8 Piriipo Anutuuqaa
mmoori ari vookarauvaa itaama uuvaara gioonna kiaapu yoosinna
Samariaivaki varuuya pinaama sirigairavai.

9 Sirigauduu ivaki varuu vaidi voovai nnutuuvo Simoono vaa
hokoba suai ivaki varioo saaka pieera aataruuvaa uududuu gioonna
kiaapuuya ivaa teeda pinaama nnikiarairavai. 10 Nnikiarauduu ivo
ariiyara unnakua kiaa kioo tunoo: Na udaanga vaidi ari vookaraakiau
vaidivaivee, tuduu rikiada ivaki varuu gioonna kiaapu yoketaa maisaiya
inna mmooriivaa teeda nnaasu vaida tunoo: Ii vaidi ivo Anutuuqaa
yaagueeqa ari vookaraivai varaivaivee. Ii yaagueeqa ivaa nnutuuvo
tinoo: Pinaa Yaagueeqavaivee, tiivaivee, 11 kiaa kiada inna mmoori
ari vookarauvaara airi suai nnikiarauvaara iya rikiaatainno nnaasu
varuduu inna nnaagiai viravai. 12 Nnaagiai Piriipo Anutuuqaa mmayaaya
yoketaivaa iya kiaa mmuduu rikiada kutaavaivee tuduu rikioo nnoori iya
apiravai. Piriipo Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaaraatama Yisuu
Kirisiinna nnutuuvaaraatama iya kiaa mmuduu rikiada gioonnaiyaata
vaidiiyaatama kutaavaivee tuduu rikioo nnoori iya apiravai.
13 Simoonootama Piriipaa kuaivaa rikioo kutaavaivee tuduu rikioo
innaatama nnoori apiravai. Apu kiooduu iva Piriipaa tasipa vainima
nuainno varioo tooduu Piriipo Anutuuqaa mmoori ari vookara ari
vookarauyauvaa iinno varuduu too ikiee kiaa kioo yaaku vuatavuatainno
variravai.

14 Nnaagiai aposoroo vaidi Yerusareema varuuya rikiooduu Samariaa
varuu gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmayaayaivaa rikiada varooduu
rikiada iya Petoroosaya Yuvuaanaya iyasi titooduu viravai. 15 Vidada oto
varida vaa ausa hanigieera gioonna kiaapuuya Mmannasa Yoketaivaa
varaaraivaara iya yaaku vareeravai. 16 Piriipo iya nnoori apuu suaivaki
Udaanga Yisuu Kirisiinna nnutuuvaa nnaasu tioo iya nnoori apuduu
hama Mmannasa Yoketaivo iyayaa tiiravai. 17 Petoroosooya Yuvuaanaya
ngiari yaakuuvaitana iyayaa utuduu Mmannasa Yoketaivo iyaki tuoo
viravai.

18 Iyayaa yaaku utuduu Mmannasaivo iyaki tuoo vuuvaa Simoono
too oro sikauyauvaa varoo numa Petoroosaya Yuvuaanaya mminaree
kiaa 19 tunoo: Aa yaagueeqa aavaa niita ni miatee. Ni mikiai fai na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidi voovaayaa ni yaakuuvaa yapano Mmannasa Yoketaivo innaki
variaivee, 20 tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: A yaata utuee
Anutuuqaa yaagueeqaivaa kati mmiraivaara sikaunnaadiri yookaama
kiee varaanarainna kiannanoo. Ivaara inna aikioo ai sikauyauvaa
tasipama ikiaivaki kuanee. 21 Hama i ausa tinniivo Anutuuqaa avuuvau
safuuma vaivaara hama a ti tasipama aa mmoori aavaa varaannanoo.
22-23 Na i tauko i seenaiya i yaataraivaara pinaama i nnannataikio i
ausaivo kapikaraikio mminnamminnaa maisaivo i utu kioo vainoo.
Ii a kianna kua ivaara a koonnama yaata utuannaivaara yaata utuee
pikiee ai ausaivaa hanigiee Udaangaivaara yaaku varano fai a itaama
koonnama yaata utuannaivaa ivo rugaanaravaivee, 24 tuduu rikioo
Simoonoono Petoroosaya Yuvuaanaya sai tunoo: Udaangaivaata niiyara
yaaku varaatee. Ngia kiaa kuaivo sa niisi ngiaiveeraivaara niiyara
yaaku varaatee, tiravai. 25 Petoroosooya Yuvuaanaya Udaangaivaa
mmayaayaivaatama Yisuunna tasipama nuaira mmayaayaivaatama ivaki
variaiya kiaa mmi kiada kava vara ranada Yerusareema aataruuvau vida
vo yoosinna vo yoosinna mmata Samariaivaki vau yoosinnaiyauvaki
mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiaa rada viravai.

Piriipo kua yoketaivaa Itoopiaa vaidiivaata tiravai

26 Vuduu Udaangaivaa aangeraivo Piriipaa tunoo: Ai
mminnamminnaiyauvaa teerainna viee aataruuvo Yerusareema pikioo
yoosinna Kasaa kuai ivau oto ree tooya sainai kuanee, tiravai. Ii aataru
ivo mmanna gaanga hama vaidiaatau mmataivau vira aataruvai.
27-28 Aangeraivo itaa kua tuduu Piriipo diitoo ari mminnamminnaiyauvaa
teerainno viravai. Vioo vioo oto tooduu Itoopiaa vaidi mmoori vareeraivo
ivau tiiravai. Ivo Itoopiaa kieeta gioonnaivaa nnutuuvo Kadakeenna
sikau nnauvaara haitatuura kieeta vaidivai tiiravai. Ivo Yerusareema
oro Anutuuqaa ari ausa mmuduuyaivaa mmi kioo kava vara ranoo ari
kaaraivaa puara hoosaivo utu raririiraivaki varioo forofetaa Yisayaava
fafaara roo yanaivau yaaruaa roo tuoo varuduu 29 Mmannasa Yoketaivo
Piriipaa tunoo: Oro inna kaaraivaa vainima nookianee, 30 tuduu rikioo
seenoo kaaraivaa vainima vioo rikiooduu Itoopiaa vaidiivo forofetaa
Yisayaava fafaara roo yanaivau yaaruaa roo tuuduu rikioo inna
yaparainno tunoo: A yaaruannaivaa oyaivaa a rikieennannee? 31 tuduu
rikioo ivo inna sai tunoo: Mo na dataama rikiaunnee? Vaidi voovoono
ni giaa ni minai fai na rikiaanaravee, kiaa kioo Piriipaa maavee tuduu
rikioo kaaraivau karoo inna tasipama varioo rikieeravai. 32 Rikiooduu
Itoopiaa vaidiivo Anutuuqaa kua fafaara voovai yaaruoo tunoo:

Vaidiiya puara sipisiipaivaa vitada
ruputuaara iiraivaa roosiima
iya inna vitada viravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iya puara sipisiipa nnaakaraivaa yausiivaa
hatokaavo hama akua tiraivaa roosiima
ivo hama kua tira kua seemuaa variravai.
33 Vaidiiya kumina vaidivaivee kiaa kiada uuduu
hama inna seena inna tasipama
kuatinaraivootauduu rikiada
hama kua pinaivaa kiaa safuurama kiada
unnakua kiaa inna ruputiravai.
Vaidiiya inna ruputuduu
ivo mmatayaa varuu suaivo taikoovaara
hama kava voovoono inna sidinnaidiiyara
vo kua voovai tiravai.
34 Itoopiaa vaidiivo yaarummua taika kioo Piriipaa tunoo: Ni giaa ni
mianee. Porofetaivoono giaara tiivainnee? Ariiyara tiivainnee? Vara ari
voovaara tiivainnee? 35 tuduu rikioo Itoopiaa vaidiivo yaaruuvaudiri
Piriipo mmayaaya yoketaivaa Yisuunnara inna kiaa mmiravai. 36 Kiaa
mmiaa roo vioo vioo oro tooduu nnooriivo iya too vauduu Itoopiaa
vaidiivo tunoo: Nnooriivo aa vainoo. Mo hama vo aataru voovoono ni
suvuainaravai. Inna aikioo na nnoori varaanarannee? 37 (tuduu rikioo
Piriipo inna sai tunoo: Fai a ai ausa mmuduuya mmuakiaavai Yisuunnara
kutaavaivee tinai na nnooriivaa i apinaravaivee, tuduu rikioo ivo inna sai
tunoo: Na Yisuu Kirisiinnara kiaunoo: Kutaa Anutuuqaa Mmaapuvaivee,
kiaunoo.) 38 Ivo itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauvaa kaaraivaa
utuanee tuduu utu kioo vauduu reemi rada Itoopiaa vaidiivootama
Piriipaya nnooriivaki vida Piriipo nnooriivakidiri inna apiravai. 39 Apu
kiooduu nnooriivaa pikiada nnuu saivaata Mmannasa Yoketaivo Piriipaa
vitoo vioo kieeravai. Vioo kiooduu Itoopiaa vaidiivo buaama tooduu
kuminauduu ari aataruuvau vioo sirigainno viravai. 40 Vuduu Piriipo oro
yoosinna Asotoo varuuvaara gioonna kiaapuuya nnaagiai rikieeravai.
Rikiooduu ivaki varioo mmuakiaa yoosinnaiyauvaki nuainno varioo
mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa roo ngioo ngioo
numa nnaagiai yoosinna Kaisariaa ivaki taikeeravai.

Sauruuso ari ausaivaa hanigioo vaidi karaasavai variravai
(Aposoroo 22:6-16; 26:12-18)

9 1 Piriipo mmayaaya yoketaivaa kiaa mmioo varuu suaivaki homo
Sauruuso Udaanga Yisuunna gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya
buaaru tuoo iya ruputinara iiravai. Iinno varioo Anutuuqaara kati puara
hudeera vaidi kieetaivaasi oro 2 yanaiyauvaara yaparairavai. Ii yanaa
iyauvaa fai ivo varoo oro Yutayaa gioonna kiaapuuya Damasakuusa
nuunaira nnauyauvaki variaiya mminai teeda iya inna tasipakio gioonna
kiaapu vaa Udaangaivaa aataruuvau nuairaiyara buaama roo nuainno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

teenai vaidiiyaata gioonnaiyaatama inna teeda vaikio too vitoo kava vara
ranoo numa Yerusareema oovi nnauvaki yapaanaraivaara viravai.
3 Ivo yanaiyauvaa varoo vioo vioo yoosinna Damasakuusa vainima
vuduu mmeekiaivo ngiau aapuuvakidiri innayaa makee tuduu saneetu
roosiima ruvuaahoo inna suvuauduu 4 vioo varoo mmataivau vainno
rikiooduu Yisuuva innaata kua tioo tunoo: Sauruuso, e aaniira maisa
mmoori mmamma nniitareera aataruuvaa ni iikiannavainnee? 5 tuduu
rikioo Sauruuso inna sai tunoo: Udaanga-o, a gioonoonna kiannannee?
tuduu rikioo inna sai tunoo: Na Yisuuvavee. A mmoori maisaivaa ni
iikiannanoo. 6 Inna aikioovai. Diitee yoosinnaivaki kuanee. Vino fai vaidi
voovoono a iinara aataruuvaara fai i kiaa i mminaravee, tiravai. 7 Tuduu
vaidi Sauruusaa tasipama vuuya dida vaida iya ausaiyauvo nnikiarauvaara
iya hama kua tiraida mmanna kuaivaa rikiada hama vaidi kaanaivaa
teeravai. 8 Hama tooduu Sauruuso mmataivaudiri diitoo reeti reeri tooduu
avuuvo upisuuduu inna tasipama vuu vaidiiya inna yaakuuvaudiri utida
Damasakuusa oro kiooduu 9 ivaki varioo taaravooma suai varuduu hama
avuuvo arinaima tooduu hama yeenna nnooriivaa nneeravai.
10 Damasakuusa ivaki vaa ausa hanigieera vaidi voovai nnutuuvo
Ananiaaso varioo inna tinni avuuvo hanigiooduu Udaanga Yisuu Kirisiiva
innaata kua tioo tunoo: Ananiaaso, tuduu rikioo ivo inna sai tunoo:
Udaanga-o, na aavaki variaunoo, 11 tuduu rikioo inna tunoo: Diitee viee
yoosinna vuutaivau vai aataruuvaa nnutuuvo Safu Aataruvai ivaugiataa
viee vaidiivaa nnutuuvo Yutaasaa nnauvaki viee yoosinna Tarasaa diaa
vaidi Sauruusaara yaparakianee. Ivo ivaki yaaku varoo varinoo. 12 Ivo
vaa inna tinni avuuvo hanigiaikio aiyaa ari vookarai aataruuvaa taivai.
Taikiai kava ari avuuvaa taiveeraivaara eenoo numa ai yaakuuvaitana
innayaa utuannavaivee, tiravai.
13 Tuduu rikioo Ananiaaso inna sai tunoo: Ai, Udaanga-o, kaayau
gioonna kiaapuuya ii vaidi ivaara vaa ni giaa ni miaavai. Ivo i gioonna
kiaapu Yerusareema variaiya kaayau ari vookara ari vookarau maisau
mmooriiyauvaa iya uuvaara vaa ni giaa ni miaavai. 14 Aanna makee
ivo Damasakuusa ngioo Anutuuqaara kati puara hudeeraiyasidiri
yanaiyauvaa varoo i nnutuuvaa rikieera gioonna kiaapuuya vitoo
Yerusareema oovi nnauvaki yapaanaraivaara nniivaivee, 15 tuduu
rikioo Udaangaivo inna sai tunoo: Diitee kuanee. Vaa na ii vaidi ivaa
mmataama kiauvai. Fai ivo ni mmooriivaa varoo ngiari voopinnaa
gioonna kiaapuuyaatama vaidi kieetaiyaata ni gioonna kiaapu
Isarairaiyaatama niiyara kiaa kookieenaraivaara na inna mmataama
kiauvai. 16 Fai ivo ni mmooriivaa varoo irisai mmamma nniitaraivaa
varaanaraivaara fai neenoo inna vitainaravaivee, tiravai.
17 Tuduu rikioo Ananiaaso vioo vioo ii nnau ivaa Udaangaivo tuu
nnauvaa aakiaivaki vioo ari yaakuuvaitana Sauruusaayaa utuoo tunoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Sauruuso, ni seena-o, a aataruuvau aapi nninee kiaa ngiee toonnaivoono
Udaanga Yisuu Kirisiiva ivoono ni titaikiai na ngiaunoo. A avuuvaa
tuqinnama teeno Mmannasa Yoketaivo i suvuakuaiveera ni titaikiai na
aisi ngiaunoo, 18 tuduu tuu saivaata mminnaa tavau nnaba karaabaivaa
roosuuyauvo Sauruusaa avuuvaki rummua apu kioo vauyauvo tuoo
vuduu kava avuuvaa tuqinnama teeravai. Tuqinnama too diitooduu
vaidiivo inna nnoori apiravai. 19 Apu kiooduu ivo yeenna nnoo varuduu
inna yaagueeqaivo kava vairavai.

Sauruuso mmayaaya yoketaivaa Damasakuusaiya kiaa mmiravai

Sauruuso kiisa suai ausa hanigieera gioonna kiaapu Damasakuusa
varuuya tasipama variravai. 20 Varioo iya tasipama varuu suaivaki
akiairauduu Yutayaiya nuunaira nnauyauvaki vioo Yisuunnara kooyaa
iya kiaa mmioo varioo tunoo: Ivo kutaa Anutuuqaa Mmaapuuvovee,
21 tuduu rikiada gioonna kiaapu inna kuaivaa rikiooya nnikiaraida
ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Mo aa vaidi aavo gioonna kiaapu
Yisuunna nnutuuvaa rikiooya Yerusareema hara kiada varuuya maisa
mmooriivaa iinno iya ruputuuvonnee? Mo ivo aapi ngioo iya utuoo vitoo
kava vara ranoo vioo Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya mminara
nniivainnee? 22 tuduu rikioo Sauruuso Yisuunnara yaagueeqainno
yaagueeqama kioo iya kiaa mmioo tunoo: Kutaa Yisuuva Anutuuqo
mmataama kioo vaidiivovee, tuuvaara Yutayaa vaidi Damasakuusa
varuuya hama yopeema inna kuaivaa sai tiravai.
23 Hama inna kuaivaa sai tuduu vo suai vooyauvai taika kiooduu
iya nuunaida Sauruusaa ruputikio putuaiveeraivaara kua yeena
rairavai. 24 Kua yeena rauduu gioonna kiaapu vooya iya inna iikiaara
kuaivaa numa inna kiaa mmuduu rikieeravai. Rikiooduu heenagieena
ikiannagisanna Yutayaa vaidiiya vagiaamunnaivaa keegiaiyauvaki diaa
rada nuaida inna ruputikio putuaiveeraivaara iiravai. 25 Iida varuduu
rikiada vo heenavaki Sauruusaa nnaagiai nuairaiya sookuya utua
pinaa voovaki inna rummua kiada tapuka yeenaivaa haru kiada utida
vagiaamunnaivaa tabaangaidaadiri vitada oto yoketaama mmaanai
reemma kiooduu mmataivau tuma ruoo ari toovau viravai.

Sauruuso Yerusareema variravai

26 Sauruuso Yerusareema vioo ausa hanigieeraiya tasipama varinaree
kiaa vuduu iya inna teeda aatuuda ivo vaa ari ausaivaa hanigia kioovaara
tunoo: Unnakua kiainno iinoo, 27 tuduu rikioo Panapaaso innasi vioo
inna vitoo aposoroo vaidiiyasi vioo innara iya kiaa mmiravai. Sauruuso
aataruuvau vioo Udaanga Yisuu Kirisiinna tooduu innaata kua tuuvaara
iya kiaa mmioo Sauruuso Damasakuusaa gioonna kiaapuuya Yisuunnara
yaagueeqama kiaa mmuuvaaraatama iya kiaa mmiravai. 28 Iya kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuduu Sauruuso iya tasipama varioo Yerusareema yoosinnaivaki kati
nuainno varioo yaagueeqama kioo Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. 29 Kiaa mmioo varioo Yutayaa vaidi
Ereengaa kua rikiooyaata kua yaagueeqama tuduu sai iya innaata
yaagueeqama tida inna ruputuaara iiravai. 30 Ruputuaara uuduu vaa ausa
hanigieeraiya ivaa rikiada inna vitada oto yoosinna Kaisariaa kiada inna
titooduu yoosinna Tarasaa viravai.
31 Vuduu rikiada gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada Anutuuqaara
nuunauya vooya Yutayaivaki varuduu vooya Karirayaa ivaki varuduu
vooya Samariaa ivaki varuuya yoketaama varuduu hama vaidiiya
iya rapuaara iiravai. Hama iya rapuaara uuduu yaagueeqama varida
Udaanga Yisuu Kirisiinna mmemmaana vuduu Mmannasa Yoketaivo iya
tasipooduu vo gioonna kiaapu vooya nnida iya ausa hanigioo aataruuvaki
vida iyaatama ausa hanigieeravai.

Petorooso yoosinna Rutaa Yopaa ivaitanaki mmooriivaa iiravai

32 Petorooso vo yoosinna vo yoosinnaivaki nuainno varioo vo suai
voovaki Anutuuqaa gioonna kiaapuuya yoosinna Rutaa ivaki varuuyasi
viravai. 33 Oto ivaki varioo tooduu vaidi voovai yuku yaakuuyauvo
putuuvaa nnutuuvo Ainiaava ari mmaataivau vainno varuduu vaa
yaaku saivai karasaidiri taaravooma nuanuuvo taika kiooduu ivo homo
ari mmaataivau nnaasu vainno variravai. 34 Vainno varuduu Petorooso
oto inna too tunoo: Ainiaa-o, Yisuu Kirisiiva i tuqinnainoo. Diitee ai
mmaataivaa safuuma yapaanee, tuduu tuu saivaata Ainiaava diitoo
ivaki variravai. 35 Varuduu teeda mmuakiaa gioonna kiaapu Rutaa ivaki
varuuyaata Saraanga ivaki varuuyaatama inna tooduu iya ausaiyauvo
hanigiooduu Udaanga Yisuu Kirisiinna aataruuvau viravai.
36 Yoosinna Yopaa ivaki varuu gioonnaivaa nnutuuvo Tavitaava
vaa ausa hanigieeravai. Inna nnutuuvo Ereengaa kuaivakidiri tuuvo
Dorokaasovee. Ii nnutu ivaa oyaivo fayaivo hayoovaa roosiivo yoketaa
fayaivai. Ii gioonna ivo makemakee mmoori yoketaivaa iinno mmanna
haipuuyara boo tioo iya tasipama mmooriivaa iinno variravai. 37 Iinno
varuduu rikioo nniitareeraivo inna varooduu putiravai. Pututuu
gioonnaiya inna nnabaivaa fini kiada varada nnau voovai veraivau
vauvaki yapa kieeravai. 38 Yoosinna Yopaa ivo yoosinna Rutaa vainima
vauduu rikiada gioonna kiaapu vaa ausa hanigieera Yopaa varuuya
Petorooso Rutaa ivaki varuu mmayaayaivaa rikiada taara vaidivaitana
innasi titooduu vida yaagueeqama inna kiaa mmida tunoo: Makee tinai
tiisi ngianee, 39 tuduu rikioo Petorooso makee tuduu ari mminnaiyauvaa
teerainno varoo iya tasipama nniravai. Ngioo ngioo numa Dorokaaso
putuu nnauvaki ngioo vuduu gioonna kiaapuuya inna vitada oro nnau
voovai veraivau vauvaki vuduu mmuakiaa muaada gioonnaiya inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

suvuai kiada varida ratada Dorokaaso varuu suaivaki iva uyira raira
uuyauvaa inna vitairavai.
40 Inna vitaida varuduu too Petorooso iya titooduu mmaanai tuuduu
rikioo toorivu yau haroo yaaku varoo hanigioo gioonnaivaa nnabaivaa
tunoo: Tavitaa-o, diitaanee, tuduu rikioo avuuvaa reeti Petoroosaa
too vauduu kiisama diitooduu 41 Petorooso reeti ari yaakuuvaa inna
yaakuuvau utuduu diiteeravai. Diitooduu rikioo Petorooso vaa ausa
hanigioo gioonna kiaapuuyaraata gioonna muaadaiyaraatama aayanna
tuduu innasi nnuduu rikioo Dorokaaso diitoo hara kioo varuuvaa iya
vitairavai. 42 Iya vitauduu kaayau gioonna kiaapu Yopaa ivaki varuuya ii
kua ivaa rikiada ausa hanigiada Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee
tiravai. 43 Tuduu Petorooso kaayau suai yoosinna Yopaivaki varioo
vaidiivaa nnutuuvo Simoonaa tasipama variravai. Ii vaidi ivaa mmooriivo
fayai nnabaivaa rabanika kioo suai haarura vaidivai variravai.

Petoroosooya Koneriiya kua tiravai

10 1 Vaidi voovoono yoosinna Kaisariaa varuuvaa nnutuuvo
Koneriiva kaayau (100) rapira vaidi Rooma varuuya kieetavai
variravai. Vaidi rapiraiya nnutuuvo Itariaa vaidi rapiraiyavee. 2 Koneriiva
ari tinniyaadiri Anutuuqaara yaata utira vaidivai varioo ari seena
mmuaa nnauvaki varuuyaatama Yutayaiya Anutuuqaara ausa mmuduuya
mmiravai. Ivo mmanna haipu gioonna kiaapuuya sikauyauvaa mmioo
makemakee Anutuuqaara yaaku vareeravai. 3 Vo suai voovaki suaivo
hanigiooduu ivo yaaku varoo varuduu inna tinni avuuvo hanigiooduu
Anutuuqaa aangeraivo tuma innaata kua tioo tunoo: Konerii-o, tiravai.
4 Tuduu rikioo Koneriiva aatuunno aangeraivaa too nnaasu vainno
inna tunoo: Udaanga-o, e aaniivaarainna ni kiannannee? tuduu rikioo
aangeraivo inna sai tunoo: Anutuuqo i yaaku vareeraivaa rikioo a sikau
mmira mmooriivaa taikio inna yoketaikio aiyara yaata utinoo. 5 Makee
vaidi vooya titanai yoosinna Yopaa vida vaidi voovai nnutuuvo Simoono
Petoroosaara maavee tikio ngiaivee. 6 Ivo fayai nnabaivaa tuqinneera
vaidiivaa nnutuuvo Simoonaa nnauvo nnoori sorovuaraivaa vainima
vaivaki varivaivee, 7 kiaa kioo aangeraivo inna tasipama kua tuuvo
inna pikioo vioo kiooduu too Koneriiva ari nnauvaki mmoori vareera
ngiaammuauvaitanaata ari rapira ngiaammuau voovai vaa Anutuuqaara
arinaima rikioo inna nnaagiai nuairaivaatama tuduu 8 innasi nnuduu
rikioo aangeraivo inna tuu kuaivaa kiaa mmi kioo titooduu yoosinna
Yopaa viravai.
9 Vauya pataduu vidada vainima Yopaa yoosinna ivaki vuduu
rikioo Petorooso nnau veraa tuanaivau karoo oro ivau varioo ikianna
tammaa tuanaa yaaku vareeravai. 10 Yaaku varoo varuduu inna yeenna
rauduu yeennaivaa nnaanara uuduu gioonnaiya yeennaivaa teeraida

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varuduu ivo yaakuuvaa varoo varioo inna yoketauduu rikioo inna tinni
avuuvo hanigiooduu ivo ari vookarauvaa teeravai. 11 Tooduu rikioo
ngiau aapuuvo rusitia roo vuduu ivakidiri mminnaivo buruqa pinaivaa
roosiima araiyauvaa kugunama utirayaama tuoo tuoo tuma mmataivau
vairavai. 12 Vauduu Petorooso tooduu mmatayaa nuaira fayai ari
vookara ari vookarauyauvootama mmatayaa varira yanayapaiyauvoota
ngiaammaiyauvootama ivaki variravai. 13 Varuduu rikiooduu Anutuuqaa
kuaivo innaata kua tioo tunoo: Petorooso, diitee iyauvaa ruputu kiee
huda nnaanee, 14 tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: Udaanga-o,
hameetavee. Anutuuqo ooqoo tira haipa mminnaiyauvaa hama na
nnauvaivee, 15 tuduu rikioo kava innaata kua tioo tunoo: Vasingiaa
mminnaa voovaara Anutuuqo yoketaavaivee tiivaara sa eenoo ivaara
haipavee kianee, 16 tuduu rikioo taaravoomaneetu itaama vauduu too
Anutuuqo tuduu buruqa pinaivaa kugunama kioovo kava ngiau aapu
akiairaama viravai.

17 Vuduu rikioo Petorooso inna tinni avuuvo hanigiooduu ari
vookarauvaa ivo toovaa oyaivaara ariyara yaata utuoo varuduu vaidiiya
Koneriiva titooduu vuuya Simoonaa nnauvaara yapara ruaa rada nnidada
numa keegiaivaki dida vaida 18 aayanna tida yaparaida tunoo: Vaidi
voovai nnutuuvo Simoono Petorooso aavaki variinnee? 19 tuduu rikioo
Petorooso homo ari toovaa oyaivaara yaata utuoo varuduu Mmannasaivo
inna kiaa mmioo tunoo: Rikiaanee. Taaravooma vaididoono aavaki
aiyara buaama rada nookiaanoo. 20 Ai mminnaivaa teerainna reemi
ree tiee sa taara yaata utirainna viee iya sunee kuanee. Vaa na aiyara
ngianeera iya titaukai ngiaavaivee, 21 tuduu rikioo Petorooso reemi roo
iya tasipama kua tioo tunoo: Vaidi ngia buaama rada nookiaivo na aanna
ivovee. Aaniira ngia niisi ngiaannee? 22 tuduu rikiada iya inna sai tunoo:
Ti kieeta vaidi Koneriivaano aiyara ti titaikiai ta ngiaunnanoo. Ivo safu
vaidivai varioo Anutuuqaara yaagueeqaikiai mmuakiaa Yutayaa gioonna
kiaapuuya innara kua yoketaivaa kiaavai. Anutuuqaa aangeraivoono
innaata kuaivaa tioo tunoo: Petoroosaa tino aisi ngiaivee, tuuvaara
tikiaida ta ngiaunnanoo. Kua vooyauvai a tino i kuaivaa rikiaanara ti
tikiaida ta ngiaunnanoo, 23 tuduu rikioo Petorooso iya maavee tuduu
nnida heenaivaki inna tasipama vairavai.

Vauya patauduu diitada ngiari mminnaiyauvaa teerauduu Petorooso
ari mminnaiyauvaa teerainno iya tasipama vuduu vaidi Yopaa vooya
vaa ausa hanigiooya iya tasipama viravai. 24 Vidada aataru tammaivau
vauya patauduu vidada yoosinna Kaisariaa vida varuduu Koneriiva
ari seenaiyaraatama ivo iyara mmuduuya ruu vooyaraatama aayanna
tuduu innasi nnida inna tasipama iyara faannairavai. 25 Iyara faannaida
varuduu Petorooso inna nnauvaki kuanara vuduu Koneriiva inna sunoo
inna yuku oyaivaki vioo varoo vainno ari ausa mmuduuyaivaa inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuduu 26 Petorooso inna vararu utuoo varioo tunoo: Sa itaa kianee.
Na mmanna vaidivaivee. Diitaanee, 27 kiaa kioo Koneriinnaata kua kiaa
roo inna nnauvaki viravai. Vioo tooduu kaayau gioonna kiaapuuya ivaki
suvuai kiada varuduu 28 Petorooso iya tunoo: Vaa ngiengieenoo taavai.
Vaidi Yutayaivo ngiari voopinnaiya nnauyauvaki vioo iya tasipama
variivaara ti mmaanna tira kuaivo ooqoo tiivai. Ooqoo tikiainnaata na
hama vaidi voovaara haipa vaidivaivee tinaraivaara vaa Anutuuqo ni
vitaivai. 29 Ivaara ngia ni maavee kiaani na hama ooqoo tiraina makee
tikiai ngiiisi ngiaunoo. Ivaara na ngii yaparaina kiaunoo: Aaniira ngia
niiyara kiaani na aapi ngiauvainnee? kiaunoo.
30 Petorooso itaa kua tuduu rikioo Koneriiva inna sai tunoo: Taarama
taarama varuu suaivo taika kiooduu iqii suai ivaki suaivo hanigiooduu
aa ta variaunna suai aavaa roosuuduu na nini nnauvaki variee
yaaku varee variaaduu makee tuduu vaidi voovai uyira rairaiyauvo
mmannaammannauvo ni avuuvau dioo vainno 31 tunoo: Konerii-o, vaa i
yaaku vareeraivaa Anutuuqo rikioo a gioonna kiaapu mmanna haipuuya
sikau mmira mmooriiyauvaara yaata utivaivee. 32 Vaidi voovai titano
yoosinna Yopaa ivaki vioo vaidi voovai nnutuuvo Simoono Petoroosaara
yaparainno maavee tino ngiaivee. Ivo fayai nnaba tuqinneera vaidiivaa
nnutuuvo Simoonaa nnauvo nnoori sorovuaraivaa vainiivau vaivaki
varivaivee. 33 Aangeraivo itaa kua tuduu na akiairauduu vaidiiya titaaduu
aisi viravai. Vuduunna aanna makee a vaidi yoketaakuainna tiisi
ngiannanoo. Ta aanna makee nuunama Udaanga Anutuuqaa avuuvau
varida ivo i kiaa i mmuu kuaivaa rikiaaraida ta faannakiaunnanoo.
Koneriiva itaa kua tiravai.

Petorooso mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmiravai

34 Tuduu rikioo Petorooso iya kiaa mmioo tunoo: Aanna makee vaa na
arinaima rikiaunoo. Anutuuqo mmuakiaa gioonna kiaapuuya mmuaa
aataruvai mmiivo inna kutaavai. 35 Mmuakiaa mmataiyauvunudiri
voovoono Anutuuqaara nnoonnavaivee tioo inna mmemmaana vioo
mmoori yoketaivaa iivaara Anutuuqo innara inna yoketainoo. 36 Anutuuqo
ta gioonna kiaapu Isarairaiya ti kiaa ti mmuuvaa vaa ngia rikiaavai. Ivo
tuduu Yisuu Kirisiivaano ausa nuufaivaa vareera mmayaaya yoketaivaa
ti kiaa ti mmiravai. Mo Yisuu Kirisiiva mmuakiaa gioonna kiaapuya
udaangavai varivai. 37 Yisuu Kirisiinna aataruuvaa vaa ngia taavai.
Yuvuaano inna nnoori apu kiooduu ivo Karirayaadiri tuma Yutayaa
mmata mmuakiaavaki nuainno ari mmayaaya yoketaivaa iya kiaa
mmiravai. 38 Vaa ngia taavai. Anutuuqo ari yaagueeqaivaata Mmannasa
Yoketaivaatama Nasareetaa vaidi Yisuunna mmiravai. Mmioo ivo inna
tasipoovaara Yisuuva vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuainno mmoori
yoketaivaa iinno mmannasa maisaivoono puaisa utuuya tuqinneeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

39 Mmuakiaa mmooriiyauvaa Yutayaa mmataivakiaata
Yerusareemaivakiaatama iva uuvaa teenoo taannaduu iya yatari sagaivau
inna haara kiooduu putuduu 40 taaravooma suaivaki Anutuuqo inna
tuduu putuuvakidiri diitoo ti avuuyauvunu nuairavai. 41 Hama mmuakiaa
gioonna kiaapuuya inna tooduu Anutuuqo ti mmataama kiooya teenoo
nnaasu inna teeravai. Anutuuqo inna tuduu diitoo suaivaki ta inna
tasipama yeenna nnoori nnaannaiya teenoo nnaasu inna teeravai.
42 Ivo yaagueeqama ti kiaa ti mmioo tunoo: Ngia mmayaaya yoketaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmida Anutuuqo vaa inna mmataama
kioovoono gioonna kiaapu vaa putuaiyaata hama putuaiyaatama kua
pinaivaki iya yapa kioo iya yaparainaraivaara iya kiaa mmiateera
ti tiravai. 43 Vaa nnaaruaa vaidi forofetaa mmuakiaaya innara tida
tunoo: Gioonna kiaapu voovoono innara kutaavaivee tino fai Anutuuqo
Yisuunna yaagueeqaivaura inna mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaravaivee, tiravai. Petorooso iya kiaa mmioo itaa kua tiravai.

Ngiari voopinnaiya Mmannasa Yoketaivaa vareeravai

44 Petorooso itaa kua tioo varuu saivaata Mmannasa Yoketaivo
mmuakiaa inna kuaivaa rikiooyaki tuoo viravai. 45 Tuoo vuduu hama
Anutuuqo Yutayaiya nnaasu ari Mmannasa Yoketaivaa kati iya mmirama
kioo ngiari voopinnaiyaatama mmiravai. Mmuuvaara Yutayaa vaidi
vaa ausa hanigioo Yopaa ivakidiri Petoroosaa tasipama nnuuya ivaara
nnikiarairavai. 46 Nnikiaraida rikiooduu iya ngiari vo kua vo kua hama
tauraa rikiooyauvakidiri tida Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai.
47 Tuduu rikioo Petorooso Yutayaa vaidiiya tunoo: Aa gioonna kiaapu
aaya tiinikaraama Mmannasa Yoketaivaa varaanoo. Gioono iya ooqoo
tinai fai ta hama iya nnoori apuaarannee? 48 kiaa kioo tuduu iya Yisuu
Kirisiinna nnutuuvaa tasipama iya nnoori apiravai. Nnoori apu kiooduu
Petorooso kiisa suai iya tasipama varinaraivaara iya inna yaparairavai.

Petorooso Yerusareema vaa ausa hanigiooya mmayaayaivaa kiaa mmiravai

11 1 Ngiari voopinnaiyaatama Anutuuqaa kuaivaa rikiada
varoovaara aposoroo vaidiiyaatama mmuakiaa Yutayaivaki
varuu gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyaatama rikieeravai. 2 Ivaara
nnaagiai Petorooso ngioo Yerusareema vuduu rikiada gioonna kiaapu
ngiari voopinnaiyaatama mmamma hatokaatee tuuyaano innara iya
nnannatooduu tunoo: 3 Ai, vaa a ngiari voopinnaa vaidi hama ngiari
mmamma hatokeeraiya nnau voovaki viee yeennaivaa iya tasipama
nnaannakuavee, tiravai.
4 Tuduu rikioo Petorooso mmuakiaa kuavai ngiari voopinnaiya
tasipama uuvaara toosa haroovakidiri iya kiaa mmioo tunoo: 5 Na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoosinna Yopaa ivaki variee yaaku varee variee taaduu ni tinni
avuuvo hanigiooduu ari vookarauvaa na teeravai. Taaduu mminnaivo
buruqa pinaivaa roosiima araiyauvaa kugunama utirayaama tuoo
tuoo ni vainiivau vairavai. 6 Vauduu tee na tuqinnama aakiaivaki
taaduu ari vookarau fayai mmatayaa nuairaiyauvoota fai mmararaa
roosuuyauvootama yanayapaiyauvoota ngiaammaiyauvootama ivaki
variravai. 7 Varuduu tee na rikiaaduu Anutuuqaa kuaivo niita kua tioo
tunoo: Petorooso, diitee iyauvaa ruputu kiee huda nnaanee, 8 tuduu
rikiee na sai kiaanoo: Udaanga-o, hameetavee. Hama na haipa yeenna
fayaiyauvaa Anutuuqo ooqoo tiraiyauvaa ni avai aavaki na nnauvaivee,
9 kiaaduu rikioo keenaa Anutuuqaa kuaivo ngiau aapuuvakidiri tuoo ni
tunoo: Vasingiaa mminnaa voovaara Anutuuqo yoketaavaivee tiivaara
sa eenoo ivaara haipavee kianee, 10 tuduu rikiee taaravoomaneetu
itaama vauduu taaduu ii mminnaa iyauvo mmuakiaayauvai kava
ngiau aapuuvaki vioo kieeravai. 11 Vuu saivaata taaravooma vaidiiya
Kaisariaadiri niisi titaa kiooduu nnuuyaano numa nnau na hara kiee
varuuvaki nniravai. 12 Nnuduu rikioo Mmannasa Yoketaivoono ni giaa ni
mioo tunoo: Sa taara yaata utirainna iya tasipama kuanee, tuduu aa vaidi
vaa ausa hanigioo yaaku saivai sainaidiri mmuaa vaidi aadootama ni
tasipama Kaisariaa vidada Koneriinna nnauvaki viravai. 13 Kuaannaduu
too aangeraivo inna nnauvaki tuoo innaata kua tuuvaara ti kiaa ti
mmiravai. Aangeraivo inna kiaa mmioo tunoo: Vaidiiya titaa kinai Yopaa
ivaki vida vaidiivaa nnutuuvo Simoono Petoroosaa sunada aapi ngiatee.
14 Fai ivoono kua mmayaaya voovai kooyaa i kiaa i mminai mmuakiaa ai
seenaiyaatama rikikio Anutuuqo ngii vitaanaravaivee, tiravai.
15 Na kua tinaree kiaa saivaata Mmannasa Yoketaivo tauraa tiiyaa
tuuneema iyayaa tiiravai. 16 Tuuduu rikiee ti Udaanga Yisuu Kirisiiva
tauraa ti kiaa ti mmuu kuaivaa na kava rikieeravai. Ivo tunoo: Yuvuaano
nnoori apira vaidiivo mmanna nnooriivaadiri ngii apiravai. Fai kiisa
suai Mmannasa Yoketaivo nnoori apirayaama ngiiiyaa tiinaravaivee,
tiravai. 17 Vaa na tauvai. Ta ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee
kiaannaduu Anutuuqo Mmannasa Yoketaivaa kati ti mmuneema ngiari
voopinnaa gioonna kiaapuuya mmiravai. Na mmanna vaidivaivee. Mo,
na hama yopeema Anutuuqaa mmooriivaa uuda rairavaivee, 18 tuduu
rikioo iya nnannatoo kuaivo taika kiooduu Anutuuqaara kua yoketaivaa
tida tunoo: Vaa ta itaama vaivaara rikiaunnavai. Anutuuqo tuduu ngiari
voopinnaiyaatama ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada ngiari
ausaiyauvaa hanigiada tupatupaa variraivaa vareeravaivee, tiravai.

Vaa ausa hanigiada Adiookiaa varuuya mmooriivaa iiravai

19 Vaidiiya Sitipaanaa ruputuu suaivaki gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiyaatama mmoori maisaivaa uuduu iya raubiriiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Raubiriida vooya mmata Ponikii vuduu vooya mmata Kuporoo vuduu
vooya yoosinna Adiookiaa vida gioonna kiaapu Yutayaiya nnaasu
mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiravai. 20 Kiaa mmuduu iyakidiri Kuporoo
diaa vooyaata Kureena diaa vooyaatama oro Adiookiaa varida ngiari
voopinnaiyaatama Udaanga Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa iya
kiaa mmiravai. 21 Kiaa mmuduu rikioo Udaanga Anutuuqaa yaagueeqaivo
iya tasipooduu kaayau gioonna kiaapuuya ausa hanigiada Udaanga Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee tiravai.
22 Tuduu gioonna kiaapu vaa ausa hanigiada Yerusareema varuuya
ii kua ivaa rikiada Panapaasaa titooduu Adiookiaa viravai. 23 Vioo
vioo oro varioo tooduu Anutuuqo gioonna kiaapu Adiookiaayara inna
yoketauduu too Panapaaso iyara sirigainno yaagueeqama iya kiaa
mmioo tunoo: Udaanga Yisuu Kirisiinna nnutuuvaa puaisakama utida sa
pikieerama kiada yaagueeqama nnaasu variatee, tiravai. 24 Panapaaso
vaidi yoketaavai varioo yaagueeqama kioo Udaanga Yisuu Kirisiinnara
kutaavaivee tuduu Mmannasa Yoketaivo inna aakiaivaki suvuauduu
variravai. Varuduu kaayau gioonna kiaapuuya inna kuaivaa rikiada ausa
hanigiada Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tiravai.
25 Tuduu rikioo Panapaaso vioo yoosinna Tarasaa nuainno Sauruusaara
buaama roo nuainnonno tooduu 26 inna too vauduu sunoo Adiookiaa
viravai. Ivaitana oro mmuaa nuanuvai ivaki varida kaayau gioonna
kiaapu vaa ausa hanigieeraiya ivaitanaasi nuunauduu mmayaaya
yoketaivaa iya kiaa mmiravai. Vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu
Adiookiaa varuuya iyananaa tauraa Yisuu Kirisiinna nnaagiai nuaira
nnutuuvaa vareeravai.
27 Varooduu ii suai ivaki vaidi vaa ausa hanigioo forofetaa vooya
Yerusareemaivakidiri pikiada Adiookiaara viravai. 28 Vidada oo varuduu
iyakidiri vaidi voovai nnutuuvo Akapaaso diitooduu Mmannasa
Yoketaivaa yaagueeqaivo inna tasipooduu aarareera suaivo nnaagiai
mmuakiaa mmatavau vainaraivaara kooyaa iya kiaa mmiravai. Nnaagiai
vaidi voovai nnutuuvo Karautiiva Roomaiya kieetavai varuu suaivaki
aarareeraivo vairavai. 29 Ivaara vaa ausa hanigieeraiya ngiariiyara
ngiariiyara yaata utida ngiariisi vau sikauyauvakidiri saiyauvai yapa
kiada saiyauvai ngiari seena vaa ausa hanigiada Yutayaa mmataivaki
varuuyani yapaaraivaara kua yeena rairavai. 30 Kua yeena rau kiada
sikauyauvaa yapa kiada Panapaasaya Sauruusaya titooduu varada oro vaa
ausa hanigieeraiya kieetaiya mmiravai.

Herooto mmoori maisaivaa vaa ausa hanigieeraiya mmiravai

12 1 Ii suai ivaki Yutayaiya kieetaivaa nnutuuvo Herooto vaidiiya
tuduu vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu vooya utida
maisamaisai mmoori ari vookarauyauvaa iya mmiravai. 2 Ivoono tuduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ari rapira ngiaammuauya aposoroo vaidi Yuvuaanaa vayaanna Yakoopaa
utida paipa avaikarauvaadiri inna nnuunaivaa rutaka kiooduu putiravai.
3 Pututuu too Herooto tooduu Yutayaa vaidiiya ivaara iya yoketauduu
ivo tuduu ari ngiaammuauya Petoroosaa utu raririima roo oovi nnauvaki
yapa kieeravai. Yutayaiya bereetaivaa hama puuqairaivaa tasipama
huda kiada buusa nneera suaivaki 4 ivo tuduu Petoroosaa oovi nnauvaki
yapa kiooduu ari rapira ngiaammuau vooya tuduu taarama taarama
numa innara dida vaidada vuduu kava taarama taaramada numa iya
mmaataidaa varada kava innara ivau diravai. Dida vaidada vuduu kava
voodoono numa dida vaidada vuduu kava voodoono numa ivau diravai.
Itaama rada vududuu Herooto buusa Varaigiataivaa nneera suaivo taika
kino rikioo Petoroosaa vitoo Yutayaiya avuuyauvunudiri ruputinaree kiaa
yaata utuoo faannairavai. 5 Faannauduu rikioo Petorooso oovi nnauvaki
varuduu gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya innara pinaama
Anutuuqaata kua tida yaaku vareeravai.

Aangeraivo oovi nnauvakidiri Petoroosaa vitoo mmaanai viravai

6 Yaaku varada varuduu Herooto turau Petoroosaa vitoo gioonna
kiaapuuya avuuyauvunu yapa kioo kua pinaivaa innaki yapaanaree
kiaa uuduu heenaivaki rapira vaidi taaravaitana vuaivo Petoroosaa
sainai duduu vuaivo sainai duduu Petorooso tammaivaki vuru vairavai.
Vauduu yeena taaravaitanaadiri inna yaakuuvaitanau ranaa rau
kiooduu vauduu rapira vaidiiya sipuuyauvo vaunavauneema mmuaavai
mmuaavai dida vairavai. 7 Dida vauduu too Udaangaivaa aangeraivo
akiairauduu Petorooso vuru vainno varuu nnauvaki tuuduu mmeekiaivo
ruvuaahooduu aangeraivo inna yaapusaivaudiri utu korokoroonno inna
yuruunno tunoo: Makee tinai diitaanee, tuduu rikioo yeenaivaitana
inna yaakuuvaitanaudiri takuasaa roo tuoo vuduu 8 aangeraivo inna
tunoo: Ai uyira rairaiyauvaa vara uyuee rainna ai yuku nnabaivaitana
vara uyuanee, tuduu rikioo ivo tuuvaugiataama iima kiooduu tunoo:
Ai yaapa veraayaa uyiraivaa vara uyuee ni nnaagiai ngianee, 9 tuduu
rikioo Petorooso inna nnaagiai oovi nnauvakidiri viravai. Vioo varioo
aangeraivo kutaa inna vitoo mmaanai vuuvaara hama tuqinnama
rikieerama kioo vueennama kioo yaata utuoo tunoo: Ni tinni avuuvo
hanigiaikiai na taunoo, 10 kiaa vida rapira ngiaammuau tauraivaa
yaatarada vida nnaagiaivaa yaatarada vida tooduu yaagueeqa sipuuvaa
hatuaa kiada yoosinnaivaki viraivo vaa ari mmaara hatuaa kioo vauduu
teeda mmaanai viravai. Ivaitana yoosinna vuutaivaki aataru voovai vida
yaatara kiada ivaudiri aangeraivo akiairauduu Petoroosaa pikioo vioo
kieeravai.
11 Vioo kiooduu Petorooso aangeraivo inna vitoo nnuuvaara
nnikiarainno arinaima rikioo tunoo: Aanna vaa makee na taunoo. Kutaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Udaangaivo ari aangeraivaa titaikio tuoo Herootaa oovi nnauvakidiri
ni vitoo nninoo. Yutayaa vaidiiya ni iikiaaree kiaa aataruuvakidiri
ni vitoo aapi nninoo, 12 kiaa kioo arinaima rikioo vioo ngiaammuau
voovai nnutuuvo Yuvuaano vuai nnutuuvo Marakaanna kaanaa
nnutuuvo Mariaanna nnauvaki vuduu kaayau gioonna kiaapuuya ivaki
nuunaida innara yaaku varada varuduu 13 oro mmaanaidiri sipuuvau
ruduu rikioo mmoori vareera kiaatanna voovai nnutuuvo Roteeva
seenoo tuma sipuuvaa hatuaanaree kiaa 14 rikiooduu Petoroosaa kuavai
vuduu arinaima rikioo hama sipuuvaa hatueerainno sirigainno seenoo
kava vara ranoo vioo gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Ai, aa
mmiaa Petorooso mmaanai aammiavau duoo vainoo, 15 tuduu rikiada
inna tunoo: A yaata duunakua unnakuainna kiannanoo, tuduu rikioo
ivo yaagueeqama tunoo: Kutaa Petoroosovee, tuduu rikiada gioonna
kiaapuuya tunoo: Inna aangeraavoono kua tinoo. 16 Itaa kua kiaa kiada
varuduu Petorooso mmannammanna sipuuvau ruoo nnaasu varuduu
iya nnaagiai tuma sipuuvaa hatuaa kiada inna teeda nnikiarairavai.
17 Nnikiarauduu rikioo Petorooso ari yaakuuvaadiri sa kua kiateera
iya ruvuaatainno Udaangaivo oovi nnauvakidiri inna vitoo mmaanai
yapoovaara iya kiaa mmiravai. Kiaa mmi kioo tunoo: Oro Yakoopaata
ti seena vaa ausa hanigieeraiyaatama kiaa mmiatee, kiaa kioo ivaki iya
pikioo ari vo yoosinna voovakira vioo kieeravai.

18 Vioo kiooduu vauya patauduu heenanaanna innara duu rapira
vaidiiya pinaama nnikiaraida tunoo: Petorooso deepiinno kuainnee?
19 tuduu rikioo Herooto tuduu Petoroosaara buaama rada nuaidada
tooduu hama iya too vairavai. Hama iya too vauduu too Herooto
pinaama iya yaparainno kua pinaivaa iyaki yapa kioo ngiari vooya tuduu
iya ruputuduu putiravai.

Putuduu rikioo ii suai ivaki Herooto Yutayaa mmataivaa pikioo tuma
yoosinna Kaisariaa variravai.

Herooto putiravai

20 Herooto gioonna kiaapu Turu Sitoona varuuyara inna ausaivo
nnannatooduu mmuakiaaya mmuaavau nuunaida innasi kua kiaara
viravai. Vidada tauraa vaidi voovai Herootaa nnauvaara haitatuura
vaidiivaa nnutuuvo Parasataasaasi vida innaata kua tuduu iya kuaivaa
rikiooduu Herootaasi vida inna tunoo: Fai ta hama rapiraida mmuaavau
yoketaama variaaravaivee, tiravai. Ii yoosinna ivaitana Herootaa
mmataivakidiri makemakee iya yeenna varada nnoovaara iya itaa kua
tiravai.

21 Nnaagiai suaivaa Herooto mmataama kioovaki ari kieeta varira uyira
rairaiyauvaa uyu rau kioo kieeta varira mmaataivau oro varioo kuaivaa
hokobavai gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Kiaa mmuduu rikiada iya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aayanna tida rabarisoora kuaivaata innara tunoo: 22 Ivo hama mmanna
vaidivoono kua tinoo. Ivo anutuuvoono kua tinoo. 23 Iya itaa kua tuu
saivaata Herooto hama Anutuuqaa nnutuuvaa ngiau aapu yapoovaara
Udaangaivaa aangeraivo inna uuduu mmimmiiyauvo inna aakiaivaki
nuainno varioo inna gutududuu putiravai.
24 Putuduu gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa varada nuaida
varida mmuakiaa yoosinnaiyauvaki varuuya kiaa mmuduu rikieeravai.
25 Rikiooduu Panapaasaya Sauruusooya ngiari mmooriivaa iima
taika kiada ngiaammuau voovai nnutuuvo Yuvuaano vuai nnutuuvo
Marakaannaatama vitada vida Yerusareema pikiada viravai.

Mmannasa Yoketaivo Panapaasaya Sauruusaya mmatairavai

13 1 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiada Adiookiaa varuuyakidiri
vooya forofetaa vaidiya varuduu vooya vitaira vaidiya
variravai. Iya nnutuuyauvo voovai nnutuuvo Panapaaso vo vaidi voovai
nnutuuvo Simioono vuai nnutuuvo Naisiaava yoosinna Kureena diaa
vaidi voovai nnutuuvo Rukiiva voovai tauraa kieeta vaidi Herootaa
ferengaanna tasipama varuuvaa nnutuuvo Manaino voovai nnutuuvo
Sauruusootama variravai. 2 Iyaano Anutuuqaata kua kiaaraivaara ngiari
yeenna nneeraivaara ooqoo kiaa kiada ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa
Udaanga Anutuuqaa mmida varuduu Mmannasa Yoketaivo iya tunoo:
Panapaasaya Sauruusaya niini mmataama kikiai mmoori na ivaitana
mmiauvaa varaatee, 3 tuduu ngiari yeenna nneeraivaara ooqoo tuuvoota
ngiari yaaku vareeraivootama taika kiooduu iya ngiari yaakuuyauvaa
ivaitanaayaa utida titaa kiooduu viravai.

Panapaasaya Sauruusooya mmata Kuporoo ivaki viravai

4 Mmannasa Yoketaivoono Panapaasaya Sauruusaya mmataama
kioo titoovaitana Adiookiaa pikiada yoosinna Saraikiaa vida ivakidiri
siipaivaa varada nnooriivau vidada mmata voovai nnooriivo ututuuma
kioovaa nnutuuvo Kuporoo 5 ivaki vau yoosinnaivaa nnutuuvo Saramii
kuaaree kiaa siipaivakidiri reemi rada ivaki viravai. Ivaki vida Yutayaiya
nuunaira nnauyauvaki nuaida varida Anutuuqaa mmayaayaivaa iya
kiaa mmiravai. Kiaa mmida varuduu Yuvuaano Marakaava iya tasipama
mmoori vareeravai.
6 Iya vida Kuporoo mmataivaugiataa vidada oto yoosinnaivaa nnutuuvo
Papoo variravai. Ivaki varida tooduu Yutayaa vaidi saaka nnaamuruuvaa
nnutuuvo Parayisuuva varioo ariiyara tunoo: Na forofetaivovee,
tiravai. 7 Ii mmata Kuporoo ivaa kieeta vaidiivaa nnutuuvo Serekiiva
vuai nnutuuvo Pauruuso tinni yoketaa vaidivai varioo Parayisuunna
seena vaidivai variravai. Varioo ivo Anutuuqaa mmayaayaivaa inna
rikiaatauduu Panapaasaya Sauruusayara aayanna tuduu innasi nniravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

8 Nnuduu saaka nnaamuru vaidiivaa nnutuuvo Ereengaa kuaivakidiri
tunoo: Eromaavavee, tuu vaidiivoono ivaitana kuaivaa hatoka kioo kieeta
vaidiivo Yisuunnara kutaavaivee tinarainnoo kiaa inna yaata utiraivaa
hanigiaanara iiravai. 9 Hanigiaanara uuduu Mmannasa Yoketaivo
Sauruusaa nnutu vuaivo Pauruusaa aakiaivaki suvuau kiooduu ivo
saaka nnaamuru vaidiivaa puaisakama too nnaasu vainno 10 tunoo: A
Sataangaa mmaapukuavee. Mmoori yoketaiyauvaara a ooqoo kiannano
unnakua tira maisa aataruuvo i suvuaikiai Udaanga Anutuuqaa
aataru kua kutaivaara mmannammanna unnakuavaivee a tinarainna
iikiannanoo. 11 Aanna makee Anutuuqo irisaivaa i mminaravai. I mmino
i avuuvo huruutainno fai kiisa suai homo upisivai nnaasu vainai a hama
reeti reeri taanaravai. Fai vo suai kava i avuuvo tuqinnama taanaravee,
tuduu tuu saivaata saaka nnaamuru vaidiivaa avuuvo upisiinno
sooniruuduu ivo kumimakama roo nuainno varioo gioonna kiaapu
voovoono inna yaakuuvaudiri utu varoo kuaiveeraivaara buairavai.
12 Buaama roo nuauduu kieeta vaidiivo Anutuuqo itaama uuvaa too
Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tioo inna mmayaayaivaa
Pauruuso iya kiaa mmuuvaara ivo kaayauma nnikiarairavai.

Pauruuso mmata Pisitiaa vau yoosinna Adiookiaa variravai

13 Pauruusaa ari tasipama nuairaiyaatama yoosinna Papoo pikiada
ivakidiri siipaivaki karada nnidada mmataivaa nnutuuvo Paburiaa
ivaki vau yoosinna voovai nnutuuvo Perekee varuduu rikioo Yuvuaano
Marakaava iya pikioo kava vara ranoo Yerusareema viravai. 14 Vuduu
rikiada iya Perekee pikiada nnidada mmataivaa nnutuuvo Pisitiaa
ivaki vau yoosinna voovai nnutuuvo Adiookiaa varida kati varira suai
voovaki Yutayaiya nuunaira nnauvaki vida hara kiada variravai. 15 Hara
kiada varuduu vaidiiya Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaata forofetaiya
kuaivaatama yaarummua taika kiooduu nuunaira nnauvaara dira
kieetaiyaano vaidi voovai tuduu diitoo oro Pauruusaata inna tasipama
nuauyaatama tunoo: Ti seenayaso, kuaivo ngiiiki vainai ngieetama
nnida gioonna kiaapuuya kiaa mmiatee. Kiaa mmikio iya ausaiyauvo
yoketaakiaivee, tiravai.
16 Tuduu rikioo Pauruuso diitoo ari yaakuuvaadiri sa kua kiateera iya
ruvuaatainno iya tunoo: Ni seena Isarairaiyaata ngia ngiari voopinnaiya
aavaki varida Anutuuqaara ngiingii ausa mmuduuya mmiraiyaatama
ni kuaivaa rikiaatee. 17 Aa gioonna kiaapu Isarairaa aaya Anutuuqo
tauraa ti rubuungainna mmataama kiooduu iya ngiari voopinnaiya
mmataivaa nnutuuvo Iyiipa varida kaayau gioonna kiaapuuya suvuauduu
Anutuuqo ari yaagueeqaivaadiri Iyiipaivakidiri iya vitoo 18 koo mmuyai
gaanga yoosinnaivaki yapa kiooduu taara vaidi yuku yaaku taika kioo
nuanuuvaki (40) nuaida varida Anutuuqaata nunuraanurai kiaa rada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nuauduu hama ivo iyara inna nnannateeravai. 19 Hama ivo Isarairaiyara
inna nnannateerama kioo mmata Kanaana ivaki varuu oyai yaaku saivai
karasaidiri taara oyaiya tuduu iya yaatara kiada iya mmataivaa varada
ivau variravai. 20 Kaayau nuanu (450) iya itaama variravai.

Varuduu ivo iyara haitatuura kieeta vaidiiya mmataama kiooduu
varia rada nnidada numa forofetaivaa nnutuuvo Samueero varuu
suaivaki taika kieeravai. 21 Taika kiooduu iya kieeta voovaara Anutuuqaa
yaparauduu rikioo vaidiivaa nnutuuvo Kisiinna mmaapuuvo Sauruuso
Piniomiinaa oyaivakidiri diitoovaa iya kieetavai yapa kiooduu ivo taara
vaidi yuku yaaku taika kioo nuanuuvaa (40) iya kieetavai variravai.
22 Varuduu rikioo nnaagiai Anutuuqo inna pikioo ari vo vaidi voovai
Davuitiinna iya kieetavai yapa kieeravai. Yapa kioo innara tunoo: Na
tauko Isainna mmaapuuvaa Davuitiinnara ni mmuduuya ruainoo.
Mmuakiaa kua niiki vaiyauvaa fai na inna kiaa mmino ivoono yoketaama
iinaravaivee. Anutuuqo itaa kua tiravai. 23 Ii vaidi Davuitiinna ivaa
uru nnaakaraiyakidiri voovai nnutuuvo Yisuunna Anutuuqo tuduu
diiteeravai. Vaa ivo innara tauraa ari kua kiaa teerama kioovaugiataama
inna tuduu diiteeravai. Gioonna kiaapu Isarairaiya vitoo yoketaivau
yapaanaraivaara inna tuduu diiteeravai. 24 Hama Yisuuva diitoo suaivaki
Yuvuaano mmuakiaa gioonna kiaapu Isarairaiya tunoo: Ngiingii
mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada yoketaama varikiai
na nnooriivaa ngii apinaravaivee, 25 kiaa kioo kiisa suai ari mmooriivo
taikaanara uuduu ivo iya tunoo: Ngia yaata utuaani na gioononnee?
Hama na vaidi ngia innara faannairaivovee. Hameetavee. Ni nnaagiai
nninaraivo fai vaidi nnoonnavai nninaravai. Na vaidi kiisavai. Hama
na yopeema mmoori vareera ngiaammuauya roosiima inna yuku
nnabaivaitana yeenaivaitana rakuasaa kiee utu radaanaravaivee.
Yuvuaano itaa kua tiravai.

26 Ni seenayaso, ngia Aaparahaamaa sidinnaidiiyaatama ngia
ngiengie voopinnaiya aavaki varida Anutuuqaa ngiingii ausa
mmuduuya mmiraiyaatama rikiaatee. Anutuuqo gioonna kiaapuuya
vitoo yoketaivau yapaanara mmayaayaivo tiisi nniivaivee. 27 Gioonna
kiaapu Yerusareema varuuyaata ngiari kieetaiyaatama ivo ti vitoo
yoketaivau yapaanaraivaara hama teeda rikieerama kiada forofetaiya
kuaiyauvaa makemakee kati varira suaiyauvaki yaariraivaara hama
tuqinnama rikieeravai. Hama rikieeraida iya kua pinaivaki Yisuunna
yapa kiooduu putuuvaara forofetaiya tuu kuaivo kaanaivo vairavai. 28 Iya
Yisuuva kuaivaa koonnama kiainaaree kiaa buaida varida ivaudiri inna
ruputuaaree kiaa buaidada tooduu kuminauduu rikiada Piratuusaa tunoo:
Eenoo tinai iya inna ruputuatee, 29 kiaa kiada Anutuuqaa kua fafaara
innara roovaa iya iima taika kiooduu yatari sagaivaudiri inna nnabaivaa
hitua rada oto oonau mmata nnauvaki hau kieeravai. 30 Hau kiooduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqo inna tuduu ivo putuuvakidiri diitoo 31 kaayau suai mmatayaa
nuauduu iya Karirayaivakidiri makemakee inna tasipama Yerusareemara
vida nnidauya inna teeravai. Inna tooyaano aanna makee gioonna
kiaapu Isarairaiya innara iya kiaa mmiaavai. 32 Iya kiaa mmiaani ta
aavaki varida aa mmayaaya yoketaa aavaa fai ngii giaa ngii mmiaaravee.
Anutuuqo nnaaru ti rubuungainna ari kua kiaa teerama kioo kuaivaa iya
kiaa mmuuvaa 33 aanna makee iya sidinnaidiiya tiiyara iivai. Ivo Yisuuva
putuuvakidiri tuduu diitoovaara ivo tiiyara itaama iivai. Kua fafaaraivo
Saama nnaagiai vau kuaivaki Anutuuqo tunoo:

A ni Mmaapukuavee.
Aanna makee na i Koova variaunoo, tiravai.

34 Ivo putuuvakidiri inna tuduu kava diitooduu hama inna
mmammaivo uudainaraivaara ivo aa kua aavaa tunoo:

Na nnaaru Davuitiinnaata
kua kiaa teerama kiaa kua ivaa
ari vookarau yoketaa tuanaa ivaa
fai na ngii minaravaivee.

35 Kiaa kioo Saama kuaivaki vau kua voovai ivaara tunoo:

Fai a tino i mmoori vareera vaidiivo
aiyara mmuduuya riraivaa mmammaivo
fai hama uudainaravee, tiravai.

36 Davuitiiva varioo Anutuuqaa mmooriivaa iima taika kioo putuduu
inna nnabaivaa varada oro ari rubuungainna mmata nnau vainiivau
hau kiooduu vainno nnabaivo uudairavai. 37 Ivaara ii kua fafaara ivo
hama innara tiivai. Vaidiivaa Anutuuqo tuduu putuuvakidiri diitoovaa
nnabaivo hama uudauvaara tiivai. 38-39 Ni seenayaso, itaama vainai
ngia Yisuunnara kutaavaivee tikio ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaraivaara ngia mmuakiaaya arinaima rikiaateera ii kua ivaa ta
ngii giaa ngii miaunnanoo. Gioonna kiaapu voovoono innara kutaavaivee
tino ivo mminnamminnaa maisaivaa varaikio inna mmuaararaivo
fai taikano rikioo mmamma dummukiara kati hara kioo varinaravai.
Anutuuqo Musiinna mmaanna kiaa mmuu kuaivaudiri fai hama ngia
itaama yopeema variaaravai. Ngia ivaara rikiaateera ta ngii giaa ngii
miaunnanoo. 40 Itaama vainai aa na tinara kua aavaa nnaaru forofetaiya
tuu kuaivo ngiiisi nninarainnoo kiaa ngiingii variraiyauvaa tuqinnama
haitatuukiatee. 41 Iya tunoo:

Ngia vaidi nniki rakaida puruuka tiraiyaso, taatee.
Ngia pinaama nnikiaraida
airi yaata utida putuatee.
Ngia variaa suaivaki na mmooriivaa iikiaukai
hama ngia ivaara kutaavaivee kiaavai.
Fai vaidi voovoono ivaara ngii giaa ngii minai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hama ngia ivaara kutaavaivee kiaaravee.
Ivaara ngia pinaama nnikiaraida
airi yaata utida putuatee.
Forofetaiya tuu kuaivo itaa kua tiravaivee.
42 Pauruuso ii kua ivaa kiaa taika kioo Pauruusooya Panapaasaya
nuunaira nnauvaa pikiada mmaanai kuaara uuduu gioonna kiaapuuya
ivaitana tunoo: Vo kati varira suai voovaki kava nnida ii kua ivaa sai
kuayauvaatama ti kiaa ti mmiatee, 43 kiaa kiada nuunaira nnauvaa
pikiada mmaanai vuduu gioonna kiaapu Yutayaiyaata ngiari voopinnaiya
vaa Yutayaiya aataruuvaa teeda iya tasipama nuauyaatama ivaitana vata
rada viravai. Vuduu rikiada ivaitana iyaata yamaa kua yamaa kua tida
tunoo: Anutuuqo ngiiiyara yoketairaivaa ngii minai yaagueeqama inna
aataruuvau kuatee, tiravai.
44 Ivaa nnaagiai suai kati varira suaivaki mmuakiaa gioonna kiaapu
ii yoosinna ivaki varuuya numa varida Anutuuqaa kuaivaa rikiaara
nniravai. 45 Nnuduu teeda vaidi Yutayaiya ti kuaivaa rikiaateeraivaara
kiaa iya nnannatooduu Pauruusaa kuaivaa hatokada innara rakanoo
raaranoo tiravai. 46 Tuduu rikiada Pauruusooya Panapaasaya hama
aatuurama kiada yaagueeqama sai iyaata kua tida tunoo: Ta tauraa
Anutuuqaa kuaivaa ngii giaa ngii miaunnavai. Ngii giaa ngii mmiaunnani
ngia rikiada pikiada tupatupaa variraivaara ooqoo kiaavai. Ooqoo
kiaivaara ta ngii pikiada ngiari voopinnaa gioonna kiaapuuyasi
kuaaravai. 47 Kua fafaara roovaudiri aa kua aavaa Udaanga Anutuuqo ti
kiaa ti mmioo tunoo:
Vaa na ngii mmataama kiauya
ngieenoo ngiari voopinnaiya
tooba roosiima ni kuaivaa kiaa kookieekiatee.
Na iya vitee aataru yoketaivau yapaanara kuaivaa
fai ngia mmuakiaa gioonna kiaapu
mmuakiaa mmatavau variaiya
kiaa mmikiai rikiaatee, tiravaivee.
48 Pauruuso ii kua ivaa kiaa taika kiooduu ngiari voopinnaa gioonna
kiaapuuya rikiada sirigaida Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaara iya
yoketairavai. Yoketauduu Anutuuqo mmataama kioo gioonna kiaapuuya
fai tupatupaa variraivaa varaaraiyaano ausa hanigiada Yisuunnara
kutaavaivee tiravai.
49 Tuduu rikiada Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa gioonna kiaapuuya
ii mmata ivau varuuya kiaa mmuduu rikieeravai. 50 Rikiooduu vaidi
Yutayaiyaano kieeta vaidiiyaatama ngiari voopinnaa nnutu ruaa
gioonnaiya Anutuuqaara ausa mmuduuya mmiraiyaatama tuduu iya
ngiari seenaiyaata kiaa mmuduu rikiada vida Pauruusaya Panapaasaya
mmoori maisaivaa iida ngiari mmataivaudiri ivaitana utu raririida feena

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rada vida titooduu viravai. 51 Vida varida hama iya ivaitana kuaivaa
rikioovaara ngiari yukuuvaitanaudiri kufukuufaiyauvaa hatutuooma
kiada yoosinna Ikonii viravai. 52 Vuduu Adiookiaa gioonna kiaapu vaa
ausa hanigieeraiya Mmannasa Yoketaivo iya suvuauduu kaayauma
sirigairavai.

Pauruusooya Panapaasaya yoosinna Ikonii variravai

14 1 Pauruusooya Panapaasaya yoosinna Ikonii vida ivaitana tauraa
uunaquuneema oro ivaki iida Yutayaiya nuunaira nnauvaki
vida yaagueeqama ari vookarau mmayaayaivaa iya kiaa mmuduu
rikiada Yutayaa gioonna kiaapu vooyaata ngiari voopinnaa gioonna
kiaapu vooyaatama ausa hanigiada Yisuunnara kutaavaivee tiravai.
2 Tuduu Yutayaa vaidi vooya hama Yisuunnara kutaavaivee tuuya
ngiari voopinnaa vaidiiyaata kuaivaa murumuru tida Pauruusaya
Panapaasayara kua maisaivaa tida ivaitanaara iya nnannateeravai.
3 Iya nnannatooduu ivaitana hokoba suai ivaki varida yaagueeqama
Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa kiaa mmida variravai. Anutuuqo
kati gioonna kiaapuuyara yoketauvaara iya kiaa mmida varuduu
Anutuuqo ari yaagueeqaivaa ivaitana mmuduu ari vookara ari vookarau
mmooriiyauvaa iiravai. Uuduu teeda Anutuuqo iyara yoketau aataruuvo
kooyaa vairavai. 4 Vauduu gioonna kiaapu ii yoosinna ivaki varuuya
vooyaano voovaugiataa yaata utida Yutayaa vaidiiyara yoketauduu
vooyaano voovaugiataama yaata utida aposoroo vaidiivaitanaara
yoketairavai.
5 Yoketauduu vaidi ngiari voopinnaiyaata vaidi Yutayaiyaatama
ngiari kieetaiyasi nuunaida Pauruusaya Panapaasaya mmaara kuaivaa
tida sikauyauvaa habati ivaitanaayaa kagaariaaraivaara iya kua yeena
rairavai. 6 Kua yeena rau kiooduu ivaitana iya tuu kuaivaa rikiada ngiari
toovau vida mmataivaa nnutuuvo Rukauniaa vau yoosinnaivaitana
vuaivaa nnutuuvo Rusutaraa vuaivaa nnutuuvo Derevee vida mmata
vainiivau vau yoosinnaiyauvakiaatama vida 7 mmayaaya yoketaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa rada viravai.

Pauruusooya Panapaasaya yoosinna Rusutaraa variravai

8 Vaidi voovoono Rusutaraa hara kioo varuuvo ari kaanaa ausaivakidiri
inna yukuuvaitana maisauduu hama nuaira kogoga nnaasu hara kioo
varuuvoono 9 Pauruuso kua tuoo varuduu inna kuaivaa rikieeravai.
Rikioo varuduu Pauruuso tooduu vaa ivo ari yaataivaki yaagueeqama
tunoo: Fai ivo ni tuqinnaanaravee, kiaa varuduu Pauruuso ivo itaama
yaata utuuvaa rikioo inna too nnaasu vainno 10 pinaama innaata kua tioo
tunoo: Diitee ai yukuuvaitanaudiri safuuma ngiau diee vakianee, tuduu
rikioo akiairaama diitoo nuairavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Nuauduu teeda gioonna kiaapuuya Pauruuso uuvaa teeda ngiari
kua Rukauniaa kuaivakidiri aayanna reeda varida tunoo: Ti anutuuya
hanigiada vaidi kiada tiisi tummuaanoo, 12 kiaa kiada Panapaasaara
ngiari anutuu voovai nnutuuvaa innara tunoo: Suuso, kiaa kiada
Pauruuso kaayau kua tuuvaara innara tunoo: Homiiso, tiravai. 13 Tuduu
ngiari anutuu Suusaara kati puara hudeera vaidiivo ngiari nuunaira
nnau pinaivo yoosinna tooyaivaki vauvakidiri ngioo varioo puara
burimakauyauvaata mauraiyauvaatama varoo vagiaamunna keegiaivaki
yapa kioo ivo gioonna kiaapuuyaatama Pauruusaya Panapaasayara
burimakauyauvaa kati iyara ruputu hudaara iiravai.
14 Ruputu hudaara uuduu rikiada aposoroo vaidiivaitana Panapaasooya
Pauruusaya iya iikiaaraivaara rikiada iya iida Anutuuqaara rakanoo
raaranoo kiaarainnoo kiaa vida ngiari ausaivaitana maisauvaara
iya ngiari uyira rairaiyauvaa rapasi kiada gioonna kiaapuuya nuuna
aakiaivaki seenada vida aayanna reeda tunoo: 15 Vaidiso, ngia aaniira
itaama iikiaara iikiaannee? Ta ngii roosiima mmanna vaidivaitanavee.
Ta aapi ngiiisi nnida mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii mikiai unnakua
anutuu aayauvaa pikiada Anutuuqaa tuanaivaara kutaavaivee kiateera ta
ngiaunnavai. Anutuuqo kutaa variivoono mmuakiaa ngiau mmata nnoori
sorovuaraivaa iima kioo mmuakiaa mminnaa ivaki vauyauvaatama
iima kieeravai. 16 Tauraa varuu gioonna kiaapuuya ngiari yaata utuu
aataruuyauvunugiataama iikiatauduu Anutuuqo ee-oo tuduu iiravai.
17 Ivo ngiau aapuuvakidiri tikio vatiivo rikio mmuakiaa ngii yeennaiyauvo
uruoo kaanaiyauvo vaikiai ngia iyauvaa nneeda kaayauma sirigakiaavai.
Ivo itai mminnaa yoketaiyauvaa ngii miivaara ngia teeda rikiada innara
kutaa varivaivee kiateera iivaivee. 18 Ivaitana itaa kua tuduaata gioonna
kiaapuuya yaagueeqama kiada iyara puara burimakauyauvaa kati ruputu
hudaara uuduu ivaitana yaagueeqama ooqoo tiravai.
19 Ooqoo tuduu vaidi Yutayaa vooya mmata Pisitiaa vau yoosinna
Adiookiaadiri nnuuyaata yoosinna Ikoniidiri nnuuyaatama gioonna
kiaapuuya tasipa kua tuduu mmuaa ausa mmuaa yaatavai utida
sikauyauvaa habati utida Pauruusaa mmannana utida ruputududuu
ivo hanaanainno vauduu iya ivo putinoo kiaa inna nnabaivaa utu
raririida yoosinna tooyaivaki yapa kiada viravai. 20 Vuduu vaa ausa
hanigioo gioonna kiaapuuya nnida inna ututuuma kiooduu kava diitoo
yoosinnaivaki viravai. Oro vauvo patauduu Panapaasaya diitada yoosinna
Derevee viravai.

Ivaitana Suriaa vau yoosinna Adiookiaa kava vara ranada nniravai

21 Pauruusooya Panapaasaya mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapu
Derevee varuuya kiaa mmuduu kaayau gioonna kiaapuuya iya ausaiyauvo
hanigieeravai. Hanigiooduu ivaitana yoosinna Rusutaraa kava vara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ranada nnida vaida varida ivaki pikiada yoosinna Ikonii nnida vaida
varida ivaki pikiada numa Pisitiaa vau yoosinnaivaa nnutuuvo Adiookiaa
variravai. 22 Ii yoosinna iyauvaki itaama nuaida varida iyauvaki varuu
gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya mmayaayaivaa kiaa mmiaa
rada nuaida varida yamaa kua yamaa kua tida tunoo: Anutuuqaara
kutaavaivee tida yaagueeqama variatee. Ta Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaki kuaaree kiaa iikio kaayau mmuaararaiyauvo
tiisi nninai fai ta iyauvaa yaatarada ivaki kuaaravaivee, tiravai.
23 Pauruusooya Panapaasaya ii yoosinna iyauvaki vaa ausa hanigiooya
ngiari nuunauyauvakidiri kieetaiya mmataama kiada Anutuuqaata
kua kiaaraivaara ngiari yeenna nneeraivaara ooqoo tida iyara yaaku
vareeravai. Vaa iya Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tuuvaara
ivaitana innaata kua tida ivo yaagueeqaivaa iya mmiaiveera ivaara kua
tida yaaku vareeravai.
24 Yaaku vara kiada ivaki pikiada ivaitana mmuakiaa mmata
Pisitiaivaa yaatarada numa mmata Paburiaa vau 25 yoosinnaivaa
nnutuuvo Perekee ivaki varida mmayaaya yoketaivaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmi kiada tuma yoosinna Atariaa nnoori sorovuaraa
siriivau vauvaki varida 26 ivakidiri siipaivaki karada kava vara ranada
Adiookiaa viravai. Ii yoosinna ivakidiri gioonna kiaapuuya ii mmoori
ivaara ivaitana mmataama kiada yaaku varada tunoo: Anutuuqo kati
ngiiiyara yoketaama yaata utivai. Ivaara yaata utida yaagueeqama kiada
yoketaama vida mmooriivaa varaatee, tuuvaitanaano nuaida ii mmoori
iyauvaa iima rada nuaidada taika kiada kava vara ranada nniravai.
27 Ivaitana Adiookiaa nnida gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya rupi
nuunama kiada Anutuuqo ivaitana tuduu uu mmooriiyauvaaraatama
Anutuuqo aataruuvaa ivaitana vitauduu ngiari voopinnaiya tuduu
Yisuunnara kutaavaivee tuuvaaraatama iya kiaa mmiravai. 28 Iya kiaa
mmi taika kiada hokoba suai ivaitana iya tasipama variravai.

Vaa ausa hanigiooya Yerusareema nuunaida kua tiravai

15 1 Varuduu vaidi vooya Yutayaivakidiri nnida Adiookiaa varida
vaa ausa hanigiooya kiaa mmida tunoo: Musiiva mmaanna
tuu kua ivau mmamma hatokeera aataruuvaa fai ngia pikiakio hama
Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau ngii yapaanaravee, 2 tuduu rikiada
Pauruusooya Panapaasaya iya kuaivaara ivaitana nnannatooduu
iyaatama kua yaagueeqama tuduu iya sai ivaitanaatama kua
yaagueeqama tiravai. Tuduu rikiada gioonna kiaapu Adiookiaa varuuya
Pauruusaya Panapaasaya tasipama vaidi vooya Adiookiaa varuuyaatama
mmataama kiooduu iya vida Yerusareema variaa vaidi aposorooyaata
vaidi vaa ausa hanigieeraiya kieetaiyaatama ii kua ivaara kua tida kiaa
radudaaraivaara viravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Vaa ausa hanigiooya iya titooduu vidada mmata Ponikiivakiaata
Samariaivakiaatama nuaida varida ngiari voopinnaiya Anutuuqaa
kuaivaa rikiada ausa hanigioovaara vaa ausa hanigiooya ivaki varuuya
kiaa mmuduu ii kua ivaa rikiada sirigairavai. 4 Sirigauduu iya vidada
Yerusareema vuduu vaa ausa hanigieeraiyaata vaidi aposorooyaata
vaidi vaa ausa hanigieeraiya kieetaiyaatama iyara kua yoketaivaa tuduu
Pauruusooya Panapaasaya Anutuuqo mmooriivaa ivaitana mmuduu
uuvaara iya kiaa mmiravai. 5 Kiaa mmi taika kiooduu iyakidiri vaa ausa
hanigiada Farisaiya uu aataruuyauvaa uu vooyaano diitada iya tunoo:
Ngiari voopinnaiya vaa ausa hanigia kiaiya tikiai Musiiva mmaanna
tuu kuaivaa rikiada iida ngiari mmammaiyauvaa hatokaateera iya kiaa
mmiatee, tiravai.
6 Tuduu rikiada vaidi aposorooyaata vaidi vaa ausa hanigieeraiya
kieetaiyaatama ii kua ivaara nuunaida yaata utida kua tiravai. 7 Yaata
utida hokoba suai mmuai kuaivaa nnaasu tududuu rikioo Petorooso
diitoo iya tunoo: Ni seenayaso, vaa ngia taanoo. Nnaaru Anutuuqo
ngiiikidiri ni mmataama kiooduu na viee ngiari voopinnaiya mmayaaya
yoketaivaa iya kiaa mminai iya rikiada hanigiada yoketaama variateera
ni mmataama kieeravai. 8 Anutuuqo gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki
toovoono Mmannasa Yoketaivaa ti mmuneema iya mmiravai. Mmioo
ivo iyara yoketauvaara kooyaa ti vitairavai. 9 Ivo hama ari vookarau
aataruuvaa iya mmioo ari vookaraira aataruvai ti mmiravai. Mmuaa
aataruvai nnaasu iyaata tiitama ti mmiravai. Iya Yisuunnara kutaavaivee
tuuvaara ivo iya mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiooduu iya
yoketaama viravai. 10 Itaama vaikiai ngia aaniira mmuaararaivaa aanna
ausa hanigiooya mmiaaraivaara Anutuuqaa iida taara iikiaannee? Ii
mmuaararoo aataru ivaa nnaaru ti rubuungainna mmuaarareeravai.
Aanna ta variaunnaiya tiita ti mmuaararaivai. 11 Pikiaatee. Ngiari
voopinnaiya Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara ivo
kati iyara yoketainno iya vitoo yoketaivau yapaineema teeta innara
kutaavaivee kiaunnano ivo tiitama kati tiiyara yoketainno ti vitoo
yoketaivau yapaivaara kutaavaivee kiaunnanoo, tiravai.
12 Tuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya kua seemuaa hara kiada
varida rikiooduu Panapaasooya Pauruusaya Anutuuqo ari vookarau
mmooriiyauvaa ivaitana tuduu ngiari voopinnaa gioonna kiaapuuyasi
uuyauvaara iya kiaa mmiravai. 13 Kiaa mmi taika kiooduu Yakoopo
tunoo: Ni seenayaso, ni kuaivaa rikiaatee. 14 Anutuuqo ngiari
voopinnaiyara mmuduuya ruoo iyakidiri vooya niisi ngiateera tuduu
ivaara Simoono Anutuuqo ikiataa toosa haroo mmooriivaara ti kiaa
ti mmiravai. 15 Forofetaiya fafaara roo kuaivo vainno mmuai kuaivaa
tiravai. Kua fafaaraivo tinoo:
16 Udaangaivo tinoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Fai nnaagiai na mmatayaa kava vara ranee tiee
Davuitiinna nnauvaa havarata kioovaa
kava na heekanaravai.
Mmatayaa havarata kioovaa
kava na tuqinnama kiee
kava na heekaanaravai.
17 Heekanai fai ngiari voopinnaiya
niiyara buaama rada nookiaaravai.
Mmuakiaa ngiari voopinnaiya
na niisi ngiateera tinai
fai niisi ngiaaravee.
18 Udaangaivo nnaaru ii kua ivaa tuuvaa
mmuai kuaivaa aanna makee tiivaivee.
19 Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaaraina na nenenaidiri yaata utuee
ngii giaa ngii miaunoo. Ta ngiari voopinnaa gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiya mmuaararai mmooriivaa iya mmiaarainnoo. 20 Fai ta yanaa
voovai fafaara reeda iya kiaa mmida kiaara: Unnakua anutuuyauvaa
mmiaa haipa yeenna fayaiyauvaa sa nnaatee. Sa sabi nuaira aataruuvaa
iikiatee. Fayaiyauvaa nnuunaiyauvaki puaisa hadauma utuaavo
putiiyauvaa sa nnaatee. Sa fayai kiauyauvaa nnaatee. Ta yanaivaa itaa
kua kiaa iyani fafaara kiaaravee. 21 Mo nnaaru varuuyaatama varia
rada nnidada aanna makee variaiyaatama Musiiva mmaanna tuu
kuaivaa fafaara roovaa makemakee kati varira suaiyauvaki vaidiiya
nuunaira nnauyauvaki yaarida vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki gioonna
kiaapuuya kiaa mmiravaivee. Yakoopoono itaa kua tiravai.

Yerusareema varuu vaa ausa hanigiooyaano yanaivaa fafaarairavai

22 Aposoroo vaidiiyaatama vaidi vaa ausa hanigieeraiya kieetaiyaata
mmuakiaa ausa hanigieeraiyaatama nuunaida kua yeena raida
ngiariikidiri vaidi vooya mmataama kiada Pauruusaya Panapaasaya
tasipama Adiookiaa kuateera mmatairavai. Gioonna kiaapuuya
ivaitanaara kua yoketaivaa tuuvaitana iya mmataama kiada voovai
nnutuuvo Yutaaso vuai nnutuuvo Parasaapaa mmataama kiada voovai
nnutuuvo Siraasaa mmataama kieeravai. 23 Mmataama kiooduu ivaitana
varada vuu yanaivo tunoo: Ta ngii seena aposoroo vaidiiyaata vaidi vaa
ausa hanigieeraiya kieetaiyaatama ngiiiyara kua yoketaivaa kiaunnanoo.
Ngia vaa ausa hanigiada ngiari voopi Adiookiaadiri ngiaani Suriaadiri
ngiaani Kirikiaadiri ngiaiya ta ngiiini yanaivaa fafaara raunnanoo. 24 Vaa
ta rikiaunnavai. Tiikidiri vaidi vooya ngiiisi vida airi kua airi kua tuduu
ngia iya kuaiyauvaara kaayauma yaata utuduu ngii ausaiyauvo pinaama
mmuaarareeravai. Hama teenoo iya kiaa mmiaannaduu iya oro itaama
iiravai. Ngiarinaidiri itaama iiravai. 25 Ta ivaara rikiada nuunaida yaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

utida kua tida rikiaunnano ti ausaiyauvo yoketaikiai vaidiivaitana ngiiisi
kuateera mmataama kiaunnavai. Fai ivaitana ti seena ta mmuduuya
ruaunnaivaitana Panapaasaya Pauruusaya tasipama ngiiisi kuaaravai.
26 Panapaasooya Pauruusaya ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaa iida
hama mmatayaa ngiari variraivaara yaata utuaavai. 27 Teenoo Yutaasaya
Siraasaya titakiai ngiiisi kuaaraivaitanaano fai ta fafaara raunna
mmuai kuaivaa avaikidiri ngii giaa ngii miaaravaivee. 28 Mmannasa
Yoketaivootama teeta ti yoketaikiai ta kuaivaa yeena rau kiada hama
ari vo mmuaararai kuaivaa ngii giaa ngii miraida aa kua aavaa nnaasu
ngii giaa ngii mida kiaunnanoo: 29 Unnakua anutuuyauvaa mmiaa
haipa yeenna fayaiyauvaa sa nnaatee. Sa fayai kiauyauvaa nnaatee.
Sa fayaiyauvaa nnuunaiyauvaki puaisa hadauma utuaavo putiiyauvaa
nnaatee. Sa sabi nuaira aataruuvaa iikiatee. Ta itaa kua kiaunnaivaa fai
ngia iida yoketaama variaaravaivee. Inna aikioo kuavaivee. Iya yanaivaa
itaa kua kiaa kiada fafaara reeravai.
30 Fafaarama kiada ivaitana mmida titaa kiooduu ivaitanaatama
Panapaasaya Pauruusooya tasipama Adiookiaa vida ivaitana vaa ausa
hanigioo mmuakiaaya rupi nuunama kiada yanaivaa iya mmuduu
31 yaarida rikiada iya yamaa kua yamaa kuaivaa roovaara sirigairavai.
32 Sirigauduu Yutaasooya Siraasaya forofetaavaitana varuuvaitana hokoba
suai iya tasipama varida yamaa kua yamaa kuaivaa iyaata kua tuduu iya
yoketauduu yaagueeqama variravai. 33 Varuduu ii taara vaidi ivaitana
hokoba suai ivaki varuduu vaa ausa hanigiooya ivaitana titada tunoo:
Ausa nuufaivaa tasipama kuatee, tuduu Yutaaso kava vara ranoo inna
titooduu vuuyasi nnuduu 34 (Siraaso ari yaata utuuvaugiataama yaata
utuoo ipi variravai.)
35 Varuduu Pauruusooya Panapaasaya hokoba suai Adiookiaa varida
ngiari vo vaidiiya tasipama gioonna kiaapuuya Udaanga Yisuu Kirisiinna
mmayaayaivaa iya kiaa mmida variravai.

Pauruusooya Panapaasaya ngiari mmarammaraama viravai

36 Nnaagiai suai voovaki Pauruuso Panapaasaa tunoo: Nninai ta vida
vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nnaaru ta Udaanga Yisuu Kirisiinna
mmayaayaivaa kiaa mmiaannaiyauvaki yaagueeqama variainaara
vida taaravee, 37 tuduu rikioo Panapaasoono vaidi voovai Yuvuaano
Marakaannaata vitoo kuanara uuduu 38 tauraa iya vuu suaivaki
Marakaava Paburiaa mmataivaki iya pikioo vioo hama iya tasipama
mmooriivaa vara taikoovaara Pauruuso yaata utuoo innara ooqoo
tiravai. 39 Ooqoo tuduu rikioo innara kiaa Pauruusaata buaaru tuoo
ngiari mmarammaraa yaata utuuvaugiataama viravai. Panapaaso
Marakaannaata vitoo vo siipa voovaki karada mmata Kuporoovakira
viravai. 40 Vuduu Pauruuso Siraasaa mmataama kiooduu vaa ausa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hanigioo gioonna kiaapuuya ivaitanaara yaaku varada tunoo: Udaanga
Anutuuqo kati ngiiiyara yoketaama yaata utivai. Ivaara yaata utida
yaagueeqama kiada yoketaama vida mmooriivaa varaatee, tuduu rikiada
vida kieeravai. 41 Vidada mmata Suriaivakiaata Kirikiaivakiaatama varuu
vaa ausa hanigiada Anutuuqaara nuunakiaiya yamaa kua yamaa kua tida
tunoo: Yaagueeqama variatee, tiravai.

Timotiiva Pauruusaya Siraasaya tasipama nuairavai

16 1 Pauruusooya Siraasaya yoosinnaivaitana Derevee Rusutaraa
viravai. Vida tooduu ngiaammuau voovai vaa ausa hanigioovaa
nnutuuvo Timotiiva ivaki variravai. Inna kaano Yutayaa gioonnavai.
Vaa ivo ausa hanigieeravai. Inna koova Ereengaa vaidivai. 2 Mmuakiaa
gioonna kiaapu ausa hanigiada Rusutaraivakiaata Ikoniivakiaatama
varuuya Timotiinnara kua yoketaivaa tiravai. 3 Tuduu Pauruuso Timotiiva
inna tasipama kuaiveera inna vitoo inna mmammaivaa hatokeeravai.
Timotiinna koova ari voopinnaa Ereengaa vaidivai varuuvaara
mmuakiaa Yutayaiya ivaki varuuya vaa rikieeravai. Iya rikioovaara
Pauruuso Timotiinna mmammaivaa hatokeeravai. 4 Iya vo yoosinna
vo yoosinnaiyauvaki vida nnaaru vaidi aposorooyaata vaidi vaa ausa
hanigieeraiya kieetaiyaatama Yerusareema varuuya yanaivaa fafaarama
iya mmuu kuaivaa vaa ausa hanigieeraiya ii mmoori ivaa iikiateera kiaa
mmiravai. 5 Kiaa mmuduu rikiada iya mmannammanna yaagueeqama
kiada Yisuunnara kutaavaivee kiaa kiada varuduu vo suai vo suai vo
gioonna kiaapu vooya ausa hanigieeravai.

Pauruuso Toruaasa varuduu inna tinni avuuvo hanigiooduu ari vookarau aataruuvaa teeravai

6 Pauruuso ari tasipooyaatama mmata Purukiaivakiaata
Garatiaivakiaatama nuaida varida mmata Asiaivaki mmayaayaivaa kiaa
mmiaaree kiaa kuaara uuduu Mmannasa Yoketaivo iya ooqoo tiravai.
7 Ooqoo tuduu pikiada iya nuaidada Musiaa mmataivaa araivaudiri
nnida mmata Bituniaa kuaaree tida rikiooduu Yisuunna Mmannasaivo
iya ooqoo tiravai. 8 Ooqoo tuduu rikiada iya pikiada vida Musiaa
mmataivaa yaatarada vidada oto yoosinna Toruaasa nnoori sorovuaraa
siriivau vauvaki variravai. 9 Varuduu heenaki Pauruusaa tinni avuuvo
hanigiooduu ari vookarau aataruuvaa tooduu Maketoniaa mmataivaki
varuu vaidi voovoono dioo vainno yaagueeqama innaata kua tioo tunoo:
Numa mmata Maketoniaa aavau ti tasipama variee mmooriivaa iikianee,
10 tuduu too Pauruuso patauduu diitoo ti kiaa ti mmuduu rikiada ta
mminnamminnaiyauvaa teeraida varida mmata Maketoniaa kuaara
iiravai. Iida varida ta ivaara yaata utida kiaannanoo: Vaa ta rikiaunnavai.
Anutuuqoono ti maavee tiivai. Ta mmayaaya yoketaivaa mmata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Maketoniaa variaiya kiaa mmiateera Anutuuqo ti maavee tiivaivee,
tiravai.

Ta mmayaaya yoketaivaa gioonna Rutiaanna kiaa mmiravai

11 Ta itaa kua kiaa kiada yoosinna Toruaasadiri siipaivaa varada
safuuma vidada yoosinna Samotaraakee vakiaannaiya patauduu vidada
yoosinna Niaaporoo viravai. 12 Vida siipaivaa pikiada yoosinnaivaa
nnutuuvo Piripiira viravai. Maketoniaa mmata pinaivaa vuutaivaki ii
yoosinna pinaa ivo vauvaa nnutuuvo Piripii. Ii yoosinna ivaki Roomaa
vaidiiya diravai. Ta ivaki suai vooyauvai vari kiada 13 Yutayaiya kati
varira suaivaki ta yoosinnaivaa pikiada nnoori siriivau vida yaata utida
kiaannanoo: Gioonna kiaapu Yutayaiya ivaki nuunaida yaaku varaara
variaanoo, kiaa kiada ivaki viravai. Vida taannaduu gioonna voonnibara
ivaki nuunauya ti teeda vauduu ta iya tasipama varida iyaata kua
tiravai. 14 Kua tida variaannaduu Tuaataira yoosinnaivakinnaa gioonna
voovai nnutuuvo Rutiaava ivaki hara kioo varioo rikieeravai. Ivoono
ari mmaraa sikau vareera mmoorivai haboonna roosuu mminnaivaa
varoo buruqaiyauvunu siikaira mmooriivaa iiravai. Ivoono Anutuuqaa
ari ausa mmuduuyaivaa mmira gioonnavai variravai. Varioo Pauruuso
tuu kuaivaa rikiooduu Udaanga Yisuu Kirisiiva inna hanigiooduu
inna tinniivo rusitiravai. 15 Rusituduu inna tasipama mmuaa nnauvaki
varuuyaatama hanigiada nnoori vareeravai. Nnoori vara taika kiooduu
rikioo ivo ti tunoo: Mo ngii yaata utiraiyauvaki ngia niiyara kiaara: Vaa
Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tii gioonnavaivee, kiaa kiada ni
nnauvaki inna aikioo numa variatee. Ivo itaa kua yaagueeqama tuduu
rikiada inna nnauvaki ta viravai.

Pauruusooya Siraasaya Piripii ivaki oovi nnauvaki variravai

16 Vo suai voovaki ta yaaku varaara vida variaannaduu sikaunnaadiri
yookaama kioo vitoo kiaatannaivo ti saidiri nniravai. Ii kiaatanna ivaa
aakiaivaki mmagia maisaivo hara kioo varuduu gioonna kiaapuuya
nnaagiai mmoori varaaraivaara kiaa kookieema kiooduu ivaara iya
irisai kaayau sikauyauvaa innara sikau kagaaruu vaidiiya mmiravai.
17 Ta Pauruusootama kuaannaduu ivoono ti vata roo aayanna kiaa roo
tunoo: Aa vaidi aaya Anutuuqo ngiau aapu variivaa mmooriivaa varada
Anutuuqo ngii vitoo aataru yoketaivau yapaanara kuaivaa ngii giaa
ngii miaanoo, 18 kiaa kioo makemakee kaayau suai mmuai kuaivaa
nnaasu tududuu rikioo nnaagiai Pauruuso rikiooduu inna nnannatooduu
hanigia mmagia maisaivo kiaatannaivaa aakiaana varuuvaa tunoo: Na
Yisuu Kirisiinna nnutuuvaa tasipama tinai inna aakiaivakidiri pikiee
tiee mmaanai kuanee, tuduu rikioo tuu saivaata inna aakiaivakidiri
pikioo tuoo mmaanai viravai. 19 Vuduu innara sikau kagaaruu vaidiiya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ivaa tooduu kiaatannaivo yoketaama varuduu hama inna mmooriivaara
keenaa sikauyauvaa varaaraivaara iya nnannatooduu Pauruusaata
Siraasaatama utu kiada vaida utu raririida yookaira mmatuuyaivau
ngiari kieetaiya avuuyauvunu yapa kiooduu 20 iya ivaitana vitada
Roomaa kieetaiyasi viravai. Vida tunoo: Aa vaidi aavaitana Yutayaa
vaidivaitana mmoori maisaivaa ti yoosinnaivaki iikiaani gioonna
kiaapuuya pinaama kaayau kua kiaanoo. 21 Aavaitana ti aataruuvaa
hatokada aataru karaasaiyauvaara gioonna kiaapuuya kiaa mmiaavai.
Ta yoosinna Rooma tiiyara diraiya kuaiyauvaa rikiaunnayara tida hama
ivaitana kuaivaa ta rikiada iikiaunnavaivee, 22 tuduu rikiada gioonna
kiaapu nuunauya ivaitana ututuuma kiada ruputida varuduu Roomaa
kieetaiya ngiari ngiaammuauya tuduu ivaitana uyira rairaiyauvaa rapasi
kiada ivaitana ripiiravai. 23 Kaayauma ripiidada pikiada oovi nnauvaki
utu raririima kagaari kiada oovi nnauvaara haitatuura vaidiivaa kiaa
mmida tunoo: 24 Tuqinnama sipuuvaa rau kiee aavaitana haitatuukianee,
tuduu rikioo utu raririima roo oovi nnau aakiaa tuanaivaki yapa kioo
ivaitana yukuuvaitana varoo yatari aataru rukiaa kiooyauvaki uyu kioo
yaagueeqama rau kiooduu variravai.
25 Varuduu heena tammaaki Pauruusooya Siraasaya yaaku varada
pinaama Anutuuqaara kuaru tida varuduu oovi nnauyauvaki varuuya
rikiada variravai. 26 Rikiada varuduu akiairauduu mmataa kuaru
pinaivo utuduu oovi nnauvaa kuabaiyauvo haatapooduu haatopoo
saivaata sipuuyauvo ngiari mmaara hatuaa taika kiooduu mmuakiaa
ivaki varuuya yukuyaa yeena rau kiooyauvo ngiari mmaara takuasaa
rada tiida viravai. 27 Vuduu oovi nnauvaara haitatuura vaidiivo diitoo
tooduu sipuuyauvo vaa hatuaa taika kiooduu yaata utuoo tunoo: Vaa
aakiaana variaiya vida tara kiaanoo, kiaa kioo ari paipa avaikaraivaa
utu rada kioo ari hara raputinara teerama utu kioo vauduu 28 rikioo
Pauruuso puaisakama aayanna roo tunoo: Sa ai hara raputuanee. Ta
mmuakiaaya aavaki variaunnanoo, 29 tuduu rikioo toobaiyauvaara
aayanna roo seenoo nnau aakiaivaki ngioo Pauruusaya Siraasaya yuku
oyaivaki ngioo varoo vainno biribiriinno vairavai. 30 Vainno diitoo
ivaitana vitoo mmaanai yapa kioo ivaitana yaparainno tunoo: Yokeeraso,
na aanii aataru mmoorivai iino Anutuuqo ni vitoo aataru yoketaivau
yapaanarannee? 31 tuduu rikiada ivaitana inna sai tunoo: Udaanga Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee tino fai Anutuuqo iitama i tasipama mmuaa
nnauvaki variaiyaatama vitoo yoketaivau ngii yapaanaravaivee, 32 kiaa
kiada Udaanga Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa inna kiaa mmida
ari seena inna nnauvaki varuuyaatama kiaa mmiravai. 33 Kiaa mmi
taika kiooduu ii heena tammaa ivaki oovi nnauvaara haitatuura vaidiivo
ivaitana vitoo iya uudaidaa fini kioo mmuai suaivau ivootama ari seena
mmuaa nnauvaki varuuyaatama nnoori vareeravai. 34 Nnoori varooduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikioo ivo Pauruusaya Siraasaya vitoo ari nnauvaki kioo yeenna mmuduu
nneeda varuduu ivoota ari seena mmuaa nnauvaki varuuyaatama
Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara kaayauma sirigairavai.
35 Vauya patauduu Roomaa kieetaiya aataru safuuvaara dira vaidiiya
titooduu nnida oovi nnauvaara dira vaidiivaa tunoo: Aa vaidi aavaitana
titanai kuatee, 36 tuduu rikioo oovi nnauvaara dira kieetaivo Pauruusaa
tunoo: Roomaa kieetaiya ngii titakiai kuateera aataru safuuvaara
dira vaidiiya titaani ngiaanoo. Inna aikioo ngia mmaanai tiida ausa
nuufaivaa varada kuatee, 37 tuduu rikioo Pauruuso aataru safuuvaara
dira vaidiiya tunoo: Hama ta aataru voovai hatokaunnaivaara ngia
kua pinaivaki ti yapa kiada ti utu raririida yoosinna vuutaivaki ti yapa
kiada ti ripiikiaavai. Ripiima kiada oovi nnauvaki ti yapa kiaavai. Ta
vaa Roomadiri yanaivaa varaunna vaidiyavee. Aanna makee iya ti
titakiai ta haumakinaa kuateera kiaanoo. Ta hama itaama ti kuatainoo.
Tikiai Roomaa kieetaiya ngiariinoo tuma tiini sipuuvaa hatuaa kikiai
ta kuaaravee, 38 tuduu rikiada aataru safuuvaara dira vaidiiya vara
ranada vida Roomaa kieetaiya ivo tuu kuaivaa kiaa mmuduu ivaitana
vaa Roomadiri yanaivaa varada Roomaa vaidivaitana varuuvaara
kieetaiya rikiada pinaama aatuuravai. 39 Aatuuda varida oto yamaa
kua tida ivaitanaara boo tida ivaitana vitada mmaanai kiada tunoo:
Ti yoosinna aavakidiri pikiada kuatee. 40 Tuduu rikiada Pauruusooya
Siraasaya oovi nnauvakidiri pikiada oto Rutiaanna nnauvaki varida ivaki
nuunau gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyaatama yamaa kua tida tunoo:
Mmannammanna yaagueeqama kiada variatee, kiaa kiada iya pikiada
viravai.

Pauruusooya Siraasaya Tesoronikii variravai

17 1 Pauruusooya Siraasaya vida yoosinnaivaitana Abiporoo
Aporonii yaatarada vidada yoosinna Tesoronikii ivaki Yutayaiya
nuunaira nnau voovai vauvakira viravai. 2 Ivaki vida Pauruuso Yutayaiya
nuunaira nnauvaki ari virayaama oro ivaki variravai. Ivo ivaki varuduu
taaravooma suai kati varira suaiyauvo nnuduu Anutuuqaa kua fafaara
roo kuaivaara ivaki gioonna kiaapuuyaata kua tiravai. 3 Kua tuoo varioo
oyaivaa iya kiaa mmioo tunoo: Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo
mmamma nniitaroovaa varoo putuuvakidiri kava diitoovo inna Anutuuqo
tuuvaugiataama iiravaivee, kiaa kioo tunoo: Ii vaidi Yisuunnara na ngii
giaa ngii miau ivo inna Anutuuqo mmataama kioo vaidiivovee, 4 tuduu
rikiada vooyaano inna kuaivaara kutaavaivee tida ausa hanigiada
Pauruusaya Siraasaya tasipama nuauduu kaayau Ereengaa gioonna
kiaapu kati ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmuuyaatama
ivaitana tasipama nuauduu kaayau gioonna ngiari nnutu vauyaatama
ivaitana tasipama nuairavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Nuauduu teeda Yutayaa vaidiiya iya teeda ti nnaagiai nookiateera kiaa
iya nnannatooduu maisama varira vaidiiya yookaira mmatuuyaivakidiri
rupi nuunaida iyaatama sabi kua sabi kua ruairata ruairata tida rapuaara
viravai. Vuduu mmuakiaa gioonna kiaapu ivaki varuuyaatama sabi kua
sabi kua ruairata ruairata tida vaidiivaa nnutuuvo Yasoonaa nnauvaa
ututuuma kiada ivaki Pauruusaya Siraasayara buaidada teeda ivaitana
vitada gioonna kiaapuuya avuuyauvunu yapaaraivaara buairavai.
6 Buaidada tooduu hama iya teeda vauduu Yasoonaata vaa ausa hanigioo
vooyaatama utu raririida yoosinnaa kieetaiyasi vida aayanna reeda
tunoo: Ii vaidi iya mmuakiaa yoosinnaiyauvaki nuaida varida ngiari
kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaani iya kuaivaara iya nnikiaraida
vo aataru vo aataruuvaa iikiaavo mmuakiaa mmatavai maisainoo.
Makee itaa kiaa vaidiiya ti yoosinnaivaki ngiaavo 7 Yasoono ari nnauvaki
iya yapa kiaikiai iyaata aayaatama Roomaa kieeta tuanaivaa kuaivaa
hatokada kiaanoo: Ti kieeta ari voovai nnutuuvo Yisuuvavee, kiaavaivee,
8 tuduu rikiada gioonna kiaapuuyaata yoosinna kieetaiyaatama ivaara
pinaama yaata utida ngiari yaparaida varida 9 kieetaiya Yasoonaata ausa
hanigieera vaidiiyaatama tuduu mmaanai vida yoketaama variaaraivaara
kua yeena rau kiada sikauyauvaa iya mmi kiada mmaanai viravai.

Pauruuso ari tasipama nuauyaatama yoosinna Beriaa variravai

10 Vuduu akiairauduu ii heena ivaki vaa ausa hanigieera gioonna
kiaapuuya Pauruusaya Siraasaya titooduu yoosinna Beriaa viravai.
Vidada oo ivaki varida Yutayaiya kati varira suaivaki nuunaira nnauvaki
11 vuduu ivaki varuu gioonna kiaapuuya hama Tesoronikiiya roosiiraida
iya yoketaama ivaitana kuaivaa rikiada iya rikiaatainno nnaasu varuduu
vo suai vo suai Anutuuqaa kua fafaara roo kuaivaa tuqinnama yaarida
tunoo: Pauruuso tuu kuaivo kutaavainnee? Vara unnakuavainnee? 12 tida
rikiada kaayau gioonna kiaapu vooyaano Yisuunnara kutaavaivee tuduu
Ereengaa gioonna vooya nnutu vauyaatama Ereengaa vaidi vooyaatama
Yisuunnara kutaavaivee tiravai.
13 Tuduu rikiada Yutayaa vaidi vooya Tesoronikii hara kiada
varuuyaano Pauruuso Beriaa varuu gioonna kiaapuuyaata Anutuuqaa
kuaivaa kiaa mmuuvaa rikiada seenada nnida gioonna kiaapuuya rupi
nuunama kiada iyaata kua tuduu rikiada sabi kua sabi kua ruairata
ruairata tiravai. 14 Tuduu rikiada vaidi vaa ausa hanigioo vooyaano
Pauruusaata seena vaidiiyaatama titooduu nnoori sorovuaraa siriivau
vuduu Siraasaya Timotiiya homo Beriaa variravai. 15 Varuduu vaidi vooya
Pauruusaa vitooya aataruuvau vida yoosinna Ateena Pauruusaa tasipama
vida kieeravai. Vidada oto ivaki kiada vara ranada nnida Pauruusaa
kuaivaa Timotiiya Siraasaya kiaa mmida tunoo: Akiairaama Pauruusaasi
kuatee, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pauruuso yoosinna Ateena variravai

16 Pauruuso yoosinna Ateena hara kioo varioo Siraasaya Timotiiyara
faannairavai. Ivaki faannainno varioo tooduu ivakinnaa gioonna
kiaapuuya kaayau unnakua anutuuyauvaara ausa mmuduuya mmuduu
too Pauruuso ivaara kaayau pinaama yaata utuduu inna ausaivo
maisairavai. 17 Maisauduu rikioo oro nuunaira nnauvaki Yutayaiyaata
ngiari voopinnaa gioonna kiaapuuya kati Anutuuqaa ngiari ausa
mmuduuya mmiraiyaatama ivaara yaagueeqama kua tiravai. Mmuakiaa
suai yookaira mmatuuyaivau gioonna kiaapuuya vida nnidairaiyaatama
ivaara yaagueeqama kua tiravai. 18 Kua tuduu rikiada vaidiiya
Epikurii aataruuvaara yaagueeqairaiyaata Sotokiaa aataruuvaara
yaagueeqairaiyaatama ivaara numa innaata yaagueeqama kua tiravai.
Kua tida varuduu vooya tunoo: Aa vaidi sabi kua tira nnaamuru aavo
tii kuaivaa oyaivo dataamainno vainnee? tuduu vooyaano tunoo: Ta
yaata utida kiaunnanoo: Ngiari voopinaaya anutuuyauvaarainno tinoo,
kiaunnanoo. Pauruuso Yisuunnara tira kuaivaaraata ivo putuoo kava
diitoo kuaivaaraatama tuuvaara iya itaa kua tiravai. 19 Pauruuso itaa
kua tuuvaara iya inna vitada oro ngiari kieetaiya nuunaida kua safuura
nuunaivaa nnutuuvo Arioopakoona ivaki yapa kiada inna tunoo: Karaasa
kua aataru a kiannaivaa ha tinai teeta rikiaunnannee? 20 A ari vookarai
aataruuyauvaara kiannaivaa ta rikiaunnano hama oyaiyauvootainoo.
Kava tinai oyaiyauvaa ta arinaima rikiaaravee. Iya itaa kua tiravai.
21 (Yoosinna Ateena varuuyaata ngiari vo yoosinnaiya numa ivaki
varuuyaatama hama nnaaruaa kuaivaara yaata utiraida karaasa
kuaivaara nnaasu makemakee nuunaida yaata utida kua tiravai.)
22 Kua tuduu Pauruuso iya nuunaivaa nnutuuvo Arioopakoona ivakidiri
diitoo tunoo: Ateena variaa vaidiiyaso, rikiaatee. Vaa na tauvai. Ngiengie
ausa mmuduuya mmira mmooriivaara ngia yaagueeqakiaayavee. 23 Na
ngii yooqeeyauvaki nuaina variee taukai ngia iima kiada ausa mmuduuya
mmira mminnaiyauvaa na tauvai. Tauko vo yeena tapi ngiaunnannuma
vaivau fafaaraivo vaivo ni too vaikiai na yaaruee rikiauko fafaaraivo ivau
vaivo tinoo: Aa mminnaa aavo hama ta taunna rikiaunna anutuuvaara
yapa kieera mminnaavaivee. Fafaaraivo itaama vaikiai ngia hama rikiaa
taa anutuuvaara ausa mmuduuya mmiaivaaraina na makee kooyaa ngii
giaa ngii minaravee.
24 Anutuuqoono ngiau mmataivaa iima kioo mmuakiaa mminnaa
ngiau mmataivaki vai mminnaiyauvaa iima kioovo ngiau mmataivaa
oyai nakaaraivo varinoo. Itaama vaikio too vaidi mmatayaiya ngiari
yaakuaadiri heeka kiaa nuunaira nnauyauvaki hama ivo hara kioo
varivai. 25 Hama Anutuuqo mmoori voovaara kumimakaikio vaidi
voovoono inna tasipama mmoori vareeraataivai. Ariinoo yaikiaivaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variraivaata mmuakiaa mminnaiyauvaatama vaidi mmatayaiya
mmiravaivee. 26 Ivo mmuaa vaidivai iima kioovaakidiri gioonna kiaapu
mmuakiaa oyaiya diitada raubiriida mmuakiaa mmatavau variaanoo.
Ariinoo mmuaanaa iya suaivaa teerama kioo iya variaara mmataivaa
atau rummua kieeravai. 27 Iya innara buaakiateeraivaara ivo itaama
iiravai. Iya buaama rada nuaidada kutaa inna teekio ivo iya taivaannee?
Hama ivo iya taivaannee? Mo ivo hama mmuaavai mmuaavai ti ngieera
varikiaida ta variaunnanoo. Ti vaini varikiaida ta variaunnanoo. 28 Ivaara
kua voovai vainno tinoo:

Inna yaagueeqaivaura ta yaikiaivaa varada
nuaida variaunnanoo.

Kuaivo itaa kua tiivai. Ngiiikidiri ngii seena fafaara reera vaidi
vooyaatama ivaara kiaanoo:

Kutaa teeta inna nnaakarayaida variaunnanoo,
kiaavai.

29 Ta kutaa inna nnaakaraiya varida hama ta yaata utida Anutuuqaara
kiaara: Sikau gooraivaannee sikau sirivuaivaannee sikau tuanaivaa
mmannammannaiyauvaa vaidiiya ngiari tinniyaadiri yaata utida hatata
kiaa mminnaiyauvaa roosiima Anutuuqo itaivai varinoo, kiaaravee.
30 Nnaaru vaidiiya hama rikieerama kiada koonnama varuuvaara
hama Anutuuqo yaata utivai. Aanna makee mmuakiaa gioonna kiaapu
mmuakiaa yoosinna variaiya Anutuuqoono tinoo: Ngiingii aataru
maisaiyauvaara yaata utida pikiada hanigiaatee, tiivai. 31 Vaa ivo
mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaiya kua pinaana yapeera suaivaa
teerama kiaivaara ivo tinoo: Hanigiaatee, tiivai. Vaa ivo vaidi voovai kua
pinaana ngii yapa kioo safuuma ngii yaparainaraivaa mmataama kiaivai.
Ivo inna tuduu putuuvakidiri kava diitoovaara mmuakiaa gioonna
kiaapuuya rikiaavo ivo itaa kua kutaavai tiivo vaa kooyaa vainoo, tiravai.
32 Pauruuso itaa kua tuduu rikiada vaidiivo putuuvakidiri diitoo
kuaivaa rikiada vooyaano innara raida puruuka tuduu vooyaano tunoo:
Fai vo suai ivaara a kava tinai ta rikiaaravee. 33 Iya itaa kua tuduu rikioo
Pauruuso iya nuunaivaa pikioo vuduu 34 gioonna kiaapu vooyaano inna
tasipama vida ausa hanigiada Yisuunnara kutaavaivee tiravai. Iyakidiri
iya nuunaivaa nnutuuvo Arioopakoona varuu vaidi kieetaivaa nnutuuvo
Dioonusuuvaata gioonna voovai nnutuuvo Damariisoovaata gioonna
kiaapu vooyaatama inna tasipama vida Yisuunnara kutaavaivee tiravai.

Pauruuso yoosinna Koridii variravai

18 1 Pauruuso Ateenaa gioonna kiaapuuya kua kiaa mmi taika
kioo ivaki pikioo ngioo ngioo numa yoosinna Koridii variravai.
2 Varioo tooduu Yutayaa vaidi voovai nnutuuvo Akuiraava ivaki
variravai. Inna kaano mmata Podoodiri inna mmata kioovoono ari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnaata Pirisikaunna tasipama mmata Itariaa ivakidiri aa ikiataanni
yoosinna Koridii nniravai. Itariaa kieetaivaa nnutuuvo Karautiiva
mmuakiaa gioonna kiaapu Yutayaiya ari yoosinna Roomaivakidiri
titooduu Akuiraaya Pirisikauya ivaki pikiada diitada nnidada Koridii
numa variravai. Varuduu too Pauruuso ivaitana taanara viravai. 3 Oro
tooduu ivaitana ivo varoo mmuai sikau mmooriivaa varada buruqa
nnau heekeeraiyauvaa iiravai. Ivaitana mmuai mmooriivaa uuvaara
ivo ivaitana tasipama hara kioo varioo ivaitana tasipama mmooriivaa
iiravai. 4 Iinno varioo makemakee kati varira suaiyauvaki nuunaira
nnauvaki vioo gioonna kiaapu Yutayaiyaata Ereengaiyaatama kua tioo
iya Yisuunnara kutaavaivee kiateeraivaara iyaata kua tuduu rikieeravai.
5 Yapooma Siraasooya Timotiiya Maketoniaadiri numa tooduu
Pauruuso mmuakiaa suaiyauvaki mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapu
Yutayaiya kiaa mmioo varioo tunoo: Yisuuva kutaa Anutuuqo mmataama
kioo vaidiivovee. 6 Ivo itaa kua tuduu rikiada iya inna kuaivaara puruuka
tida innara maisa kua tuduu rikioo ivo iya mmooka hanigia mmioo ari
uyira rairaiyauvunudiri hatutuooma kioo iya tunoo: Fai Anutuuqo hama
ngii vitoo yoketaivau ngii yapaanaraivo hama niiki vainoo. Ngiingiiiki
vainoo. Aqaa suai aavakidiri fai na viee ngiari voopinnaa gioonna
kiaapuuya kuaivaa kiaa mminaravaivee, 7 kiaa kioo iya pikioo oro ari
voopinnaa vaidi voovai nnutuuvo Titiiva vuai nnutuuvo Yusutuunna
nnauvaki mmayaayaivaa makemakee gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai.
Ii vaidi ivo ari ausa mmuduuyaivaa Anutuuqaa mmuduu inna nnauvo
nuunaira nnauvaa vainiivau vairavai. 8 Vauduu nuunaira nnauvaara dira
kieetaivaa nnutuuvo Kirisipiiva ari ausaivaa hanigioo Udaanga Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee tuduu ari seena mmuaa nnauvaki varuuyaatama
ausa hanigiada kutaavaivee tuduu kaayau gioonna kiaapu Koridii
varuuyaatama Pauruusaa kuaivaa rikiada Yisuunnara kutaavaivee kiaa
kiada nnoori vareeravai.
9 Vo heena voovaki Pauruusaa tinni avuuvo hanigiooduu ari
vookarauvaa tooduu Udaanga Yisuu Kirisiiva inna tunoo: Sa aatuukianee.
Na i tasipauvaara mmannammanna ni kuaivaa iya kiaa mmiee nnaasu
varianee. Sa pikiaanee. 10 Kaayau gioonna kiaapuuya aavaki varida ni
kuaivaa rikiaivaara hama yopeema vaidiiya i ruputuaaravee, 11 tuduu
rikioo Pauruuso mmuaa nuanuvai ivaki varioo vo nuanuvai tammaa
saivaki iya tasipama varioo Anutuuqaa mmayaayaivaa iya kiaa mmiravai.
12 Ii suai ivaki Roomaiya ngiariikidiri vaidi voovai nnutuuvo Garioonna
titooduu mmata Ereengaivaki oro kua radudeera kieetavai variravai.
Varuduu Yutayaa vaidiiya nuunaida Pauruusaa utu raririida kua
radudeera nnauvaki viravai. 13 Vida kieeta vaidi Garioonna tunoo: Aa
vaidi aavo yamaa kua yamaa kua tioo Anutuuqaa ausa mmuduuya mmira
aataru ari vookaraivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmikiai ti aataruuvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hatokada ari vo aataruvai iikiaanoo, 14 tuduu rikioo Pauruuso iya kua
sai tinara uuduu rikioo kieeta vaidi Garioova Yutayaa vaidiiya tunoo:
Yutayaa vaidiiyaso, aa vaidi aavo koonnama mmooriivaa iinno pinaama
tomeda iinai fai na inna aikiooma ngii kuaivaa arinaima rikiaanaravai.
15 Ngia ngiingii kuaivaaraatama ngiingii nnutuuyauvaaraata ngiingii
aataruuyauvaaraatama ngia innara pinaama yaagueeqa kua kiaanoo.
Ivaara inna aikioo ngiengieenoo radudaatee. Hama na atai kua aavaa ni
radudaatainoo, 16 kiaa kioo ivakidiri iya haara vatoo titooduu mmaanai
viravai. 17 Vuduu vaidiiya Yutayaiya nuunaira nnauvaara dira kieeta vaidi
voovai nnutuuvo Sosoteenaa utida kua radudeera nnauvaa keegiainniivau
inna ripiida ruputuduu Garioova rikioonnaata hama ivaara kua tiravai.

Pauruuso kava vara ranoo numa Adiookiaa variravai

18 Pauruuso kaayau suai Koridiivaki gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiya tasipama varioonnonno iya pikioo Akuiraaya
Pirisikauyaatama vitoo kuanara iinno varioo oro yoosinna Kegeriaa
varioo vaa vo kuavai Anutuuqaata kiaa teerama kioo ari kieeta
yausiiyauvaa yumuku mmanna mmuyai utu kioo ngioo ivaitanaata
vitoo siipaivaki karoo mmata Suriaivaura viravai. 19 Vioo vioo yoosinna
Epesiisa ivaki siipaivaa pikioo ivaki Akuiraaya Pirisikauyaatama pikioo
ivo nuunaira nnauvaki vioo Yutayaa vaidiiya tasipama kua tuduu rikiada
iya irisaqirisai kuaivaa innaki yapooduu ivo mmannammanna iya kiaa
mmioo variravai. 20 Varuduu rikiada tunoo: Ti tasipama hokoba suai
variee tiita kua kianee, tuduu rikioo iya ooqoo kiaa kioo 21 iya pikioo
kuanara iinno iya tunoo: Fai Anutuuqo ari yaata utiraivaugiataama ni
titanai fai na kava nnaagiai ngiee ngii taanaravaivee, kiaa kioo ivakidiri
siipaivaa varoo Epesiisa pikioo viravai.
22 Vioo vioo Kaisariaa ivaki siipaivaa pikioo vioo vioo oro Yerusareema
ivaki gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiyaata yamaa kuaivaa kiaa kioo
kava vara ranoo tuoo Adiookiaa oto variravai. 23 Varioo hokoba suai ivo
iya tasipama varioonnonno kava vara ranoo ngioo Garatiaa mmataivau
nuainno varioo Purukiaa mmataivau nuainno varioo vo yoosinna vo
yoosinnaiyauvaki nuainno varioo vaa ausa hanigioo gioonna kiaapuuya
kua kiaa mmiaa roo nuauduu yaagueeqama kiada variravai.

Aporoova yoosinnaivaitana Epesiisa Koridii variravai

24 Yutayaa vaidi voovai nnutuuvo Aporoova yoosinna Aresadiriaa diaa
vaidivai yoketaama kuaivaa tioo Anutuuqaa kua fafaaraivaa yoketaama
too arinaima rikioovoono numa yoosinna Epesiisa variravai. 25 Varuduu
gioonna kiaapu vooya Udaanga Yisuu Kirisiinna aataruuvaara inna kiaa
mmuduu ivo ivaara kaayauma sirigainno Yisuunnara safuuma gioonna
kiaapuuya kiaa mmiravai. Kiaa mmioo ivo Yuvuaano nnoori apuu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aataruuvaara nnaasu rikioo hama Yisuunnara kutaavaivee tioo nnoori
apira aataruuvaa rikieeravai. 26 Ivo nuunaira nnauvaki vioo yaagueeqama
kuaivaa tuduu Pirisikauya Akuiraaya inna kuaivaa rikiada inna vitada
ngiari nnauki kiada Anutuuqaa aataruuvaara safuuma inna kiaa mmuduu
rikieeravai. 27 Rikioo mmata Ereengaivaki kuanara uuduu vaa ausa
hanigiooya innaata yamaa kua yamaa kua tida yanaivaa fafaarama kiada
inna mmikio varoo oro ngiari seena gioonna kiaapu Ereenga variaiya
mminai teeda inna tuqinnaateera fafaarama mmuduu varoo viravai.
Vioo vioo oro ivaki varioo gioonna kiaapu Anutuuqo iyara yoketauduu
vaa ausa hanigiooya tasipama mmoori vareeravai. 28 Mmoori varoo
varioo Yutayaa gioonna kiaapuuya avuuyauvunu iyaata kua tioo iya irisai
ranaanaira kua tuuvaa yaataroo Anutuuqaa kua fafaara roo kuaivaa
kooyaa iya kiaa mmioo tunoo: Kutaa Yisuuva Anutuuqo mmataama kioo
vaidiivovee, tiravai.

Pauruuso Epesiisa variravai

19 1 Aporoova homo Koridii varuu suaivaki Pauruuso mmata
vuutaivaki nuainno varioo numa yoosinna Epesiisa variravai.
Epesiisa varioo tooduu gioonna kiaapu vaa ausa hanigioo vooya inna
teeda vauduu 2 iya yaparainno tunoo: Ngia ausa hanigioo suaivaki
Mmannasa Yoketaivaa vareeravainnee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo:
Mo Mmannasa Yoketaivo variivaara hama ta rikiaunnanoo, 3 tuduu rikioo
Pauruuso kava iya yaparainno tunoo: Mo ngia dee nnoori apira aataruvai
vareeravainnee? tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo ta Yuvuaano
nnoori apira aataruuvaa varaunnavaivee, 4 tuduu rikioo Pauruuso
kava iya tunoo: Nnaaru gioonna kiaapuuya ngiari mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikioovaara Yuvuaano iya nnoori apiravai. Ivo gioonna
kiaapu Isarairaiya kiaa mmioo tunoo: Vaidi voovai ni nnaagiai
nninaraivaara ausa hanigiada kutaavaivee kiatee. Ivo itaa kua tuuvo inna
Yisuunnara tiravaivee. 5 Pauruuso itaa kua tuduu iya rikiada Udaanga
Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada nnoori vareeravai. 6 Varooduu
Pauruuso ari yaakuuvaitana iyayaa utuduu Mmannasa Yoketaivo iyaki
varuduu iya ari vo kua vo kua hama tauraa rikieeraiyauvakidiri tida
Anutuuqo tuu kua ari vookarauvaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai.
7 Vaidi yaakuuvaitana yukukidiri taaramadoono itaama iiravai.
8 Uuduu too Pauruuso taaravooma kuraaga ivaki varioo makemakee
Yutayaiya ngiari nuunaira nnauvaki vioo gioonna kiaapuuyaata
yaagueeqama kuaivaa tioo Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaara
iyaata kuaivaa tioo iya ivaara kutaavaivee kiateeraivaara yamaa kua
yamaa kua tiravai. 9 Tuduu rikiada vooyaano tinni yaagueeqaida inna
kuaivaara nniki rakaida gioonna kiaapuuya avuuyauvunu Udaangaivaa
aataruuvaara maisa kua tiravai. Itaa kua tuduu rikioo Pauruuso iya pikioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaa ausa hanigioo vooyaatama vitoo vaidiivaa nnutuuvo Turanaanna
vitaira nnauvaki mmuakiaa suai makemakee gioonna kiaapuuyaata
Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaara kua tiravai. 10 Taara nuanu itaama
uududuu mmuakiaa gioonna kiaapu Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama
mmata Asiaivau varuuyaano Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa rikieeravai.

Sakevaanna mmaapuuyaano mmagia maisaiya titooduu hama viravai

11 Anutuuqo ari yaagueeqaivaa Pauruusaa mmuduu ari vookara
ari vookarau mmooriiyauvaa uuduu pinaa ari vookarairayauvai
vairavai. 12 Vauduu teeda gioonna kiaapuuya buruqaiyauvaa varada
Pauruusaa mmammaivau yapa kiada varada nniitarooya mmuduu iya
nniitarooyauvo taikooduu mmagia maisaiyauvo gioonna kiaapuuya
aakiaiyauvaki varuuyauvo mmaanai tiida viravai.
13 Vuduu rikiada Yutayaa vaidi vooya nuaida varida mmagia
maisaiyauvaa vaidiiya aakiaiyauvakidiri titooya iida varida mmagia
maisaiyauvaa titaaree kiaa Udaanga Yisuu Kirisiinna nnutuuvaa tiravai.
Iya mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai mmagia maisaivaa tunoo: Na
Pauruuso ti kiaa ti mmii vaidi Yisuu Kirisiinna nnutuuvaa tasipama
i titanai mmaanai tiee kuanee, tiravai. 14 Tuduu Yutayaa vaidi voovai
nnutuuvo Sakevaava ivo Anutuuqaara kati puara hudeera kieetavai
inna mmaapuudo yaaku saivai sainaidiri taarama iyaata itaama iiravai.
15 Uuduu rikioo mmagia maisaivo vaidiivaa aakiaana varuuvo iya
tunoo: Vaa na Yisuunna tee Pauruuso ii mmayaayaivaa vaa na rikiauvai.
Mo ngia aanna deeyannee? 16 kiaa kioo mmagia maisaivo vaidiivaa
aakiaivaki varuuvoono diitoo iya puaisakama ruputuoo vara reemi kioo
iya uyira rairaiyauvaa kerekaareenno iya mmuakiaaya yaatara kiooduu
inna nnauvaa pikiada taguaadaya iya kiau vitiikaiyauvo ari vookaraama
tuuduu ngiari toovau vida kieeravai.
17 Itaama kiooduu ngiari voopinnaiyaata Yutayaiyaatama Epesiisa ivaki
varuuyaano ii kua ivaa rikiada aatuuda Udaanga Yisuu Kirisiinna nnutuuvaa
vararu utiravai. 18 Utuduu gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyaano numa
gioonna kiaapuuya avuuyauvunu ngiari saaka sifaa iira aataruuyauvaara
kiaa kookieeravai. 19 Kiaa kookieema kiooduu vooyaano ngiari yanaa
saaka sifaa kua vau yanaiyauvaa nuunama kiada iya avuuyauvunu ikia
mmuturiravai. Ikia mmuturuu yanaiyauvaara yookaama kioo sikauyauvaa
iya yaarida rikiooduu vaa iya kuminayaa pinaa sikau yanaiyauvaa (50,000)
kagaari kieeravai. 20 Iya itaama uuvaara kaayau gioonna kiaapuuya
Udaanga Anutuuqaa mmayaayaivaa rikiada yaagueeqama variravai.

Gioonna kiaapu Epesiisaiya kuaivaa ruairata ruairata tiravai

21 Iya itaama uuyauvo taika kiooduu Mmannasa Yoketaivoono
Pauruusaa yaata utiraivaki kiaa mmuduu yaata utuoo tunoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Fai na Maketoniaa viee nuaina Ereengaa mmataivaugiataa viee
yaataree kava vara ranee ngiee Yerusareema kuanaravai. Fai na oro
Yerusareemannaadee nuaina nnaagiai tiee yoosinna Rooma kuanaravee,
22 kiaa kioo ivo ari tasipama nuaira vaidiivaitana Timotiiya Erasataaya
titaa kiooduu Maketoniaa ivaitana vuduu homo ivo mmata Asiaivau hara
kioo variravai.
23 Ii suai ivaki gioonna kiaapu Epesiisaiya Udaangaivaa aataruuvaara
pinaama ari vookaraama kua tuduu hama yoketairavai. 24 Vaidi voovai
nnutuuvo Demetiriiva varioo sikau mmannaammannau sirivuaivaa
utu ruaataru kioo ngiari unnakua anutuu gioonnaivaa nnutuuvo
Aratemiisaa nuunaira nnauvaa mmannammannaiyauvaa iiravai. Iinno
iyauvaa gioonna kiaapuuya mmuduu sikau irisaiyauvaa pinaama
inna mmuduu ari seena mmoori varooyaatama mmiravai. 25 Vo suai
Demetiriiva iyaatama ari seena mmuaa mmooriivaa uuyaatama rupi
nuunama kioo iya tunoo: Vaidiso, vaa ngia taanoo. Ta aa mmoori aavaa
iikiaunnani gioonna kiaapuuya irisai sikauyauvaa ti mmiaanoo. 26 Ii
vaidi Pauruuso ii mmooriiyauvaa vaa ngiengieenoo teeda rikiaavai.
Pauruuso tinoo: Vaidiiya ngiari yaakukidiri iikiaa anutuuyauvo hama
kutaa anutuuyauvaivee, tikiai rikiada kaayau gioonna kiaapu Epesiisa
aavaki variaiyaata mmuakiaa mmata Asiaivaki variaiyaatama vaa inna
kuaivaa rikiada kutaavaivee kiaavai. 27 Titiiyara yaata utuatee. Fai
gioonna kiaapuuya itaa kua tida ti mmooriivaara unnakuavaivee kiaa
kiada hama ta iikiaunnaiyauvaa varada irisai sikauyauvaa ti mmiaaravai.
Na hama ivaara nnaasu kua kiaunoo. Aa ti anutuu gioonna Aratemiisaara
mmuakiaa gioonna kiaapu Asiaiyaata mmuakiaa mmata variaiyaatama
ausa mmuduuya mmiaavai. Fai gioonna kiaapuuya Pauruusaa kuaivaa
rikikio fai Aratemiisaa nuunaira nnauvo rupusavai vaino fai inna
nnutuuvo mmataki tuoo kuanaravaivee, tiravai.
28 Ivo itaa kua tuduu rikiada mmuakiaa vaidiiya ii kua ivaara
ausaiyauvo pinaama nnannatooduu pinaama aayanna tida tunoo:
Ta Epesiisaiya ti anutuu gioonna Aratemiisaa nnutuuvo ngiau aapu
vakiaivee, 29 tududuu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapu ivaki
varuuyaatama sabi kua sabi kua ruairata ruairata tida Pauruusaa
tasipama nuau vaidi Maketoniaa diaa vaidi taaravaitana Gaiyaasaya
Arisarakaaya utu raririida seenada vida nuunama varida kua tira
nnauvakira viravai. 30 Vuduu rikioo Pauruuso arinaidiri iya nuunaivaki
kuanee kiaa uuduu vaa ausa hanigiooyaano inna rubuuduu 31 mmata
kieeta vaidi vooya Pauruusaara yoketauyaano ngiaammuauya titaa
kiooduu oro yaagueeqama inna kiaa mmida tunoo: Sa kooyaa iya
nuunaivaki viee ai viriivaa iya vitaakianee, 32 tuduu nuunau gioonna
kiaapuuya sabi kua sabi kua ruairata ruairata tida varida vooyaano ari vo
kua voovai tuduu vooyaano ari vo kua voovai tida hama ngiari nuunau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua oyaivaara tuqinnama rikieeravai. 33 Hama rikiooduu Yutayaa vaidi
vooyaano ngiari seena vaidiivaa nnutuuvo Aresadereenna vitada gioonna
kiaapuuya avu teeda vau koovau yapa kieeravai. Yapa kioovaara gioonna
kiaapu vooyaano yaata utida innara tunoo: Aresadereeva kua oyaivovee.
Kuaivo innaki vainoo, tuduu rikioo Aresadereeva diitoo ariiyara
ooqoo tioo iya kuaivaa ariiyaadiri kiaa hatokaanee kiaa iya yaaku
ruvuaatairavai. 34 Ivo yaaku ruvuaatauduu rikiada gioonna kiaapuuya
vara inna tooduu ivo Yutayaa vaidivai uuduu teeda hama innara
yoketairaida hokoba suai mmuai kuaivaa nuunama mmuaivaugiataama
aayanna tida varida tunoo: Ta Epesiisaaya ti anutuu gioonna Aratemiisaa
nnutuuvo ngiau aapu vakiaivee, tiravai.
35 Tududuu rikioo yoosinnaivakinnaa kieeta vaidi kua fafaaraira
voovoono diitoo iya hai tioo tunoo: Epesiisaa vaidiso, vaa mmuakiaaya
taavai. Ti anutuu gioonna Aratemiisaara nuunaira nnauvoota ari
sikau mmannammannaivo ngiau aapuuvakidiri tiivootama ti yoosinna
aavaki vainoo. 36 Hama gioonna kiaapu voovoono aa kua aavaa
hatokaanaravaivee. Ivaara sa pinaama kua tiraida tirooma varida sa
ivaara vuavi tida varida mmoori iikiatee. 37 Aa vaidi aavaitana hama
ti nuunaira nnauyauvakidiri mminnaiyauvaa mmuara varada hama
ti anutuu gioonnaivaara nniki rakaida maisa kua kiaavaaraida ngia
ivaitana vitada aa kua pinaa aavaki yapaanoo. 38 Demetiriivaata ari seena
mmoori vareeraiyaatama kua pinaivaa vo vaidivaaki yapaaree kiaavo
kua radudeera suaiyauvo vaikiai kua rikieera vaidiiya variaanoo. Iya
ivaki vida ngiariiki ngiariiki kua pinaivaa yapaatee. 39 Fai vo kua voovai
ngiiiki vainai kua tira suaivaki ngia mmuakiaaya safuuma nuunaida kua
kiatee. 40 Aanna makee ta nuunaida sabi kua sabi kua ruairata ruairata
kiaunna kua aavaara fai Roomaa kieetaiya kua pinaivaki ti yapaarannee?
Vara hama ti yapaarannee? Hama ta rikiaunnanoo. Aanna makee ta
iikiaunna kua aavaa oyaivo hama vaivaara fai Roomaa kieetaiya kua
pinaivaki ti yaparaikiai ta dee kuavai iya sai kiaarannee? Hama kua sai
kiaaraivootainoo, 41 kiaa taika kioo kua fafaaraira vaidiivo iya titooduu
vida raubiriiravai.

Pauruuso Maketoniaivakiaata Ereengaivakiaatama nuairavai

20 1 Raubiriida tirooma varuduu Pauruuso vaa ausa hanigioo
gioonna kiaapuuyara aayanna tuduu innasi nnuduu yamaa
kua yamaa kua iyaata kua tioo tioo kuaivaa kiaa taika kioo tunoo: Inna
aikioo, na kuanaravee, kiaa kioo iya pikioo mmata Maketoniaa viravai.
2 Vioo ivaki nuainno varioo vaa ausa hanigioo gioonna kiaapuuyaatama
yamaa kua yamaa kua kiaa roo nuainnonno iya pikioo oto mmata
Ereengaivau varuduu 3 taaravooma kuraaga taika kiooduu siipaivaki
karoo kava vara ranoo mmata Suriaa kuanaree kiaa rikiooduu vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yutayaiya inna ruputuaara kua yeena rauduu rikioo ipi kuanee tuuvaa
pikioo kava vara ranoo Maketoniaa nniravai. 4 Nnuduu too Beriaa diaa
vaidi Puraanna mmaapuuvaa nnutuuvo Sopataraava inna tasipama
kuanara uuduu Tesoronikii diaa vaidi voovaitana nnutuuvaitana
Arisarakaaya Sekuduuya iya tasipama kuaara uuduu Derevee diaa vaidi
voovai nnutuuvo Gaiyaaso iya tasipama kuanara uuduu Timotiivaata
iya tasipama kuanara uuduu mmata Asiaa diaa vaidi voovaitana
nnutuuvaitana Tukikiiya Toropimooya iya tasipama kuaara iiravai.
5 Iyannaadee vidada oro yoosinna Toruaasa varida Pauruusooya tiiyara
faannairavai. 6 Faannauduu bereeta hama puuqaira yeennaivaa tasipama
hudeera buusaivaa nneera suaivo taika kiooduu ta yoosinna Piripii
pikiada siipaivaki karada vidada variaannaduu yaaku sai suaivo taika
kiooduu vidada yoosinna Toruaasa oro tiiyara faannauya tasipama ivaki
variaannaduu mmuaa Sudaaqavai taikeeravai.

Nnaagiai suaivaki Pauruuso yoosinna Toruaasa variravai

7 Sudaaqa heenaivaki ta vaa ausa hanigieeraiya nuunama varida
yeenna nneeravai. Nnaa taika kiooduu Pauruuso pataino iya pikioo
kuanaraivaara yaata utuoo mmayaayaivaa iya kiaa mmioo varududuu
heena tammairavai. 8 Ta nnau aruoovaki varida kua tida variaannaduu
kaayau toobaiyauvaa subi hara kiooduu too varuduu 9 vaidi karaasa
voovai nnutuuvo Aitukuuva tabaanga keegiaivaki varuduu Pauruuso
kuaivaa mmannammanna hokobama tududuu Aitukuuva vuru rauduu
ivo varioo vurura rusirusiinnonno puaisakama vuru vainno rikioo
ngiauvakidiri taikiapa roo tuoo vioo mmataivaudiri ari ruputu kioo ivau
putuoo vairavai. Vauduu gioonna kiaapuuya reemi rada oto inna vararu
utida tooduu vaa putuduu 10 Pauruuso reemi roo vioo varoo innayaa
vainno inna varau utu kioo vainno tunoo: Sa pinaama yaata utuatee.
Inna yaikiaivo homo innaki vainoo, 11 kiaa kioo kava vara ranoo verepi
gioonna kiaapuuyaatama ngiari varuuvaki vioo yeennaivaa kusii kioo
nneeravai. Nnaa kioo kava ivaki varioo iyaata kua tududuu suaivo
reera kiooduu iya pikioo viravai. 12 Vioo kiooduu iya vaidi karaasaivo
kava diitoo varuuvaa vitada ari nnauvaki yapa kiooduu ivo kava diitoo
varuuvaara iya ausaiyauvo kaayauma yoketairavai.

Pauruuso yoosinna Miretee viravai

13 Pauruuso Toruaasadiri yukuyaa Asosoo kuanarainno mmuaanaa ti
kiaa ti mmioo tunoo: Vidada Asosoo niiyara faannakiatee, kiaa kiooduu
teennaadee vida siipaivaki karada vidada oro yoosinna Asosoo vainiivau
siipaivo duduu ta ivaki Pauruusaara faannairavai. 14 Faannakiaannaduduu
ivo ngioo ngioo Asosoo ivakidiri ngioo ti sunoo siipaivaki karoo ti
tasipama varuduu ta vidada yoosinna Miturenee viravai. 15 Ta ii yoosinna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ivaa pikiada vidada vakiaannaiya patauduu vidada yoosinna Kioosaa
vainima vauvaa vida yaatarada vakiaannaiya patauduu vidada yoosinna
Samosoo vida teeda yaatarada vakiaannaiya patauduu vidada yoosinna
Mireteera viravai. 16 Vaa Pauruuso yaata utuoo tunoo: Hama hokoba
suai mmata Asiaivaki ni variataikiai vida ta Epesiisa yoosinnaivaa
yaatarada Mireteera kuaaravee, kiaa kioo Mireteera viravai. Pauruuso
buusa Pedikoosa nneera suaivo vainima vaino rikioo Yerusareema seenoo
kuanaraivaara yaata utuoo itaa kua tiravai.

Pauruuso Epesiisa varuuya ari kuanara kuaivaa kiaa mmiravai

17 Pauruuso numa yoosinna Miretee varioo ngiaammuauya titooduu
Epesiisa varuu gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyara haitatuura
vaidiiya tummuateera tuduu iya innasi tiiravai. 18 Tuuduu too ivo
iya tunoo: Vaa ngia taavai. Na ikiataa Asiaa mmataivau numa hara
kiee variaa suaiyauvakidiri varia ree viee variee mmuakiaa suai ngii
tasipama variravai. 19 Na Udaanga Yisuu Kirisiinna mmoori vareera
ngiaammuauvai variee rateeraivaa tasipama mmoori vareenana
hama niniiyara mannaka tiraina na adiee variravai. Vaidi Yutayaiya
ni mmaarau kua tida mmuaararaivaa ni muuvo niiyaa vauduaata
na Udaangaivaa mmooriivaa vareeravai. 20 Vaa ngia taavai. Na
ngii nuunaiyauvaki kooyaa mmayaayaivaa ngii giaa ngii miee
ngiingii nnauyauvakiaatama kooyaa ngii giaa ngii miravai. Niiki vai
kuaivo ngiiiki vainai ngia yoketaama variaaraivaa hama na voovai
hatairavai. Na kooyaa ngii giaa ngii miravai. 21 Na Yutayaiyaata ngiari
voopinnaiyaatama ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada ausa
hanigiada ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiateeraivaara
mmannammanna iya kiaa mmiravai. 22 Aanna makee Mmannasa
Yoketaivoono ni giaa ni mioo kuaneera ni tikiai na Yerusareema
kuanaravai. Ivaki vai mmuaararaivo niisi nninaraivaa hama na
rikieerama kiee kuanaravai. 23 Aa kua aavaa vaa na rikiauvai. Mmuakiaa
yoosinnaiyauvaki na nuaina variaaduu Mmannasa Yoketaivoono ni
giaa ni mioo tunoo: Iya i mmaara oovi nnauvaa teeraida mmuaararai
mminnaivaatama i mmaara teerama kiada variaanoo. Ivo itaa kua
tuuvaa vaa na rikiauvai. 24 Na mmata aavau variau mmammaivaara
kiaunoo: Kumina mminnaavaivee, kiaa kiee hama na ivaara yaata
utuaunoo. Na ni mmoori Udaanga Yisuu Kirisiiva ni muuvaa iima taika
kiaanaraivaara hama nini mmammaivaara na yaata utuaunoo. Anutuuqo
ari Mmaapuuvaa kati ti mmuu mmayaaya yoketaivaa na kiaa kookieema
kiee kiaunoo. Ii mmoori ivaa Udaanga Yisuu Kirisiiva ni miravai.
25 Na makemakee ngii tasipama variaa suaivaki Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaara ngii kiaa kookieema ngii giaa ngii miravai.
Aanna makee vaa na rikiaunoo. Na itaama ngii kiaa kookieema ngii

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

giaa ngii miaa mmuakiaaya fai ngia hama kava ni tinniivaa taaravai.
26 Ivaaraina aa suai aavaki na yaagueeqama ngii giaa ngii miee kiaunoo:
Fai ngiiikidiri gioonna kiaapu voovoono na kiaa kuaivaa hama rikioo
hama ausa hanigieerama kino kuaivo fai hama niiki vainaravaivee,
kiaunoo. 27 Hama na vo kuavai hatairama kiee Anutuuqo ngiiiyara uu
mmoori eyommaavai vaa na kooyaa ngii giaa ngii miaivaara na itaa kua
kiaunoo. 28 Ngiengieenoo ngiingiiiyara tuqinnama haitatuukiatee. Puara
sipisiipara haitatuurayaama Mmannasa Yoketaivoono gioonna kiaapu
vooya haitatuukiateera ngii tuuyaraatama tuqinnama haitatuukiatee.
Anutuuqaa gioonna kiaapuuya vaa ari Mmaapuuvaa kiauvaadiri
yookaama kioo viteeraiyaraatama haitatuukiatee. 29 Vaa na rikiauvai.
Fai mmararaa avaikaraiya puara sipisiipaiya nuuna kiaa aakiaivaki
nnida iya gutuaani raubiriikiaaneema na ngii pikiee vinai vaidiiya ngii
nuuna aakiaivaki nnida maisa mmooriiyauvaa ngii iikiaaravai. 30 Mo fai
ngiiikidiri vaidi vooyaano vaa ausa hanigieera vooya unnakua unnakua
kiaa kuaiyauvaa haubayama tikiai fai iya nnaagiai kuaaravai. 31 Ivaaraida
tuqinnama haitatuukiatee. Na taaravooma nuanu heenagieena
ikiannagisanna hama na pikieeraina na rateera boo tiraivaa tasipama
yamaa kua yamaa kua tiee variee mmuaavai mmuaavai kuaiyauvaa ngii
giaa ngii miauyauvaa sa taunnuatee.

32 Aanna makee Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata
utuuvaara na innaata ngiiiyara yamaa kua yamaa kua tiee kiaunoo:
A iya puaisa utuanee, kiaunoo. Ivoono aikiooma ngii utinanai ngia
yaagueeqama varia rada vidada koovayaida varikio kua yoketaivaa
ariiniee tii gioonna kiaapuuya kiaa mminaraivaa fai ngiiita ngii
giaa ngii minaravai. 33 Na ngii tasipama variaa suaivaki sikau goora
sirivuaiyauvaannee uyira rairaiyauvaa taaduu hama ni varaatairavai.
34 Vaa ngiengieenoo taavai. Na nini yaakuuvakidiri mmoori
vareenana niniiniaata ni tasipama nuairaiyaniaatama tiisi hameetau
mminnaiyauvaa vareeravai. 35 Na mmuakiaa mmoori iikiaiyauvunudiri
ngii vitaama kiee kiaanoo: Ta itaama mmooriiyauvaa yaagueeqama kiada
iidada gioonna kiaapu muaraagama variaiyaraatama mmooriiyauvaa
iikiai iyaatama yoketaama variatee. Na itaa kua kiaa kiee Udaanga Yisuu
Kirisiiva tuu kuaivaara yaata utuee tiravai. Ivo tunoo: Vaidi voovoono
mminnaiyauvaa kati vakiaa seenaiya mmikio too kaayauma inna ausaivo
yoketainoo. Vaidi voovoono mminnaiyauvaa ariiniee kiaa varaikio
kiisama inna ausaivo yoketainoo. Mminnaiyauvaa kati vakiaa seenaiya
mmira aataruuvoono mminnaiyauvaa ariiniee kiaa vareera aataruuvaa
yaataraivaivee. Yisuuva itaa kua tiravaivee.

36 Pauruuso itaa kua kiaa taika kioo iya tasipama toorivu yau haroo
yaaku vareeravai. 37 Yaaku vara taika kiooduu mmuakiaaya kaayauma
innara ratada varida inna varau utu kiada vaida inna mmooteeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

38 Ivo vaa iya tunoo: Fai ngia hama kava ni tinniivaa taaravaivee,
tuuvaara kaayauma iya ausaiyauvo mmuaarareeravai. Mmuaararooduu
iya inna vitada siipaivakira viravai.

Pauruuso Yerusareema viravai

21 1 Iya Pauruusaa vitada oro ivau kiooduu teeda ta iyara boo ikiee
kiaa kiada ta iya pikiada siipaivaki karada safuuma vidada
yoosinna Kosoo yaatarada vakiaannaiya patauduu vidada yoosinna
Rotoo yaatarada vidada yoosinna Pataraivaki siipaivakidiri reemi rada
2 nuaidada taannaduu siipa voovai mmata Ponikii kuanara uuduu teeda
teeta ivaki karada viravai. 3 Vidada taannaduu mmata Kuporoo ti vainima
vauduu teeda inna saigiataadiri vidada mmata Suriaa viravai. Ivaki vau
yoosinna voovai nnutuuvo Turu ivaki siipaivaki vau hoonahaanaiyauvaa
ivau yapaara uuduu ta ivakidiri reemi rada 4 nuaidada taannaduu vaa
ausa hanigieera gioonna kiaapu vooya ivaki ti teeda vauduu ta iya
tasipama mmuaa Sudaaqavai ivaki variravai. Variaannaduu Mmannasa
Yoketaivo iya kiaa mmuu kuaivaa Pauruusaa kiaa mmida tunoo: Sa
Yerusareema kuanee, 5 tuduaata ta iya tasipama variaanna suaivo
taikooduu iya pikiada kuaara iikiaannaduu iya mmuakiaa ngiari nnaata
nnaakaraiyaatama ti sunada yoosinnaivakidiri nnoori siriivau viravai. Ta
oro dida vaida toorivu yau harada yaaku vareeravai. 6 Yaaku vara taika
kiada titiiyara titiiyara boo kiaa kiada ta iya pikiada siipaivaki karada
variaannaduu iya ngiari nnauyauvakira viravai.

7 Vuduu ta Turudiri pikiada vidada yoosinna Potoromai siipaivakidiri
reemi rada taannaduu vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu vooya ti
teeda ti sunada vuduu oro iya nnauyauvaki mmuaa heena 8 vakiaannaiya
patauduu iya pikiada vidada oro yoosinna Kaisariaa varida taannaduu
vaidi voovai Anutuuqaa mmayaaya tiraivaa nnutuuvo Piriipo ti too
vauduu ta inna tasipama inna nnauvaki variravai. Ivoono nnaaru
Yerusareema varuduu gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmoori varoo vaidi
yaaku saivai sainaidiri taaravaitana mmatau suaivaki inna tasipama
mmataama kieeravai. 9 Ivo numa yoosinna Kaisariaa varuduu ari
raunnaapu taarama taarama hama vaati varooya inna tasipama varida
Anutuuqo iya kiaa mmuu kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai.

10 Kiaa mmuuya varuduu teeta iya tasipama variaannaduu kaayau
suaiyauvo taika kiooduu forofetaa vaidi voovai nnutuuvo Akapaava
Yutayaivakidiri nniravai. 11 Numa ti tasipama varioo Pauruusaa vausaivaa
vara kioo ari yuku yaakuuyauvaa ranaa rau kioo iya kiaa mmioo tunoo:
Mmannasa Yoketaivoono aa kua aavaa tinoo: Aa vausa aavaa nakaaraivo
fai Yerusareema vinai fai vaidi Yutayaiya inna yuku yaakuuyauvunu
ataama ranaa rau kiada ngiari voopinnaiya mmiaaravaivee, tiivai.
12 Ivo itaa kua tuduu rikiada teetaata mmuakiaa gioonna kiaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ivakinnaiyaatama yaagueeqama Pauruusaa kiaannanoo: Sa Yerusareema
kuanee, 13 kiaannaduu rikioo ivo ti kuaivaa sai tunoo: Ngia aaniira
ratada variaannee? Na ngii tauko kaayauma ni ausaivo mmuaararainoo.
Fai na Yerusareema vinai iya ni ranaa rammuaara iikiai fai na hama
aatuunaravai. Iya tikiai fai na Udaanga Yisuu Kirisiinnara putinaraivo
inna aikioovee, 14 tuduu rikiada ta hama inna kuaivaa hatokeeraida
pikiada innara kiaannanoo: Inna aikioo, kii ti Udaanga Anutuuqaa yaata
utiraivaugiataama iikiaivee, tiravai.
15 Ta Pauruusaa tasipama nuairaiya ivakinnaaya tasipama variaanna
suaivo taika kiooduu teeda ta titi mminnaiyauvaa teeraida Yerusareema
viravai. 16 Kuaannaduu vaa ausa hanigioo gioonna kiaapu vooya
Kaisariaa varuuya ti tasipama vida vaidi ta inna nnauvaki variaaraivaa
nnutuuvo Manasaava Yerusareema varuuvaa nnauvakira ti vitada
viravai. Ivo Kuporoo diaa vaidivai. Vaa ivo tauraa Yisuunnara
kutaavaivee tiravai.

Pauruuso Yakoopaata kua tiravai

17 Ta Yerusareema kuaanna suaivaki vaa ausa hanigieera vaidiiya ti
teeda tiiyara kaayauma yoketairavai. 18 Tiiyara yoketauduu vakiaannaiya
patauduu ta Pauruusaa tasipama Yakoopaasi kuaannaduu vaa ausa
hanigioo kieetaiya ivaki inna tasipama variravai. 19 Varuduu Pauruuso
iyasi vioo iyara kiaa kioo Anutuuqo inna mmuu mmooriivaa ivo ngiari
voopinnaiyasi nuainno varioo vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki uu
mmayaayaiyauvaa iya kiaa mmiravai.
20 Ivo itaama iya kiaa mmi taika kiooduu rikiada iya Anutuuqaara
kua yoketaivaa tiravai. Kiaa kiada Pauruusaa tunoo: Ti seena-o,
vaa a taannavai. Aavaki kaayakaayau ari vookarau gioonna kiaapu
Yutayaiya vaa Yisuunnara kutaavaivee tida Anutuuqaa mmaanna tuu
aataruuvaa hama pikiaavai. Yaagueeqama iikiaavai. 21 Vaidi vooya vaa
iya kiaa mmida tunoo: Pauruuso ngiari voopinnaiya yoosinnaiyauvaki
nuainno varioo Yutayaa gioonna kiaapu iyauvaki variaiya tinoo:
Musiiva mmaanna tuu kuaivaa pikiada sa ngiingii nnaakaraiya
mmammaiyauvaa hatokaatee. Sa Yutayaiya aataruuyauvaa iikiatee.
A itaa kua kiannaivaara vaidi vooyaano tiravai. 22 Aavaki variaiya
a ngiannaivaara iya rikikio hama iya nnannataivaannee? Vara iya
nnannataivaannee? Iya nnannateenai fai ta dataakiaarannee? 23 Inna
aikioo, ta i kiaa i mmiaara kuaivaa iikianee. Aavaki variaa vaidi taarama
taaramada mmaanna tuu kuaivaa vaa hatokoovaara Anutuuqaata kua
kiaa teerama kioo kua kutaivaa tida irisaivaa iida variaanoo. 24 Eenoo
viee iyaata vitee oro mmaanna tuu kuaivaa hatokoovaara irisai iira
aataruuvaa iima kiada idaaraatama eenoo sikaunnaadiri yookaama
kinai teeda fai iya ngiari kieeta yausiiyauvaa yumukuaaravee. A itaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taika kinai fai mmuakiaaya i teeda kiaara: Nnaaru iya innara tuu kuaivo
unnakuavaivee. Ivo Anutuuqaa mmaanna tuu kua aataruuvaa ariinoo
iinoo, kiaaravee. 25 Mo ngiari voopinnaiya vaa Yisuunnara kutaavaivee
tiraiyara teenoo yaata utida iyani yanaa voovai fafaara reeda ta kua
yeena rau kiaanna kuaivaa nnaasu iikiateera kiaa mmiravai. Ta iya
kiaa mmida kiaannanoo: Unnakua anutuuyauvaa mmiaa haipa yeenna
fayaiyauvaa sa nnaatee. Sa fayai kiauyauvaa nnaatee. Sa fayaiyauvaa
nnuunaiyauvaki hadauma utuaavo putiiyauvaa nnaatee. Sa sabi nuaira
aataruuvaa iikiatee, tiravai.
26 Iya itaa kua tuduu vauvo patauduu Pauruuso iya tuu kuaivaa iinno
vaidi taarama taaramada vitoo mmaanna tuu kuaivaa hatokoovaara
irisai iira aataruuvaa iya tasipama iiravai. Iima taika kioo nuunaira nnau
pinaivaki vioo mmaanna tuu kuaivaa hatokoovaara irisai iira aataruuvaa
iikiaa suaivo taika kinai iya puaraiyauvaa mmuaavai mmuaavai varada
kati Anutuuqaara hudaaraivaara kieeta vaidiiya kiaa mmiravai.

Nuunaira nnau pinaivaki iya Pauruusaa utiravai

27 Pauruuso vaidiiya mmaanna tuu kuaivaa hatokoovaara irisai
iira aataruuvaa uu suaivo yaaku saivai karasaidiri taarama kiisama
taikaanara uuduu vaidi Yutayaa vooya Asiaa mmataivakidiri nnuuya
nuunaira nnau pinaivaki Pauruusaa teeravai. Teeda gioonna kiaapu ivaki
nuunauya sabi kua sabi kua ruairata ruairata tida inna utu kiada vaida
28 pinaama aayanna reeda tunoo: Vaidi Isarairaayaso, numa ti tasipama
iikiatee. Aa vaidi aavo vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuainno varioo
ta gioonna kiaapu Isarairaiya tiiyaraatama Anutuuqaa mmaanna tuu
kuaivaaraata aa nnau aavaaraatama maisa kua tioo ooqoo tiivai. Aanna
makee ivo ngiari voopinnaiya ti nuunaira nnau pinaa aavaki vitoo
nnikio nnau yoketaa tuanaivo maisainoo, tiravai. 29 Epesiisaa vaidiivaa
nnutuuvo Toropimo tauraa kati Pauruusaa tasipama yoosinnaivaki
nuauvaa iya teeda yaata utida tunoo: Pauruuso inna vitoo nuunaira nnau
pinaivaki viravaivee, kiaa yaata utuuvaara iya itaa kua tiravai.
30 Mmuakiaa gioonna kiaapu yoosinnaivaki varuuyaata iyaatama
sabi kua sabi kua ruairata ruairata tida mmuaavaugiataama seenada
vida Pauruusaa utu kiada vaida inna utu raririima rada nuunaira nnau
mmaanaivau viravai. Mmaanaivau vuu saivaata vooyaano sipuuvaa
makee tuduu rau kieeravai. 31 Rau kiooduu iya Pauruusaa ruputuaara
uuduu rikioo Roomaa rapira vaidiiya kieetaivo mmuakiaa gioonna
kiaapu Yerusareemaiya sabi kua sabi kua ruairata ruairata tuuvaa
rikioo 32 akiairaama ari rapira vaidiiyaata iyara haitatuuraiyaatama
vitoo seenoo gioonna kiaapuuyasi viravai. Vuduu gioonna kiaapuuya
innaatama rapira vaidiiyaatama teeda Pauruusaa ripiida ruputuuvaa
pikieeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

33 Pikiooduu kieeta vaidiivo Pauruusaa vainiivau dioo vainno ari rapira
vaidiiya tuduu iya yaagueeqa yeena taaravaitana varada inna ranaa rau
kiooduu kieeta vaidiivo Pauruusaara gioonna kiaapuuya yaparainno
tunoo: Aanna gioononnee? Ivo dee mmoori maisavai iivainnee? 34 tuduu
rikiada vooyaano nuunaida ngiari vo kuavai puaisakama aayanna reeda
tuduu vooyaano ngiari vo kuavai tiravai. Iya puaisakama sabi kua
sabi kua ruairata ruairata tuuvaara kieeta vaidiivo hama Pauruuso uu
kua oyaivaara arinaima rikieerama kioo ari rapira vaidiiya tuduu iya
Pauruusaa vitada rapira vaidiiya nnauvakira viravai. 35 Vida iriivaa rooru
kioovau kuaara uuduu gioonna kiaapuuya ututuuma kiada tukikaakama
kiada inna ruputu kiaara uuvaara rapira vaidiiya inna taina raida ngiari
nnauvakira viravai. 36 Vuduu mmuakiaa gioonna kiaapu inna vata rada
vuuya puaisakama aayanna reeda varida tunoo: Ruputu kikio putuaivee,
tiravai.

Pauruusaa kua pinaaki yapooduu irisai kuaivaa tiravai

37 Tida varuduu rapira vaidiiya Pauruusaa vitada ngiari rapira
nnauvaki kuaaree kiaa uuduu Pauruuso iya kieeta vaidiivaa tunoo: Na
aita kua kiaunnee? tuduu rikioo kieeta vaidiivo inna sai tunoo: Mo a
Ereengaa kua kiannakuannee? 38 Hama a Iyiipaa vaidikuannee? Vo
suai vaidi Iyiipa voovoono kaayau gioonna kiaapu (4000) kua tuduu iya
Roomaa kieetaivaara nnannatooduu iya kaayau rapira yau suruuyauvaa
utuuvaara iya vitoo koo mmuyai gaanga yoosinnaivaki viravai. Aanna a
ii vaidiikuannee? 39 tuduu rikioo Pauruuso inna sai tunoo: Hameetavee.
Na Yutayaa vaidivai. Ni noova Kirikiaa mmataivau vau yoosinna
Tarasaadiri ni mmateeravai. Na yoosinna pinaivakidiri ngiauvai. A tinai
fai na gioonna kiaapuuyaatama kua tinarannee? 40 tuduu rikioo ee-oo
tuduu Pauruuso iriivaa rooru kioovau dioo vainno gioonna kiaapuuya
kua pikiaateeraivaara ari yaakuuvaitanaadiri ruvuaatauduu iya kua
pikiooduu ivo ngiari kua Eporaivakidiri iya kiaa mmioo tunoo:

22 1 Vaidi ni gata vayaa ni koo vayaiyaso, kua pinaivaa niiki
yapaivaa irisaivaa na kua tinai ngia rikiaatee, 2 kiaa kioo ngiari
kua tuanaa Eporaivakidiri tuduu rikiooduu yoketauduu hama kua tiraida
kua seemuaa varuduu Pauruuso kava iya tunoo:

3 Na Yutayaa vaidivai. Ni noova mmata Kirikiaa vau yoosinna
Tarasaadiri ni mmateeravai. Na ivaki pikiee numa aa Yerusareema
aavaki hara kiee varieenana vaidi nnoonna Kamarieeraasi kuaaduu ivo ni
vitairavai. Vitainno ti rubuungainna mmaanna tuu kuaivaa yaagueeqama
ni giaa ni muduu na aanna makee ngia variaiya ngii roosiima
Anutuuqaara yaagueeqaina inna kuaivaa rikiee puaisakama utiravai.
4 Utuee gioonna kiaapu Yisuunna aataruuvau nuauya mmoori maisaivaa
iya mmiee iya ruputinara iiravai. Ruputinara iina variee gioonnaiyaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidiiyaatama utu raririina oovi nnauvaki yapeeravai. 5 Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidi kieetaivoota kua yeena raira vaidiiyaatama aa
na ataa kua kiau aavaara kutaavaivee kiaavai. Ngia oro iya yaparaida
rikikiai fai iya kutaavaivee kiaaravee. Nnaaru iya yanaiyauvaa ngiari
seena vaidi Yutayaa vooya Damasakuusa varuuyani ni mida ni titooduu
na varee viee gioonna kiaapuuya utu raririima kiee yeenaivaadiri ranaa
rau kiee iya vitee kava vara ranee numa Yerusareema yapa kinai iya
ruputuateeraivaara na viravai.

Pauruuso ari hanigioo karaasavai varuu kuaivaa iya kiaa mmiravai
(Aposoroo 9:1-19; 26:12-18)

6 Na viee viee yoosinna Damasakuusa vainima kuaaduu ikianna
tammaa tuanaa ngiau aapuuvakidiri mmeekia ari vookarauvo niiyaa
ruvuaahooduu 7 na viee varee mmataivau vaina rikiaaduu Yisuuva niita
kua tioo tunoo: Sauruuso, e aaniira maisa mmooriivaa ni iinarainna
iikiannannee? 8 tuduu rikiee na sai inna yaparaina kiaanoo: Udaanga-o,
a gioonoonna kiannannee? kiaaduu rikioo ivo ni kuaivaa sai tunoo: Na
Nasareetaa vaidi Yisuuvaano aita kua kiaunoo. A mmoori maisaivaa
ni iinarainna iikiannanoo, 9 tuduu rikiada vaidiiya ni tasipama
vuuya mmeekiaivaa nnaasu teeda ivo niita kua tuu kuaivaata inna
nnuunaivaatama hama arinaima rikieeravai. 10 Hama rikiooduu
na yaparaina kiaanoo: Udaanga-o, na dee mmoorivai iikiaunnee?
kiaaduu rikioo ivo ni sai tunoo: Diitee oro yoosinna Damasakuusa
varianee. Ivaki a varinai na nene yaata utuauvaugiataama i mminara
mmoori mmuakiaayauvai vaidi voovai kiaa mmino too ivoono fai i
kiaa i mminaravee, 11 tuduu rikioo mmeekia ari vookarauvo niiyaa
ruvuaahoovaara ni avuuvo upisuuduu ni tasipama vuuyaano ni
yaakuuvaudiri utida ni vitada Damasakuusa viravai.
12 Vaidi voovai nnutuuvo Ananiaaso Anutuuqaara yaagueeqaira
vaidivai varioo ti mmaanna tuu kuaivaa uuduu vaidi Yutayaa
Damasakuusa varuuya innara yoketaa vaidivaivee tiravai. 13 Tuu vaidi
ivoono niisi ngioo ni vainima dioo vainno ni tunoo: Sauruuso, ni seena-o,
kava ai avuuvaa taanee, tuduu tuu saivaata ni avuuvaa kava tuqinnama
tee reeri inna taaduu 14 ivo ni tunoo: Ti rubuungainna Anutuuqo vaa i
mmataama kiaivai. A inna yaata utira kuaivaa tee rikiee inna mmoori
vareera Vaidi Safuuma Variraivaa tee inna kua tuanaivaa rikiaannaivaara
i mmataama kiaivai. 15 Fai a inna mmayaayaivaa mmuakiaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmiee a taanna rikiaannaivaaraatama fai iya kiaa
mminaravee. 16 Aanna makee aaniira a faannainna variannannee? Diitee
nnooriivaa varaanee. Nnooriivaa varee inna nnutuuvaa tino rikioo
Anutuuqo i mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee, tuduu
rikiee na iiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pauruuso ngiari voopinnaa gioonna kiaapuuyasi viravai

17 Na kava vara ranee numa Yerusareema variee oro nuunaira nnau
pinaivaki variee yaaku varee variaaduu ni tinni avuuvo hanigiooduu ari
vookarauvaa taaduu 18 Udaanga Yisuu Kirisiiva ni too vainno ni tunoo:
Makee tinai diitee kuanee. Gioonna kiaapu aavaki variaiya a niiyara tinai
rikiada hama rikiaaraivaara diitee Yerusareema pikiee vo yoosinnavaki
kuanee, 19 tuduu rikiee na sai kiaanoo: Udaanga-o, vaa aavakinnaiya na
iikiauvaa teeda rikiaavai. Nnaaru iya nuunaira nnauyauvaki mmuakiaaya
aiyara kutaavaivee tuuya na utu raririima mmaanai kiee iya ripiiravai.
20 Iya aiyara kua tira vaidi Sitipaanaa ruputuduu putuu suaivaki na inna
ruputuu vaidiiya uyira raira varaayaa uyuuyauvaa utu kiee diee vaina ee-
oo kiaaduu iya inna ruputuduu putiravaivee. Na itaa kiaivaa rikiadaata
fai iya ni kuaivaa rikiaaravee, 21 kiaaduu rikioo Udaangaivo ni tunoo:
Kuanee. Na i titanai ngieera ngiari voopi variaa gioonna kiaapuuyasi
kuanee, tiravaivee.
22 Pauruuso itaa kua tuduu iya rikiaatauduu rikiadada aa nnaagiai
aavaa ivo tuu kuaivaara iya nnannatooduu pinaa kua tida tunoo: Vitada
kuatee. Ruputu kikio putuaivee. Sa itai vaidi ivo mmatayaa ti tasipama
variaivee, 23 kiaa kiada iya nnannatoovaara iya puaisakama aayanna
reeda ngiari uyira raira varaayaa uyuuyauvaa rabara kiada panupanuuda
kufukuufaiyauvaa habara ngiauvau reera kagaari kagaariida variravai.
24 Kagaari kagaariida varuduu Roomaa rapira kieetaivo ari
ngiaammuauya tuduu inna vitada ngiari nnauvakira viravai. Vida
ngiari nnauvaki yapa kiooduu iya kieetaivo iya tunoo: Inna ripiikio
Yutayaiya innara pinaa kua kiaa oyaivaa ariinoo tinai ta rikiaaravee,
25 tuduu yeenaivaadiri inna ranaa rau kiada ripiikiaara uuduu Pauruuso
rapira vaidi kieeta voovai ivaki duuvaa tunoo: Ngia vaidi voovoono
Roomaa yanaivaa utiivaa ripiikiaavainnee? Ngia vaidiiya hama kua
pinaaki yapeeraida sabi ripiikiaavainnee? Ngia iikiaa mmoori aataruuvo
itaivainnee? 26 tuduu rikioo ii vaidi ivo ari kieeta tuanaivaasi vioo
tunoo: E aaniivai iinarainna iikiannannee? Aa vaidi aavo Roomaa
yanaivaa varai vaidivaivee, 27 tuduu rikioo kieeta vaidiivo Pauruusaasi
vioo inna yaparainno tunoo: Ni giaa ni mianee. A kutaa Roomaa
yanaivaa varaanna vaidikuannee? tuduu rikioo inna sai tunoo: Kutaa na
varauvaivee, 28 tuduu rikioo kieeta vaidiivo tunoo: Na pinaa sikauyauvaa
kagaari kiee Roomaa yanaivaa varauvaivee, tuduu rikioo Pauruuso
tunoo: Ni napoovaano Roomaa yanaivaa varoovoono ni mmata kiooduu
na variee yanaivaa varaivaara na Roomaa vaidivai variauvai. Na ivaa
varauvaara aanna i yaatarauvaivee, 29 tuduu rikiada ivo itaa kua tuu
saivaata vaidiiya inna ututuuma kiada inna yaparaida ripiikiaara uuya
hayida oro ngieerayaa diravai. Duduu kieeta vaidiivootama aatuuravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pauruuso Roomaa vaidivai vaa iya yeenaivaadiri inna ranaa rau
kioovaara kieeta vaidiivootama aatuuravai.

Pauruuso kua yeena raira vaidiiya avuuyauvunu diravai

30 Vauya patauduu kieeta vaidiivo Yutayaiya Pauruusaa kua pinaana
yapoo kua oyaivaa rikiaanaraivaara ari ngiaammuauya tuduu iya
Pauruusaa ranaa rau kioo yeenaiyauvaa rukuasaa kiooduu Anutuuqaara
kati puara hudeera kieetaiyaata kua yeena raira vaidiiyaatama tuduu
nuunauduu Pauruusaa vitoo tuma iya avuuyauvunu kiooduu dioo
vairavai.

23 1 Pauruuso dioo vainno kua yeena raira vaidiiya too
nnaasu vainno iya tunoo: Ni seenayaso, na yaata utuee na
mmannammannama kiee Anutuuqaa avuuvau yoketaama nnaasu varia
ree ngiee ngiee aanna makee homo na yoketaama variauvaivee, 2 tuduu
rikioo vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaivaa nnutuuvo
Ananiaaso vaidiiya Pauruusaa vainima dida vauya inna kuasiivaa
rutuukiateera tuduu 3 rikioo Pauruuso inna tunoo: Fai Anutuuqo sai i
ruputinaravaivee. A sikau hanikia maisaivau poosa nnoori yoketaivaa
siikakiaivaa roosiikiannakuavee. I aakiaivaki maisainoo. A variee
Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara kua pinaivaki ni yapa kiaannanoo.
Mo vaidiiya ni ruputuateeraivaara a tiee Anutuuqaa mmaanna tuu
kuaivaa hatokaannanoo, 4 tuduu rikiada vaidiiya inna vainima dida
vauya Pauruusaa tunoo: Mo a Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta
tuanaivaa maisa kua kiannanoo, 5 tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Ni
seenayaso, ivo Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta tuanaavai variivaa
hama na tee rikiauvai. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno ivaara tinoo: Sa
ai seenaiya kieeta vaidiivaara kua maisaivaa kianee, tiivaivee.

6 Pauruuso itaa kua kiaa kioo kua yeena raira vaidiiya arinaima
tooduu vooya Satuukaiya varuduu vooya Farisaiya variravai. Varuduu
ivo pinaama iya tunoo: Ni seenayaso, na Farisai vaidivai. Ni kookiaiya
Farisai vaidiya mmaapuvai na variaunoo. Anutuuqo tinai vaidi
putuaiya kava diitaaraivaara na yaagueeqama kiauvaara aanna makee
vaidiiya kua pinaivaki ni yapaanoo, 7 tuduu tuu saivaata Farisaiyaata
Satuukaiyaatama ngiariiyara ngiariiyara airi kua airi kua tida vooyaano
ngiari voovaugiataama yaata utuduu vooyaano ngiari voovaugiataama
yaata utiravai. 8 Satuukai vaidiiya makemakee tunoo: Anutuuqo
tinai putuaiya hama kava diitaaravee, kiaa kiada vo kuavai keenaa
tunoo: Hama mmannasaiyaata aangeraiyaatama variaanoo, tuduu
makemakee Farisaiyaano tunoo: Fai putuaiya kava diitaaravee, kiaa
kiada aangeraiyaraata mmannasaiyaaraatama tunoo: Variaanoo, tiravai.
9 Ivaara iya sabi kua sabi kua ruairata ruairata tuduu Farisaiyakidiri
vooya kua mmaanna kiaa mmiraiya dida vaida yaagueeqama tunoo: Ta

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taunnano aa vaidi aavo hama koonnama varinoo. Mmannasaivonnee
aangeraivo innaata kua tiivo mo inna dataivainnee? 10 kiaa kiada iya
pinaama buaaru tida varuduu Pauruusaa utu ratokakiaara uuvaara rapira
vaidiiya kieetaivo yaata utuoo aatuunno ari rapira ngiaammuauya tuduu
vida gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri Pauruusaa utu raririima
rada ngiari nnauvaki yapeeravai.
11 Yapa kiooduu heenaki Udaanga Yisuu Kirisiiva Pauruusaa vainima
duoo vainno inna tunoo: Yaagueeqama varianee. Vaa a aavakinnaa
gioonna kiaapu Yerusareemaiya niiyara yaagueeqama kiaa mmiannavai.
Fai a viee mmuaikaraama yoosinna Rooma ivaki variaiya kiaa
mminaravaivee, tiravai.

Vaidiiya Pauruusaa mmaara kua yeena rairavai

12 Patauduu vaidi Yutayaiya nuunaida Pauruusaa mmaara kuaivaa
tida kua kutaivaa tasipama kua kiaa teerama kieeravai. Hama iya
yeenna nnooriivaa nneerama kiada Pauruusaa ruputu kiada nnaagiai
yeenna nnoori nnaara kuaivaa kua kutaivaa tasipama tiravai. 13 Vaidi
itaa kua tuuya taara vaidi yuku yaaku taika kiooyaano (40) nuunaida
kua kutaivaa tasipama tiravai. 14 Kua kutaivaa tida Anutuuqaara kati
puara hudeera vaidi kieetaiyaata vaidi yokovaiyaatama vida tunoo: Ta
nuunaida hama yeenna nnooriivaa nneerama kiada Pauruusaa ruputu
kiada nnaagiai yeenna nnoori nnaara kuaivaa yaagueeqama kutaavaivee
kiaunnavai. 15 Ngieenoo kua yeena raira vaidi kieetaiyaata Roomaa rapira
kieetaivaatama unnakua tida kiatee: Pauruusaa vitee tiisi nninai ta inna
yaparaida kua oyaivaa tuqinnama rikiaaravee, tikiai vitada vainima
nnikiai ta inna ruputuaaravaivee, tiravai.
16 Iya itaa kua tuduu rikioo Pauruusaa nnaudiivo iya kua kutaavai tuu
kuaivaa rikioo vioo vioo rapira vaidiiya nnauvaki oro Pauruusaa kiaa
mmiravai. 17 Kiaa mmuduu rikioo Pauruuso kieeta vaidi voovai aayanna
tuduu innasi nnuduu rikioo inna tunoo: Aa ngiaammuau aavaa vitee
kieeta tuanaivaasi kuanee. Vino iva kua voovai inna kiaa mminaravaivee,
18 tuduu rikioo kieeta vaidiivo inna vitoo kieeta tuanaivaasi vioo inna
tunoo: Oovi nnauvaki varii vaidi Pauruuso niiyara tikiai na numa
rikiauko tinoo: Aa ngiaammuau aavaa vitee kieeta vaidiivaasi kuanee.
Vino iva kua voovai inna kiaa mminaravaivee, tikiai rikiee na inna vitee
aisi ngiaunoo, 19 tuduu rikioo kieeta vaidi tuanaivo ngiaammuauvaa
yaakuuvau utuoo inna vitoo ngieera voovau vioo inna yaparainno
tunoo: A aanii kuavai ni giaa ni minarainna kiannannee? 20 tuduu rikioo
inna sai tunoo: Yutayaa vaidiiya turau i yaparakiaaraivaara vaa kua
kutaa yeena rau kiaavai. Fai iya turau unnakua tida i yaparaida kiaara:
Pauruusaa vitee tiisi nninai ta inna yaparaida kua oyaivaa tuqinnama
rikiaaravee, kiaaravai. 21 Ai yaatu sa iya kuaivaa rikiaanee. Taara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidi yuku yaaku taika kiaiya (40) haumaki varida Pauruusaa mmaara
faannaida variaivaara sa iya kuaivaa rikiaanee. Iya yeenna nnooriivaa
hama nneeraida Pauruusaa ruputu kiada nnaagiai yeenna nnoori
nnaaraivaara ngiari kua kutaivaa kiaavai. Vaa iya teerama kiada a ee-oo
kianeera faannaida variaavaivee, 22 tuduu rikioo kieeta vaidiivo inna
tunoo: A ni giaa ni mianna aavaara sa vaidi voovai kianee: Na inna kiaa
mmiauvaivee, kianee, kiaa kioo inna titooduu viravai.

Rusiiva Pauruusaa titooduu mmata kieeta Perekiinnasi viravai

23 Vuduu kieeta tuanaivoono rapira vaidiiya kieetaivaitana aayanna
rooduu innasi nnuduu ivaitana tunoo: Rapira vaidi kaayau (200) tida
puara hoosayaa kareera vaidi vooya (70) tida mmataa utira vaidi kaayau
(200) tikiai iya heenaki yoosinna Kaisariaa kuatee. 24 Puara hoosa
vooyauvai Pauruuso kuanaraivaara teeraida safuuma inna vitada mmata
kieetaivaa nnutuuvo Perekiinnasi kuatee, 25 kiaa kioo kieeta vaidiivaa
Perekiinnani yanaivaa fafaara roo tunoo:
26 Na Karautii Rusiivaano a ti kieeta vaidi yoketaivaa Perekiinna na
aini aa yanaa aavaa fafaara raunoo. A yoketaamainna variannannee?
27 Vaidi Yutayaiya aa vaidi aavaa utu kiada vaida inna ruputuduu
putinara uuduu na rikiaaduu ivo Roomaa yanaivaa varai vaidivai
varuuvaara na nini rapira vaidiiyaata viee inna vitee inna yoketaama
yapa kieeravai. 28 Yapa kiee kua pinaivaki inna yapa kioovaa na
rikiaanaree kiaa inna vitee ngiari kua yeena raira vaidiiyasi viravai.
29 Viee rikiaaduu iya ngiari kua mmaanna tuu kuaivaara yaata utida kua
pinaivaa innaki yapeeravai. Yapoovaara na yaata utuee kiaanoo: Ivo dee
mmoori maisavai iiravaara ta oovi nnauvaki inna yapaarannee? Vara
ta inna ruputikio putinarannee? kiaa kiee rikiaaduu hama ivo mmoori
maisa voovai uuvootairavai. 30 Ngiaammuauvo ni giaa ni muu kuaivaa
na rikiaaduu iya inna mmaara kua kiaa yeena rau kieeravai. Na rikiee
akiairauduu inna titaaduu aisi viravai. Vuduu na kua pinaivaki inna
yapa kieera vaidiiya kiaanoo: Perekiinnasi vida kua pinaivaki Pauruusaa
yapaatee, tiravaivee. Karautii Rusiiva yanaivaa fafaara roo itaa kua
tiravai.
31 Fafaara rooduu rikiada rapira vaidiiya ivo iya kiaa
mmuuvaugiataama iida heenaki Pauruusaa vitada vidada yoosinna
Adipatirii yapa kiada 32 vauya patauduu yukuyaa nuaira rapira vaidiiya
kava vara ranada ngiari nnauvakira nnuduu hoosayaa nuairaiya
Pauruusaa vitada 33 yoosinna Kaisariaa ivaki vida mmatayaa reemi rada
Karautii Rusiiva roo yanaivaa vaidi kieetaivaa mmida Pauruusaa vitada
inna mmiravai. 34 Mmuduu too yanaivaa yaarummua kioo Pauruusaa
tunoo: Dee mmatavakidiri a ngiannannee? tuduu rikioo Pauruuso tunoo:
Kirikiaa mmataivakidiri ni noova ni mmateeravaivee, 35 tuduu rikioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Perekiiva tunoo: Kua pinaivaa aiki yapa kieera vaidiiya nnikiai rikiee
fai na i kuaivaa rikiaanaravaivee, kiaa kioo tuduu ari ngiaammuauya
Pauruusaa vitada Herootaa nnau pinaivaki yapa kiooduu vooya innara
haitatuuravai.

Yutayaa vaidiiya kua pinaivaa Pauruusaaki yapeeravai

24 1 Yaaku sai suaivai taika kiooduu Anutuuqaara kati puara
hudeera vaidi kieetaivaa nnutuuvo Ananiaaso vaidi yokovaa
vooyaatama vaidi voovai kua mmaanna oyai arinaima rikioovaa
nnutuuvo Tereturuunnaatama vitoo Kaisariaa viravai. Oro vaidi kieeta
Perekiinna avuuvau dida vaida kua pinaivaa Pauruusaaki yapoo
kuaivaa inna kiaa mmiravai. 2 Inna kiaa mmuduu rikioo Perekiiva tuduu
Pauruuso nnuduu Tereturuuva diitoo kua pinaivaa Pauruusaaki yapoo
Perekiinna tunoo:

Ti kieeta yoketaakuavee. A tinni yoketaa vaidikua ti haitatuukiannani
hama ta vo yoosinnaiyaata rapuaunnavai. A yaata yoketaakua mmoori
yoketaivaa iinna variannano ti mmataivo yoketainoo. 3 Ta vo yoosinna
vo yoosinna variaunnaiya mmuakiaa suai a iikiannaivaara ta sirigaida
aiyara kua yoketaivaa kiaunnanoo. 4 I pirisainoora hama na hokoba
suaivaa aita kua tinaravee. Na paanna kuavai tinai a tiiyara boo tiee
ni kuaivaa rikiaanee. 5 Ta taunnano aa vaidi aavo vueennavai. Ivo
mmuakiaa yoosinnaiyauvaki nuainno varioo ari kuaivaa Yutayaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmuduu innara ooqoo tida sabi kua sabi kua
ruairata ruairata tiravai. Ivo Nasareetaa vaidiivaa aataruuvau nuairaiya
kieetaivovee. 6 Ivo ari voopinnaa vaidiivaa vitoo ti nuunaira nnau
pinaivaki yapano ti nnauvo maisainoora tida ta inna utiravai. (Utida
ti mmaanna tuu kuaivaara inna yaparakiaara uuduu 7 rapiraiya kieeta
Rusiiva tuoo pinaama ti ruputu kioo inna vitoo viravai. 8 Vitoo vioo ti
tunoo: Perekiinnasi vida kua pinaivaa Pauruusaaki yapaatee. Ivo itaa kua
tiravai.) Fai eenoo aa vaidi aavaa yaparainna rikiano mmuakiaa kuavai
ta innaki yapaunnaivo kutaavai vainaravaivee, 9 tuduu rikiada Yutayaa
vaidi ivaki varuuyaatama Tereturuuva itaa tuu kuaivaara kutaavaivee
tiravai.

Pauruuso Perekiinna avuuvau diravai

10 Tuduu vaidi kieetaivo Pauruuso kua kiaiveera kieetaivaa nnuyau
ruduu rikioo Pauruuso tunoo:

Vaa na tauvai. A kaayau nuanu aa mmata aavau variaiyara diraikuavee.
Ivaara neneenoo kua pinaivaa niiki yapa kiaa irisai kuaivaa i kiaa i mmiauko
ni yoketainoo. 11 Fai a iya yaparainai i kiaa i mmiaaravee. Na Yerusareema
Anutuuqaa ni ausa mmuduuyaivaa mminara kuaaduu yaakuuvaitana
yukukidiri taara suai nnaasu taikeeravai. 12 Ii suai ivaki vaidi Yutayaiya ni

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tooduu hama na nuunaira nnau pinaivaki kaayau kua gioonna kiaapuuyaata
tiee hama na iya nuunaira nnauyauvakiaata yoosinnaiyauvakiaatama
gioonna kiaapuuya kiaaduu sabi kua sabi kua ruairata ruairata tiravai. 13 Kua
pinaivaa makee iya niiki yapaivo inna hama oyainnaataivai. Hama fai iya
ivaa oyaivaa kooyaa i vitaakiaaravai. 14 Na aa kua aavaa kooyaa i kiaa i
mminaravee. Iya Yisuunna aataruuvaudiri unnakua kiaa haubayama iikiaa
aataru ivau na nookiauvai. Ti rubuungainna Anutuuqaa tuanaivaa na ni
ausa mmuduuyaivaa mmiauvai. Mmuakiaa kuaiyauvo Anutuuqaa mmaanna
tuu kuaivaki vaiyauvaata forofetaiya kuaivaki vaiyauvaatama na rikiee
kiaunoo: Kutaavaivee, kiauvai. 15 Aa vaidi kua pinaana ni yapa kiaa aaya
faannaida yaata utida kiaanoo: Mmuakiaa vaidi yoketaiyaata maisaiyaatama
putuaivakidiri fai Anutuuqo tinai diitaaravee. Iya itaa kua kiaa kiada yaata
utida faannakiaivaugiataama neetaata yaata utuee faannakiauvai. 16 Ivaara
na Anutuuqaa avuuvaunnaata gioonna kiaapuuya avuuyauvunuaatama
mmannammanna yoketaama iikiaukoko hama maisama variraivo ni yaatana
vaivai.

17 Na kaayau nuanu vooyauvai vo yoosinnayauvaki variee kava vara ranee
ngiee sikauyauvaa kati mmanna haipuuyani kiaiyauvaa ni seena gioonna
kiaapuuya mmiee Anutuuqaara kati puaraivaa hudaanara nniravai. 18 Na
mmaanna tuu kuaivaa hatokoovaara irisai iira aataruuvaa iima taika kiee
puaraivaa hudee variaaduu vaidi Yutayaiya nuunaira nnau pinaivaki ni
teeravai. Ni too suaivaki hama gioonna kiaapuuya ni suvuaida sabi kua
sabi kua ruairata ruairata tiravai. 19 Vaidi Yutayaiya mmata Asiaivakidiri
nnuuya nnaasu ivaki varida ni teeravai. Iya na koonnama iikiaivaa tootiri.
Iyaano numa i avuuvau kua pinaivaa niiki yapaatirivee. 20 Na kua yeena
raira vaidiiya avuuyauvunu diee vakiaa suaivaki kutaa mmoori maisaivaa
na uuvaa iya teeda kua yeena rautiri. Vaa tooya makee aavaki varida i
kiaa i mmiaatirivee. 21 Na iya avuuyauvunu diee vakiaa suaivaki mmuaa
kuavai nnaasu na aayanna ree kiaanoo: Anutuuqo tinai vaidi putuaiya kava
diitaaraivaara na kutaavaivee kiauvaara aanna makee ngia kua pinaivaa niiki
yapaanoo, tiravai. Ii na kiaa kua ivaa nnaasu fai iya i kiaa i mmiaaravaivee.

22 Pauruuso itaa kua tuduu rikioo Perekiiva vaa Yisuunna aataruuvau nuau
mmayaayaivaa arinaima rikioo iya kava kua kiaaraivaara iya ooqoo tioo
tunoo: Rapira kieeta Rusiiva nninai tee fai na ngii kuaivaa radudaanaravee,
23 kiaa kioo vaidiivo Pauruusaa haitatuuvaa tunoo: Oovi nnauvaki inna yapa
kiee kati yoketaama inna haitatuunna sa inna yuku yaakuuyauvunu yeena
rairama kiee inna seenaiya hama innasi vai mminnaiyauvaa varada numa
inna mmiaaraivaara sa ooqoo kianee, tiravai.

Pauruuso Perekiiya Durusirooya avuuvaitanau diravai

24 Vo suai voovaki Perekiiva ari nnaata Yutayaa gioonnaivaa nnutuuvo
Durusiroonna vitoo numa varioo Pauruusaara tuduu innasi ngioo Yisuu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kirisiinnara kutaavaivee tuu kuaivaa ivaitana kiaa mmuduu rikieeravai.
25 Rikiooduu Pauruuso safuuma variraivaara tioo vaidiiya ngiari
mmamma iira aataruuvaara ooqoo tiraivaara tioo Anutuuqo gioonna
kiaapuuya yaparaira suaivo nninaraivaara tuduu rikiooduu Perekiinna
aatuuduu tunoo: Aanna makee kuanee. Na yapooma teeno suai voovai
kati vainai fai na aiyara tinai ngianee, 26 kiaa kioo Pauruuso ari kati
mmaanai kuanaraivaara sikau vooyauvai inna mminaraivaara yaata
utuoo faannainno variravai. Ivo itaama yaata utuuvaara makemakee
Pauruusaara tuduu innasi nnuduu innaata kua tiravai.
27 Iya itaama iida varuduu taara nuanu taika kiooduu vaidiivaa
nnutuuvo Porikii Peseteeva kieeta vaidi Perekiinna mmaataivaa
vareeravai. Varooduu rikioo Perekiiva Yutayaa vaidiiyara mmoori
yoketaivaa iinaree kiaa Pauruusaa pikiooduu oovi nnauvaki homo
variravai.

Rooma kieetaivaasi Pauruuso na kuanaravee tiravai

25 1 Peseteeva iya kieetavai numa varuduu taaravooma suaivo
taika kiooduu ari yoosinna Kaisariaa pikioo Yerusareema
viravai. 2 Oro varuduu Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata
vaidi Yutayaiya kieetaiyaatama innasi nnida kava kua pinaivaki
Pauruusaa yapoo kuaivaa inna kiaa mmiravai. 3 Kiaa mmi taika kiada
yamaa kua yamaa kuaivaa tida inna yaparaida tunoo: A ee-oo tino
Pauruuso Yerusareema nnino ti yoketaakiaivee, tiravai. Pauruuso aataru
tammaivau nninai iya inna ruputuaaraivaara iya kua yeena raida itaa
kua tiravai. 4 Tuduu rikioo Peseteeva iya sai tunoo: Pauruuso homo
Kaisariaa oovi nnauvaki varinoo. Kiisa suai fai na kava vara ranee ipi
kuanaravai. 5 Tikiai ngiiikidiri kieetaiyaata ni tasipama vida teekio
Pauruuso mmoori maisaivaa uuvo vainai iya kava kua pinaivaki inna
yapaatee, tiravai.
6 Peseteeva itaa kua kiaa kioo yaaku saivai sainaidiri taaravoomannee
vara yaakuuvaitana suaivaa iya tasipama varuduu taika kiooduu
kava vara ranoo Kaisariaa viravai. Vauvo patauduu kua radudeera
nnauvaki oro ivaki varioo vaidiiya tuduu Pauruusaa vitada 7 innasi
nnuduu vaidi Yutayaiya Yerusareemadiri nnuuya kua pinaa kaayau ari
vookarauyauvaa innaki yapada rikiooduu hama oyaiyauvootairavai.
8 Hama oyaiyauvootauduu Pauruuso iya kuaivaa irisaivaa tunoo: Hama
na Yutayaiya mmaanna tuu kuaivaa hatokeeravai. Hama na nuunaira
nnau pinaivaki mmoori maisaivaa iiravai. Hama na Roomaa kieeta
tuanaivaa kua aataruuvaa hatokeeravaivee, 9 tuduu rikioo Yutayaa
vaidiiyara Peseteeva mmoori yoketaivaa iinaree kiaa ivo Pauruusaa
yaparainno tunoo: A Yerusareema i kuatainnee? Fai a ivaki vinai aa
kua aavaa kava aiki yapakiai fai na rikiaanarannee? 10 tuduu rikioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pauruuso inna kuaivaa sai tunoo: Roomaa kieeta tuanaivaa kua pinaivaa
radudeera nnauvo aanna ivovee. Vaa na aikiooma i avuuvau diaukai
iya kua pinaivaa niiki yapaanoo. Eenoo ni kuaivaa radudaannaivo
inna yoketaavai. Vaa a taannavai. Hama na Yutayaiya aataruuvaa
hatokeeravai. 11 Na kua aataruuvaa hatokee mmoori maisaivaa iikiautiri.
Eenoo kiannani iya ni ruputuaatirivee. Hama na putinaraivaara ooqoo
kiauvai. Iya kua pinaivaa niiki yapaivo hama kutaavai vainoo. Hama
vaidi voovoono yopeema ni vitoo iya mminaravai. Na Roomaa kieeta
tuanaivaasi vino ni kuaivaa radudaanaravee, 12 tuduu rikioo Peseteeva
ari vaidi tinni yoketaiya tasipama kua kiaa kioo Pauruusaa tunoo: Inna
aikioovee. A Roomaa kieeta tuanaivaasi kuanee tinai fai na i titanai
kuanaravaivee, tiravai.

Pauruuso Akiripaaya Berenikiooya avuuvaitanau diravai

13 Suai nnaagiai voovaki Yutayaiya kieetaivaa nnutuuvo Akiripaava
ari nnaataivo Berenikiooya yoosinna Kaisariaa tiida Peseteeva kieetavai
varuuvaara innara kua yoketaivaa kiaaraivaara tiiravai. 14 Tuma varida
rikiooduu Peseteeva Akiripaanna Pauruuso oovi nnauvaki varuu
kuaivaa kiaa mmioo tunoo: Vaidi voovai oovi nnau aavaki variivaa
Perekiiva pikiaikio homo hara kioo varinoo. 15 Na Yerusareema variaa
suaivaki vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata Yutayaa
yokovaiyaatama kua pinaivaki inna yapa kiada inna ruputuaneera ni
yaparairavai. 16 Yaparauduu na iya kiaanoo: Vaidiivaa vaidi vooya kua
pinaana inna yapaivaa hama ta Roomaiya tauraa inna ruputuaneera
kiaunnavai. Vaidi vooyaano numa kua pinaivaa vaidi voovaaki yapa
kiaikio ivo iya kuaivaa irisai tikiai rikiada ta iya kuaivaa radudaunnavai.
Roomaiya aataruuvo itaama vaivaivee, 17 kiaaduu rikiada iya
mmuakiaaya numa aavaki vauya patauduu na akiairaama kua radudeera
nnauvaki oro variee kiaaduu iya Pauruusaa vitada nniravai.
18 Nnuduu kua pinaivaki inna yapeera vaidiiya diitooduu iya ari
vookarau mmoori maisaivaki inna yapa kioovaara na yaata utuaaduu
19 ngiari Anutuuqaara iira aataruuvaara nnaasu innara iya nnannatooduu
kua pinaivaki inna yapeeravai. Vaidi putuuvaa nnutuuvo Yisuunnara
Pauruuso tunoo: Varinoo, tuuvaara innara iya nnannatooduu kua
pinaivaki inna yapeeravai. 20 Yapa kiooduu rikiee na kua oyaivaa
rikiaanaraivaara kumimakama kiee Pauruusaa yaparaina kiaanoo:
A Yerusareema i kuatainnee? Fai a ivaki vinai aa kua aavaa kava na
rikiaanarannee? 21 kiaaduu rikioo Pauruuso ooqoo tioo ni yaparainno
tunoo: Fai vaidiiya ni haitatuukiai na Roomaa kieetaivaasi vino ni
kuaivaa radudaanaravaivee, tuduu rikiee na haitatuura vaidiiya kiaanoo:
Inna haitatuukio yapooma aataruuvo kooyaa vainai na Roomaa kieeta
tuanaivaasi titano kuanaravaivee, 22 tuduu rikioo Akiripaava tunoo: Aa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidi aavaa kuaivaa ni rikiaatainoo. Neenoo inna kuaivaa rikiaanaravee,
tuduu rikioo Peseteeva inna sai tunoo: Fai a turau inna kuaivaa
rikiaanaravee, tiravai.
23 Vauya patauduu Akiripaaya Berenikiooya ngiari uyira raira
yoketauyauvaa vara uyu rau varada rapira vaidi kieetaiyaata yoosinna
kieetaiyaatama tadadama nnida varuduu gioonna kiaapuuya iya teeda
nnaasu vauduu kua radudeera nnauvaki nnida viravai. Oro varuduu
Peseteeva ari ngiaammuauya tuduu Pauruusaa vitada nniravai. 24 Nnuduu
rikioo Peseteeva tunoo: Kieeta vaidi Akiripaavaata mmuakiaa gioonna
kiaapu aavaki variaiyaatama rikiaatee. Vaa ngia aa vaidi aavaa taavai.
Mmuakiaa Yutayaa gioonna kiaapu aavaki variaiyaata Yerusareema
variaiyaatama kua pinaivaa innaki yapaaraivaara niita kua tiravai.
Kua tida varida aayanna reeda tunoo: Ruputu kikio putuaivee, tiravai.
25 Tuduu na iya kuaivaa rikiaaduu hama ivo mmoori maisa iiravaara tida
na kiaaduu hama inna ruputuduu putiravai. Ariinoo tunoo: Na Roomaa
kieeta tuanaivaasi kuanaravee, tuuvaara na inna titaanaraivaara ee-oo
tiravai. 26 Na ivaara Roomaa kieetaivaani yanaivaa fafaara raanaree
kiauko hama kua oyaivootainoo. Kieeta Akiripaa-o, itaama vainai na
i avuuvaunnaata aavaki variaiya ngii avuuyauvunuaatama inna vitee
yapa kinai ngia inna kuaivaa rikiada oyaivaa ni giaa ni mikiai na
Roomaa kieetaivaani yanaivaa fafaara raanaravai. 27 Vaidi oovi nnauvaki
variivo hama tomeda ivo uu oyaivootaivaara na kati titano vino hama
safuunaravaivee, tiravai.

Pauruuso Akiripaanna avuuvau ari kua irisaivaa tiravai

26 1 Tuduu rikioo Akiripaava Pauruusaa tunoo: Kua pinaivaa aiki
yapaivaa irisaivaa eenoo aiyara yaata utuee kuaivaa ni giaa
ni mianee, tuduu rikioo Pauruuso ari yaakuuvaa raduda utuoo irisai
kuaivaa inna kiaa mmioo tunoo:
2 Ti kieeta Akiripaa-o, Yutayaa vaidiiya mmuakiaa kua pinaivaki ni
yapaivaa irisai kuaivaa makee na i kiaa i mminaraivaara rikiauko ni
yoketainoo. 3 A mmuakiaa Yutayaiya iikiaa aataruuyauvaa arinaima
rikiaannaivaara na i kiaa i mminaraivaara ni yoketainoo. Ivaara na
yamaa kuavai i yaparaina kiaunoo: Tirooma variee ni kuaivaa rikiaanee,
kiaunoo.
4 Na kiisayaa nini yoosinnaivakiaata Yerusareemaivakiaatama varia ree
ngiee ngiee variauvaa vaa mmuakiaa vaidi Yutayaiya teeda rikieeravai.
5 Na variee vaidi Farisaiya aataruuvaa iiravai. Ta vaidi Farisaiya
Anutuuqaara uu aataruuvaa iiravai. Ta vaidi Farisaiya Anutuuqaara uu
aataruuvaa safuuma iida mmuakiaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaara
uu aataruuvaa yaatareeravai. Na Farisaiya aataruuvaa tuqinnama uuvaa
hokoba suai vaa vaidi Yutayaiya taavai. Ivaara iya kooyaa kiatainai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aikiooma fai ivaara kiaaravai. 6 Nnaaru Anutuuqo ti rubuungainna
ari kua kiaa teerama kioo kuaivaa iya mmuuvaara na yaagueeqama
yaata utuee faannakiauvaara aanna makee na aavau diee vakiaukai
iya kua pinaivaa niiki yapaanoo. 7 Ii kua kiaa teerama kioo kua ivaa ti
oyai yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitanaakidiri diaunnaiya ta ivaa
varaaraivaara yaata utida heenagieena ikiannagisanna Anutuuqaa ti
ausa mmuduuyaiyauvaa mmiaunnavai. Ti kieeta Akiripaa-o, na ii kua
kiaa teerama kioo kua ivaa puaisa utuee faannakiauvaara Yutayaa
vaidiiya kua pinaivaa niiki yapaanoo. 8 Anutuuqo tinai vaidi putuaiya
kava diitaaraivaara ngia Yutayaiya kutaavaivee kiataama vaikiainnaata
unnakuavee kiaanoo. Ngia aaniiraida itaa kua kiaannee? Kutaa
kuavaivee.

9 Nnaaru neneenoo yaata utuaaduu nini yaataivoono tunoo: Nasareetaa
vaidi Yisuunna aataruuvau nuairaiya maisa mmooriivaa iikianee,
10 tuduu na Yerusareema maisa mmooriivaa yaagueeqama iya iiravai.
Uuduu Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiya ee-oo tuu yanaiyauvaa
ni muduu na varee Anutuuqaa gioonna kiaapuuya vitee oovi nnauvaki
yapa kiaaduu varuduu vaidi vooya iya ruputikiai putuateera tuduu
neeta kiaanoo: Ruputikiai putuatee, tiravai. 11 Kiaa kiee na kaayauneetu
iya nuunaira nnauyauvaki nuaina iya Yisuunnara maisa kua kiateera
na iya ripiina iya ruputuateera tiravai. Kiaaduu ni ausaivo kaayau
iyara kapikaroovaara na ngieera vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki iya
ruputinara viravai.

Pauruuso ari ausa hanigioovaara iya kiaa mmiravai
(Aposoroo 9:1-19; 22:6-16)

12 Ti kieeta Akiripaa-o, ivaara na Damasakuusa viee Anutuuqaara kati
puara hudeera kieetaiya yanaiyauvaa varee viee variaaduu 13 ikianna
tammauduu mmeekia ari vookarauvo suaivaa mmeekiaivaa yaataroovo
ngiau aapuuvakidiri niiyaa ruvuaahoo ni tasipama vuuyayaatama
ruvuaaheeravai. 14 Ruvuaahooduu ta mmuakiaaya mmataivaki vida
varada vaida na rikiaaduu kua voovai Eporai kuaivakidiri niita kuaivaa
tioo tunoo: Sauruuso, e aaniira mmoori maisa mmamma nniitareera
aataruuvaa ni iikiannannee? Nakaaraivo puara burimakauvaa yau
avaikaraivaadiri ruaikio rikioo ariinoo ari yukuuvaadiri hatookio pinaa
nniitaraivo innaki vaineema a mmamma nniitaraivaa ni iikiannaivo
hama giaaki vainoo. Aiki vainoo, 15 tuduu rikiee na sai kiaanoo:
Udaanga-o, a gioonoonna kiannannee? kiaaduu rikioo ivo ni sai
tunoo: Na Yisuuvavee. A mmoori maisaivaa ni iikiannanoo. 16 Diitee
ngiau dianee. A ni mmoori vareera ngiaammuauvai na i mmataama
kiaanaraivaara na aita kua kiaunoo. Makee a ni tee rikiaannaivaaraata
yapooma na i vitainaraivaaraatama gioonna kiaapuuya kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmianee. 17-18 Na i titanai a gioonna kiaapu Isarairaiyasiaata ngiari
voopinnaiyasiaatama kuanaravai. A viee iya tinai arinaima rikiada
upisi aataruuvau pikiada mmeekia tai aataruuvau vida Sataangaa
yaagueeqaivaa pikiada Anutuuqaa yaagueeqaivaa varaaraivaara na i
titanai kuanaravai. A viee iya tinai iya niiyara kutaavaivee tikiai na
iya mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kinai iya Anutuuqo ariiniee
tii gioonna kiaapuuya tasipama variaaraivaara na i titanai kuanaravai.
A vinai vooya aiyara nnannateekiai fai na i vitee yoketaivau i
yapaanaravai.

Pauruuso ari mmooriivaara iya kiaa mmiravai

19 Ti kieeta Akiripaa-o, na rikiaaduu ngiau aapuuvakidiri kua ni giaa ni
muuvaara hama na pikieeravai. Na iiravai. 20 Iina tauraa Damasakuusa
viee nnaagiai Yerusareema viee nnaagiai mmata Yutayaivakiaata ngiari
voopinnaiya mmataiyauvakiaatama viravai. Viee na iya kiaa mmiee
kiaanoo: Ngiingii ausaiyauvaa hanigiada ngiingii mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikiada ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa
mmida mmoori yoketaivaa iikiai fai gioonna kiaapuuya teeda kiaara:
Vaa kutaa ausa hanigiaanoo, kiaaravai. 21 Na itaa kua kiaivaara na
nuunaira nnau pinaivaki kuaaduu Yutayaa vaidiiya ni utu raririima
rada ni ruputuaara iiravai. 22 Ni ruputuaara uu suaivakidiri Anutuuqo ni
tasipama varia roo ngioo ngioo aanna makee homo ni tasipama varinoo.
Ivaara hama aaniivaara na aavaki diee vaina vaidi nnoonnaiyaata
vaidi kuminaiyaatama kuaivaa kiaunoo. Musiivaata porofetaiyaatama
fai yapooma vainaraivaara fafaara roo kuaivaa nnaasu na kiaunoo.
23 Musiivaata forofetaiyaatama Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara
kiaanoo: Fai ivo mmamma nniitaraivaa varoo putiivakidiri ivannaadee
kava diitaanaravai. Diitaivoono mmeekia tai aataruuvaa gioonna
kiaapu Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama kiaa mminai rikiada
ausa hanigiakio iya vitoo yoketaivau yapaanaravaivee. Musiivaata
forofetaiyaatama itaa kua tuu kuaivaa neeta mmuai kuaivaa kiauvaivee.
24 Pauruuso ari tuu kuaivaa irisaivaa itaa kua tuoo varuduu rikioo
Peseteeva puaisakama inna tunoo: Pauruuso, a yaata duunakuavee. A
kaayau yanaiyauvaa yaaruannanono i yaataivo duunainoo, 25 tuduu
rikioo Pauruuso inna sai tunoo: Ti kieeta yoketaa-o, hama na yaata
duunavaivee. Na kiau kuaivo safuuma kutaa kuavai kiaunoo. 26 Ti kieeta
Akiripaava na kiau kua aavaara safuuma rikiaivaara na yaagueeqama
innaata itaa kua kiaunoo. Vaa na tauvai. Hama na hataumaki ni
mmooriivaa iikiaivaara ivo mmuakiaavai too rikiaivaivee. 27 Ti kieeta
Akiripaa-o, a ti forofetaiya kuaivaara kutaavaivee kiannannee? Vaa
na tauvai. A kutaavaivee kiannavaivee, 28 tuduu rikioo Akiripaava
Pauruusaa sai tunoo: Aanna makee a kiisa suai niita kua tiee yaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

utuee kiannanoo: Ivo ausa hanigioo Yisuunna aataruuvau kuaiveenna
kiannannee? 29 tuduu rikioo Pauruuso inna sai tunoo: Mo kiisa suai na
aita kua tinai a ausa hanigiaanarannee? Vara hokoba suai na aita kua
tinai a ausa hanigiaanarannee? Hama neeta taunoo. Eetama gioonna
kiaapu makee ni kuaivaa rikiaiyaatama ausa hanigiada ni roosiima
variateeraivaara na Anutuuqaata kua tiee yaaku varaunoo. Aa ni
ranaa rau kioo yeenaiyauvaara hama na itaa kua kiaunoo. Na ausa
hanigiauvaara itaa kua kiaunoo.
30 Pauruuso itaa kua tuduu rikiada Yutayaiya kieetaivoota mmata
kieetaivootama Berenikioovaata gioonna kiaapu vooyaatama diitada
31 mmaanai vida ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Aa vaidi
aavo hama mmoori maisavai iikiai teeda rikiadaata iya inna oovi
nnauvaki yapa kiada inna ruputikio putuaiveeraivaara iikiaanoo, 32 kiaa
kiada Akiripaava Peseteenna tunoo: Hama aa vaidi aavo na Roomaa
kieeta tuanaivaasi kuanaravee tutiri. Vaa oovi nnauvakidiri mmaanai
tuoo vutirivee. Akiripaava itaa kua tiravai.

Pauruuso siipaivaki karoo Rooma viravai

27 1 Ta mmata Itariaa kuaara kuaivaa kiaa yeena rau kiaannaduu
rikiada vaidi haitatuuraiyaano Pauruusaata ngiari vo vaidi
oovi nnauvaki varuuyaatama vaidiivaa nnutuuvo Yuriinna mmuduu
haitatuuravai. Ivoono Roomaa kieeta tuanaivaa rapira vaidi vooya
kieetavai variravai. 2 Varuduu ta yoosinnaivaa nnutuuvo Ataramutuu
ivaki vida siipaivaki kareeravai. Ii siipa ivo mmata Asiaivau vau
yoosinnaiyauvo nnoori siriivau vauvakira kuanara uuduu ivaki ta
karada viravai. Maketoniaa mmataivau vau yoosinna Tesoronikii
diaa vaidiivaa nnutuuvo Arisarakaava ti tasipama viravai. 3 Vududuu
heenauduu siipa aakiaivaki vakiaannaiya patauduu numa yoosinna
Sitoona reemi raannaduu Yuriiva Pauruusaara yoketainno innara ee-
oo tuduu ari seenaiyasi vioo iyasidiri hama innasi vau mminnaiyauvaa
vareeravai. 4 Varoo kava vara ranoo siipaivaki karoo vududuu siipaivo
vuupinnainnidiri yuunnaivo nnuuvaara mmata nnooriivo ututuuma
kioovaa nnutuuvo Kuporoo hama yuunnaivo nnuupinnainningiaadiri
viravai.
5 Vududuu mmata Kirikiaivaata Paburiaivaata yaatarada vidada
oro mmataivaa nnutuuvo Rukiaa vau yoosinnaivaa nnutuuvo Mura
ivaki siipaivakidiri reemi reeravai. 6 Reemi raannaduu Pauruusainna
haitatuura kieetaivoono nuainnonno tooduu yoosinna Aresadiriaa
vaidiivaa siipaivo Itariaa kuanara uuvo inna too vauduu too tuduu ta
ivaki karada viravai.
7 Kuaannaduu yuunnaivo utuduu hama ta seenada viraida
tadadama kuaannaduduu suai vooyauvai taika kiooduu ta yoosinna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Naitaasa vainiivau vida taannaduu yuunnaivo pinaama utuduu ta
kuaara kuaannaipinnai hama yopeema viraida ta mmata voovai
nnooriivo ututuuma kioovaa nnutuuvo Keretee hama yuunnaivo
nnuupinnainningiaa vidada mmata araivaa nnutuuvo Saramoona
yaatareeravai. 8 Yaatarada nnoori tooyaidaa tadadama vidada oro
yoosinnaivaa nnutuuvo Yoketaa Yoosinnavai vainima vau yoosinnaivaa
nnutuuvo Rasiaa ivaki viravai.
9 Vida rikiaannaduu vaa hokoba suaivo taika kieeravai. Yutayaiya
Anutuuqaata kua kiaaraivaara ngiari yeenna nneeraivaara ooqoo tuu
suaivo vaa taika kieeravai. Ta rikiaannaduu iqii suai ivaki yuunnaivo
pinaama utuduu nnooriivo ketekaateenno varuuvaara Pauruuso ari
yaata utuu kuaivaa iya kiaa mmioo tunoo: 10 Vaidiso, vaa na rikiauvai.
Ta siipaivaki karada vikio pinaa mmuaararaivo tiisi nnino hoonahaana
mmuakiaa mminnaiyauvo siipaivaki vaiyauvo fai maisaino siipaivoota
maisainai vaidiiyaata putuaaravaivee, 11 tuduu rikioo Pauruusainna
haitatuura kieetaivo hama Pauruusaa kuaivaa rikieerainno siipa utuu
vaidiivaa kuaivaata siipa nakaaraivaa kuaivaatama nnaasu rikieeravai.
12 Rikiooduu iya varuu yoosinnaivaki yuunna utuu suaivo hama
yoketauvaara vaidi kaayaunnaano siipaivaki karada yoosinna Ponikaa
kuaara iiravai. Ponikaa yoosinna yoketaivo mmata Keretee vauduu ivaki
siipaivo oro dira mmaataivo yoketaavai vauvaara iya ipira kuaara iiravai.
Iya ipi vida pinaa yuunna utira suaivo nninainnaata hatauma vaupinnai
vara hiri variaaraivaara yaata utiravai.

Yuunna yaamurukaivo siipaivaa utiravai

13 Tooya saivakidiri yuunna kiisaivo utuduu vaidiiya yoosinna Ponikaa
kuaaraivaara yaata utida tunoo: Fai aikiooma ta kuaaravaivee, kiaa
kiada siipaivaa utira ainaivaa nnukaivakidiri rada kiada siipaivaki
yapa kiooduu mmata Keretee siriivau viravai. 14 Vuduu yuunna
yaamuruka pinaivaa nnutuuvo Urakuroona mmataivakidiri 15 tuoo
siipaivaa utuduu hama yopeema siipaivo yuunna nnuupinnainningiaa
vuduu siipa utuu vaidiivo siipaivaa utira yauvaa pikiooduu yuunnaivo
siipaivaa utuduu yuunna vuupinnainningiaa viravai. 16 Vuduu mmata
kiisa vovaatavai nnooriivo ututuuma kioovaa nnutuuvo Karauta hama
yuunna utuupinnainningiaa vida kanuuvo siipaivaa araivau vauvaa utu
raririima siipa aakiaivaki yapaara iikiaannaduu ti mmuaararooduaata
17 utu raririima aakiaivaki yapa kiada yeena yaagueeqaiyauvaa varada
siipaivo havarataanarainnoo kiaa yeenaiyauvaadiri rairavai. Iya Ripuaa
mmata siriivau nnooriivo rubaayoo siri nnuka muaraagaivaki siipaivo
puaisakama uyu kioo dioo vaivoora kiaa aatuuda siipa buruqa pinaivaa
rukuasaa kiada rapugiaa aakiaivaki yapa kiooduu yuunnaivo siipaivaa
kati varoo viravai. 18 Vuduu yuunna yaamuruka pinaivo utududuu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vakiaannaiya patauduu siipaivo nnoori aakiaana vivoora kiaa kiada
hoona mmuaararooyauvaa vara kagaari kagaariida variravai. 19 Itaidada
vakiaannaiya patauduu siipa mmoori vareera vaidiiya ngiari siipa iira
mminnaa mmuakiaayauvai vara kagaari kieeravai. 20 Kagaari kiooduu
kaayau suaivaki ta taannaduu hama suaivootama aakiapuaivootairavai.
Hameetauduu yuunna yaamuruka pinaivo utududuu ta yoketaama vida
aikiooma yoosinnaivaki kuaaraivaara hama yaata utiraida pikieeravai.
21 Pikiooduu vaidiiya vaa hokoba suai yeennaivaa pikiooduu too
Pauruuso numa iya avuuyauvunu dioo vainno tunoo: Vaidiso, ta Keretee
mmataivau varuu suaivaki ngia ni kuaivaa rikiaataama kiadaata hama
ngia ni kuaivaa rikiada Keretee pikieeravai. Ngia tauraa ni kuaivaa
rikiaatiri. Hama mmuakiaa ngii hoona mminnaiyauvo maisaitiri. Hama
ngia koonnama variaatirivee. 22 Inna aikioo, ni kuaivaa rikiaatee. Sa ausa
mmuaararakiatee. Fai hama vaidi voovoono putinaravai. Fai siipaivo
nnaasu maisainaravai. 23 Aa heena aavaki na vaina tauko ni Anutuuqaa
na ni ausa mmuduuyaivaa inna mmiauvaa aangeraa voovoono tuma ni
tinoo: 24 Pauruuso, sa aatuunna varianee. Fai a Roomaa kieeta tuanaivaa
avuuvau dinaravee. Rikiaanee. Anutuuqo kati aiyara yoketaama
yaata utiivaara ivo vaa aini iya mmataama kioo i mmuu mmuakiaaya
i tasipama siipaivaki variaiya fai yoketaama variaaravaivee, tiivai.
25 Vaidiso, aangeraivo itaa kua tiivaara sa ngii mmuaararakiaivee.
Anutuuqo ni giaa ni miivaara na kiaunoo: Fai kutaa ivo iinaravaivee,
kiauvai. 26 Itaama vainainnaata fai ta hama safuuma kuaaravee. Fai
yuunnaivo ti utinanai ta mmata nnooriivo ututuuma kiaivaa siriivau
kuaaravaivee, tiravai.
27 Suai yaakuuvaitana yukukidiri taarama taarama suaivo taika
kiooduu heenaki yuunna yaamuruka pinaivo ti utuduu ta nnoori
sorovuaraivaa nnutuuvo Atiriivau kuaannaduu heena tammaivaki siipa
mmoori vareera vaidiiya yaata utida rikiooduu siipaivo mmataivaa
vainima viravai. 28 Vuduu rikiada yaata utida aina mmuaararoovaa
yeenaivaa haru kiada nnooriivaki kagaari kiooduu vuduu utu rada kiada
tooduu nnooriivaki nnukaivo hokobavai (120) vairavai. Vauduu teeda
vida kiisa suai kava mmataida tooduu nnooriivaki nnukaivo paannama
(90) vairavai. 29 Vauduu teeda sikau kaayau siriivau suvuauvau siipaivo
vioo havarateenoora aatuuda siipa rakanaivaki aina mmuaararooyauvaa
taarama taarama vara kagaari kiada pataakiaiveera yaaku vareeravai.
30 Yaaku vara taika kiada siipa mmoori vareera vaidiiya ngiari toovau
siipaivaa pikiada kuaaree kiaa iida kanuuvaa yeenaiyauvunudiri
nnoori verenoovau reemi yapa kiada iya kanuuvaki reemi raaree kiaa
unnakua tida aina mmuaararoo vooyauvai siipa kieetaivakidiri vara
kagaari kiaaraivaara unnakua tiravai. 31 Unnakua tuduu rikioo Pauruuso
rapira vaidiiyaata iya kieetaivaatama tunoo: Siipa mmoori vareera

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidiiya hama siipaivaki varikiai fai hama ngia mmuakiaaya yoketaama
kuaaravee, 32 tuduu rikiada rapira vaidiiya kanuuvaa yeenaiyauvaa
hatoka kiooduu vioo kieeravai.
33 Vioo kiooduu patainara uuduu Pauruuso mmuakiaaya yeennaivaa
nnaateera yaagueeqama kua tioo tunoo: Ngia yaakuuvaitana yukukidiri
taarama taarama suaivaa yuunna yaamurukaivo taikaanaraivaara
faannaida varida hama yeenna nneeravai. 34 Ivaara na yaagueeqama
kiaunoo. Ngii yeennaiyauvaa nnaatee. Nneekio ngii yaagueeqainai
yoketaama kuaaravai. Ngia vida hama koonnama kuaaravai. Yoketaama
kuaaravee, 35 kiaa kioo Pauruuso yeenna bereetaivaa varoo iya avuuvau
Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo kusii kioo nneeravai. 36 Nnoo
varuduu teeda mmuakiaaya kiisama iya yoketauduu iyaatama yeennaivaa
nneeravai. 37 Ta siipaivaki variaanna vaidiiya kaayau (276) varida yeenna
nneeravai. 38 Nnaa taika kiada iya kaayau yeenna vuiitaiyauvaa vara
kagaari kiooduu siipaivo papakaanauduu viravai.

Nnooriivo siipaivaa rummua ruvuarata kieeravai

39 Vududuu patauduu siipa mmoori vareera vaidiiya mmataivaa reeti
teeda kumimakaida tooduu mmataivo nnooriivaa sainai sainai vauduu
teeda ivaki siipaivo siriivau oro duoo vainaraivaara yaata utida 40 aina
mmuaararooyauvo nnooriivaki vauyauvaa yeenaiyauvaa hatoka kiada
nnooriivaki pikiada nnoori ruvuaseera yatari sagaiyauvunu yeena rau
kiooyauvaa rukuasaa kiada siipa kieetaivaki buruqa vauvaa vara ngiau
haru kiooduu yuunnaivo utuduu siipaivo safuuma nnoori siriivakira
viravai. 41 Nnoori siriivau kuanaree kiaa vioo vioo nnoori aakiaivaki
nnuka muaraagauvaki siipa kieetaivo puaisakama uyu kioo dioo vainno
hama hanigiaataama kioo vauduu nnooriivo pinaama ketekaateenno siipa
rakanaivaa varoo sainai ruoo sainai ruoo ruoo siipa rakanaivaa rummua
ruvuarata kieeravai.
42 Ruvuarata kiooduu siipa aakiaivaki oovi nnauvaki varuu vaidiiya
nnooriivaki suai roommu kiada ivaa karada ngiari toovau vivoora rapira
vaidiiya iya ruputuduu putuaara uuduu 43 rapira vaidiiya kieetaivo
Pauruusaara yoketainno inna ruputivoora iya ooqoo tiravai. Ooqoo
kiaa kioo vaidi nnoori kareera aataruuvaa tuqinnama tooya tuduu
nnooriivaki suai roommu kiada nnooriivaa karada kati nau viravai.
44 Vuduu nnaagiai hama nnoori kareera aataruuvaa tooya siipa araiyauvo
nnooriivau vauyauvaa utida nnooriivaa karada kati nau viravai. Vuduu ta
eyommaaya itaama kati yoketaama mmataivau viravai.

Ta yoosinna Meretee viravai

28 1 Vida rikiaannaduu mmata nnooriivo ututuuma kioovaa
nnutuuvo Meretee vauduu 2 gioonna kiaapu mmaayootaiya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tiiyara pinaama yoketauduu vati ruduu ririkia utuduu iya ikia tiini
hara kiada tiiyara tuqinneeravai. 3 Tuqinnooduu Pauruuso ikia
aangangaraiyauvaa porooma utuoo numa ikiaivaki kiooduu too inna
totookauduu ivakidiri yapai quaiha roosuuvo Pauruusaa yaakuuvau unnu
kioo vairavai. 4 Unnu kioo vauduu mmaayootaa gioonna kiaapuuya ivaa
teeda ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Kutaa, aa vaidi aavo
vaidiiya ruputikiai putuaa vaidivai. Irisai hama inna variraivootainoo.
Ivo nnooriivau ngioo hama putivai. Aa yapai aavoono inna gutu kino
putinaravee, 5 tuduu rikioo Pauruuso yapaivaa ari yaakuuvaudiri rummua
ruvuasa ikiaivaki kiooduu hama kiisama inna yaakuuvo nniitareeravai.
6 Hama nniitarooduu gioonna kiaapuuya inna mmammaivo yootano
ivo putuainaaree kiaa kiada hokoba suai faannaida varuduu hama inna
mmammaivo yootooduu hama ivo putuduu keenaa innara yaata utida
tunoo: Ivo anutuuvovee, tiravai.

7 Tuduu ta nnoori siriivau variaannaduu mmata kieetaivaa nnutuuvo
Pupiriinna mmataivo vainima ivau vairavai. Vauduu ta innasi
kuaannaduu ivo tiiyara yoketaama tuqinnooduu taaravooma suai ta inna
tasipama variravai. 8 Varida taannaduu Pupiriinna koova nniitarooduu
ari mmaataivau nnaasu vainno varuduu inna mmammaivo ikiayanaa
tooduu naara duduuduu rikioo Pauruuso inna nnauvaki vioo innara
yaaku vara kioo ari yaakuuvaitana innayaa utuduu inna nniitaroovo
taikeeravai. 9 Taikooduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapu nniitarooya ii
mmata nnoori ututuuma kioo mmata ivaki varuuya nnuduu iyaatama iya
nniitarooyauvaa tuqinneeravai. 10 Tuqinnooduu iya mminnaa vooyauvai
kati ti mmuduu yapooma ta siipa voovaki karaara iikiaannaduu iya hama
tiisi vau mminnaiyauvaatama kati ti mmiravai.

Pauruuso Meretee pikioo Rooma viravai

11 Taaravooma kuraaga taika kiooduu siipa yoosinna Aresadiriaadiri
nnuuvaa nnutuuvo Unnakua Anutuu Gaabiivaitana nniravai. Tauraa
yuunna utuu suaivaki ii siipa ivo mmata Meretee varioo faannairavai.
12 Faannaududuu suaivo yoketauduu tiisi nnuduu ta karada vidada
yoosinna Surakusu ivaki reemi rada taaravooma suai variravai. 13 Vari
kiada kava siipaivaki karada vidada yoosinna Rekii vakiaannaiya
patauduu yuunnaivo sai tooyannidiri utuduu kuaannaduduu taara
suaivaitana taika kiooduu yoosinna Potioori viravai. 14 Oro reemi rada
nuaida taannaduu vaa ausa hanigieera gioonna kiaapuuya ti teeda
vauduu rikiaannaduu tunoo: Tiisi nnida mmuaa Sudaaqavai ti tasipama
varida kuatee, tuduu rikiada oro mmuaa Sudaaqavai iya tasipama vari
kiada Rooma aataruuvau viravai. 15 Vida variaannaduu Roomaa vaidi
vaa ausa hanigiooya ta ngiaannaivaa rikiada tuma yoosinna Apiporoo
yookaira mmatuuyaivaki vida nnida vaira nnau taaravoomaiyauvaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ti sunaara saidiri nniravai. Nnuduu Pauruuso iya too Anutuuqaara
yoketaavaivee tuduu inna ausa mmuaararoovo yoketairavai.

Pauruuso Rooma variravai

16 Yoketauduu ta vidada oro Rooma hara kiada variaannaduu nnau
voovaki Pauruuso hara kioo varuduu rapira vaidi voovoono inna
haitatuuravai.
17 Haitatuuduu taaravooma suaivo taika kiooduu Pauruuso Yutayaa
vaidi ivaki varuuya kieetaiya tuduu innasi nnuduu iya tunoo: Ni
seenayaso, hama na ti seenaiyara mmoori maisaivaa iiravai. Hama na
aataruuyauvaa ti rubuungainna ti mmuuyauvaa hatokeeravai. Hama
hatokaaduu Yerusareema varuu vaidiiya kati ni utu raririima rada
Rooma rapira vaidiiya mmuduu iya oovi nnauvaki ni yapeeravai. 18 Yapa
kiada ni yaparaida tooduu iya ni ruputuaara kua oyaivo hameetauduu
iya mmaanai ni titaara uuduu 19 Yutayaa vaidiiya ooqoo tiravai. Ooqoo
tuduu hama vo aataruuvootauvaara na Roomaa kieeta tuanaivaasi
nninaraivaara yaparairavai. Hama na nini seena tuanaiyaki kua pinaivaa
yapaanaraivaara aapi nninara tiravai. Kua pinaivaa niiki yapoovaa
radudaanara na aapi nninara tiravai. 20 Ii kua ivaara na ngii tee ngiiita
kua tinaravee kiaukai ngiaavai. Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara
Isarairaa gioonna kiaapuuya faannaida variaaraivaara vaidiiya aa yeena
aavaadiri ni rau kieeravaivee, 21 tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Hama
ti seena Yutayaiya aiyara yanaiyauvaa tiini fafaara kiaavo tiisi nniivai.
Ti seena vooya hama ivakidiri nnida aiyara maisai mmayaayaivaa ti kiaa
ti mmiaavai. 22 Vaa ta rikiaunnavai. Aa iya Anutuuqaayaadiri unnakua
kiaa haubayama kiaa aataru aavaara mmuakiaa gioonna kiaapuuya vo
yoosinna vo yoosinnaiyauvaki maisa kua kiaavai. A ivaara yaata utuee
tinara kuaivaa ti rikiaatainoo.
23 Iya itaa kua kiaa kiada kava innaata kua kiaara suaivaa mmataama
kiada oro varida tooduu iya mmataama kioo suaivo nnuduu kaayau vaidi
Yutayaiya Pauruuso varuuvaki nniravai. Numa ivaki varuduu Pauruuso
heenanaanna Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa iya
kiaa mmududuu heenairavai. Iya Yisuunnara kutaavaivee kiateeraivaara
Pauruuso Musiiva mmaanna kuaivaa fafaara roovakidiriaata forofetaiya
roo kuaivakidiriaatama Yisuunnara iya kiaa mmiravai. 24 Kiaa
mmuduu rikiada vooyaano tunoo: Kutaavaivee, tuduu vooyaano tunoo:
Unnakuavaivee, tiravai. 25 Kiaa kiada Pauruuso aa kua aavaa nnaagiai
tinara kua aavaa rikiada hama mmuaa yaatavai utiraida pikiada vida
kieeravai. Aa kua aavaa Pauruuso tuuvo ataama vainoo. Ivo tunoo:
Nnaaru Mmannasa Yoketaivoono forofetaa vaidi Yisayaanna kiaa mmuu
kuaivaa Yisayaava ngii rubuungainna kiaa mmuuvo inna kua kutaa
kuavaivee. 26 Mmannasa Yoketaivoono tunoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Viee aa gioonna kiaapu aaya kiaa mmiee kianee:
Ngia rikiadada hama arinaima rikiaaravai.
Ngia teedada hama tuqinnama taaravai.
27 Iya ngiari avuuyauvaa teeda
iya yaata tinniiyauvaa rikiada
ausa tinniiyauvaa hanigiakiai
na iya tuqinneevoora kiaa
iya tinniiyauvo yaagueeqaikiai
ngiari yaataiyauvaa ramuunnaama kiada
ngiari avuuyauvaa tasuuma kiada variaavaivee, kianee.
Mmannasa Yoketaivo Yisayaanna itaa kua kiaa mmuduu reeravai.
28 Ivaara ngia arinaima rikiaatee. Anutuuqo gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanara mmayaayaivaa vaidiiyaano ngiari voopinnaiyaata vaa kiaa mmiaavai. Fai iya rikiaaravaivee. 29 (Pauruuso itaa kua tuduu rikiada vaidi Yutayaiya yaagueeqama ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiima rada pikiada vida kieeravai.)
30 Pauruuso ii yoosinna ivaki taara nuanu hara kioo varioo ariinoo nnau voovaara yookaama kioo ivaki variravai. Varuduu mmuakiaa gioonna kiaapu innasi nnuuyara ivo yoketainno yamaa kua tiravai.
31 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaaraata Udaanga Yisuu Kirisiinnaraatama yaagueeqama iya kiaa mmuduu hama vaidi vooya inna ooqoo tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Rooma

Pauruusoono aa yanaa aavaa Rooma varuuyani reeravai

Pauruusoono aa yanaa aavaa Roomaayani reeravai. Ivo ari iyasi kuanaraivaara iya kiaa mminai innara teeraikio ivo iyasi vioo Anutuuqaara nuunaira aataruuvaa Roomaivaki iinaraivaara aa yanaa aavaa fafaara reeravai. Pauruusaa yaata utiraivo gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya Rooma varuuya tasipama kiisa suai varioo mmoori iinaraivaara yaata utiravai. Ivo itaama iya tasipama mmoori iino inna aataruuvo kooyaa vaino yoosinna Sipaniaa kuanaraivaara ivo aa yanaa aavaa reeravai.

Pauruuso aa yanaa aavaa roo ivo ari Yisuunnara kutaavaivee tuu aataruuvaaraata ivo arinaima ausa hanigieera aataruuvaa too rikioovaaraatama ari mmoori uuvaaraatama iya kiaa mmiravai.

---

1 1 Na Pauruusoono Yisuu Kirisiinna mmooriivaa varau vaidivoono
aa yanaa aavaa kiauko Teretiivaano ngiiini fafaarainoo. Na kua
varee nuaira aposoroo vaidivai variauvaara Anutuuqo ni maavee tiravai.
Ari mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaiveeraivaara ni
mmataama kieeravai.
2 Ii mmayaaya yoketaa ivaa Anutuuqo nnaaru kua kiaa teerama
kioovaa forofetaiya kiaa mmuduu rikiada ari yanaivau fafaara reeravai.
3 Ii mmayaaya yoketaa ivo ari Mmaapu ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara
tira mmayaayavai. Mmatayaa diaa gioonnaivoono inna mmata kiooduu
ivo vaidivai varuuvoono Davuitiinna oyaivakidiri diiteeravai. 4 Varia
roo ngioo ngioo nnuduu rikiada ruputu kiooduu putuduu Anutuuqo
ari yaagueeqa ari vookarauvaa inna mmuduu diiteeravoonora tuoo ivo
yaagueeqama Anutuuqaa Mmaapu tuanaavai varuuvo kooyaa vairavai.
Mmannasa Yoketaivaa yaagueeqaivo innaki vauvaara ivo Anutuuqaa
Mmaapu tuanaavai varuuvo kooyaa vairavai. 5 Yisuuva putuuvakidiri
kava diitoovaara Anutuuqo kati niiyara yoketaama yaata utuoo ari
kuaivaa varee nookianeera vaidivai ni mmataama kieeravai. Na innaroo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tiee mmoori varee variee mmuakiaa gioonna kiaapu vo yoosinna
vo yoosinna variaiya mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mminai Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada inna mmooriivaa varaateeraivaara
ivo ni mmataama kieeravai. 6 Ngia Rooma variaiyaatama na mmayaaya
yoketaivaa ngii giaa ngii minai ngia Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya
variateeraivaara vaa Anutuuqo ngii maavee tiravaivee.
7 Ngia inna gioonna kiaapuya variateeraivaara ivo ngii maavee tioo
ngiiiyara mmuduuya ruoo varinoo. Ngia Rooma itaama hara kiada
variaiyara na yaata utuee kiauko aa yanaa aavaa Teretiiva ngiiini
fafaarainoo.
Ti Napoova Anutuuqoota Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiiyara
yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu
variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Pauruuso yaaku varoo kua yoketaivaa tiravai

8 Na toosa hara kiaa kuaivaa ataama ngii giaa ngii minaravee.
Ngia Yisuunnara kutaavaivee kiaivaara gioonna kiaapu mmuakiaa
yoosinnaiyauvaki variaiya ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida
variaanoo. Itaama vaikiai na mmuakiaaya ngiiiyara kua yoketaivaa Yisuu
Kirisiinna kiaa mmiauko ivo Anutuuqaa kiaa mmiivai. 9 Na ni mmamma
mmuyai mmuakiaavai Anutuuqaa mmiee inna mmooriivaa yaagueeqama
varee inna Mmaapuuvaa mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmiee variaunoo. Anutuuqoono na itaama iikiauvaa taivoono
mmuakiaa suai na yaaku varau suaiyauvaki makemakee ngiiiyara yaaku
varauvaatama vaa arinaima too rikiaivai. 10 Ivo ee-oo tuoo aataruuvaa
kooyaa ni vitainai rikiee na makee ngiiisi aikiooma kuanaraivaara
innaata kua tiee yaaku varaunoo. 11 Mmannasaivo kua voovai ni giaa
ni miivaa na ngii giaa ngii minai ngia yaagueeqama variateeraivaara
na ngii taanaree kiaa iikiaunoo. 12 Na itaa kua kiauvaa oyaivo ataama
vainoo. Na Yisuunnara kutaavaivee kiauvaara ngiiita ngii giaa ngii minai
rikiada ngia Yisuunnara kutaavaivee kiaivaara niita ni giaa ni mikiai ta
yaagueeqama variaaravai.
13 Ni seenayaso, aa kua aavaa arinaima rikiaatee. Na airineetu ngiiisi
kuanaree kiaa iikiauko hama ni aataru na kuanaraivootaikio mmoori
vooyauvoono ni suvuaikiai hama na kuauvai. Vaidiiya ngiari yeenna
iiraiyauvo apuukiai rasukuaivaa roosiima vaa na ngiari voopinnaa
vooya mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmiaaduu arinaima rikieeravai.
Ngia voopinnaa vooya ngieetama arinaima rikiaateeraivaara na ngiiisi
kuanaree kiaa iikiauko hama ni aataruuvootainoo. 14 Anutuuqo ni
mmataama kioovaara na mmuakiaaya kiaa mminara mmooriivo vainoo.
Ereengaa kuaivaa tiraiyaata ngiari vo kua vo kuaiyauvaa tiraiyaatama
tinni vaiyaata yaata duunaiyaatama na iya kiaa mminaraivo inna ni

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmoorivai. 15 Ivaaraina ngia Rooma variaiyaatama mmayaaya yoketaivaa
na ngiiita ngii giaa ngii minaraivaara ni iikiatainoo.

Mmayaaya yoketaivo inna Anutuuqaa yaagueeqa tuanaavai

16 Itaama vaikio mmayaaya yoketaivaara hama ni mmamma
maisainoo. Ii mmayaaya yoketaa ivo inna Anutuuqaa mmayaaya
yoketaa yaagueeqavai. Ii mmayaaya yaagueeqa ivaadiri gioonna kiaapu
Yisuunnara kutaavaivee kiaiya Anutuuqo vitoo yoketaivau yapaivai.
Tauraa ivo Yutayaiyannaadee vitoo yoketaivau yapa kioo nnaagiai ngiari
voopinnaiyaatama vitoo mmuai yoketaivau yapaivai. 17 Anutuuqo tinai
rikiada gioonna kiaapuuya inna avuuvau safuuma variaaravai. Ii aataru
ivaa Yisuunna mmayaaya yoketaivoono kooyaa ti vitaivai. Gioonna
kiaapuuya toosa hareera suaivaki Yisuunnara kutaavaivee kiaa kiada
safuuma varia rada vidada mmannammanna kutaavaivee kiaa kiada
variaavai. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu
voovoono Anutuuqaara kutaavaivee kiaivoono fai inna avuuvau safuuma
varioo tupatupaa variraivaa varaanaravaivee. Kua fafaaraivo itaa kua
tiivai.

Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmooka hanigia mmiaavai

18 Vaa ta taunnavai. Gioonna kiaapu mmuakiaaya hama innara
mmuduuya riraida mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeraiyara
Anutuuqo ngiau aapu variivoono iyara inna nnannataikio irisai
maisaiyauvaa iya mmiivo kooyaa vainoo. Iya maisama iikiaa
aataruuvoono Anutuuqaa aataru kutaivaa uuda raivai. 19 Anutuuqaa
aataruuvo kooyaa vaivaa vaa iya teeda rikiadaata maisama
variaivaara Anutuuqo irisai maisaiyauvaa iya mmiivai. Anutuuqo
ariinoo ari aataruuvaa kooyaa iya vitaivaivee. 20 Ivo ngiau mmataivaa
uu suaivakidiri vakia roo ngioo ngioo aanna makee ta variaunna
suaivakiaatama ivo hataumaki varuu aataru taaravaitana kooyaa vaivai.
Ivo tupatupaa yaagueeqama variraivo kooyaa vaikio ivo ari vookarai
Anutuuqo tuanaavai variivootama kooyaa vaivai. Ivo mmuakiaa
mminnamminnaiyauvaa uuyauvaa gioonna kiaapuuya taavo ivo
hataumaki varuu aataru taaravaitana kooyaa vaivai. Vaa kooyaa vaivaara
hama yopeema gioonna kiaapuuya ruvuakavaakai kua tida kiaara: Hama
ta teeda rikiaunnavaivee, kiaaravai.
21 Anutuuqo variivaa vaa iya teeda rikiadaata hama innara kiaanoo:
Inna Anutuuqovee, kiaa kiada inna nnutuuvaa ngiau aapu yapa kiada
hama innara yoketaavaivee kiaavai. Hama itaa tiraida ngiari yaata
vuatinniiyauvunudiri iya sabi kua sabi kua tida varida variaavo iya
aakiaiyauvo mmanna tuanaa upisiyauvai vaivai. 22 Iya ngiariiyara ta
tinni yoketaayavee kiaiya unnakua kiaa kiada yaata duunaya variaavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

23 Anutuuqo tupatupaa variivaa hama ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa
inna mmiraida pikiada mmatayaa diaa mminnaiyauvaa
mmannammannaiyauvaa iima kiada iyauvaa nnaasu ngiari ausa
mmuduuyaiyauvaa mmiaavai. Ii mminnaa iyauvaa vaidiiya roosiima
iima kiada vasingiaammaiya roosiima iima kiada yanayapaiyauvaatama
roosiima iikiaavai.
24 Vaidiiya itaama kumimakaida yaata duunaya variaivaara Anutuuqo
iya pikioo tinoo: Inna aikioo, ngiingii miaraavai. Iikiatee. Anutuuqo itaa
kua tikiai ngiari ausa tinniiyauvaki vai aataru maisaiyauvaa iya iikiata
iikiataiyauvaa iikiaavai. Iida varida vaidiiya ngiari mmamma ngiari
mmammaiyauvaa ngiari tasipa ngiari tasipama iikiaa aataruuyauvo
inna mmamma maisai aataruyauvai iikiaavai. 25 Iya Anutuuqo varii
aataruuvaara kutaavaivee tira aataruuvaa pikiada unnakua tira
aataruuvaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmiaivaara iya itaama
iikiaavai. Anutuuqo mmuakiaa mminnaayauvai ii nakaaraivaa hama
iya inna ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmirama kiada ivo iima kiai
mminnaiyauvaa nnaasu ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmida iqii
mminnaa iyauvaara mmoori varaavai. Gioonna kiaapuuya Anutuuqaara
kua yoketaivaa tupatupaa kiaaravaivee. Kua kutaa.
26 Vaidiiya koonnama itaama varida iikiaivaara Anutuuqo iya pikiaikiai
iya ngiari mmammaiyauvo iya iikiataira aataruuyauvaa iikiaiyauvo inna
mmamma maisai aataruyauvai iikiaavai. Mo gioonnaiya ngiari vaidiiya
tasipeera aataruuvaa pikiada ngiari tasipa ngiari tasipama nookiaavai.
27 Mmuaikaraama vaidiiya ngiari gioonnaiya tasipeera aataruuvaa
pikiada ngiari tasipa ngiari tasipakiaaraivaara iya ausaiyauvo yoketaikiai
ngiari tasipa ngiari tasipama nookiaavai. Iya itaama mmamma maisai
aataruuyauvaa iida koonnama variaivaara irisai maisaiyauvo safuuma
ngiariiki vaiyauvaa varaavai.
28 Ivaaraida itaama iikiaa gioonna kiaapuuya hama Anutuuqaara
yaata utida kutaavaivee kiaivaara ivo iya pikiaikiai ngiari yaata
vuatinniiyauvunudiri yaata utida maisamaisai aataru ari vookaraiyauvaa
iida varida hama iya iikiataama kiadaata iikiaavai. 29 Iya itaama iikiaivo
maisamaisaira aataru mmuakiaayauvai iya aakiaiyauvaki suvuaivai.
Iya koonnama varida iya ngiari seenaiya mminnamminnaiyauvaa taavo
iya varaata varaataikiai varida ngiari seenaiyara nniki tomedaida
maisai mmooriivaa iya iikiaaraivaara yaata utuaavai. Yaata utida
ngiari seenaiyara kiaanoo: Ngia ti yaataraivaara ti nnannatainoo, kiaa
kiada varida iya ruputuaani putuaa aataruuvaa iida ngiari rapu ngiari
rapuuda varida ngiari seenaiya unnakua unnakua kiaavai. Iya hama
ngiari seenaiyara mmuduuya riraida unnakua unnakuaiyauvaa reeti
kia reeri kiaama rada nookiaavai. Iya ngiari seenaiyara murumuru tida
30 iyayaadiri koonnama yaata utida unnakuaivaa tida hama Anutuuqaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuduuya riraida tinni yaagueeqaiya varida ngiariiyara mannaka tida
airi airi maisamaisai aataruuyauvaara yaata utida varida ngiari kaano
kooya avaiyauvaa hatokada yaataraavai. 31 Iya yaata duunaya varida
ngiari mmooriiyauvo vaikiainnaata teeda rikiada pikiaavai. Hama iya
ngiari seenaiyara mmuduuya rida hama iyara tuqinneerama kiada
pikiada suvikaravee kiaavai. 32 Gioonna kiaapuuya itaama variaiyara
Anutuuqaa kua aataruuvoono vainno iyara tinoo: Fai itaama variaiya
inna iya irisaivoonno putuaaraivo vainoo, tiivaa vaa iya rikiaavai.
Rikiadaata ngiari iikiaa aataru maisaiyauvaa iida varida ngiari seenaiya
mmuai aataruuyauvaa iikiaiyara kiaanoo: Yoketaayavee, kiaavai.

Anutuuqo gioonna kiaapuuyaki kua pinaivaa yapaanaravai

2 1 A dee gioonna kiaapuvoono a yaata utuee i seenaivaaki kua
pinaivaa yapaannannee? Hama i kuaatainoo. A innaki kua pinaivaa
yapaannano mo a ivo iineema mmuaikaraama eeta iikiannaivo aiki
vainoo. Mo eenoo itaama iikiannaivaara kua pinaivaa aiki yapaannanoo.
2 Vaa ta rikiaunnavai. Gioonna kiaapuuya ii maisamaisai aataru
iyauvaa iikiaiya Anutuuqo kua pinaivaa iyaki yapa kioo ngiari irisai
maisaiyauvaa safuuma ngiari mminaraivo inna ivo safu tuanaavai. 3 Ni
seena-o, iya iikiaa aataruuyauvaara a kua pinaivaa iyaki yapaannaikua
mo eeta itaama iikiannavai. Mo a yaata utuee kiannanoo: Anutuuqo
kua pinaivakidiri irisai maisaiyauvaa mmira suaivaki fai na aikiooma
yaataraanaravaivee, kiannannee? 4 Mo Anutuuqo iiyara pinaama
tuqinnoo hokoba suai i haitatuunno varioo i mminnamminnaa
maisaiyauvaa toonnaata aiyara faannainno varinoo. A ivaa tee
rikieennaatainna nniki rakammuannannee? Mo hama a rikiaannannee?
Anutuuqo i tinai a ai ausaivaa hanigiee ai mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikiaaneera ivo iiyara tuqinnoo haitatuunno varinoo. 5 Ivo
itaama i iikio i tinniivo yaagueeqaikio hama a i hanigia variatainoo.
Ivaarainna eenoo ai mmaara irisai maisaiyauvainna iikiannanoo.
Iima ree viee viee vino suai nnaagiai Anutuuqo i mminnamminnaa
maisaiyauvaara inna nnannateeno ivo safuuma ti yaparainara suaivo
fai kooyaa nnino irisai maisaivo pinaavai aiki vainaravai. 6 Mmuakiaa
gioonna kiaapuuya ngiari iikiaa aataruuyauvaa irisaiyauvaa mmuaavai
mmuaavai Anutuuqo safuuma ngiari mminaravai. 7 Vooyaano mmoori
yoketaivaa iya pirisaikiainnaata mmannammanna yaagueeqama iida
varida Anutuuqaa yoosinna yoketaivaki tupatupaa varikio ivo iyara kua
yoketaivaa tinaraivaara yaata utida mmoori varada variaavai. Anutuuqo
itaama iikiaiya tupatupaa variraivaa mminaravai. 8 Vooyaano ngiariiyara
nnaasu yaata utida safuuma varira aataruuvaara ooqoo kiaa kiada maisa
aataruuvau nnaasu nookiaavai. Itaama iikiaiyara Anutuuqaa pinaama
nnannateeno rikioo irisai maisaiyauvaa iya mminaravai. 9 Mmuakiaaya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

maisa aataruuvaa iikiaiya fai mmamma nniitareeraiyauvaa varada ausa
mmuaarareera tasipama variaaravai. Fai Yutayaiyannaadee itaama
varikiai ngiari voopinnaiyaatama mmuaikaraama itaama variaaravai.
10 Mmuakiaaya yoketaa aataruuvaa iikiaiya fai Anutuuqo ari vookaraama
variraivaa iya mmioo ngiari nnutuuyauvaa ngiau aapu yapa kioo ausa
nuufaivaatama iya mminaravai. Fai ivo Yutayaiyannaadee itaama mmioo
ngiari voopinnaiyaatama mminaravai. 11 Anutuuqo itaama iyara iinno
mmuakiaa gioonna kiaapuuya mmuaikaraama safuuma irisaiyauvaa iya
mminaravai.
12 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa Musiinna kiaa mmuuvaa hama
ngiari voopinnaiya rikiada varaavai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa
hama iya rikieerama kiada mminnamminnaa maisaiyauvaa varaivaara
ikia aakiaivaki kuaaravai. Yutayaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaa varaavai. Iya varada rikiadaata mminnamminnaa
maisaiyauvaa varada rikikio mmaanna tuu kuaivaudiri fai Anutuuqo
iya yaparainno irisaiyauvaa iya mminaravai. 13 Itaama vaikiai rikiada
Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa mmanna yaata nnaasu rikieeraiya
hama inna avuuvau safuuma variaaravai. Anutuuqaa mmaanna tuu
kuaivaa arinaima rikiada iikiaiya fai inna avuuvau safuuma variaaravai.
14 Ngiari voopinnaa vooyaano hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa
varada rikieerama kiada ivaki vai kua mmaanna oyaivaa kati ngiari
yaata tinniiyauvunudiri rikiada iikiaavo ngiari mmaanna tira kua
yoketaiyauvo vaivai. Hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikiaa
vooyaano itaama iikiaavai. 15 Iya itaama iida varida Anutuuqaa mmaanna
tuu kua oyaivo ngiari yaata tinniiyauvunu vaivaa gioonna kiaapuuya
kooyaa vitaakiaavai. Ngiari yaata utiraiyauvoono airi airi yaata utuoo
vo suai tinoo: Na yoketaama iikiaunoo, kiaa kioo vo suai tinoo: Na
maisama iikiaunoo, tiivai. Ngiari yaata utiraiyauvoono itaa kua tikiai iya
Anutuuqaa mmaanna tuu kua oyaivo ngiari yaata tinniiyauvunu kutaa
vaivaa kooyaa vitaakiaavai. 16 Ii kua iyauvaa fai yapooma Anutuuqo
gioonna kiaapuuyaki kua pinaivaa yapeera suaivaki Yisuu Kirisiinna
tino too gioonna kiaapuuya ngiari yaata tinniiyauvaki hatauma iikiaa
aataruuyauvaara iya yaparainaravai. Na mmayaaya yoketaivaa iya kiaa
mmiauvaki ii kua iyauvo vaivai.

Yutayaiya hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa arinaima rikieeravai

17 Mo ngia Yutayaiya vaa Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa varaiya
ngia ngiingiiiyara kiaanoo: Ta Yutayaa vaidiyavee, kiaiya mo aanna ngia
dataamaida variaannee? Ngia Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa puaisa
utida ngiingiiiyara kiaanoo: Ta aanna inna vaidiyavee, kiaa kiada ngiingii
mannaka kiaanoo. 18 Anutuuqo yaata utiivaugiataama ngiengie iikiaara
aataru mmooriiyauvaa vaa ngiengieenoo teeda rikiaavai. Anutuuqaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmaanna tuu kuaivaki safuuma vai kuaiyauvaa vaa ngiengieenoo
iyauvaa iida arinaima teeda rikiaavai. 19 Gioonna kiaapu avura
kiaiya nookiaaneema nnookiaiya ngia Yutayaiya iira aataruuyauvaa
vitaakiaivaara ngia kiaanoo: Vaa ta aikiooma vita vitaakiaunnavaivee,
kiaavai. Upisiivaki variaiyara ngia ngiingiiiyara kiaanoo: Ta iya
mmeekiaiyavee, kiaavai. 20 Kumimakama variaiyara ngia kiaanoo:
Teenoo iya safuukiaaraiya ta variaunnanoo, kiaavai. Nnaakaraiya
variaaneema variaiyara ngia kiaanoo: Ta iya vitaira vaidiyavee, kiaavai.
Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa ngia rikiada kiaanoo: Vaa ta kua
kutaivaata mmuakiaa kuavai oyaivaatama arinaima rikiaunnanoo,
kiaavai. 21 A Yutayaakua a vooya vitaakiannaneema mo aaniira hama
eeta arinaima rikiee iikiannannee? Mo a yaagueeqama gioonna
kiaapuuya kiaa mmiee kiannanoo: Sa ai seenaiya mminnaiyauvaa
mmuara varaanee, kiannaivo mo eeta mmuara varaannannee? 22 Mo
a kiannanoo: A vaa nnaata vaati varaannaikua sa mmuara heera
aataruuvaa iikianee, kiannaivo mo eeta sabi mmuara haannannee? Mo
gioonna kiaapuuya kumina mminnaiyauvaara Anutuuqovee kiaa kiada
ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa iyauvaa mmiaa aataruuvaara a ooqoo
kiannavai. Mo a iyauvaa yapa kiaa nnauvaki viee mminnaiyauvaa
mmuara varaannannee? 23 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara a aiyara
mannaka tiee kiannanoo: Vaa na varauvaivee, kiannaivo mo a ii aataru
ivaa hatokaannano Anutuuqaa nnutuuvo maisainnee? Vaa na rikiauvai.
A Anutuuqaa aataruuvaa koonnama iikiannano Anutuuqaa nnutuuvo
maisainoo. 24 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Ngia iikiaa
mmooriiyauvaa ngiari voopinnaiya teeda ivaara Anutuuqaara maisa kua
kiaanoo. Kua fafaaraivo itaa kua tiivai.

25 Fai a Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikiee iinna mmamma
hatokeera aataruuvaatama iikiannano inna yoketaavai. Fai a Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaa hama rikiee iirama kiee mmamma hatokeera
aataruuvaa iikiannaivo inna kuminayaa iikiannavai. 26 Mo fai vaidi
voopinnaa voovoono hama ari mmammaivaa hatokaivoono Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaa rikioo iino fai Anutuuqo inna too tinara: Inna
mmamma hatokeera vaidi Yutayaiya roosiivaivee, tinaravai. 27 Itaama
vaino vaidi voovoono hama mmamma hatokeera aataruuvaa iirama kioo
Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikioo iivoono fai kua pinaivaa iiki
yapa kino rikioo irisai maisaivo vainaravai. A Anutuuqaa mmaanna tuu
kuaivaa hatokaannaivaara fai itaama vainaravai. A Anutuuqaa mmaanna
tuu kua fafaaraivo vaivaa a varee mmamma hatokeera aataruuvaatama
vareennaatainna a mmaanna tuu aataruuvaa hatokaannanoo. 28 Mo dee
vaidivoono Yutayaa vaidi tuanaavainnee? Ari mmammaivaa hatokaivo
inna hama vaidi Yutayaa tuanaivovee. Ii aataru ivo mmanna mmamma
mmaanaivau hatokeera aataruvai. 29 Yutayaa vaidi tuanaivoono ari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aakiaivo hanigioo mmamma hatokeeraivaa roosiima inna yaataivo vaikio
rikioo Anutuuqaara kutaavaivee tiivai. Vaidiivaa aakiaivaa hanigiai
aataruuvo inna Anutuuqaa Mmannasaivaa mmoori tuanaavai. Ii aataru
ivo inna hama mmaanna tuu kuaivaa fafaara roovaudiri mmamma
nnabaivaa hatokeera mmoorivai. Itaama inna aakiaivo hanigioo vaidiivo
kua yoketaivaa Anutuuqaasidiri varaivai. Hama ivo vaidiiyasidiri varaivai.

3 1 Mo Yutayaiya dee aataruyauvai iida ngiari voopinnaiya
yaataraannee? Mo mmamma hatokeeraivo aanii aataru
yoketaavainno ngii vitainnee? 2 Mo airi aataru yoketaiyauvaa ti
vitaivai. Tauraa aataruuvo ataama vainoo. Anutuuqo ta Yutayaiya ari
kua yoketaivaa ti mmiravai. Ta ivaa varada gioonna kiaapuuya kiaa
mmiateeraivaara ti mmiravai. 3 Yutayaa vooyaano hama tuqinnama
rikieeraida pikieeravai. Iya itaama uuvaara mo Anutuuqo ari kua
kutaivaa kua yeena rau kioovaa pikiaivainnee? 4 Ai hameetavee. Fai
mmuakiaa gioonna kiaapuuya unnakua unnakua tida varikio Anutuuqo
mmannammanna kua kutaivaa tioo nnaasu varioo hara kioo varinaravai.
Ivaara ari kua fafaaraivo vainno Anutuuqaa ariiyara tinoo: Fai a kuaivaa
tino i kuaivo kutaavai vainaravai. Vaidiiya kua pinaivaa aiki yapakiai
rikiee a kua pinaivaa yaataraanaravaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua
tiivai.

5 Mo fai ta maisama iida varikio rikioo Anutuuqo safuuma
iinno variivo kooyaa vainaraivo inna yoketaavainnee? Vara hama
yoketaavainnee? Ta ivaara dataa kuaida kiaunnannee? Ta maisama
variaunnano Anutuuqo irisai maisaivaa ti mmiivaara ta ivaara maisama
iinoo kiaarannee? Ai hameetavee. Na itaa kua kiauvo na vaidivoono
vaidiiya kua tiraivaugiataama kua kiaunoo. 6 Mo nnikiai hama ta itaa kua
kiaaravee. Mo Anutuuqo hama safuuma iinno varitiri. Mo dataama kioo
gioonna kiaapuuya ivo yaparaitirinnee?

7 Gioonna kiaapu voovoono tinoo: Mo na unnakua tino rikioo
Anutuuqo ari vookaraama variivoono kua kutaivaa tinaraivo kooyaa
vakiaiveeraivaara na aikiooma unnakua unnakua tiee variaunoo.
Na aikiooma itaa kua kiauvaara mo aaniira Anutuuqo niiyara
mminnamminnaa maisa vareera vaidivaivee tiinnee? tiivai. 8 Mo kutaa
itaama vaikiai mo aaniira hama ta kiaunnanoo: Yoketaa aataruuvo
kooyaa vakiaiveeraivaara kii ta maisa aataruuvaa iikiaaravaivee,
kiaunnavainnee? Gioonna kiaapu vooyaano niiyara unnakua kiaa kiada
kiaanoo: Vaa ivo itaa kua tiivaivee, kiaavai. Itaa kua kiaiya fai ngiari
irisai maisaiyauvaa ngiari varaaraivo inna yoketaavai.

Hama gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa avuuvau safuuma varivai

9 Mo itaama vaikio ta Yutayaiya ti variraivoono ngiari voopinnaiya
variraivaa yaataraivainnee? Ai mo hameetavee. Vaa na ngii vitaina

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii giaa ngii miauvaivee. Ta Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama
mminnamminnaa maisaiyauvo mmuaakaraama iyaata tiita utivai.
10 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:
Hama gioonna kiaapu voovoono
Anutuuqaa avuuvau safuuma varivai.
11 Hama gioonna kiaapu voovoono
Anutuuqaara arinaima too rikioo
innara buainno varivai.
12 Mmuakiaaya Anutuuqaa mmooka hanigia mmida
koonnama variaavai.
Hama voovoono yoketa yoketai aataruuvaa
iinno varivai.
13 Mmata nnauvaa hanuu fakita kiaavo
ivakidiri suuda nniraivaa roosiima
iya unnakua unnakua kiaavai.
Yapai quaihaivo vaidiivaa gutikio
inna kuaanuu maisaivo innaki kuaikio
putiraivaa roosiima iya ari vookara ari vookarai
maisai kuaivaa kiaavai.
14 Iya ausaiyauvo kapikaraikiai
ngiari seenaiya kuau kuaaru kiaavai.
15 Iya makee tikiai
ngiari seenaiya ruputuaani putuaavai.
16 Iya nuaida varida ngiari seenaiyaki
maisamaisai aataruuyauvaa iikiaavo
iya ausaiyauvo mmuaararaivai.
17 Ausa nuufa vareera aataruuvaa
hama iya rikiada iikiaavaivee.
18 Anutuuqaa kuaivaa rikiada
inna mmemmaana kuaaraivaara
hama iya teeda rikiada iikiaavaivee.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.
19 Aanna makee vaa ta rikiaunnavai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa
gioonna kiaapu Yutayaiya kiaa mmiravai. Iya kiaa mmuuvaudiri iya
rikiada iida varida variaavai. Iyaata mmuakiaa gioonna kiaapuuyaatama
sa sai Anutuuqaaki vo kua vooyauvai kiatee: Hama ta maisama
variaunnavaivee, kiateeraivaara ivo mmuaanaa iya kiaa mmiravai.
Mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa variaiya Anutuuqaa avuuvau
mminnamminnaa maisaiyauvaa iikiaivaara kua pinaivo vaivaa arinaima
rikiada taateeraivaara ivo mmuaanaa iya kiaa mmiravai. 20 Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaa gioonna kiaapu voovoono rikioo iinno hama
yopeema mmaanna tuu kuaivaudiri Anutuuqaa avuuvau safuuma

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varinaravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaudiri mmuakiaaya ti
mminnamminnaa maisaiyauvo kooyaa vaivaa vaa ta arinaima teeda
rikiaunnavai.

Anutuuqaa avuuvau safuuma variateera kuavai

21 Aanna makee Anutuuqo tinai gioonna kiaapuuya safuuma variaara
aataruuvo kooyaa vainoo. Iya Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvaa
iida fai hama yopeema safuuma variaaravai. Safuuma variateera
aataruuvo nnaagiai vainaraivaara Musiivaata forofetaiyaatama ivaara
tiravai. 22 Gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaiya
fai Anutuuqo tinai safuuma variaaravai. Anutuuqo ii aataru ivaa
hama vooyara vo aataruvai iivai. 23 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
mminnamminnaa maisaiyauvaa varaivaara ivo iyara mmuaa aataruvai
iivai. Ta mmuakiaaya mminnamminnaa maisaiyauvaa varada Anutuuqaa
mmeekia ari vookaraivaa varaaraivaara ta fanniikiaunnavai. 24 Anutuuqo
mmuakiaa gioonna kiaapuuyara kati iyara yoketaama yaata utuoo
Yisuu Kirisiinna tuduu kati iyara putuoo ari kiauvaadiri iya yookaama
kieeravai. 25 Anutuuqo Yisuunna iya mmuduu ivo putuduu inna
kiauvo tuuvaara iya mminnamminnaa maisa irisaiyauvo hama iyasi
nninara aataruuvo vairavai. Fai mmuakiaaya ivo itaama putuuvaara
kutaavaivee tikio rikioo Anutuuqo fai hama iya mminnamminnaa
maisa irisaiyauvaa iya mminaravai. Anutuuqo itaama uuvo ari safu
tuanaavai varuuvo kooyaa vakiaiveeraivaara iiravai. Tauraa gioonna
kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvo vauduaata Anutuuqo yaata
utuoo faannainno varioo hama akiairaama irisaiyauvaa iya mmiravai.
26 Aanna makee vaa Yisuuva gioonna kiaapuuya mminnamminnaa
maisaiyauvaara putuu aataruuvaa irisaivo kooyaa vainoo. Anutuuqo ari
safuuma varuuvo kooyaa vakiaiveeraivaara itaama vainoo. Anutuuqo
itaama uuvaugiataama aanna makee ivo safuuma variraivo kooyaa
vainoo. Gioonna kiaapuuya Yisuunnara kutaavaivee tiraiya Anutuuqo
tikio safuuma variraivootama kooyaa vainoo.
27 Mo ta aaniivai iikiaunnavaaraida titiiyara mannaka kiaunnannee?
Hama titiiyara mannaka tira aataruuvootainoo. Mo ta dee aataruvai
iida safuuma variaarannee? Ta mmaanna tuu kuaivaa iida safuuma
variaarannee? Ai hameetavee. Yisuunnara kutaavaivee kiaa kiada fai ta
safuuma variaaravai. 28 Ivaara vaa ta rikiada kua kiaunnavai. Gioonna
kiaapu voovoono mmaanna tuu aataruuvaa iivo inna hama safuuma
variraivovee. Ivo Yisuunnara kutaavaivee tiivaudiri safuuma varivai.
29 Mo Anutuuqo Yutayaiyara nnaasuunno variinnee? Mo hama ngiari
voopinnaiyaraatama Anutuuqo variinnee? Ai mo ngiari voopinnaiyaata
iya Anutuuqovee. 30 Anutuuqo mmuaa tuanaavai varivai. Mo Yutayaiya
innara kutaavaivee kiaivaara ivo iya tinai ari avuuvau safuuma

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variaaravai. Mmuaikaraama ngiari voopinnaiyaatama innara kutaavaivee
kiaivaara ivo iya tinai ari avuuvau safuuma variaaravai. 31 Itaama vaikio
ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaivo mmaanna tuu aataruuvaa yaatara
kiaikio taikaivainnee? Mo hameetavee. Ta Yisuunnara kutaavaivee
kiaunnaivaara mmaanna tuu aataruuvo vaivaaraatama ta safuuma
rikiada iikiaunnavai.

Aaparahaamo varuuvaara Pauruuso mmataama kioo tiravai

4 1 Itaama vaikiai ta ti rubuungaa Aaparahaamaara dataa
kua kiaarannee? Dataama ivo Anutuuqaa avuuvau safuuma
variravainnee? 2 Ivo ari mmoori varoovaara Anutuuqaa avuuvau
safuuma varutiri. Inna aikiooma ivo ariiyara mannaka tutirivee. Hama
ivo yopeema Anutuuqaa avuuvaudiri ari mannaka tiravai. 3 Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno tinoo: Aaparahaamo Anutuuqaara kutaavaivee
tuuvaara Anutuuqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tiravai.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.
4 Mmoori varai vaidi voovoono ari mmoori varaivaa irisaivaa ari
safuuma varaivai. Mmoori nakaaraivo hama kati sikauyauvaa inna
mmiivai. Inna mmoori varaivaara inna mmiivai. 5 Hama Anutuuqaa
aataruuvo itaama vaivai. Anutuuqo koonnama variaiya tinai iya safuuma
variateera tira nakaaraivovee. Gioonna kiaapu voovoono inna avuuvau
safuuma varinaraivaara hama mmoori vareerama kioo kati innara
kutaavaivee tiivaa Anutuuqo inna too iva itaa kua tiivaara innara tinoo:
Inna safuuma vari vaidivaivee, tiivai. 6 Nnaaru varuu vaidi Davuitiiva
ii kua ivaara tiravai. Vaidi voovoono Anutuuqaa avuuvau safuuma
varinaraivaara hama mmoori vareerama kioo kati innara kutaavaivee
tuuvaa Anutuuqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tuu
vaidiivaara Davuitiiva tunoo: Iqii vaidi ivo sirigainno vari vaidivaivee,
tiravai. 7 Davuitiiva ivaara fafaara roo tunoo:

Anutuuqo gioonna kiaapuuya
mminnamminnaa maisaiyauvaa rugakiaiyara
ivo iyara yoketainoo.
Vaa Anutuuqo iya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rummua apu kiaivai.

8 Udaanga Anutuuqo vaidi voovai
mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kioo
vueennama kioo
hama kava iyauvaara yaata utinaravai.
Anutuuqo ivaara innara yoketainoo.

Davuitiiva fafaara roo itaa kua tiravai.
9 Anutuuqo innara yoketauduu sirigainno varuu kuaivaa Davuitiiva
itaa kua tuu kuaivo mmamma hatokeera vaidiiyara nnaasu tiravainnee?

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vara hama mmamma hatokeera vaidiiyaraatama tiravainnee? Mo
iyaraatama tiravaivee. Anutuuqaa kua fafaarau kua voovai vaa ta ivaara
kiaunnavai. Ii kua ivo tinoo: Aaparahaamo Anutuuqaara kutaavaivee
tuuvaara Anutuuqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee,
tiravai. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 10 Mo dee suaivaki Anutuuqo
Aaparahaamaara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee, tuunnee?
Vara hama ari mmammaivaa hatokooduu itaa kua tuunnee? Vara vaa
hatoka kiooduu itaa kua tuunnee? Iya hama inna mmammaivaa hatokoo
suaivaki Anutuuqo itaa kua tiravai. 11 Nnaagiai iya inna mmammaivaa
hatokeeravai. Hama inna mmammaivaa hatokoo suaivaki Aaparahaamo
Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo innara tunoo: Inna
safuuma vari vaidivaivee, tiravai. Anutuuqo itaa kua tuuvaara ivo
mmamma hatokeera aataruuvaa Aaparahaamaa mmiravai. Mmamma
hatokoo puruuvaudiri Aaparahaamo safuuma varuuvo kooyaa vairavai.
Ivaara mmuakiaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya gioova
Aaparahaamovee. Iya hama ngiari mmammaiyauvaa hatokeerama
kiada kati Anutuuqaara kutaavaivee kiaivaara Anutuuqo iyara
tinoo: Inna iya safuuma variaa gioonna kiaapuyavee, tiivai. 12 Vaa
mmamma hatokeeraiyaatama inna iya gioova Aaparahaamovee. Ngiari
mmammaiyauvaa hatokeeraivaara hama Aaparahaamo iya gioovavee.
Hama Aaparahaamaa mmammaivaa hatokoo suaivaki ivo Anutuuqaara
kutaavaivee tuneema iya Anutuuqaara kutaavaivee kiaivaara
Aaparahaamo iya gioovavee.

13 Aaparahaamaa ari sidinnaidiiyaatama Anutuuqo kua kiaa teerama
kioo kuaivaa kiaa mmioo tunoo: Fai ngia mmuakiaa mmatavai
varaaravaivee, tiravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa Aaparahaamo
rikioovaara hama Anutuuqo kua kiaa teerama kioovaa inna kiaa
mmioo itaa kua tiravai. Aaparahaamo Anutuuqaara kutaavaivee
tuduu rikioo Anutuuqo innara tunoo: Inna safuuma vari vaidivaivee,
tuuvaara Anutuuqo kua kiaa teerama kioovaa inna kiaa mmioo itaa kua
tiravai. 14 Anutuuqo ari kua kiaa teerama kioo kuaivaa tunoo: Fai ngia
mmuakiaa mmatavai varaaravaivee, tuu kuaivaa ivo ari mmaanna tuu
kuaivaa rikiada iiraiya kiaa mmutiri. Innara kutaavaivee tira aataruuvo
kuminayaa vaitiri. Ivo kua kiaa teerama kioo kuaivootama kuminayaa
vaitirivee. 15 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa hatokeeraiyara ivo iyara
inna nnannataivai. Mo hama mmaanna tuu aataruuvo vaitiri. Hama ivaa
hatokeera aataruuvootama vaitirivee.

16 Itaama vaino Aaparahaamaa sidinnaidi mmuakiaaya Anutuuqo
kua kiaa teerama kioovaa kati iyara yoketaama yaata utuoo iya kiaa
mmiaiveeraivaara iya Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada kati ivaa
vareera aataruuvo vainoo. Hama Aaparahaamaa sidinnaidiiya Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaa rikieeraiyara nnaasu ii kua ivo itaa kua tiivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Aaparahaamo tuneema iya Anutuuqaara kutaavaivee kiaiyaraatama
ii kua ivo itaa kua tiivai. Ta mmuakiaaya Anutuuqaara kutaavaivee
kiaunnaiya Aaparahaamo ti napoova variivaara ii kua ivo itaa kua tiivai.
17 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Aaparahaamaara tinoo:
Mmuakiaa mmatavau variaiya gioovavee kiaa kiee na i yapa kiauvaivee.
Kua fafaaraivo itaa kua tiivo Anutuuqaa avuuvau kutaavai vaivai.
Aaparahaamo vaa innara kutaavaivee tiravai. Mmuai Anutuuqoono vaa
putuaiya tikiai diitaavai. Ivo hama tauraa vau mminnaiyauvaara tino too
fai vainaravai.
18 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: I sidinnaidiiya fai kaayau
variaaravaivee, tiivai. Aaparahaamo ivaara kutaavaivee kiaa kioo hama
aataruuvo kooyaa vauduu rikioo ivo mmannammanna fai iinaravaivee
kiaa kioo faannainno variravai. Faannainno varududuu kaanaivo vauduu
ivo mmuakiaa mmatavau varuuya gioova variravai. 19 Itaama varuduu
inna nuanuuvo yaaku sai vaidivai yuku yaaku taika kiooduu rikioo (100)
ngiaabai kiooduu inna mmammaivo taminnumaunnuuduu ari nnaataivo
Saraava vaa nnaakara mmateera suaivo taika kiooduaata hama ivo
ivaara yaata utirainno ivo yaagueeqama tunoo: Fai iinaravaivee, tiravai.
20 Ivo ivaara yaagueeqama nnaasu yaata utuoo varioo Anutuuqo kua
kiaa teerama kioo kuaivaara mmannammanna kutaavaivee tiravai. Ivo
itaa kua tuuvaara yaagueeqa ari vookarauvo innaki suvuau kiooduu ivo
Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai. 21 Anutuuqo kua kiaa teerama kioo
kuaivaa Aaparahaamo yaagueeqama tunoo: Fai aikiooma iinaravaivee,
kiaa kioo Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai. 22 Aaparahaamo itaa kua
kiaa kioo Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo innara tunoo:
Inna safuuma vari vaidivaivee, tiravai. 23 Anutuuqo innara tunoo:
Inna safuuma vari vaidivaivee, tuu kuaivaa hama Aaparahaamaara
nnaasu Musiiva fafaara reeravai. 24 Ta Anutuuqaara kutaavaivee
kiaunnaiyaraatama Musiiva fafaara reeravai. Anutuuqo ti Udaanga
Yisuu Kirisiinna tuduu putuuvakidiri diiteeravai. Ivo itaama uuvaara
ta innara kutaavaivee kiaunnaiyara fai ivo tiiyara tinara: Inna
safuuma variraiyavee, tinaravai. 25 Yisuu Kirisiiva ti mminnamminnaa
maisaiyauvaara putinaraivaara Anutuuqo ee-oo tiravai. Ee-oo tuduu
putuduu ta Anutuuqaa avuuvau safuuma variaaraivaara Anutuuqo inna
tuduu putuuvakidiri kava diiteeravai.

Yisuuva putuuvaara ta Anutuuqaa avuuvau safuuma variaunnavai

5 1 Itaama vaikio vaa ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaiyara Anutuuqo
tiiyara tinoo: Inna safuuma variraiyavee, tiivai. Ti Udaanga Yisuu
Kirisiiva tiiyara putuuvaara Anutuuqo tiiyara safuuma variraiyavee tikiaida
ta inna tasipama variaunnano inna ausa nuufaivo tiiki vainoo. 2 Anutuuqo
itaama kati tiiyara yoketaama yaata utiivaara vaa ta rikiada inna avuuvau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ta yoketaama variaunnanoo. Ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaivaara
Yisuuva ti vitoo inna avuuvau ti yapa kiaikiai ta yoketaama variaunnanoo.
Yoketaama varidada ta yapooma Anutuuqaa tasipama yoketayoketaama ari
vookaraama variaaraivaara ta ivaara nnaasu yaata utu kiada vaida faannaida
varida sirigakiaunnanoo. 3 Hama ta ivaara nnaasu sirigakiaunnanoo.
Mmuaararai aataruuyauvo tiisi vaiyauvaaraatamaida ta sirigakiaunnanoo.
Vaa ta rikiaunnavai. Mmuaararai aataruuyauvo tiisi vainai rikiada ta iyauvaa
yaatara kiada fai yaagueeqama variaaravai. 4 Mmuaararai aataruuyauvo tiisi
vaikiainnaata ta mmannammanna yaagueeqama varidada yaatara kikio
rikioo Anutuuqo tiiyara mannakainaravai. Ivo tiiyara mannakainaraivaara
ta yaata utida inna tasipama variaaraivaara faannakiaunnanoo. 5 Ta ivaara
faannakiaunnaivaara fai ta faannaikiokio kaanaivo fai kutaa vainaravai.
Aa ta faannakiaunna aavaara fai hama ta fanniikiaaravai. Vaa Anutuuqo
Mmannasa Yoketaivaa kati ti mmikio ivo ti aakiaiyauvaki varikio Anutuuqaa
mmuduuya riraivo ti aakiaiyauvaki suvuaivaara fai hama ta fanniikiaaravai.
6 Ta homo muaraagama variaannaduu Anutuuqo mmataama kioo
suaivaki gioonna kiaapu kaayau mminnamminnaa maisaiyauvo
suvuauyara Yisuu Kirisiiva putiravai. 7 Ta mmatayaa variaunnaiya
tiikidiri safuuma varira vaidiivaara fai vaidi voovoono innara kuminayaa
putinaraivo inna mmuaararaivai. Vaidi yoketaama variivaara fai vaidi
voovoono innara kutaa putinarannee? Vara hama putinarannee? Hama
ta rikiaunnanoo. 8 Homo mminnamminnaa maisaiyauvo ti suvuau kioo
vau suaivaki Yisuu Kirisiiva tiiyara putiravai. Yisuuva itaama putuuvaara
Anutuuqo pinaama tiiyara mmuduuya ruaivo kooyaa vainoo.
9 Yisuuva tiiyara putuduu inna kiauvo tuuvaara Anutuuqo tiiyara tinoo:
Inna safuuma variraiyavee, tiivai. Yisuuva itaama uuvaara fai yapooma
Anutuuqaa nnannateeno irisai maisaivaa ti mminara iino too ivo ooqoo tioo
ti vitoo yoketaivau ti yapaanaravaivee. Inna ivo itaama ti vitoo yoketaivau ti
yapaanaraivo ta Anutuuqaa avuuvau safuuma variraivaa yaataraivai. 10 Ta
Anutuuqaa nnammutuaaya variaannaduduu ari Mmaapuuvo putuuvaara
ta numa inna tasipama mmuaa ausavai varada variaunnavaivee. Aanna
makee vaa ta mmuaa ausavai varada inna tasipama variaunna suaivaki
Yisuu Kirisiiva kava diitoo hara kioo varuuvaara fai ivo ti vitoo yoketaivau
ti yapaanaravai. Inna ivo itaama iinaraivo inna yaatarai aataruvai vaivai.
11 Hama itaama nnaasu vainoo. Ta Anutuuqaara pinaama sirigakiaunnanoo.
Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva putuuvaara ta mmuaa ausavai varada Anutuuqaa
tasipama variaunnaivaara ta innara sirigakiaunnanoo.

Ataamo uu aataruuvaa Yisuuvaano yaatareeravai

12 Aa kua aavaata rikiaatee. Mmuaa vaidivaakidiri mminnamminnaa
maisa vareera oyaivo mmata aavau vairavai. Ivo mminnamminnaa
maisaivaa varoovaara putira aataruuvo vairavai. Putira aataruuvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

itaama vauvakidiri mmuakiaa gioonna kiaapuuya vareeravai. Iya
mminnamminnaa maisaivaa varoovaara putira aataruuvaa vareeravai.
13 Anutuuqo hama Musiinnaata kua tioo mmaanna kuaivaa inna kiaa
mmirama kioo suaivaki mminnamminnaa maisaivo mmata aavau
vairavai. Hama Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo kooyaa vauvaara
gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa varada hama
iyauvaara arinaima mmuaavai mmuaavai yaariravai. 14 Itaama vauduaata
Ataamo varuu suaivakidiri ngioo ngioo Musiiva varuu suaivaki
gioonna kiaapuuya putiravai. Ataamo Anutuuqaa avaivaa hatokoo
mminnamminnaa maisaivaa varoneema vooya hama itaama uuyaatama
putiravai.

Ataamoono itaama uuvaara inna nnaagiai nninara vaidiivaara
mmataama kioo tira kuavai. 15 Inna nnaagiai nnuuvo Yisuu Kirisiiva kati
gioonna kiaapuuyara vakiaa putuuvaara Anutuuqo iyara tunoo: Inna
safuuma variraiyavee, tuu aataruuvo hama Ataamo mminnamminnaa
maisaivaa varoovaa roosiivai. Ataamo mmuaavoono mminnamminnaa
maisaivaa varoovaara kaayau gioonna kiaapuuya putiravai. Ii kua ivo
kutaa kuavai. Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata
utiraivo ari vookarai pinaavai vaivai. Yisuu Kirisiiva kati gioonna
kiaapuuyara vakiaa putuuvaara Anutuuqo iyara tunoo: Inna safuuma
variraiyavee, tuuvootama ari vookarai pinaavai vaivai. Yisuu Kirisiiva
mmuaa vaidivoono kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata
utiraivoono kaayau gioonna kiaapuuyara kati vakiaa putiravai. 16 Yisuu
Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara vakiaa putuuvaara Anutuuqo iyara
tunoo: Inna safuuma variraiyavee, tuu aataruuvo hama mmuaa vaidi
Ataamo mminnamminnaa maisaivaa varoovaa roosiivai. Ari vookaraivai.
Ataamo mminnamminnaa maisaivaa varoovaara Anutuuqo putira
aataruuvaa irisaivaa Ataamaa mmioo mmuakiaayaatama mmiravai.
Kaayau gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa varada
varuduu Yisuu Kirisiiva nnaagiai iyara putuduu safuuma varira
aataruuvo kooyaa vairavai. 17 Mmuaa vaidivoono mminnamminnaa
maisaivaa varoovaara putira aataruuvo mmuakiaayaki vaivai. Mo Yisuu
Kirisiiva ari mmuaavoono uu aataruuvo Ataamo uu aataruuvaa yaataroo
ari vookaraivai vaivai. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara kati yoketaama
yaata utuoo iyara tinoo: Inna safuuma variraiyavee, tii gioonna
kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara fai inna tasipama
kieetaya tupatupaa variaaravai.

18 Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Vaidi voovoono mmuaa
mminnamminnaa maisaivaa varooduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya
ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara kua pinaiyauvo iyaki vauduu
irisai vareera aataruuvo vairavai. Mmuaikaraama vaidi voovoono
yoketaa aataru mmuaavai uuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua pinaivaa yaatarada kati mmamma dummukiara vida tupatupaa
variraivaa vareera aataruuvo vairavai. 19 Mmuaa vaidivoono Anutuuqaa
avaivaa yaataroo mminnamminnaa maisaivaa varooduu kaayau
gioonna kiaapuuya mmuaavaugiataama mminnamminnaa maisaiyauvaa
vareeravai. Mmuaikaraama mmuaa vaidivoono Anutuuqaa avaivaa
arinaima rikioo uuvaara kaayau gioonna kiaapuuya fai Anutuuqo tinai
rikiada safuuma variaaravai.
20 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo nnuduu rikiada gioonna kiaapuuya
mminnamminnaa maisaiyauvo vauduu mmaanna tuu kuaivaa hatokoo
aataruuvo kaayauma vairavai. Itaama vauduaata Anutuuqo kati iyara
yoketaama yaata utiraivo kaayau ari vookaraama vairavai. 21 Itaama
vauvaara gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisa vareera aataruuvo
iya utinanai fai iya putuaaravai. Gioonna kiaapu safuuma variaiya
Anutuuqo kati iyara yoketaama yaata utiivaara fai tupatupaa variaaravai.
Iya ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara tupatupaa
variaaravai.

Yisuuva putuuvaa roosiima teeta putuaunnavai

6 1 Ivaara ta dataa kua kiaarannee? Anutuuqo kati tiiyara
yoketaama yaata utuoo ti mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaraivo pinaavai vakiaiveera ta mminnamminnaa maisaiyauvaa
mmannammanna varaarannee? 2 Ai hameetavee. Vaa ta
mminnamminnaa maisaivaara vaidi putiraiya roosiima putuaunnavai. Mo
ta dataama kiada ivaa mmannammanna varada nnaasu variaarannee?
Vaa taikaivaivee. 3 Aa na tinara kua aavaa vaa ngia arinaima rikiaavai.
Ta mmuakiaaya Yisuu Kirisiinnara nnoori varaannaiya nnoori
varaanna suaivaki ivo tiiki varuuvaara ivo putuuvaa roosiima teeta
putiravai. 4 Yisuu Kirisiiva putuoo mmata nnauvaki vauneema ta nnoori
varaanna suaivaki ta mmata nnauvaki vairaivaa roosiima ta nnooriivaa
varaunnavai. Anutuuqo yoketaa ari vookarai yaagueeqaivaadiri uuduu
Yisuu Kirisiiva diitoneema teetama putuaannaivakidiri diitada karaasa
aataruuvau hara kiada variateeraivaara ta inna roosiima putiravai.
5 Ivo putuneema ta kutaa mmuaikaraama putida Anutuuqo inna tuduu
diitoneema ta kutaa tuanaa diitada inna tasipama mmuaikaraama
fai tupatupaa hara kiada variaaravai. 6 Aa na tinara kua aavaa vaa
ta rikiaunnavai. Ti mmammaivoono mminnamminnaa maisa iira
aataruuvaa ti mmiivaa Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuuvoono
ruputino taikaiveeraivaara ti mmamma iira aataru eenanaivo Yisuu
Kirisiinna tasipama vaa yatari sagaivau putivaivee. Mminnamminnaa
maisaivo sa ti utinai ta hama inna mmooriivaa varaaraivaara itaama ti
mmamma iira aataru eenanaivo putivaivee. 7 Gioonna kiaapu voovoono
vaa putiivaa hama mminnamminnaa maisaivo yopeema kava inna utivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

8 Ta kutaa Yisuu Kirisiinna tasipama putuaunnaiya fai ta inna tasipama
hara kiada variaaraivaara kutaavaivee kiaaravai. 9 Vaa ta rikiaunnavai.
Anutuuqo tuduu Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri diitoovo hama keenaa
putinaravai. Fai putira aataruuvo hama kava inna utinaravai. 10 Ivo
mmuaaneetu nnaasu mminnamminnaa maisaivaara putiravai.
Aanna makee ivo hara kioo variivo Anutuuqo yaata utiivaugiataama
mmannammanna hara kioo varinoo. 11 Mmuaikaraama ngieetama
ngiingiiiyara yaata utida kiatee: Vaa ta mminnamminnaa maisaiyauvaara
putuaunnavai. Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ta Anutuuqo yaata
utiivaugiataama hara kiada variaunnavaivee, kiatee.
12 Ngii mmammaiyauvo maisa aataruuvaa iikiateera ngii tino
ngii iikiatainai sa iikiatee. Ivaara ooqoo kiatee. Mminnamminnaa
maisaiyauvo ngii mmammaiyauvaa mmannammanna utiiyauvaara
ooqoo kiatee. 13 Ngii yaata utiraiyauvo ngii tikio ngii mmammaiyauvo
mminnamminnaa maisaiyauvaa varoo maisa aataru iiraiyauvaara
ngii tinai sa ee-oo kiatee. Ii aataru ivaa pikiada ngiingii mmamma
mmuakiaayauvai Anutuuqaa mmiatee. Ngia vaidiiya putuaivakidiri
diitada hara kiada variaiya safu aataruuvau nookiaaraivaara ngiingii
mmamma mmuyai mmuakiaayauvai Anutuuqaa mmiatee. 14 Anutuuqaa
mmaanna tuu aataru ivau hama ngia hara kiada variaanoo. Anutuuqo
kati ngiiiyara yoketaama yaata utiraivau ngia hara kiada variaanoo.
Ivaara sa mminnamminnaa maisaivo ngii haitatuunno ngii utuaivee.

Safuuma varira aataruuvo ngii utikiai inna mmooriivaa varaavai

15 Mo ivaara ngia dataa kuaida kiaannee? Anutuuqaa mmaanna
tuu aataruuvau hama ta hara kiada varirama kiada Anutuuqo kati
tiiyara yoketaama yaata utiraivau hara kiada variaunnaivaara fai ta
mminnamminnaa maisaiyauvaa varaarannee? Ai hameetavee. 16 Aa
na tinara kua aavaa vaa ngia arinaima rikiaavai. Mmatayaa diaa vaidi
voovoono vaidi voovai ni mmoori varaaneera kiaa vitaanaraivaara
ivo ee-oo tikio inna viteeraivoono inna puaisa utuoo innara diivai.
Ivaa roosiima fai mminnamminnaa maisaivaara ngia ee-oo tikio
ivo ngii puaisa utinai fai ngia putiraivaa varaaravai. Fai ngia kua
yoketaivaa arinaima rikiada iikiaa aataruuvoono ngii puaisa utinai
ngia Anutuuqaa avuuvau safuuma variaaravai. 17 Anutuuqaata kua
yoketaivaa kiatee. Tauraa mminnamminnaa maisaivoono ngii puaisa
utuduu ngia inna mmooriivaa varada varida variravai. Aanna makee
vaa ngia mmayaaya yoketaivaa varada ngiingii ausaiyauvaa hanigiada
ii kua kutaa ivaara kutaa tuanaavee kiaa kiada mmooriivaa varada
varida variaavai. 18 Mminnamminnaa maisaivo yeena roosiima ngii rau
kiaivaa Anutuuqoono rukuasaa kiaikiai ngia mmamma dummukiara
kati kuaavai. Kuaavo safuuma varira aataruuvo ngii puaisa utikiai ngia

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inna mmooriivaa nnaasu varada varida variaavai. 19 Ngia mmatayaa
mmanna gioonna kiaapuya muaraagama variaivaara na mmatayaiya
yaata utiraivaugiataama yaata utuee itaama ngii giaa ngii miaunoo.
Ngia tauraa ngiingii mmamma vovaatayauvai ee-oo tuduu maisamaisau
aataruuyauvo ngii puaisa utuduu ngia inna mmoori vareeraya variravai.
Varia rada vidada kaayau maisama ari vookaraama variravai. Aanna
makee mmuaikaraama ngiingii mmamma mmuyai mmuakiaayauvaara
ee-oo tikio safu aataru yoketaivo ngii puaisa utinai ngia safuuma nuaida
Anutuuqaara yoketa yoketaida nnaasu variatee.
20 Mminnamminnaa maisaiyauvo ngii puaisa utuu suaivaki hama
safu aataruuvo ngii utuduu ngia kati ngiengie yaata utiraivaugiataama
vida mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeravai. 21 Ngia itaama uu
aataruuyauvaara makee ngia ivaara yaata utida ngii mmamma maisai
aataruuyauvunudiri mo dee irisaivaida varaannee? Ii aataru iyauvaa
ngia iidada fai irisai putuaaravai. 22 Aanna makee mminnamminnaa
maisaivo yeena roosiima ngii rau kiaivaa Anutuuqoono rukuasaa
kiaikiai mmamma dummukiara kati kuaavo Anutuuqo ngii puaisa
utikiai ngia inna mmoori vareera gioonna kiaapuya variaavai. Fai ngia
itaama inna gioonna kiaapu tuanaaya yoketaama nnaasu varidada
fai irisaivaa tupatupaa variraivaa varada variaaravai. 23 Gioonna
kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa varaiya inna iyauvaa irisaivo
putiraivovee. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva gioonna kiaapuuyaki variivaara
Anutuuqo kati tupatupaa variraivaa iya mminai fai iya ivaa varada
tupatupaa variaaravai.

Pauruuso nnaata vaati vareera aataruuvaudiri mmataama kioo tiravai

7 1 Ni seenayaso, ngia mmaanna kua aataruuvaa rikiaiya aa na tinara
kua aavaa vaa ngia arinaima rikiaavai. Mmaanna kua aataruuvo
gioonna kiaapuuya utua roo vioo vioo iya putira suaivaki taikaanaravai.
2 Mmaanna kua voovai vaivaudiri aa kua aavaa rikiaatee. Gioonnaivo
vaatiivaa varaikio inna vaatiivo hara kioo varii suaivaki mmaanna kua
aataruuvo yaagueeqama tinoo: Inna i vaativaivee, tiivai. Fai vaatiivo
putino too mmaanna kua aataruuvo itaa kua tiivo hama inna utinaravai.
3 Itaama vaivaara vaatiivo varikioonnaata sabi vo vaativai oro varaivo
inna mmuara vareera aataruvai. Itaama ii gioonnaivaara gioonna
kiaapuuya kiaara: Inna mmuara vareera gioonnavaivee, kiaaravai. Fai
inna vaatiivo putino hama mmaanna kua aataruuvo mmannammanna
inna utino kati hara kioo varioo vaidi voovai varaivo inna hama mmuara
vareera aataruvai. 4 Ni seenayaso, ngia ivaa roosiima variaanoo. Yisuu
Kirisiiva yatari sagaivau putuuvaara ngia Anutuuqaa mmaanna tuu
kuaivaara putiravai. Hama mmaanna tuu aataruuvo mmannammanna
ngii utinoo. Ngia Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya variateeraivaara ngia

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmaanna tuu kuaivaara putiravai. Anutuuqo inna tuduu putuuvakidiri
diitoovaa gioonna kiaapuya ngia variaanoo. Ta Anutuuqaa mmooriivaa
varada varikio iiraivo vakiaiveeraivaara ngia Yisuunna gioonna
kiaapuya variaanoo. 5 Ti mmammaiyauvo ti iikiataira aataruuvaa ta
iira suaivaki mminnamminnaa maisaiyauvaa ti iikiataira aataruuvo
ti puaisa utiravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo mminnamminnaa
maisaiyauvaa kooyaa ti vitauduu ti iikiatairavai. Yaagueeqama ti
iikiatauduu ta mminnamminnaa maisaiyauvaa iidada ivaa irisaivaara
ta putuaara iiravai. 6 Aanna makee Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo
hama mmannammanna ti utinoo. Vaa tauraa ii aataru ivo ti utuuvaara ti
aakiaiyauvo putivai. Ta hama Anutuuqaa mmaanna tuu kua fafaara roo
aataru eenanaivau varida mmoori varaunnavai. Ta Mmannasa Yoketaivaa
aataru karaasaivau varida mmoori varaunnavai.

Anutuuqaa mmaanna kua tuuvaudiri mminnamminnaa maisaivo kooyaa vairavai

7 Ta ivaara dataa kua kiaarannee? Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvo
mminnamminnaa maisa vai aataruvaivee ta kiaarannee? Ai hameetavee.
Mo Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvoono mminnamminnaa maisa
vareera aataruuvaa kooyaa ti vitairavai. Mo Anutuuqaa mmaanna tuu kua
ivaki vau kua voovai tunoo: Ai seenaiya mminnamminnaiyauvaa teeno
i varaatainai sa iyauvaa varaanaraivaara yaata utuanee, tiravai. Hama
ii kua ivo itaa kua tutiri. Hama na ni seenaiya mminnamminnaiyauvaa
teeno ni varaatainai na iyauvaa varaanaraivaara yaata utuaatirivee.
8 Ii mmaanna tuu kua ivaa na rikiee ivaara pinaama na yaata utuaaduu
mminnamminnaa maisaivo ni aakiaivaki vauvaara na ari vookara ari
vookarau mminnamminnaiyauvaa taaduu pinaama ni varaatairavai. Hama
Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo vaitiri. Hama mminnamminnaa maisa
vareera aataruuvo kooyaa vaitirivee. 9 Neenoo hama mmaanna tuu kuaivaa
na rikiaa suaivaki na kati kumimakama hara kiee variravai. Na mmaanna
tuu kuaivaa rikiaa suaivaki na mminnamminnaa maisaivaa varauvo kooyaa
vauduu na rikieeravai. 10 Na rikiaa suaivaki ni aakiaivo vaidi putiraivaa
roosiima putiravai. Anutuuqaa mmaanna tuu aataru voovaara na tauraa
kiau kuaivaa gioonna kiaapuuya rikiada yoketaama hara kiada variateera
aataru ivaa neenoo rikiee hama na yoketaama hara kiee variravai. Na
rikiaaduu ni mminnamminnaa maisaivo kooyaa vauduu ni aakiaivo vaidi
putiraivaa roosiima pututduu na maisama hara kiee variravai. 11 Ii mmaanna
tuu kua ivaa na rikiee ivaara pinaama na yaata utuaaduu ni unnakua
tuduu mminnamminnaa maisaivo ni aakiaivaki vauvaara na mmuaararoo
maisauvaa varee vaidi putiraivaa roosiima na putiravai.
12 Itaama vaikio Anutuuqaa mmaanna tuu kua mmuakiaayauvai
yoketaa tuanaayauvai vaikio na tauraa kiaa mmaanna kuaivootama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoketaavai vainno safu tuanaavai nnaasu vainoo. 13 Ii kua ivaa oyaivo
ataama vainnee? Mo yoketaa aataruuvoono niiki vauduu ni aakiaivo
putiravainnee? Ai hameetavee. Mminnamminnaa maisaivoono niiki
vauduu ni aakiaivo putiravaivee. Mminnamminnaa maisaivo mmaanna
tuu yoketaa aataruuvau na variaaduaata mmannammanna niiki vauduu
rikioo ni aakiaivo putiravai. Ivoono kutaa tuanaa mminnamminnaa
maisaivo kooyaa sueerapatoo vakiaiveeraivaara mminnamminnaa
maisaivo niiki vauduu rikioo ni aakiaivo putiravai. Na rikiaa mmaanna
kua voovaudiri mminnamminnaa maisaivo kaayau ari vookara ari
vookaraama maisamaisama vakiaiveeraivaara mminnamminnaa
maisaivo niiki vauduu ni aakiaivo putiravai.

Taara aataruvaitana gioonna kiaapuuyaki vainoo

14 Vaa ta rikiaunnavai. Mmaanna tuu kuaivo Anutuuqaasidiri tiira
kuavai. Na vaidi mmatayaavoonora tiee mminnamminnaa maisaivo
mmannammanna ni puaisa utikiai na hama yopeema pikiauvai. 15 Na
iikiau aataruuvaa hama na arinaima rikiauvai. Na ni iikiatai aataruuvaa
hama na iikiauvai. Na hama ni mmuduuya ruai aataruuvaa na iikiauvai.
16 Na hama ni iikiatai aataruuvaa iikiauko rikioo Anutuuqaa mmaanna
tuu aataruuvo safuuma vaivaara na ee-oo kiauvo kooyaa vainoo.
17 Ivaara hama neneenoo ii na hama ni iikiatai aataru ivaa iikiauvai.
Mminnamminnaa maisaivo ni aakiaivaki vaivoono ii aataru ivaa iivai.
18 Vaa na rikiauvai. Hama yoketaa aataruuvo niiki vainoo. Na itaa kua
kiau kuaivo ataama vainoo. Hama yoketaa aataruuvo ni mmammaivau
utivai. Ni aakiaivoono yoketaa aataruuvaa inna iikiataikiainnaata hama
na yopeema iikiauvai. 19 Na yoketaa aataruuvaa ni iikiataikiainnaata
hama na iikiauvai. Maisa aataruuvaa hama ni iikiataikiainnaata
na iikiauvai. 20 Hama ni iikiatai aataruuvaa na iikiauko rikioo
mminnamminnaa maisaivo ni aakiaana vaivoono iivai. Hama neneenoo
iikiauvai.
21 Na itaama iikiauvaara vaa na rikiauvai. Aataru voovoono ni
aakiaivaki ataama iinoo. Na yoketaa aataruuvaa ni iikiataikio rikioo
maisa aataruuvo ni atau ruainoo. 22 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara
ni aakiaivaki ni yoketainoo. 23 Itaama vaikioonnaata ari vo aataru
voovoono ni mmammaivaki iinno varinoo. Ii aataru ivoono ni yaatana
vai kua yoketaivaa atau ruainoo. Atau ruoo ivaa nnammutuaa iinoo.
Iinno varioo mminnamminnaa maisaivo ni aakiaivaki vaivaara ni
ravaatau utinoo. 24 Boo, na ari vookarai ausa tinni mmuaararaivaa
varau vaidivai variaunoo. Ni mmammaivoono putira aataruuvakira
ni utu raririima roo yapaanara iinoo. Fai gioono ii aataru ivakidiri ni
vita yoketaivau ni yapaanarannee? 25 Na Anutuuqaata kua yoketaivaa
kiaunoo. Ivo tino ti Udaanga Yisuu Kirisiivaano fai ni vitaanaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Na ataama variaunoo. Na nini yaata tinniivaki rikiauko Anutuuqaa
aataruuvo ni puaisa utikiai na iikiaunoo. Ni mmammaivo maisama iira
aataruuvaara na rikiauko mminnamminnaa maisa iira aataruuvo ni
puaisa utikiai na iikiauvai.

Mmannasa Yoketaivoono tupatupaa variraivaa ti mmivaivee

8 1 Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Yisuu Kirisiiva gioonna
kiaapuuyaki variivaara hama ngiari mminnamminnaa
maisa vareeraiyauvaa irisaiyauvootainoo. 2 Yisuu Kirisiiva niiki
variivaara Mmannasa Yoketaivoono tupatupaa variraivaa ni mmivai.
Mminnamminnaa maisaivoota putira aataruuvootama yeena roosiima
ni rau kiaivaa ii Mmannasa Yoketaa ivoono rukuasaa kiaikiai na
mmamma dummukiara kati hara kiee variauvaivee. Ivaara hama
ni mminnamminnaa maisa vareeraiyauvaa irisaiyauvootainoo. 3 Ta
mmatayaa muaraagama variaunnaivaara Anutuuqaa mmaanna tuu
kua aataruuvo iinaree kiaa kioo iima fanniima kiaikio Anutuuqoono
aikiooma iima kiaivai. Ivo ari Mmaapuuvaa mmatayaa titooduu tuoo
mminnamminnaa maisaivo vaidi mmammaiyauvaki utuuvaa atau
rinaraivaara tiiravai. Gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaivaa
irisaivaa varaiveeraivaara Anutuuqo ari Mmaapuuvaa titooduu tuoo ta
vaidi mmatayaiya mminnamminnaa maisaivaa vareera mmammaivaa
roosiima vareeravai. 4 Ta Mmannasa Yoketaivaa aataruuvau
variaunnaiya Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo safuuma vauvaa aikiooma
iikiateeraivaara Anutuuqo itaama iiravai. Mmamma iira aataruuvau
variaiyara Anutuuqo hama itaama iiravai. Mmannasa Yoketaivaa
aataruuvau variaiyara iiravai.

5 Mo ngiari mmammaiyauvo ngiari iikiataivaara iya tikiai rikiada
hara kiada variaiya ngiari mmammaiyauvoono iya yaatana yapoo varii
kuaivaa nnaasu rikiada iida varida variaavai. Mo Mmannasa Yoketaivo
iya tikiai rikiada hara kiada variaiya Mmannasaivoono iya yaatana
yapoo varii kuaivaa nnaasu rikiada iida varida variaavai. 6 Ngiari
mmammaiyauvoono ngiari iikiatai aataruuyauvaara iya yaatana yapoo
varinai rikiada iida varida fai putuaaravai. Mmannasa Yoketaivoono ari
iikiatai aataruuyauvaara iya yaatana yapoo varinai rikiada iida varida
fai ausa nuufaivaa varada tupatupaa variaaravai. 7 Gioonna kiaapu
voovoono ari mmammaivoono ari iikiatai aataruuyauvaara inna yaatana
yapoo varii kuaivaa rikiaivoono Anutuuqaa nnammutuaavai variivaara
iya itaama iida varida variaaravai. Ivo yaata utiivo hama Anutuuqaa
mmaanna tuu aataruuvaa rikiaivaara ivo itaama varivai. Hama ivo
yopeema Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvaa rikiaivai. 8 Gioonna
kiaapuuya ngiari mmammaiyauvoono iya kiaa mmikiai iikiaiya hama
yopeema yoketaa aataruuvaa iikiaavo too Anutuuqaa yoketaivaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Mo hama ngiingii mmammaiyauvoono ngii giaa ngii miivaugiataama
ngia hara kiada variaanoo. Mmannasa Yoketaivoono ngii giaa ngii
miivaugiataamaida ngia hara kiada variaanoo. Mo Mmannasa
Yoketaivoono ngii aakiaiyauvaki hara kioo variiya nnaasu itaama hara
kiada variaanoo. Gioonna kiaapu voovoono hama Yisuu Kirisiinna
Mmannasaivo innaki hara kioo variivoono hama inna gioonna
kiaapuvai varinoo. 10 Mminnamminnaa maisaivo ngii mmammaiyauvaki
vaivaara vaidi putiraiya roosiima ngii nnabaiyauvo putivai. Mo itaama
vaikiainnaata Yisuu Kirisiiva ngiiiki varikiai ngia safuuma variaivaara
ngii mmannasaiyauvo hara kioo varivai. 11 Mo fai Anutuuqo Yisuunna
tuduu putuuvakidiri diitoovaa Mmannasaivoono ngiiiki varino fai Yisuu
Kirisiiva putuduu diitaanee tuuvoono ngii mmammaiyauvaa tupatupaa
variraivaa mminaravai. Ari Mmannasaivo ngiiiki variivaara ngii
nnabaiyauvo putuaara iikiaiya fai tupatupaa variraivaa ngii minai varada
variaaravai.
12 Ni seenayaso, ivaara ti mmamma iira aataruuvaara ti iikiataino
ti yoketainainnaata ta rikiada pikiaaravai. Sa ii aataru ivo ti utuaivee.
13 Fai ngia mmamma iira aataruuvaa iidada putuaaravai. Fai Mmannasa
Yoketaivo ngii tasipanai ngia mmamma iira aataruuvaa eeyaara
pikiada fai ngia tupatupaa variaaravai. 14 Gioonna kiaapu Anutuuqaa
Mmannasaivaa kuaivaa rikiada iikiaa mmuakiaaya iya Anutuuqaa raunna
mmaapuya variaanoo. 15 Ngia itaama varida hama ngia sikaunnaadiri
yookaama kiada viteeraiya roosiikiaaya varida aatuuda variaanoo. 16 Ta
Anutuuqaara kiaunnanoo: Ti Napoovavee, kiaunnaivo inna Anutuuqaa
Mmannasaivo ti mmannasaivaa tasipaikiai ta rikiada kiaunnanoo: Ta
Anutuuqaa raunna mmaapuya variaunnanoo, kiaunnavai. 17 Ta inna
raunna mmaapuya variaunnaivaara innasi yoketaa aataru vaiyauvaa
ari gioonna kiaapuuyani yapa kiaiyauvaa ta varaaravai. Anutuuqo
Yisuu Kirisiinnani yapa kiaiyauvaatama fai ta inna tasipama nuunama
varaaravai. Ivo mmamma nniitaroovaa varoneema mo fai teetaatama
mmuaikaraama varada iva ngiau aapu yoketaa ari vookaraama
varineema fai teetaatama variaaravai.

Fai yapooma ta yoketaama ari vookaraama variaaravai

18 Na yaata utuaunoo. Aa ta variaunna suai aavaki Anutuuqaa
aataruuvaara mmamma nniitaraivaa varaunnaivo hama pinaa
mmuaararaivai vaivai. Fai yapooma hama ta ivaara yaata utiraida kati
ta ngiau aapu vikio yoketayoketaa ari vookaraivaa oyaivo kooyaa vainai
taaraivaara yaata utuaaravai. 19 Anutuuqaa raunna mmaapu tuanaaya
variaiya fai Yisuuva kava tiinara suaivau kooyaa iya taaraivaara
mmuakiaa mminnaayauvai Anutuuqo iima kiooyauvoono sirigaida
faannaida variaanoo. 20 Anutuuqo mmuakiaa puara fai vasingiaamma

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa ariiniee kiaa iima kioo yapeeravai.
Yapa kioo iya iikiatee tuu aataruuvaa fanniima iiravai. Anutuuqo
ariinoo ee-oo tuuvaugiataama fanniima iiravai. Fanniima iida eeyaara
taikaaraivaara hama iya vareeraida yoketaama variaaraivaara faannaida
variaaravai. 21 Fai yapooma iya fanniima iikiaa aataruuvaudiri
aasannaida putida uudaira aataruuvo iya puaisa utiivaa Anutuuqo tino
rikioo taikanai rikiada Anutuuqaa raunna mmaapuya kati mmamma
dummukiara yoketaama variaivaa roosiima iyaata itaama yoketaama
variaaravai.

22 Vaa ta rikiaunnavai. Tauraa varia rada nnidada aa ta variaunna
suai aavaki gioonnaivo nnaakara mmataanaraivaara kararuoo kai
kiririingairaivaa roosiima mmuakiaa mminnaiyauvaa Anutuuqo iima
kiooyauvo kararuaavai. 23 Hama iqii mminnaa mmuakiaa iyauvo nnaasu
itaama iida variaavai. Anutuuqo tauraa Mmannasa Yoketaivaa ti mmuuya
teetaatama itaama iida variaunnavai. Anutuuqo ti utii aataruuvaa
rakuasaa kinai rikiada ta eeyaara kati mmamma dummukiara inna
raunna mmaapu tuanaaya varida mmamma karaasaivaa varada
variaaraivaara ta faannaida varida rikiaunnano mminnamminnaa
maisaivo ti utiivaara ti aakiaiyauvaki pinaama maisaikiai variaunnavai.
24 Ta ausa hanigieera suaivaki Anutuuqo ti vitaanaraivaara faannaida
varida kutaavaivee kiaunnavai. Fai ta faannakiaunnaivaa avuuvaa ta
teeda hama ivaara mmannammanna ta faannakiaaravai. Inna ii aataru
ivo hama faannaira aataruvai. Mo deevoono vaa too varaivaara kava
faannainno variinnee? Mo vaa too varaivaivee. 25 Mo fai hama ta teeda
varaunnaivaara faannaida varida fai ta mmannammanna faannaida
varikio ti pirisainainnaata ta mmannammanna faannakiaaravai.

26 Mmuaikaraama ta faannaida varida muaraagakiaunnaiya Mmannasa
Yoketaivoono ti tasipaivai. Ta dataama yaaku varaunnannee kiaa
vueennama kiada variaunnano ti aakiaiyauvo pinaama mmuaararaikiai
ta hama yopeema yaaku varaunnano Mmannasa Yoketaivo ariinoo ti
aakiaiyauvakidiri Anutuuqaata yamaa kua yamaa kua tioo tiiyara yaaku
varaivai. 27 Anutuuqo vaa gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki arinaima
taivoono Mmannasa Yoketaivo yaata utira kuaivaa vaa rikiaivai.
Anutuuqo yaata utiraivaugiataama Mmannasaivo Anutuuqaa gioonna
kiaapuuyara yaaku varaivaara Anutuuqo inna yaata utira kuaivaa vaa
rikiaivai.

28 Vaa ta rikiaunnavai. Gioonna kiaapuuya Anutuuqaara mmuduuya
ruaiya yoketaama variateeraivaara Anutuuqo mmuakiaa mmoori
aataruuyauvaki iya tasipama mmooriivaa varaivai. Ivo ari yaata
utiraivaugiataama iya maavee tiraiya ivo iya tasipama mmooriivaa
varaivai. 29 Anutuuqo vaa iya arinaima tooya ari Mmaapuuvaa roosiima
variateeraivaara vaa iya nnaaru mmataama kieeravai. Ari Mmaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngaruuvo varinai kaayau gioonna kiaapuuya innara mmuduuya ruaiya
inna nnunna kataunnaiya variateeraivaara Anutuuqo nnaaru iya
mmataama kieeravai. 30 Anutuuqo vaa mmataama kiooya maavee tiravai.
Iya maavee kiaa kioo iya uuduu inna avuuvau safuuma variravai. Ivo
itaama iinno ari oyai ari vookarau yoketaivaa iyaatama mmiravai.

Yisuuva uuvaara Anutuuqo tiiyara mmuduuya riravai

31 Itaama vaivaara ta dataa kua kiaarannee? Anutuuqo tiiyara ni
seenayavee tikio mo gioonoonno tiiyara ni nnammutuaayavee kiaa kioo
mmoori maisaivaa ti mmiinnee? Ai hama yopeema vaidi voovoono
itaa kua tiiyara tinaravee. 32 Anutuuqoota hama itaa kua tinaravee.
Ivo hama ari Mmaapu tuanaivaara yaata utirainno mmuakiaaya
tiiyara putinaraivaara ee-oo tiravai. Ee-oo kiaa kioo ari Mmaapuuvaa
kati ti mmiravai. Ivo itaama ti mmuuvoono mmuakiaaya tiiyara
yoketainno Yisuunnaata mmuakiaa aataru yoketaiyauvaatama fai
kati ti mminarannee? Fai kati ti mminaravee. 33 Mo dee gioonna
kiaapuvoono Anutuuqo ariiniee kiaa mmataama kiooyaki aikiooma
kua pinaivaa iyaki yapaanarannee? Ai hameetavee. Anutuuqo ariinoo
iyara tinoo: Hama ngia kuaataiyavee, 34 tiivaara mo gioonna kiaapu
voovoono fai iyara tinara: Kuaivo ngiiiki vainai ngia irisai maisaivaa
varaaravee, tinarannee? Ai mo hama fai itaa kua tinaravee. Yisuu
Kirisiivaano putuduu Anutuuqo tuduu kava diitoovoono Anutuuqaa
yaaku yaadudainningiaa hara kioo varioo tiiyara Anutuuqaata yamaa
kua yamaa kua tioo varinoo. 35 Ivaara Yisuu Kirisiiva tiiyara mmuduuya
rira aataruuvaa fai dee aataruvoono aikiooma ivaa hatokaanarannee?
Vara mmuaararai aataruuvonnee? Vara ti nuaira variraiyauvo maisaikiai
variaunna aataruuvonnee? Vara vooyaano mmamma mmuaararaivaa ti
mmiaani koonnama variaunna aataruuvonnee? Vara aarareeraivonnee?
Vara hama uyira rairaiyauvo tiisi vaira aataruuvonnee? Vara avaikarai
aataruuvo tiisi nnikio ti aatuuraivonnee? Vara rapiraivo tiisi nnira
aataruuvonnee? Fai ii aataru iyauvo tiisi nnino rikioonnaata Yisuu
Kirisiiva mmannammanna fai tiiyara mmuduuya ruoo nnaasu
varinaravai. 36 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno innara tinoo:

Ta aiyara yaagueeqakiaunnani
suaivo raari raikiai
iya ti ruputuaara iikiaavo
vioo vioo suaivo haatapaivai.
Iya puara sipisiipaiyauvaa ruputuaara iikiaaneema
ivaa roosiima ti ruputuaara iikiaavaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 37 Ii mmuakiaa aataru avaikarai
iyauvo ti mmammaiyauvunu karaanara iino Yisuu Kirisiiva tiiyara
pinaama mmuduuya ruaivoono ti tasipaivaara ta aikiooma iyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaatara kiaunnavaivee. 38 Vaa na rapisiima rikiauvai. Fai hama vo aataru
voovoono Yisuuva tiiyara mmuduuya riraivaa atau rinaravai. Putiraivoota
mmata aavau hara kiada varira aataruuvootama hama yopeema ivaa
atau rinaravai. Ngiau aapu aangeraiyaata ari vookaraama yaagueeqama
dira mmagia maisaiyaatama fai hama yopeema atau ruaaravai. Aanna
makee tiisi vaivaara aatuuraivootama yapooma tiisi nninaraivaara
aatuuraivootama hama yopeema atau ruaaravai. 39 Ngiau aapu vai
yaagueeqaiyauvoota aa mmata aavau vai yaagueeqaiyauvootama hama
yopeema atau ruaaravai. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiiyara pinaama
mmuduuya ruaivaara hama Anutuuqo iima kioo mminnaa voovai
yopeema Anutuuqo tiiyara mmuduuya riraivaa atau rinaravaivee.

Anutuuqo Isarairaiya ariiniee kiaa mmataama kieeravai

9 1 Aa na tinara kua aavo kua kutaavai na kiaunoo. Na Yisuu
Kirisiinna vaidivai variee hama na unnakua kiaunoo. Nene yaata
utuau kuaivoota Mmannasa Yoketaivo ni giaa ni mii kuaivaatama na
rikiauko nene kiau kuaivo kutaa kuavai na kiauvai. 2 Ni seena ni mmuaa
oyaivakidiri diitaiyara ni ausaivo mmuaararaikiai na mmannammanna
koonnama variaunoo. 3 Na iyaroo tiee fai Anutuuqo ni maisa kua tioo
na Yisuu Kirisiinna tasipama variauvaa atau rinaraivaara na kiaunoo:
Inna yoketaavaivee, kiaunoo. 4 Ii Isarairaa gioonna kiaapu iya Anutuuqo
mmataama kioo gioonna kiaapu tuanaiyavee. Ivo iyara ni naunna
maapuyavee kiaa kioo ari oyai ari vookarau yoketaivaa iya mmiravai.
Ivo ari kua yeena rau kiooyauvaatama ari mmaanna tuu kuaiyauvaatama
iya kiaa mmiravai. Anutuuqaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmira
aataru tuanaivaa vaa iya teeda rikieeravai. Anutuuqo kua kiaa teerama
kioo kuaiyauvaa iya kiaa mmuduu rikieeravai. 5 Iya rubuungainna ari
vookarairayavee. Gioonna voovoono mmuai oyaivakidiri diitoo Anutuuqo
mmataama kioo vaidiivaa Yisuu Kirisiinna vaidivai mmata kieeravai.
Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara diraivaara gioonna
kiaapuuya tupatupaa innara kua yoketaivaa kiateeraivaara na yaata
utuaunoo. Kua kutaa.

6 Na itaa kua kiauvaara na ataa kua kiaunoo: Anutuuqo kua kiaa
teerama kioo kuaiyauvo fanniima tiiyauvaivee, na kiaunnee? Ai hama
na itaa kua kiaunoo. Gioonna kiaapu Isarairaa mmuakiaaya hama
Anutuuqaa gioonna kiaapu tuanaaya variaivaara hama na itaa kua
kiaunoo. 7 Aaparahaamaa sidinnaidi mmuakiaaya hama Anutuuqaa
raunna mmaapuyavee. Anutuuqo Aaparahaamaa tunoo: Isaakaa
sidinnaidiiya inna i sidinnaidi tuanaayavee, tiravai. 8 Ii kua ivaa oyaivo
ataama vainoo. Aaparahaamaakidiri mmatoo sidinnaidi mmuakiaaya
hama Anutuuqaa raunna mmaapuyavee. Anutuuqo kua kiaa teerama
kioovaudiri varuuya inna Aaparahaamaa sidinnaidi tuanaayavee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaivaa Aaparahaamaata ataa kua
tunoo: Fai suaivaa mmataama kioovo nninai rikiee na kava vararanee
nnino rikioo Saraava fai mmaapuvai mmataanaravaivee, tiravai.
10 Ii kua ivaa sai kuavai rikiaatee. Ii mmaapu Isaako ivo yokeenno
nnaataivaa varooduu ari nnaataivo Revekaava mmaapu taaravaitana
sunnaama kioo variravai. 11-12 Varuduu Anutuuqo ari yaata
utuuvaugiataama vuaivaa pikioo vuaivaa ariiniee kiaa mmataama
kioo aataruuvo vakiaiveeraivaara ivo Revekaanna tunoo: I mmaapu
ngaruuvoono ari kata nnaagiaivaa mmoori varaanaravaivee, tiravai.
Tauraa hama taaravaitana mmatoo suaivaki Anutuuqo itaa kua tiravai.
Ivaitana hama varida mmoori yoketaivaa iida mmoori maisaivaa uu
suaivaki ivo itaa kua tiravai. Ivaitana hama varida mmoori uuvaara
hama ivo ivaitana mmoori uuvaudiri too vuaivaa mmataama kieeravai.
Ari yaata utuuvaugiataama vuaivaa mmataama kieeravai. 13 Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Na Yakoopaara mmuduuya
ruaunoo. Isaunnara hama na mmuduuya ruaunoo. Kua fafaaraivoono itaa
kua tiivai.
14 Ivaara mo ta dataa kua kiaarannee? Fai ta kiaara: Anutuuqo gioonna
kiaapu vooyara maisayavee tioo vooyara yoketaayavee tiivaivee,
kiaarannee? Hameetavee. Hama Anutuuqo itaa kua tiivaivee. 15 Vaa
Anutuuqo Musiinna tunoo: Na ni boo kiataiyara fai na boo tinaravaivee.
Na ni tuqinnaataakiaiyara fai na tuqinnaanaravaivee, tiravai. 16 Itaama
vai kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Gioonna kiaapu voovoono inna
iikiataino mmooriivaa iinnonno tinara: Fai na iinono rikioo Anutuuqo
niiyara pinaama boo tioo ni vitaanaravaivee, tii aataru ivo hama
kaanaatai aataruvai. Anutuuqo ariinoo innara boo kiataino fai innara
boo tinaravai. 17 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vauvaki Anutuuqo
Faraunna ataa kua tunoo: A mmoori varoonnaivaudiri ni yaagueeqaivo
kooyaa vakiaiveeraivaara na kieetavai i yapa kieeravai. Mmuakiaa
mmatavau variaiya ni nnutuuvaa rikiaateeraivaara na kieetavai i yapa
kieeravaivee. Anutuuqo Faraunna itaa kua tiravai. 18 Ivaara Anutuuqo
vooyara ari boo kiataiyara boo tiivai. Vooyaki ivo ausa tinni yakeevaa
iyaki yapaataikio yapaivai.

Anutuuqo vooyara nnannatoo vooyara boo tiravai

19 Ivaara fai ngiiikidiri mmuaavoono ni yaparainno tinara: Itaama
vaino fai Anutuuqo mo aaniira tiiyara tinara: Ngia iikiaa aataruuyauvo
hama yoketaiyauvaivee, tinarannee? Mo gioono Anutuuqo tiiyara ii
aataruuvaa hatokaanarannee? Hama yopeemavee. Fai ivo itaa kua
tinaravai. 20 Ni seena-o, a Anutuuqaa kua sai itaa kua kiannaikua a
giononnee? Kuu yavaivo vaidi kuaivaa roosiima hama ari ruaatarii
nakaaraivaa tinoo: Aaniira ni ataama ruaataruannavainnee? Hama ivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

itaa kua tiivai. 21 Kuu yavaivaa ruaatarii nakaaraivo yavaa mmataivaadiri
ari iikiataikio hanuu kioo ruaatarivai. Yavaa mmataivaa mmuaa saabavai
hanuu saabama kiaivaadiri taara yavaavaitana inna ruaataruataino
taaravaitana ruaatarinaravai. Fai inna ruaataruataino voovai ari
yoketaa mmooriivaa iinaraivaa ruaataruoo mmuakiaa suai sabi mmoori
iinaraivaatama ruaatarinaravai.
22 Anutuuqo iima kiai aataruuvo itaama mmuaakaraivai vainoo. Ivo
inna nnannateeraivoota yaagueeqaivootama kooyaa vakiaiveeraivaara
ivo ataama iiravai. Kuu yavaa sabi mmooriiyauvaa iinara iima
kiooyauvaa roosii gioonna kiaapuuya inna nnannatai gioonna kiaapuuya
fai kiisa suai putu taikaaraiyara ivo mmannammanna iyara yaata
utuoo hokoba suai faannainno variravai. 23 Ta gioonna kiaapu ivo
tiiyara boo tiraiya inna oyai ari vookarai yoketaivaa taateeraivaara ivo
itaama iiravai. Kuu yavaa yoketaa mmooriivaa iinara iima kiooyauvaa
roosiikiaunnaya ta inna oyai ari vookarai yoketaivaa taateera aataruuvaa
vaa ivo tauraa mmuaanaa teerama kieeravai. 24 Ta Yutayaiya tiikidiri
vooyaatama ngia ngiari voopinnaiyakidiri vooyaatama vaa ivo ivaara ti
maavee tiravai. 25 Ivaara forofetaa vaidi voovai nnutuuvo Hosiaavaano
Anutuuqo tuu kuaivaa fafaara roo ataa kua tunoo:

Hama ni gioonna kiaapu tuanaiyara
fai na tinara:
Ni gioonna kiaapuyavee, tinaravee.
Hama na tauraa ni mmuduuya ruaiyara
fai na tinara:
Inna ni mmuduuya ruaiyavee, tinaravee.

26 Yoosinna voovakinnaiya
vaa na tauraa iya kiaa mmiee kiaunoo:
Hama ngia ni gioonna kiaapuyavee, kiauyara
fai yapooma ngiari seenaiya iyara kiaara:
Anutuuqo hara kioo variivaa
raunna mmaapuyavee, kiaaravee.

Hosiaava itaa kua tiravai. 27 Forofetaa voovai Yisayaavaano
Isarairaiyara kooyaa kua voovai ataa kua tunoo: Nnukaivo nnoori
mmaagaivau vaikiai hama yopeema yaariraivaa roosiima fai gioonna
kiaapu Isarairaiya kaayakaayau hara kiada varikio rikioo fai Anutuuqo
raati raari kiisaya nnaasu rupi yoketaivau yapaanaravaivee. 28 Fai
Anutuuqo gioonna kiaapu mmatayaa variaiya irisai maisaivaa
akiairaama iya mmino rikioo taikaanaravaivee. Yisayaava itaa kua
tiravai. 29 Kava vo kua voovai vaa tauraa Yisayaava ataa kua tunoo:
Udaanga Anutuuqo Yaagueeqa Tuanaivoono hama Isarairaiya sidinnaidi
vooya viteerama kioo pikiotiri. Sutuuma Kumuaraa varuuya roosiima ta
putu taika kiaannatirivee. Yisayaava itaa kua tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Isarairaiya ngiarinaidiri aataru voovai iiravai

30 Ivaara ta dataa kua kiaarannee? Fai ta ataa kua kiaaravee. Ngiari
voopinnaa gioonna kiaapuuya ngiariiyara ta Anutuuqaa avuuvau
safuuma variaaravee kiaa kiada hama ivaara mmooriivaa iirama kiada
variaiya iya kati Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada hara kiada varuduu
Anutuuqo iyara tunoo: Inna safuuma variraiyavee, tiravai. 31 Isarairaa
gioonna kiaapuuya Anutuuqo mmataama kiooya tunoo: Anutuuqaa
avuuvau fai ta safuuma variaaravee, kiaa kiada mmaanna tuu aataruuvaa
iidada fanniima kieeravai. 32 Mo aaniira iya fanniima kieeravainnee?
Mo iya ngiari uu aataru mmooriivaa iida varida hama Anutuuqaara
iya kutaavaivee tiravai. Iya harurira sikauvaudiri haruriravai. 33 Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Yisuunnara tinoo:

Taatee. Na yoosinna Sioona ivaki
gioonna kiaapuuya ivaayaadiri haruruateera
sikau voovai na yapa kieeravai.
Fai iya ivaayaadiri haruruaaravai.
Gioonna kiaapu voovoono
innara kutaavaivee kiaivoono
hama inna mmamma maisainaravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

10 1 Ni seenayaso, ni seena gioonna kiaapu Yutayaiya Anutuuqo
iya vita yoketaivau yapaiveeraivaara ni aakiaivo yaagueeqama
aikioovee tinoo. Anutuuqo itaama iikiaiveeraivaara na pinaama yaaku
varaunoo. 2 Vaa na arinaima tee ngii giaa ngii miauvai. Iya Anutuuqaara
pinaama mmuduuya ruaavai. Mmuduuya ridaata hama oyai tuanaivaa
rikiaivaara fanniikiaavai. 3 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara tinoo: Inna
safuuma variraiyavee, tii aataruuvaa hama iya arinaima rikiada taavai.
Anutuuqaa avuuvau ta safuuma variaarayavee kiaa kiada ngiarinaidiri
vo aataru vooyauvai iida varida variaavai. Anutuuqaa aataru safuuma
variraivaara hama iya ivaara ee-oo tida ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa
Anutuuqaa mmiaavai. 4 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara
kutaavaivee kiaa kiada Anutuuqaa avuuvau safuuma variateeraivaara
Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa Yisuu Kirisiivaano atau riravai.

Fai Anutuuqo aikiooma mmuakiaaya vitoo yoketaivau yapaanaravai

5 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikiada iidada Anutuuqaa avuuvau
safuuma variaaravee kiaa uu aataruuvaara Musiiva ataa kua tunoo: Vaidi
voovoono Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa rikioo iinnonno fai ii aataru
ivau hara kioo varinaravaivee, tiravai. 6 Anutuuqaara kutaavaivee kiaa
kiada inna avuuvau safuuma variaa aataruuvaara kua voovoono vainno
ataa kua tinoo: Sa ai tinniivaudiri yaata utuee ataa kua kianee: Mo gioono

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiau aapuuvaki kuanarannee? kianee. Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo.
Ivo ngiau apuuvaki vioo Yisuu Kirisiinna vitoo tiinaravee. 7 Sa ataa kua
kianee: Mo gioono mmeepi vaidi putiraiya variraivaki kuanarannee?
kianee. Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Ivo mmeepi vioo Yisuu Kirisiinna
vitoo nninaravee. Kua voovoono itaa kua tiivai. 8 Ii kua ivaa itaama yaata
utinoora tiee pikiee Musiiva tuu kua voovaara ataama yaata utuee kianee:
Mmayaayaivo i vainima vainno i aakiaivaki vainno mmaakiriivau vainoo,
kianee. Ii mmayaaya ivo Anutuuqaara kutaavaivee tira mmayaayaivaa
ta gioonna kiaapuuya kiaa mmiaunnavai. 9 Fai a ai avaivakidiri kuaivaa
kooyaa ai seenaiya kiaa mmiee tinara: Yisuuva ni Udaangavaivee, tino
rikioo i aakiaivoono tinara: Yisuuva putuduu rikioo Anutuuqo inna tuduu
putuuvakidiri diitoovo inna kutaa tuanaavaivee, tino rikioo fai Anutuuqo
i vitoo yoketaivau i yapaanaravaivee. 10 Ta ti aakiaiyauvakidiri Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee kiaunnano Anutuuqo tiiyara tinoo: Inna safuuma
variraiyavee, tiivai. Ta ti avaiyauvakidiri ivaara kiaa kookieekiaunnano
Anutuuqo ti vitoo yoketaivau yapaivai. 11 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo
vainno tinoo: Gioonna kiaapu voovoono Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivo
fai hama inna mmamma maisainaravaivee, tiivai. 12 Ii kua ivo hama mmuaa
taaravaara tiivai. Mmuakiaayara tiivai. Yutayaiya hama ngiari vookaraama
variaani ngiari voopinnaiya ngiari vookaraama variaavai. Anutuuqo iya
Udaanga mmuaa tuanaavai mmuakiaaya innara kiaiya ari yaagueeqa
yoketaiyauvaa iya mmiivai. 13 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno
Yisuunnara tinoo: Gioonna kiaapu voovoono Udaangaivaara tino rikioo fai
ivo inna vitoo yoketaivau inna yapaanaravaivee, tiivai.

14 Iya hama innara kutaavaivee kiaiya mo dataama innara kiaarannee?
Hama yopeemavee. Hama inna mmayaayaivaa rikiaiya mo dataama kiada
innara kutaavaivee kiaarannee? Hama yopeemavee. Gioonna kiaapu vooyaano
hama mmayaayaivaa iya kiaa mmirama kikiai mo dataama iya rikiaarannee?
Hama yopeema rikiaaravai. 15 Gioonna kiaapu vooyaano gioonna kiaapu
vooya hama titakiai mo dataama kiada vida mmayaayaivaa gioonna kiaapu
vooya kiaa mmiaarannee? Hama yopeema vida kiaa mmiaaravaivee. Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiaara
nuairaivo inna yoketaa ari vookaraivaivee, tiivai. 16 Hama kaayau gioonna
kiaapuuya mmayaaya yoketaivaa rikiada varaavaivee. Ivaara Yisayaava
fafaara roo kua voovai vainno tunoo: Udaanga-o, deevoono ti mmayaayaivaa
rikioo ivaara kutaavaivee tiivainnee? Hameetavee, tiravai. 17 Itaama vaikiai
vaa mmayaayaivaa rikiaiyaano fai ivaara kutaavaivee kiaaravai. Gioonna
kiaapu vooyaano Yisuu Kirisiinnara iya kiaa mmikio mmayaayaivo kooyaa
vainai rikiada fai ivaara iya kutaavaivee kiaaravai.

18 Na ivaara ngii yaparaina kiaunoo: Mo Isarairaa gioonna kiaapuuya
hama rikiaavainnee? kiauvai. Ai mo vaa iya rikiaavaivee. Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mmayaaya kiaa mmiraiya kuaivo
mmuakiaa mmatavau variaiyasi kuaivai.
Iya kuaivo tooya sainai sainai
vaa nuai taika kiaivaivee, tiivai.
19 Na vo kuavai ngii yaparaina kiaunoo: Mo Isarairaa gioonna
kiaapuuya ii kua ivaa rikiadaata hama arinaima rikiaavainnee? kiauvai.
Musiivaano tauraa kua ivaa sai kuavai Anutuuqaara ataa kua tunoo:
Ngiari voopinnaiyara
na yoketayoketaama iinai rikiada
Isarairaiyaano iyara kiaara:
Teenoo itaama variataavaivee,
kiaa kiada iyara nnannataaravai.
Kumimakama variaiya na mmoori iinai rikiada
Isarairaiyaano iyara nnannataaravaivee.
Anutuuqo tuu kuaivaa Musiivaano itaa kua tiravai. 20 Yisayaava vo kua
voovai ivaara yaagueeqama Anutuuqaara tunoo:
Hama niiyara buaakiaiya
vaa ni taani na iya tauvai.
Hama niiyara yaparakiaiya
vaa na kooyaa iya tasipama variauvaivee.
Anutuuqo tuu kuaivaa Yisayaavaano itaa kua tiravai. 21 Mo
Isarairaiyara Anutuuqo tunoo: Iya ni kuaivaa rikiadaata hatokada niiyara
ooqoo tiraiyara na mmannammanna iyara yaaku mmayaayau ruee variee
ngiateera kiauvaivee. Anutuuqo itaa kua tiravai.

Anutuuqo gioonna kiaapu Isarairaiyara boo tiravai

11 1 Na ivaara vo kuavai ngii yaparaina kiaunoo: Mo Anutuuqo ari
gioonna kiaapuuya mmooka hanigia mmioo iya pikiaivainnee?
kiauvai. Ai mo hameeta iya pikiaivai. Neenoo Isarairaa vaidivai
variauvo Aaparahaamaa sidinnaidivai variauvai. Variauvo Piniomiinaa
oyaivakidiri na diitee variauvai. 2 Tauraa Anutuuqo ari gioonna kiaapu
ivo mmataama kiooya arinaima too rikioovaara hama ivo mmooka
hanigia iya mmioo iya pikiaivai. Vaa Anutuuqaa kua fafaara voovai ngia
rikiaavai. Irayaavaano Anutuuqaata yaagueeqama kua tioo Isarairaiyaki
kua pinaivaa yapoo tunoo: 3 Udaanga-o, vaa iya i forofetaiya ruputuaani
putu taika kiaani aiyara ausa mmuduuya mmira yeena tapiiyauvaata
vaa iya rummua raubiriima kiaani nenevai nnaasu hara kiee variaunoo.
Variaukai iya ni ruputuaara iida variaanoo. 4 Irayaava itaa kua tuuvaara
Anutuuqo mo dee kuavainno inna kua sai tuunnee? Anutuuqo inna kua
sai tunoo: Unnakua anutuuvaa nnutuuvo Baarannara hama ngiari ausa
mmuduuya mmira vaidiiya kaayau (7000) na niniiniee kiaa mmataama
kiauya variaavaivee, tiravai. 5 Aanna makeennaata itaama Anutuuqo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ariiniee kiaa mmataama kioo gioonna kiaapuuya kiisa vookiangii
variaanoo. Ivo kati iyara yoketaama yaata utuuvaara iya mmataama
kieeravai. 6 Hama iya mmoori varoovaara Anutuuqo iyara yaata utuoo
iya mmatairavai. Kati iyara yoketaama yaata utuuvaara iya mmataama
kieeravai. Anutuuqo gioonna kiaapuuya mmooriiyauvunudiri too iya
mmataama kioo vitotiri. Ivo iyara kati yoketaama yaata utiraivo hama
kutaa tuanaa vaitirivee.

7 Ivaara Isarairaa gioonna kiaapuuya dataamaida variaannee? Iya
Anutuuqaa aataru safuuma variraivaara buaama rada nuaidada tooduu
hama iya too vairavai. Anutuuqo ariiniee kiaa mmataama kioo gioonna
kiaapu kiisa vooyaano nnaasu tooduu iya too vairavai. Homoraiya
kumimakaida varuduu Anutuuqo tinni yaagueeqauvaa iya mmiravai.
8 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Anutuuqo iya aakiaiyauvaata
tinniiyauvaatama tuduu kumimakairavai.
Kumimakama rada varia rada nnidada
aanna makee ngiari avuuyauvaadiri
hama tuqinnama taavai.
Ngiari yaataiyauvaadiri
hama arinaima rikiaavaivee, tiivai.

9 Anutuuqaa kua fafaara voovaki Davuitiinna kuaivo vainno tunoo:

Iya pinaa buusaivaa nneeda varida
ngiari mannaka tida sirigakiaivaara
ngiari buusa nneeraivaudiri iya haruruaavai.
Kii ngiari haruriraivo
kobeevaa roosiima iya utuaiveera na kiaunoo.
Kii iya harurida irisaivaa varaateera na kiaunoo.

10 Iya avuuyauvo upisiinai
sa tuqinnama taateera na kiaunoo.
Ngiari koonnama variaivaara
mmuaararaivo iya utinai
mmannammanna kookama utida nookiaateera
na kiaunoo.

Davuitiivaano itaa kua tiravai.

11 Ivaara na kava ngii yaparaina kiaunoo: Yutayaa gioonna kiaapuuya
haruruu suaivaki iya harurida eeyaara maisairavainnee? kiauvai. Hama
iya harurida eeyaara maisairavaivee. Iya mminnamminnaa maisaiyauvaa
varoovaara Anutuuqo iya pikioo ngiari voopinnaiya vitoo yoketaivau
yapeeravai. Yutayaiya iya teeda kiatee: Teeta itaama yoketaama
variataavaivee, kiateeraivaara Anutuuqo ngiari voopinnaiya vitoo
yoketaivau yapeeravai. 12 Yutayaiya mminnamminnaa maisaiyauvaa
varoovaara Anutuuqo yaagueeqa yoketaa ari vookarauyauvaa mmuakiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmatavau varuuya mmiravai. Iya Anutuuqaara kumimakaida
varuuvaara Anutuuqo yaagueeqa yoketaa ari vookarauyauvaa
ngiari voopinnaiyaatama mmiravai. Mo fai Yutayaa gioonna kiaapu
mmuakiaaya Anutuuqaa aataruuvaara arinaima rikiakio Anutuuqo iya
vitano rikioo inna yaagueeqa yoketaa ari vookaraiyauvo fai iyasi ari
vookaraama pinaavai vainaravaivee.

Anutuuqo ngiari voopinnaiya vita yapaanara aataruuvo kooyaa vaivai

13 Ngia voopinnaiya na ngiiita aanna makee kua kiaunoo. Na
voopinnaiya ngiiiyara kua kiaa mmiaaree nuaira vaidivai variauvoonora
tiee na nini mmooriivaa yaagueeqama iina ivaara nini mannaka
tinaravai. 14 Nini seena Yutayaa gioonna kiaapuuya ivaa teeda
ivaara kiatee: Teeta itaama iikiataavaivee, kiateeraivaara na nini
mmooriivaa yaagueeqama iina ivaara nini mannaka tinaravai. Fai
iya itaa kua tida nnaagiai ausa hanigiakio Anutuuqo iyaatama vitoo
yoketaivau yapaanaraivaara na faannaina variaunoo. 15 Yutayaiya
hama Anutuuqaara kutaavaivee kiaivaara ivo iya pikioo mmuakiaa
mmatavau variaiya vitanai inna tasipama mmuaavau variaara aataruuvo
kooyaa vairavai. Fai Anutuuqo kava Yutayaiya vitanai dataama fai iya
variaarannee? Vaidiiya putida kava diitada variraivaa roosiima fai iya
yoketaama ari vookaraama variaaravee.
16 Ta Yutayaiya iira aataruuvo ataama vainoo. Mmuaa saabavakidiri
tauraa hudoo yeenna bereetaivaa ta Anutuuqaaniee kiaa yapaannaduu
rikioo nnaagiai hudoo yeenna bereetaiyauvootama innaniyauvai
vairavai. Yatari tuukaiyauvo Anutuuqaaniyauvai vauduu rikioo
nnaa hammaraiyauvootama innaniyauvai vairavai. 17 Yutayaiya
yatari oriipaivaa nnaa hammaraiyauvaa roosiima variravai. Yatari
giaina oriipaivaa nnaa hammara vooyauvai Anutuuqo vaa utu rakau
kieeravai. Yatari oriipa mmararaivaa hammara voovai varoo giainaivaa
nnabaivaa rabanika kioo ivaki utu kiooduu rikioo ivaa nnammariivaa
oyai tuukaivakidiri varoo uriravai. Ngia voopinnaiya mmararaa yatari
oriipaivaa hammaraivaa roosiima varida Anutuuqaa yaagueeqaivaa
vaa ngieetama varada Yutayaiya yoketaama variraivaatama vaa
ngia varaavai. 18 Ivaaraida yatari nnaa hammara vooyauvai vaa
utu rakau kioovaa roosiima variaa gioonna kiaapu Yutayaiyara sa a
voopinnaa voovoono nniki rakainna iya maisa kua kianee. A dataama
variannakuaanoonna ivaara aiyara mannaka kiaannannee? A mmanna
hammarakuavee. Hama eenoo nnammariivaa tuukaivaa mmiannavai.
Tuukaivoono nnammariivaa i mmivaivee.
19 Fai a tinara: Mo ni mmaataivaa teerama kioovaara ivo nnaa
hammaraiyauvaa utu rakau kieeravaivee. 20 A itaa kua tinaraivo kutaa
kuavai. Iya hama Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara ivo iya utu rakau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kieeravai. A innara kutaavaivee kiannaivaara a iya mmaataivaa varee
variannavai. Sa ivaara ai mannaka kianee. Aatuuma kiee varianee.
21 Yatari hammara tuanaiyauvaa hama Anutuuqo too pikieeravai. Utu
rakau kagaari kieeravai. Itaama vaivaara rikiaanee. Hama ivo i too
pikiaanaravaivee. 22 A ii kua ivaudiri Anutuuqo boo tioo tuqinneera
aataruuvaa tee ivo nnannataikio irisai mmira aataruuvaatama
taannavai. Vaa haruruaiyara ivo nnannataivai. Aiyara ivo boo tioo
tuqinnaivai. Anutuuqo iiyara boo tiivaara fai a mmannammanna
yaata utuee varino fai ivo iiyara mmannammanna boo tinaravai. Mo
fai a inna pikino fai ivo yatari hammaraiyauvaa utu rakairayaama i
utu rakainaravai. 23 Fai Yutayaiya innara kutaavaivee tikio rikioo fai
ivo iya vita ngiari mmaataiyauvunu kava yapaanaravai. Anutuuqo
aikiooma iya vita kava yapeeraivoonora tuoo fai iya vita ngiari
mmaataiyauvunu kava yapaanaravai. 24 A voopinnaikua yatari oriipa
mmararaivaa hammaraivaa roosiima variannano Anutuuqo vaa i utu
rakau kioo giaina yatari oriipaivaki hama i mmaata tuanaavaki i utu
kiaivai. Giaina yatariivaa roosiima Yutayaiya hara kiada variaavai. Vaa
ii yatari ivaa nnaa hammaraiyauvaa utu rakau kiaiyauvaa Anutuuqo
kava iya vita ngiari mmaata tuanaivaki yapaaraivo inna hama inna
mmuaararainaravai.

Anutuuqo mmuakiaayara boo tiivai

25 Ni seenayaso, hatauma kua voovai kua kutaa kuavai vaivaa na
ngii giaa ngii minai ngia rikiaatee. Ngia ngiingiiiyara kiaanoo: Ta tinni
yoketaayavee, kiaa kiada ivaara yaata utivoora na aa kua aavaa ngii
giaa ngii minaravee. Isarairaa gioonna kiaapu vooya Anutuuqaara ausa
vuatinni yaagueeqairaivo hama tupatupaa vainaravai. Gioonna kiaapu
voopinna voopinnaiya Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada ausa hanigia
kikio Anutuuqo aikiooma yaarummua kino fai Isarairaa vooya ausa
vuatinni yaagueeqairaivo taikaanaravai. 26 Itaama vaino rikioo Anutuuqo
fai gioonna kiaapu Isarairaiya vita yoketaivau iya yapaanaravai. Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Yoosinna Sioonadiri fai ti vitaanaraivo nninaravai.
Fai ivo ngioo Yakoopaa sidinnaidiiya
iira aataru mmoori maisamaisaiyauvaa
ruga taika kiaanaravai.

27 Na iya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanara suaivaki na nnaaru
kua yeena rau kiee kiaa kuaivaa kaanaivo
kooyaa vainaravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 28 Anutuuqo nnaaru vaa Yutayaiya
ariiniee kiaa mmataama kieerayara tuoo iyara tunoo: Ni seenayavee,

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tiravai. Nnaaru varuu vaidi Aaparahaamainnara yaata utuoo itaa kua
tiravai. Yutayaiya mmayaaya yoketaivaara ooqoo tuuvaara nnaagiai
Anutuuqo iyara tunoo: Ni nnammutuaayavee, tiravai. Anutuuqo
ngia voopinnaiya ngiiiyara yaata utuoo itaa kua tiravai. 29 Vaa
tauraa Anutuuqo ariini mmataama kioo gioonna kiaapuuya maavee
tuu kuaivaata ari yaagueeqaivaa iya mminara tuu kuaivaatama
hama pikioo vo kua voovai tiravai. 30 Mo nnaaru ngiengie voopinna
voopinnaiya Anutuuqaa kuaivaa ngia hatokeeravai. Yutayaiya
Anutuuqaa kuaivaa hatokoovaara aanna makee Anutuuqo ngiiiyara boo
tiivai. 31 Mmuaikaraama aanna makee Yutayaiya Anutuuqaa kuaivaa
hatokaavai. Anutuuqo ngiiiyara boo tiivaara fai ivo iyaraatama boo
tinaravai. 32 Mmuakiaa gioonna kiaapuuyara Anutuuqo iyara boo
tiraivo kooyaa vakiaiveeraivaara ivo iya tunoo: Inna aikioo, ni kuaivaa
hatokaatee, tiravai.

Pauruusoono Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai

33 Anutuuqaa yaagueeqa yoketa yoketaiyauvo kaayau ari
vookaraiyauvai vaivai. Ari yaata tinniivaudiri utii kuaivootama kaayau
ari vookaraivai vaivai. Mo ivo yaata utii kuaivaa deevoono fai aikiooma
rikioo kooyaa ti kiaa ti mminarannee? Hama yopeemavee. Mo deevoono
ivo iivaa arinaima too rikiaanarannee? Hama yopeemavee. 34 Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Udaangaivaa yaata tinniivau vai kuaivaa
mo gioono rikiaivainnee?
Hama yopeema rikiaivaivee.
Mo gioono aikiooma inna kiaa mmikio
mmooriivaa ivo iivainnee?
Hama yopeemavee.

35 Mo gioono ivo irisai
mminnaa voovai inna mmiaiveera
mminnaa voovai inna mmiivainnee?
Hama yopeemavee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 36 Mmuakiaa mminnaayauvai
Anutuuqoono iiravai. Ivo aanna makee mmuakiaa mminnaayauvai
tikio vainoo. Ii mminnaa mmuakiaa iyauvo ariiniyauvai vainoo. Inna
nnutuuvo ngiau aapu tupatupaa itaavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

Ta Anutuuqaa mmoori vareera aataruuvaa safuuma iikiaaravee

12 1 Ni seenayaso, itaama vainai Anutuuqo pinaama tiiyara boo
tiivaara na aa kua aavaa yamaama ngii giaa ngii minaravee.
Nnaaru vaidiiya puara sipisiipaiyauvaa Anutuuqaa kati huda mmuneema
ngiingii mmamma mmuyai mmuakiaayauvai inna mmida inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmooriivaara nnaasu yaata utida iikio rikioo inna yoketaakiaivee.
Ngia itaama iida inna Anutuuqaara ausa mmuduuya mmira mmoori
tuanaavaida iikiaanoo. 2 Sa mmatayaa diaa aataruuyauvaa mmatayaa
diaiya iikiaaneema ngieetama iikiatee. Ngia Anutuuqaata kua tida ee-oo
tikio rikioo ngii aakiaiyauvaa hanigioo karaasa ausa vuatinniiyauvaa
ngii miaivee. Ngia itaama iida fai Anutuuqaa yaata tinniivau vai kuaivaa
arinaima teeda rikiaaravai. Anutuuqaa yaata tinniivau vai kuaivo
yoketayoketaa kua nnaasu vainoo. Hama kiisama koonnainoo. Ngia
rikiada iikio fai pinaama inna yoketainaravai.

3 Anutuuqo niiyara kati yoketaama yaata utuoo tinoo: Ni
mmayaayaivaa varee nuainna variee kiaa mmianee, tiivaaraina
na ngii mmuakiaaya ngiiita ngii giaa ngii miee ataa kua tinaravee.
Ngiengie variaiyauvunugiataama variatee. Safuuma ivaugiataama
varida sa ngiingiiiyara yaata utida ngiingii nnutuuyauvaa ngiau aapu
yapaaraivaara iikiatee. Ngia mmuakiaaya Anutuuqaara kutaavaivee kiaa
yaagueeqaivaa Anutuuqo ngii miivaugiataama mmuaavai mmuaavai
ngiengie variaa aataruuvaara tirooma yaata utida ivaugiataama variatee.
4 Vaa ta taunnavai. Vaidiivaa mmammaivau vai mminnaiyauvo airi
airi mminnaayauvai vaivai. Yuku yaaku avu yaataiyauvo vaikio hama
iyauvo mmuaa mmoorivai iikiaavai. Ngiari miaramiaraa mmooriiyauvaa
safuuma iikiaavai. 5 Ivaanikaraama ta kaayauma variaunnano Yisuu
Kirisiiva tiiki variivaara mmuaa mmammavai vaivaa roosiima ta varida
ta mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai titi seenaiyaniya ta variaunnavai.

6 Ivaaraida Anutuuqo kati tiiyara yoketaama yaata utuoo vo mmoori
vo mmooriiyauvaa iikiateera yaagueeqaivaa ti mmiivaugiataamaida
mmuaavai mmuaavai fai ta iikiaaravai. Fai Anutuuqo vo vaidi vooya
Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiaara mmooriivaa iya mminai teeda
innara kutaavaivee kiaa yaagueeqaivaugiataama safuuma ivaa iikiatee.
7 Fai Anutuuqo vo vaidi vooya ngiari seenaiya tasipama mmoori vareera
mmooriivaa iya mminai teeda safuuma ivaa iikiatee. Fai Anutuuqo ari
vitaira mmooriivaa vo vaidi vooya mminai teeda safuuma ivaa iikiatee.
8 Fai Anutuuqo vaidi vooya ngiari seenaiyaata yamaa kua yamaa kua
tida itaqitaama iikiateera tii mmooriivaa mminai teeda safuuma itaama
iikiatee. Fai vaidi vooya ngiari mminnaa mmuakiaa ngiariisi vaiyauvaa
ngiari seenaiya mmiaaree kiaa sa iyauvaara yaata utida puaisa utirama
kiada kati mmiatee. Fai vaidi vooya gioonna kiaapuuyara diaaree kiaa
yaagueeqama kiada dida vaida iikiatee. Fai vaidi vooya ngiari seena
gioonna kiaapuuyara yaata utida tuqinnaaree kiaa ausa sirigairaivaa
tasipama iikiatee.

9 Fai ngia ngiingii seenaiyara mmuduuya rida sa ausa mmuduuya
unnakuaivaa tasipama mmuduuya ruatee. Ausa mmuduuya kutaa
tuanaivaa tasipama mmuduuya ruatee. Maisa mmoori aataruuvaara sa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaata utiraida mmooka hanigia mmida aataru safuuvaara nnaasu yaata
utida puaisa utuatee. 10 Ngia vaa ausa hanigieeraiya ngia ngiingii kata
vayaiyara mmuduuya ruaaneema mmuaavai mmuaavai ngiingiiiyara
ngiingiiiyara pinaama mmuduuya ruatee. Ngia ausa mmuduuya mmira
aataruuvaa iida ngiingiiiyara ngiingiiiyara yoketaama yaata utida
ngiingii kua ngiingii kuaivaa tuqinnama rikiaatee. 11 Ngia ngiingii
mmooriiyauvaa yaagueeqama kiada varakio sa ngii pirisakiaivee.
Mmannasa Yoketaivo ngii tasipama variivaara yaata utida Udaanga Yisuu
Kirisiinna mmooriivaa itaama yaagueeqama kiada iikiatee. 12 Anutuuqo
tupatupaa variraivaa ngii mmiivaara yaata utida faannaida sirigaida
variatee. Varikio mmuaararai aataruuvo ngiiisi vainai teeda rikiadaata
yaagueeqama varida yaaku varaivaa sa pikieeraida mmannammanna
yaaku varaatee. 13 Ngii seena Anutuuqaa gioonna kiaapu vooya hama
iyasi mminnaatainai ngieenoo iyara boo tida ngiingii mminnamminnaa
yapaiyauvakidiri vooyauvai iya mmiatee. Voopidiri ngiaiya hama yeenna
nnaunnaatainai ngieenoo iyara boo tida iya mmiatee.
14 Gioonna kiaapuuya mmoori maisaiyauvaa ngii mikiai sa iyauvaara
yaata utiraida Anutuuqaata kua tida yaaku varakio rikioo ivaano
iyara yoketaakiaiveera kiatee. Sa ngia Anutuuqaata kua tida mmoori
maisaivaa iya mmiaiveera kiatee. 15 Gioonna kiaapuuya sirigaida
varikiai ngieetaatama iya tasipama sirigakiatee. Gioonna kiaapuuya
ausa mmuaarareeda ratada varikiai ngieetaatama iya tasipama
rataatee. 16 Ngii seena mmuakiaayara yaata utida mmuaakaraama
mmuaavaugiataama iyara tuqinnaatee. Sa ngiingiiiyara mannaka tida
ta nnoonna vaidiyavee kiaa kiada variatee. Ta mmanna vaidiyavee kiaa
kiada inna aikioo mmanna vaidiiya tasipama varida mmoori varaatee. Sa
ngiingiiiyara yaata utida kiatee: Ta tinni yoketaayavee, kiatee.
17 Fai gioonna kiaapu voovoono aataru maisaivaa ngii iinai teeda sa
irisai aataru maisaivaa inna iikiatee. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
avuuyauvunu vai aataru yoketaiyauvaara yaata utida iyauvaa nnaasu
iikiatee. 18 Ngiengieenoo mmannammanna yoketaama variraivaa
puaisa utida teekio ausa nuufa tasipama varira aataruuvo kooyaa vainai
gioonna kiaapu mmuakiaaya tasipama itaama tirooma variatee. 19 Ni
seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, gioonna kiaapu vooya aataru
maisaivaa ngii iikiai teeda sa ngiingiiiyara yaata utida ngiengieenoo
irisai maisaivaa iya mmiatee. Pikikio too fai Anutuuqo ariinoo iyara
inna nnannateeno too irisai maisaivaa iya mminaravai. Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno ivaara tinoo: Udaanga Anutuuqo tinoo: Maisa
mmooriivaa irisaivaa mminaraivo inna niinivai. Fai neenoo irisai
maisaivaa iya mminaravaivee, tiivaivee. 20 Kua fafaaraivo itaa
kua tiivaara yaata utida aa kua aavaaraatama yaata utida iikiatee.
Kua fafaaraivo vainno tinoo: Fai i nnammutuaivo yeenna rainai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeennaiyauvaa inna mmianee. I nnammutuaivo nnoori rainai nnooriivaa
inna mmianee. Fai a inna itaino ivo ausa mmuaararaivaa varoo
mmamma maisainaravaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 21 Aataru
maisaivo ngii yaatareevoora ooqoo kiatee. Aataru yoketaivaa iida aataru
maisaivaa yaatara kiaatee.

Ngiingii kieeta ngiiiyara diraiya avaiyauvaa safuuma rikiaatee

13 1 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiari kieeta iyara diraiya
avaiyauvaa rikiada iikiatee. Hama gioono tikiai iya kieetaya
variaavai. Anutuuqoono tikiai iya kieetaya variaavai. Ti kieeta makee
variaiya Anutuuqoono tikiai variaavai. Ivaara iya avaiyauvaa rikiada
iikiatee. 2 Gioonna kiaapu voovoono ari kieetaiya avaiyauvaa hatokoo
hama iyauvaa nnaasu hatokaivai. Anutuuqo iya mmataama kiaikio vai
aataruuvaatama hatokaivai. Fai gioonna kiaapu voovoono itaama iino too
kua pinaivo innaki vainaravai. 3 Yoketaa mmooriivaa iikiaiya hama ngiari
kieetaiyara aatuukiaavai. Maisa mmooriivaa iikiaiya iyara aatuukiaavai.
Ngia vaidi ngiiiyara haitatuuraivaara aatuuraivaa ngii pikiaatainnee? Mo
fai ngia yoketaa mmooriivaa iikio too ivo ngiiiyara kua yoketaivaa tinai
rikiada hama innara aatuukiaaravai. 4 Ngia yoketaama variateeraivaara
ivo Anutuuqaa mmoori vareera vaidivai varivai. Ivaara mmoori
yoketaivaa iikiatee. Mo ngia mmoori maisaivaa iida innara aatuukiatee.
Mmoori maisaivaa irisai mmira yaagueeqaivo kutaa tuanaa innasi
vaivaara aatuukiatee. Ivo Anutuuqaa mmoori vareera vaidivai varioo
mmoori maisa iikiaiya Anutuuqaa nnannateera irisaivaa iya mmiivai.
5 Ivaaraida ngiingii kieeta ngiiiyara diraiya avaiyauvaa rikiaatee. Sa
Anutuuqaa nnannateeraivo ngiiisi nninaraivaara nnaasu yaata utida
iya avaiyauvaa rikiaatee. Ngii yaata utira yoketaiyauvo ngii giaa ngii
miivaugiataama yaata utida iya avaiyauvaa rikiaatee.
6 Ii itaama vai aataru ivaara ngia takiisa sikauyauvaa yapaavai.
Kieeta vaidiiya gioonna kiaapuuyara iikiaa mmooriivaa Anutuuqoono
iya mmuuvaa iikiaivaara ngia takiisa sikauyauvaa yapaavai. 7 Ivaaraida
takiisa ari vookara ari vookaraiyauvaa ngia iya mmiraiyauvaa safuuma
iya mmiatee. Ngii kieetaiya kiaivaugiataama safuuma mmiatee. Itaama
iida iya kuaiyauvaa rikiada iya nnutuuyauvaa ngiau aapu yapaatee.

Ngiingii seenaiyara mmuduuya rida iyara yoketaakiatee

8 Vaidi voovoono irisai ree kiaa mminnaivaa ngii mino too sa
mmannammanna ngiiiki hokoba suai vakiaivee. Makee tinai irisaivaa
mmiatee. Ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya rira aataru ivo inna
mmuaa aataruvai nnaasu ngiiiki mmannammanna vakiaivee. Gioonna
kiaapu voovoono ari seenaiyara mmuduuya riraivoono Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaa aikiooma iivai. 9 Anutuuqaa mmaanna tuu kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vooyauvai vainno ataa kua tunoo: A vaa nnaata vaati varaannaikua sa
mmuara heera aataruuvaa iikianee. Sa gioonna kiaapu voovai ruputino
putuaivee. Sa ai seenaiya mminnaiyauvaa mmuara varaanee. Ai seenaiya
mminnamminnaiyauvaa teeno i varaatainai sa iyauvaa varaanaraivaara
yaata utuanee, tuu kuaivaata vo mmaanna tuu kuaiyauvaatama nuunama
vai oyaivo ataama vainno tinoo: A aiyara mmuduuya ruannaneema ai
seenaiyaraatama mmuduuya ruanee, tiivai. 10 Gioonna kiaapu voovoono
ari seenaiyara mmuduuya riraivoono hama iyara mmoori maisaivaa
iinaravai. Ivo itaama ari seenaiyara mmuduuya riraivoono fai Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaki vau kua kaanaivaa iinaravai.
11 Ngia variaa suaivaa arinaima teeda rikiaivaara itaama iikiatee. Ii
suai ivo hama vuru vaira suaivai. Ngiau diitada avu nnaasu teeda vaida
variaa suaivai. Tauraa tuanaa ta Yisuunnara kutaavaivee tuu suaivaki
Anutuuqo ti vitoo yoketaivau ti yapeeravai. Aanna makee ivo ti vitoo
yoketaivau yapaanaraivaa kaanaivo ti vainima vainoo. 12 Heenaivo
kiisa suai taikaanara iikio patairaivo aa nninoo. Ivaara nnikiai ta
upisiivaara iira maisa aataruuyauvaa pikiada suaivau Anutuuqaa rapira
mminnaiyauvaa uyu rau kiada yaagueeqama diaaravai. 13 Kooyaa suaivau
varirayaama nnikiai ta yoketaama variaaravee. Hama ta nuunaida varida
kaayau isareera maisaivaa tasipama varida hama ta kapikarai nnooriivaa
nneeda kumimakama varida hama ta titi mmammaiyauvaara nnaasu
yaata utida sabi nuaira aataruuvaa iida hama ta vaidiiya avuuyauvunu
tomedaivaa iida ti mmamma maisainai variaaravai. Nnikiai ta hama
buaaru tida rapida varida hama ti seenaiya teeda kiaara: Teeta itaama
variataavaivee, kiaa ta iyara nnannataaravai. 14 Ngia sa itaama iirama
kiada ngii Udaanga Yisuu Kirisiinna yaagueeqaivaa varaatee. Ngiingii
mmamma iira aataruuvo ngii iikiatainai ngia mminnamminnaa
maisaiyauvaa varaaraivaara sa yaata utirama kiada pikiaatee.

Sa ngii seenaiyara yaata utida kiatee: Maisama variaanoo, kiatee

14 1 Vaidi voovoono vaa ausa hanigia kioo muaraagama variivo ngia
nuunakiaivaki varinai teeda ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa
inna mmida ivo yaata utii kuaivaara sa airi kua tida ivaara inna yapara
yaparaida innaki kuaivaa yapaatee. 2 Vaidi voovoono Anutuuqaara
pinaama yaagueeqainno kutaavaivee kiaa kioo ari vookara ari vookarai
yeenna fayaiyauvaa sabi nnaivai. Vaidi voovoono Anutuuqaara
kutaavaivee kiaa kioo muaraagama variivoono mmanna yeennaiyauvaa
nnaasu nnaivai. 3 Vaidi ari vookara ari vookarai yeenna fayaiyauvaa sabi
nnaivoono sa vuai vaidiivo hama fayai nnaivaara nniki rakammuaivee.
Vaidi hama fayai nnaivoono sa vuai vaidi ari vookara ari vookarai
yeenna fayaiyauvaa nnaivaara too kiaivee: Inna a mminnamminnaa
maisaivaa varaannanoo, kiaivee. Vaa Anutuuqo innaata maavee

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaa vitaivaara sa itaa kua kiaivee. 4 Ari vo vaidivai ngiaammuauvai
varioo inna mmoori varaivaara a gioonoonna inna kiannanoo: A
maisama variannakuavee, kiannannee? Ari haitatuura vaidiivoono ivo
yaagueeqama varioo muaraagama variivaa taivaivee. Ari Udaanga Yisuu
Kirisiiva aikiooma yaagueeqaivaa inna mmino too fai ivo yaagueeqama
varinaravai.
5 Vaidi voovoono tinoo: Mmuaa suaivai inna pinaa suaivai mmuakiaa
suaiyauvaa yaataraivaivee, tikio vo vaidivoono tinoo: Mmuakiaa
suaiyauvai mmuaa karaiyauvaivee, tiivai. Ngia mmuakiaaya mmuaavai
mmuaavai ii aataru ivaitanaara ngii yaata utiraiyauvo yoketaivaaraata
maisaivaaraatama ngii giaa ngii miivaugiataama arinaima rikiada puaisa
utida iikiatee. 6 Vaidi voovoono mmuaa suaivaara pinaa suaivaivee tiivo
inna Udaanga Yisuunnara yaata utuoo itaa kua tiivai. Vaidi voovoono
ari vookara ari vookarai yeenna fayaiyauvaa nnaivo inna Udaanga
Yisuunnara yaata utuoo nnaivai. Ivo hama sabi nnaivai. Ivo Anutuuqaara
kua yoketaivaa kiaa kioo nnaivai. Vaidi voovoono fayaiyauvaara
ooqoo tiivo inna Udaanga Yisuunnara yaata utuoo ooqoo tiivai. Ivoota
Anutuuqaara kua yoketaivaa tiivai.
7 Gioonna kiaapu voovoono ari variraivaara yaata utuoo hama ariiyara
nnaasu varivai. Hama ariiyara nnaasu putivai. 8 Fai ta variaaraivo
Udaanga Yisuu Kirisiinnara nnaasu variaaravai. Fai ta putuaaraivo
innara nnaasu putuaaravai. Ta variaarannee? Vara ta putuaarannee?
Inna ta Udaanga Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuyavee. 9 Ivaara gioonna
kiaapu variaiyaraata putuaiyaraatama iya Udaangavai varioo iyara
haitatuukiaiveeraivaara Yisuu Kirisiiva putuoo keenaa diitoo variravai.
10 Mo aaniira a ai seenaivaaki kua pinaivaa yapa kiee maisa kuaivaa
inna kiannannee? Mo aaniira a ai seenaivaara nniki rakammuannannee?
Fai ta mmuakiaaya Anutuuqaa avuuvau kua pinaivaki dikio ivo ti
yaparainaravai. 11 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Udaangaivo tunoo: Na variaukaira tida
mmuakiaa gioonna kiaapuuya
ni yuku oyaivaki toorivu yau harada
niiyara kooyaa kiaara:
Inna Anutuuqovee, kiaaravaivee, tiravai.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.
12 Itaama vaino Anutuuqo ti yaparainara suaivaki ta mmuakiaaya titi
variraivaara fai inna kiaa kookieekiaaravee.

Sa mmoori maisaivaa iikiai ngii seenaiya ivaara haruruatee

13 Ivaaraida nnikiai titiiyara titiiyara yaata utida kiaara: Maisama
variaanoo, tiraivaa pikiaaravee. Ta ii aataru ivaa pikiada aa kua aavaara ta
iikiaaravee kiaa kiada iikiaaravai. Ti seena ausa hanigiai voovai haruruoo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mminnamminnaa maisaivaa vareevoora tida hama ta vo aataru voovai
iikiaaravee. 14 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva niiki varikiaira tiee na aa kua
aavaa arinaima rikiauvai. Hama yeenna fayai voovai ari mmaara haipavai
vaivai. Vaidi voovoono yaata utuoo tinara: Ii yeenna fayai ivo haipavaivee,
kiaa kioo ivaa nnoo fai mminnamminnaa maisaivaa varaanaravai. 15 Fai
a vo yeenna fayai voovai nnaivaara i seena ausa hanigiai voovoono ivaara
yaata utuoo haipa mminnaavaivee kiaa kioo ausa mmuaararaivaa varano
ivaara fai hama a innara mmuduuya riraivo aiki vainaravai. I seena ausa
hanigiaivaara Yisuu Kirisiiva putuuvaara yaata utuee sa yeenna fayai
vooyauvai nneeno rikioo ivo iyauvaara haruruoo koonnama variaivee.
16 Aataru voovaara a yaata utuee kiannanoo: Inna yoketaa aataruvaivee,
kiaa kiee iinai gioonna kiaapuuya koonnama yaata utida kiaara: Inna maisa
aataruvaivee, tivoora sa iikianee. 17 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki
variaiya hama yeenna nnooriivaa nnaaraivaara variaavai. Iya safuuma
varida ausa nuufaivaa tasipama varida sirigaida hara kiada variaaraivaara
variaavai. Ii sirigaira aataru ivaa Mmannasa Yoketaivoono iya mmiivai.
18 Gioonna kiaapu voovoono Yisuu Kirisiinna aataruuvaa itaama iivaara
Anutuuqo innara tinara: Na inna tauko ni yoketainoo, tinai gioonna
kiaapuuyaata innara yoketaavaivee kiaaravai.
19 Ivaaraida nnikiai ta ausa nuufaira aataruuvaa purida titiiyara titiiyara
tuqinnada varida yaagueeqama variaaravee. 20 Sa yeennaivaara vo aataru
vo aataruuyauvaa iikio ivaara Anutuuqo ii mmooriivo maisakiaivee.
Mmuakiaa yeenna fayaiyauvaa vaidiiya nnaayauvaivee. Itaama vainai
ngia yeenna fayai voovai nneekio too gioonna kiaapu voovoono ivaara
haruruoo mminnamminnaa maisaivaa varanaraivo inna koonnai aataruvai.
21 Ngii seena gioonna kiaapu vaa ausa hanigieera voovoono ngia iikiaivaara
harurivoora sa fayaivaa nneeda sa vuainaivaa nneeda sa vo aataru vo
aataruuyauvaa iikiatee. Fai ngia hama itaama iiraida kati varikio inna yoketaa
aataruvai. 22 Ii aataru ngiengie iikiaa iyauvaara ngia ngiingii yaatana rikiaa
kuaivaa ngia mmuaavai mmuaavai ngiengie nnaasu rikikio Anutuuqootama
nnaasu rikiaivee. Vo aataru voovaara gioonna kiaapu voovoono ari
yaataivaudiri tinoo: Yoketaa aataruvaivee, kiaa kioo hama ivaara ariiyara
tinoo: Na maisama iikiaunoo, tiivaara Anutuuqo innara yoketainoo. 23 Fai ivo
ari nnai yeenna fayaivaara taara yaata utino ivaa nnai suaivaki Anutuuqo
irisai maisaivaa mmiraivo vainoo. Ivo hama Anutuuqaara yaagueeqama
kutaavaivee tiivaara Anutuuqo irisai maisaivaa inna mminaravai. Gioonna
kiaapu voovoono hama Anutuuqaara kutaavaivee tirainno vo aataru voovai
iivaara ivo iya mminnamminnaa maisaivaa varaivai.

Sa ngiingiiiyara yaata utiraida ngii seenaiyara yaata utuatee

15 1 Ta yaagueeqama variaunnaiya hama titiiyara nnaasu yaata
utiraida ti seena muaraagama variaiya mmuaararaiyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

teeta varaaravee. 2 Ti seena voovai yoketaama variaiveera ta mmuaavai
mmuaavai innara yoketaama iikiokio fai ivo varia roo vioo vioo
yaagueeqama varinaravaivee. 3 Mo Yisuu Kirisiiva hama ariiyara yaata
utuoo variravai. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna
kiaapuuya Anutuuqaa rakanoo raaranoo kiaa kuaiyauvo vaa niiyaa
vaivaivee, tiivai. 4 Ta Anutuuqaa kua fafaaraivaa rikiada yoketaama
variateeraivaara nnaaru vaidiiya Anutuuqaa kuaivaa fafaara reeravai.
Ta ii kua iyauvaa yaarida arinaima rikiada variaunnano mmuaararaivo
tiisi nnikiainnaata ta yaagueeqama varida ivaki vai kuaiyauvaara
sirigaida varida kaanaivaara faannaida variateeraivaara vaidiiya nnaaru
Anutuuqaa kuaivaa fafaara reeravai. 5 Mmuaararaivo tiisi nnikiainnaata
ta yaagueeqama variaunna aataruuvaata Anutuuqaa kuaivaara ti
yoketai aataruuvaatama oyaivo Anutuuqovee. Ivoono ngii tasipama
iinai ngia ngiingiiiyara ngiingiiiyara yoketaama yaata utida mmuaa
ausa mmuaa tinnivai varada Yisuu Kirisiiva ngii vita vitaivaugiataama
variateeraivaara na ngiiiyara yaaku varaunoo. 6 Ngia mmuakiaaya
mmuaavaugiataama ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Koonna Anutuuqaara
kua yoketaivaa kiateeraivaaraatama na ngiiiyara yaaku varaunoo.

Ngiari voopinnaiyaata mmayaaya yoketaivaa rikiaaravai

7 Yisuu Kirisiiva ngiiiyara yoketainno ngii tuqinnaineema ngia
ngiingiiiyara ngiingiiiyara yoketaida tuqinnaatee. Anutuuqaa nnutuuvo
ngiau aapu vakiaiveera itaama iikiatee. 8 Ivaara na ngii giaa ngii
miaunoo. Anutuuqo kua kiaa teerama kiooyauvaa nnaaruaa vaidi
Aaparahaamainna kiaa mmuuvo kutaavai vainai kooyaa taateeraivaara
Yisuu Kirisiiva Yutayaa vaidiiya mmoori vareera vaidivai variravai.
9 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara boo tiraivaara ngiari voopinnaiya
Anutuuqaara kua yoketaivaa kiateeraivaara ivo Yutayaiya mmoori
vareera vaidivai variravai. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno
Anutuuqaara tinoo:

Ivaara na ngiari voopinnaiyaki nuaina
aiyara kua yoketaivaa tinaravai.
I nnutuuvo ngiau aapuuvaki vaivaara
na kuaru tinaravaivee.

10 Anutuuqaa kua fafaaraivo itaa kua tioo vo kuavai tinoo:

Ngia ngiengie voopinnaiyaso,
Anutuuqo mmataama kioo gioonna kiaapu
Yutayaiya tasipama sirigakiatee.

11 Kua fafaaraivo itaa kua tioo kava vo kuavai tinoo:

Ngia voopinnaa mmuakiaaya
Udaanga Anutuuqaara kua yoketaivaa kiatee.
Mmuakiaa gioonna kiaapuuya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

innara kua yoketaivaa kiatee.
12 Kua fafaaraivo itaa kua tikio kava ivaki Yisayaavaano tuu kua voovai
vainno tinoo:
Yesiinna oyaivakidiri
fai vaidi voovai diitaanaravai.
Ivo nnino too Anutuuqo inna tino too
ngiari voopinnaiyara dinaravai.
Iyara dinai teeda
ivo iya tuqinnaanaraivaara
faannaida variaaravaivee.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.
13 Ta yoketaama variraivaara faannaira oyaivo Anutuuqovee. Ngia
innara kutaavaivee kiaivaara ivo ausa nuufaivaata sirigairaivaatama
ngii aakiaiyauvaki yapano suvuakuaiveera na ngiiiyara yaaku
varaunoo. Mmannasa Yoketaivoono ari yaagueeqaivaa ngii mino too
ngia Anutuuqaara faannairaivo ngii aakiaiyauvaki vakia roo vioo vioo
pinaavai vakiaiveera na ngiiiyara yaaku varaunoo.

Pauruuso hama aatuurama kioo kuaivaa yaagueeqama iya kiaa mmiravai

14 Ni seenayaso, vaa na aikiooma ngiiiyara yaata utuee rikiauvai.
Ngia yoketaama variaavo yoketaa aataruuvo ngiiiki suvuaikio
yaata tinni yoketaivootama ngiiiki suvuainno vaikiai ngiengieenoo
aikiooma ngiingii vita vitaakiaavai. 15-16 Itaama vaikiainnaata hama
na aatuurama kiee aa yanaa aavaki vaa ngia rikiaa kuaiyauvaa kava
ngia rikiaateeraivaara na yaagueeqama vo kua vooyauvaara ngii giaa
ngii miaunoo. Anutuuqo niiyara yoketaama yaata utuoo ni mmataama
kiooduu na Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidivai variee ngiari
voopinnaiyara mmoori varoovaara hama na aatuurama kiee vo kua
vooyauvaatama na ngii giaa ngii miaunoo. Nnaaru vaidiiya Anutuuqaani
puara sipisiipaiyauvaa hudooduu inna yoketauneema ngiari voopinnaiya
ausa hanigiakio Anutuuqo iyara inna yoketaakiaiveeraivaara na iyara
mmoori varee mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmiauvai. Mmannasa
Yoketaivo iya aakiaiyauvaki variivaara iya Anutuuqaaniya variaavai.
17 Itaama vaikio Yisuu Kirisiiva niiki variivaara na Anutuuqaa
mmooriivaa varee niniiyara mannaka tinee tiee aikiooma nini mannaka
tinaravai. 18 Hama giaa yaagueeqavaura na mmoori varee variee ivaara
ngii giaa ngii miee variaunoo. Yisuu Kirisiiva niiki varikiai na ngiari
voopinnaiya kuaivaa kiaa mmiee mmooriivaa iikiaukai iya Anutuuqaa
kuaivaa rikiada iikiaavai. 19 Na nuaina variee iya yoosinnaiyauvaki
Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa iikiaaduu Mmannasa
Yoketaivaa yaagueeqaivo kooyaa vauduu iya Anutuuqaa kuaivaa rikiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iiravai. Na itaama iina Yerusareema pikiee viee variee mmayaayaivaa
kiaa mmiaaree viee viee mmata Irurikii ivaki oro Yisuu Kirisiinna
mmayaaya yoketaivaa eeyaara kiaa kookieema kieeravai. 20 Hama Yisuu
Kirisiinna nnutuuvaa rikieeraiyasi na viee mmayaaya yoketaivaa iya kiaa
mminaraivaara na mmannammanna ivaara yaata utuauko ni yoketainoo.
Vaidi voovoono vaa toosa hara iya kiaa mmikiai na kava iya kiaa
mmivoora na hama rikieeraiyasi kuanaraivaara ni yoketainoo. 21 Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Hama vooyaano innara iya kiaa mmiraiya
fai inna taaravai.
Hama inna kuaivaa rikiaiya
fai arinaima rikiaaravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

Pauruuso yoosinna Rooma kuanara iiravai

22 Na airineetu ngiiisi kuanaree kiaa iikiaaduu hama Yisuu Kirisiinna
mmayaayaivaa rikiaiyasi kuanara mmooriivoono ni atau ruduu hama
na ngiiisi viravai. 23 Aanna makee aa mmata aayauvaki ni mmooriivo
taikaikiai na airi nuanu ngiiisi kuanaree kiaivaara na ngiiisi kuanara iina
variee faannakiauvai. 24 Na mmata Sipaniaa kuanaree kiau suaivaki fai
na kati viee aataruyaa ngii tee kuanara iikiaunoo. Fai na ngiiisi viee kiisa
suai ngii tasipama yoketaama varinai ngia niiyara tuqinnada ni titakiai
na aikiooma Sipaniaa kuanaravai. 25 Aanna makee na Yerusareema viee
Anutuuqaa gioonna kiaapuuya ivaki variaiyani sikauyauvaatama varee
kuanaravai. 26 Maketoniaa variaa ausa hanigieeraiyaata Akaiya variaa
ausa hanigieeraiyaatama kua yeena rau kiada sikauyauvaa Anutuuqaa
gioonna kiaapu Yerusareema varuuya hama mminnamminnaatauyani
kati yapeeravai. 27 Ngiariinoo ivaara itaama kua yeena rau kiada
iiravai. Itaama vaikiai iya hama mminnaataiya tuqinnaara aataruuvo
ngiariiki vaivai. Yutayaiya Anutuuqaa kua mmayaayaivaa ngiari
voopinnaiyaatama kiaa mmiaivaara ngiari voopinnaiya ngiari mmatayaa
diaa mminnaiyauvaa irisai Yutayaiya mmiaaraivo inna yoketaa
aataruvai. 28 Na aa mmoori aavaa iima taika kiee sikauyauvaa iyani
yapaidaa varee iya mmi kiee na Yerusareema pikiee Sipaniaa kuanara
viee fai aataruyaa na ngii taanaravai. 29 Vaa na rikiauvai. Fai na ngiiisi
viee hama na kati kuanaravai. Yisuu Kirisiiva niiyara inna yoketaikio
inna yaagueeqaivo ni suvuaikiai na ngiiisi kuanaravai.

30 Ni seenayaso, ngia yaaku vareera suaivaki ni tasipama
mmuaavaugiataama niiyara yaagueeqama Anutuuqaata kua
kiateeraivaara na yaagueeqama ngii giaa ngii miaunoo. Ti Udaanga
Yisuu Kirisiiva ti tasipaivaaraatama Mmannasa Yoketaivo ti tasipaikiai ta
gioonna kiaapuuyara mmuduuya ruaunnaivaaraatama na yaagueeqama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii giaa ngii miaunoo. 31 Na Yutayaa yoosinnaiyauvaki vinai hama
ausa hanigieeraiya ni mmaara iikiainnaata na kati kuanaraivaara yaaku
varaatee. Yerusareema variaa ausa hanigieeraiyani na sikauyauvaa
varee iya mminai teeda iya ngiari ausaiyauvaa ni mida aikioovaivee
kiaaraivaara yaaku varaatee. 32 Iya itaama iikiai Anutuuqo yaata
utiivaugiataama na iya pikiee sirigama ree ngiiisi vinai teeda ngia
yoketaama ni tasipama varikiai na ngii tasipama sirigainaraivaara
yaaku varaatee. 33 Anutuuqo ausa nuufaivaa mmiraivoono ngii tasipama
variaiveera na yaata utuaunoo. Kua kutaa.

Pauruuso ari seenaiyara yaata utuoo boo tiravai

16 1 Ti seena gioonna voovai nnutuuvo Piibiinnara na ngii giaa
ngii miaunoo. Ivo Segeriaa yoosinnaivaki variaa vaa ausa
hanigiada Anutuuqaara nuunakiaiya tasipama varioo Anutuuqaa mmoori
varaivai. 2 Udaanga Yisuu Kirisiiva innaki variivaara Anutuuqaa gioonna
kiaapuuya iikiaaneema innara iida tuqinnaatee. Ivo kaayau gioonna
kiaapuuya tuqinnoo niiyaraatama tuqinnaivaara fai ivo ngiiiyara mmoori
varano rikioo inna mmuaararanai inna tasipama iikiatee.
3 Ni tasipama Yisuu Kirisiinna mmoori vareera gioonna
kiaapuuvaitana nnutuuvaitana Pirisikauya Akuiraayara na yaata utuee
boo kiaunoo. Ivaara ivaitana kiaa mmiatee. 4 Ivaitana hama ngiari
mmammaivaitanaara yaata utiraida niiyara pinaama yaata utuaivaara
ivaitana putida fanniima kiaavai. Ivaitanaara pinaama ni yoketainoo.
Hama nene nnaasu ivaitanaara kua yoketaivaa kiauvai. Ngiari voopinnaa
vaa ausa hanigieeraiyaatama ivaitanaara kua yoketaivaa kiaavai. 5 Vaa
ausa hanigieeraiya ivaitana nnauvaki Anutuuqaara nuunakiaiyaraatama
na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa mmiatee.
Ni seena vaidi na innara mmuduuya ruauvaa nnutuuvo Epainitiinnara
na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee. Ivannaadee
Asiaa mmataivaki Yisuu Kirisiinnara toosa hara kutaavaivee tiravai.
6 Na Mariaannara yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee.
Ivo ngiiiyara pinaama mmoori vareeravaivee. 7 Adaronikiiya Yuniiyara
na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara ivaitana kiaa mmiatee. Ivaitana
ni seena Yutayaa vaidivaitana ni tasipama oovi nnauvaki hara kiada
variravai. Ivaitanannaadee ni tauraa ngiari ausaivaitana hanigiada Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee tiravai. Vaa kua varada nuaira vaidiiya ivaitana
arinaima tooduu vaidi nnoonnavaitana variravai.
8 Abiriataannara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa
mmiatee. Udaanga Yisuu Kirisiiva innaki variivaara na innara pinaama
mmuduuya ruaunoo. 9 Ti tasipama Yisuu Kirisiinna mmoori vareera
vaidivai Urupaanaara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa
mmiatee. Ni seena na innara mmuduuya ruau vaidivai Setekiinnara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee. 10 Apereennara
na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee. Mmuaararaivo
innasi vauvaa ivo yaataroo Yisuu Kirisiinnara yaagueeqama duuvo
kooyaa vaivaivee. Arisoburuunna nnauvaki hara kiada variaiyara na
yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa mmiatee. 11 Ni seena Yutayaa
vaidi Herotioonaara na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa
mmiatee. Narasisiinna nnauvaki variaa vaa ausa hanigieeraiyara na
yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa mmiatee.
12 Udaanga Yisuu Kirisiiva Turupainaya Turupoosayaki varikiai
ivaitana inna mmoori varaivaara na ivaitanaara yaata utuee boo
kiaunoo. Ivaara ivaitana kiaa mmiatee. Ti seena gioonna voovai ta
innara mmuduuya ruaunnaivaa nnutuuvo Peresiinnara na yaata utuee
boo kiaunoo. Ivaara inna kiaa mmiatee. Vaa ivo ti Udaanga Yisuu
Kirisiinna mmooriivaa yaagueeqama kioo iivaivee. 13 Udaanga Yisuu
Kirisiinna mmooriivaa yaagueeqama iira vaidi Rupuunnaraata inna
kaano niiyara ni maapuvee kiaa tuqinnoovaaraatama na yaata utuee
boo kiaunoo. Ivaara ivaitana kiaa mmiatee. 14 Asukiritiiva Perekoova
Heremeeva Patoropaava Heremaavainnaraata iya tasipama variaa
vaa ausa hanigiaiyaraatama na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya
kiaa mmiatee. 15 Pirorokaaso Yuriaava Neriaavainnaraata Neriaanna
nnunnaivaaraatama Oribaannaata Anutuuqaa gioonna kiaapuuya iya
tasipama variaiyaraatama na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa
mmiatee.
16 Ngiingii teeda ngiingii teeda kiai suaivaki ngiingiiiyara ngiingiiiyara
yoketaida yaaku rumisiatee. Yisuu Kirisiinnara vaa ausa hanigieeraiya
vo yoosinna vo yoosinna Anutuuqaara nuunakiaiya ngiiiyara yaata utida
boo kiaavai.

Pauruuso nnaagiai tuanaa kuaivaa iya kiaa mmiravai

17 Ni seenayaso, na yaagueeqama kua tiee ngii giaa ngii miaunoo.
Gioonna kiaapu vooya ngii nuuna aakiaivaki vo yaata utiravai yaata
utuduu vooyaano ngiari voovaugiataama yaata utiravai. Iya itaama
iikiai ngia koonnama varivoora tuqinnama iya haitatuukiatee. Vaa
Yisuunnara kutaavaivee kiaiyaata iya itaa kua kiaani airi yaata utuaavai.
Neeta ni seenaiyaatama ngii giaa ngii miaanna kua vooyauvaara iya
ooqoo kiaavai. Sa iya kuaivaa rikiaatee. Ngiingii yaatu pikiaatee.
18 Itaama iikiaiya hama Udaanga Yisuu Kirisiinnara mmoori varaavai.
Iya ngiari mmammaiyauvo iya iikiataivaara yaata utida mmoori
varaavai. Iya yamaa kua yamaa kua kiaa rada memeyayaa vakia rada
unnakua unnakua kiaani teeda vueennakiaa gioonna kiaapuuya rikiada
kutaavaivee kiaavai. 19 Ngia mmayaaya yoketaivaa rikiada Yisuunna
mmooriivaa yaagueeqama iida variaani ivaara mmuakiaa gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya rikiaivaara na ngiiiyara pinaama sirigakiaunoo. Ngia yoketaa
aataruuyauvaara tinni yoketaiyauvaa varada maisa aataruuyauvaara
yaata vueennakiateeraivaara na ngiiiyara yaata utuauko inna yoketaivai.
20 Anutuuqo ausa nuufaivaa mmiraivoono fai kiisa suai Sataangaa raa
raputu kinai ngia innayaa nookiaaravai.
Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata
utiraivo ngii tasipama vakiaivee.
21 Ni tasipama mmoori vareera vaidi Timotiivaata ngiiiyara yaata
utuoo boo tiivai. Rukiiva Yasoono Sosipataraavainna ni seena vaidi
Yutayaiyaatama ngiiiyara yaata utida boo kiaavai.
22 Pauruuso ni tikiai na Teretiivaano aa yanaa aavaa rauvoono ta
mmuaakaraama ausa hanigiaunnaivaara neetama ngiiiyara yaata utuee
boo kiaunoo.
23 Aavakinnaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigiaiya Gaiyaasaa nnauvaki
Anutuuqaara nuunakiaavai. Ivoono niiyaraata iyaraatama tuqinnaivoono
ngiiiyara yaata utuoo boo tiivai. Aa yoosinna aavakinnaaya sikauyauvaa
haitatuura vaidi Erasataavaata ti seena vaidi Kuarataavaatama ngiiiyara
yaata utida boo kiaavai. 24 (Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna
kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo mmuakiaaya ngii tasipama
vakiaivee. Kua kutaa.)

Nnaagiai tuanaa Pauruuso Anutuuqaara kua yoketaivaa tuoo yaaku vareeravai

25 Anutuuqaa nnutuuvaa ta ngiau aapu yapaaravee. Na Yisuu
Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiee
variaunoo. Ngia ii kua ivaa rikiada ivaara kutaavaivee kiaa kiada
yaagueeqama diaaraivaara Anutuuqo yaagueeqaivaa aikiooma ngii
minaravai. Nnaaru hokoba suai ii mmayaaya ivo hataumaki vauvo
aanna makee kooyaa vaivaa ngia rikiada ivaara kutaavaivee kiaa kiada
yaagueeqama diaaraivaara Anutuuqo yaagueeqaivaa aikiooma ngii
minaravai. 26 Forofetaiya fafaara roovaudiri aanna makee ii kua kutaa
ivo kooyaa vainoo. Mmuakiaaya ii kua ivaa rikiada ivaara kutaavaivee
kiaa iikiaaraivaara Anutuuqo tupatupaa variraivoono tikiai mmuakiaa
mmatavau variaiya rikiaavai.
27 Anutuuqo ari mmuaavoono nnaasu tinni yoketaa ari vookaraivaa
varaivai. Yisuu Kirisiiva uuvaara ta mmuakiaa gioonna kiaapuuya
Anutuuqaa nnutuuvaa tupatupaa ngiau aapu yapaaravaivee. Kua kutaa.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Koridii

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa Koridii varuuyani reeravai

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya Koridii varuuyani fafaara reeravai. Ivo aa yanaa aavaa roo gioonna kiaapuuya koonnama Yisuunnara nuunauyauvaki uuvaara ivo reeravai. Mo Pauruuso ariinoo Yisuunnara nuunaira aataru mmooriivaa iyasi uuvaara gioonna kiaapuuya itaama uuduu ivo aa yanaa aavaa reeravai. Koridii yoosinnaivo pinaa yoosinna tuanaavai vauduu kaayau gioonna kiaapuuya vo mmata vo mmataiyauvakidiri numa ivaki variravai.

Aa yanaa aavaki vai kuaivo ataama vaivai. Pauruusaaki pinaa ausa mmuaarareeraivo vauvaa oyaivo kaayakaayau kuaiyauvoota sabi heera aataruuvootama vaa ausa hanigioo gioonna kiaapuuyaki vairavai. Itaama vauduu kaayau yaparairaiyauvo nnaata vaati vareera aataruuyauvaara iya yaata utiraiyauvaki vauduu vaa ausa hanigiooya ngiari nuunaiyauvaki uuvaaraatama Mmannasa Yoketaivo kati iya mmuu aataruuyauvaaraatama putuaiya kava diitaara aataruuvaaraatama tuuvaara Pauruuso tunoo: Mmuakiaa yaparaira iyauvaa fai mmayaaya yoketaivoono kooyaa irisaiyauvaa tinaravaivee. Pauruuso tinni ruaa vaidiivoono itaa kua tiravai.

---

1 1 Na Pauruusoono aa kua aavaa kiauko ni seena vaidi voovoono
ngiiini fafaarainoo. Anutuuqoono ari yaata utiivaugiataama ni
mmataama kiaikiai na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo
vaidivai variaunoo. Ti seena vaidi Sosoteenoono ni tasipama varikiai na
aa kua aavaa kiauko vaidi voovoono ngiiini fafaarainoo.

2 Ngia vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu Koridii variaiya Yisuu
Kirisiiva ngiiiki variivaara ngia Anutuuqaa gioonna kiaapuya variaanoo.
Vaa Anutuuqoono ngii maavee tikiai ngia inna gioonna kiaapuya
variaanoo. Ngieetama mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variaa gioonna
kiaapu mmuakiaaya ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaiya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqaa gioonna kiaapuya variaanoo. Iya Udaanga Yisuu Kirisiiva
ngiiita tiita ti Udaangavai varinoo.
3 Ti Napoova Anutuuqoota Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiiyara
yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu
variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ngia yoketaama variaanoo

4 Ngia ausa hanigieera suaivaki Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara
Anutuuqo kati ngiiiyara yoketaama yaata utivai. Ivo itaama iivaara
na makemakee innaata kua tiee ngiiiyara yoketaayavee kiaunoo.
5 Yisuu Kirisiiva ngiiiki varikiai ngia inna yaagueeqa ari vookaraivaura
variaivaara mmuakiaa tinni yoketaiyauvo ngiiiki vaikiai ngia ivaara kiaa
kookieeda variaanoo. 6-7 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kooyaa tiinaraivaara
ngia faannaida variaanoo. Ngia itaama variaa suaivaki Yisuu Kirisiinna
mmayaaya yoketaivo yaagueeqama ngii aakiaana vaivaara Mmannasa
Yoketaivoono yoketaa aataruuyauvaa kati ti mmiiyauvaara hama ngia
buaakiaanoo. Vaa ii aataru iyauvo ngiiisi vainoo. 8 Ti Udaanga Yisuu
Kirisiiva ti yaparaira suaivaki sa mminnamminnaa maisa vooguta ngiiiki
vakiaiveeraivaara ivo mmuakiaa suai yaagueeqama ngii utua roo vioo
vioo ngia taikeera suaivaki fai ivo mmannammanna ngii utinaravai.
9 Ngia Anutuuqaa Mmaapuuvaa ti Udaanga Yisuu Kirisiinna tasipama
yoketaama variateeraivaara ivo ariinoo ngii maavee tiravai. Ngii maavee
tuuvoono hama ngii pikieerainno fai mmannammanna ngii utinaravai.

Ausa hanigiaiya mmuaavau variateeraivaara Pauruuso tiravai

10 Ni seenayaso, na ti Udaanga Yisuunna mmoori varauvoonora tiee na
yamayamaa kuaivaa ngii giaa ngii miaunoo. Ngia mmuakiaaya mmuaa
yaata mmuaa tinnivai varada mmuaa kuavai kiatee. Sa ngiiikidiri vooya
vo yaata vo yaataivaa utida voovau varikiai vooya voovau variatee.
Ngia mmuaavaugiataama mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada ngia
iikiaaree kiaa aataruuvaara mmuaavaugiataama yaata utida iikiatee.
11 Ni seenayaso, gioonnaivaa nnutuuvo Koroqiinna nnauvaki variaiya
ngia iikiaa kuaivaa vaa kooyaa ni giaa ni miaani na rikiauvai. Ngiiikidiri
vooyaano ngiariiki ngiariiki buaaru kiaivo vainoo. 12 Na itaa kua kiau
kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Ngia mmuaavai mmuaavai ari vo yaata
vo yaataivaa utida kiaanoo. Voovoono tinoo: Na Pauruusaa vaidivai
variaunoo, tikio voovoono tinoo: Na Aporoonna vaidivai variaunoo,
tikio voovoono tinoo: Na Petoroosaa vaidivai variaunoo, tikio voovoono
tinoo: Na Yisuu Kirisiinna vaidivai variaunoo, tiivai. 13 Mo ngia dataama
yaata utidaida kiaannee? Yisuu Kirisiiva hapaunno airi vaidivainno
variinnee? Ai hameetavee. Vo na Pauruusoonoona ngiiiyara yatari
sagaivau putuaannee? Ai hameetavee. Vo ngia Pauruusaa ni gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuya varuduuda iya nnooriivaa ngii apuunnee? Ai hameetavee.
14 Hama na vooya vooya nnoori apuaivaara na rikiauko ni yoketainoo.
Na taaravaitana Kirisipiiya Gaiya nnaasu nnoori apiravaivee. 15 Gioonna
kiaapu voovoono ngiiiyara tinara: Pauruusaa gioonna kiaapuya
varuduuda iya nnooriivaa ngii apiravaivee, tivoora hama na vooyaata
nnoori apiravai. 16 O vaa na Sitipaanaata inna nnauki varuuyaatama
nnoori apiravaivee. Na vooyaata vaa nnoori apiravainnee? Vara hama
na nnoori apiravainnee? Vaa na vueennama kiaunoo. 17 Hama nnoori
apuaneeraivaara Yisuu Kirisiiva ni titeeravai. Ari mmayaaya yoketaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmianeeraivaara ni titeeravai. Yisuu Kirisiiva
yatari sagaivau putuu kuaivo kuminayaa vaivoora hama na vaidi tinni
ruaiya ari vookaraama tiraivaugiataama mmayaaya yoketaivaa ngii giaa
ngii miauvai. Na mmanna vaidivoono ngii giaa ngii miauvai.

Anutuuqaa yaagueeqaivoota tinniivootama Yisuunnaki vaivai

18 Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuu kuaivaara ikiana kuaaraiyaano
ivaara kiaanoo: Sabi kuavaivee, kiaavai. Anutuuqo ari yaagueeqaivaadiri
ti vitoo yoketaivau yapa kiaikiai variaunnaiya yapooma ta
mmannammanna variaaraiyaano ivaara kiaunnanoo: Anutuuqaa
yaagueeqa tuanaavaivee, kiaunnavai. 19 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo
vainno Anutuuqo tuu kuaivaa tinoo:

Tinni ruaiya tinniiyauvunu
kua yoketaiyauvo vaiyauvaa
fai na rugaanaravai.
Yanaa teeraiya kua arinaima rikiaiyauvaa
na tino too kuminayaa vainaravaivee.

20 Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaara mo tinni ruaiya deevakiida
variaannee? Mo yanaa taiya deevakiida variaannee? Aa mmata
aavau varida ngiari yaatara ngiari yaatarama kua kiaiya deevakiida
variaannee? Iya hameeta variaavai. Tinni ruaiya mmanna mmatayaa
diaa kuaiyauvo iya tinniiyauvunu vaiyauvo mmanna kumina kuayauvai
vaivaara vaa Anutuuqo ti vitaivaivee.
21 Anutuuqo tinni vairaivoono tuduu vaidiiya ngiari tinniiyauvakidiri
hama yopeema inna teeda rikiaaraivootairavai. Itaama vauvaara
Anutuuqaara kutaavaivee tiraiya ivo iya vitoo yoketaivau yapoo
aataruuvaara inna yoketauduu kooyaa yapeeravai. Mmayaaya
yoketaivaara vooya unnakuavaivee kiaa mmayaayaivaa ta vooya kiaa
mmiaunnani rikiada kutaavaivee kiaiya Anutuuqo iya vitoo yoketaivau
yapaivai. 22 Yutayaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmoori ari vookara
ari vookaraivaa ti taataikiai taaravaivee kiaavai. Ereengaa gioonna
kiaapuuya tinni yoketaivaa varaaraivaara kiaavai. 23 Mo teenoo
Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuu kuaivaa gioonna kiaapuuya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaa mmiaunnanoo. Ii mmayaaya yoketaivaara Yutayaiya kiaanoo:
Ti mmamma maisai kuavaivee, kiaani Ereengaiya ivaara kiaanoo:
Sabi kuavaivee, kiaavai. 24 Anutuuqo iya maavee tira gioonna kiaapu
Yutayaiyaata Ereengaiyaatama ii mmayaaya ivaara iya kiaanoo: Yisuu
Kirisiiva inna Anutuuqaa yaagueeqaivovee. Ivoono inna Anutuuqaa
tinni yoketaivovee, kiaavai. 25 Anutuuqaara kumimakavaivee kiaivo
tinni yoketaavai vainno vaidiiya tinniiyauvaa yaataraivai. Anutuuqaara
muaraagavaivee kiaivo yaagueeqavai vainno vaidiiya yaagueeqaivaa
yaataraivai.

26 Ni seenayaso, Anutuuqo ngii maavee tuu suaivaki ngii variraivo
datainnee? Mmatayaa diaiya ngii taani ngia patakiangioono tinni
yoketaa ruaaya variaani patakiangioono yaagueeqa kieetaya variaani
patakiangioono ngiari kieeta udaangaivaa oyaivakidiri diitaavai.
27 Gioonna kiaapu tinni vairaiya mmamma maisakiateeraivaara gioonna
kiaapu mmatayaiya iyara tinni kumimakayavee kiaiya Anutuuqo iya
mmataama kiaivai. Gioonna kiaapu yaagueeqama variaiya mmamma
maisakiateeraivaara Anutuuqo iya muaraagayavee kiaiya mmataama
kiaivai. 28 Mmatayaa diaa gioonna kiaapuuya yaata utida kiaanoo:
Yoketaavaivee, kiaivo taikaiveeraivaara iya maisayavee kiaa kumina
hama ngii nnutuaatainoo kiaiya Anutuuqo mmataama kiaivai. 29 Sa
gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa avuuvau ariiyara mannaka
kiaiveeraivaara ivo ivaara itaama iivai. Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo.
30 Anutuuqoono tikio Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ngia karaasaya
variaavai. Anutuuqoono tikio Yisuu Kirisiinna tinni yoketaivo tiiki
vaikiai ta tinni yoketaivaa varaunnavai. Yisuu Kirisiiva putuuvaara
ta Anutuuqaa avuuvau safuuma varida inna gioonna kiaapu tuanaaya
variaunnano Yisuuva ari kiauvaadiri ti mminnamminnaa maisaiyauvaa
ruga kiaikiai ta kati mmamma dummukiara variaunnavai. 31 Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu voovoono
ariiyara mannaka tinaree kiaa sa ariiyara mannaka kiaivee. Udaanga
Anutuuqaara nnaasu mannaka kiaivee, tiivai.

Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuuvaara Pauruuso tiravai

2 1 Ni seenayaso, na ngiiisi kuaa suaivaki Anutuuqaa kua
mmayaayaivaa na ngii kiaa kookieena ngii giaa ngii minaree kiaa
hama na vaidi tinni vairaivaanikaraama mmuaararoo kuaivaa hama
ngia rikiaivaa ngii giaa ngii miravai. 2 Na ngiiisi variaa suaivaki vaa
na yaata utuee teerama kiaivaugiataama nnaasu yaata utiravai. Hama
na vo mminnaavaara yaata utirama kiee Yisuu Kirisiinnaraata ivo
yatari sagaivau putuuvaaraatama nnaasu yaata utiravai. 3 Na ngiiisi
kuaa suaivaki na muaraagaina kaayauma aatuuna biribiriiravai. 4 Na
biribiriina hama nini kuaivaata nini mmayaayaivaatama vaidi tinni

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vauvaanikaraama yaagueeqama ngii giaa ngii miravai. Hameetavee.
Anutuuqaa Mmannasaivoono yaagueeqaivaa ni muduu na ngii giaa
ngii miaaduu oyaivo kooyaa vauduu ngia arinaima rikieeravai. 5 Ngia
Anutuuqaara kutaavaivee kiaivo hama vaidiiya tinniiyauvunudiri
vairainno Anutuuqaa yaagueeqaivaura vakiaiveeraivaara na itaama ngii
giaa ngii miravai.

Anutuuqaa Mmannasaivo tinni yoketaivaa ti mmivaivee

6 Gioonna kiaapu Anutuuqaa kuaivaa rikiadada koovayakiaiya ti tinniki
vai kuaivaa ta iya kiaa mmiaunnavai. Hama mmatayaa diaiyasidiri ii
tinniki vai kua ivaa ta varada iya kiaa mmiaunnavai. Mmatayaayara
diraiyasidiri hama ta ivaa varada iya kiaa mmiaunnavai. Mmatayaayara
diraiya yaagueeqaivo fai taikaanaravai. 7 Hama ta itaama iya kiaa
mmirama kiada Anutuuqaa tinniki vai kuaivo hataumaki vaivaa iya
kiaa mmiaunnavai. Hama ngiau mmataivaa uu suaivaki ta yoketaama
inna tasipama variateeraivaara Anutuuqo ii kua hataumaki vau kua
ivaa mmuaanaa tiiyara mmataama kioo tiravai. 8 Aa mmata aavau diaa
gioonna kiaapuuyara duuyaano hama Anutuuqaa tinniki vau kuaivaa
rikieeravai. Iya ii kua ivaa vaa rikiotiri. Hama iya Udaanga Yisuu
Kirisiiva Anutuuqaa yaagueeqa ari vookaraivaa varoovaa yatari sagaivau
hootirivee. 9 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Hama avuuvaadiri teeda
hama yaataivaadiri rikieera aataruuvaatama
hama vaidiiya ivaara yaata utida kiaanoo:
Fai vainaravaivee, kiaa aataruuvaatama
Anutuuqaara mmuduuya riraiyara
ivo iyara ivaa teerama kieeravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 10 Ii kua ivo hataumaki vauvaa
Anutuuqoono tuduu Mmannasa Yoketaivoono kooyaa ti kiaa ti
mmiravai. Mmannasa Yoketaivoono mmuakiaa kua mmoori aataruuvaa
arinaima taivai. Anutuuqaa aakiaa tuanaivaki ari yaata utiraivo
hataumaki vaivaatama vaa taivai. 11 Gioonna kiaapu mmatayaa diaivo
ari yaata utii kuaivaa ari mmannasaivoono nnaasu rikiaivai. Hama
voovootama rikiaivai. Mmuaikaraama Anutuuqo yaata utii kuaivaa
ari Mmannasaivoono nnaasu rikiaivai. 12 Hama ta mmata aavau diaa
mmannasavai varaunnavai. Anutuuqo kati tiiyara yoketaama yaata utuoo
kati tiiyara iivaara ta arinaima rikiaateeraivaara ivoono Mmannasaivaa
titaa kiooduu tuuvaa ta varaunnavai.

13 Ivaaraida gioonna kiaapu vaa Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivaa
varaiya ta Anutuuqaa kua kutaivaa iya kiaa mmira suaivaki hama
ta vaidiiya ngiari tinniki vai kuaivaa ti kiaa ti mmiaivaa iya kiaa
mmiaunnavai. Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivoono ti kiaa ti mmira

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuaivaa nnaasu iya kiaa mmiaunnavai. 14 Hama Mmannasa Yoketaivo
inna aakiaana variivo hama yopeema Anutuuqaa Mmannasaivo inna kiaa
mmii kuaivaa rikioo too varaivai. Hama Mmannasa Yoketaivo innaki
variivaara hama arinaima too rikiaivai. Ivo ivaara tinoo: Sabi kuavaivee,
tiivai. 15 Mmannasa Yoketaivo innaki variivoono mmuakiaa kua mmoori
aataruuvaa oyaivaara arinaima too rikiaivai. Hama kumina gioonna
kiaapu voovoono yopeema ivo ii aataruuvaa arinaima too rikioo ivaara
inna yoketaavaivee tioo maisavaivee tinaravai. 16 Ivaara Anutuuqaa kua
fafaaraivo vainno tinoo:

Mo gioono Udaanga Anutuuqaa
yaata tinniki vai kuaivaa too rikioo
aikiooma kua voovai inna kiaa mminarannee?

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. Mo ta Yisuu Kirisiinna yaata tinniki
vai kuaivaa varaunnavai.

Vaa ausa hanigieeraiya inna iya Anutuuqaa mmoori vareeraiyavee

3 1 Ni seenayaso, na ngii tasipama variaa suaivaki Mmannasa
Yoketaivo iyaki varuuyaata na kua kiaaneema hama na ngiiita
itaama kiee kua tiravai. Ngia homo mmatayaa diaa aataruuyauvaara
yaata utiraiyavee kiaa kiee na ari vookaraama ngiiita kua tiravai.
Ngia ii suai ivaki Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tuu suaivaki ngia
varuuvo nnaakara meediiya roosiima variravai. 2 Hama ngia yopeema
rikiaaraivaara nnaamma suuyaivaa nneeraivaa roosiima na tadadama
kuaivaa ngii giaa ngii miravai. Hama na yaagueeqa yeennaivaa
nneeraivaa roosiima kua kaanaivaa ngii giaa ngii miravai. Ngia
homooda itaavai nnaasu variaanoo. 3 Ngia homo mmatayaa diaa
aataruuyauvaara yaata utida iida variaivaara aanna makee fai hama ngia
yopeema rikiaaravai. Ngia vo vaidi vo vaidiiya iikiaa mmooriiyauvaa
taavo ngii iikiataivai vaikiai iyauvaara ngiingiiiyara ngiingiiiyara
nnannateeda varida ngiingiiita ngiingiiita buaaru tida variaavai. Ivaara
ngia homo mmatayaa diaa gioonna kiaapuya varida mmatayaa diaa
aataruuyauvaara yaata utu kiada vaida iikiaivo kooyaa vainoo. 4 Mo
ngiiikidiri voovoono tinoo: Na Pauruusaa vaidivai variaunoo, tikio
voovoono tinoo: Na Aporoonna vaidivai variaunoo, tii kuaivaara ngia
homo mmatayaa diaa gioonna kiaapuya variaanoo.

5 Mo Aporoova dee vaidivainnee? Na Pauruuso dee vaidivainnee? Mo
ta kati Anutuuqaa mmoori vareera vaidivaitana variaunnanoo. Teenoo
mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii miaannaduu ngia Anutuuqaara
kutaavaivee tiravai. Ta Anutuuqaa mmoori varaunnaivaitana ta
mmuaavai mmuaavai Udaanga Anutuuqo ti mmuuvaugiataama mmoori
varaunnavai. 6 Anutuuqaa kuaivaa neenoo yeenna uruuvaa roosiima hau
utuauko Aporoovaano nnooriivaa vita roo tusaikio Anutuuqoono iikio

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

uruoo kaanaivai. 7 Hauvaa utira vaidiivo mmanna vaidivai. Nnooriivaa
tuseera vaidiivo mmanna vaidivai. Anutuuqoono iikio yeennaivo uruoo
kaanaivo vaivai. 8 Hauvaa utiraivoota nnooriivaa tuseeraivootama hama
ari vookaraivaitana variaavai. Mmuaakaraivaitana variaavai. Ivaitana
mmuaavai mmuaavai mmooriivaa iikiaivaugiataama Anutuuqo irisaivaa
safuuma ivaitana mminaravai. 9 Teenoo nuunama Anutuuqaa mmoori
mmuaavai vareera vaidivaitana variaunnani ngieenoo Anutuuqaa
mmataivaa roosiikiaaya variaanoo.

Ngieenoo Anutuuqaa nnauvaa roosiikiaaya variaanoo. 10 Anutuuqoono
ari yaagueeqaivaa ni mikiai na ivaudiri hara viee mmooriivaa varee
safuuma nnauvaa heekeera vaidivai roosiima na kuabaivaa hara kiauko
vaidi voovoono ivaudiri nnauvaa heeka kioo varivai. Itaama vaineema
vaidiiya mmuaavai mmuaavai ivaudiri ari heekaanaraivaa tuqinnama
too rikioo heekaivee. 11 Vaa Anutuuqo mmuaa kuabaivai nnaasu Yisuu
Kirisiinna hara kieeravai. Hama vaidi voovoono yopeema vo kuabai
voovai kava haraanaravai. 12 Mo ii kuabai ivaudiri vooya yaagueeqa sikau
gooraivaadiri nnauvaa heekakiai vooya yaagueeqa sikau sirivuaivaadiri
nnauvaa heekakiai vooya kaayau sikaunnaadiri yookaama kiada vareera
yaagueeqa sikau ari vookaraiyauvaadiri nnauvaa heekakiai vooya
yatariiyauvaadiri nnauvaa heekakiai vooya tausiiyauvaadiri nnauvaa
heekakiai vooya kannugia apuuyauvaadiri nnauvaa heekaaravai. 13 Yisuu
Kirisiiva ti yaparaira suaivaki gioonna kiaapuuya mmuaavai mmuaavai
ngiari iikiaa mmooriiyauvaa kaanaiyauvo fai kooyaa vainaravai.
Fai ikiaivo taa taika kioo teeno ngiari mmooriiyauvaa kaanaiyauvo
yoketaayauvainnee vara maisaiyauvai fai kooyaa vainaravai. 14 Mo
fai vaidi voovoono kuabaivaudiri nnau heekeera mmooriivaa ikiaivo
teeno hama taikeera homo vaino too fai Anutuuqo irisai yoketaivaa
inna mminaravai. 15 Mo fai vaidi voovai mmooriivaa ikiaivo taa taika
kino too fai ivo hama irisai yoketaivaa varano Anutuuqo kati inna vitoo
yoketaivau yapaanaravai. Vaidi voovoono vaidi voovai ikiaivakidiri utu
raririima kati naatau yapeeraivaa roosiima Anutuuqo fai kati inna vitoo
yoketaivau yapaanaravai.

16 Vaa ngia rikiaavai. Anutuuqaa nnau pinaa nuunairaivaa roosiikiaiya
ngia variaavo inna Mmannasaivo ngiiiki varivai. 17 Fai gioonna kiaapu
voovoono Anutuuqaa nnau pinaa nuunairaivaa maisa mmooriivaa iino fai
Anutuuqo inna ruputino putinaravai. Anutuuqaa nnau pinaa nuunairaivo
yoketaa tuanaavai vaivaara ivo itaama iinaravai. Mo ngieenoo inna nnau
pinaa nuunairaivaa roosiikiaaya variaanoo.

18 Sa gioonna kiaapu voovoono ariiyara unnakua tioo variaivee. Fai
ngiiikidiri gioonna kiaapu voovoono mmatayaa diaa aataruuvaugiataama
iinno ariiyara yaata utuoo tinara: Na tinni vairaivovee, tinaraivo
mmatayaa diaiya avuuyauvunu yaata duunavai variaivee. Fai kutaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuanaa tinni ruaavai varinaraivaara itaama variaivee. 19 Mmatayaa diaa
aataruuyauvaara mmatayaa diaiyaano kiaanoo: Tinni ruaivovee, kiaa
aataruuyauvo Anutuuqaa avuuvau yaata duunaiya iira aataruyauvai
vaivai. Anutuuqaa kua fafaaaraivo vainno ivaara tinoo: Tinni ruaiya
unnakua aataruuyauvaa hatauma kiadaata iida varida ngiariiyara
kiaanoo: Ta tinni ruaayavee, kiaiya fai Anutuuqo kobeevaa roosiima iya
utinaravaivee, 20 tikio kua fafaara voovai vainno tinoo: Vaa Udaangaivo
rikiaivai. Ngiariiyara ta tinni ruaayavee kiaiya yaata utira kuaivo
kumina kuavaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 21 Itaama vainai
sa gioonna kiaapu voovoono vaidiiya iikiaivaara iya mannaka kiaivee.
Vaidiiyaata mmuakiaa kua mmoori aataruuyauvootama ngiiiniyauvaivee.
22 Na Pauruusoota Aporoovaatama Petoroosoota aa mmata ta variaunna
aavootama variraivoota putiraivootama aanna makee vaiyauvoota
nnaagiai vainaraiyauvootama ngiiiniyauvaivee. 23 Ngia Yisuu
Kirisiinnaniya variaavo Yisuu Kirisiiva Anutuuqaanivai varinoo.

Pauruusainna Yisuu Kirisiinna kua varada nuaira vaidiiyavee

4 1 Ngia ti teeda tiiyara ataa kua kiatee: Anutuuqo hauma kioo
kuaivaara haitatuuda Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidiyavee,
kiatee. 2 Fai vaidi voovoono haitatuura vaidivai varinee tioo ari mmoori
nakaaraivo tiivaugiataama sa pikieerama kioo safuuma haitatuuma taa
roo vioo varioo mmooriivaa iikiaivee. 3 Mo fai ngieetaata vo gioonna
kiaapuuyaatama niiyara yaata utida kiaara: Yoketaa mmoorivai
iivaivee, kiaarannee? Vara niiyara yaata utida kiaara: Maisa mmoorivai
iivaivee, kiaarannee? Ngieetaata iyaatama itaa kua kiaaraivaara
hama na ivaara yaata utuaunoo. Mo neneenoo hama nini variraivaara
maisavaivee yoketaavaivee kiaunoo. 4 Mo na rikiauko hama ni yaata
utiraivo na koonnama variau kua voovaara niita kua tiivai. Itaama
vaikiainnaata hama na neneenoo niniiyara yaata utuee kiaunoo: Na
Anutuuqaa avuuvau yoketaama variaunoo, kiauvai. Yoketaa mmooriivaa
vareeraivaaraata maisa mmooriivaa vareeraivaaraatama yaparainaraivo
inna Udaanga Yisuu Kirisiivavee. 5 Ivaara sa ngiengieenoo nnaammaratu
gioonna kiaapu voovai yoketaa mmooriivaa vareeraivaaraata maisa
mmooriivaa vareeraivaaraatama yaparakiatee. Udaanga Yisuu Kirisiiva
suai nnaagiai tiinara suaivaki ivoono yaparainaraivaara nnaasu
faannakiatee. Fai ivaano gioonna kiaapuuya hatauma upisiivaki iikiaa
mmooriiyauvaata yapooma iya iikiaara mmooriiyauvaara yaata utuaa
kuaiyauvaatama kooyaa yapaanaravai. Ii suai ivakiinno fai Anutuuqo
gioonna kiaapuuya ngiari mmoori iikiaivaugiataama safuuma kua
yoketaivaa iyara tinaravai.

6 Ni seenayaso, ngiiiyaroo tieena na ii kua ivaa niniiyaraata
Aporoonnaraatama kiaunoo. Ngia tiiyaadiri arinaima teeda Anutuuqaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua fafaaraivo vaivaa tuqinnama rikiaateeraivaara na itaa kua kiaunoo.
Sa ngiengieenoo ngiingiiiyara yaata utida ngiingii seena voovaara
yoketaavaivee kiaa kiada innara nnaasu mannaka tida voovaara
maisavaivee kiaa kiada innara nniki rakammuateeraivaara na itaa kua
kiaunoo. 7 Mo gioono ngii tikiai ngia ngii seenaiya yaataraara iikiaannee?
Ngia mmuaakaraama variaanoo. Ngiiisi vai mminnaa mmuakiaayauvai
gioono ngii mivainnee? Anutuuqoono ngii mivaivee. Ngia kutaa iyauvaa
innasidiri kati varaivaara ngia aaniira ngiingii mannaka tida kiaanoo: Ta
teteenoo iikiaunnavaivee, kiaannee? Inna ngia koonnai kuavaida itaa kua
kiaanoo.

8 Ngia Koridii variaiya yaata utida kiaanoo: Vaa Anutuuqaa aataruuvaa
aikiooma ta taa taika kiaunnanoo, kiaavai. Ngia itaa kua kiaa kiada
kieeta nnoonnaya varida ti yaataraannee? Hama yopeemavee. Ngia kutaa
kieeta nnoonnaya variaatiri. Ta ngii tasipama kieetaya variaaraivaara ni
yoketaitirivee. 9 Na yaata utuee rikiauko ta kua varada nuaira vaidiiya
Anutuuqo nnaagiai aduooma ti yapaivai. Vaidiiya vaa kua yeena rau
kiaani putuaara iikiaa vaidiiya roosiima ta variaunnanoo. Mmuakiaa
gioonna kiaapuuya avuuyauvunuaata aangeraiya avuuyauvunuaatama
iya ti ruputuaara iikiaiya ta variaunnanoo. 10 Ta Yisuu Kirisiinna mmoori
vareera vaidiyara tidaida ta inna mmooriivaa varaunnani gioonna
kiaapuuya tiiyara kumimakayavee kiaavai. Ngia Yisuu Kirisiinna gioonna
kiaapuya variaivaara ngia ngiingiiiyara tinni ruaayavee kiaavai. Ta
muaraagama variaunnani ngia yaagueeqama variaavaivee kiaavai. Iya
tiiyara nniki rakaida ngii nnutuuyauvaa ngiau aapu yapaavai. 11 Ta varia
rada nnidada aa suai aavaki ti yeenna raikio ti nnoori raikio ti uyira
rairaiyauvo vaa tapasioo nnisiikiai iya ti vata rada ti ruputua rada kuaavo
hama ti nnaunnaataikiai ta sabi varia rada nuaida varida variaunnanoo.
12 Ta titi yaakuuyauvaadiri yaagueeqama kiada mmooriivaa
varaunnanoo. Iya ti rakanoo raaranoo kiaaniaata teenoo iyara yoketaa
kuaivaa kiaunnanoo. Iya mmuaararai aataruuyauvaa ti mmiaaniaata ta
mmannammanna yaagueeqama variaunnanoo. 13 Iya tiiyara unnakuaivaa
kiaaniaata teenoo iyara yoketaa kuaivaa sai kiaunnanoo. Aa mmata
aavau diaa aayaa tiiyara kiaanoo: Ngia yaapasiiyauvaa roosiima
kuminaya variaanoo, kiaa kiada mmoori maisaiyauvaa ti iima rada
nnidada aanna makee homo itaama nnaasu iikiaanoo.

14 Hama ngia mmamma maisakiaaraivaara na itaa kua kiau kua ivaa
itaama ngiiini fafaarakiaunoo. Vaidiivo ari nnaakaraiyara mmuduuya
ruaineema ngia ni nnaakaraiya na ngiiiyara mmuduuya ruee ngii
giaa ngii miauvaara itaama ngiiini fafaarakiaunoo. 15 Kaayau gioonna
kiaapuuyaano Yisuu Kirisiinna kuaivaa ngii giaa ngii mida ngiiiyara
haitatuuda variaanoo. Mo ngii giookiaiya hama kaayauma variaanoo.
Na tauraa toosa hara Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa ngii giaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii miaaduu ngia rikioovaara na ngii gioova mmuaavai variaunoo.
16 Ivaaraina na yamaa kua yamaa kuaivaa yaagueeqama ngii giaa
ngii mmiee kiaunoo: Na variauvaudiri teeda ngieeta itaama iikiateera
kiaunoo. 17 Ngia itaama variateeraivaara na Timotiinna ngiiisi kuaiveera
titee variaunoo. Na Udaanga Yisuu Kirisiinna mmayaayaivaa inna kiaa
mmiaaduu ivo rikioovaara ni maapu tuanaavai roosiima varikiai na
innara pinaama mmuduuya ruauvai. Ivo Yisuu Kirisiinna mmooriivaa
hama pikieerainno yaagueeqama varai ngiaammuauvai varivai. Yisuu
Kirisiinna aataru karaasaivaa na iina variee gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiya mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variaiya kiaa mmiau
mmayaayaivaa fai ivo kava ngii giaa ngii minaravai.
18 Ngiiikidiri vooyaano yaata utida kiaanoo: Pauruuso hama tiisi
nninaravaivee, kiaa kiada ngiariiyara mannaka tida variaavai. 19 Fai
Udaanga Anutuuqoono ni tinai na kiisa suai ngiiisi kuanaravaivee. Fai
na viee neneenoo ngiariiyara mannaka kiaiya kuaivaa hama na ivaa
nnaasu rikiaanaravai. Fai na viee iya iikiaa yaagueeqaiyauvaatama
tee rikiaanaravai. 20 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo hama
mmanna kuavaivee. Inna yaagueeqa aataru tuanaavaivee. Fai ta
yaagueeqama iidada ta ivaa varaaravai. 21 Ngia dee aataruvai na ngii
iikiaiveeraida kiaannee? Vara na yauvaa varee ivaadiri ngii ruputuee ngii
safuunaraivaara ngiiisi kuanarannee? Vara na ngiiiyara mmuduuya ruee
ausa nuufaivaa tasipama ngiiisi kuanarannee?

Ausa hanigiaiya nuuna aakiaivaki sabi heera aataruuvo vaivai

5 1 Ngia sabi heera aataruuvaa iikiaivaara vaa gioonna kiaapu
vooyaano kua kiaa rada nookiaani na rikiauvai. Itaama iikiaa
aataru maisa ivo ari vookarai aataruvai vainno hama vaidi kumimaka
vooyasi vaivai. Vaa na rikiauko vaidi voovoono ari koonna nnammariivo
vai gioonnaivaa sabi vitoo nuaivai. 2 Ivaaraida mo ngia aaniira ngiingii
mannaka kiaannee? Ngia ivaara kaayau ausa mmuaarareeraivaa
tasipama variataivaataida ngia ngiingii mannaka kiaanoo. Vaidiivo
itaama koonnama variivo ngii nuunaivaki variivaa ooqoo kiataivaataida
pikiaavo varinoo. 3 Mo na ngieera variauvoota hama na ngii pikieeraina
na ngiiiyara nnaasu yaata utu kiee vakiauvai. Na ngii tasipama variauvai
roosiima kiee vaidiivo itaama koonnama iivaara vaa na kua pinaivaa
innaki yapauvaivee. 4 Ngia ipi varida nuunakiaani rikiee na ngii vainima
variauvai roosiima ngii tasipama nuunakiaukai ngia ti Udaanga Yisuu
Kirisiiva ti tasipama variivaa yaagueeqaivaadiri 5 ii vaidi ivaa ngii nuuna
aakiaivakidiri mmaanai Sataangaa mmikio ivoono fai inna ruputino
inna mmamma iira aataruuvo taikaanaravai. Taikano Yisuu Kirisiiva
ti yaparainara suaivaki Anutuuqo ii vaidi ivaa mmannasaivaa vitoo
yoketaivau yapaanaraivaara Sataangaa inna mmiatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Ngia ngiingiiiyara mannaka kiaa ivo inna hama aataru yoketaavai.
Vaa ngia taavai. Puuqaira yeenna kiisaguta paravuaivaki yapa kiaavo
too yootaivai. 7 Mminnamminnaa maisaivo ngiiiki vairaivo puuqaira
yeennaivaa roosiivai. Ngia karaasa yoketaa tuanaaya variateeraivaara
ii puuqaira yeenna maisa ivaa utu rada kagaari kiaatee. Fai ngia itaama
iida paravuaa karaasaivo hama puuqaira yeennaivootaikio kati vairaivaa
roosiima ngia variaaravai. Vaa na tee rikiauvai. Vaa ngia safu tuanaaya
itaama variaavai. Nnaaruaa vaidiiya buusa Varaigiataivaa nneera
suaivaki puara sipisiipa nnaakaraiyauvaa ngiari mminnamminnaa
maisaiyauvaara ruputuduu putuneema vaa Yisuu Kirisiiva ti
mminnamminnaa maisaiyauvaara putiravai. 8 Ivaara nnikiai Yutayaiya
buusa Varaigiataivaa nnoo suaivaki hama puuqaira yeennaivaa tasipama
yeennaivaa hudoovaa nnooneema ta itaama nnaaravee. Puuqaira
yeennaivo inna mminnamminnaa maisa tuanaa iira aataruuvaa roosiivai.
Ta ivaa pikiada kua kutaivaa tida yoketaama nnaasu variaaravee.
9 Na yanaa voovai ngiiini fafaarama kiee kiaanoo: Sa sabi heera
aataruuvaa iikiaiya tasipama variatee. 10 Na itaa kua kiaa ivaa hama
na kumimakama variaiyara itaa kua tiravai. Iya sabi heera aataruuvaa
iida ngiari seenaiya mminnamminnaiyauvaa teekio iya varaata
varaatainai varida ngiari seenaiya mminnamminnaiyauvaa mmuara
varaara iida varida vaidiiya ruputida unnakua anutuuyauvaa ngiari
ausa mmuduuyaiyauvaa mmida variaavai. Hama na iyara ngiiita kua
tiee itaama ngii giaa ngii miravai. Fai ngia ii kumimakama variaa
iya pikiada iyara ooqoo tida hama yopeema aa ta variaunna mmata
aavau variaaravai. 11 Na itaa kua kiaa kua ivaa oyaivo ataama vainoo.
Vaidi voovoono ariiyara tinoo: Vaa na ausa hanigiee i seena tuanaavai
variaunoo, kiaa kioo maisa aataruuvaa iivaara na kiaanoo: Sa inna
tasipama variatee, tiravai. Ivo sabi heera aataruuvaa iinno ari seenaiya
mminnamminnaiyauvaa teeno inna varaata varaataino varioo unnakua
anutuuyauvaara ausa mmuduuya mmioo ari seenaiyara maisa kua
tioo kapikarai nnooriivaa nnoo kumimakainno varioo ari seenaiya
mminnamminnaiyauvaa mmuara varaivai. Itai vaidiivaa pikiada sa inna
tasipama oro varida yeennaivaa nnaatee. 12-13 Hama ausa hanigieeraida
mmaanai variaiyaki kua pinaivaa yapaanaraivo inna ni mmoorivainnee?
Hama ni mmoorivaivee. Anutuuqaa mmoorivaivee. Ngia ausa hanigiaiya
ngii nuunairaivakidiri koonnama variraiyaki kua pinaivaa yapaaraivo
inna ngii mmoorivai. Ii vaidi ivo maisa aataruuvaa iivaa ngiengieenoo
ngiingiiikidiri titakio kuaivee.

Vaa ausa hanigieeraiya ngiariiki ngiariiki kua pinaivaa yapeeravai

6 1 Ngiiikidiri vaidi voovoono ari seena vaidiivaata buaaru
tiivo aaniira ivaa safuunaraivaara hama ari seena Anutuuqaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gioonna kiaapuuyasi virama kioo ngiari voopinnaa kumimakama
varida kua pinaivaara diraiyasi kuainnee? 2 Hama ngia aa kua aavaa
rikiaannee? Fai yapooma Anutuuqaa gioonna kiaapuuyaano mmatayaa
kumimakama variaiyaki kua pinaivaa iyaki yapaaravee. Mo fai ngia itaa
kiaara aataruuvo vaikiainnaata ngia aaniira ngiingiiiki kiisa tomeda
vaiyauvaara hama aikiooma iyauvaara tida safuukiaannee? Fai ngia
aikiooma safuukiaaravaivee. 3 Hama ngia aa kua aavaa rikiaannee? Vara
vaa ngia rikiaannee? Fai yapooma ta ausa hanigieeraiyaano aangeraiyaki
kua pinaivaa yapaaravee. Mo fai ngia itaa kiaara aataruuvo vaikiai ngia
ii aataru ivaa yaatarada mmatayaa diaa aataruuyauvaara aikiooma kua
pinaivaki iyauvaa safuukiaaravai. 4 Fai mmatayaa diaa mminnaiyauvaara
kua pinaivo vainai ngia aaniira iyauvaa safuukiaaraivaara vaa
ausa hanigieeraiyaano homoraayavee kiaiyasira kuaarannee? 5 Na
ngii mmamma maisakiaiveera ii kua ivaa kiaunoo. Ngia vaa ausa
hanigieeraiya ngiiikidiri vaidi voovoono ari seena vaidiivaaki kua
pinaivaa yapa kiaivaa ngiiikidiri kua safuunara vaidi tinni ruaivo
variinnee? Mo na yaata utuauko ivo varinoo. 6 Ngia hama innasi
kuaavai. Vaa ausa hanigieera vaidi voovoono ari seena ausa hanigieera
vaidiivaaki kua pinaivaa yapa kioo ivaa safuunaraivaara vaidi hama ausa
hanigieeraiya nuunaivaki kuaivai.

7 Ngiingiiiki ngiingiiiki ngia kua pinaivaa yapaa ivo inna ngia ivaara
haruruaavai. Vaa ausa hanigieera vaidi voovoono fai ari seena vaa ausa
hanigiaivaara maisa mmooriivaa iinno inna mminnaiyauvaa mmuara
varano too hama sai innara maisa mmooriivaa iirainno kati varii
aataruuvoono kua pinaivaa innaki yapai aataruuvaa yaataraanaravai.
8 Hama ngia itaama variraida ngiengieenoo ngiingiiiki ngiingiiiki maisa
mmooriivaa iida ngiingiiiki ngiingiiiki mmuara vareera aataruuvaa
iikiaavai. Ngia ngii seena vaa ausa hanigiaiyara itaama iikiaavai. 9 Vaa
ngia rikiaannee? Vo vara hama ngia rikiaannee? Mminnamminnaa
maisaivaa vareeraiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki hama
kuaaravai. Ngiengie variaara aataruuyauvaara yaata utida sa fanniima
variatee. Kiaatanna ngiaammuauya sabi heera aataruuvaa iiraiyaatama
unnakua anutuuyauvaara ausa mmuduuya mmiraiyaatama nnaata
vaatiiya sabi mmuara heeraiyaatama sabi vaidiiya ngiari seena vaidiiya
tasipaani sabi gioonnaiya ngiari seena gioonnaiya tasipeera aataruuvaa
iiraiyaatama Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki fai hama yopeema
kuaaravai. 10 Mmuara vareeraiyaatama ngiari seenaiya mminnaiyauvaa
teekio iya varaata varaatairaiyaatama kapikarai nnooriivaa nneeda
kumimakairaiyaatama ngiari seenaiyara maisa kua maisa kua
tiraiyaatama mmuara varaara iida varida vaidiiya ruputiraiyaatama
Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki fai hama yopeema kuaaravai.
11 Ngia tauraa itaama uu gioonna kiaapu vooya varirayavee. Ngia itaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tauraa varuduu Anutuuqoono ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga
kiooduu ngia inna gioonna kiaapu tuanaaya yoketaama varida Udaanga
Yisuu Kirisiiva putuuvaaraata ti Anutuuqo ari Mmannasaivaa ngii
mmuuvaaraatama ngia Anutuuqaa avuuvau safuuma variravaivee.

Ngiingii mmammaiyauvaa Anutuuqaa mmida yoketaama variatee

12 Gioonna kiaapu voovoono tinara: Mmuakiaa aataruvai ni iikiataivaa
fai na aikiooma iinaravaivee, tinaravai. Inna aikioovai. A iinaraivo
vaikioonno fai hama mmuakiaa aataruuyauvunudiri yoketaama varira
aataruuyauvo vooyakiaatama vainaravai. Fai na tinara: Mmuakiaa
aataruvai ni iikiataivaa fai na aikiooma iinaravaivee, kiaa kiee vo
aataru voovai iina hama na ee-oo tino hama ii aataru ivoono ni puaisa
utinai na ivaara nnaasu yaata utuee iinaravai. Fai na pikiaanaravai.
13 Fai gioonna kiaapu voovoono tinara: Yeennaivo ausaivaa mmaraavai.
Ausaivo yeennaivaa mmaraavaivee, tinaravai. Inna aikioovai. Fai
Anutuuqoono tinai taaravaitana taikaaravai. Hama ivo gioonna
kiaapuuya mmammaiyauvaa sabi haateeraivaara iiravai. Udaanga Yisuu
Kirisiinnani iiravai. Udaanga Yisuu Kirisiiva vaidiiyaki varinaraivaara
iiravai. 14 Anutuuqo tuduu Yisuuva putuuvakidiri diiteeravai. Fai ivo
ari yaagueeqaivaadiri tiita tinai teeda ta putuaunnaivakidiri teeta kava
diitaaravai.
15 Hama ngia aa kua aavaa rikiaannee? Vara vaa ngia rikiaannee?
Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ngii mmammaiyauvo inna yuku yaaku
mmammayauvai vaivai. Yisuu Kirisiinna mmamma vareera vaidiiya ngia
inna mmammaivaa varada sabi heera gioonnaivaa tasipama varida inna
mmiaarannee? Fai hama yopeema ngia itaama iikiaaravee. 16 Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno tinoo: Nnaata vaatiivaitana mmuaakaraivaitana
variaanoo, tiivai. Ivaara hama ngia rikiaannee? Vaidi voovoono ari
mmammaivaa varoo oro sabi heera gioonnaivaa tasipama varioo inna
mmi kioo mmuaakarai mmammavaitana variaanoo. 17 Vaidi voovoono
Yisuunna tasipama variivaara Yisuunna Mmannasaivoono innaki
variivaara mmannasaivaitana mmuaakaraivaitana variaanoo.
18 Sabi heera aataruuvaa mmooka hanigia mmida sa iikiatee.
Mmuakiaa mminnamminnaa maisa iira aataruuyauvaa vaidiivo iikio
inna mmammaivaa mmaanai vaikio hama inna mmammaivo maisaivai.
Vaidiivo sabi heera aataruuvaa iinno mminnamminnaa maisaivaa
varaivo inna ari mmammaivaa iikio maisaivai. 19 Hama ngia rikiaannee?
Anutuuqoono Mmannasa Yoketaivaa i mmikio i aakiaivo nuunaira
nnau yoketaivaa roosiivaki hara kioo varinoo. Hama a ainikuavee.
E Anutuuqaanikuavee. 20 Anutuuqo ariinoo pinaa irisaivaadiri kioo i
yookaama kieeravai. Ivaara ai mmammaivaara tuqinnano inna nnutuuvo
ngiau aapu yoketaavai vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pauruuso nnaata vaati vareera aataruuvaara tiravai

7 1 Ngia yanaivau fafaara reeda kua vooyauvaara ni yaparakiaiyauvaa
na ngii giaa ngii minai ngia rikiaatee. Hama vaidi voovoono
gioonnaivaa vareerainno kati hara kioo varira aataruuvo inna
yoketaavai. 2 Sabi heera aataruuvo ngiiisi vaivaara ngia vaidiiya
mmuaavai mmuaavai ngii nnaataiya safuuma varaatee. Ngia
gioonnaiyaata mmuaikaraama ngii vaatiiya safuuma varaatee. 3 Vaidiivo
ari nnaataivaa tasipaanara iino sa nnaataivo ooqoo kiaivee. Gioonnaivo
ari vaatiivaa tasipaanara iino sa vaatiivo ooqoo kiaivee. Fai ivaitana
itaama varida hama voovaara voovaara yaata utiraida yoketaama
variaaravai. 4 Gioonnaivo hama ari mmammaivaa ariinoo haitatuuvai.
Ari vaatiivootama ivaara haitatuuvai. Mmuaikaraama vaidiivo hama
ariinoo ari mmammaivaara haitatuuvai. Ari nnaataivootama ivaara
haitatuuvai. 5 Sa ngia nnaata vaatiiya ngiingiiiyara ngiingiiiyara ooqoo
kiatee. Mmuaa aataruvaara nnaasu ngiingii tasipeeraivaara ooqoo
kiatee. Yaaku varaaraivaara nnaasu mmuaanaa tauraa kua kiaa teeraida
kiisa suai yaaku varaaraivaara varida ngiingii tasipeeraivaara ooqoo
kiatee. Kiisama itaama varida ngiingii tasipeeraivaa kava iikiatee.
Ngiingii mmammaivaitanaara ooqoo kiaivaa pikiada Sataango ngii iinno
taanaraivaara rikiada harurivoora ngiingii tasipeeraivaa kava iikiatee.
6 Hama kua aataru voovoono vainno iikiatee tii kuavai na kiaunoo.
Na kati neneenoo yaata utuee inna aikioovaivee tiee itaa kua kiaunoo.
7 Na hama nnaata vareera kati variauneema mmuakiaaya itaama
variateeraivaara ni yoketainoo. Mo Anutuuqo gioonna kiaapu vooya
tikiai mmuaavai mmuaavai nnaata vaati vareera aataruuvaa varaavai.
Ivo vooya tikiai mmuaavai mmuaavai kati varira aataruuvau variaavai.
8 Na aa kua aavaa kiaatanna ngiaammuau hama nnaata vaati
vareeraiyaraata muaada gioonnaiyaraatama tinaravee. Na mmuaavai
nenevai variauneema ngieeta itaama mmuaavai mmuaavai hara
kiada variaaraivo inna yoketaavai. 9 Fai hama ngia yopeema ngiingii
mmammaiyauvaara ooqoo tikio ngii yaata ausaiyauvo nnaata vaati
vareeraivaara ngii varaatainai inna aikioo varaatee. Nnaata vaati vareera
aataruuvo inna yoketaa aataruvai. Sabi gioonnaivoota vaidiivootama
ngiari ta ngiari taavo iya varaatai aataruuvo inna hama yoketai aataruvai.
10 Gioonna kiaapu vaa nnaata vaati vareeraiyara na yaagueeqama aa
kua aavaa tinai rikiaatee. Hama neneenoo tinaravee. Ti Udaanga Yisuu
Kirisiivaano tii kuavai na tinaravee. Vaa vaati vareera gioonnaivo sa
ari vaatiivaa pikiaivee. 11 Mo ivo inna pikioo aritanna nnaasu safuuma
variaivee. Hama ivo aritanna inna variataino kava ari vaatiivaasi
vioo inna tasipama mmuaavau yoketaama variaivee. Vaidiivo sa ari
nnaataivaa ooqoo tioo titano too kuaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Na homoraa vooyara ataa kua tinaravee. Hama ti Udaanga Yisuu
Kirisiivaano ni giaa ni miivaa tinaravee. Na neneenoo yaata utuee
tinaravee. Vaidi voovoono vaa ausa hanigiaivo ari nnaataivo hama
ausa hanigieerainno kati variivo inna tinoo: Inna aikioo, na i tasipama
varinaravee, tiivaa sa ivaara ooqoo tioo titano too kuaivee. 13 Gioonna
voovoono vaa ausa hanigiaivo ari vaatiivo hama ausa hanigieerainno
kati variivo inna tinoo: Inna aikioo, na i tasipama varinaravee, tiivaa sa
ivaara ooqoo tioo titano too kuaivee. 14 Vaatiivo hama ausa hanigiaivo
ari nnaataivo vaa ausa hanigiaivaa tasipama mmuaavau yoketaama
variaivaara Anutuuqo vaidiivaa too innara inna aikioovaivee tiivai.
Nnaataivo hama ausa hanigiaivo ari vaatiivo vaa ausa hanigiaivaa
tasipama mmuaavau yoketaama variaivaara Anutuuqo gioonnaivaa
too innara inna aikioovaivee tiivai. Fai hama itaikiai iya nnaakaraiya
gioonna kiaapu kumimakaiya nnaakaraiya roosiima variaaravai. Vaa
itaama vaivaara iya nnaakaraiya Anutuuqo too tinara: Inna aikioovaivee,
tinaravai.
15 Mo vaatiivo hama ausa hanigieera kati variivo ari nnaataivo vaa
ausa hanigiaivaa pikiaanaree tioo inna aikioo pikino kuaivee. Mo
nnaataivo hama ausa hanigieera kati variivo ari vaatiivo vaa ausa
hanigiaivaa pikiaanaree tioo inna aikioo pikino kuaivee. Vaa ausa
hanigieera gioonna kiaapu itaakiaiya sa puaisa utuatee. Kii inna aikioo
ngiari kuatee. Sa buaaru tiraida ausa nuufa tasipama yoketaama
variateeraivaara Anutuuqo ngii maavee tiivai. Ivaara itaakiaiya kii inna
aikioo ngiari kuatee. 16 Hama ngia teeda rikiaavai. Fai a gioonnaivo ai
vaatiivaa tuqinnama haitatuuno ivo ari ausaivaa hanigiano Anutuuqo
inna vitoo yoketaivau yapaanarannee? Vara hama itaama iinarannee?
Fai a vaidiivo ai nnaataivaa tuqinnama haitatuuno ivo ari ausaivaa
hanigiano Anutuuqo inna vitoo yoketaivau yapaanarannee? Vara hama
itaama iinarannee?

Anutuuqo ngiiiyara maavee tii suaivaki ngiengie variaivau nnaasu variatee

17 Vaa na tauraa kiau kua voovaata kiaunoo. Gioonna kiaapu voovoono
Anutuuqo inna mmii mmooriivaa ivo iinno variivo Anutuuqo inna
maavee tii suaivaki iinno nnaasu variaivee. Gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiya ngiari nuuna mmuakiaayauvaki variaiyara na ii aataru
ivaa itaama yapauvai. 18 Vaidi voovoono vaa ari mmammaivaa hatokoovo
Anutuuqo inna maavee tii suaivaki sa ivaa puruuvaa rugaanara iikiaivee.
Vaidi voovoono hama ari mmammaivaa hatokaivo Anutuuqo inna
maavee tii suaivaki sa ivo ee-oo tinai iya inna mmammaivaa hatokaatee.
19 Mmamma hatokeeraivoota hama mmamma hatokeeraivootama
mmanna aataru kuminaavaitana vaivai. Anutuuqo tuu kuaivaa arinaima

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikiada iikiaivo inna aataru tuanaavai. 20 Gioonna kiaapu voovoono
ari hara kioo varii aataruuvau Anutuuqo inna maavee tii suaivaki ivau
nnaasu variaivee. 21 Anutuuqo inna maavee tii suaivaki sikaunnaadiri
yookaama kioo vitai vaidivai a variannaikua sa ee variannaivaara
pinaama yaata utuanee. A mmoori vareera aataruuvau varino fai i
haitatuuraivo a mmamma dummukiara kati vira aataruuvau ee-oo tioo
i titanai rikiee ivaugiataama kuanee. 22 Sikaunnaadiri yookaama kioo
viteera vaidiivaa ti Udaanga Yisuu Kirisiiva inna maavee tii suaivaki
ivo mmamma dummukiara Yisuu Kirisiinna aataruuvau kati nuaivai.
Ivaa roosiima vaidi voovoono mmamma dummukiara kati ari nuaivaa
ti Udaanga Yisuu Kirisiiva inna maavee tii suaivaki ivo Yisuu Kirisiinna
mmoori vareera vaidivai varivai. 23 Anutuuqo vaa ngiiiyara pinaa
irisaivaadiri kioo ngii yookaama kieeravai. Ivaara sa vaidi mmatayaa
diaa vooyasi vikiai iya ngii puaisa utikiai ngia Anutuuqaa aataruuvaa
pikiaatee. 24 Ni seenayaso, ivaara Anutuuqo mmuaavai mmuaavai ngii
maavee tii suaivaki ngii mmii aataruuyauvunu nnaasu varida inna
tasipama variatee.

Pauruuso hama nnaata vaati vareeraiyara tiravai

25 Kiaatanna ngiaammuau hama nnaata vaati vareeraiyara na aa kua
aavaa ataa kua tinaravee. Hama ti Udaanga Yisuu Kirisiivaano ni giaa ni
mi kuavai na tinaravee. Na neneenoo na yaata utuee tinaravee. Anutuuqo
niiyara boo tiivaara na ivaara tinai ngia aikiooma rikiada ivaara
kutaavaivee kiatee.
26 Pinaa mmuaararaivo vaa tiisi nniivaara ngiengie variaivaugiataama
nnaasu variateeraivaara na yaata utuauko inna yoketaavai. 27 Vaa a
nnaata varaannannee? Inna aikioo, sa ivaa titano kuaiveeraivaara
yaata utuanee. Hama a nnaata varaannannee? Inna aikioo, sa
nnaata varaanaraivaara buaakianee. 28 Fai a nnaataivaa varee hama
mminnamminnaa maisaivaa varaanaravai. Fai kiaatanna voovoono
vaatiivaa varoo hama mminnamminnaa maisaivaa varaanaravai. Nnaata
vaati vareeraiyasi fai mmatayaa diaa mmoori vareera mmuaararaiyauvo
iyasi nninaravai. Ii mmuaararaiyauvo ngiiisi nnino ngii ausaiyauvo
mmuaarareenoora ivaaraina na ngii giaa ngii miaunoo.
29 Ni seenayaso, na itaa kiau kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Ta
mmatayaa variaunna suaivo vaa paannainoo. Aa suai aavakidiri vaidi
vaa nnaata varaiya vaidi hama nnaata vareeraiya roosiima variatee.
30 Gioonna kiaapu ausa mmuaararaivaa varaiya gioonna kiaapu hama
ausa mmuaarareeraiya roosiima variatee. Gioonna kiaapu sirigaida
variaiya gioonna kiaapu hama sirigaida variraiya roosiima variatee.
Gioonna kiaapuuya mminnamminnaiyauvaara sikaunnaadiri yookaida
vareeraiya gioonna kiaapu hama mminnamminnaataiya roosiima

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variatee. 31 Gioonna kiaapuuya mmatayaa diaa aataruuyauvaa iiraiya
inna aikioovai iyauvaa iida sa iyauvaa puaisakama utu kiada variatee. Aa
ta variaunna mmata aavo taikaanara iinno variivaara sa mmatayaa diaa
mminnaiyauvaa iira aataruuyauvaa puaisakama utu kiada variatee.
32 Ngia mmatayaa variraivaara sa pinaama yaata utuateeraivaara
na rikiauko ni yoketainoo. Vaidi hama nnaata vareeraivo ti Udaanga
Yisuu Kirisiinna mmooriivaara nnaasu yaata utivai. Ivo itaama iino
too Yisuu Kirisiiva innara yoketaakiaiveeraivaara ivo itaama iivai.
33 Vaidi vaa nnaata vareeraivo mmatayaa diaa mminnaiyauvaara yaata
utino too ari nnaataivo inna too innara yoketaakiaiveeraivaara iivai.
34 Ivo itaama iivo taara ausa varoo taara aataruvaitana inna iikiataikio
iivai. Gioonna kiaatanna hama vaati varai voovoono ti Udaanga Yisuu
Kirisiinna mmooriivaara nnaasu yaata utivai. Ari mmammaivaata ari
mmannasaivaatama Anutuuqaa mmioo yoketaama varinaraivaara itaama
iivai. Gioonna vaa vaati varaivoono mmatayaa diaa mminnaiyauvaara
yaata utino ari vaatiivo inna too innara yoketaakiaiveeraivaara iivai.
35 Na ii kua ivaa ngiiiyaroo tiee itaa kua kiaunoo. Hama ngia iikiaa
aataruuyauvaa na atau rinaraina itaa kua kiaunoo. Ngia safuuma
yoketaama varida ngiingii ausa mmamma mmuyai mmuakiaayauvai ti
Udaanga Yisuu Kirisiinna mmida inna mmooriivaa varaateeraivaaraina
na ngiiiyaroo tiee itaa kua kiaunoo.
36 Ngiaammuau voovoono kiaatanna voovaara kua kiaa yeena rau
kiaivaara koonnama yaata utuoo iinno hama ari mmammaivaara tuqinnama
haitatuurama kioo muaraagainno varaanaraivaara yaata utuoo inna aikioo
safuuma inna varaivee. Ivo itaama iinno fai hama mminnamminnaa maisaivaa
varaanaravai. 37 Fai ngiaammuau voovoono kiaatanna voovaara kua kiaa yeena
rau kiaivaara yaagueeqama varioo ari yaataivaadiri yaata utino too hama inna
nnaata vaati vareera aataruuvaa inna varaataino ari mmammaivaara tuqinnama
haitatuuma too hama inna varaivo inna yoketaavai. 38 Ngiaammuauvo ari kua
kiaa kiaa kiaatannaivaa varaivo inna yoketaavai. Ngiaammuauvo hama inna
vareerama kioo kati variivo inna yoketaa tuanaa ari vookaraivai.
39 Gioonna vaa vaati vareeraivo ari vaatiivo mmatayaa hara kioo varii
suaivaki inna tasipama nnaasu hara kioo variaivee. Ari vaatiivo putino kava
vaati inna varaataino inna aikioo varaivee. Ivo itaama inna iikiataino ausa
hanigieera vaidiivaa nnaasu varaivee. 40 Mo na neneenoo vo kuavai yaata utuee
tinaravee. Fai ivo mmannammanna muaadavai kati hara kioo varino fai inna
sirigairaivo yaatarano yoketaama varinaravai. Na yaata utuauko Anutuuqaa
Mmannasaivo niiki varikiai na ii kua ivaa itaa kua kiaunoo.

Pauruusoono unnakua anutuuyauvaara fayaivaa nneeraivaara tiravai

8 1 Na vo kuavai tinaravee. Unnakua anutuuyauvaara fayaivaa
ruputuaivaara na kooyaa ngii giaa ngii minaravee. Gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya kiaanoo: Ta mmuakiaaya tinni yoketaivaa varaunnavaivee,
kiaivo inna kua kutaavai. Ii tinni yoketaa ivaa varaivoono ariiyara
mannaka tinaree kiaa kioo varaivai. Mo ta titiiyara titiiyara mmuduuya
rida varia rada vidada fai yaagueeqama variaaravai. 2 Gioonna kiaapu
voovoono ariiyara yaata utuoo tinara: Vaa na aikiooma tee rikiauvaivee,
tiivo hama kutaa tuqinnama eeyaavai too rikiaivai. 3 Gioonna kiaapu
voovoono Anutuuqaara mmuduuya ruaivaa vaa Anutuuqo inna too
rikiaivai.

4 Ivaaraida unnakua anutuuyauvaara fayaivaa ruputu kiada nnaivaara
na ataa kua tinaravee. Vaa ta rikiaunnavai. Iya ngiari yaakuuyauvakidiri
unnakua anutuuyauvaa hatata hara kiaiyauvo inna hama kutaa iyauvaa
variraiyauvootaivaivee. Mmanna mmannammannaayauvaivee. Vaa ta
rikiaunnavai. Hama kaayau anutuuyauvo variaavai. Mmuaa Anutuuqo
nnaasu hara kioo varivai. 5 Kaayau unnakua anutuuyauvo ngiau
aapuuvakiaata mmataivaunnaatama vaiyauvaara gioonna kiaapuuya
kiaanoo: Ti anutuuyavee, kiaa kiada kiaanoo: Ti udaangaiyauvovee,
kiaavai. 6 Iya itaa kua kiaaniaata teenoo vaa ta rikiaunnavai. Ti Napoova
Anutuuqo mmuaa tuanaavai hara kioo varinoo. Innasidiri mmuakiaa
mminnaayauvai vaikiai ta innaniya nnaasu hara kiada variaunnanoo. Ti
Udaanga Yisuu Kirisiiva mmuaa tuanaavai hara kioo varinoo. Anutuuqo
inna tuduu rikioo ivo mmuakiaa mminnaayauvai iima taika kieeravai.
Ivo ti tasipama variivaara ta hara kiada variaunnanoo.

7 Hama mmuakiaaya ii kua ivaa arinaima rikiaavai. Vooyaano
tauraa unnakua anutuuyauvaara fayaiyauvaa ruputu nneeda varia
rada nnidada aanna makee vaa ausa hanigia kiada varida ivaa nneeda
mmannammanna yaata utida kiaanoo: Ta nneeda mminnamminnaa
maisaivaa vaa varaunnavaivee, kiaa kiada muaraagama variaavai.
8 Yeenna fayai nneeraivaara ngiariiyara ooqoo kiaiyara hama iyara
Anutuuqo maisayavee tiivai. Yeenna fayai nnaiyara hama ivo iyara
yoketaayavee tiivai. Mo ta yeenna fayaivaa nnaunna aataru ivaara hama
ta Anutuuqaa vainiivau variaunnavai.

9 Ivaara vaa ngia yaagueeqama variaiya aikiooma ta nnaaravee kiaiya
nnaani ngii seenaiya muaraagaida harurivoora ngia iikiaa aataruuyauvaa
tuqinnama haitatuukiatee. 10 Anutuuqo fayai nneeraivaara hama ooqoo
tiraivaa arinaima rikiaannaikuaano a unnakua anutuuvaa hatatau yapa
kiaa nnauvaki viee fayaivaa nneeno too i seena voovoono taara yaata
utiraivoono i too ivaara tinara: Neeta nnaanaravee, kiaa yaata utivai.
Ivo hama tuqinnama too rikiaivaara fayaivaa nnoo mminnamminnaa
maisaivaa varaivainnee? 11 A vaidi vaa arinaima rikiaannaikuaano
itaama inna vitaakiannaivaara i seena taara yaata utiraivoono haruruoo
pinaama koonnama varivai. Yisuu Kirisiiva ii vaidi ivaa vitoo yoketaivau
yapaanaraivaara putiravai. 12 Taara yaata utira vaidiivaara a itaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

koonnama iinna mminnamminnaa maisaivaa varaannaneema a Yisuu
Kirisiinnaraatama koonnama iinna mminnamminnaa maisaivaa
varaannavai. 13 Itaama vainai fai na yeenna fayaivaa nneeno ni seena
vaa ausa hanigieeraivo ivaara harurinai fai na hama kava fayaivaa
nnaanaravai. Ivo ni taa roo niiyaadiri haruruoo mminnamminnaa
maisaivaa vareenoora na hama kava nnaanaravai.

Kua varoo nuaira vaidiivaa mmooriivovee

9 1 Hama aataru voovoono ni puaisa utivaivee. Na kua varee nuaira
vaidi aposoroovai variauvaivee. Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna
na tauvaivee. Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa na ngii giaa ngii
miaaduu ngia ivaara kutaavaivee tiravai. 2 Gioonna kiaapu vooyaano
niiyara kiaanoo: Hama aposoroovaivee, kiaaniaata ngieenoo kiaanoo:
Kutaa aposoroo vaidivaivee, kiaavai. Ngiengieenoo ti Udaanga Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada yoketaama variaivaara na aposoroo
vaidivai variauvo kooyaa vainoo.
3 Gioonna kiaapu vooyaano kua pinaivaki ni yapa kikiai rikiee na ataa
kua iya tinaravai. 4 Ta Anutuuqaa mmooriivaa ngiiini iikiaunnaivaara
ngia kati yeenna nnooriivaa ti mmiaaraivo inna aikioovai. 5 Ti seena
aposoroo vaidiiyaatama ti Udaanga Yisuu Kirisiinna kataidoota
Petoroosootama ngiari nnaataiyaatama vitada nuaida varida Anutuuqaa
mmooriivaa iikiaavai. Mo tee mo? Kutaa ti iikiatainai inna aikioovai
fai ta itaama iikiaaravai. 6 Anutuuqaa mmoori vareeraiya ngia kati
yeennaiyauvaa iya mmiaavai. Mo ta Panapaasooyaano nnaasu
titi variraivaara titi yaakukidiri mmooriivaa varaunnavai. Inna
yoketaavainnee? 7 Dee rapira vaidivoono rapira mmooriivaara ari
sikauvaadiri yookama kioo ivaa varaanarannee? Dee vaidivoono yeenna
hau utiivoono hama yeenna kaanaivaa nnaanarannee? Dee vaidivoono
puara burimakauvaara haitatuuraivo hama ari puara burimakauvaa
nnaamma suuyaivaa nnaanarannee? Iya ngiari mmooriiyauvaara
irisaiyauvaa fai aikiooma varaaravai.
8 Hama na vaidiiya yaata utiraivaugiataama yaata utuee itaama ngii
giaa ngii miaunoo. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivoota na ngii giaa
ngii miau kuaivootama mmuaa karai kuavai. 9 Anutuuqaa mmaanna
tuu kuaivaa Musiinna kiaa mmuu kua voovai vainno tinoo: Puara
burimakauvo yeenna vuiitaiyauvaa mmataivau hatoka kiaavo vaiyauvaa
yukuaadiri raa raudodoono too uruuyauvo rusitioo mmataivau vaino too
nneenai sa inna avaivau yeena rammuanee. Pikino nnaivee. Anutuuqo
Musiinna kiaa mmuduu fafaarama kioo kuaivo itaa kua tiivai. Ivaara
yaata utuatee. Anutuuqo puara burimakauvaara nnaasu yaata utuoo itaa
kua tuunnee? 10 Vo vara ivo tiiyaraata yaata utuoo itaa kua tuunnee?
Kutaa ivo tiiyaraata yaata utuoo tuduu fafaara reeravai. Vaidi voovoono

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ari mmooriivaki yeenna hauvaa utuoo tinoo: Fai na aavakidiri yeenna
kaanaivaa nnaanaravee, tiivo fai ariitama inna tasipama mmoori
varaivootama kaanaivaa nnaaraivaara mmoori varaavai. 11 Yeenna
hauvaa varada utiraivaa roosiima ta Anutuuqaa kuaivaa ngii giaa ngii
mida variaunnano iiraivo vainoo. Ta itaama ngiiiyara iikiaunnaivaara
ngia irisai yeenna mminnaiyauvaa ti mmiaani ta varaunnaivo inna
aikioo yoketaavai. 12 Ngiari vooyaano ngiiisidiri varaivo yoketaavai
vainainnaata ta ngiiisidiri varaaraivo inna pinaama yoketaavai.

Ta taaravaitana hama ngia tiiyara tuqinnaateeraivaara kua
kiaunnanoo. Hameetavee. Ta kati varidaataida mmoori yoketaivaa
mmannammanna iida variaunnanoo. Ngia tiiyara ooqoo tida Yisuu
Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa atau rivoora kii inna aikioo mmuaararai
aataruuvo vainainnaata mmoori yoketaivaa mmannammanna iida
variaaravee. 13 Vaa ngia rikiaavai. Anutuuqaa nnau pinaa nuunairaivaki
mmoori vareeraiya ivakidiri nnaasu yeennaiyauvaa nnaavai.
Anutuuqaani yeena tapiivaki puara sipisiipaiyauvaa ruputu kiada
hudeeraiya iyauvaa saiyauvai ngiari nnaavai. 14 Mmuaikaraama ti
Udaanga Yisuu Kirisiiva kua tii aataru voovai ataama vainoo. Mmayaaya
yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiraiya irisai iyara tuqinnada
yeennaiyauvaa iya mmiatee.

15 Mo ngia itaama niiyara tuqinnaaraivo vaikiainnaata hama na ivaara
ngii kiauvai. Fai yapooma na faannainai ngia niiyara tuqinnaaraivaara
hama na aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo. Hameetavee. Ni
yeenna rainai na putinara iina fai hama na ngii yeennaiyauvaara ngii
yaparainaravai. Na ngii yaparakiautiri. Na nini mmooriivaara aikiooma
yoketaavaivee tinara kuaivo hameetaitirivee. 16 Na mmayaaya yoketaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmiauvaara na aikiooma niniiyara mannaka
kiaunnee? Ai hameetavee. Vaa Anutuuqoono ii mmoori ivaa ni mioo
tinoo: Iikianee, tiivaivee. Na mmayaaya yoketaivaa hama gioonna
kiaapuuya kiaa mmirama kino fai irisai mmuaararai ari vookaraivo
niisi nninaravai. 17 Fai na neneenoo ii mmoori ivaa nini tinniivaudiri
iina na aikiooma irisai yoketaivaa varaanaravai. Mo na Anutuuqaa
mmoori vareera vaidi tuanaavoonora tiee Anutuuqoono ni giaa ni
muuvaugiataama na kati ii mmoori ivaa iikiaunoo. 18 Ivaara mo na
dee irisai yoketaavai varaunnee? Na mmayaaya yoketaivaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmiauvaara irisaivaa na varaanaraivo vaikiainnaata
hama na varauvai. Ni mmooriivaa irisaivo ataama vainoo. Na mmayaaya
yoketaivaa gioonna kiaapuuya kati kiaa mmiauko ni yoketainoo.

19 Na hama sikaunnaadiri yookaama kioo viteera vaidivai variauko
vaidi voovoono ni utivai. Na kati nene yaata utuauvaugiataama
nookiaunoo. Kaayau gioonna kiaapuuya ausa hanigiada yoketaama
variateeraivaara na iya sikaunnaadiri yookaama kiada viteera vaidivai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

roosiima na iyara variaunoo. 20 Yutayaa gioonna kiaapuuya ausa
hanigiada safuuma variateeraivaara na iya tasipama mmooriivaa varau
suaivaki na iya roosiima hara kiee variaunoo. Hama na Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaara variauvoono Yutayaa gioonna kiaapuuya
ii aataru ivaa iikiaiya ausa hanigiada safuuma variateeraivaara
na iya tasipama mmooriivaa varau suaivaki na iya mmaanna tuu
kuaivaugiataama iikiaunoo. 21 Mmuaikaraama na ngiari voopinnaiya
tasipama variau suaivaki na iya roosiima hara kiee variaunoo. Iya
ausa hanigiada safuuma variateeraivaara na mmaanna tuu aataruuvaa
pikiee iya roosiima hara kiee variaunoo. Na itaama variauvo hama na
Anutuuqaa aataruuvaa pikiauvai. Vaa na Yisuu Kirisiinna aataruuvau
variauvai. 22 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiada muaraagama variaiya
yaagueeqama safuuma variaateeraivaara na iya tasipama variau suaivaki
iya variaivaa roosiima na variaunoo. Na itaama variauvaugiataama na
variee mmuakiaa gioonna kiaapuuya variaivaa roosiima variaunoo.
Ngiari varira mmuakiaa aataru yoketaiyauvaa iya iikiaaneema na
iinai rikiada vooyaano ausa hanigiakio Anutuuqo iya vitoo yoketaivau
yapaiveeraivaara na itaama iikiauvai. 23 Gioonna kiaapuuya Yisuunna
mmayaaya yoketaivaa rikiada safuuma variateeraivaara na ii aataru
mmuakiaa iyauvaa itaama iikiauvai. Iyaatama neetama ta sirigaida
yoketaama variaaraivaara na itaama iikiauvai.

24 Vaa ngia rikiaavai. Vaidiiya isareera aataruuvaa iida ngiari yaatara
ngiari yaatara kiaa suaivaki mmuakiaaya kuaavo too mmuaavoono
seenoo vioo yaatara kioo irisai yoketaivaa kati varaivai. Ngia
irisai yoketaivaa varaaraivaara iya seenada kuaaneema Anutuuqaa
mmooriivaara ngieetama itaama yaagueeqama seenada kuatee.
25 Mmuakiaa vaidi seeneeraiya seenaaraivaara ngiari mmamma
mmuyaiyauvaa iida rikiaavo aikiooma vaikiai seenada kuaavai. Iya
aikiooma seenada kuaaraivaara iidada irisai yoketaa mauraivaa
hovekama kiaivaa vara ngiari kieetaiyauvunu yapaaraivaara iikiaavai.
Ii maura ivo akiairaama aasannainno maisaivaara iya itaama iikiaavai.
Mo ta varaara iikiaunnaivo tupatupaa vairaivaara iikiaunnavai. 26 Ivaara
na ni mmooriivaara hama na sabisaabi seenee kuauvai. Na safuuma viee
iikiauvai. Vaidiiya isareera aataruuvaa iida ngiariiya ngiariiyaa yaaku
kagaariaani vooyaano kuminayaa sabisaabi kagaariaavai. Vooyaano
safuuma vaidiyaa kagaariaavai. Iya itaama iikiaivaa roosiima na ni
mmooriivaara hama na sabisaabi kuminayaa iikiauvai. Na safuuma
iikiauvai. 27 Na ni mmammaivo ni iikiataikiainnaata na rikieennaata
nini yaatu yaagueeqama kiee variauvai. Na gioonna kiaapuuya Yisuunna
mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiauvaatama Anutuuqo niitama ni ooqoo
tivoora kiaa na ni iikiataikiai rikieennaata nini yaatu yaagueeqama kiee
variauvai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Sa unnakua anutuuyauvaa ausa mmuduuyaiyauvaa mmiatee

10 1 Ni seenayaso, nnaaru ti rubu tabeeya uuyauvaara sa ngii
yaataiyauvo taunnu kiaivee. Iya ngiari kieeta vaidiivaa Musiinna
tasipama mmata Iyiipa pikiada vududuu Anutuuqoono tuduu yoketaama
namaivo iya rummua apu kiooduu vida ngiari nnammutuaiya pikiada
aikiooma yoketaama viravai. Iya nnoori sorovuaraa siriivau oro duduu
Anutuuqo tuduu nnooriivo vioo sai ngioo sauduu tammaivo kuminauduu
mmanna nnukavai vauduu ivaugiataa siri sainai yoketaama viravai.
2 Namaivo iya rummua apuu suaivakiaata nnoori tammaivau vuu
suaivakiaatama nnoori vareeraivaa roosiima vida Musiinna mmemmaaki
vida inna kuaivaa rikieeravai. 3 Rikiada iya mmuakiaaya Anutuuqo ngiau
aapuuvakidiri kiooduu tuu yeennaivaa nneeravai. 4 Nneeda mmuaa
nnoorivai Anutuuqoono tuduu sikau aataruuvakidiri tuuvaa nneeravai.
Ii sikau ivaa roosiima Yisuu Kirisiiva ngiau aapuuvakidiri tuuvo iya
tasipama nuairavai. 5 Anutuuqo itaama iyara tuqinnooduu rikiada
teedaata kaayau vooya hama innara sai tuqinnooduu hama Anutuuqo
iyara yoketairavai. Hama ivo iyara yoketauduu rikiada iya mmanna
gaanga yoosinnaivaki nuaidada putiravai.

6 Maisa aataruuyauvaa iya iikiatauyauvaa roosiima sa maisa
aataruuyauvaa teetama ti iikiataakiaiveeraivaara Anutuuqo iya uu
mmooriivaudiri mmataama kioo ti kiaa ti mmiravai. 7 Vooyaano unnakua
anutuuyauvaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmuuvaa roosiima sa
ngieeta ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa iyauvaa mmiatee. Unnakua
anutuuyauvaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmuuyara Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno ataa kua tinoo: Gioonna kiaapuuya varida yeenna
nneeda nnoori nneeda diitada kuaru raavaivee, tiivai. 8 Vooyaano sabi
heera aataruuvaa uuvaa roosiima hama teeta itaama iikiaaravee. Iya
itaama uuvaa irisaivaa gioonna kiaapu kaayakaayau (23,000) mmuaa
suaivaki putiravai. 9 Vooyaano Udaanga Anutuuqaa iida taaree kiaa
uuvaa roosiima hama teeta itaama iikiaaravee. Iya itaama uuvaa
irisaivaa yapaiyauvo iya gutuduu putiravai. 10 Vooyaano Anutuuqaara
nunuraanurai tuuvaa roosiima sa ngieeta itaama iikiatee. Anutuuqaa
aangeraa voovoono vaidiiya ruputikiai putira aangeraivoono iya
nunuraanurai tuuvaara iya ruputuduu putiravai.

11 Iya itaama uu aataru iyauvaa vooya teeda arinaima rikiaateeraivaara
vairavai. Tiita ti ooqoo kiaaraivaara vaidi vooya iya uu aataruuyauvaara
fafaara reeravai. Aanna makee ta variaunna suai aavaki ngiau mmataivo
taikaanara suaivo vainima nniivaara ta ii kua ivaa rikiaunnavai.

12 Ivaara gioonna kiaapu voovoono ariiyara yaata utuoo tinara:
Na yaagueeqama yoketaama variaunoo, tiivo ari variraivaara
tuqinnama haitatuukiaivee. Iinno harurinarainnoo. 13 Mmuakiaa iinno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taanaraiyauvo vaa ngiiisi nniiyauvo mmuakiaa gioonna kiaapuuyasi
mmuaakaraivai ngioo iivai. Anutuuqo kua kutaivaa tiraivoono hama
ngii pikieerainno ngii tasipano rikioo ngii iinno taanaraivo ngiiisi nninai
rikiada ngia yaagueeqama varikio rikioo hama ngii yaataraanaravai. Ngii
iinno taanara suaivaki fai Anutuuqoono yaagueeqaivaa aikiooma ngii
mino ngii iinno taanaraivo nninai rikiadaata pikiada Anutuuqo kooyaa
ngii vitainara aataruuvau kuaaravai.
14 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, ivaara ngia unnakua
anutuuyauvaara ausa mmuduuya mmira aataruuvaa pikiaatee. 15 Ngia
yaata tinni yoketaa utiraiyavee kiaina na ngiiita kua kiaunoo. Na
kiau kuaivaara ngiengieenoo yaata utida rikiaatee. 16 Yisuu Kirisiiva
ti mminnamminnaa maisaivaara kati putuuvaara ta yaata utuaunna
suaivaki ta vuaina suuyaivaa varada nneeda ivaara ta Anutuuqaata
kua yoketaivaa tida yaata utida kiaunnanoo: Tiiyara Yisuu Kirisiinna
kiauvo tuuvaara ta inna tasipama variaunnanoo, kiaunnavai. Ta yeenna
bereetaivaa varada nneeda yaata utida kiaunnanoo: Tiiyara Yisuu
Kirisiinna mmammaivo nniitaroovaara ta inna tasipama variaunnanoo,
kiaunnavai. 17 Ta mmuaa yeenna bereetaivo vaivaa varada nnaunnaivaara
ta kaayauyaano mmuaa ausa mmuaa tinnivai varaunnayaida
variaunnanoo.
18 Ngia Isarairaa gioonna kiaapuuyara yaata utuatee. Anutuuqaani
yeena tapiivaki fayaiyauvaa yapa kiada nneeraiya ngiari ausa
mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmiaavai. 19 Na itaa kiau kua oyaivo
ataama vainoo. Unnakua anutuuyauvo hama kutaa mminnaayauvaivee.
Unnakua anutuuyauvaani yapa kieera yeenna fayaiyauvo mmanna
yeenna fayaiyauvaivee. 20 Ngiari voopinnaiya ngiari yeena tapiivaki
yapa kieera yeenna fayaiyauvaa hama Anutuuqaani yapaavai.
Mmagia maisaiyani yapaavai. Ngia ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa
mmagia maisaiya mmivoo kiaina na ngiiiyara yaata utuaunoo. 21 Ngia
Udaanga Yisuu Kirisiinnara yaata utida innara vuaina suuyaivaa
nneeda mmagia maisaiyaraatama yaata utida nnooriivaa nnaivo inna
koonnaivai. Ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara yaata utida innara yeenna
bereetaivaa nneeda mmagia maisaiyaraatama yaata utida yeennaivaa
nnaivo inna koonnaivai. 22 Fai ta itaama iikio ti Udaanga Anutuuqo
tiiyara inna nnannataanaravaaraata ta itaama iikiaarannee? Ta yaata
utida kiaunnanoo: Ta yaagueeqama varida inna yaataraunnavaivee,
kiaunnannee? Hama yopeemavee.
23 Gioonna kiaapu vooya kiaanoo: Mmuakiaa aataruvai ti iikiataivaa
fai ta aikiooma iikiaaravaivee, kiaavai. Inna aikioovai. Ngia iikiaaraivo
vaikioonno fai hama mmuakiaa aataruuyauvunudiri yoketaama varira
aataruuyauvo vooyakiaatama vainaravai. Ngia kiaanoo: Mmuakiaa
aataruvai ti iikiataivaa fai ta aikiooma iikiaaravaivee, kiaiya hama ngii

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

seenaiyara yaata utiraida iikiai fai hama iya yaagueeqama varia rada
vidada safuuma variaaravai. 24 Sa gioonna kiaapu voovoono ariiyara
yaata utuoo iikiaivee. Ari seenaiyaraatama yaata utuoo iikiaivee.
25 Fayai yapeera nnauvakidiri fayaivaa yookaama kiada varada kati
sabi nnaatee. Sa pinaama yaata utida ivaara unnakua anutuuyara iikiaa
fayaivaivee kiaa vo kua vo kua tida yapara yaparakiatee. 26 Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Mmataivoota mmuakiaa
mminnaayauvai mmata aavau vaiyauvootama Udaanga Anutuuqaa
mminnaayauvai nnaasu vaivaivee, tiivai.
27 Fai hama ausa hanigieera gioonna kiaapu voovoono ngii tinara:
Numa ni tasipama yeenna nnaatee, tinai rikiakio ngii kuatainai vida
teekio ariinoo yaakuyaa ngii mii yeenna fayaiyauvaa nnaatee. Sa pinaama
yaata utida ivaara vo kua vo kua tida inna yaparaida kiatee: Deevakidiri
aayauvaa varaannavainnee? kiatee. 28 Fai vaidi voovoono ngii giaa ngii
mioo tinara: Ai mo vaa ii fayai ivaa unnakua anutuuyauvaara yapa kiaa
fayaivaivee, tinai rikiada sa nnaatee. Ngii giaa ngii mii vaidiivo koonnama
yaata utivoora kiaa yaata utida innaroo tida sa nnaatee. 29 Ngia nnaaraivo
inna aikioo vaikioonno itaa kua tii vaidiivaaroo tida sa nnaatee.
Mo gioonna kiaapu voovoono tinoo: Yo, inna aikioo na nnaanavee.
Aaniira vaidi voovoono na yaata utuee nnaanaree kiauvaara ni ooqoo
tiinnee? 30 Na yeenna fayaivaara Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kiee
nnauvai. Mo aaniira vaidi voovoono na Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa
kiee nnau yeenna fayaivaara ni ooqoo tiinnee? tiivai.
31 Vara ngia yeenna fayaivaa nneedannee? Vara ngia nnooriivaa
nneedannee? Vara ngia datadataama varidannee? Ngia itaama iikiaivo
inna ngia Anutuuqaara iikio inna nnutuuvo ngiau aapu kuaivee.
32 Ngia varida vo aataru mmoori voovai iikiai teeda Yutayaiyaata
ngiari voopinnaiyaatama Anutuuqaa gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiyaatama ivaudiri harurivoora tida ngia Anutuuqaara nnaasu
varida aataru mmooriivaa iikio inna nnutuuvo ngiau aapu kuaivee. 33 Na
itaama iinaree kiaa iikiauvaugiataama iikiatee. Hama na yoketaama
varinaraivaara niniiyara itaama iikiauvai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
na iikiau aataru mmooriivaa arinaima teeda yoketaama variateeraivaara
na iyara yaata utuee iikiauvai. Anutuuqo iya vitoo yoketaivau
yapaanaraivaara na iyara yaata utuee iikiauvai.

11 1 Yisuu Kirisiiva varuuvaugiataama na variauneema ngieeta na
variauvaugiataama variatee.

Ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmira aataruuvaara Pauruuso tiravai

2 Ngia makemakee niiyara yaata utida variaani na ausa hanigieeraiya
uu aataruuyauvaa ngii giaa ngii miaaduu ngia puaisa utuuvaara na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiiiyara kua yoketaivaa kiaunoo. 3 Itaama vainai ngia arinaima
rikiaateeraivaara na aa kua aavaa ataa kua ngii giaa ngii minaravee.
Yisuu Kirisiiva mmuakiaa vaidiiyara dikiai vaidiiya ngiari nnaataiyara
diaavo Anutuuqo Yisuu Kirisiinnara diivai. 4 Ivaara fai vaidi voovoono
gioonna kiaapuuya avuuyauvunu yaaku varoo Anutuuqaa mmayaayaivaa
tii suaivaki ari kieetaivau rummua apu kioo fai Yisuu Kirisiinna
nnutuuvaa aduooma yapa kiaanaravai. 5 Fai gioonna voovoono hama
ari kieetaivau rummua apirainno kati gioonna kiaapuuya avuuyauvunu
yaaku varoo Anutuuqaa mmayaayaivaa tii suaivaki ivo ari vaatiivaa
nnutuuvaa aduooma yapa kiaanaravai. Itaama ii gioonnaivoono gioonna
voovai ari kieetaivaa hatoka taika kiaikio mmanna mmuyaivai vaivaa
roosiima varioo mmamma maisaivaa varaivai. 6 Fai gioonna voovoono
hama ari kieetaivau apuataino ari kieeta yausiivaa hatoka paannavai
kiaivee. Fai gioonnaivo ari kieetaivaa hatoka taika kino mmanna
mmuyaivai vainarannee vara ari kieeta yausiivaa hatoka paannavai
kiaanaraivo inna mmamma maisaira aataruvai. Inna aikioo itaama
vaivaara ivo ari kieetaivau rummua apuaivee. 7 Nnaaru Anutuuqo
ari yaata tinniivo ariiki vauvaa roosiima vaidiivaa iima kiooduu
ivo mmuakiaa mminnaiyauvaa yaatarooduu innayaadiri Anutuuqaa
nnutuuvo ngiau aapu vauvaara sa ivo ari kieetaivaa rummua apuaivee.
Gioonnaivo ari kieetaivau apiivaara vaidiivo innara dira aataruuvo
kooyaa vaivai. 8 Hama Anutuuqo gioonnaivaadiri vaidiivaa iiravai. Ivo
vaidiivaadiri gioonnaivaa iiravai. 9 Hama Anutuuqo gioonnaivaaroo
tioo vaidiivaa iiravai. Vaidiivaaroo tioo gioonnaivaa iiravai. 10 Ari
vaatiivo innara diivaara aangeraiya taateeraivaara gioonnaiya ngiari
kieetaiyauvunu rummua apuatee. 11 Ta ti Udaanga Yisuu Kirisiinna
aataruuvau variaunnaiya gioonnaiya hama ngiari miaraama variaani
vaidiiya hama ngiari miaraama variaavai. Gioonnaiya vaidiiyani variaani
vaidiiya gioonnaiyani variaavai. 12 Anutuuqo vaidiivaadiri gioonnaivaa
iima kioovauraida aanna makee gioonnaiyaano vaidiiya mmataanoo.
Mmuakiaa mminnaiyauvo Anutuuqaasidiri tiivai.

13 Ngiengieenoo yaata utida ivaara rikiaatee. Gioonna voovoono
gioonna kiaapuuya avuuyauvunu hama ari kieetaivau rummua
apirainno kati yaaku varoo Anutuuqaata kua tiivo inna ii aataru
ivo yoketaavainnee? Vara maisavainnee? 14 Vaa ngia ngiingii aataru
voovaudiri arinaima teeda rikiaavai. Vaidiiya ngiari kieeta yausiiyauvo
hokobavai vaivaara iya mmamma maisaivai. 15 Mo gioonnaiya kieeta
yausiiyauvo hokobayauvai vaivaara iya rikiaavo iya yoketaivai.
Anutuuqoono iya kieeta yausi hokobaiyauvaa iya mmiiyauvo ngiari
kieetaiyauvunu rummua apiiyauvaara iya rikiaavo iya yoketaivai. 16 Na
itaa kua kiau kua mmuakiaayauvaara fai gioonna kiaapu voovoono kua
yaagueeqa kuaivaa tiiki yapaanaree tiivaara na ataa kua tinaravee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Teetama vaa ausa hanigiada Anutuuqaara nuunakiaunnaiyaatama hama
ari vo aataruvai iikiaunnavai.

Yisuu Kirisiinnara yaata utida bereeta vuainaivaa nneeravai

17 Na aqaa aataru aayauvaa kuayauvai ngii giaa ngii minaraina
varieena hama na ngiiiyara yoketaayavee kiaunoo. Ngia Anutuuqaara
nuunaira suaivaki ngii nuunairaivo maisaivai. Hama yoketaivai.
Ivaara hama na ngiiiyara yoketaayavee kiaunoo. 18 Tauraanaa kua
voovai rikiaatee. Ngia Anutuuqaara nuunaira suaiyauvaki vooyaano
voovaugiataama yaata utida kua kiaani vooyaano voovaugiataama yaata
utida sai kua kiaavai. Na ivaa rikiee ivaara kiisama kutaavaivee kiaunoo.
19 Ngiiikidiri gioonna kiaapu vooya kutaa tuanaa Anutuuqaa avuuvau
safuuma variaivo kooyaa vakiaiveeraivaara inna aikiooma ngiiikidiri
vooya yaata utiraivo voovaugiataama vaikio vooya yaata utiraivo
voovaugiataama vaivai. 20 Itaama vaikiai Anutuuqaara nuunaida bereeta
vuainaivaa nneera suaivaki hama ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara
yaata utida nnaavai. 21 Ngia mmuaavai mmuaavai ngiengie varada
ngiaa yeennaiyauvaa makemaakee tikiai nneeda varida hama ngii
seenaiyara faannakiaavai. Ngia itaama nneeda variaavo voovoono inna
yeenna raikio kati varikio voovoono kaayauma vuaina suuyaivaa nnoo
kumimakainno varivai. 22 Mo ngii nnauyauvo vainoo. Ngia ivaki varida
yeenna nneeda nnoori nnaatee. Ngia Anutuuqaa nnauvaki yeenna nneera
suaivaki ngia ngii seenaiya vaa ausa hanigieeraiyara koonnama iikiaani
hama yeennaatakiaiya iya mmamma maisaikiai variaavai. Mo ivaara
na dee kuavai ngiiiyara tinarannee? Fai na ngiiiyara kua yoketaivaa
tinarannee? Ai hameetavee.

23 Ivaara aa na tinara kua aavaa vaa tauraa na ngii giaa ngii miaivaa
Udaanga Yisuu Kirisiinnasidiri na vareeravai. Yutaaso Yisuunna ari
nnammutuaiya vitau heenaivaki Udaanga Yisuu Kirisiiva yeenna
bereetaivaa utu kioo vainno 24 Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa kioo
kusii kioo tunoo: Aanna ni mmatiivovee. Na ngiiiyara tiee aavaa ngii
miaunoo. Aavaa nneeda varida niiyara yaata utuatee, 25 tuduu yeennaivaa
nnaa taika kiooduu mmuaikaraama ivo vuaina suuya tooriivaa vara tu
kioo vainno tunoo: Aa vuaina suuya toori aavo Anutuuqo kua yeena rau
kiai karaasa aataruuvaara vaivai. Ngia aavaa makemakee nneera suaivaki
nneeda varida niiyara yaata utuatee. Yisuuva itaa kua tiravai. 26 Ngia
mmuakiaa suai makemakee aa yeenna aavaata vuaina suuyaivaatama
nneeda varida Udaanga Yisuu Kirisiiva putuuvaara gioonna kiaapuuya
vitaikio kooyaa vainaravai. Ngia itaama iima rada varia rada vikiokio
Yisuu Kirisiiva tiinara suaivaki taikaanaravai.

27 Itaama vaikiai gioonna kiaapuuya Udaanga Yisuu Kirisiinnara
yeenna bereetaivaata vuaina suuyaivaatama nneera suaivaki hama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iya ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara yaata utiraida sabi
kumimakama nneeda inna mmatiivaaraata inna kiauvaaraatama
koonnama iida mminnamminnaa maisaivaa varaavai. 28 Itaama
vainai ngia mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai ngiingii ausaiyauvaki
tuqinnama haitatuuma teeda rikiaa kiada yeenna bereetaivaata
vuaina suuyaivaatama safuuma nnaatee. 29 Fai ngia hama itairaida
Udaanga Yisuu Kirisiinna mmammaivo vaa tiiyara yatari sagaivau
vauvaara hama ngia tuqinnama yaata utiraida nnaa kikio fai tomedaivo
ngiingiiiki vainaravai. 30 Ngia sabi koonnama yeenna bereetaivaata
vuaina suuyaivaatama nnaivaara vooya muaraagama variaani vooya
nniitaraani vooya vaa putuaavai. 31 Fai ta teteenoo titi ausaiyauvaki
mmuaanaa tuqinnama haitatuuma teeda rikiakio mmanna tuanaavai
vaino fai Anutuuqo hama kua pinaivaa tiiki yapaanaravai. 32 Gioonna
kiaapu mmatayaa kumimakama variaiya kua pinaivaki variaara suaivaki
teeta iya roosiima irisai maisaivaa vareevoora Udaanga Anutuuqo
ti mminnamminnaa maisaiyauvaa taikio koonnama vaivaara ivo
mmuaararaivaa ti mmioo ti safuuvai.
33 Ni seenayaso, ivaaraida ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara
nuunaida yeenna nneera suaivaki ngiingii seenaiyara faannaida
varida mmuaavaugiataama nnaatee. 34 Fai gioonna kiaapu voovoono
inna yeenna raino ari nnauvaki varioo safuuma yeenna nnaivee. Ngia
nuunaida yeenna nneera suaivaki Anutuuqo sa irisai maisaivaa ngii
miaiveeraivaara ngii yeenna rainai ngiingii nnauvaki varida safuuma
yeennaivaa nnaatee. Ngia tauraa vo kua voovai ni yaparakiaivaara fai
yapooma na ngiiisi viee safuunaravai.

Mmannasa Yoketaivoono vo mmoori vo mmooriiyauvaa gioonna kiaapuuya mmiivai

12 1 Ni seenayaso, Anutuuqaa mmooriivaa iikiateera tinniiyauvaa
Mmannasa Yoketaivoono kati ti mmiiyauvaara na safuuma kua
kutaivaa ngii giaa ngii minai rikiaatee. Ngia ivaara hama tuqinnama
rikieevoora na aanna makee safuuma ngii giaa ngii minai rikiaatee.
2 Vaa ngia taavai. Nnaaru ngia kumimakama varuu suaivaki unnakua
anutuuyauvo hama kua tuuyauvaa ngia ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa
mmuduu mmagia maisaiya ngii uuduu ngia iya aataruuvaura nnaasu
kumimakama viravai. 3 Ivaara aa kua aavaa tuqinnama rikiaatee.
Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivo gioonna kiaapu voovaaki varino fai
hama ivo yopeema tinara: Yisuuva maisama variaivee, tinaravai. Fai
gioonna kiaapu voovoono hama Mmannasa Yoketaivo innaki variivoono
fai hama yopeema tinara: Yisuuva inna Udaangaivovee, tinaravai.
4 Anutuuqaa mmooriivaa iikiateera tinniiyauvaa kati ti mmiiyauvo
ari vookara ari vookaraiyauvai vaivai. Mmannasa Yoketaivo iyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kati ti mmiivo ivo mmuaa tuanaavai varivai. 5 Anutuuqaa mmooriivaa
iira aataruuyauvo ari vookara ari vookaraiyauvai vaivai. Gioonna
kiaapuuya Udaanga Yisuu Kirisiinna mmuaavaara ii aataru iyauvaa
iikiaavai. 6 Anutuuqaa mmooriivaa iikiateera tinniiyauvo ari vookara ari
vookaraiyauvai vaivai. Anutuuqo mmuaavoono ari mmooriivaa iikiateera
yaagueeqaiyauvaa mmuakiaaya mmiivai.
7 Ta mmuakiaaya yoketaama variateeraivaara Mmannasa Yoketaivo
mmuaavai mmuaavai ti aakiaiyauvaki varikiai ta mmooriiyauvaa
iikiaunnano Anutuuqaa yaagueeqaivo kooyaa vaivai. 8 Mmannasa
Yoketaivo voovai tasipaikio tinni ruaivaa kuaivaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmiivai. Voovoono ari yaata tinnivakidiri arinaima rikiai kuaivaa
mmuai Mmannasa Yoketaivoono vaa oyaivaa inna kiaa mmiivaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmiivai. 9 Voovoono Anutuuqo fai kutaa iinaravaivee
kiaa yaata utira tinniivaa mmuai Mmannasa Yoketaivoono inna mmiivai.
Mmuai Mmannasa Yoketaivoono yaagueeqaivaa voovai mmikio rikioo
nniitareeraiya tuqinnaivai. 10 Mmuai Mmannasa Yoketaivoono voovai
yaagueeqaivaa mmikio rikioo Anutuuqaa mmoori ari vookara ari
vookaraivaa iivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoono tinni yoketaivaa
voovai mmikio rikioo Anutuuqo tii kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa
mmiivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoono tinni yoketaivaa voovai mmikio
rikioo Mmannasa Yoketaivaasidiri tii aataruuvaatama hama innasidiri tii
aataruuvaatama arinaima too rikiaivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoono
tinni yoketaivaa voovai mmikio rikioo ari vo kua vo kuayauvai hama
tauraa rikiaiyauvaa tiivai. Mmuai Mmannasa Yoketaivoono tinni
yoketaivaa voovai mmikio rikioo itaama ari vo kua vo kua tii kuaivaa
oyaivaa arinaima rikioo gioonna kiaapuuya kooyaa kiaa mmiivai.
11 Mmuai Mmannasa Yoketaivoono ari yaata utiivaugiataama itaama
yaagueeqaivaata tinni yoketaivaatama voovai voovai duuyama reeti reeri
mmikiai rikiada vo mmoori vo mmooriiyauvaa itaama iikiaavai.

Mmuaa mmammavau kaayau vaatayauvai vaiyauvaa roosiikiaunnaya ta variaunnanoo

12 Vaidi voovai mmammaivo mmuaa mmammavai vaivai. Vaikio ivau
kaayau airi airi vaatayauvai vaikiai ta taunnano mmuaa mmammavai
vaivai. Itaama vaivaa roosiima Yisuu Kirisiiva varikiai innara ausa
hanigieeraiya airi airi gioonna kiaapuya variaavai. 13 Mmuaikaraama
ta mmuakiaa Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama sikaunnaadiri
yookaama kioo viteeraiyaata kati mmamma dummukiara ngiari yaata
utiraivaugiataama nuairaiyaatama ta Yisuu Kirisiinnara ta nnoori
varada mmuaakaraiya variaunnano mmuaa Mmannasa Yoketaivoono
tiiki varivai. Ta ausa hanigieera mmuakiaaya Mmannasa Yoketaivo tiiki
suvuaivaara ta mmuaakaraiya variaunnanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

14 Vaidi voovai mmammaivau hama mmuaa vaatavai vaivai. Airi airi
vaatayauvai vaivai. 15 Fai vaidiivaa yukuuvo hanigioo vaidivai roosiima
varioo kua tioo tinara: Hama na yaakuvai variauvaara hama na aa
mmamma aavau variaunoo, tinaraivo itaa kua tiivaugiataama hama
mmammaivau pikiaivai. Homo ivau vaivai. 16 Fai vaidiivaa yaataivo
hanigioo vaidivai roosiima varioo kua tioo tinara: Hama na avuvai
variauvaara hama na aa mmamma aavau variaunoo, tinaraivo itaa
kua tiivaugiataama hama mmammaivau pikiaivai. Homo ivau vaivai.
17 Fai vaidiivaa mmammaivo avuvai nnaasu vainno dee yaatavaadiri
rikiaanarannee? Hameetaatainoo. Fai vaidiivaa mmammaivo
yaatavai nnaasu vainno dee nnikivaadiri suudaivaa rikiaanarannee?
18 Hama itaama vainoo. Anutuuqo ari yaata utiivaugiataama
vaidiivaa mmammaivaa mmuakiaa vaatayauvai mmuaavai mmuaavai
mmarammaraama yapaivai. 19 Fai mmuaa vaatavai nnaasu yapa kino
hama safuuma vaidiivaa mmammaivo vainaravai. 20 Vaa ta taunnano
kaayau vaataiyauvo vaikio too mmammaivo mmuaa mmammavai
vainoo.

21 Ivaara hama avuuvo hanigioo vaidivai roosiima varioo yaakuuvaata
kua tioo tinara: Na nene nnaasu variauvo inna aikiooma variaunoo.
Ni pikiaanee, tinaravai. Hama kieetaivo hanigioo vaidivai roosiima
varioo yukuuvaitanaata kua tioo tinara: Na nene nnaasu variauvo inna
aikiooma variaunoo. Ni pikiaatee, tinaravai. 22 Hama itaama vainoo. Ta
yaata utuaunnano ti mmamma vo vaatayauvai muaraagai vaatayauvo
hama vaira kuminainai fai ta hama variaaravai. Fai ta putuaaravai.
23 Ta yaata utuaunnano ti mmammaiyauvunu vai vaataiyauvo kumina
vaatayauvai vaiyauvaara ta tuqinnama haitatuuda funnukakiaunnavai.
Ti mmammaiyauvunu vai vaata vooyauvaara ti mmamma maisaira
vaataiyauvaa ta uyira rairaiyauvaa uyida raida hatauma kiaunnavai.
24 Hama ti mmamma maisaira vaataiyauvo aikiooma kooyaa vaivai.
Anutuuqo ariinoo ti mmammaiyauvunu vai vaataiyauvaa safuuma
yapa kiaikiai ta vooyauvaara maisaiyauvaivee kiaunnaiyauvaara
Anutuuqo taikio yoketa vaatayauvai vaivai. 25 Inna aikioo mmuakiaa
vaataiyauvo mmuaa mmammavau vaiyauvo hama hannapabauma kioo
mmarammaraama vaivai. Mmuakiaa vaatayauvai ngiariiyara ngiariiyara
haitatuukiaavai. 26 Vo vaata voovoono inna mmammaivau vaivoono inna
nniitaraikio mmuakiaa vaatayauvai nniitaraivai. Vo vaata voovai inna
mmammaivau vaivaara vaidiiya kua yoketaivaa kiaavo inna mmamma
mmuakiaavai sirigaivai.

27 Itaama vaikiai ngia mmuakiaaya Yisuu Kirisiinna mmammavai
roosiima varida mmuaa vaata mmuaa vaata mmammaivau vairaiyauvaa
roosiima variaanoo. 28 Vaa ausa hanigieera gioonna kiaapuuya
Anutuuqaara nuunakiaiya vaa Anutuuqo vo mmoori vo mmooriiyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaarummua kioo iya mmataama kieeravai. Mmuakiaa mmooriiyauvaa
yaatareera mmooriivaa ivo tauraananaa kua varada nuairaiyannaadee
mmataama kieeravai. Kava iya inanoo ivo forofetaiya mmataama kioo
kava iya tammaana vitairaiya mmataama kieeravai. Nnaagiai ivo
Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa iiraiya mmataama
kioo nniitareeraiya tuqinneeraiya mmataama kioo ngiari seenaiyara
boo tida iya tasipama mmoori vareeraiya mmataama kioo gioonna
kiaapuuyara haitatuuraiya mmataama kioo ngiari vo kua vo kua
hama tauraa rikieeraiyauvakidiri tiraiya nnaagiai tuanaa mmataama
kieeravai. 29 Hama mmuakiaayaano kua varada nuairaya variaani hama
mmuakiaayaano forofetaaya variaani hama mmuakiaayaano vitairaya
variaavai. Hama mmuakiaayaano Anutuuqaa mmoori ari vookara
ari vookaraiyauvaa iikiaani 30 hama mmuakiaayaano nniitareeraiya
tuqinneera yaagueeqaivaa varaani hama mmuakiaayaano ngiari vo kua
vo kua hama tauraa rikieeraiyauvakidiri kiaani hama mmuakiaayaano
itaa kua kiaa kuaiyauvaa oyaiyauvaa hanigia kooyaa kiaa mmiaavai.
31 Anutuuqo vo mmoori vo mmooriiyauvaa iikiateera tinniiyauvaa ngii
miiyauvaara ngii iikiata iikiatai yaataivaa utida variatee. Tauraananaa
mmataama kiooduu yaatareera mmooriiyauvaa ngia iikiaaraivaara
yaata utida variatee. Mmuakiaa mmooriyauvai itaama vaikiai nnaagiai
mmuakiaa mmooriyauvai yaatareera aataruuvaa na ngii giaa ngii minai
rikiaatee.

Mmuduuya rira aataruuvoono mmuakiaa aataruyauvai yaataraivai

13 1 Fai na aikiooma ngiari voopinna voopinnaaya kua hama na
tauraa rikiauyauvakidiri arinaima tiee aangeraiya kuaivaatama
na arinaima tiee mo na hama gioonna kiaapuuyara mmuduuya rirama
kino fai ni kuaivo giringa akuaivaa sabisaabi ruaivaa roosiima tioo
subabaivaa sabisaabi ruaivaa akuaivaa roosiima tinaravai. 2 Fai na
forofetaiya iira aataruuvaugiataama iina ari vookaraama kuaivaa gioonna
kiaapuuya kiaa mmiee Anutuuqaa yaata tinniivaki hatauma vau kuaivaa
na rikiee ivaudiri kiaa kookieera kua aataruuyauvaa na arinaima tee
rikiee mo na hama gioonna kiaapuuyara mmuduuya rirama kiee fai na
kumina tuanaavai varinaravai. Fai na taapiivaa tinara: Hayee oro voovau
vakianeera tino rikioo Anutuuqo aikiooma iinaraivaara na kutaavaivee
kiaa kiee mo na hama gioonna kiaapuuyara mmuduuya rirama kiee
fai na kumina tuanaavai varinaravai. 3 Fai na nini mminnamminnaa
mmuakiaayauvai gioonna kiaapuuya vakiaa mmiee ni mmammaivaa
iya ikia mmuturuaaree kiaa ni tikiai na ee-oo tiee mo na hama gioonna
kiaapuuyara mmuduuya rirama kiee fai na kuminayaa itaama iinaravai.
4 Mmuduuya rira gioonna kiaapuuvoono mmuaararaivaa too rikioonnaata
yaagueeqama varioo ari seenaiya tuqinnaivai. Ivo hama ari seenaiya uu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aataruuyauvaa too tinoo: Niita ni varaatai aataruyauvaivee, tiivai. Hama ivo
ariiyara mannaka tioo tinoo: Na vaidi nnoonnavaivee, kiaa kioo iya aruoo varivai.
Ivo aduooma hara kioo varivai. 5 Mmuduuya riraivoono hama vueennama
kioo vo aataru vo aataruuvaa hatokoo hama ivo ariiyara nnaasu yaata utuoo
ari mminnamminnaa mmuakiaayauvai puaisa utivai. Hama ivo makee tikio
nnannataivai. Tomedai mmooriivaa vaidiiya inna mmiaivaara hama ivo ivaara
mmannammanna yaata utivai. Ivo ivaa pikioo taunnu kiaivai. 6 Tomedaira
aataruuvaara hama inna yoketaivai. Kua kutaa tira aataruuvaara inna yoketaivai.
7 Hama ivo iikio inna pirisaikio ivo mmuduuya rira aataru yoketaivaa pikiaivai.
Mmannammanna ivo iinno nnaasu varivai. Mmannammanna ivo Anutuuqaa
kuaivaara kutaavaivee kiaa kioo puaisa utivai. Ivo mmannammanna yoketaama
varinaraivaara sirigainno varioo faannaivai. Mmuaararai aataruuvo innasi nnikio
rikioonnaata hama ivo muaraagama varivai. Ivo mmannammanna yaagueeqama
nnaasu varivai.

8 Mmuduuya rira aataruuvo fai tupatupaa vainnonno hama inna
taikeeraivootainaravai. Fai forofetaiya ari vookaraama tira kua aataruuvo
kiisama vainno taikaanaravai. Ngiari voopinna voopinnaaya kua hama tauraa
rikieeraiyauvakidiri tira aataruuvo vainno fai taikaanaravai. Ti tinniki vaira
kuaiyauvo vainno fai taikaanaravai. 9 Ti tinniki vaira kuaiyauvo kiisakiangii
vaikiai Anutuuqaasidiri tii kuaivaa ta kiisa kiisama kiaa mmiaunnaivaara ii aataru
iyauvo fai taikaanaravai. 10 Fai yapooma eeyaara kua kutaa ari vookaraivo nnino
rikioo aanna makee kua kiisa kiisama ta rikiada kiaunnaivo fai taikaanaravai.

11 Na nnaakaravai variaa suaivaki nnaakaraiya tirayaama na tiravai.
Nnaakaraiya yaata utirayaama na yaata utiravai. Nnaakaraiya ausa
vuatinniiyauvaki vau kuaiyauvaa iya rikioneema na rikieeravai. Vaa na nnaagiai
yokeena vaidivai variee nnaakaraiya iira aataruuyauvaa na iikiaiyauvaa vaa na
pikiauvai. 12 Aanna makee ta taunnaiyauvaa pinumaivaki teerayaama ta kiisama
taunnavai. Ii nnaagiai suai ivaki ta kooyaa Anutuuqaa vuatinniivaa teekio ivo ti
vuatinniiyauvaa taanaravai. Aanna makee na rikiau kuaivaa kiisa kuavai nnaasu
na rikiauvai. Anutuuqo arinaima ni taa taika kiaineema fai yapooma na arinaima
inna tee mmuakiaa kuavai rikiaa taika kiaanaravai.

13 Taaravooma aataruuda aanna homo vainno fai tupatupaa vainaravai.
Anutuuqaara kutaavaivee tira aataruuvootama Anutuuqaara faannaira
aataruuvootama mmuduuya rira aataruuvootama vainoo. Ii taaravooma aataru
ido vaikio mmuduuya rira aataruuvoono taara aataruuvaitana yaataraivaivee.

Mmannasa Yoketaivo kava vo mmoori vo mmooriiyauvaa iikiateera tinniiyauvaa iya mmiivai

14 1 Itaama vainai ngia mmuduuya ruaaraivaara yaagueeqama
mmuduuya ruaaree kiaa kiada iikiatee. Anutuuqo vo mmoori
vo mmooriiyauvaa iikiateera tinniiyauvaa ngii miiyauvaara ngii iikiata
iikiatai yaataivaa utida nnaasu variatee. Anutuuqo tii kuaivaa kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmiaara tinniivaa varaaraivaara yaata utida ivaa varaara yaagueeqama
iikiatee. 2 Gioonna kiaapu voovoono ari vo kua vo kua hama tauraa
rikiaiyauvakidiri tiivoono hama gioonna kiaapuuyaata kua tiivai.
Anutuuqaata nnaasu kua tiivai. Vaidiiya hama inna kuaivaa yopeema
rikiaivaara Anutuuqaata nnaasu kua tiivai. Mmannasa Yoketaivoono
inna mmannasaivaa tasipaikio ivo hataumaki vai kuaivaa tiivai.
3 Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiraivoono
vaidiiyaata kua tiivai. Ivo Anutuuqaa kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa
mminai rikiada iya yaagueeqama variateeraivaara iyaata kua tiivai.
Ivo iyaata yamaa kua yamaa kua tino iya ausaiyauvo yoketaakiaiveera
iyaata kua tiivai. 4 Gioonna kiaapu voovoono ari vo kua vo kua hama
tauraa rikiaiyauvakidiri tiivoono ariiyara nnaasu itaama iivai. Anutuuqo
tii kuaivaa kiaa mmiraivoono mmuakiaa vaa ausa hanigieeraiyara
mmooriivaa iivai.

5 Mo ngia mmuakiaaya ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri
kiaaraivaara na rikiauko inna yoketainoo. Anutuuqo tii kuaivaa kiaa
mmiaara tinniivaa ngia mmuakiaaya varaaraivaara na rikiauko pinaama
yoketainoo. Vaidiivo Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiivoono ari vo kua
vo kua hama tauraa rikiaiyauvaa tii vaidiivaa yaataraivai. Vaa ngia
mmuakiaaya ausa hanigia kiada ivaki variaiya rikiada yoketaama
variateeraivaara fai vaidi voovoono ivaki varioo vaidi voovai ari vo
kua vo kua hama tauraa rikiaivakidiri tiivaa kuaivaa rikioo hanigia
oyaivaa kiaa mminaraivo inna yoketainoo. Fai hama hanigia oyaivaa
kiaa mmii vaidiivo varino rikioo vaidiivo Anutuuqo tii kuaivaa kiaa
mmiivoono ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaivakidiri tii vaidiivaa
yaataraanaravai. 6 Ni seenayaso, ivaaraina na fai yapooma ngiiisi vieena
ari vo kua vo kuayauvai hama na tauraa rikiauyauvakidiri tinai fai ngia
dataama arinaima rikiada yoketaama variaarannee? Ai hameetavee.
Fai Anutuuqaa Mmannasaivoono ni giaa ni mii kuaivaa na ngii giaa
ngii minai ngia ivaa arinaima rikiada fai yoketaama variaaravai. Fai
Anutuuqaa tinniivau vaira kuaivaatama ngii giaa ngii minai ngia
arinaima rikiada fai yoketaama variaaravai.

7 Fai vaidiiya kumina mminnaa akua tiraiyauvaa siringaivaannee
kafuraivaa koonnama rikiai dataama vaidiiya fai akuaivaa arinaima
rikiaarannee? Hameetavee. 8 Fai noomaivaa koonnama puu puu
tikiai dataama akuaivaa vaidiiya rikiada nuunaida rapiraivaara
teerakiaarannee? Hameetavee. 9 Ivaa roosiima fai ngia ngiari vo kua vo
kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri tikiai dataama fai gioonna kiaapuuya
ngii kuaiyauvaa oyaiyauvaa arinaima rikiaarannee? Fai hama arinaima
rikiaaravai. Fai ngii kua kiaiyauvo kuminayaa vioo raubiriinaravai. 10 Aa
mmata aavau kaayau kua ari vookara ari vookaraiyauvo vainoo. Iyauvo
hama sabi kuayauvai vaivai. Oyaiyauvo vaivai. 11 Fai ari voopinnaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidi voovoono ari kua tuanaivaa hama na tauraa rikiauvakidiri tinai
fai na oyaivaa hama arinaima rikieeraina na innara tinara: Inna ari
voopinaavaivee, tino rikioo ivo niiyara tinara: Inna ari voopinnaavaivee,
tinaravai. 12 Mo ivaara ngiingiiikiaatama rikiaatee. Mmannasa Yoketaivo
ngii tasipaikiai vo mmoori vo mmooriivaa iira tinniivaa ngii varaataino
Anutuuqo ngii minai varada gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya
yaagueeqama variateeraivaara iyara mmooriivaa iikiatee.
13 Vaidi voovoono ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri
tiivoono ari kua tii oyaivaa kooyaa hanigia kiaa mminara tinniivaa
varaanaraivaara Anutuuqaata kua tioo yaaku varaivee. 14 Fai na
yaaku varee ari vo kua vo kuaivakidiri Anutuuqaata kua tino rikioo ni
mmannasaivoono yaaku varoo kua tino rikioo hama ni yaataivo ivo tii
kuaivaa oyaivaa rikiaanaravai. Ni mmannasaivo kati Anutuuqaata kua
tinaravai. 15 Itaama vainai rikiee mo na dataama iinarannee? Fai ni
mmannasaivo Anutuuqaata kua tioo varinai na nini yaata tinniivau vai
kuaivaatama innaata kua tiee yaaku varaanaravai. Fai ni mmannasaivo
kuaru tioo varinai na nini yaata tinniivau vai kuaruuvaatama na yaata
utuee tinaravai. 16 Fai hama ngia rikieerama kikio ngii mmannasaiyauvo
nnaasu Anutuuqaata kua yoketaivaa tino mo fai dataama kuminaa
vaidi voovoono ngia itaa kua kiaa kiada yaaku varaivaara kua kutaavee
tinarannee? Hama ivo ngii kuaivaa oyaivaa arinaima rikiaivaara hama
ivo kua kutaavee tinaravai. 17 Ngia Anutuuqaata kua yoketaivaa tida
yoketaama yaaku varaivo fai aikiooma vaino mo hama ivo arinaima
rikiaivaara fai hama ivo Anutuuqaara yaagueeqainaravai.
18 Na ari vo kua vo kua hama tauraa rikiauyauvakidiri kiauvoono
ngieeta itaama kiaiya na ngii yaatarauvai. Ivaara na Anutuuqaata
kua yoketaivaa kiaunoo. 19 Itaama vaikiainnaata ngia Anutuuqaara
nuunairaivaki nini tinniivakidiri kooyaa vai kua kiisaiyauvaa nnaasu
na ngii giaa ngii minai ngia arinaima rikiaaraivo inna na rikiauko ni
yoketainoo. Ngia nuunairaivaki ari vo kua vo kuaivaa hama na tauraa
rikiauvakidiri na kaayauma ngii giaa ngii minai ngia hama arinaima
rikiaaraivo inna na rikiauko hama ni yoketainoo.
20 Ni seenayaso, ii kua ivaara sa nnaakaraiya tinni yaataiyauvaa
roosiima varida yaata utuatee. Vaa yokeeda arinaima kua rikiaiya
roosiima ngiingii yaata tinniiyauvakidiri arinaima rikiada variatee.
Nnaakaraiya mminnamminnaa maisaiyauvaara vueennama kiada
yoketaama variaavai. Iya itaama variraivaa roosiima variatee. Sa
iya tinniiyauvo kumimakaikiai variraiyauvaa roosiima variatee.
21 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Udaangaivo tunoo:
Na aa gioonna kiaapu aayaata kua tinaravai.
Na ngiari vo kua vo kua tiraiya kiaa mminai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iyaano ngiari kuaiyauvakidiri iya kiaa mmiaaravai.
Kiaa mmikiai rikiada teedaata
haunninniida hama iya rikiaataivaivee, tiravai.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 22 Mmannasa Yoketaivo vaidi voovai
tasipaikio rikioo ivo ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri
tii aataruuvaa Anutuuqo giaara ii aataru ivaa iivainnee? Vaa ausa
hanigieeraiyara iivainnee? Ai hameetavee. Hama ausa hanigieeraiyaano
Anutuuqo ari vookaraama variivaa kooyaa rikiaateeraivaara ivo iyara
iivaivee. Mo Mmannasa Yoketaivoono vaidi voovai tasipaikio rikioo
Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmii aataruuvaa Anutuuqo giaara iivainnee?
Gioonna kiaapu hama ausa hanigieeraiyara iivainnee? Ai hameetavee.
Vaa ausa hanigieeraiyara iivaivee.
23 Itaama vainai fai ngia vaa ausa hanigieeraiya nuunaida mmuakiaaya
mmuaavai mmuaavai ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri
tikiai fai gioonna kiaapu ii aataru ivaara vueennakiaiyannee vara hama
ausa hanigieeraiya ngii nuunaiyauvaki nnida fai iya ngiiiyara yaata
duunayavee kiaaravai. 24 Fai ngia mmuakiaaya Anutuuqo tii kuaivaa
tikio rikioo fai gioonna kiaapu hama ausa hanigieera voovoononnee
vara kumimakama varii gioonna kiaapu voovoono ngii nuunaiyauvaki
ngioo ngii kuaivaa rikioo ari mminnamminnaa maisaivo ariiki vaivaara
arinaima rikiaanaravai. 25 Ngia kua tikio rikioo hatauma ari yaata utii
kuaivo kooyaa vaino ivaara rikioo kookainno ari ausa mmuduuyaivaa
Anutuuqaa mmioo innara kooyaa kua tioo tinara: Kua kutaa Anutuuqo
aavaki ngii tasipama varivaivee, tinaravai.

Anutuuqaara nuunairaiyauvaki mmuaanna nnaakaraya variatee

26 Ni seenayaso, na itaa kua kiau kuaivaa oyaivaa rikiaatee. Ngia
Anutuuqaara nuunaira suaivaki ngiiikidiri vaidi voovoono kuaru voovai
tikio vaidi voovoono kua vooyauvai kiaa mmikio vaidi voovoono
Anutuuqo inna kiaa mmii kua vooyauvai kiaa mmikio vaidi voovoono
ari vo kua vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri tikio voovoono ivo tii
kuaiyauvaa oyaiyauvaa hanigia kiaa mmiivai. Gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiya tuqinnama rikiada yaagueeqama variateeraivaara itaama
iikiatee. 27 Fai ngia ari vo kua vo kua hama ngia tauraa rikiaiyauvakidiri
kiaaree kiaa taaramannee taaravoomaano nnaasu kua kiatee. Mmuaavai
mmuaavai kua tikio gioonna kiaapu hanigia kiaa mmiraivoono kooyaa
oyaivaa kiaa mmiaivee. 28 Fai hama kua hanigia kiaa mmira gioonna
kiaapu voovoono varino too ari vo kua vo kua tiivoono sa kuaiyauvaa
kooyaa kiaa kookieekiaivee. Mmanna yaataivaadiri nnaasu yaata utuoo
Anutuuqaata kua kiaivee. 29 Taaramannee taaravoomaano Mmannasa
Yoketaivo ngii tasipanai Anutuuqo tii kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa
mmiatee. Kiaa mmikiai rikiada variaiya kati yaata utida rikikio iya kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaiyauvo safuuma kiaannee? Vara fanniima kiaannee? 30 Anutuuqo
gioonna kiaapu voovai ngii nuunaivaki variivaa kua voovai kiaa mmino
rikioo kua tinaree kiaa iino rikioo tauraa kua tiivo pikioo variaivee.
31 Mmuakiaaya tuqinnama rikiada yaagueeqama variateeraivaara ngia
mmuakiaaya itaama mmuaavai mmuaavai Mmannasa Yoketaivo ngii
tasipanai Anutuuqo tii kuaivaa ngii kiatainai kiaa mmiaaravai. 32 Vaidi
voovoono Anutuuqo tii kuaivaa kiaa mmiivo ari kua tiivaara tuqinnama
haitatuunno safuuma kua kiaivee. 33 Hama ta ruvirarauda varida kaayau
kua kaayau kua tiraida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada safuuma
variaaraivaara Anutuuqo ti maavee tiravai.

Vaa ausa hanigieeraiya Anutuuqaara nuunama varira
mmuakiaayauvaki iya iikiaaneema 34 gioonnaiya Anutuuqaara
nuunairaivaki sa kua tiraida kua seemuaa variatee. Sa kieetaya roosiima
varida kua kiateera tii kuaivo Yutayaiya kua mmaanna tuuvaki vaivai.
Itaa kua tiivaara iya kua seemuaa variatee. 35 Vo kua voovai oyaivaara
iya rikiaatainai rikiada ngiari nnauyauvakidiri safuuma ngiari vaatiiya
yaparakiatee. Anutuuqaara nuunairaiyauvaki gioonnaiya diitada kua
tikio rikioo fai iya mmamma maisainaravai.

36 Na itaa kua kiauvaa ngia ni kuaivaa hatokaannee? Ngia Koridiiya
ngia yaata utuaavo Anutuuqaa kuaivo ngiiikidiri nniivainnee? Ai
hameetavee. Mo ngiiisi nnaasu inna kuaivo kuaivainnee? Ai hameetavee.
37 Fai ngiiikidiri voovoono ariiyara yaata utuoo tinara: Na Anutuuqo tii
kuaivaa kiaa mmira vaidivaivee, kiaa kioo vara ivo tinara: Na Mmannasa
Yoketaivoono ni tasipaikiai na ari vookarai mmooriivaa iikiauvaivee,
tinaraivo na fafaara ree ngii giaa ngii miau kuaivaa arinaima rikioo
ivaara kutaa kuavaivee kiaivee. Ii kua ivaa Udaanga Yisuu Kirisiiva
mmuai kuaivaa ni giaa ni mivai. 38 Na fafaara ree ngii giaa ngii miau
kuaivaa gioonna kiaapu voovoono hama na rikiaanaravee tinai rikiada
mmooka hanigia inna mmiatee.

39 Ni seenayaso, ivaara Mmannasa Yoketaivo ngii tasipanai ngia
Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmiaara aataruuvaara ngii iikiata
iikiatainai iikiatee. Mmannasa Yoketaivo vooya tasipanai ngiari vo kua
vo kua hama tauraa rikiaiyauvakidiri kiaaraivaara sa iya ooqoo kiatee.
40 Ngia Anutuuqaara nuunaira suaivaki tuqinnama varida safuuma
iikiatee.

Yisuu Kirisiiva kava diitoovaara Pauruuso tiravai

15 1 Ni seenayaso, na nnaaru mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii
miaaduu ngia rikiada puaisa utida yaagueeqama varuuvaara na
keenaa ngii giaa ngii minai rikiaatee. 2 Ii mmayaaya yoketaa ivaa inna
Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaavai na ngii giaa ngii miravai. Fai
ngia ivaa rikiada puaisa utida varikiokio Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yapaanaravai. Vara ngia ivaara kutaavaivee kiaa kiada puaisa utuunnee?
Vara ngia ivaa utu fanniima kioonnee?
3 Na tauraa rikiee puaisa utuaa kuaivo mmuakiaa kuavai
yaatareeraivaa na ngii giaa ngii miravai. Ii kua ivo Anutuuqaa yanaivaki
vai kuavai rikiaatee. Yisuu Kirisiiva ti mminnamminnaa maisaiyauvaara
putiravai. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno ivaara tiivai. 4 Ivo putuduu
vaidiiya inna hau kiooduu taaravooma suaivaki Anutuuqo tuduu
diiteeravai. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno ivaara tiivai. 5 Ivo
diitoo Petoroosaa avuuvau kooyaa diravai. Nnaagiai ari ngiaammuau
yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana avuuyauvunu kooyaa diravai.
6 Nnaagiai mmuaa suaivaki gioonna kiaapu kaayau (500) inna nnaagiai
nuairaiya inna too vooya vaa putiravai. Aanna vooya homo hara kiada
variaanoo. 7 Iva Yakoopaa avuuvau kooyaa dioo nnaagiai ari kua varada
nuaira vaidi aposoroo mmuakiaaya avuuyauvunu kooyaa diravai.
8 Nnaagiai tuanaa ivo ni avuuvaunnaata kooyaa duduu Mmannasaivo
ari vookaraama ni hanigiooduu na inna teeravai. 9 Mmuakiaa aposorooya
ni yaataraani na iya aduooma variee kiisa vaidivai variaunoo. Vaa ausa
hanigieera gioonna kiaapuuya na maisa mmooriivaa iya mmiee iya
ruputuaivaara gioonna kiaapuuya niiyara kiaanoo: Kua varoo nuaira
vaidi aposoroovaivee, kiaa kuaivo inna hama yoketaa kuavai kiaanoo.
10 Anutuuqo kati niiyara yoketaama yaata utiivaara na variauvoono
aanna na variaunoo. Ivo kati niiyara yoketaama yaata utuuvo hama
fanniiravai. Iiraivo vairavai. Na yaagueeqama kiee mmooriivaa
varaivaara ni mmooriivo ngiari vo aposorooya mmooriiyauvaa
yaatareeravai. Itaama vauduaata hama na nini yaagueeqayaara iiravai.
Anutuuqo kati niiyara yoketaama yaata utuduu inna yaagueeqayaara
iiravai. 11 Neenoo yaagueeqama mmoori vareeravainnee? Vara ngiari
vo aposorooyaano yaagueeqama mmoori vareeravainnee? Sa ivaara
yaata utuatee. Ta mmuakiaaya ii mmayaaya yoketaa ivaa ngii giaa ngii
miaannaduu ngia ivaa rikiada kutaavaivee tiravai.

Ta kava diitaaraivaara Pauruuso tiravai

12 Yisuu Kirisiiva putuduu Anutuuqo tuduu putuuvakidiri kava
diitoovaara ta ngii giaa ngii miaunnanoo. Ivaara aaniira ngiiikidiri
vooyaano putuaiyara kiaanoo: Hama kava diitaaravaivee, kiaannee?
13 Iya itaa kua kiaa kuaivo kutaa kuavai vaitiri. Hama Anutuuqo Yisuu
Kirisiinna tuduu kava diitotirivee. 14 Kua kutaa hama Yisuu Kirisiiva
diitotiri. Ta ngii giaa ngii miaanna kuaivo kuminayaa vaitiri. Ngia
Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kuaivoota kuminayaa vaitirivee. 15 Mo
vo kuavaata rikiaatee. Vaa ta Anutuuqaara kiaannanoo: Ivo tuduu Yisuu
Kirisiiva putuuvakidiri kava diiteeravaivee, tiravai. Mo ivo hama diitotiri.
Ta Anutuuqaara itaa kua kiaanna kuaivaa unnakuavai kiaannatirivee. Mo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

putuaiya hama kava diitaaravaivee kiaa kuaivo kutaavai vaitiri. Anutuuqo
hama Yisuu Kirisiinna tuduu kava diitotirivee. 16 Anutuuqo tinai gioonna
kiaapuuya diitaara kuaivo hama kutaavai vaitiri. Hama Anutuuqo Yisuu
Kirisiinna tuduu kava diitotirivee. 17 Anutuuqo hama Yisuu Kirisiinna
tuduu diitotiri. Ngia innara kutaavaivee kiaa kuaivo kuminayaa vaitiri.
Ngia homo ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaatama variaatirivee.
18 Anutuuqo hama Yisuu Kirisiinna tuduu diitotiri. Vaa ausa hanigia
kiada Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada putuaiya ikia aakiaana
vutirivee. 19 Ta Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada innara
faannakiaunnanoo. Fai yapooma ta putuaaraiya hama Anutuuqo ti tinai
ta kava diitaara kuaivo kutaavai vaitiri. Ta mmata aavau tete yoketaama
variaaraivaara nnaasu yaata utida variaunnatiri. Inna aikioo gioonna
kiaapuuya pinaama tiiyara raida boo tida kumimakayavee kiaatirivee.
20 Anutuuqo tuduu Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri diitoovo inna
kutaavai. Vaa ivo putuoo Anutuuqo tuduu tauraa tuanaa diiteeravaara
tidaida mmuakiaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada putuaiya fai
Anutuuqo tinai teeda kava diitaaravai. 21 Ari vo vaidi voovoono iiravaara
tidaida gioonna kiaapuuya putiraivaa varaaravai. Ari vo vaidi voovoono
iiravaara tidaida putiraivakidiri fai gioonna kiaapuuya kava diitaaravai.
22 Ataamo mmuakiaa gioonna kiaapuuya oyaivo varuuvaara mmuakiaaya
fai putuaaravai. Yisuu Kirisiiva gioonna kiaapuuyaki variivaara Anutuuqo
tinai iya mmuakiaaya diitaaravai. 23 Innara diiteera aataruuvo ataama
vainoo. Vaa tauraa Yisuu Kirisiiva diiteeravai. Fai yapooma ivo tiinara
suaivaki innara ausa hanigieeraiya fai diitaaravai. 24 Nnaagiai mmuakiaa
mminnaayauvai fai taikaanaravai. Ii suai ivaki Yisuu Kirisiiva mmuakiaa
kieetaiya ngiau aapuuvaki variaiyaata mmata aavau variaiyaatama
yaataroo mmuakiaa mmatayaa varida yaagueeqakiaiyaatama
yaataraanaravai. Yaatara taika kioo mmuakiaa mminnaiyauvaara
diraivaa ari Koonna Anutuuqaa mminaravai. 25 Yisuu Kirisiiva kieetavai
itaama dinono Anutuuqo inna nnammutuaiya yaatara kino rikioo
Yisuuva fai iyaraatama mmannammanna dinaravai. 26 Nnaagiai tuanaa
nnammutuaivoono inna putira aataruuvaa fai Anutuuqo tino eeyaara
taika kiaanaravai. 27 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:
Vaa Anutuuqo tikio too ivo mmuakiaa mminnaayauvai yaataraivaivee,
tiivai. Vaa ta rikiaunnano kooyaa vainoo. Kua fafaaraivo mmuakiaa
mminnaayauvaara tii kuaivo hama Anutuuqaara tiivai. Ivaano tikio
too Yisuu Kirisiiva mmuakiaa mminnaayauvai yaataraivai. 28 Nnaagiai
Anutuuqo tino too Yisuu Kirisiiva mmuakiaa mminnaayauvaara dinara
suaivaki ari Mmaapuuvo ariinoo ari dinaraiyauvaatama varoo Anutuuqaa
mmemmaivaki kuanaravai. Anutuuqo vaa tikio too ivo mmuakiaa
mminnaayauvai yaataraivaara fai ivo Anutuuqaa mmemmaivaki vino too
Anutuuqoono kieetavai varioo mmuakiaa mminnaayauvaara dinaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

29 Gioonna kiaapu vooyaano vaa putuaiyara nnoori varada kiaanoo: Ta
nnoori varakiai rikiada fai iya yoketaama variaaravee, kiaavai. Fai kutaa
tuanaa putuaiya hama kava diitakiai mo putuaiyara iya nnoori varaiya
fai aaniivaara iikiaarannee? Vooyaano kiaanoo: Anutuuqo tinai gioonna
kiaapu putuaiya kava diitaaravaivee, kiaa aataruuvo hama kutaa vaitiri.
Mo aaniivaara iya vaa putuaiyara nnoori varaatirinnee? 30 Mo tee mo?
Yisuu Kirisiiva putuoo kava diitoo kuaivo hama kutaa vaitiri. Mo aaniira
ti mmaarau kua kiaa mmooriivaa mmuakiaa suai iikiaunnatirinnee? 31 Ni
seenayaso, makemakee mmuakiaa suai iya ni ruputikiai na putinaraivaara
yaata utuee variaunoo. Ngia ti Udaanga Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya
variaivaara na yaata utuee ngiiiyara mannaka tiee itaa kua kiau kuaivo inna
kutaavai vainoo. 32 Epesiisaa gioonna kiaapuuya fai mmararaa avaikarauya
roosiima varuuya na iya tasipama variee mmooriivaa varaaduu maisamaisau
aataruuyauvaa ni miravai. Na putino Anutuuqo tinai na kava diitaanara
aataruuvo hama kutaa vaitiri. Nini variraivaara kuminayaa na iya tasipama
mmoori varaatirivee. Gioonna kiaapu kumimaka vooya kiaanoo: Ta turau
putuaaraivaara kii ta aanna makee variaunnaivaara nnaasu yaata utida
yeenna nneeda nnoori nneeda sirigakiaaravee, kiaavai. Anutuuqo tinai vaa
putuaiya kava diitaara aataruuvo hama kutaa vaitiri. Inna aikioo na gioonna
kiaapu itaa kua kiaiya kuaivaara kutaavaivee kiautirivee.
33 Itaa kua kiaiya iida ngii unnakua kiaarainnoo. Fai ngia kumimakama
variaiya tasipama makemakee varikiai iyaano ngii safuuma variraivaa
iikio maisainaravai. 34 Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaata ngiingii
tinni kumimakaiyauvaatama pikiada safu yaata tinniiyauvaa varada
variatee. Ngiiikidiri hama vooyaano Anutuuqaa arinaima teeda rikiaavai.
Ngia mmamma maisakiateeraivaara na itaa kua kiaunoo.

Anutuuqo tinai ta ari vookarai mmammavai varaaravaivee

35 Gioonna kiaapu voovoono fai tinara: Dataama putuaiya fai kava
diitaarannee? Diitada datai mmammavai varaarannee? tinaravai. 36 Mo
a itaa kua kiannaikua a yaata duunakuavee. Uruuvaa a utu kiaannaivo
nnabaivaa pikioo karaasa kaanaivaa varoo urivai. 37 A uru vuiitaivaannee
vara uru ari vookaraivaa utuanna suaivaki hama mmuyai apa yipi ruaavai
utuannavai. Mmanna uruuvaa nnaasu nuiinaama kiee utuannavai.
38 Anutuuqoono tikio uruuyauvakidiri ari vookara ari vookaraama urivai.
Uruuyauvakidiri mmuaavai mmuaavai ngiari kaanaiyauvo safuuma urivai.
39 Mmatayaa varira mminnaiyauvo hama mmuaakarai mmammavai
varaavai. Vaidiiya ngiari vookarai mmammavai varaani fayaiya
ngiari vookarai mmammavai varaani ngiaasukuaiya ngiari vookarai
mmammavai varaani tavauya ngiari vookarai mmammavai varaavai.
40 Ngiau aapu vai mminnaiyauvo vaikio matayaa vai
mminnaiyauvootama vaivai. Ngiau aapu vai mminnaiyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

fafaaraiyauvo ari vookaraama vaikio mmatayaa vai mminnaiyauvaa
fafaaraiyauvo ari vookaraiyauvai vaivai. 41 Suaivaa mmeekiaivo ari
vookaraama taikio kuraagaivaa mmeekiaivo ari vookaraama taikio
aakiapuaiyauvaa mmeekiaiyauvo ari vookaraama taivai. Aakiapuaa
vooyauvai mmeekiaiyauvo ari vookaraama taikio vooyauvai
mmeekiaiyauvo ari vookaraama taivai.
42 Itaama vaineema vaidi putuaiya diitaara mmammaiyauvo ari
vookaraivai vaivai. Vaa putuaiya kava diitaaraivo ataama vainoo.
Mmatana hau kieera suaivaki raubiriira nnabaivo nnaasu vaivai.
Anutuuqo tino kava diitaanara suaivaki ari vookarai mmamma hama
yopeema taikaanaraivo diitaanaravai. 43 Mmatana hau kieera suaivaki
nnabaivo muaraagainno maisaivai. Anutuuqo tino kava diitaanara
suaivaki fai yaagueeqai yoketaa mmammavai varoo diitaanaravai.
44 Mmatana hau kieera suaivaki mmatayaa diaa mmamma mmuyaivai
vaivai. Anutuuqo tino kava diitaanara suaivaki Anutuuqaa Mmannasaivo
varira mmamma ari vookaraivaa varoo diitaanaraivo vaivai. Mmatayaa
diaa mmamma mmuyaivo vaikio rikioo Anutuuqaa Mmannasaivo
varira mmamma ari vookaraivootama vaivai. 45 Ivaara Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno tinoo: Tauraa uu vaidiivaa Ataamaa Anutuuqo
iima kiooduu avuuvaa too diitoo korooravaivee, tiivai. Mmannasa
Yoketaivo innaki varuu vaidiivo nnaagiai tuuvoono tupatupaa variraivaa
ti mmivai. 46 Mmatayaa varira mmammaivonnaadee tauraa vaikio
Anutuuqaa Mmannasaivo varira mmamma ari vookaraivo nnaagiai
vaivai. 47 Anutuuqo tauraa uu vaidiivaa Ataamaa mmataivaadiri iiravai.
Nnaagiai tuu vaidiivoono ngiau aapuuvakidiri tiiravai. 48 Gioonna kiaapu
mmatayaiya mmataivaadiri iima kioo vaidiivaa roosiiya variaavai. Ngiau
aapu variaiya ngiau aapuuvakidiri tuu vaidiivaa roosiiya variaavai.
49 Ta mmatayaa variaunnaiya mmataivaadiri iima kioo vaidiivaa
mmammaivaa roosuuvaa varada variaunnaneema ta ngiau aapuuvakidiri
tuu vaidiivaa mmammaivaa varada variaaravai.
50 Ni seenayaso, na itaa kua kiau kuaivaa oyaivo ataama vainoo.
Mmatayaa diaa mmamma mmuyaivo hama yopeema Anutuuqo gioonna
kiaapuuyara diraivaki kuanaravai. Mmamma mmuyaivo uudainno
raubiriiraivo hama yopeema tupatupaa variraivaa varaanaravai.
51 Na hatauma kiaa kua voovai ngii giaa ngii minai rikiaatee. Ta
mmuakiaaya hama putuaaravai. Mo Anutuuqo tinai fai ta mmuakiaaya
hanigiada ari vookarai mmammavai varaaravai. 52 Nnaagiai noomaivo
akua tinai rikiada avu tapuurayaama akiairainai ta hanigiada ari
vookarai mmammavai varaaravai. Fai ii nooma ivo akua tino Anutuuqo
tinai vaa putuaiya tupatupaa varira mmammaivaa varada diitakiai ta
homo mmatayaa variaunnaiya hanigiada ari vookarai mmammavai
varaaravai. 53 Mmatayaa diaa mmamma mmuyaivo uudainno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

raubiriiraivo hanigioo tupatupaa varira mmammaivaa varaivee. Homo
mmatayaa varii mmamma mmuyaivo hanigioo arivookarai mmammaivaa
varaivee. 54 Vaa putuaiya tupatupaa varira mmammaivaa varakiai homo
mmatayaa variaiya hanigiada ari vookarai mmammavai vareera suaivaki
Anutuuqaa kua fafaaraivaki vai kuaivaa kaanaivo kooyaa vainaravai. Kua
fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapuuya putira aataruuvaa Anutuuqo
vaa ruga kioo yaatara taika kiaivaivee, tiivai.
55 Kua fafaara voovai vainno putira aataruuvaara tinoo:
Mo putiraivo deevau
i yaagueeqaivo vainnee?
Mo putiraivo deevau
a nniitareeraivaa mmira yaagueeqaivo vainnee?
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 56 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa
hama yopeema ta iikiaunnaivaara ta mminnamminnaa maisaiyauvaa
varaunnavai. Ta mminnamminnaa maisaiyauvaa varaunnaivaara
irisaivaa ta putuaunnavai. 57 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva putuuvaara ta
putira aataruuvaa yaataraunnavai. Ivaara ta Anutuuqaata kua yoketaivaa
kiaunnavai.
58 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, ta putira aataruuvaa
yaataraunnaivaara Yisuunna aataruuvaa puaisa utida sa vo aataru
voodaa kuaaraivaara yaata utuatee. Mmuakiaa suai mmannammanna
ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaara nnaasu yaata tu kiada vaida
iikiatee. Vaa ngia rikiaavai. Ngia inna mmooriivaa varaivaa hama
kuminayaa varaavai. Ivaaraida mmuakiaa suai mmannammanna iida
nnaasu variatee.

Koridii variaiya ausa hanigieera vooyani sikauyauvaa yapeeravai

16 1 Anutuuqaa gioonna kiaapu Yutayaa mmataivau variaiyani ngia
sikauyauvaa yapa kiada kati iya mmiaaree kiaa kuaivaara aanna
na tinai rikiaatee. Garatiaa mmataivaki Anutuuqaara mmarammaraama
nuunakiaiya na kiaa mmiaa kuaivaa ngieeta ivaa iikiatee. 2 Ngia
mmuaavai mmuaavai mmoori varada irisai varaa sikauyauvaa yaarida
yaata utida nnoonnama varaiya nnoonnama voovau yapaatee. Kiisama
varaiya kiisama voovau yapaatee. Ngia Yutayaiya mmiaara sikauyauvo
raubiriivoora mmuaa Sudaaqa mmuaa Sudaaqa ngii sikau vooyauvai
itaama yapaatee. Fai ngia itaama mmuaanaa yapa kikiai na ngiiisi vira
suaivaki hama ngia ni miaara yaata utuaaravai. Fai vaa ngia teerama
kiaiyauvaa kati ni miaaravai. 3 Fai na ngiiisi viee ngia mmataama kiaa
vaidiiyara na yanaa voovai fafaarama kiee ivaata Yerusareema variaiyani
sikauyauvaatama iya mminai teeda varada oto Yerusareema variaiya
mmiaaravai. 4 Fai ngia yaata utida rikikio ngii yoketainai ee-oo tikiai na
vinai iya ni tasipama kuaaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pauruuso ari kuanara aataruuvaara tiravai

5 Na Maketoniaa mmataivau kuanaree tiee fai tauraa viee ivaki variaiya
tee nnaagiai ngiiisi kuanaravai. 6 Fai na ngiiisi viee kiisama vootama ngii
tasipama varinaravai. Fai variee teeno nuanu mmummuoono vati rinai
rikiee hokobama ngii tasipama varinaravai. Na variee fai yapooma vo
yoosinna voovaki na kuanara iinai fai ngia niiyara yoketa yoketaikiai na
kuanaravai. 7 Hama na kiisama ngii tasipama ni variataivai. Na hokoba
suai ngii tasipama ni variataivai. Fai ni Udaangaivoono tinaina na
hokoba suai ngii tasipama varinaravai.
8 Na Epesiisa aavaki varieenana fai yapooma Yutayaiya buusa nneera
suaivaa nnutuuvo Pedikoosa suaivo nninai tee na ivaa taa kiee kuanaravai.
9 Aavaki na variee tauko iira vai mmooriivaa Udaanga Anutuuqo kooyaa ni
vitaikiai na tauko vaivaara na vootama hokobama aavaki varinaravai. Mo
ni nnammutuaiya kaayau variaaniaata na aavaki varinaravai.
10 Mo fai yapooma Timotiiva ngiiisi nninai rikiada ngia innara
yoketaakiatee. Ivo ni roosiima Udaanga Anutuuqaa mmooriivaa
varaivaara ngia innara tuqinnaatee. 11 Sa vaidi voovoono innara nniki
rakainno kumina vaidivaivee kiaivee. Fai yapooma ivo kava vara ranoo
niisi nninaraivaara ngia innara yoketaikio rikioo ivo ari kuanaree
tii aataruuvau ausa nuufa tasipama kuaivee. Ivo ari seena vaidi ausa
hanigieeraiyaatama kava niisi vara ranada ngiaaraivaara na iyara
faannakiaunoo.
12 Mo na ti seena vaidi Aporoonnaraata ngii giaa ngii minai rikiaatee.
Ari seena vaidi ausa hanigieeraiyaatama ngiiisi kuaiveera na makemakee
inna titaaduu yaata utu kioo nnaasu vairavai. Aanna makee hama ivo
kuataama vainoo. Fai yapooma ivo vira suaivo kooyaa vaino rikioo
kuanaravai.

Pauruuso nnaagiai kuaivaa tiravai

13 Ngiengie variaaraivaara tuqinnama haitatuukiatee. Ngia
Anutuuqaara kutaavaivee kiaivaa puaisakama utuatee. Ngia vaidiya
varida yaagueeqama variatee. 14 Ngia mmuakiaa aataru mmoorivai
varaaree kiaa mmuduuya riraivaa tasipama varaatee.
15 Ni seenayaso, vaa ngia rikiaavai. Akaiya mmataivau variaa vaidi
Sitipanaasaata ari nnauvaki variaiyaatama tauraa toosa hara ausa
hanigieeravai. Ausa hanigia kiada Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara
pinaama mmoori vareeravai. Ni seenayaso, na yamaa kua yamaa kuaivaa
yaagueeqama ngii giaa ngii minai rikiaatee. 16 Iya roosiikiaiyaata iya
tasipama mmoori vareeraiyaatama iikiaivaugiataama iikiatee.
17 Sitipanaaso Potunataava Akayakaavainna vaa niisi ngiaivaara
ni yoketainoo. Ngia hama niisi ngiaara aataruuvootaikiai iya niisi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiaivaara ni yoketainoo. 18 Iya ngii tasipama variaavo ngii ausaiyauvo
yoketaineema iya ni tasipama variaavo ni ausaivo yoketainoo. Itaama
iikiaa vaidiiyara kua yoketaivaa kiatee.
19 Asiaa mmataivau variaiya Anutuuqaara mmarammaraama
nuunakiaiya ngiiiyara yaata utida boo kiaavai. Akuiraaya
Pirisikauyaatama ngiari nnauvaki Anutuuqaara nuunakiaiyaatama ngiari
ausa mmuduuyaiyauvaa ngii mida ngiiiyara boo kiaavai. Udaanga Yisuu
Kirisiiva iyakiaata tiikiaatama variivaara iya itaama yaata utida kiaavai.
20 Aavakinnaa vaa ausa hanigiaiyaatama ngiiiyara yaata utida boo
kiaavai. Ngiingiiiyara ngiingiiiyara yoketaida ngiingii yaaku rumisiatee.
21 Nini yaakukidiri aa na rau kua aavaa taatee. Na Pauruusoono
ngiiiyara yaata utuee boo kiaunoo.
22 Fai gioonna kiaapu voovoono hama Udaanga Yisuu Kirisiinnara
mmuduuya rino Anutuuqo tino maisama variaivee. Udaanga-o,
tummuanee.
23 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama
yaata utiraivo ngii tasipama vakiaivee.
24 Ngia Yisuu Kirisiinna tasipama variaiya ni mmuduuya riraivo ngii
mmuakiaaya tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Koridii

Pauruusoono aa nnaagiai yanaa aavaa Koridii varuuyani reeravai

Pauruuso kava nnaagiai yanaa aavaa Koridii varuu gioonna kiaapuuyani reeravai. Aa yanaa aavaa Pauruuso roo suaivaki ivo tooduu gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya Koridii varuuyaki kaayau mmuaararoovo vairavai. Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyakidiri vooyaano Pauruusaara ooqoo tiravai. Innara ooqoo tuduaata Pauruuso pinaama iyara mmuduuya ruoo iyaata mmuaa ausa tinnivai varaanaraivaara yaata utiravai. Nnaagiai iya mmuaa ausa tinnivai varooduu rikioo inna ausaivo kaayauma yoketairavai.

---

1 1 Na Pauruusoono aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo.
Anutuuqoono ari yaata utiivaugiataama ni mmataama kiaikiai
na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo vaidivai variaunoo.
Ti seena vaidi Timotiiva ni tasipama varikiai na aa kua aavaa
ngiiini fafaarakiaunoo. Ngia vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu
Koridii variaiyaniaatama Anutuuqaa gioonna kiaapu Akaiya mmata
mmuakiaavau variaiyaniaatama na aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo.
2 Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati
ngiiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida
nnaasu variateeraivaara ta yaata utuaunnanoo.

Pauruuso Anutuuqaata kua yoketaivaa tiravai

3 Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Koonna Anutuuqaara ta kua yoketaivaa
kiaunnanoo. Ivo ti Napoova tiiyara boo tioo ti tasipama varioo tirooma
varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa mmiraivovee. 4 Mmuaararai
aataru ari vookara ari vookaraiyauvo tiiki vaikio ivo ti tasipama
yoketaama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa
ti mmivai. Ivo itaama ti tasipama varioo tiiyara boo tiineema ti seena

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gioonna kiaapuuyaki mmuaararaivo vainai rikiada ta iya tasipama
yoketaama varida tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa
iya vitaakiateeraivaara Anutuuqo itaama ti tasipama yoketaama varioo
tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mmivai. 5 Yisuu
Kirisiiva mmamma nniitaroovaa varoovaa roosiima teetaata mmamma
nniitareeraivaa varaunnavai. Mmuaikaraama Yisuu Kirisiiva tiiki
variivaara ivo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti
mmiivo fai vooyasiaatama kuanaravai. 6 Mo fai ta ngiiiyara mmooriivaa
varada mmamma nniitaraivaa varaaraivo fai hama ta kuminayaa
varaaravai. Anutuuqo ngii tasipama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa
vareera aataruuvaa ngii mmioo ngii vitoo yoketaivau ngii yapaanaraivaara
fai ta mmamma nniitaraivaa varaaravai. Mo fai Anutuuqo ti tasipama
varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mminaraivo
fai hama kuminayaa vainaravai. Ta mmamma nniitaraivaa varadaata
yaagueeqama variaunnaneema ngieetama mmamma nniitaraivaa varada
yaagueeqama varikiai ta ngii tasipama varida boo tira kuaivaa ngiiita
kua kiaaraivaara Anutuuqo ti tasipama varioo tirooma varira ausa
nuufaivaa vareera aataruuvaa ti mminaraivo hama kuminayaa vainaravai.
7 Ta ngiiiyara mmannammanna faannaida varida kiaunnanoo: Fai iya
yaagueeqama variaaravee, kiaa kiada hama pikieeraida mmannammanna
ivaara nnaasu yaata utu kiada variaunnanoo. Vaa ta rikiaunnavai. Ta
mmamma nniitaraivaa varaunnaneema ngieetama varaivaara Anutuuqo
ti tasipama varioo tirooma varira ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa ti
mmiivaa ngieetama varaaravai.

8 Ti seenayaso, ta Asiaa mmataivau variaanna suaivaki ta
mmuaararoovaa varaannaivaara ta ngii giaa ngii mikiai rikiaatee.
Kaayau mmuaararoo pinaa ari vookarauvo tiiki vauduu hama yopeema
ta ivaa yaataraaraivaara ta yaata utida ta tete variaanna suaiyauvo
taikaanaravaivee kiaa kiada variravai. 9 Ta yaata utida rikiaannaduu
Anutuuqo tuuvaugiataama tete variaanna suaiyauvo kutaa taikaivaivee
kiaa kiada pinaama ti mmuaararooduu variravai. Hama ta titi
yaagueeqaivaura mmoori vareerama kiada Anutuuqo tinai vaidi putuaiya
diitaaraivaa yaagueeqaivaura ta mmoori varaaraivaara ta itaama
variravai. 10 Ta putuaara iikiaannaivakidiri Anutuuqo ti vitoo yoketaivau
ti yapeeravai. Fai yapooma ivo ti vitoo yoketaivau ti yapaanaravai. Vaa
ta ivaara yaagueeqama kiaunnanoo: Fai ivo kava ti vitaanaravaivee,
kiaa kiada faannaida variaunnanoo. 11 Ngieetama tiiyara yaaku varada ti
tasipama iikio fai itaama vai aataruuvo vainaravai. Fai kaayau gioonna
kiaapuuya tiiyara yaaku varaaraivaa Anutuuqo rikioo irisaivaa tiiyara
yoketainai fai ta yoketaama varida mmoori varaaravai. Kaayau gioonna
kiaapuuya tiiyara kua yoketaivaa Anutuuqaa kiaa mmiateeraivaara
ngieetama tiiyara yaaku varada variatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pauruuso Koridiiyasi kuanaree kiaa rikioo pikieeravai

12 Aa na tinara kua aavaa inna titiiyara mannaka tinara kuavai.
Aa mmata aavau ta varida iikiaunna aataru mmooriiyauvaara ti
yaata utiraivoono ausa yoketaivaa ti mmivai. Ta ngii tasipama varida
hama ta mmatayaiya tinni vairaiyauvunudiri mmooriivaa iiravai. Ta
Anutuuqo tiiyara yoketaama yaata utiraivaugiataama yaagueeqaivaa
varada ti ausa mmuduuyaiyauvo ngiiiyara yoketauduu Anutuuqo ti
kiaa ti mmuuvaugiataama ta safuuma ngiiiyara mmooriivaa iiravai.
Ivaara ta titiiyara mannaka kiaunnanoo. 13-14 Ta ngiiini yanaiyauvunu
fafaarakiaanna kuaiyauvaki ngia kooyaa yaarida arinaima rikioo
kuaiyauvaa nnaasu ta fafaarairavai. Ta varida iikiaunna aataru
mmooriiyauvaara ngia makee kiisama nnaasu teeda rikiaivaa ngia
eeyaavai arinaima teeda rikiaa taika kiaateeraivaara na faannaina
variaunoo. Fai ngia itaikio ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ti yaparainara
suaivaki ta ngiiiyara mannaka kiaaraivaa roosiima ngia mmuaakaraama
aikiooma tiiyara mannaka kiaaravai.
15 Ngia itaa kua kiaaraivaara vaa na rikiauvai. Ivaara na taaraneetu
ngiiisi vinai ngia taaraneetu yoketaama variateeraivaara na ngiiisi
kuanara suaivaitana mmatairavai. 16 Na ngiee ngii tee ngii pikiee numa
Maketoniaa mmataivau nuaina variee mo kava vara ranee ngiiisi viee
kava ngii teenai ngia ni tuqinnada ni titakiai na Yutayaa mmataivau
kuanaraivaara na tauraa mmatairavai. 17 Na itaa kua kiaa kuanaree
kiaa rikiee pikiee hama kuaivaara na aruoo kiaa aduoo kiaa tira
vaidivai variaunnee? Ai hameetavee. Na kuanara nninara aataruuvaa
mmataama kiee mo pikiee hara kiee variauvaara mmatayaa diaa vaidi
kumimakaivaa roosiima na mmuai suaivau ee-oo na kuanaravaivee kiaa
kiee hama na kuanaravee kiaunnee? Ai hameetavee. 18 Anutuuqo tira
kuaivaa kua kutaavai nnaasu tiivai. Ivaa roosiima ta kua mmayaayaivaa
ngii giaa ngii miaunna kuaivaa hama ta ee-oo tida hamavee kiaa
kiada ngii giaa ngii miaunnavaivee. 19 Anutuuqaa Mmaapuuvaa Yisuu
Kirisiinnara ta Siraaso Timotiivama innara ngii giaa ngii miaannaivo
hama ivo taara yaata utuoo ee-oo tioo hamavee tira vaidivai variravai.
Ivo ee-oo tioo na iinaravaivee tira vaidivai nnaasu variravai. Aanna
makee ivo homo itaavai nnaasu varivai. 20 Nnaaru Anutuuqo kua kiaa
teerama kioo kuaivaa kaanaivo innaki vairavai. Ivaaraida ta innara
kutaa tuanaavaivee kiaa kiada variaunnanoo. Ta itaa kua kiaunnaivaara
Anutuuqaa nnutuuvo ngiau aapu vainoo. 21 Yisuu Kirisiiva ngiiikiaata
tiikiaatama variivaara Anutuuqo ariinoo yaagueeqama tiiyara
mmooriivaa iikiai ta yaagueeqama variaunnanoo. Ivoono ariini ti
mmataama kioo 22 ta yoketaama variateeraivaara ti aakiaiyauvaki ari
Mmannasaivaa yapa kiaikio varivai. Variivaara gioonna kiaapuuya teeda

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaanoo: Inna Anutuuqaaniyavee, kiaavai. Ivo tiini teerama kiaikio vai
aataruuyauvaa fai yapooma ta varaaraivaara ivo ari Mmannasaivaa
ti mmivaivee. Ivo itaama tiiyara iivaara ta hama taara yaata utida
variaunnanoo.
23 Na Anutuuqaa avuuvaudiri kua kutaavai ngii giaa ngii miee ataa kua
tinaravee. Ngia Koridii variaiya na viee ngia koonnama variaivaara ngii
tino rikioo ngii ausaiyauvo mmuaarareevoo kiaa na hama viravai. 24 Ngia
Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama variaavai. Ivaara
ta kava ngii tikiai ngia ti kuaiyauvaa rikiada iikiateeraivaara hama ta
mmoori varaunnavai. Ngia yoketaama sirigaida variateeraivaara ta ngii
tasipama mmoori varaunnavai.

2 1 Sa ngii ausaiyauvo kava mmuaararakiaiveeraivaara na ngiiisi
kava kuanaree kiaa kiee iima rikiee pikieeravai. Neneenoo itaama
yaata utuee pikieeravai. 2 Mo fai na ngiiisi viee kua yaagueeqama ngii
tinai ngia ausa mmuaarareera tasipama varikiai fai gioono ni tasipama
varioo yamaa kua tinai na sirigaina varinarannee? Fai ngia mmuakiaaya
ausa mmuaararada variaaraiya nnaasu ni tasipama variaaravai. 3 Ivaara
na tauraa yanaivaa nnaasu fafaara kiaaduu ngiiisi viravai. Na ngiiisi
vinai ngia ni tasipama sirigaida variataama vaikiainnaata ngia ausa
mmuaararaivaa ni miaarainnoo kiaa na tauraa yanaivaa nnaasu fafaara
kiaaduu ngiiisi viravai. Vaa na arinaima rikiauvai. Na sirigaina varinai
fai ngieeta mmuakiaaya sirigaida variaaravai. 4 Na ngiiini yanaivaa
fafaara raa suaivaki ni ausaivo kaayauma mmuaararooduu na pinaama
ratee variee ngiiiyara yaata utuee yanaivaa reeravai. Hama na ngii
ausaiyauvo mmuaararakiaiveeraivaara yanaivaa ngiiini reeravai. Na
mmuakiaaya ngiiiyara pinaama mmuduuya ruauvaa ngia arinaima teeda
rikiaateeraivaara na yanaivaa ngiiini reeravai.

Maisa aataru iivaara inna aikioovaivee kiatee

5 Vaidi voovoono ngii nuuna aakiaivaki maisa aataruuvaa iinno ausa
mmuaararaivaa ngiiita niitama ti mmiinnee? Vara hama ti mmiinnee?
Vaa kutaa itaama iivo hama ausa mmuaararaivaa ni mivai. Mmuakiaaya
ngii mivai. Na tinara: Mmuakiaaya ngii mivaivee, tino rikioo ivo pinaama
mmamma maisaivoora na kava yaata utuee kiaunoo: Ivo ngiiikidiri
vooya nnaasu ausa mmuaararaivaa mmiivaivee, kiauvai. 6 Ivo itaama
uuvaara ngia nuunaida kua yeena rau kiada irisaivaa inna mmuuvaa ngia
mmuakiaa vooya ee-oo kiaivo inna aikioovai. 7 Aanna makee sa ivaara
yaata utiraida ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida tirooma varira
ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa innaata vitaakiatee. Ivo pinaama
ausa mmuaararaivaa varoo yoketaa aataruuvaa eeyaara pikieevoo kiaa
innara yoketaida itaama iikiatee. 8 Ivaaraina ngia innara mmuduuya
ruaivaa kooyaa inna vitaakiateeraivaara na yaagueeqama ngii kiaunoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 Ngia iikiainaaree kiaa na tauraa yanaivaa ngiiini reeravai. Ngia ni
kuaivaa eeyaavai rikiada iikiaarannee? Vara hama iikiaarannee? Na ivaa
taanaraivaara yanaivaa raa kiee ngiiini kiaaduu viravai. 10 Gioonna kiaapu
voovoono maisa aataruuvaa iivaara ngia hama ivaara yaata utiraida ngii
ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiaani rikiee neeta hama ivaara yaata
utiraina ni ausa mmuduuyaivaa inna mmiauvai. Vara ii vaidi ivo maisa
aataruuvaa niiyara iiravainnee? Vara hama niiyara iiravainnee? Hama
na ivaara yaata utuauvai. Na kati ni ausa mmuduuyaivaa inna mmiauvai.
Ngia yoketaama variateeraivaara na Yisuu Kirisiinna avuuvau itaama
iikiauvai. 11 Sataango ti yaatareevoora tiee na Yisuu Kirisiinna avuuvau
itaama iikiauvai. Ivo ti iinno taanaraivaara vaa ta teeda rikiaunnavai.

Pauruuso Titiinnara pinaama yaata utiravai

12 Na viee yoosinna Toruaasaa gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinna
mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiaa suaivaki na taaduu vaa Udaanga
Anutuuqo na mmoori varaanara aataruuvaa mmuaanaa teerama
kieeravai. 13 Na ivaki viee buainana taaduu hama Titiiva ni too vauvaara
na pinaama ivaara yaata utiravai. Yaata utuaivaara ivaki varuuyara na
kua yoketaivaa kiaa kiee ivaki pikiee mmata Maketoniaa ivakira viravai.

Yisuu Kirisiiva yaatara kioovaara teeta yaataraaravaivee

14 Ta Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaunnanoo. Vaidiiya rapiraivaa
yaatara kiada nnida kua aayanna tiraivaa roosiima Yisuu Kirisiiva
vaa yaatara kioovoono tiiki variivaara teeta yaataraunnano Anutuuqo
mmuakiaa suai ti vitoo kua aayanna tasipama nniivai. Suuda yoketaivo
ngieera kuaikiai rikiaaneema Anutuuqo tikiai ta Yisuu Kirisiinna
mmayaayaivaa varada mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variaiya kiaa
mmiaa rada nookiaunnani rikiaavai. 15 Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara
suuda yoketaivo viraivaa roosiima Anutuuqo ti taikiai ta variaunnanoo.
Anutuuqo gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanaraiyaata ikia
aakiaana kuaara iikiaiyaatama suuda yoketaivo viraivaa roosiima ta
iya tasipama varida Yisuu Kirisiinna aataruuvaa iya vitaakiaunnano
Anutuuqo taivai. 16 Yisuu Kirisiinna aataruuvaara ikia aakiaana kuaara
iikiaiyaano suudaivaa rikiaavo putiraiyakidiri vira suudaivaa roosiivo
kuaikiai rikiada putuaara iikiaavai. Yoketaivau variaara iikiaiyaano
rikiaavo yoketai suudaivo kuaikiai rikiada tupatupaa variaara iikiaavai.
Mo deeyaano itaama aikiooma mmoori varaarannee? 17 Mo teenoo
hama ta vaidi vooya roosiima Anutuuqaa mmooriivaa iikiaunnavai.
Iya ngiariiyara yaata utida sikau varaaraivaara Anutuuqaa mmooriivaa
varaavai. Anutuuqo ti titoovaara ta inna avuuvau titi ausaiyauvakidiri
safuuma mmayaayaivaa tida Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidiya
varida mmooriivaa iikiaunnavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqo karaasa kua yeena rau kioovaara tiravai

3 1 Ta itaa kua kiaunnaivaa ngia rikiakiai ta kava titi mannaka
kiaunnannee? Hameetavee. Gioonna kiaapu vooya ngiari
mmooriivaaraata ngiari variraivaaraatama vaidi vooya tikiai iyara
yanaivau fafaara roovaa varada ngii miaani yaarida teeda rikiaavai. Ta
iya roosiima titi mmooriivaaraata titi variraivaaraatama yanaivaa ngii
miaarannee? Vara ngieenoo ti mmooriivaaraata ti variraivaaraatama
yanaivaa ti mmiaarannee? 2 Hama itaa kiaara aataruuvo vainoo.
Yanaivau vai kuaivo kooyaa nakaaraivaa variraivaa vitaineema ngia
Koridii variaiya ngiengieenoo ta yoketaama mmoori vareeraivaata ta
yoketaama variraivaatama kooyaa gioonna kiaapuuya vitaakiaanoo.
Ngia yanaivau yaarida rikieerayaama ngii aakiaiyauvaki kuaivo
vaikiai ngia yoketaama variaani mmuakiaa gioonna kiaapuuya ivaa
teeda arinaima ti variraivaa teeda rikiaavai. 3 Ta ngiiiyara mmooriivaa
varaannaduu ngia Yisuu Kirisiinnasidiri fafaara raa yanaivaa roosiima
kooyaa inna aataruuvaa gioonna kiaapuuya vitaakiaavai. Ii yanaa ivaa
hama ivo sikau tayapoovaitanau Musiiva roovaitanau fafaara reeravai.
Gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki fafaara reeravai. Hama ivo upisi
nnooriivo varuu seeraivaadiri ivaa fafaara reeravai. Anutuuqo tupatupaa
variraivoono ari Mmannasaivaa gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki
yapaivaa gioonna kiaapuuya yanaivau teerayaama iya taavai.

4 Yisuu Kirisiiva tiiki varikiai ta Anutuuqaara yaagueeqakiaunnaivaara
ii kua ivaa itaa kua kiaunnanoo. 5 Hama mminnaa voovoono ti aakiaana
vaivoono yaagueeqaivaa ti mmikiai ta ngiiiyara vai mmooriivaa
iikiaunnanoo. Yaagueeqaivo aikiooma ti aakiaana vaivo Anutuuqaasidiri
tiivai. 6 Ivoono ari yaagueeqaivaa ti mmikiai ta ivo yeena rau kioo kua
karaasaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaunnanoo. Ivo karaasa yeena
rau kioo kua aataruuvo hama tauraa Musiiva fafaara roo aataruuyauvaa
roosiivai. Mmannasa Yoketaivaa aataruvai. Fai ta Musiiva fafaara roo
aataruuyauvaa iidada fanniima kiada putida ikia aakiaana tupatupaa
variaaravai. Mmannasa Yoketaivaa aataruuvaa fai iidada putida
tupatupaa Anutuuqaa tasipama variaaravai.

7 Anutuuqo ari mmaanna tuu kuaivaa Musiinna kiaa mmira suaivaki
Musiiva sikau tayapoovaitanau fafaara rooduu Anutuuqaa mmeekia
ari vookarauvo inna tasipama vairavai. Mmeekiaivo kiisa suaivaa
taikaanara iinno rikioo homo Musiinna oori nnikiivaki yaagueeqama
toovaara Isarairaa gioonna kiaapuuya hama inna teeda nnaasu
vairaida ngiari voopi teeda vairavai. Anutuuqaa mmaanna tuu kua
aataruuyauvaa iidada fanniima kiada putida ikia aakiaana variaara
aataruuvo itaama tuuduu rikioo pinaa mmeekia yoketauvo tasipama
tiiravai. 8 Fai Mmannasa Yoketaivaa aataruuvo pinaa yoketayoketaa ari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vookaraivo tasipama vaivo tauraa aataruuvaa yaataraanaravai. 9 Nnaaru
Anutuuqo mmuu aataruuvaa irisai putida ikia aakiaana variaaraivo pinaa
yoketaivaa tasipama tiiravai. Safu aataru tupatupaa Anutuuqaa tasipama
variraivo pinaa yoketaa tuanaa ari vookaraivai vaivai. 10 Ta yaata utida
kiaunnanoo: Aanna makee yoketai aataruuvo pinaa ari vookaraama
vaivo nnaaru mmeekia kaayau pinaama ruvuaahoovo tuuvaa yaatara
kiaikio vaa taikaivaivee, kiaunnavai. 11 Nnaaru mmeekia yoketaivo kiisa
suai taikoovo yoketaavai. Makee pinaa yoketaa aataruuvo tupatupaa
vaivo pinaa yoketaa tuanaa ari vookaraivai vaivai.
12 Ta itaama yoketaama variraivaara faannakiaunnaivaaraida
ta hama aatuurama kiada yaagueeqama kiada gioonna kiaapuuya
kooyaa mmayaayaivaa kiaa mmiaunnavai. 13-14 Hama ta Musiinna
roosiikiaunnavai. Gioonna kiaapu Isarairaiya mmeekiaivo Musiinna
oori nnikiivau toovo taikaanara uuvaa teevoo kiaa ivo ari oori nnikiivau
buruqa kiisavaadiri rummua apu kieeravai. Gioonna kiaapu Isarairaiya
ngiari tinniiyauvo yaagueeqauduu hama kuaivaa rikieeraivaa roosiima
variravai. Aanna makee Isarairaiya nnaaru Anutuuqo kua yeena rau
kioo fafaaraivo vauvaa yaarida rikiaavo hama iya tinniiyauvo rusitikiai
hama arinaima rikiaanoo. Iya tinniiyauvunu buruqa rau kiada variraivaa
roosiima variaanoo. Fai gioonna kiaapu voovoono Yisuu Kirisiiva inna
tasipama varino fai inna tinniyaa vai buruqaivo takuasano rikioo
arinaima rikiaanaravai. 15 Aanna makee Isarairaiya Musiiva tuu kuaivaa
yaaruaavo buruqaivo homo iya tinniiyauvunu rummua apu kioo vainoo.
16 Fai vaidi voovoono ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara ausa hanigiano
rikioo ari ausa hanigiai aataruuvoono buruqaivaa rabaraanaravai. 17 Na
Udaanga Yisuu Kirisiinnara kiau kuaivo inna Mmannasaivaara na kiau
kuavai. Fai inna Mmannasaivo gioonna kiaapu voovaaki varioo inna utii
aataruuvaa rukuasaa kino mmamma dummukiara kati yoketaama hara
kioo varinaravai. 18 Ta vaa ausa hanigieera mmuakiaaya hama nnaaru
buruqaivo iya tinniiyauvunu rummua apuuvaa roosiima variaunnanoo.
Ta pinumaivaa roosiima variaunnanoo. Ti Udaanga Yisuu Kirisiinnani
yoketaa ari vookaraivo tiikidiri kooyaa vainoo. Ti Udaanga Yisuu
Kirisiinna Mmannasaivoono ti aakiaiyauvaki varioo ti hanigiananai
ta kiisama yoketaama varida yapooma Yisuunna roosiima pinaama
yoketaama variaaravai.

Mmataivaadiri kuu yavaiyauvaa iima kiaiyauvaa roosiikiaunnaiya ta variaunnanoo

4 1 Anutuuqo tiiyara boo tioo kua yeena rau kioo ii kua iyauvaa kiaa
mmiateera mmooriivaa ti mmiravai. Ivo ti mmuu mmooriivaa
ta iikiaunnano hama ti pirisaikiai pikiaunnavai. 2 Ta hatauma iida
mmamma maisaira aataru mmuakiaayauvai pikiada hama ta unnakua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

unnakua kiaa kiada mmooriivaa iida hama ta Anutuuqaa kuaivaa
unnakua unnakuaivaa tasipama tida varida iikiaunnanoo. Ta kua
kutaivaa nnaasu kooyaa gioonna kiaapuuya kiaa mmida Anutuuqaa
avuuvau safuuma variaunnani mmuakiaa gioonna kiaapuuya ta
itaama variaunnaivaa teeda ngiari yaata utiraivaki ivaara kutaavaivee
kiateeraivaara ta itaama iikiaunnavai. 3 Ta mmayaaya yoketaivaa gioonna
kiaapuuya kiaa kookieema kiada kiaa mmiaunna kuaivo kutaa tuanaa
hataumaki vaitiri. Gioonna kiaapu ikia aakiaana kuaaraiyaano nnaasu
ivaara kiaanoo: Hama ta teeda rikiaunnavaivee, kiaatirivee. 4 Iya yaata
tinniiyauvo upisiiyauvai vaivaara iya mmayaaya yoketaivaara hama
kutaavaivee kiaavai. Aa mmata aavaara dira kieeta Sataango iya iikio
iya yaata tinniiyauvo upisiivai. Yisuu Kirisiinna oyai ari vookaraivo
vaikio ivo Anutuuqaa roosiima mmuaikaraivai varivai. Inna mmayaaya
yoketaivo mmeekiaivaa roosiima taivaa iya teevoora kiaa kioo Sataango
iya iikio iya yaata tinniiyauvo upisiivai. 5 Hama ta titiiyara ngii giaa
ngii miaunnanoo. Yisuu Kirisiiva ti Udaanga tuanaivaara ta ngii giaa
ngii miaunnanoo. Ta Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidiyaanora tida
ngiiita ngii mmoori vareera vaidiya varida ngii giaa ngii miaunnanoo.
6 Udaanga Anutuuqo tunoo: Fai upisiivakidiri mmeekiaivo taanaravaivee,
tuuvoono ari mmeekiaivaa ti aakiaana yapa kiaikio taivai. Yisuu
Kirisiinna oori nnikiivaki mmeekiaivo too varinai ta Anutuuqaa oyai ari
vookaraivaa arinaima taaraivaara ivo ari mmeekiaivaa ti aakiaana yapa
kiaikio taivai.

7 Ii aataru yoketaa ivaa ta varaunnaiya vaidiiya mmataivaadiri kuu
yavaivaa iima kiaivaa roosiikiaunnaya ta variaunnanoo. Kuu yavaivo
kiisa suai nnaasu vainno taikeeraivaa roosiima ta muaraagama
variaunnanoo. Hama titi yaagueeqayaara ta mmooriivaa iikiaunnanoo.
Anutuuqaa yaagueeqa ari vookaraivaura ta mmooriivaa iikiaunnanoo.
Ii aataru ivo kooyaa vakiaiveeraivaara ta vaidiiya mmataivaadiri
kuu yavaivaa iima kiaivaa roosiima variaunnanoo. 8 Mmuaararai
aataruuyauvo makemakee tiisi nnikiai ta teedaata pikiada variaunnano
hama ti yaataraivai. Vo suai vo suai airi airi yaata utiraivo tiiki
vaikiainnaata hama ta pinaama ivaara yaata utiraida yaagueeqama
variaunnanoo. 9 Ti nnammutuaiya koonnai aataruuyauvaa ti iikiaavoota
ti Napoova hama ti pikiaivai. Vaidiiya ti ruputuaaniaata ta hama
putuaunnavai. 10 Yisuu Kirisiinna variraivo tiiki vaivaa iya kooyaa
taateeraivaara vaidiiya Yisuunna ruputuduu putuneema ta variaunnani
iya ti ruputuaara iira aataruuvo makemakee tiisi vaivai. 11 Ta mmatayaa
variaunna suaivaki ta Yisuunna mmooriivaa iikiaunnani gioonna
kiaapuuya ivaara ti ruputuaara iikiaaniaata ta mmannammanna
mmooriivaa iikiaunnanoo. Ivo tiiki varikiai ta variaunnaivaa ngia
kooyaa taateeraivaara ta mmannammanna mmooriivaa iikiaunnanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Ii na kiau kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Iya ti ruputuaara iikiaani
ta mmooriivaa mmannammanna varada putuaara iikiaunnani ngia ivaa
teeda ivaudiri tupatupaa variraivaa varada variaanoo.
13 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Na Anutuuqaara kutaavaivee
kiauvaara na kuaivaa kiauvaivee, tiivai. Nnaaruaa vaidi voovoono fafaara
roo kua voovoono itaama kutaavaivee tuneema teeta Anutuuqaara
kutaavaivee kiaunnaivaara ta kuaivaa kiaunnavai. 14 Vaa ta rikiaunnavai.
Anutuuqo Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri tuduu diitoneema fai ta
putuaunnaivakidiri ivo ti tinai ta diitaaravai. Diitakio ivo tiita ngiiitama
vitoo Yisuuva varii yoosinnaivaki kinai ta inna tasipama variaaravai.
15 Ta ngiiiyaroo tida mmuaakiaa mmooriiyauvaa itaama iikiaunnano
mmuaararaivo tiisi nniivai. Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara
yoketaama yaata utiraivaa fai vooya vooya arinaima rikiada Anutuuqaara
kua yoketaivaa tikio inna nnutuuvo ngiau aapu kuanaravai. Kaayauya
itaama kiaavovo kua yoketaivo pinaavai innasi vainaravai. Itaama
vakiaiveeraivaara ta ngiiiyaroo tida mmooriiyauvaa iikiaunnanoo.

Ta Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada inna yaagueeqaivaura variaunnanoo

16 Ivaara ta rikiaunnano hama ti pikiaataivai. Ti nnabaiyauvo vakia
roo vioo vioo yotera ngiaabai kieera mmammaivaa varaikio rikioo ti
aakiaivaki varii vaidi tuanaivo makemakee mmuakiaa suai karaasavai
nnaasu varivai. 17 Aa ta makee variaunna suai aavaki kiisa kiisa
mmuaaraivo fai taikaanaraivaa ta varaunnavai. Fai ta ivaa yaatarada
yapooma tupatupaa yoketaama ari vookaraama variaaravai. 18 Hama
ta aa kooyaa mminnaa aayauvaara yaata utida teeda nnaasu vaida
varirama kiada ta hama avu teera mminnaiyauvaara yaata utida teeda
nnaasu vaida variaunnaivaara ta tupatupaa yoketaama ari vookaraama
variaaravai. Avu teera mminnaa aa kooyaa vai aayauvo fai taikaanaravai.
Hama avu teera mminnaiyauvo fai tupatupaa vainaravai.

5 1 Itaama vaivaara vaa ta rikiaunnavai. Ta unnakua nnau
heekeeraivaa roosiima ta mmatayaa hara kiada variaunna
nnabaiyauvo vaivai. Fai iyauvo tavaratanai Anutuuqo karaasa
nnabaiyauvaa nnau karaasaivaa roosiima ariinoo heeka kiaiyauvaki
ta hara kiada variaaravai. Ii nnaba iyauvaa ta varada ngiau aapu
tupatupaa variaaravaivee. 2 Ti nnau ngiau aapu vaiyauvaa ti varaataikiai
ta varaaraivaara yaata utida varida aavau ratada variaunnanoo. 3 Fai
yapooma uyira rairaiyauvaa roosiima Anutuuqo ii nnau iyauvaa ti
uyu kinai hama ti mmannasaiyauvo kuminaya variaaravai. 4 Aa ta ti
nnabaiyauvaki variaunna suai aavaki ta pinaama yaata utida kaayau
mmuaararaivaa tasipama variaunnanoo. Itaama varidaata ta ngiau aapu
varada variaara nnabaiyauvaa varaaraivaara yaata utida variaunnanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mo hama ta titi nnaba mmatayaa variraiyauvaa pikiaaraivaara ti
yoketainoo. Anutuuqo kati ti nnaba karaasaiyauvaa uyira raira roosiima
ti uyu kinai ta varada tupatupaa variaaraivaara ti yoketainoo. 5 Ta itaama
variaaraivaara Anutuuqoono vaa mmuaanaa ti iima kioo ti teerama
kieeravai. Ta itaama yoketaama variaaraivo kutaavai vainoo kiaa kiada
ivaara rikiaaraivaara Anutuuqo Mmannasa Yoketaivaa ti mmiravai.
6 Itaama vaikiai hama ti pikiaataikiai ta mmannammanna
yaagueeqama variaunnavai. Vaa ta rikiaunnavai. Ta titi nnabaiyauvaki
variaunna suaivaki ta ti Udaanga Yisuu Kirisiiva variraivaa ngieerama
variaunnanoo. 7 Aa suai hama ti avuuvaadiri inna teerama kiada ta
kati innara yaagueeqama kutaavaivee kiaa kiada variaunnanoo. 8 Ta
mmannammanna yaagueeqama variaunnaiya aa nnaba aayauvaa pikiada
ti Udaanga Yisuu Kirisiinna tasipama variaaraivaara ti yoketainoo.
9 Ta aa nnaba aayauvaki variaunnannee? Vara ta iyauvaa pikiada inna
tasipama variaunnannee? Ta varida mmooriivaa iikio rikioo ivo ti
teeno inna yoketaakiaiveeraivaara ta iida varida variaunnanoo. 10 Fai
Yisuu Kirisiiva kieeta varira mmaataivau varioo ti yaparainara iinai ta
mmuakiaaya inna avuuvau diaaravai. Ta mmatayaa variaunna suaivaki
mmoori yoketaivaata mmoori maisaivaatama iikiaunnaivaara ivo ti
yaparainai ta mmuaavai mmuaavai titi mmooriiyauvaa irisaiyauvaa
safuuma varaaraivaara ta inna avuuvau diaaravai. Itaama vaivaara
ta mmooriivaa yaagueeqama iikio inna yoketaakiaiveeraivaara
iikiaunnavai.

Yisuuva putuuvaara ta Anutuuqaa seena tuanaaya variaunnanoo

11 Ivaara ti Udaanga Anutuuqaara aatuukiaunnaivaa vaa ta
rikiaunnavai. Ta ivaa rikiaunnaivaara iya yoketaama variateeraivaara
ta yamaa kua yamaa kua tida gioonna kiaapuuya kiaa mmida
variaunnanoo. Vaa ta variaunna aataruuvaa Anutuuqo eeyaavai kooyaa
too rikiaivai. Ngiingii yaata utiraivaki ngiengieetama na yoketaama
variauvaa vaa kooyaa teeda rikiaavaivee kiauvai. 12 Ta itaa kua
tida hama ta titi mannaka kiaunnaivaara kava ngiiita ngii giaa ngii
miaunnanoo. Hameetavee. Ngia tiiyara mannaka kiaara aataruuvo
kooyaa vakiaiveeraivaara ta itaa kua kiaunnanoo. Vaidi vooyaano ngiari
mmooriiyauvaa kooyaa teeda iiraiyauvaara ngiari mannaka kiaavai. Iya
aakiaiyauvaki vaira mmooriiyauvaara hama iya mannaka kiaavai. Fai
itaa kiaiyaano ngii tikiai rikiada ngia tiiyara aikiooma sai kiateeraivaara
ta itaama ngii giaa ngii miaunnanoo. 13 Iya tiiyara kiaanoo: Yaata
dunnayavee, kiaivo iya inna aikiooma kiaavai. Ta Anutuuqaara
mmooriivaa iikiaunnaivaara iya itaa kua kiaivo inna aikiooma kiaavai.
Iya ti kiaanoo: Yoketaama yaata utuaayavee, kiaivo iya inna aikiooma
kiaavai. Ta ngiiiyaroo tida mmoori varaunnaivaara iya itaa kua kiaivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inna aikiooma kiaavai. 14 Yisuu Kirisiiva tiiyara mmuduuya ruaivaara
ta innara mmoori varaunnanoo. Vaa ta arinaima rikiaunnavai. Mmuaa
vaidivoono mmuakiaa gioonna kiaapuuyara putiravai. Pututuu ivaara
mmuakiaaya teetama putiravai. 15 Ngia gioonna kiaapu vaa tupatupaa
variraivaa varaiya sa ngiingiiiyara yaata utida variraida ivo ngiiiyara
putuoo kava putuuvakidiri diitoovaara yaata utida variatee. Ngia itaama
yaata utida innara variateeraivaara ivo mmuakiaayara putiravai.
16 Ivaara aa suai aavakidiri hama ta mmatayaa diaa gioonna kiaapuya
roosiima mmatayaa diaiya ngiari iikiaa aataruuyauvaa teeda iyara
maisayavee tida yoketaayavee kiaaravee. Nnaaru Yisuuva mmatayaa
varuu suaivaki ta inna teeda mmuaikaraama innara yaata utida itaa
kua tiravai. Aanna hama ta kava itaa kua kiaaravai. 17 Gioonna kiaapu
voovoono vaa Yisuu Kirisiinnaki variivoono ivo vaa karaasavai varivai.
Ivo tauraa varii aataruuvo taika kiaikio rikioo ivo vaa karaasavai varivai.
18 Ii aataru ivaa Anutuuqoono iivai. Yisuu Kirisiiva putuuvaara hama
ta mmannammanna Anutuuqaa nnammutuaaya variaunnanoo. Ta inna
seena tuanaaya variaunnanoo. Ti seenaiya homo inna nnammutuaaya
variaiyara ta iyara mmooriivaa iikiai iyaatama inna seena tuanaaya
variateera mmooriivaa Anutuuqo ti mmivai. 19 Ivo Yisuu Kirisiinnaki
varioo gioonna kiaapuuya inna seena tuanaaya variateeraivaara
mmooriivaa iinno variravai. Iinno varioo iya mminnamminnaa
maisaiyauvaa irisaiyauvaa iya mminaraiyauvaara hama yaata utuoo
variravai. Hama itaama yaata utirainno iya inna seena tuanaaya
variateera mmoori aataruuvaa ti mmiravai.
20 Itaama vaikiai ta aanna ngii tasipama varida Yisuu Kirisiivaano
ngiiiyara ti tikiai ta inna kuaivaa ngii giaa ngii miaunnanoo. Anutuuqo
ariinoo yamaa kua ngiiita tinaraivo tiikinaadiri ngiiita yamaa kua
tiivai. Ngia Anutuuqaa nnammutuaaya variaiya hanigiada inna seena
tuanaaya variateeraivaara ta yamaa kua yamaa kua tida ngii giaa
ngii miaunnanoo. Ta Yisuu Kirisiinna mmooriivaa varada inna yaata
utiraivaugiataama yamaa kua yamaa kua tida ngii giaa ngii miaunnanoo.
21 Anutuuqo tiiyaroo tioo Yisuu Kirisiiva hama mminnamminnaa
maisaatauvaa tuduu ti mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeravai. Yisuu
Kirisiiva tiiki varino Anutuuqo safuuma variraivaa ti mminaraivaara
inna tuduu ti mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeravai.

6 1 Ta Anutuuqaa mmooriivaa inna tasipama iida varida yamaa kua
yamaa kua tida ngii giaa ngii mida kiaunnanoo: Anutuuqo kati
ngiiiyara yoketaama yaata utiraivaa vaa ngia varaivaa pikieevoora tida
yoketaama haitatuuda tuqinnama variatee, kiaunnanoo. 2 Anutuuqo tii
kuaivaa rikiaatee. Ivo tinoo:

Na ngiiiyara yoketaavee kiau suaivaki
na ngii kuaivaa rikiauvai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Na ngii vita yoketaivau yapau suaivaki
na ngii tasipama variauvaivee.
Anutuuqo itaa kua tiivai. Rikiaatee. Anutuuqo tiiyara yoketaavee tii
suaivo aanna ii suai ivovee. Ivo iya vita yoketaivau yapaanara tii suaivo
aanna ii suai ivovee.
3 Ta Anutuuqaa mmoori iikiaunna aavaara sa vaidi voovoono too
kiaivee: Maisa mmoorivaivee, kiaivee. Ta hama ivaudiri vaidi voovoono
haruruaiveera mmoorivai iikiaunnanoo. 4 Hamavee. Ta Anutuuqaa
mmooriivaa varada inna mmoori vareera vaidi tuanaaya variaunnaivaa
kooyaa gioonna kiaapuuya vitaakiaunnavai. Ta mmoori varada
variaunnano ari vookara ari vookarai mmoori mmuaararaiyauvo tiisi
nnikiai ta hama iyauvaara yaata utiraida rikiadaata mmannammanna
yaagueeqararama iida variaunnanoo. Mmamma mmuaararaivoota
maisa mmooriivootama tiisi nnikiai ta hama iyauvaara yaata utiraida
rikiadaata mmannammanna yaagueeqama variaunnanoo. 5 Iya ti
ripiida oovi nnauvaki ti yapada tiisi nnida ti ututuuma kiada ti
koonnakaannama kiada ti ruputiravai. Ti ruputida kaayau mmoori
hama ta yopeema iikiaaraiyauvaa ti mmuduu hama ta vuru vaida
hama ta yeenna nneeravai. 6 Iya ti itauduaata ta mmannammanna
yoketa yoketau mmoori aataruuyauvaa iida varida ta arinaima teeda
rikiaanna tinniivaa varada hama ta makee tuduu ti nnannatooduu
ta tirooma yoketaama varida gioonna kiaapuuya tasipama mmoori
aataruuyauvaa ta iida variravai. Ta itaama varida ta Anutuuqaa mmoori
vareera vaidi tuanaaya variaunnaivaa ta gioonna kiaapuuya vitairavai.
Mmannasa Yoketaivoono ti tasipooduu ta itaama iya vitaida ta kutaa
tuanaa iyara mmuduuya rida iya vitairavai. 7 Ta kua kutaivaa tida iya
vitaakiaannaduu Anutuuqaa yaagueeqaivo ti tasipooduu ta mmoori
varada iya vitairavai. Anutuuqo ti mminnamminnaa maisaiyauvaa
vaa ruga kiaikiai ta safuuma variaunnaivaara rapira vaidiivo suru
okoovaa hiri apu kioo vairaivaa roosiima ta dida vakiaunnanoo.
8 Gioonna kiaapu vooyaano ti mannaka kiaani vooyaano tiiyara
maisayavee kiaavai. Vooyaano tiiyara mmoori koonnama iikiaayavee
kiaani vooyaano tiiyara kiaanoo: Mmoori yoketaama iikiaayavee,
kiaavai. Vooyaano tiiyara yaata utida kiaanoo: Unnakua kiaa kiada
kiaayavee, kiaa kiada hama tiiyara yoketaakiaaniaata ta kua kutaivaa
kiaunnavai. 9 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya vaa ti teeda rikiaiyaata
vooyaano kiaanoo: Hama ta teeda rikiaunnavaivee, kiaavai. Vooyaano
maisa mmooriivaa ti mmuduu ta putidada rikiadaata variaannaiya mo
aanna ti taatee. Ta homo variaunnanoo. Vooyaano ti ruputuaani hama
ta putuaunnavai. 10 Ta ausa mmuaararaivaa tasipama varidaataida
mmannammanna sirigakiaunnanoo. Ta hama mminnaatai vaidiyaano
varida Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa kaayau gioonna kiaapuuya kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmiaunnani rikiada yoketaama variaanoo. Ta mmanna haipu vaidiya
hama ti mminnaataiyaanooda mmuakiaa mminnaa tuanaiyauvo ngiau
aapu vaiyauvaa varaunnanoo. Ta itaama varida Anutuuqaa mmoori
vareera vaidi tuanaaya variaunnaivaa kooyaa gioonna kiaapuuya
vitaakiaunnanoo.
11 Ni seena tuanaa Koridii variaiyaso, ta tiiki vai kuaiyauvaa safuuma
kooyaa ngii kiaa kookieema kiada ti ausa mmuduuya eeyaavai ngii
mmiaunnavai. 12 Ta ti ausa mmuduuya mmira aataruuvaa hama puaisa
utiraida ta ngii mmiaunnavai. Mo ngieenoo ngiingii ausa mmuduuya
mmira aataruuvaa puaisa utida hama ti mmiaavai. 13 Ngia ni uru
nnaakaraya roosiima variaivaara na ataa kua ngii giaa ngii minaravai.
Ta ngiiiyara iikiaunnaneema ngieeta itaama ngiingii ausa mmuduuya
eeyaavai ti mmiatee.

Hama ausa hanigieeraiya sa iya tasipama mmoori varaatee

14 Sa vaa ausa hanigieeraiya hama ausa hanigieeraiya tasipama
mmooriivaara kua yeena rau kiada mmuaakaraama varaatee. Dataama
kioo safuuraivoota tomedairaivootama mmuaavau nuunainno
vainarannee? Hama yopeemavee. Dataama kioo mmeekiaivoota
upisiivootama mmuaavau nuunainno vainarannee? Hama yopeemavee.
15 Dataama kioo Yisuu Kirisiivaata Sataangootama mmuaa
tinnivai varaarannee? Hama yopeemavee. Dataama kioo vaa ausa
hanigieeraivoota hama ausa hanigieeraivootama mmuaa ausa mmuaa
tinnivai varaarannee? Hama yopeemavee. 16 Dataama kioo Anutuuqaa
nnau pinaivo unnakua anutuuyauvaa tasipama mmuaavau vainarannee?
Hama yopeemavee. Hama ngia rikiaannee? Ti aakiaiyauvo Anutuuqo
tupatupaa variraivaa nnau yoketaayauvaivee. Ivaara Anutuuqo ataa kua
tunoo:

Na iya aakiaana hara kiee variee
iya tasipama nuainaravee.
Na iya Anutuuqo varinai
iya ni gioonna kiaapuya variaaravee.

17 Anutuuqo itaa kua kiaa kioo vo kuavai ataa kua tunoo:

Hama ausa hanigieeraiya ngia iya pikiada
ari voovau variatee.
Iya iira aataru mmoori mminnaiyauvaa
na ooqoo tiraiyauvaa
sa iya tasipama iikiatee.
Ngia itaama iikiai na ngii vitaanaravai.

18 Fai na ngii Gioova varinai
ngia ni naunna mmaapuya variaaravee.
Neenoo mmuakiaa mminnaiyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaataree diraivoono itaa kua kiaunoo.
Anutuuqoono itaa kua tiravai.

7 1 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, ii kua kiaa teerama
kioo kua iyauvo tiiyara tiivaaraida nnikiai ta mmuakiaa
mminnamminnaa maisaiyauvo ti mmammayaa vaiyauvaata ti aakiaana
vaiyauvaatama ooqoo tida pikiaaravee. Nnikiai Anutuuqaa kuaivaa
rikiada inna mmemmaana vida yoketaama ari vookaraama varira
aataruuvaa iida varida yaagueeqa gioonna kiaapu tuanaaya variaaravee.

Pauruusaa ausaivo kaayauma yoketairavai

2 Tiiyara mmuduuya ruatee. Hama ta vaidi voovaara koonnama
iikiaunnavai. Hama ta voovai maisa aataruuvaa iikiaunnano ivo
koonnama varivai. Hama ta voovai unnakua unnakua kiaa kiada
inna mminnaiyauvaa varaunnavai. 3 Hama na kumina kuaivaa ngiiiki
yapaanaraivaara itaa kua kiaunoo. Ta ngiiiyara pinaama mmuduuya
ruaunnanoo. Vaa na tauraa ngii giaa ngii miauvai. Ta ngiiiyara
pinaama mmuduuya ruaunnaivaara ngia putikiai teetama ngii tasipama
putuaaravai. Ngia varikiai teetama ngii tasipama variaaravai. 4 Na
ngiiiyara yaagueeqama yoketaayavee kiaunoo. Ngia yoketaama
iikiaivaara na pinaama ngiiiyara mannaka kiaunoo. Pinaa mmuaararaivo
tiiki vaikiainnaata hama na ivaara yaata utiraina ni ausaivo pinaama ari
vookaraama yoketaikiai na ngiiiyara pinaama kiee sirigakiaunoo.
5 Ta numa mmata Maketoniaa ivau varida hama vari hokobairama
kiada varida rikiaannaduu airi airi tomeda iira aataruuyauvo ti suvuai
kiooduu gioonna kiaapuuya tiita buaaru tuduu ti mmooriiyauvaara ti
ausaiyauvo ti mmuaarareeravai. 6 Ti mmuaararooduu too Anutuuqo
ausa mmuaarareeraiya tasipoo ausa nuufaivaa iya mmiraivoono ti
tasipoo tiiyara boo tioo ti seena ngiaammuau voovai Titiinna titooduu
tiisi nniravai. 7 Hama ivo numa ti tasipama varuuvaara nnaasu ti
yoketairavai. Ngia inna tasipama varuu mmayaaya yoketaivaa ti kiaa ti
mmuuvaaraatama ti yoketairavai. Ngia ni taaraivaara pinaama ratada
varuu mmayaayaivaa ti kiaa ti mmioo ngia koonnama variaivaara pinaa
ausa mmuaarareera mmayaayaivaatama ti kiaa ti mmioo ngia niiyara
mmuduuya rida niiyara vaitutuura kuaivaa tuu mmayaayaivaatama ti
kiaa ti mmiravai. Ivaara na rikiaaduu pinaama ni yoketairavai.
8 Na yanaivaa fafaarama ngii miaaduu ngia yaarida rikiooduu ngii
ausaiyauvo mmuaararoovo inna aikioovai. Hama na itaama fafaara
rauvaara ni ausaivo mmuaarareeravai. Kiisama ngii ausaiyauvo
mmuaararoovaara na rikiaaduu ni ausaivo kiisama mmuaararama
kioo pikieeravai. 9 Aanna makee ni ausaivo yoketainoo. Na yanaa
yaagueeqaivaa fafaara raaduu ngia yaarida rikiooduu ngii ausaiyauvo
mmuaararoovaara hama ni yoketainoo. Ngia ngii ausaiyauvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuaararoovaara hanigiada yoketaama varuuvaara ni yoketainoo. Hama
teenoo maisama ngii iiravai. Ngia hanigiada yoketaama variateeraivaara
Anutuuqo uuduu mmuaararoovo ngiiisi vairavai. 10 Fai Anutuuqoono
ausa mmuaararaivaa gioonna kiaapu voovai mmino too hanigiano
Anutuuqo inna vitoo aataru yoketaivau yapa kino inna yoketainaravai.
Hama ivo kava ausa mmuaararaivaara yaata utinaravai. Fai gioonna
kiaapu voovoono mmatayaa diaa mminnaivaara ausa mmuaararaivaa
varoonnonno hama hanigieerainno putuoo ikia aakiaana tupatupaa
varinaravai. 11 Ngii mmuaararoovaara Anutuuqo uuduu rikiada ngia
arinaima rikiada kava yaagueeqararama kiada inna mmooriivaa iiravai.
Itaida varida kuminayaa kua ngiiiki vauvaa ngia kooyaa ngii seenaiya
vitairavai. Vaa na rikiauvai. Mmuaararoovo ngiiisi vauduu Anutuuqaa
nnutuuvo aduoo vauvaara ngii nnannateeravai. Mmuaararoovo ngiiisi
vauduu irisai maisaivo vauvaara ngia nnikiarairavai. Ngia tunoo: Niinoo
ti toonnaata sa teeraa roosiima ti taanarainnoo, kiaa kiada niiyara
yoketairavai. Ngia pinaama Anutuuqaara mmuduuya riravai. Ngia makee
tuduu vaidi tomeda uuvaa ari irisaivaa mmiravai. Tomedaivo ngiiiki
vauvaa ngia kua tida safu saafuuma kiooduu rikioo hama kava ngiiiki
kuaivo vairavai.

12 Ivaara na tauraa raa yanaivaa hama na tomeda uu vaidiivaani
nnaasu reeravai. Hama na ivo inna tomeda uu vaidiivaaniaatama
reeravai. Hameetavee. Ngia Anutuuqaa avuuvau tiiyara mmuduuya
ruaivo kooyaa vainai taateeraivaara na mmuakiaaya ngiiini reeravai.
13 Ngia itaama varuuvaara ta rikiaannaduu ti yoketairavai.

Hama ta ivaara nnaasu ti yoketairavai. Ngia mmuakiaaya Titiinna
tuqinnooduu rikioo inna ausaivo yoketauduu rikioo ivo numa ti kiaa ti
mmuduu teeta rikiaannaduu ti yoketairavai. 14 Vaa na tauraa ngiiiyara
mannaka kiaa kiee inna kiaa mmiravai. Kiaa mmiaivaa ivo tooduu
kaanaivo kutaa vauvaara hama ni mmamma maisairavai. Ta mmuakiaa
suaiyauvaki ngiiita kua kutaiyauvaa tiravai. Ta mmuaikaraama
Titiinnaata ngiiiyara mannaka kiaanna kuaivo kutaa kuavai. 15 Ivo ngiiisi
vuu suaivaki ngia mmuakiaaya makee tuduu inna kuaivaa rikiada innara
aatuuda biribiriida innara tuqinnoovaara ivo ivaara yaata utuoo ngiiiyara
mmuduuya ruuvo vakia roo ngioo ngioo aanna makee pinaavai vainoo.
16 Na yaagueeqama ngiiiyara kiaunoo: Fai ngia aikiooma mmuakiaa
aataruvai iikiaaravaivee, kiaa kiee na ivaara sirigakiaunoo.

Ausa hanigieeraiyaano sikauyauvaa kati vakiaa mmiaavai

8 1 Ni seenayaso, Maketoniaa vau yoosinnaiyauvaki vaa ausa
hanigieeraiya nuuna variraiyauvaki Anutuuqo kati iyara yoketaama
yaata utuuvaara ta ngii giaa ngii mikiai rikiaatee. 2 Mmuaararoo ari
vookarauyauvo iyasi ngioo iya iinno tooduaata iya mmannammanna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

sirigama rada nnududuu pinaavai vauvaara kaayau sikauyauvaa
Anutuuqaa mmooriivaara kati mmiravai. Iya hama mminnaatauya itaama
kaayau sikauyauvaa Anutuuqaa mmooriivaara kati mmiravai. 3 Na rikieena
na ngii giaa ngii miaunoo. Iyasi vau sikauyauvaa aikiooma kati mmiaaree
kiaa kiada aikiooma kati iya mmi kiada kava vo sikauyauvaatama kati
mmiravai. Ngiarinaidiri ngiari yaata utiraivaugiataama 4 yaagueeqama ti
yaparaida tunoo: Tikiai Yutayaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiyani
yapeera sikauyauvaki teeta yapaarannee? tuduu rikiada ee-oo
tuduu yapeeravai. 5 Ta yaata utida kiaannanoo: Iya hama yopeema
yapaaravaivee, kiaa ta yaata utuaannaivau vauduu rikioo hayuuma
itaama mmuuvaara ti yoketainoo. Iya tauraa ngiari mmamma mmuyai
mmuakiaavai Udaanga Yisuu Kirisiinna mmi kiada nnaagiai Anutuuqo
yaata utuuvaugiataama tiita ngiari mmamma mmuyai mmuakiaavai
ti mmiravai. 6 Titiiva ii mmoori ivaa ngii tasipama toosa hara uuvaa ta
yaagueeqama kiaa mmida kiaannanoo: Iyasi viee mmannammanna iya
tasipama yaagueeqama varinai fai iya Yutayaiyara yoketaama yaata utida
kati iyani vakiaa sikauyauvaa yapakio vioo taikaanaravaivee, tiravai. 7 Vaa
ngia mmuakiaa aataruvai taa taika kiaavai. Ngia Anutuuqaara kutaavaivee
kiaavo ngii kua tiraivootama ngii yaata vuatinniiyauvootama Anutuuqaa
mmooriivaa ngii varaataikiai ngia yaagueeqama ivaara iikiaivootama
tiiyara mmuduuya riraivootama vaikiai vaa ngia taa taika kiaavai. Ngia
iyauvaa taa taika kiaaneema ngia kati yoketaama yaata utida kati sikau
mmira aataruuvaatama yaagueeqama iikiaaraivo inna yoketaavai.
8 Hama na ivaara yaagueeqama ngii tinai iikiateera itaa kua kiaunoo.
Ausa hanigieera vooya ii mmoori ivaara iya yoketaikiai rikiada iikiaavai.
Ivaara na ngii giaa ngii minai rikiada ngii iikiatainai iikio rikioo
ngiiitama ngii mmuduuya riraivo kooyaa vainai ta taaraivaara na ngii
giaa ngii miaunoo. 9 Udaanga Yisuu Kirisiiva ngiiiyara kati yoketaama
yaata utiraivo vaivaa vaa ngia teeda rikiaavai. Ivo ari vookaraama
yoketaa tuanaama variivoono ngiiiyaroo tioo ivo tuoo kumina mmanna
vaidivai mmata aavau variravai. Ngia ari vookaraama yoketaama
variateeraivaara ivo kumina mmanna vaidivai mmata aavau variravai.
10 Ii kua ivaara na neneenoo yaata utuee ataa kua ngii giaa ngii
minaravee. Ii tauraa taikoo nuanu ivaki ngia toosa hara uu mmooriivaa
aanna iima taika kiaatee. Ngiengieenoo tauraa ngii ausaiyauvo
diitooduu sikauyauvaa tauraa kati mmiravai. 11 Inna aikioovai. Mmidada
taika kiaatee. Toosa hara ngii iikiataikiai yaagueeqama iikiaivaa
mmannammanna iida taika kiaatee. Ngiiisi vai sikauyauvakidiri
aikiooma iikiatee. 12 Fai sikauyauvaa kati ngii miataino Anutuuqo ngiiisi
vai sikauyauvaa too ngia miaa sikauyauvaatama too inna aikioovaivee
tinaravai. Hama ngiiisi sikauyauvo vaiyauvaa vaa Anutuuqo taivai. Hama
ivo ivaara yaata utuoo vo kuannaa kua tiivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

13 Ngia pinaa mmooriivaa iida sikauyauvaa varada kati Yutayaiyani
yapa kikiai iya iyauvaa varada kati variateeraivaara hama na ivaara
kiaunoo. 14 Aa suai aavaki kaayau sikauyauvo ngiiisi vaiyauvakidiri iya
mmida ngieeta iyaatama mmuaakaraama variateeraivaara na kiaunoo.
Kaayau sikauyauvo ngiiisi vaiyauvakidiri hama sikaunnaata kiaa gioonna
kiaapuuya mmiaaraivo inna yoketaavai. Itaama vaino fai yapooma hama
sikauyauvo ngiiisi vainai rikiada kaayau sikauyauvo iyasi vaiyauvakidiri
fai iya irisai kati ngii miaaravai. Iyaata ngieetama itaama iida fai
mmuaakaraama variaaravai. 15 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno
tinoo:

Gioonna kiaapu voovoono
yeennaivaa nnutuuvo menaivaa
kaayauma porooma roo yapooduu
hama innasi kaayauma suvuairama kioo
aikiooma vairavai.
Gioonna kiaapu voovoono
kiisama porooma roo yapooduu
aikiooma innasiaata vairavaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.

Titiivaata ari seenaivaitanaatama Koridii viravai

16 Anutuuqoono tikio rikioo Titiiva ti roosiima ngii tasipama
mmooriivaa inna iikiataivaara ta Anutuuqaata kua yoketaivaa
kiaunnanoo. 17 Ngiiisi vida sikauyauvaa varaateera mmooriivaa ta inna
yaparakiaunnano rikioo inna aikioovaivee kiaa kioo ivo kava ariinoo
ari yaata vuatinniivaudiri yaata utikio ngiiisi kuataikio rikioo ngiiisi
kuanara iivai. 18 Vaa ausa hanigioo vaidi voovoono Anutuuqaara nuunaira
nnau mmuakiaayauvaki nuainno varioo Yisuunna mmayaaya yoketaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa roo nuauduu inna nnutuuvo ngiau aapu
vairavai. Ii vaidi ivo Titiinna tasipama vioo mmoori varaiveeraivaara
ta inna titada variaunnanoo. 19 Mmuduuya rida kati sikau mmiateera
mmooriivaa ii vaidi ivo ti tasipama nuainno iikiaiveeraivaara gioonna
kiaapu vaa ausa hanigieeraiya inna mmataama kieeravai. Ta ii mmoori
ivaa yaagueeqama ti iikiataivaara gioonna kiaapuuya kooyaa teekio ti
Udaanga Anutuuqaa nnutuuvo ngiau aapu vakiaiveeraivaara ta iikiaara
iikiaunnanoo.
20 Kati mmira sikau kaayau vaiyauvaa ta varada koonnama yapakiai
rikiada gioonna kiaapuuya ivaara nunuraanurai tivoora kiaa ta ii aataru
ivaara tuqinnama haitatuukiaunnanoo. 21 Hama ta Udaanga Anutuuqaa
avuuvau nnaasu safuuma sikaura haitatuura aataruuvaa iikiaunnanoo.
Anutuuqaa avuuvaunnaata gioonna kiaapuuya avuuyauvunuaatama ta
safuuma sikaura haitatuura aataruuvaa ti iikiatainoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Ivaara ta vaa ausa hanigieera vaidi voovaata vaidiivaitana tasipama
mmoori varaiveeraivaara inna kuaneera tida variaunnanoo. Vaa
ta airineetu inna iida taaree kiaa rikiaunnano ivo kutaa tuanaa vo
mmoori vo mmooriivaa varaanaraivaara yaagueeqama iivai. Aanna
makee ivo ngiiiyara yaata utuoo tinoo: Fai iya iikiaaravaivee, kiaa kioo
yaagueeqama ngiiisi kuanaraivaara iinno varinoo. 23 Titiinnara yaata
utuatee. Ni vuai ni mmuaa mmoori vareeraivo ngiiiyara ni tasipama
mmoori varaivai. Mo inna tasipama kuaaraivaitanaara yaata utuatee.
Ivaitana vaa ausa hanigieeraiya nuuna variraiyauvaki mmoori vara
rada nookiaavo Yisuu Kirisiinna nnutuuvo vaa ngiau aapu vaivai.
24 Itaama vainai idaara mmuduuya ruatee. Vaa ausa hanigieeraiya nuuna
mmuakiaayauvaki variraiya ngia Titiivainnara itaama mmuduuya ruaa
kuaivaa kooyaa rikiaateeraivaara idaara mmuduuya ruatee. Fai ngia
itaama iikio ta ngiiiyara mannaka kiaunnaivo kooyaa vainai rikiaaravai.

Ngia Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara kati mmira mmooriivaa iikiatee

9 1 Vooyaano Anutuuqaa gioonna kiaapu Yerusareema variaiyani
sikauyauvaa kati yapaiyauvaara vaa ngia rikiaavai. Mo hama na kava
ivaara fafaara ree ngii giaa ngii minaravee. Vaa ngia rikiaavai. 2 Ngieetama
yapaaree kiaa iikiaivaa vaa na rikiaunoo. Vaa na Maketoniaa variaa
gioonna kiaapuuyaata ngiiiyara mannaka kiau kuaivaa ataa kua kiaunoo:
Vaa ausa hanigieeraiya mmata Akaiyaivaki variaiya sikau yapaaraivaara
vaa ii vo nuanu taikoo ivaki mmuaanaa teerama kieeravaivee. Vaa na
ngiiiyara mannaka kiau kuaivaa itaa kua kiaunoo. Ngii yapaataikiai ngia
yapaara iikiaani vo yoosinna vo yoosinna variaa kaayau vooyaano ii kua
ivaa rikiada iyaatama iya ausaiyauvo diitaikiai rikiada yapaara iikiaavai.
3 Ta ngiiiyara mannaka kiaunnaivo sa kuminayaa vakiaiveeraivaara
aanna ti seena vaidi taaravoomada ngiiisi kuateera na tiee variaunoo. Na
kiaanoo: Vaa iya mmuaanaa teerama kieeravaivee, kiaa kuaivo kaanaivo
vakiaiveeraivaara na vaidi taaravoomada ngiiisi kuateera tiee variaunoo.
4 Fai Maketoniaa gioonna kiaapu vooyaano ti tasipama ngiiisi vida
teekiai hama ngia teerairama kikio ti mmamma maisainarainnoo. Vaa
ta ngiiiyara kiaannanoo: Vaa mmuaanaa teerama kieeravaivee, kiaanna
kuaivo hama kaanaivo vaino ti mmamma maisainarainnoo. Ngiiitama
ngii mmamma maisainarainnoo. 5 Taaravooma ido tauraannaadee kuaa
ivaara inna na yaata utuauko yoketaavai. Na tauraa ni seena taaravooma
idaa yaagueeqama kiee titanai iyannaadee ngiiisi vida ngia kua kiaa
teerama kiada kati mmira sikauyauvaa nuunama teerama yapaaraivaara
kuaaravai. Iya itaama vida teerama yapa kikiai na ngiiisi vino fai aikiooma
vainaravai. Fai aikiooma vainai tee na tinara: Ngiari yaata tinniyaadiri kati
yapaavaivee. Hama iya yapaataikiainnaata vooyaano iya vuavikiaani teeda
yapaavaivee, tinaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Sa aa kua aavaara taunnu kiaatee. Arinaima rikiaatee. Gioonna
kiaapu voovoono yeenna hauvaa kiisavai utiivo fai kaanaivaa kiisavai
varaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono yeenna hauvaa kaayauma utiivo
fai kaanaivaa kaayauma varaanaravai. 7 Itaama vainai rikiada ngiingii
yaata utuaiyauvunugiataama ngia mmuaavai mmuaavai Anutuuqaa
kati sikauyauvaa mmiatee. Hama ngii miatainainnaata mmiaarainnoo.
Vaidiiyaano ngii vuavi tida mmiateera ngii tikiai rikiada ngia ausa
mmuaarareera tasipama mmiaarainnoo. Ngiengieenoo yaata utida
ngii ausa vuatinniiyauvo yoketainai rikiada kati mmiatee. Ngia itaama
iikio rikioo Anutuuqo ngiiiyara mmuduuya ruoo fai yoketainaravai.
8 Anutuuqo ngii variraiyauvaara aikiooma ngiiiyara kati yaata utuoo
ngiiiyara yoketainai rikiada ngia aikiooma variaaravai. Yoketaama
varikio ngii variraiyauvaara mminnaiyauvaa aikiooma ngii mioo oro
hayuuma vooyauvaatama ngii minai varakio aikiooma ngiiisi vainai fai
ngii seenaiya tasipama vo mmoori vo mmooriivaa varaaree kiaa kiada
teekio ngia ii mmoori ivaa iikiaara mminnaiyauvo aikiooma ngiiisi
vainaravai. Ngia itaama variateeraivaara Anutuuqo aikiooma ngii
minaravai. 9 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Ivoono hama mminnaatakiaiya
mminnaiyauvaa kati mmiivai.
Ari koovayakieema kati mmira aataruuvo
tupatupaa innaki vaivaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 10 Anutuuqo vaidi yeenna hau
utiraiya yeenna hauyauvaa iya mmioo nneera yeennaiyauvaatama iya
mmiivoono kati mmira aataruuvo yeenna hauyauvaa roosiima ngii
mikiai hau utikio uruoo ngioo vioo pinaa kioo iiraivo ngia kati mmira
aataruuvaa roosiima vainaravai. Fai ngia itaama iikio kati mmira
mminnaiyauvo ngiiisi vainaravai. 11 Anutuuqo ngii tasipama varinanai
ngia yoketaama varidada teekio ngii seenaiya kati mmira aataruuvo
kooyaa vainai teeda kati iya mmiaaraivaara ngia sikauyauvaa ti mmikiai
ta iya mmikiai rikiada iya pinaama Anutuuqaata kua yoketaivaa
kiaaravai.

12 Ngii seena ausa hanigieeraiya hama mminnaataiya ngia itaama
kati mmira aataruuvaa kaanaivo hama iyasi nnaasu vaivai. Kaayau
gioonna kiaapuuya mmannammanna ivaara Anutuuqaata kua yoketaivaa
kiaivootama vaivai. 13 Fai ngia itaama kati mmiaivaara gioonna kiaapu
kaayauya ngiiiyara kiaara: Vaa Anutuuqaara kutaavaivee kiaavaivee,
kiaaravai. Ngia ngiingii avaiyauvakidiri ta Yisuu Kirisiinna mmayaaya
yoketaivaa iikiaunnavaivee kiaivaa kaanaivo vaivaara iya Anutuuqaata
kua yoketaivaa kiaaravai. Ngia kaayau sikauyauvaa iyaata gioonna
kiaapu voonaa mmuakiaayaatama kati mmiaivaara iya Anutuuqaata kua
yoketaivaa kiaaravai. 14 Itaama vainai pinaama Anutuuqo kati ngiiiyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoketaama yaata utiivaara iya ngiiiyara yaaku varada varida ngiiiyara
pinaama mmuduuya ruaaravai. 15 Anutuuqo ari Mmaapuuvaa kati ti
mmuuvaara nnikiai ta innaata kua tida kua yoketaivaa kiaaravee. Ivo
itaama kati ti mmuuvo ari vookaraivai vaivaara hama yopeema ta ivaara
kua kiaaravee.

Pauruuso ari mmooriivaara kooyaa tiravai

10 1 Na Pauruuso neenoo yamaa kua yamaa kua tiee ataa kua ngii
giaa ngii minaravee. Vooyaano niiyara tunoo: Ivo ti tasipama
varuu suaivaki pata kua tioo boo ikiee tira vaidivai variravaivee, tiravai.
Vooyaano niiyara tunoo: Ivo ngieera voopi varuu suaivaki yaagueeqa
kua tioo avaikaraira vaidivai variravaivee, tiravai. Iya itaa kua tuu
vaidiivo neenoo Yisuu Kirisiiva nuufa vaidivai tirooma aduoo varuneema
na yamaa kua yamaa kua tiee ataa kua ngii giaa ngii minaravee.
2 Ngia ee-oo tikiai na ngiiisi viee fai hama na kua yaagueeqaivaa ngii
tinaravai. Gioonna kiaapu vooya tiiyara kiaanoo: Mmatayaa diaa
vaidiyaano mmatayaa diaa aataruuvaara mmoori iikiaanoo, kiaiya na
aikiooma kua yaagueeqaivaa iya tinaravai. 3 Inna aikioo ta mmatayaa
diaiya varidaata hama ta mmatayaa diaa yaata utiraivaugiataama yaata
utida yaagueeqama mmoori varaunnavai. 4 Vaidi mmatayaa diaiya
rapuaara iida varida ngiari suru veeva tipaa ganifaiyauvaa varada vida
yoosinna yaagueeqama diraiyaata rapidada iya yaatara kiaavai. Ivaa
roosiima ta Anutuuqaa mmooriivaa yaagueeqama iida varida hama
ta mmatayaa diaa suru veeva tipaa ganifaiyauvaadiri iikiaunnavai. Ta
Anutuuqaa yaagueeqa ari vookaraivaadiri iikiaunnavai. Ta ivaadiri
iida maisa aataruuyauvo yaagueeqama diiyauvaa fai ta yaatara kikio
taikaanaravai. 5 Unnakua unnakua kiaa kiada kooyaa ngiari kiaa mmi
ngiari kiaa mmiira aataruuyauvaa ta yaatara kikio taikaanaravai.
Gioonna kiaapuuya Anutuuqaara arinaima rikiaa aataruuvaa vooyaano
ngiariiyara mannaka tida ivaa atau rira aataruuvaa ta aikiooma ooqoo
tikio taikaanaravai. Mmuakiaa yaata utiraiyauvaa ta adida pikiada
Yisuu Kirisiinna aataruuvaara nnaasu yaata utida iikiaunnavai. 6 Na
kiau kuaivaa ngia arinaima rikiada ngii iikiatainai iima taika kikiai
ngiiikidiri vooya ni kuaivaa rikiadaata yaataraiya ta irisai maisaivaa iya
mmiaaraivaara teerakiaunnanoo.

7 Ngia mmaanai kooyaa ngii avuuyauvunu vaiyauvaa nnaasu taavaivee.
Ngiiikidiri vaidi voovoono ariiyara yaata utuoo tinoo: Na Yisuu Kirisiinna
vaidivai variaunoo, tiinnee? Itaama yaata utii vaidiivo kava ariiyara
tuqinnama yaata utuoo rikiaivee. Hama ivo nnaasu Yisuu Kirisiinna
vaidivai varivai. Teetaatama Yisuu Kirisiinna vaidiya variaunnanoo. 8 Ti
Udaanga Yisuu Kirisiiva ari mmooriivaara yaata utuoo nnutu varada iira
yaagueeqaivaa ti mmiravai. Ngia innara iidada koovayaida variateeraivaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ti mmiravai. Hama ta ngiiiyara ooqoo tikiai ngia maisama variateeraivaara
ti mmiravai. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva yaagueeqaivaa itaama ti mmiivaara
na pinaama titiiyara mannaka kiauvaara hama na ni mmamma maisainoo.
9 Na yanaiyauvaa ngiiini fafaarakiaaduu vuuyauvaa hama ngia iyauvaa
yaarida aatuukiateeraivaara na fafaarairavai. 10 Gioonna kiaapu voovoono
fai tinara: Pauruuso yanaiyauvaa fafaaraikio tiisi nniiyauvo avaikarai
kuayauvai tiisi nniivai. Ivo numa ti tasipama varikiai rikiada ta taunnano
muaraagai vaidivai varikio inna kuaivo mmanna kuavaivee, tinaravai.
11 Fai itaa kua tinara vaidiivo arinaima rikiaivee. Ta ngieeradiri varida
yanaiyauvaa fafaarakiaunnano kuaiyauvootama ta ngii tasipama varida
iikiaaraiyauvootama mmuaakaraivai vaivai. Hama ari vookaraivai vaivai.
12 Gioonna kiaapu vooya itaama ngiariiyara ta yoketaayavee kiaa kiada
ngiari nnutuuyauvaa ngiau yapaaneema ta iya roosiima titiiyara yaata utida
variaunnannee? Ai mo hama iya ti roosiima mmuaakaraama variaavai.
Iya ngiari variraivaugiataama varida ivaa teeda kiaanoo: Ta aikiooma
variaunnanoo, kiaiya hama tinni ruaaya iya kumimaka tuanaaya variaavai.
13 Hama mo ta titiiyara mannaka kiaunnaivo fai yaatarama vainaravai.
Anutuuqo ni mmoori varaateera ti mmataama kioo tuu mmooriivaa ta
varada ivaara nnaasu fai ta titiiyara mannaka kiaaravai. Ii mmoori ivaa
ta iikiaannaivo vaa ngiiisiaatama viravai. 14 Ta ngiiisi kuaanna suaivaki
Anutuuqo tiiyara atau yapa kioovaa hama ta hederaida vida titiiyara
mannaka tiravai. Ta Anutuuqo ti mmataama kioovaki toosa hara ngiiisi
vida Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii miravai.
15 Anutuuqo tiiyara atau yapa kioovaa hama ta vida hederaida ivaki vau
mmooriiyauvaa vooya uuyauvaara ta titiiyara mannaka kiaunnavai.
Hameetavee. Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivo vakia roo vioo vioo
pinaavai vakiaiveera ta faannaida varida ngiiiyara mmoori varaunnavai.
Anutuuqo atau yapa kioovaa aakiaivaki ta mmoori varaunnaivo vakia roo
vioo vioo pinaavai vainai 16 ta ngii pikiada vo mmata vo mmata variaiyasi
vida mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmiaaravai. Ta itaama iida ari vo vaidi
voovoono tauraa vaa mmoori iivaki hama ta ivaki vida mmoori varada
ivo vaa ii mmooriivaara titiiyara mannaka kiaaravai. 17 Ivaara Anutuuqaa
kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu voovoono ariiyara mannaka
tinaree kiaa sa ariiyara mannaka kiaivee. Udaanga Anutuuqaara nnaasu
mannaka kiaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 18 Udaanga Anutuuqo
vaidi voovaara inna aikiooma vari vaidivaivee tiivo inna Anutuuqaa
avuuvau yoketaa vaidivai varivai. Vaidi voovoono arinaidiri ariiyara na
yoketaa vaidivaivee tiivo Anutuuqaa avuuvau hama yoketaivai varivai.

Pauruuso unnakua aposorooya yaatareeravai

11 1 Na kiisama yaata duunaano kua tirayaama tinai rikiada sa
ni reeroo reemmoo tiraida teeda rikiadaata tirooma variatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tirooma varida ni kuaivaa rikiaatee. 2 Anutuuqo ngii haitatuuma too
kaayauma ngiiiyara yoketairaivaa roosiima na ngii haitatuuma tee
kaayauma ngiiiyara yoketaakiaunoo. Kiaatanna yoketaa tuanaa hama
sabi nuairaivaa vaidiiya ngiaammuau yoketaa voovai mmiaaraivaara
kua kiaa teerama kieeraivaa roosiima na ngiiiyara kua kiaa teerama
kiee Yisuu Kirisiinna mmuaa tuanaivaa ngii mmataama kieeravai. 3 Na
pinaama yaata utuaunoo. Yapaivo Evaanna iinno taanaree kiaa unnakua
kiaa uuvaa roosiima vaidi vooya ngii unnakua kiaa ngii iida taaree
kiaa tikiai ngia safuuma varida Yisuu Kirisiinnara yoketaama yaata
utiraivaa pikieevooraivaara na yaata utuauko ni mmuaararainoo. 4 Ta
Yisuu Kirisiinnara kua kutaivaa ngii giaa ngii miaannaivaa roosiima
ari vo vaidi voovoono Yisuunnayaadiri mmataama kioo unnakua
vooyauvai ngii giaa ngii muduu rikiada ngia makee tuduu ngiingii ausa
mmuduuyaiyauvaa inna mmida inna kuaivaara kutaavaivee tiravai. Ta
Mmannasa Yoketaivaaraata Yisuunna mmayaaya yoketaivaaraatama
ngii giaa ngii miaanna kuaivaa roosiima ari vo vaidi voovoono ari vo
mmannasaivaaraata ari vo mmayaayaivaaraatama ngii giaa ngii muduu
rikiada ngia makee tuduu ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida
inna kuaivaara kutaavaivee tiravai. Ngia itaama iikiaivaara na ngiiiyara
yaata utuauko ni mmuaararainoo.

5 Itaa kua tira vaidiiyara ngia ngii yoketaikiai ti aposorooyavee
tiraiyara na yaata utuauko hama ni yaataraavai. 6 Na niniiyara yaata
utuauko kutaa ni tinniivo aikiooma kua oyaivaa varaikio ni avaivakidiri
na kua oyaivaa kiauvo kiaa fannifaanniima kiauvai. Ni tinniivo aikiooma
kua oyaivaa varaivaara mmuakiaa suai na nuaina variee ita ataama ngii
giaa ngii miau suaiyauvaki vaa ta kooyaa ngii vitaakiaunnavai.

7 Na mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii miaa suaiyauvaki hama
na irisai mminnaiyauvaa vareeravai. Ngii nnutuuyauvo ngiau aapu
vakiaiveeraivaara na adiee variee mmoori vareeravai. Na itaama
iikiau aataruuvo koonnai aataruvai na iiravainnee? 8 Na ngii tasipama
mmoori varee variaa suaivaki ngiari voopinnaa vaa ausa hanigieeraiya
sikauyauvaa ni miravai. Hama na iya mmoori varaivaara iya sikauyauvaa
ni miravai. Na ngii tasipama mmoori varaivaara iya sikauyauvaa kati
ni muduu na mmuara vareeraivaa roosiima iya sikauyauvaa varee
ngii mmoori vareeravai. 9 Na ngii tasipama variaa suaivaki hama niisi
vau mminnaiyauvaara hama na ngii yaparairavai. Maketoniaa varuu
gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyaano sikauyauvaa ni muduu na
iyauvaadiri hama niisi vau mminnaiyauvaa vareeravai. Itaama hama na
ngii yaparaira variaaneema fai yapooma mmuaikaraama hama na ngii
yapara rinaravai. Na ngii yaparaino ngii mmuaarareevoora hama na ngii
yapara rinaravai. 10 Yisuu Kirisiinna kua kutaivo ni aakiaivaki vaivaara
na kua kutaavai ataa kua tiee ngii giaa ngii minaravee. Na itaama variee

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hama mminnaara ngii yaparairaina kati mmoori varaivaara na niniiyara
mannaka kiaunoo. Na itaama niniiyara mannaka kiau kuaivaa Akaiya
mmataivau variaa gioonna kiaapuuya rikikio hama vaidi voovoono
yopeema atau rinaravai. 11 Mo na aaniira itaa kua kiaunnee? Hama na
ngiiiyara mmuduuya ruauvaaraina itaa kua kiaunnee? Hameetavee. Na
ngiiiyara mmuduuya ruauvaa Anutuuqo vaa taivai.
12 Vaidi vooya ngiariiyara ta aposorooyavee tira vaidiiya sa iya
ngiariiyara mannaka tida kiatee: Ta Pauruusainna mmooriivaa
iikiaaneema iikiaunnavaivee, kiatee. Sa iya itaa kua kiateeraivaara fai na
nini mmooriivaa na makee kati ngiiiyara iikiauneema mmannammanna
itaavai iina nnaasu varinaravai. 13 Ii vaidi iya hama kua kutaa
aposorooya variaavai. Unnakua aposorooya variaavai. Iya ngiari
mmooriiyauvaara unnakua kiaa kiada ngiari vookaraama mmooriiyauvaa
iida varida Yisuunnayaadiri yaadata rummua kiada kiaanoo: Ta Yisuu
Kirisiinna aposoroo tuanaayavee, kiaavai. 14 Iya itaama iikiaivaara hama
na nnikiaraakiaunoo. Mo Sataango ariinoo aikiooma aangeraa mmeekia
teeraivaa hababainno mmooriivaa iivai. 15 Ivaara fai inna mmoori
vareera vaidiiya safuuma varira vaidiiya roosiima mmooriiyauvaa
iida kiaara: Ta safuuma mmoori vareera vaidiyavee, kiaaraivo inna
hama nnikiaraakiateera kuavai. Iya taikeera suaivaki ngiari iikiaa
mmooriiyauvaa irisai maisaiyauvaa fai safuuma ngiari varaaravai.

Pauruuso aposoroo vaidivoonora tuoo kaayau mmuaararoovaa vareeravai

16 Na tauraa kiau kua voovai na kava tinaravee. Sa gioonna kiaapu
voovoono niiyara yaata utuoo kiaivee: Ivo yaata duuna vaidivaivee,
kiaivee. Fai ngia itaa kua tida seeda mmooka hanigia ni miatee. Niiyara
yoketaakiatee. Fai ngia niiyara yoketaikiai na kiisama niniiyara mannaka
tinaraivo vainaravai. 17 Na itaa kua kiau kuaivaa hama Udaanga
Yisuuvaano ni giaa ni mikiai kiaunoo. Yaata duunaano kua tirayaama
na neneenoo kua kiaunoo. 18 Kaayau vaidiiya ngiari mmoori mmatayaa
diaa iiraiyauvaara ngiari mannaka kiaaneema na niniiyara mannaka
kiaunoo. 19 Ngia ngiingiiiyara ta tinni yoketaayavee kiaa kiada koonnai
kuaivaa ngii giaa ngii miaiya kuaiyauvaara ngii yoketaikiai iya tasipama
variaavai. 20 Vooya ti mmoori varaateera ngii vitaaree kiaa kiada ngii
mminnaiyauvunudiri mmuara aataruuvaa iima rada ngii unnakua
unnakua kiaa rada ngia iikiainaaree kiaa ngii iida teeda ngiiiyara nniki
rakaida ngii yaata rudauda varikiai teeda rikiadaata inna aikioovaivee
kiaa kiada variaavai. 21 Ngia itaama iikiaivaara kua voovai na niniiyara
mmataama kiee kiaunoo: Ni mmama maisainoo. Ta ngii tasipama
variaanna suaivaki ta muaraagama varidara tida hama yopeema itaama
ngiiiyara iiravaivee, kiaunoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iya hama aatuuraida vo aataru voovaara ngiariiyara mannaka tikiai
mo neetama ivaara aikiooma niniiyara mannaka tinaravai. Na itaa kua
kiauvo yaata duunaira vaidiaano tirayaama na kiaunoo. 22 Iya ngiariiyara
ta Eporai kuaivaa kiaunnayavee kiaannee? Mo neeta Eporai kuaivaa
kiau vaidivai. Iya ngiariiyara ta Isarairaa vaidiyavee kiaannee? Mo
neeta Isarairaa vaidivai. Iya ngiariiyara ta Aaparahaamaa oyaivakidiri
diitaunnayavee kiaannee? Mo neeta Aaparahaamaa oyaivakinnaa
vaidivai. 23 Iya Yisuu Kirisiinna mmoori varaa vaidiyannee? Mo na
yaata duuna vaidiivaa roosiima ataa kua tinaravee. Na Yisuu Kirisiinna
mmooriivaa varauvoono iya yaatarauvai. Na yaagueeqama kiee
mmooriivaa varaivo na iya mmoori varaivaa yaatareeravai. Vaidiiya
na Yisuunna mmoori varaivaara kiaa kiada oovi nnauvaki airineetu
ni yapa kiooduu na varaivoono iya varuuyauvaa yaatareeravai.
Vooyaano kaayauneetu ni ripuuduu vooyaano kaayauneetu ni
ruputuduu na putueenana rikieennaata variravai. Na itaama variaivo
iya itaama varuuvaa yaatareeravai. 24 Yaaku saineetu Yutayaa vaidiiya
yeenaivaadiri ni ripiikiaivo vo vaidivai yuku yaaku taika kioo vo
vaidivai yaakuuvaitana yuku saivai saivakidiri taarama taaramaneetu
(39) vairavai. 25 Roomaa vaidiiya taaravoomaneetu buaagaivaadiri
ni ripiiravai. Mmuaaneetu vaidiiya sikauyauvaadiri habati kiada
ni riravai. Taaravoomaneetu siipaiyauvaki na variaaduu nnooriivo
siipaiyauvaa rummua ruvuarata kiooduu nnoori varaivau variravai. Vo
suai ikiannaivaata heenaivaata vara kuainnama kiee na nnoori varaivau
siipa sagaivau variaaduu sabisaabi ni varoo nuairavai. 26 Makemakee
na ngieera vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaina variaa suaiyauvaki
nnooriiyauvo hainno ni ruputu fannifaannuuduu mmuara furai vaidiiya
ni ruputida ni mminnaiyauvaa mmuara varaaree kiaa uuduu ni seena
Yutayaiya ni ruputuaara uuduu ngiari voopinnaiyaatama mmuaikaraama
ni ruputuaara iiravai. Na nnau yoosinna pinaa aakiaiyauvaki nookiaaduu
vaidiiya ni mmaara kuaivaa tida ni ruputuaara uuduu na mmanna
mmata hama vaidiaatauyauvunu nookiaaduu maisa aataruuvo niisi
nnuduu ni putuatauduu na maisama nuaina variravai. Na siipaivaki
karee nnoori pinaivau viee variaaduu nnooriivo ni ruputuataama uuduu
gioonna kiaapuuya unnakua unnakua tida tunoo: Ti seenavaivee,
kiaa kiada ni ruputuaara iiravai. 27 Na pinaa mmooriivaa nniki vata
vatama kiee yaagueeqama kiee varee airineetu na mmoori varee
variee heenaiyauvaki hama na vuru vairavai. Vo suai vo suai ni yeenna
rauduu ni nnoori rauduu airineetu hama ni yeennaatauduu hama ni
nnaunnaatauduu hama ni uyira rairaatauduu na kati variravai. 28 Itaama
vauduaata vo yoosinna vo yoosinna vaa ausa hanigiada Anutuuqaara
nuunakiaiyara na haitatuunaraivaara mmuakiaa suai na iyara yaata
utuauko ni mmuaararainoo. 29 Fai gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aataruuvaara inna mmuaararano pinaama muaraagama varinai neeta
innara boo tiee inna mmuaararaivaa varaanaravai. Fai gioonna kiaapu
voovoono haruruoo mminnamminnaa maisaivaa varano ni ausaivo
pinaama mmuaararaanaravai.
30 Fai na niniiyara mannaka tinaree tiee na Anutuuqaa mmooriivaa
varaukai ni nnammutuaiya ni nnutuuvaa varadu yapa kiada niiyara
muaraagavaivee kiaivaara na niniiyara mannaka tinaravai. 31 Udaanga
Yisuunna Koonna Anutuuqaara ta tupatupaa kiaunnanoo: Ivo
yoketaavaivee, kiaunnaivoono arinaima too rikiaivai. Na itaa kua kiauvo
hama na unnakua kiaunoo. 32 Na Damasakuusa variaa suaivaki kieeta
vaidiivaa Ariteenna nnoonna vaidiivoono ari rapira ngiaammuauya
titooduu sikau vagiaamunna keegiaiyauvaki ni mmaara suriravai.
33 Surida varuduu ni seenaiya vagiaamunna tabaangaidaadiri sookuya
utua pinaa voovaki ni rummua kiada tapuka yeenaivaa haru kiada utida
mmaanai reemma kiooduu mmataivau tuma ruee na nene taivau viravai.

Pauruusoono ari avu tinniivo hanigiooduu toovaara tiravai

12 1 Na yaata utuee rikiauko niniiyara na mannaka tiraivo hama
yoketaikio hama kaanaivo vaivai. Itaama vaikiainnaata na
vootama kava niniiyara mannaka kiaunoo. Ni variraivaara ngia arinaima
teeda rikiaateeraivaara na niniiyara mannaka kiaunoo. Aa kua aavaa
na ngii giaa ngii minaravee. Na ni avu tinniivo hanigiooduu na tee
rikiaa kuaivaatama Udaanga Yisuu Kirisiiva ivakidiri ni giaa ni muduu
na tee rikiaa kuaivaatama ngii giaa ngii minai rikiaatee. 2 Vaa na ausa
hanigia kiee Yisuu Kirisiinna vaidivai variaaduu rikioo Anutuuqo ni
vitoo ngiau aapu aruoo tuanaivaki ni yapa kieeravai. Ii suai ivakidiri na
yaaruauko nuanu yaakuuvaitana yukukidiri taarama taarama nuanuudo
vaa taika kiaivai. Iqii suai ivaki na kooyaa ni mmammaivaata ngiau
aapuuvaki viravainnee? Vara ni avu tinniivo hanigiooduu na taivaa
roosiima ngiau aapuuvaki viravainnee? Hama na tauvai. Anutuuqoono
nnaasu taivai. 3 Na kava ngii giaa ngii minai rikiaatee. Vaa na tauvai.
Anutuuqoono ni vitoo ngiau aapu yoosinnaivaa nnutuuvo Paratiisa ivaki
ni yapa kieeravai. Na kava tinai rikiaatee. Na kutaa ngiau aapuuvaki
viravainnee? Vara ni avu tinniivo hanigiooduu na taivaa roosiima ngiau
aapuuvaki viravainnee? Hama na tauvaivee. Anutuuqoono nnaasu
taivaivee. 4 Na ngiau aapuuvaki viee ari vookarau kuaivaa hama yopeema
kooyaa tinara kuaivaa na rikieeravai. Hama yopeema vaidiivo rikioo
kiataira kuavai na rikieeravai. 5 Na itaama ngiau aapu viee taivaara fai
na aikiooma niniiyara mannaka tinaravai. Fai hama na nene iikiauvaara
niniiyara mannaka tinaravai. Hama aaniivaara na niniiyara mannaka
tinaravai. Na Anutuuqaa mmooriivaa varaukai ni nnammutuaiya ni
nnutuuvaa varadu kiaivaara nnaasu fai na niniiyara mannaka tinaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Kutaa na niniiyara mannaka tinaree tiee na kua kutaivaa ngii giaa
ngii minaraivaara hama na yaata duuna vaidivai variauvai. Gioonna
kiaapuuya safuuma na iikiauvaa teeda na kua kiauvaa rikiada na
iikiauvaugiataama na kua kiauvaugiataama safuuma niiyara yaata
utuateeraivaara na hama niniiyara mannaka tinaravai.
7 Na ari vookara ari vookaraiyauvaa tauvaara na niniiyara
nnoonnavaivee kiataavai. Anutuuqoono sa na itaa kua kiaiveeraivaara
mmamma nniitareera maisauvo niiyaa vauvaara ee-oo tiravai. Ii
nniitareera maisa ivaa Sataango ni mmammaivau yapa kiooduu
vaududuu na hama niniiyara mannaka tinaraivaara Anutuuqaa
avaivaura niisi vairavai. Vauvo mmannammanna homo niisi vainoo.
8 Na taaravoomaneetu Udaanga Yisuu Kirisiinnaata kua tiee yaaku
varee mmuaararoovaa niiyaadiri rugaiveeraivaara na yaaku vareeravai.
9 Yaaku varaaduu ivo sai ni tunoo: Na i tasipama variee aiyara kati
yoketaama yaata utuee varinai a aikiooma varinaravai. A muaraagama
varianna suaivaki na yaagueeqama i tasipama varino ni yaagueeqaivaa
kaanaivo kooyaa vainaraivaara na itaa kua kiaunoo. Ivo itaa kua
tuuvaara mmuaararaivo niisi vaikiai na muaraagama variauvaara na
niniiyara mannaka tiee sirigakiaunoo. Yisuu Kirisiinna yaagueeqaivo
niiyaa rummua apu kioo vainno ni tuqinnanai na ivaa rikiaanaraivaara
na niniiyara mannaka tiee sirigakiaunoo. 10 Na Yisuu Kirisiinna mmoori
vareera vaidivoonora tiee na ni mmammaivo muaraagaikiainnaata
variaukai iya maisa kua ni kiaani na variauko ni mmuaararaikiai iya ni
ruputida itaida variaavo ari vookara ari vookarai mmuaararaiyauvo niisi
vaikiainnaata na inna aikioovaivee kiaa kiee yoketaama variauvai. Na
ni mmammaivo muaraagaikiainnaata variau suaivaki na yaagueeqama
variauvaara na itaa kua kiaunoo.

Koridii variaiyara Pauruuso pinaama yaata utuoo tiravai

11 Ngieenoo niiyara mannaka kiataavai vaikiainnaata na neneenoo
niniiyara mannaka kiauvo inna yaata duunaano tirayaama na kiauvai.
Ngieenoo hama niiyara mannaka kiaivaara na itaa kua kiauvai. Na kutaa
kumina vaidivai variaukai rikiada ngia vo vaidi vooyara ngii yoketaikiai
ti aposorooyavee kiaiya na yaata utuaukai hama iya ni yaataraavai.
12 Aposoroo tuanaiya iira mmooriiyauvaa na ngii nuuna aakiaiyauvaki
yaaagueeqama kiee iikiaaduduu rikiada ngia tooduu kooyaa vairavai. Na
Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarau yoketauyauvaa iikiaaduu
ngii avuuyauvunu diitooduu ngia tooduu kooyaa vairavai. 13 Ngia aaniira
ngiari voopinna voopinnaaya Anutuuqaara nuunama variraiyauvaara
yaata utida kiaanoo: Ti yaataraavaivee, kiaannee? Mo na iya tasipama
mmoori varaa suaivaki iya sikauyauvaa ni muduu na vareeravai. Na ngii
tasipama mmoori varaa suaivaki hama na ngii sikauyauvaa varaivaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngia itaa kua kiaannee? Boo, na hama ngii yaparakiaivaara na koonnama
iiravainnee? Sa ivaara yaata utiraida ngii ausaiyauvaa ni miatee.
14 Na taaraneetu ngiiisi viee aanna na taaravoomaneetuuvau ngiiisi
kuanara teerataaraina variaunoo. Fai na ngiiisi viee mminnaara
ngii yaparaino ngii mmuaarareevoora hama na ngii yaparainaravai.
Hama na ngii sikauyauvaa varaanaraivaara mmoori varauvai. Ngia
yoketaama variateeraivaara na mmoori varauvai. Mo kutaa kuavai.
Hama nnaakaraiya mmoori varada sikau mminnaiyauvaa varada ngiari
kaano kooya mmiaavai. Ngiari kaano kooyaano mmoori varada sikau
yeenna mminnamminnaiyauvaa ngiari nnaakaraiya mmiaavai. 15 Ngia
ausa hanigiada yoketaama variateeraivaara na niisi vai mminnaa
mmuakiaayauvai kati ngiiiyara ni yoketaivaara kagaari kiee ni
variraivaatama ngiiiyara yapaanaraivo inna ni yoketainoo. Fai na itaama
iina ngiiiyara pinaama mmuduuya rinai ngia irisai kiisama niiyara
mmuduuya ruaarannee?
16 Inna aikioo itaama vaikiai vaa ngia rikiaavai. Na ngiiisi kuaa
suaivaki hama na mminnaiyauvaara ngii yaparakiaivaara hama ngii
mmuaarareeravai. Mo vooyaano kiaanoo: Ivo ti unnakua kiaa kioo ti
iinno taanaree kiaa kioo ta sikauyauvaa yapaateera tiravaivee, kiaavai.
17 Ai mo dataama na itaama iiravainnee? Na vaidi vooya ngiiisi titaaduu
vuuyaano ngii unnakua kiaa kiada itaama iiravainnee? 18 Mo na yamaa
kua yamaa kua Titiinna kiaaduu ngiiisi viravai. Na inna seena vaidi
ausa hanigioo voovaatama inna tasipama titaaduu viravai. Mo Titiiva
ngiiisidiri ngii unnakua kiaa kioo mminnaiyauvaa vareeravainnee?
Hameetavee. Neeta ivootama mmuaa ausa mmuaa vuatinnivai varada
mmuaavaugiataama mmoori vareeravai.
19 Ti seena ta ngiiiyara mmuduuya ruaunnaiyaso, ta yanaivau fafaara
raanna kuaivaara ngia yaata utida tunoo: Ti avuuyauvunu ngiariiyaroo
tida itaa kua kiaavaivee, kiaa ngia yaata utuaannee? Ai hameetavee.
Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ivo tiine tiineema nnaasu ta kuaivaa
tida Anutuuqaa avuuvau mmuakiaa mmoorivai ta iikiaunnaiyauvaa
ta ngiiiyaroo tida iikiaunnavai. Ngia yoketaama varia rada vidada
nnaagiai ngia yaagueeqama variaaraivaara ta iikiaunnavai. 20 Ngia
yoketaama variaaraivaara ni taatainai na ngiiisi viee ngii teenai ngia
koonnama ari vookaraama varivoora na pinaama yaata utuauko ni
pirisainoo. Na ngiiisi viee ngii tasipama yoketaama varinaraivaara na
ni ngii taatainai na ngiiisi viee ngii tee ngii tino ngii maisaivoora na
pinaama yaata utuauko ni pirisainoo. Na ngiiisi viee ngii teenai rikiada
ngia ngiingiiita ngiingiiita buaaru tida varida ngiingii yaatara ngiingii
yaatara kiaivaara ngii nnannateenai varida ngiingiiiyara ngiingiiiyara
nnaasu yaata utuaaravai. Yaata utida varida ngiingii seenaiyayaadiri
koonnama yaata utida unnakua tida varida iyara murumuru tida varida

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiingiiiyara mannaka tida koonnakaannama varivoora na pinaama
yaata utuauko ni pirisainoo. 21 Fai na kava ngiiisi vino Udaanga
Anutuuqo ni tinai ngii avuuyauvunu ni mmamma maisaivoora na
pinaama yaata utuauko ni pirisainoo. Ngiiikidiri vooyaano nnaaru
mminnamminnaa maisaiyauvaa varaiya homo maisama yaata utida
sabi nuaida ngiari mmammaiyauvaara nnaasu yaata utida makemakee
sabi nuaira aataruuvaa iida varida ngiari yaata utiraiyauvunugiataama
nnaasu varida hama ii aataru iyauvaara yaata utida mmooka hanigia
mmida variaiyara na yaata utuaunoo. Na ngiiisi viee iya teeno ni ausaivo
kaayauma ni mmuaararreevoora na pinaama yaata utuauko ni pirisainoo.

Pauruuso nnaagiai kua tioo yaagueeqama variateera tiravai

13 1 Na taaraneetu ngiiisi viee aanna na taaravoomaneetuuvau
ngiiisi kuanara iikiaunoo. Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno
tinoo: A kua pinaana vaidiivaa yapaanaree tiee taaramannee taaravooma
vaidiido vaa ivo tomeda iivaa taidaatama vitee kiee inna yaparakianee.
Kua fafaaraivo itaa kua tiivai. 2 Ngia nnaaru mminnamminnaa
maisaiyauvaa varooyaatama ngia mmuakiaa voonaatama na taaraneetu
ngiiisi kuaa suaivaki ngii giaa ngii miaa kuaivaa aanna na ngieeradiri
variee kava ngii giaa ngii miee ataa kua tinai rikiaatee. Fai na kava
ngiiisi viee ngii mminnamminnaa maisaiyauvaara ngii tinai rikiada
ngiiikidiri tomeda iikiaiya fai kutaa irisai maisaiyauvaa varaaravaivee.
3 Fai na itaama iino rikioo Yisuu Kirisiiva ni giaa ni mikiai na kua kiauvo
kooyaa vainaravai. Yisuu Kirisiiva ngii mminnamminnaa maisaiyauvaara
safuuma irisaiyauvaa ngii minaree tuoo hama muaraagama iinno ngii
mivai. Ngii nuuna aakiaiyauvaki yaagueeqama iinno varivai. 4 Kutaa
nnaaru ivo vaidivai varioo muaraagama uuduu rikiada iya yatari
sagaivau inna haara kieeravai. Aanna makee Anutuuqaa yaagueeqaivaura
hara kioo varinoo. Teeta ivo tiiki vari vaidiyara tida mmuaikaraama
muaraagama variaunnanoo. Aanna ta inna tasipama Anutuuqaa
yaagueeqaivaura hara kiada varida ngiiiyara mmooriivaa iikiaaravai.
5 Ngia ngiingii aakiaiyauvaki tuqinnama taatee. Ngia Anutuuqaara
kutaavaivee kiaa aataruuvauda ngia hara kiada variaannee? Tuqinnama
ngiingiiiyara yaata utida rikiaatee. Mo vaa ngia rikiaavai. Yisuu
Kirisiiva ngii aakiaiyauvaki varinoo. Mo vara ngia ngii aakiaiyauvaki
taavo hama variinnee? Vara ngia kati unnakua kiaa kiada kutaavaivee
kiaannee? 6 Fai ngia ngiingii aakiaiyauvaki itaama teekio too Yisuu
Kirisiiva kutaa varinai ta inna mmooriivaa kutaa varaunnaivaa
kaanaivo kooyaa vainai ngia ivaa taaraivaara ta yaata utuaunnanoo.
7 Sa ngia koonnama variateeraivaara ta Anutuuqaata kua tida yaaku
varaunnanoo. Ti mmooriivaa kaanaivo kooyaa vainaraivaara hama
ta itaama yaaku varaunnanoo. Ngiiikidiri vooyaano kiaanoo: Iya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmooriivo fanniinaravee, kiaaniaata ngia safuuma variateeraivaara ta
Anutuuqaata kua tida yaaku varaunnanoo. 8 Hama yopeema ta vo aataru
vo aataruuvaadiri iida kua kutaa aataruuvaa uuda rammuaaravai. Ta kua
kutaa aataruuvaa nnaasu iida variaaravai. 9 Ta muaraagama variaunnani
ngia yaagueeqama variaivaara ti yoketainoo. Ngia Anutuuqaa
aataruuvaa iidada arinaima teeda koovayama kiada variateeraivaara
ta yaaku varaunnanoo. 10 Ivaara na ngieeradiri variee aa kua aayauvaa
fafaarakiaunoo. Ngia koonnama variaivaara na ngiiisi viee Udaanga
Yisuu Kirisiiva ni tikiai na inna yaagueeqaivaura ngii tino ngii ausa
mmuaarareevoora na ngieeradiri variee aa kua aayauvaa fafaarakiaunoo.
Yisuu Kirisiiva ni tikiai na inna yaagueeqaivaura kiau kuaivaa na
kiauvai. Na hama ngia Anutuuqaa aataruuvaa pikiaateera kuavai kiauvai.
Ngia inna aataruuvaa iidada koovayaida variateera kuavai na kiauvai.
11 Ni seenayaso, ni kua nnaagiaivaa na tinai rikiaatee. Yoketaama
variatee. Ngia Anutuuqaa aataruuvaa iidada arinaima koovayaida
variaaraivaara yaagueeqama mmoori varaatee. Na ngii giaa ngii miau
kuaiyauvaa arinaima rikiaatee. Ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuaa ausa
mmuaa tinnivai varada ausa nuufa tasipama variatee. Fai ngia itaama
iikio Anutuuqo mmuduuya rira ausa nuufa nakaaraivoono ngii tasipama
varinaravai.
12 Ngia ngiingii seenaiya yaaku rumisida iyara yoketaakiatee.
13 Anutuuqaa gioonna kiaapu aavakinnaa mmuakiaaya ngiiiyara yaata
utida boo kiaavai.
14 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama
yaata utiraivootama Anutuuqaa mmuduuya riraivootama Mmannasa
Yoketaivo ngii aakiaiyauvaki varikiai vaa ngia ivaara arinaima
rikiaivootama mmuakiaaya ngii tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Garatiaa

Pauruusoono aa yanaa aavaa Garatiaa varuuyani reeravai

Vaidiiya Yisuunna mmayaaya yoketaivaa kiaa kookieeda ngiari voopinnaiya kiaa mmida iya maavee tikiai nnida kuaivaa arinaima rikiada yoketaama variateeraivaara kiaa kookieeravai. Ii gioonna kiaapu iya inna hama Yutayaayavee. Iya ngiari voopinnaayavee. Iya ataama yaata utida tunoo: Mo fai vaidiivo Musiiva mmaanna tuu aataruuvaa iinnonno ivaudiri tupatupaa yoketaama variraivaa varaanaravaivee, tuuvaara Pauruuso tunoo: Inna hama kutaa kuavai ngia yaata utuaanoo. Vaidi voovoono kati yoketaama variraivaa varaanaraivaara Yisuunnara kutaavaivee tiivaara fai ivo tupatupaa variraivaa varaanaravaivee. Ii aataru ivaa iikiaiya fai safuuma Anutuuqaa tasipama yoketaama variaaravaivee.

Pauruuso itaa kua tuuvaara Garatiaa varuu ausa hanigioo vooyaano ooqoo tida tunoo: Aikiooma Musiiva mmaanna tuuvaudiriaatama iida Anutuuqaa tasipama safuuma variravaivee, tiravai. Iya itaa kua unnakua tuuvaara vooyaano kumimakama yaata utida koonnama variravai. Iya kua kutaivaa rikiada yoketaama variateeraivaara Pauruuso aa yanaa aavaa Garatiaa ausa hanigiooyani fafaara reeravai.

---

1 1 Na Pauruusoono aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo. Na kua varee nuaira aposoroo vaidivai variaunoo. Hama vaidi vooyaano kuaivaa ni giaa ni muduu na varee nuairavai. Yisuu Kirisiivaatama ti Napoova Anutuuqo inna tuduu putuuvakidiri diitoovootama kuaivaa ni giaa ni muduu na mmooriivaa vareeravai. 2 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada ni tasipama variaiyaatama ngiiiyara yaata utida kiaani tee na aa yanaa aavaa ngia vaa ausa hanigia kiada Garatiaa mmataivau variaiya ngiiini fafaarakiaunoo.

3 Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

4 Ti Napoova Anutuuqo yaata utuuvaugiataama Yisuu Kirisiiva ti mminnamminnaa maisaiyauvaara ee-oo tioo putiravai. Aa suai aavaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gioonna kiaapuuya maisama variaivakidiri Yisuuva ti vitoo yoketaivau
yapaanaraivaara putiravai. 5 Anutuuqaa nnutuuvo tupatupaa ngiau aapu
vakiaivee. Kua kutaa.

Yisuunna mmayaaya yoketaa mmuaa tuanaavai vainoo

6 Yisuu Kirisiiva kati ngiiiyara yoketaama yaata utiivaara Anutuuqo
ngii maavee tiravai. Ngia makee tikiai ari vo mmayaaya yoketaa voovai
rikiaaraivaara Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa pikiada kuaavai.
Na ivaara pinaama nnikiaraakiaunoo. 7 Hama ari vo mmayaaya yoketaa
voovai vainoo. Gioonna kiaapu vooyaano Yisuu Kirisiinna mmayaaya
yoketaivo hakuatarama ari voovaugiataama vakiaiveeraivaara ari
vookarai kua yoketaivaa ngii giaa ngii mmiaavo ngii ausaiyauvo
mmuaararaivai. 8 Ta tauraa ngii giaa ngii miaanna mmayaaya yoketaivaa
fai tiikidiri voovoononnee vara ngiau aapuuvakidiri tii aangeraa
voovoono hama ivaa roosiima ngii giaa ngii mirainno ari vookarai kuavai
ngii giaa ngii mino too Anutuuqo tino rikioo ikia aakiaivaki kuanaravai.
9 Vaa ta ivaara tauraa ngii giaa ngii miravai. Aanna na kava ngii giaa ngii
miaunoo. Ngia tauraa rikiada varaa mmayaaya yoketaivaa fai gioonna
kiaapu voovoono hama ivaa roosiima ngii giaa ngii mirainno ari vookarai
kuaivaa ngii giaa ngii mino too fai Anutuuqo tino rikioo ikia aakiaivaki
kuanaravai.
10 Mo na itaa kua kiauvaara yaata utuatee. Vaidiiya niiyara yoketaavee
kiaaraivaara na itaa kua kiaunnee? Vara Anutuuqoono niiyara kua
yoketaivaa tinaraivaara na itaa kua kiaunnee? Mo Anutuuqo niiyara
kua yoketaivaa tinaraivaara na itaa kua kiaunoo. Vaidiiya niiyara
mannaka kiateeraivaara na itaa kua kiaunnee? Vaidiiya niiyara mannaka
kiateeraivaara na mmoori varautiri. Na hama Yisuu Kirisiinna mmoori
vareera vaidivai variautirivee.

Pauruusaa Anutuuqo aposoroo vaidivai mmataama kieeravai

11 Ni seenayaso, nnikiai na aqaa kua aavaa ngii giaa ngii minaravee.
Kua mmayaaya yoketaivaa na ngii giaa ngii miaivo hama vaidiiyaano tira
kuavai. 12 Hama vaidi voovoono ivaa ni giaa ni muduu na rikieeravai.
Hama vaidi voovoono ivaa ni giaa ni minaraivaara ni vita vitairavai.
Hameetavee. Yisuu Kirisiiva ariinoo kooyaa ni giaa ni mioo ni vitairavai.
13 Vaa ngia rikiaavai. Gioonna kiaapu Yutayaiya ngiari Anutuuqaara
uu aataruuvaa neeta iiravai. Na iina variee gioonna kiaapu Anutuuqaara
vaa ausa hanigiooyara hama na boo tiraina na iya ruputu raubiriinai
iya Anutuuqaara uu aataruuvo taikaiveeraivaara na maisa mmooriivaa
iya iiravai. 14 Ti taato nnaakukiaiya tupatupaa uu aataruuvaa na
yaagueeqama kiee iikiaivaara ni mmuaa vayanaiya na yaatara kiee
Yutayaiya ngiari Anutuuqaara uu aataruuvaa yaagueeqama iiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

15 Ni noonna ausaivakidiri hama na kooyaa variaa suaivaki Anutuuqo
ni mmataama kieeravai. Ivo kati niiyara yoketaama yaata utuoo na inna
mmooriivaa iinaraivaara ni maavee tiravai. 16 Na ngiari voopinnaiya
Yisuunna mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiaiveeraivaara Anutuuqo
ari Mmaapuuvaa kooyaa ni vitairavai. Iva kooyaa ni vitau suaivaki
hama na vaidiiyasi viee iyaata kua tiee vo kuavaara iya yaparairavai.
17 Hama na Yerusareema viee ni tauraa varuu aposorooyaata kua tiee
vo kuavaara iya yaparairavai. Hameetavee. Na safuuma viee mmanna
mmataivaa nnutuuvo Arapiaa ivaki hara kiee kiisa suai variee kava
vara ranee Damasakuusa nniravai. 18 Na ivaki hara kiee variaaduu
nuanu taaravooma taika kiooduu na Yerusareema viee Petorooso ivaki
varuuvaasidiri kuaivaa rikiaanara ivaki variaaduu yaakuuvaitana
yuku sai suaivai taikeeravai. 19 Hama na sai aposorooya teeravai. Na ti
Udaanga Yisuu Kirisiinna kataivaa Yakoopaa nnaasu teeravai. 20 Aa na
fafaara rau kua aavo kutaa kuavai vainoo. Hama na unnakuavai kiaunoo.
Anutuuqaa avuuvaudiri na kua kutaavai kiaunoo.
21 Nnaagiai na mmataivaitana nnutuuvaitana Suriaa Kirikiaa
mmataivaitanaki viravai. 22 Na itaama varia ree nookiaa suaivaki Yutayaa
gioonna kiaapu vaa ausa hanigiada Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tuuya
kati na nookiaa kuaivaa rikiada hama ni teeravai. 23 Gioonna kiaapu
vooyaano iya tunoo: Yisuunnara kutaavaivee tira aataruuvo eeyaara
taikaiveera ii vaidi ivo tauraa ti ruputuoo maisa mmooriivaa tiiyara
iiravai. Mo aanna makee ta taunnano ii vaidi ivoonoonno Yisuunna
kua mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiaa roo nuainoo, tuduu ivaa nnaasu
rikiada 24 niiyara Anutuuqaata kua yoketaivaa tiravai.

Pauruuso ngiari vo aposorooyaata kua tiravai

2 1 Nnaagiai nuanu yaakuuvaitana yukukidiri taarama taarama taika
kiooduu na kava Yerusareema kuaaduu Panapaaso ni tasipama
viravai. Ta vida vaidi Titiinnaata vitada viravai. 2 Anutuuqoono ni tuduu
na viravai. Na viee viee oro ivaki hara kiee variee ivaki varuu kieetaiya
vitee iya tasipama oro vo kammu voovau variee Yisuunna mmayaaya
yoketaivaa na ngiari voopinnaiya kiaa mmiaa ree nookiaa kuaivaa
kooyaa iya kiaa mmiravai. Ni mmoori tauraa na iikiaiyauvoota nnaagiai
iinaraiyauvootama kuminayaa vaivoora na kooyaa iya kiaa mmiravai.
3 Titiiva ni tasipama varuu vaidiivo Ereengaa vaidivai varuduaata hama
vaidi vooyaano inna mmammaivaa hatokaateeraivaara ti tarikua tiravai.
4 Vaidi vooyaano unnakua kiaa tunoo: Ta ngii seenayavee, kiaa kiada
ti tasipama varuuya inna mmammaivaa hatokaaree kiaa iidada hama
hatokeeravai. Ii vaidi iyaano ta Yisuu Kirisiinna aataruuvau varida
iikiaannaivaa taaree kiaa unnakua unnakua kiaa rada ta iikiaanna
aataruuvaa teeda ngiari kieetaiya kiaa mmiaaraivaara teeravai. Hama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmaanna tuu aataruuvo mmannammanna ti ravaatau utuduu ta
Yisuunna aataruuvau kati tete yaata utuaannaivau viravai. Iya mmaanna
tuu aataruuvaadiri ti ravaatau utuaaraivaara iya itaama iiravai. 5 Yisuu
Kirisiinna mmayaayaivo yaagueeqama kutaavai vainai rikiada ngia
yoketaama variateeraivaara ta hama iya kuaivaa rikiada muaraagaida
iiravai.
6 Mo ngiari kieeta vaidiiya mmataama kiooya dataama variaannee?
Iya aruooma variaannee? Vara adida variaannee? Hama na ivaara
yaata utuaunoo. Anutuuqo iyaata niitama taikiai ta mmuaakaraama
variaunnanoo. Ii vaidi kieeta iya hama karaasa kua voovai ni giaa ni
miravai. 7 Hameetavee. Vaa iya taavai. Yutayaa gioonna kiaapuuya
Yisuunna mmayaaya yoketaivaa kiaa mmianeera aataruuvaa
Anutuuqoono Petoroosaa mmiravai. Inna roosiima na ngiari voopinnaiya
kiaa mmianeera aataruuvaa Anutuuqoono ni miravai. 8 Anutuuqoono
Petorooso aikiooma Yutayaa gioonna kiaapuuyaki aposoroo mmooriivaa
iikiaiveera kiaa kioo ari yaagueeqaivaa inna mmioo inna tasipooduu
iiravai. Ivaa roosiima Anutuuqoono tuduu na ngiari voopinnaiyaki
aposoroo mmooriivaa varaaduu ivo ari yaagueeqaivaa ni mioo ni
tasipooduu na iiravai. 9 Yakoopo Petorooso Yuvuaanainna iya kieeta
nnutuuvaa varoodoono Anutuuqo ii mmoori yoketaa ari vookarau ivaa
ni muuvaa iya arinaima rikieeravai. Rikiada niita Panapaasaatama ti
yaaku rumisiravai. Ivaara iyaata teetama mmuaa ausa mmuaa tinnivai
varada iya Yutayaiyaki mmooriivaa varooduu ta ngiari voopinnaiyaki
mmooriivaa vareeravai. 10 Iya mmuaa mmoorivaara nnaasu ti kiaa ti
mmiravai. Ta mmanna haipuuyara yaata utida tuqinnaateeraivaara ti
kiaa ti mmiravai. Vaa na ivaara yaata utuee na makemakee yaagueeqama
mmoori vareeravai.

Pauruusoono Petoroosaa tiravai

11 Na oto Adiookiaa variaaduu Petorooso nnuduu ivo koonnama
uuvaara na gioonna kiaapuuya avuuyauvunu safuuma ari tinniivau
ivaara inna tiravai. 12 Ngiari voopinnaa vaa ausa hanigiooyasi Petorooso
makemakee iya tasipama yeenna nneeravai. Yapooma nnaagiai
Yakoopoono vaidi vooya titaa kiooduu nnuuya innasi nnuduu rikioo
Petorooso ngiari voopinnaiya pikioo hama kava iya tasipama yeenna
nneeravai. Vaidi vooyaano ngiari voopinnaiya ngiari mmammaiyauvaa
hatokaateera tuuvaara ivo aatuunno hama iya tasipama yeenna
nneeravai. 13 Petorooso itaama aatuunno hanigioo varuneema ari seena
Yutayaa vaidiiyaata Panapaasootama iva varuneema itaama variravai.
14 Yisuunna mmayaaya yoketaivo kua kutaavai vauvaa iya hama ivaa
safuuma uuvaara na tee iya avuuyauvunu na Petoroosaa kiaanoo:
A Yutayaa vaidi tuanaakua varieennaatainna ngiari voopinnaiya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

roosiima hara kiee variannanoo. Hama Yutayaiya roosiima a hara kiee
variannanoo. Itaama vaikiai mo dataama kiee a ngiari voopinnaiya
kiannanoo: Yutayaiya roosiima hara kiada variatee, kiannannee? tiravai.

Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama Yisuunnara kutaavaivee kiaavai

15 Ta Yutayaiya ti kaano kooya Yutayaa gioonna kiaapuyaano ti
mmateeravai. Ta hama ngiari voopinnaiya mminnamminnaa maisa
vareeraiyakidiri diitaunnayavee. 16 Itaama vaikiai vaa ta rikiaunnavai.
Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa avuuvau safuuma varinaree tioo
ivoono Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kioo safuuma varinaravai.
Ivo hama mmaanna tuu aataruuyauvaa iivaara safuuma Anutuuqaa
avuuvau varinaravai. Ta Yutayaiya teetama Anutuuqaa avuuvau safuuma
variaaraivaara Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tiravai. Hama ta mmaanna
tuu aataruuvaa iikiaannaivaara Anutuuqaa avuuvau ta safuuma
variaunnavai. Hama yopeema gioonna kiaapu voovoono mmaanna tuu
aataruuvaa iinno Anutuuqaa avuuvau safuuma varinaravai. 17 Itaama
vaikiai ta Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada Anutuuqaa avuuvau
safuuma ta variataama kiadaata ta ngiari voopinnaiya roosiima
mminnamminnaa maisaiyauvaa varada mmaanna tuu aataruuvaa
hatokaunnaivo kooyaa vaivaudiri ta kiaara: Yisuu Kirisiivaano ti tikiai ta
mminnamminnaa maisaiyauvaa varaunnavaivee, kiaarannee? Ai hama
fai ta itaa kua kiaaravaivee. 18 Mmaanna tuu kuaivaa vaa na pikiaivaa
fai na keenaa iinaree kiaa iina teeno hama yopeenai teeda fai ngia na
mminnamminnaa maisaivaa varaanaraivaa kooyaa taaravai. 19 Hama
na aikiooma mmaanna tuu kuaivaa iirama kiee na vaidi putiraiya
roosiima putuauvai variaunoo. Na Anutuuqaara nnaasu yaata utu kiee
vaina variraivaa varee variaunoo. Na itaama varinaraivaara na vaidi
putiraiya roosiima putuauvai variaunoo. 20 Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau
putuneema neeta mmuaikaraama maisa aataruuvaara putuauko hama
kava ni utivaivee. Aanna makee na variauvo hama nene variaunoo. Yisuu
Kirisiiva niiki variivaara na variaunoo. Na mmata aavau variau suaivaki
na Anutuuqaa Mmaapuuvaara kutaavaivee kiauvaara na hara kiee
variaunoo. Ivoono niiyara mmuduuya ruoo putiravai. 21 Anutuuqo kati
tiiyara yoketaama yaata utiraivaara hama na kiaunoo: Kuminavaivee,
kiaunoo. Ta mmaanna tuu aataruuvau hara kiada varida kiaunnanoo: Ta
Anutuuqaa avuuvau safuuma variaunnanoo, kiaa kiada variaunnatiri.
Yisuu Kirisiiva putuuvo kuminayaa vaitirivee.

Mmaanna tuu aataruuvaa pikiada Yisuunnara kutaavaivee kiatee

3 1 Ngia Garatiaa variaiya kumimakayavee. Vaidi vooyaano ngii
unnakua kiaani rikiada ngia iya mmemmaana kuaavaivee. Mo ngia
ivaara dataamaida yaata utuaannee? Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

putuuvaara vaa ta kooyaa ngii giaa ngii miaannaduu ngia yatari sagaivaa
arinaima kooyaa teeda rikieeravaara roosiima ngia arinaima rikieeravai.
2 Na vo kuavaaraata ngii yaparainaravee. Mo vara ngia mmaanna tuu
aataruuvaudiri iida Anutuuqaa Mmannasaivaa vareeravainnee? Vara ngia
Yisuunna mmayaaya yoketaivaa rikiada ivaara kutaavaivee kiaa kiada
Anutuuqaa Mmannasaivaa vareeravainnee? Ngia Yisuunna mmayaaya
yoketaivaara kutaavaivee kiaa kiada vareeravaivee. 3 Mo dataama
vaikiaida ngia ivaara kumimakaida variaannee? Ngia tauraa Anutuuqaa
Mmannasaivaa vara kiada ivaara yaata utu kiada vaida iikiaa aataruuvaa
pikiada ngiengie yaata utuaivaugiataama iikiaanoo. 4 Ngia Mmannasa
yoketaivaa vara kiada safu aataruuvau varuuvaara vaa ngia taunnuuda
kiaannee? Ngia itaama varuu aataruuvo hama kumina mminnaavai.
5 Anutuuqoono Mmannasa Yoketaivaa ngii mi kioo ngii nuuna
aakiaiyauvaki mmoori ari vookara ari vookaraiyauvaa iira suaivaki ngia
mmaanna tuu kuaivaa rikiada iikiaivaara ivo itaama iinnee? Vara ngia
Yisuunna mmayaaya yoketaivaa rikiada ivaara kutaavaivee kiaivaara ivo
iinnee? Mo ngia Yisuunna mmayaaya yoketaivaara kutaavaivee kiaivaara
ivo iivaivee.

6 Ngia Aaparahaamaara yaata utuatee. Ivo varuuvaara Anutuuqaa kua
fafaaraivo vainno tinoo: Ivoono Anutuuqaara kutaavaivee tiravai. Ivo
yaagueeqama kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo innara tunoo: Safuuma
varira vaidivaivee, tiravai. Kua fafaaraivo vainno itaa kua tiivai. 7 Itaama
vaivaara arinaima rikiaatee. Aaparahaamo Anutuuqaara kutaavaivee
tuneema gioonna kiaapuuya Yisuunnara kutaavaivee kiaiyara Anutuuqo
tinoo: Aaparahaamaa uru nnaakara tuanaayavee, tiivai. 8 Ngiari
voopinnaa gioonna kiaapuuya Yisuunnara kutaavaivee kiaiyara Anutuuqo
tinara: Inna safuuma varira gioonna kiaapuyavee, tinara kuaivaa vaa
Anutuuqo tauraa kiaa kiooduu vauvaa vaidiiya ivaa fafaarairavai.
Ivaarainno mmayaaya yoketaivaara Anutuuqo mmuaanaa Aaparahaamaa
kiaa mmioo tunoo: A Anutuuqaara kutaavaivee kiannaivaara mmuakiaa
gioonna kiaapu mmatayaa variaiya fai yoketaama variaaravaivee, tiravai.
9 Aaparahaamo Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo innara
yoketairavai. Innanikaraama mmuakiaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaara
kutaavaivee kiaiyara ivo iyara yoketainaravai.

10 Gioonna kiaapuuya mmaanna tuu kuaivaudiri ngiari yoketaama
variaaraivaara iida ngiari irisai maisaiyauvo pinaayauvai vaikiainnaata
iya variaavai. Ivaara kua fafaara voovai vainno tinoo: Mmaanna tuu
kua yanaivaki vai kua mmuakiaayauvai gioonna kiaapu voovoono hama
makemakee iyauvaa rikioo iino Anutuuqo irisai maisaivaa pinaavai inna
mminaraivo vaikioonnaata iivaivee, tiivai. 11 Kua fafaara voovai vainno
tinoo: Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kioo
inna avuuvau safuuma variivoono fai tupatupaa variraivaa varoo hara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kioo varinaravaivee, tiivaara vaa ta rikiaunnavai. Itaama vaikio gioonna
kiaapu voovoono mmaanna tuu aataruuvau variivoono hama Anutuuqaa
avuuvau safuuma varivai. 12 Ivaara kua fafaara voovai vainno tinoo:
Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqo mmaanna tuu kuaivaa iinno fai
ii aataru ivau nnaasu varinaravaivee, tiivai. Gioonna kiaapu voovoono
Anutuuqo mmaanna tuu aataruuvaa iivoono hama Anutuuqaara
kutaavaivee kiaa kioo iivai.
13 Rikiaatee Yisuu Kirisiiva ti mminnamminnaa maisaiyauvaa
irisai maisaivaa pinaavai vareeravai. Gioonna kiaapuuya mmaanna
tuu aataruuvaa uuya irisai maisaiyauvo pinaayauvai vauduaata uu
aataruuvakidiri Yisuu Kirisiiva ari kiauvaadiri ti yookaama kieeravai.
Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Vaidi vooya vaidi
voovai utu raririima rada yatariyaa inna nnuunaivaa mmaana
heerayaama rau rasotaama kiaavo too putiivoono fai Anutuuqaasidiri
irisai maisaivaa pinaavai ari varaanaravaivee. Kua fafaaraivoono
itaa kua tiivai. 14 Aaparahaamo Anutuuqaa kuaivaara kutaavaivee
tuuvaara ivo innara yoketairavai. Ngiari voopinnaiyaatama Yisuunnara
kutaavaivee kiaaraivaara ivo iyaraatama yoketairavai. Ivo iyaraatama
yoketaakiaiveeraivaara Yisuu Kirisiiva ti yookainaraivaara ee-oo tiravai.
Nnaaru Anutuuqo Mmannasa Yoketaivaa ti mminaraivaara kua kiaa
teerama kieeravai. Ta Yisuunnara kutaavaivee kiaa kiada Mmannasaivaa
varaaraivaara Yisuu Kirisiiva ti yookainaraivaara ee-oo tiravai.

Kua kiaa teerama kioo kuaivo mmaanna tuu kuaivaa yaataraivai

15 Ni seenayaso, na mmatayaa diaa aataru voovaudiri mmataama kiee
ngii giaa ngii minaravee. Fai vaidi taaravaitanaano kua tida kuaivaa
oyaivaa kiaa yeena rau kiada ngiari nnutuuvaitanaatama yaagueeqai
kuavai fafaara raa yapa kiaivaa fai hama vaidi voovoono yopeema ivaa
hatokoo vo kuavai ivaa tasipama raanaravai. 16 Aikioovai. Anutuuqo ari
kua kiaa teerama kiooyauvaa Aaparahaamaata inna sidinnaidiivaatama
kiaa mmiravai. Hama ii kua ivo tunoo: Inna sidinnaidiiyaatama kiaa
mmiravaivee, tiravai. Itaa kua tuu kuaivo hama kaayau sidinnaidiiyara
tiravai. Ii kua ivo tunoo: Inna sidinnaidiivaatama kiaa mmiravaivee,
tuuvo mmuaa sidinnaidivaara tiravai. Ii vaidi ivo Yisuu Kirisiivavee. 17 Na
kiau kuaivaa oyaivaa arinaima rikiaatee. Anutuuqo kua kiaa teerama
kioo yeena rau kioo kuaivaa Aaparahaamaa kiaa mmioo tunoo: Kua
kutaa fai na iinaravaivee, tiravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaiyauvo
kaayau nuanu (430) nnaagiai nnuuvoono hama yopeema Anutuuqo kua
kiaa yeena rau kiooduu tauraa vauvaa hatokaivai. Ivo kua kiaa teerama
kioo kua kutaivaa tuuvaa hama yopeema rugaivai. 18 Gioonna kiaapuuya
Anutuuqaa mmaanna tuu kuaiyauvaa iidada Anutuuqaa avuuvau
safuuma variaaree kiaa kiada variaatiri. Anutuuqo kua kiaa teerama kioo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua kutaivaa Aaparahaamaa kiaa mmuuvaa hatokaatirivee. Hama itaama
vainoo. Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kua kutaivaa Aaparahaamaa
kiaa mmuuvaara kua kiaa yeena rau kioovaa kaanaivaa inna mmiravai.
19 Itaama vauduu aaniira Anutuuqaa mmaanna tuu kuaiyauvaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmiravainnee? Mminnamminnaa maisa
vareera aataruuyauvo kooyaa vakiaiveeraivaara Anutuuqo gioonna
kiaapuuya kiaa mmiravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo vainnonno
nnaagiai ivo taikeeravai. Yisuuva Aaparahaamaa sidinnaidiivo tuu
suaivaki taikeeravai. Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaivaa innara
Aaparahaamaa kiaa mmiravai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaiyauvaa
aangeraiyaano vaidi tammaivaki duuvaa Musiinna kiaa mmuduu ivoono
gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. 20 Fai vaidi mmuaavoono vaidi
voovaata kua tinaree kiaa safuuma innaata kua tinaravai. Fai hama vaidi
voovoono tammaivaki dinaravai. Anutuuqo Aaparahaamaata kua tuu
suaivaki ari mmuaavoono innaata kua tiravai.

Mmaanna tuu kuaivo ataama vaivai

21 Mo Anutuuqaa mmaanna tuu kuaiyauvo Anutuuqo kua kiaa
teerama kioo kuaiyauvaa hatokaivainnee? Hama hatokaivaivee.
Anutuuqo mmaanna tuu kua voovai gioonna kiaapuuya mmuuvaudiri
iya tupatupaa variraivaa varaatiri. Iya mmaanna tuu aataruuvaa iida
ivaudiri Anutuuqaa avuuvau safuuma variaatirivee. Hama itaama vainoo.
22 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapu mmuakiaa
mmatayaa variaiya mminnamminnaa maisaiyauvo iya puaisa utivaivee.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. Mminnamminnaa maisaiyauvo iya
puaisa utiivaara gioonna kiaapu Yisuunnara kutaavaivee kiaiya Anutuuqo
kua kiaa teerama kioovaa kati ivaa iya mmiivai.
23 Hama ta Yisuunnara kutaavaivee kiaanna suaivaki Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaiyauvo oovi nnauvaa roosiima ti puaisa utiravai. Ti
utuoonnonno Yisuunnara kutaavaivee tuu aataruuvo kooyaa vau suaivaki
taikeeravai. 24 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivoono ti haitatuududuu
Yisuu Kirisiiva tuu suaivaki taikeeravai. Ta Yisuu Kirisiinnara
kutaavaivee kiaa kiada Anutuuqaa avuuvau safuuma variateeraivaara
ti haitatuududuu Yisuu Kirisiiva tuu suaivaki taikeeravai. 25 Aanna
Yisuunnara kutaavaivee tira suaivo vaa kooyaa nniivaara ti
haitatuuraivoono hama kava ti haitatuunno ti utivai.
26 Ngia mmuakiaaya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaiya ivo ngiiiki
variivaara ngia Anutuuqaa raunna mmaapu tuanaaya variaanoo.
27 Ngia ausa hanigiaavo Yisuuva ngiiiki varikiai ngia nnoori varaiya
ngii mmammayaa uyira rairaiyauvaa yapaaneema vaa ngia Yisuu
Kirisiinna varaavai. 28 Yisuu Kirisiiva ngiiiki variiya ngia mmuaakaraiya
variaanoo. Anutuuqo ngii taikiai hama ngia ari vookaraiya variaanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hama Yutayaiyaata Ereengaiyaatama variaanoo. Mmuaakaraiya
variaanoo. Sikaunnaadiri yookaama kiada viteeraiyaatama kati ngiari
yaata utiraivaugiataama nuairaiyaatama hama itaa kiaaya variaanoo.
Mmuaakaraiya variaanoo. Hama vaidiiya variaani gioonnaiya variaanoo.
Mmuaakaraiya variaanoo. Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ngia
mmuaakaraiya nnaasu variaanoo. 29 Fai ngia Yisuu Kirisiinna gioonna
kiaapuya varida ngia Aaparahaamaa uru nnaakaraya variaaravai. Ngia
Aaparahaamaa uru nnaakaraya varida Anutuuqo kua kiaa teerama kioo
inna kiaa mmuuvaa ngieetama varaaravai.

4 1 Ii kua ivaara na ataa kua kiaunoo. Mmaapuuvo ari koonna
mminnamminnaa mmuakiaayauvai varaanaraivoono kiisavai
varii suaivaki sikaunnaadiri yookaama kioo viteera ngiaammuauvaa
roosiima varivai. Ivo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa nakaaraivo
varikiainnaata iya innara kiaanoo: Mmoori vareera ngiaammuauvaivee,
kiaavai. 2 Ivo kiisavai varii suaivaki vaidi vooyaano innaatama
inna mminnamminnaa mmuakiaayauvaaraatama haitatuuma rada
kuaavovo ari koova mmataama kiai suaivaki ariinoo haitatuuvai. 3 Ta
itaama mmuaikaraama variaunnanoo. Ta hama ausa hanigieerama
kiada nnaakaraiya roosiima variaanna suaivaki varida sikaunnaadiri
yookaama kiada viteeraiyanikaraama ta variaannaduu mmatayaa diaa
mminnaa saaka sifaa moomeera iira aataruuyauvoono ti haitatuuravai.
4 Ii aataru ivo itaama vauduu Anutuuqo ariinoo yaata utuoo mmataama
kioo suaivaki ari Mmaapuuvaa titooduu tiiravai. Mmatayaa diaa
gioonna Yutayaivoono inna mmata kiooduu Anutuuqaa mmaanna tuu
aataruuvaa Yutayaiya mmuuvaa ivoota iiravai. 5 Mmaanna tuu aataruuvo
gioonna kiaapuuya utuuvakidiri ivo ari kiauvaadiri yookaama kinai
iya kati mmamma dummukiara kuaaraivaara ivo tiiravai. Ta viina
nnaakaraiya vaidiiya viriraiya roosiima Anutuuqaa raunna mmaapuya
variateeraivaara ivo tiiravai.

6 Ngia inna raunna mmaapuya variaivo kooyaa vakiaiveeraivaara
Anutuuqo ari Mmaapuuvaa Mmannasa Yoketaivaa tikio ti aakiaiyauvaki
tioo ti tikiai ta kai tida kiaunnanoo: Napoo-o, kiaunnavai. 7 Ivaaraida
hama ngia mmuaavai mmuaavai sikaunnaadiri yookaama kiada
viteeraiyanikaraama variaanoo. Ngia inna raunna mmaapuya variaivaara
Anutuuqo ari raunna mmaapuuyani teerama kiaiyauvaa fai ngii
minaravai.

Pauruuso Garatiaa varuu gioonna kiaapuuyara pinaama yaata utiravai

8 Ngia nnaaru Anutuuqaara vueennama kiada varuu suaivaki ngia
mmata aavau diaa kumina mminnaa saaka sifaa moomeera iira
aataruuyauvaa iida varuduu iyauvo ngii haitatuuda ngii ravaatau
utuduu ngia iya mmoori vareeravai. 9 Aanna makee vaa ngia arinaima

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqaa teeda rikiaanoo. Na ngii giaa ngii miataa kuaivo vaikiai na
fanniima vo kuavai kiaunoo. Anutuuqo vaa ngii too rikiaivai. Itaama
vaikiai mo aaniira ngia kava hanigiada ngiingii ausaiyauvaa kumina
mminnaa saaka sifaa moomee hama yaagueeqaataiya mmiaannee?
Mo aaniira iyauvo kava ngii haitatuukiai ngia iya mmooriivaa
varaaraivaara ngii ee-oo kiatainnee? 10 Ngia suai vooyauvaaraata
kuraaga vooyauvaaraatama buusa nneera suai vooyauvaaraata nuanu
vooyauvaaraatama pinaa suaiyauvaivee kiaa kiada kati variaavai. 11 Ngia
itaama iikiaivaara na pinaama ngiiiyara yaata utuaunoo. Na ngiiiyara
mmoori varauvo kuminayaa vaivoora na pinaama ngiiiyara yaata
utuaunoo.

12 Ni seenayaso, na yaagueeqama ngii giaa ngii miee ataa kua
tinaravee. Na aanna makee variauneema ni roosiima variatee. Tauraa
mmaanna tuu aataruuvo ni ravaatau utuuvaa vaa na pikiee aanna makee
ngii roosiima variaunoo. Hama ngia vo mmoori vo mmoori maisaivaa
niiyara iiravai. 13 Vaa ngia teeda rikiaavai. Na vo yoosinnaivaki
kuanaree kiaa iikiaaduu ni niitarooduu ngii tasipama variaivaara
Yisuunna mmayaaya yoketaivaa toosa hara ngii giaa ngii miaaduu ngia
rikieeravai. 14 Ni niitaroovo niiki vauduu ni mmammaivo maisauduaata
hama ngia niiyara nniki rakaida ni ooqoo tiraida ngia ni tuqinneeravai.
Aangeraa voovoono ngiiisi nninai ngia ivaara tuqinnaara iikiaaravee
kiaa iikiaaneema vaa ngia itaama niiyara iiravai. Fai Yisuu Kirisiiva
ngiiisi nninai ngia innara tuqinnaara iikiaaravee kiaa iikiaaneema vaa
ngia itaama niiyara iiravai. 15 Ii suai ivaki ngii ausa vuatinniiyauvo
niiyara pinaama yoketauduu ngia sirigaida variravai. Aanna makee
ngii tinniiyauvo dataama vaikiaida ngia ari vookarai aataruuyauvaara
yaata utuaannee? Vaa na tauvai. Ngia niiyara yoketauvaara ngiingii
avuuyauvaa ranigaama kiada ni miatauduu hama yopeema ranigaama
kiada ni miravai. 16 Itaama vaikiai na kua kutaivaa ngii giaa ngii miee
variauvaara ngia niiyara ti nnammutuaavaivee kiaannee?

17 Vo aataru vo aataruuvaa ngii miraiya unnakua unnakua kiaa rada
memeyayaa vakia rada maisa aataruuvaa ngii iikiaara iikiaanoo. Iya
ngiari mmuduuya riraivaa ngiiiki yapa kikio ngii mmuduuya riraivo
mmuaavau vainai niisidiri fai ngii utu rada ngiariisi yapaaravai.
18 Mo ngia yoketaa aataruuvau kuateeraivaara vaidiiya yamayamaa
kua kiaivo inna yoketaivai vaivai. Mmuakiaa suai itaama iivo inna
yoketaivai vaivai. Hama na ngii tasipama variau suaiyauvaki nnaasu
yoketaivai vaivai. Mmuakiaa suaiyauvaki yoketaiyauvai nnaasu vaivai.
19 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, rikiaatee. Gioonnaivo
nnaakara mmataanara iinno varioo nniitareeraivaa varoonnonno
nnaagiai mmataivai. Ivaa roosiima na tauraa iikiauneema na kava
ngiiiyara yaata utuauko ni niitaraikiokio Yisuu Kirisiiva ngiiiki suvuai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kino ni niitaraivo pikiaanaravai. 20 Ngia iikiaa aataruuvaara hama ni
yoketainoo. Na itaama ngiiiyara yaata utuauvaa pikiee yoketaa yaataivaa
ngiiiyara utuee yoketaa kuaivaa tinaraivaara aanna na ngii tasipama
ni variataikiainnaata aavau hara kiee variee pinaama ngiiiyara yaata
utuaunoo.

Hekaaya Saraaya varida iira kuavai

21 Aa kua aavaara ni giaa ni miatee. Anutuuqaa mmaanna tuu
kuaivaa mmemmaana ngii variataiya vaa ngia mmuakiaa kuaiyauvaa
Musiiva fafaara rooyauvaa arinaima rikiaannee? 22 Musiiva fafaara
roo kuaivo Aaparahaamaara tii kuavai. Aaparahaamo mmaapu
taaravaitana mmata kioo mmoori vareera gioonnaivaudiri voovai
mmata kioo ariiyaadiaivaudiri voovai mmata kieeravai. Ii mmoori
vareera gioonna ivo sikaunnaadiri yookaama kioo viteera gioonnavai.
Ariiyaadiaa gioonnaivo kati ari yaata utuuvau nuaira gioonnavai.
23 Mmoori vareera gioonnaivo mmuakiaa mmatayaa gioonnaiya
mmateerayaama kati mmaapuuvaa mmateeravai. Ariiyaadiaivo
Anutuuqo kua kiaa teerama kioovaudiri mmaapuuvaa mmateeravai. 24 Ii
kua ivo mmataira kuavai. Anutuuqo kua yeena rau kioo aataruuvaitana
ii gioonna ivaitanaudiri kooyaa vairavai. Voovai mmoori vareera
gioonnaivaa nnutuuvo Hekaava uu aataruuvaudiri kooyaa vairavai.
Hekaanna sikaunnaadiri yookaama kioo viteera gioonnavai variravai.
Inna nnaakaraiyaatama mmuaikaraama yookaira nnaakaraya
variravai. Ii kua yeena rau kioo aataru ivo taapiivaa nnutuuvo Sinai
ivaudiri nniivai. Ii aataru ivaa mmemmaana variraiya Hekaanna uru
nnaakaraiya roosiima sikaunnaadiri yookaama kiada viteeraya variaavai.
25 Sinai taapiivo Arapiaa mmataivau vaivaudiri nnii aataruuvo inna
Yerusareema makee ivaki variaa gioonna kiaapuuyaata ngiari uru
nnaakaraiyaatama sikaunnaadiri yookaama kiada viteeraiya roosiima
variaavai. 26 Aaparahaamo ariiyaadiaa gioonnaivo uu aataruuvaudiri
Anutuuqo kua yeena rau kioo aataru voovai kooyaa vairavai. Ivo kati
ari yaata utuuvaugiataama nuainno varuuvaa roosiima ngiau aapu vai
Yerusareema ivaki variaaraiya ngiari yaata utuaiyauvunugiataama
nuaida variaavai. Ngiau aapu vai Yerusareemaivo inna ti noova roosiima
vaivai. 27 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno Saraaya Hekaayara
tinoo:

Gioonna hama nnaakara mmateerama kiee
kati variannaikua sirigakianee.
Hama nnaakara mmatee
hama nniitaraivaa tainnaikuaano
sirigainna raikianee.
Gioonnaivaa ari vaatiivo inna pikioovoono

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gioonnaivo ari vaatiivo hama inna pikiaivaa yaataroo
kaayau nnaakaraiya mmataanaravaivee.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.
28 Ni seenayaso, ta Saraanna mmaapu Isaakaanikaraama variaunnanoo.
Anutuuqo kua kiaa teerama kioovaugiataama inna uru nnaakaraiya
ta variaunnanoo. 29 Isaako varuu suaivaki Hekaava mmaapuuvaa
mmuakiaa gioonnaiya mmateeraivaugiataama mmata kioovoono
Isaakaa maisa mmooriivaa iiravai. Isaakaa Anutuuqaa Mmannasaivo
tuuvaugiataama mmatoovaa ivo maisa mmooriivaa inna iiravai. Aanna
makee mmaanna tuu aataruuvau kuaiya Anutuuqaa Mmannasaivaa
aataruuvau nookiaiya maisa mmooriivaa iikiaavai. 30 Anutuuqaa kua
fafaaraivo vainno ivaara tinoo: Gioonna sikaunnaadiri yookaama kioo
viteeraivaata ari mmaapuuvaatama titakiai kuatee. Inna mmaapuuvo ari
yaata utuuvaugiataama nuauvaa mmaapuuvaa tasipama ngiari koonna
mminnamminnaiyauvaa vareevoora titakiai kuatee. Kua fafaaraivoono
itaa kua tiivai. 31 Ni seenayaso, ivaaraida hama ta sikaunnaadiri
yookaama kioo vitoovaa uru nnaakaraya variaunnanoo. Ari yaata
utuuvaugiataama nuauvaa uru nnaakaraya ta variaunnanoo.

Yisuu Kirisiinna aataru ngiengie yaata utiraivau kati nookiatee

5 1 Ta kati tete yaata utiraivau nuairaiya ta variaunnanoo. Yisuu
Kirisiiva ti mminnamminnaa maisaiyauvaara putuuvaara tida
ta kati mmamma dummukiara tete yaata utuaunnaivau itaama
variaunnanoo. Ivaaraida ivau nnaasu yaagueeqama dida vaida variatee.
Sa sikaunnaadiri yookaama kiada viteeraiya roosiima variatee.
2 Rikiaatee. Na Pauruusoono aa kua aavaa ngii giaa ngii minaravee.
Yutayaa vaidiiya ngii kiaanoo: Mo fai ngia ti roosiima yoketaama
variaaraivaara ngiingii mmammaiyauvaa hatokaatee, kiaivaara ee-oo
tikio fai Yisuu Kirisiiva ngiiiyara putuuvo kuminayaa vainaravai. 3 Na
kava ii kua ivaa yaagueeqama ngii giaa ngii minai arinaima rikiaatee.
Fai vaidi voovoono ari mmammaivaa hatokaanaraivaara ee-oo tiivoono
Anutuuqaa mmaanna tuu aataru mmuakiaayauvai rikioo iikiaivee.
4 Ngia Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuyauvaa iida kiaanoo: Ta inna
avuuvau safuuma variaunnanoo, kiaa variaiya vaa Yisuu Kirisiiva uu
aataruuvaa pikiaavai. Anutuuqo kati ngiiiyara yoketaama yaata utiraivo
vaikiainnaata ngia pikiada ngieera kuaavai. 5 Mo ta aanna makee
ataama variaunnanoo. Yapooma Anutuuqo ariinoo ti tinai ta inna
avuuvau safuuma variaaraivaara ta faannaida variaunnanoo. Anutuuqaa
Mmannasa Yoketaivo ti aakiaana varikiai ta yaagueeqama kutaavaivee
kiaa kiada faannaida variaunnanoo. 6 Mo Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara
ta hama mmamma hatokeera aataruuvaara yaata utuaunnanoo. Vaidi
vooyaano ngiari mmamma hatokeeraiyaraatama vooya hama ngiari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmamma hatokeeraiyaraatama sa iyara yaata utuatee. Ii aataru ivo
hama aataruvai. Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada ngiingii
seenaiyara mmuduuya riraivo inna Anutuuqaa avuuvau safuuma varira
aataruvai.
7 Tauraa ngia yoketaama variaiya mo gioono ngii tikiai ngia kua
kutaivaa pikiaannee? Mo ivo dee kuavai ngii giaa ngii mikiaida ngia
rikiaannee? 8 Anutuuqo ngii maavee tiivoono hama ii kua ivaa ngii giaa
ngii mikiai ngia rikiaanoo. 9 Mmaanna tuu aataruuvaa iikiaaraivaara
tii kuaivaa rikiaatee. Iya kiaanoo: Kiisa puuqaira yeennaivo bereeta
aakiaivaki vainno too yootaikio mmuakiaavai pinaavai vaivaivee,
kiaavai. 10 Ta Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada mmuaakaraama
variaunnaivaara na yaagueeqama ngiiiyara yaata utuee kiaunoo: Fai ngia
hama muaraagama varida ari vo kuavai rikiaaravai. Vaidi voovoono ngii
mmammayaadiri ikiatainnaa kua tikio ngii tinniiyauvo raubiriivo inna
gioononnee? Hama na taunoo. Fai Anutuuqoono ivaara inna yaparainno
irisai maisaivaa inna mminaravaivee. Na yaata utuee itaa kua kiaunoo.
11 Ni seenayaso, na homo mmannammanna mmamma hatokeera
aataruuvaara ngii iikiateera kiautiri. Mo aaniira Yutayaa vaidiiya ni
utu raririida oovi nnauvaki ni yapaatirinnee? Na hama iikiaunoo. Mo
na kutaa iikiautiri. Na Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuu kuaivaa
ngii giaa ngii miaivaara hama iya maisa mmooriivaa ni miaatirivee.
12 Vaidiiya ngii mmammayaadiri ikiatainnaa kua kiaavo ngii tinniiyauvo
raubirii vaidi iyara na kiaunoo: Inna aikioo, kii ngiari mmamma eeyaavai
hatokakio maisakiaivee, kiaunoo.
13 Ni seenayaso, mo ngiengieenoo ngiingii yaata utiraivau kati
nookiateeraivaara Anutuuqo ngii maavee tiivai. Inna aikioovai. Sa
ngiengie yaata utiraivau kati nookiaaraivaara kiatee: Inna aikioo, ti
yoketainoo. Ti mmammaiyauvo ti iikiataivaa fai ta iikiaaravaivee. Sa
itaa kua kiatee. Fai ngia itaa kua tikio ngiingii mmammaiyauvo ngiiiyara
haitatuunaravai. Sa itaama yaata utida variatee. Ngiingii seenaiyara
mmuduuya rida iyara mmoori varaatee. 14 Anutuuqaa mmaanna tuu kua
mmuakiaayauvai kaanaivo ataama vainoo. E aiyara tuqinnaannaneema
ai seenaiyaraatama tuqinnee mmuduuya ruanee. Mmaanna tuu kua
kaanaivo itaama vainoo. 15 Itaama vainai ngia ngiingiiiyara ngiingiiiyara
buaaru tida nnannateeda koonnama varida ngiingii variraivaara
tuqinnama teeda rikiaatee. Ngiingii variraivo eeyaara maisaivoora
tuqinnama teeda rikiaatee.

Mmannasaivaa aataruuvaaraata mmamma iira aataruuvaaraatama Pauruuso tiravai

16 Na aa kua aavaa tinai rikiaatee. Ngia varida Mmannasa Yoketaivo
ngii giaa ngii miivaugiataama hara kiada variatee. Fai ngia itaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iikio mmammaiyauvo iikiataira aataruuvaa ngii iikiatainai rikiada
fai ngia hama iikiaaravai. 17 Ti mmammaivo ari iikiatai aataruuvaara
Mmannasa Yoketaivaa tikio rikioo Mmannasa Yoketaivo ooqoo tiivai.
Mmannasa Yoketaivo ari iikiatai aataruuvaara mmammaivaa tikio
rikioo mmammaivo ooqoo tiivai. Taaravaitana ngiari hanigiaanigiee
kiaavaitana ngii aakiaana nnammutuaavaitana variaavai. Fai itaa
kiaivaitana ngiiiki vaikiai yoketaa aataruuvaa ngia ngii iikiatainai fai
hama ngia yopeema iikiaaravai. 18 Mmannasa Yoketaivo fai ngii maavee
maavee tinai rikiada ngia inna aataruuvau nuaikio fai Anutuuqaa
mmaanna tuu aataruuvo hama ngii utinaravai.

19 Mmamma iira aataruuyauvo kooyaa vainoo. Ii aataru iyauvo
ataama vainoo. Sabi heera aataruuvoota maisama yaata utira
aataruuvootama vainoo. Gioonna kiaapuuya ngiari mmammaiyauvaara
nnaasu yaata utida makemakee sabi nuaira aataruuvootama vainoo.
20 Iya unnakua anutuuyauvaa iima kiada iyauvaara ti anutuuqovee
kiaa aataruuvoota saaka pieera aataruuvootama vainoo. Iya kaayauma
ngiari seenaiyara nnammutuannammutuaa iira aataruuvoota rapira
aataruuvootama iya ngiari seenaiya iya yaataraivaara iya nnannateera
aataruuvoota buaaru tira aataruuvootama ngiariiyara nnaasu yaata utira
aataruuvootama vainoo. Hama iya mmuaa yaatavai utida varida iya
ngiari seenaiya kuaivaara haunninniida mmarammaraama varida kua
kiaa aataruuvootama vainoo. 21 Iya ngiari seenaiya iikiaivaa teeda iya
varaataira aataruuvootama vainoo. Iya kapikarai nnooriivaa nnaa kiada
kumimakaida varida nuunaida varida kaayau isareera maisaiyauvaa
tasipama varida vo aataru vo aataru maisamaisaiyauvaa iida varida
variaa aataruuvootama vainoo. Yaagueeqa kuavai na tauraa ngii giaa ngii
miauvaa na keenaa ngii giaa ngii minaravee. Gioonna kiaapuuya itaama
iida variaiya hama Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki innasi
kuaaravaivee.

22 Mmannasa Yoketaivo iira aataruuvo ataama vainoo. Mmannasa
Yoketaivo varii gioonna kiaapuuya mmuduuya rida sirigaida varida ausa
nuufa tasipama variaavai. Iya seenaiya maisa kuaivaa iya kiaaniaata
rikiadaata yaagueeqama variaavai. Iya ngiari seenaiyara tuqinnada
yoketa yoketai aataru mmooriiyauvaa iida ngiari kiaa kuaiyauvaa
hama pikieeraida safuuma iida 23 tirooma adida variaavai. Iya ngiari
mmammaiyauvo iya iikiataivaara tuqinnama haitatuuda varida hama
iikiaavai. Iya itaama iikiaiyauvaara hama kuaataivaivee. 24 Yisuu
Kirisiinna gioonna kiaapu tuanaiya vaa ngiari mmamma iira aataru
eenanaiyauvaa pikiada ngiari mmammaiyauvo iikiata iikiataira
aataruuyauvaatama yaagueeqama mmooriivaa iida pikiaavo vaidi
putiraiya roosiima vaa taikaivai. 25 Mmannasa Yoketaivoono karaasa
variraivaa vaa ti mmivaivee. Itaama vaivaara ivo ti kiaa ti mmii

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aataruuvaungiaa nnaasu ta nookiaaravai. 26 Hama ta titiiyara mannaka
tida hama ta ti seenaiya mmammayaadiri ikiatainnaa kua tida varida iya
ti yaataraivaara hama ti nnannateenai variaaravee.

Ta ti seenaiya mmuaararaivaa teeta varaaravee

6 1 Ni seenayaso, fai gioonna kiaapu voovoono mminnamminnaa
maisaivaa iinno varinai rikiada fai ngia vaidi vooya vaa Yisuunna
Mmannasaivo ngii aakiaana variiya inna teeda safu aataruuvaara tirooma
inna kiaa mmikio rikioo ivau kava varinaravai. Ngieeta mmuaavai
mmuaavai ngiingii variraivaaraatama tuqinnama haitatuukiatee. Ngii iinno
taanaraivo ngii mmookai vainainnaata ngia iida variaarainnoo. Tuqinnama
haitatuukiatee. 2 Ngiingii seenaiya tasipama varida teekio data datai aataru
mmuaararaivo iyaki vainai rikiada ngieetama iya mmuaararaivaa varaatee.
Fai ngia itaama iida Yisuu Kirisiinna aataruuvaa safuuma iikiaaravai. 3 Fai
gioonna kiaapu voovoono hama inna nnutuaataivoono ariiyara tinara: Na
vaidi tuanaavaivee, tiivo itaa kua kiaa fanniima kiaanaravai. 4 Gioonna
kiaapuuya mmuaavai mmuaavai ngiari mmarammaraa nuaira aataruuvaa
ngiariinoo ivaara tuqinnama haitatuukiaaravai. Fai voovoono ari ii
mmooriivaa teeno too yoketaino rikioo ari mannaka tinaraivo ariiki vaivai.
Vaa ari mmooriivo yoketaivaara sa ivo ari seenaiya mmooriivaa too ivaara
yaata utuaivee. 5 Gioonna kiaapu mmuakiaaya ngiari mmoori vareeraivaata
ngiari variraivaatama mmuaavai mmuaavai ngiariinoo haitatuukiaaraivaara
itaama iikiatee.

6 Fai Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmiraivo vaidi voovai kiaa
mmino fai ivo mminnaa vooyauvai kati inna mminaravai.

7 Sa ngiingiiiyara koonnama yaata utuatee. Hama gioonna kiaapu voovoono
yopeema Anutuuqaa unnakua unnakua tioo iinaravai. Fai vaidi voovoono
yeenna hauvaa utu kioo ari ii yeennaivaa kaanaivaa safuuma varaanaravai.
Ivaa roosiima ivo ari variraivaudiri too fai safuuma irisaivaa varaanaravai.
8 Fai ari mmammaivo iikiataira aataruuvaara nnaasu yaata utuoo mmooriivaa
iinnonno fai ivakidiri irisai putiraivaa varaanaravai. Ivo Mmannasa
Yoketaivaa mmooriivaa iinnonno fai ivakidiri irisai tupatupaa variraivaa
varaanaravai. 9 Ivaaraida nnikiai yoketaa mmooriiyauvaa iikiaunnaiyauvo
sa ti pirisakiaivee. Fai ta hama ivaa pikieerama kiada yapooma suaivo
nninai yeennaivo nneeravaata vaikiai vareerayaama fai irisai yoketaiyauvaa
varaaravai. 10 Ivaaraida ta mmuakiaa gioonna kiaapuuyara yoketaa
mmooriivaa iikiaara aataruuvo kooyaa vainai makemakee iikiatee. Ti seena
ausa hanigieeraiyara itaama yoketaama mmooriivaa pinaama iikiatee.

Pauruuso yaagueeqama kioo iya tioo iyara boo tiravai

11 Na kiauko vaidi voovoono tauraa aa yanaa aavaa fafaara raikiai
nnaagiai na neneenoo pinaa fafaaravai ngiiini rauvaa taatee. 12 Vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vooyaano ngia ngiingii mmammaiyauvaa hatokaateeraivaara ngii
tarikua kiaiya ngiari seena Yutayaiya ti mannaka kiateeraivaara itaa
kua kiaavai. Iya Yisuu Kirisiiva putuuvaara kutaavaivee kiaivaara
ngiari seena Yutayaiya sa ti ruputuateeraivaara itaa kua kiaavai. 13 Vaa
ngiari mmammaiyauvaa hatoka kiada ngii kiaiya hama mmaanna tuu
kuaivaa rikiada iikiaavai. Iya ngii tikiai ngiingii mmammaiyauvaa
hatokakiai iya ngiari mannaka kiaaraivaara ngii kiaavai. 14 Mo neenoo ti
Udaanga Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau putuuvaara nnaasu na mannaka
tinaravai. Yisuu Kirisiiva ni mminnamminnaa maisaiyauvaara pututuu
na ivaara kutaavaivee kiaivaara mmatayaa diaa aataruuyauvaara hama
na yaata utuauvai. Vaidi putiraiya roosiima vaa taikaivai. Mmatayaa
diaa aataruuyauvo hama yopeema ni utivai. Vaidi putiraiya roosiima
vaa na ivaara putuauvai. 15 Ngia vooya ngiingii mmamma hatoka kiada
variaani vooya hama ngiari mmammaiyauvaa hatokeeraida variaa
aataru ivaitana inna hama aataru tuanaavaitana vaivai. Ngia ngiingii
ausaiyauvaa hanigia kiada karaasaya variaa aataruuvo inna aataru
tuanaavai. 16 Gioonna kiaapuuya ii aataru ivaa puaisa utiraiyara na
kiaunoo: Anutuuqo iyara boo tioo ari ausa nuufaivaa iya mmioo nnaasu
variaivee. Na iyara itaa kua kiaunoo. Anutuuqo tauraa Isarairaiya
mmataama kiooya iyaano iya roosiima variaiyaano Anutuuqaa gioonna
kiaapu tuanaayavee.

17 Nnaagiai sa vaidi voovoono mmoori mmuaararaivaa ni miaivee.
Na Yisuunna mmooriivaa varauvaara vaidiiya ni ruputuaa puruuyauvo
ni mmammaivau kooyaa vaiyauvaara sa mmoori mmuaararaivaa ni
miaivee.

18 Ni seenayaso, ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara
yoketaama yaata utiraivo ngii tasipama vakiaivee. Kua kutaa.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Epesiisa

Pauruusoono aa yanaa aavaa Epesiisa varuuyani reeravai

Pauruuso Epesiisaiyani roo kuaivo ataama vaivai. Fai suai voovai nnino Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaayauvai nuunama yapa kioo mmata aavau vaiyauvaata ngiau aapu vaiyauvaatama vara nuunama yapa kino fai Yisuuvaano iyauvaara kieetavai varioo haitatuunaravaivee. (1:10) Ii kua ivo itaa kua tiivo gioonna kiaapuuyaraatama tiivai. Fai mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinna tasipama mmuaavau yoketaama varida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada variateeraivaara Anutuuqo yaata utiravai. Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya Epesiisa varuuya itaama variateeraivaara Pauruuso yoketaa kuaivaa aa yanaa aavau iyani reeravai.

---

1 1 Na Pauruusoono aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo.
Anutuuqoono ari yaata utiivaugiataama ni mmataama kiaikiai na
Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo vaidivai variaunoo.
Ngia Anutuuqaa gioonna kiaapu Epesiisa variaiya Yisuu Kirisiinnara
kutaavaivee tida yaagueeqama kiada variaiyani na aa yanaa aavaa
fafaarakiaunoo.
2 Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati
ngiiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida
nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Ta Yisuunnara kutaavaivee kiaunnaivaara Anutuuqo ari yaagueeqa yoketaivaa ti mmivai

3 Nnikiai ta ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Koonna Anutuuqaara
kua yoketaivaa kiaaravee. Ta Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya
variaunnaivaara ivo tiiyara yoketainno ari yaagueeqaivaura mmuakiaa
aataru yoketaiyauvo ngiau aapu vaiyauvaa vaa ti mmivaivee.
Ivaara ta innara kua yoketaivaa kiaaravee. 4 Anutuuqo hama ngiau
mmataivaa uu suaivaki ta Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tida inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gioonna kiaapuya variateeraivaara vaa ivo ti mmataama kieeravai.
Ta yoketaa tuanaaya varida inna avuuvau sa maisama varirama kiada
safuuma variateeraivaara vaa ivo ti mmataama kieeravai. 5 Ta Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee kiaaraivaara ivo ti vitoo ari raunna mmaapu
tuanaaya ti yapaanaraivaara vaa ivo mmuaanaa yaata utuoo teerama
kieeravai. Ivo tauraa tiiyara mmuduuya ruuvaara mmuaanaa ivo
itaama teerama kieeravai. Ivo ari yaata utuuvau vau kua yoketaivaa
iino inna yoketainaraivaara vaa ivo mmuaanaa itaama yaata utuoo
teerama kieeravai. 6 Anutuuqo ari Mmaapu innara mmuduuya ruoo
nnaasu variraivaa kati ti mmiravai. Ti mmuuvaura ivo kati tiiyara yaata
yoketaama ari vookaraama utiravai. Ivaaraida nnikiai ta innara kua
yoketaivaa kiaaravee.

7 Mminnamminnaa maisaiyauvo ti utiivaa Anutuuqo Yisuu Kirisiinna
kiauvaadiri ivaa ruga kiaikiai ta kati mmamma dummukiara
variaunnavai. Ivaaraida ta kiaunnanoo: Anutuuqo kati tiiyara yaata
yoketaama ari vookaraama utiivo pinaavai vainoo, kiaunnanoo. 8-9 Vaa
Anutuuqo tiiyara itaama ari vookaraama iiravai. Ivo ari tinni yoketaivaki
vauvakidiriaatama mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa ivo tauraa taa
taika kioovakidiriaatama tauraa ivo kiaa teerama kioo kuaivaugiataama
iiravai. Ii kua ivaa tauraa kiaa teerama kioo haumaki yapa kioovaa vaa
kooyaa ti vitairavai. Ii kua ivaa kaanaivo Yisuu Kirisiivavee. 10 Anutuuqo
ari kua kiaa teerama kioovaa iinara suaivo nnino rikioo fai iima
taikaanaravaivee. Fai ivo mmuakiaa mminnamminnaiyauvo ngiau aapu
vaiyauvaatama mmatayaa vaiyauvaatama nuunama kioo Yisuu Kirisiinna
iyauvaa kieetavai yapa kiaanaravaivee.

11 Anutuuqo ari yaata utiivaugiataama vaa tauraa teerama kiai kua
mmuakiaayauvai iivai. Ivoono nnaaru toosa haroo suaivaki tiiyara yaata
utuuvaugiataama tiiyara inna iikiatauvaa iiravai. Ivo itaama tiiyara
inna iikiatauvaara Yisuu Kirisiiva tiiki varinai ta Anutuuqaa gioonna
kiaapuya variateeraivaara ivo ti mmataama kieeravai. 12 Ivaara ta tauraa
titi ausaiyauvaa hanigiada Yisuu Kirisiinnara faannakiaunnaiya nnikiai
ta Anutuuqaa nnutu yoketaivo ngiau aapu vaivaara kua yoketaivaa
kiaaravee.

13 Vaa ngieetama itaama variravai. Ngia Yisuunna mmayaaya kua
kutaivaa arinaima rikioo suaivaki ngia ausa hanigia kiada Yisuunnara
kutaavaivee tiravai. Ngia ii mmayaaya yoketaa ivaa rikioovaara
Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau yapeeravai. Yapa kioo Mmannasa
Yoketaivaa vaa ivo kua kiaa teerama kiaivaa ngii mioo tunoo: Iya ni
gioonna kiaapuyavee, tiravai. 14 Anutuuqo ari Mmannasa Yoketaivaa
ti mmuuvaara ta kiaunnanoo: Fai ta ngiau aapu vikio ivo kua kiaa
teerama kiaikio vaivaa ti mminaravai. Ivo ari Mmaapuuvaa kiauvaadiri
vaa ti yookaama kieeravai. Ivaara ivo ti vitoo kinai ta inna tasipama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variaaravaivee, kiaunnavai. Ivaaraida inna nnutuuvo ngiau aapu vaivaara
nnikiai ta kua yoketaivaa kiaaravee.

Pauruuso Anutuuqaara yaaku vareeravai

15 Ivaara Ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaaraatama
Anutuuqaa gioonna kiaapu mmuakiaayara mmuduuya ruaivaaraatama na rikiau
suaivaki ngia itaama variaivaara 16 na ngiiiyara yaaku varee mmannammanna
Anutuuqaata ngiiiyara kua yoketaivaa tiee variaunoo. 17 Udaanga Yisuu
Kirisiinna Koonna Anutuuqaa nnutuuvo ngiau aapu vaivoono Mmannasa
Yoketaivaa ngii minaraivaara na yaaku varee innaata kua kiaunoo. Fai
ivoono Mmannasa Yoketaivaa ngii mino ivoono fai tinni yoketaivaa ngii mioo
Anutuuqaa aataruuvaa kooyaa ngii vitainaravai. Ngia arinaima Anutuuqaara
rikiada taateeraivaara itaama ngii vitainaravai. 18 Ngii tinniiyauvo rusitinai
ngia arinaima innara rikiaateeraivaara na yaaku varee innaata kua kiaunoo.
Ngia inna tasipama variateeraivaara Anutuuqo vaa ngii maavee tiivai. Vaa ngia
rikiada ivaara faannaida variaanoo. Ngia gioonna kiaapuuya Anutuuqaara
kutaavaivee kiaiyani Anutuuqo ari yaagueeqa yoketaa ari vookaraivaa vaa
kua kiaa teerama kieeravai. Fai ivo ivaa ngii minaraivaara ngia tuqinnama
rikiaateeraivaara na yaaku varee innaata kua kiaunoo. 19-20 Ta innara kutaavaivee
kiaunnaiya ti aakiaana inna yaagueeqa ari vookaraivo yaagueeqama vaivaara
ngia tuqinnama rikiaateeraivaara na yaaku varee innaata kua kiaunoo.
Anutuuqo ari yaagueeqa tuanaa ari vookarauvaadiri Yisuuva putuuvakidiri
tuduu diitooduu ari yaaku yaadudainningiaa ngiau aapu inna yapa kiooduu
variravai. Ii yaagueeqa ivo ti aakiaana vaivo inna mmuai yaagueeqaivo vainoo.
21 Yisuu Kirisiiva ngiau aapu varioo mmuakiaa ngiau aapu variaa kieetaiyaraata
mmatayaa variaa kieetaiyaraatama dioo vainoo. Vaidiiya ngiari nnutuuyauvo
ngiau aapu vaiyaraatama makee variaiyaraata nnaagiai variaaraiyaraatama
vaa ivo yaatara kioo iyara dinoo. 22 Anutuuqoono Yisuunna mmuakiaa
mminnamminnaiyauvaara kieetavai dianeeraivaara inna yapa kieeravai.
Mmuakiaa mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaara kieetavai dianeera inna
yapa kioo gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiyara yaata utuoo itaama kieetavai
inna yapa kieeravai. 23 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya Yisuu Kirisiiva iya
kieetaivo varikiai iya inna yuku yaaku mmammaivaa roosiima variaanoo. Yisuu
Kirisiiva mmuakiaa mminnaa mmata aavau vaiyauvakiaata variaiyauvakiaatama
suvuai kioo varikiai inna yaagueeqaivaura vai mminnaiyauvo vakiaani variaa
mminnaiyauvo variaavai. Iyauvaki suvuaineema gioonna kiaapuuya vaa ausa
hanigiaiyakiaatama suvuai kioo varivai.

Ta putiraiya roosiima variaunnano Anutuuqo kati tupatupaa variraivaa ti mmivai

2 1 Ngia tauraa varuu suaivaki ngia hama Anutuuqaa kuaivaa
rikiada iida mminnamminnaa maisaiyauvaa varoovaara ngia vaidi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

putiraiya roosiima variravai. 2 Ii suai ivaki ngia mmatayaa diaa aataru
maisaiyauvunu vida varida ngiau aapuuvaki nuainno varuu mmagia
maisaiya kieetaivaa kuaivaa rikiada iiravai. Aanna makee ii kieeta ivo
gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata hatokaiyara dioo
vainoo. 3 Ta mmuakiaaya iyanikaraama varida ti iikiatau aataruuyauvaa
iida ti yaata utuaannaivaugiataama ti mmammaiyauvo iikiatau
aataruuyauvaatama iiravai. Ta itaama iida mmuakiaa gioonna kiaapuuya
uuvaugiataama iyanikaraama iidada Anutuuqo iyara nnannatoo irisai
maisaivaa iya mmuuvaugiataama teeta varaaraivaara variravai.
4 Ta itaama variaannaduaata Anutuuqaa boo tiraivo pinaavai
vauduu ivo pinaama tiiyara mmuduuya riravai. 5 Mmuduuya ruuvaara
ta inna kuaivaa hama rikiada iirama kiada ta vaidi putiraiya
roosiima variaannaduu ivo tuduu Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri
diitoovaanikaraama teetaata vaidi putiraiya roosiima variaannaivakidiri
innanikaraama diitada karaasaya inna tasipama variravai. Anutuuqo
ariinoo kati ngiiiyara yoketaama yaata utuuvaara ngii vitoo yoketaivau
ngii yapeeravai. 6 Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara Anutuuqo ti vitoo
ngiau aapu inna tasipama kieetaya diateeraivaara ivo tuduu ta diitada
karaasaya inna tasipama variravai. 7 Yisuu Kirisiiva putuuvaudiri
Anutuuqo ari mmuduuya riraivo vauvaa kooyaa ti vitairavai. Ivo
tiiyara mmuduuya ruoo tiiyara yoketaama yaata utuuvo pinaama ari
vookaraivai vauvo nnaagiai mmuakiaa suaiyauvakiaatama kooyaa
vainaraivaara itaama uuduu ta inna tasipama karaasaya variravai. 8 Ngia
Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tuduu Anutuuqo ariinoo kati ngiiiyara
yoketaama yaata utuuvaara ngii vitoo yoketaivau ngii yapeeravai. Hama
ngiengieenoo ivaara mmoori vareeravai. Anutuuqoono kati ngii miravai.
9 Hama ngia ivaara mmoori varaivaaraida hama ngia ngiingiiiyara
mannaka tiraivootainoo. 10 Anutuuqo ariinoo ti iima kieeravai. Yisuu
Kirisiiva tiiki variivaara ta karaasaya varida vaa ivo tauraa teerama kioo
mmoori yoketaivaa ta iida yoketaama variateeraivaara Anutuuqo ti iima
kieeravai.

Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama nuunama mmuaakaraama variravai

11 Ngiingii mmatoo suaivaki hama ngii kaano kooya Yutayaiya
oyaivakidiri ngii mmateeravai. Yutayaa vaidiiya ngiiiyara kiaanoo: Aqaa
vaidi aaya hama ngiari mmammaiyauvaa hatokeeraiyavee, kiaa kiada
ngiariiyara kiaanoo: Ta titi mmammaiyauvaa hatokeeraiyavee, kiaavai.
Ngiari yaakuuyauvaadiri ngiari mmammaiyauvaa hatokaivaara iya itaa
kua kiaavai. Ngia hama Yutayaiya oyaivakidiri diitaavai. Tuqinnama
ivaara yaata utuatee. 12 Ngia tauraa itaama varuu suaivaki ngia Yisuu
Kirisiinna ngieerama variravai. Ngia voopinnaiya hama Anutuuqo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmataama kioo gioonna kiaapu Isarairaiya tasipama variravai. Nnaaru
Anutuuqo ari gioonna kiaapuuyara kuaivaa kiaa teerama kioo yeena rau
kioovaa hama ngiiiyaraatama tiravai. Ngia aa mmata aavau varuduu
hama Anutuuqo ngii tasipama varuduu hama ngia inna tasipama
variaaraivaara faannaida variravai. 13 Aanna makee Yisuu Kirisiiva
ngiiiki variivaara ngia tauraa inna ngieerama variaiya ivo putuduu inna
kiauvo tuuvaara Anutuuqo ngii vitoo inna vainima ngii yapa kiaivai.
14 Yisuu Kirisiiva ariinoo itaama uuvaara aanna makee ta Yutayaiyaata
ngiari voopinnaiyaatama ta mmuaakaraama ausa nuufaivaa tasipama
variaunnanoo. Ta nnammutuannammutuaa variaanna suaivaki ivo
putuuvaara hanikia pinaavai roosiima ti tammaivaki vauvaa ivo havarata
kiooduu hama ta kava nnammutuannammutuaa roosiima variraida ta
mmuaakaraama yoketaama variravai. 15 Gioonna kiaapu Yutayaiyaata
ngiari voopinnaiyaatama mmuaakaraama yoketaama variateeraivaara ivo
Yutayaiya mmaanna tuu kuaivaa yaataroo ivakidiri kiisa kiisa aataruuyauvaa
iya uuyauvaa ruga kieeravai. Ruga kioo iya tuduu mmuaakaraama ausa
nuufaivaa tasipama yoketaama varida iya innara kutaavaivee tuuvaara
mmuaakaraama itaama variravai. 16 Yisuu Kirisiiva yatari sagaivau
putuuvaara Yutayaiyaata ngiari voopinnaiyaatama nnammutuaa
kieema varuu aataruuvaa rugeeravai. Ruga kioo Yutayaiyaata ngiari
voopinnaiyaatama nuunama mmuaakaraama iya yapa kioo Anutuuqaasi
kuaara aataruuvaa kooyaa iya vitairavai. 17 Ngia voopinnaiya Anutuuqaa
ngieera variaiyaatama ta Yutayaiya inna vainima variaunnaiyaatama
ivo tuoo ausa nuufaivaa varada varira mmayaaya yoketaivaa ti kiaa ti
mmiravai. 18 Yisuu Kirisiiva putuuvaara ta mmuakiaaya Yutayaiyaata ngiari
voopinnaiyaatama Anutuuqo mmuaa Mmannasavai ti mmivai. Ti mmiivaara
ta ti Koonna Anutuuqaa avuuvau nnida innaata aikiooma kua kiaunnavai.
19 Itaama vaikiai ngia voopinnaiya hama ngiari voopinnaaya roosiima
vooya mmataivaki variaanoo. Ngia Anutuuqaa gioonna kiaapuuya
tasipama mmaayootaaya varida Anutuuqaa raunna mmaapu tuanaaya
variaanoo. 20 Anutuuqoono nnau heekeeraivaa roosiima heekainoo.
Ivo Yisuu Kirisiinna vuuta kuabai pinaa kiaivaa roosiivaa yapa kioo
tooyataayaivau kiisa kuabaiyauvaa yapaivai. Ii kuabai iyauvo inna
Anutuuqaa kua varada nuairaiyaatama forofetaiyaatamavee. Ngiiitaata
Anutuuqo ngii vitoo iyayaa nnau roosiima heekainoo. 21 Kuabai pinaivaa
tauraa toosa hara hanuu hara kiaivau mmuakiaa yatarivai hirikiokio vioo
nnau pinaavai vaivai. Kuabai pinaivo nnauvaa hara taa utiivaa roosiima
Yisuu Kirisiivaano ngii utivai. Ngia yatariiyauvaa roosiima vida nuunaira
nnau pinaa ari vookaraivaa roosiima Udaanga Anutuuqaara variaavai.
22 Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara Anutuuqo ngiiitaata ngiari vo gioonna
kiaapuuyaatama vitoo nnau pinaivaa heekeerayaama ngii yapa kioo ivaki
ivo Mmannasavai hara kioo varivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pauruuso ngiari voopinnaiya kuaivaa kiaa mmiravai

3 1 Ivaaraina na yaaku varaunoo. Na Pauruusoono Yisuu Kirisiinna
mmayaayaivaa varee ngia voopi voopi hara kiada variaiya ngii giaa
ngii miaaree nookiauvaara na oovi nnauvaki hara kiee variee yaaku
varaunoo. 2 Vaa ngia rikiaavai. Anutuuqo kati ngiiiyara yoketaama yaata
utira safu mmooriivaa kati ngiiiyara ni miravaivee. 3 Anutuuqo ari yaata
utuu kua hataumaki vauvaa kooyaa ni giaa ni miravaivee. Vaa na ii kua
ivaa kiisama fafaara ree ngii giaa ngii miauvaivee. 4 Fai ngia ivaa yaarida
rikiakio Anutuuqo Yisuu Kirisiinnara hatauma kua tuuvaa ni giaa ni
mikiai na arinaima rikiauvaara fai ngia kooyaa rikiaaravai. 5 Nnaaru
tauraa suai hama Anutuuqo ari gioonna kiaapuuya ii hatauma kua ivaa
kooyaa iya kiaa mmiravai. Aanna makee Anutuuqo ari Mmannasaivaa
kiaa mmikio ivo ari kua varada nuairaiyaatama kua kiaa kookieera vaidi
forofetaiyaatama kooyaa kiaa mmiivai. 6 Ii hatauma kua ivo ataama
vainoo. Ngiari voopinnaiya Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa
vaa arinaima rikiaivaara iyaraata Yutayaiyaraatama Anutuuqo iyara
yoketainno ivo mmuaavaugiataama iyara yoketairaivaa iya mmiivai.
Ngiari voopinnaiya mmayaaya yoketaivaa rikiada Yutayaiya tasipama
Anutuuqaa gioonna kiaapu tuanaaya mmuaakaraama variaavai.
Anutuuqo Yisuu Kirisiinnara kua kiaa teerama kioo kuaivaa Yutayaiya
kiaa mmuuvaa ngiari voopinnaiyaatama rikiada iyaata Yutayaiyaatama ii
kua ivaa kaanaivaa mmuaakaraama varaavai.
7 Ii mmayaaya yoketaa ivaa na gioonna kiaapuuya kiaa mminaraivaara
Anutuuqo ni mmataama kiooduu na inna mmoori vareera vaidivai
variravai. Ivo ari yaagueeqaivaura ii mmoori ivaa kati niiyara yoketaama
yaata utuuvaara kati ni miravai. 8 Anutuuqaa gioonna kiaapu mmuakiaaya
ni yaataraavai. Ivaara hama Anutuuqo yaata utirainno kati niiyara
yoketaama yaata utuoo ii mmoori ivaa ni mioo gioonna kiaapu ngiari
voopinnaiya Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa kiaa mmianeeraivaara
ni mmataama kieeravai. Yisuu Kirisiinna yaagueeqaivaura kaayau
ari vookara ari vookarai aataru yoketaiyauvo vaiyauvaara iya kiaa
mmianeeraivaara ni mmataama kieeravai. 9 Anutuuqo ari yaata utuu
kua hataumaki vauvo kooyaa kaanaivo vainaraivaara gioonna kiaapu
mmuakiaaya kooyaa kiaa mmianeeraivaara ni mmataama kieeravai.
Anutuuqo mmuakiaa mminnaiyauvaa iiraivoono tauraa varuu mmuakiaa
suaiyauvaki ii hatauma kua ivaa hatauma kieeravai. 10 Aanna makee ta
variaunna suai aavaki ta ausa hanigieeraiya Anutuuqaa tinni yoketaa ari
vookaraivo vaivaa kooyaa aangeraiya kieetaiya yaagueeqama ngiau aapu
variaiya vitaikiai arinaima teeda rikiaateeraivaara Anutuuqo tauraa ii
hatauma kua ivaa hatauma kieeravai. Ta vaa ausa hanigiaunna gioonna
kiaapuuya iikiaunnaivaudiri iya teeda arinaima rikiaaravai. 11 Tupatupaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ari yaata utira kuaivo kooyaa vakiaiveera ivo itaama iiravai. Ivo ari yaata
utuu kua kaanaivaa ti Udaanga Yisuu Kirisiinna mmatayaa titaa kiooduu
tuoo kooyaa variravai. 12 Ta inna tasipama varida innara kutaavaivee
kiaunnaivaara hama ta aatuuraida kati Anutuuqaata yaagueeqama kua
kiaunnanoo. 13 Ivaaraina na yaagueeqama ngii giaa ngii miee kiaunoo: Na
ngiiiyara mmamma nniitaraivaa varauvaara Anutuuqaa kuaivaara sa ngii
pirisainai ngia yaata utida kiatee: Ta pikiaaravee, kiatee. Na ngiiiyaroo tiee
mmamma nniitareeraivaa varee aavaki variaunoo. Na itaa kua kiaunoo.

Ngia Epesiisaiya Yisuu Kirisiiva ngiiiyara mmuduuya ruaivai

14 Anutuuqo itaama tiiyara yoketaama uuvaara ni ausa mmuduuyaivo
hanigiaikiai na ti Napoonnaata kua tiee yaaku varaunoo. 15 Mmuakiaa
gioonna kiaapu mmatayaa variaiyaata ngiau aapu variaiyaatama
iya oyaiyauvo Anutuuqaasidiri tiiravai. 16 Ivo ari oyai yoketaa ari
vookaraivakidiri ari Mmannasaivaa tino too ngii aakiaiyauvaki
yaagueeqama suvuai kioo varinai rikiada ngia yaagueeqama ari
vookaraama variaaraivaara na yaaku varaunoo. 17 Ngia Yisuu Kirisiinnara
kutaavaivee kiaivaara ivo ngii aakiaana nnau roosiima hara kioo
variaiveeraivaara na yaaku varaunoo. Anutuuqaa mmuduuya rira
oyaivo yaagueeqama ngii aakiaana vainai ngia ivau yaagueeqama
variateeraivaara na yaaku varaunoo. 18 Yisuu Kirisiinna mmuduuya
riraivo pinaa ari vookaraivai vakia roo saivai saivai hokobavai vioo verepi
hokobavai vioo mmeepi hokobavai hama araivootainaravai. Ngieetama
mmuakiaa Anutuuqaa gioonna kiaapuyaatama ivaa tuqinnama teeda
rikiaaraivaara na yaaku varaunoo. 19 Ta gioonna kiaapu mmatayaa diaa
mmuakiaaya hama ta yopeema Yisuu Kirisiinna mmuduuya rira oyai
pinaa ari vookaraivaa tuqinnama teeda rikiaunnavai. Ngiengieenoo ivaa
tuqinnama teeda rikiaaraivaara na yaaku varaunoo. Fai itaikio yaagueeqa
yoketaivo Anutuuqaaki suvuaikio vaivo ngii aakiaa mmuakiaayauvaki
suvuainaraivaaraatama na yaaku varaunoo.
20 Anutuuqo ari vookaraivai varinoo. Ta yaata utira kuaivaatama ta
inna yaparaira kuaivaatama ivo rikioo iyauvaa iinno tiiyara yaata utuoo
vooyauvaatama iva iinaree kiaa fai aikiooma iinaravai. Inna yaagueeqaivo ti
aakiaiyauvaki iinno varivai. Ii yaagueeqa ivaadiri ivo fai aikiooma iinaravai.
21 Anutuuqo Yisuu Kirisiinna tuduu gioonna kiaapuuyara putuuvaara vaa
ausa hanigieeraiya tupatupaa Anutuuqaa nnutuuvaa ngiau aapu yapa kikio
itaavai nnaasu vakia roo vioo vioo mmannammanna vakiaivee. Kua kutaa.

Yisuuva ti kieetavai varikiai ta inna yuku yaaku mmammaya variaunnavai

4 1 Na Udaanga Yisuunna mmoori varaivaara iya oovi nnauvaki
ni yapoovoono aa na tinara kua aavaa na yaagueeqama tinai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikiaatee. Anutuuqo ngii maavee tuu suaivaki yoketaa aataru safuuma
ivo ngii vitauvau safuuma ivau nookiatee. 2 Sa ngiingiiiyara mannaka
tida variatee. Mmannammanna tirooma adida varida ngii seenaiyara
tuqinnada yamaa kua yamaa kua iyaata tida maisa kuaivaa ngii
tikiainnaata rikiadaata yaagueeqama variatee. Ngiingiiiyara ngiingiiiyara
mmuduuya ruaivaara ngiingii tasipa ngiingii tasipama mmoori varaatee.
3 Mmannasa Yoketaivoono ngii tasipama varikiai ngia mmuaa ausa
mmuaa tinnivai varada yoketaama variaavai. Ngia itaama ausa nuufaivaa
tasipama varida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varaa aataruuvaara yaata
utida mmannammanna iikiatee. 4 Ngia vaa ausa hanigieeraiya Anutuuqo
taikiai mmuaakaraakiaaya variaanoo. Mmuaa Mmannasa Yoketaivoono
ngii aakiaana varinoo. Anutuuqo ngii maavee tikiai ngia innasi kuaaree
kiaa faannakiaa aataruuvo mmuaa aataruvai vainoo. 5 Mmuaa Udaanga
Yisuu Kirisiiva varinoo. Ngia innara kutaavaivee kiaivo mmuaa aataruvai
vainoo. Nnoori apira aataruuvo mmuaavai vainoo. 6 Anutuuqo ari
mmuaavai variivoono ta mmuakiaa gioonna kiaapuuya ti Napoova
varinoo. Ivoono Udaangavai varioo mmuakiaayara haitatuunno varioo
ari yaagueeqaivaa iya mmiivaara iya inna mmooriivaa iikiaanoo. Inna
Mmannasaivo mmuakiaaya aakiaiyauvaki varinoo.

7 Itaama vaikio Anutuuqo vo mmoori vo mmooriiyauvaa varaateera
yaagueeqa ari vookaraivaa mmuaavai mmuaavai ti mmivai. Yisuu
Kirisiinnasi vai yaagueeqa yoketaivakidiri ivo ti mmiataikio kati ti
mmivai. 8 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Ivo ngiau aapu vuu suaivaki
gioonna kiaapu tauraa oovi nnauvaki yapa kiooya
vitoo ari tasipama kioo
ari yaagueeqa yoketaivaa
gioonna kiaapuuya kati mmiravaivee.

Anutuuqaa kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 9 Ivo ngiau aapu kuainoo
kiaa kua oyaivo dee kuavainno vainnee? Oyaivo ataama vainoo.
Ngiau aapu vuuvoono vaa tauraa ngiau aapuuvakidiri tiiravai. Ivo
ta mmatayaiya maisama variaanna aakiaivaki tiiravai. 10 Mmatayaa
tuuvoono kava vara ranoo ngiau aapu viravai. Vioo ngiau aapuuvaa
yaataroo ngiau aapu tuanaivaki viravai. Ari yaagueeqaivo ngiau mmata
mmuakiaavai suvuakuaiveeraivaara ivo ngiau aapu tuanaivaki viravai.
11 Ivoono yaagueeqa yoketaivaa gioonna kiaapuuya kati mmiravai. Ivo
yaagueeqaivaa vooya mmi kiooduu kua varada nuaira aataruuvaa iiravai.
Vooya yaagueeqaivaa mmi kiooduu kua kiaa kookieera forofetaiya
aataruuvaa iiravai. Vooya yaagueeqaivaa mmi kiooduu mmayaaya
yoketaivaa varada vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida kiaa
mmira aataruuvaa iiravai. Vooya yaagueeqaivaa mmi kiooduu gioonna
kiaapuuya tasipama varida kua kiaa mmira aataruuvaa iiravai. Vooya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaagueeqaivaa mmi kiooduu vitaira aataruuvaa iiravai. 12 Anutuuqaa
gioonna kiaapu mmuakiaaya teerama kiada iya Anutuuqaa mmooriivaa
varaaraivaara Yisuuva yaagueeqaivaa itaama iya mmiravai. Mmuakiaa
gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaiya yaagueeqama
variaaraivaara ivo yaagueeqaivaa itaama iya mmiravai. 13 Ta itaama
inna yaagueeqaivaura mmooriiyauvaa iima rada vidada mmuaa ausavai
varada Anutuuqaa Mmaapuuvaara kutaavaivee kiaaravai. Kiaa kiada
innara mmuaa yaatavai utuaaravai. Ta itaama mmooriiyauvaa iima rada
vidada koovayaida Yisuu Kirisiiva yoketaama varineema teeta itaama
innanikaraama variaaraivaara iikiaaravai. 14 Ta koovayaida itaama
innanikaraama varida hama ta nnaakara kiisaiya roosiima variaaravai.
Ta hama iya roosiima muaraagaida unnakua tira vaidiiya unnakua
kuaivaa rikiaaravai. Unnakua tira vaidiiya gioonna kiaapu vooya ngiari
yaata utuaa kua nnammari kuaivaa kiaani iya rikiada haruruaavai.
Nnoori pinaivo rubaayoonno vioo kanuuvaa hanigiaanigieeraivaa
roosiima iya unnakua tiraiya kuaiyauvaa rikiada iya nnaagiaivau
kuaavai. Yuunna pinaivo sainaidi sainaidiri ngioo kanuuvaa utu
koroonno feeneeraivaa roosiima iya unnakua tiraiya kuaiyauvaa rikiada
haruruaavai. 15 Ta mmoori yoketaiyauvaa iima rada vidada ta hama iya
roosiima muaraagama variaaravai. Ta gioonna kiaapuuyara mmuduuya
rida kua kutaivaa iyaata tida Yisuu Kirisiiva ti kieetavai variivaa roosiima
ta innanikaraama varida inna aataru mmuakiaavai iima rada vidada
yokeekiaaravai. 16 Ivo kieetavai roosiima varikiai ta inna yuku yaaku
inna avu yaata mmuakiaa mmammavai roosiima mmuaannannuuma
variaunnavai. Ti yuku yaaku ataiyauvo nuunainno mmuaakarai
mmammavai vaineema vaa ta ausa hanigieeraiya itaama variaunnavai.
Ti yuku yaaku ataiyauvo yoketaama vaikiai ta yokeekiaunnaneema vaa
ta ausa hanigieeraiya titiiyara titiiyara mmuduuya rida yoketaama varida
yaagueeqakiaunnavai.

Vaa ausa hanigieeraiya karaasa aataruuvau variatee

17 Itaama vaikio Udaanga Yisuuva ni tikiai na yaagueeqama ngiiita
kua tiee ngiiita ataa kua tinaravee. Ngia sa sabi kava vaidi voopinnaiya
kumimakama rada nuairaiya roosiima nookiatee. Iya yaata utiraivo
kuminayaa mmanna yaata utuaavai. 18 Iya yaata tinniiyauvo heenaivaki
nuaida aatarura kumimakairaivaa roosiima vainoo. Iya hama tuqinnama
teeda rikiaavo iya ausaiyauvo yaagueeqaivaara hama iya Anutuuqaasidiri
yoketaama variraivaa vareerama kiada variaavai. 19 Iya mminnamminnaa
maisa vareeraivakira nnaasu vida ngiari mmammaiyauvaara nnaasu
yaata utida makemakee sabi nuaira aataruuvaa iida ari vookara ari
vookarai maisai aataruuyauvaa nnaasu iikiaavai. Iida varida hama
iyauvaara iya mmamma maisakiaavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

20 Iya itaama iikiaa aataruuyauvaa hama ngia Yisuu Kirisiinnasidiri
rikiada iikiaavai. Yisuunna aataru ari vookaraivaa ngia iikiaavai. 21 Vaa ngia
innara rikiada inna nnaagiai vira gioonna kiaapuya varuduu vooyaano vaa
Yisuunnaki vau kua kutaivaa ngii giaa ngii muduu ngia rikieeravai. 22 Ivaara
ngiingii mmamma iira eenanaa aataruuvaa pikiaatee. Ii aataru ivo ngii
puaisa utuduu ngia tauraa varuu aataruuvo ari vookarairavai. Ngii mmamma
eenanaivo iikiatairaivo ngii unnakua tuduu ngia vaidi putiraiya roosiima
putuaara iida variravai. 23 Ngii aakiaiyauvaata ngii yaata tinniiyauvaatama
hanigia kiada karaasaya variatee. 24 Vaidi karaasaivaa Anutuuqo ari roosiima
iima kiaikio vaivaa vara uyu kiada vaidi tuanaaya variatee. Fai ngia itaida
ngii seenaiya tasipama yoketaa safu tuanaa ari vookaraiya variaaravee.
25 Ngia itaama variaivaara sa unnakua kiatee. Ngia mmuaakaraama
Anutuuqaa raunna mmaapu tuanaaya variaivaara ngii seenaiyaatama kua
kiaaree kiaa kua kutaivaa kiatee. 26 Fai ngii ausaiyauvo ngii nnannateenai
sa ivaudiri mminnamminnaa maisaiyauvaa varaatee. Sa ngii seenaiyara
ngii ausaiyauvo nnannateenono suaivo haatapaivee. Akiairaama iyaata
kua yoketaama kiatee. 27 Sa Sataangaa kuaivaara muaraagakiatee.
28 Tauraa varioo mmuara raira vaidiivoono mmuara raira aataruuvaa
pikiaivee. Pikioo ari yaakuuvaitanaadiri yaagueeqama mmoori varano
mminnamminnaiyauvo innasi suvuaino too ari seena kumina hama
mminnaataiya saivai mmiaivee. 29 Sa ngii avaiyauvakidiri kua maisa
vooyauvai kiatee. Kua yoketaiyauvaa nnaasu kiatee. Gioonna kiaapu
muaraagama variaiya yaagueeqama variaaraivaara yamaa kua yamaa
kua iyaata tida kua yoketaiyauvaa nnaasu kiatee. Gioonna kiaapuuya ngii
kuaivaa rikiada yoketaama variaaraivaara kua yoketaiyauvaa nnaasu
kiatee. 30 Sa ngia vo mmoori mmuaararai voovai iida varida Anutuuqaa
Mmannasa Yoketaivaa mmuaararaivaa mmiatee. Vaa Anutuuqo ngii
mmataama kiaivaara ivo Mmannasa Yoketaivaa ngii mivai. Fai suai
nnaagiai ivo ngii vitanai ngia inna gioonna kiaapu tuanaaya mmamma
dummukiara variaaraivaara ivo Mmannasa Yoketaivaa ngii mivai. 31 Ngia
ngiingii ausa kapikarai mmuakiaayauvai pikiada ausa nniitareera buaaru
tiraivaatama pikiada kua yaagueeqa tida tomedaira kuaivaa tiraivaatama
pikiada nniki tomedaida variraivaatama pikiaatee. 32 Ngia ngiingiiiyara
ngiingiiiyara mmoori yoketaivaa iida ngiingiiiyara ngiingiiiyara boo
kiatee. Anutuuqoono Yisuu Kirisiiva putuuvaara ngii mminnamminnaa
maisaiyauvaara hama yaata utirainno rugaivaivee. Ivaa roosiima ngiingii
seenaiya mminnamminnaa maisaiyauvaara sa yaata utiraida ngiingii
ausa mmuduuyaiyauvaa ngiingii mmi ngiingii mmiikiatee.

Ta mmeekiaivau nnaasu hara kiada variaaravee

5 1 Anutuuqo ngiiiyara mmuduuya ruaivaaraida ngia inna
uru nnaakaraya variaanoo. Ngia itaama inna nnaakaraya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variaivaara ivo varineema ngieetama itaama hara kiada variatee.
2 Ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya rida variatee. Nnaaruaiya ngiari
mminnamminnaa maisaiyauvaara puara sipisiipaiyauvaa kati Anutuuqaara
hudooduu suuda yoketaivo vuuvaa Anutuuqo rikiooduu inna yoketairavai.
Yisuu Kirisiiva tiiyara mmuduuya ruoo kati ti mminnamminnaa
maisaiyauvaara putuduu Anutuuqo tooduu inna yoketairavai. Itaama
vaivaara Yisuu Kirisiiva tiiyara mmuduuya ruaineema ngiingiiiyara
ngiingiiiyara mmuduuya rida varida variatee. 3 Ngia Anutuuqaa gioonna
kiaapuya variaivaara sa maisa aataruuvaa iikiaaraivaara ngiingii kiaa mmi
ngiingii kiaa mmiida varida kua kiatee. Sa sabi nuaira aataruuvaaraata
maisama yaata utiraivaaraatama kua tida sa ari vo gioonna kiaapuuya
mminnamminnaiyauvaara ngii varaata varaataira aataruuvaaraatama kua
kiatee. 4 Sa kuau kuaaru tomedaira kuaivaa tida sa sabi kuaivaatama tida
sa isareera kua maisaivaatama kiatee. Anutuuqaa gioonna kiaapuuya hama
itaama kua kiaavai. Ngia iqitaa kua kiaa aataru ivaa pikiada Anutuuqaata
kua yoketaivaa kiatee. 5 Vaa ngia aa kua aavaa arinaima rikiaavai. Gioonna
kiaapu voovoono sabi nuaira aataruuvaa iinno maisama yaata utuoo ari vo
gioonna kiaapuuya mminnamminnaiyauvaara inna varaataivoono fai hama
Anutuuqoota Yisuu Kirisiivaatama gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki
vioo innani teerama kiaiyauvaa varaanaravai. Ari vo gioonna kiaapuuya
mminnamminnaiyauvaa taikio inna varaataira aataruuvo inna unnakua
anutuuvaara ausa mmuduuya mmiraivaa roosiivai. 6 Gioonna kiaapu vooya
sabi kuaivaa tida ngii unnakua tikiai sa iya itaa kiaa kuaivaa rikiaatee.
Gioonna kiaapuuya itai kuaiyauvaa rikiada Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata
hatokaivaara fai inna nnannateeraivo iyasi nninaravaivee. 7 Itaama iikiaa
gioonna kiaapuuya sa iya tasipama nuaida iikiatee. Iya pikiaatee.
8 Ngia nnaaru upisiivaki variravai. Aanna makee ngia Udaanga Yisuu
Kirisiinna gioonna kiaapuya variaivaara ngia mmeekiaivau hara kiada
variaanoo. Ivaara gioonna kiaapuuya mmeekiaivaki variraiyanikaraama
hara kiada variatee. 9 Fai ngia mmeekiaivau varikioonno ari vookarai
variraivo ngiiisi vainai teeda fai ngia yoketaama varida aataru safuuvau
nuaida kua kutaivaa kiaaravaivee. 10 Ngia ngiingii variraiyauvaara
yaata utida Udaanga Yisuu Kirisiinna yoketai aataruuvaa iikiaavo inna
yoketairaivaara arinaima teeda rikiada ivaa nnaasu iikiatee. 11 Gioonna
kiaapu vooya kumina mminnaa upisiivaki vai mmooriiyauvaa iikiaiya
sa ngia iya tasipama iikiatee. Iya itaama iikiaa aataruuvaa ngieenoo
mmeekiaivau yapa kikio kooyaa vakiaivee. 12 Iya haumaki itaama iikiaa
aataru maisaiyauvaara hama ta ivaara ti kua kiatainoo. Fai ta ivaara tikio
too ti mmamma maisainaravai. 13 Mmuakiaa aataruuyauvo mmeekiaivaki
vaino fai oyaiyauvo kooyaa vainaravai. Kooyaa vaino too fai iyauvakidiri
mmeekiaivo aikiooma taanaravai. 14 Ivaara vaidi voovoono tauraa tunoo:

Vuru nnaamuru-o, diitaanee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Putuannaivakidiri diitaanee.
Diitano Yisuu Kirisiinna mmeekiaivo
iiyaa taanaravaivee.
Ivoono itaa kua tiravai.
15 Ivaaraida ngiingii variraivaara tuqinnama haitatuukiatee. Sa
vaidi kumimakaiya roosiima hara kiada variatee. Vaidi tinni ruaiya
roosiima hara kiada variatee. 16 Aa suai ta variaunna suai aavaki kaayau
mminnamminnaa maisaiyauvo ti suvuainoo. Ivaaraida Anutuuqo
aataruuvaa ngii vitainai rikiada inna mmooriivaa makee tinai iikiatee.
Sa pikiaatee. 17 Itaama vai aataruuvo vainai sa ngia ivaara kumimakaida
variatee. Anutuuqo yaata utuoo ngii miaramiaraa ngii mii mmooriivaa
tuqinnama teeda rikiaaraivaara mmoori varaatee.
18 Sa kapika nnoori vuainaivaa nneeda kumimakaida variatee. Fai
ngia itaikio ngii variraivo koonnainaravai. Ii aataru ivaa pikiada
Mmannasa Yoketaivaara iikio ivo ngii aakiaana suvuakuaivee.
19 Anutuuqaa kuaivaata inna kuaruuvaatama ngiingii kiaa mmi
ngiingii kiaa mmiikiatee. Ngiingii ausaiyauvaki Udaanga Yisuu
Kirisiinnara ngii yoketainai kua yoketaivo ngiiiki vaivaa tasipama
innara kuaruuvaa kiatee. 20 Mmuakiaa suai mmuakiaa aataru mmoori
mminnamminnaiyauvaara yoketaayauvaivee nnaasu kiaa kiada ngii
Gioonna Anutuuqaa kiaa mmiatee. Ngii Udaanga Yisuu Kirisiinnara yaata
utida itaama kiaa mmiatee.

Pauruuso nnaata vaatiiyara tiravai

21 Vaa ngia Yisuu Kirisiinna kuaivaa rikiada inna mmemmaana
kuaivaara ngia ausa hanigieeraiya ngiingiiiyara ngiingiiiyara yaata utida
ngiingii kuaiyauvaa rikiada iikiatee.
22 Ngia gioonna vaa vaati vareeraiyaso, ngia Udaanga Yisuu Kirisiinna
kuaivaa rikiada inna mmemmaana kuaaneema ngiingii vaatiiya
kuaiyauvaa rikiada iikiatee. 23 Yisuu Kirisiiva vaa ausa hanigieeraiyara
dirayaama vaidiiya ngiari nnaataiyara dida vakiaavai. Yisuu Kirisiiva
ariinoo gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya vitoo yoketaivau
yapaivai. Vaa iya inna yuku yaaku inna mmamma mmuyai mmuakiaavai
roosiikiaavai. 24 Ivaaraida vaa ausa hanigieeraiya Yisuu Kirisiinna
kuaivaa rikiada iikiaaneema gioonna vaa vaati vareeraiya ngiari vaatiiya
kua mmuakiaayauvai rikiada iikiatee.
25 Vaidi vaa nnaata vareeraiyaso, Yisuu Kirisiiva vaa ausa
hanigieeraiyara mmuduuya ruaineema ngiingii nnaataiyara mmuduuya
ruatee. Yisuu Kirisiiva vaa ausa hanigieeraiyara pinaama mmuduuya
ruoo iyara putiravai. 26 Ivo itaama uuvaara gioonna kiaapu vaa
ausa hanigieeraiya nnooriivoono iya mmammaiyauvaa finirayaama
Anutuuqaa kuaivoono iya aakiaiyauvaki fini kiooduu iya yoketaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varida Anutuuqaa gioonna kiaapu tuanaaya variravai. 27 Yisuu Kirisiiva
gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya teenai iya yoketaa tuanaaya inna
avuuvau variateeraivaara ivo iyara putiravai. Iya mmammaiyauvunu
teeganaaganainno taminnumaunnuunno vairaiyauvoota ari vookarai
mminnaa itaiyauvootama iyayaa vaiyauvaa roosiima iya aakiaiyauvaki sa
mminnamminnaa maisaiyauvo vakiaiveeraivaara ivo iyara putiravai. Vaa
ausa hanigieeraiya yoketaa tuanaa hama mminnamminnaa maisaataiya
varikio sa maisa mminnamminnaa vooyauvai iyasi vakiaiveeraivaara
ivo iyara putiravai. 28 Ivaara vaidiiya ngiari mmammaiyauvaara
tuqinnaaneema ngiari nnaataiyaraatama tuqinnada iyara mmuduuya
ruatee. Vaidi voovoono ari nnaataivaara mmuduuya ruaivoono inna
ariiyaraata tuqinnoo mmuduuya ruaivai. 29 Hama vaidi voovoono ari
mmammaivaara inna pirisaivai. Ivo makemakee varioo yeenna nnoo ari
mmammaivaara tuqinnaivai. Mmuaikaraama Yisuu Kirisiiva vaa ausa
hanigieeraiyara tuqinnaivai. 30 Ta Yisuu Kirisiinna yuku yaaku mmamma
mmuyai mmuakiaavai roosiikiaunnaivaara ivo ti tuqinnaivai. 31 Nnaata
vaati vareera aataruuvaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:
Ivaara fai vaidiivo ari kaano koovaitana pikioo nnaataivaa varoo inna
tasipama mmuaakaraivaitana variaaravaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua
tiivai. 32 Ii kua fafaara ivaki kua kutaa ari vookaraivo haumaki vainoo.
Na oyaivaara yaata utuee rikiaunoo. Ii kua ivo Yisuu Kirisiinnaraata
vaa ausa hanigieeraiyaraatama tiivai. 33 Ii kua ivo ngiiiyaraatama tiivai.
Mmuakiaa vaidi nnaata vareeraiya ngiingiiiyara tuqinnaaneema ngiingii
nnaataiyaraatama tuqinnada mmuduuya ruatee. Mmuakiaa gioonna vaa
vaati vareeraiya ngiingii vaatiiya avaiyauvaa rikiaatee.

Pauruuso nnaakaraiyaraata ngiari kaano kooyaraatama tiravai

6 1 Nnaakaraso, ngia ngii Udaanga Yisuu Kirisiinnara mmuduuya
ruaivaara ngii kaano kooya avaiyauvaa rikiada iikiatee. Ii aataru ivo
yoketaa aataruvai. 2 Anutuuqo mmaanna tuu kua voovai tunoo: Ai kaano
koovaitana avaivaitana arinaima rikiee iikianee. 3 Ivo tauraa mmaanna
tuu kuaivaa itaa kua tioo kua kiaa teerama kioovaatama ataa kua tunoo:
A mmatayaa yoketaama variee hokobama varinaraivaara ai kaano
koovaitana avaivaitana arinaima rikiee iikianee. Ivo itaa kua tiravai.
4 Ngia kaano kooyaso, sa kuminayaa ngiingii nnaakaraiya tikiai iya
ngiiiyara nnannataatee. Tuqinnama iyara haitatuuda Udaanga Yisuu
Kirisiinna kuaivaa iya kiaa mmiatee.

Pauruusoono sikaunnaadiri yookairaiyaraata ngiari haitatuuraiyaraatama tiravai

5 Sikaunnaadiri yookaama kiaani mmoori vareera gioonna
kiaapuuyaso, mmatayaa diaa vaidi ngii haitatuuraiya avaiyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuqinnama rikiada iikiatee. Ngia koonnama mmooriiyauvaa iivoora tida
ivaara yaata utida aatuuda biribiriira tasipama iya avaiyauvaa rikiada
iikiatee. Ngia Yisuu Kirisiinna kuaivaa rikiada iikiaaneema iya kuaivaa
mmuaa yaatavai rikiada iikiatee. 6 Sa iya ngiiiyara yoketaa kuaivaa
kiaaraivaara nnaasu iya avuuyauvunu mmooriivaa iikiatee. Yisuu
Kirisiinna mmoori vareera gioonna kiaapuya varida Anutuuqo yaata
utiraivaugiataama ngiingii mmamma mmuyai mmuakiaayauvai inna
mmida iikiatee. 7 Sa vaidiiyara nnaasu yaata utida iikiatee. Udaanga
Yisuu Kirisiinnara sirigaida varida inna mmooriivaa iikiaaneema ngiingii
mmooriiyauvaa iikiatee. 8 Vaa ngia rikiaavai. Udaanga Yisuu Kirisiiva
mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai yoketaa mmooriiyauvaa iikiaiyauvaa
irisaiyauvaa iya mminaravai. Fai ivo sikaunnaadiri yookaama kiada
viteera gioonna kiaapuuya mmioo kati ngiari yaata utiraivaugiataama
nuairaiyaatama mmuaakaraama mminaravai.
9 Mmoori vareeraiya haitatuuraiyaso, ngii mmoori vareeraiya ngiiiyara
yoketaakiateera aataruuvaa iikiaivaara yaata utida ngieeta iyara yoketai
aataruuvaa iida iyara yoketaakiatee. Sa iya aatuukiateera kuaivaa iya
kiatee. Sa iyara ngii nnannateenai iikiatee. Vaa ngia rikiaavai. Mmuaa
haitatuuravoono ngiau aapu variivoono ngiiitaata ngii mmoori vareera
gioonna kiaapuuyaatama haitatuuvai. Ivoono mmuakiaa gioonna
kiaapuuyara mmuaa aataruvai iivai.

Anutuuqaa rapira mminnaa mmuakiaayauvai varaatee

10 Aa nnaagiai kua aavaata rikiaatee. Udaanga Yisuu Kirisiiva ngiiiki
variivaara yaagueeqama varia rada vidada yaagueeqama nnaasu
variatee. Ivo yaagueeqa ari vookaraivaa ngii minai varada yaagueeqama
variatee. 11 Mmuakiaa rapira mminnaiyauvaa Anutuuqo ngii miiyauvaa
varada uyuatee. Varada uyida raida fai ngia Sataangaa unnakua
mmoori maisaiyauvaa hama iirama kiada yaagueeqama diaaravai.
12 Hama ta vaidi mmatayaiyaata rapuaunnanoo. Ta Sataangaa mmagia
maisaiya ngiau aapu variaiyaata rapida iya kieetaiyaatama rapida ari
vo kieetaya aa upisiivo vai suai aavaki variaiyaatama rapuaunnanoo.
13 Ivaara Anutuuqaa rapira mminnaiyauvaa aanna makee varaatee.
Fai ngia itaama teeraikio maisa suaivo nninai teeda fai ngia ngii
nnammutuaiyaata rapida yaagueeqama dida vakiaaravai. Fai ngia iyaata
rapidada rikikio ngii pirisainainnaata fai homo ngia yaagueeqama dida
vakiaaravai.
14 Ivaara teeraida yaagueeqama diatee. Ngii ootitaiyauvunu vausa
roosiima kua kutaivaa rammuatee. Ngii nniriiyauvunu yaagueeqa
kapaaqaivaadiri iima kioovaa roosiima safuuma variraivaa yapaatee.
15 Ngii yukuuvaitanau yuku nnaba roosiima mmayaaya yoketaivaudiri
ausa nuufaivaa vareera aataruuvaa teerama kiada nuaida varida kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmiaaraivaa uyuatee. Ivaa uyida yaagueeqama diatee. 16 Mmuakiaa
suai okoovaa rau hiri kiada vairaivaa roosiima Anutuuqaara kutaavaivee
kiatee. Fai ngia itaikio mmuakiaa kua maisaiyauvaa vaidi maisaivo ikia
tai veevaivaa roosiima ngiiiyaa haanara iinai ngia ivaadiri rasuuma
kiaaravai. 17 Ngii kieetaivau tommeekaivaa yapeeraivaa roosiima
Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau yapaanara kuaivaa rikiada varaatee.
Ngia rapira paipa avaikaraivaa Mmannasa Yoketaivo ngii miivaa
varaatee. Anutuuqaa kuaivo inna ngii paipayauvaivee. 18 Anutuuqaa
rapira mminnaiyauvaa varada yaaku vareeraivaatama tasipama iikiatee.
Anutuuqo ngii tasipaiveeraivaara yaaku varada inna yaparakiatee.
Mmuakiaa suai Mmannasa Yoketaivo ngii giaa ngii miivaugiataama
yaaku varaatee. Ivaara tuqinnama haitatuuda sa Anutuuqaa mmooriivaa
pikiaatee. Anutuuqaa gioonna kiaapu mmuakiaayara makemakee yaaku
varaatee. 19 Ngia niiyaraatama yaaku varaatee. Yaaku varakio Anutuuqo
kuaivaa ni avaivaki yapa kinai fai na hama aatuurama kiee yaagueeqama
kiee mmayaaya yoketaivo haumaki vaivaa kooyaa tinaravai. 20 Na ii
mmayaaya yoketaa ivaa kiaa kookieema kiee kiauvoono aanna makee
na oovi nnauvaki variaunoo. Itaama vainai na aatuuvoora kiaa yaaku
varakiai na yaagueeqama kiee mmayaaya yoketaivaa tinaravaivee.

Pauruuso gioonna kiaapuuya nnaagiai boo tiraivaa kiaa mmiravai

21 Tukikiiva ti seena tuanaa ta innara mmuduuya ruaunnaivovee.
Ivo Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaa yaagueeqama iivoono
mmuakiaa mmoorivai na datadataama variee iikiauvaa ngieetaatama
rikiaateeraivaara ivo ngiiisi vioo ngii giaa ngii minaravai. 22 Ivaara na
inna titano ngiiisi kuanaravee. Ngiiisi vioo ta mmuakiaaya yoketaama
variaunnaivaara ngii giaa ngii minai rikiada ngii ausaiyauvo yoketainai
ngia yaagueeqama variateeraivaara na inna titano ngiiisi kuanaravee.
23 Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama ngiari
ausa nuufaivaitanaata ngiari mmuduuya riraivaitanaatama mmuakiaa
vaa ausa hanigieeraiya mmikiai ivaitanaara kutaavaivee kiateeraivaara
na yaata utuaunoo. 24 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya ti Udaanga Yisuu
Kirisiinnara pinaama mmuduuya rida hama mmuduuya riraivaa pikiaiya
Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo iya
tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Piripii

Pauruusoono aa yanaa aavaa Piripii varuuyani reeravai

Pauruuso ariinoo tauraa mmayaaya yoketaivaa Piripii varuuya kiaa mmuduu iya ausa hanigia kiada variravai. Iya mmataivaa Roomaa kieetaivoono utuu mmataivaa nnutuuvo Maketoniaa. Aa yanaa aavaa oovi nnauvakidiri Aposoroo vaidi Pauruuso varioo reeravai. Ausa hanigioo vooya innara ooqoo tuuvaaraata Piripii vaa ausa hanigia kiada nuunauyaki unnakua aataruuyauvo vauyauvaaraatama Pauruusaa ausaivo mmuaarareeravai. Ausa mmuaararoonnaata Pauruuso Yisuunnara yaagueeqama kutaavaivee tuuvaara sirigainno yaagueeqama variravai. Piripii varuu vaa ausa hanigiooya sirigaida yaagueeqama varida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada iya ausaiyauvo mmuaararooduaata mmannammanna yaagueeqama Yisuunnara kutaavaivee kiaa kiada yoketaama variateeraivaara Pauruuso aa yanaa aavaa reeravaivee.

---

1 1 Na Pauruusoono aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo. Ti seena vaidi Timotiiva ni tasipama varikiai na fafaarakiaunoo. Ta taaravaitanaano Yisuu Kirisiinna mmooriivaa vareera vaidivaitana variaunnanoo. Mmuakiaa Anutuuqaa gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada yoosinna Piripii variaiyani na aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo. Ngiiiniaatama ngiiiyara haitatuura vaidiiyaniaatama iya tasipama mmoori varaiyaniaatama na aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo.

2 Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu variateeraivaara ta yaata utuaunnanoo.

Pauruuso gioonna kiaapu Piripii varuuyara yaaku vareeravai

3 Mmuakiaa suai na ngiiiyara yaata utuee ngiiiyara yaaku varee ni Anutuuqaara yoketaavee kiauvai. 4 Mmuakiaa suaivaki na ngii mmuakiaayara yaaku varauko ni ausaivo kaayauma sirigaivai. 5 Na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tauraa ngii tasipama mmooriivaa varee mmayaaya yoketaivaa ngii
giaa ngii miaa suaivakidiri ngieeta neetama vara rada nnidada aanna
makeennaata varaunnaivaara na ngiiiyara yaaku varauko ni ausaivo
pinaama sirigaivai. 6 Vaa na aa kua aavaa arinaima tee rikiauvai. Anutuuqo
tauraa mmoori yoketaivaa ngii aakiaiyauvaki iivoono fai mmannammanna
iinnonno Yisuu Kirisiiva kava tiinara suaivaki fai iima taikaanaravai.
7 Na mmannammanna ngiiiyara pinaama mmuduuya ruauvaara na
itaama ngiiiyara yaata utuauvo inna safuuvai. Mo na kati nuaina
mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya yaagueeqama kiaa mmiaaduu
rikiada vooyaano ivaara kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama varuduu
vooyaano ivaara ooqoo tuduu na safuuma iya kua irisaivaa tiravai. Ii
suai ivakiaatama na makee oovi nnauvaki variau suaivakiaatama ngia
mmuakiaaya ni tasipama mmoori varaavai. Ivaara Anutuuqo kati niiyara
yoketaama yaata utuoo ngiiiyaraatama kati yoketaama yaata utivai. 8 Boo,
ngia mmuakiaaya ngiiiyara na pinaama ni ngiiiyaraikio ni ausaivo pinaama
ngiiiyara ratainoo. Ni aakiaivaki itaama vaivo Yisuu Kirisiinnakidiri
nniivai. Na kua kutaivaa itaa kua kiauvaa vaa Anutuuqo ni taivai.

9 Na aa kua aavaa ngiiiyara ataama yaaku varaanaravee. Ngii
mmuduuya riraivo fai vioo vioo pinaavai vainai ngia mmuakiaa aataru
kuaiyauvaa tuqinnama teeda rikiada ivaara safuuma yaata utuaaravee.
10 Ngia yoketaama varira aataruuvaara arinaima teeda rikiada
yoketaavaivee kiateeraivaara na itaama ngiiiyara yaaku varaunoo. Fai
ngia itaama varida iidada Yisuu Kirisiiva kava tiinara suaivaki ngia
yoketaama varida hama ngii haruriraivaa irisaivootainaravai. 11 Fai ngia
itaikiokio aataru safu tuanaivaa Yisuu Kirisiiva ariinoo ngii miivo fai ngii
aakiaiyauvaki suvuainai rikiada ngia iikiaaravee. Fai ngia itaama iikio
Anutuuqaa nnutuuvo ngiau aapu vinai gioonna kiaapuuya innara kua
yoketaivaa kiaaravaivee.

Ta Yisuu Kirisiinnara nnaasu yaata utida variaaravai

12 Ni seenayaso, vaa mmuaararai aataruuyauvo niisi nniivaara
Yisuunna mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapu vooyaatama rikiaavai.
Ngia ivaa rikiaateeraivaara na ngii giaa ngii miaunoo. 13 Yisuu
Kirisiinna kua mmayaayaivo kooyaa vakiaiveeraivaara na oovi nnauvaki
variauvaara kieeta vaidiivaa rapira vaidi mmuakiaayaatama mmuakiaa
gioonna kiaapu aavaki vida nnida kiaiyaatama vaa ivaara teeda
rikiaavai. 14 Na oovi nnauvaki variauvaara kaayau ti seenaiya Udaanga
Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaiya tauraa kiisama muaraagakiaivaa
pikiada nnaagiai pinaama innara yaagueeqakiaavai. Yaagueeqama kiada
iida hama aatuuraida Anutuuqaa kuaivaa kooyaa kiaa kookieekiaavai.

15 Vooyaano na nnutu ruaavai variauvaara iya niiyara iya
nnannataikiai ni yaataraaree kiaa Yisuu Kirisiinna mmayaayaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaa mmiaavai. Vooyaano niiyara yoketaida inna mmayaayaivaa kiaa
mmiaavai. 16 Ii niiyara yoketaa kiaa iya niiyara mmuduuya ruaivaara
mmayaayaivaa kiaa kookieekiaavai. Vaa iya rikiaavai. Na aavaki
variee mmayaaya yoketaivaa yaagueeqama gioonna kiaapuuya kiaa
mmiaiveeraivaara Anutuuqoono ee-oo tuuvaara na aavaki variaunoo.
17 Niiyara nniki apida variaiya hama yoketaama yaata utiraida ngiari
seenaiya iyara mannaka kiateeraivaara nnaasu yaata utida Yisuu
Kirisiinna mmayaayaivaa kiaa kookieekiaavai. Na oovi nnauvaki variee
iya iikiaa aataruuvaara na rikiee pinaa ari vookarai mmuaararaivaa
varaiveeraivaara iya yaata utida itaama iikiaavai.

18 Hama na ivaara yaata utuaunoo. Mmuakiaaya yoketaama
yaata utiraiyaatama maisama yaata utiraiyaatama Yisuu
Kirisiinna mmayaayaivaa kiaa kookieekiaivaara ni yoketainoo. Fai
mmannammanna ivaara ni yoketainaravai. 19 Vaa na tauvai. Ngia niiyara
yaaku varaivaaraatama Yisuu Kirisiinna Mmannasaivo ni tasipama
variivaaraatama fai Anutuuqo tinai tee na oovi nnauvaa pikiee kati
mmaanai kuanaravai. Ivaara fai mmannammanna ni yoketainaravai.
20 Ni iikiatai aataruuvaara na faannaina hara kiee variauvaa rikiaatee.
Na Yisuunna kuaivaa pikiee nini mmooriivaara ni mmamma maisaivoo
kiaa na mmuakiaa suai yaagueeqama variauneema mmuaikaraama
varinaraivaara na faannaina hara kiee variaunoo. Vara na varinarannee?
Vara na putinarannee? Mmuakiaa suaiyauvakiaata aa suai aavakiaatama
ni variraivakiaata ni putiraivakiaatama gioonna kiaapuuya Yisuu
Kirisiinnara kua yoketaivaa kiateeraivaara na faannaina hara kiee
variaunoo. 21 Mmatayaa variraivo datainnee? Yisuu Kirisiiva ni tasipama
varikiai na hara kiee variaunoo. Fai na putuee nnaagiai na varinaraivo
aanna makee na variauvaa yaataraanaravaivee. 22 Fai na homo mmatayaa
variee kaayau mmoori yoketaiyauvaa iinaravai. Mo na datainarannee?
Vo vara putiraivaara ni yoketainarannee? Vo vara variraivaara ni
yoketainarannee? Hama neeta taunoo. 23 Na taara aataruvaitanaara
pinaama yaata utuaunoo. Na putuee Yisuu Kirisiinna tasipama
varinaraivaara na pinaama ni yoketainoo. Ii aataru ivo pinaama yoketai
aataruvai. 24 Na ngiiiyara yaata utuauko na ngii tasipama varinaraivo
putinara aataruuvaa yaataraivai. 25 Vaa na arinaima rikiauvai. Fai na
ngii tasipama varinaravai. Fai na mmuakiaaya ngii tasipama variee
mmoori varanai ngia Anutuuqaa kuaivakidiri yokeema rada vida
varida Yisuunnara kutaavaivee kiaivaara sirigakiaaravai. 26 Fai na kava
vara ranee ngiiisi nninai rikiada ngia niiyara pinaama sirigaida Yisuu
Kirisiinnara kua yoketaivaa kiaaraivaara na itaama ngii tasipama variee
mmoori varaanaravai.

27 Gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinna mmayaayaivaara kua yoketaivaa
kiateeraivaara tuqinnama variatee. Fai na ngiiisi kuanarannee?

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vara hama na kuanarannee? Sa ivaara yaata utuatee. Ngia mmuaa
ausa mmuaa tinnivai varada mmoori yoketaivaa iikiaara kuaivaa
na rikiaanaraivaara yaata utida tuqinnama variatee. Ngia mmuaa
ausavai varada mmooriivaa yaagueeqama mmuaavaugiataama iida fai
mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmikiai iya Yisuunnara
kutaavaivee kiaaravai. Ngia itaama iikiaara kuaivaa na rikiaanaraivaara
tuqinnama variatee. 28 Fai ngia itaama iida ngiingii nnammutuaiyara
sa aatuurama kiada yaagueeqama nnaasu mmooriivaa iikiatee. Fai ngia
yaagueeqama iikiokio ngia iya yaataraaraivo kooyaa vainai iya taaravai.
Fai iya eeyaara putida taikaaraivo kooyaa vaino Anutuuqo ngii vitoo
yoketaama kinai ngia variaaraivootama kooyaa vainai iya taaravai.
29 Hama ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara nnaasu Anutuuqo
ee-oo tikiai ngia Yisuunna mmooriivaa varaavai. Ngia innara mmamma
nniitareeraivaa varaaraivaaraatama Anutuuqo ee-oo tikiai ngia inna
mmooriivaa varaavai. 30 Na nnaaru Yisuu Kirisiinna mmooriivaa rapira
roosiima na iina variee mmuaararoovaa varaivaa vaa ngia teeravai. Na
makee mmuaikaraama mmuaararaivaa varauvaara vaa ngia rikiaavai.
Aanna makee ngieeta ni tasipama ii mmoori ivaa rapira roosiima
iikiaaravee.

Yisuuva aduoo varuduu Anutuuqo ngiau aapu inna vitoo yapeeravai

2 1 Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ngia yaagueeqama variaanoo?
Ivo ngiiiyara mmuduuya ruaivaara ngia yoketaama variaanoo?
Mmannasa Yoketaivo ngiiiki varikiai ngia inna tasipama mmuaavau
varida inna kuaivaa rikiaanoo? Ngia ngiingiiiyara ngiingiiiyara boo
tida ngiingiiiyara ngiingiiiyara tuqinnada variaanoo? 2 Fai ngia itaama
iikiaara iida varida mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada ngiingiiiyara
ngiingiiiyara mmuaakaraama mmuduuya rida mmuaavau varikiai
na tauraa ngiiiyara sirigakiaaneema fai na kava ngiiiyara pinaama
sirigainaravaivee. Ivaaraida ivaugiataama iikiatee. 3 Ngia mmoori voovai
voovai iida varida sa ngiingiiiyara nnaasu yaata utida ngiingiiiyara
mannaka kiatee. Adida varida ngii seenaiyara yaata utida kiatee: Iya
yoketaama varida ti yaataraiyavee, kiatee. 4 Sa ngiingii variraivaara
nnaasu yaata utida iikiatee. Ngiingii seenaiya variraivaaraatama yaata
utida iikiatee. 5 Yisuu Kirisiiva yaata utuuvaugiataama mmuaikaraama
ngiingiiiyara ngiingiiiyara yaata utuatee.

6 Nnaaru ivo mmannammanna itaavai nnaasu Anutuuqo varuduu
Anutuuqaa yaata tinniivo innaki vairavai.
Ivo itaama Anutuuqo varuuvaara
hama pinaama ivaara yaata utuoo
ivaa puaisa utiravai.

7 Hama ivaa puaisa utirainno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ariinoo ari variraivaa pikieeravai.
Pikiooduu mmatayaa gioonnaivo
inna mmata kiooduu
hanigioo vaidi mmatayaiya mmammaivaa varoo
sikaunnaadiri yookaama kioo
viteera vaidiivaanikaraama variravai.
8 Ivo vaidivai varioo
hama ariiyara mannaka tirainno
aduoo varioo
Anutuuqaa avaivaa nnaasu rikioonnonno
ari putinaraivaara ee-oo tioo putiravai.
Hama kati putirainno
maisama yatari sagaivau putiravai.
9 Ivaara Anutuuqo inna vitoo
ngiau aapu tuanaivau inna yapa kieeravai.
Yapa kioo nnutu voovai inna mmuuvo
mmuakiaa nnutuuyauvaa yaataroovaa
inna mmiravai.
10 Itaama vauvaara
fai mmuakiaa ngiau aapu variaiyaatama
mmatayaa variaiyaata
vaa putuaiya mmannasaiyaatama
Yisuunna nnutuuvo ngiau aapu pinaavai vauvaara
innara toorivu yau haraaravai.
11 Itaama vauvaara
fai mmuakiaaya Yisuu Kirisiinnara
Udaangaivovee kiaa kiada kiaa kookieekiaaravai.
Fai iya itaa kua tikio rikioo
ti Napoonna Anutuuqaa nnutuuvootama
ngiau aapu vainaravaivee.

Ngia ausa hanigieeraiyaano mmeekiavai roosiima variaaravai

12 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, ivaara na ngii tasipama
varuu suaivaki ngia ni kuaivaa rikiada uuneema aanna makee hama na
ngii tasipama variau suaivaki ni kuaivaa arinaima rikiada yaagueeqama
iikiaaraivo inna yoketaavai. Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau yapaanaraivaara
yaata utida inna mmooriivaa iikiokio taikaanaravai. Ngia innara aatuuda
itaama yaagueeqama mmooriivaa iida vara taika kiaatee. 13 Ngia Anutuuqaa
tasipama mmuaa yaatavai varada ivo yaata utiraivaugiataama ngia rikiaa
rada iikiateeraivaara ivo mmannammanna ngiiiki mmoori varaivai.
14-15 Sa mminnamminnaa maisaivaa vareerama kiada yoketaa tuanaaya
variateeraivaara mmuakiaa mmooriivaa ngia iida varida sa nunuraanurai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tida buaaru tida varida iikiatee. Ngia itaama iidada gioonna kiaapu
mmatayaiya tomedama maisamaisama variaiya tasipama hara kiada
variaa suaivaki ngia Anutuuqaa raunna mmaapu yoketaa tuanaaya
variaaravai. Aakiapuaiyauvo ngiau aapuuvau mmeekia taineema ngia
iya tasipama varikio mmeekiaivo taanaravai. 16 Ngia tupatupaa variaara
mmayaayaivaa puaisakama utida iya kiaa mmida varida mmeekia
roosiima variaaravai. Fai ngia itaama iikiakiai Yisuu Kirisiiva gioonna
kiaapuuya yaparaira suaivaki fai na ngii mannaka tinaravai. Na mmoori
iikiauvo hama kuminayaa kuaikiai na hama kumina mmoorivai iikiauvai.
Na iikiau mmooriivo kooyaa vainaraivaara ngia itaama iikiai na ngii
mannaka tinaravai.
17 Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivo nnaaruaa vaidiiya yeena
tapiivaa kiisama ngiaunnannuma iima kioovaa roosiima vainoo. Iya
yeena tapiivau puara sipisiipa kiauvaa kati Anutuuqaara tusoneema na
ngiiiyara ni kiauvaa tusee putinarannee? Vara hama na putinarannee?
Fai kutaa na ngiiiyara putinaraivaara ni ausaivo yoketaikiai na ngii
tasipama sirigaina variauvai. 18 Mmuaakaraama ngieeta ngii ausaiyauvo
yoketainai ni tasipama sirigakiatee.

Pauruuso Timotiiya Epaporotitiiyara tiravai

19 Na yaaku varee rikino Udaanga Yisuu Kirisiiva ee-oo tinai na kiisa
suai Timotiinna titano ngiiisi kuanaravai. Ngia yoketaama variaivaa
na rikino ni yoketainaraivaara na inna titano ngiiisi kuanaravai. 20 Ari
mmuaavoono ni tasipama mmuaa ausavai varoo ngiiiyara pinaama
mmuduuya ruaivai. 21 Vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu vooya aavaki
variaiya ngiari mmooriivaara nnaasu yaata utida varida hama Yisuu
Kirisiinna mmooriivaara yaata utuaavai. 22 Vaa ngia taavai. Timotiiva
ari vookaraama yoketaama mmooriivaa varoo ni maapuvai roosiima
varuduu na inna koova roosiima varida ta mmayaaya yoketaivaara
mmuaavaugiataama mmoori vareeravai. 23 Ivaara kiisa suai vaidiiya
niiyara data datai aataruuvaa iikiaaraivo kooyaa vainai tee na inna
titano ngiiisi kuanaraivaara na yaata utuaunoo. 24 Neetaata na kiisa suai
ngiiisi kuanaraivaaraatama na yaata utuee kutaavaivee tino Udaanga
Yisuu Kirisiiva aataruuvaa ni vitainai na kuanaravai.
25 Ngia Epaporotitiiva ni haitatuukiaiveera inna titooduu niisi nniravai.
Na inna titano kava vara ranoo ngiiisi kuanaraivaara na yaata utuauko
inna ni yoketainoo. Ivo ni seenavai varioo ni tasipama mmoori varoo
yaagueeqama iiravai. 26 Ivo nniitaroovaa ngia mmuakiaaya rikioovaara
ivo ivaara pinaama yaata utuoo ngiiisi vioo ngii taanaraivaara inna
yoketainoo. 27 Kutaavai. Ivo tauraa pinaama inna nniitarooduu rikioo
putuoo fanniiravai. Anutuuqo innara boo tuduu hama putiravai.
Anutuuqo hama innara nnaasu boo tirainno niiyaraatama boo tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Inna nniitaroovaara vaa na mmuaararaivaa vara kiee kava pinaa
mmuaararaivaa vareevoo kiaa Anutuuqo niiyaraatama boo tiravai.
28 Ivaara na inna titano ngiiisi kuanaraivaara kaayauma ni yoketainoo.
Ngia kava inna teeda sirigaikiai na hama pinaama innara yaata
utinaraivaara ni yoketainoo. 29 Ivo ti seenavai varioo Udaangaivaa
mmooriivaa varaivaara inna teeda pinaama sirigaida inna tuqinnaatee.
Itai vaidiiyara kua yoketaivaa tida iya kuaivaa rikiaatee. 30 Ivo Yisuu
Kirisiinna mmooriivaa iinno hama ari variraivaara yaata utirainno
Yisuunna mmooriivaara putuoo fanniivaara innara kua yoketaivaa tida
inna kuaivaa rikiaatee. Ngia mmoori yoketaivaa niiyara ngii iikiataikiai
ngieera variaivaara hama iikiaavo ivo ivaa iinno putuoo fanniivaara kua
yoketaivaa innara tida inna kuaivaa rikiaatee.

Safuuma varira aataru tuanaivaa vareeraivaara Pauruuso tiravai

3 1 Ni seenayaso, na nnaagiai kua voovai ngii giaa ngii minaravee.
Udaanga Yisuu Kirisiiva ngiiiyara yoketaivaara innara sirigaida
variatee. Na tauraa fafaara raa kuaivaa kava ngii giaa ngii miauvaara
hama ni maisainoo. Fai ngia ivaa rikiada yoketaama variaaravai.
2 Vaidiiya koonnama varida maisa mmooriiyauvaa iida ngii
mmammaiyauvaa hatokaaraivaara yaagueeqakiaiyara tuqinnama
haitatuukiatee. 3 Teteenoo Anutuuqaa Mmannasaivaa varaunnaivaara ti
ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiaunnavai. Ta Yisuu Kirisiinna tasipama
variaunnaivaara ta sirigakiaunnavai. Ivaara teenoo mmamma hatokeera
tuanaaya variaunnavai. Hama ta kati mmaanai mmamma hatokeeraiya
roosiima titiiyara mannaka tida varida ivaara yaagueeqakiaunnavai.
4 Na kutaa tuanaa iya ni mmamma hatokoovaara neneenoo niniiyara
ni mannaka kiatainai fai na aikiooma niniiyara mannaka tiee ivaara
yaagueeqainaravai. Fai vaidi voovoono ari mmamma hatokaivaara
ariiyara yaata utuoo tinara: Na aikiooma variaunoo, tinai neenoo inna
yaataraanaravai. 5 Ni noova ni mmata kiooduu na mmuaa sudaaqavai
nnaasu variaaduu iya ni mmammaivaa hatokeeravai. Isarairaa gioonna
kiaapuvaitanaano ni mmata kiooduu na Piyamiinaa oyaivakidiri diitee
Eporai kua tuanaa tuuyakidiri diiteeravai. Diitee yokeena Yutayaiya
mmaanna tuu kuaivaa uuvaara na Farisaivoono yaagueeqama iiravai.
6 Na yaagueeqama iinana gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiyara
maisa mmooriivaa iiravai. Vaidi voovoono mmaanna tuu kuaivaa rikioo
iinno safuuma varitiri. Neenoo itaama variee hama mminnamminnaa
maisaivaa varautirivee.

7 Na tauraa ii aataru iyauvaara rikiaaduu ni yoketairavai. Aanna
makee na Yisuu Kirisiinna varauvaaraina na innara yaata utuee ii
aataru iyauvaara rikiauko ni maisaikiai na kiaunoo: Kuminayaa na
iiravaivee, kiauvai. 8 Hama na iyauvaara nnaasu ni maisaikiai itaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua kiauvai. Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna na arinaima tee rikiauvo
inna yoketaa ari vookarai tuanaavai tauraa na iikiaivaa yaataraivai.
Na Yisuu Kirisiinna arinaima tee rikiaanaraivaara mmuakiaa aataru
mmoorivai tauraa na iikiaiyauvaara ni maisaikiai na kiaunoo:
Kumina mminnaayauvai na iikiauvaivee, kiauvai. Mmuakiaa aataru
koonnakaannama iiraiyauvaa na Yisuunnaroo tiee kaagaari kiauvai.
Na Yisuu Kirisiinna varaanaraivaara na ii aataru iyauvaara kumina
mminnaa yaapasiiyauvaivee kiauvai. 9 Na Yisuu Kirisiinna eeyaara varee
inna tasipama varinaraivaara iyauvaara kiaunoo: Yaapasiiyauvaivee,
kiauvai. Hama na mmannammanna Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa
rikiee ivaa iina variee nene safuuma variraivaa varauvai. Na Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee kiauvaara Anutuuqo niiyara tinoo: Safuuma
variraivovee, tiivaa vaa na ivaa varauvai. 10 Na Yisuu Kirisiiva varii
aataruuvaa arinaima tee rikiee Anutuuqo inna tuduu putuuvakidiri
diitoo yaagueeqaivaa varaanaraivaara ni yoketainoo. Ivo mmamma
mmuaararoovaa varoneema neeta varee ivo putinara uuduu iya maisa
mmooriivaa inna mmuuvaa neeta varee itaama varinaraivaara ni
yoketainoo. 11 Fai na putino too Anutuuqo ni tinai na putuauvakidiri
diitee kava varinaraivaara na faannaina variee itaa kua kiaunoo.

Anutuuqaa atauvaa yaataraaraivaara seenada vida varaatee

12 Hama na niniiyara kiaunoo: Vaa na aikiooma itaama iina koovayama
variauvaivee, kiauvai. Yisuu Kirisiiva vaa ni varaivaara na yoketaama
variraivaa varaanaraivaara mmannammanna mmooriivaa yaagueeqama
kiee varee variaunoo. 13 Ni seenayaso, hama na yaata utuee kiaunoo:
Vaa na varauvaivee, kiauvai. Aa na tinara kua aavaa nnaasu na iina
variee variaunoo. Vaa na tauraa iikiaa mmooriivaa taunnu kiee aanna
makee karaasa mmooriivaa nnaasu na yaata utuee mmannammanna
yaagueeqama kiee ivaara iina variee variaunoo. 14 Vaidiiya seenada vida
atauvaa yaatarada irisaivaa varaaneema na safuuma seeneenana atauvaa
yaatara kiee irisaivaa varaanaraivaara mmoori varauvai. Anutuuqo
irisaivaa tupatupaa variraivo ngiau aapu vaivaa ni minaraivaara na
mmoori varauvai. Yisuu Kirisiiva putuuvaara Anutuuqo ii irisai ivaa ti
mminaraivaara ti maavee tiivai.

15 Ta mmuakiaaya Anutuuqaa aataruuvaa iida rapisiima taunnaiya ii
kua ivaara mmuaa yaata mmuaa tinnivai varaaravee. Fai ngia vooya ari
vo yaata tinnivai varakio fai Anutuuqo ivaara kooyaa ngii vitainaravai.
16 Fai itaama vainai sa ngia ivaara yaata utuatee. Vaa ta tauraa aikiooma
iikiaunna aataruuyauvaa fai ta mmannammanna yaagueeqama kiada
iikiaaravai.

17 Ni seenayaso, ngia mmuakiaaya na iikiauneema iikiatee. Ta safu
aataruuvaa iida ngii vitaakiaunnaivaara gioonna kiaapu ivaugiataama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuaiya tuqinnama taatee. 18 Na kaayauneetu aa kua aavaa ngii giaa
ngii miravai. Aanna makee na rateera tasipama kava ngii giaa ngii
miaunoo. Kaayau gioonna kiaapuuya maisama variaivaara iya Yisuu
Kirisiiva yatari sagaivau putuu aataruuvaa nnammutuaaya variaanoo.
19 Ngiari mmamma iira aataruuvo iya anutuuvovee. Maisa mmooriivaa
iya iikiaivaara hama ivaara iya mmamma maisairama kiada ivaara
ngiariiyara mannaka kiaavai. Iya mmatayaa diaa mminnaiyauvaara
nnaasu yaata utida variaanoo. Iya itaama variaivaara fai iya ikia
aakiaivaki kuaaravee. 20 Mo teenoo ngiau aapuuvakinnaiyavee. Udaanga
Yisuu Kirisiiva ti vitoo yoketaivau ti yapaivoono ngiau aapuuvakidiri
tiinaraivaara ta faannaida variaunnanoo. 21 Ti mmamma mmatayaa
diaa muaraagaiyauvaa fai ivo ari mmamma ngiau aapu diaa yoketaa
ari vookaraivaa roosiima hanigia kiaanaravai. Ivo aikiooma mmuakiaa
mminnaiyauvaa yaataroo dira yaagueeqaivaadiri fai iinaravaivee.

Pauruuso Piripii varuuya kuaivaa kiaa mmiravai

4 1 Ni seenayaso, itaama vaikiai na ngiiiyara mmuduuya ruee
ngii tasipama ni variatainoo. Ngia ni mmooriivaa kaanaiya na
ngiiiyaadiri Anutuuqaasidiri irisaivaa varaanaraiya variaani na ngiiiyara
yaata utuauko ni ausaivo yoketainoo. Ni seena na ngiiiyara mmuduuya
ruauyaso, ngia yaagueeqama variaaneema Udaanga Yisuu Kirisiinnara
yaagueeqama kiada iida varida variatee.
2 Evotiaaya Sidikiiya ngia gioonnavaitana na yaagueeqama ngiiita kua
tiee ngii giaa ngii miaunoo. Sa ngiingiiiyara ngiingiiiyara nnannateerama
kiada Udaanga Yisuu Kirisiinna raunnavaitana varida mmuaa ausa
mmuaa tinnivai varada variatee. 3 A vaidi hama ni pikieerainna
yaagueeqama ni tasipama mmoori varaannaikua eetaatama ii gioonna
innidanaa tasipama mmoori varanai sa ngiariiyara ngiariiyara
nnannataateeraivaara na i yaparakiaunoo. Ii gioonna innidanaano
ni tasipama mmayaaya yoketaivaa yaagueeqama kiaa kookieema
kiaivaara eeta iya tasipama mmoori varaanee. Vaidi voovai nnutuuvo
Keremeenootama ngiari vo gioonna kiaapu ni tasipama mmoori varaiya
tupatupaa variraivaa varaavo iya nnutuuyauvo Anutuuqaa yanaivau
vaiyaatama ivaitana tasipama mmoori varada mmayaaya yoketaivaa kiaa
kookieema kieeravai.
4 Ngia mmuakiaa suai Udaanga Yisuu Kirisiinnara sirigaida variatee.
Na kava ngii giaa ngii miee kiaunoo: Sirigakiatee, kiaunoo.
5 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya tasipama tirooma variatee. Ti Udaanga
Yisuu Kirisiiva fai kiisa suai kava tiinaravai. 6 Ngia datadataama
variaaraivaara sa pinaama yaata utuatee. Ivaara yaaku varada varida
ngiingii nuaira variraivaki teekio hama ngiiisi vai mminnaiyauvaara
Anutuuqaata kua tida kiaa mmiatee. Kiaa mmida ivaara yoketaavee

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiatee. 7 Fai ngia itaama iikio Anutuuqaa ausa nuufa ari vookaraivaa
hama ta mmatayaiya yopeema taunnaivo ngiiiki vainaravai. Fai
Anutuuqo ivaa ti mminai ta Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya
variaunnaivaara ti ausa tinniiyauvo yoketaama vainaravai.
8 Ni seenayaso, aa na nnaagiai kua aavaa ngii giaa ngii minaravee.
Kua kutaivaaraata gioonna kiaapuuya aataruuvaara kua yoketaa ari
vookaraivaa tiraivaaraatama safu yoketaa aataruuvaaraata hama
mminnamminnaa maisaatai aataruuvaaraatama yoketaama vai
mminnaiyauvaaraata mmoori yoketaivaaraatama yaata utuatee. Itaama
vai aataru yoketaiyauvaara gioonna kiaapuuya kua yoketaivaa tiraiyauvo
ngii yaatana suvuakuaivee. 9 Kuaivaa na ngii giaa ngii miaaduu ngia
rikiada varooyauvaa iida mmooriiyauvaa na iikiaaduu ngia tooyauvaa
iikiatee. Fai ngia itaikio Anutuuqo ausa nuufaivaa gioonna kiaapuuya
mmioo variivoono ngii tasipama varinaravai.

Piripii varuuya mminnaiyauvaa Pauruusaa mmuduu yoketaavee tiravai

10 Ngia hokoba suai kati varidada aanna makee ngia kava niiyara
yaata utida ni tuqinnaivaara na rikiauko ni yoketaikiai kaayauma
sirigakiaunoo. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ni tasipaikiai ngia itaama
iikiaivaara na sirigakiaunoo. Vaa ngia tauraa pinaama niiyara yaata utida
ni tuqinnaara aataruuvo hama kooyaa vairavai. 11 Mminnaiyauvo hama
niisi vaivaara na hama ivaara kua kiauvai. Vaa na arinaima rikiauvai.
Mminnaiyauvo niisi vainnee? Hama niisi vainnee? Hama na iyauvaara
yaata utiraina iyauvaara kati aikioovee tiee hara kiee variau aataruuvaa
vaa na iina tauvai. 12 Mminnaiyauvo hama niisi vai aataruuvaata kaayau
mminnaiyauvo ni suvuai aataruuvaatama vaa na tee rikiauvai. Mmuakiaa
yoosinnaiyauvaki na variauyauvakiaata mmuakiaa suaiyauvakiaatama na
nene variauvaara ni aakiaivaki inna aikioovee kiauvai. Vo suai na yeenna
nnaa ausa rasiti kiee variee vo suai ni yeenna raikiai variee vo suai
kaayau mminnaiyauvaa varee vo suai kiisa mminnaiyauvaa varauvaara
na arinaima tee rikiee inna aikioovee kiauvai. 13 Mmuakiaa aataru
mmooriivaa na iikiauvaa Yisuu Kirisiiva ari yaagueeqaivaa ni mikiai na
aikiooma iikiauvai.
14 Mmuaararaivo niisi nnuu suaivaki ngia niiyara tuqinnoovaara
ni yoketainoo. 15 Ngia gioonna kiaapu Piripii variaiya vaa ngia teeda
rikiaavai. Na tauraa tuanaa mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii mi
kiee ngii mmata Maketoniaa pikiaaduu ngia vaa ausa hanigieeraiya
nnaasu ni tasipama sikau mmira aataruuvaa iiravai. Mmuakiaa vaa
ausa hanigieera gioonna kiaapuuyakidiri ngieenoo nnaasu sikauyauvaa
ni muduu ivaara Anutuuqo irisai yoketaama variraivaa ngii miravai.
16 Na Tesoronikii variaa suaivaki hama mminnaatauduu ngia airineetu
mminnaiyauvaa niini kiooduu viravai. 17 Na mminnaiyauvaa kati

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiiisidiri varaanaraivaara hama iyauvaara nnaasu ni yoketainoo.
Anutuuqo irisai ngiiiki mmooriivaa iino kaanaivo vakia roo vioo vioo
pinaavai vainai na taanaraivaaraatama ni yoketainoo. 18 Vaa ngia kaayau
mminnaiyauvaa ni muduu kaayauma ni suvuairavai. Epaporotitiiva
mmuakiaa mminnaiyauvaa ngia kati ni muuvaa varoo ni muduu kaayau
mminnaiyauvo niisi vairavai. Nnaaru vaidiiya kati Anutuuqaara puara
sipisiipaiyauvaa hudooduu suudaivaa rikioo iyara yoketaayavee kiaa
iyara yoketauvaa roosiima ngia ii mminnaa iyauvaa kati ni muuyauvaara
Anutuuqo tunoo: Inna aikioovee. Ni yoketainoo, tiravai. 19 Ni Anutuuqo
ari yaagueeqa yoketaa ari vookaraivo Yisuu Kirisiinnaki suvuaikio
vaivakidiri ngii minai ngia ngiingii nuaira variraivaki teekio hama ngiiisi
vai mminnaiyauvaara fai hama ngia buaakiaaravai. Vaa aikiooma ngia
varaavai. 20 Ti Napoonna Anutuuqaa nnutuuvo tupatupaa ngiau aapu
itaavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

Pauruuso nnaagiai tuanaa boo tira kuavai

21 Anutuuqaa gioonna kiaapu mmuakiaaya Yisuu Kirisiinnaki
variaiyara ta yaata utida boo kiaunnaivaara iya kiaa mmiatee. Ni
seena aa ni tasipama variaa aaya ngiiiyara yaata utida boo kiaavai.
22 Mmuakiaa Anutuuqaa gioonna kiaapu aavaki variaiya ngiiiyara yaata
utida boo kiaavai. Anutuuqaa gioonna kiaapu Roomaa vaidi kieetaivaa
nnauvaki variaiyaatama ngiiiyara yaata utida boo kiaavai.
23 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama
yaata utiraivo ngii tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Korosii

Pauruuso aa yanaa aavaa Korosii varuuyani reeravai

Hama Pauruusoono Korosii varuu gioonna kiaapuuya tauraa mmayaaya yoketaivaa kiaa mmuduu iya ausa hanigieeravai. Ivo kati Epesiisadiri varioo mmoori vareera vaidiiya Korosiira titooduu viravai. Korosii varuu gioonna kiaapuuya nuuna aakiaiyauvaki unnakua tira vaidi vooyaata nnida ngiari tinniiyauvakidiri unnakua aataruuyauvaatama gioonna kiaapuuya kiaa mmuuvaara Pauruuso mmoori vareera vaidiiya iyasi titeeravai. Pauruuso aa yanaa aavaa roo itaama unnakua aataru mmooriiyauvaa uuyauvaara ooqoo kiaa kioo kua kutaa kuaivaa ausa hanigieeraiya kuaivaa iya kiaa mmiravai. Ii kua kutaa kua ivo unnakua kuaivaa uudarainaraivaara ivo aa yanaa aavaa reeravaivee.

---

1 1 Na Pauruusoono aa kua aavaa kiauko ni seena vaidi voovoono ngiiini fafaarainoo. Anutuuqoono ari yaata utiivaugiataama ni mmataama kiaikiai na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo vaidivai variaunoo. Ti seena vaidi Timotiiva ni tasipama varikiai na aa kua aavaa kiauko ni seena vaidiivo ngiiini fafaarainoo. 2 Ngia ti seena Anutuuqaa gioonna kiaapu Korosii variaiya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tida hama pikieeraida yaagueeqama variaiyani na aa yanaa aavaa kiauko fafaara rainoo.

Ti Napoova Anutuuqo kati ngiiiyara yoketaama yaata utuoo ari ausa nuufaivaa ngii mioo nnaasu variaiveeraivaara ta yaata utuaunnanoo.

Pauruuso yaaku varoo Anutuuqaata kua yoketaivaa tiravai

3 Ta mmuakiaa suai ngiiiyara yaaku vareera suaiyauvaki ta kua yoketaivaa ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Koonna Anutuuqaa kiaa mmiaunnavai. 4 Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada Anutuuqaa gioonna kiaapu mmuakiaayara mmuduuya ruaivaa vaa ta rikiaunnavai. Ngia itaama variaivaara ta kua yoketaivaa Anutuuqaa kiaa mmiaunnavai. 5 Toosa hara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiada uu suaivaki vaidiiya Yisuunna mmayaaya kua kutaa tuanaivaa varada
ngii giaa ngii muduu rikiada ngia ivaa kaanaivaa varaaraivaara faannairavai.
Ngia ivaara faannaida variaivaara ngia Yisuunnara kutaavaivee kiaa
kiada gioonna kiaapuuyara mmuduuya ruaavai. Ngia ivaara kutaavee kiaa
faannaira oyaivaa Anutuuqo ngiiini teerama kiaivo aikiooma ngiau aapu
vainoo. 6 Ngia yeennaivaa hau utu kiaavo uruoo ngioo vioo pinaa kioo iiraivo
vaineema mmuakiaa yoosinnaiyauvaki variaiya Anutuuqaa kua yoketaivaa
rikiaavo iiraivo vainno pinaavai vaivai. Ngia toosa hara uu suaivakidiri ivaa
roosiima mmuaakaraama Anutuuqo kati ngiiiyara yoketaama yaata utiivaa
ngia kutaa tuanaa ivaa rikiada taavo iiraivo vainno pinaavai vaivai. 7 Ti
tasipama mmoori vareera vaidi ta innara mmuduuya ruaunna Ipaparaaso
Anutuuqaa kua yoketaivaa ngii giaa ngii muduu rikieeravai. Ivoono Yisuu
Kirisiinna mmooriivaa tiiyara yaagueeqararama kioo iinno varioo hama
pikiaivai. 8 Mmannasa Yoketaivo mmuduuya rira aataruuvaa ngii muuvaara
ivoono ti kiaa ti mmivaivee.

9 Ngia itaama variaa mmayaayaivaa ta rikiaunna suaivaki ngia itaama
variaivaara ta mmannammanna ngiiiyara yaaku varada variaunnanoo.
Anutuuqo ari yaata utiraivaa kooyaa ngii giaa ngii minai ngia arinaima
rikiaateeraivaara ta ngiiiyara yaaku varaunnanoo. Mmannasa Yoketaivo ngii
tasipanai ngia arinaima teeda rikiada tinni yoketaivaa varada yoketaama
variateeraivaara ta ngiiiyara yaaku varaunnanoo. 10 Fai ngia itaama varida
Udaanga Yisuu Kirisiiva yaata utira mmooriivaa ngia aikiooma iikio too ivo
ivaa too ngiiiyara sirigakiaiveeraivaara ngia makemakee itaama nnaasu
iikiateeraivaara ta ngiiiyara yaaku varaunnanoo. Fai ngia itaama varida
mmannammanna mmoori yoketaivaa iikiokio kaanaivo vainai ngia Anutuuqo
yaata utiraivaugiataama varia rada vidada arinaima teeda rikiaaravai.
11 Anutuuqaa ari yaagueeqa ari vookaraivo ngiau aapuuvakidiri tiivaa
ngii minai teeda ngia yaagueeqama nnaasu variateeraivaara ta ngiiiyara
yaaku varaunnanoo. Mmuaararai mmoori maisaivo ngiiisi nninai teeda
rikiadaata ngia mmannammanna yaagueeqama kiada variateeraivaara ivo
ari yaagueeqaivaa ngii miaiveeraivaara ta ngiiiyara yaaku varaunnanoo. 12 Ti
Napoova Anutuuqo ari gioonna kiaapu mmeekiaivaki variaiyani teerama kiai
yoosinnaivaki ivo ngii safuunai ngieetama variateeraivaara vaa ivo ee-oo kiaa
kiaivaara innara kua yoketaivaa tida sirigakiatee. Ta ivaara ngiiiyara yaaku
varaunnanoo. 13 Vaa ivo upisiivaa yaagueeqaivakidiri ti utu raririima kioo kati
naatau ari Mmaapu tuanaa innara mmuduuya riraivo variivau ti yapaivaivee.
14 Mminnamminnaa maisaiyauvo ti utiivaa ivo ari Mmaapuuvaa kiauvaadiri
ivaa ruga kiaikiai ta kati mmamma dummukiara variaunnavai.

Yisuuva varuuvaaraata iva uu mmooriivaaraatama Pauruuso tiravai

15 Anutuuqo haumaki variivaa Yisuu Kirisiivaano ivo variivaa kooyaa ti
vitaivai. Anutuuqo hama ngiau mmataivaa uu suaivaki vaa ari Mmaapuuvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisuuva inna tasipama tauraa variravai. Tauraa tuanaa ivo varioo mmuakiaa
mminnaiyauvo ngiauvakiaata mmataivaunnaatama varuu vau mminnaiyauvaa
iima kiooyauvaa yaatareeravai. 16 Anutuuqo iyauvaa uu suaivaki Yisuuvaatama
mmuaavau varida Anutuuqo Yisuunna tuduu iiravai. Gioonna kiaapuuya
teera mminnaiyauvaata hama iya teera mminnaiyauvaatama iiravai. Hama
teera mminnaa aangeraiyaatama iya kieetaiyaata iya uru nnaakaraiyaatama
iiravai. Anutuuqo mmuakiaa mminnaayauvai Yisuuvaatama iima kiooyauvaa
Yisuunnani yapa kieeravai. 17 Hama mmuakiaa mminnaatau suaivaki Yisuuva
variravai. Fai hama Yisuuvaataino mmuakiaa mminnaiyauvo raubiriinaravai.
Yisuuva hara kioo variivaara mmuakiaa mminnaayauvai Anutuuqo ngiari
mmaataiyauvunu yapa kiaiyauvo vaivai. 18 Anutuuqaa gioonna kiaapu vaa
ausa hanigieeraiya Yisuunna yuku yaaku mmamma mmuyai mmuakiaavai
roosiima variaavo ivo kieetaivaa roosiima varinoo. Kieetaivo hama vaitiri.
Hama mmamma mmuakiaavai korootirivee. Yisuuva variivaara vaa ausa
hanigieeraiya yoketaama variaavai. Ivo Anutuuqaa Mmaapuvoono mmuakiaa
mminnaayauvai yaatara kioo tauraa variaiveeraivaara Anutuuqo inna
tuduu putuuvakidiri diitoo kieetavai variravai. 19 Anutuuqaa yaata tinniivo
innaki vakiaiveeraivaara Anutuuqo ari yaata utuuvaugiataama uuduu
innaki suvuairavai. 20 Gioonna kiaapu mmatayaiya Yisuunnakinaadiri ariisi
ngiateeraivaara Anutuuqo yaata utuoo itaama iiravai. Ari Mmaapuuvo yatari
sagaivau putuuvaara Anutuuqo tuduu gioonna kiaapuuya inna tasipama
mmuaavau variaara aataruuvo kooyaa vairavai. Ivo itaama iima kioovaara
mmuakiaa mminnaiyauvo ngiauvakiaata mmataivaunnaatama varii vai
mminnaiyauvo innasi vira aataruuvo kooyaa vainoo.

21 Ngia tauraa maisa yaataivaa utida mmoori maisaiyauvaa iida Anutuuqaa
nnammutuaaya inna ngieera variravai. 22 Aanna makee inna Mmaapuuvo
putuuvaara Anutuuqo ngiiiyara ni seena tuanaayavee tiivai. Ngia numa inna
tasipama mmuaavau yoketaa tuanaaya varikio hama mminnamminnaa
maisaiyauvo ngiiiki vainai sa gioonna kiaapuuya ngiiiyara maisa kua
kiateeraivaara Anutuuqo ngiiiyara ni seena tuanaayavee tiivai. 23 Ngia itaama
ngii variatainai mmannammanna Yisuunnara kutaavaivee tida ivo vuutayaa
dira yaagueeqa kuabaivaa roosiima diivaayaa dida vaida sa pikieeraida
yaagueeqama nnaasu variatee. Ngia tauraa Yisuunna mmayaaya yoketaivaa
rikiada yoketaama variaaraivaara faannaida variaaneema varida ngii iinno
taanara iivaara sa muaraagakiatee. Yaagueeqama nnaasu variatee. Na
Pauruuso ii mmayaaya yoketaa ivaara mmoori vareera vaidivai variaunoo.
Ii mmayaaya yoketaa ivaa vaa vaidi vooyaano mmuakiaa gioonna kiaapu
mmatayaa variaiya kiaa mmi kieeravai.

Pauruuso vaa ausa hanigieeraiyara mmoori vareeravai

24 Na ngiiiyaraata ngiari voopinnaiyaraatama mmamma
nniitareeraivaa varauvaara na rikiauko ni yoketainoo. Yisuu Kirisiiva

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ari yuku yaaku mmamma mmuyai roosii kiaa gioonna kiaapu vaa
ausa hanigia kiada varuuyara mmamma nniitaroovaa vareeravai.
Varoovo homo tiiki vaivaa na innanikaraama mmamma nniitareeraivaa
vareenana fai taika kiaanaravai. 25 Na gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiyara mmoori varaanaraivaara vaa Anutuuqo ariinoo ni
mmataama kiaikiai na inna mmoori vareera vaidivai variaunoo. Na
Anutuuqaa mmayaaya mmuakiaayauvai ngii giaa ngii miaiveeraivaara
ngiiiyaroo tioo ni mmataama kieeravai. 26 Ari mmayaaya oyaivaa ivo
nnaaru varia rada nnuuyara hataumaki iiravai. Aanna makee ari gioonna
kiaapuuyani kooyaa kiaa kookieema kiaivai. 27 Ii kua ivo Anutuuqaa
ariiki vairavai. Yoketayoketaa kua hatauma kiaivo mmuakiaa gioonna
kiaapuuyani teerama kioovaa ivo ngiari voopinnaiyaraatama kooyaa kiaa
kookieema kiaanaravaivee tuuvoonno aanna makee kooyaa vainoo. Ii kua
ivaa ivo hatauma kioo kuaivoonno inna Yisuu Kirisiiva ngiiiki varinoo. Ii
kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Fai ngia yapooma Anutuuqaa tasipama
yoketaama ari vookaraama variaaravai. 28 Ivaaraida ta Yisuu Kirisiinnara
kooyaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaunnanoo. Iya haruruaarainnoo
kiaa kiada ta titi tinni safuuma vaivaudiri iya ooqoo kiaa kiada yoketaa
aataruuvaa iya kiaa mmiaunnanoo. Yisuu Kirisiiva gioonna kiaapu
mmuakiaayaki mmuaavai mmuaavai varinai iya inna aataruuvaa iida
rapisiima teekiai ta iya vita Anutuuqaa avuuvau safuuma yapaaraivaara
ta iya kiaa mmiaunnanoo. 29 Ii mmoori ivaa kaanaivo vakiaiveera
na yaagueeqararama kiee iikiaunoo. Yisuu Kirisiiva yaagueeqa ari
vookaraivaa ti mmiivo ni aakiaivaki vaivaaraina na yaagueeqararama
kiee iikiaunoo.

2 1 Na ngiiiyaraatama gioonna kiaapu Rautikiaa variaiyaraatama
hama ni tinniivaa teera gioonna kiaapuuyaraatama pinaama boo
tiee yaagueeqama mmoori varauvaara na ngii giaa ngii minaravee.
2 Ngieeta iyaatama mmannammanna mmuaa ausa tinni yoketaivaa
tasipama varida mmuaavaugiataama mmuduuya rida Anutuuqaa
kuaivaa arinaima rikiada yaagueeqama ivaara kutaavaivee kiaa kiada
Anutuuqo hatauma kioo kuaivaatama tuqinnama rikiaateeraivaara na
pinaa mmoorivai varauvai. Anutuuqo hatauma kioo kuaivaa oyaivo
Yisuu Kirisiivavee. 3 Anutuuqaa tinni yaatayaa vau kua yoketaiyauvo
ramuunnaama kioo vauyauvaa Yisuu Kirisiivaano hatuaa kioo kooyaa ti
vitaikiai ta taunnavai.

4 Sa gioonna kiaapu voovoono ngii unnakua kiaa kioo nnammari
kuaivaa ngiiiki yapanai ngia itaida ivaa rikiaa rada iivoora na ii kua ivaa
ngii giaa ngii miaunoo. 5 Na hama ngii tasipama hara kiee variaunoo. Na
ngieera variauko ni yaata utiraivo ngiiiyara nnaasu vaikiai variaunoo.
Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada mmuaa tinni mmuaa
yaatavai varada yaagueeqama hara kiada variaivaara na sirigakiaunoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ta Yisuunna tasipama varida yoketaama variraivaa varaunnavai

6 Ngia Yisuu Kirisiinna varaavo too ivo ngii Udaangavai varinoo.
Ngia inna varaivaara ivo ngiiiki varinai ngia yoketaama hara kiada
variatee. 7 Ngia yatariivo yaagueeqama diivaa roosiima Yisuu Kirisiinnara
yaagueeqakiatee. Yaagueeqa kuabaivau nnau kaanaivaa heeka
kiaaneema ngia Yisuunnara kutaavaivee kiaivo itaama pinaavai vainno
yaagueeqavai vakiaivee. Ipaparaaso vaa ii kua ivaa ngii giaa ngii muduu
ngia rikieeravai. Ngia itaama iida mmannammanna Anutuuqaara kua
yoketaivaa kiatee.
8 Vaidi voovoono ari tinniivaudiri mmanna kuaivaa ngii unnakua
unnakua tinai ngia inna mmemmaana vivoora tuqinnama taatee.
Ii kua ivo hama Yisuu Kirisiinnasidiri nnii kuavai. Mmanna vaidi
mmatayaiyakidiri nnii kuavai. Iya mmatayaa diaa saaka sifaa moomeera
iira aataruuyauvaara yaata utida kiaa kuayauvai. 9 Anutuuqaa yaata tinni
yoketaa mmuakiaayauvai Yisuu Kirisiinna mmammaivaki suvuainno
vaivai. 10 Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara Anutuuqaa yaata tinniivo
ngiiikiaatama suvuaikiai ngia yoketaama hara kiada variaanoo.
Mmatayaa variaa kieetaiyaata ngiau aapu variaa kieetaiyaatama mmagia
maisaiyaata moomee sakuaiyaatama vaa Yisuu Kirisiivaano iya yaatara
kioo kieetavai varivai.
11 Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara vaidiiya ngiari mmammaiyauvaa
hatokaaneema hama ivo ngii mmammaiyauvaa hatokaivai.
Mminnamminnaa maisaiyauvoono ngii mmammaiyauvaa yeena roosiima
faungama utiivaa ivoono hatoka kiaikiai ngia mmamma dummukiara
yoketaama variaavai. 12 Ngia nnoori vareera suaivaki vaidi putiraivo
mmata nnauvaki virayaama ngia Yisuu Kirisiinna tasipama kuaavai.
Anutuuqo Yisuunna tuduu diitoneema nnoori vareera suaivaki ivo ngii
tikiai ngieetama diitaavai. Ngia diitada eenanaa mmamma iira aataru
mminnamminnaa maisa mmuakiaayauvai pikiada karaasaya diitada
variaavai. Anutuuqo ari yaagueeqaivaadiri aikiooma Yisuunna tuduu
diitoovaara ngia kutaavaivee kiaivaara karaasaya diitada variaavai.
13 Ngia tauraa varuu suaivaki ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvo
vauduu ngiengie voopinnaaya varida hama Anutuuqaara yaata utida
inna mmaanna tuu aataruuvaa uuvaara ngia vaidi putiraiya roosiima
variravai. Itaama vaikio aanna makee Anutuuqo tikiai ngia Yisuu
Kirisiiva putuuvakidiri diitoovaanikaraama ngieetaata diitada karaasaya
inna tasipama hara kiada variaanoo. Anutuuqoono ti mminnamminnaa
maisa mmuakiaayauvai ruga kiaikiai ta diitada karaasaya variaunnavai.
14 Gioonna kiaapuuya kua mmaanna tuu aataruuyauvaa iya koonnama
uuvaara kua pinaivo iyaki vainno iya mmuaararoovaa vaa Anutuuqoono
ruga taika kieeravai. Iya koonnama uuvaa irisaivo vauvaa ivo ruga

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

taika kiaanaraivaara tuduu Yisuuva yatari sagaivau putuduu ruga
kieeravai. 15 Mmuakiaa moomee sakuaiyaata mmagia maisaiyaatama
yaatarada tauraa varuuya Yisuuva yatari sagaivau putuu suaivaki ivoono
mmuakiaaya yaatara kiooduu nnaagiai variravai. Rapiraivaa yaatara
kiada kua aayanna tirayaama Yisuuva mmuakiaaya avuuvau iya yaatara
kioo ngioo kua aayanna tiravai.
16 Ivaara vaidi voovoono ari tinniivaudiri vo aataru vo aataruuyauvaara
tinai rikiada sa inna kuaivaa rikiaatee. Ivo yeenna nneeraivaaraata
nnoori nneeraivaaraatama ngia kati variateera suaivaaraatama ngii
tinai rikiada sa inna kuaivaa rikiaatee. Kuraaga karaasaivo nninai
nuunakiateeraivaaraatama tauraanaa vaidiiya kati varuu suaivaaraatama
ngii tinai rikiada sa inna kuaivaa rikiaatee. 17 Ii aataru iyauvo mmanna
mmataira aataruyauvai vaivai. Fai yapooma kaanaiyauvo nninaraivaara
ti vitaivai. Kaanaa tuanaivo inna Yisuu Kirisiivavee. 18 Gioonna kiaapu
voovoono inna avu tinniivo hanigiano ari vookaraiyauvaa too tinara:
Ngia mmanna vaidiyavee. Vaa neenoo ngii yaataraunoo, tiivaara sa ngii
ausaiyauvo mmuaararakiaivee. Ivo itaama taivaara ngii tinara: Ngia
adida varida aangeraiyara mmuduuya ruatee, tiivaa sa rikiaatee. Itaa kua
tii gioonna kiaapu ivo ari tinniyaadiri ariinoo ari mmammaivaara yaata
utuoo unnakua itaa kua tiivo kuminayaa ari mannaka tiivai. 19 Ivo itaa
kua tiivo Yisuu Kirisiiva ti kieetavai variivaara vaa vueennama kiaivai.
Vaidi voovai mmuyaiyauvaa ataiyauvaki nninnuunaiyauvo saangama
kiaikio yokeenno varikio mmuyaiyauvootama rayota roo vioo pinaavai
vaivai. Kieetaivo vaivaara vaidiivo yokeenno rayotoo pinaavai varivai.
Itaama vaivaa roosiima ausa hanigieera gioonna kiaapuuyaki ti kieeta
Yisuuva varikio Anutuuqo ari yaata utiivaugiataama tikiai yokeeda
pinaaya variaavai.

Ta vaidi putiraiya roosiima putida kava diitada karaasaya variaunnanoo

20 Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa suaivaki saaka sifaa
moomeeyara iira aataruuyauvo hama kava ngii puaisakama utivai.
Vaidi putiraiya roosiima vaa ngia ivaara putuaavai. Itaama vaikiai
ngia aaniira ii mmatayaa diaa aataru iyauvaara mmuduuya ruaannee?
Vo aataru vo aataruuyauvo vaivaara ngia aaniira iyauvaara rikiada
vaida iikiaavainnee? 21 Vo aataru voovai vainno tinoo: Sa aayauvaa
utida nnaatee, tikio vo aataru voovai vainno tinoo: Sa iyauvaa
nneeda taatee, tikio vo aataru voovai vainno tinoo: Sa ii mminnaa
iyauvaa utuatee, tiivai. 22 Ita itai mminnaa iyauvaa vaidiiya iima
kiaavo taikeeraiyauvovee. Ii kua aataru iyauvaa vaidiiya ngiari
tinniiyauvunudiri kiaa kiada ngii giaa ngii miaayauvaivee. 23 Vaidi ii
aataru iyauvaa iikiaiyaano aangeraiyara ngiari ausaiyauvaa mmiateera

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaagueeqama tida adida variaaraivaara unnakua kiaa iida ngiari
mmammaiyauvaa ruputida variaavai. Iya itaama iikiaivaara ngia iya
teeda kiaanoo: Tinni pinaa varaa vaidiyavee, kiaavai. Kati mmanna
vaidiyaano unnakua kiaa itaama iikiaanoo. Iya itaama iida hama
yopeema ngiari mmamma iira aataruuyauvaara haitatuukiaavai.

3 1 Anutuuqo ngii tikiai vaa ngia diitada karaasaya Yisuu Kirisiinna
tasipama variaavai. Ivaara ngiau aapu vai mminnaa yoketaiyauvaara
mmuduuya rida mmoori varaatee. Ngiau aapu ivaki Yisuu Kirisiiva
Anutuuqaa yaaku yaadudainningiaa ari mmaata yoketaivau hara kioo
varivai. 2 Ivaki vai mminnaiyauvaara mmannammanna yaata utida
mmuduuya ruatee. Sa aa mmata aavau diaa mminnamminnaiyauvaara
yaata utida mmuduuya ruatee. 3 Vaidi putiraiya roosiima mmatayaa
diaa mminnaiyauvaara ngii aakiaiyauvo vaa putivai. Vaa Yisuu Kirisiiva
ngiiiki varikiai ngia Anutuuqaa tasipama variaavo ngii varira tuanaivo
hataumaki vaivai. 4 Yisuu Kirisiiva ngiiiki varikiai ngia variaiya ngiau
aapuuvakidiri ivo tiira suaivaki ngieetama vida inna tasipama yoosinna
yoketaa ari vookaraivaki variaaravai.

Eenanaa mmamma iira aataruuyauvaa pikiada karaasaya variatee

5 Ngia itaama variaivaara ngii aakiaiyauvaki mmatayaa diaa mmuakiaa
aataruyauvai ngii iikiatairaiyauvaa ngiengieenoo ruputu kikio vaidi
putiraiya roosiima vakiaivee. Ii aataru iyauvo ataama vainoo. Sabi nuaira
aataruuvoota maisama yaata utiraivootama avuuvaa taikio ausaivo
diitaikio varaataira aataruuvootama ari mmammaivaara inna varaataira
maisa aataruuvootama vaidi voovai mminnaivaa taikio inna varaataira
aataruuvootama vainoo. Ii nnaagiai aataru ivo unnakua anutuuvaara
mmuduuya rira aataruuvaa roosiivai. 6 Ii aataru iyauvaa iida varida
Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata yaatareeraiya fai Anutuuqo tinai irisai
maisaivaa varaaravai. 7 Ngia nnaaru itaama iida varida varuu suaivaki ii
aataru iyauvoono ngii puaisa utiravai.

8 Ngii aakiaiyauvaki ngii iikiataira aataru vooyauvai ruputu kikio
vaidi putiraiya roosiima vakiaivee. Ii aataru iyauvo ataama vainoo.
Nnannateera aataruuvoota buaaru tira aataruuvootama ngiingii seenaiya
mmoori maisaivaa iikiaara yaata utiraivootama seena vaidiivaayaadiri
koonnama yaata utuoo unnakua tiraivootama vainoo. Ii aataru iyauvaa
eeyaara pikiaatee. Ngii seenaiyara kua maisaivaa tida kuaaru tira
aataruuvaatama pikiaatee. 9-10 Sa ngiingiiiki ngiingiiiki unnakua kiatee.
Vaa ngia eenanaa mmammaivaara iira aataruuyauvaa pikiada karaasaya
variaivaara sa ngiingiiiki ngiingiiiki unnakua kiatee. Ngia Anutuuqaara
arinaima rikiaateeraivaara ivo ngii iima kioovoono ii karaasa varira
ivaa mmannammanna ngiiiki yapoo varinoo. Ii karaasa varira ivo
ariinikaraama variraivaa ivo mmannammanna ngiiiki yapoo varinoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Ivo itaama iinno varii ivaara ngia tauraa Ereengaiya voovau variaani
Yutayaiya voovau varida ngiengie vookaraama iikiaa aataru ivo inna
hama aataruvai. Ngia mmamma hatokeeraiya voovau variaani hama
mmamma hatokeeraiya voovau varida ngiengie vookaraama iikiaa aataru
ivo inna hama aataruvai. Ngia vooyara kiaanoo: Hama ivo Ereengaa
vaidivai. Ivo ari voopinnaa kumimaka vaidivaivee, kiaa ivo inna hama
aataruvai. Ngia vooya kiaanoo: Ta sikaunnaadiri yookaama kiada
viteeraiyavee, kiaani vooya kiaanoo: Ta kati titi yaata utiraivaugiataama
nookiaunnayavee, kiaa kiada iikiaa aataru ivo inna hama aataruvai.
Yisuu Kirisiiva mmuakiaa gioonna kiaapu itaama variaiya aakiaiyauvaki
hara kioo variivaara ii aataru iyauvo hama aataruuyauvai. Yisuu Kirisiiva
iivo inna aataru tuanaavai.
12 Ngia Anutuuqaa gioonna kiaapuyavee. Ivoono ngiiiyara mmuduuya
ruoo ariiniee kiaa ngii mmataama kieeravai. Ivaara ngia ngii seenaiyara
boo tida iyara tuqinnada tirooma adida varida yamayamaa kua iyaata
tida maisa mmooriivaa ngii tikiai iikiai rikiadaata yaagueeqama variatee.
13 Ngia teekiai ngii seenaiya datadataama varikiai teedaata iyara
mmuduuya ruatee. Ngiiikidiri voovoono voovaara koonnama iino too sa ivo
ivaara pinaama yaata utuoo airi kua airi kua kiaivee. Ivo ivaara ari ausa
mmuduuyaivaa inna mmiaivee. Udaanga Anutuuqo ngii mminnamminnaa
maisaiyauvaara hama yaata utirainno ruga kiaivaa roosiima ngieeta
ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaara sa yaata utiraida ngiingii
ausa mmuduuyaiyauvaa ngiingii mmi ngiingii mmiikiatee. 14 Ii aataru
mmuakiaa iyauvaa iida ngiingii seenaiyara mmuduuya ruatee. Mmuakiaa
mmoori aataru ngia iikiaa idaa oyaivo mmuduuya riraivovee. Fai ngia
itaama iidaida aikiooma mmuaavau variaaravaivee.
15 Kii Yisuu Kirisiinna ausa nuufaivo mmannammanna ngiiiki vakiaivee.
Ii aataru ivaa iida mmuaavau nuunama yoketaama variateeraivaara
Anutuuqo ngii mmataama kieeravai. Ngia itaama iyauvaa iida Anutuuqaara
kua yoketaivaa kiatee. 16 Kii Yisuu Kirisiinna kua mmayaaya yoketaa
ari vookaraiyauvo ngii aakiaiyauvaki vakiaivee. Vaidiiya tinni pinaa
vareeraiya roosiima ngia Yisuu Kirisiinna kua mmayaayaivaa ngiingii
kiaa mmi ngiingii kiaa mmiida variatee. Itaama vaino ngii ausaiyauvaki
Anutuuqaara ngii yoketainai innara kuaru kiatee. 17 Mmuakiaa mmoori
aataruuvaa iida mmuakiaa kuavai tida Udaanga Yisuu Kirisiiva variivaara
yaata utida iikiatee. Yisuu Kirisiiva ngiiiki variivaara ti Napoonna
Anutuuqaata kua yoketaivaa tida varida itaama iikiatee.

Ngia karaasa aataruuvau variaiya ngiengie variaaraivaara tuqinnama rikiaatee

18 Ngia gioonnaiya ngiingii vaatiiya kuaiyauvaa rikiada iikiatee. Ngia
Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara itaama iikiatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

19 Ngia vaidiiya ngiingii nnaataiyara mmuduuya ruatee. Sa ngii
ausaiyauvo iyara maisainai yaagueeqa kua tida maisayavee kiatee.
20 Ngia nnaakaraiya mmuakiaa mmoori aataruuyauvaara ngiingii
kaano kooya avaiyauvaa tuqinnama rikiada iikiatee. Ngia itaama
iikiaivaara Udaanga Anutuuqo ngiiiyara inna yoketainoo.
21 Ngia kaano kooya ngii nnaakaraiya yoketai aataruuyauvaa iikiaara
iikiai sa iyauvaara iya ooqoo kiatee. Ngia itaikiokio iya ausaiyauvo
mmuaararaanarainnoo kiaa pikiaatee.
22 Ngia gioonna kiaapu sikaunnaadiri yookaama kiada viteeraiya
mmuakiaa mmoori aataruuyauvaara ngii haitatuuraiya kuaiyauvaa
tuqinnama rikiada iikiatee. Iya ngiiiyara yoketaayavee kiateeraivaara
sa iya ngii teera suaiyauvaki nnaasu iya mmooriiyauvaa iikiatee. Ngia
Udaanga Anutuuqaa kuaivaa rikiada inna mmemmaana kuaivaara
mmuakiaa suaivaki katiaata iya mmooriiyauvaa iikiatee. 23 Ngia
mmuakiaa mmoorivai vareera suaivaki ngia ataa kua kiatee: Ta hama
mmanna vaidivai mmoori varaunnanoo. Ta Udaanga Anutuuqaa
mmoorivai varaunnanoo, kiaa kiada yaagueeqararama kiada mmooriivaa
varaatee. 24 Vaa ngia rikiaavai. Anutuuqo irisai yoketaiyauvaa ari
gioonna kiaapuuyani yapa kiaiyauvaa fai ngii minai ngia varaaravai.
Udaanga Yisuu Kirisiiva ngii haitatuura tuanaivaa mmoorivaida ngia
varaanoo. 25 Anutuuqo mmuakiaa gioonna kiaapuuya mmuaikaraama
safuuma irisaiyauvaa iya mminaraivaara fai ivo koonnama variivaa ari
koonnama iivaugiataama irisai maisaivaa safuuma ari mminaravai.

4 1 Ngia ngiingii mmoori vareeraiya haitatuuraiyaso, ngiengie
sikaunnaadiri yookaama kiada viteera gioonna kiaapuuyara
tuqinnama haitatuuda ngiari mmoori varaivaugiataama safuuma
irisaiyauvaa mmiatee. Sa koonnama mmiatee. Vaa ngia rikiaavai. Ngiiita
ngii haitatuuraivo ngiau aapu varivai.

Yaagueeqama yaaku varada safuuma variatee

2 Mmannammanna yaaku vareera aataruuvaa puaisa utida yaaku varada
varida sa ngii yaata utiraiyauvo voodaa vinai yaaku varaatee. Itaama iida
Anutuuqaata kua yoketaivaa kiatee. 3 Ngia itaama iikiavaugiataa tiiyaraatama
yaaku varaatee. Ta mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaara
aataruuvaa Anutuuqo kooyaa ti vitaakiaiveeraivaara tiiyaraatama yaaku
varaatee. Ii mmayaaya ivo inna Yisuu Kirisiinnara vai mmayaayaivo hatauma
kioo vaivaa ta gioonna kiaapuuya kiaa mmiaaraivaara tiiyaraatama yaaku
varaatee. Na ii mmayaaya ivaa iya kiaa mmiauvaara oovi nnauvaki hara kiee
variaunoo. 4 Na ii mmayaaya ivaa kooyaa iya kiaa mminaraivaara niiyara
yaaku varaatee. Kooyaa iya kiaa mmiraivo inna ni mmoorivai.
5 Ngia ausa hanigieeraiya hama ausa hanigieeraiya avuuyauvunu
ngiingii variraivaara tuqinnama haitatuuda tinni ruaiya roosiima

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variatee. Itaama varida iya tasipama iida teekiai iya Anutuuqaa
mmayaayaivaa rikiaara iikiai makee tii kiaa mmiatee. 6 Gioonna kiaapu
voovoono ngii yaparainai rikiada ngia inna sai kiaara kuaivo yoketaavai
nnaasu vakiaiveeraivaara yorokuuvaa yeennaivaki haata kiada nnaavo
yoketairaivaa roosiima mmuakiaa suai ngia kua kiaivo yoketaavai nnaasu
vakiaivee.

Ngii seenaiya ngiiiyara yaata utuaavai

7 Ti seena vaidi Tukikiinna ta innara mmuduuya ruaunnaivo ti
tasipama Udaanga Anutuuqaa mmoori vareera vaidivai yaagueeqama
mmoori varaivai. Hama ivo pikiaivai. Fai ivoono na iikiau mmayaayaivaa
ngii giaa ngii minaravai. 8 Ta mmuakiaa aavaki variaunnaiya
yoketaama variaunnaivaara fai ivo ngii giaa ngii minai rikiada ngia
sirigakiateeraivaara na inna titano ngiiisi kuanaravai. 9 Ngii mmuaa
yoosinnaa vaidi voovai nnutuuvo Onesimuuso fai inna tasipama
kuanaravai. Ivo yaagueeqama mmoori vareera vaidivai varikiai ta
innara mmuduuya ruaunnavai. Fai ivaitanaano aavaki ta datadataama
variaunna mmayaayaivaa ngii giaa ngii miaaravai.
10 Vaidi voovai nnutuuvo Arisarakaava ni tasipama oovi nnauvaki hara
kioo variivo ngiiiyara ivoota yaata utuoo boo tiivai. Panapaasaa kataivo
Marakaavaata ngiiiyara yaata utuoo boo tiivai. Fai ivo ngiiisi vinai ngia
innara tuqinnaateeraivaara vaa na mmuaanaa ngii giaa ngii miauvai.
11 Vaidi voovai nnutuuvo Yisuuva vuai nnutuuvo Yusutuuva ivootama
ngiiiyara yaata utuoo boo tiivai. Ii taaravooma vaidi ido Yutayaa vaidiya
vaa ngiari aataru tauraivaa pikiada Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira
mmooriivaa varaavai. Yutayaiyakidiri aa vaidi taaravooma aado nnaasu
ni tasipama tumugia kiada mmooriivaa varada yaagueeqama variaavai.
12 Ngii nuunairaivakinnaa vaidi voovai nnutuuvo Ipaparaaso
ivootama ngiiiyara yaata utuoo boo tiivai. Ivo Yisuu Kirisiinna mmoori
vareera vaidivai. Ivo makemakee ngiiiyara pinaama yaaku varaivai.
Anutuuqaa yaata utiraivaugiataama ngia mmooriivaa varada iidada
koovayaida yaagueeqama nnaasu hara kiada varida inna aataruuvaara
kutaavaivee kiaa kiada variateeraivaara ivo ngiiiyara yaaku varaivai.
13 Ivo ngiiiyaraatama Rautikiaa variaa gioonna kiaapuuyaraatama
Hiraporoo variaa gioonna kiaapuuyaraatama pinaa mmoorivai varaivaa
vaa na tauvai. 14 Ti mmuduuya ruai vaidi voovai Rukaaso nniitareeraiya
tuqinneeraivoono ivootama ngiiiyara yaata utuoo boo tiivai. Vaidi voovai
nnutuuvo Dimaaso ivootama ngiiiyara yaata utuoo boo tiivai.
15 Ti seena vaa ausa hanigieera gioonna kiaapu Rautikiaa
variaiyaraatama gioonnaivaa nnutuuvo Nibaannaraatama inna nnauvaki
Anutuuqaara nuunakiaiyaraatama na yaata utuee iyara boo kiau kuaivaa
kiaa mmiatee. 16 Ngia aa yanaa aavaa yaarummua taika kiada vaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ausa hanigieera gioonna kiaapu Rautikiaa variaiya mmikiai yaaruatee.
Iyaano ngiariisi vai yanaivaa ngii mikiai ngia ivaatama yaaruatee.
17 Vaidi Arikipiinna kiaa mmida kiatee: Udaanga Anutuuqo mmooriivaa i
mmiivaa yaagueeqama iinnanna taika kiaaneera inna kiaa mmiatee.
18 Aa nnaagiai na neneenoo fafaara kiau aavaa taatee. Na
Pauruusoovaano ngiiiyara yaata utuee boo kiaunoo. Na oovi nnauvaki
variauvaara sa taunniraida ivaara yaata utuatee.

Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo ngii
tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Tesoronikii

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa Tesoronikii varuuyani reeravai

Pauruuso Piripii pikioo numa Tesoronikii varioo mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmuduu iya ausa hanigieeravai. Itaama uu mmooriivaara Yutayaa vooya maisa kua tida Pauruusaa tunoo: Aavaki pikiee kuanee, tiravai. Iya Pauruuso uu mmooriivaara tunoo: Teenoo itaama iikiataavai a iikiannanoo, kiaa kiada inna titeeravai. Ngiari voopinnaiya Yutayaiya uu aataruuvaara iya iikiatauduu Pauruuso mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmuduu ausa hanigiada yoketaama varuuvaara iya Pauruusaara nnannateeda innara ooqoo tiravai. Nnaagiai Pauruuso Koridii varuduu Timotiivaano Tesoronikii varuu gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooyara inna kiaa mmuduu rikioo ivo aa tauraa yanaa aavaa iyani reeravai. Yoketaama tirooma varida Yisuu Kirisiiva tiinaraivaara faannaida variateeraivaara ivo yamayamaa kuaiyauvaa iyani reeravaivee.

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa Tesoronikii varuuyani reeravai

1 1 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiada Tesoronikii variaiyaso, na Pauruusoono aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo. Siraasooya Timotiiya ni tasipama variaani na aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo. Vaa ngia ausa hanigiaiya ti Napoonna Anutuuqaa gioonna kiaapuya varida ti Udaanga Yisuu Kirisiinna tasipama variaanoo.

Anutuuqo kati ngiiiyara yoketaama yaata utuoo ari ausa nuufaivaa ngii mioo nnaasu variaiveeraivaara ta yaata utuaunnanoo.

Tesoronikiiya Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada yoketaama variravai

2 Ta yaaku vareera suaivaki ta Anutuuqaata makemakee ngiiiyara kua tida tupatupaa mmuakiaa suai ngiiiyara kua yoketaivaa kiaunnavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Ngia Yisuunnara kutaavaivee kiaivaaraida ngia inna mmooriivaa
yoketaama iikiaanoo. Ngia ngii seena gioonna kiaapuuyara mmuduuya
ruaivaaraida ngia yaagueeqama mmoori yoketaivaa iikiaanoo.
Ngia ti Udaanga Yisuu Kirisiiva fai kutaa tiinaravee kiaivaaraida
mmannammanna yaagueeqama kiada faannakiaanoo. Ngia itaama
variaivaara ta yaata utida ti Napoonna Anutuuqaata makemakee kua
kiaunnavai. 4 Ni seenayaso, vaa ta rikiaunnavai. Anutuuqo ngiiiyara
mmuduuya ruoo ari gioonna kiaapu tuanaaya ariiniee kiaa ngii
mmataama kiaivai. 5 Hama ta tetenaidiri yaata utida mmanna kuavai
ngii giaa ngii miravai. Anutuuqaasidiri inna yaagueeqaivoota inna
Mmannasa Yoketaivootama ti tasipooduu ta mmayaaya yoketaivaa
ngii giaa ngii miaannaduu ngia rikieeravai. Ta ivaara yaagueeqama
kiaannanoo: Kutaavaivee, kiaa kiada ngii giaa ngii miaannaduu ngia
rikieeravai. Ta ngii tasipama variaanna suaivaki ta ngiiiyara yaata
utida iikiaanna aataruuvaa vaa ngia teeravai. 6 Teeda ta uunaquuneema
iida Udaanga Yisuu Kirisiiva uuvaatama ngia iiravai. Uuvaara kaayau
mmuaararoovo ngiiiki vauduaata hama ngia ivaara yaata utiraida
Anutuuqaa kuaivaa varooduu Mmannasa Yoketaivoono ngii tasipooduu
rikiada ngia sirigairavai. 7 Ngia itaama uunaquuneema mmuakiaa ausa
hanigieera gioonna kiaapu Maketoniaa varuuyaata Akaiya varuuyaatama
teeda rikiada itaama mmuaikaraama iiravai. 8 Hama Maketoniaa
varuuyaata Akaiya varuuyaatama nnaasu Anutuuqaa kua mmayaayaivo
ngiiisidiri vuuvaa rikieeravai. Ngia Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada
yaagueeqama varuuvaara mmuakiaa yoosinna varuuya rikieeravai.
Itaama vaikiai ngia tauraa varida uu mmayaayaivaa hama ta kava
varada gioonna kiaapuuya kiaa mmiaaravai. 9-10 Mmuakiaa gioonna
kiaapuuya ta ngiiisi kuaanna suaivaki ngia tiiyara tuqinnoovaaraida iya
kua yoketaivaa ngiiiyara kiaavai. Ngia unnakua anutuuyauvaa pikiada
hanigiada Anutuuqo hara kioo varioo kua kutaa tiraivaa mmooriiyauvaa
varaivaara iya kua yoketaivaa ngiiiyara kiaavai. Ari Mmaapu Yisuuva
vaa putuduu rikioo Anutuuqo tuduu kava putuuvakidiri diiteeravai. Ivo
putuoo kava diiteeravoonora tuoo vaa ti utu raririima yoketaivau yapa
kioo aataruuvo vainoo. Ivaara fai yapooma nnaagiai Anutuuqo gioonna
kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaara iya yaparainara suaivaki
hama ti mminnamminnaa maisaiyauvaara ti yaparainaravai. Fai Yisuuva
kava ngiau aapuuvakidiri tiinaraivaara ngia faannaida variaivaara
gioonna kiaapuuya ngiiiyara kua yoketaivaa kiaavai.

Pauruuso Tesoronikii varioo Anutuuqaa mmooriivaa iiravai

2 1 Ni seenayaso, ta ngii tasipama mmooriivaa iikiaannaivo hama ti
maisaivai. Vaa kaanaivo vauvaara ngiengieenoo teeravai. 2 Ta tauraa
yoosinna Piripii ivaki nookiaannaduu rikiada maisamaisau mmoori

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aataruuyauvaa ti mmuduu rikiada ta hama yoketaama variaannaivaara
vaa ngia rikieeravai. Itaama vauduaata ta ngii yoosinna Tesoronikii
ngiaannaduu Anutuuqo ari yaagueeqaivaa ti mmuduu rikiada ta inna
kua mmayaayaivaa kooyaa ngii giaa ngii mida hama ta aatuuravai.
Vooyaano ti ooqoo tuduaata ta iikiaannaduu ti mmuaararooduaata
iiravai. 3 Ta mmayaayaivaa ngii giaa ngii miaannaivo hama unnakuaivaa
tasipama ngii giaa ngii miravai. Hama ta sabi reeti utu kiada reeri
utu kiadairayaano mmayaayaivaa ngii giaa ngii miravai. Hama ta ngii
yokekiaa kiada ngii iida taaree kiaa kiada mmayaayaivaa ngii giaa
ngii miravai. Hamavee. 4 Vaa Anutuuqo mmooriivaa ti mmioo tooduu
ta iikiaannaduu aikiooma vauvaara ta mmayaaya yoketaivaa varada
nuaida ivo tiivaugiataama nnaasu makemakee iikiaunnanoo. Hama
vaidiiya numa ta iikiaunna mmooriivaa teeda yoketaavaivee kiaaraivaara
iikiaunnanoo. Anutuuqoono ti mmooriivaara yoketaavaivee tinaraivaara
ta iikiaunnanoo. Ta aaniivaara mmooriivaa iikiaunnaivaa oyaivo ti
aakiaana vaivaa vaa Anutuuqo too rikiaivai. 5 Vaa ngia rikiaavai. Hama
ta titi kuaivaadiri ruvuakavaakai kua kiaa rada ngii giaa ngii miravai.
Hama ta ti aakiaiyauvakidiri mminnamminnaiyauvaa ti varaatainoo
kiaa kiada yoketaa kuaivaa ngii giaa ngii miravai. Anutuuqoono ti
taivai. 6 Hama vaidi voovoono mmooriivaa iikiaunnaivaara ti too ti
mannaka kiaiveeraivaara ta iiravai. Ngieeta vaidi vooyaatama tiiyara
mannaka kiateeraivaara hama ta iiravai. 7 Ta Yisuu Kirisiinna kua varada
nuairayara tida ngia ti mmoori varaateeraivaara ngii yaparakiataama
vauduaata hama ta ngii yaparairavai. Gioonnaivo ari nnaakaraiyara
tirooma kioo haitatuuneema ta ngii tasipama hara kiada variaanna
suaivaki ta tirooma hara kiada variravai. 8 Ta ngiiiyara pinaama
mmuduuya ruaannaivaara ta kooyaa Anutuuqaa kua mmayaaya
yoketaivaa ngii giaa ngii miaannaivaara ti yoketairavai. Hama ta ivaara
nnaasu ti yoketairavai. Gioonna kiaapuuya ti ruputikiai ta ngiiiyara
putuaaraivaaraatama ti yoketairavai. Hama ti aatuuravai. Ta ngiiiyara
pinaama ti ausaiyauvo yoketauvaara hama ti aatuuravai. 9 Ti seenayaso,
ta titi mmamma mmuyai mmutu rikiada tete variaara mmooriivaa
varaannaivaara vaa ngia taunnuuda kiaannee? Ta Anutuuqaa kua
mmayaaya yoketaivaa ngii giaa ngii miaa rada variaanna suaivaki
hama ngia ti mmooriivaa varada yeenna mminnamminnaiyauvaa ti
mmiateeraivaara ta heenaivaa ikiannaivaa vara kuainnama kiada tete
variaara mmooriivaa iiravai.

10 Ngia vaa ausa hanigieeraiya ta yoketaama safuuma ngii tasipama
varida hama koonnama variravai. Vaa ngia ivaa tooduu Anutuuqootama
vaa teeravai. 11 Vaa ngia taavai. Vaidiivo ari nnaakaraivaa tuqinnama
haitatuuneema ta ngii tasipama hara kiada varida mmuaavai mmuaavai
ngii haitatuuravai. 12 Ta ngii tasipama hara kiada varida yamaa kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yamaa kua tida ngia Anutuuqaa aataruuvau yoketaama nookiateeraivaara
ta kua yoketaivaa tasipama ngii giaa ngii miravai. Anutuuqo ari varii
yoosinna ari vookaraivaki ngieeta yoketaama variateeraivaara ngii
maavee tioo varinoo. Ngia ivaara yaata utida safuuma variateeraivaara ta
ngii giaa ngii miravai.
13 Ta Anutuuqaa kua mmayaayaivaa ngii giaa ngii miaannaduu rikiada
ngia puaisakama utiravai. Hama ngia ivaara tunoo: Mmanna vaidivai
mmayaayavaivee, kiaa kiada pikieeravai. Ngia tunoo: Kutaa Anutuuqaa
mmayaayavaivee, kiaa kiada puaisakama utiravai. Ngia itaa kua tida
puaisa utuuvaara ta mmannammanna Anutuuqaata kua tida kua
yoketaivaa kiaunnavai. Ta ngii giaa ngii miaanna mmayaayaivo kutaa
Anutuuqaa mmayaayavaivee. Vaa ngia ausa hanigiaiya ngii aakiaiyauvaki
ivo yaagueeqama vaivai. 14 Ti seenayaso, Yutayaa yoosinnaivaki variaa
gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada Anutuuqaa
gioonna kiaapu tuanaaya varuuya roosiima ngia variravai. Ngiari
seena Yutayaiya maisa mmooriivaa iya mmuneema ngii seenaiya maisa
mmooriivaa ngii miravai. 15 Yutayaa vooyaano Udaanga Yisuunnaata
forofetaiyaatama ruputuduu putiravai. Vooyaano tiitaatama makemakee
maisa mmooriivaa ti mmiravai. Itaama uuvaara Anutuuqo hama
iyara yoketairavai. Iya mmuakiaa vaidiiya nnammutuaaya variravai.
16 Anutuuqo ari voopinna voopinnaiya yoketaivau yapaiveera kiaa kiada
ta kua yoketaivaa iya kiaa mmiaannaduu rikiada iya ti ooqoo tiravai.
Itaama vauduu iya makemakee mminnamminnaa maisaiyauvaa varoovo
vainno suvuairavai. Suvuau kioovaara Anutuuqaa ausa nnannateeraivo
aanna makee vaa iyasi vainoo.

Pauruuso kava vararanoo vioo iya taanaree kiaa iiravai

17 Ti seenayaso, ta kiisama ngii pikiada aapi ngiaanna suaivaki ti
yaata utiraivo homo ngiiisi vauduu ta aapi nniravai. Ta aapi nnida
ngiiiyara pinaama yaata utida kava vara ranada vida ngii taaree kiaa
yaagueeqararama kiada iiravai. 18 Ta ngiiisi kava vara ranada kuaaree
tida variaannaduu Sataango ti ooqoo tiravai. Na Pauruusoono airineetu
kava vara ranee kuanaree tiee variaaduu Sataango ni ooqoo tiravai. 19 Fai
yapooma ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinara suaivaki ta inna avuuvau
diaaravai. Ii suai ivaki hama aaniivai varaaraivaara ta faannaida
variaunnanoo. Ta ngiiiyara yaata utida faannaida variaunnanoo.
Hama aaniivaara ta sirigaida variaunnanoo. Ta ngiiiyara sirigaida
variaunnanoo. Hama aaniivaara ta mannaka kiaunnanoo. Ta ngiiiyara
mannaka kiaunnanoo. 20 Kutaa ta ngiiiyara mannaka tida sirigaida
variaunnanoo.

3 1 Ta ngiiiyara pinaama yaata utuaannaduu ngia voopi varuduu ta
aapi variaannaivaara yaata utuaannaduu ti pirisairavai. Itaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vauduu tetevaitana aa yoosinna Ateena aavaki hara kiada varida
2 Timotiinna titaa kiaannaduu ngiiisi viravai. Timotiiva ti seena
tuanaavai varioo ti tasipama mmoori varoo Anutuuqaa kua mmayaaya
yoketaivaa varoo nuainno varioo gioonna kiaapuuya kiaa mmioo Yisuu
Kirisiinnara kooyaa iya kiaa mmiravai. Ngia yaagueeqama varida
Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada puaisa utuateeraivaara ta inna
titaannaduu ngiiisi viravai. 3 Gioonna kiaapuuya ngii mmaarau kua tuu
mmoori maisaivaa ngii muuvaara Anutuuqaa mmooriivaa pikieevoora
kiaa ta inna titaannaduu ngiiisi viravai. Vaa ngia rikiaavai. Anutuuqo
ee-oo tuduu ii mmoori maisa iyauvo ngiiisiaata tiisiaatama nniravai. 4 Ta
ngii tasipama variaanna suaivaki vaa ta ngii giaa ngii mida kiaannanoo:
Mmoori maisaivo tiisi nninaravaivee, kiaannaivaa kaanaivo vaa kutaa
kooyaa vairavai. Vaa ngia ivaara rikieeravai. 5 Itaama vauduu ngia voopi
varuduu na voopi varuuvaara na yaata utuaaduu ni mmuaararoovaara
Timotiinna titaaduu ngiiisi viravai. Ngia Anutuuqaara kutaavee kiaa
kiada datadataama variaa aataruuvaa taiveera na inna titaaduu ngiiisi
viravai. Sataango vaa ngii iinno taanaree kiaa uuduu vaa ngia inna
kuaivaara ee-oo tuuvaara na yaata utuee mo ta kuminayaa ngii tasipama
mmoori varaannaivaara yaata utuee Timotiinna titaaduu ngiiisi viravai.
6 Vaa ivo ngiiisi vuuvo kava vara ranoo ngioo ngia Anutuuqaara
yaagueeqaida varida mmuduuya rida varuuvaara ivo numa ti kiaa
ti mmiravai. Ngia makemakee tiiyara yoketaama yaata utida ta ngii
taaree kiaa yaagueeqama kiada iikiaannaneema ngia ti taaree kiaa
uuvaara ivo ti kiaa ti mmiravai. 7 Ti seenayaso, ngia itaama varuuvaara
ti mmaarau kua tuuya maisamaisau mmoori mmuaararooyauvaa ti
mmuu suaivaki ta ngiiiyara yaata utuaannaduu ti yoketairavai. Ngia
Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama varuuvaara ti
yoketairavai. 8 Ngia Anutuuqaara yaagueeqararama kiada iida varikiai
fai ta yoketaama hara kiada variaaravai. 9 Ngia yaagueeqama variaivaara
ta ngiiiyara Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaunnanoo. Ta inna avuuvau
pinaama kiada ngiiiyara sirigakiaunnaivaara ta innaata kua yoketaivaa
kiaunnanoo. 10 Ta ngii taaree kiaa kiada heenaivaa ikiannaivaa vara
kuainnama kiada ta Anutuuqaata ivaara yaagueeqama kiada kua
kiaunnanoo. Ngia Anutuuqaara kutaavaivee kiaivo muaraagainno
kiisavai vainoora tida ta ngiiiyaroo tida ngii teeda ngii tasipama
mmooriivaa iikiaaraivaara ta Anutuuqaata kua kiaunnanoo.
11 Ti Napoova Anutuuqo ariita ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama
ta ngiiisi kuaara aataruuvaa kooyaa ti vitaakiateeraivaara ta yaaku
varaunnanoo. 12 Ta ngiiiyara pinaama mmuduuya ruaunnaneema
Udaanga Yisuu Kirisiiva ngii iinai fai ngia ngiingiiiyara ngiingiiiyara
mmuduuya rida mmuakiaa gioonna kiaapuuyara mmuduuya rikio
pinaavai vakiaiveeraivaara ta yaaku varaunnanoo. 13 Itaama vaino

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Udaanga Yisuu Kirisiiva ngii aakiaiyauvaki yaagueeqama iinai rikiada
yapooma ivoota ari gioonna kiaapu inna tasipama variaiyaatama
tiikiai rikiada fai ngia ti Napoonna Anutuuqaa avuuvau yoketaa tuanaa
gioonna kiaapuya varikio hama ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa
irisaiyauvootainaravai.

Ari vookaraama variaaraivaara Anutuuqaa yoketaivai

4 1 Ti seenayaso, aa nnaagiai kua vooyauvaatama rikiaatee. Anutuuqo
ngii too ngiiiyara yoketaakiaiveera tete variaunnaivaa ta ngii
vitaakiaunnavai. Ngia ivaa teeda ta variaunnaneema variateeraivaara
ta ngii vitaakiaunnavai. Aanna makee vaa ngia teeda mmuaakaraama
variaanoo. Yisuu Kirisiiva ti aakiaiyauvaki variivaara ta makemakee
yaagueeqama ngii kiaunnanoo: Mmannammanna itaama nnaasu
variatee, kiaunnavai. 2 Udaanga Yisuu Kirisiiva ti kiaa ti mmuuvaa
ta ngii giaa ngii miaanna kua aataruuvaa vaa ngia rikiaavai. 3 Aa na
tinara kua aavo Anutuuqaa yaata tinniivau vai kuavai ngia iikio rikioo
Anutuuqo fai ngiiiyara yoketainaravai. Ngia yoketaa tuanaaya variatee.
Sa sabi heera aataruuvaa iikiatee. 4 Ngia vaidiiya mmuaavai mmuaavai
ngii mmammaivaara tuqinnama haitatuuda ngiingii nnaataiya tasipama
safuuma yoketaama variatee. 5 Hama ausa hanigiada Anutuuqaa kuaivaa
rikieeraiyanikaraama ngii mmammaiyauvoono yaagueeqama ngii
iikiatee tinai rikiada sa iikiatee. 6 Anutuuqaa aataruuvo itaama vaivaara
vaidi voovoono arinaima yaata utuee sa i seena vaidiivaara koonnai
aataruuvaa iima kiee ivo ariyara ii aataruuvaa sa hatokaanee. Ngia
itaama koonnama iikiaivaara ta tauraa yaagueeqama ngii giaa ngii mida
kiaannanoo: Sa ii aataru ivaa iikiatee. Mo fai gioonna kiaapuuya maisa
mmoori itaama vaiyauvaa iikio Udaangaivo fai irisai mmuaararaivaa
iya mminaravaivee. Ta itaama yaagueeqama kiada tiravai. 7 Ta gioonna
kiaapuuya sabi nuaida koonnama variateeraivaara hama Anutuuqo
ti maavee tiravai. Ta safuuma yoketaama variateeraivaara ti maavee
tiravai. 8 Ivaarainno ii ta ngii giaa ngii miaunna kua iyauvaa gioonna
kiaapu voovoono rikioo mmooka hanigia mmiivoono hama vaidi
mmatayaivaa mmooka hanigia mmiivai. Anutuuqo Mmannasa Yoketaivaa
ngii miivaa mmooka hanigia mmiivai.

9 Ngia ngii seena vaa ausa hanigieeraiyara mmuduuya ruateeraivaara
hama na ivaara yanaivaa fafaarainaraivootainoo. Vaa Anutuuqo
ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya ruateeraivaara ngii vitaama
kiaivai. 10 Vaa ngia Maketoniaa variaa gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieera mmuakiaayara mmuduuya ruaavai. Ti seenayaso, itaama
vaikiainnaata ta yaagueeqama ngii giaa ngii mida kiaunnanoo:
Mmannammanna yaagueeqama nnaasu ngiingiiiyara ngiingiiiyara
mmuduuya ruatee, kiaunnanoo. 11 Ngia tirooma hara kiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

variaaraivaara yaagueeqama kiada iikiatee. Ngiengie hara kiada
variraivaara ngiengieenoo ivaara haitatuuda variatee. Sa ngii seenaiya
hara kiada variraivaara ngiingii avuki avukiida murumuru tida variatee.
Ngiengie hara kiada variraivaara yaata utida ngiingii yaakuuyauvaadiri
mmoori varada sikauyauvaa varaatee. Ta tauraa itaama ngii giaa
ngii miaannaivaugiataama iikiatee. 12 Gioonna kiaapu hama ausa
hanigieeraiya ngii teeda kiaara: Yoketaama variaa gioonna kiaapuyavee,
kiateeraivaara iikiatee. Fai ngia itaama iikio mmuakiaa mminnaavai ngii
variraivau aikiooma vainai hama ngii seenaiya ngiaarukiaaravai.

Yisuuva suai nnaagiai tiinaravai

13 Ti seenayaso, gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada putuaani hau
kiaiyara ngia kumimakaida varida airi yaata utida variaavai. Hama
ausa hanigiada Yisuunnara faannairaida kati hara kiada variaiya vaa
putuaiyara kaayauma ausa mmuaarareeda iyara kaayauma yaata utida
variaavai. Ngia itaida varida varivoora kiaa ta aa kua aavaa ngii giaa ngii
miaaravai. 14 Vaa ta Yisuuva putuoo kava diitoovaara kutaa kuavaivee
kiaunnanoo. Ta itaa kua kiaunnaivaaraata aa kua aavaaraatama kutaa
kuavaivee kiaunnanoo. Fai Yisuuva kooyaa tiinara suaivaki Anutuuqo
tinai vaa ausa hanigia kiada putuaiyaata Yisuuvaatama innasi kuaaravai.
15 Aa ta ngii giaa ngii miaara kua aavaa Udaanga Yisuu Kirisiivaano tii
kuavai. Ivo tiinara suaivaki fai ta homo mmatayaa variaunnaiya vaa ausa
hanigia kiada putuaiya hama yaatarada tauraa kuaaravai. 16 Fai Udaanga
Yisuu Kirisiivaano yaagueeqai kuavai tuoo varino aangeraa kieeta
voovoono aayanna roo varino Anutuuqaa nooma akuaivo tuoo varino
Udaanga Yisuu Kirisiiva ngiauvakidiri tiinaravai. Yisuuva tuoo varinai
vaa ausa hanigia kiada putuaiya diitada nnida tauraa vikiai 17 ii suai ivaki
ta homo mmatayaa vaa ausa hanigia kiada variaunnaiya fai Anutuuqo
nama aakiaivaki ti rupi nuunama kinai vaa tauraa kuaiya vida sunada
Udaanga Yisuu Kirisiinna sunaara kuaaravai. Fai itaama vainai rikiada ta
vida inna sunada inna tasipama tupatupaa variaaravai. 18 Ivaaraida ii kua
ivaa ngiingii kiaa mmi ngiingii kiaa mmiida ausa yoketaivaa tasipama
variatee.

Yisuuva tiinara suaivaara teerama kiada variatee

5 1 Ti seenayaso, Yisuu Kirisiiva tiinara suaivaara ta hama kuminayaa
ngiiini yanaivaa fafaara reeda ngii giaa ngii miaaravee. 2 Vaa
ngiengieenoo rikiaavai. Gioonna kiaapuuya heenaivaki hama teeda
rikieera suaivaki mmuara vareera vaidiivo nniivai. Ivaa roosiima
fai Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinaravai. 3 Gioonna kiaapuuya kiaara:
Ta yoketaama ausa tinni nuufaivaa tasipamaida variaunnanoo, kiaa
kiada varikio fai maisamaisai ari vookarai mmuaararai aataruuvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

akiairaino iyasi nninaravai. Gioonnaivo nnaakaraivaa mmataanara
suaivaki nniitareeraivo akiairaikio innaki nniivai. Ivaa roosiima
maisamaisai ari vookarai mmuaararai aataruuvo iyasi nninaravai. Fai
akiairaama nninai hama kuaara ngiaara aataruuvootainaravai. 4 Mo ti
seenayaso, ngia vaa ausa hanigiaiya hama upisiivaki variaanoo. Ivaara
mmuara vareera vaidiivo upisiivaki nninai nnikiaraakiaaneema ivaa
roosiima Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinai rikiada ngia nnikiaraakiataama
vainainnaata sa nnikiaraakiatee. 5 Ngia mmuakiaaya mmeekiaivaata
ikiannaivaatama vara nuunama kiada variaavai. Ngieeta teetama
hama upisiivaki variaunnavai. 6 Ivaara hama ta gioonna kiaapu vooya
roosiima vuru vakiaaravai. Vaidi voovai yaata tinniivo yoketaavai
vairayaama ta avu teeda nnaasu mmuaavai mmuaavai titi variraivaara
haitatuukiaaravee. 7 Gioonna kiaapu vuru vakiaiya upisiivaki vuru
vakiaavai. Gioonna kiaapu nnoori kapikaraivaa nneeraiya upisiivaki
nneeda kumimakakiaavai. 8 Ta hama iya roosiima variaunnaivaaraida ta
ikiannaivau variaunnavai. Ivaara ta titi variraivaa haitatuukiaaravee. Ta
Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada puaisa utida gioonna kiaapuuyara
mmuduuya ruaunaivo inna rapira vaidiiya ngiari nniriyaa okoo roosiima
hiri kiaavo vaivaa roosiivai. Ta Anutuuqo ti vitaanaraivaara faannaida
variaunnaivo inna rapira vaidiiya ngiari kieetayaa apira mminnaivaa
roosiivai. 9 Anutuuqo hama aataru maisaivaa irisaivaa ti mminaraivaara
ti mmataama kieeravai. Ta Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tikio
aataru yoketaivau ti yapaanaraivaara ti mmataama kieeravai. 10 Ta inna
tasipama variaaraivaara Yisuuva tiiyara putiravai. Ta homo mmatayaa
variaunnaiyaata vaa putuaiyaatama ivo tiinai ta vida inna tasipama
variaaraivaara ivo tiiyara putiravai. 11 Ivaaraida ngiingiiita ngiingiiita
yamaa kua yamaa kua tida ngiingii mmooriiyauvaa ngiingii vara
ravisi vara ravisiida yoketaama varaatee. Vaa ngia itaama iida varida
variaaneema iida varida variatee.

Pauruusainna vo kua vooyauvaara iya kiaa mmiravai

12 Ti seenayaso, vo kuavaara ta yaagueeqama ngii giaa ngii
mmiaaravee. Vaidiiya ngii tasipama mmoori varaiyara kua yoketaivaa
tida iya kiaa kuaivaa rikiada iikiatee. Iya Udaanga Yisuu Kirisiinna
mmoori varaayara tida safuuma varira aataruuvaa ngii vita vitaakiaanoo.
13 Iya ngiiiyara mmoori varaivaara iyara kua yoketaivaa tida iyara
mmuduuya ruatee. Ngiingiiiyara ngiingiiiyara yoketaida ausa nuufa
tasipama variatee.
14 Ti seenayaso, vo kua vooyauvaara ta yamaa kua yamaa kua tida
yaagueeqama ngii giaa ngii mmiaaravee. Gioonna kiaapu hama mmoori
vareeraiyaata yaagueeqama iyaata kua tida safuukiatee. Iya aatuuda
variaa gioonna kiaapuuyaata yamaa kua yamaa kua tida variatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Gioonna kiaapu yoonoosupuaa variraiya tasipama mmoori varaatee.
Mmuakiaa gioonna kiaapuuya muaraagama varikiainnaata iya tasipama
mmannammanna tirooma varida mmoori varaatee. 15 Ngiariiyara
ngiariiyara mmoori maisaivaa irisai irisaima iikiaaraivaara haitatuuda
ooqoo kiatee. Mmuakiaa suai ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmoori
yoketaivaa iida varida mmuakiaa gioonna kiaapuuyaraatama iida varida
yaagueeqama kiada ivaara yaata utida iikiatee.
16 Mmuakiaa suai sirigaida varida variatee. 17 Mmuakiaa suai
mmannammanna yaaku varada nnaasu variatee. 18 Mmuakiaa
aataruuyauvo ngiiisi nninai rikiada kua yoketaivaa Anutuuqaara kiatee.
Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivaara itaama iida Anutuuqaa
yaata tinniivau vai kuaivaa rikiada iikiaaraivo inna Anutuuqaa
yoketaivai.
19 Mmannasa Yoketaivo ngii giaa ngii mii kuaivaa sa hatokaatee.
20 Vaidiiya Anutuuqaasidiri tii kuaivaa ngii giaa ngii mikiai sa nniki
rakaida puruukakiatee. 21 Mmuakiaa kua rikiaiyauvaa iida taivaa
yoketaiyauvaa varada puaisakama utida 22 maisai kua mmoori
mmuakiaayauvai pikiaatee.
23 Anutuuqo ausa nuufa variraivaa oyai nakaaraivovee. Ivo ariinoo
ngii iino ngii aakiaa mmuakiaayauvai yoketaakiaiveeraivaara ta
yaaku varaunnanoo. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinara suaivaki
Anutuuqoono iino ngii mmamma mmuyai mmannasa mmuakiaayauvaki
mminnamminnaa maisaiyauvo sa vakiaiveeraivaara ta yaaku
varaunnanoo. 24 Ngii maavee tiraivo ngiiiyara hama yaata vueennaivai.
Fai ivoono itaama iinaravai.
25 Ti seenayaso, tiiyaraatama yaaku varaatee.
26 Ti seena vaa ausa hanigieeraiyara yoketaida yaaku rumisiatee.
27 Na Udaanga Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nookiauvoonora tiee na
yaagueeqama ngii giaa ngii minai rikiatee. Aa yanaa aavaa yaarummua
kiada mmuakiaa gioonna kiaapu ausa hanigieeraiya yaarida kiaa
mmiatee.
28 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama
yaata utiraivo ngii tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Tesoronikii

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa Tesoronikii varuuyani reeravai

Gioonna kiaapu Tesoronikii varuuya Yisuu Kirisiiva makee tino kava tiinaraivaara pinaama yaata utuuvaara Pauruuso aa nnaagiai yanaa aavaa iyani reeravai. Vooyaano tunoo: Vaa Udaanga Yisuu Kirisiiva nninara tuu suaivo nniivaivee, tuu kuaivaara Pauruuso fafaarainno safuuma iya kiaa mmiravai. Mmuaarareeraivo iyasi nniivaata mmamma niitareeraivaatama varadaata iya mmannammanna Yisuunnara kutaavaivee kiaa kiada ngiari mmooriiyauvaa varada varida yoketaama mmooriiyauvaa iikiateeraivaara Pauruuso yamayamaa kuaiyauvaa iyani fafaara reeravaivee.

---

1 1 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigiada Tesoronikii variaiyaso, na Pauruusoono yanaivaa ngiiini fafaarakiaunoo. Siraasooya Timotiiya ni tasipama variaani na yanaivaa ngiiini fafaarakiaunoo. Vaa ngia ausa hanigieeraiya ti Napoonna Anutuuqaa gioonna kiaapuya varida ti Udaanga Yisuu Kirisiinna tasipama variaanoo.
2 Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati ngiiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida nnaasu variateeraivaara ta yaata utuaunnanoo.

Ti Udaanga Yisuuva tiinara suaivaki Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparainaravai

3 Ti seenayaso, ta makemakee ngiiiyara Anutuuqaa kiaa mmida kiaunnanoo: Yoketaayavee, kiaunnanoo. Ngia Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada iikiaivo vaa yaagueeqavai vaivo fai vakia roo vioo vioo yaagueeqama pinaavai vainaravai. Ngia ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya ruaivo vaa pinaavai vaivo fai vioo vioo pinaa ari vookaraivai vainaravai. Ngia itaama variaivaara ta aikiooma ngiiiyara makemakee

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoketaayavee kiaunnanoo. 4 Ngia itaama variaivaara teenoo gioonna
kiaapu vaa ausa hanigiaiyaata kua tida ngiiiyara mannaka kiaunnanoo.
Gioonna kiaapuuya maisa mmooriivaa ngii miaavo ngii mmamma
nniitaraikiainnaata mmannammanna yaagueeqama varida Anutuuqaara
kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama variaivaara ta ngiiiyara mannaka
kiaunnanoo.
5 Ngia itaama yaagueeqama variaivaara ta kooyaa rikiada
kiaunnanoo: Anutuuqoono fai mmuakiaaya yaparainno irisaiyauvaa
safuuma iya mminaravaivee, kiaunnanoo. Itaama vaino too mmamma
nniitareeraivaa ngia varada varidaata Anutuuqaara yaagueeqama
variaivaara ivo gioonna kiaapuuyara diraivaki inna aikiooma ivaki
kuateera fai ngii tinaravai. 6 Fai Anutuuqo ataama safuuma iinaravai.
Mmoori maisaiyauvaa vaa ngii muuyauvaa fai ivo irisai maisaiyauvaa
iya mminaravai. 7 Ngii mmuaararaivaata tiita ti mmuaararaivaatama
Anutuuqo iinai fai ta kati variaaravai. Udaanga Yisuu Kirisiiva
ngiauvakidiri kooyaa tiinara suaivaki fai Anutuuqo itaama iinaravai.
Fai Udaanga Yisuu Kirisiiva aangeraa yaagueeqaiyaata ikia hauruuvo
pinaama taivaatama tasipama tiinaravai. 8 Gioonna kiaapuuya
hama Anutuuqaa kuaivaa rikiada arinaima taiyaatama ti Udaanga
Yisuu Kirisiinna kua mmayaaya yoketaivaa hama arinaima rikiada
iikiaiyaatama irisai maisaiyauvaa iya mminaraivaara fai itaama
tiinaravai. 9 Ivo tiinai rikiada iya irisai maisaivaa varada tupatupaa
koonnama varira yoosinnaivaki variaaravai. Fai iya hama Udaanga
Yisuu Kirisiinna tasipama inna mmeekia ari vookaraivaki variaaravai.
10 Ii suai ivaki ivo tiinai rikiada fai ariiniee kiaa mmataama kiai gioonna
kiaapuuya innara ari vookaraama yoketaa tuanaavee kiaaravai. Innara
kutaavaivee tira gioonna kiaapuuya kua yoketaivaa innara tida avai
kurutooma kiada yaaku vuatavuatakiaaravai. Ta kua mmayaayaivaa
ngii giaa ngii miaannaivaara ngia kutaavaivee tuuvaara ngieetama itaa
kiaaravai.
11 Ivaaraida ta makemakee ngiiiyara yaaku varada variaunnanoo.
Anutuuqo ngii iinai rikiada ngia ivo ngii maavee tiivaugiataama
aikiooma yoketaama variateeraivaara ta ngiiiyara yaaku varaunnanoo.
Ivo ari yaagueeqaivaadiri ngii iinanai ngia inna mmoori yoketaivaa
ngii iikiatainai ngia innara kutaavaivee kiaa kiada inna mmooriivaa
iidada taikaaraivaara ta ngiiiyara yaaku varaunnanoo. 12 Ngia itaama
iikio rikioo ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinara suaivaki inna nnutuuvo
yaataroo ari vookaraama vainaravai. Vaino rikioo ivo ngii iinai rikiada
fai ngieetama yoketaama ari vookaraama variaaravai. Ti Anutuuqoota
ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati gioonna kiaapuuyara yoketaama
yaata utiivaaraida ngia itaama ari vookaraama variaaravai. Ngia itaama
variaaraivaara ta ngiiiyara yaaku varaunnanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vaidi mminnamminnaa maisa suvuairaivo nninara kuavai

2 1 Ti seenayaso, ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinaraivaaraata
Anutuuqo ti rupi nuunama kinai ta Yisuunna tasipama hara
kiada variaaraivaaraatama na kooyaa ngii giaa ngii minai rikiaatee.
2 Na yaagueeqama ngii giaa ngii minai rikiaatee. Vooyaano kiaanoo:
Vaa Yisuuva tiivaivee, kiaivaara sa akiairaama ngiengie vo vuayaata
vo vuayaata utiraida sa ngii ausaiyauvo ari vookarai ausa tasipama
variatee. Ta Anutuuqo ti kiaa ti mmii kuaivaa ta kiaa kookieema
kiaunna suaivaki vaidi voovoono rikiai kuavai tiivainnee? Vara ta
Anutuuqaa kua mmayaayaivaa kiaa kookieema kiaunna suaivaki rikiai
kuavai tiivainnee? Vara yanaa voovai tiisidiri nniivaudiri yaaruoo
rikiai kuavai tiivainnee? Hama teeta rikiaunnanoo. 3 Vaidi vooyaano
sabi kua sabi kuaivaa ngii giaa ngii miaivaa ngia rikieevoora aa kua
aavaa na ngii giaa ngii minai rikiaatee. Yisuuva tiinara suaivaki
fai hama ivo nnaammaratu tiinaravai. Tauraa gioonna kiaapuuya
Anutuuqaara mmooka hanigia mmi kiada innara ooqoo kiaa kikio
nnaagiai mminnamminnaa maisa suvuaira vaidiivo ikia aakiaana
kuanaraivoono kooyaa nninaravai. 4 Fai ivo ngioo gioonna kiaapuuya
mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaara ti Anutuuqovee kiaiyauvaara
ooqoo tioo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa iya ausa mmuduuya
mmiraiyauvaaraatama fai ooqoo tinaravai. Ooqoo kiaa kioo tinara:
Vaa na yaataree variaunoo, kiaa kioo fai Anutuuqaa nnau pinaivaki oro
varioo ariiyara tinara: Na Anutuuqovee, tinaravaivee.
5 Ivo itaa kua tinaraivaara na ngii tasipama variaa suaivaki na ivaara
ngii giaa ngii miravaivee. Vara vaida ngia ivaara taunnu kiaannee?
6 Aanna makee ii na kiau kua ivaa kaanaivo nnivoora kiaa kioo inna
uuda raira yaagueeqaivoono inna uuda rainno varioo varinoo. Vaa
ngia ivaa arinaima teeda rikiaavai. Anutuuqo tinara: Aikioovaivee.
Ngianee, tinara suaivaki nnaasu fai mminnamminnaa maisa suvuaira
vaidiivo nninaravai. 7 Mminnamminnaa maisa vareera aataruuvo vaa
hataumaki vaivo aanna makee iinno varinoo. Mmannammanna iinono
uuda rairaivoono uuda rairaivaa rabikiaa kino rikioo mminnamminnaa
maisa vareera aataruuvo fai kooyaa vainaravai. 8-12 Kooyaa vaino too
mminnamminnaa maisa suvuaira vaidiivoota fai kooyaa nninaravai.
Ivo Sataangaa yaagueeqaivaa tasipama ngioo unnakuaivaa kiaa kaayau
ari vookara ari vookarai unnakua mmooriiyauvaa iinaravai. Fai iinno
varioo gioonna kiaapu ikiana kuaaraiya maisai unnakua unnakuaiyauvaa
arinaidiri kiaa roo iinaravai. Hama iya kua kutaivaara yoketaavaivee
kiaa kiada hama ivaara mmuduuya ruaivaara Anutuuqo hama iya vitoo
yoketaivau yapanai iya ikia aakiaana kuaaravai. Iya kua kutaivaara
ooqoo kiaivaara Anutuuqo tino unnakua tiraivo iya aakiaiyauvaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iinno varinai fai iya unnakua iira aataruuvaara kutaavaivee kiaaravai.
Mmuakiaaya itaama kua kutaivaara ooqoo kiaa kiada mminnamminnaa
maisaiyauvaara mmuduuya riraiya fai Anutuuqo iya yaparaira suaivaki
irisai maisaivaa iya mminaravai. Tauraa fai mminnamminnaa maisa
suvuaira vaidiivo nnino nnaagiai Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinaravai. Fai
mminnamminnaa maisa suvuaira vaidiivo kooyaa nnino rikioo Udaanga
Yisuu Kirisiiva ari yaikiaivaadiri innayaa fuu tino putinaravai. Udaanga
Yisuu Kirisiiva ari tiinara suaivaki fai mmeekia ari vookaraivaa tasipama
tioo inna ruputino eeyaara taikaanaravaivee.

Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau yapaanaraivaara ngii mmataama kieeravai

13 Ti seenayaso, Anutuuqo ngiiiyara mmuduuya ruaiyara ta ngiiiyara
innaata makemakee kua yoketaivaa kiaunnanoo. Anutuuqoono tauraa
ngii vitoo yoketaivau yapaanaraivaara ivo ngii mmataama kieeravai.
Ngia Anutuuqaa kua kutaivaara kutaavaivee tikio ivo Mmannasa
Yoketaivaa tino too ngii vitoo ari gioonna kiaapu tuanaaya ngii yapa
kiaanaravai. Ivo itaama ngii mmataama kioovaara ta ngiiiyara innaata
makemakee kua yoketaivaa kiaunnanoo. 14 Ta mmayaaya yoketaivaa ngii
giaa ngii miaannaduu rikiada ngia ngiingii ausaiyauvaa hanigieeravai.
Ngia ngiingii ausaiyauvaa hanigiada Udaanga Yisuu Kirisiinna oyai
ari vookaraivaa varaateeraivaara Anutuuqo ngii maavee tiravai. 15 Ti
seenayaso, ta kiaunna kuaivo itaama vaivaara rikiada yaagueeqama
variatee. Ta avaikidiri ngii giaa ngii miaanna kua aataruuvaata ta
yanaa fafaarama kiaanna kuaivaatama puaisa utuatee. 16-17 Ti Napoova
Anutuuqo tiiyara mmuduuya ruoo kati tiiyara yoketaama yaata utuoo
tupatupaa yamaa kua yamaa kua ti tikiai ta yoketaama variaaraivaara
ta faannaida variaunnanoo. Ivaata ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama
ngii aakiaiyauvaki iikiai ngia yaagueeqama varida mmuakiaa mmoori
yoketaivaa iida mmuakiaa kua yoketaivaa kiateeraivaara ta ngiiiyara
yaaku varaunnanoo.

Pauruusainna tunoo: Tiiyara yaaku varaatee, tiravai

3 1 Ti seenayaso, aa ta nnaagiai vo kua voovaara ngii giaa ngii
mikiai rikiaatee. Tiiyara yaaku varaatee. Udaanga Yisuu Kirisiinna
mmayaayaivo makemaakee tikio nuainno varinai gioonna kiaapuuya
rikiada ivaara kua yoketaivaa kiaaraivaara tiiyara yaaku varaatee.
Vaa mmayaayaivo ngii yoosinna aakiaiyauvaki itaama nuaivai. 2 Vo
kua voovaaraatama yaaku varaatee. Maisa vaidiiya maisamaisai
mmooriivaa iikiaiyasidiri Anutuuqo ti vita yoketaivau yapaanaraivaara
yaaku varaatee. Hama mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuunna
mmayaayaivaara kutaavaivee kiaavai. Ivaara tiiyara yaaku varaatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Hama Udaanga Yisuu Kirisiiva ngiiiyara yaata vueennaivai. Vaidi
maisaivo ngii utivoora kiaa Yisuuva ngii iinanai fai ngia yaagueeqama
yoketaivau variaaravai. 4 Ta ngii giaa ngii miaunna kuaivaa ngia rikiada
iidada fai ngia mmannammanna iikiaaraivaara ta ngiiiyara kutaa
iikiaaravaivee kiaunnanoo. Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ti yaata utiraivaki
ti kiaa ti mmikiai ta ngiiiyara kutaa iikiaaravaivee kiaunnanoo.
5 Udaanga Yisuu Kirisiiva ngii aakiaiyauvaki iinai ngia Anutuuqaara
mmuduuya ruateeraivaara ta yaaku varaunnanoo. Yisuu Kirisiiva
ngii iinai ngia innara yaata utida mmannammanna yaagueeqama
variateeraivaaraatama ta yaaku varaunnanoo.

Mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai mmoori varaatee

6 Ti seenayaso, ta Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaa varaunnayara
tida ta yaagueeqama ngii giaa ngii mikiai rikiaatee. Ngii seena vaa ausa
hanigieeraiya ngiari hara kiada variraivaara hama yaata utida mmoori
varada ta iya kiaa mmiaunna kuaivaa hama rikieerama kiada kati
kumina varikiai sa iya tasipama variatee. Pikiaatee. 7 Vaa ngiengieenoo
rikiaavai. Ta ngiiisi kuaanna suaivaki ta hama vida kati hara kiada
varirama kiada titi variraivaara ta yaata utida mmoori vareeravai. Ta
itaama ngii vita vitaakiaannaivaa ngieeta teeta iikiaaravee. 8 Gioonna
kiaapu voovoono ti variraivaa too yeenna mminnaa vooyauvai ti
mmuduu hama ta kati vareeravai. Ta irisai mmida vareeravai. Sa ngia ti
mmooriivaa varada yeenna mminnamminnaiyauvaa ti mmiateeraivaara
ta titi mmamma mmuyai utu rikiada ti mmooriivaa varada heenaivaa
ikiannaivaa vara nuunama kiada mmoori vareeravai. 9 Ta ngiiiyara
mmooriivaa iikiaanna irisaivaara ta aikiooma ngii yaparakiataama
vauduaata hama ta ngii yaparairavai. Ngia ti teeda tiinikaraama mmoori
iikiateera ta yaagueeqama mmoori vareeravai. 10 Ta ngii tasipama
variaanna suaivaki ta ngii giaa ngii mida kiaannanoo: Gioonna kiaapu
voovoono hama mmoori vareerainno kati varinai inna tikio rikioo ivo sa
yeenna nnaivee, tiravai.
11 Ta rikiaannaduu ngii tasipama varuu vooya kati kuminaya varida
ngiari seenaiya mmoori varooyauvaa taa kiada murumuru tida tunoo:
Iya koonnama varaanoo, kiaa ngiariita hama mmoori vareera kati
varuuvaara ta itaa kua tiravai. 12 Udaanga Yisuu Kirisiinna mmoori
varaunnayara tida iya itaama varuuvaara ta yamaa kua yamaa kua tida
mmannammanna yaagueeqama kiaunnanoo: Tirooma varida mmoori
varaatee. Varada ngiingii mmooriiyauvakinnaa yeennaiyauvaa nnaatee.
Ta itaa kua kiaunnanoo.
13 Ti seenayaso, ngia mmoori yoketaivaa iikiaivaara sa ngii
pirisakiaivee. 14 Aa yanaa aavaki vai kua aavaa ta ngii giaa ngii
miaunnaivaa gioonna kiaapu ivaki variaa voovoono ivaa rikioonnaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmannammannainno varinai ivaa teeda tuqinnama ivaa taatee. Sa inna
tasipama variatee. Ivo mmamma maisakiaiveeraivaara sa inna tasipama
variatee. 15 Sa innara ti nnammutuaavaivee kiaa kiada pikiada oro
voovau variatee. Ti seena tuanaavaivee kiaa kiada yamaa kua yamaa kua
tida oro voovau variatee.

Kua arai voovai Pauruuso reeravai

16 Udaanga Yisuu Kirisiiva ausa nuufa variraivaa oyai nakaaraivovee.
Yoketaa suaivakiaata maisa suaivakiaatama ivo ariinoo ausa nuufaivaa
ngii miaiveeraivaara ta yaaku varaunnanoo. Ivo mmuakiaaya ngii
tasipama vakiaiveeraivaara ta yaata utuaunnanoo. 17 Na Pauruuso neenoo
nini yaakukidiri nini nnutuuvaa tasipama fafaarakiau aavaa taatee. Na
Pauruusoono ngiiiyara yaata utuee boo kiaunoo. Mmuakiaa yanaiyauvaa
na fafaarakiauyauvunu itaama nini nnutuuvaa tasipama nnaasu
fafaarakiauvai.
18 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama
yaata utiraivo ngia mmuakiaaya ngii tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Timotii

Pauruusoono aa tauraa yanaa aavaa Timotiinnani reeravai

Timotiinna kaano Yutayaa gioonnavai. Inna koova Ereengaa vaidivai. Ivo karaasa vaidivoono ausa hanigioo Pauruusaa tasipama nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Pauruuso aa tauraa yanaa aavaa Timotiinnani roovaki taaravooma kuayauvai reeravai. Tauraa kuaivo unnakua aataruuyauvaara gioonna kiaapuuya nuunauyauvaki vauyauvaa ooqoo kianeeraivaara Timotiinna kiaa mmiravai. Tammaa kuaivo gioonna kiaapuuya nuunaida iira aataruuyauvaatama iya Anutuuqaa ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmira aataruuvaatama iyara haitatuura vaidiiyaraatama tuginnama kiaa mminai rikiaateeraivaara Timotiinna kiaa mmiravai. Nnaagiai kuaivo Timotiiva Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidi yoketaa tuanaavai varioo mmuakiaa mmoori aataru gioonna kiaapu ausa hanigiooya nuunaiyauvaa tuqinnama haitatuukiaiveeraivaara Pauruuso innani fafaara reeravaivee.

---

1 1 Na Pauruusoono aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo. Anutuuqo
ti vitoo yoketaivau ti yapaivoota Yisuu Kirisiinnara ta
faannakiaunnaivootama ni kiaani na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee
nuaira aposoroo vaidivai variaunoo.
2 Timotii-o, na Anutuuqaa kuaivaa i kiaa i mmiaaduu a Yisuunnara
kutaavaivee tunnaivaara a ni maapu tuanaavai roosiima variannanoo. Na
aa yanaa aavaa aini fafaarakiaunoo.
Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati aiyara
yoketaama yaata utida aiyara boo tida ngiari ausa nuufaivaitana i mmida
nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Vaidi unnakuaivaa kiaa mmiraiya ooqoo kianee

3 Na mmata Maketoniaa ivaki kuaa suaivaki na yaagueeqama
kua tiee i kiaanoo: Yoosinna Epesiisa ivaki varianee, kiaaduu rikiee
varunnaneema mmannammanna varianee. Variee gioonna kiaapu vooya
ivaki varida hama safuuma Anutuuqaa kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmirama kiada unnakua tinniivaatama kiaa mmiaiya ooqoo kianee.
4 Iya uriiyauvaaraata ngiari taato nnaakukiaiya nnutu kaayauyauvaa
fafaara raiyauvaaraatama ooqoo kianee. Iya iyauvaara yaata utida
sabi kua sabi kua tida buaaru kiaavai. Iya itaama iikiaivoono hama
Anutuuqaa aataruuvaa kooyaa iya vitaivai. Iya Anutuuqaara kutaavaivee
kiaivoono inna Anutuuqaa aataruuvaa kooyaa iya vitaivai. 5 Na iya ooqoo
kianeera kiau kua oyaivo ataama vainoo. Gioonna kiaapuuya ngiariiyara
ngiariiyara mmuduuya ruateera kiauvai. Fai iya aakiaiyauvo yoketaa
tuanaayauvai vaino iya yaata utiraiyauvo hama mmuaararaivaa iya
mminai iya Yisuunnara kutaavaivee tida fai iya ngiariiyara ngiariiyara
mmuduuya ruaaravai. 6 Vaidi vooya itaama yoketaama varira aataruuvaa
pikiada mmanna kuaiyauvaara sabi kua sabi kuaiyauvaa ngiari kiaa mmi
ngiari kiaa mmiida varida kumimakakiaavai. 7 Iya Anutuuqaa mmaanna
tuu kuaivaara gioonna kiaapuuya kiaa mmida vitairaiya roosiima
variaaree kiaa iida hama ngiari kiaa kuaivaa tuqinnama oyaivaa rikiada
iya kuaivaa yaagueeqama kiaivaa hama tuqinnama oyaivaa rikiaavai.
8 Vaa ta taunnavai. Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo yoketaavai
vaivai. Gioonna kiaapu voovoono ivaa arinaima rikioo safuuma varioo
iino too inna fai yoketaavai vainaravai. 9 Ivaara aa kua aavaa arinaima
rikiaatee. Mmaanna tuu kuaiyauvo hama gioonna kiaapu safuuma
varuuyara tiravai. Gioonna kiaapuuya mmaanna tuu kuaivaa hatokada
Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata yaatareeraiyara tiravai. Hama ngiari ausa
mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmiraiyaraata mminnamminnaa maisa
vareeraiyaraatama tiravai. Hama yoketaama variraiyaraata Anutuuqaa
kuaivaara puruuka tiraiyaraatama gioonna kiaapuuya ngiari kaano
kooyaata ngiari vo gioonna kiaapuuyaatama ruputuaani putuaiyaraatama
Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivo tiravai. 10 Gioonna kiaapu sabi
heeraiyaraata vaidiiya ngiari tasipa ngiari tasipaani gioonnaiya ngiari
tasipa ngiari tasipaiyaraatama vaidiiya sikau irisaiyauvaa varaaraivaara
vaidi voovai mmuara hatauma kiada vitada viraiyaraata unnakua
tiraiyaraatama kua radudeera suaivaki yaagueeqama unnakua
tiraiyaraata Anutuuqaa kua kutaivaa hatokeeraiyaraatama Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivo tiravai. 11 Anutuuqaa kua kutaivo inna mmayaaya
yoketaavai. Na gioonna kiaapuuya ivaa kiaa mmiaiveera mmooriivaa
Anutuuqo ni miravai. Ii mmayaaya yoketaa ivo inna ari vookarai
mmayaayavai Anutuuqo yoketaa tuanaivaasidiri tiiravai.

Anutuuqo Pauruusaara boo tuuvaara ivo innara yoketaavee tiravai

12 Ni Udaanga Yisuu Kirisiiva ari yaagueeqaivaa ni muduu rikiee na
aikiooma mmoori varoovaara na innara yoketaavee kiaunoo. Ivo ni
mmataama kioo niiyara aikiooma iinaravee kiaa kioo mmooriivaa ni
muuvaara na innara yoketaavee kiaunoo. 13 Tauraa na innara maisa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua tiee innara maisa mmooriivaa iina inna kuaivaara haunninniina
maisamaisama variaivaara hama ivo yaata utuoo ni ooqoo tiravai.
Na hama innara arinaima rikiee kutaavaivee kiaa kiee kumimakama
variaivaara ivo niiyara kaayauma boo tioo hama ni ooqoo tiravai. 14 Ti
Udaanga Anutuuqo ari vookaraama kati niiyara yoketaama yaata utuduu
na innara kutaavaivee tiee innara mmuduuya riravai. Yisuu Kirisiiva tiiki
variivaara ta innara kutaavaivee tida innara mmuduuya ruaunnavai.
15 Aa na tinara kua aavo inna kua kutaavai. Gioonna kiaapuuya ivaa
arinaima rikiada ivaara kutaavaivee kiatee. Yisuu Kirisiiva mmatayaa
tioo gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeraiya vitoo
aataru yoketaivau yapaanaraivaara mmatayaa tiiravai. Gioonna kiaapu
mminnamminnaa maisa vareeraiya mminnamminnaa maisaiyauvo
kiisavai vaivai. Ni mminnamminnaa maisa na varauyauvoono pinaavai
vaivai. 16 Anutuuqo hama ivaara yaata utirainno niiyara kaayauma
boo tiravai. Na vaidi maisavai variaaduu Yisuu Kirisiiva hokobama
niiyara faannaududuu na innara kutaavaivee tiravai. Yisuu Kirisiiva
niiyara hokobama faannauvaara nnaagiai variaaraiya teeda rikiada
iyaatama innara kutaavaivee tida tupatupaa variraivaa varaaraivaara
Anutuuqo niiyara kaayauma boo tiravai. 17 Anutuuqo hama putirainno
mmuaa tuanaavai nnaasu varikio hama voovoono ari avuuvaadiri
kooyaa inna taivai. Nnaaru varuuyaatama makee variaiyaata yapooma
variaaraiyaatama ivo iya kieetavai varioo hama taikaanaravai. Gioonna
kiaapuuya innara yoketaavee kiaa kuaivo tupatupaa vaino inna nnutuuvo
ngiau aapu tupatupaa itaavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.
18 Ni maapu Timotii-o, aa na tinara kua aavaa fai na yaagueeqama
i kiaa i mminaravai. Nnaaruaa vaidiiya aiyara tuu kuaivaa kaanaivo
na tinara kua ivaki vainoo. Iya tuu kuaivaara yaata utuee Anutuuqaa
mmooriivaara rapira vaidivai roosiima yaagueeqama dianee. 19 Diee
vainna Yisuunnara kutaavaivee kiannaivaa puaisa utuee i yaata utiraivau
vai kua yoketaivaa nnaasu rikiee varianee. Vaidi vooya hama ngiari
yaata utiraivau vai kua yoketaiyauvaa rikieerama kiada iya Yisuunnara
kutaavaivee tiraivaa vaa pikiada eeyaara haruruaavai. 20 Vaidiivaitana
iyakidiri diaivaitana nnutuuvaitana Huminaiya Aresadereeya na
Sataangaa mmi kiee pikiauko ivaitana yaagueeqama utivai. Ivaitana
Anutuuqaara kua maisa kiaa aataruuvaa pikiaateeraivaara na ivaitana
pikiauko Sataango ivaitana utivai.

Ngia Anutuuqaara nuunaira suaivaki ataama iikiatee

2 1 Itaama vainai na aa tauraanaa kua aavaa yaagueeqama ngii giaa ngii
minai rikiaatee. Mmuakiaa gioonna kiaapuuyara ngia yaaku varada
Anutuuqaata kua tida iyara inna yaparaida iyara yoketaayavee kiatee. 2 Kieeta
vaidiiyaraata mmuakiaa vaidi ti haitatuuraiyaraatama yaaku varaatee. Ta

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuakiaaya ausa nuufaivaa varada tirooma varida Anutuuqaara yaata utida
mmuakiaa mmooriivaa safuuma iikiaaraivaara ti kieetaiyara yaaku varaatee.
3 Ta iyara yaaku varaunnaivo inna yoketaa aataruvai. Anutuuqo ti vitoo
yoketaivau ti yapaivoono ta itaama iikiaunnaivaa taikio inna yoketainoo. 4 Ivo
mmuakiaa gioonna kiaapuuya inna kua kutaivaa arinaima rikiakio iya vitoo
yoketaivau yapaanaraivaara inna yoketainoo. 5 Kua kutaa kuaivo ataama
vainoo. Mmuaa Anutuuqo nnaasu varinoo. Tammaaki dii vaidiivo gioonna
kiaapuuya kuaivaa Anutuuqaa kiaa mmioo inna kuaivaa iya kiaa mmira
mmuaavoono inna Yisuu Kirisiivavee. 6 Ivo hama ariiyara yaata utirainno
mmuakiaa gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvo iya yeena rau
kiaivaa roosiima utuuvaa rukuasaanaraivaara yaata utuoo yatari sagaivau
putiravai. Anutuuqo mmuakiaa gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanara
aataruuvo kooyaa vakiaiveera ivo suai mmataama kioovaki Yisuuva putiravai.
7 Na Anutuuqaa kuaivaa varee nuaina gioonna kiaapuuya kiaa mminaraivaara
Anutuuqo ni mmataama kieeravai. Na ngiari voopinnaiya ari kua kutaivaata
innara kutaavaivee tiraivaatama iya kiaa mminaraivaara ni mmataama
kieeravai. Hama na ivaara unnakua kiaunoo. Na kua kutaavai kiaunoo.

8 Itaama vaikiai vaidiiya mmuakiaa yoosinnaiyauvaki yaaku
varaaraivaara ni yoketainoo. Vaidi Anutuuqaa mmooriivaara yaata
utiraiya hama ausa nnannateera hama buaaru tirama kiada yoketaa
tuanaaya varida yaaku varaaraivaara ni yoketainoo.

9 Gioonnaiya ngiari uyira rairaiyauvaa hama koonnama uyida raida
varirama kiada safuuma uyida tirooma variaaraivaara ni yoketainoo. Iya
hama ngiari kieeta yaasiiyauvaa fiiyama kiada hama mmannaammannai
mminnaiyauvaata sikau seeta roosii yoketaiyauvaatama rutaku kiada kaayau
sikau kiada varaa uyira rairaiyauvaa hama iyauvaa uyida variaaraivaara ni
yoketainoo. 10 Hama iya itaama iiraida gioonnaiya ngiariiyara kiaanoo: Vaa
ta ausa hanigiaunnayavee, kiaa kiada mmoori yoketaivaa iikiaaneema iya
mmoori yoketaivaa iikiaaraivaara ni yoketainoo. 11 Gioonnaiya kuaivaa rikiada
kua seemuaa adida variaiya inna iya yoketaayavee. 12 Gioonnaiya Anutuuqaa
kuaivaa vaidiiya kiaa mmida iyara diaaraivaara na ooqoo kiaunoo. Gioonnaiya
kua seemuaa varida kuaivaa nnaasu rikiaatee. 13 Nnaaru Anutuuqo Ataamaa
tauraa iima kioo nnaagiai Evaanna iima kioovaara na itaa kua kiaunoo.
14 Hama Ataamo Sataangaa unnakuaivaa rikieeravai. Gioonnaivoono ivaa
rikioo Anutuuqaa aataruuvaa hatokeeravai. 15 Fai gioonnaiya nnaakaraiya
mmatada varida iya mmannammanna Yisuunnara kutaavaivee tida ngiari
seenaiyara mmuduuya rida tirooma yoketaa tuanaaya varikio Anutuuqo iya
vitoo yoketaivau yapaanaravai.

Vaa ausa hanigieeraiyara haitatuura vaidiivaa variraivo ataama vaivai

3 1 Aa kua aavo kua kutaavai. Fai vaidi voovoono vaa ausa
hanigieeraiyara haitatuura mmooriivaara inna yoketaikio too

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varaanaree kiaa ivo mmoori yoketaivaa varaanara iivai. 2 Itaama
haitatuura vaidiivaa variraivo safu tuanaavai vaino ivo mmuaa
nnaatavai varoo ari mmammaivo inna iikiatairaivaara tuqinnama
haitatuunno tuqinnama yaata utuoo ari seenaiya tasipama yoketaama
varioo nnauvaata yeennaivaatama vo yoosinnaivakidiri ngiaiya mmioo
Anutuuqaa kuaivaa gioonna kiaapuuya tuqinnama kiaa mmira vaidivai
varinaravai. 3 Ivo hama kapikarai nnooriivaa nnoo kumimakama varioo
hama gioonna kiaapuuya ruputirama kioo tirooma varioo hama buaaru
tioo hama sikauvaara pinaama mmuduuya rinaravai. 4 Ivo ari tasipama
mmuaa nnauvaki variaiyara tuqinnama dioo vainno ari nnaakaraiyara
haitatuunai rikiada iya inna kuaivaa rikiada iida mmuakiaa suai innara
yoketaakiaaravai. 5 Fai vaidi voovoono ari nnaata nnaakaraiyara hama
tuqinnama dioo vainno fai dataama kioo ivo Anutuuqaa gioonna
kiaapu vaa ausa hanigieeraiyara tuqinnama haitatuunarannee? Hama
yopeemavee. 6 Vaidi vaa ausa hanigieeraiyara haitatuura vaidiivo ivo
vaa tauraa ausa hanigia kioo yaagueeqama vari vaidivai varivai. Fai
ivo ariiyara mannaka tioo mmannammanna itaama roo vioo vioo
harurino too Anutuuqo Sataangaa irisai maisaivaa mmuneema sa
inna mmiaiveeraivaara ivo itaama yaagueeqama vari vaidivai varivai.
7 Gioonna kiaapu hama ausa hanigiaiyaano innara yoketaavaivee kiaa
vaidivai varivai. Sa ivo Sataangaa kuaivo kobeevaa roosiima vaivaa
rikioo haruruoo mmamma maisaivaa varaiveeraivaara ivo itaama
yaagueeqama vari vaidivai varivai.

Ausa hanigieeraiyara haitatuuraivaa tasipama mmoori iira vaidiiya variraivo ataama vaivai

8 Vaa ausa hanigieeraiyara haitatuuraivaa tasipama mmoori iira
vaidiiya fai mmuaikaraama yoketaama varida hama airi kua airi kua
tiraida mmuaa kuavai nnaasu tida hama kaayau kapikarai nnooriivaa
nneeda hama ngiariiyara nnaasu yaata utida unnakua kiaa sikauyauvaa
varaaravai. 9 Anutuuqaara kutaavaivee kiaa mmayaayaivo tauraa
hataumaki vaivo aanna makee kooyaa vaivaa iya puaisa utida varida
rikiakio iya yaata utiraiyauvaki yoketaavai nnaasu vainaravai. 10 Tauraa
iya variraivaara iida taatee. Iida teekiai aikiooma varikiai ngia ee-oo
tikiai iya haitatuura vaidiivaa tasipama mmoori varaatee. 11 Iya nnaataiya
mmuaikaraama yoketaama variaani ngiari seenaiya iyara kiaanoo: Inna
kua rikiaa gioonnayavee, kiaavai. Iya hama ngiari seenaiyara maisa kua
maisa kuaiyauvaa tida varida murumuru tiraida tirooma varida ngiari
mmamma iira aataruuvo iya iikiatairaivaara tuqinnama haitatuuda
varida mmuakiaa mmoori aataruuyauvaa hama unnakua kiaa iikiaaravai.
12 Vaidi vaa ausa hanigieeraiyara haitatuuraivaa tasipama mmoori
varaa vaidiiya fai mmuaavai mmuaavai mmuaa nnaatavai varada ngiari

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnaakaraiyaraatama iya tasipama mmuaa nnauvaki variaiyaraatama
tuqinnama haitatuukiaaravai. 13 Itaa kiaa vaidiiya ngiari mmooriiyauvaa
yoketaama varakiai fai gioonna kiaapuuya teeda iyara yoketaayavee
kiaaravai. Iya itaama mmooriivaa iida Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee
kiaa aataruuvaara iya yaagueeqama gioonna kiaapuuya kiaa mmiaaravai.

Anutuuqaa kua voovai oyaivo hatauma vaivaa ta rikiaunnani vooya hama rikiaavai

14 Na kiisa suai aisi viee i taanara iina variee aa yanaa aavaa aini
fafaarakiaunoo. 15 Fai na hama akiairaama aisi vinai aa yanaa aavaudiri
a tee Anutuuqaa raunna mmaapuuya datadataama variaaraivaara
arinaima tee rikiaanaravai. Anutuuqo tupatupaa variraivaa raunna
mmaapuuya vaa ausa hanigia kiada innara kutaavaivee kiaiya variaanoo.
Iya inna kua kutaivaa rikiaiya nnau kuabai tuunnaiyauvaa roosiima
yaagueeqama dida vakiaavo inna kua kutaivo hirira roosiima iyayaa
vainoo. 16 Anutuuqaa kua voovai oyaivo hataumaki pinaavai vainoo. Fai
vaidi voovoono hama yopeema ii kua ivaa hatokaanaravai. Ii kua ivaa
oyaivo ataama vainoo.

Ivo vaidi mmatayaiya mmammaivaa varoo
safuuma varuuvaara
Mmannasa Yoketaivoono
gioonna kiaapuuya vitauduu
aangeraiya inna tooduu
vaidiiya inna kua mmayaayaivaa
mmuakiaa mmatavau varuuya kiaa mmuduu
iya innara kutaavaivee tuduu
Anutuuqo inna vitoo ngiau aapu yapeeravaivee.

Unnakua vaidiiya iikiaara kuavai

4 1 Mmannasa Yoketaivo kooyaa tinoo: Fai suai nnaagiai vaidi vooya
Yisuunnara kutaavaivee tiraivaa pikiada unnakua tira mmagia
maisaiyakidiri nnii kuaiyauvaa rikiada iida iya kiaa aataruuvaugiataama
kuaaravaivee, tiivai. 2 Ii aataru iyauvaa unnakua vaidiiya mmanna
kuasiiyauvo korookiai kiaavai. Vaa iya yaata utiraivo kuminaikiai
hameeta ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara rikiaavai. 3 Ii vaidi
iya gioonna kiaapuuya kiaa mmida kiaanoo: Sa nnaata vaati varaatee.
Yeenna vooyauvai sa nnaatee, kiaavai. Gioonna kiaapuuya vaa kua
kutaivaa rikiada Yisuunnara kutaavaivee kiaiya ii yeenna iyauvaara
Anutuuqaara yoketaavee kiaa kiada nnaateeraivaara Anutuuqo ii
yeenna iyauvaa iiravai. 4 Mmuakiaa yeenna fayaiyauvaa Anutuuqo
uuyauvo yoketaayauvaivee. Sa vo yeenna fayai voovaara haipavee
kiatee. Mmuakiaa yeenna fayaiyauvaara yaaku varada yoketaavee kiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiada varada nnaarayauvaivee. 5 Ngia itaama yaaku varada Anutuuqaa
kuaivaara yaata utida yoketaavee kiaivaara Anutuuqo iyauvaara inna
aikioo yoketaayauvaivee tiivai.

Timotiiva Yisuu Kirisiinna mmoori vareera ngiaammuau yoketaavai variravai

6 Fai a ii kua iyauvaa vaa ausa hanigieeraiya kiaa mmiee fai a Yisuu
Kirisiinna mmoori vareera ngiaammuau yoketaavai varinaravai. Fai a
itaama variee Yisuunnara kutaavaivee tira kuaivaa mmannammanna
yeenna nneerayaama nnee nnee aataru yoketaivau vaa a kuannaivau
mmannammanna kuanaraivo fai kooyaa vainaravai. 7 Gioonna kiaapuuya
hama Anutuuqaara tiraida sabi kuaiyauvaata uriiyauvaatama kiaiyauvaa
sa iyauvaa rikiaanee. Anutuuqaa aataru yoketaivau nuainna arinaima
taanaraivaara iinnanna tee ivau yaagueeqama varianee. 8 Vaidi voovoono
ari mmammaivo yaagueeqama vakiaiveera vo mmoori vo mmooriivaa
varaivo inna ivo kiisama yoketaivai. Ivo Anutuuqaa aataru yoketaivau
yaagueeqama variivo inna ivo pinaama yoketaivai. Anutuuqo aanna ivo
variivaa tuqinnoo yapooma ivo varinaraivaatama tuqinnaanaraivaara
inna ivo pinaama yoketaivai. 9 Ii kua ivo kua kutaa kuavai vaivai. Ta ivaa
rikiada varada ivaara kutaavaivee kiaaraivo inna yoketaavai. 10 Anutuuqo
tupatupaa variivoono mmuakiaa gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau
yapaanaree kiaa tiivoono gioonna kiaapuuya innara kutaavaivee kiaiya
vitoo yoketaivau yapaanaravai. Ta innara kutaavaivee tida innara
faannaida variaunnaivaara ta yaagueeqama kiada mmoori varada
variaunnanoo.

11 Ii kua iyauvaa iikiateera yaagueeqama kiee kua tiee gioonna
kiaapuuya kiaa mmiee varianee. 12 A ngiaammuau karaasavai
variannaivaara sa gioonna kiaapuuya aiyara maisavaivee kiateeraivaara
ataama iikianee. Gioonna kiaapu Yisuunnara kutaavaivee kiaiya aataru
yoketaivaa iya vitaakianee. A kua kiannaivaata a iikiannaivaatama
a gioonna kiaapuuyara mmuduuya ruannaivaata Yisuunnara
kutaavaivee kiannaivaatama yoketaama iinna variee hama sabi nuaira
aataruuvaara yaata utuee iikiannaivaatama iya vitainai fai iya i
nnunneepaneema iikiaaravai. 13 Anutuuqaa kua fafaaraivaa gioonna
kiaapuuya avuuyauvunu diitee iya rikiaateera yaaruee ivaa iya kiaa
mmiee oyaivaa kiaa kookiee kianee. Mmannammanna itaama nnaasu
variee iinanai na nnaagiai aisi kuanaravai. 14 Mmannasa Yoketaivo kati
i mmuu yaagueeqaivaa a varee mmooriivaa mmannammanna iikianee.
Ii yaagueeqa ivaara forofetaiya kua tuduu vaa ausa hanigieeraiya
kieeta vaidiiya ngiari yaakuuyauvaa iiyaa utuu suaivaki a vareeravai.
15 Ii na i kiaa i mmiau kua iyauvaara nnaasu yaata utuee mmooriivaa
mmannammanna iikianee. A varia ree viee viee yaataranai mmuakiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

gioonna kiaapuuya taateeraivaara itaama iikianee. 16 Aiyara tuqinnama
haitatuuma tee kuaivaa a gioonna kiaapuuya kiaa mmiannaivaara
tuqinnama yaata utuanee. Ii mmoori yoketaa iyauvaa mmannammanna
iikianee. Fai a aikiooma iino fai Anutuuqo i vitoo yoketaivau i yapoo a
kianna kuaivaa rikiaiyaatama vitoo yoketaivau yapaanaravaivee.

Gioonna kiaapu Yisuunnara kutaavaivee kiaiyara eenoo ataama iikianee.

5 1 Sa vaidi yokovaiyaata yaagueeqama kiee kua kianee. A ai koonna
tuanaivaata yamaa kua kiannaneema iyaatama yamaa kua kianee.
Vaidi karaasaiyara ni gata vayaiyavee kiaa iyaatama yamaa kua kianee.
2 Gioonna vaa yokovaakiaiyara ni noovainnavee kiaa iyaata yamaa kua
kianee. Gioonna karaasaiyara ni nunna nayaayavee kiaa iyaatama yamaa
kua kianee. Sa sabi aataruuvaa isareera kuaivaa tasipama kiee iyaata
kianee.
3 Gioonna muaadaiya hama seenaataiyara tuqinnaanee. 4 Fai gioonna
muaadaivaa nnaakaraiya varida iyaata inna nneediiyaatama tauraa
Anutuuqaa aataruuvaugiataama ngiari kaanaara tuqinnaatee. Iya itaida
ngiari kaano kooyaata ngiari taato nnaakukiaiya iyara uu mmooriivaa
irisaivaa iikiaaravai. Anutuuqo ivaara iya teeno inna yoketainaravai.
5 Gioonna muaada tuanaivo hama inna seena innara tuqinneeraataivoono
tinoo: Anutuuqo ni tuqinnaanaravee, kiaa kioo mmannammanna yaaku
varoo heenagieena ikiannagisanna inna yaparainno tinoo: Anutuuqo,
ni tasipama varianee, tiivai. 6 Gioonna muaadaivo mmamma iira
aataruuvaara nnaasu yaata utuoo iivo inna variivo putiraivaa roosiima
varivai. 7 Gioonna kiaapuuya sa muaada gioonnaiyara maisavee
kiateeraivaara ii kua ivaa yaagueeqama iyaata ngiari seenaiyaatama kiaa
mmianee. 8 Gioonna kiaapu voovoono hama ari mmuaa kiauyaraata ari
seena nnunna nnayaa kata vayaa kaano kooyaraatama tuqinnaanaraivo
vaa ivo Yisuunnara kutaavaivee tii aataruuvaa pikioo hama ausa
hanigieeraiya maisama varira aataruuvaa yaatara kioo maisa tuanaavai
varivai.
9 Ausa hanigieeraiya muaada gioonnaiya tuqinnaateeraivaara iya
nnutuuyauvaa yanaivau raanee. Yokovaa gioonna muaadaivaa nuanuuvo
taaravooma vaidi yuku yaaku taika kiaikio (60) varii gioonnaivo mmuaa
vaativai nnaasu varaikio putiivaa nnutuuvaa raanee. 10 Ii gioonna ivaara
gioonna kiaapuuya kiaanoo: Ivo mmoori yoketaivaa iivaivee, kiaivo vaa
ivo ari nnaakaraiyara tuqinnama haitatuukiai iya yoketaama variaavai.
Ivo ngiari voopinnaiya ngiaavo ari nnauvakira iya maavee kiaa kioo
iya tuqinnoo aduoo varioo Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara tuqinnoo
gioonna kiaapu mmuaararaivaa varaiyara tuqinnoo mmuakiaa mmoori
yoketaiyauvaa mmannammanna iivai. Ii gioonna itaama iikiaa iya
nnutuudaa raanee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Sa gioonna karaasa muaadaya variaiya nnutuuyauvaa raanee.
Iya vaati varaatainai fai iya Yisuu Kirisiinna mmooka hanigia mmida
vaatiiya varaaravai. 12 Ivaara iya tauraa Yisuunnaata kua yeena rau kioo
kuaivaa hatokakio fai koonnainaravai. 13 Iya mmoori vareeraivaara iya
pirisaikiai kati varida mmuakiaa nnauyauvaki reeri te reeri teema rada
nookiaavai. Hama mmoori vareera kati varira aataruuvaa yaatareera
maisai aataru voovaata iya iikiaavai. Iya maisa kuaivaa ngiari seenaiyara
murumuru tida vooya kuaiyauvaa mmuararama rada tida varida sabi
kuaiyauvaa iya hama kua kiataama kiadaata kua kiaavai. 14 Itaama
vainai gioonna karaasa muaadaya variaiya vaatiiya varada nnaakaraiya
mmatada ngiari nnauyauvaa tuqinnaaraivaara ni yoketainoo. Fai iya
itaikio ta vaa ausa hanigieeraiya hama ti nnammutuaiya tiiyara maisa
kua kiaara aataruuvootainaravai. 15 Gioonna muaada vooya vaa ausa
hanigia kiada variaa aataruuvaa pikiada Sataangaa aataruuvau kuaivaara
na itaa kua kiaunoo. 16 Gioonna voovoono Yisuunnara kutaavaivee
tiivoono ari mmuaa kiauyakidiri muaadaya varikio ivoono iyara
tuqinnaivee. Fai ivo itaama iinai gioonna kiaapu vaa ausa hanigiaiya ii
gioonna muaada iya tuqinnaaraivaara hama yaata utuaaravai. Iyaano
gioonna muaada hama seenaataiyara tuqinnaateeraivaara na itaa kua
kiaunoo.
17 Vaa ausa hanigiaiya kieeta vaidiiya yoketaama gioonna kiaapuuyara
haitatuukiaiyara yaata utida sikauyauvaa ngia makemakee iya
mmiaiyauvaa kava vooneetu mmuaikaraama iya mmiaaraivaara yaata
utuatee. Iyakidiri vaidi vooya Anutuuqaa kuaivaa kiaa kookieema kiada
kiaa mmiraivaara mmoori yaagueeqama varaiyara tuqinnama yaata utida
itaama iikiaaraivaara yaata utuatee. 18 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo
vainno puara burimakauvo mmoori irisaivaa yeenna nnaiveeraivaara
tioo tinoo: Puara burimakauvo yeenna vuiitaiyauvaa mmataivau hatoka
kiaavo vaiyauvaa yukuaadiri raa raudodoono too uruuyauvo rusitioo
mmataivau vaino too nneenai sa inna avaivau yeena rammuanee. Pikino
nnaivee, tikio rikioo vo kua voovoono tinoo: Vaidiivo mmoori varaivaa
irisaiyauvo vaiyauvaa inna mmikio varaivee. Kua fafaaraivo itaa kua
tiivai. 19 Fai vaidi mmuaa voovoono vaa ausa hanigieeraiya kieeta
vaidiivaaki kua pinaivaa yapanai sa inna kuaivaa rikiaanee. Fai vaidi
taaravaitanannee vara taaravoomaano kua pinaivaa innaki yapakiai inna
aikioo iya kuaivaa rikiaanee. 20 Vaa ausa hanigieeraiya kieeta vaidiiya
fai mminnamminnaa maisaivaa mmannammanna varakiai yaagueeqama
mmuakiaa gioonna kiaapuuya avuuyauvunu kooyaa ivaara iya kianee.
Tinai rikiada ivaara gioonna kiaapuuyaatama rikiada aatuukiateeraivaara
itaama kooyaa iya kianee.
21 Anutuuqaa avuuvaunnaatama Yisuu Kirisiinna avuuvaunnaata
aangeraa Anutuuqo ariiniee kiaa mmataama kiaiya avuuyauvunuaatama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

na yaagueeqama i kiaa i mmiee kiaunoo: Ii kua ivaa na i kiaa i mmiauvaa
rikiee iikianee. Iinna variee sa vo vaidivaara maisavee tiee voovaara
yoketaavee kianee. Mmuakiaa mmoori a iikiannaivaa sa mmuaavaara
nnaasu yaata utuee iikianee, kiaunoo. 22 Anutuuqaa mmoori varaiveera
kiaa sa akiairaama ai yaakuuvaitana vaidi voovaayaa yapa kiee inna
mmataakianee. Ari vo vaidivoono mminnamminnaa maisa varaivaa sa
eetama varaanee. Yoketaama nnaasu varinaraivaara mmoori varaanee.
23 Sa nnooriivaa nnaasu nnaanee. A makemakee i nniitaraivaara tiee
kiisama vuaina suuyaivaa nneeno i ausaivo yoketaakiaivee.
24 Hama Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparaira suaivo nnikio vaa
tauraa gioonna kiaapu vooya mminnamminnaa maisaiyauvo kooyaa
vainoo. Gioonna kiaapu vooya mminnamminnaa maisaiyauvo fai
nnaagiai nnaasu kooyaa vainaravai. 25 Mmuaikaraama gioonna kiaapu
vooya mmoori yoketaiyauvaa iikiaiyauvo kooyaa vainoo. Vooya mmoori
yoketaiyauvaa haumaki iikiaiyauvo fai hama yopeema haumaki
vainaravai. Fai kooyaa vainaravaivee.

6 1 Gioonna kiaapu sikaunnaadiri yookaama kiaani mmoori
vareera mmuakiaaya ngii haitatuuraiyara kua yoketaivaa
tida iya nnutuuyauvaa ngiau aapu yapaateeraivaara yaata utida
mmooriiyauvaa iikiatee. Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa nnutuuvaaraata
inna kuaivaaraatama sa maisa kua kiateeraivaara itaama iikiatee.
2 Ngii haitatuuraiya vaa ausa hanigiaiyara yaata utuatee. Ngia mmoori
vareera gioonna kiaapuuyaata ngii haitatuuraiyaatama vaa Yisuunnara
kutaavaivee kiaa kiada mmuaakaraama variaivaara sa iya kuaivaara
haunninniikiatee. Iya hama Yisuunnara kutaavaivee tira suaivaki ngia
kiisama mmoori yoketaivaa iyara iikiaavai. Aanna makee ngia pinaama
mmoori yoketaivaa iyara iikiatee. Anutuuqo iyara mmuduuya ruaikiai
iya vaa Yisuunnara kutaavaivee kiaiyara ngia mmooriivaa iikiaivaara
pinaama mmoori yoketaivaa iyara iikiatee.

Pauruuso unnakua kuaivaa kiaa mmira vaidiiyaraata yoketaa mminnaa tuanaiyauvaaraatama tiravai

A ii na kiau kua iyauvaa gioonna kiaapuuya tuqinnama kiee kiaa
kookieema kiee variee iya vita vitaakianee. 3 Vaidi voovoono ari
vo kuavai gioonna kiaapuuya kiaa mmioo hama ti Udaanga Yisuu
Kirisiinna kua kutaivaata Anutuuqaa aataru yoketaivaatama iya kiaa
mmiivo 4-5 ariiyara pinaama mannaka tioo hama kua voovai arinaima
rikiaivai. Inna yaata tinniivo koonnama vaivaara ivo kuaivaa oyaivaara
tuoo varioo inna kiatakiatainno nnaasu varikio rapiraivootama innaki
yaagueeqama vaivai. Ivo itaama iikiai rikiada vooyaata ivakidiri ngiari
yaatara ngiari yaatarakiaivaara iya nnannataikiai varida ngiariiki
ngiariiki yaagueeqa kuaivaa tida varida ngiariiyara ngiariiyara kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

maisa tida ngiari seenaiyara maisama yaata utuaavai. Iya ngiari
tinniiyauvunudiri yaata utida kiaanoo: Ta Anutuuqaa aataruuvau vida
kaayau sikau hoonaiyauvaa varaaravee, kiaavai.
6 Mo fai gioonna kiaapu voovoono innasi vai mminnaiyauvaara
aikioovaivee kiaa kioo Anutuuqaa aataruuvaara yaata utuoo ivaa iinno
fai yoketaama ari vookaraama varinaravai. 7 Ti kaanokiaiya ti mmatoo
suaivaki hama mminnamminnaiyauvaa tasipama ti mmateeravai.
Ti putira suaivaki hama ta mminnamminnaiyauvaa tasipama
varada kuaaravai. 8 Ivaaraida mo fai ta aikiooma yeenna nneeda ti
mmammaiyauvunu aikiooma uyira rairaiyauvaa yapada fai ta tiisi vai
mminnaiyauvaara inna aikioovaivee kiaaravai. 9 Vaidi vooya kaayauma
mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaara iya mmuduuya rida ivaara
nnaasu yaata utuaavo iya haruriraivo iya mmookaivaki vaikiainnaata
iya mmannammanna itaida variaanoo. Iya itaa kiaa aataruuyauvo
kobeevaki fayaivo haanara iivaa roosiima iya mmamma iira aataru
maisamaisaiyauvaa iya varaata varaataikiai iya yaata duunaiya
iirayaama iikiaavai. Ii aataru iyauvoono iya puaisa utikiai maisama
varida putuaavai. 10 Mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeraivaa
oyaivoonno sikau vareeraivaara mmuduuya riraivovee. Vaidi vooya
sikauyauvaara ngiari ausaiyauvo diitoo iya varaataududuu Anutuuqaara
kutaavaivee tira aataruuvaa vaa pikiada irisaivaa kaayau iya ausa
mmuaararoovaa vareeravai.

Pauruuso Timotiiva ataama variaiveeraivaara inna kiaa mmiravai

11 A Anutuuqaa vaidi tuanaikua eenoo iya iikiaa maisa mmooriiyauvaa
mmooka hanigia mmianee. Anutuuqo variivaugiataama safuuma
variee innara kutaavaivee tiee i seenaiyara mmuduuya ruee
mmuaararaivo aisi vainainnaata inna aataruuvau yaagueeqararama
kiee variee tirooma varinaraivaara yaagueeqama mmooriivaa iikianee.
12 Vaidiiya isareeraivaara ngiari yaatara ngiari yaatara kiaaneema a
Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiannaivaara Anutuuqaa mmooriivaa
yaagueeqararama kiee iikianee. Iinnanna irisaivaa tupatupaa variraivaa
aiyara varaanee. A gioonna kiaapu kaayauya avuuyauvunu vaa na ausa
hanigiauvaivee tira suaivaki tupatupaa variraivaa varaaneeraivaara
Anutuuqo aiyara maavee tiravai. 13 Anutuuqo mmuakiaa
mminnamminnaiyauvaa variraiyauvaa mmiraivaa avuuvaunnaata Yisuu
Kirisiiva kieeta vaidi Podii Piratuusaasi vioo ari kuaiyauvaa safuuma
inna kiaa mmiraivaa avuuvaunnaatama na yaagueeqama aiyara ataa
kua kiaunoo: 14 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva tiinara suaivaara faannainna
variee na i kiaa i mmiau kuaivaa rikiee iinna mmannammanna
yoketaama variee sa mminnamminnaa maisaivaa varaanee, kiaunoo.
15 Anutuuqo ari mmataama kioo suaivau ari Mmaapuuvaa kooyaa ti

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vitainaravai. Anutuuqo nnaasu ti kieeta yoketaavai varioo mmuakiaa
kieetaiyara kieeta tuanaavai varivai. Ivo ti Udaangavai varioo mmuakiaa
udaangaiyara Udaanga tuanaavai varivai. 16 Ivo nnaasu hama putirainno
mmeekia ari vookaraivaki varikiai hama gioonna kiaapuuya yopeema
ivaki kuaavai. Hama gioonna kiaapu voovoono inna taivai. Fai hama
yopeema gioonna kiaapu voovoono inna taanaravai. Inna nnutuuvo
tupatupaa ngiau aapuuvaki vaino inna yaagueeqaivo tupatupaa itaavai
nnaasu vaikiaivee. Kua kutaa.

17 Gioonna kiaapuuya mmatayaa diaa mminnaiyauvo kaayau iya
suvuaiya yaagueeqama kiee kiaa mmiee kianee: Sa ngiingiiiyara
mannaka tida sikau hoona taikaanaraiyauvaara yaata utuatee. Iyauvaa
varada mmata aavau yoketaama variaaraivaara sa ivaara faannaida
variatee. Anutuuqo ngii tasipanai yoketaama variaaraivaara nnaasu
faannaida variatee. Ta yoketaama sirigaida variateeraivaara ivoono
mmuakiaa mminnaiyauvaa kati ti mmivaivee, 18 kiaa kiee vo kuavai
iya kiaa mmiee kianee: Mmoori yoketaivaa iikiatee. Iikio yoketaama
iira aataruuvo ngii suvuainai mminnaiyauvaa ngii seenaiyaatama
mmiaaraivaara teeraida variatee. Iya itaa kua kiaa mmiee kianee. 19 Fai
iya itaama iida iya yoketaama iira aataruuvaa irisai yoketaivaa ngiariini
yapakiokio mmannammanna yaagueeqama vainanai yapooma iya
variaaraivakiaatama mmannammanna itaavai vainaravai. Iya varira
tuanaivaa fai varaaraivaara fai iya itaama iikiaaravai.

20 Timotii-o, mmuakiaa kua mmoori aataruuvaa Anutuuqo i mmiivaa
tuqinnama haitatuuma taa kiee iikianee. Gioonna kiaapu vooya
ngiariiyara unnakua tida kiaanoo: Ta mmuakiaa kuavai rikiaunnavaivee,
kiaa kiada ivaara ngiariiki ngiariiki kua tida sabi kua tida varida
maisa kua maisa kua tida varida kiaavai. Sa iya kuaivaa rikieerama
kiee mmooka hanigia iya mmianee. 21 Iya kiaanoo: Vaa ta aikiooma
rikiaunnavaivee, kiaa kiada Anutuuqaara kutaavaivee tira aataruuvaa
fanniikiaavai.

Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo ngii
tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Timotii

Pauruusoono aa nnaagiai yanaa aavaa Timotiinnani reeravai

Pauruusoono aa nnaagiai yanaa aavaa kava Timotiinnani roo tinni yoketaa vooyauvai inna kiaa mmino ivaugiataama safuuma iikiaiveeraivaara innani reeravai. Pauruuso Timotiinna kooyaa kiaa mmino too ivo mmannammanna yaagueeqama kioo mmoori yoketaivaa iikiaiveeraivaara Pauruuso yamayamaa kuaiyauvaa innani fafaara reeravai. Ivo roo yamayamaa kuaiyauvaa Timotiinna tino too ivo mmannammanna Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaa sirigama kioo iikiaiveeraivaara tiravai. Timotiiva yaagueeqama kioo ari vitaira mmooriivaa puaisa utuoo mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo Nnaaruaa Kua Kiaa Yeena Rau Kioo kuaivaatama iya kiaa mmioo yoketaa vitairavai variaiveeraivaara Pauruuso yamayamaa kuaivaa innani fafaara reeravaivee.

---

1 1 Na Pauruusoono aa yanaa aavaa aini fafaarakiaunoo. Anutuuqoono ari yaata utiivaugiataama ni mmataama kiaikiai na Yisuu Kirisiinna kuaivaa varee nuaira aposoroo vaidivai variauvai. Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ta tupatupaa variraivaa varaara kuaivaa vaa nnaaru Anutuuqo kua kiaa teerama kioovaa kiaa kookieenaraivaara ni mmataama kieeravai.

2 Ni maapu Timotii-o, na aiyara mmuduuya ruauvaara aini aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo.

Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati aiyara yoketaama yaata utida aiyara boo tida ngiari ausa nuufaivaitana i mmida nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Pauruuso Timotiinnara yamaa kua kiaa kioo innara yoketaavee tiravai

3 Ni daato nnaakukiaiya Anutuuqaa mmooriivaa safuuma uuneema neeta itaama nnaasu iikiaunoo. Na yaata utuauko hama nini yaata utiraivo na koonnakaannama varira aataruuvaara ni giaa ni mii

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

voovootainoo. Na kati yoketaama variee Anutuuqaa mmooriivaa
varaunoo. Na yaaku vareera suaivaki na makemakee aiyara yaata utuee
Anutuuqaata aiyara yoketaavee kiaunoo. 4 A niiyara ratoonnaivaara
na yaata utuee sirigairaivo ni suvuakuaiveeraivaara na heenaivaata
ikiannaivaatama i taanaree kiaa iikiaunoo. 5 A Yisuunnara kutaavaivee
kiaa kiee hama mmanna kuasiivoono koroovaara na homo rikiee
vakiaunoo. Tauraa i taatova Roqisoovaata i kaano Yunikiivaatama
Yisuunnara mmuaakaraama kutaavaivee tuuvaara na homo rikiee
vakiaunoo. A ivaitana roosiima kutaavaivee kiannaivaara vaa na tee
rikiauvai. 6 Ivaara na kava i kiaa i mmiaunoo. Na ni yaakuuvaitana
aiyaa yapa kiaa suaivaki Anutuuqo kati i mmuu yaagueeqaivaa varee
mmannammanna mmooriivaa iikianee. 7 Anutuuqo ti mmuu Mmannasa
Yoketaivoono ti tasipaikiai ta hama aatuurama kiada Anutuuqaa
mmooriivaa yaagueeqama iikiaunnavai. Anutuuqaa Mmannasaivoono
yaagueeqaivaata mmuduuya riraivaatama titiiyara tuqinnama haitatuura
aataruuvaatama ti mmikio ti suvuaivai. Ivaara Anutuuqo i mmuu
yaagueeqaivaa varee mmannammanna mmooriivaa iikianee.
8 Itaama vainai ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara kua kiaa kookieenee
kiaa sa mmamma maisakianee. Innara na oovi nnauvaki variauvaara
sa niiyara mmamma maisakianee. Anutuuqo ari yaagueeqaivaa
i mminai tee a mmayaaya yoketaivaa kiaa kookieenai mmamma
mmuaararaivaa i mmiaaraivaara sa yaata utuanee. 9 Hama ta titi
mmooriivaa iikiaannaivaudiri Anutuuqo ari gioonna kiaapu yoketaa
tuanaaya variaaraivaara ti maavee tioo ti vitoo yoketaivau ti yapeeravai.
Hameetavee. Anutuuqo ariinoo tiiyara kati inna iikiataivaa iinno tiiyara
yoketaama yaata utuuvaara ivo ti vitoo yoketaivau ti yapeeravai. Tauraa
hama ngiau mmata uu suaivaki Anutuuqo kati tiiyara yoketaama yaata
utuoo Yisuu Kirisiiva tiiyara iinaraivaara ivo teerairavai. 10 Aanna makee
Anutuuqo tiiyara teeraira aataruuvo kooyaa vainoo. Vaa Yisuu Kirisiiva
ti vitoo yoketaivau yapaanaraivoono kooyaa tiiravai. Ta yapooma putu
taikaara aataruuvaa vaa Yisuu Kirisiivaano yaatarooduu taikeeravai.
Ivo mmayaaya yoketaivo kooyaa vaivaudiri tupatupaa varira aataruuvaa
kooyaa ti vitairavai.
11 Na mmayaaya yoketaivaa varee nuaina gioonna kiaapuuya kiaa
mmiee kiaa kookieena vitaakiaiveeraivaara Anutuuqo ni mmataama
kieeravai. 12 Ivaara aa na oovi nnau aavaki variee mmuaararaivaa
varaunoo. Hama na ivaara mmamma maisakiaunoo. Na innara
kutaavaivee tira vaidiivaa vaa na tauvaara hama ni mmamma maisainoo.
Ivo ni muu kua mmoori aataruuvaa ivo aikiooma haitatuunaraivaara
vaa na tee rikiauvai. Ivo haitatuunono Anutuuqo gioonna kiaapuuya
yaparaira suaivo nnino mmannammanna haitatuunaravai. Ivaara na
yaagueeqama kiaunoo: Fai ivo iinaravaivee, kiauvai. 13 Kua kutaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

na i kiaa i mmuuvaa puaisa utuee a ivaudiri iikianeera na i kiaa i
mmuuvaa iikianee. Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara ta innara kutaavaivee
tiraivaata innara mmuduuya riraivaatama a mmannammanna iikianee.
14 Mmannasa Yoketaivo ti aakiaiyauvaki variivoono yaagueeqaivaa i
mminai kua kutaivaa Anutuuqo i kiaa i mmiivaa puaisa utuanee.
15 Vaa a rikiaannavai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Asiaa mmataivau
varuuya ni ooqoo tiravai. Iyakidiri vaidiivaitana nnutuuvaitana
Pikereeya Heremokiniiyaatama niiyara ooqoo tiravai. 16 Kii Udaanga
Anutuuqo Onesiporoonna seenaiyara boo kiaivee. Onesiporoova
kaayauneetu numa niita yamaa kua yamaa kua tuuvaara na itaa kua
kiaunoo. Na oovi nnauvaki variaivaara ivo hama mmamma maisairavai.
17 Hama mmamma maisairama kioo ivo yoosinna Roomaivaki ngioo
niiyara mmannammanna buainnonno ni teeravai. 18 Ivo mmuakiaa
mmooriiyauvaa niiyara Epesiisaivaki uuvaa vaa a rikiaannavai. Ivo
mmuakiaa mmoori uuvaara na kiaunoo: Udaanga Anutuuqo gioonna
kiaapuuya yaparaira suaivaki innara boo kiaivee. Na itaa kua kiaunoo.

A Yisuu Kirisiinna rapira vaidi yaagueeqakua varianee

2 1 Ni maapu-o, Yisuu Kirisiiva tiiki variivaara Anutuuqo kati tiiyara
yoketaama yaata utivai. Ivo itaama kati aiyara yoketaama yaata
utiivaugiataama yaagueeqama varianee. 2 Na kaayau gioonna kiaapuuya
avuuyauvunu kiaa mmiaa kuaivaa a rikioovaa varee vaidi vooya a teenai
hama pikieeraida yaagueeqama variaiya kiaa mminai iyaata ari vo
gioonna kiaapuuya kiaa mmida vitaakiatee.
3 Rapira ngiaammuauya ngiari kieetaivaa avaivaa rikiada rapiraivaara
yaagueeqaida mmuaararaivaa varadaata yaagueeqama mmannammanna
iikiaivaa roosiima eenoo Yisuu Kirisiinna mmooriivaa yaagueeqama
iikianee. 4 Rapira vaidiivo rapiraivaki vioo hama hanigia tauraa
varioo ari ii mmooriivaara yaata utivai. Ari kieetaivo rapiraivaara
inna mmataama kioovoono innara yoketaavee tinaraivaara ivo hama
hanigia tauraa varioo ari ii mmooriivaara yaata utivai. 5 Vaidiiya
seenada ngiari yaatara ngiari yaataraaraivaara ngiari kieetaivo iya
kiaa mmii aataruuyauvaa rikiada safuuma ii voovoono seeneeraivaa
yaatara kioo irisaivaa varaanaravai. Fai hama ivo ari kieetaivo tii
kuaiyauvunugiataama iinno fai hama irisaivaa varaanaravai. 6 Vaidi
yeenna mmooriivaa varaivoono yaagueeqama mmooriivaa iinono
kaanaivo vaino ivo vaa yaagueeqama mmoori varaivaara fai tauraa
kaanaivaa nnaanaravai. 7 Na itaa kua kiauyauvaara yaata utuanee.
Udaanga Yisuuva i tasipanai a mmuakiaa kuayauvai oyaiyauvaa arinaima
rikiaanaraivaara na itaa kua kiauyauvaara yaata utuanee.
8 Yisuu Kirisiinnara yaata utuanee. Ivo Davuitiinna oyaivakidiri
diitoo hara kioo varioo putuduu Anutuuqo tuduu rikioo putuuvakidiri

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

diiteeravai. Ii kua ivo mmayaaya yoketaavai vaivaa na makemakee
gioonna kiaapuuya kiaa mmiauvai. 9 Na mmayaaya yoketaivaa iya kiaa
mmiauvaara na mmamma mmuaararaivaa varauvai. Vaidiivo kaayau
mmoori maisaiyauvaa iiraivaa roosiima vaidiiya yeenaivaadiri ni ranaa
rau varada oovi nnauvaki ni yapa kiaani na mmamma mmuaararaivaa
varaunoo. Vaidiiya vaidiivaa yeenaivaadiri rairayaama hama iya
yopeema Anutuuqaa kuaivaa atau ruaavai. 10 Ivaara na Anutuuqo
ariiniee kiaa mmataama kioo gioonna kiaapuuyaroo tiee hama
mmuaararai mmooriivaara yaata utiraina kati varee varieennaataina
mmannammanna yaagueeqama mmoori varaunoo. Anutuuqo ariiniee
kiaa mmataama kioo gioonna kiaapuuyaata fai Yisuu Kirisiiva iyaatama
vitoo yoketaivau yapoo tupatupaa yoketaa ari vookaraama variraivaa iya
mminaraivaara na mmuaararaivaa vareennaata yaagueeqama mmoori
varaunoo. 11 Aa na tinara kua aavo inna Yisuu Kirisiinnara tii kuaivo inna
kutaa kuavai vainoo.

Mo fai ivo tiiki varino
ti mmamma eenanaivo vaidi putiraiya roosiima putinai
fai ta yapooma inna tasipama variaaravai.
12 Mo fai ta mmamma mmuaararaivaa
varadaata yaagueeqama varida
fai inna tasipama gioonna kiaapuuyara diaaravai.
Mo fai ta innara kiaara:
Hama ta taunnavaivee, tikio
fai yapooma ivo tiiyara tinara:
Hama na ngii tauyavee, tinaravai.
13 Mo fai ta innara kua kutaavaivee tiraivaa pikikio
fai ivo na safuuma iinaravee tiivaa fai kutaa iinaravee.
Ivo hama yopeema hanigioo
unnakua kiaa kioo ari voovaugiataama
varinaraivaara fai kutaa iinaravaivee.

Ii kua ivo itaa kua tiivai.

Mmoori yoketaivaa iino fai Anutuuqo iyara yoketaavaivee tinaravai

14 Ii na kiau kua iyauvaa mmannammanna gioonna kiaapuuya kiaa
mmianee. Kuaiyauvaara iya yaagueeqama tida buaaru kiaarainnoo kiaa
yaagueeqama Anutuuqaa avuuvau iya ooqoo kianee. Iya kuaiyauvaara
buaaru kiaavovo hama ivaara yoketairaivootainoo. Gioonna kiaapu
vooya iya itaama buaaru kiaivaa rikiaiya ivaara iya pirisaikiai Anutuuqaa
kuaivaa pikiaavai. 15 Vaidi voovoono ari mmooriivaa varaikio hama
ivaara inna mmamma maisaivaa roosiima Anutuuqaa mmooriivaa
iikianee. Inna kua kutaivaa safuuma gioonna kiaapuuya kiaa mmianee.
Ivo aiyara yoketaavee tinaraivaara inna avuuvau mmannammanna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaagueeqama mmooriivaa iikianee. 16 Gioonna kiaapuuya hama
Anutuuqaara kua tiraida inna kuaivaara kumimakaida sabi kumina
kuaiyauvaa ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiira aataruuyauvaa sa eeta
iikianee. Iya itaa kua kiaa aataruuvoonookiai Anutuuqaa aataruuvaa
pikiaara iikiaavai. 17 Iya kua tiraivo uudaivo vaidiivaa yuku yaakuuvau
havurirayaama tauraa kiisavai vainno nnaagiai pinaavai vaivai.
Iyakidiri vaidiivaitana itaa kua tuuvaitana nnutuuvaitana Huminaiya
Pireteeyavee. 18 Ivaitana vaa kua kutaivaa pikiada unnakuaivaa kiaanoo:
Gioonna kiaapuuya putida fai hama kava diitaaravai. Ii aataru ivo vaa
taikaivaivee, kiaavai. Gioonna kiaapu vooya vaa Yisuunnara kutaavaivee
tiraiya ii kua ivaa rikiada taara yaata utida Anutuuqaa kuaivaa pikiaara
iikiaavai. 19 Anutuuqaa kua aataruuvo nnau kuabaivaa roosiima
yaagueeqama dinai hama vaidiiya yopeema utu korokorookiaaravai. Ivau
yaagueeqa kua voovai vainno tinoo: Udaangaivo arinaima ari gioonna
kiaapu tuanaiya taivaivee, tikio vo kua voovai vainno tinoo: Ngia
gioonna kiaapuuya ngiingiiiyara kiaanoo: Ta Udaanga Yisuu Kirisiinna
gioonna kiaapuyavee, kiaiya maisama iikiaa aataruuyauvaa pikiaatee,
tiivai.

20 Vaidi voovai nnau pinaa yoketaivaki kaayau yeenna yapeera
yanaa ari vookara ari vookaraiyauvo vainoo. Vooyauvai vaidiiya sikau
mmannaammannaiyauvaadiri iima kiooyauvo vainoo. Vooyauvai
yatariiyauvaadiri iima kiooyauvoota vooyauvai mmata nnagiaiyauvaadiri
iima kiooyauvootama vainoo. Vooyauvai yoketaiyauvunudiri nakaaraivo
ari seenaiya tasipama vo suai vo suai yeennaiyauvaa nnaivai.
Vooyauvunudiri makemakee ari nnaivai. 21 Vaa ausa hanigieera gioonna
kiaapu voovoono ii nnaagiai yanaa maisa iyauvaa roosiima varivai. Mo
fai ivo maisa aataruuvaa pikioo yoketaama varino too nnau nakaaraivo
yanaa yoketaiyauvaa hama tupatupaa iyauvunu yapa nnaiyauvaa varoo
yapaineema fai Anutuuqo yoketaa ari vookarai mmooriivaa inna mmino
aikiooma iinno yoketaa mmooriivaa iinaraivaara teerainno varinaravai.

22 Karaasa vaidiivaanikaraama koonnama iira aataruuvaa i iikiatainai sa
iikianee. Pikiaanee. Safuuma variraivaata Yisuunnara mmannammanna
kutaavaivee tiraivaatama mmuduuya riraivaata ausa nuufaivaatama
varaanaraivaara yaata utuee iikianee. Gioonna kiaapu vaa ngiari aakiaiyauvo
yamaama vaiya Udaanga Yisuu Kirisiinnara yaaku varada kiaanoo: Ti
tasipama varianee, kiaiya tasipama itaama iikianee. 23 Vaidiiya kumimakaida
sabi kumina kuaiyauvaa ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida variaa suaivaki
sa iya tasipama ivaara kua tiee varianee. Vaa a taannavai. Iya itaa kua tidada
buaaru kiaavai. 24 Udaanga Yisuu Kirisiinna mmoori vareera vaidiivo sa
buaaru tioo rapuaivee. Ivo mmuakiaa gioonna kiaapuuya tasipama mmoori
yoketaivaa iinno kua mmayaayaivaa yoketaama iya kiaa mmioo tirooma
kioo vitaakiaivee. 25 Iya inna kuaivaara tomedama kua tiraiya tasipama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoketayoketaa kuaiyauvaa tirooma iyaata kua tioo safuuma kiaivee. Fai ivo
itaino Anutuuqo iya iinai iya ausa hanigiada kua kutaivaa rikiaarannee? Vara
hama rikiaarannee? Hama teeta rikiaunnanoo. 26 Vaa Sataango iya utikiai iya
ivo yaata utiivaugiataama kuaavai. Fai iya kua kutaivaa rikiada tuqinnama
ngiari yaataiyauvaa utida Sataango kobeevaa roosiima iya utiivakidiri rayubu
kiada kuaaravai.

Nnaagiai suaivaki mmuaararaivo tiisi nninaravai

3 1 Aa kua aavaara yaata utuee arinaima rikiaanee. Fai nnaagiai suaivaki
kaayau mmuaararaivo tiisi nninaravai. 2 Fai gioonna kiaapuuya
ngiariiyara nnaasu yaata utida sikauyauvaara mmuduuya rida ngiariiyara
mannaka tida ngiariiyara ta yoketaayavee kiaaravai. Iya gioonna kiaapu
vooyara kua maisaiyauvaa tida ngiari kaano kooya avaiyauvaa hatokada
vaidiiya mminnaiyauvaa iya mmiaani hama iyara kua yoketaivaa tida hama
Anutuuqaara yaata utuaaravai. 3 Iya hama ngiari seenaiya ausa mmuduuya
mmida hama gioonna kiaapuuyara iya ausaiyauvo nuufaikiai homo
nnannateeda varida iyayaadiri koonnama yaata utida iyara unnakua tida
hama ngiari iikiataivaara tuqinnama haitatuuma kiada gioonna kiaapuuya
ruputida avaikaraiya varida hama mmoori yoketaiyauvaara mmuduuya
ruaaravai. 4 Iya ngiari seenaiya ngiari nnammutuaiya vitaida akiairaama maisa
mmooriivaa iikio iya mannakaivo ngiau aapu vinai iya iikiataira aataruuvaara
nnaasu mmuduuya rida hama Anutuuqaara mmuduuya ruaaravai. 5 Iya
gioonna kiaapuuya avuuyauvunu kiaara: Vaa ta Anutuuqaa aataruuvaa
iikiaunnayavee, kiaa kiada haumaki maisa mmooriivaa mmannammanna iida
Anutuuqaa yaagueeqaivaara ooqoo kiaa kiada hama varaaravai. Sa itaama
iikiaa gioonna kiaapuuya tasipama varianee.
6 Iyakidiri ngiaa vaidi vooya vo nnau vo nnauyauvaki vida gioonna muaraaga
kiaiya ngiari unnakuaivaa kiaa mmiaani rikiaavai. Ii gioonna iya kaayau
mminnamminnaa maisaiyauvo iya suvuau kiaivaara iya mmuaararaikiai
iya mmamma iira aataruuyauvaara pinaama yaata utuaavai. 7 Ii gioonna
iya kua karaasaivaa iya rikiaataikiainnaata sabi kuaivaa nnaasu rikiada
hama yopeema kua kutaivaa arinaima rikiaavai. 8 Nnaaruaa vaidiivaitana
nnutuuvaitana Yaneeya Yabereeya Musiinna kuaivaara ooqoo tuneema ii
vaidi iya kua kutaivaara ooqoo kiaavai. Iya koonnama yaata utida Yisuunnara
kutaavaivee tira aataruuvaara mmanna kuasiivo korookiai ooqoo kiaavai. 9 Fai
gioonna kiaapuuya kiisa suai nnaasu iya kuaivaa rikiaaravai. Nnaaru gioonna
kiaapuuya Yaneeya Yabereeya varuuvaa tooneema fai gioonna kiaapuuya iya
kumimakama variaivaa teeda kiisa suai nnaasu iya kuaivaa rikiaaravai.

Pauruuso nnaagiai kuaiyauvaa Timotiinna kiaa mmiravai

10 Na kuaivaa i kiaa mmiaivaa vaa a rikiee na variaivaa vaa a
tee na datadataama variaivaa vaa a tee ivaugiataama iirakuavee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Na Yisuunnara kutaavaivee tiee mmuaararoovo niisi vauduaata
rikieennaata yaagueeqama tirooma variee na ni seenaiyara mmuduuya
ruee mmannammanna yaagueeqama nnaasu variaivaa vaa a tee
ivaugiataama iirakuavee. 11 Vaidiiya kaayau maisa mmooriiyauvaa ni
muduu na mmamma nniitaroovaa varaivaa vaa a tee rikieerakuavee.
Gioonna kiaapuuya yoosinna Adiookiaa varuuyaata Ikonii varuuyaata
Rusutaraa varuuyaatama kaayau mmoori maisaiyauvaa ni muduu
na rikieennaata mmannammanna yaagueeqama variaivaa vaa a tee
rikieerakuavee. Iya itaama uuduu Udaanga Anutuuqoono mmuakiaa
maisa mmooriiyauvakidiri ni vitoo yoketaivau yapeeravai. 12 Mmuakiaa
gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiiva iyaki variivaara Anutuuqaa
aataruuvaugiataama kuaaree kiaa iikiaiya fai gioonna kiaapu vooya
maisa mmooriiyauvaa iya mmiaaravai. 13 Fai vaidi maisaiyaata vaidi
unnakua tiraiyaatama maisa mmooriiyauvaa iida varia rada vikio fai
nnaagiai ngiari mmooriiyauvo kaayauma maisainaravai. Fai iya gioonna
kiaapu vooya unnakua tikiai rikiada iya kiaa kuaiyauvaara kutaavaivee
kiaaravai. Iya ngiariinoo ngiari unnakua kuaiyauvaa rikiada kutaavaivee
kiaaravai. 14 Eenoo sa itaama iirama kiee kua kutaiyauvaa ta i kiaa i
mmiaannaiyauvaara a yaagueeqama kutaavaivee tiraivaa puaisa utuee
varianee. Vaa ta kua kutaiyauvaa i kiaa i mmiaannaiya a tuqinnama ti
tee rikiaannaivaara ivaa puaisa utuee varianee. 15 Vaa a rikiaannavai. A
nnaakara meedivai variee Anutuuqaa kua fafaara yoketaiyauvaa rikiaa
ree viee viee aanna makee mmannammanna a homo rikiaannanoo.
A ivaa yaaruee ivaudiri tinni yoketaivaa varee Yisuu Kirisiinnara
kutaavaivee tino Anutuuqo i vitoo yoketaivau yapaanara aataruuvaa vaa
a rikiaannanoo. 16 Anutuuqaa kua fafaara mmuakiaayauvai Anutuuqaa
Mmannasaivoono vaidiiya kiaa mmuduu fafaara reeravai. Ivaudiri
vaidiiya aikiooma kua kutaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmida unnakua
tiraivaara yaagueeqama ooqoo tida koonnama varira aataruuyauvaa
safuuma kiada safuuma varira aataruuyauvaa iya vitaakiaaravai.
17 Vaidi voovoono Anutuuqaa mmooriivaa varoonnonno koovayama
kioo mmuakiaa mmoori yoketaiyauvaa yoketaama iinaraivaara
teerakiaiveeraivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainoo.

4 1 Yisuu Kirisiiva gioonna kiaapu makee variaiyaata vaa
putuaiyaatama fai yaparainaravai. Inna avuuvaunnaata Anutuuqaa
avuuvaunnaatama vo kua voovai i kiaa i mminai rikiaanee. Yisuu
Kirisiiva kava vararanoo tioo tiiyara dinaraivaara na aa kua aavaa
yaagueeqama i kiaa i mminai rikiaanee. 2 Anutuuqaa mmayaayaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmianee. Sa iya rikiaatai suaivaki nnaasu
iya kiaa mmianee. Mmuakiaa suaiyauvakiaatama mmannammanna
tirooma kiee variee iya kiaa mmiee varianee. Vooya mmannammanna
kua kutaivaa kiaa mminanai rikiaatee. Vooya koonnama variaivaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaagueeqama iyaata kua tiee vooya kiisama muaraagama variaivaara
yamaa kua yamaa kua tiee tirooma variee hokobama iya kiaa mmiee
varianee. 3 Fai suai voovai nninai gioonna kiaapuuya hama kua kutaivaa
iya rikiaatainai iya ngiari rikiaatai kuaiyauvaa nnaasu rikiaaravai. Vaidi
vooya iya rikiaatai kuaiyauvaa nnaasu iya kiaa mmiraiya kuaiyauvaa
rikiada seena seena vaidiiya mmuaa kuayauvai tiraiya kuaiyauvaatama
makemakee rikiaaravai. 4 Rikiada fai hama kua kutaivaa rikieeraida
pikiada uriiyauvaara yaata utida rikiaaravai. 5 Eenoo sa itaama
rikieerama kiee mmuakiaa suai tuqinnama ai variraivaara haitatuuma
tee tirooma varianee. Fai vaidiiya mmoori maisaivaa i mmikiai rikiee
mmamma mmuaararaivaa vareennaata yaagueeqama varianee. Yisuunna
mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiee variee mmuakiaa
mmoorivai Anutuuqo i mmuuvaa yaagueeqama iikianee.
6 Fai kiisa suai ni kiauvo kuminayaa tuoo kuanaravai. Ni suaivo
paannainoo. 7 Na mmoori yoketaivaa yaagueeqama varauvaa vaa na
iima taika kiaunoo. Vaidiiya isareeda ngiari yaatara ngiari yaataraidaa
atauvakira kuaaneema vaa na atauvau viee ni mmooriivaa iima taika
kiauvai. Na Yisuunnara kutaavaivee kiauvaa hama pikiauvai. 8 Fai
yapooma Udaanga Yisuu Kirisiiva ti yaparaira suaivaki na maisa
aataruuvaa yaatara kiee aikiooma safuuma varira aataruuvau variraivaa
irisaivaa niini teerama yapa kiaivaa fai ivo safuuma variraivoono
ni minaravai. Hama ni nnaasu ni minaravai. Fai eyommaa gioonna
kiaapuuya iva tiinara suaivaara faannaida ivaara mmuduuya ruaiyaatama
mminaravai.

Timotiiva innasi nninaraivaara Pauruuso tiravai

9 Kammannainai niisi nninaraivaara yaata utuee ngianee. 10 Vaidiivaa
nnutuuvo Dimaaso aa mmata ta variaunna aavau vai aataruuyauvaara
pinaama mmuduuya ruoo ni pikioo yoosinna Tesoronikii vioo kieeravai.
Vo vaidivai nnutuuvo Keresekeeva mmata Garatiaa vioo kiooduu vuaivaa
nnutuuvo Titiiva mmata Daramatiaa vioo kieeravai. 11 Rukaaso nnaasu
ni tasipama varinoo. Marakaava ni tasipama mmoori varaanaraivaara
innaata sunee ngianee. 12 Vaa na Tukikiinna titaaduu Epesiisa ivaki vioo
kieeravai. 13 A niisi ngiee ni yaapaivaa na yoosinna Toruaasaa vaidiivaa
nnutuuvo Karapaanna nnauvaki kiaivaata varee ngianee. Ni yanaiyauvaa
varee fayai nnabaiyauvunu fafaara reeraiyauvaatama varee ngianee. Sa
iyauvaara taunnu kiee pikiee ngianee. Iyauvaatama varee ngianee.
14 Vaidiivaa nnutuuvo Aresadereeva kapaaqaivaadiri
mminnamminnaiyauvaa iiraivoono mmoori maisaiyauvaa ni miravai.
Ivo ari uuvaugiataama Udaanga Yisuu Kirisiiva safuuma irisaiyauvaa fai
inna mminaravai. 15 Ivo ta kiaanna mmayaayaivaara yaagueeqama ooqoo
tuuvaara ivo aita mmoori maisaivaa iinoora tuqinnama haitatuukianee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Tauraa suaivaki iya kua pinaivaki ni yapa kiooduu na sai kiaaduu
hama vaidi voovoono ni tasipeeravai. Mmuakiaaya ni pikieeravai.
Ivaara Anutuuqo fai hama iyara nnannataanaraivaara na yaaku
varaunoo. 17 Iya hama ni tasipeerama kiooduu Udaanga Yisuu Kirisiiva
ni tasipoo ari yaagueeqaivaa ni miravai. Mmuakiaa gioonna kiaapu
ngiari voopinnaiya mmayaaya yoketaivaa mmuakiaavai na iya kiaa
mminai rikiaateeraivaara ivo ni tasipoo ari yaagueeqaivaa ni miravai.
Fai raiyoonaivo vaidi voovai gutikio vaidi voovoono utu ravisirayaama
vaidiiya ni ruputuuvakidiri Anutuuqo ni vitoo yoketaivau ni yapeeravai.
18 Udaanga Yisuu Kirisiiva fai mmuakiaa mmoori maisaiyauvakidiri ni
vitoo yoketaama ari yoosinna ngiau aapuuvaki gioonna kiaapuuyara dira
yoosinnaivaki ni yapaanaravai. Inna nnutuuvo tupatupaa ngiau aapu
itaavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

Pauruuso nnaagiai gioonna kiaapuuyara yaata utuoo boo tiravai

19 Na gioonna kiaapuuvaitana Pirisikauya Akuiraayara yaata utuee boo
kiaunoo. Ivaara ivaitana kiaa mmianee. Onesiporoonna seenaiyaraatama
na yaata utuee boo kiaunoo. Ivaara iya kiaa mmianee. 20 Erasataava ari
yoosinna Koridii hara kioo varuduu Toropimaa nniitarooduu na yoosinna
Miretee ivaki inna pikieeravai. 21 Vati rira suaivo nninaraivaara yaata
utuee akiairaama niisi ngianee.

Upuruuva Pudeeva Riniiva Karautiaavainnaata mmuakiaa ti seena vaa
ausa hanigieera vooyaatama aiyara yaata utida boo kiaavai.

22 Udaanga Yisuu Kirisiiva aiki variaiveera na aiyara yaaku varaunoo.
Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo ngii
mmuakiaaya tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Titii

Pauruusoono aa yanaa aavaa Titiinnani reeravai

Titiiva ari voopinnaa vaidi karaasavoono ausa hanigioo Pauruusaa tasipama nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Pauruuso Titiinna mmata Keretee ivaki pikioo vuduu ivoono ivaki varioo gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya nuunaiyauvaara haitatuuravai. Kaayau gioonna kiaapu Keretee varuuya koonnakaannau aataru maisaiyauvaa iiravai. Itaama uuduu Pauruuso Titiinna ivaki pikioo vino ivoono ivaki varioo vaa ausa hanigiooya kieetaiya varira aataruuvaa iya vitainno vaa ausa hanigiooya mmayaaya yoketaivaa kiaa mmira aataruuvaa vitainno safuuma yoketaa vaidi ausa hanigieera tuanaavai variaiveeraivaara innani fafaara reeravaivee.

---

1 1 Na Pauruuso Anutuuqaa mmoori vareera vaidivai variaunoo. Na Yisuu Kirisiinna kua varee nuaira aposoroo vaidivoono aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo.

Anutuuqo ni mmataama kioo ni titooduu na ivo ariiniee kiaa mmataama kioo gioonna kiaapuuyasi viravai. Ta Anutuuqaara kutaavaivee tiraivo pinaavai vakiaiveeraivaara na iyasi viravai. Anutuuqaa aataru yoketaivaara na kua kutaivaa iya kiaa mminai iya rikiaivo pinaavai vakiaiveeraivaara na iyasi viravai. 2 Ta tupatupaa variraivaara faannakiaaraivaara na Anutuuqaa aataru yoketaivaara iya kiaa mminara viravai. Hama ngiau mmata uu suaivaki Anutuuqo hama unnakua tiraivoono ii tupatupaa varira ivaa tiiyara kua kiaa teerama kieeravai. 3 Teerama kioo ivo mmataama kioo suaivaki ari mmayaayaivaudiri kooyaa ivaara ti kiaa ti mmiravai. Ii mmayaaya ivaa Anutuuqo ti vitoo yoketaivau yapeeraivoono ni giaa ni mioo tunoo: Gioonna kiaapuuya kiaa mmianee, tuduu na kiaa kookieema kieeravai.

4 Titii-o, na aa yanaa aavaa aini fafaarakiaunoo. A niinikaraama Yisuunnara kutaavaivee kiannaivaara a ni maapu tuanaavai roosiima variannanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ti Napoova Anutuuqoota Yisuu Kirisiiva ti vitoo yoketaivau
yapaivootama kati aiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa
nuufaivaitana i mmida nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Titiiva mmata Keretee ivaki mmoori vareeravai

5 Na hama mmooriivaa iima taikaivaa a safuuma iima
taikaaneeraivaara na mmata Keretee ivaki i pikiee viravai. Na i kiaa
i mmuuvaugiataama vaa ausa hanigieeraiya kieetaiya vo yoosinna vo
yoosinnaiyauvaki a mmataakianeeraivaara na ivaki i pikiee viravai.
Na vaidi kieetaiyara i kiaa i mmiaa kuaivo ataama vainoo. 6 Kieeta
vaidiivaa variraivo safu tuanaavai vaino ivo mmuaa nnaatavai varanai
inna nnaakaraiya Yisuunnara kutaavaivee tiraiya variaaravai. Inna
nnaakaraiyara hama gioonna kiaapuuya iyara kiaara: Vueennaida
ngiari kaano koovaitana avaivaitana hatokada variaayavee, kiaaravai.
7 Kieeta vaidiivo Anutuuqaa mmooriivaara haitatuuraivaara ivo variraivo
safu tuanaavai vaino hama ari mannaka tioo hama makee tikio ausa
nnannataikio hama kapikarai nnooriivaa nnoo kumimakainno varioo
hama gioonna kiaapuuya ruputuoo hama ariiyara nnaasu yaata utuoo
sikauyauvaa varaanaraivaara iivai. 8 Ivo nnauvaata yeennaiyauvaatama
vo yoosinnaivakidiri ngiaiya mmioo mmoori yoketaivaara mmuduuya
ruoo ari mmammaivo inna iikiatairaivaara tuqinnama haitatuunno
safuuma yoketaa tuanaavai varinaravai. 9 Ivo tupaa vaira kua kutaa
tuanaivaa ari vitairaiya inna kiaa mmiaivaa puaisa utuaivee. Ivo safu kua
aataruuvaa gioonna kiaapuuya kiaa mminaraivaara ivaa puaisa utuaivee.
Vooya ii kua ivaara unnakuavee kiaiya kua sai safuuma tinaraivaara ivaa
puaisa utuaivee.
10 Kaayau gioonna kiaapuuya haunninniida varida vooya ngiari
sabi kuaiyauvaa kiaa mmiaani iya kutaavaivee kiaavai. Vaidi vooya
Yutayaiya aataruuvaa pikiada Yisuunna aataruuvau viraiya itaama
iikiaavai. 11 Itaama iida haunninniiraiya kaayau gioonna kiaapuuyaata
iya uru nnaakaraiyaatama ngiari kuaiyauvaa hama kiaa mmiataama
kiadaata kiaa mmiaani iya haruruaavai. Iya ngiariiyara yaata utida
kati sikauyauvaa varaaraivaara itaama iya kiaa mmiaavai. Ivaara
fai ta iya ngiari avaiyauvaa ramuunnaakiateeraivaara kiaaravai.
12 Ngiari seena Keretee vaidi forofetaa voovoono ariinoo iyara tinoo:
Keretee gioonna kiaapuuya unnakuaivaa mmannammanna tida
puara mmararaiya roosiima avaikarama varida hama mmooriivaa
vareerama kiada yeennaiyauvaa tarikama nnaaraivaara nnaasu
yaata utida nnaavaivee. 13 Ivo itaama kua tiivo kutaavai tiivai. Ivaara
yaagueeqama kiee iya ooqoo kianee. Iya Yisuunnara kutaavaivee kiaivo
safuuma vakiaiveeraivaara itaama iya yaagueeqama kiee kianee.
14 Sa iya Yutayaiya uriiyauvaa mmannammanna rikiada vaidiiya kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kutaiyauvaara ooqoo tiraiya iya tikiai sa iya kuaivaa rikiaateeraivaara
iya yaagueeqama kiee kianee. 15 Gioonna kiaapu safuuma yoketaama
variaiya taavo mmuakiaa haipa mminnamminnaiyauvo yoketaayauvai
vaivai. Gioonna kiaapu mminnamminnaa maisaiyauvaa varada
Yisuunnara hama kutaavaivee tiraiya taavo iyauvo hama yoketaayauvai
vaivai. Ngiari yaata tinniiyauvo vaa maisaikiai koonnama yaata
utiraivaara itaama taavo hama yoketaayauvai vaivai. 16 Iya ngiariiyara
kiaanoo: Vaa ta Anutuuqaa teeda rikiaunnavaivee, kiaavo too iya
koonnama iikiaa aataruuyauvaara iya kuaivo unnakuavai vaivai.
Iya Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata yaataraavo Anutuuqo taikiai iya
maisamaisama varida tinni yaagueeqaida hama yopeema mmoori
yoketaa voovai aikiooma iikiaavai.

Pauruuso kua kutaa tuanaivaara Titiinna tiravai

2 1 Eenoo Anutuuqaa kua kutaa tuanaivaudiri yaata utuee gioonna
kiaapuuya safuuma variraivaara iya kiaa mmiee varianee.
2 Vaidi yokovaiya kiaa mmiee kianee: Sa kapikarai nnooriivaa nneeda
kumimakaida variatee. Tirooma varida tuqinnama yaata utida ngii
iikiatai aataruuvaara haitatuukiatee. Ngia Yisuunnara mmannammanna
kutaavaivee tida ngiingii seenaiyara mmuduuya rida Anutuuqaa
mmooriivaa ngii pikiaatainainnaata mmannammanna iikiatee,
3 kiaa kiee gioonna yokeeraiya mmuaikaraama kiaa mmiee kianee:
Gioonna yoketaama safuuma variaiya roosiima variatee. Sa ngiingii
seenaiyara maisa kua murumuru tida varida sa vuaina nnooriivaa
nnaaraivaara nnaasu yaata utida variatee. Gioonna karaasaiya mmoori
yoketaiyauvaa vitaakiatee. 4 Iya ngiari vaati nnaakaraiyara mmuduuya
ruateeraivaara mmoori yoketaiyauvaa iya vitaakiatee. 5 Iya mmamma iira
aataruuvaara ooqoo tida safuuma varida ngiari nnauyauvaa tuqinnama
haitatuuda varida mmoori yoketaivaa iida ngiari vaatiiya kuaivaa
rikiada iikiateeraivaara mmoori yoketaivaa iya vitaakiatee. Sa gioonna
kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaara maisavee kiateeraivaara iya itaama
vitaikiai yoketaama variatee. Gioonna yokeeraiya itaa kua kianee.
6 Vaidi karaasaiya mmuaikaraama yaagueeqama kiaa mmiee kianee:
Ngiingii mmammaiyauvo ngii iikiataira aataruuyauvaara tuqinnama
haitatuuda safuuma variatee, 7 kiaa kiee eenoo mmuakiaa mmoori
yoketaiyauvaa iinai teeda iya mmuaakaraama a iikiannaneema
iikiaaravai. A tirooma variee sa isareera safuuma kua kutaiyauvaa iya
kiaa mmianee. 8 A itaama safu kuaiyauvaa iinai i nnammutuaiya fai
teekio too hama maisa aataruuvootainai hama maisa kuaiyauvaa tiiyara
kiaaraivootaino iya mmamma maisakiateeraivaara itaama iikianee.
9 Sikaunnaadiri yookaama kiaani mmoori vareeraiya ataama kiaa
mmianee. Ngiingii haitatuuraiya kuaivaa rikiada iikiatee. Fai ngia

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuakiaa mmooriyauvai safuuma iikiai ngii haitatuuraiya ngiiiyara
yoketaakiaaravai. Sa ngii haitatuuraiya kua sai kiatee. 10 Sa iya
mminnaiyauvaa mmuara varaatee. Ngia mmannammanna yoketaama
mmooriivaa iida sa pikieeraida yaagueeqama nnaasu iikiatee. Fai ngia
mmuakiaa mmoorivai itaama iikiai gioonna kiaapuuya Anutuuqo ti vitoo
yoketaivau yapaivaa kuaivaara kua yoketaivaa kiaaravaivee. Itaa kua iya
kiaa mmianee.
11 Anutuuqo gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaanaraivaara ivo
kati iyara yoketaama yaata utiivaa iya mmuakiaaya rikiaavo kooyaa
vaivai. 12 Itaama vaivaudiri ta ataama iikiaara aataruuyauvootama
kooyaa vaivai. Mmuakiaa aataruuyauvo hama Anutuuqaasidiri
tiiyauvaatama mmatayaiyasidiri nnii mmamma iira aataruuyauvaatama
ta pikiada ti mmammaiyauvo ti iikiatairaiyauvaara tuqinnama
haitatuuda tirooma safuuma varida aa ta mmatayaa variaunna suai
aavaki Anutuuqaara nnaasu yaata utida variaaravai. 13 Ta itaama varida
ti Anutuuqo yaagueeqama variivoota Yisuu Kirisiiva ti vitoo yoketaivau
yapaivootama ngiari mmeekiaivaa tasipama tummuaara suaivaki ta
iya tasipama yoketaama variaaraivaara faannaida variaaravai. 14 Yisuu
Kirisiiva mmuakiaa mminnamminnaa maisaiyauvakidiri ti vitoo
yoketaivau yapaanaraivaara ivo ariinoo tiiyara putuoo ari kiauvaadiri
ti yookairavai. Ivo ti vitoo ti mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga
kinai ta inna gioonna kiaapu safu tuanaaya nnaasu varida inna mmoori
yoketaivaa yaagueeqama iikiaaraivaara ivo tiiyara putiravai.
15 Ii kua iyauvaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiee varianee. Anutuuqo
kieeta vaidivai i yapaivaara gioonna kiaapu vooya yamaa kua yamaa kua
tiee vooya yaagueeqama kiee kiaa mmianee. Fai a itaino too gioonna
kiaapu voovoono sa i kuaivaa rikioonnaata aiyara nniki rakammuaivee.

Gioonna kiaapuuya yoketaama variateeraivaara
Pauruuso Titiinna kiaa mmiravai

3 1 Gioonna kiaapu a haitatuukiannaiya ataa kua kiaa mmianee.
Ngii kieeta ngiiiyara diraiya mmemmaana vikiai ngii tikiai
rikiaatee. Mmuakiaa mmoori yoketaiyauvaa iikiaaraivaara teerama
kikiai ngii tikiai rikiada makee tinai iikiatee. 2 Sa gioonna kiaapu
voovaara maisa kua tida sa buaaru tiraida tirooma varida mmuakiaa
gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utida iyaata yamaa kua kiatee.
3 Tauraa tete variaannaivaura yaata utuee itaama iya kiaa mmianee.
Tauraa ta kumimakaida varida kuaivaa rikiadaata yaatarada koonnama
variravai. Mmamma iira aataruuvo ti puaisa utuduu ta tete yoketaama uu
aataruuyauvaara nnaasu yaata utiravai. Ta mmuakiaa suai ti seenaiyara
nniki tomedaida mmoori maisaivaa iya iida iya ti yaataroovaara ti
nnannatooduu variaannaduu iya hama tiiyara mmuduuya ruduu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ta hama iyara mmuduuya riravai. 4 Anutuuqo ti vitoo yoketaivau
yapoovoono tiiyara yoketainno tiiyara mmuduuya ruoo ti tuqinnoo
suaivaki 5 ivo ti vitoo yoketaivau yapeeravai. Hama ta teteenoo mmoori
yoketaiyauvaa iikiaannaivaara ivo ti vitoo yoketaivau ti yapeeravai.
Ariinoo kati tiiyara boo tuuvaara ivo ti vitoo yoketaivau ti yapeeravai. Ta
karaasaya variateeraivaara ivo ti aakiaiyauvakidiri ti mminnamminnaa
maisaiyauvaa fini kiooduu Mmannasa Yoketaivoono ti tuduu ta karaasa
variraivaa vareeravai. Ivo itaama uuvaara ti vitoo yoketaivau ti
yapeeravai. 6 Yisuu Kirisiiva ti vitoo yoketaivau yapoovoono putuuvaara
Anutuuqo Mmannasa Yoketaivaa ti mmuduu kaayauma ti suvuairavai.
7 Anutuuqo kati tiiyara yoketaama yaata utuoo tiiyara tinara: Safuuma
variaayavee, tinaraivaara ivo Mmannasa Yoketaivaa ti mmiravai. Ta
tupatupaa variraivaara faannaida variaannaivaa varaateeraivaara ivo
Mmannasa Yoketaivaa ti mmiravai. 8 Ii kua iyauvo kua kutaayauvai
vainoo.

Ii kua iyauvaa a gioonna kiaapuuya yaagueeqama kiaa
mmianeeraivaara ni yoketainoo. Gioonna kiaapu Anutuuqaara
kutaavaivee tiraiya mmoori yoketaiyauvaara yaata utida iikiateeraivaara
yaagueeqama iya kiaa mmianee. Ii kua iyauvo yoketainai fai gioonna
kiaapuuya rikiada iida yoketaa tuanaaya variaaravai. 9 Vooyaano sabi
kumimakaida Anutuuqaa kuaivaara ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida
varida ngiari taato nnaakukiaiya nnutuuyauvaara yaata utida buaaru
tida Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaara kua tida buaaru kiaavai.
Sa ii kua iyauvaa iya tikiai eeta kianee. Ii kua iyauvo maisainai fai
gioonna kiaapuuya rikiada maisama varida hama mmoori yoketaivaa
iikiaaraivaara sa eeta kianee. 10 Gioonna kiaapuuya vaidi voovoono
iya tikiai voovau voovau mmarammaraama variaa ivaara ii vaidi ivaa
taaraneetu yaagueeqama tiee rikino hama i kuaivaa rikinai pikiaanee.
Sa kava inna tasipama kua kianee. 11 Vaa a taannavai. Itai vaidi ivo
koonnama yaata utuoo mminnamminnaa maisaivaa varaikiai ta teeda
kiaunnanoo: Inna kuaivo unnakuavaivee, kiaunnavai.

Pauruuso nnaagiai kuaivaa Titiinna kiaa mmiravai

12 Fai na Atemaanna aisi titaanarannee? Vara na Tukikiinna aisi
titaanarannee? Hama na rikiaunoo. Fai na voovai titano iisi vinai rikiee
a niisi akiairaama yoosinna Nikoporoo ngianee. Fai vati rira suaivaki na
Nikoporoo ivaki varinai niisi ngianee. 13 Kua mmoori aataru radudeera
vaidiivaa nnutuuvo Sinaava ari vuaivaa nnutuuvo Aporoova aataruuvau
kuaaraivaara eenoo ivaitana tuqinnama haitatuunna mmuakiaa
mminnaa hama ivaitanaasi vaiyauvaa ivaitana mmianee. 14 Ti gioonna
kiaapuuya mmoori yoketaiyauvaa iikiaaraivaara itaama iya vitaakianee.
Iya hama kutaa mminnaataiya tasipama mmoori yoketaiyauvaa iida

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tuqinnaateeraivaara iya vitaakianee. Fai iya itaama iida hama kati
kuminaya varikio iya iikiaiyauvaa kaanaiyauvo vainaravai.
15 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya ni tasipama variaiya ngiiiyara yaata
utida boo kiaavai. Mmuakiaa ti seena Yisuunnara kutaavaivee tida
tiiyara mmuduuya ruaiya ta iyara yaata utida boo kiaunnaivaa iya kiaa
mmianee.
Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivo
mmannammanna mmuakiaaya ngii tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pirimuuno

Pauruusoono aa yanaa aavaa Pirimuunaani reeravai

Pirimuuno tauraa vaa ausa hanigioovoono sikaunnaadiri yookaama kioo ni mmoori varaaneera Onesimuusaa viteeravai. Vitoo kiooduu rikioo nnaagiai Onesimuuso inna pikioo ari toovau viravai. Oro varioo nnaagiai Pauruusaasidiri mmayaaya yoketaivaa rikioo ausa hanigieeravai. Pirimuuno Onesimuusaara mmuduuya ruoo innara tuqinnaiveeraivaara Pauruuso aa yanaa aavaa Pirimuunaani fafaara reeravaivee.

---

1 Pirimuuno, na Pauruusoono aa yanaa aavaa aini fafaarakiaunoo.
Na Yisuu Kirisiinna mmoori varauvaara oovi nnauvaki variaunoo. Ti
seena vaidi Timotiiva numa ni tasipama varikiai na aa yanaa aavaa aini
fafaarakiaunoo. Ta aiyara mmuduuya ruaunna vaidi ti tasipama mmoori
varaannaivaaniaata 2 i nnauvaki Anutuuqaara nuunakiaiyaniaatama ti
seena gioonna Apiaannaniaata ti seena vaidi Arikipiinnaniaatama na aa
yanaa aavaa fafaarakiaunoo. Arikipiiva Anutuuqaa mmooriivaara rapira
vaidiiya roosiima yaagueeqama dioo vaivai.
3 Ti Napoova Anutuuqoota ti Udaanga Yisuu Kirisiivaatama kati
ngiiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mida
nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo.

Pirimuuno Yisuunnara kutaavaivee kiaa kioo gioonna kiaapuuyara mmuduuya riravai

4 Pirimuuno, na yaaku vareera suaivaki aiyara yaata utuee makemakee
Anutuuqaata kua tiee aiyara yoketaavaivee kiaunoo. 5 Na rikiaukai a
Udaanga Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tiee innara mmuduuya ruee
Anutuuqaa gioonna kiaapuuyaraatama mmuduuya ruannakuavee. Na
ivaa rikiauvaara na itaama Anutuuqaata aiyara kua kiaunoo. 6 Ta Yisuu
Kirisiinna gioonna kiaapuya variaunnaivaara ta innasidiri yaagueeqa
ari vookaraiyauvaa varaunnavai. Eeta teetama Yisuu Kirisiinnara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kutaavaivee kiaunnaiya ta mmuaavaugiataama ii kua ivaa arinaima
rikiaaraivaara na yaaku varaunoo. 7 Ni seena na aiyara mmuduuya
ruaukua a gioonna kiaapuuyara mmuduuya ruannaivaara pinaama ni
yoketaikiai na yaagueeqama variaunoo. A Anutuuqaa gioonna kiaapu
mmuakiaaya tasipama variannano iya ausaiyauvo yoketaivaara ni
yoketainoo.

Pauruuso Pirimuuno mmoori yoketaivaa
Onesimuusaara iinaraivaara inna yaparairavai

8 Itaama vaikiai na Yisuu Kirisiinna mmooriivaa varauvoonora tiee a vo
mmoori voovai iikianeeraivaara na aikiooma yaagueeqama i tinaravai.
9 Ta ausa hanigieeraiya titiiyara titiiyara mmuduuya ruaunnaivaara hama
na yaagueeqama tinaravai. Na yoketayoketaama aita kua tinaravai. Na
Pauruuso vaa yokovaa vaidivai variee Yisuu Kirisiinna kuaivaa kiauvoono
aanna makee na inna mmoori varauvaara oovi nnauvaki variee aita
yoketaa kuaivaa tinaravai. 10 Na Onesimuusaa Yisuu Kirisiinnara kiaa
mmiaaduu rikioo ausa hanigioovaara na innara ni maapu tuanaavaivee
kiaunoo. Aanna na oovi nnauvaki variau suaivaki na itaama inna kiaa
mmiaivaara inna koova variaunoo. Na innara tiee yamaa kua yamaa
kua aita kua kiaunoo. 11 Nnaaru hama ivo i mmoori yoketaiyauvaa
yaagueeqama kioo vareeravai. Aanna makee fai ivo aiyaraata
niiyaraatama yoketaa mmooriiyauvaa iinaravai.
12 Aanna makee na inna titauko aisi kuainoo. Na innara ausa mmuduuya
ruauvaa tasipama na inna titauko aisi kuainoo. 13 Na Yisuu Kirisiinna
mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaivaara oovi nnauvaki
variaunoo. Na aavaki variau suaivaki ivo ni tasipama mmannammanna
varinaraivaara ni yoketainoo. Eenoo ni tasipama variee mmooriivaa
iinara mmaataivaa ivo varoo ni tasipama varioo mmooriivaa iikiaiveera
na inna niniyara ravaatainaravai. 14 A niiyara yaata utuee mmooriivaa
varaanaraivaara hama na yaagueeqama iikianeera i tinaravai. Eenoo ai
yaata utuannaivaugiataama iinaraivaara ni yoketainoo. Ivaara a hama ee-
oo tinai na hama ni tasipama variaiveera inna vitaanaravai.
15 Na yaata utuauko ivo i pikioo vioo kiaivaa oyaivo ataama vainoo. Ivo
i pikioo ngioo paanna suai numa ni tasipama varioo ari ausaivaa hanigia
kioo fai ivo kava vararanoo vioo i tasipama tupatupaa varinaravai.
16 Aanna makee hama ivo sikaunnaadiri yookaakianna ngiaammuauvai
nnaasu varinoo. Vaa ii aataru ivaa ivo yaatara kiaivai. Ivo Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee tiivaara ti seena vaidi ta innara mmuduuya
ruaunnavai varinoo. Na innara pinaama ni yoketainoo. Fai eenoo
innara ari vookaraama pinaama i yoketainaravai. Ivo Udaanga Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee tiivaara i seena vaidi tuanaavai varioo i mmoori
varaivaara a innara pinaama i yoketainaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Na Yisuu Kirisiinna mmoori varauvaara a niiyara ni mmuaa
vayanaavaivee kiaa kiee a ai ausa mmuduuyaivaa ni mmiannaneema
Onesimuusaa itaama ai ausa mmuduuyaivaa mmianee. 18 Ivo mmoori
vooyauvai i tomeda iiravainnee? Vara sikauyauvaa hama irisaivaa
i mmiravainnee? Sa ivaara inna yaparainaraivaara yaata utuanee.
Ivaara ni yaparainaraivaara yaata utuanee. 19 Aavaa taanee. Na nini
yaakuuvaadiri aa kua aavaa fafaara raunoo. Na Pauruusoono fai irisaivaa
i mminaravaivee. Hama na aa kua aavaa ni kiataikiainnaata fai na
tinaravai. Na Yisuu Kirisiinna kuaivaa i kiaa i mmiaaduu a ausa hanigiee
yoketaama varunnaivaara niiyara yoketainara irisaivo aiki vainoo.
20 Ni seena-o, ivaara a Yisuu Kirisiinnara mmuduuya ruannaivaara
fai na i yaparakiauvaa a iino ni yoketainaravai. Ta taaravaitana Yisuu
Kirisiinnara kutaavaivee kiaunnaivaara a ni seena tuanaakua niiyara
yoketaino ni ausaivo yoketaakiaivee.
21 Na aa kua aavaa fafaara ree variee yaagueeqama yaata utuee
kiaunoo: Fai na inna yaparakiauvaa ivo iinaravaivee, kiauvai. Vaa
na rikiauvai. Na i yaparakiau kuaivaata a iinna vo kuavaatama fai
iinaravai. 22 A Onesimuusaa tuqinnaanaraivaara teerainna niini nnau
voovaata teerakianee. Na ngiiisi kuanaraivaara ngia mmuakiaaya yaaku
varakio Anutuuqo irisai ni titanai na ngiiisi kuanaraivaara na faannaina
variaunoo.

Pauruuso nnaagiai kuaivaa tiravai

23 Ipaparaaso Yisuu Kirisiinna mmoori varaivaara ni tasipama
oovi nnauvaki variivoono aiyara yaata utuoo boo tiivai. 24 Ni
tasipama mmoori varoo vaidiiya Marakaava Arisarakaava Dimaaso
Rukaasoovainna aiyara yaata utida boo kiaavai.
25 Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata
utiraivo ngii mmuakiaaya ngii tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Eporai

Vaidi voovoono aa kua aavaa Eporai kua tuuyani reeravai

Aa yanaa aavaa roo vaidiivo hama ari nnutuuvaa reeravai. Kati aa yanaa aavaa roo vaidiivo raa kioo gioonna kiaapu Eporai kuaivaa tuuya vaa ausa hanigiooyani fafaara reeravai. Mo vooya iya uu aataruuyauvaara ooqoo tida iya nnammutuaa uuduu iya Yisuunnara kutaavaivee tuuvaa pikiaaree kiaa iiravai. Aa yanaa aavaa roo vaidiivo yamayamaa kuaiyauvaa iyani roo tunoo: Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaivo inna kutaa aataru tuanaavai. Yisuu Kirisiivaano kutaa tuanaa Anutuuqaa kooyaa ti vitaivaivee, tiravai.

Anutuuqaa ari Mmaapuuvoono inna kuaivaa kooyaa ti kiaa ti mmivai

1 1 Nnaaru Anutuuqo kaayauneetu airi aataru ari vookara ari
vookarauyauvaadiri forofetaiyaata kua tuduu iyaano iva tuu kuaivaa
ti rubuungainna kiaa mmiravai. 2 Aa nnaagiai suai aavaki Anutuuqo ari
Mmaapuuvaa mmatayaa titooduu tuuvoono inna kuaivaa ti kiaa ti mmivai.
Ivo homo Anutuuqaa tasipama varuu suaivaki Anutuuqo tuduu ivaano ngiau
mmataivaa iima kieeravai. Anutuuqoono inna mmataama kioo nnaagiai ivo
mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa varaaneera inna tiravai. 3 Toobaivaudiri
mmeekiaivo taineema innakidiri Anutuuqaa oyai ari vookaraivo kooyaa
vaivai. Ivoono Anutuuqo ari vookaraama variivaa varoo kooyaa vitaivai.
Ivo tiivaugiataama ngiau mmata mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa ari
yaagueeqaivoono utikio vainoo. Mmuakiaaya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaiveeraivaara ivo iya mminnamminnaa maisaiyauvaara putuoo kava
diitoo ngiau aapuuvaki vioo Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara
haitatuura kieeta pinaavai variivaa yaaku yaadudainningiaa hara kioo varinoo.

Ari Mmaapuuvoono aangeraiya yaataraivai

4 Anutuuqo ari Mmaapuuvaa nnutu ari vookaraivaa ngiau aapu
yapa kiaivaara inna nnutuuvo aangeraiya nnutuuyauvaa yaataraivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Inna nnutuuvo aangeraiya nnutuuyauvaa yaataraineema Anutuuqo ari
Mmaapuuvaa aruoo yapa kiaivoono aangeraiya yaataraivai. 5 Anutuuqo
hama aangeraa voovai tunoo:
A ni Maapukua
aanna makee na i Koova variauvaara
a variannavaivee.
Hama aangeraa voovaara ivo itaa kua tiravai. Vo kuavai hama
Anutuuqo aangeraa voovai tunoo:
Na inna Koova varino
ivo ni Maapuvai varinaravaivee.
Hama aangeraa voovaara ivo itaa kua tiravai. 6 Anutuuqo ari
Mmaapuuvaa mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara kieeta tuanaavai
mmataama kioovaa mmatayaa titaanaree kiaa iinno varioo ivo innara vo
kuavai ataa kua tunoo:
Anutuuqaa aangeraa mmuakiaaya
ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiatee.
Anutuuqo ari Mmaapuuvaara itaa kua tiravai. 7 Anutuuqo aa kua aavaa
aangeraiyara tunoo:
Na ni aangeraiya kiaukai rikiada
akiairaama yuunna roosiima mmooriivaa varaavai.
Na ni mmoori vareeraiya kiaukai rikiada
makee tikiai yaagueeqama
saneetu roosiima iikiaavaivee.
Ivo aangeraiyara itaa kua kiaa kioo 8 ari Mmaapuuvaara ataa kua
tunoo:
Na Anutuuqo i oyaivovee.
A mmuakiaa gioonna kiaapuuyara diraivo
tupatupaa vainaravai.
E gioonna kiaapuuyara diraivaa
a safuuma haitatuukiannavai.
9 Safuuma varida iira aataruuvaara
i mmuduuya ruaivai.
Koonnama iira aataruuvaara hama
i mmuduuya ruaivai.
Itaama vaikiai na Anutuuqo
i Anutuuqo tuanaivoono
i mmataama kiee
i aruoo yapa kiee
i seenaiya aduoo yapa kiaukai rikiee
a ari vookaraama sirigainna variannavaivee.
10 Ivo ari Mmaapuuvaara itaa kua kiaa kioo nnaagiai vo kuavai innara
ataa kua tunoo:

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Udaanga-o, nnaaru hama mminnamminnaatauduu
a mmataivaa iima kiooduu yaagueeqama vairavai.
Vauduu a ngiauvaatama iima yapa kieeravai.
11 Fai ii mminnaa iyauvo
taikoo raubiriinarayauvai vainaravai.
Eenoo fai tupatupaa varinaravai.
Uyira rairaiyauvo maisainara iiraivaa roosiima
iyauvo maisainara iinaravai.
12 A buruqaivaa ranaa kiee yapaannaneema
a iyauvaa ranaa yapaanaravai.
A uyira rairaiyauvaa karaasa uyuee
rammuannaneema a tino rikioo
fai iyauvo karaasa ari vookaraiyauvai vainaravai.
Mo eenoo tupatupaa ee variraivaugiataama
itaavai nnaasu fai a varia ree kuanaravai.
Fai hama i variraivo taikaanaravaivee.
Anutuuqo ari Mmaapuuvaara itaa kua tiravai. 13 Hama ivo ari aangeraa voovai ataa kua tunoo:
A ni yaaku yaadudainningiaa
vaidi nnoonnavai varianee.
Varia ree vinanai na tinai
fai a ai nnammutuaiya yaatara kiaanaravaivee.
14 Hama Anutuuqo ari aangeraa voovai itaa kua tiravai. Itaama vaikiai aangeraiya aanii mminnaayannee? Iya mmannasayaano Anutuuqaa mmooriivaa varada variaavo ivo iya makemakee titaikiai iya ivo vitoo yoketaivau yapaanara gioonna kiaapuuya tasipama varida mmooriivaa varaavai.

Anutuuqo ti vitoo yoketaa ari vookaraivau yapaanaravai

2 1 Anutuuqaa Mmaapuuvo forofetaiyaata aangeraiyaatama itaama yaataraivaara kua kutaivaa ta rikiaunnaivaa ta arinaima rikiada puaisa utuaaravee. Ta iida ii kua ivaa pikieevoora tida nnikiai ta puaisa utuaaravee. 2 Anutuuqaa aangeraiya ti rubuungainna kiaa mmuu kuaivo kutaa kuavai kooyaa vairavai. Gioonna kiaapu voovoono ii kua ivaa rikioonnaata yaataroovoono irisai maisaivaa ari uuvaugiataama safuuma ari vareeravai. 3 Itaama varoovaara mo ta dataama kiada irisai maisaivaa pikiaarannee? Anutuuqo ti vitoo yoketaivau yapaanara aataru ari vookaraivaara rikiadaata kati varida dataama kiada ta irisai maisaivaa pikiaarannee? Fai ta varaaravaivee. Udaanga Yisuu Kirisiivaano ii Anutuuqo ti vitoo kua ivaa toosa hara gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Kiaa mmuduu rikiada ii kua ivaa rikiada kutaavaivee kiaa kiada yoketaama varida kutaa kuavai vauvaara kooyaa ti vitairavai. 4 Ii kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ivo kutaavai vauvaara Anutuuqo ari uuvaugiataama kooyaa ti vitairavai.
Mmuai suaivaki Anutuuqo kaayau ari mmoori aataru ari vookara
ari vookarauyauvaa iinno ari yaata utuuvaugiataama ari Mmannasa
Yoketaivaa gioonna kiaapuuya mmuduu rikiada ivaa yaagueeqaivaura vo
mmoori vo mmooriivaa iiravai.

Yisuuva ti vitoo yoketaivau yapaanara nakaaraivovee

5 Yisuuva tuu suaivaki ari vookaraama varira aataruuvo vairavai. Ii
aataru ivo vauvo vakia roo vioo vioo yapooma vainara suaivaki hama
Anutuuqo aangeraiya ii suai ivaki gioonna kiaapuuyara diaaraivaara
tiravai. Ii aataru yapooma vainara ivaara ta yaata utida kiaunnanoo.
6 Anutuuqaa kua fafaaraivaki vau kua voovai vainno tunoo:
Vaidiivo kati inneennavaivee.
A aaniivaara pinaama innara yaata utuannannee?
Vaidiivo kati inneennavaivee.
A innara tuqinnaannannee?
7 Paanna suai a tuduu
aangeraiya aruoo varuduu
ivo aduoo variravai.
Vaa a innara yoketainna
inna nnutuuvaa ngiau yapaannavai.
8 Yapa kiee mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara
kiannano ivo iyauvaara diivaivee, tiravai.
Itaa kua tuu kuaivo tunoo: Ivo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara
diivaivee, tuu kuaivo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara tiravai.
Itaa kua tuu kuaivaara ta taunnani hama vaidiiya mmuakiaa
mminnamminnaiyauvaara diaavai. 9 Vaa ta taunnavai. Paanna suai
Anutuuqo tuduu aangeraiya aruoo varuduu Yisuuva mmatayaa
tuoo aduoo variravai. Anutuuqo kati tiiyara yoketaama yaata
utuuvaugiataama inna tuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuyara
putiravai. Ivaara Anutuuqo inna tuduu paanna suai aduoo variravai.
Ivo yatari sagaivau mmamma nniitaroovaa varoo putuuvaara Anutuuqo
innara yoketainno inna nnutuuvaa ngiau yapeeravai. 10 Anutuuqo
mmuakiaa mminnamminnaiyauvaa iima kioo iyauvaara haitatuura
nakaaraivovee. Inna raunna mmaapu kaayauya inna tasipama yoketaama
variateeraivaara ivo inna aikiooma Yisuunna tuduu mmamma
nniitareeraivaa vareeravai. Anutuuqo tuduu ivo mmamma nniitaroovaa
varoo yaatara kioo yoketaama varioo gioonna kiaapuuya vita vitainno
iya vitoo yoketaivau yapeeraivovee.
11 Ivo gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiaikiai
iya Anutuuqaa gioonna kiaapu tuanaaya variaavai. Ivoota iyaatama
iya oyaivo mmuaa tuanaavai Anutuuqo varivai. Ivaara Yisuuva iyara ni

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nunna gatayavee tiivaara hama inna mmamma maisaivai. 12 Ivo ivaara
tunoo:
Anutuuqo, na aiyara ni nunna gataiyaatama
kooyaa kua tinaravee.
Gioonna kiaapuuya aiyara nuunairaivaki
na aiyara kua yoketaivaa tinaravaivee.
13 Ivo itaa kua kiaa kioo vo kuavai ataa kua tunoo:
Na Anutuuqaa kuaivaa rikiee
inna mmemmaana kuanaravaivee, tiravai.
Kiaa kioo vo kuavai tunoo:
Na aavau variaukai
ni uru nnaakara Anutuuqo ni muuyaatama
ni tasipama variaanoo, tiravai.
14 Ivo ni uru nnaakarayavee tuu kuaivo inna gioonna kiaapuuyara
tiravai. Ivo ariinoo iya mmamma mmuyaivaa varoo iya variraivaa
varoo vaidivai variravai. Varioonnonno yatari sagaivau putiravai.
Sataango putira oyai nakaaraivaa yaataroo inna yaagueeqaivaatama
yaataraanaraivaara ivo yatari sagaivau putiravai. 15 Gioonna kiaapuuya
mmatayaa varira suaivaki putira aataruuvaara aatuuraivo yeena
roosiima iya utuuvaa Yisuuva iyara putuoo yeenaivaa rakuasaa kiooduu
yoketaama mmamma dummukiara variravai. 16 Vaa ta taunnavai.
Ivo itaama mmooriivaa varaivo hama aangeraiyara varaivai. Ta
Aaparahaamaa sidinnaidiiya tiiyara varaivai. Vaa ii kua ivo kooyaa
vaivai. 17 Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Anutuuqo tuduu ivo ari
seenaiya roosiira tuanaavai variravai. Ivo ari seenaiyara boo tioo
Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiya roosiima iyara tammaivaki
yaagueeqama dioo vainno Anutuuqaa mmooriivaa yaagueeqama
varaanaraivaara ivo ari seenaiya roosiira tuanaavai variravai. Gioonna
kiaapuuya mminnamminnaa maisa irisaiyauvo hama iyasi nninaraivaara
ivo itaama variravai. 18 Vaa Yisuunnasi iinno teera aataruuvo nnuduu
rikioo ivo mmamma nniitaroovaa varoovaara gioonna kiaapuuyasi iinno
taanara aataruuvo iyasi vaikio ivo aikiooma iya tasipaikiai rikiada hama
haruruaaravai.

Yisuuvaano Musiinna yaatareeravai

3 1 Ni seena yoketaa tuanaiyaso, Yisuuva itaama variivaara
ngia Anutuuqaa tasipama ngiau aapu variaaraivaara vaa ivo
ngiiiyaraatama maavee tiravai. Yisuunnara yaata utuatee. Ta karaasa
aataruuvau variaunna mmayaayaivaa ivo varoo nuainno ti kiaa ti
mmioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaiya roosiima karaasa
aataruuvaara tiiyara mmoori vareeravai. 2 Anutuuqo ari mmooriivaa
varaaneeraivaara inna mmataama kiooduu ivo hama pikieerainno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaagueeqama kioo iiravai. Nnaaru Musiiva Anutuuqo inna mmuu
mmooriivaa hama pikieerainno gioonna kiaapuuyara yaagueeqararama
uuneema Yisuuva hama pikieerainno yaagueeqama kioo iiravai.
3 Vaidi voovoono nnau yoketaivaa heeka kinai nnauvaara gioonna
kiaapuuya kiisama kua yoketaivaa tida vaidiivaara kua yoketaivaa
pinaama kiaaravai. Ivaa roosiima Anutuuqo Musiinnara kiisama kua
yoketaivaa tioo Yisuunnara pinaama kua yoketaivaa tiivai. 4 Mmuakiaa
nnauyauvai vaidiiyaano heekaavai. Anutuuqoono iya yaataroo mmuakiaa
mminnamminnaiyauvaa iiravai. 5 Musiiva Anutuuqaa mmoori vareera
vaidivai varioo Anutuuqo inna mmuu mmooriivaa hama pikieerainno
gioonna kiaapuuyara yaagueeqama iiravai. Yisuuva yapooma kua tinara
kuaiyauvaara Musiivannaadee tauraa mmooriivaa iinno mmatayaa diaa
mminnaiyauvunudiri mmataama kioo tiravai. 6 Anutuuqaa Mmaapu
tuanaa Yisuu Kirisiivaano ari Koonna Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara
dioo vainno haitatuunno hama pikieerainno yaagueeqama diivai. Ta
innara kutaavaivee kiaa kiada innara yaagueeqama faannakiaunnaivaara
sirigakiaunnaiya ta Anutuuqaa gioonna kiaapuya variaunnanoo.

Anutuuqaa gioonna kiaapuuya fai eeyaara kati variaaravai

7 Ivaara Mmannasa Yoketaivoono tinoo:
Aanna makee ngia Anutuuqaa kuaivaa rikiada
8 sa nnaaru Anutuuqaara ooqoo tuuya roosiima
tinni yakeevaa varada variatee.
Mmanna gaanga mmataivaki ngii rubuungainna
Anutuuqaa iida taaree kiaa
innara ooqoo tiravai.
9 Anutuuqo tunoo:
Iqiivakidiri ngii rubuungainna
ni iida taaree kiaa iiravaivee.
Taara vaidivaitana yuku yaaku taika kiee
nuanuuvaa na iya tasipama
ari vookara ari vookarau mmooriivaa
iyara iikiaaduu rikiada kutaavaivee kiatauduaata
ni iida taaree kiaa iiravaivee.
10 Iya itaama uuvaara
na iyara ni nannatooduu kiaanoo:
Iya yaata utiraiyauvo
makemakee koonnama yaata utuaavai.
Iya na iikiau aataruuyauvaa
hama arinaima teeda iikiaavaivee, tiravai.
11 Na iyara ni nannatooduu
fai na iinara kuaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaa teerama kiee iyara kiaanoo:
Fai hama iya niisi nnida ni tasipama
eeyaara kati hara kiada variaaravee, tiravai.

Anutuuqo itaa kua tuuvaa Mmannasa Yoketaivoono tiivai.

12 Ni seenayaso, tuqinnama haitatuukiatee. Ngiiikidiri vaidi voovoono
ausa tinni yakeevaa varoo hama ivo Anutuuqaara inna kutaavaivee
kiataino rikioo ivo Anutuuqo tupatupaa variraivaa mmooka hanigia
mmivoora tida tuqinnama haitatuukiatee. 13 Mminnamminnaa maisaivo
ngiiikidiri vaidi voovai iinno taanaree kiaa iikio rikioo haruruoo
tinni yakeevaa vareevoora mmuakiaa suai ngiingiiiyara ngiingiiiyara
yoketaida yaagueeqama variateeraivaara kua yoketaivaa kiatee. Aanna
makee ngia varia rada vidada suai nnaagiaivakiaatama itaama nnaasu
iida varida variatee. Anutuuqo hama atau ruai suaivaki itaama iida
varida variatee. 14 Vaa ta Yisuu Kirisiinna seena tuanaaya inna tasipama
mmuaavau variaunnanoo. Ta toosa hara kiada innara kutaavaivee
kiaunna kuaivaa mo fai ta mmannammanna puaisakama utua rada
vidada taikeera suaivaki homo utida varida fai ta inna tasipama
mmuaavau variaaravai.

15 Aa kua aavo Anutuuqaa kua fafaaraivaki vainno tinoo:
Aanna makee ngia Anutuuqaa kuaivaa rikiada
sa nnaaru Anutuuqaara ooqoo tuuya roosiima
tinni yakeevaa varada variatee.

Anutuuqaa kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 16 Deeyaano Anutuuqaa
kuaivaa rikiada innara ooqoo tuunnee? Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
tauraa Anutuuqaa kuaivaara kutaavaivee tuuya Musiiva yoosinna
Iyiipaivakidiri vitoo nnuuyaano itaa kua tida innara ooqoo tiravai.
17 Taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo nuanuuvaki Anutuuqo
giaara inna nnannatoonnee? Gioonna kiaapuuya mminnamminnaa
maisaiyauvaa varada gaanga mmataivau putuuyara inna nnannateeravai.
18 Anutuuqo fai na kutaavai iinaravee kiaa kioo iyara tunoo: Fai iya
hama niisi nnida ni tasipama eeyaara kati hara kiada variaaravaivee, tuu
kuaivo deeyara tiravainnee? Gioonna kiaapuuya inna kuaivaa rikiadaata
yaatarooyara itaa kua tiravai. 19 Ivaaraida vaa ta taunnavai. Hama iya
innara kutaavaivee tuuvaara ivo iya variateera tuu mmataivaura hama
viravai.

4 1 Ta innasi vida inna tasipama eeyaara kati hara kiada
variaaraivaara Anutuuqo vaa kuaivaa kiaa teerama kioo fai na
iinaravee tiravai. Ngiiikidiri vooya inna tasipama itaama variaaraivaara
fanniikiaarainnoo kiaa nnikiai ta aatuuda variaaravai. 2 Ngii taato
nnaakukiaiya mmayaaya yoketaivaa rikioneema vaa teeta rikiaunnavai.
Iya mmayaayaivaa rikiadaata hama ivaara kutaavaivee tuuvaara hama
yoketaama iya variravai. 3 Ta Anutuuqaara kutaavaivee kiaunnaiya ta

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

innasi vida inna tasipama eeyaara kati hara kiada variaunnanoo. Ivaara
ivo Isarairaiyara tunoo:
Na iyara ni nannatooduu
na kuaivaa kiaa teerama kiee
fai na iinaravee kiaa kiee iyara kiaanoo:
Fai hama iya niisi nnida ni tasipama
eeyaara kati hara kiada variaaravee, tiravai.
Vaa nnaaru ngiau mmata uu suaivaki ivo ari mmooriivaa iima taika
kiooduu eeyaara kati hara kiada varira aataruuvo kooyaa vauduaata ivo
itaa kua tiravai. 4 Anutuuqaa kua fafaaraivaki yaaku saivai karasaidiri
taara suaivaitanaara kua voovai vainno ataa kua tunoo: Anutuuqo
ari mmooriiyauvaa iima taika kioo yaaku saivai karasaidiri taara
suaivaitanaaki eeyaara kati hara kioo variravaivee, tiravai. 5 Mmuaa
kuavaara vo kua voovoono vainno tunoo: Fai hama iya niisi nnida ni
tasipama eeyaara kati hara kiada variaaravee, tiravai. 6 Tauraa toosa hara
mmayaaya yoketaivaa rikiooya rikiadaata yaataroovaara hama innasi
vida inna tasipama eeyaara kati hara kiada variravai. Itaama vaino
Anutuuqo vooya tinai innasi vida eeyaara kati hara kiada inna tasipama
variaara aataruuvaa ivo teerama kioo mmatairavai. 7 Ivo vo suai voovai
mmatainno ivaara tunoo: Aanna makee suai aavakivee, tiravai. Ii kua
ivaa vaa kaayau nuanuuyauvo taika kiooduu nnaagiai ivo Davuitiinna
kiaa mmuduu rikioo tiravai. Ii kua ivaa vaa ta tauraa kiaunna kua ivo
Anutuuqaa kua fafaaraivaki vai kuaivo ataa kua tinoo:
Aanna makee ngia Anutuuqaa kuaivaa rikiada
sa tinni yakeevaa varada variatee.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.
8 Nnaaru vaa Yosuaava gioonna kiaapuuya vitoo eeyaara kati varira
yoosinnaivaki kiooduu varutiri. Nnaagiai hama Anutuuqo vo suai
voovai mmatainno ivaara itaa kua tutirivee. 9 Itaama vaikiai Anutuuqo
ari mmooriiyauvaa iima taika kioo yaaku saivai karasaidiri taara
suaivaitanaaki eeyaara kati hara kioo varuuvaa roosiima Anutuuqaa
gioonna kiaapuuya eeyaara kati hara kiada varira aataruuvo aanna
makee homo vainoo. 10 Fai gioonna kiaapu voovoono hanigioo Anutuuqaa
tasipama eeyaara kati hara kioo varioo Anutuuqo ari mmooriiyauvaa
iima taika kioo eeyaara kati hara kioo varuneema ivo ari mmooriiyauvaa
iima taika kioo kati varinaravai. 11 Ivaara kii ta hanigiada inna tasipama
eeyaara kati hara kiada variaaraivaara mmoori varaaravee. Nnaaru
varuuya hama inna kuaivaara kutaavaivee tida hama inna tasipama
eeyaara kati hara kiada varuuya roosiima tiikidiri voovoono fanniivoora
kii ta ivaa varaaraivaara mmoori varaaravee.
12 Anutuuqo hara kioo varineema inna kuaivoota itaavai mmooriivaa
vara roo nuaivai. Inna kuaivo paipaivaa avaivaitana avaikarama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hatokaivaitana roosiima hatokaivai. Inna kuaivo vaidi aakiaivaki
avaikarama vioo vaidi kaanaivoota mmannasaivootama variraivaki vioo
mmuyaivaa ataivaki pinaaraivo numa taikaivaki vioo hatokaivai. Inna
kuaivo ta yaata utira kuaivaatama ti ausaiyauvaki ti iikiatairaivaatama
kooyaa too rikiaivai. Ivo yoketaama vaivaata maisama vaivaata too
rikiaivai. 13 Hama mminnamminnaa voovai Anutuuqaa avuuvau
hataumaki vaivai. Mmuakiaa mminnamminnaayauvai ivo iima
kiooyauvo inna avuuvau kooyaa nnaasu vaivai. Fai yapooma ivo ta tete
variaunnaivaara ti yaparainai ta inna kuaivaa irisai kiaaravai.

Kati Anutuuqaara puara hudeeraiya kieeta pinaivaa roosiivo inna Yisuuvavee

14 Itaama vaivaara ta Anutuuqaara kutaavaivee kiaunna aataruuvaa
nnikiai ta ivaa puaisa utuaaravee. Tiiyara mmoori varoovo kati
Anutuuqaara puara hudeera kieetaiya roosiima varuu kieeta pinaivoono
mmuakiaa gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaara
Anutuuqaasi viravai. Ivo itaama vuuvoono inna Yisuuvavee. Ivo
inna Anutuuqaa Mmaapuvaivee. Ivo itaama tiiyara Anutuuqaasi
vuuvaara nnikiai ta kutaavaivee tira aataruuvaa puaisa utuaaravee.
15 Kati Anutuuqaara puara hudeeraiya kieeta pinaivaa roosiivoono
ta muaraagairaivo tiiki vairaivaa vaa ivo taivai. Ta itaama iiraivaara
ivo tiiyara boo tioo varivai. Ti iinno taanara mmuakiaa aataruuyauvo
tiiki vairaiyauvo vaa inna iinno taanaree kiaa uuduu hama ivo
mminnamminnaa maisaivaa vareeravai. 16 Ivaaraida ta muaraagaira
suaivaki nnikiai ta hama aatuuraida Anutuuqo kati tiiyara yoketaama
yaata utira nakaaraivaara yaaku varakio ivo tiiyara boo tioo ti tasipanai
ta yaagueeqama variaaravaivee.

5 1 Nnaaru kati Anutuuqaara puara hudeeraiya kieeta vaidi mmuakiaaya
Anutuuqoono mmuaavai mmuaavai vaidiiyakidiri iya mmataama
kieeravai. Ii kieeta vaidi iya Anutuuqaa mmooriivaa gioonna kiaapuuyara
varaateera Anutuuqo iya mmataama kieeravai. Anutuuqo gioonna
kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaraivaara iya kati
mminnaiyauvaa inna mmida kati puara sipisiipaiyauvaa innara hudeeravai.
2 Ii vaidi ivo vaidivai varioo muaraagama varuuvaara gioonna kiaapuuya
kumimakama varida koonnama iida varuuyaata aikiooma tirooma iyaata
kua tiravai. 3 Ivo muaraagama varuuvaara hama gioonna kiaapuuya
mminnamminnaa maisaiyauvaara nnaasu puaraiyauvaa Anutuuqaara kati
hudeeravai. Ari mminnamminnaa maisaiyauvaaraatama kati puaraiyauvaa
hudeeravai. 4 Hama vaidi voovoono ariiyara na vaidi nnoonnavaivee kiaa
kioo arinaidiri kati Anutuuqaara puara hudeera kieeta vaidivai variravai.
Hameetavee. Nnaaru Anutuuqoono Aroonaa maavee tuneema ivo inna
maavee tuduu rikioo ivo kati puara hudeera kieeta vaidivai variravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Yisuu Kirisiiva mmuaikaraama hama ariiyara na nnoonnavaivee kiaa
kioo arinaidiri kati Anutuuqaara puara hudeera kieeta vaidiiya roosiima
kieeta vaidivai variravai. Anutuuqoono inna mmataama kieeravai. Ivo
innara tunoo:
A ni Maapukua
aanna makee na i Koova variauvaara
a variannavaivee,
6 kiaa kioo vo yanaavaki vau kua voovai ataa kua tunoo:
Merekisateeko kieetavai varioo
Anutuuqaara kati puara hudeera
vaidivai varuneema
a tupatupaa Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidivai varinaravaivee, tiravai.
7 Yisuuva mmatayaa varuu suaivaki Anutuuqo aikiooma tino too hama
putinaraivaara innaata kua tioo yaaku varoo varioo hama inna putuatauduu
pinaama aayanna tioo varioo rateeraivaa tasipama yaaku vareeravai. Ivo
adioo varioo Anutuuqaa mmemmaana viravaara tuoo Anutuuqo inna yaaku
vareeraivaa rikieeravai. 8 Ivo Anutuuqaa Mmaapu tuanaavai varioonnaata
ivo mmuakiaa mmamma nniitareeraivaa varoovaudiri Anutuuqaa avaivaa
rikiada iira aataruuvaa arinaima too rikieeravai. 9 Anutuuqo innara uuduu
rikioo ivo aikiooma yaatara kioo yoketaama ari vookaraama varioo gioonna
kiaapuuya vitoo yoketaivau yapa kinai tupatupaa variaara aataruuvaa
oyaivo vairavai. Gioonna kiaapuuya inna avaivaa rikiada iikiaiya nnaasu
ivo vitoo yoketaivau kinai tupatupaa variaaravai. 10 Ivo itaama varuuvaa
Merekisateeko kati Anutuuqaara puara hudeera kieeta vaidivai varuneema
inna roosiima ivo kati puara hudeera kieeta vaidivai variaiveera Anutuuqo
inna mmataama kioo tiravai.

Ngia Anutuuqaa aataruuvaa pikieevoora tida tuqinnama variatee

11 Ta itaama Merekisateekaara ngii giaa ngii miaunna kuaiyauvo
kaayau kuayauvai vainoo. Ngii yaataiyauvo duunaikiai ngia hama
arinaima rikiaivaara ta ngii giaa ngii miaaree kiaa iikiaunnano ti
mmuaararainoo. 12 Vaa ngia hokoba suai rikiadadaata ngia vitaira vaidiya
variataama vaikiainnaata Anutuuqaa kuaiyauvaa toosa hara ta ngii
giaa ngii mira kuaiyauvaa kava ngii giaa ngii miaara aataruuvo homo
ngiiiki vainoo. Hama ngia yakee yeennaiyauvaa nneerayaama variaanoo.
Homo ngia nnaammaivaa nneerayaamaida variaanoo. 13 Gioonna kiaapu
voovoono homo nnaamma nnoo variivoono ivo nnaakara meedivai
varioo hama yokeera varira tinniivaa varoo safu aataruuvaara arinaima
rikiaivai. 14 Mo vaa yokeeraiyaano yakee yeennaiyauvaa nnaavai. Itaama
varii gioonna kiaapu voovoono vaa ivo ari varia roo nniivaudiri arinaima
maisa aataruuvaa too safu aataruuvaa taivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 1 Ivaara kii ta Yisuu Kirisiinnara toosa hara kiaa mmira kuaiyauvaa
adida pikiada yaagueeqa kua mmuyai tuanaiyauvaa ta rikiada varia
rada vidada koovayaida yaagueeqama variaaravai. Ngia Anutuuqaasi
kuaaravee kiaa kumina mmoori iikiaiyauvaa mmooka hanigia mmi
kiada Anutuuqaara kutaavaivee tira kuaiyauvaa ta nnauvaa heekeera
kuabaiyauvaa tauraa hareeraiyauvaa roosiima ta toosa hara ngii giaa ngii
miravai. Ta kava ii kua iyauvaa ngii giaa ngii miaarainnoo. 2 Ta nnoori
vareeraivaara ngii giaa ngii mida Anutuuqaa yaagueeqaivaa varada
mmoori varaateeraivaara vaidiiyayaa yaaku utiraivaaraatama ta ngii
giaa ngii miravai. Anutuuqo vaidi putuaiya tinai diitaaraivaaraatama
ta ngii giaa ngii mida Anutuuqo ti mminnamminnaa maisaiyauvaara ti
yaparainai rikiada irisai ikia aakiaana tupatupaa variaaraivaaraatama
ta ngii giaa ngii miravai. 3 Anutuuqo tinai rikiada ta ii kua iyauvaa
adida pikiada kua mmuyaiyauvaa arinaima rikiada varia rada vidada
koovayaida variaaravee.

4 Anutuuqaa kuaivaa vaa rikiadaata harurida pikiaiya dataama vaidiiya
iya tikiai rikiada kava hanigiaarannee? Vaa iya tauraa Anutuuqaa
mmeekiaivaki varida Anutuuqo iya vitoo yoketaivau yapaanara
kuaivaara kiisama rikiooduu Mmannasa Yoketaivoono iyaki variravai.
5 Iya ngiari variraivaudiri teeda rikiooduu Anutuuqaa kuaivo yoketauduu
nnaagiai varada ngiau aapu variaara yaagueeqaivaa vaa arinaima teeda
rikieeravai. 6 Itaama rikiadadaata harurida pikiaiya hama vaidiiya
yopeema iya tikiai rikiada kava ausa hanigiada yoketaama variaaravai.
Iya itaama iikiaivo inna ngiari miaraavai. Iya Yisuunnara yaata utida
kiaanoo: Hama ta aiyara ti yoketainoo, kiaa kiada kava yatari sagaivau
inna hiruuvaa roosiima iya yaata utida itaa kua kiaavai. Iya itaama iikiai
rikiada gioonna kiaapu hama ausa hanigiaiya teeda Yisuunnara puruuka
tida maisa kua kiaaravai.

7 Vatiivo ruoo mmataivau puutaikio rikioo yeennaiyauvo yoketaama
urikiai gioonna kiaapuuya iyauvaa nnaavai. Anutuuqo ivaa too ivaara
yaata utuoo yoketaavaivee kiaa kioo ivaara yoketaama iivai. 8 Mmataivau
annaanna mmaguya oovi aakaraunna urii mmataivaara gioonna
kiaapuuya kiaanoo: Inna hama yoketaavaivee, kiaavo Anutuuqootama
yaata utuoo hama yoketaavaivee kiaa kioo ivaara maisama iinara yaata
utivai. Itai mmataivaa fai nnaagiai ikiaivo taanaravai.

9 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, na ii kua ivaa kiaa
kieennaata yaata utuee kiaunoo: Hama ngia mmata maisaivaa
roosiima variaaravee. Fai ngia Yisuunna kuaivaa rikiada yoketaama
variaaravaivee, kiaunoo. Vaa na rikiauvai. Yisuuva ngii vitoo
yoketaivau yapa kioo ngii tasipama variivaara ngia yoketaama
variaanoo. 10 Anutuuqo hama kumimakainno uruootara tuootarama
irisaiyauvaa gioonna kiaapuuya mmiivai. Ivo safuuma ngiari mmoori

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varaivaugiataama mmiivai. Ngia mmoori varaiyauvaara hama ivo
taunninaravai. Ngia innara yaata utida ngii seena Anutuuqaa gioonna
kiaapuuyara mmuduuya rida iya tasipama mmoori varada variaivaara
ivo hama ngiiiyara taunninaravai. Ngia homo itaavai nnaasu variaavai.
11 Ngia aanna makee mmuaavai mmuaavai ngii seenaiyara mmuduuya
ruaaneema Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama
iima rada vidada yapooma putuaara suaivaki ngia mmannammanna
yaagueeqama iikiaaraivaara ni yoketainoo. Fai yapooma ngia
variaaraivaara faannakiaivo kutaa tuanaa vakiaiveeraivaara
mmannammanna yaagueeqama iikiatee. 12 Ngii pirisainaraivaara
hama ni yoketainoo. Sa ngii pirisakiaivee. Anutuuqaara kutaavaivee
kiaiya yaagueeqama varidada iya pirisaikiainnaata mmannammanna
yaagueeqama varida yapooma Anutuuqo kua kiaa teerama kioovaa
varaaraiya roosiima variatee.

Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaivo kutaa kuavai

13 Anutuuqo Aaparahaamaata kua tuu kuaivaa kiaa teerama
kioo tunoo: Fai na iinaravaivee, tiravai. Hama voovoono inna
yaataraanaraivootauvaara ivo ari nnutuuvaa tasipama Aaparahaamaa
tuoo 14 tunoo: Na kua kutaa tiee aiyara yoketainai i nneeditunnaiyaata i
sidinnaidiiyaatama fai kaayau variaaravaivee, tiravai. 15 Aaparahaamo
ivaara kutaavaivee kiaa kioo yaagueeqama varia roo vioo vioo tooduu
inna pirisauduaata mmannammanna yaagueeqama varuduu kuaivaa
kiaa teerama kioo kaanaivo innasi vairavai. 16 Yutayaa vaidiiya iira
aataruuvaa rikiaatee. Vaidi voovoono kua kutaa na iinaravee tii suaivaki
ivo ari nnoonna vaidiivaa nnutuuvaa tasipama tiivai. Fai vaidi voovoono
itaa kua tinai rikiada fai vaidiiya hama inna kuaivaara airi kua airi kua
tida inna kuaivaa yaataraara iikiaaravai. 17 Anutuuqo kua tuu kuaivaa
kiaa teerama kioo tunoo: Fai na iinaravaivee, tuu suaivaki gioonna
kiaapuuya ivo tuu kuaivaa rikiada kaanaivaa varaaraiya yaata utida
kiaara: Ari vo yaata tinnivai varoo iinaravee, kiaarainnoo kiaa ivo ari
nnutuuvaa tasipama na iinaravaivee tiravai. 18 Anutuuqo hama unnakua
tiraivoono itaama taara kuavaitana hama taikaanara kuaivaitana
tunoo: Na nini nnutuuvaa tasipama kiaunoo, kiaa kioo tunoo: Fai na
iinaravaivee, tuu kuaivaitana ti kiaa ti mmiravai. Ivaara ta Anutuuqaa
vara hiri diaunna gioonna kiaapuuya fai ta yapooma yoketaama
variaaraivaara ta faannaida varida puaisa utida kiaunnanoo: Fai ta
varaaravaivee, kiaunnavai. 19 Ta itaama faannaida variaunnaivo yatariivo
yaagueeqama diivaa roosiima ti aakiaiyauvaki vaivai. Vai ivoono
aikiooma ti tinai fai buruqa roosiivo ngiau aapu Anutuuqo variivaki atau
ruaivaa yaatarada ivaki fai ta aikiooma kuaaravai. 20 Yisuuva tiiyaroo
tioo vaa tauraa ivaki viravai. Vioo Anutuuqaara kati puara hudeera

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidi Merekisateekaa roosiima tiiyara kati puara hudeera kieeta vaidivai
varioo fai tupatupaa itaavai nnaasu varinaravaivee.

Merekisateeko kati Anutuuqaara puara hudeera vaidivai variravai

7 1 Ii vaidi Merekisateeko ivo yoosinna Sareema kieetavai
varioo Anutuuqo mmuakiaaya yaataroo udaangaivo varuuvaa
mmooriivaa varoo kati innara puara hudeera vaidivai variravai. Nnaaru
Aaparahaamo ari nnammutuaiya kieetaiyaatama rapuoonnonno
yaatara kioo nnuduu Merekisateeko saidi vioo innaata kua tioo innara
kua yoketaivaa tiravai. 2 Tuduu rikioo Aaparahaamo rapuoonnonno
ravisi varoo mminnaiyauvaa saaba yaakuuvaitana varoo duuyama
kioo Merekisateekaa mmuaavai mmiravai. Merekisateekaa nnutuuvaa
oyaivo ataama vainoo. Ivo safuuma variraivaa arinaima teeraivaa
kieetavai variravai. Ivo ari yoosinna Sareemaiya kieetavai varuuvaara
ari nnutuuvaa oyaivo kava ataama vainoo. Ivo ausa nuufaivaa varada
variraivaa kieetavai variravai. 3 Merekisateekaa kaano koovaitanaata
taato nnaakukiaivaitanaatama iya varuu oyaiyauvaara hama fafaaraivo
kooyaa vaivootainoo. Hama inna kaano inna mmatoovaara fafaaraivoota
vainoo. Hama ivo putuuvaara fafaaraivoota vainoo. Ivo Anutuuqaa
Mmaapuuvaa roosiima tupatupaa Anutuuqaara kati puara hudeera
vaidivai variravai.

4 Ivo nnoonnavai varuuvaara tuqinnama rikiaatee. Ta Yutayaiya
ti oyaivo Aaparahaamo rapuoonnonno mminnamminnaa ravisi
varooyauvaa saaba yaakuuvaitana varoo duuyama kioo Merekisateekaa
mmuaavai mmiravai. 5 Aaparahaamaa tafaayoova Riviiva variravai.
Riviinnakidiri diitooya inna Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiyavee.
Anutuuqaa mmaanna tuu kua voovai tunoo: Gioonna kiaapuuya
iyasi vai mminnamminnaiyauvaa saaba yaakuuvaitana vaivakidiri
mmuaavai kati Riviivainna mmiatee, tiravai. Aaparahaamo Riviinna
tafaayoova varioo ivo Yutayaiya oyaivo variravai. Gioonna kiaapu
Riviivainna seenaiya mminnamminnaiyauvaa saaba yaakuuvaitana
yapa kioovakidiri Riviivainna kati ngiariiyara mmuaa saabavai
vareeravai. 6 Merekisateeko hama Riviinna oyaivakidiri variravai. Itaama
varuuvoono Aaparahaamo saaba yaakuuvaitana yapa kioovakidiri
mmuaavai vareeravai. Aaparahaamo Anutuuqaasidiri kuaivaa kiaa
teerama kioovaa varoovaasidiri ivo mmuaa saabavai varoo Anutuuqo
aiyara yoketainoo kiaa kua yoketaivaa Aaparahaamaara tiravai. 7 Ta
Yutayaiya ti aataruuvaara vaa ta rikiaunnavai. Vaidi yaatareeraivoono
inna aduoo variraivaara kua yoketaivaa innara tiivai. Merekisateeko
Aaparahaamaara kua yoketaivaa tuuvaudiri vaa ta rikiaunnavai.
Ivo Aaparahaamaa yaatareeravai. 8 Aanna makee Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidi Riviinna oyaivakidiri diiteeraiya saaba

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaakuuvaitanaakidiri mmuaa saabavai vareeraiya putira nnaamuruyavee.
Mo Merekisateeko hama ivo putuu aataruuvo fafaaraivaki kooyaa
vauvaara ta yaata utuaunnano Anutuuqaa kua fafaaraivo tinoo: Homo
varinoo, tiivai. Ivoono saaba yaakuuvaitanaakidiri voovai vareeravai.
9 Na yaata utuauko oyaivo ataama vainoo. Aaparahaamo Merekisateekaa
mmuaa saabavai mmuu suaivaki Riviiva makemakee mmuaa saaba
mmuaa saaba vareeraivoono ivootama Merekisateekaa mmuaa
saabavai mmiravai. 10 Merekisateeko Aaparahaamaata kua tuu suaivaki
Riviiva hama kooyaa varirama kioo mmanna kiau nnammarivai ari
tafaayoonnaki vauvootama Merekisateeko yaatareera vaidivaara tuoo
mmuaa saabavai mmiravai.
11 Riviivainna Anutuuqaara kati puara hudada varuu aataruuvo vau
suaivaki Anutuuqo mmaanna tuu kuaivaa Isarairaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmiravai. Riviivainna Anutuuqaara kati puara hudeeraiya
gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaara makemakee
puara sipisiipaiyauvaa hudeeravai. Iya uu aataruuvaugiataama gioonna
kiaapuuya safuuma varutiri. Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiivaa
Merekisateeko uu aataruuvaugiataama iinaree kiaa ari vookarau
vaidiivo diitaanara aataruuvo hameetautirivee. Ivo hama Riviinna
oyaivakidi diiteera vaidivai. Hama Aroono uuvaugiataama iinaraivaara
diiteeravai. Merekisateeko uuvaugiataama iinaraivaara diiteeravai.
12 Riviivainna uu mmooriivo taika kiooduu rikioo karaasa uu aataruuvo
kookaraa mmaataivaa vareeravai. Mmuaikaraama tauraa mmaanna
tuu aataruuvo taika kiooduu karaasa mmaanna aataruuvo vairavai.
13-14 Ii kua ivo ti Udaanga Yisuunnara tii kuavai. Ivo hama Riviinna
oyaivakidiri diiteeravai. Ari vo oyai Yutayaivakidiri diiteeravai. Nnaaru
Musiiva Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiyara tuu suaivaki hama
ivo Yutayaa vaidiiyara tiravai. Hama Yutayaa vaidiiya yeena tapiivo
kiisama ngiaunnannuma vauvau Anutuuqaara kati puara sipisiipaiyauvaa
hudeeravai. Vaa ta ivaara arinaima rikiaunnavai.

Ari vo vaidivai kati Anutuuqaara puara hudeera vaidiivo Merekisateekaanikaraama varivai

15 Aa kua aavaudiri ii kua ivaa oyaivo kooyaa vainoo. Ari vo vaidivai
Anutuuqaara kati puara hudeeraivoono Merekisateekaanikaraama
varivaivee. 16 Hama ivo mmatayaa vaidiiya nnaakukiaiya tuu
aataruuvaudiri Anutuuqaara kati puara hudeera vaidivai variravai. Inna
aakiaivaki tupatupaa varira yaagueeqaivo vauvaara ivo Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidivai variravai. 17 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo
vainno tinoo:

Merekisateeko kieetavai varioo
Anutuuqaara kati puara hudeera

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidivai varuneema
a tupatupaa Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidivai varinaravaivee.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 18 Ivaara eenanaa aataruuvo
muaraagainno hama kaanaatauvaara iya ivaa pikieeravai. 19 Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivakidiri hama gioonna kiaapuuya safuuma variraivaa
varoovaara iya ivaa pikieeravai. Aanna makee Anutuuqaa mmaanna tuu
aataruuvaa yaatareera aataruuvaara ta faannakiaunnaivo vaa kooyaa
vaivai. Ivaudiri ta aikiooma Anutuuqaa vaini kuaunnavai.
20 Anutuuqo Yisuunna tiiyara kati puara hudeera vaidivai mmatau
suaivaki ivo ari nnutuuvaa tasipama kioo kua kutaa na iinaravaivee kiaa
kioo mmatairavai. 21 Nnaaru varuu vaidiiya Anutuuqaara kati puara
hudeera vaidiiya mmatau suaivaki hama vooyaano itaa kua tiravai.
Anutuuqo kua kutaa na iinaravee kiaa kioo Yisuunna tiiyara kati puara
hudeera vaidivai mmataama kioo kuaivo Anutuuqaa kua fafaaraivaki
vainno innara tinoo:
Udaangaivoono kua kutaa na iinaravee kiaa kioo
fai hama taara yaata utinaravai.
Ivo i tinoo: A tupatupaa Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidivai varinaravaivee, tiivai.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 22 Kua oyaivo itaama vaivaudiri ta
rikiaunnano Yisuuva karaasa kua yeena rau kioo na iinaravee tuu kuaivo
yoketaavai. Ii kua ivoono tauraa tuu kuaivaa yaataraivai.
23 Mmatayaa diaa vaidiiya Anutuuqaara kati puara hudeeraiya
mmuaavai mmuaavai ngiari mmooriiyauvaa iima rada vida
varida putuuvaara kaayauya variravai. 24 Yisuuva mmuaavoono
tupatupaa variivaara Anutuuqaara kati puara hudeera mmooriivaa
mmannammanna tiiyara iinno nnaasu varivai. Hama voovoono
inna mmooriivaa ravisi varaivai. 25 Ivo itaama variivaara mmuakiaa
suai gioonna kiaapuuya innakinaadiri Anutuuqaasi kuaiya fai ivo
aikiooma iya vitoo yoketaivau yapaanaravai. Ivo tupatupaa varioo iyara
Anutuuqaata kua tioo variivaara ivo aikiooma iya vitoo yoketaivau
yapaanaravai.
26 Ivaara Yisuuva Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta vaidivai
tiiyara tupatupaa dioo vaivo inna yoketaavai. Ivo yoketaa tuanaavai
nnaasu varivai. Hama mminnamminnaa maisaivo innaki vaivai. Inna
aakiaivo kaayau yoketaa tuanaavai vaikio hama koonnai aataruuvo
innaki vaivai. Vaa Anutuuqo mminnamminnaa maisa varaiyasidiri
inna vitoo ngiau aapu yoketaa tuanaivau yapa kiaikio varivaivee.
27 Vaidiiya kati Anutuuqaara puara hudooya makemakee mmuakiaa suai
mminnamminnaa maisaiyauvaara puara sipisiipaiyauvaa hudeeravai.
Tauraa ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaarannaadee huda kiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnaagiai gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaara
hudeeravai. Yisuuva hama itaama iinno variravai. Ivo mmuaaneetu
ariinoo gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaara
putinaraivaara ari mmammaivaa yapeeravai. 28 Vaidiiya Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidi kieetaiya Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaudiri
iya mmatairavai. Ii vaidi iya muaraagayavee. Tauraa Anutuuqo mmaanna
tuu kuaivo vauduu nnaagiai ivo tunoo: Kua kutaa fai na iinaravaivee,
tiravai. Ivo itaa kua kiaa kioo ari Mmaapuuvaa mmataama kioo inna
tuduu ivo yoketaa tuanaavai nnaasu variravai. Fai ivo tupatupaa yoketaa
tuanaavai nnaasu varinaravai.

Yisuuva gioonna kiaapuuyara kati puara hudeera kieeta vaidivai varivai

8 1 Ii na kiau kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Kati Anutuuqaara
puara hudeera kieetaiya roosiivoono tiiyara ngiau aapu hara kioo
varinoo. Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara haitatuura
kieeta pinaivo mmaata yoketaivau variivaa yaaku yaadudainningiaa ivo
hara kioo varinoo. 2 Ivo Anutuuqaara kati puara hudeera mmooriivaa
ngiau aapuuvaki iinno varinoo. Nnaaru Anutuuqaa seera nnau aakiaivaki
vo atau yoketaa tuanaa voovai vau nnauvaa roosiivaki ivo ivaki vioo
mmooriivaa iinno varinoo. Ii nnau ivaa hama vaidiaano heekeera
nnauvai. Udaanga Anutuuqoono heekeera nnauvai.
3 Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya yeennaiyauvaa Anutuuqaa
mmida puara sipisiipaiyauvaatama huda inna mmiateeraivaara vaidiiya
iya mmataama kiaavai. Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiya
roosiivoono Yisuu Kirisiiva tiiyara iiraivoono mminnaa yoketaa voovai
vaivaa Anutuuqaa mminaraivo inna yoketaavai. 4 Yisuuva mmatayaa
varitiri. Hama ivo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidivai varioo
yeenna puaraiyauvaa Anutuuqaa mmira mmooriivaa iitirivee. Yutayaiya
mmaanna tuu aataruuvaudiri Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiya
yeenna puaraiyauvaa inna mmira mmooriivaa iikiaiya variaavai. 5 Iya
Anutuuqaara kati puara hudeera mmooriivaa mmata aavau iya iikiaivo
ngiau aapu vaira nnauvaki iikiaivaa mmannammannaavai iikiaavai.
Ii aataru ivo nnaaru Musiiva uu aataruuvaa roosiima mmuaakaraivai
vainoo. Nnaaru Musiiva seera nnauvaa heekaanaree kiaa rikiooduu
Anutuuqo ngiau aapu vaira nnauvaara inna kiaa mmioo tunoo: Na
taapiyaadiri i kiaa i mmiaivaugiataama safuuma heekaanee, tiravai.
6 Mo Yisuuva ngiau aapuuvaki kati puara hudeera mmooriivoono iya kati
puara hudeera mmooriivaa tauraa mmaanna tuu aataruuvaudiri iikiaivaa
yaataraivai. Anutuuqo karaasa yeena rau kioo ti mmuu kuaivoono
tauraa kua kiaa teerama kioo ti mmuu kuaivaa yaataraivai. Ivo karaasa
yeena rau kioo kuaivaa tuu suaivaki ari vookarai yoketaa yaatareera

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aataruuvaara kua kutaa na iinaravaivee kiaa kioo tiravai. Ivaara karaasa
yeena rau kioo kuaivo tauraa yeena rau kioo tuu kuaivaa yaataraivai.
7 Tauraa yeena rau kioo kuaivaa aikiooma gioonna kiaapuuya rikiada
uutiri. Nnaagiai karaasa yeena rau kioo kuaivo hameeta vautirivee.
8 Anutuuqo ari gioonna kiaapuuya tooduu hama yoketaama varuuvaara
ari kua fafaaraivaki vau kua voovai iyara tunoo:
Udaangaivoono tunoo:
Isarairaa mmataivau variaiyaatama
Yutayaa mmataivau variaiyaatama
kua karaasa yeena rau kieera kuaivaa
na iya kiaa mminara suaivo aa nninara iinoo.
9 Aa kua karaasa na yeena rammuaa kua aavo
hama nnaaru na yeena rammuaa kuaivaa roosiivai.
Nnaaru na Iyiipaivakidiri iya rubuungainna
vitaanara iikiaa suaivaki
na kua yeena rau kiaivaa iya kiaa mmiravai.
Kiaa mmiaaduu rikiada
hama mmannammanna ivaa iirama kiada
kuaivaa hatokoovaara
na iya tee pikieeravaivee, tiravai.
10 Anutuuqo itaa kua kiaa kioo vo kuavai tunoo:
Fai ii suai ivo taikanai
aa kua karaasa na yeena rau kiee
Isarairaiya kiaa mminara aavo ataama vainoo.
Fai na ni kua aataruuyauvaa
iya yaata tinniiyauvaki yapa kino
iya aakiaiyauvo rikianai
na iya Anutuuqo tuanaivo varinai
iya ni gioonna kiaapu tuanaaya variaaravai.
11 Iya itaama varikio
hama vaidi voovoono ari seena vaidi voovaatannee
ari kata vayaa voovaatama kiaa mmioo tinara:
Udaanga Anutuuqaa tee rikiaanee, tinaravai.
Vaa tauraa yoketaa maisa mmuakiaaya
ni teeda rikiaivaara
hama ivo itaa kua tinaravai.
12 Fai na iyara boo tiee
iya mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiee
hama keenaa ivaara yaata utinaravaivee, tiravai.
Anutuuqo ari kua fafaaraivaki vau kua voovai itaa kua tiravai.
13 Anutuuqo kua karaasa yeena rau kieera kuaivaara tunoo: Kua
karaasavaivee, tuuvaara tauraa kua yeena rau kioo kuaivo vaa maisainno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnisi mminnaiyauvaa roosiima vairavai. Nnisi mminnaiyauvo maisainara iinno kiisa suai vainno taikaanaravai.

Ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmira aataruuvovee

9 1 Tauraa Anutuuqo kua yeena rau kioo kuaivaki gioonna kiaapuuya ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiateera aataruuyauvo vairavai. Iya Anutuuqaa ausa mmuduuya mmiateera nnauvootama mmatayaa vairavai. 2 Iya seera nnauvaa heeka kiada aakiaivaki vo nnau voovai heeka kiada ivaki atau voovai iima kiada ivaa nnutuuvaa Yoketaa Nnauvaivee tiravai. Ii nnau ivaki iya tooba voovai yapa kiada yeenna yapeera yaiheera voovai yapa kiada Anutuuqaani yapoo bereetaivaatama ivaki yapeeravai. 3 Nnaagiai atau ruu buruqa hokobaivaa mmookana vau nnauvaa nnutuuvo Yoketaa Tuanaa Nnauvaivee tiravai. 4 Ii nnau ivaki sikau mmannaammannai gooraivaadiri iima kioo yeena tapiivaa iya yapa kiada ivau suuda yoketaa vuu yatari ranaiyauvaa hudeeravai. Ii yeena tapi ivo iqii nnau ivaa mmaraavai. Iya nnaamuru voovai iima kiada gooraivaadiri ivaa ruraumа kiada ii nnau ivaki ivaa yapa kiada mmataama kiada tunoo: Ta ivaa teeda rikiaunnanoo. Vaa Anutuuqo kua yeena rau kioo kuaivaa ti kiaa ti mmiravaivee, tiravai. Ii nnaamuru ivaa aakiaivaki gooraivaadiri iima kioo kuu yavaivaa yapa kiada ivaa aakiaivaki yeenna ngiau aapuuvakidiri tuuvaa nnutuuvo menaivaa yapa kiooduu vairavai. Nnaaru Aroono yau aasannaivaa nnau aakiaivaki yapa kiooduu siriivo ivaudiri uruuvaara Anutuuqo inna mmataama kieeravai. Ii yau ivaa iya nnaamuruuvaki yapa kiooduu vauduu sikau tayapoovaitanau Anutuuqo mmaanna kuaivaa tuduu Musiiva fafaara roovaitanaatama ivaki yapa kiooduu vairavai. 5 Iqii nnaamuru ivaa veraivau iya aangeraa roosiira taara mminnaavaitana yapa kiada tunoo: Anutuuqaa oyai ari vookaraivaa mmannammannaavaivee, tiravai. Gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeera mmaataivau ngiari haayaiyauvaadiri rummua apu kieeravai. Na itaama ngii giaa ngii miau kuaivaa hama na nnaa hammara kuaivaata aanna makee ngii giaa ngii miaunoo.

6 Iya itaama nnauvaa heeka kiada mminnaiyauvaa yapa taika kiada Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiya tauraa atau rummua kioo nnauvaki makemakee mmuakiaa suai vida ngiari mmooriivaa iiravai. 7 Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaivoono nnaasu atau rummua kioo buruqaivaa mmookana vau nnauvaki vioo mmuaa nuanuvaki mmuaa suai nnaasu vioo mmuakiaa nuanuuyauvakiaatama itaama mmuaa suai nnaasu ivaki viravai. Hama ivo kati ivaki viravai. Ivo puara kiauvaa varoo ivaki viravai. Ari mminnamminnaa maisaiyauvaata gioonna kiaapuuya vueennama kiada iira mminnamminnaa maisaiyauvaatama taikaiveeraivaara varoo vioo Anutuuqaa mmiravai. 8 Iya itaama iikiaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aataruuvaara Mmannasa Yoketaivoono kooyaa ataama ti vitaivai. Iya
tauraa atau rummua kioo nnauvaki homo mmooriivaa iida varuuvaara
atau rummua kioo buruqaivaa mmookana vau nnau ari vookarau
yoketaa nnauvaki gioonna kiaapuuya kuaara aataruuvo hameetairavai.
Buruqaivaa mmataama kioo tuu vaidi Yisuuva hama putuuvaara
hama iya Anutuuqaa vainima kuaara aataruuvootairavai. 9 Tauraa
atau rummua kioo nnauvaki homo mmooriivaa varoovo inna aanna
ta variaunnaiya tiiyara mmataama kioo iiravai. Iya ivaki yeenna
puaraiyauvaa Anutuuqaanivee kiaa mmiraiyauvo hama yopeema
gioonna kiaapuuya Anutuuqaa ngiari ausa mmuduuya mmiraiya
aakiaiyauvaki tuqinneeravai. 10 Ii aataru iyauvo mmanna yeenna nnoori
nneeraivaaraatama mmammayaadiri finiraivaaraatama tii kuaivo
nnabaiya iira aataruuyauvaara tii kuavai. Iya ii aataru iyauvaa iida
varuduu Yisuu Kirisiiva mmuakiaa aataruuyauvaa karaasa iira suaivaki ii
aataru iyauvo taikeeravai.

11 Vaa Yisuu Kirisiiva tioo kati puara hudeera kieetaiya roosiima tiiyara
mmoori varoo ta yoketaama variateera aataruuvaara haitatuuvai. Nnaaru
Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaivo vaidi mmatayaiya
nnauvaa heeka kioovaki mmooriivaa iiravai. Yisuuvaano hama itai
nnauvaki vioo mmooriivaa iinno varinoo. Ari vookarai nnau yoketaivo
mmatayaiya heeka kiaa nnauvaa yaatarai nnauvaki ivo mmooriivaa
iinno varinoo. 12 Yisuu Kirisiiva mmuaaneetu nnau pinaivaa aakiaivaki
vo atau yoketaa tuanaa voovaki vuu suaivaki hama puara memee
burimakau nnaakaraiya kiauyauvaa varoo Anutuuqaa mminara viravai.
Ivo ari kiau tuanaivaa varoo Anutuuqaa mminara viravai. Ivo putuoo
ari kiauvaa tiiyara tusoo ti vitoo yoketaivau ti yapa kinai ta tupatupaa
yoketaama variaara aataruuvaa kooyaa kieeravai. 13 Nnaaru iya puara
memee burimakauya kiauyauvaatama puara burimakau nnaayee
nnaakaraivaa hudooduu kaupa kioovaatama gioonna kiaapu Anutuuqaa
avuuvau koonnama varuuyayaa hatutuooravai. Iyayaa hatutuooduu
rikioo iya mmammaiyauvo yoketauduu Anutuuqaa avuuvau yoketaama
variravai. 14 Itaama vaikiora tuoo Yisuu Kirisiinna kiauvoono puara
burimakau kiauvaadiri iima kiaa aataruuvaa yaatara kiaivai. Yisuuva
hama mminnamminnaa maisaatauvoono Mmannasa tupatupaa
variraivo inna tasipooduu ivo hama ariiyara yaata utirama kioo iya
puara burimakauyauvaa kati Anutuuqaani ruputuduu kiauvo tuuneema
ari mmammaivaa ivo Anutuuqaa kati mmiravai. Ivo ari kiauvaadiri ti
aakiaiyauvakidiri fini kinai ta tauraa mmanna mmooriiyauvaa kuminayaa
iikiaunnaiyauvaa pikiaaravai. Ta Anutuuqo hara kioo variivaa mmooriivaa
iikiaaraivaara Yisuuva ari kiauvaadiri ti aakiaiyauvakidiri fininaravai.

15 Ivaara Anutuuqo gioonna kiaapu mmataama kiaiya tupatupaa
varira aataru ari vookaraiyauvaa vaa ivo kua kiaa teerama kioo fai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

na iinaravee tuuvaa varaateeraivaara Yisuu Kirisiiva kua yeena rau
kieera aataru karaasaivaa iiravai. Iya tauraa Anutuuqo kua yeena rau
kioo aataruuvau varida mminnamminnaa maisaiyauvaa varooyara ivo
putuoo ari kiauvaadiri iya yookaama kiooduu iya mmamma dummukiara
kuateeraivaara ivo itaama iiravai.
16 Gioonna kiaapu voovoono ari putinaraivaara yaata utuoo ari
mminnaiyauvaa deeya deeya mminaraivaara kua yeena rainno yanaivau
fafaara raivai. Nakaaraivo hama putino ivo putii kuaivo hama kooyaa
vainai rikiada iya hama yanaivaudiri teeda inna mminnaiyauvaa
varaaravai. 17 Fai nakaaraivo homo hara kioo varino ii yanaa ivo mmanna
yanaavai vainaravai. Fai nakaaraivo putinai rikiada iya yanaivaudiri
teeda kaanaivaa varaaravai. 18 Ivaa roosiima Anutuuqo tauraa kua
yeena rau kioo kuaivo mmanna kuavai vairavai. Musiiva puara
burimakauyauvaa ruputuoo iyauvaa kiaayauvaadiri mmooriivaa uuduu
rikioo Anutuuqaa aataruuvo aikiooma vairavai. 19 Anutuuqaa mmaanna
tuu kua mmuakiaayauvai tauraa Musiiva mmuakiaa gioonna kiaapuuya
kiaa mmi taika kioo puara memee burimakau nnaakaraiya kiauyauvaa
vita varoo nnooriivaa tasipama hanigiaanigieema kioo yatari seeraivaa
nnutuuvo hisoopaivaa varoo ivaa aaruuvau kookee kuau yeenaivaa rau
kioo nnooriivaki kiauvaa hanigiaanigieema kioovakidiri rabuuma kioo
Anutuuqaa mmaanna tuu yanaivau rupiririiima kioo gioonna kiaapu ivaki
varuuyaki rupiririiiravai. 20 Ivo itaama iinno varioo iya tunoo: Anutuuqo
kua yeena rau kioo kuaivaa ngia rikiada iikiateeraivaara na kiauvaadiri
ataama iikiaunoo, 21 kiaa kioo Anutuuqaa seera nnauvaunnaatama ivaki
vau mminnaa mmuakiaayauvunuaatama mmuaikaraama kiauvaadiri
rupiririiiravai. 22 Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaudiri ta rikiaunnano
puara kiauyauvaadiri mmuakiaa mminnaayauvunu rupiririiima
kiaikio yoketaivai. Kiauvo tiivaara Anutuuqo gioonna kiaapuuya
mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivai. Hama kiauvo tiitiri. Hama
gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaitirivee.

Yisuu Kirisiiva mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaraivaara Anutuuqaa ari mmiravai

23 Anutuuqaa ausa mmuduuya mmira nnauvootama ivaki vau
mminnaiyauvootama ngiau aapu vai nnau yoosinna mminnaiyauvaa
mmannammannaayauvaivee. Inna aikiooma iya mmatayaa nnau
mminnaiyauvunu puara kiauvaadiri rupiriruuduu yoketairavai. Mo
ngiau aapu vai nnau yoosinna mminnaa tuanaiyauvo yoketaakiaiveera
iira aataruuvo ari vookarai kiauvaadiri iira aataruvai. 24 Ngiau aapu
vai nnauvaa mmannammannaivaa vaidiiya iima kioo nnauvaki hama
Yisuuva ivaki viravai. Ivo ngiau aapu tuanaivaki viravai. Aanna
makee ivo ivaki varioo tiiyara Anutuuqaa avuuvau iinno varinoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta vaidiivo nnau yoketaivaa
aakiaivaki vau nnau yoketaa tuanaivaki mmuaa nuanuvaki mmuaa suai
nnaasu vioo vo nuanuvaki mmuaa suai makemakee puara kiauvaatama
varoo viravai. Mo Yisuu Kirisiiva hama ngiau aapuuvaki vioo airineetu
Anutuuqaa ari mminara viravai. 26 Ivo itaama uutiri. Nnaaru Anutuuqo
ngiau mmataivaa uu suaivakidiri ivo mmannammanna mmamma
nniitareeraivaa vara roo nnuuvo ngioo ngioo aanna makee homo
itaavai vaitirivee. Hama ivo itaama iiravai. Ngiau mmataivo taikaanara
iira suaivaki gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaraivaara ivo mmuaa suai mmuaaneetu Anutuuqaa ari mmuduu
inna kiauvo tiiravai. 27 Gioonna kiaapuuya mmuaavai mmuaavai
mmuaaneetu nnaasu putida Anutuuqo iya yaparainaraivaki kuaavai.
28 Ivaa roosiima mmuaaneetu Yisuu Kirisiiva Anutuuqaa ari mmiravai.
Ivo kaayau gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaraivaara Anutuuqaa ari mmiravai. Nnaagiai ivo kava vara ranoo
tiinaraivo fai hama gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaraivaara tiinaravai. Gioonna kiaapuuya innara faannakiaiya
vitaanaraivaara tiinaravai.

10 1 Anutuuqo mmaanna tuu aataruuvo fai yapooma yoketaa
aataruuvo nninaraivaa mmannammannaavai vaivai. Ta ivaa
teeda hama kooyaa taunnavai. Mmanna mamanaaruuvaa nnaasu
ta taunnavai. Ivaara hama ivoono yopeema Anutuuqaasi nnira
gioonna kiaapuuya tuqinnaikiai safuuma variaavai. Anutuuqaara
kati puara hudeera vaidiiya tupatupaa mmuaa nuanu mmuaa nuanu
mmuaakaraama puaraiyauvaa huda kiada Anutuuqaa mmida variaavai.
Anutuuqaa mmaanna tuu aataruuvaudiri itaama puaraiyauvaa huda
Anutuuqaa mmira aataruuvo hama yopeema Anutuuqaasi nnira
gioonna kiaapuuya tuqinnaikiai safuuma variaavai. 2 Anutuuqaa ausa
mmuduuya mmira gioonna kiaapuuya ii aataru ivaa uuduu mmuaa
suaivaki iya mminnamminnaa maisaiyauvo vaa taikotiri. Hama iya
ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara rikiooduu mmannammanna
mmuaararoovo vautiri. Hama iya mmannammanna puaraiyauvaa
huda Anutuuqaa mmutirivee. 3 Mo iya makemakee vo nuanu vo
nuanu puaraiyauvaa huda Anutuuqaa mmuduu rikiada ivaudiri iya
ngiari mminnamminnaa maisaiyauvo vaa taunnu kiooyauvaa kava
rikiooduu iya yaata tinniiyauvaki vairavai. 4 Puara burimakau memeeya
kiauyauvoono hama yopeema mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugoovaara iya ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaara makemakee vo
nuanu vo nuanu kava rikieeravai.

5 Ii aataru ivo itaama vauvaara Yisuu Kirisiiva mmatayaa tuu suaivaki
ivo ari putinaraivaara Anutuuqaa tunoo:

Vaidiiya yeennaiyauvaa kati i mmida

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

puaraiyauvaa huda i mmuuvaara
hama i yoketauduu hama i varaatairavai.
Vaa a mmatayaa varira mmammaivaa
niini teerama kieeravai.
6 Iya kiisama ngiaunnannuma yeena tapiivau
puaraiyauvaa varada hudooduu
tamooqa taika kioovaara hama i yoketairavai.
Mminnamminnaa maisaiyauvo taikaiveera kiaa
puaraiyauvaa hudooyauvaara hama i yoketairavai.
7 Itaama vauduu na kiaanoo:
Anutuuqo, vaa na ngiaunoo.
I yanaivaki kua voovai niiyara vauvoona
aanna na ngiaunoo.
I yaata utira kuaivaugiataama
na mmoori iinaraivaara na ngiauvaivee.
Na itaa kua kiauvaivee, tiravai.
8 Ivo tauraa tunoo: Vaidiiya yeennaiyauvaa kati i mmida puaraiyauvaa
huda i mmuuvaara hama i yoketauduu hama i varaatairavai. Iya
kiisama ngiaunnannuma yeena tapiivau puaraiyauvaa varada hudooduu
tamooqa taika kioovaara hama i yoketauduu hama i varaatairavai.
Mminnamminnaa maisaiyauvo taikaiveera kiaa puaraiyauvaa huda
kioovaaraatama hama i yoketauduu hama i varaatairavaivee, tiravai.
Ii aataru iyauvaa iya Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaudiri iikiateera
tuduaata ivo itaa kua tiravai. 9 Nnaagiai ivo tunoo: Anutuuqo, vaa na
ngiaunoo. I yaata utira kuaivaugiataama na mmoori iinaraivaara na
ngiauvaivee, tiravai. Ivaara Anutuuqo puara huda mmira aataruuvaa
kagaari kioo karaasa aataruuvaa Anutuuqo yaata utiraivaugiataama ta
iikiateera aataruuvaa yapeeravai. 10 Anutuuqo yaata utiraivaugiataama
Yisuu Kirisiiva mmuaaneetu ari mmammaivaa inna mmioo putiravai. Ivo
itaama uuvaara ti mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeera aataruuvaa
iiravai. Itaama uuvaara ta Anutuuqaa gioonna kiaapu tuanaaya
yoketaama variaunnavai.
11 Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiiya makemakee mmuakiaa
suai mmuaakaraama airineetu ngiau dida vaida puaraiyauvaa huda
Anutuuqaa mmida variaavai. Ii puara huda mmiaa iyauvo hama yopeema
vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivai. 12 Yisuu Kirisiiva
mminnamminnaa maisaiyauvaara mmuaaneetu Anutuuqaa ari mmi kioo
oro inna yaaku yaadudainningiaa hara kioo variravai. Ivo mmuaaneetu
itaama uu aataruuvo fai tupatupaa vainaravai. 13 Ivo Anutuuqaa yaaku
yaadudainningiaa hara kioo varioo Anutuuqo inna nnammutuaiya
yaatara kiaanaraivaara faannainno varinoo. 14 Anutuuqo ari gioonna
kiaapuuya iinno varikiai iya yoketaama variaanoo. Yisuu Kirisiiva

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuaaneetu aikiooma iya mminnamminnaa maisaiyauvaara Anutuuqaa
ari mmuuvaara iya Anutuuqaa avuuvau yoketaa tuanaaya variaavaivee. Ii
aataru ivo fai tupatupaa itaavai nnaasu vainaravai.
15 Mmannasa Yoketaivootama ivaara kooyaa ti kiaa ti mmiravai. Ivo
tuu kua voovai Anutuuqaa kua fafaaraivaki vainno ataa kua tunoo:
16 Udaangaivo tunoo:
Fai ii suai iyauvo taikanai
aa kua karaasa na yeena rau kiee
iya kiaa mminara aavo ataama vainoo.
Fai na ni kua aataruuyauvaa
iya aakiaiyauvaki yapa kiee
iya yaata tinniiyauvakiaatama yapaanaravaivee, tiravai.
17 Mmannasa Yoketaivo itaa kua kiaa kioo vo kuavai tunoo:
Fai na hama kava
iya mminnamminnaa maisaiyauvaara yaata utuee
na hama iya maisamaisama iikiaiyauvaaraatama
yaata utinaravaivee, tiravai.
18 Anutuuqo ti mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga taika kiaivaara ivo
ti mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaiveera ta puara huda inna mmira
aataruuvaa hama kava iikiaaraivootainoo.

Nnikiai ta Anutuuqaa vainima kuaaravee

19 Ni seenayaso, Yisuuva putuduu inna kiauvo tiiyara tuuvaara ngiau
aapu Anutuuqaa nnauvaki vo atau yoketaa tuanaa voovaki ta aikiooma
kati kuaunnaivo kooyaa vainoo. 20 Yisuuva putuu suaivaki buruqaivo
Anutuuqaaniee kiaa kioo nnauvaki atau rummua kioovo tammaa
kiraatu varoo tuoo viravai. Anutuuqaasi vira aataruuvaki atau rummua
kioo buruqaivo inna Yisuunna mmammaivaa roosiiravai. Buruqaivo
tammaa kiraatuu suaivaki Yisuuva Anutuuqaasi vira aataru karaasa
variraivaa kooyaa ti vitairavai. 21 Anutuuqaara kati puara hudeeraiya
roosii nnoonnaivoono ta Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara tiiyara dinoo.
22 Tiiyara diivaara nnikiai ta Anutuuqaa vainima vida ti aakiaiyauvaki
kua kutaa tuanaa innara mmuduuya rida innara kutaavaivee kiaa kiada
ivaa puaisa utida kuaaravai. Ta ti mmamma maisa tasipama varira
aataruuvaa vaa Yisuuva ruga kiaikio ti yaata utiraiyauvo yoketaayauvai
vaivaa tasipama innasi kuaaravai. Ta ti mmammaiyauvaa nnoori
yoketaivaadiri finirayaama Yisuuva ti aakiaiyauvaki fini kinai rikiada
ta yoketaaya innasi kuaaravai. 23 Anutuuqo ari kuaivaa kiaa teerama
kioo fai na iinaravee tuuvoono fai hama pikieerainno iinaravai. Ivo
ivaa iinaraivaara nnikiai ta kutaavaivee kiaa kiada hama taara yaata
utuaaravai. Ta innasi kuaaraivaara faannakiaunnaivaa nnikiai ta puaisa
utida variaaravee. 24 Nnikiai ta ariiyara ariiyara yaata utida ari tasipa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ari tasipama mmuaavaugiataama mmoori varada ariiyara ariiyara
mmuduuya rida yoketaama iikiaaravee. 25 Anutuuqaara nuunaida varira
aataruuvaa nnikiai hama ta pikiaaravee. Vooya vaa pikiaiya roosiima
ta pikiaarainnoo. Nnikiai ta titiita titiita yamaa kua yamaa kua tida
mmuaavaugiataama yaagueeqama variaaravee. Yisuuva tiinara suaivo
vainima vaivaara rikiada yaagueeqama kiada itaama variaaravee.
26 Gioonna kiaapu vooya Yisuu Kirisiinna kua kutaivaa ti kiaa ti mmi
kikiai rikiada ta ivaara kutaavaivee kiaa kiadaata mmannammanna
Anutuuqaa mmooka hanigia mmi kiada mminnamminnaa maisaiyauvaa
varakio rikioo ti mminnamminnaa maisaiyauvaara ta kava puara
huda Anutuuqaa mmira aataruuvo hameetainaravai. 27 Hameetaikiai
ta aatuuda varida kua pinaivaara nnaasu faannakiaaravai.
Kua pinaivaaraatama ikia hauru too ari vookaraivo Anutuuqaa
nnammutuaiya taa taika kiaanaraivaraatama ta faannakiaaravai.
28 Anutuuqo Musiinna mmaanna kua kiaa mmuu aataruuvaa hatokoo
gioonna kiaapuuvaa iya inna ruputuduu putiravai. Kua pinaivaki
taaramannee taaravoomadoono innara kutaa ivo iivaivee tuduu rikiada
hama iya innara boo tiraida inna ruputuduu putiravai. 29 Mo itaama
vau aataruuvo inna kiisama mmuaarareera aataruvai vairavai. Mo
Anutuuqaa Mmaapuuvaara puruuka tioo mmooka hanigia mmira
gioonna kiaapuuvo fai pinaa mmuaararai ari vookaraivaa varaanaravai.
Anutuuqo kua yeena rau kioo kua kaanaivo Yisuuva putuduu inna kiauvo
tuuvaara ii gioonna kiaapu ivaa vaa Anutuuqo innara niinivaivee tiivo
fai ivo ivaara kumina mminnaavaivee tioo fai pinaa mmuaararaivaa
varaanaravai. Anutuuqo kati tiiyara yoketaama yaata utiraivaa
Mmannasa Yoketaivoono ti mmiivaara ivo maisavaivee tiivoono fai pinaa
mmuaararaivaa varaanaravai. 30 Aa kua aavaa tuu nakaaraivaa vaa ta
teeda rikiaunnavai. Ivo tunoo: Maisa mmooriivaa irisai mminaraivaa
neenoo nakaaraivovee. Fai neenoo irisai maisaivaa gioonna kiaapuuya
mminaravaivee, kiaa kioo vo kuavai tunoo: Fai na Udaangaivoono ni
gioonna kiaapuuya kua pinaivakidiri iya yaparaina irisaiyauvaa duuyama
kiee iya mminaravaivee, tiravai. 31 Anutuuqo tupatupaa variraivoono
ti yaparainno safuuma irisaiyauvaa duuyama ti mminaraivo inna vaidi
aatuu mmuaararai aataruvaivee.
32 Ngia nnaaru varuuvaara yaata utuatee. Ngia Anutuuqaa aataruuvaa
ikiataa kooyaa too suaivaki ngia kaayau mmuaararoovaa vareeravai.
Varadaata yaagueeqama duduu hama ngii yaatareeravai. 33 Vo suai suai
vooyauvaki ngia gioonna kiaapuuya avuuyauvunu duduu vooya ngii
maisa kua tida ngiiiyara koonnama uuduaata ngia yaagueeqama diravai.
Ari vo suai vooyauvaki ngii seenaiyara iya itaama mmuaikaraama
uuduu teeda ngia ngii seenaiya tasipama oro duduu ngiiiyaraatama
koonnama uuduaata yaagueeqama diravai. 34 Gioonna kiaapu oovi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnauvaki varuuyara ngia pinaama boo tiravai. Vaidi vooya numa ngii
hoonahaanaiyauvaa ravisi varooduaata hama ngia iyauvaara yaata
utiraida kati ngia sirigaida variravai. Vaa ngia rikieeravai. Tupatupaa
variraivo iyauvaa yaatareeraivaa vaa ngia varoovaara ngia sirigaida
variravai. 35 Ivaara ngia mmuaararaivaa varoovaara sa ngii pirisakiaivee.
Fai ngia Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada yaagueeqama varidada
irisai yoketaivaa varaaravai. 36 Ngia Anutuuqo yaata utiraivaugiataama
iida irisai kua kiaa teerama kioovaa varaaraivaara mmuaararaivaa
varadaata makemakee yaagueeqama nnaasu variatee. 37 Ivaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Kiisa suaivo taikano
ivo tiinaraivo fai tiinaravaivee.
Fai ivo hama haunainaravai.
38 Fai ni gioonna kiaapu safuuma varii voovoono
niiyara kutaavaivee tioo hara kioo varinaravai.
Mo fai ivo niiyara muaraagainno ni pikianai
fai na hama innara yoketainaravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 39 Hama ta gioonna kiaapuuya
muaraagaida Anutuuqaa mmooka hanigia mmiaunnayavee. Itaama
iikiaiya fai eeyaara putu taikaaravai. Ta gioonna kiaapuuya innara
kutaavaivee kiaunnano Anutuuqo ti vitoo yoketaivau ti yapa kiaiyavee.

Anutuuqaara kutaavaivee tira aataruvai

11 1 Ta yaagueeqama Anutuuqaara kutaavaivee kiaunna aataruuvo
ataama vainoo. Anutuuqo tinoo: Na ngiiini iinaravaivee, tii
kuaivaara ta faannaida ti aakiaiyauvaki kiaunnanoo: Fai ivo kutaa
iinaravaivee, kiaa kiada fai ta varaaravai. Ivo iinaraivaa hama ta titi
avuuvaadiri teeraida ta ti aakiaiyauvaki yaagueeqama kiaunnanoo:
Fai ivo iinaravaivee, kiaa kiada fai taaravai. 2 Nnaaru varuu gioonna
kiaapuuya Anutuuqaara kutaavaivee tuuyara ivo iyara yoketaayavee
tiravai.

3 Nnaaru Anutuuqoono kua tioo ngiau mmataivaa iima kioovaara
ta kutaavaivee kiaa kiada arinaima teeda rikiaunnavai. Mmuakiaa
mminnaa ta taunnaiyauvaa Anutuuqo hama vaidi teera mminnaivaadiri
iima kiaivaaraatama ta kutaavaivee kiaa kiada arinaima teeda
rikaunnavai.

4 Nnaaru varuu vaidi voovai nnutuuvo Aveero Anutuuqaara
kutaavaivee kiaa kioo yoketaama varioo kati puara sipisiipa
nnaakaraivaa ruputu kioo inna mmiravai. Ivo itaama mmuu aataruuvo
Kaingo Anutuuqaa kati mmuu aataruuvaa yaataroovaa Anutuuqo tooduu
yoketairavai. Aveero Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo inna
tooduu safuuma varira vaidivai variravai. Ivo Anutuuqaa kati mmuuvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqo tooduu yoketauvaara ivo inna tooduu safuuma varira vaidivai
variravai. Aveero vaa putuu vaidiivoono Anutuuqaara kutaavaivee tuu
aataruuvo aanna homo kooyaa vaikiai ta rikiaunnanoo.
5 Nnaaru varuu vaidi voovai nnutuuvo Inooko Anutuuqaara
kutaavaivee tuuvaara sa ivo putiraivaa taiveera Anutuuqo ivo varuu
mmammaivaata inna viteeravai. Anutuuqo ivo varuu mmammaivaata
vitoovaara gioonna kiaapuuya innara buaidada tooduu hama iya too
vairavai. Ivo homo mmatayaa varuu suaivaki Anutuuqaa kua fafaaraivo
innara tunoo: Anutuuqo inna variraivaa tooduu inna yoketairavaivee,
tiravai. 6 Gioonna kiaapu voovoono hama Anutuuqaara kutaavaivee
tiivaara Anutuuqo inna taikio hama inna yoketaivai. Anutuuqaa vainima
kuanaraivoono Anutuuqo kutaa varinoo kiaa kuaivaara kutaavaivee
kiaivee. Gioonna kiaapu yaagueeqama Anutuuqaara buaakiaaraiya ivo
irisai yoketaivaa iya mminaraivaara vainima innasi kuanaraivoono
ivaara kutaavaivee kiaivee.
7 Nuvuaava hama too aataru voovai nnaagiai vainaraivaara Anutuuqo
inna kiaa mmuduu rikioo Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara ivo tuu
kuaivaa arinaima rikieeravai. Rikioo iinno nnooriyaa nuaira nnauvaa
heeka taika kioo ari nnaata nnaakaraiyaatama ivaki vida yoketaama
hara kiada variravai. Nuvuaava itaama uuduu rikiada mmatayaa varuu
gioonna kiaapuuya ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa irisaiyauvaa
vareeravai. Varooduu Nuvuaava Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kioo
itaama uuvaara ivo inna tunoo: A safuuma varira vaidikuavee, tiravai.
8 Aaparahaamo Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo
inna maavee tuu suaivaki ivo inna kuaivaa arinaima rikioo ari
yoosinnaivaa pikioo hama ivo too mmata voovaki Anutuuqo innani
mmataama kioo tunoo: Aa mmata aavaa na i mminaravaivee, tuu
mmataivakira viravai. 9 Anutuuqo inna kiaa mmuuvaara kutaavaivee
kiaa kioo na i mminaravaivee tuu mmataivaki oto varioo ngiari
voopinnaaya mmatavaivee kiaa kioo taanna yoosinnaivaki varirayaama
seera nnauyauvaa heeka kioo ivaki hara kioo varuduu ari mmaapu
Isaakoota ivaki hara kioo varuduu ari nneedi Yakoopoota ivaki hara
kioo variravai. Ivaitanaata Anutuuqo kua kiaa teerama mmataama
kioo mmataivau variravai. 10 Aaparahaamo ii mmata ivau varia roo
nuainno varioo Anutuuqo yaata utuoo ngiau aapu iima kioo yoosinna
pinaivaki varinaraivaara faannainno hara kioo variravai. Ii yoosinna
ivaki yaagueeqa kuabai hara teerama kiooyauvo tupatupaa vainaraivaki
kuanaraivaara faannainno hara kioo variravai.
11 Aaparahaamaa nnaataivo Saraava nnaakara mmatoo suaivo taika
kiooduaata yotera kioonnaata Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara
Anutuuqo ari yaagueeqaivaa inna mmuduu Aaparahaamaa tasipama
kioo mmaapuvai mmateeravai. Anutuuqo kua kiaa teerama kioo fai na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iinaravaivee tuuvaara Saraava innara tunoo: Kutaa fai ivo iinaravaivee,
tuuvaara Anutuuqo mmaapuvai inna mmuduu mmateeravai. 12 Ivaara
Aaparahaamo ngiaabai kioo hokoba suai varia roo ngioo ngioo varuu
suaivaki Saraanna tasipooduu mmaapuvai mmateeravai. Ii vaidi mmuaa
Aaparahaamaayaadiri kaayau nneeditunna sidinnaidiiya variravai.
Aakiapuaiyauvo ngiauvau diaani nnukaiyauvo nnoori mmaagaivau
vakiaani hama yopeema vaidiiya yaariraivaa roosiima iya variravai.
13 Ii gioonna kiaapu iya Anutuuqaara mmannammanna kutaavaivee
kiaa rada vidada putiravai. Homo iya varuu suaivaki kooyaa iya tunoo: Ta
aa mmata aavau variaunna suaivaki ta ngiari voopinnaiya vida nnidaida
variraiya roosiima variaunnanoo, tiravai. Iya itaa kua tida Anutuuqo kua kiaa
teerama kioo kua kaanaiyauvaa hama vareeravai. Ii kaanaa iyauvo ngieera
homo vauvaara iya mmanna kuaivaa rikiada kutaavaivee kiaa kiada ivaara
sirigairavai. 14 Vaa ta arinaima rikiaunnavai. Itaa kua tuuya ngiari yoosinna
tuanaiyauvunu variaaraivaara ngiari aakiaiyauvaki yaata utida variravai.
15 Iya nnaakuva Aaparahaamo vaa pikioo mmataivaara hama yaata utiravai.
Iya homo ivaara yaata ututiri. Iya kava vararanada vira aataruuvo vautirivee.
16 Hama iya ivaara yaata utirama kiada ii mmata ivaa yaatareera yoosinnaivo
ngiau aapu vauvaara iya ivaki variatauduu ivaara iya yaata utida variravai.
Ivaara iya Anutuuqaara ti Anutuuqovee tuuvaara hama ivo iyara inna
mmamma maisairavai. Vaa ivo iyani pinaa yoosinnaivaa teerama kieeravai.
17-18 Anutuuqo Aaparahaamaa iinno taanaree kiaa uu suaivaki
Aaparahaamo Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara Anutuuqo inna
kiaa mmuuvaugiataama ari mmaapu mmuaa tuanaivaa Isaakaa vitoo
Anutuuqaa ruputu huda mminaree kiaa kioo iiravai. Vaa tauraa
Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaivaa inna kiaa mmioo tunoo: Fai
Isaakaakidiri i nneeditunna sidinnaidiiya kaayauma variaaravaivee, tuu
kuaivo vauduaata ivo Isaakaa vitoo Anutuuqaa ruputu huda mminaree
kiaa kioo iiravai. 19 Aaparahaamo ari mmaapuuvaa ruputinara uu
suaivaki ivo yaata utuoo tunoo: Fai na inna ruputino putino Anutuuqo
aikiooma tino rikioo kava diitaanaravaivee, tuuvaara kati ari ausa
tinniivakidiri itaama yaata utuoo mmataama kioo tuu kuaivaudiri ari
mmaapuuvo putuuvakidiri diiteeraivaa roosiima diitoo innasi nniravai.
20 Isaakoono Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara ivo ngiaabai kioo
putinara uu suaivaki ari mmaapuuvaitana Yakoopaya Isauya kua
yoketaivaa kiaa mmiravai. Ivaitana yapooma yoketaama variaaraivaara
ivo kua yoketaivaa ivaitana kiaa mmiravai.
21 Yakoopo Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara ivo ngiaabai kioo
putinara uu suaivaki ari mmaapuuvaa Yoosiipaa mmaapuuvaitanaara
kua yoketaivaa tiravai. Ii suai ivaki ivo ari yauvau kuru tu kioo vainno
kookainno ari ausa mmuduuyaivaa Anutuuqaa mmiravai. Ivo innara
kutaavaivee tuuvaara itaama iiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Yoosiipo Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara ivo ngiaabai kioo
putinara uu suaivaki Isairaraa gioonna kiaapuuya Iyiipa mmataivau
varidada yapooma pikiada kuaaraivaara tiravai. Iya kuaara suaivaki ari
mmuyai sagiaiyauvaa varada kuateeraivaara tiravai.
23 Musiinna kaano koovaitana Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara
Musiinna mmata kiooduu inna vitada hatauma kiooduu taaravooma
kuraagaivo taika kieeravai. Ivaitana tooduu ngiari mmaapuuvo
yoketauvaara hama ngiari kieetaivo nnaakaraiya ruputuateera tuu
kuaivaara aatuurama kiada inna kuaivaa hatokada ngiari mmaapuuvaa
vitada hatauma kieeravai.
24 Musiiva Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara ivo yokoo suaivaki
iya innara tunoo: A Faraunna raunnaivaa mmaapukuavee, tuuvaara
ivo ooqoo tiravai. 25 Ivoono Anutuuqaa gioonna kiaapu ari seena
Isarairaiya tasipama mmamma mmuaararoovaa varaanaraivaara inna
yoketairavai. Ivo mminnamminnaa maisaivaa varoo ivaudiri kiisa suai
sirigairaivaa varaanaraivaara hama inna yoketairavai. 26 Ivo yaata
utuoo arinaima ataama rikieeravai. Anutuuqo mmataama kioo vaidi
Misiaivaa mmooriivaa ivo varaanaraivaara gioonna kiaapuuya innara
puruuka tida maisa kua tuu aataruuvo inna hama inna mmuaarareera
aataruvai vairavai. Ii aataru ivo mmuakiaa yoketa yoketai mminnaa
hoonahaanaiyauvo Iyiipa vauyauvaa yaatareera aataruvai vairavai.
Ivo irisai yoketaivaa fai yapooma varaanaraivaara yaata utuoo itaama
iiravai.
27 Musiiva Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara Iyiipaa kieetaivo
innara nnannatooduu rikioo hama ivaara aatuurama kioo Anutuuqo
tuuvaugiataama Iyiipa pikioo viravai. Vaidiiya hama Anutuuqaa
teeraivaa Musiinna ari aakiaivoono inna toovaara ivo diitoo vioo
kieeravai. Vioo hama hanigiannanna kuagiannannairavai. Eyommaara
vioo kieeravai. 28 Ivo Iyiipa pikioo kuanara iinno varioo Anutuuqaara
kutaavaivee tuuvaara buusa Varaigiataa iira aataruuvaa toosa hara
iiravai. Ivo Isarairaa gioonna kiaapuuya tuduu iya puara sipisiipaiyauvaa
ruputu kiada kiauyauvaa varada nnau tipumaiyauvunu siikairavai.
Vaidiiya ruputinai putuaara aangeraivoono sa ngiari mmaapu ngaruuya
ruputinai putuateeraivaara iya nnau tipumaiyauvunu kiauyauvaa
siikairavai. Aangeraivo kiauvaa too pikioo varaigiataa kuaiveeraivaara
siikairavai.
29 Isarairaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara
nnoori sorovuaraivaa nnutuuvo Kookee Nnoorivee tuu nnooriivaa
Anutuuqo tuduu vioo sai ngioo sauduu sasakainno kumina mmatavai
vauduu ivaugiataa sainai vida tara kieeravai. Vida tara kiooduu rikiada
Iyiipaiya iya vata rada nnuuya ivau nnida varuduu rikioo nnooriivo kava
ngioo iya ruputu taika kiooduu putiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

30 Isarairaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara
Anutuuqo tuuvaugiataama ngiari nnammutuaiya varuu yoosinna Yerikoo
sikau vagiaamunnaivaa ututu nuaida varududuu yaaku sai suaivai
karasaidiri taara suaivaitana taika kiooduu rikioo Anutuuqo mmataama
kioo suaivau sikau vagiaamunnaivo ari mmaara havaratoo mumunu
utu raubiriima kieeravai. 31 Tauraa sabi nuaira gioonnaivaa nnutuuvo
Rahaapo Yerikoo variravai. Hama vagiaamunnaivo tavaratoo suaivaki
Isarairaa vaidiivaitana numa hataumakidiri dida ivaki varuuya taaree
kiaa uuduu Rahaapo Anutuuqaara kutaavaivee tioo ivaitanaara yaata
utuoo vita hatauma kieeravai. Hatauma kioovaara vagiaamunnaivo
tavaratoo suaivaki Isarairaiya ivakinnaa gioonna kiaapu Anutuuqaa
kuaivaa rikiadaata yaatarooya ruputu taika kiada Rahaapaa hama
ruputiravai.
32 Gioonna kiaapu vooya Anutuuqaara kutaavaivee tuuya uu
aataruuyauvaara ngii giaa ngii minaree kiaa na dataama ngii giaa ngii
mi taikaanarannee? Hama na suai ngii giaa ngii minaraivootainoo.
Vaidi vooya nnutuuyauvo Gitioono Baraako Samasoono Yepataava
Davuitiiva Samueeroovainnaata forofetaiyaatama uu aataruuyauvaara
ngii giaa ngii minaraiyauvo vai kiaikio hama suai ngii giaa ngii
minaraivootainoo. 33 Iya Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara iyakidiri
vaidi vooyaano vo mmata vooyauvunu variaiya rapidada yaatara
kieeravai. Iyakidiri vaidi vooyaano vo mmata vooyauvunu variaiya
yamaa kua yamaa kua iyaatama tida iyara tuqinnama haitatuuda
Anutuuqo kua kiaa teerama kioo kuaiyauvaa kaanaiyauvaa vareeravai.
Iyakidiri vaidi vooyaano fai mmararaa raiyoonaiya vuutaivaki duduu
hama iya gutu nneeravai. 34 Iyakidiri vaidi vooyaano ikiaiyauvo pinaama
hauru teeraiyauvaa rasuuma kieeravai. Ngiari nnammutuaiya iyakidiri
vaidi vooya ruputuaaree kiaa iidada fanniima kiooduu kati yoketaama
viravai. Muaraagama varuu vooyaano nnaagiai yaagueeqama variravai.
Vooyaano rapuu suaivaki yaagueeqama rapidada ngiari voopinnaiya
yaatareeravai. 35 Gioonna vooyaano Anutuuqaara kutaavaivee tuuvaara
ngiari nnaakaraiya putuduu rikioo Anutuuqo tuduu kava diiteeravai.
Ngiari nnammutuaiya iyakidiri vooya vitada maisa mmooriivaa iya
mmida tunoo: Ngia Anutuuqaa aataruuvaa pikikiai fai ta ngii tikiai
rikiada sabi kati ngiengie yaata utuaivaugiataama kuaaravaivee,
tuuvaara ooqoo tuduu rikiada maisa mmooriivaa iya mmududuu
putiravai. Fai yapooma kava diitada yoketaama variaaraivaara iya yaata
utida itaama putiravai. 36 Ngiari nnammutuaiyaano vooya ruputida iya
ripiida iyara nniki rakaida puruuka tida vooya yuku yaakuuyauvunu
yeena rau kiada oovi nnauvaki yapeeravai. 37 Ngiari nnammutuaiyaano
sikauyauvaa habati kiada vooya ruputida soonnaadiri vooya tammaa
hatokada paipa avaikaraivaadiri vooya rutaka kiooduu putiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Vooyaano puara sipisiipaiyauvaa nnabaiyauvaatama puara memeeyauvaa nnabaiyauvaatama uyu kiada nuaida varida mmanna haipuya varuduu ngiari nnammutuaiya mmamma mmuaararoovaa iya mmida maisamaisa mmooriiyauvaa iya mmiravai. 38 Iya hama vaidiaatau mmanna mmata gaangaiyauvunuaata taapiiyauvunuaatama nuaida varida oonauyauvakiaata soopaiyauvakiaatama hara kiada variravai. Iya itaama varida fai yapooma Anutuuqaa tasipama yoketaama variaaraivaara yaata utida hama koonnama varuuya tasipama mmuaavau variravai.

39 Ii mmuakiaa gioonna kiaapu iya Anutuuqaara yaagueeqama kutaavaivee tuuvaara ivo iyara inna yoketauvo kooyaa vairavai. Itaama ivo kooyaa vauduaata Anutuuqo gioonna kiaapuuya vita yoketaivau yapaanaraivaara ivo kua kiaa teerama kioo kua kaanaivaa hama iya teeda rikiada vareeravai. 40 Ii kua ivaa oyaivo ataama vainoo. Ta nnaagiai variaunnaiya Anutuuqo tiiyara yaata utuoo yaatareera aataruuvaa teerama kieeravai. Ii aataru ivo tiiyara teerama kioovau iyaata teetama mmuaavaugiataama nnaasu yoketaa tuanaaya variateeraivaara Anutuuqo tiiniaatama yaatareera aataruuvaa teerama kieeravai.

Ta Yisuu Kirisiinna teeda nnaasu vaida innara kutaavaivee kiaaravee

12 1 Ii kaayau gioonna kiaapu Anutuuqaara kutaavaivee tuu iya vaa putuduu iya uu aataruuyauvo aanna tiisiaata vaikiai ta iyauvunugiataama Anutuuqaara kutaavaivee kiaunna aataruuvo kooyaa vainoo. Ivaara nnikiai tete iira aataru mmuakiaiyauvo Anutuuqaa aataruuvaa uudarairaiyauvaa kagaari kiada mminnamminnaa maisaiyauvo ti puaisa utiraiyauvaa pikiaaravai. Vaidiiya yaagueeqama seenada vida ngiari yaatara ngiari yaatara kiaaree kiaa iikiaaneema Anutuuqo ari aataru kooyaa tiini teerama kioo yapa kiaivau nnikiai ta ivau yaagueeqama nookiaaravee. 2 Nnikiai Yisuunna nnaasu teeda vaida variaaravee. Ivo ta yoketaama variraivaa oyai nakaaraivovee. Ta tauraa innara kutaavaivee kiaa kiada mmannammanna varia rada vidada innara kutaavaivee nnaasu kiaaravee. Yisuuva fai yapooma ari koonna tasipama sirigainno yoketaama varinaraivaara yaata utuoo yatari sagaivau ari mmamma nniitaraanaraivaara hama ooqoo tiravai. Ivo ivau vainno mmamma maisainaraivaara hama yaata utirainno inna aikioovaivee tiravai. Ivaara aanna makee ivo Anutuuqo varira mmaataivaa yaaku yaadudainningiaa nnoonnavai hara kioo varinoo.

3 Gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuairaiya Yisuunnara nnannatooduu mmoori maisaivaa uuduu rikioo ivo yaagueeqama varuuvaara yaata utida rikiaatee. Ivaara sa ngia muaraagakiatee. Ivaara sa ngii pirisakiaivee. Ivo yaagueeqama varuuvaara yaata utida yaagueeqakiatee. 4 Ngiingii aakiaiyauvaki ngia mminnamminnaa maisaiyauvaara yaagueeqama ooqoo tida varida iikiaavai. Ngia itaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iikiaivaara koonnama variaiya ngii ruputida mmamma mmuaararaivaa
ngii mmikiai Yisuunna roosiima hama ngii kiauvo tiikiai hama ngia
putuaavai. 5 Anutuuqo ngiiiyara ni naunna maapuyavee kiaa kioo ngia
yaagueeqama variateera kua yoketaivaa ngii giaa ngii muuyauvaa vaa
ngia taunnuuda kiaannee? Ivo tunoo:

Ni maapu-o, na Udaangaivoono
a safuuma varianeeraivaara
mmuaararaivaa i mmiauvaara
tuqinnama yaata utuee rikiaanee.
Maisa aataruuvaa iivoora
na i ooqoo tinai rikiee
sa pinaama yaata utino
i ausaivo mmuaararakiaivee.

6 Na Udaangaivo ngiiiyara mmuduuya riraiya
ngia safuuma variateeraivaara
na mmuaararaivaa ngii mmiauvai.
Na Udaangaivo ni gioonna kiaapuuyara
ni naunna maapuyavee kiauya
safuuma variateeraivaara
na mmuaararaivaa ngii miauvaivee, tiravai.

7 Anutuuqo mmuaararaivaa ngii minai rikiadaata mmannammanna
yaagueeqama variatee. Anutuuqo ngii taikiai ngia inna raunna mmaapuya
variaivaara ivo itaama ngii iivai. Dee nnaakaraya ngiari kookiaiya iya
tuqinnama variateeraivaara hama mmamma nniitareeraivaa iya mmiaannee?
Mo mmuakiaaya ngiari nnaakaraiya tuqinnama variateeraivaara
mmamma nniitareeraivaa iya mmiaavai. 8 Anutuuqo ari raunna mmaapu
mmuakiaaya itaama tuqinnaivaa roosiima ivo mmuaararaivaa hama ngii
mitiri. Ngia hama inna raunna mmaapuya variaatiri. Ivo ngii taikiai ngia
yapa nnaakaraya variaatirivee. 9 Na kua voovaata tinai rikiaatee. Vaa ta
ti kookiaiyara rikiaunnavai. Ta maisama variaannaduu iya mmamma
nniitaroovaa ti mmuduu ta safuuma variaannaivaara iya nnutuuyauvaa
ngiau aapu yapeeravai. Itaama variaivaara inna yoketaavai. Ti Napoova
Anutuuqo ti mmannasaiyauvaara haitatuuraivoono mmuaararaivaa ti
mminai rikiada ta ivaara arinaima rikiada inna mmemmaana kuaaraivo
inna pinaama yoketaavai. Fai ta itaama iida yoketaama variaaravai. 10 Ti
kookiaiya ta kiisaya variaanna suaivaki ta tuqinnama variateeraivaara ngiari
yaata utiraivaugiataama mmamma nniitareeraivaa ti mmiravai. Anutuuqo
yoketaa tuanaavai varineema teeta yoketaa tuanaaya variaaraivaara ivo
tiiyara yaata utuoo mmuaararaivaa ti mmivai. 11 Ivo mmuaararaivaa ti mmii
suaivaki ta rikiaunnano ti maisaivai. Hama ta sirigakiaunnavai. Nnaagiai ivo
mmuaararaivaa ti mmiivaara arinaima rikiada safuuma ta variaunnaiya ta
irisai ausa nuufaivaa varada safuuma variaunnavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tuqinnama varida haitatuukiatee

12 Itaama vaino rikioo Anutuuqaa mmoori aataruuvaara ngii
yaakuuyauvo hama yaagueeqaatainai rikiada inna aikioo mmuyai
mmata kiada yaagueeqama kiada mmoori varaatee. Mo ngii yukuuyauvo
maisainai sa ivaara yaata utuatee. Yaagueeqama diatee. 13 Safu
aataruuyauvunu nuaida variatee. Ngii yukuuyauvaa raa tukagiaama
kikio vainno eeyaara maisaivoora tida yaagueeqama raa rada nuaikio
yoketainaravai.
14 Ngia mmuakiaa gioonna kiaapuuya ausa nuufaivaa tasipama
variaaraivaara mmannammanna iikiatee. Yoketaa tuanaaya variaaraivaara
mmannammanna iikiatee. Gioonna kiaapu voovoono hama yoketaa
tuanaavai variivoono hama Udaanga Anutuuqaa taanaravai. 15 Anutuuqo
kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata utiraivaa ngiiikidiri gioonna
kiaapu voovoono mmooka hanigia mminarainnoo kiaa ivaara tuqinnama
haitatuukiatee. Yatari kagia iiraivo kapikaraivaa roosiima ngiiikidiri
gioonna kiaapu voovai aakiaivo kapikarano kaayau gioonna kiaapuuya
iinai koonnama varivoora tuqinnama innara haitatuukiatee. 16 Ngiiikidiri
gioonna kiaapu voovoono nnaaruaa vaidi Isaunna roosiima sabi heera
aataruuvaa iinno Anutuuqaa aataruuvaara inna pirisaivoora tuqinnama
haitatuukiatee. Isauvaano ari koonna mminnaa mmuakiaayauvai
varaatauvaa ivo ivaadiri ari kataivaasidiri yeennaivaa yookaama kioo
nneeravai. 17 Vaa ngia rikiaavai. Nnaagiai ari koova kua yoketaivaa innara
tinaraivaa varaanaree kiaa rikiooduu ari koova innara ooqoo tiravai. Vaa
ariinoo uu aataruuvoono inna atau rummua kiooduu hama ivo ivaa kava
varaanara aataruuvootairavai. Ivo kava ivaa varaanaraivaara pinaama
ratoo varioo aataruuvaara buainnonno tooduu hameetairavai.
18 Nnaaru Anutuuqo Isarairaa gioonna kiaapuuyaata kua tuu suaivaki
iya taapiivaa nnutuuvo Sinai viravai. Ii taapi ivaa vaidiiya teeda ivau
utiravai. Aanna hama ngia iya roosiima mminnaa voovai aikiooma
utuaaraivo vaivaki kuaavai. Iya ikiaivo pinaama hauru tooduu nama
pinaivo rummua apu kiooduu upisuuduu yuunna pinaivo utuuvaki
vida teeravai. Hama ngia ivaa roosiivaki kuaavai. 19 Sinai taapiivaudiri
nooma akuaivo vuduu kua voovai tuduu gioonna kiaapu ivaki varuuya
ivaa rikiada pinaama yaata utida yaagueeqama Musiinna tunoo: Itaama
ta kava vo kua vooyauvaata hama ti rikiaatainoo, tiravai. 20 Iya rikioo
kuaivaara iya ausaiyauvo pinaama mmuaararoovaara itaa kua tiravai.
Vaa tauraa Anutuuqo iya tunoo: Fai gioonna kiaapu voovoononnee vara
puara voovoono aa taapi aavau nninai rikiada ngia sikauyauvaa habati
kiada inna ruputikio putuaivee, tuuvaara iya itaa kua tiravai. 21 Iya ivau
dida too mminnaiyauvo ari vookaraama maisama vauvaara Musiivaano
tunoo: Kaayau ni aatuukio ni biribiriinoo, tiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Ngia hama itau taapiivaura viraida ngia taapi voovai nnutuuvo
Sioona Anutuuqo tupatupaa variraivaki ngiaavaivee. Ii yoosinna ivo
Yerusareema roosiima ngiau aapu vaivaki kaayakaayau aangeraiya
sirigaida varida iikiaavai. 23 Anutuuqo tauraa ni naunna maapuyavee
tiraiya nnutuuyauvaa ngiau aapu fafaara raa kiooduu vauya
nuunama varida iikiaiyasi ngiaavaivee. Ngia Anutuuqo mmuakiaa
gioonna kiaapuuya kua pinaana yapeeraivaasi nnida innasi ngiaiya
mmannasaiyauvo ngiau aapu yoketaama variaiyasi ngiaavaivee.
24 Yisuuva karaasa kua yeena rau kioovaa iima kioo gioonna
kiaapuuyara tammaana diraivaasi ngia ngiaavaivee. Aveeraa kiauvoono
mmataivaudiri vainno maisa aataruuvaa kooyaa yapoovaa Yisuunna
kiauvoono yoketaa aataruuvaa uuvoono Aveeraa kiauvaa yaataraivai.
Ngia Yisuunnasi ngiaavaivee.
25 Anutuuqo ngiiita kua tinai rikiada ngia hama inna kuaivaa
rikieerama kiada ooqoo tivoora tuqinnama haitatuukiatee. Nnaaru
Musiiva mmatayaa varuu suaivaki Anutuuqo inna kiaa mmuu kuaivaa
gioonna kiaapuuya kiaa mmuduu rikiada mmanna kuavaivee kiaa
kiada ooqoo tuuvaara hama iya irisai maisaivaara fanniiravai. Vaa
vareeravai. Itaama vauvaara Anutuuqo ngiau aapuuvaki variivoono tiita
kua tiivaa mo fai ta mmooka hanigia mmikio fai ivo irisai maisaivaa ti
mminaraivaara ta dataama fanniikiaarannee? Fai varaaravai. 26 Nnaaru
Anutuuqo kua tuduu rikioo mmataivo korokoroorravai. Aanna makee
vai suaivaara ivo kua kiaa teerama kioo kuaivaa tunoo: Fai na kava
tino hama mmataivo nnaasu korokoroonaravai. Fai ngiauvootama
korokoroonaravaivee, tiravai. 27 Ivo tunoo: Fai na kava tinaravee, tuu kua
oyaivo ataama vainoo. Vaa ivo nnaaru iima kioo mminnaiyauvaara fai
tino rikioo iyauvo korokorooda taika kiaaravai. Taika kikio Anutuuqo
gioonna kiaapuuyara diraivo hama korokoroora tupatupaa yaagueeqama
nnaasu vainaravai.
28 Ivaara Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo hama yopeema
korokorooraivaa ta varaunnaivaara nnikiai ta Anutuuqaara kua
yoketaivaa kiaaravee. Nnikiai ta inna mmemmaana vida innara ti
nnoonnavaivee kiaa kiada titi ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiaaravee.
29 Ikiaivo mmuakiaa mminnaiyauvaa too too taa taika kiaivaa roosiima
Anutuuqo variivaara nnikiai ta itaama titi ausa mmuduuyaiyauvaa inna
mmiaaravee.

Ta titi seenaiyara mmuduuya ruaunnaivaara Anutuuqaa yoketainoo

13 1 Ngia ausa hanigieeraiya ngiingiiiyara ngiingiiiyara ti
seenayavee tida mmuduuya rida nnaasu variatee. 2 Ngiari
voopinnaa tuanaa hama ngia teeraiya ngiiisi nnikiai nnau yeenna
mmaataivaa iya mmira aataruuvaa sa pikiaatee. Gioonna kiaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vooyaano ngiari voopinnaa vooya nnau yeenna mmaataiyauvaa iya
mmi kiada iyara mmanna vaidiyavee kiaa kumimakairavai. Mo itaama
uu vaidi vooya inna Anutuuqaa aangeraayavee. 3 Ngii seena vaa ausa
hanigieeraiya oovi nnauvaki variaiyara sa iyara taunnuatee. Ngia iya
varaaneema mmuaararaivaa varaivaara sa iyara taunnuatee. Vaidi vooya
ngii seenaiya mmamma mmuaararaivaa mmiaiyara sa taunnuatee.
Ngia iya varaaneema mmamma nniitareeraivaa varaivaara sa iyara
taunnuatee.

4 Nnaata vaati vareera aataruuvo inna yoketaa aataruvai vaivaara
mmuakiaaya ivaara inna yoketaa aataruvaivee kiatee. Itaama vaivaara
vaatiivo sa sabi nuaino nnaataivo sa sabi nookiaivee. Sabi mmuara heera
aataruuvaa iikiaiyaatama mmuakiaaya sabi nuairaiyaatama fai Anutuuqo
kua pinaivakidiri iya yaparainno irisai maisaiyauvaa safuuma iya
mminaravai.

5 Ngiiisi vai mminnaiyauvaara inna aikiooyauvaivee kiaa kiada tirooma
variatee. Sa varida sikaura mmuduuya ruatee. Vaa tauraa Anutuuqo
tunoo: Fai hama na mmooka hanigia ngii miee ngii pikiaanaravaivee,
tuuvaara itaama variatee. 6 Ivaara nnikiai Anutuuqaa kua fafaaraivaki vai
kua voovaara ta mmuaavai mmuaavai yaagueeqama ataa kua kiaara:

Udaangaivoono ni tasipama varioo ni tuqinnaivai.
Hama na aatuunaravai.
Mo gioonna kiaapuuya
dee aataru maisavai ni iikiaarannee?
Hameetavee. Ta itaa kua kiaaravai.

7 Tauraa ngii haitatuuraiya Anutuuqaa mmayaayaivaa ngii giaa ngii
muuyara yaata utuatee. Iya variraivaaraata iya putiraivaaraatama yaata
utida iya Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kiada uunaquuneema iikiatee.
8 Yisuu Kirisiiva mmuaakaraivai heena variivo aanna makee varioo
fai yapooma tupatupaa itaavai nnaasu varinaravai. 9 Ari vookara ari
vookarai kuaiyauvo ngiiisi nninai rikiada sa iyauvaa rikiada puaisa utida
Anutuuqaa aataru safuuvaa pikiaatee. Anutuuqo kati tiiyara yoketaama
yaata utiivaara ta aikiooma rikiada teeda yaagueeqama utuaunnaivaudiri
ta yoketaama safuuma variaunnavai. Iya yeenna vooyauvaara sa
nnaatee kiaa kiada vooyauvai nnaatee tuu kuaivoono hama yopeema ti
safuunaravai. Gioonna kiaapu vooya iya itaa kua kiaa aataruuyauvaa iida
hama itaa kua kiaivaudiri safuuma yoketaama variaavai.

10 Ta ausa hanigieeraiya ti mmaraa puara hudeera yeena tapiivo vaikiai
ta ivakidiri nnaunnavai. Yutayaiya seera nnauvaki Anutuuqaara kati
puara hudeera vaidiiya hama yopeema ii yeena tapi ivakidiri nnaavai.
11 Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaivoono puaraiyauvaa kiauvaa
varoo nnau pinaa aakiaivaki vo atau yoketaa tuanaa voovaki vioo
mminnamminnaa maisaiyauvaara ivaki siikairavai. Puara kaanaiyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iya varada vagiaamunna mmaanai ikiayaa mmuturu kiada hama
nneeravai. 12 Itaama vauvaara Yisuuva vagiaamunna mmaanai putiravai.
Inna kiauvoono gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaiveeraivaara ivo vagiaamunna mmaanai putiravai. 13 Ivaara nnikiai
ivo vagiaamunna mmaanai vioo mmamma maisauvaa varoovaara ta
innasi vida ivo varoneema teeta varaaravai. 14 Aa ta variaunna mmata
aavau hama tupatupaa varira yoosinnaivootainoo. Tupatupaa variaara
yoosinnaivo yapooma vainaraivaara ta buaida variaunnanoo. Ivaara
ivo mmamma maisauvaa varoneema teeta varaaravai. 15 Itaama vainai
Yisuuva tiiyara putuuvaara nnikiai nnaaru kati Anutuuqaara puara
hudoovaa roosiima ta Anutuuqaara makemakee kua yoketaivaa tida
variaaravee. Ta itaama iida varida Yisuunna nnutuuvaa ngiau aapu yapa
kiada innara gioonna kiaapuuya kiaa mmiaaravee. 16 Mmoori yoketaivaa
gioonna kiaapuuyara iida ngiiisi vai mminnaiyauvaa duuyama iya
mmira aataruuvaitanaara sa taunnuatee. Kati Anutuuqaara puara huda
mmira aataruuvaa roosiima ii aataru ivaitana Anutuuqaani iikiaavo ivo
yoketainoo.

17 Ngii kieetaiya avaiyauvaa rikiada iya mmemmaana vida iikiatee. Fai
yapooma iya ngiari mmooriiyauvaara Anutuuqaa kiaa mmiaaraivaara iya
mmannammanna ngii vaidi kaanaiyara haitatuuda nnaasu variaaravai.
Mo fai ngia iya avaiyauvaa rikiada iikio fai iya ausaiyauvo yoketainai
ngiari mmooriiyauvaa aikiooma iida varida hama ausa mmuaarareera
tasipama iikiaaravai. Ivaara iya avaiyauvaa rikiada iikiatee. Mo fai ngia
hama itaama iikiai fai iya ausa mmuaarareera tasipama varikiai hama
ngia yoketaama variaaravai.

18 Tiiyara makemakee yaaku varada variatee. Vaa ta rikiaunnavai.
Ti aakiaiyauvaki ta rikiaunnano ti variraiyauvo Anutuuqaa avuuvau
aikiooma vaivai. Mmannammanna yoketaama safuuma varira
aataruuvaura ti variatainoo. 19 Na akiairaama kava vara ranee ngiiisi
kuanaraivaara Anutuuqaata kua tida yaaku varaatee. Na yaagueeqama
ngiiita itaa kua kiaunoo.

Yaaku vareera kuavai

20 Anutuuqo ausa nuufa mmira oyai nakaaraivo ngii
tuqinnaiveeraivaara na yaaku varaunoo. Ivo ti Udaanga Yisuu Kirisiinna
tuduu putuuvakidiri diiteeravai. Yisuuva putuuvaara ivo puara
sipisiipaiyauvaara haitatuura nnoonnaivaa roosiima tiiyara haitatuunno
varinoo. Nnaaru Anutuuqo kua yeena rau kioo kuaivo tupatupaa
vairaivaa kaanaivo Yisuuva putuduu inna kiauvo tiiravai. 21 Ngia
Anutuuqo yaata utiivaugiataama varida iikiateeraivaara ivo mmuakiaa
yaagueeqama varira aataruuyauvaa ngii minai iikiaaraivaara na yaaku
varaunoo. Ivo Yisuu Kirisiinna yaagueeqaivaadiri inna iikiataino ti

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aakiaiyauvaki yoketaa aataruuvaa iinaraivaara na yaaku varaunoo. Yisuu Kirisiinna nnutuuvo ngiau aapu tupatupaa itaavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

Nnaagiai kuavai

22 Ni seenayaso, na yaagueeqama ngii giaa ngii miee kiaunoo. Ngia yaagueeqama variateeraivaara ii na yoketaama ngii giaa ngii miau kua iyauvaa tirooma varida tuqinnama rikiaatee. Na paanna kuavai aa yanaa aavaki fafaara kiauvaara tirooma varida tuqinnama rikiaatee.
23 Rikiaatee. Ti seena vaidi Timotiiva oovi nnauvakidiri vaa pikioo kati viravai. Fai ivo akiairaama niisi nninai na innaata sunee ngiiisi viee ngii taanaravai.
24 Ngii kieetaiyaraatama Anutuuqaa gioonna kiaapu mmuakiaayaraatama ta yaata utida boo kiaunnanoo. Ivaara iya kiaa mmiatee. Ti seena mmata Itariaa ivau variaiya ngiiiyara yaata utida boo kiaavai.
25 Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yaata utira yoketaivo ngii tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yakoopo

Yakoopoono aa kua aavaa fafaara reeravai

Anutuuqaa gioonna kiaapuuya mmuakiaa mmatavau vida raubiriima kiooyani Yakoopoono fafaara reeravai. Ausa hanigieera gioonna kiaapu safu tuanaaya yoketaama yaata utida mmooriiyauvaa iida variateera kuaiyauvaa Yakoopo iyani reeravai. Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee tida innara mmoori iikiaiyauvo inna yoketaa aataruuvaivee tuuvaara Yakoopo fafaara reeravaivee.

---

1 1 Na Yakoopoono Anutuuqaa mmooriivaata Udaanga Yisuu Kirisiinna mmooriivaatama vareera vaidivoono aa yanaa aavaa fafaara raunoo. Ngia Isarairaa yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana oyaiyakidiri diitooya vo yoosinna vo yoosinna mmuakiaayauvaki vida raubiriida variaiyara na ngiiiyara yaata utuee boo kiaunoo.

Iinno teeraivo tiisi nninai ta yaagueeqama variaaravee

2 Ni seenayaso, ari vookara ari vookarai iinno teeraiyauvo ngiiisi nninaraivaara pinaama sirigakiatee. 3 Vaa ngia taavai. Yisuunnara ngia kutaavaivee kiaivaara iinno teeraiyauvo ngiiisi nninainnaata fai ngia mmannammannama kiada yaagueeqama variaaravai. Vaa ngia ii aataru ivaa arinaima teeda rikiaivaara pinaama sirigakiatee. 4 Ngia Anutuuqaa aataruuvaa iidada koovayaida variateeraivaara mmannammanna yaagueeqama nnaasu varia rada vida sidommidooma kiaatee. Ngia itaama varidada fai Anutuuqaa yaagueeqa voovaara hama buaakiaaravai. 5 Fai ngiiikidiri gioonna kiaapu voovoono ari varinara aataruuvaara kumimakainno tinni yoketaivaara Anutuuqaata kua tioo yaparakiaivee. Anutuuqo mmuakiaa gioonna kiaapuuya mminnaiyauvaa kati mmioo hama iyara maisa kua tiivoono fai tinni yoketaivaa inna mminaravai. 6 Ivo yaaku varai suaivaki yaaku varoo varioo Anutuuqaara kutaavaivee kiaivee. Sa ivo taara yaata utuaivee. Ivo itaama iivo inna ataama vaivai. Gioonna kiaapu voovoono taara yaata utiivoono nnoori pinaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yuunnaivo utikio korokoroovaa roosiivai. 7 Itaama taara yaata utii
gioonna kiaapuuvo Udaanga Anutuuqaa yaparai mminnaivaara sa yaata
utuoo kiaivee: Na varaanaravaivee, kiaivee. Fai hama varaanaravai.
8 Itaama iivoono ari varinara aataru mmuakiaayauvaara iikiaunnee
pikiaunnee? kiaa kioo taara yaata utuoo kumimakainno varivai.

Yakoopo mmanna haipuuvaaraata hoona suvuairaivaaraatama tiravai

9 Mmanna haipu vaidiivo ausa hanigioo yoketaama variivaa Anutuuqo
inna vitoo aruoo yapano rikioo sirigakiaivee. 10 Hoona suvuai vaidiivo
ausa hanigiaivaa Anutuuqo inna vitoo aduoo yapano rikioo ivoota
sirigakiaivee. Fai ivo ikiauvaa pairaivo too aasannainno tasisieenno
tuoo kuaineema fai taikaanaravai. Ivaara Anutuuqo inna aduoo
yapaivaara sirigakiaivee. 11 Suaivo ngioo tammaivaudiri ikiauvaki
yaagueeqama taikio rikioo ikiauvo aasannaikio pairaivo tasisieenno
mmataivaki tuoo vioo maisaivai. Itaama vaineema hoona suvuai vaidiivo
ari mmooriiyauvaara yaata utuoo iinnonno fai suai voovai nnino
taikaanaravai.

Mmoori maisaivo gioonna kiaapuuya iinno taanara nniivai

12 Vaidi voovaasi iinno teeraivo nnikio rikioonnaata mmannammanna
yaagueeqama variivaara Anutuuqo innara yoketainoo. Ivo iinno
teeraivaa yaatara kino rikioo Anutuuqo irisai tupatupaa variraivaa
inna mminaravai. Irisai tupatupaa variraivaa mmuakiaa gioonna
kiaapu innara mmuduuya riraiya mminaraivaa Anutuuqo vaa kua kiaa
teerama kiaivai. 13 Iinno teeraivo vaidi voovaasi nnino too sa ataa kua
kiaivee: Aa iinno teera aavo Anutuuqaasidiri nniivaivee, kiaivee. Hama
yopeema maisa aataruuvo Anutuuqaa iinno taanaravai. Anutuuqo
ariinoo hama gioonna kiaapu voovai iinno taanaravai. Ivaara sa itaa kua
kiaivee. 14 Gioonna kiaapu voovaaki iinno teeraivo inna iinno taanara
nnikio rikioo ari aakiaivaki inna varaatai aataru maisaivo inna iinno
taanara nniivaa inna iikiata iikiatainono too fai kaanaivo vainaravai.
15 Gioonna voovoono nnaakaraivaa sunnaineema gioonna kiaapu voovai
inna varaatai aataru maisaivo innaki vainoo. Vakia roo vioo vioo
pinaavai vaino too gioonnaivo nnaakaraivaa mmataivaa roosiima ivo
mminnamminnaa maisaivaa varaanaravai. Varano nnaakaraivo yokeevaa
roosiima mminnamminnaa maisaivo pinaavai vaino too fai putinaravai.
16 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, sa ii tauraa na kiau kua
ivaara yaata utida koonnama rikiaatee. 17 Anutuuqo mmuakiaa mminnaa
ngiau aapu mmeekia teeraiyauvaa uuvoono tikio mmuakiaa aataru
yoketa yoketaiyauvo kati ngiau aapu innasidiri tiisi tiivai. Ivo hama
hanigioo ari vookaraama varivai. Ivo ari variivaungiaa varivai. Suaivo
hanigiaikio ti mmannammannaivo hanigiaineema hama Anutuuqo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

itaivai. 18 Ivo ari yaata utiivaugiataama iinno ari kua kutaivaa ti kiaa ti
mmioo ti ausaiyauvaa hanigiaikiai ta hanigiada inna raunna mmaapuya
variaunnavai. Ta mmuakiaa mminnaiyauvaa ivo iima kiooyauvaa
yaatarada tauraa variaaraivaara ivo itaama iivai.

Anutuuqaa kuaivaa rikiada iikiatee

19 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, aa na tinara kua aavaara
yaata utuatee. Ngia mmuakiaaya ngii seenaiya kiai kuaivaa rikiada yaata
tu kiada vakiatee. Sa akiairaama gioonna kiaapuuyaata kuaivaa kiatee.
Sa makee tinai buaaru kiatee. 20 Vaidi voovoono buaaru nnaasu kiaivo
hama Anutuuqo yaata utiivaugiataama safu tuanaavai varivai. 21 Itaama
vainai teeda mmuakiaa maisamaisai aataruuyauvaa ngia iikiaiyauvaa
pikiaatee. Ngia aduoo tirooma varida Anutuuqo ari kuaivaa ngii
aakiaiyauvaki yapa kiaiyauvaara tuqinnama rikiada puaisa utuatee. Fai
ngia itaama iikio Anutuuqo aikiooma ngii vitoo yoketaivau yapaanaravai.
22 Sa Anutuuqaa kuaivaa mmanna yaataivaadiri rikiada pikiaatee.
Tuqinnama rikiada varada iikiatee. Ngia mmanna yaataivaadiri rikiaiya
ngiingiiiyara unnakua kiaa kiada iikiaavai. 23 Gioonna kiaapu voovoono
Anutuuqaa kuaivaa mmanna yaataivaadiri nnaasu rikioo hama ivaa
iivoono vaidiivo pinumaivaki ari viri nnikiivaa taivaa roosiivai. 24 Ivo
pinumaivakidiri ari mmannammannaivaa too pikioo vioo makee tikio
ivaara taunnu kiaivai. 25 Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa kua
safuuma vaira aataruuvaa tuqinnama too rikioo iikio too Anutuuqo
mminnamminnaa maisaivakidiri inna vitoo yoketaivau yapa kiaikio kati
mmamma dummukiara yoketaama varivai. Itaama variivoono hama
Anutuuqaa kuaivaa mmanna yaataivaadiri rikioo taunnirama kioo
mmannammanna ivaa rikioo iinono Anutuuqo too inna tasipama varino
fai ivo yoketaama mmooriivaa varaanaravai.
26 Gioonna kiaapu voovoono ariiyara yaata utuoo tinoo: Na vaidi
yoketaa Anutuuqaa kuaivaa rikiee iikiauvaivee, tiivo hama ari avaivaa
tuqinnama haitatuurainno ivo ariiyara unnakua kiaa mannaka tiivai. Ivo
Anutuuqaara iira aataruuvaa iinnonno kuminayaa iivai. 27 Anutuuqaara
iira aataruuvaa gioonna kiaapuuya iikiaivaa ti Napoova Anutuuqo
too tinoo: Inna aikioo yoketaa aataru tuanaavai. Hama koonnama
vainoo, tii aataruuvo ataama vainoo. Gioonna kiaapu voovoono viina
nnaakaraiyaraata muaada gioonnaiyaraatama tuqinnama haitatuunno iya
mmuaararaivaa ivootama varoonno mmatayaa diaa aataru maisamaisai
aataruuyauvaa mmooka hanigia mmiivai.

Mmuakiaa gioonna kiaapuuyara yoketaayavee nnaasu kiatee

2 1 Ni seenayaso, ti Udaanga Yisuu Kirisiinna oyai ari vookaraivo
vainoo. Ngia innara kutaavaivee tiraiya sa vo vaidivaara yoketaavee

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tida vo vaidivaara maisavee kiatee. 2 Taara vaidivaitana ngii nuuna
aakiaivaki ngiaaraivaara yaata utuatee. Vuaivo yaaku oopuyaa uyira
mminnaa gooraivaadiri iima kiaivaa uyu kioo uyira raira yoketaiyauvaa
rau kioo nniivai. Vuaivo mmanna haipu vaidivai maisai uyira
rairaiyauvaa uyu rau varoo nniivai. 3 Fai ngia uyira raira yoketaiyauvaa
rau varoo nnii vaidiivaara kua yoketaivaa kiaa kiada kiaara: Numa aa
mmaata yoketaa aavau varianee, kiaa kiada mmanna haipu vaidiivaara
kiaara: I diatainai oro ukuakuavau dianee. Vara i variatainai ngieera
mmata ivau varianee, kiaa kiada 4 ngia ngiingiiiyara koonnama yaata
utida vooya aruoo yapada vooya aduoo yapaivaara itaa kua kiaaravai.
Ngia itaama koonnama yaata utida kua pinaivaara dira vaidiiya maisama
yaata utida iikiaiya roosiima ngiingii seenaiyara itaa kua kiaaravai.
5 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, rikiaatee. Anutuuqoono
gioonna kiaapuuya innara mmuduuya ruaiyani ivo gioonna kiaapuuyara
diraivaki iya kuaaraivaara vaa kua kiaa teerama kieeravai. Gioonna
kiaapu vooyara aa mmata aavau variaiyaano iyara kiaanoo: Mmanna
haipuyavee, kiaiya mo Anutuuqo iya ivaki kuaaraivaara mmataama
kiaivainnee? Iyaatama kuaaraivaara ivo mmataama kiaivai. 6 Mo
Ngieenoo mmanna haipu gioonna kiaapuuyara maisayavee kiaavai.
Mo dee vaidiyaano mmoori maisaivaa ngii mida ngii utu raririida
kua pinaivaara dira vaidiivaasi ngii yapaavainnee? Mo hoona suvuai
vaidiiyaano itaa kiaavai. 7 Ngia Yisuu Kirisiinnaniya variaavai. Mo
iqiiyaano inna nnutuuvaudiri koonnama yaata utida unnakuaivaa
kiaavainnee? Iyaano itaa kua kiaavaivee.
8 Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaara kua mmaanna tuu
voovai vainno tinoo: A aiyara tuqinnaannaneema ai seenaiyaraatama
tuqinnee iyara mmuduuya ruanee, tii ivo inna Anutuuqaa kua
mmaanna yoketaavai vainoo. Ngia ii kua ivaa rikiada iida fai ngia
safuuma variaaravai. 9 Mo fai ngia hama ivaa rikiada iida gioonna
kiaapu vooyara yoketaayavee tida vooyara maisayavee kiaa kiada
fai ngia mminnamminnaa maisaivaa varaaravai. Varada mmaanna
tuu kuaivaa hatoka kikio fai ivaara kua pinaivo ngiiiki vainaravai.
10 Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa mmaanna tuu kua vooyauvai
aikiooma rikioo iinnonno mmuaavai nnaasu hatokoo mmuakiaavai
hatokaivai. 11 Anutuuqo tunoo: A nnaata vaati varaannaikua sa mmuara
heera aataruuvaa iikianee, tuuvoono vo kuavai tunoo: Sa gioonna
kiaapu voovai ruputino putuaivee, tiravai. Mo fai hama ngia mmuara
heera aataruuvaa iiraida ngia ngii seenaiya ruputikiai putikiai fai ngia
mmaanna tuu kuaivaa hatokaaravai. 12 Anutuuqaa mmayaaya yoketaa
aataruuvoono vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvo yeena roosiima iya
rau kiaivaa hatoka kiaikiai iya kati mmamma dummukiara yoketaama
kuaavai. Ii kua ivaara kua pinaivaa tira suaivaki Anutuuqo gioonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaapuuya yaparainaravai. Fai ivo ngii yaparainaraivaara yaata utida
safuuma kua tida yoketaama varida iikiatee. 13 Vaidi voovoono hama ari
seenaiyara boo tiivaa Anutuuqo inna yaparainara suaivaki fai safuuma
inna yaparainno hama innara boo tinaravai. Ivaara yaata utida safuuma
variatee. Boo tira aataruuvoono Anutuuqo ti yaparaira aataruuvaa
yaataraivai.

Anutuuqaara kutaavee tiivoono yoketaivaa iivai

14 Ni seenayaso, vaidi voovoono tinoo: Vaa na Yisuunnara kutaavaivee
kiaunoo, tiivoono mo fai hama ivo mmoori yoketaivaa iirama kino ivo
itaa kua tiivaa kaanaivo vainaravainnee? Ai hameetavee. Kuminayaa
vainoo. Ivo itaa kua tiivaudiri Anutuuqo inna vitoo yoketaivau
yapaanaravainnee? Ai hameetavee. 15 Ngii seena gioonna kiaapu vaa
ausa hanigiai voovoono hama uyira rairaiyauvootaikio hama inna
yeennaataikio 16 ngiiikidiri voovoono inna tinara: Ai uyira rairaiyauvaa
uyu rau kiee totooka variee kaayauma yeennaiyauvaa nnaanee. Anutuuqo
i tasipama varinoo, kiaa kioo mo fai hama ivo yeennaiyauvaata uyira
rairaiyauvaatama inna mmino fai inna kua itaa kua tiivaa kaanaivo
vainarannee? Ai hameetavee. 17 Mmuaikaraama gioonna kiaapu
voovoono Yisuunnara kutaavaivee tiivoono mo fai hama ivo inna
kuaivaa rikioo iirama kioo kati varino ivo tii kuaivaa hama kaanaivo
vainaravaivee. Inna kuaivo vaidi putiraivaa roosiivaivee.
18 Gioonna kiaapu voovoono ari seenaivaa tinara: Eenoo Yisuunnara
kutaavaivee kiannanoo. Mo neenoo mmoori yoketaivaa iikiaunoo,
tinaraivaara fai na ivaara sai tinara: A hama mmoori yoketaivaa
iirama kiee a dataama kiee Yisuunnara kutaavaivee kiannannee?
Mo a kutaavaivee kiannaivaa kaanaivaa ni vitaakianee. Na mmoori
yoketaivaa iikiauvaara na Yisuunnara kutaavaivee kiauvo kooyaa
vainai fai a taanaravaivee, tinaravai. 19 Anutuuqo ari mmuaavai
variivaara a kutaavaivee kiannanoo. Inna kutaavai a kiannanoo.
Mo mmagia maisaiyaata innara kutaavaivee kiaa kiada aatuuda
biribiriikiaavai. 20 A kumimakakuavee. Anutuuqaara kutaavaivee
kiaa kiee hama mmoori yoketaivaa iikiannaivo hama kaanaataivaa
oyaivaa i rikiaatainnee? Inna aikioo, fai na ivaara i kiaa i mminaravee.
21 Ti rubuungaa Aaparahaamaara mo Anutuuqo dataama kioo tunoo:
Safuuma varira vaidivaivee, tiravainnee? Ivo ari mmaapu Isaakaa
yeena tapiivo kiisama ngiaunnannuma vauvau ruputu kioo hudaanara
uuvaara Anutuuqo innara tunoo: Safuuma varira vaidivaivee, tiravai.
Ivo itaama mmooriivaa uuvaara Anutuuqo itaa kua tiravai. 22 Vaa a
taannavai. Ari uu mmooriivoota Anutuuqaara kutaavaivee tuuvootama
mmuaavau vairavai. Ivo tauraa Anutuuqaara kutaavaivee tuuvo ari
mmaapuuvaa iinaree kiaa uuvaudiri kaanaivo vairavai. 23 Anutuuqaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua fafaaraivo vainno tunoo: Aaparahaamo Anutuuqaara kutaavaivee
tuuvaara Anutuuqo innara tunoo: Inna a safuuma varira vaidikuavee,
tuu kuaivaa kaanaivo vairavai. Itaama vauvaara Anutuuqo innara
tunoo: Aaparahaamo ni seena tuanaavaivee, tiravai. 24 Ivaudiri vaa ngia
taavai. Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaara kutaavaivee kiaa kioo
inna mmooriivaatama iivaara Anutuuqo innara tinoo: Inna safuuma
variraivovee, tiivai. Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaara kutaavaivee
kiaa kioo hama mmoori yoketaivaa iirama kioo kati variivaara hama
Anutuuqo innara safuuma variraivovee tiivai.

25 Mmuaikaraama nnaaruaa gioonna voovai sabi nuaira aataruuvau
nuauvaa nnutuuvo Rahaapo iiravai. Ivo Yosuaanna ngiaammuauya
tuqinnoovaara Anutuuqo innara tunoo: Safuuma varira gioonnavaivee,
tiravai. Yutayaa vaidi Yosuaava ari ngiaammuauya titooduu tuuduu
ngiari nnammutuaiya iya teevoora Rahaapo iya vitoo ari nnauvaki yapa
kioo titaa kiooduu ari vo aataruudaa viravai. Itaama uuvaara Anutuuqo
innara tunoo: Safuuma varira gioonnavaivee, tiravai. 26 Vaidiivo
putiivaara yaata utuatee. Vaidi putiivaa kaanaivo vaa vioo kiaikio
mmanna nnabavai vaivai. Itaama vaivaa roosiima vaidiivo Anutuuqaara
kutaavaivee kiaa kioo hama mmoori yoketaiyauvaa iirama kioo kati
varikio inna kuaivo vaidi putiraivaa roosiivai.

Ta tuqinnama ti mmaakiriiyauvaara haitatuukiaaravai

3 1 Ni seenayaso, ngia voovaitanaano nnaasu vitaira mmooriivaa
iikiatee. Vaa ngia teeda rikiaavai. Ta Anutuuqaa kuaivaa vitaira
vaidiiya kua pinaivaa tira suaivaki fai Anutuuqo yaagueeqama ti
mmooriivaara ti yaparainaravai. Anutuuqo ti yaparainaraivoono ti
seena ari vo mmoori vareeraiya yaparainaraivaa fai yaataraanaravai.
2 Ta mmuakiaaya kaayau suai koonnama variaunnavai. Gioonna
kiaapu voovoono hama ari avaivakidiri kuaivaa koonnama tiivo inna
safuuma vari tuanaavai. Itaama variivoono fai ari varira mmuakiaavai
haitatuuno yoketaavai vainaravai. 3 Ta puara hoosaiyauvaa avaiyauvaki
yeenaiyauvaa yapa kiada ta titi kuatai aataruudaa kuaunnavai. Ta
yeena kiisaivo puara hoosaiya avaiyauvaki vaiyauvunudiri utida ta iya
mmamma mmuakiaayauvai hanigiaunnani ta kuaaree kiaunnaidaa
kuaavai. 4 Siipaivaaraatama yaata utuatee. Ivo pinaa mminnaavai vaikio
yuunnaivo ivaa yaagueeqama utikio rikioo kuaivai. Kuaikio too vaidi
haitatuuraivo kiisa mminnaivau utikio viraivaudiri utikio too vaidiivo
kuanee tiidaa kuaivai. 5 Mmaakiriivo mmuaikaraivai vaivai. Ivo kiisa
mminnaavai vaikio vaidiivo ivaudiri pinaama kua tioo ari mannaka
tiivai.

Annaanna mmaguyaivaki ikiaivo kiisakiata taa roo vioo ivakidiri
pinaavai taivaaraatama yaata utuatee. 6 Mmaakiriivo ikiaivaanikaraama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

itaama vaivai. Ivo vaidiivaaki vaikio rikioo ivaudiri kaayau ari vookara
ari vookarai aataru maisaiyauvo vaivai. Vakia roo vioo vioo pinaavai
vaikio mmuakiaa inna variraivo maisaivai. Inna mmaakiriivo itaama iivo
ikia aakiaivakidiri nniivai. Ngioo ivo inna varira nuaira mmuakiaavai
iikio rikioo ivo aataru maisaivau nuaivai.
7 Vaidiiya mmuakiaa fayai mmararaiyauvaata ngiaammaiyauvaatama
yapaiyauvaata piisaiyauvaatama aikiooma vitada viriaani varia rada
vidada giainayauvai variaavai. Iyauvaa vaidiiya aikiooma vitada
viriaavai. 8 Hama vaidi voovoono ari mmaakiriivaa aikiooma iikiokio
giaina roosiima vaivai. Ivo maisa kuaivaa tioo varioo kisanga hama
yopeema ravaatau utuaivaa roosiivai vaivai. Yapai quaihaivo ari kuaanuu
maisaivaa vaidiivaa aakiaivaki yapa kiaikio vioo suvuaikio putiivaa
roosiima ti mmaakiriiyauvo vainoo. 9 Ti mmaakiriiyauvunudiri ti Koonna
Udaangaivaara ta yoketaavee tida ti seena gioonna kiaapuuya Anutuuqo
ariiyaadiri mmatainno iima kiaiyara ta iyara maisayavee kiaunnavai.
10 Yoketaa kuaivaata maisa kuaivaatama mmuaa avaivakidiri kiaunnavai.
Ni seenayaso, ngia iida itaa kua kiaarainnoo. 11 Hama rumuruuma
nnooriivo mmuaa yaataruvakidiri nnoori yoketaivoota kapikaraivootama
tiivai. 12 Ni seenayaso, hama nnaammuayaivo yukuaivaa tasipama iiraivo
vaivai. Hama mmadauvo numa nnaammuayaivaa iiraivaa tasipama
vaivai. Hama sorovuaraivakidiri nnoori yoketaivaa vita kiada nnaavai.
Ivaitana ari vookaraivaitanavee.

Tinni yoketaivo ngiau aapuuvakidiri tiivai

13 Dee vaidivoono ngiiikidiri tinni yoketaivo vaikio mmuakiaa kuavaara
arinaima rikiainnee? Fai ivo safuuma varioo mmoori yoketaivaa iinai
ta teeda kiaara: Kutaa tinni ruaa vaidivaivee, kiaaravee. Fai ivo hama
ariiyara mannaka tirainno aduoo varioo tinni yoketaivaa tasipama
mmoori varanai ta teeda kiaara: Kutaa tinni yoketaa ruaa vaidivaivee,
kiaaravee. 14 Fai a aiyara nnaasu yaata utuee i seenaiya i yaataraivaara
i ausaivo kapikaraikio i nnannateeraivo i aakiaivaki vainainnaata
sa ai mannaka tiee kua kutaivaara unnakuaivaa kianee. 15 Vaidiivo
itaama yaata utii ivo hama ngiau aapuuvakidiri tii yaata utiravai yaata
utivai. Mmatayaa diaiya yaata utiravai yaata utivai. Hama Mmannasa
Yoketaivaakidiri tii aataruvai. Mmagia maisaivaakidiri nnii aataruvai.
16 Fai gioonna kiaapu voovoono ari seenaivo inna yaataraivaara inna
nnannateeno ariiyara nnaasu yaata utino fai mmuakiaa rapira buaaru
tira mmuakiaa maisa aataruuyauvo innaki vainaravai. 17 Tinni yoketaivo
ngiau aapuuvakidiri tiivaa vaidiivo ivaa varoo aataru yoketaivau nuainno
varioo tirooma ausa nuufa tasipama varioo ari seenaiyara yama yamainno
iyara yoketaivai. Ivo iyara kaayauma boo tioo mmoori yoketaivaa nnaasu
iivai. Ivo kua kutaa tioo hama vo vaidivaara yoketaavee tioo vo vaidivaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

maisavee tiivai. 18 Itaama iikiaa vaidiiya tirooma ausa nuufa tasipama
variaavo iya iikiaa aataruuvo mmuakiaa gioonna kiaapuuyaki vioo
suvuaivai. Vioo suvuaikiai iya mmuakiaaya yoketaama safuuma variaavai.

Sa mmatayaa diaa mminnaiyauvaara nnaasu yaata utuatee

4 1 Ngiingiiita ngiingiiita buaaru tida rapira aataruuyauvo deedaadiri
nniinnee? Ngii mmammaiyauvo ngii iikiataira aataruuyauvo
ngii aakiaana vaiyauvakidiri nniivai. Itaama iikiaa aataruuyauvo
ngii aakiaiyauvaki nnammutuannammutuaakiaaya variaavai. 2 Ngia
mminnaiyauvaa taavo ngii varaataikiai hama varaiyauvaara ngia
vaidiiya ruputuaani putuaavai. Ngia mminnaiyauvaara yaagueeqama
mmuduuya rida hama varaiyauvaara ngia buaaru tida rapuaavai. Ngia
mminnaiyauvaara hama Anutuuqaata yaparakiaiyauvaaraida hama ngia
varaavai. 3 Ngia inna yaparaira suaivaki ngii yaata utiraiyauvo koonnama
vaivaara ngia yaparakiaiyauvaa hama varaavai. Ngia ngiingiiiyara
nnaasu yaata utida ngii mmammaiyauvo iikiataiaiyauvaa iikio ngii
yoketaakiaiveeraiyauvaara ngia yaparakiaiyauvaa hama varaavai.
4 Ngia sabi mmuara heeraiya roosiima Anutuuqaa pikiada vo aataruvau
viraiyaso, vaa ngia taavai. Gioonna kiaapu voovoono mmatayaa iira
aataruuvaa iino inna seena tuanaavai roosiima vaino too hama innaki
Anutuuqaara mmuduuya riraivootainaravaivee. Ivo mmatayaa iira
aataruuvaara mmuduuya ruaivo inna Anutuuqaa nnammutuaavai
varivai. 5 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Anutuuqo ti aakiaivaki
yapa kiai Mmannasaivoono ti haitatuunai ta innara nnaasu yaata
utuateeraivaara tiiyara itaama iivaivee. Anutuuqaa kuaivo itaa kua
tiivaara ngia yaata utida ivaara mmanna kuavaiveeda kiaannee? Ai
hameetavee. Kutaa kuavai. 6 Anutuuqo kati tiiyara yoketaama yaata utira
yaagueeqaivaa ti mmiivoono ti aakiaana ti varaataiyauvaa yaataraivai.
Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapuuya
ngiariiyara mannaka kiaiya Anutuuqo too iyara ooqoo tiivai. Gioonna
kiaapu vooya adida varida hama ngiariiyara mannaka tiraiya Anutuuqo
kati iyara yoketaama yaata utivaivee. Anutuuqaa kuaivo itaa kua tiivai.
7 Ivaara Anutuuqaa kuaivaa rikiada adida varida inna mmemmaana
variatee. Mmagia maisa Sataangaa ooqoo tida titakio ngii pikioo
ngieera kuaivee. 8 Ngia Anutuuqaa vaini vikio ivo ngii vainima
nninaravai. Ngia mminnamminnaa maisaiyauvaa vareeraiyaso, ngia
ngiingii aakiaiyauvaara yaata utida ngiingii yaakuuyauvaa fini kiaatee.
Ngia huoobavainna unnakua nnaamuruuyaso, ngiingii aakiaiyauvaa
yoketaama kiada variatee. 9 Sa ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaara
rataatee. Pikiaatee. Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaara
sirigakiaivaa pikiada adida variatee. 10 Ngieenoo Anutuuqaa avuuvau
adida varikio fai ivo ngii nnutuuyauvaa ngiau aapu yapaanaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Sa ngiingiiiki ngiingiiiki kuminayaa kuaivaa yapaatee

11 Ni seenayaso, sa ngiingiiiyara ngiingiiiyara koonnama kua kiatee.
Gioonna kiaapu voovoono ari seena voovaara koonnama kua tioo kua
pinaivaa innaki yapaivoono hama innaki nnaasu yapaivai. Anutuuqaa
mmaanna tuu kuaivaaraatama koonnama kua tioo ivakiaatama kua
pinaivaa yapaivai. Mo fai a Anutuuqo mmaanna tuu kuaivaara kua
pinaivaara dira vaidivai variee hama ivaa rikiee iirama kiee fai a
mmanna vaidikuaano kua pinaivaara nnaasu yaata utuee dinaravai.
12 Anutuuqo ari mmuaavoono mmaanna tuu kuaivaa ti kiaa ti mmiravai.
Ivoono kua pinaivaara dira vaidivai varivai. Ivoono nnaasu ngii
vitoo yoketaivau yapaanaree tioo fai aikiooma ngii vitoo yoketaivau
yapaanaravai. Fai ngii ruputu taikaanaree tioo fai aikiooma ngii ruputu
taikaanaravai. Mo a kua pinaivaa i seena vaidi voovaaki yapaannaikua
mo a gioononnee?

Hama ta titi mannaka kiaaravai

13 Ni kuaivaa rikiaatee. Ngia kiaanoo: Makeennee turau ta vidada
oto pinaa yoosinna iqiivakinnee vara voovaki varida mmuaa nuanu
mmoori varadada irisai sikau pinaiyauvaa varaaravaivee. 14 Mo ngia
itaa kua kiaiya turau hama ngiengie variaaraivaa taanoo. Ngii variraivo
dataamainno vainnee? Namaivo yuunnaivaa tasipama kiisa suai
vainno ivaudiri vioo akiairaama raubiriineema ngia variaanoo. 15 Ngii
kiatai kuaivaa kiaaree kiaa ataa kua kiatee: Fai Udaangaivoono ari
yaata utiivaugiataama ti tinai fai ta varida iqii mmoori ivaannee vara
aqaa mmoori aavaa iikiaaravaivee, kiatee. 16 Makee ngia yoke kiaa
aruoo varida ngiingiiiyara mannaka kiaanoo. Ngia itaama ngiingii
mannaka kiaivo koonnainoo. 17 Ivaara gioonna kiaapu voovoono yoketai
aataruuvo ariiki vaivaa iikiataama vaikioonnaata hama iivaara ivo
mminnamminnaa maisaivaa varaivai.

Vaidi kaayau hoonahaana suvuairaiya tuqinnama variatee

5 1 Ngia gioonna kiaapu kaayau hoonahaana suvuairaiyaso,
tuqinnama yaata utuatee. Pinaa ari vookarai mmuaararaiyauvo
ngiiisi nninaraiyauvaara yaata utida ratada varida ausa mmuaarareera
tasipama variatee. 2 Ngii hoonaiyauvo vaa uudaivaivee. Ngii uyira
rairaiyauvaa vaa kegenaiya hatoka nnaa kiaavaivee. 3 Ngii sikau goora
sirivuaiyauvaa vaa kaakannaikio iyauvo maisaiyauvaivee. Ii kaakannai
ivo ngia variaivaudiri mmataama kioo vaivaara ngia koonnama
variaivo kooyaa vainoo. Ivoono ngii mmammaiyauvaa iino ikia taivai
roosiinaravai. Aa nnaagiai suai aayauvaki Anutuuqo ti yaparainara
suaivo vainima vaivaki ngia kaayau hoonahaanaiyauvaa rupi nuunama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yapa kiaavaivee. 4 Tuqinnama rikiaatee. Mmoori vareera ngiaammuauya
ngii mmooriiyauvakidiri yeenna iira too apuuyauvaa rutakaiya hama
ngia tuqinnama irisai sikauyauvaa iya mmiaavai. Ii sikau iyauvoono
ngia tomedama iikiaiyauvaa aavaa kooyaa ti vitainoo. Yeenna iira too
apuuyauvaa rutakaiya ngia iya unnakua kiaivaara pinaama kiaavo
Udaanga Anutuuqo yaagueeqama variraivoono vaa rikiaivaivee. 5 Ngia
mmuakiaa suai mmatayaa varida yoketa yoketai mminnaiyauvaa varada
ngiingiiiyara sirigaida variaavai. Puaraivaa viriaavo nneeravaata vaivaa
roosiima ngia variaivo itaama vaikio ngii putira suaivo aavaa nninoo.
6 Ngia vaidi vooya kati safuuma variaiyaki kua pinaivaa iyaki yapa kiada
iya ruputu kiaani putuaavai. Iya hama ooqoo tida rammammeeyairama
kiada putuaavai.

Yaagueeqama kiada ngiingii seenaiyara yaaku varaatee

7 Ni seenayaso, itaama vainainnaata mmannammanna
yaagueeqararama kiada varia rada vidada Udaanga Yisuu Kirisiiva
tiinara suaivaki taikaanaravai. Vaa ngia taavai. Mmoori koova ari
yeennaiyauvaa hau utu kioo yoketaama kaanaivo vainaraivaara
yaagueeqama varia roo faannama roo kuaivai. Ivo vati tauraivaaraata
nnaagiaivaaraatama itaama varia roo faannama roo kuaivai. 8 Udaanga
Yisuu Kirisiiva tiinaraivo vainima nninaraivaara ngieetaatama itaama
yaagueeqararama kiada varia rada vida varida innara faannakiatee.
9 Ni seenayaso, Anutuuqo ngii kuaivaa rikioo kua pinaivaki
ngii yaparaivoo kiaa sa ngiingiiiyara ngiingiiiyara nnannateeda
nunuraanuraikiatee. Ngii yaparainara suaivo aavaa vainima ngiiisi
nninoo. 10 Ni seenayaso, forofetaiya Udaanga Anutuuqaa kuaivaa
kiaa kookieema kiada tiraiyara tuqinnama yaata utuatee. Vaidiiya
maisa mmooriivaa iya mmuduu iya mmamma nniitaroovaa varadaata
mmannammanna yaagueeqama nnaasu variravai. Ivaara yaata utida
mmannammanna yaagueeqama nnaasu variatee. 11 Iya mmannammanna
yaagueeqama itaama varuuvaara ta iyara sirigaida variaayavee
kiaunnavai. Nnaaruaa vaidi Yoopo varuduu pinaa mmuaararoovo
innasi nnuduu rikioonnaata ivo mmannammanna yaagueeqama nnaasu
varuuvaara vaa ngia rikiaavai. Udaanga Anutuuqo nnaagiai inna
tuqinnoovaaraatama vaa ngia rikiaavai. Udaanga Anutuuqo mmatayaa
variaiyara pinaama boo tioo iyara tuqinneeraivo innaki suvuaivai.
12 Ni seenayaso, aa na tinara kua aavo mmuakiaa kuavai yaataraivai.
Ivaara tuqinnama yaata utida rikiaatee. Ngia kua kutaivaa tida sa sabi
kua sabi kuaivaa kua kiaa yeena rairaivaa tasipama kiatee. Sa ngiingii
kuaivaa kiaa yeena rairaivaa ngiau aapuuvaa nnutuuvaa tasipama kiatee.
Sa ngiingii kuaivaa kiaa yeena rairaivaa mmataivaa nnutuuvaa tasipama
kiatee. Sa ngiingii kuaivaa kiaa yeena rairaivaa ari vo kua vo kuaiyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tasipama kiatee. Yapooma Anutuuqo ivaara ngii yaparainno irisai
maisaivaa sa ngii miaiveeraivaara ngia ee-oo tira suaivaki kutaa tuanaa
ee-oo nnaasu kiatee. Ngia hamavee tira suaivaki kutaa tuanaa hamavee
nnaasu kiatee.
13 Ngiiikidiri ngii seena voovai mmuaararaivaa varainnee? Inna
aikioo, ivo Anutuuqaara yaaku varaivee. Mo ngiiikidiri ngii seena
voovai sirigainnonnee? Inna aikioo, ivo kuaru tioo Anutuuqaata kua
yoketaivaa kiaivee. 14 Mo ngiiikidiri ngii seena voovai nniitarainnee?
Inna aikioo, ivo vaa ausa hanigieeraiya kieeta vaidiiyara aayanna
kiaivee. Aayanna tinai nnida innara yaaku varada Udaanga Anutuuqaara
yaata utida nnammariivaa innayaa tusaateeraivaara iyara aayanna
kiaivee. 15 Iya itaama yaaku varada Udaanga Anutuuqaara kutaavaivee
tikio fai nniitaraivo pikiano ivo kati hara kioo varinaravai. Fai Udaanga
Anutuuqoono inna tuqinnano inna nniitaraivo pikiano ivo kati hara kioo
varinaravai. Fai inna mminnamminnaa maisaivo innaki vaino too fai kati
Anutuuqo rugaanaravai. 16 Itaama vainai ngiingiiita ngiingiiita ngiingii
mminnamminnaa maisaiyauvaa kiaa kookieema kiada ngiingiiiyara
ngiingiiiyara yaaku varaatee. Anutuuqo ngii nniitaraiyauvaa
tuqinnaanaraivaara itaama nnaasu iikiatee. Vaidi voovoono safuuma
variivoono yaaku varano fai kaanaa ari vookaraivo vainaravai.
17 Irayaava ti roosiira vaidivai variravai. Varioo ivo yaagueeqama yaaku
varoo tunoo: Sa vatiivo ruaivee, tuduu rikioo taaravooma nuanu taika
kiooduu vo nuanuvai kuraaga yaaku saivai sainaidiri mmuaa kuraagavai
hama vatiivo riravai. 18 Nnaagiai ivo kava yaaku varoo tunoo: Vatiivo
ruaivee, tuduu rikioo vatiivo mmataivau ruduu yeennaiyauvo uriravai.
19 Ni seenayaso, fai ngiiikidiri gioonna kiaapu voovoono kua kutaa
aataruuvaudiri fanniima voodaa vino too fai gioonna kiaapu voovoono
kava inna vitoo yoketaa aataruuvau yapaanaraivaara 20 aa kua aavaa
tuqinnama rikiaatee. Fai gioonna kiaapu voovoono gioonna kiaapu
voovai mminnamminnaa maisa varaivaa ivo ii aataru koonnaivakidiri
kava inna vitoo yoketaa aataruuvau yapa kino fai inna aakiaivaki varii
vaidi kaanaivo hama putinaravai. Ivo itaama iivaara Anutuuqo kaayau
mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Petorooso

Petoroosoono aa tauraa yanaa aavaa fafaara reeravai

Aa tauraa yanaa aavaa Petoroosoono Anutuuqo ariiniee kiaa mmataama kioo gioonna kiaapu vaa ausa hanigiooya Asiaa mmataivau vida raubiriima kiooyani Petorooso fafaara reeravai. Aa yanaa aavaa roo oyaivo ataama vaivai. Petorooso gioonna kiaapuuyaata yamayamaa kuaivaa tioo Yisuunnara kutaavaivee kiaivaara mmuaararaiyauvo iyasi nninaraiyauvaara iya kiaa mmiravai. Ivo iya tunoo: Yisuu Kirisiinna mmayaaya yoketaivaata ivo putuuvo diitoo Anutuuqaasi vuuvo kava tiinaraivaara faannakiateeraivaaraatama fafaara reeravaivee.

---

1 1 Na Petorooso Yisuu Kirisiinna kua varee nuaira aposoroo
vaidivoono aa kua aavaa fafaarakiaunoo.
Anutuuqo mmataama kioo gioonna kiaapuuya ngiari voopinnaiya
mmataivau vida raubiriida variaiyani na aa kua aavaa kiauko
fafaarainoo. Na Podoo ivakiraatama Garatiaa ivakiraata Kapatokiaa
ivakiraatama Asiaa ivakiraata Bituniaa ivakiraatama aa kua aavaa kiauko
fafaarainoo. 2 Ti Koova Anutuuqo tauraa ngiiiyara yaata utuoo ariiniee
kiaa ngii mmataama kieeravai. Mmataama kiooduu inna Mmannasaivo
ngiiiki varuduu ngia innani yoketaa tuanaaya variravai. Ngia Yisuu
Kirisiinna kuaivaa rikiada iikiaaraivaaraatama ivo ari kiauvaadiri
ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaraivaaraatama Anutuuqo
ariiniee kiaa ngii mmataama kieeravai.
Ivo kati ngiiiyara yoketaama yaata utuoo ari ausa nuufaivaa ngii mino
pinaavai nnaasu vakiaiveeraivaara na yaata utuaunoo.

Ta tupatupaa variraivaara faannaida variaunnanoo

3 Anutuuqo ti Udaanga Yisuu Kirisiinna Koovavee. Kii ta innara
yoketaavee kiaaravee. Iva Yisuu Kirisiinna tuduu putuuvakidiri
diitoovaaraida aanna makee ta karaasa variraivaa varaunnanoo. Ivo
tiiyara pinaama boo tuuvaara itaama iiravai. Ta ivaaraida aanna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

makee tupatupaa variraivaara faannaida variaunnanoo. 4 Anutuuqoono
ari gioonna kiaapuuyani varira yoketaa ari vookaraiyauvaa vaa
teerama yapa kiaivaaraida ta faannaida variaunnanoo. Iva ngiau
aapu tiini teerama yapa kiaiyauvo hama tatokoo raubiriinno hama
aasannainno maisaivai. 5 Ngia Anutuuqaara kutaavaivee kiaavo too ivo
ari yaagueeqaivaadiri ngii hanuaa kiaikiai ngia yoketaama varia rada
vidada teekio fai yoketaama variraivo kooyaa vaino rikioo ivo ngii vitoo
ivau ngii yapaanaravai. Vaa ivo yoketaama variraivaa ngiiini teerama
kiaivo fai suai nnaagiai ngiau mmata taikeera suaivaki fai kooyaa
vainaravaivee.

6 Ivaaraida sirigaida variatee. Fai mmuaararaivo ngiiisi vainai sa
ivaara yaata utuatee. Mo vara ngiiisi vainarannee? Vara hama ngiiisi
vainarannee? Fai vainno kiisa suai nnaasu fai mmuaararai ari vookara
ari vookaraiyauvo ngiiisi vainai teedaata sirigaida variatee. 7 Ngia
Anutuuqaara yaagueeqama kutaavaivee kiaivaa kaanaa yoketaivo kooyaa
vakiaiveeraivaara mmuaararaivo ngiiisi vainaravai. Mmatayaa diaa
vaidiiya sikau mmannaammannai gooraiyauvaara kaayauma mmuduuya
ruaiyauvo aikiooma fai raubiriinno taikaanaravai. Ngia Anutuuqaara
kutaavaivee kiaivoono pinaa yoketaavai vainno gooraivaa yaataraivaivee.
Vaidiiya gooraivaa varada ikiayaa kiaavo too ikiaivo taikio too goora
tuanaivo rupi nuunama vaineema mmoori mmuaararaivo ikia roosiima
ngiiisi nninai teedaata ngia mmannammanna Anutuuqaara kutaavaivee
kiaa kiada fai yoketaama variaaravai. Ngia itaama iikiokio Anutuuqo tino
Yisuu Kirisiiva kooyaa tiinara suaivaki Anutuuqo ngiiiyara yoketaayavee
tioo ngii nnutuuyauvaa ngiau aapu yapa kinai ngia yoketaama ari
vookaraama variaaravai. 8 Ngia hama ngiingii avuuyauvaadiri Yisuu
Kirisiinna teerama kiada ngia kati innara mmuduuya ruaanoo. Ngia
aanna makee hama inna taivaara hama yaata utiraida innara kutaavaivee
kiaanoo. Ivaaraida ngii ausa mmuduuyaiyauvo pinaama ari vookaraama
yoketaikiai sirigakiaavai. Ngia itaama sirigakiaivaara hama ngia ivaara
kua kiaaraivootainoo. 9 Ngia itaama Anutuuqaara kutaavaivee kiaivaara
ivo irisaivaa ngii vitoo yoketaivau ngii yapa kiaivo ngiiisi vainoo.

10 Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau yapaanaraivaara nnaaruaa vaidi
forofetaiya inna yanaivau tuqinnama buaidada teeda ivaara ngiari
yapara ngiari yaparairavai. Anutuuqo kati yoketaama variraivaa ngii
minaraivaara iya kiaa kookieeravai. 11 Yisuu Kirisiinna Mmannasaivo
iyaki varuuvoono nnaagiai vainara suaivaara iya kiaa mmiravai. Yisuu
Kirisiiva mmamma nniitaraivaa varoo nnaagiai Anutuuqaa tasipama
yoketaama ari vookaraama varinaraivaara iya kiaa mmiravai. Kiaa
mmuduu rikiada ii kua ivaara yanaivau buaidada teeda ivaara ngiari
yapara ngiari yaparaida tunoo: Fai ivo daira suai iinarannee? Dataama
ii suai ivo nninarannee? tiravai. 12 Ii kua kutaa iyauvaa aanna makee

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngia rikiaa aayauvaa nnaaruaa vaidi forofetaiya tiravai. Iya ii kua iyauvaa tuu suaivaki hama ngiariiyara tiravai. Iya nnaagiai ngia variaiya ngiiini iikiaaraivaara Anutuuqo kooyaa iya kiaa mmiravai. Mmannasa Yoketaivaa titooduu ngiau aapuuvakidiri tuuvoono yaagueeqaivaa vaidi vooya mmuduu ii kua kutaa iyauvaa Anutuuqaa mmayaaya yoketaivakidiri ngii giaa ngii muduu rikioovaa aanna makee vaa ngia arinaima teeda rikiaanoo. Aangeraiya iyauvaa arinaima teeda rikiaaree kiaa iidada hama arinaima teeda rikiaavai.

Yoketaa tuanaaya variateeraivaara Petorooso tiravai

13 Itaama vaikiai vaidiiya mmoori varaaraivaara teerataarakiaaneema ngiingii yaata vuatinniiyauvaki teerataarama kiaatee. Ngiingii variraivaara tuqinnama haitatuuma teeda rikiaa kiada variatee. Yisuu Kirisiiva kooyaa tiinara suaivaki Anutuuqo kati yoketaama variraivaa ngii minaraivaara tuqinnama yaata utida faannakiatee. 14 Nnaakaraiya ngiari kaano kooya kuaivaa rikiada iikiaaneema Anutuuqaa kuaivaa rikiada iikiatee. Ngia homo kumimakaida variaa suaivaki maisai aataruuyauvaa ngii iikiataikiai vaa ngia iikiaiyauvaa sa kava iikiatee. 15 Sa itaama iirama kiada Anutuuqo ngii maavee tiraivo yoketaa tuanaavai varineema ngieeta yoketaama varida ngiengie iikiaa aataru mmuakiaayauvai yoketaama nnaasu iikiatee. 16 Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Na yoketaa tuanaavai variauvaara ngieetaatama yoketaa tuanaaya variatee, tiivaara mo ngieeta itaama iikiatee.

17 Anutuuqoono mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiari iikiaa mmooriiyauvaa irisaiyauvaa mmuaavai mmuaavai safuuma ngiari mminaravai. Ivaara ngia innara yaaku varada innara Napoo-o tiraiya aa suai mmatayaa variaara suai aavaki inna mmemmaana vida ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiatee. 18 Vaa ngia rikiada taavai. Ngii giookiaiya mmatayaa diaa aataru kuminaiyauvaa ngii vitauyauvaa ngia iikiaarainnoo kiaa Anutuuqo vaa ngii yookaama kioo ngii viteeravai. Ivo hama taikaanara mmatayaa diaa mminnaa sikau gooraivaannee vara sikau sirivuaivaa roosuuvaadiri ngii yookaama kioo ngii viteeravai. 19 Ivo Yisuu Kirisiinna kiau yoketaa ari vookarauvaadiri ngii yookaama kioo ngii viteeravai. Gioonna kiaapuuya ngiari mminnamminnaa maisaiyauvo iya rummua apu kiooyauvaara puara sipisiipa nnaakara yoketaivaa ruputu kiooduu kiauvo tuuneema Yisuunna kiauvo tiiravai. 20 Nnaaru hama ngiau mmata uu suaivaki Anutuuqo Yisuu Kirisiinna mmataama kioo aa nnaagiai suai aavaki ngiiiyaroo tioo titooduu kooyaa tiiravai. 21 Anutuuqo ivo putuuvakidiri inna vitoo ari tasipama yapa kiooduu yoketaama ari vookaraama variravai. Ivaara ngia Anutuuqaara mmannammanna kutaavaivee tida ivo ngii tuqinnaanaraivaara faannaida variaavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

22 Vaa ngia Anutuuqaa kua kutaivaa rikiada uuvaara ngii variraiyauvo
yoketaayauvai vainoo. Yoketaayauvai vaivaara ngia ngii seena vaa ausa
hanigiaiyara kutaa tuanaa mmuduuya ruaavai. Ivaaraida ngiingiiiyara
ngiingiiiyara tuqinnama yaagueeqama mmuduuya ruatee. 23 Ngia
Anutuuqaa kua kutaivo tupatupaa vaivaa rikiada hanigiada nnaakara
meedi karaasa mmatakiaiya roosiima variaanoo. Ngii kaano kooya
putuaaraiyaano hama kava ngii mmataavai. Anutuuqaa kua kutaivo
hama taikaanaraivoono kava ngii mmataivai. 24 Aa kua aavaara
Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Mmuakiaa mmatayaa diaiya
iya ikiauvaa roosiima variaavai.
Iya mmatayaa iira aataruuyauvo
maura pairaivaa roosiima vaivai.
Ikiauvo aasannaikio
maura pairaivo tasisieenno tuoo kuaivai.

25 Udaanga Anutuuqaa kuaivo hama itaama vaivai.
Ari tupatupaa nnaasu vaivaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. Ii kua ivo inna Anutuuqaa mmayaaya
yoketaivovee. Vaidiiya vaa ivaa kooyaa kiaa kookieema ngii giaa ngii
miaavaivee.

Anutuuqo Yisuunna sikau roosiivaa mmataama kioovaara ta tupatupaa variraivaa varaunnavai

2 1 Ivaaraida ngiiiki vai mminnamminnaa maisa mmuakiaayauvai
pikiaatee. Unnakua tira aataru mmuakiaayauvai pikiaatee.
Haumaki maisa mmooriivaa iida kooyaa yoke kiaa kiada yoketaa
mmooriivaa iikiaa aataruuvaa pikiaatee. Ngii seenaiya ngii yaataraivaara
ngii nnannateera aataruuvaatama ngii seenaiyayaadiri ngiengieenoo
koonnama yaata utida unnakua tira kua aataruuvaatama pikiaatee. 2 Ngia
nnaakara meedi ikiataa mmatakiaiya roosiima varida iya nnaammara
rataaneema ngia Anutuuqaa kua safu tuanaivaara ratada varida
nnaamma nneerayaama nnaatee. Ivaa nneedada yokeekio Anutuuqo
ngii vitoo aataru yoketaivau yapaanaraivaara ivaa nneeda yokeekiatee.
3 Ngii Udaanga Yisuu Kirisiiva ngii tuqinnaivaa vaa ngia arinaima rikiada
taivaara itaama iikiatee.

4 Ivaaraida innasi nnida variatee. Nnaaru nnau heekeera vaidiiyaano
yoketaa sikau voovai haitatuuma teeda maisainoo kiaa kiada kagaari
kiooduu vaidi voovoono haitatuuma too yoketaavaivee kiaa kioo
vareeravai. Ivaa roosiima ii sikau ivo Yisuunnara mmataama kiaikio
ivo ari vookaraivoono tupatupaa hara kioo varinoo. Vaidiiya inna teeda
maisavaivee kiaa kiada kagaari kiooduu Anutuuqoono yoketaavaivee
kiaa kioo viteeravai. 5 Vaidiiya sikauyauvaa varada nnauvaa heekoneema

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngia vaa Mmannasaivo ngiiiki variiya Anutuuqoono ngii vitoo ari
Mmannasaivo varira nnauvaa heekaanaravai. Heeka kinai ngia nnaaruaa
vaidiiya Anutuuqaara kati puara hudooya roosiima gioonna kiaapu
yoketaa tuanaaya varida ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida
variaaravee. Yisuu Kirisiiva ngiiiyara kati putuuvaara ngia ngiingii ausa
mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmuuyauvaa ivo too fai yoketaavaivee
tinaravai. 6 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Taatee. Na yoketaa sikauvaa
niniiniee kiaa mmataama kiee
ivaadiri ipunnaivaki harataa kiee
nnau yaagueeqaivaa
yoosinna Sioona ivaki heeka kiauvai.
Gioonna kiaapu voovoono
vaidiivo sikau yoketaivaa roosiivaa
kuaivaa arinaima rikioo
innara kutaavaivee tiivo
fai hama inna mmamma maisainaravaivee.

Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 7 Vaa ngia ausa hanigieeraiya ii sikau
ivaara yoketaa ari vookaraivaivee kiaanoo. Hama ausa hanigieeraiya
hama itaa kua kiaavai. Kua fafaara voovai vainno ivaara tinoo:

Vaidiiya ii sikau ivaara
maisa sikauvaivee kiaa kiada kagaari kioovo
nnaagiai nnau ipunnaivaki
ari vookaraama yaagueeqama vainoo, tiivai.

8 Kua fafaara voovai vainno ivaara tinoo:

Ii sikau ivo vaidiiya mmaara vai sikauvai.
Fai ivaudiri iya haruruaaravai.
Iya haruruateera iya mmaara sikauvai vainoo, tiivai.

Iya inna kuaivaa rikiadaata yaatara kiada hama iikiaivaara haruruaavai.
Iya itaama iikiaaraivaa vaa Anutuuqo tauraa too aikioovaivee tiravai.
9 Itaama vaikiainnaata ngieenoo Anutuuqo ngii mmataama kiai
gioonna kiaapuya variaanoo. Nnaaruaa vaidiiya Anutuuqaa nnauvaki
mmoori varooya roosiima ngia ngii kieetaivaa Anutuuqaa mmooriivaa
nnaasu iida varida variaanoo. Ngia Anutuuqaa gioonna kiaapu yoketaa
tuanaaya innaniya nuunama variaanoo. Anutuuqo yoketaa ari vookarau
mmooriivaa uuvaa ngia kooyaa gioonna kiaapuuya vitaakiateeraivaara
ivo ngii mmataama kieeravai. Vaa ivo upisiivakidiri ngii maavee kiaa ngii
vitoo ari mmeekia ari vookarauvaki ngii yapa kieeravai. 10 Tauraa ngia
hama Anutuuqaa gioonna kiaapuya variravai. Aanna makee vaa ngia
inna gioonna kiaapu tuanaaya variaanoo. Ivo ngiiiyara kati boo tiraivaa
tauraa ngia hama rikieeraida aanna makee vaa ngia arinaima rikiada
hanigiada yoketaama variaanoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ta Anutuuqaa mmoori vareeraiya variaunnanoo

11 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, ngia mmataivau varida
hama mmaayootaiya roosiima variaanoo. Ngia ngiari voopinnaiya
vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida variraiya roosiimaida variaanoo.
Ivaara na yamaa kua yamaa kua ngii giaa ngii miee kiaunoo. Ngii
mmammaiyauvo iikiatai aataruuyauvaara ngii iikiatee tinai sa iikiatee.
Fai ngia iikio itai aataruuyauvoono vaidi kaanaivaata rapinaravai.
12 Ngia hama ausa hanigieeraiya tasipama safuuma varida mmoori
yoketaivaa iikiatee. Fai ngia itaikiai iya kua pinaa vooyauvai ngiiiki
kuminayaa yapaaree kiaa kiada teekiai vaa ngia yoketaa mmoori ari
vookaraivaa iikiaivaa taaravai. Fai yapooma Yisuu Kirisiiva kava tiinara
suaivaki mmoori yoketaivaa ngia iikiaani taivaara iya Anutuuqaara
kua yoketaivaa kiateeraivaara iya tasipama safuuma varida mmoori
yoketaivaa iikiatee.
13 Ngia Udaanga Yisuu Kirisiinnaroo tida ngiingii kieeta mmatayaa
diaiyara ti kieetayavee kiaa kiada iya mmemmaana vida iya kiaa
mmooriiyauvaa iikiatee. Ngii kieeta nnoonna nnutu ruaivaa kuaivaa
rikiada 14 kiisa kiisa kieeta vaidi ivo yapa kiaiya kuaiyauvaatama
rikiaatee. Iya maisa mmooriivaa iikiaiya irisai maisaivaa mmida safu
mmooriivaa iikiaiyara kua yoketaivaa kiaa mmiaaraivaara ngiari kieeta
nnoonnaivo iya yapeeravai. 15 Vaidi kumimakaiya koonnama yaata
utida sabi kua kiaivaa pikiaateeraivaara ngia mmoori yoketaivaa iida
ivaadiri iya kiaa kuaivaa atau ruatee. Ngia itaama iikiaa aataruuvo inna
Anutuuqaa yaata tinniivau vai aataruvai iikiaavai. 16 Ngia mmamma
dummukiara kati yoketaama variaivaa roosiima hara kiada variatee.
Ngia itaama varida kava mminnamminnaa maisaivaa varaivaara yaata
utida kiaanoo: Ta mmamma dummukiara yoketaama variaunnaivoono
ii aataru ivaa fai rummua apinaravaivee, kiaa aataru ivaa sa iikiatee.
Ngia vaidiivo sikaunnaadiri yookaama kioo viteera gioonna kiaapuuya
roosiima Anutuuqaa mmoori vareera gioonna kiaapuya hara kiada
variatee. 17 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya avaiyauvaa rikiada iyara
yoketaayavee kiatee. Ngiingii seena vaa ausa hanigieeraiyara mmuduuya
ruatee. Anutuuqaa mmemmaana vida inna kuaivaa rikiaatee. Ngii kieeta
nnoonna mmatayaa variivaa avaivaa rikiada innara yoketaavee kiatee.

Yisuu Kirisiiva mmamma nniitaroovaa varoneema teeta varaaravee

18 Ngia sikaunnaadiri yookaama kiada viteera gioonna kiaapuuya
ngia tuqinnama ngii haitatuuraiya kuaiyauvaa rikiada iikiatee. Iya
kua mmuakiaayauvai sa pikiaatee. Sa yoketaama ngii haitatuunno ngii
tuqinnai vaidiivaa kuaivaa nnaasu rikiada iikiatee. Vaidi avaikaraivo ngii
haitatuuraivaa kuaivaata rikiada iikiatee. 19 Mo fai ngia Anutuuqo yaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

utiivaugiataama yaata utuaivaara iya mmamma nniitaraivaa kuminayaa
ngii miaivaa varada mmannammanna yaagueeqama varikio fai Anutuuqo
ngiiiyara yoketaayavee tinaravai. 20 Ngia mmoori maisaivaa iikiaani
iya ngii ruputuaani rikiadaata yaagueeqama varida ngia mmamma
nniitaraivaa varaivaara gioono ngiiiyara kua yoketaivaa tinarannee? Ai
hamavee. Ngia mmoori yoketaivaa varaani iya ngii ruputuaani rikiadaata
yaagueeqama varida ngia mmamma nniitaraivaa kuminayaa varaivaara
fai Anutuuqo ngiiiyara yoketainaravai.
21 Gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa ngii mikiai rikiadaata
yoketaama variateeraivaara Anutuuqo ngii maavee tiravai. Ngia
innanikaraama iikiateeraivaara Yisuu Kirisiiva ariinoo kati ngiiiyara
mmamma nniitaroovaa varoo ari aataruuvaa ngii vita vitairavai.
22 Ivoono hama mminnamminnaa maisaivaa varoo hama unnakua
tuduu gioonna kiaapuuya rikieeravai. 23 Iya kua maisaivaa inna tuduu
rikioo hama ivo sai kua maisaivaa tiravai. Iya mmamma nniitaroovaa
inna mmuduu rikioo hama ivo mmamma nniitaroovaa irisaivaa iya
mminaraivaara kua tiravai. Hameetavee. Ivo Anutuuqaara yaata
utuoo tunoo: Fai kua pinaivaara diraivoono niiyara kua tioo safuuma
radudaanaravaivee, kiaa kioo faannairavai. 24 Yisuu Kirisiiva ariinoo ti
mminnamminnaa maisaiyauvaa varooduu inna mmammaivau kaayau
ti mminnamminnaa maisaiyauvo suvuau kiooduu yatari sagaivau
putiravai. Vaidi putiraiya hama mminnamminnaa maisa vareerayaama
ta titi mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hama kava vareeraida
ta safuuma variaaraivaara ivo yatari sagaivau putiravai. Vaidiiya
inna mmammaivau ruputuduu uudaiyauvo vainno maafauvaara ti
mminnamminnaa maisaiyauvo taikooduu ta yoketaama variraivaa
vareeravai. 25 Puara sipisiipaiya kumimakama rada raubiriima kiooneema
itaama ngia tauraa variravai. Aanna makee ngia kava vara ranada ngii
Haitatuuraivo ngii vaidi kaanaiyauvaa Vara Hiri Diivaasi ngiaavai.

Petorooso nnaata vaati vareera aataruuvaara tiravai

3 1 Ngia gioonnaiya ngiingii vaatiiya kuaivaa rikiada iya mmemmaana
kuatee. Mo ngii vaati vooya hama Anutuuqaara kutaavaivee kiaiya
ngia safuuma variaivaa teeda ngiari ausaiyauvaa hanigiaateeraivaara
iya kuaivaa rikiada iya mmemmaana kuatee. Fai ngia hama ivaara
kua tiraida kati safuuma variaivaa iya ivaa teeda ngiari ausaiyauvaa
hanigiaaravai. 2 Fai ngia safuuma varida Anutuuqaara yoketaikiai
iya ngii teeda ngiari ausaiyauvaa hanigiaaravai. 3 Ngia sa kumina
mmamma mmaanaivau funnukama kiada ivaara yaata utida ta
yoketaayavee kiatee. Sa ngiingii kieeta yausiiyauvaa fiiyama kiada
goora mminnaiyauvaa rutaku kiada uyira raira yoketaiyauvaa uyu rau
kiada iyauvaara sirigakiatee. 4 Sa ivaara yaata utirama kiada ngiingii

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aakiaa tuanaiyauvaara yaata utida yoketaama variatee. Ausa nuufaivaa
tasipama tirooma varira aataruuvo ngiiiki vaivo inna yoketaa aataruvai.
Fai hama taikaanaravai. Ii aataru ivo Anutuuqaa avuuvau yoketaa
ari vookaraivai vaivai. 5 Nnaaru varuu gioonnaiya ii aataru ivaa iida
yoketaaya variravai. Iya Anutuuqaara yaagueeqaida iva kua kiaa teerama
kioovaara faannaida itaama yoketaama variravai. Iya ngiari vaatiiya
kuaivaa rikiada iya mmemmaana viravai. 6 Nnaaruaa gioonnaivo Saraava
itaama variravai. Ivo ari vaati Aaparahaamaa kuaivaa rikioo iinno innara
tunoo: A ni haitatuuraikuavee, tiravai. Ngia hama vo mminnaavaara
aatuurama kiada safuuma yoketaama variaiya vaa ngia Saraanna
raunnaapu tuanaaya variaanoo. 7 Mmuaikaraama ngia vaidiiya ngiingii
nnaataiya tasipama yoketaama variatee. Iya mmamma mmuyaiyauvo
hama yaagueeqaivaara yaata utida iya kuaivaa rikiada iyara yoketaa
aataruuvaa iikiatee. Anutuuqo tupatupaa variraivaa kati ngiiitaata
iyaatama ngii miivaara yaata utida iya tasipama yoketaama variatee. Sa
aataru voovoono ngii yaaku vareeraiyauvaa uuda rammuaiveeraivaara
ngia itaama yoketaama variatee.

Ta yoketaa mmooriivaa iikiaunnaivaara mmamma nniitaraivaa varaunnavai

8 Aa nnaagiai kua aavaa rikiaatee. Ngia mmuakiaaya mmuaa yaatavai
varada mmuaa ausavai varada variatee. Ngiingii kata vayaiyara
mmuduuya ruaaneema ngia ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya
ruatee. Ngiingiiiyara yaata utida adida varida ngiingiiiyara ngiingiiiyara
tuqinnaatee. 9 Gioonna kiaapu vooya maisa aataruuvaa ngii iikiai sa
sai iikiatee. Iya kua maisaivaa ngii tikiai sa kua maisaivaa sai kiatee.
Sa itaama iirama kiada iya aataru maisaivaa ngii iikiaiyara kua
yoketaivaa sai kiatee. Anutuuqo ngiiiyara yoketainai ngia yoketaama
variateeraivaara ivo ngii maavee tiravai. Ivaara ngia sai kua yoketaivaa
kiatee. 10 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:

Gioonna kiaapu voovoono sirigainno varioo
hokobama varinaree kiaa maisa kuaivaa pikioo
unnakua tiraivaa pikiaivee.

11 Maisa aataruuvaa mmooka hanigia mmioo
yoketaa aataruuvaa nnaasu iikiaivee.
Ausa nuufa aataruuvaara puruoonnonno too
ivau nnaasu variaivee.

12 Udaanga Anutuuqoono safuuma variraiyara
haitatuunno varioo
iya yaaku vareeraivaa makemakee rikiaivaara
itaama variaivee.
Ivo maisa mmooriivaa iikiaiyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hama inna yoketaivaara itaama variaivee.
Kua fafaaraivoono itaa kua tiivai.
13 Fai ngia safu aataruuvau mmannammanna purua rada vikio
dee gioonna kiaapu voovoono mmoori maisaivaa ngii minarannee?
Hameetavee. 14 Fai ngia safu aataruuvau kuaivaara gioonna kiaapuuya
mmamma nniitareeraivaa ngii mikio fai Anutuuqoono ngiiiyara
yoketainaravai. Iya mmoori maisaivaa ngii miaara iikiai sa iyara aatuuda
sa ngii ausaiyauvo mmuaararareenai pinaama yaata utuatee. 15 Yisuu
Kirisiinnara tuqinnama yaata utida innara kiatee: Ti Udaangaivovee,
kiatee. Ngia Yisuunnara kutaavaivee kiaa kiada innara faannakiaivaara
gioonna kiaapu voovoono ivaara ngii yaparainai mmuakiaa suai inna
kua sai kiaaraiyauvaa mmuaanaa ngiingii yaataiyauvaki teerama
kiaatee. 16 Fai ngia kuaiyauvaa sai kiaaree tida inna avuuvaki teeda
vaida tirooma kiada kua kiatee. Ngia itaama iida ngii yaata utiraiyauvo
yoketaayauvai nnaasu vainai variatee. Ngia Yisuu Kirisiinna nnaagiai
nuairaiya ngia safuuma variaivaara gioonna kiaapu vooya ngiiiyaadiri
koonnama yaata utida unnakuaivaa kiaa kiada ngiari kuaivaara
iya mmamma maisakiaiveeraivaara itaama ngii yaata utiraiyauvo
yoketaayauvai nnaasu vainai yoketaama variatee. 17 Ngia mmoori
yoketaivaa iikiaivaara mmamma mmuaararaivaa varaavai. Ngia mmoori
maisaivaa iikiaivaara mmamma mmuaararaivaa varaavai. Fai Anutuuqo
ee-oo tinai ngia mmoori yoketaivaara mmamma mmuaararaivaa varaivo
mmoori maisaivaara mmamma mmuaararaivaa varaivaa yaataraivai.
18 Yisuu Kirisiiva safuuma varuuvoono mmuaa suai nnaasu hama ngia
safuuma variaiya ngii mminnamminnaa maisaiyauvaara putiravai.
Ivo ti vitoo Anutuuqaasi ti yapaanaraivaara tiiyara putiravai. Vaidiiya
inna nnabaivaa ruputu kiooduu Anutuuqo tuduu vaidi kaanaivo kava
diiteeravai. 19 Diitoo oro mmannasaiya oovi yoosinnaivaki varuuyaatama
ari kuaivaa kiaa mmiravai. 20 Ii mmannasa iya nnaaru varuuya
Anutuuqaa avaivaa hatokooya mmannasayavee. Nnaaru Nuvuaava
varuu suaivaki iya Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata yaatareeravai.
Ii suai ivaki Nuvuaava nnooriyaa nuaira nnauvaa heekoo varuduu
Anutuuqo iya ausa hanigiaateeraivaara faannainno varududu hama
iya inna kuaivaa rikiada iiravai. Gioonna kiaapu kiisakiangii yaaku
saivai karasaidiri taaravooma nnooriyaa nuaira nnauvaki varuduu
hama nnooriivo iya raputuduu rikiada iya ivaki yoketaama variravai.
21 Ii nnoori ivaa Anutuuqo mmataama kioo nnoori vareeraivaara
tiravai. Ii nnoori varaa ivaudiri Anutuuqo ngii vitoo yoketaivau ngii
yapaivai. Ii nnoori vareera aataru ivo ngii mmammaivaki kainaama
vaivaa hama finivai. Ii aataru ivaudiri ngia ngiingii yaata utiraivaki
rikiaavo hama ngii mminnamminnaa maisaataivaara ngia Anutuuqaata
kua kutaivaa kiaavai. Yisuu Kirisiiva putuuvakidiri kava diitoovaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kioo ngii vitoo
yoketaivau yapaivai. 22 Vaa Yisuu Kirisiiva ngiau aapu vioo Anutuuqaa
yaaku yaadudainningiaa hara kioo varioo ngiau aapu mmuakiaa
aangeraiyaraatama ngiari seena yaagueeqa kieetaya variaiyaraatama
dinoo.

Gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya ari vookaraama variaavai

4 1 Yisuu Kirisiiva ngiiiyara mmamma nniitaroovaa varoovaara
yaata utuatee. Ivo mmamma nniitaroovaa varoo yaata utuuvaa
roosiima ngiingii aakiaiyauvaki yaata utida yaagueeqakiatee.
Gioonna kiaapu voovoono mmamma nniitaraivaa varaivoono hama
mminnamminnaa maisaivaara yaata utuoo varaivai. Vaa pikiaivai.
2 Ivaara ngia mmatayaa varida aa suai aavakidiri varia rada vidada
sa ngii aakiaiyauvakidiri ngii iikiataira aataruuyauvaara yaata utida
iikiatee. Anutuuqo yaata utiivaugiataama yaata utida ivaa nnaasu
iikiatee. 3 Vaa ngia tauraa hokoba suai varida kumimakairaiya iira
aataruuyauvaa iikiaavai. Ngia varida ngiingii mmammaiyauvaara
nnaasu yaata utida makemakee sabi heera aataruuvaa iikiaavovo
mminnamminnaa maisaiyauvaa ngii varaataikiai ngia varaavai.
Ngia kapikarai nnooriivaa nneeda kumimakaida varida makemakee
buusaivaa nneeda varida nnoori kapikaraivaa nnaaraivaara nuunaida
varida unnakua anutuuyauvaa Anutuuqo ooqoo tuuyauvaa ngia
ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa mmiaavai. 4 Aanna makee gioonna
kiaapu kumimakaiya ngia hama iya tasipama itaama sabi koonnama
varida iikiaivaara iya nnikiaraida ngiiiyara maisayavee kiaanoo. 5 Inna
aikioovee. Fai yapooma iya Anutuuqaa avuuvau kua pinaivaki dida
vaida ngiari iikiaa mmooriiyauvaara innaata kua kiaaravai. Anutuuqo
gioonna kiaapu putiraiyaata variaiyaatama iikiaa mmooriiyauvaara iya
yaparainaraivaara vaa teerama kioo varinoo. 6 Ivaara Yisuu Kirisiiva
gioonna kiaapu vaa putuuyaatama mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiravai.
Iya mmatayaa varuu suaivaki mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiari
mminnamminnaa maisaiyauvaa irisaiyauvaa vareerayaama vaa iya
ivaa varada putiravai. Iya nnaagiai mmannasaiyauvo varuu suaivaki
Anutuuqo varirayaama iya variateeraivaara Yisuuva mmayaaya
yoketaivaa iya kiaa mmiravai.

Anutuuqo ngii mii aataru mmooriiyauvaa ngia tuqinnama iikiatee

7 Mmuakiaa mminnamminnaiyauvo taikaanara suaivo aavaa vainima
nninoo. Itaama vainai rikiada ngia yaaku varaaraivaara ngiingii yaata
utiraivaki safuuma yaata utida ngiingii variraivaara tuqinnama kiada
varida haitatuukiatee. 8 Aa mmuakiaa aataruvai yaatareera aataru aavaa
iikiatee. Ngiingiiiyara ngiingiiiyara yaagueeqama mmuduuya ruatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mmuduuya rira aataruuvoono kaayau mminnamminnaa maisaiyauvaa
rummua apu kiaanaraivaara ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya
ruatee. 9 Ngii seenaiya ngiiisi nnikiai ngia nnau mmaataiyauvaa iya
kati mmi kiada sa ivaara yaata utida nunuraanuraikiatee. 10 Ngia
aikiooma iikiaara aataru mmooriiyauvaa yaagueeqaiyauvaa Anutuuqo
mmuaavai mmuaavai kati ngii miiyauvaa ngii seenaiya yoketaama
variateeraivaara iyara iikiatee. Ngia ngiingii mminnaa yoketaiyauvaa
haitatuurayaama tuqinnama Anutuuqo ngii mii mmoori ari vo kara
ari vookaraiyauvaa haitatuuda iikiatee. 11 Anutuuqaa mmayaayaivaa
kiaa mmira vaidi voovoono tuqinnama Anutuuqaa kua tuanaivaa
kiaa mmiaivee. Ari seenaiyara haitatuura vaidi voovoono tuqinnama
Anutuuqo ari yaagueeqaivaa inna mmiivaugiataama haitatuukiaivee.
Anutuuqaa nnutuuvo ngiau aapu vakiaiveeraivaara Yisuu Kirisiinnara
yaagueeqararama kiada iida itaama iikiatee. Anutuuqaa nnutuuvo ngiau
aapu tupatupaa vaikio inna yaagueeqaivo tupatupaa vakiaivee. Kua
kutaa.

Ngia Yisuunnanikaraama mmamma nniitaraivaa varaavai

12 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, ngia Anutuuqaa
mmooriivaara ngii tasipama variaiya ikia roosiira maisa mmooriiyauvaa
ngii iida taaree kiaa kiada ngii mikiai sa nnikiaraakiatee. Sa yaata utida
kiatee: Hama ta taunna mmuaararai ari vookarai voovai tiisi nninoo,
kiaa kiada ivaa teeda nnikiaraakiatee. 13 Sa itaama nnikiarairaida Yisuu
Kirisiinnanikaraama mmamma nniitareeraivaa varaivaara sirigakiatee.
Ngia Yisuunna oyai ari vookaraivo kooyaa vainara suaivaki sirigaida
ausa yoketaivaa tasipama variaaraivaara aanna makee mmamma
nniitareeraivaa varadaata varida sirigakiatee. 14 Ngia Yisuu Kirisiinna
gioonna kiaapuya variaivaara fai gioonna kiaapuuya maisa kua maisa
kuaivaa ngii tikiai sa ivaara yaata utuatee. Ngia itaama variaivaara
Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo. Anutuuqaa Mmannasa Yoketaa ari
vookaraivo ngii tasipama variivaara Anutuuqo ngiiiyara yoketainoo.
15 Mo fai mmamma mmuaararaivo ngiiisi nninai sa aa na tinara kua
aavaugiataama iida varaatee. Sa vaidi voovoono vaidi voovai ruputino
putuaivee. Sa ivo mmuara varoo kaayau ari vookarai maisamaisai
mmooriivaa iikiaivee. Sa ivo ari seenaiya kuaivaa mmuara varoo sabi
kua sabi kua kiaivee. Ivo ii aataru iyauvaara mmamma mmuaararaivaa
vareevoora sa itaama iikiaivee. 16 Mo ngia vaa ausa hanigiaiya Anutuuqaa
aataruuvau nookiaivaara mmamma mmuaararaivo ngiiisi nninai sa
ivaara mmamma maisakiatee. Ngia Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya
variaivaara Anutuuqaara kua yoketaivaa kiatee.
17 Anutuuqo mmuakiaa gioonna kiaapuuya yaparaira suaivo vaa
nninoo. Fai ivo ari gioonna kiaapu tuanaiyananaa tauraa yaparainaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mo fai tauraa ivo ti yaparama kioo nnaagiai hama inna kua mmayaaya
yoketaivaa rikiada iikiaiya yaparainai mo fai iya dataama variaarannee?
18 Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:
Fai gioonna kiaapu safuuma variaiya
Anutuuqo iya vitoo
yoketaivau yapaanaraivaa varaaraivaara iikio
iya mmuaararreenainnaata iidada varaaravai.
Mo gioonna kiaapuuya
hama Anutuuqaa kuaivaa rikiada
kaayau mminnamminnaa maisaiyauvo iya suvuaiya
fai iya dataakiaarannee?
Anutuuqaa kua fafaaraivoono itaa kua tiivai. 19 Itaama vaikiai ngia
Anutuuqo ari yaata utiivaugiataama iida mmamma mmuaararaivaa
varaiya ivo ngii iima kioo hama ngii pikiaivaara yaata utida ti
tuqinnaanaravaivee kiaa kiada ngii mmamma mmuyai mmuakiaavai
inna mmida mmoori yoketaivaa iikiatee.

Ngia vaidi kieetaiya Anutuuqaa gioonna kiaapuuyara tuqinnama haitatuukiatee

5 1 Na vaa ausa hanigiaiya kieeta vaidivai variaunoo. Ngiiikidiri
vaa ausa hanigiaiya kieeta vaidiiya neenoo yamaa kua yamaa
kua vooyauvai ngii giaa ngii miaunoo. Vaa na nini avuuvaadiri Yisuu
Kirisiiva mmamma nniitaroovaa varoovaa teeravai. Fai Yisuu Kirisiinna
oyai ari vookaraivo nnaagiai kooyaa vainai fai neeta ngieetama
varaaravai. 2 Puara sipisiipara haitatuuraiya roosiima gioonna kiaapu
vaa ausa hanigiooya Anutuuqo ngii muuyara tuqinnama haitatuukiatee.
Anutuuqaa iikiataivaugiataama ii mmoori iyauvaa iikiaaraivaara
yoketaakiatee. Ngia iikio ngii pirisainainnaata iikiaarainnoo. Sa sikau
varaaraivaara nnaasu yaata utida ngiingii mmooriiyauvaa varaatee. Ngii
iikiatainai gioonna kiaapuuyara yaagueeqama kiada varaatee. 3 Anutuuqo
ngii muu gioonna kiaapuuyara sa kieeta pinaaya dida vaida iya
yaataraatee. Ngia tirooma yoketaama varira aataruuvaa iida iya vitaikiai
taatee. 4 Fai ngia itaama iikio gioonna kiaapuuyara Haitatuura Kieeta
tuanaivo kooyaa tiinai ngia irisai ari vookaraivo hama taikaanaraivaa
varaaravai.
5 Mmuaikaraama ngia vaidi karaasaiya vaidi yokovaiya mmemmaana
kuatee. Ngia mmuakiaaya ngiingii seenaiya mmemmaana vida iya
tasipama adida variatee. Ivaara Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo:
Gioonna kiaapuuya ngiariiyara mannaka kiaiya Anutuuqo too iyara
ooqoo tiivai. Gioonna kiaapu vooya adida varida hama ngiariiyara
mannaka tiraiya Anutuuqo kati iyara yoketaama yaata utivaivee. Kua
fafaaraivoono itaa kua tiivai. 6 Itaama vainai Anutuuqo yaagueeqama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngii haitatuuvaara inna mmemmaana adida variatee. Ivo mmataama
kioo suaivaki ariinoo ngii nnutuuyauvaa ngiau aapu yapaanaraivaara
inna mmemmaana adida variatee. 7 Ivo ngiiiyara yaata utuoo tuqinnoo
variivaara ngii mmuaararai mmuakiaayauvai innayaa yapa kiaatee.
8 Fai mmararaivaa nnutuuvo raiyoonaivo pinaama akua kiaa roo
nuainno varioo ari fayaiya gutu nnaanara buaama roo nuaineema ngii
nnammutuaa Sataango gioonna kiaapuuyara itaama iinno varinoo.
Ivaaraida tuqinnama yaata utida haitatuuda variatee. 9 Innara ooqoo
kiatee. Anutuuqaara kutaavaivee kiaivaa puaisa utida innara ooqoo
kiatee. Vaa ngia rikiaavai. Ngii seena vaa ausa hanigieeraiya mmuakiaa
mmatavau variaiya mmuaakarai mmamma mmuaararaiyauvaa
varaivaara innara itaama ooqoo kiatee.
10 Anutuuqo kati ngiiiyara yoketaama yaata utiivoono Yisuu Kirisiiva
ngiiiki variivaara ari yoosinna ari vookarai tupatupaa variraivakira ngii
maavee tiivaivee. Fai ngia kiisa suai mmamma mmuaararaivaa varakio
ivo ariinoo iinai ngia yoketaa tuanaaya varida hama harurirama kiada
inna yaagueeqaivaura yaagueeqama kiada variaaravai. 11 Anutuuqaa
yaagueeqaivo tupatupaa itaavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

Petorooso nnaagiai kua yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai

12 Na aa paanna kua aavaa Siraasaa kiaa mmiauko ngiiini fafaara
rainoo. Na inna tauko ivo ausa hanigiai vaidivoono Anutuuqaa
mmooriivaa hama pikieerainno yaagueeqama iivai. Ngia yaagueeqama
variateeraivaara na yamaa kua yamaa kua tiee aa kua aavaa ngii
giaa ngii miaunoo. Anutuuqo kati gioonna kiaapuuyara yoketaama
yaata utiraivo kutaa tuanaavai vaivaara na ngii giaa ngii miaunoo.
Ivaara rikiada puaisa utida yoketaama variatee. 13 Vaa ngii seena ausa
hanigieeraiya Anutuuqo ngii roosiima ariiniee kiaa mmataama kiooduu
yoosinna Bapuroona Anutuuqaara nuunama variaiyaano ngiiiyara yaata
utida boo kiaavai. Marakaava na Anutuuqaa kuaivaa kiaaduu rikioovaara
ni mmaapu tuanaavai variivoono ngiiiyara yaata utuoo boo tiivai. 14 Ngia
ngiingii seenaiyara mmuduuya ruaivaara iya teeda iya yaakuuyauvaa
rumisiatee.
Ngia Yisuu Kirisiinna gioonna kiaapuya Anutuuqaa ausa nuufaivo
mmuakiaaya ngii tasipama vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Petorooso

Petoroosoono aa nnaagiai yanaa aavaa fafaara reeravai

Aa nnaagiai yanaa aavaa Petoroosoono raa kioo tauraa tuanaa ausa hanigiada vo mmata vo mmata varuuyani reeravai. Petorooso vaidiiya unnakua aataruuyauvaa gioonna kiaapuuya kiaa mmuuvaudiri sabi nuaira aataru maisaiyauvaa uuyauvaara Petorooso aa yanaa aavaa roo iya ooqoo tiravai. Ii mmuakiaa itai aataru iyauvaa yaatareera kuaivo ataama vainoo. Anutuuqaaraata Udaanga Yisuu Kirisiinnaraatama arinaima rikiaa kuaiyauvaa puaisa utuaaravaivee. Ii kua iyauvaa ngiari avuuyauvaadiri Yisuunna teeda ivo tuu kuaiyauvaa rikiooyaano kooyaa iya kiaa mmiravai. Petorooso ii kua iyauvaara aa yanaa aavaa reeravaivee.

---

1 1 Na Simoono Petorooso Yisuu Kirisiinna mmoori vareera
vaidivai na inna kua varee nuaira aposoroovoono aa yanaa aavaa
fafaarakiaunoo.

Yisuu Kirisiiva ti vitoo yoketaivau yapaivoono inna Anutuuqovee. Ivo safu tuanaavai varioo ngii tasipaikiai ngia vaa ausa hanigiada innara kutaavaivee kiaiyani na aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo. Ta vaa ausa hanigiada ivaitanaara kutaavaivee kiaa kiada ivaara yoketaavee kiaa variaunnaneema ngia itaama mmuaikaraama variaiyani na aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo.

2 Ngia Anutuuqaata ti Udaanga Yisuu Kirisiinnaatama tuqinnama teeda rikiakiai ivaitana kati ngiiiyara yoketaama yaata utida ngiari ausa nuufaivaitana ngii mikio pinaavai nnaasu vakiaiveeraivaara na yaata utuaunoo.

Anutuuqo ti maavee tioo ti mmataama kieeravai

3 Yisuuva pinaa ari vookarai vaidivai varioo ivo safu tuanaavai varivai. Itaama variivoono ari varineema ta variaaraivaara ivo ti maavee tiravai. Anutuuqo innaki varikio ivo yaagueeqama variivo inna Anutuuqovee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ta innara arinaima teeda rikiaunnaivaara inna yaagueeqaivoono
yaagueeqaivaa ti mmivai. Ti mmikiai ta ti variraivaara teeta inna
roosiima yoketaama varida hama vo mminnaavaara buaakiaaravai. 4 Ivo
itaama pinaavai variivoono kua kiaa teerama kioo yoketaa kuaiyauvaa
ti kiaa ti mmiravai. Ii kua iyauvo ari vookarai kuayauvai vaivai. Fai ngia
iyauvaa arinaima rikikio aa mmata aavau vai maisa aataruuyauvo ngii
utinaree kiaa iinai ngia aikiooma iyauvaa yaatarada Anutuuqaa roosiima
yoketaama variaaravai.
5 Ii aataru ivo itaama vaivaara yaata utida ataama yaagueeqama
variatee. Ngia Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaiya yoketaama variatee.
Yoketaama varida yoketaa aataru mmooriivaaraata maisa aataru
mmooriivaaraatama arinaima teeda rikiaatee. 6 Arinaima teeda rikiada
ngiingii mmamma iikiatairaivaara
ooqoo kiatee. Ngia ngiingii mmamma iikiatairaivaara ooqoo kiaa
kiada maisa mmooriivo ngiiisi nninai rikiadaata mmannammanna
yaagueeqama variatee. Ngia mmannammanna yaagueeqama varida
Anutuuqo varineema variatee. 7 Ngia itaama varida ngiingii seenaiyara
mmoori yoketaivaa iikiatee. Ngia ngiingii seenaiyara mmoori yoketaivaa
iida ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya ruatee. 8 Fai itai aataru iyauvo
ngiiiki vainno kaayau suvuainai fai ngia ti Udaanga Yisuu Kirisiinnara
arinaima teeda rikiada inna mmooriivaa iida hama kuminayaa
iikiaaravai. Fai iiraivo vainaravai. 9 Hama gioonna kiaapu voovoono
itai aataru iyauvaa iivoono fai ivo ataama varinaravai. Fai ivo vaidi avu
huruutavai roosiima varioo ari vainima vai aataruuyauvaa too hama
tuqinnama eyommaayauvai taanaravai. Yisuuva inna mminnamminnaa
maisa eenanaiyauvaa vaa rugaiyauvaara vaa taunnu kiaivaivee.
10 Ni seenayaso, itaama vainai Anutuuqo vaa ngii maavee kiaa
kioo ariiniee kiaa ngii mmataama kioovaara yaata utida arinaima
rikiada ivo ii aataruuvaa puaisa utuatee. Fai ngia itaama iida hama
inna aataruuvaara haruruaaravai. 11 Itaama vainai ti Udaanga Yisuu
Kirisiiva ti vitoo yoketaivau yapeeraivo tiiyara dira yoosinna tupatupaa
vairaivakira fai ngia vikio rikioo Anutuuqo fai kaayauma ngiiiyara
yoketainno aataruuvaa kooyaa ngii vitainai ivaki kuaaravee.
12 Fai ivaara na ii kua iyauvaara mmuakiaa suai makemakee ngii giaa
ngii miee varinaravai. Vaa ngia iyauvaa rikiada kua kutaivo ngiiisi vaivaa
puaisa utuaivaa na vaa rikieennaata mmannammanna ivaara ngii giaa
ngii minaravai. 13 Na yaata utuaunoo. Aa na homo mmata aavau variau
suaivaki na kava ngii giaa ngii minai ngia iikiaaraivo inna yoketaavai.
14 Vaa na tauvai. Fai na kiisa suai putuee ni nnabaivaa pikiaanaravai. Ti
Udaanga Yisuu Kirisiiva na putinaraivaara vaa kooyaa ni giaa ni mivai.
15 Fai yapooma na putinai rikiada ngia mmuakiaa suai ii kua iyauvaara
tuqinnama yaata utida rikiaateeraivaara na kooyaa ngii giaa ngii miaunoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ta Yisuu Kirisiinna yaagueeqa ari vookarauvaa teeravai

16 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva yaagueeqama variraivaaraatama ivo
kava tiinaraivaaraatama ngii giaa ngii mira suaivaki hama ta vaidiiya
yaatayaadiri unnakua uriiyauvunugiataama ngii giaa ngii miravai. Vaa
ta titi avu tuanaiyauvaadiri inna yaagueeqa ari vookarauvaa teeravai.
17 Ari Koova Anutuuqo kua yoketaivaa inna kiaa mmioo mmeekia ari
vookarauvaa inna mmuu suaivaki ta variravai. Anutuuqo pinaa mmeekia
too ari vookarau yoosinnaivakidiri Yisuunnara tuduu ta rikiaannaduu
ataa kua tunoo: Inna ni Maapu tuanaivovee. Na innara mmuduuya ruee
na inna tauko pinaama ni yoketainoo, tiravai. 18 Ta taapi Anutuuqo
mmataama kioovau Yisuunna tasipama varuu suaivaki ii kua ivo ngiau
aapuuvakidiri tuuvaa ta teteenoo safuuma rikieeravai.
19 Itaama vaikiai nnaaruaa vaidi forofetaiya gioonna kiaapuuya kiaa
mmuu kuaiyauvaara ta yaagueeqama kutaavaivee kiaunnavai. Ngia
iya kuaiyauvaa tuqinnama rikiada puaisa utuaaraivo inna yoketaavai.
Iya kuaiyauvo toobaivaa ta upisiivaki subi yapa kiaunnano taineema
kooyaa kua oyaivaa ti kiaa ti mmivai. Ii kua iyauvo vakia roo ngioo
ngioo patairaivaa roosiima kooyaa vaivai. Itaama vaikio rikioo Yisuuva
ngiiiki varikio patairaara aakiapuaivo taineema ii mmeekia ivo ngii
aakiaiyauvaki taivai. Ivaara iya kuaiyauvaa tuqinnama rikiada puaisa
utuaaraivo inna yoketaavai. 20 Aa mmuakiaa kuavai yaatareera kua aavaa
arinaima rikiaatee. Hama gioonna kiaapu voovoono Anutuuqo forofetaiya
kiaa mmuu kua voovai Anutuuqaa kua fafaaraivaki vai kua oyaivaa
arinaidiri ivaa rikioo tiivai. 21 Hama Anutuuqo tuu kua voovai vaidiiya
ngiari yaata tinniiyauvunugiataama tiravai. Mmannasa Yoketaivo iya
tasipooduu iya mmayaayaivo Anutuuqaasidiri tuuvaa kooyaa tiravai.
Ivaara hama vaidi voovoono arinaidiri oyaivaa rikioo tiivai.

Petorooso unnakua vitairaiyara yaagueeqama tiravai

2 1 Nnaaruaa unnakua forofetaiya gioonna kiaapuuya tasipama
varuneema unnakua vitairaiya mmuaikaraama fai ngii tasipama
variaaravai. Varida ngia maisama variateeraivaara Anutuuqaa
kuaivaudiri haubayama kiaa kiada unnakuaivaa haumaki ngii giaa
ngii miaaravai. Ti Nnoonnaivo iya mminnamminnaa maisaiyauvaara
putuuvaara iya innara ooqoo kiaaravai. Fai iya itaama innara ooqoo
tikio Anutuuqo ngiari irisai maisaiyauvaa akiairaama iya mminai putu
taika kiaaravai. 2 Itaama vainainnaata iya sabi heera aataruuvaa iida
koonnama varida mmamma maisaira aataruuyauvaa iikiai fai kaayau
gioonna kiaapuuya ivaugiataama kuaaravai. Iya itaama iikiaivaa fai
hama ausa hanigieera gioonna kiaapu vooya teeda Anutuuqaa kua
kutaa tira aataruuvaara maisa kua kiaaravai. 3 Ii unnakua vitaira

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaidi iya sikauyauvaara kaayauma ngiari varaaree kiaa kiada ngiari
tinniyaadiri sabi kua kiaa kiada mmayaayaiyauvaa ngii giaa ngii mida
ngii sikauyauvaa varaaravai. Hokoba suai Anutuuqo iya iikiaiyauvaara
kua pinaivaki iya yaparainaraivoono teerama kioo varioo iya irisai
maisaiyauvaa iya mminai putu taika kiaaraivaara avu too nnaasu
varinoo.

4 Aangeraiya mminnamminnaa maisaiyauvaa varooyara hama
Anutuuqo iyara boo tirainno ivo ikia too varii yoosinnaivaki iya kagaari
kieeravai. Kagaari kiooduu soopa pinaa upisiivaki varida Anutuuqo iya
yaparaira suaivaara faannaida variravai. 5 Nnaaru gioonna kiaapuuya
maisama varuuyara hama Anutuuqo iyara boo tirainno nnoori pinaa
ari vookarauvaa ee-oo tuduu iya raputuduu putiravai. Nuvuaava ari
mmuaavoono safuuma variateera kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa
mmioo nnaasu variravai. Varuduu Anutuuqo inna vitoo yoketaivau
yapa kioo gioonna kiaapu yaaku saivai sainaidiri taaravoomaatama
vitoo yoketaivau yapa kieeravai. 6 Anutuuqo yoosinnaivaitana
nnutuuvaitana Sutuuma Kumuaraivaitana tuduu ikiaivo taa taika
kiooduu ruga kieeravai. Yapooma variaara gioonna kiaapuuya hama
Anutuuqaara yaata utuaaraiya ivaudiri iya ngiari irisai maisaivaa
varaaraivaara arinaima teeda rikiaaravai. 7-8 Hama yoosinna Sutuuma
rugoo suaivaki safuuma varuu vaidi voovai nnutuuvo Rooto ivaki
hara kioo variravai. Hara kioo varuduu vaidi Anutuuqaa aataruuvaa
hatokooya ngiari mmammaiyauvaara nnaasu yaata utida makemakee
sabi heera aataruuvaa uuduu ivaa tooduu inna maisairavai. Maisauduu
yoketaama iya tasipama varioo vo suai vo suai makemakee iya maisa
mmooriiyauvaa uuvaa too iya maisa kua tiraiyauvaa rikiooduu inna
ausaivo kaayauma mmuaararareeravai. Mmuaararoo varuduu Udaanga
Anutuuqo ivakidiri inna vitoo yoketaivau yapa kieeravai. 9 Anutuuqo
itaama uuneema ta yoketaama variaunnaiya mmuaararai maisayauvo
tiisi nnino rikioo ivo ivakidiri aikiooma ti vitoo yoketaivau yapaanara
aataruuvaa vaa ivo too rikiaivai. Aanna makee gioonna kiaapu maisama
variaiya ngiari maisama iira aataruuyauvaa irisaiyauvaa iya mminaraivo
vaikiai rikiadaata iya mmannammanna itaavai varia rada vidada ivo iya
yaparainara suaivaki iya mminara aataruuvaatama vaa ivo too rikiaivai.
10 Gioonna kiaapuuya kaayau maisama varida ngiari mmamma iira
aataruuyauvunugiataama vida iyara dira kieetaiya kiaa kuaiyauvaara
ooqoo kiaiyara Anutuuqo itaama irisai maisaiyauvaa iya mminara
aataruuvaa kua kutaa tuanaa ivo too rikiaivai.

Ii unnakua vitaira vaidi iya vueennaida varida haunninniida hama
aangeraiya yoketaama ari vookaraama variaiya mmemmaana virama
kiada iyayaadiri koonnama yaata utida unnakuaivaa kiaavai. 11 Iya
itaa kiaani aangeraa yoketaiya hama itaa kiaavai. Aangeraa yoketaiya

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

yaagueeqama varida ii unnakua vitaira vaidi iya yaatareeraiya
Anutuuqaa avuuvau hama aangeraiya ari vookaraama variaiyayaadiri
koonnama yaata utida unnakuaivaa kiaavai.
12 Ii vaidi iya fayai mmararaiya yaata utiraivaa roosiima yaata
utida kati nuaida varida iikiaavai. Iya hama arinaima teeda rikieera
aataruuyauvaara maisa kua kiaavai. Vaidiiya fayai mmararaiya
ruputuaani putuaaneema ngiari maisama variraivo iyaki vaivaara
fai irisai putuaaravai. 13 Iya ari vo gioonna kiaapuuya mmamma
nniitareeraivaa mmuneema irisaivaa Anutuuqo mmamma
nniitareeraivaa iya mminaravai. Iya mmamma iira aataruuvaa ikianna
koovau iikiaivaara iya yoketaivai. Iya ngii tasipama yeenna nneeda
varida ngiari unnakua aataru maisaivaa iikiaivaara homo ivaara yaata
utuaavo iya yoketaivai. Itaama vaino ngii mmamma maisakiataama
vaikiainnaata ngia kati iya tasipama variaavai. 14 Iya gioonnaiya taavo
iya yoketaikiai sabi heera aataruuyauvaara nnaasu yaata utu kiada
variaavai. Iya mminnamminnaa maisaiyauvaara hama iya pirisaikiai
iya varaata varaataikiai ivaara nnaasu yaata utu kiada variaavai.
Anutuuqaa aataruuvau homo muaraagama varia rada ngiaiya iyaano
iya teeda vunnisi yau ruaani haruruaavai. Iyaano iya varaata varaatai
mminnaiyauvaa varaara aataruuvaa teeda rikiaayara tida ivau nnaasu
yaata utu kiada variaavai. Fai Anutuuqo irisai maisaiyauvaa iya
mminaravai. 15 Iya safu aataruuvaa pikiada maisa aataruuvau sabisaabi
vida raubiriikiaavai. Iya nnaaruaa vaidiivaa nnutuuvo Bosoroonna
mmaapuuvaa nnutuuvo Biriaamo uuvaugiataama iikiaavai. Ii forofetaa
vaidi Biriaamo ivoono maisa aataruuvaa gioonna kiaapu Isarairaiyara
uuvaara irisai sikauyauvaa varaanaraivaara mmuduuya riravai. 16 Ivo
gioonna kiaapuuya maisa mmooriivaa iinara vuduu aataruuvau ari
puara togiivo hanigioo innaata yaagueeqama kua tiravai. Puara togiivo
hama kua tuuvo vaidi kuaivakidiri forofetaivaata kua tioo iva kumimaka
aataruuvaa iinara vuuvaara inna uuda rairavai.
17 Ii unnakua vitaira vaidi iya nnoori rumuruumaiyauvo
reekairaiyauvaa roosiima variaavai. Aasannai mmataivaki yuunna
yaamurukaivoono ngioo namaiyauvaa rupikio hama vati ruaivaa
roosiima iya maisama variaavai. Ivaara Anutuuqo upisi tuanaa
yoosinnaivaki iyani mmaataiyauvaa vaa teerama kieeravai. 18 Iya
ngiariiyara mannaka tida sabi kua kiaa kiada maisama varira gioonna
kiaapuuyakidiri vooya pikiada yoketaa aataruuvau kuaaree kiaa viraiya
iida taaree kiaa kiada kava iya maisama variateeraivaara iya mmaara
iikiaavai. Ii unnakua vitaira vaidi iya ngiari mmammaiyauvaara nnaasu
yaata utida makemakee sabi nuaida varida kava iya vitaaree kiaa iya
mmaara iikiaavai. 19 Iya kiaanoo: Vo aataru voovoono yeena roosiima
ngii puaisa raivoora ngiengie yaata utuaiyauvunugiataama kati kuatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iya itaa kua kiaiya maisamaisama iira aataruuyauvo yeena roosiima
iya puaisa rau kiaikiai hama iya yopeema ivaa yaatarada ngiari yaata
utiraivau kati kuaavai. Ivaa oyaivo ataama vainoo. Fai vo aataru
voovoono vaidiivaa yaataroo puaisa inna utiivaa hama ivo yopeema
pikiaanaravai. 20 Gioonna kiaapu vooya ti Udaanga Yisuu Kirisiiva
ti vitoo yoketaivau ti yapai kuaivaa rikiada mmatayaa diaa maisa
aataruuyauvaa pikiaavai. Vaa tauraa mmatayaa diaa maisa aataruuyauvo
iya puaisa utiravai. Nnaagiai Yisuunnara rikiada maisa aataruuyauvaa
pikiaavai. Mo fai kava mmatayaa diaa maisa aataruuyauvo iya
puaisa utinai fai iya kava maisama variaaravai. Tauraa iya kiisama
maisama varida nnaagiai fai iya ngiari vookaraama pinaama maisama
variaaravai. 21 Ii gioonna kiaapu iya Anutuuqaa aataru safuuvaara hama
rikiaatiri. Anutuuqo irisai maisaiyauvaa iya mminaraivo inna kiisavai
vaitirivee. Anutuuqo yoketaa aataruuvaa iikiateera tuu kuaivaa vaa iya
arinaima rikiadaata kava mmooka hanigia mmiaivaara ivo pinaa irisai
maisaiyauvaa iya mminaraivo inna pinaa ari vookaraivai. 22 Mmatayaa
diaa mminnaivaudiri mmataama kioo kua voovai vainno tinoo: Faivo
ari mmuruuvaa utu kioo kava nnaivaivee, tikio vo kuavai tinoo: Vaidiivo
ari puaraivaa fini kiaikio kava nnokokaivaki sonoma ruaivaivee,
tiivai. Ivaa roosiima gioonna kiaapuuya Yisuunna aataruuvaa mmooka
hanigia mmida mmatayaa diaa maisa aataruuyauvaa vaa pikiaivaa kava
varaaraivaara ii mmataama kioo tii kua ivaitana kutaa kuavaitana tiivai.

Yisuuva kava tiinaraivaara Anutuuqo kua kiaa teerama kieeravai

3 1 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, na tauraa yanaa
voovai ngiiini fafaara raivo aanna nnaagiaivaa kava na ngiiini
fafaara raunoo. Na taara yanaavaitanaki ngiingii yaata tinniiyauvaki
kua yoketaivaara nnaasu yaata utuateeraivaara na ii kua iyauvaa fafaara
ree ngii giaa ngii miaunoo. 2 Nnaaruaa vaidi forofetaa yoketaa tuanaiya
nnaagiai vainara kuaivaa tuuvaara kava yaata utida rikiaatee. Udaanga
Yisuu Kirisiiva ti vitoo yoketaivau yapaivaa kua yaagueeqaivaa ta kua
varada nuaira vaidiiya ngii giaa ngii miaannaivaaraatama kava yaata
utida rikiaatee. Ngia itaakiaaraivaara ni yoketainoo. 3 Tauraa aa kua
aavaa arinaima rikiaatee. Fai nnaagiai suaivaki vaidi vooya diitada ngiari
mmamma iira aataruuyauvaara nnaasu yaata utida iikiaaravai. Fai iya
ngiiiyara raida 4 Yisuunnara kiaara: Ivo ariiyara na kava tiinaravee kiaa
teerama kiaivoono deevakiinno variinnee? Ti kookiaiya vaa putiravai.
Mo ngiau mmata uu suaivakidiri mmuakiaa mminnamminnaiyauvo vakia
roo vioo vioo aanna makee homo itaavai nnaasu vainoo, kiaaravai. 5 Iya
aa na tinara kua aayauvaa hama tuqinnama rikiaavai. Nnaaru ari nnaaru
Anutuuqo tuduu ngiau mmataivo vairavai. Nnooriivakidiri mmataivo
kooyaa nnuduu nnooriivo mmataivaudiri sasakairavai. 6 Nnaagiai nnoori

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

pinaivo ngioo mmataivau rummua apu kiooduu mmuakiaa gioonna
kiaapuuyaata mmataivau vau mminnaiyauvootama eyommaara putu
taika kieeravai. 7 Ngiau mmataivo aanna makee vaivaa Anutuuqo yapa
kioovo vainono Anutuuqo tauraa tuneema yapooma kava tino fai ikiaivo
ngiau mmataivaa taa taikaanaravai. Ngiau mmataivo aanna makee vaivo
fai vainono Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparainno maisama variaiya
ikia aakiaivaki kagaari kinai vikio ngiau mmataivootama taikaanaravai.
8 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, mo aa kua aavaara sa
taunnu kiaatee. Udaanga Anutuuqo taikio mmuaa suaivoota kaayau
nuanuuyauvootama (1000) mmuaakaraivaitana nnaasu vainoo.
Hama ari vookaraivaitana vainoo. 9 Vaidi vooya yaata utida kiaanoo:
Udaanga Anutuuqo hokoba suai varioo hama ivo kua kiaa teerama
kiaivaa iivaivee, kiaavo hama Anutuuqo itaama iivai. Ivo hama mmuaa
gioonna kiaapuuvaa ikia aakiaana kagaarirainno mmuakiaaya ngiari
mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada ausa hanigiateeraivaara
ivo hokoba suai ngiiiyara faannainno varivai. Ngia homo koonnama
variaavoota ivo mmannammanna ngiiiyara faannainno varivai.
10 Gioonna kiaapuuya hama teeda rikieera suaivaki mmuara vareera
vaidiivo mmuara varaanara nniivai. Itaama iirayaama fai Udaanga
Yisuu Kirisiiva tiinaravai. Tiino fai pinaa akuaivo kurududu tino ngiauvo
taikaanaravai. Taikano fai ngiauvau vai mminnaa mmuakiaayauvai
ikiaivo taa mumunu utu raubiriima kino eyommaara taika kiaanaravai.
Mmataivaatama mmoori mmuakiaa ivau varida iikiaiyauvaatama ikiaivo
taa taika kiaanaravai. 11 Fai mmuakiaa mminnaiyauvo itaama taa taika
kiaanaraivaara aanna ngia variaaraivaara dataamaida yaata utuaannee?
Ngia yoketaa tuanaaya varida Anutuuqaa mmoori aataruuvaara
yaata utida variatee. 12 Anutuuqaa suaivaara faannaida varida suaivo
akiairaama ngiaiveeraivaara mmoori yoketaivaa iida varida itaama
nnaasu variatee. Ii suai ivaki fai ikiaivo ngiauvaa taa taika kioo ngiauvau
vai mminnaiyauvaa puaisa teeno nnoori kiaanaravai. 13 Itaama vainai mo
teenoo Anutuuqo kua kiaa teerama kioo karaasa ngiau mmataivaitana
nninai ivau safuuma variaara gioonna kiaapuuya nnaasu variaaraivaara
ta faannaida variaunnanoo.
14 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, itaama vainai ngia ii
suai ivaara faannaida varida Anutuuqaa avuuvau yoketaama varida sa
mminnamminnaa maisa voovai ngiiiki vakiaiveeraivaara yaagueeqama
safu tuanaaya variatee. Yaagueeqama itaama varida Anutuuqaa tasipama
ausa nuufaivaa varada variatee. 15 Ti Udaanga Anutuuqo hokobama
faannainno variivaara yaata utida kiatee: Ta ausa hanigia kikio ivo ti
vitoo yoketaivau yapaanaraivaara hokobama faannainno varinoo, kiatee.
Pauruuso ti seena ta innara mmuduuya ruaannaivoono ivaara ngiiini
fafaara reeravai. Ivo Anutuuqaasidiri tinni yoketaivaa varoo ngiiini

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

fafaara reeravai. 16 Ivo ii Yisuuva kava tiinara kua ivaara tinaree kiaa
mmuai kuaivaa mmuakiaa ari yanaiyauvunu fafaara reeravai. Ii yanaa
iyauvunu vo kua vooyauvai gioonna kiaapuuya yaarida rikiada hama
oyaiyauvaa arinaima rikiaavai. Gioonna kiaapu kumimakaiya hama
Anutuuqaa aataruuvau tuqinnama kuaiya ii kua iyauvunudiri haubayama
kuaiyauvaa kiaavai. Iya Anutuuqaa kua fafaara vooyauvunudiri
haubayama kuaiyauvaa kiaaneema Pauruuso roo kua vooyauvunudiri
mmuaikaraama haubayama kuaiyauvaa kiaavai. Iya itaama koonnama
kiaivaara fai maisaivaa irisai putiraivaa ngiari varaaravai.
17 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya ruauyaso, vaa ngia ii kua na ngii
giaa ngii miau iyauvaa arinaima rikiaavai. Itaama vainai vaidi hama
Anutuuqaa kuaivaa rikiada iikiaiya iya unnakua kiaa kiai kuaivaa sa
rikiada kutaavee kiaa kiada ngia yoketaama variaivakidiri harurivoora
tuqinnama haitatuukiatee. 18 Ti Udaanga Yisuu Kirisiiva ti vitoo
yoketaivau yapaivoono kati tiiyara yoketaama yaata utuoo varivai.
Ivaara yaata utida innaraatama arinaima teeda rikiada varia rada vidada
yaagueeqama yoketaama variatee. Ari nnutuuvo ngiau aapu makee
vainno tupatupaa itaavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Yuvuaano

Yuvuaanoono aa tauraa yanaa aavaa fafaara reeravai

Aa tauraa yanaa Yuvuaano roo aavaki taara kua oyaivaitana vaivai. Gioonna kiaapuuya Anutuuqaata ari mmaapu Yisuu Kirisiinnaatama tasipama variateera kuaivaa Yuvuaano yamayamaa kua tioo iyani aa yanaa aavaa fafaara reeravai. Iya nuunama varida Anutuuqaaraata Yisuunnaraatama yaata utira nuunaiyauvaa vara haunoopiivoora tuqinnama haitatuukiateeraivaara Yuvuaano yamayamaa kuaivaa tioo fafaara reeravaivee.

Kua kiaa kookieeraivoono variraivaa ti mmiravai

1 1 Kua kiaa kookieeraivoono variraivaa ti mmuuvaara na yanaivau
fafaara raa ngii miaunoo. Ivo tauraa hama ngiau mmata uu
suaivaki varioonnonno tuma ti tasipama mmatayaa kooyaa variravai.
Varuduu ta tuqinnama inna haitatuuma teeda inna kuaivaa rikiada titi
yaakuuyauvaadiri innayaa utiravai. 2 Ivo kooyaa ti tasipama varuduu
ta inna teeda innara kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Ivo
tupatupaa variraivoono ari Koonna tasipama varuuvaa Anutuuqo
kooyaa inna ti vitauduu ta inna tuqinnama toovaara ta ngii giaa ngii
miaunnanoo. 3 Ta mmuakiaaya ti Napoovaatama inna Mmaapuuvo Yisuu
Kirisiivaatama mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada variaunnanoo.
Ngia mmuaakaraama ti tasipama mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada
variateeraivaara vaa ta teeda rikiaunnaivaida ngiiita ngii giaa ngii
miaunnanoo. 4 Ta mmuakiaaya ti sirigairaivo ti suvuakuaiveeraivaara na
aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo.

Anutuuqo mmeekia oyaivovee

5 Anutuuqaa Mmaapuuvoono aa kua aavaa ti kiaa ti mmuuvaa ta ngii giaa
ngii mida kiaunnanoo: Anutuuqo mmeekiaivaki variraivaa oyaivovee. Hama
upisiivo innaki vaivaivee, kiaunnavai. 6 Fai ta titiiyara kiaara: Ta Anutuuqaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

tasipama mmuaa ausa mmuaa tinnivai varada yoketaama variaunnanoo, kiaa
kiadaata upisi aataruuvau nuaida varida fai ta unnakuaivaa titiiyara kiaa kiada
tomedaivaa iikiaaravai. 7 Anutuuqo ari mmeekiaivaki varineema fai mmeekia
tai aataruuvaki ta hara kiada varida fai ta titiiyara titiiyara yoketaida mmuaa
ausa mmuaa tinnivai varada variaaravai. Fai ta itaama varikio Anutuuqo ari
Mmaapu Yisuunna kiauvaadiri ti mminnamminnaa maisa mmuakiaayauvai
ruga kinai fai ta yoketaaya variaaravai.
8 Fai ta titiiyara kiaara: Hama mminnamminnaa maisaiyauvo tiiki
vainoo, kiaa kiada ta titiiyara unnakua tikio fai hama kua kutaivo tiiki
vainaravai. 9 Fai ta titi mminnamminnaa maisaiyauvaa Anutuuqaa kiaa
kookieekio hama ivo ti pikieerainno safuuma iinno ti mminnamminnaa
maisaiyauvaa ruga kioo mmuakiaa aataru maisa ta iiraiyauvaa ruga
kinai fai ta yoketaaya variaaravai. 10 Fai ta titiiyara kiaara: Hama
ta mminnamminnaa maisaiyauvaa iikiaunnavaivee, kiaa kiada ta
Anutuuqaara kiaara: Anutuuqo unnakua tiraivovee, kiaaravai. Fai ta itaa
kua tikio hama inna kuaivo ti aakiaana vainaravaivee.

Yisuu Kirisiiva tiiyara ari Koonnaata kua tiravai

2 1 Ni uru nnaakara karaasa ausa hanigieeraiyaso, sa ngia mminnamminnaa
maisaivaa varaateeraivaara na aa kua aavaa ngiiini fafaarakiaunoo. Fai
gioonna kiaapu voovoono mminnamminnaa maisaivaa varano vaidiivo tiiyara
Kua Tiraivo ti Napoonnaata tiiyara yamaa kua yamaa kua tinaraivo varinoo.
Tiiyara itaama kua tinaraivo inna Yisuu Kirisiiva safuuma variraivovee. 2 Ta
Anutuuqaasi vira aataruuvaki ti mminnamminnaa maisaiyauvo suvuaiyauvaa
rugaanaraivaara Yisuuva putiravai. Ivo hama ti mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaanaraivaara nnaasu putiravai. Ivo mmuakiaa gioonna kiaapu mmata aavau
variaiya mminnamminnaa maisaiyauvaatama rugaanaraivaara putiravai.
3 Ta Anutuuqaa kutaa teeda rikiaunnannee? Mo ta Anutuuqaa kuaivaa
rikiada iikiaunnaivaara ta aikiooma kiaunnanoo: Vaa ta Anutuuqaa teeda
rikiaunnavaivee, kiaunnavai. 4 Gioonna kiaapu voovoono tinoo: Vaa na inna
tee rikiauvaivee, kiaa kioo Anutuuqaa kuaivaa rikioonnaata yaataraivoono
unnakua tikio hama kua kutaivo innaki vaivai. 5 Fai gioonna kiaapu voovoono
inna kuaivaa rikioo iino Anutuuqo innara mmuduuya ruaivo fai innaki vioo vioo
pinaavai vainaravai. Ta Yisuu Kirisiiva varirayaama variaunnaivaara ta arinaima
rikiada kiaunnanoo: Ta Anutuuqaa tasipama variaunnanoo, kiaunnavai. 6 Fai
gioonna kiaapu voovoono ariiyara tinara: Na Anutuuqaa tasipama variauvaivee,
tiivo Yisuu Kirisiiva varirayaama variaivee.

Gioonna kiaapu voovoono ari seenaivaara mmuduuya ruaivo mmeekiaivaki varivai

7 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, aa na ngiiini fafaarakiau kua
aavo hama karaasa kuavai. Nnaaruaa kuavai. Ngia tauraa Yisuunnara tuu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuaivaa rikioo suaivakidiri vauvoonno mmannammanna vakia roo ngioo ngioo
aanna makee vainoo. Nnaaruaa kua ngia tauraa rikioo kuaivovee. 8 Itaama
vaikiaina aanna makee na ivaara karaasa kuavaivee kiaa ngiiini fafaarakiaunoo.
Upisi aataruuvo taikaanara iinno varikio mmeekia tuanaivo vaa too variivaara
na kiaunoo: Karaasa kuavaivee, kiaunoo. Yisuu Kirisiiva uuvaara ii kua ivo kua
kutaavai vaivai. Vaa ngia ivaa teeda rikiada kua kutaavaivee kiaavai.
9 Gioonna kiaapu voovoono tinoo: Vaa na mmeekiaivau variaunoo, kiaa
kioo hama ari seenaiyara mmuduuya ruaivoono ivo mmannammanna
upisiivaki hara kioo varivai. 10 Gioonna kiaapu voovoono ari seenaiyara
mmuduuya ruaivo mmeekiaivau nnaasu hara kioo varivai. Hara kioo
varikio hama mminnamminnaa maisaivo innaki vaikio rikioo hama inna
seenaivo ivaara haruriraivootaivai. 11 Gioonna kiaapu voovoono hama
ari seenaiyara mmuduuya ruoo ivo homo upisiivaki hara kioo varivai.
Upisiivo inna avuuvaa rummua apu kiaivaara ivo nuainnonno taikio ivo
kuanara aataruuvo hama inna too vaikio rikioo kumimakama nuaivai.
12 Ni uru nnaakaraso, Yisuuva ngiiiyara putuuvaara Anutuuqo ngii
mminnamminnaa maisaiyauvaa vaa ruga kieeravai. Ivaaraina na
yanaivaa ngiiini fafaara raunoo. 13 Yokovaayaso, hama ngiau mmata
vauduu varuuvoono homo variivaa ngia teeda rikiaanoo. Ivaaraina na
yanaivaa ngiiini fafaara raunoo. Vaidi karaasaso, vaa ngia mmagia
maisaivaa yaataraavai. Ivaaraina na yanaivaa ngiiini fafaara raunoo.
14 Nnaakaraso, vaa ngia ngii Gioonna Anutuuqaa teeda rikiaavai. Ivaaraina
na yanaivaa ngiiini fafaara raunoo. Yokovaayaso, hama ngiau mmata vauduu
varuuvoono homo variivaa ngia teeda rikiaanoo. Ivaaraina na yanaivaa ngiiini
fafaara raunoo. Vaidi karaasaso, ngia yaagueeqaida variaavo Anutuuqaa kuaivo
ngiiiki vaikiai mmagia maisaivaa vaa ngia yaataraavai. Ivaaraina na yanaivaa
ngiiini fafaara raunoo.
15 Mmata aavau diaa maisa aataru Anutuuqaa nnammutuaa iiraiyauvaara
sa mmuduuya ruatee. Itaama iikiaa ivakidiri nnii aataruuyauvaaraatama sa
mmuduuya ruatee. Fai ngia mmatayaa iira aataruuyauvaara mmuduuya rikio
ngii Gioonna Anutuuqaara mmuduuya riraivo fai hama ngiiiki vainaravai.
16 Mmuakiaa mmatayaa iira aataruuyauvo hama Anutuuqaasidiri tiivai.
Ngiingii mmammaiyauvo iikiataira aataruuvootama avuuvaadiri taavo ngii
varaataira aataruuvootama ngiingiiiyara mannaka tira aataruuvootama hama
Anutuuqaasidiri tiivai. Mmatayaa diaa aataruyauvaivee. 17 Mmatayaa iira
aataruuyauvootama avuuvaadiri taavo varaataira aataruuvootama taikaanara
iinoo. Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqo yaata utiivaa rikioo iivoono fai
tupatupaa varinaravaivee.

Yisuu Kirisiinna nnammutuaivo vaa nninoo.

18 Ni uru nnaakaraso, ngiau mmata taikaanara suaivo vainima nninoo.
Yisuu Kirisiinna nnammutuaivo nninaraivaara tuu kuaivaa vaa ngia rikiaavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Aanna makee Yisuu Kirisiinna nnammutuaa kaayauya vaa ngiaavaivee. Iya
ngiaivaara vaa ta teeda kiaunnanoo: Ngiau mmata taikaanara suaivo vaa
vainima nninoo, kiaunnavai. 19 Ii gioonna kiaapu iya tauraa ti tasipama varida
hama kutaa ausa hanigiada ti seena tuanaaya variaivaara iya ti pikiaavai. Iya
vaa ausa hanigiaatiri. Homo ti tasipama variaatirivee. Iya mmuakiaaya hama
ti seena tuanaaya variaivo kooyaa vakiaiveeraivaara ti pikiada kuaavai.
20 Mo Yisuu Kirisiiva Mmannasa Yoketaivaa vaa ngiiiki yapa kiaivai.
Yapa kiaikio variivaara ngia mmuakiaaya kua kutaivaa rikiaavai. 21 Ngia
yaata utida kiaanoo: Ta hama kua kutaivaa rikiaunnanoo, kiaivaara
na ngiiini fafaarakiaunnee? Vaa ngia kua kutaivaa rikiaivaara na
ngiiini fafaarakiaunoo. Vaa ngia teeda rikiaavai. Hama yopeema kua
kutaivakidiri unnakuaivo nninaravai. Ivaara na ngiiini fafaarakiaunoo.
22 Gioonna kiaapu unnakua tiraivo inna gioononnee? Yisuu Kirisiinnara
tinoo: Hama Anutuuqoono mmataama kioo vaidiivovee, tiivo inna
unnakua tiraivovee. Itaa kua kiaa gioonna kiaapuuya Yisuu Kirisiinna
nnammutuaaya varida Koonnaata Mmaapuuvaatama mmooka hanigia
mmiaavai. 23 Gioonna kiaapu voovoono Mmaapuuvaa mmooka hanigia
mmiivaa Koova hama inna tasipama varivai. Gioonna kiaapu voovoono
Mmaapuuvaara kooyaa kutaavaivee tiivaa Koova inna tasipama varivai.
24 Ngia Yisuunnara toosa hara rikioo mmayaayaivaa ngiingii aakiaiyauvaki
puaisa utuatee. Ngia toosa hara rikioo mmayaayaivo ngiingii aakiaiyauvaki
mmannammanna vainanai fai ngia Mmaapuuvaata Koonnaatama tasipama
mmannammanna variaaravai. 25 Yisuu Kirisiivaano ta tupatupaa variraivaa ti
mminaraivaara nnaaru tiiyara kua kiaa teerama kieeravai.
26 Vaidi vooya ngii unnakua tida ngii iida teeda variaivaara na ii kua ivaa
ngiiini fafaara raunoo. 27 Mo Yisuu Kirisiiva ari Mmannasa Yoketaivaa ngiiiki
yapa kiaivai. Yapa kiaikio Mmannasa Yoketaivo mmannammanna ngiiiki
varinono hama gioonna kiaapu voovoono vo kua voovai ngii giaa ngii mmioo
ngii vitainaraivootainaravai. Mmannasaivoono mmuakiaa kuavai ngii giaa
ngii mioo ngii vitainno varinoo. Ivoono ngii vitai kuaivo inna kutaa kuavai.
Hama unnakuavai. Itaama vainai Mmannasaivo ngii giaa ngii mii kuaivaa
rikiada iida Yisuunna tasipama variatee.
28 Inna aikioovai, ni uru nnaakaraso, ivo kava tiinara suaivaki hama
inna avuuvaura mmamma maisakiaaraivaara inna tasipama variatee.
Ta inna avuuvaura hama aatuuraida yaagueeqama diaaraivaara inna
tasipama variatee. 29 Vaa ngia rikiaavai. Yisuu Kirisiiva safu tuanaavai
varivai. Aa kua aavaata tuqinnama rikiaatee. Gioonna kiaapu voovoono
safu aataruuvaa iinnonno Anutuuqaa nnaakara tuanaavai varivai.

Ngia Anutuuqaa raunna mmaapuya variaavai

3 1 Ti Napoovaano kaayauma tiiyara mmuduuya ruaivaara yaata
utuatee. Iva kaayauma tiiyara mmuduuya ruoo tiiyara tinoo: Ni

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

naunna maapuyavee, tiivai. Ta kutaa inna raunna mmaapuya variaunnanoo.
Gioonna kiaapu hama ausa hanigieeraiya Anutuuqaa hama tuqinnama
teeda rikiaivaaraida ta inna raunna mmaapuya variaunnaiya hama
arinaima ti teeda rikiaanoo. 2 Boo, ni seena na ngiiiyara mmuduuya
riraiyaso, ta aanna makee Anutuuqaa raunna mmaapuya variaunnanoo.
Fai yapooma ta Anutuuqaa avuuvau dataama variaaraivaara hama ta
tuqinnama rikiaunnanoo. Aqaa kua aavaa vaa ta rikiaunnavai. Fai yapooma
Yisuuva kava tiinara suaivaki ta inna tuqinnama taaraivaara ta hanigiada
innanikaraama variaaravee. 3 Gioonna kiaapu voovoono ii kua ivaa rikioo
inna roosiima varinaraivaara faannairaivoono Yisuu Kirisiiva safuuma
varineema ariiyara yaata utuoo safuuma varivai.
4 Mminnamminnaa maisa vareera aataruuvoono Anutuuqaa
aataru safuuvaa hatokaivai. Itaama vaikio gioonna kiaapu voovoono
mminnamminnaa maisaivaa varaivoono Anutuuqaa aataru safuuvaa
hatokaivai. 5 Vaa ngia rikiaavai. Yisuu Kirisiiva gioonna kiaapuuya
mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaraivaara tiiravai. Hama
mminnamminnaa maisaivo innaki vainoo. 6 Ivaara gioonna kiaapu
voovoono Yisuu Kirisiinnaki hara kioo variivo hama mminnamminnaa
maisaivaa mmannammanna varaivai. Gioonna kiaapu voovoono
mmannammanna mminnamminnaa maisaivaa varaivoono hama inna
arinaima too rikiaivaivee.
7 Ni uru nnaakaraso, vaidi voovoono unnakuaivaa ngii giaa ngii mioo
tinara: Na safu vaidivaivee, kiaa kioo koonnama mmooriivaa iivo tii kuaivaa
sa rikiaatee. Yisuu Kirisiivainno safu tuanaavai variraivovee. Gioonna kiaapu
voovoono safu mmooriivaa iinno Yisuu Kirisiinna roosiima safuuma varivai.
8 Gioonna kiaapu voovoono mmannammanna mminnamminnaa maisaivaa
varaivoono inna Sataangaa gioonna kiaapuvaivee. Sataango toosa hara
mminnamminnaa maisaivaa varoo varia roo ngioo ngioo aanna makee iinno
nnaasu varinoo. Sataangaa mmoori maisaiyauvaa tuayanna ruanaraivaara
Anutuuqaa Mmaapuuvoono tiiravai.
9 Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa raunna mmaapuvai variivoono
hama mmannammanna mminnamminnaa maisaivaa varaivai. Anutuuqo
inna Koova varikio inna variraivo mmannammanna innaki vaivaara ivo hama
mmannammanna mminnamminnaa maisaivaa varaivai. 10 Anutuuqaa raunna
mmaapuuya ari vookaraama variraivaa ngia arinaima teeda Sataangaa raunna
mmaapuuya ari vookaraama variraivaa ngia arinaima taaraivaara aa kua
aavaa rikiaatee. Gioonna kiaapu voovoono hama safu mmooriivaa iinno hama
ari seenaivaara mmuduuya ruaivo inna hama Anutuuqaa raunna mmaapuvai.

Ngiingii seenaiyara mmuduuya ruatee

11 Ngia Yisuunnara tuu kuaivaa rikioo suaivakidiri aa kua aavo
vauvoonno mmannammanna vakia roo ngioo ngioo aanna makee vainoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ta titiiyara titiiyara mmuduuya ruaaravee. 12 Fai hama ta Kaingaa
roosiima variaaravai. Ivo Sataangaa vaidivai varioo ari kata tuanaivaa
ruputuduu putiravai. Aaniira Kaingo inna ruputiravainnee? Ivo ari
mmooriivaa koonnama uuduu ari kataivo mmooriivaa safuuma uuvaara
ivo inna ruputuduu putiravai.
13 Ni seenayaso, ivo itaama uuvaudiri rikiada fai gioonna kiaapu
hama ausa hanigieeraiya ngiiiyara hama mmuduuya ruaaraivaara sa
nnikiaraakiatee. 14 Vaa ta rikiaunnavai. Ta titi seenaiyara mmuduuya
ruaunnaivaara ta putira aataruuvaa pikiada tupatupaa variraivaa
varaunnavai. Hama gioonna kiaapu voovoono ari seenaiyara mmuduuya
ruaivaaki putira aataruuvo mmannammanna innaki vainoo. 15 Gioonna
kiaapu voovoono hama ari seenaiyara mmuduuya ruaivoono inna
vaidiiya ruputuaani putira vaidiiya roosiima varinoo. Vaa ngia
taavai. Itaama ii vaidiivaaki hama tupatupaa variraivo innaki vaivai.
16 Yisuu Kirisiiva ari variraivaa pikioo tiiyara putiravai. Ivo itaama
uuvaara mmuduuya rira aataruuvaa kooyaa ta taunnavai. Teetama
ti variraivaa pikiada ti seenaiyara mmuduuya rida iyara putuaaraivo
inna yoketaa aataruvai. 17 Mo vaidi voovoono ari mminnamminnaa
mmatayaa diaiyauvo aikiooma vaikioonnaata ari seenaivo hama
mminnamminnaataivaa too hama innara boo tioo ari ausaivaa inna
mmiivoono dataama kioo ariiyara tinara: Na Anutuuqaara mmuduuya
ruauvaivee, tinarannee? Hama yopeemavee. 18 Ni uru nnaakaraso, sa
mmanna avaiyauvaadiri kiatee: Ta ngiiiyara mmuduuya ruaunnanoo,
kiatee. Kua kutaa tuanaa ngiingii seenaiyara mmuduuya rida ausa mmida
iyara tuqinnaatee.

Ta Anutuuqaa avuuvau yaagueeqama dida vakiaaravai

19-20 Itaama vainai fai ta gioonna kiaapuuyara mmuduuya rida
tuqinnakio rikioo ta kua kutaa aataruuvaa iikiaunnaivo kooyaa
vainai arinaima rikiaaravai. Fai ta itaama iikio vo aataru voovai ta
iikiaunnaivaara ti ausaiyauvaki ta koonnama iikiaunnavaivee kiaa kiada
mmuaararaivaa varada fai ta Anutuuqaa avuuvau hama ivaara pinaama
yaata utuaaravai. Anutuuqo ti ausaiyauvaki vai mmuaararaivaa yaataroo
mmuakiaa mmoori aataruuyauvaata mmuakiaa kuaiyauvaatama too
rikiaivaara hama ta ivaara pinaama yaata utuaaravai. 21 Boo, ni seena na
ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, fai ta titi aakiaiyauvaki hama koonnama
variaunnaivaara mmuaararaivaa varada fai ta Anutuuqaata kua tida inna
avuuvau yaagueeqama dida vakiaaravai. 22 Dida vaida ta Anutuuqaa
yoketai mmooriivaa iida inna kuaivaa rikiada iikiaunnaivaara ivo
mmuakiaa kuavai ta inna yaparakiaunnaivaa ti mminai ta varaaravai.
23 Aa kua aavaa ivo yaagueeqama ti kiaa ti mmioo tinoo: Ni Maapu
Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada ngiingiiiyara ngiingiiiyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuduuya ruatee, tiivai. Vaa Yisuu Kirisiiva ivaara yaagueeqama ti kiaa
ti mmiravai. 24 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa iikiaiya
Anutuuqaa tasipama variaavo ivo iyaki varivai. Anutuuqo tiiki variivaa
vaa ta rikiaunnavai. Ivo ari Mmannasa Yoketaivaa ti mmiivaara ivo tiiki
variivaara vaa ta rikiaunnavai.

Mmannasa kua kutaivoota mmannasa unnakuaivootama variaavai

4 1 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, kaayau unnakua
forofetaiya mmuakiaa mmatavau nookiaavai. Itaama vai ivaara
mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiariiyara kiaanoo: Mmannasa Yoketaivo
ti aakiaiyauvaki varinoo, kiaiya sa iya kiaa kuaiyauvaara akiairaama
kutaavaivee kiatee. Tauraa iya iida taaree kiaa tuqinnama teeda
rikiaatee. Mmannasaivo iyaki variivo Anutuuqaasidiri tiivainnee? Vara
hama Anutuuqaasidiri tiivainnee? 2 Kutaa Anutuuqaa Mmannasaivo iyaki
variivaa ngia arinaima rikiaaree kiaa ataama tuqinnama teeda rikiaatee.
Gioonna kiaapu voovoono kooyaa tinoo: Yisuu Kirisiiva Anutuuqo
mmataama kioovoono vaa innasidiri tioo vaidivai varivaivee, tiivaaki
Anutuuqaasidiri tii Mmannasa Yoketaivo innaki varivai. 3 Gioonna
kiaapu voovoono Yisuunnara itaa kua tii kuaivaara hamavee tiivaaki
hama Anutuuqaasidiri tii Mmannasa Yoketaivo innaki varivai. Innaki
varii mmannasaivo Yisuu Kirisiinna nnammutuaivaasidiri nniivai. Ivo
nninaraivaara vaa ngia rikiaavo aanna makee mmata aavau varinoo.
4 Ni uru nnaakaraso, ngia Anutuuqaaniyavee. Vaa ngia forofetaa
unnakuaiya yaatarakiaavai. Ii Mmannasa Yoketaa ivo ngii aakiaana
variivoono yaagueeqainno vaa ari vo mmannasaivo vaidi kumimakaiya
aakiaana variraivaa yaatara kiaivaara ngia unnakua forofetaiya
yaatarakiaavai. 5 Unnakua forofetaiya inna vaidi kumimakaiyaniyavee.
Ivaara iya mmatayaa diaa mmooriivaara kua kiaani gioonna kiaapu
kumimakaiya iya kuaivaa rikiaavai. 6 Ta aanna Anutuuqaaniyavee.
Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaa too rikiaivoono ta kiaunna
kuaivaa rikiaikio Mmannasa kua kutaivo innaki varivai. Gioonna kiaapu
voovoono hama Anutuuqaanivai variivoono ta kiaunna kuaivaa hama
rikiaikio unnakua tira mmannasaivo innaki varivai. Fai ta itaama
tuqinnama arinaima teeda ta gioonna kiaapuuyaki Mmannasa kua
kutaivo variiyaatama unnakua tira mmannasaivo variiyaatama arinaima
taaravai.

Mmuduuya riraivaa oyaivo Anutuuqovee

7 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, mmuduuya rira aataruuvo
Anutuuqaasidiri tiivaara kii ta titiiyara titiiyara mmuduuya ruaaravee.
Gioonna kiaapu voovoono ari seenaiyara mmuduuya ruaivoono inna
kutaa Anutuuqaa raunna mmaapuvai varinoo. Vaa ivo Anutuuqaa too

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rikiaivai. 8 Mmuduuya rira oyai tuanaivo Anutuuqovee. Itaama vaivaara
gioonna kiaapu voovoono hama ari seenaiyara mmuduuya ruaivo
kutaa hama Anutuuqaa too rikiaivai. 9 Anutuuqo tiiyara mmuduuya
ruaivo ataama kooyaa vainoo. Ivo ari Mmaapu mmuaa tuanaa ivaa
titooduu mmatayaa tioo tiiyara putiravai. Ta innara kutaavaivee kiaa
kiada tupatupaa variraivaa varaateeraivaara Anutuuqo inna titooduu
tiiravai. Ivo itaama iinno tiiyara mmuduuya riraivaa kooyaa ti vitaivai.
10 Mmuduuya rira aataruuvo ataama vainoo. Ta Anutuuqaara mmuduuya
ruaunnaivo inna hama kutaa tuanaa mmuduuya rira aataruuvovee.
Anutuuqo tiiyara mmuduuya ruoo ari Mmaapuuvaa titooduu mmatayaa
tioo tiiyara putiravai. Ti mminnamminnaa maisaiyauvaa irisaiyauvo sa
tiisi ngiaiveeraivaara ivo tiiyara putiravai. Inna mmuduuya rira aataru
tuanaivovee.

11 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, Anutuuqo itaama tiiyara
mmuduuya ruaivaara teeta ti seenaiyara mmuduuya ruaaravee. 12 Hama
gioonna kiaapu voovoono kooyaa Anutuuqaa taivai. Fai ta titi seenaiyara
mmuduuya rikio Anutuuqo tiiki varioo ari mmuduuya riraivaa tiiki
yapano pinaavai suvuainaravai.

13 Vaa ta rikiaunnavai. Ta Anutuuqaaki variaunnano ivo tiiki varivai.
Ta ivaa rikiaunna oyaivo ataama vainoo. Ivo ari Mmannasa Yoketaivaa
ti mmiivaara ta innaki variaunnano ivo tiiki varivai. 14 Ti Napoova
ari Mmaapuuvaa titooduu gioonna kiaapu mmatayaa variaiya vitoo
yoketaivau yapaanaraivaara tiiravai. Vaa ta ivaa teeda gioonna kiaapuuya
kiaa mmiaunnanoo. 15 Gioonna kiaapu voovoono kooyaa tinoo: Yisuuva
Anutuuqaa Mmaapuvaivee, tiivaaki Anutuuqo varikio ivo Anutuuqaaki
varivai. 16 Anutuuqo tiiyara mmuduuya ruaivaara vaa teteenoo ivaa
rikiada ivaara kutaavaivee kiaunnavai. Anutuuqo mmuduuya rira
oyaivovee. Gioonna kiaapu voovoono ari seenaiyara mmuduuya
ruaivoono Anutuuqaaki varikio ivo innaki varinoo. 17 Mmuduuya rira
aataruuvo tiiki vainno pinaavai suvuaivaa oyaivo ataama vainoo. Fai
Anutuuqo ti yaparaira suaivo tiisi nninai rikiada hama ta aatuukiaaravai.
Fai ta yaagueeqakiaaravai. Ta mmatayaa variaunna suaivaki Yisuu
Kirisiiva varuneema ta variaunnano ti mmuduuya riraivo vaivaara
fai ta hama aatuukiaaravai. Fai ta yaagueeqakiaaravai. 18 Gioonna
kiaapu voovoono mmuduuya riraivo innaki vairaivoono hama aatuuvai.
Mmuduuya riraivo innaki vainno pinaavai suvuai kiaikio rikioo hama
aatuuraivo innaki vaivai. Irisai maisaivaa varaanaraivaara vaidiivo
aatuuvai. Gioonna kiaapu voovoono aatuunno varikio hama mmuduuya
riraivo innaki pinaavai suvuaivai.

19 Anutuuqo tauraa tiiyara mmuduuya ruuvaara ta innara mmuduuya
ruaunnavai. 20 Fai gioonna kiaapu voovoono tinara: Na Anutuuqaara
mmuduuya ruauvaivee, tiivo hama ari seenaivaara mmuduuya rirama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kioo ivo unnakuavai tiivai. Fai ivo ari seenaivaa vaa kooyaa taivaara
hama mmuduuya rirama kioo Anutuuqaa hama ivo kooyaa taivaara
fai hama yopeema mmuduuya rinaravaivee. 21 Aa na tinara kua aavaa
Yisuu Kirisiivaano tii kuavai. Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqaara
mmuduuya ruaivoono ari seenaiyaraatama mmuduuya ruaivee.

Mmatayaa iira aataruuyauvaa ta yaataraaravai

5 1 Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo inna Yisuuvavee tiraivaara
kutaavaivee tiivoono Anutuuqaa raunna mmaapu tuanaavai
varinoo. Gioonna kiaapu voovoono kutaa tuanaa Koonnara mmuduuya
ruaivoono raunna mmaapuuyaraatama mmuduuya ruaivai. 2 Ta
Anutuuqaara mmuduuya rida inna avaivaa rikiada iikiaunnaivaara ta aa
kua aavaa arinaima rikiaunnavai. Ta inna raunna mmaapuuyaraatama
mmuduuya ruaunnavai. 3 Anutuuqaara mmuduuya rira aataruuvo ataama
vainoo. Ta inna avaivaa rikiada iikiaunnavai. Ivo tii kuaivo hama ti
mmuaararainoo. 4 Anutuuqaa raunna mmaapu mmuakiaaya mmuaavai
mmuaavai mmatayaa iira aataruuyauvaa aikiooma yaataraaraivaara
hama Anutuuqo tii kuaivo iya mmuaararainoo. Ta dataama mmatayaa
iira aataruuyauvaa yaataraaraivo ataama vaikiai ta rikiaunnavai. Ta
Yisuu Kirisiinnara kutaavaivee kiaa kiada yaataraaravai. 5 Dee gioonna
kiaapu voovoono fai mmatayaa iira aataruuyauvaa yaataraanarannee?
Anutuuqaa Mmaapuuvo inna Yisuuvavee tiraivaara kutaavaivee tiivoono
fai yaataraanaravai.

Anutuuqo Yisuu Kirisiinnara kua kutaivaa tiravai

6 Yisuu Kirisiivaano mmatayaa tiiravai. Tioo nnooriivaa vara kioo
yatari sagaivau putuduu inna kiauvo tiiravai. Ivo hama nnooriivaa
varaanaraivaara nnaasu tiiravai. Ivo nnooriivaa varaanaraivaaraatama
ari kiauvaa tusaanaraivaaraatama tiiravai. 7 Mmannasa Yoketaivo ariinoo
Yisuuva Anutuuqaa Mmaapuvai variivaara kua kutaavaivee tiivai. Ivo kua
kutaa tira oyaivaara itaa kua tiivai. 8 Ii taaravooma aataru ido kooyaa
vaivaara ta kiaunnanoo: Anutuuqaa Mmaapuuvo inna Yisuuvavee,
kiaunnavai. Mmannasaivo tuuvaaraatama nnoori varoovaaraatama
Yisuuva putuduu inna kiauvo tuuvaaraatama ta kiaunnanoo: Anutuuqaa
Mmaapuuvo inna Yisuuvavee, kiaunnavai. Taaravooma aataruudo
mmuaavaara ti vitaakiaavai. 9 Ta vaidiiya tira kuaivaara kutaavaivee
kiaunnavai. Anutuuqo tira kuaivoono vaidiiya tira kuaivaa yaataraivai.
Yaataraivaara ta Anutuuqo ti vitaira aataruuvaara kutaavaivee
kiaaravee. Ii taaravooma aataru idaa Anutuuqo ari Mmaapuuvaara
ti kiaa ti mmioo ti vitairavai. 10 Ivaara gioonna kiaapu voovoono
Anutuuqaa Mmaapuuvaara kutaavaivee tiivo vaa Anutuuqo ti vitauvaara
ari aakiaivaki arinaima rikiaivai. Gioonna kiaapu voovoono hama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutuuqaara kutaavaivee tiivo ivo Anutuuqaara unnakua tiraivovee
tiivai. Anutuuqo ari Mmaapuuvaara ti kiaa ti mmuu kuaivaara ivo
hama kutaavaivee tiivaivee. Ivaara ivo Anutuuqaara unnakua tiraivovee
tiivai. 11 Ii kua kutaa ivaa Anutuuqo ti kiaa ti mmuuvaa oyaivo ataama
vainoo. Anutuuqo tupatupaa variraivaa ti mmivaivee. Inna Mmaapuuvo
putuuvaara ta tupatupaa variraivaa varaunnavai. 12 Gioonna kiaapu
voovoono inna Mmaapuuvaara kutaavaivee tiivoono vaa tupatupaa
variraivaa varaivai. Gioonna kiaapu voovoono hama inna Mmaapuuvaara
kutaavaivee tiivoono hama tupatupaa variraivaa varaivaivee.

Ta tupatupaa variraivaa variaunnavai

13 Ngia Anutuuqaa Mmaapuuvaara kutaavaivee kiaiya na ngiiini ii kua
iyauvaa fafaarakiaunoo. Ngia tupatupaa variraivaa vaa varaivaara ngia
tuqinnama rikiaateeraivaara na ngiiini fafaarakiaunoo. 14 Ta Anutuuqaata
kua tida hama ta biribiriida inna tasipama kua kiaunnanoo. Hama
aaniivaara ta itaa kua kiaunnavai. Ta inna yaata utiraivaugiataama
mminnaa voovaara yaaku varada inna yaparaikio ivo ti kuaivaa
rikiaanaraivaara ta hama biribiriida inna tasipama kua kiaunnanoo. Ta
yaagueeqama inna tasipama kua kiaunnanoo. 15 Vaa ta rikiaunnavai. Ivo
ta yaaku varada yaparakiaunna kuaiyauvaa mmuakiaa suai rikiaivai.
Itaama vaikiai aa kua aavaaraatama vaa ta rikiaunnavai. Ta inna
yaparakiaunnaivaa ivo ti mmivai.
16 Fai gioonna kiaapu voovoono ari seena voovai teeno ivo
mminnamminnaa maisaivaa varano too Anutuuqo ivaa rugaanaraivo vaino
rikioo fai ivo Anutuuqaata kua tioo ivaara yaaku varano fai Anutuuqo
tupatupaa variraivaa inna seenaivaa mminaravai. Gioonna kiaapu
voovoono mminnamminnaa maisaivaa varaivaa Anutuuqo rugaanaraivo
vaivaara nnaasu na itaa kua kiaunoo. Gioonna kiaapu voovoono Yisuu
Kirisiinnara ooqoo kiaa kioo mminnamminnaa maisaivaara nnaasu yaata
utuoo varaivaa hama Anutuuqo rugaanaraivootaivai. Fai ivo ivaa iinno
irisaivaa varoo eeyaara putinaravai. Gioonna kiaapu voovoono ivaara yaaku
varoo Anutuuqaata kua tiivaa hama na ivaara yaaku varaanee kiaunoo.
17 Mmuakiaa aataruvai ta tomedama iikiaunnaivaara ta mminnamminnaa
maisaivaa varaunnavai. Fai mminnamminnaa maisaiyauvo vaino Anutuuqo
ruganai fai ta hama ikiaivaki tupatupaa variaaravai.
18 Vaa ta rikiaunnavai. Anutuuqaa raunna mmaapu voovoono hama
mmannammanna mminnamminnaa maisaivaa varaivai. Anutuuqaa
Mmaapuuvo tuqinnama inna haitatuukio hama Sataango yopeema innayaa
utiivaara ivo hama mmannammanna mminnamminnaa maisaivaa varaivai.
19 Vaa ta rikiaunnavai. Ta Anutuuqaa raunna mmaapuya variaunnano
Sataango mmuakiaa mmatayaa diaa gioonna kiaapuuya keetavai varioo
iyara diivaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

20 Vaa ta rikiaunnavai. Anutuuqaa Mmaapuuvo vaa tuuvoono ti
tasipaikiai ta innara arinaima rikiaunnavai. Ta Anutuuqo kutaa tuanaa
variivaa teeda rikiaateeraivaara ivo ti tasipaikiai ta innara arinaima
rikiaunnavai. Ta Anutuuqo kutaa tuanaa variivaaki variaunnanoo.
Ta inna Mmaapu Yisuu Kirisiinnaki variaunnaivaara ta Anutuuqo
kutaa tuanaa variivaaki variaunnanoo. Yisuu Kirisiiva inna Anutuuqo
tuanaivovee. Innasidiri ta tupatupaa variraivaa varaunnavai.
21 Ni uru nnaakaraso, mmannammanna unnakua anutuuyauvaa
mmooka hanigia mmiatee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Yuvuaano

Yuvuaanoono aa tammaa yanaa aavaa fafaara reeravai

Yuvuaano aa yanaa aavaa gioonna voovaani roo inna nnaakaraiyaniaatama roovaara gioonna kiaapu vooya yaata utida kiaanoo: Inna mmataira kuavai. Gioonnavee tii kuaivo inna Anutuuqaara nuunairaivovee. Inna nnaakaraiyavee tii kuaivo inna gioonna kiaapuuya ii nuuna ivaki variaiyavee, kiaavai. Vaa ausa hanigiooya ngiariiyara ngiariiyara mmuduuya rida varida unnakua kiaa kuaiyauvaara ooqoo tida sa iyauvaa rikiaateeraivaara Yuvuaano yokovaa kioo aa yanaa aavaa fafaara reeravaivee.

---

1 Na gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya kieeta voovoono aa yanaa
aavaa fafaarakiaunoo.
A gioonnaikua Anutuuqo ariiniee kiaa i mmataama kiaikua aa
yanaa aavaa na ainiaatama i nnaakaraiyaniaatama fafaarakiaunoo. Na
kua kutaa tuanaa ngiiiyara mmuduuya ruaunoo. Hama nene nnaasu
ngiiiyara mmuduuya ruaunoo. Mmuakiaa gioonna kiaapu kua kutaivaa
rikiaiyaatama ngiiiyara mmuduuya ruaanoo. 2 Kua kutaa tira aataruuvo
tiiki vainno tupatupaa fai vainaraivaara ta ngiiiyara mmuduuya
ruaunnanoo.
3 Ti Napoova Anutuuqoota inna Mmaapuuvo Yisuu Kirisiivaatama kati
tiiyara yoketaama yaata utida tiiyara boo tida ngiari ausa nuufaivaitana
ti mmida nnaasu variateeraivaara na yaata utuaunoo. Fai ta iyauvaa
varada kua kutaivaa tida mmuduuya rira aataruuvaa iikiaaraivaara na
ivaara yaata utuaunoo.

Ta kua kutaivaa tida mmuduuya rira aataruuvau kuaaravee

4 Ai nnaakara vooya kua kutaa tira aataruuvau kuaivaara na
rikiee kaayauma sirigakiauvai. Ti Napoova itaa kua ti kiaa ti mmuu
aataruuvaugiataama iya kuaivaara na rikiee kaayauma sirigakiauvai. 5 Na
aiyara mmuduuya ruau gioonna-o, itaama vaikiai na i kiaunoo. Kii ta

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuakiaaya titiiyara titiiyara mmuduuya ruaaravee. Ii na kiau kua ivo
hama karaasa kuavai ngiiini fafaarakiaunoo. Ta Yisuunnara tuu kuaivaa
rikioo suaivakidiri ii yaagueeqa kua ivo vauvoonno mmannammanna
vakia roo ngioo ngioo aanna makee vainoo. 6 Mmuduuya rira aataruuvo
ataama vainoo. Ta Anutuuqo tii kuaivaa rikiada iikiaaravai. Ngia
tauraa rikioo suaivakidiri vauvoonno mmannammanna vakia roo ngioo
ngioo aanna makee aa kua aavaa ivo tuu kua aavo homo vainoo. Ngia
mmuakiaaya hara kiada varida ngiingiiiyara ngiingiiiyara mmuduuya
ruatee.

7 Kaayau vaidi unnakua tiraiya mmuakiaa mmatavau nuaida varida
variaavai. Iya unnakua tida kiaanoo: Yisuu Kirisiiva hama mmatayaa
tioo hama vaidivai variravaivee, kiaavai. Itaa kua tira vaidi voovoono
ari vookaraama unnakua tira nnaamuru vaidivai varioo Yisuu Kirisiinna
nnammutuaavai varivai. 8 Itaama vainai ngiingii varira aataruuvaara
tuqinnama haitatuukiatee. Ngia Anutuuqaa mmooriivaa iikiaivaa
irisaivaa fanniivoora kiaa ngiingiiiyara tuqinnama haitatuukiatee. Ngia
irisai mmuakiaavai varaateeraivaara na itaa kua kiaunoo.

9 Gioonna kiaapu voovoono hama Yisuu Kirisiinna kuaivaa puaisa
utirama kioo ivaudiri hederainno ari vo aataruvau kuaikio too hama
Anutuuqo inna tasipama varivai. Gioonna kiaapu voovoono Yisuu
Kirisiinna kuaivaa puaisa utikiokio Koovaata Mmaapuuvootama
taaravaitana inna tasipama variaavai. 10 Itaama vaino gioonna kiaapu
voovoono ngiiisi vioo hama Yisuu Kirisiinna kuaivaa ngii giaa ngii
minai sa innara yoketaavaivee kiaa kiada inna vitada ngiingii nnauvaki
ngii tasipama yapaatee. 11 Gioonna kiaapu voovoono itai vaidiivaara
yoketaavee kiaa ivo ii mmoori maisaivaa ivootama mmuaavaugiataama
iivai.

Yuvuaano nnaagiai tuanaa kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai

12 Na kaayau kua ngii giaa ngii minaree kiaa hama na yanaayaa
ni fafaarakiatainoo. Na kati oro ngii tee ngiiita kua tinaraivaara na
faannaina variaunoo. Ngieeta teetama pinaama sirigakiaaraivaara na
ngiiita kua tinaree kiaa iikiauvai.

13 Anutuuqo ariiniee kiaa i nnunnaivaata mmataama kiaivaa
nnaakaraiya ngiiiyara yaata utida boo kiaavai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Yuvuaano

Yuvuaanoono aa nnaagiai yanaa aavaa fafaara reeravai

Aa nnaagiai yanaa aavaa Yuvuaano yokovaayaa reeravai. Ivo aa yanaa aavaa raa kioo vaidi voovai vaa ausa hanigiooya tasipama mmoori varoo vaidiivaa nnutuuvo Gaiyaasaani reeravai. Ivo roo pinaama Gaiyaasaara sirigairavai. Gaiyaaso yoketaama ausa hanigioo vooya tasipama mmoori varoo vaidi voovai nnutuuvo Diooterefeeva uu mmooriivaara ooqoo tuuvaaraatama Yuvuaano innara pinaama sirigainno aa yanaa aavaa fafaara reeravaivee.

---

1 Na gioonna kiaapu vaa ausa hanigieeraiya kieetavoono aa yanaa
aavaa fafaarakiaunoo.
Gaiyaaso, na aiyara mmuduuya ruaukua kua kutaa tuanaa na aiyara
mmuduuya rueena aini aa yanaa aavaa na fafaarakiaunoo.
2 Ni seena na aiyara mmuduuya ruaukua vaa na rikiauvai. A Yisuu
Kirisiinna aataruuvau yoketaama variannavai. Sa i nniitaranai a
itaama yoketaama varianeeraivaara na aiyara yaaku varaunoo.
Mmuakiaa mmoori aataruuyauvaa a iikiannaiyauvo yoketaayauvai
vakiaiveeraivaaraatama na aiyara yaaku varaunoo. 3 Ti seena vooya
niisi nnida aiyara ni giaa ni mida tunoo: Ivo kua kutaa aataruuvaa
mmannammanna iivaivee, tuduu rikiee na kaayauma sirigairavai. Vaa
na rikiauvai. A mmannammanna kua kutaa aataruuvaa iikiannavai. 4 Ni
uru nnaakaraiya kua kutaa aataruuvau kuaivaara na rikiee pinaama
na sirigakiaunoo. Hama ari vo sirigaira voovoono aa sirigaira aavaa
hatokaanaravai.

Gaiyaaso yoketaa mmooriivaa uuvaara Yuvuaano tiravai

5 Ni seena na aiyara mmuduuya ruaukua vaa a mmuakiaa
mmooriiyauvaa ti seena ausa hanigieeraiyara iikiannaiyauvaa a
yaagueeqama iikiannavai. Iya voopidiri ngiaaniaata hama a yaata
utirainna yaagueeqama iikiannavai. 6 Vaa iya kava vararanada aapi

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnida aavakinnaa gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada variaiya a
iyara mmuduuya ruannaivaara vaa iya kiaa mmiaavai. Iya kava aisi
kuaiya Anutuuqaa mmoori varaiya yoketaa mmooriivaa iikiataama
vainai eenoo iya tasipama mmooriivaa iinai iya ngiari kuaaree kiaidaa
yoketaama kuaaravai. 7 Iya Yisuu Kirisiinnara mmuduuya ruaivaara inna
mmooriivaara nuaida varida hama gioonna kiaapu kumimakaiyasidiri
sikaunnaata yeennaiyauvaatama varada kuaavai. 8 Ivaara vaa ta
ausa hanigieeraiya sikaunnaata yeennaiyauvaatama iya mmida iyara
yoketaakiaaravee. Fai ta itaama iida teeta iyaatama mmuaavaugiataama
kua kutaivaa rikiada iikio aikiooma voopi voopi kuanaravai.

Diooterefeeva maisama varuduu Demetiriiva yoketaama variravai

9 Na yanaayaa paanna kua vooyauvai gioonna kiaapu vaa ausa
hanigieeraiyani fafaara reeravai. Diooterefeeva kieeta vaidivai
varinaraivaara mmuduuya ruoo na fafaara raa kuaivaa hama rikiaivai.
Rikioonnaata pikiaivai. 10 Itaama vainai fai na ngiiisi viee mmuakiaa
mmoori ivo uuvaara na kiaa kookieenaravai. Ivo kaayau maisa kuaivaa
tiiyara tioo kaayau unnakuaivaa mmannammanna tioo varivai. Hama ivo
ivaa nnaasu iivai. Ti seena vaa ausa hanigieeraiya innasi kuaavo hama
ivo iyara tuqinnaivai. Gioonna kiaapu vooya iyara tuqinnaaree kiaavo
rikioo ivo ooqoo tioo ngii nuunaivakidiri iya titaikiai kuaavai.
11 Ni seena na aiyara mmuduuya ruaukua vaidiiya mminnamminnaa
maisaiyauvaa iirayaama sa iikianee. Vaidi vooya mmoori yoketaiyauvaa
iirayaama iikianee. Gioonna kiaapu voovoono yoketaa aataruuvaa
iivoono inna Anutuuqaa gioonna kiaapu tuanaavai. Gioonna kiaapu
voovoono maisa aataruuvaa iivoono hama Anutuuqaa taivai.
12 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Demetiriinnara kua yoketaivaa
kiaavai. Iya inna mmooriivaa teeda kiaanoo: Kua kutaa ivo yoketaama
varivaivee, kiaavai. Na innara mmuai kuaivaa kiaunoo. Vaa ngia taavai.
Na innara kiau kuaivo kutaa kuavai.

Yuvuaano nnaagiai kuaivaa tiravai

13 Na kaayau kua ngii giaa ngii mminaree kiaa hama na yanaayaa
ni fafaara raatainoo. 14 Na akiairaama aisi viee ta taaravaitana kua
kiaaraivaara na faannaina variaunoo.
15 Ausa nuufaivo i tasipama vakiaivee.
I seena aapinnaiya aiyara yaata utida boo kiaavai. Ti seenaiya ipi
variaiyara ta yaata utida boo kiaunnaivaa iya kiaa mmianee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yutaava

Yutaavaano aa kua aavaa fafaara reeravai

Yutaava aa yanaa aavaa roo vaidiiya unnakuaiyauvaa gioonna kiaapuuya kiaa mmida varida ngiariiyara kiaanoo: Ta vaa Yisuunnara kutaavaivee, kiaunnayavee, tuuyara ivo roo iyara ooqoo tiravaivee.

---

1 Na Yutaava Yakoopaa kataivo Yisuu Kirisiinna mmoori vareera
vaidivoono aa yanaa aavaa fafaarakiaunoo.
Ngia gioonna kiaapuuya ti Napoova Anutuuqo ngii maavee tioo
ngiiiyara mmuduuya ruaikio Yisuu Kirisiiva ngiiiyara haitatuuraiyani na
aa yanaa aavaa ngiiini fafaarakiaunoo.
2 Anutuuqo ngiiiyara boo tioo ari ausa nuufaivaa ngii mioo ari
mmuduuya riraivaa ngii mino ngiiiki suvuainai variateeraivaara na yaata
utuaunoo.

Yutaava unnakua vitairaiyara yaagueeqama tiravai

3 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, Anutuuqo ti vitoo
mmuaakaraama yoketaivau ti yapaivaara na ngiiini fafaara raanaree
kiaa iina rikiauko Anutuuqo yaagueeqama ni tikiai aanna makee na vo
kuavai ngiiini fafaara raunoo. Yisuunna kuaivaara ta kutaavaivee tiraivaa
Anutuuqo mmuaaneetu nnaasu ari gioonna kiaapuuya mmiravai. Ii kua
ivaara ngia mmannammanna yaagueeqama kutaavaivee kiateeraivaara
na aa yanaa aavaa ngiiini fafaara ree ivaara yaagueeqama ngii kiaunoo.
4 Maisa vaidi vooya hama Anutuuqaa kuaivaa rikiaiya tiisi ngiaani ta
kiaunnanoo: Vaa Anutuuqaa kuaivaa rikiaayaida ngiaanoo, kiaunnani
ti tasipama varida ngiari yaata utuaa kuaivaa kiaavai. Anutuuqo kati
tiiyara yoketaama yaata utuoo ti mminnamminnaa maisaiyauvaa
rugaivaara iya hama tuqinnama yaata utiraida hanigia kiisama
koonnama kua kiaavai. Iya sabi heera aataruuvaara inna aikioovee
kiaivaara iya itaama kua kiaavai. Iya itaa kua kiaa kiada ti nnoonna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuaa tuanaivaa Udaanga Yisuu Kirisiinnara iya ooqoo kiaavai. Maisa
irisaivo vaa iyani vaivaa fai yapooma varaaraivaara nnaaru Anutuuqaa
kua fafaara roovo iyara itaa kua tiravai.
5 Ngia aa kua aavaa vaa arinaima rikiaaniaata na kava ngii giaa
ngii minaravai. Udaangaivo gioonna kiaapu Isarairaiya mmata
Iyiipaivakidiri iya vitoo yoketaivau yapa kiooduu nnaagiai vooya hama
innara kutaavaivee tuuya ruputu taikeeravai. 6 Anutuuqo aangeraiya
ngiari seena aangeraa vooyara diraivaa iya mmuduu hama iyara
diraida ngiari mmaata tuanaiyauvaa eyommaara pikiooyauvaara
yaata utuatee. Anutuuqo iya vitoo upisi tuanaa yoosinnaivaki yapa
kioo yeena yaagueeqaiyauvaadiri iya rau kiooduu ivaki tupatupaa
varida nnaagiai Anutuuqo iya yaparaira suai pinaivaara faannaida
variaavai. 7 Yoosinnaivaitana Sutuuma Kumuara ivaitanaara yaata
utida ivaitana vainima vau yoosinnaiyauvaaraatama yaata utuatee.
Gioonna kiaapu ivaki varuuya aangeraiya uuvaugiataama iida iya nnaata
vaati tasipoo aataruuvaa pikiada gioonnaiya ngiari seena gioonnaiya
tasipooduu vaidiiya ngiari seena vaidiiya tasipeeravai. Tasipooduu
too Anutuuqo irisai ikia pinaivo tupatupaa vairaivaki iya yapeeravai.
Iya uuvaa Anutuuqo irisai maisaivaa iya mmuuvaudiri ta arinaima
rikiaateeraivaara Anutuuqo itaama iya iiravai.
8 Ii maisa vaidi hama Anutuuqaa kuaivaa rikiaa iya Sutuuma
Kumuaraiya uuvaugiataama mmuaikaraama iida iya ruvuaata
roosiima ari vookaraiyauvaa toovaara iya sabi heera aataruuvaa iida
Anutuuqo iyara diraivaara puruuka tida ngiau aapu yoketaama variaa
aangeraiyara maisa kua kiaavai. 9 Aangeraiya kieetaivaa nnutuuvo
Maikooro hama Sataangaara maisa kua tiravai. Ivoota Sataangootama
Musiinna nnabaivaa varaaraivaara buaaru tida kua yaagueeqama
tuduu Maikooro hama yopeema Sataangaara kua maisaivaa tioo
hama innaki kua pinaivaa yapeeravai. Ivo kati tunoo: Udaangaivoono
yaagueeqama iiki kua kiaivee, tiravai. 10 Vaidiiya hama Anutuuqaa
kuaivaa rikiaiya uu aataruuyauvaa iya hama arinaima rikiaiyauvaara
maisa kua kiaavai. Mo iya arinaima rikiaa aataruuyauvaara iya fayai
mmararaiya yaata utiraivaa roosiima kumimakama yaata utida kati
nuaida varida iikiaa aataruuyauvoono iya yaataroo iya ruputu taikaivai.
11 Fai iya irisai maisaivaa varaaravaivee. Iya nnaaruaa vaidi Kaingo uu
aataruuvaugiataama kuaavai. Kaingo ari kataivo inna yaataroovaara
inna nnannatooduu Anutuuqaa avaivaa yaatareeravai. Iya nnaaruaa
vaidi Biriaamaa roosiima sikauvaara mmuduuya riraivaara nnaasu yaata
utida maisa aataruuvaa iikiaivaara sikau irisaivaa varaavai. Nnaaruaa
vaidi Koraava Anutuuqaa kuaivaa hatokoo arinaidiri puaraivaa kati
Anutuuqaara hudeera mmooriivaa uuvaa vaidi maisaiya mmuaikaraama
iikiaavo Anutuuqo iya putira irisaivaa iya mmiivai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Iya ngiari mmammaiyauvaara yaata utida iikiaavo hama
iya mmamma maisaivai. Ngia mmuaavau yoketaama varida
yeenna nneeraivaki iya numa ngii tasipama yeenna nneeda ngiari
mmammaiyauvaara nnaasu yaata utida sabi nnaani ngia mmuakiaaya
koonnama yeenna nnaavai. Iya itaama iikiaivo koonnainoo. Iya
ngiariiyara nnaasu yaata utuaavai. Upisi namaivaa ooruruuvo utuoo
rupi kiaikio hama vati ruaivaa roosiima iya iikiaaravee kiaa kiada hama
iikiaavai. Yatariiyauvo iira vaira suaivaki hama iiraataiyauvo aasannaira
aataruuvaa varaavai. Varada diaavo ooruruuvo utuoo ravagiauru kiaikiai
kati vaida eyommaara aasannama kiaavai. Ii vaidi iya itaama variaavai.
13 Iya nnoori pinaivaa ooruruuvo utikio pinaama ketekaateevaa roosiima
varida maisama kua kiaavo ngiari mmamma maisaira aataruuvo
kokoparauvo vaineema kooyaa vaivai. Iya aakiapuaiyauvo ngiari
mmaataiyauvaa pikiada sabisaabi vida taikeeraivaa roosiikiaayavee. Vaa
Anutuuqo iyani upisi tuanaa yoosinnaivaki mmaataiyauvaa teerama
kiaivaki fai iya ivaki tupatupaa variaaravai.
14 Tauraanaa vaidi Ataamaakidiri inna nneeditunna sidinnaidiiya
yaaku saivai sainaidiri taarama nnidada Inooko variravai. Varioo ii vaidi
maisa iya nnaagiai varaaraivaara kua tioo tunoo: Taatee. Udaangaivo ari
aangeraa yoketaa tuanaa kaayakaayau ari vookaraiyauvaatama tasipama
tuoo 15 mmuakiaa gioonna kiaapuuya yaparainaraivaara tiinaravai.
Mmuakiaa gioonna kiaapuuya hama Anutuuqaara yaata utirama kiada
mminnamminnaa maisaiyauvaa varaiya fai Anutuuqo mmuakiaa mmoori
maisamaisama ngiari iikiaiyauvaaraatama mmuakiaa kua maisaiyauvaa
iya innara kiaiyauvaaraatama fai ivo kua pinaivaa iyaki yapaanaravaivee.
Inooko nnaaru itaa kua tiravai. 16 Ii vaidi maisa iya mmannammanna
nunuraanurai tida varida vooyaki kuaivaa ravuvuutu kiada tida varida
maisa aataru ngiari iikiatairaiyauvunugiataama vida ngiariiyara ngiari
avai pinaiyauvakidiri mannaka tida ngiari iikiatairaivaara ngiari vooyaki
nnammari kuaivaa yapa kiaani iyani iikiaavai.

Yutaava kua yaagueeqaivaa vaa ausa hanigieeraiya kiaa mmiravai

17 Ni seena na ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, tuqinnama yaata utuatee.
Ti Udaanga Yisuu Kirisiinna kua varada nuaira vaidiiya nnaagiai vainara
kuaivaa nnaaru ngii giaa ngii mmuuvaa kava rikiaatee. 18 Iya ngiiita kua
tida tunoo: Nnaagiai suaiyauvo nninai vaidiiya ngiari iikiataira maisa
aataruuyauvunu kuaiya fai diitada Anutuuqaa kua aataruuvaara ngiari
tai rikiai kua kiaaravaivee. Kua varada nuairaiyaano itaa kua tiravai.
19 Ii vaidi maisa iya ngii tasipama varida ngiari yaata tinniiyaadiri kua
vooyauvai yaata utida ngii hapauma kiaara ii kiaavai. Iya ngiari yaata
tinniiyauvunudiri kumimakama yaata utida iikiaa aataruuyauvaa iida
varida hama Mmannasa Yoketaivoono iya kiaa mmikiai iikiaavai. 20 Mo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngia ni seena na ngiiiyara mmuduuya riraiyaso, Anutuuqaa kua yoketaa
tuanaivaara ngia kutaavaivee kiaivaa mmannammanna ngiingiiiyara
ngiingiiiyara tida yaagueeqama varia rada kuatee. Mmannasa Yoketaivaa
yaagueeqaivaa tasipama yaaku varaatee. 21 Ngia ti Udaanga Yisuu
Kirisiiva ngiiiyara boo tioo tupatupaa variraivaa ngii minaraivaara
faannaida varida Anutuuqo ngiiiyara mmuduuya ruaiveeraivaara
safuuma variatee.
22 Gioonna kiaapu Anutuuqaa kuaivaara taara yaata utuaiyara boo tida
iyara yoketaakiatee. 23 Vaidiiya ikiaivo vaidi voovai taa taputu kieevoora
kiaa utu raririima kati naatauvau yapeerayaama ngia Anutuuqaa
mmayaaya yoketaivaa vooya kiaa mmikio Anutuuqo iya vitoo yoketaivau
yapaivee. Gioonna kiaapu vooya ngiari mmamma iira aataru maisaivaa
iikiaiya sa iya tasipama mmoori maisaivaa iida ivaara mmuduuya
ruatee. Iya roosiima haruruaaraivaara aatuuda iyara boo tida iyara
yoketaakiatee.

Yutaava kua yoketaivaa Anutuuqaara tiravai

24 Anutuuqo ti vitoo yoketaivau yapaivoono aikiooma ngii utinai
fai ngia hama haruruaaraivaara ta kua yoketaivaa kiaaravai. Ivo ari
yoosinna yoketaivaki ngii yapa kinai ngia hama ngii mminnamminnaa
maisaatainai sirigaida variaaraivaara ta kua yoketaivaa kiaaravai. 25 Ti
Udaanga Yisuu Kirisiiva putuuvaara Anutuuqo ti vitoo yoketaivau ti
yapaivai. Ivo mmuaa tuanaa Anutuuqo varikio inna nnutuuvo ngiau aapu
vaikio ivo ti kieeta tuanaavai varioo mmuakiaa mminnaiyauvaara dikio
yaagueeqa ari vookaraivo innasi vaivaara ta kua yoketaivaa kiaaravai.
Ivo nnaaru hama ngiau mmata uu suaivaki itaama varioo aanna makee
varioo fai yapooma mmannammanna itaama nnaasu varinaravaivee. Kua
kutaa.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Reveraisiina

Reveraisiina

Fai yapooma vainara aataruuyauvaa Anutuuqo Yisuu Kirisiinna vitauduu too ivo Yuvuaanaa vitauduu iyauvaa too fafaara reeravai. Yuvuaanaa tinniivoota inna avuuvootama hanigiooduu yapooma vainara aataruuyauvaa too fafaara reeravai. Ivo too vaa taikaivaivee kiaa fafaara roovo fai yapooma vainaravai. Aavaki vai kua vooyauvai mmataira kuayauvaivee.

Yuvuaano aa yanaa aavaa roo suaivaki vaa ausa hanigiooya Yisuu Kirisiinnara ti Udaangavaivee tuuvaara ngiari nnammutuaiya maisa mmooriiyauvaa iya mmiravai. Iya mmamma nniitareeraivaa varada koonnama varuu suaiyauvaki iya yaagueeqama variateeraivaara Yuvuaano yamayamaa kuaiyauvaa iya kiaa mmioo aa yanaa aavaa reeravai. Iya yaagueeqama varida Anutuuqaa tasipama variaaraivaara faannaida variateeraivaara ivo reeravaivee.

---

1 1 Aa kua aavo tauraa haumaki vau kuaivaa Anutuuqo Yisuu
Kirisiinna kooyaa vitauduu teeravai. Kiisa suai mmoori aataruuyauvo
mmuakiaayasi vainaraivaa Anutuuqaa mmoori vareera gioonna kiaapuuya
ivo vitaakiaiveeraivaara Anutuuqo inna vitauduu iva teeravai. Yisuu
Kirisiiva ari aangeraivaa titooduu na Yuvuaano inna mmoori vareera
vaidiivaa niisi tuoo ni vitauduu na teeravai. 2 Na taa mmoori aataru
mmuakiaayauvaara ngii giaa ngii miee Anutuuqaa mmayaayaivaatama
Yisuu Kirisiiva kua kutaivaa kooyaa tuuvaatama aa yanaa aavau na kooyaa
fafaara ree ngii giaa ngii miaunoo. 3 Nnaagiai mmoori aataruuyauvo
vainaraivo aa yanaa aavau vaivaa gioonna kiaapu voovoono ivaa kooyaa
yaaruaivaaraatama gioonna kiaapu vooya ivaa rikiada iikiaiyaraatama
Anutuuqo iyara yoketainoo. Nnaagiai Anutuuqo aa mmoori aataru
aayauvaa iinara suaivo vaa vainima vaivaara ivo iyara yoketainoo.

Yaaku saivai sainaidiri taara yoosinna varuu ausa hanigieeraiyani Yuvuaano fafaara reeravai

4 Na Yuvuaanoono aa yanaa aayauvaa fafaara raunoo. Yaaku saivai
sainaidiri taara yoosinna varuu gioonna kiaapuuya mmata Asiaa ivau

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

varuuya vaa ausa hanigieeraiyani na aa kua aayauvaa fafaara raunoo.
Anutuuqo tauraa varioo aanna makee varioo nnaagiai varinaraivoono
kati ngiiiyara yoketaama yaata utuoo ari ausa nuufaivaa ngii miaiveera
na yaata utuaunoo. Mmannasa Yoketaivo ari yaagueeqaivo yaaku
saivai sainaidiri taarama vaivoono Anutuuqo kieeta varira mmaataivaa
vunningiaa variivootama kati ngiiiyara yoketaama yaata utuoo ausa
nuufaivaa ngii miaiveera na yaata utuaunoo. 5 Yisuu Kirisiiva Anutuuqaa
kuaivaa makemakee kooyaa ngii giaa ngii miraivootama kati ngiiiyara
yoketaama yaata utuoo ari ausa nuufaivaa ngii miaiveera na yaata
utuaunoo. Ivo putuuvakidiri tauraa ariinanaa diitoovovee. Ivo mmuakiaa
mmatayaa variaa kieetaiya kieeta tuanaivovee.

Ivoono tiiyara mmuduuya ruoo tiiyara putuduu inna kiauvo tuuvaara
hama ti mminnamminnaa maisaiyauvo mmannammanna ti utivai. Kati
tete yaata utuaunnaivau mmamma dummukiara ta nookiaunnanoo.
6 Ivaara ivo ti iikiai ta ari Koonna Anutuuqaa mmoori varada vaidi
kieetaiya roosiima varida kati Anutuuqaara puara hudeeraiya roosiima
variaunnanoo. Gioonna kiaapuuya inna nnutuuvaa ngiau aapu yapa kikio
iyara dira yaagueeqaivo tupatupaa itaavai nnaasu vakiaivee. Kua kutaa.

7 Taatee. Ivo namaivaa tasipama tuoo varinoo. Fai tiinai mmuakiaa
gioonna kiaapuuya inna taaravai. Pirima inna heeda mmataa inna
hooyaatama fai iyaatama inna taaravai. Teekiai fai mmuakiaa gioonna
kiaapu mmatayaa variaiya pinaama innara rataaravai. Fai ii aataru ivo
itaama nnaasu vainaravaivee. Kua kutaa.

8 Udaanga Anutuuqo tinoo: Tauraa yapeeraivaata nnaagiai
yapeeraivaatama na nakaaraivovee, tiivo mmuakiaa mminnaiyauvaa
yaataroo diraivoono tauraa varioo aanna makee varioo nnaagiai
varinaravai.

Yuvuaanaa avu tinniivo hanigiooduu Yisuunna teeravai

9 Na Yuvuaano ngii seenavai ngieeta neetama ta Yisuu Kirisiinna
gioonna kiaapuya variaunnaivaara ta mmuaakaraama varida mmamma
nniitareeraivaa varaunnano tiiyara diraivoono ti tasipaikiai ta
mmuaararaivaa varadaata yaagueeqama variaunnanoo. Na Anutuuqaa
mmayaayaivaatama Yisuuva kua kutaivaa kooyaa tuuvaatama gioonna
kiaapuuya kiaa mmiravai. Kiaa mmiaivaara vooya ivaa irisaivaa mmata
voovai nnooriivo ututuuma kioovaa nnutuuvo Patimoosa ivaki ni utu
raririima rada kiooduu na variravai. 10 Vo Sudaaqa voovaki na variaaduu
Mmannasa Yoketaivo ni tasipama varuduu na variee rikiaaduu vaidiivaa
kuaivo nooma akuaivaa roosuuvo ni mmookaivakidiri pinaama kua
tiravai. 11 Ivo kua tioo tunoo: A taannaivaara yanaivau fafaara ree
yoosinna yaaku saivai karasaidiri taaravaitanaki variaa vaa ausa
hanigiaiyani fafaarama kino kuaivee. Ii yoosinna iyauvaa nnutuuyauvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ataama vainoo. Voovai nnutuuvo Epesiisa voovai nnutuuvo Sumuraana voovai nnutuuvo Perekamaama voovai nnutuuvo Tuaataira voovai nnutuuvo Saratiisa voovai nnutuuvo Piratareepiaa voovai nnutuuvo Rautikiaa vainoo. Iyauvaki variaiyani fafaara raa kiee mmianee. Nooma akua roosiima tuu kuaivoono itaa kua tiravai.

12 Tuduu rikiee na vaidiivo niita kua tuuvaa hanigia taanaree kiaa iina taaduu tooba hokobaiyauvaa sikau mmannaammannaivaa nnutuuvo gooraivaadiri iima kiooyauvo yaaku saivai karasaidiri taaravaitana ni too vairavai. 13 Ni too vauduu iyauvaa vuutaivaki vaidi roosuuvo dioo vainno ari buruqa hokobaivaa rau kioo ari nniriivau puapusuqaa kuau vausaivaa rau kioovaatama diravai. 14 Duduu inna kieeta yausiivo eekaravai vainno puara sipisiipa yausiivaannee nama toroomunnaivaa roosiima poosa tuanaavai vairavai. Vauduu inna avuuvaitana ikia hauru toovaa roosiima teeravai. 15 Tooduu inna yukuuvaitanaudiri kaayau mmeekiaivo teeravai. Vaidiiya kapaaqaivaa goora roosuuvaa hudooduu yoketauduu ivaudiri mmeekiaivo teerayaama teeravai. Tooduu inna kuaivo pinaama nnoori hiinaivo tuoo vioo akua tiraivaa roosiiravai. 16 Roosuuduu inna yaaku yaadudaivaki aakiapuaiyauvaa yaaku saivai sainaidiri taarama utu kioo vauduu paipaivaa saivai saivai avaikarauvo inna avaivakidiri tuoo rubi kioo mmaanai kooyaa vairavai. Vauduu inna oori nnikiivo suaivo ikianna tammaa puaisa teerayaama teeravai.

17 Na inna taa suaivaki na inna yuku oyaivaki viee varee vaidi putuuvaa roosiima vairavai. Vakiaaduu ivo ari yaaku yaadudaivaa niiyaa utuoo tunoo: Sa aatuukianee. Na tauraa variauvoono fai na nnaagiai varinaravai. 18 Aanna makee na hara kiee variaunoo. Vaa na putuaivoono na kava diitee aanna hara kiee variee fai tupatupaa varinaravai. Vaa na putira aataruuvaaraatama yoosinnaivaa nnutuuvo Hairiisa ivaki putiraiya variraivaaraatama haitatuura kiivaa utuauvai.

19 Inna aikioo vaa a taannaivaara fafaara raanee. Makee vai aataruuyauvaaraata nnaagiai vainaraiyauvaaraatama fafaara raanee. 20 Aakiapuaa yaaku saivai karasaidiri taaravaitana ni yaaku yaadudainniivaki vaiyauvaa oyai haumaki vaivaa fai na i kiaa i mminaravai. Tooba hokobaiyauvaa sikau gooraivaadiri iima kiaiyauvo yaaku saivai karasaidiri taarama oyai haumaki vaivaatama fai na i kiaa i mminaravai. Toobaiyauvo inna yoosinna yaaku saivai karasaidiri taaravaitanaki vaa ausa hanigia kiada variaiya Anutuuqaara nuunairaiyavee. Aakiapuaiyauvo inna iya aangeraiya iyara haitatuuraiya vee.

Epesiisaayani reera kuavai

2 1 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada yoosinna Epesiisa ivaki Anutuuqaara nuunairaiyani yanaivaa fafaara raa kiee iyara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

haitatuura aangeraivaa mmianee. Aa kua aavaa raanee. Na vaidiivo
aakiapuaa yaaku saivai sainaidiri taarama ni yaaku yaadudaivaki utu
kiee vaina tooba hokobaiyauvaa yaaku saivai sainaidiri taaravaitana
vuutaivakidiri nuaina variee na aa kua aavaa ngii giaa ngii minaravee.
2 Ngia mmoori iikiaiyauvaa vaa na tee rikiauvai. Ngia mmamma
mmuyai mmutu rikiada mmoori varada mmuaararaivaa teeda
rikiadaata ngia yaagueeqama yoketaama varida mmoori iikiaavai.
Ngia hama vaidi maisaiyara yoketaakiaavai. Vaidi vooya ngiariiyara ta
aposorooyavee kiaa kiada hama aposorooya mmooriiyauvaa iikiaani
ngia iya kuaiyauvaa rikiada iya mmooriiyauvaa teeda rikiaavo iya kiaa
kuaiyauvo unnakuayauvai kiaavai. 3 Vaa na tee rikiauvai. Ngia niiyara
yaagueeqakiaivaara vaidiiya mmoori maisaivaa ngii miaani teeda
rikiadaata mmannammanna yaagueeqama varida hama ni nnutuuvaa
pikiaavai.

4 Ngia itaama yoketaama iikiaaniaata aa kua aavaara na ngiiiyara
hama ni yoketainoo. Ngia tauraa niiyara pinaama mmuduuya ruaivaa
vaa ngia pikiada aanna nnaagiai ngia kiisama niiyara mmuduuya
ruaanoo. 5 Ngia tauraa variaa aataruuvaara yaata utuatee. Vaa ngia
ivaa pikiada haruruaanoo. Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa
pikiada hanigiada vaa ngia tauraa iikiaivaa kava iikiatee. Mo fai ngia
hama ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikikiai fai na ngiiisi ngiee
ngiiisi vai toobaivaa vara kiee rasuuma kiaanaravaivee. 6 Vo kua
voovaara na ngiiiyara ni yoketainoo. Vaidi Nikoraasaa nnaagiai nuairaiya
mmooriivaara pinaama ngii nnannatainoo. Neeta ivaara pinaama ni
nannatainoo.

7 Gioonna kiaapu arinaima rikiai voovoono Mmannasa Yoketaivo vaa
ausa hanigiaiya kiaa mmii kuaivaa kii arinaima rikiaivee. Fai yapooma
Sataango ngii iinno teenai ngia yaataraiya fai na tinai ngia yatari iiraivaa
nneeda tupatupaa variaaravai. Ii yatari ivo Anutuuqaa yoosinnaivaki
diivai.

Sumuraanaayani reera kuavai

8 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada yoosinna Sumuraana ivaki
Anutuuqaara nuunairaiyani yanaivaa fafaara raa kiee iyara haitatuura
aangeraivaa mmianee. Aa kua aavaa raanee. Na tauraa variee nnaagiai
varinaraivo vaa na putuee kava diitaivoono aa kua aavaa ngii giaa ngii
minaravee. 9 Vaa na tee rikiauvai. Kaayau mmuaararaivo ngiiisi vaikio
hama ngii mminnaataikiai ngia kuminaya variaanoo. Itaama vaikioota
Anutuuqaa yaagueeqaivo ngii suvuaikiai hama ngia kutaa kuminaya
variaanoo. Vaa na tee rikiauvai. Gioonna kiaapu Yutayaa vooya
ngiariiyara kiaanoo: Ta Yutayaa tuanaayavee, kiaa ngiiiyara maisa kua
kiaavai. Iya unnakua kiaa ngiariiyara kiaanoo: Ta Yutayaa tuanaayavee,

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kiaa iya Sataangaa gioonna kiaapuyavee. 10 Mmuaararaivo kiisa suai
ngiiisi nninaraivaara sa aatuukiatee. Rikiaatee. Ngiiikidiri vooya fai
Sataango ngii iinno taanaree kiaa iinai vaidi vooya oovi nnauvaki ngii
yapa kikio fai mmuaararaivo yaakuuvaitana suai ngiiisi vainaravai. Sa
ni pikieeraida mmannammanna niiyara yaagueeqaidada ngii putira
suaivaki fai ngia homo yaagueeqama varikiai na irisai tupatupaa
variraivaa ngii minaravai.
11 Gioonna kiaapu arinaima rikiai voovoono Mmannasa Yoketaivo vaa
ausa hanigiaiya kiaa mmii kuaivaa kii arinaima rikiaivee. Fai yapooma
Sataango ngii iinno teenai ngia yaataraiya kava putira suaivaki hama
maisama variaaravaivee.

Perekamaamaayani reera kuavai

12 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada yoosinna Perekamaama ivaki
Anutuuqaara nuunairaiyani yanaivaa fafaara raa kiee iyara haitatuura
aangeraivaa mmianee. Aa kua aavaa raanee. Na paipaivaa saivai saivai
avaikaraivo niisi vaivoono aa kua aavaa ngii giaa ngii minaravee.
13 Ngia hara kiada variaa yoosinnaivaa vaa na tauvai. Sataangoota ivaki
kieetavai variivaatama vaa na tauvai. Ivo varikiainnaata hama ngia ni
nnutuuvaa pikieeraida puaisakama utuaanoo. Vaidi voovai nnutuuvo
Adipaava hama ni pikieera ni mmayaayaivaa yaagueeqama kioo kiaa
mmuuvaa vaidi vooya inna vitada ngii yoosinnaivaki Sataangootama
varuuvaki ruputu kiooduu putiravai. Ruputu kiooduu putuu suaivaki ngia
niiyara kutaavaivee kiaa kuaivaa hama pikieeravai. Mmannammanna
ngia yaagueeqama kutaavaivee tida nnaasu variravai.
14 Ngia itaama yoketaama uuduaata aa kiisa kua aayauvaara na
ngiiiyara hama ni yoketainoo. Gioonna kiaapu vooya ngii tasipama
variaiya nnaaruaa vaidi voovai nnutuuvo Biriaamo tuu kuaiyauvaa
rikiada iikiaavai. Nnaaru ivo ari vo vaidi voovai nnutuuvo Barakaanna
gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa iida varaateera
aataruuvaa kiaa mmioo vitauduu ivoono Isarairaa gioonna kiaapuuya
vitauduu iiravai. Iya yeenna fayaiyauvaa unnakua anutuuyauvaa
mmuuyauvaa nneeda sabi heera aataruuvaa iida kumimakama
variateeraivaara iya vitauduu iiravai. 15 Mmuaikaraama ngiiikidiri variaa
vooya Nikoraasaa nnaagiai nuairaiya kua maisaiyauvaa rikiada iikiaavai.
16 Ivaaraida hanigiada ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiaatee.
Mo fai ngia hama pikieerama kikiai fai na kiisa suai ngiiisi ngiee gioonna
kiaapu maisama variaiyaatama rapinaravai. Paipa avaikaraivo ni
avaivakidiri tiivaadiri na iyaatama rapinaravai.
17 Gioonna kiaapu arinaima rikiai voovoono Mmannasa Yoketaivo
vaa ausa hanigiaiya kiaa mmii kuaivaa kii arinaima rikiaivee. Fai
yapooma Sataango ngii iinno teenai ngia yaataraiya fai na ngiau aapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hataumaki vai yeennaivaa nnutuuvo menaivaa ngii minaravai. Ngii miee
sikau poosaivau nnutu karaasa fafaarama kiaiyauvaatama mmuaavai
mmuaavai ngii minaravai. Ii nnutu karaasa iyauvaa hama mmuakiaaya
rikiaaravai. Mmuaavai mmuaavai sikau vareera nakaaraivo ariinoo
nnaasu fai rikiaanaravai.

Tuaatairaayani reera kuavai

18 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada yoosinna Tuaataira
ivaki Anutuuqaara nuunairaiyani yanaivaa fafaara raa kiee iyara
haitatuura aangeraivaa mmianee. Aa kua aavaa raanee. Na Anutuuqaa
Mmaapuuvoono aa kua aavaa ngii giaa ngii minaravee. Ni avuuvaitana
ikia hauruuvo taivaa roosiima taivai. Kapaaqa gooraivaudiri mmeekiaivo
taivaa roosiima ni yukuuvaitanaudiri mmeekiaivo taivai. 19 Ngia mmoori
iikiaiyauvaa vaa na tee rikiauvai. Ngia niiyara mmuduuya rida niiyara
kutaavaivee tida ni mmooriivaa iida mmuaararaivaa teeda rikiadaata
ngia mmannammanna yaagueeqama yoketaama varida mmoori
iikiaavai. Ngia tauraa kiisa mmooriivaa iiravai. Aanna makee ngia pinaa
mmooriivaa iikiaivaa vaa na tee rikiaunoo.
20 Ngia itaama yoketaama iikiaaniaata aa kua aavaara na ngiiiyara
hama ni yoketainoo. Gioonnaivaa nnutuuvo Yesapereeva ariiyara tinoo: Na
Anutuuqaa kuaivaa ngii giaa ngii miraivovee, tiivaa ngia hama inna ooqoo
kiaavai. Ivo koonnama ni kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo sabi heera
aataruuvaa iya vitainno unnakua anutuuyauvaa mmira yeenna fayaiyauvaa
nneera aataruuvaatama iya vitaikiai iikiaavai. 21 Ivo ari mminnamminnaa
maisaiyauvaa pikiaiveera na hokoba suai innara faannaina variee tauko
hama ivo ari sabi heera aataruuvaa inna pikiaataivai. Inna iikiataivai.
22 Ivaara na innaatama inna tasipama varida sabi mmuara heeraiyaatama
nniitareeraivaa mminai fai iya kaayau mmamma nniitareeraiyauvaa
varaaravai. Iya inna tasipama mmoori maisaiyauvaa iikiaiyauvaara hama
yaata utida pikieerama kikiai fai na kaayau mmamma nniitareeraiyauvaa
iya mminaravai. 23 Iya mmi kiee inna nnaakaraiya ruputinai putuaaravai.
Fai na itainai mmuakiaa gioonna kiaapuuya vaa ausa hanigiada
Anutuuqaara nuunairaiya arinaima teeda rikiada kiaara: Vaa ivo gioonna
kiaapuuya yaata utira kuaivaata iya iikiataira aataruuvaatama arinaima
rikiaavaivee, kiaaravai. Fai ngia mmatayaa iikiaiyauvaa irisaiyauvaa
mmuaavai mmuaavai na safuuma ngii minaravai.
24 Itaama vaikiai rikiada ngia Tuaataira variaa vooya ii maisa aataru
iya iikiaa kua ivaa hama ngia rikiada iikiaavai. Iya kiaanoo: Ta Sataangaa
kua maisa hataumaki vaivaa rikiaunnanoo, kiaani hama ngia rikiaavai.
Ngia itaama hama rikiaiya na ngii kiaunoo: Na hama vo mmuaararai
voovai ngiiiyaa yapaanaravaivee, kiaunoo. 25 Mmoori yoketaivo ngiiisi
vaivaa puaisakama utuatee. Puaisa utida varikiakiai tee fai na tiinaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

26 Fai yapooma Sataango ngii iinno teenai ngia yaataraiya na ngii
miau mmooriivaa iidada na tiinara suaivaki mmannammanna iikiakiai
gioonna kiaapu mmatayaiyara dira yaagueeqaivaa fai na ngii minaravai.
27 Ni Napoova iyara dira yaagueeqaivaa ni muuvaa fai na ngii minaravai.
Ngii minai fai ngia yaagueeqa aina yauvaadiri utida iyara diaaravai.
Dida vaida kuu yavaivaa rummua mumunu utiraivaa roosiima iya
ruputuaaravai. 28 Fai na patairaara aakiapuaivaatama ngii minaravai.
29 Gioonna kiaapu arinaima rikiai voovoono Mmannasa Yoketaivo vaa
ausa hanigiaiya kiaa mmii kuaivaa kii arinaima rikiaivee.

Saratiisaayani reera kuavai

3 1 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada yoosinna Saratiisa ivaki
Anutuuqaara nuunairaiyani yanaivaa fafaara raa kiee iyara haitatuura
aangeraivaa mmianee. Aa kua aavaa raanee. Anutuuqaa Mmannasa
Yoketaivo ari yaagueeqaivo yaaku saivai sainaidiri taaravaitana vaivaa
na utuee aakiapuaa yaaku saivai sainaidiri taaravaitana utuauvoono na
aa kua aavaa ngii giaa ngii minaravee. Ngia mmoori iikiaiyauvaa vaa
na tee rikiauvai. Vaidi vooya ngiiiyara kiaanoo: Iya yaagueeqama hara
kiada variaanoo, kiaani teeda ngia vaidi putiraiya roosiima variaavai. 2 Ni
Anutuuqaa avuuvau na taukai ngia iikiaa mmooriiyauvaa hama ngia iima
safuuma taikaavai. Ivaara diitada avu teeda vaida mmoori yoketaivo homo
ngiiisi vaiyauvaa yaagueeqama iikiatee. Hama iiraida pikikio mmooriivo
ngiiisi vaiyauvo fai taikaanaravai. 3 Vaidiiya ni mmayaayaivaa ngii giaa
ngii muduu ngia rikiada puaisa utuuvaa keenaa yaata utida rikiada iikiatee.
Iida ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada yoketaama
variatee. Mo fai ngia hama diitada avu teeda vairaida varikiai vaidi
mmuara vareeraivo akiairaama virayaama fai na ngiiisi vinai ngia hama na
kuanara suaivaa taaravai.
4 Itaama vaikiai ngia Saratiisaiya ngiiikidiri variaa kiisa vookiatatanoono
hama iya ngiari buruqaiyauvaa kainaama ruaavai. Iya yoketaama
variaivaara fai iya buruqa poosaiyauvaa rau kiada ni tasipama nookiaaravai.
5 Fai yapooma Sataango ngii iinno teenai ngia yaataraiya fai ngia iya
roosiima buruqa poosaiyauvaa rammuaaravai. Vaa ngii nnutuuyauvo varira
yanaivo vaivau vaiyauvaa hama na ruganai fai ngia tupatupaa variaaravai.
Ni Napoonna avuuvaunnaata ari aangeraiya avuuyauvunuaatama na kooyaa
iyara tinara: Inna ni nnaagiai nuairaiyavee, tinaravai.
6 Gioonna kiaapu arinaima rikiai voovoono Mmannasa Yoketaivo vaa
ausa hanigiaiya kiaa mmii kuaivaa kii arinaima rikiaivee.

Piratareepiaayani reera kuavai

7 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada yoosinna Piratareepia ivaki
Anutuuqaara nuunairaiyani yanaivaa fafaara raa kiee iyara haitatuura

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aangeraivaa mmianee. Aa kua aavaa raanee. Na ari vookaraama
yoketaa tuanaavai variee kua kutaivaa kiauvoono aa kua aavaa ngii
giaa ngii minaravee. Na Davuitiinna yoosinna karaasa ngiau aapu
vaivaa kiivaa utuee sipuuvaa fai na hatuaa kino hama gioonna kiaapu
voovoono yopeema sipuuvaa rainaravai. Fai na sipuuvaa rau kino hama
voovoono yopeema hatuaanaravai. 8 Ngia mmoori iikiaiyauvaa vaa na
tee rikiauvai. Ngia kiisama yaagueeqama variaivaa vaa na tauvai. Ngia
itaama varidaata ni kuaivaa rikiada iida hama ni nnutuuvaa pikiaavai.
Taatee. Vaa na ngiiini sipuuvaa hatuaa kiauvai. Hama gioonna kiaapu
voovoono yopeema ii sipu ivaa rainaravai. 9 Rikiaatee. Sataangaa
gioonna kiaapuuyaano unnakua kiaa ngiariiyara kiaanoo: Ta Yutayaa
tuanaayavee, kiaiya unnakuavai kiaavai. Fai na iya tinai iya numa ngii
yuku oyaiyauvaki toorivu yau harada varida na ngiiiyara mmuduuya
ruauvaara fai iya arinaima rikiada ivaara kooyaa kiaaravai. 10 Fai iinno
taanaraivo gioonna kiaapu mmuakiaa mmatavau variaiyasi nnino iyasi
pinaa mmuaararaivo vainaravai. Mmuaararaivaa teeda rikiadaata
mmannammanna yaagueeqama variateera kiau kuaivaa vaa ngia rikiada
yaagueeqama variaivaara fai ii mmuaararai ivo ngiiisi nninai rikiee
na iinai fai ngia aikiooma yoketaama variaaravai. Fai na ngii vitee
yoketaivau yapanai yoketaama variaaravai.
11 Fai na kiisa suai ngiiisi kuanaravai. Gioonna kiaapu voovoono
ngia mmatayaa mmoori varaa irisai yoketaivaa sa ngiiisidiri
ravisiaiveeraivaara ngiiisi vai mmooriiyauvaa puaisa utida iikiatee. 12 Fai
yapooma Sataango ngii iinno teenai ngia yaataraiya fai na ni Anutuuqaa
nuunaira nnau pinaivaki tuunna roosiima ngii yapa kinai ngia hama
ivaki pikiaaravai. Fai ivaki tupatupaa variaaravai. Fai na ni Anutuuqaa
nnutuuvaatama inna yoosinnaivaa nnutuuvaatama ngiiiyaa fafaarama
kiee niiniyavee, tinaravai. Ii yoosinna ivaa nnutuuvo Yerusareema
karaasavai fai ngiau aapu ni Anutuuqaasidiri tiinaravai. Ni nnutu
karaasaivaatama na giiiyaa fafaarainaravai.
13 Gioonna kiaapu arinaima rikiai voovoono Mmannasa Yoketaivo vaa
ausa hanigiaiya kiaa mmii kuaivaa kii arinaima rikiaivee.

Rautikiaayani reera kuavai

14 Gioonna kiaapu vaa ausa hanigia kiada yoosinna Rautikiaa
ivaki Anutuuqaara nuunairaiyani yanaivaa fafaara raa kiee iyara
haitatuura aangeraivaa mmianee. Aa kua aavaa raanee. Na kua
kutaivaa nakaaraivoono hama na gioonna kiaapuuya pikieeraina na
Anutuuqaa kuaivaa safuuma iya kiaa mmiauvai. Anutuuqo mmuakiaa
mminnamminnaavai iiraivaa oyaivoono na aa kua aavaa ngii giaa ngii
minaravee. 15 Ngia mmoori iikiaiyauvaa vaa na tee rikiauvai. Ngia hama
mmuaa yaatavai utida adaivaa roosiima ni ngieera variaavai. Ngia hama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuaa yaatavai utida pinaama totookaivaa roosiima ni vaini variaavai.
Ngia mmuaa yaatavai utida adaivaa roosiima variaatiri. Ni yoketaitirivee.
Ngia mmuaa yaatavai utida pinaama totookaivaa roosiima variaatiri. Ni
yoketaitirivee. **16** Hama ngia itaama variaanoo. Ngia irisoo tammaayaa
variaiya roosiima varida taara yaata utida varida kiisama totookaivaa
roosiima variaivaara na ni avaivakidiri nnoori subikiekieevaa
visirayaama na ngii ooqoo tiee ngii visi pikiaanara iikiaunoo. **17** Ngia
kiaanoo: Ta kaayau sikauyauvoota mmuakiaa mminnaiyauvootama tiisi
vainoo. Ta aanii mminnaavaara buaakiaarannee? kiaavai. Ngia itaa kua
kiaa kiadaata ngia yoonoosupuaaya variaivaara hama ngia arinaima
rikiaanoo. Ngia kati vaidiya variaani vooya ngiiiyara boo tiraivaara
hama ngia arinaima rikiaanoo. Ngia mmanna haipuya varida taguaada
varida avu huruutaya variaivaara hama ngia arinaima rikiaanoo.
18 Ivaaraina na niisi vai kuaivaa ngii giaa ngii minaravee. Ngia vaidi
nnoonnaya variateeraivaara sikau goora yoketaa tuanaiyauvaa niisidiri
yookaama kiada varaatee. Ngia maisama taguaada variraivaa hauma
kiaateeraivaara niisidiri buruqa poosaiyauvaa yookaama kiada vara rau
kiada varikio fai hama ngii mmamma maisainaravai. Ngii avuuyauvaa
tuqinnama taateeraivaara niisidiri marasiinaivaa yookaama kiada
ngiingii avuuyauvunu siikakiaaraivaara varaatee.

19 Mmuakiaa gioonna kiaapu na mmuduuya ruauyaata na kuaivaa
yaagueeqama tiee iya safu safuuma variateeraivaara mmamma
mmuaararaivaa iya mmiauvai. Ivaara mmuaa kuavai rikiada nnikiaraida
ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada yoketaama
variatee. **20** Rikiaatee. Na sipuuvaa vainiivau diee vaina ivau ruaunoo.
Mo fai gioonna kiaapu voovoono ni avaivaa rikioo sipuuvaa hatuaa kinai
fai na innasi viee inna tasipama yeenna nneeno ivo ni tasipama yeenna
nneenai ta mmuaavau yoketaama variaaravai.

21 Fai yapooma Sataango ngii iinno teenai ngia yaataraiya na tinai na
kieetavai variau mmaataivau ngia ni tasipama variaaravai. Na iinno teera
aataruuvaa yaatara kiee ni Napoova kieetavai varii mmaataivau na inna
tasipama variauneema fai ngia variaaravaivee.

22 Gioonna kiaapu arinaima rikiai voovoono Mmannasa Yoketaivo vaa
ausa hanigiaiya kiaa mmii kuaivaa kii arinaima rikiaivee.

Tooba hokobaiyauvaa vuutaivaki duu vaidiivaa roosuuvoono niita itaa
kua tiravai.

Ngiau aapu varuuya ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmiravai

4 **1** Ivo itaa kua kiaa taika kiooduu rikiee na taaduu ngiau aapu
sipuuvo hatuaa roo vuduu nooma roosuu avaivo vaa tauraa niita
kua tuduu rikiaivoono kava niita kua tioo tunoo: Pikiee aapi ngianee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nninai tee nnaagiai vainara aataruuyauvaa fai na i vitainaravaivee,
2 tuduu tuu saivaata Mmannasaivo ni tasipooduu rikiee na taaduu ngiau
aapu kieeta varira mmaata voovai ni too vauduu too vaidi voovoono ivau
variravai. 3 Varuduu too inna oori nnikiivakidiri kaayau mmeekiaivo
sikau yoketaa kookee kuauvaitana nnutuuvaitana yasipaa koniriaana
roosiima teeravai. Tooduu ivo varira mmaataivaa furainaivo yanaadoo
kuau sikauvaa nnutuuvo emeraara roosiima ututuuma kieeravai.
4 Ututuuma kiooduu mmaataiyauvo vo vaidivai taika kioo vo vaidivai
yaaku saivakidiri taarama taarama ivo varira mmaataivaa ututuuma
kiooduu mmaataiyauvo vauneema vaidi yokovaiyaatama iyauvunu
variravai. Iya buruqaiyauvo poosauduu vaidi kieetaiya tommeeka sikau
gooraivaadiri iima kiooyauvo iya kieetaiyauvunu vairavai. 5 Ii kieeta
varira mmaata ivakidiri saneetuuvo utuduu ngiaarunnaivo akua tuduu
ari vo akua vo akuaiyauvo tiravai. Tuduu tooba hauru tooyauvo yaaku
saivai karasaidiri taaravaitana kieeta varira mmaataivaa vunniivau
teeravai. Iyauvo inna Anutuuqaa Mmannasaivo ari yaagueeqaivo yaaku
saivai sainaidiri taaravaitana vauvo teeravai. 6 Tooduu kieeta varira
mmaataivaa vunniivau arivoo karau mminnaa voovai nnoori haruunga
pinaivaa roosiima mmannammannaanaruuravai.

Itaama uuduu kieeta varira mmaataivaa kuai mmookai sainai sainai
fayai roosuu ari vookarau taarama taaramadoono dida vairavai. Ii fayai
roosuu iyauvo korokorooma rada nuauduu iya kuai mmookaiyauvunu
kaayau avuuyauvo vairavai. 7 Tauraivoono fai raiyoonaivaa roosiima dioo
vauduu inna inanoovo puara burimakau ooravai roosiima dioo vauduu
raammiivaa viri nnikiivo vaidi viri nniki roosiiravai vauduu nnaagiai
tuanaivo ngiaamma tuauvo mainnimainniima roo vuuvaa roosiima
diravai. 8 Mmuaavai mmuaavai iya haayaiyauvo yaaku saivai karasaidiri
mmuaavai vairavai. Iya mmamma mmuakiaavai mmemmaiyauvakiaata
veraiyauvunuaatama kaayau avuuyauvo vairavai. Ii fayai roosuu iyauvo
hama pikieeraida ikiannagisanna heenagieena mmannammanna kuaru
tida tunoo:

Udaanga Anutuuqo mmuakiaa mminnaayauvai
yaataroo diraivo
yoketayoketaa tuanaa ari vookaraivovee.
Ivo tauraa varioo aanna makee varioo
nnaagiai varinaravaivee.

Iya itaa kua kuaruuvaa tiravai. 9 Ivo kieeta varira mmaataivau
variivoono fai tupatupaa varinaravai. Innara fayai roosuu ari vookarau
taarama taaramadoono kuaru tida variravai. Iya inna oyai ari
vookarauvaara kuaru tida inna nnutuuvo ngiau aapu vauvaara kuaru tida
yoketaavaivee tiravai. 10 Iya itaama kuaru tida varuu suaivaki yokovaiya
vo vaidivai taika kioo vo vaidivai yaaku saivakidiri taarama taarama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kieeta varira mmaataivau variivaa yuku oyaivaki vida varada vaida ivo
tupatupaa varinaraivaara ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiravai.
Mmi kiada ngiari tommeekaiyauvaa rabara kiada inna mmaataivaa
vunnigiataa mmataivau kagaari kiada tunoo:
11 Ti Udaanga Anutuuqovee.
E nnaasu yoketaama varianna tuanaakuavee.
Ivaara vaidiiya i oyai ari vookaraivaara
yoketaavee kiaa kiada
i nnutuuvaa ngiau aapu yapa kiada
i yaagueeqaivo vaivaara yoketaavaivee kiaavai.
A mmuakiaa mminnaayauvai iiraikuavee.
I iikiataivaugiataama a iikianna mminnaiyauvo
vaikiai variaavaivee.
Ivaara ta aiyara kua yoketaivaa kiaunnanoo.
Iya itaa kua kuaruuvaa tiravai.

Puara Sipisiipa Nnaakaraivo yanaivaa radudeeravai

5 1 Na taaduu kieeta varira mmaataivau varuuvoono ari yaaku
yaadudaivaadiri yanaa hovekama kioovaa utu kioo vairavai. Ii
yanaa ivaa aakiaivakiaata mmaanaivaunnaatama fafaaraivo vauduu ivaa
rabanikeevoora manu yaaku saivai karasaidiri taarama ivau vairavai.
2 Vauduu tee na rikiaaduu aangeraa yaagueeqauvoono pinaama aayanna
roo tunoo: Dee vaidivoono yoketaa tuanaavai variivaara aikiooma
manuuyauvaa utu rabanika kioo yanaivaa raduda kioo yaarinarannee?
3 tuduu rikioo hama yopeema ngiau aapu varuu vaidi voovoono
ivaa raduda kioo taataama uuduu hama yopeema mmatayaa varuu
voovootama ivaa raduda kioo taataama uuduu mmata mmemmaivaki
varuuyakidiri hama yopeema voovoota iikiataama variravai. 4 Hama
vaidi voovoono yoketaa tuanaavai varioo aikiooma ivaa raduda kioo
toovaara na pinaama rateeravai. 5 Ratee variaaduu vaidi yokovaa
voovoono ni tunoo: Sa rataanee. Taanee. Yutaanna oyaivakidiri fai
raiyoonaivaa roosuu vaidiivo diiteeravai. Ivo Davuitiinna oyaivakidiri
diitoovoono vaa yaagueeqainno yaatareeravoonora tuoo manu yaaku
saivai karasaidiri taarama vaiyauvaa fai aikiooma utu rabanika kioo
yanaivaa radudaanaravaivee, tiravai.
6 Tuduu rikiee na taaduu kieeta varira mmaataivo vauduu fayai
roosuu ari vookarau taarama taaramada ivaa ututuuma duduu iya
tammaivaki Puara Sipisiipa Nnaakaraivo dioo vauduu yokovaiya iya
ututuuma kiada variravai. Na taaduu Puara Sipisiipa Nnaakaraivaa
ruputu kiooduu putuuvaa roosuuvo ivau dioo vauduu inna kieeta
tinniivakidiri aaruuyauvo yaaku saivai karasaidiri taarama vauduu inna
avuuyauvo yaaku saivai sainaidiri taarama vairavai. Inna avuuyauvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inna Anutuuqaa Mmannasaivo ari yaagueeqaivo yaaku saivai sainaidiri
taaravaitana vairavai. Vauyauvaa Anutuuqo iyauvaa titooduu mmuakiaa
mmatavau nuairavai. 7 Puara Sipisiipa Nnaakaraivo oro kieeta varira
mmaataivau variivaa yaaku yaadudaivakidiri yanaa hovekama kioovaa
vareeravai. 8 Varooduu teeda fayai roosuu ari vookarau taarama
taaramadootama vaidi yokovaiya vo vaidivai taika kioo vo vaidivai
yaaku saivakidiri taarama taaramadootama vida varada inna yuku
oyaivaki vairavai. Iya mmuaavai mmuaavai kitaa roosuu mminnaiyauvaa
utida kuu yavaa gooraivaadiri iima kiooyauvaa utiravai. Iya kuu yavaa
aakiaiyauvaki yatari ranaivaa hudooduu suuda yoketaa vuuvaa yapa
kiooyauvo Anutuuqaa gioonna kiaapuuya yaaku vareeraivaa roosiiravai.
9 Iya diitada dida vaida karaasa kuaru voovai tida tunoo:

Vaidiiya i ruputu kioovaara
a nnaasu yoketaavai variannaikuaano
fai aikiooma yanaa hovekama kioovaa varee
manuuyauvaa rabanika kiaanaravai.
Vaidiiya i ruputuduu i kiauvo tusoovaadiri
a gioonna kiaapuuya yookaama kiee
Anutuuqaani iya viteeravai.
A vo oyai vo oyaivakidiriaata
vo kua vo kua kiaivakidiriaatama
vo mmamma vo mmammaivakidiriaata
vo mmata vo mmataivakidiriaatama
gioonna kiaapuuya Anutuuqaani viteeravai.

10 Vaa a iya vitee kiaannani
iya kati Anutuuqaara puara hudeeraiya roosiima
inna mmoori varada kieetaya variaanoo.
Fai iya mmatayaa variaiyara diaaravaivee.

11 Iya itaa kua kuaruuvaa tuduu na kava tee kuaru akuaivaa rikiaaduu
aangeraa kaayakaayau ari vookarauya hama yopeema vaidiiya
yaaruatauya kuaru tida varida kieeta varira mmaataivaatama fayai
roosuu ari vookarau taarama taaramaatama vaidi yokovaiyaatama
ututuuma kiada 12 dida vaida pinaama kuaru tida tunoo:

Puara Sipisiipa Nnaakaraivaa
vaidiiya ruputu kioovoono
yoketaa tuanaavai variivaara
aikiooma gioonna kiaapuuyara dioo vainno
aikiooma mminnaa yoketaiyauvaa varoo
aikiooma tinni yoketaivaa varaikio
yaagueeqaivo innaki vaivai.
Aikiooma gioonna kiaapuuya
inna nnutuuvaa ngiau aapu yapa kiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

inna oyai ari vookaraivaara yoketaavee tida
innara kua yoketaivaa kiaavaivee.
13 Iya itaa kua kuaruuvaa kiaa taika kiooduu na rikiaaduu mmuakiaa
ngiau aapu varuuyaata mmatayaa varuuyaatama mmata mmemmaivaki
varuuyaata nnooriki varuuyaatama kuaru tida tunoo:
Kieeta varira mmaataivau variraivaaraata
Puara Sipisiipa Nnaakaraivaaraatama
ta kua yoketaivaa tupatupaa kiaaravee.
Ivaitana nnutuuvaitana nnaasu
ta tupatupaa ngiau aapu yapaaravee.
Ivaitana oyai ari vookaraivaitanaata
ivaitana yaagueeqaivaitanaatama
tupatupaa vakiaivee.
14 Iya itaa kua kuaruuvaa kiaa taika kiooduu fayai roosuu ari vookarau
taarama taaramadoono iya sai tunoo: Kua kutaavee, tuduu rikiada
yokovaiya ivaitana yuku oyaivaitanaki vida varada vaida ngiari ausa
mmuduuyaiyauvaa ivaitana mmiravai.

Puara Sipisiipa Nnaakaraivoono manuuyauvaa utu rabanika kieeravai

6 1 Yanaa hovekama kioovau manu yaaku saivai sainaidiri taarama
vauduu na taaduu Puara Sipisiipa Nnaakaraivoono manu
tauraanaivaa utu rabanika kieeravai. Utu rabanika kiooduu tee na
rikiaaduu fayai roosuu ari vookarau voovoono ngiaarunnaa akuaivaa
roosiima tunoo: Ngianee, 2 tuduu rikiee na taaduu puara hoosa eekaraivo
nniravai. Nnuduu too inna mmookaivau varuu vaidiivo suru yau
suruuvaa utu kioo vauduu vaidiiya yaatareera vaidiivaa tommeekaivaa
vara inna kieetaivau apu kiooduu vairavai. Vauduu too ivo ari
nnammutuaa vooya yaatara kioo vioo mmannammanna vooyaatama
yaataraanara viravai.
3 Puara Sipisiipa Nnaakaraivo manu inanoovaa utu rabanika kiooduu
tee na rikiaaduu fayai roosuu ari vookarau inanoovoono tunoo: Ngianee,
4 tuduu rikioo puara hoosa kookeevo nniravai. Nnuduu too inna
mmookaivau varuu vaidiivo mmatayaa variraiya yoketaama variraivaa
rugeera yaagueeqaivaa vareeravai. Fai ivo tinai rikiada vaidiiya
ausa nuufaivaa pikiada ngiari ruputu ngiari ruputuudada putuaara
yaagueeqaivaa vareeravai. Varoo paipa avaikarauvaa varoo utu kioo
vairavai.
5 Puara Sipisiipa Nnaakaraivo manu tammaivaa utu rabanika kiooduu
tee na taaduu fayai roosuu ari vookarau tammaivoono tunoo: Ngianee,
tuduu rikiee na taaduu puara hoosa upisiivo nniravai. Nnuduu too inna
mmookaivau varuu vaidiivo mmuaararairaivaa hiri kioo too rikieera
kiikoovaa utu kioo vairavai. 6 Utu kioo vauduu na rikiaaduu fayai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

roosuu ari vookarau taarama taaramada tammaivakidiri aarareera
suaivaara vaidi kua roosiima tioo tunoo: Yeennaivaa nnutuuvo vuiitaivo
mmuaaneetu mmuaararaivaara mmuaa suaivai mmoori varaivaa
irisai sikauyauvaa ivaara yapaatee. Vo yeennavai nnutuuvo baariivo
taaravoomaneetu mmuaararaivaara kava mmuaa suaivai mmoori
varaivaa irisai sikauyauvaa ivaara yapaatee. Mmoori aakiaivaki
yatariivaa nnutuuvo oriipaiyauvaata vuainaiyauvaatama sa tuayanna
ruatee. Kuaivo tuoo itaa kua tiravai.

7 Puara Sipisiipa Nnaakaraivoono manu eera taammaivaa utu rabanika
kiooduu tee na rikiaaduu fayai roosuu ari vookarau eera tammaivoono
tunoo: Ngianee, 8 tuduu rikiee na taaduu puara hoosa poosa kuauvo
nniravai. Nnuduu too inna mmookaivau varuu vaidiivaa nnutuuvo
Putira Vaidivai variravai. Puara hoosa voovau varuu vaidiivaa nnutuuvo
Hairiiso inna nnaagiaivau nniravai. Fai yapooma mmuakiaa gioonna
kiaapu mmatayaa variaiya taarama taarama mmatanaa rukaakama kiada
voovau voovau variaaravai. Ivaitana mmuaa mmatanaavai ruputuaara
yaagueeqaivaa vareeravai. Fai ivaitana ivaki variaiya tikiai vooya
rapidada putikiai vooya yeenna raida putikiai vooya nniitareeda putikiai
fai mmararaiyaano vooya gutikiai putuaaravai.

9 Puara Sipisiipa Nnaakaraivo manu eeraivaa utu rabanika kiooduu
tee na taaduu yeena tapi voovai kiisama ngiaunnannuma iima kioovaa
mmemmaivaki gioonna kiaapu nnaaru ruputu kiooduu putuuya
mmagiaiya variravai. Ii gioonna kiaapu iya Anutuuqaa mmayaayaivaa
kiaa kookieema kiada hama pikieerama kiada inna mmooriivaa
mmannammanna yaagueeqama uuvaara vaidi vooya iya ruputuduu
putiravai. 10 Iya mmagiaiyaano pinaama aayanna tida tunoo: Udaanga
Anutuuqo, yaagueeqaivo iisi nnaasu vaikiai a yoketaa tuanaakua nnaasu
variee kua kutaivaa kiannaikua daira suai fai mmatayaa varuuya ti
ruputuuyaki kua pinaivaa yapa kiee ti kiauvo tusoovaara irisai maisaivaa
iya mminarannee? 11 tuduu rikioo Anutuuqo buruqa poosaiyauvaa
iya mmioo tunoo: Kiisama ngia ivau tirooma variatee. Ngii seena
homo mmatayaa varida ngii roosiima mmoori vareeraiya vaidiiya ngii
ruputuneema fai iya ruputikiai na iya yaaruee teeno aikiooma vainai tee
fai na irisai maisaivaa ngii ruputuuya mminaravaivee, tiravai.

12 Tuduu rikiee na tee vakiaaduu Puara Sipisiipa Nnaakaraivo manu
karasai diaivaa utu rabanika kieeravai. Rabanika kiooduu too mmataa
kuaru pinaa ari vookarauvo utuduu suaivo buruqa maisa upisi kuauvaa
roosiima hanigioo heeneeruvai vauduu kuraagaivo mokosamauvo kiau
roosiinno kookeevai vairavai. 13 Vauduu too aakiapuaiyauvo ngiau
aapuuvakidiri tasukua rada mmataki tiida viravai. Nnaammuaya iira
piguuyauvaa yuunna pinaivo utikiai tasukua rada tiida virayaama
aakiapuaiyauvo tasukua rada tiida viravai. 14 Vuduu yanaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hovekakiaaneema ngiauvo hovekainno vioo kieeravai. Vioo kiooduu
mmuakiaa taapiiyauvootama mmuakiaa nnooriivo ututuuma kioo
varuu mmata mmuakiaayauvootama ngiari mmaataiyauvunu pikiada
hayu vooyauvunu vairavai. 15 Itaama vauduu teeda mmatayaa varuu
kieeta nnoonnaiyaata kiisa kiisa kieetaiyaatama rapira kieetaiyaata
hoonahaana suvuauyaatama vaidi kaayau yaagueeqauyaata mmuakiaa
vaidi sikaunnaadiri yookaama kiada vitooyaatama mmamma
dummukiara kati ngiari nuauyaatama iyaano oonauyauvakiaata oora
sikau aakiaiyauvakiaatama vida hatauma kiada variravai. 16 Hatauma
kiada varida oora sau tatari taapiivaa aayanna reeda tunoo: Havataida
tiida ti rummua apu kikio kieeta varira mmaataivau variivo sa ti
taiveera ti rummua apu kiaatee. Puara Sipisiipa Nnaakaraivo sa tiiyara
ausa nnannataiveera ti rummua apu kiaatee. 17 Ivaitana nnannateera
suaivo aavaa nninoo. Dee vaidivoono aikiooma ivaitana avuuvaitanau
dinarannee? Hameetainoo. Ivaara tiida ti rummua apu kiaatee, tiravai.

Isarairaa kaayakaayau (144,000) Anutuuqaa atauvaa vareeravai

7 1 Iya itaa kua kiaa taika kiooduu na taaduu aangeraa
taarama taaramadoono suai raari roopinnainnaata suai
haatapeeraipinnainnaata tooya sai tooya sainai diravai. Iya dida
vaunnidiri yuunnaiyauvo ngioo utuduu teeda iya iyauvaa suvuai
utuduu hama mmataivau utuduu hama nnooriivoota yatariiyauvootama
korokoroorravai. 2 Iya itaama suvuauduu na taaduu ari vo aangeraa
voovoono suai raari roopinnaidiri ngioo varioo Anutuuqo tupatupaa
variraivaa atauvaa utu varoo nniravai. Ngioo varioo aangeraa taarama
taaramadaara pinaama aayanna reeravai. Ii aangeraa taarama
taarama ido mmataivaata nnooriivaatama iikio fai hama yoketainara
yaagueeqaivaa vaa Anutuuqo iya mmiravai. 3 Aangeraivo iyara aayanna
roo tunoo: Ivau iikiatee. Sa nnaammaratuuma mmataivaatama
nnooriivaata yatariiyauvaatama maisa aataruuvaa iikiatee. Yapooma
ta ti Anutuuqaa fafaaraivaa inna mmoori vareera gioonna kiaapuuya
tinniiyauvunu inna atauvaa yapa kikiai iikiatee, 4 tuduu rikiada iya
Anutuuqaa atauvaa gioonna kiaapuuya tinniiyauvunu yapa kiada
iya yaaruuvaa ni giaa ni mida tunoo: Kaayakaayau gioonna kiaapu
Isarairaiya (144,000) vo oyai vo oyaiyauvakidiri diitaiya atauvaa ta
iyayaa yapa kiaunnavaivee, tiravai. 5 Isarairaa gioonna kiaapuuya vo oyai
vo oyaiyauvakidiri atauvaa yapa kioovo ataama vainoo.

Yutaanna oyaivakidiri kaayau (12,000)
Roveenaa oyaivakidiri kaayau (12,000)
Gaataa oyaivakidiri kaayau (12,000)
6 Asereenna oyaivakidiri kaayau (12,000)
Nafatarainna oyaivakidiri kaayau (12,000)

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Manaseenna oyaivakidiri kaayau (12,000)
7 Simioonaa oyaivakidiri kaayau (12,000)
Riviinna oyaivakidiri kaayau (12,000)
Isasaaraa oyaivakidiri kaayau (12,000)
8 Seporoonna oyaivakidiri kaayau (12,000)
Yoosiipaa oyaivakidiri kaayau (12,000)
Piniomiinaa oyaivakidiri kaayau (12,000)
gioonna kiaapuuyayaa yapeeravai.

Anutuuqo varira mmaata vunniivau kaayau gioonna kiaapuuya diravai

9 Iya Anutuuqaa atauvaa iyayaa yapa taika kiooduu na taaduu
gioonna kiaapu kaayakaayau ari vookarauya hama yopeema vaidiiya
yaaruatauya dida vairavai. Iya vo mmata vo mmataiyauvakidiriaata
vo oyai vo oyaiyauvakidiriaatama vo mmamma vo mmammaiya
varuuyakidiriaata vo kua vo kua tuuyakidiriaatama nniravai. Iya nnida
kieeta varira mmaataivaa vunniivaunnaata Puara Sipisiipa Nnaakaraivaa
vunniivaunnaatama dida vaida buruqa poosaiyauvaa rau kiooneema
dida vaida muusa apuuyauvaa utu kiada vairavai. 10 Utu kiada vaida
pinaama aayanna reeda tunoo: Ti Anutuuqo kieeta varira mmaataivau
variraivoota Puara Sipisiipa Nnaakaraivootama ti vitada yoketaivau ti
yapeeraivaitanavee, 11 tuduu rikiada mmuakiaa aangeraiya kieetaivaa
mmaataivaatama vaidi yokovaiyaata fayai roosuu ari vookarau taarama
taaramaatama ututuuma duuya vida varada kieeta varira mmaataivaa
oyaivaki vaida ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmida
12 tunoo: Kua kutaa. Ta ti Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaunnaivootama
inna oyai ari vookaraivoota tinni yoketaivootama tupatupaa vakiaivee.
Ta innara yoketaavaivee kiaunnaivootama inna nnutuuvo ngiau aapu
vaivootama ari yaagueeqaivoota ivo gioonna kiaapuuyara diraivootama
tupatupaa vakiaivee. Kua kutaavee, tiravai.
13 Tuduu rikioo vaidi yokovaa voovoono ni yaparainno tunoo: Aa
buruqa poosa rammuaa aaya deeyannee? Iya deepidiri ngiaayannee?
14 tuduu rikiee na iya sai kiaanoo: Ni vaidi-o, hama na tauyavee. Vaa
a taannavaivee, kiaaduu rikioo tunoo: Vaidiiya aa gioonna kiaapu
aaya pinaama mmoori maisaivaa mmuduu rikiada hama Anutuuqaa
kuaivaa pikieeraida safuuma varuuyavee. Vaa iya Puara Sipisiipa
Nnaakaraivaa kiauvaadiri varada ngiari buruqaiyauvaa fini kiaavo
yoketaivai. 15 Ivaaraida iya Anutuuqaa mmaataivaa vunniivau dida vaida
ikiannagisanna heenagieena inna nuunaira nnauvaki inna mmooriivaa
varaanoo. Kieeta varira mmaataivau variivoono fai iya tasipama varioo
iya tuqinnama haitatuunaravai. 16-17 Puara Sipisiipa Nnaakaraivoono
kieeta varira mmaataivaa tammaivau variivoono sipisiipara
haitatuurayaama iya haitatuunaraivaara hama iya kava yeenna rainno

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nnoori rainaravai. Fai hama suaivoota ikiaivootama iya taanaravai. Fai ivo nnoori rumuruumaivaki iya vitoo vinai ivakidiri nneeda tupatupaa variraivaa varaaravai. Fai Anutuuqo iya vunnunnu mmuakiaayauvai iya avuuyauvakidiri rugaanaravaivee. Vaidi yokovaa voovoono itaa kua tiravai.

Manu nnaagiai karasaidiri taaravaitana vauvaa utu rabanika kieeravai

8 1 Puara Sipisiipa Nnaakaraivo manu nnaagiai karasaidiri
taaravaitana vauvaa utu rabanika kiooduu paanna suai ngiau
aapuuvaki hama kuaatauduu tengetoongainno viravai. 2 Vuduu na taaduu
aangeraa yaaku saivai sainaidiri taarama Anutuuqaa avuuvau dida vaida
ivo nooma yaaku saivai karasaidiri taarama vaudaa mmuduu vareeravai.
3 Varooduu too aangeraa voovoono kuu yavaa kiisaivaa sikau
gooraivaadiri iima kioovaa varoo numa yeena tapiivo kiisama
ngiaunnannuma vaunningiaa diravai. Ii kuu yavaa ivaki iya yatari rana
suuda yoketaa vuuvaa hudeeravai. Aangeraivo ivaa varoo ivau dioo vauduu
Anutuuqo kaayau yatari ranaivaa inna mmuduu yeena tapi gooraadiri
iima kioovo kieeta varira mmaata vunniivau vauvaki kati hudeeravai.
Kati hudoo yatari ranaivaata Anutuuqaa gioonna kiaapuuya innara yaaku
vareeraivaatama innaniyauvaivee kiaa inna mmiravai. 4 Inna mmuduu
too aangeraivo kuu yavaivaa utu kioo vauduu ivakidiri yatari ranaivaa
visuuvoota yaaku vareeraivootama Anutuuqaa avuuvau nuunama
viravai. 5 Vuduu too aangeraivo yatari rana hudoo kuu yavaivaa varoo
yeena tapiivakidiri ikia vooyauvai habatia roo kuu yavaivaki yapooduu
mmuugiauduu ikiaivaa mmataivau yaagueeqama fuarau kagaari kieeravai.
Kagaari kiooduu rikioo ngiaarunnaivo akua tuduu vo akua vo akuaivo
akua tuduu saneetuuvo utuduu mmataa kuaru pinaivo utiravai.

Aangeraiya noomaiyauvaa puu tiravai

6 Utu kiooduu aangeraa yaaku saivai karasaidiri taarama ngiari
noomaiyauvaa puu kiaaraivaara teerairavai.
7 Teerauduu too tauraanaivo ari noomaivaa puu tuduu kaaburaara
vati pinaivoota ikiaivootama kiauvaa tasipama mmataivau pinaama
tiiravai. Tuoo mmata saivai saivai pikioo tammaivau vau yatariiyauvaata
mmataivaatama taa tamooqa kiooduu mmata sainai sainai vauyauvunu
vau ikiau mmuakiaayauvaatama taa tamooqa kieeravai.
8 Aangeraa inanoovo ari noomaivaa puu tuduu taapi roosiima vau
mminnaa pinaivaa ikia hauru teeraivaa roosuuvaa ivo kagaari kiooduu
nnoori haruunga pinaivaki tuoo viravai. Vuduu nnoori saivai saivai
pikioo tammaa ivo vuuvaki kiauvo vauduu 9 ivaki varuu mminnaa
mmuakiaayauvai putuduu ivau nuau siipaiyauvootama maisainno
havarateeravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Aangeraa tammaivo ari noomaivaa puu tuduu aakiapuaa pinaivo
tooba roosiima toovoono ngiauvakidiri tasukua roo tuoo nnoori saivai
saivai pikioo tammaivakiaata nnoori rumuruumaiyauvakiaatama viravai.
11 Ii aakiapuaa ivaa nnutuuvo Kapikaraivovee. Nnoori saivai saivai
yoketauduu tammaivakidiri kapikaroovo nnuduu kaayau vaidiiya nneeda
putiravai. Vaa nnooriiyauvaki kapikaroovo vuuvaara iya putiravai.
12 Aangeraa eera taammaivo ari noomaivaa puu tuduu suaivaata
kuraagaivaatama saivai saivai pikioo tammaivau ruduu hama teeravai.
Aakiapuaiyauvaatama saivai saivai pikioo tammaiyauvunu ruduu hama
teeravai. Suaivo teera suaivaki suaivo raari roo ngioo ikiannauduu
tasuuma kioo hannauduu kava teeravai. Heenaivaki kuraagaivoota
aakiapuaiyauvootama kannokannoonno varuduu mmeekia teeda kiisama
ngioo heena tammauduu tasuuma kiada vioo patairaa rauduu kava
teeravai.
13 Na taaduu ngiaamma tuauvo ngiau aapuuvau ngioo vuduu
rikiaaduu ivo vaidi kua roosiima pinaama kua tioo tunoo: Ikiee, ikiee,
mmatayaa variaiya fai maisamaisama variaaravaivee. Nnaagiai aangeraa
taaravoomadoono ngiari noomaiyauvaa puu tikiai rikiada fai iya
maisamaisama variaaravaivee, tiravai.

9 1 Aangeraa eeraivo ari noomaivaa puu tuduu na taaduu aangeraa
voovoono aakiapuaivaa roosiima vaa ngiauvakidiri tuoo mmataivau
vuuvoono soopa hokoba mmata mmeeduuya vuuvaa kiivaa voovoono
varoo inna mmuduu utiravai. 2 Utu varoo tuoo vioo soopaivaa avaivaki
rau kioo sipuuvaa hatuaa kiooduu visuuvo kaayauma ngioo viravai.
Visuuvo mmooriivaa rupi hareeraivaa roosiima ngioo vuduu suaivoota
ngiauvootama upisiiravai. 3 Upisuuduu kapuaa kaisaiyauvo visu
aakiaivakidiri tiida mmatayaa vida eevariiyauvo vaidi gutira roosuu
yaagueeqaivaa vareeravai. 4 Varooduu kuaivo iyasi tuoo tunoo: Sa
annaanna mmaguya yananneeri ikiauyauvaatama nneeda maisama iida
sa gioonna kiaapu Anutuuqaa atauvo iya tinniiyauvunu vaiya gutida
maisama iikiatee. Homoraiya nnaasu gutida maisama iikiatee. 5 Sa
putuateeraivaara iya gutuatee. Mmannammanna iya gutua rada vikiokio
yaaku sai kuraagavai taikaivee. Fai iya gutikio eevariivo vaidiiya gutikio
nniitareeraivaa roosiima iya nniitaraanaravai. 6 Ii yaaku sai kuraaga
ivaki gioonna kiaapuuya ngiari putuaara aataruuvaara buaidada teekio
hama iya too vainaravai. Mmannammanna iya putuatainai hama
yopeema iya putuaaravaivee. Ivo itaa kua tiravai.
7 Na taaduu kapuaa kaisaiyauvo kaayau puara hoosaiyauvo nuunaida
rapuaara iiraiyauvaa roosiima iiravai. Iya kieetaiyauvunu sikau goora
tommeekaiyauvaa vaidi kieetaiya apiraiyauvaa roosuuyauvo vauduu
iya oori nnikiiyauvo vaidi oori nnikiiyauvaa roosiiravai. 8 Iya kieeta
yausiiyauvo gioonnaiya kieeta yausiiyauvaa roosiima hokobayauvai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vauduu iya avaiyauvo pinaayauvai fai raiyoonaivaa avaiyauvaa
roosiiravai. 9 Na taaduu ngiari nniriiyauvunu kapaaqa roosuuyauvaadiri
rummua apiravai. Kaayau kaaraiyauvaki puara hoosaiyauvaa haru kiada
vitada rapuaara kuaavo hoosaiya yuku akuaivo viraivaa roosiima iya
haaya akuaivo pinaa ari vookarairavai vairavai. 10 Iya eevariiyauvaa
roosiima ngiari mmeeyaiyauvaki avaiyauvo vauyauvaadiri vaidiiya heera
yaagueeqaivaa vareeravai. Ii yaagueeqa ivo fai yaaku sai kuraagavai
vainno taikaanaravai. 11 Aangeraivo soopa hokoba mmata mmeeduuya
vuuvaara duuvo inna iyara dira kieetaivovee. Inna nnutuuvo Eporai
kuaivakidiri tunoo: Apatoono, tuduu Ereengaa kuaivakidiri tunoo:
Aporuoono, tiravai. Ii nnutu ivaitana oyaivo ataama vainoo. Gioonna
kiaapuuya ruputu taikeeraivovee.

12 Maisa mmoori tauraanaivo vaa taikaivaivee. Rikiaatee. Homo
mmoori maisa taaravaitana vainoo.

13 Aangeraa karasai diaivo ari noomaivaa puu tuduu na rikiaaduu
kuaivo sikau gooraivaadiri iima kioo yeena tapiivo Anutuuqaa
vunniivau duuvaa tooyataayaivakidiri tioo 14 aangeraivo noomaivaa
puu tuuvaa tunoo: Nnoori pinaivaa nnutuuvo Yuferetiisa ivaki
variaa aangeraa taarama taarama yeena rau kiaidaa rukuasaa kikiai
kuatee, tiravai. 15 Aangeraa taarama taarama gioonna kiaapu vooya
ruputuaaraivaara faannaida teerama kiada variravai. Iya aa suai
aavaaraatama aa kuraaga aavaaraata aa nuanu aavaaraatama iya
faannaida varida gioonna kiaapu mmatayaa sainai sainai varuuya
pikiada tammaivaki varuuya ruputuaaraivaara vaa teerama kieeravai.
Kuaivo inna kiaa mmuuvaugiataama aangeraivo noomaivaa puu
tuuvoono iya rukuasaa kiooduu viravai. 16 Rapira vaidiiya hoosa
mmookaiyauvunu varuuya yaarira nnutuuyauvaa na rikiaaduu
tunoo: Kaayakaayau ari vookarai vaidiiya (200,000,000) variaanoo,
17 tuduu ni avu tinniivo hanigiooduu na tee vakiaaduu vaidiiya ngiari
hoosaiyauvaa mmookaiyauvunu varuuyauvo ataama vairavai. Ngiari
nniriiyauvunu rapira kapaaqaiyauvaa iya uyu kiooyauvo ari vookaraama
vairavai. Vooyauvai kookee ikia hauru roosuuyauvo vauduu vooyauvai
haboonna kuauyauvo sikau sapaiyaa roosuuyauvo vauduu vooyauvai
sikau puapusuqaivo too nnannannanna tuuvaa roosiima vairavai. Iya
hoosaiyauvaa kieetaiyauvo fai raiyoonaivaa kieetayauvai roosuuduu
ngiari avaiyauvakidiri ikiaivoota visuuvootama sikau puapusuqaivo too
nnannannanna tuoo varuuvootama tiiravai. 18 Tuoo tuoo maisa mminnaa
taaravooma ikiaivoota visuuvoota sikau puapusuqaivo too nnannannanna
tuoo varuuvootama gioonna kiaapu mmatayaa sainai sainai varuuya
pikiada tammaivaki varuuya ruputuduu putiravai. 19 Ii hoosa iyauvaa
avaiyauvakidiriaata mmeeyaiyauvakidiriaatama yaagueeqaivo
vauvaadiri vaidiiya ruputuduu putiravai. Iya mmeeyaiyauvo yapaiyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

roosuuduu iyauvaki kieeta vauyauvaadiri gioonna kiaapuuya gutuduu iya
nniitareeravai.
20 Gutuduu rikiada gioonna kiaapu homoraa ii mmoori maisa
taaravooma iyauvo hama iya ruputududuu putuuya ngiari yaakukidiri uu
mminnaiyauvaa hama pikieeraida homo ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa
iyauvaa mmiravai. Iya sikau mmannaammannaidaa nnutuudo
goora sirivuaa baraasa idaadiriaatama sikau tuanaivaadiriaata
yatariivaadiriaatama unnakua anutuuyauvaa iyauvaadiri iiravai. Ii
unnakua anutuu iyauvo hama avu teeda yaata rikiada nuairayauvaivee.
Iya iyauvaata mmagia maisaiyauvaatama ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa
mmida nnaasu variravai. 21 Mmida varida vaidiiya ruputuduu putuduu
saaka sifaivaa iida sabi heeda varida mminnaiyauvaa mmuara varada
varida hama ausa hanigiada hama ii aataru iyauvaa mmooka hanigia
mmiravai.

Aangeraa voovoono kiisa yanaa hovekama kioovaa utu kioo vairavai

10 1 Na itaama taivo taika kiooduu kava na taaduu ari vo aangeraa
yaagueeqa voovoono ngiau aapuuvakidiri tiiravai. Tuuduu
namaivo inna mmammaivau rummua apu kiooduu furainaivo inna
kieetaivaa ututuuma kiooduu inna viri nnikiivo suai roosiima tooduu
inna yukuuvaitana nnau tuunna roosiima vauduu ivaitanaudiri ikiaivo
teeravai. 2 Tooduu kiisa yanaa hovekama kioovaa rabara kioo utuuvo
inna yaakuuvau vairavai. Vauduu too ivo ari yuku yaadudaivaa nnoori
sorovuaraa verenoovau raa tu kioo vainno geedaivaa mmataivau raa
tu kioo vairavai. 3 Raa tu kioo vainno ivo pinaama aayanna tioo fai
raiyoonaivaa akuaivaa roosiima tiravai. Tuduu rikioo ngiaarunnaiyauvo
yaaku saivai sainaidiri taarama pinaa akuavai sai tiravai. 4 Akua sai
tuduu rikiee na fafaara raanara iina rikiaaduu kuaivo ngiau aapuuvakidiri
tioo tunoo: Ngiaarunnaiyauvo yaaku saivai sainaidiri taaravaitana akua
kiaiyauvaa sa raanee. Pikino aiki hatauma vakiaivee, tiravai.
5 Tuduu rikioo na taa aangeraivoono nnoori verenoovaunnaata
mmataivaunnaatama raa tu kioo vauvoono ari yaaku yaadudaivaa
ngiau reera utuoo 6 Anutuuqaa nnutuuvaa tasipama kua kutaivaa
tiravai. Anutuuqo tupatupaa variraivoono ngiauvaata mmataivaatama
nnooriivaata mmuakiaa mminnaiyauvo iyauvaki vaira variraiyauvaatama
iima kioovaa nnutuuvaa tasipama kua kutaivaa tioo tunoo: Suaivo vaa
paannainoo. Sa mmannammanna faannakiatee. 7 Fai aangeraa nnaagiai
tuanaivoono ari noomaivaa puu tinee tii saivaata Anutuuqo ariisi
haumaki vai kuaivaa vaa ari mmoori vareera vaidi forofetaiya kiaa
mmuuvo fai kaanainaravaivee, tiravai.
8 Tuduu na rikiaaduu ngiau aapuuvakidiri niita kua tuuvo
kava niita kua tioo tunoo: Aangeraivo nnoori verenoovaunnaata

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmataivaunnaatama raa tu kioo vaivaa yaakuuvakidiri yanaa rabara
utu kioo vaivaa oro varaanee, 9 tuduu rikiee na oro aangeraivaa vainima
diee vaina inna yaparaina kiaanoo: Kiisa yanaivaa ni mianee, kiaaduu
rikioo ivo sai ni tunoo: Varee nnaanee. Nnee rikino i ausaivaki fai
pinaama kapikaraanaravaivee. Nnee rikino i avaivaki fai ngengengoonga
suuya roosiima yoketainaravaivee, 10 tuduu rikiee kiisa yanaivaa inna
yaakuuvakidiri varee nnee rikiaaduu ni avaivaki ngengengoonga
suuyaivaa roosiima yoketairavai. Yoketauduu tee na romenama kiaaduu
ni ausaivaki pinaama kapikareeravai.
11 Na nnaa taika kiaaduu ivo ni tunoo: Yapooma gioonna kiaapuuyasi
vainaraivaara Anutuuqo i kiaa i mmuu kuaivaa kava kiaa kookieekianee.
A kaayau gioonna kiaapu vo mmamma vo mmammaiya varuuyaraata vo
mmata vo mmataivau varuuyaraatama vo kua vo kua tuuyaraata kieeta
vaidiiyaraatama Anutuuqo i kiaa i mmuu kuaivaa kianee. Ivo itaa kua
tiravaivee.

Anutuuqaa mmayaaya kiaa mmira vaidiivaitana fai putuaaravai

11 1 Ivo itaa kua kiaa kioo nnau mmataira yauvaa roosuu kuasaivaa
ni mioo tunoo: Diitee oro Anutuuqaa nnau nuunairaivaata
yeena tapiivaatama mmataakianee. Ivaki variaa gioonna kiaapu
ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa Anutuuqaa mmida variaiya yaaruanee.
2 Nuunaira nnauvaa vainima vai mmatuuyaivau sa mmataakianee.
Inna ngiari voopinnaiya mmatuuyavai vaa na iya mmiauvaara sa
ivaa mmataakianee. Fai iya yoosinna yoketaa tuanaa aakiaivaki yuku
reekiokio fai kuraagaiyauvo taara vaidi yuku yaaku taika kioo vo
vaidivakidiri taaravaitana taikaanaravai. 3 Fai na ii suai ivaki niiyara
safuuma kua kiaa kookiee kiaa vaidiivaitana yaagueeqaivaa mminai
ivaitana kaayau (1260) suaiyauvaki Anutuuqo iya kiaa mmii kuaiyauvaa
kiaa kookieekiaaravai. Ii vaidi ivaitana gioonna kiaapu mmatayaiya
mminnamminnaa maisaiyauvaa varaiyauvaara ausa mmuaarareeda
buruqa maisa upisiivaitana rau varada kuaaravaivee, tiravai.
4 Ii vaidi ivaitana taara yatari oriipaivaitana roosiikiaavaitana
mmatayaiyara dira Udaangaivaa avuuvau taara tooba hokobaivaitana
roosiikiaavaitanavee. 5 Fai vaidi voovoono ivaitana ruputinaree kiaa iino
too fai ivaitana avaivakidiri ikiaivo tioo vioo ivaitana nnammutuaiya taa
taputu kiaanaravai. Itaama vai aataru ivaudiri vaidi voovoono ivaitana
ruputinaree kiaa iinno fai putinaravai. 6 Fai yaagueeqaivo ivaitana
tasipanai vatiivaa ooqoo tikio ivaitana Anutuuqaa kuaivaa kiaa mmira
suaivaki hama vatiivo rinaravai. Vo yaagueeqavai ivaitana tasipanai
nnooriiyauvaa tikio hanigioo kiauvai vainaravai. Vo yaagueeqa voovai
ivaitana tasipano vo suai ivaitana kiatainai tikio maisa nniitareera ari
vookara ari vookaraiyauvo mmatayaa tiinaravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Taaravaitana Anutuuqaa kuaivaa kiaa mmi taika kikio fayai
mmararaivo soopa hokoba mmata mmeeduuya vuuvakidiri ngioo
ivaitana rapuoonnonno yaatara kioo ruputu kinai putuaaravai.
8 Putikiai ivaitana nnabaivaitana ngiari Udaangaivaa yatari sagaivau
haara kiada yoosinna pinaivaa vuutaivaki yapa kikiai vakiaaravai. Ii
yoosinna ivaa hatauma mmataama kioo nnutuuvaitana vuaivo Sutuuma
vaikio vuaivo Iyiipa vaivai. 9 Ivaki gioonna kiaapu vo mmamma vo
mmammaiya variaiyakidiriaata vo oyai vo oyaivakidiriaatama vo kua
vo kua kiaivakidiriaata vo mmata vo mmataivakidiriaatama nnida
ivaitana nnabaivaitana taaravai. Iya taaravooma suaivo taika kioo
vo suaivai sai suaivaata hakuaaraivaara ooqoo kiaaravai. 10 Gioonna
kiaapu mmatayaiya taaravaitana putuaivaara suviyauvi kiaa kiada
sirigakiaaravai. Vaa tauraa ii forofetaa ivaitana iya kiaavovo mmamma
nniitareeraivo iyasi nniivaara nnaagiai ivaitana putuaivaara iya
sirigaida varida mminnaiyauvaa kati ngiari mmu ngiari mmuukiaaravai.
11 Yuvuaano ivaitana itaama iikiaaraivaa tooduu ari yaata tinniivo
hanigiooduu tunoo: Vaa vai aataruvaivee, kiaa kioo ataama teeravai.
Taaravooma suaivo taika kioo voovai tammaivaki kava varira yaikiaivo
Anutuuqaasidiri tioo ii vaidi ivaitanaaki kuaikiai kava diitaani gioonna
kiaapuuya ivaitana taiya kaayauma aatuukiaavai. 12 Aatuuda variaani
forofetaivaitana rikiaavo ngiau aapuuvakidiri kua pinaivo tioo ivaitana
tinoo: Aapi ngiatee, tikiai ngiari nnammutuaiya ivaitana teeda vakiaani
namaivaki ngiau aapu kuaavai. 13 Ivaitana kuaa saivaata mmataa
kuaruuvo pinaama utuoo nnau vooyauvai havarata kioo gioonna kiaapu
kaayakaayau (7000) ruputu kiaivai. Ruputu kiaikiai gioonna kiaapu
homoraiya ivaa teeda pinaama aatuuda Anutuuqo ngiau aapu variivo ari
vookaraama variivaara kua yoketaivaa kiaavaivee.
14 Mmoori maisa inanoovo vaa taikaivaivee. Rikiaatee. Mmoori maisa
nnaagiaivo fai kiisa suai nninaravai.

Aangeraa nnaagiai tuanaivoono ari noomaivaa puu tiravai

15 Aangeraa nnaagiai tuanaivoono ari noomaivaa puu tuduu ngiau
aapuuvaki pinaama kua tiraiyauvoono tunoo: Ti Udaanga Anutuuqoota
ari mmataama kioo vaidi Misiaivootama aanna makee mmatayaiyara
dira yaagueeqaivaa varada iyara dida vaida fai tupatupaa iyara
diaaravaivee, 16 tuduu rikiada yokovaa vaidiiya vo vaidivai yuku yaaku
taika kioo vo vaidivakidiri taarama taarama ngiari mmaataiyauvunu
varuuya vida varada Anutuuqaa yuku oyaivaki vaida innara kua
yoketaivaa tida 17 tunoo:

Udaanga Anutuuqo
mmuakiaa mminnaiyauvaa
a yaataree diraikua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

a tauraa variannaikua makee variannanoo.
A ai yaagueeqa pinaivaadiri
gioonna kiaapuuyara diannaivaara
ta aiyara yoketaavee kiaunnanoo.
18 A itaama diannaivaara
gioonna kiaapu hama i kuaivaa rikiaiya
aiyara nnannataavai.
A gioonna kiaapuuyara i nnannataanara suaivo
vaa vainima nninoo.
Fai a gioonna kiaapu putiraiya
yaparainara suaivo vaa vainima nninoo.
Fai ai mmoori vareera vaidi forofetaiyaatama
gioonna kiaapu aiyara kutaavaivee kiaiyaatama
aiyara yoketaa kiaa gioonna kiaapu
mmuakiaa nnoonna kiisaiyaatama
a irisai yoketaivaa iya mminara suaivo
vaa vainima nninoo.
Gioonna kiaapu vooyaano
vooya ruputuduu putuuya
a iya ruputinai putuaara suaivo
vaa vainima nninoo.

Yokovaiyaano itaa kua tiravai. 19 Tuduu Anutuuqaa nuunaira nnau pinaivo ngiau aapu vauvaa sipuuvaa ivo hatuaa kiooduu ivaki nnaamuru yoketaivo kooyaa vauduu teeravai. Ii nnaamuru ivaki nnaaru Anutuuqo Isarairaiyaata kua yeena rau kioo kuaivo vairavai. Ivo sipuuvaa hatuoo saivaata saneetuuvo utuduu vo akua vo akuaivo akua tuduu ngiaarunnaivo akua tuduu mmataa kuaruuvo utuduu kaaburaara vati pinaivo pinaama riravai.

Yapai pinaivo gioonnaivaara nnannateeravai

12 1 Itaama taika kiooduu ngiau aapuuvau ari vookarau atauvo vairavai. Gioonna voovai suaivo inna mmammaivau rummua apu kiooduu varuduu kuraagaivo inna yuku mmemmaivaki vauduu aakiapuaa yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana kieeta vaidiivo tommeeka apiraivaa roosiima inna kieetaivau vairavai. 2 Vauduu too ivo nnaakara sunnainno mmataanara uuduu inna nniitarooduu kaayauma vuu vuu kai kai tiravai.

3 Kava ngiau aapu ari vookarau atauvo vairavai. Pinaa ari vookarau mahipa pinaa kookeevo varuduu innayaadiri yaaku saivai karasaidiri taarama vau kieetaiyauvo vauduu aaru yaakuuvaitana ivaki vairavai. Vaidi kieetaiya apira tommeekaiyauvo yaaku saivai karasaidiri taarama inna kieetaiyauvunu vairavai. 4 Vauduu ari mmeeyaivaadiri

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiau aapuuvaudiri aakiapuaa sainai sainai vauyauvaa pikioo
tammaiyauvaa rupi nuunama kioo vara mmatayaa kagaari kiooduu
tiiravai. Tuuduu gioonnaivo nnaakaraivaa mmataanara uuduu yapaivo
oro inna vunningiaa dioo vainno nnaakaraivaa mmata kino too gutu
nnaanaraivaara ivau diravai. 5 Dioo vauduu gioonnaivo mmaapuvai
mmata kieeravai. Inna mmaapuuvo fai yapooma yokeenno mmuakiaa
mmatayaa variaiyara yaagueeqa yau ainaivaa kuru kioo iyara dinaravai.
Gioonnaivo ari mmaapuuvaa mmatoo saivaata aangeraiya inna ravisi
vitada Anutuuqo ari kieeta varira mmaataivau variivaasi yapaara viravai.
6 Vuduu too gioonnaivo mmanna gaanga yoosinnaivakira seenoo viravai.
Anutuuqo innani ii yoosinna ivaa teerama kioo ivaki kaayau suai (1260)
inna tuqinnaanara yoosinnaivakira viravai.
7 Vuduu too ngiau aapuuvaki pinaa rapiraivo diiteeravai. Aangeraiya
kieetaivaa nnutuuvo Maikooro ari aangeraiyaatama mahipa pinaivaata
ari aangeraiyaatama rapidada 8 mahipa pinaivaata ari aangeraiyaatama
yaatara kiada ooqoo tuduu hama ngiau aapu iya variraivootairavai.
9 Hama iya variraivootauduu mmatayaa kagaari kiooduu tiiravai. Ii
mahipa pinaa ivo nnaaru varuuvaa nnutuuvo Sataango ivo mmuakiaa
gioonna kiaapu mmatayaiya unnakua tiraivovee. Innaatama ari aangeraa
mmuakiaayaatama kagaari kiooduu mmatayaa tiiravai.
10 Tuuduu na rikiaaduu ngiau aapuuvakidiri kua pinaivo tuoo
tunoo: Ivo ikiannagisanna heenagieena Anutuuqaa avuuvau dioo
vainno ti seena vaa ausa hanigieeraiyaki kua pinaivaa yapoovaa vaa
aangeraiya inna ngiau aapuuvakidiri mmatayaa kagaari kieeravai. Iya
inna kagaari kioovaara aanna makee Anutuuqo ti vitoo yoketaivau
ti yapeera aataruuvootama ari yaagueeqaivoota ivo kieeta tuanaavai
variraivootama kooyaa vainoo. Ivo ari mmataama kioo vaidi Misiaivo
gioonna kiaapuuyara dinara yaagueeqaivaa aanna makee kooyaa ti
vitainoo. 11 Ti seena vaa ausa hanigieeraiya Puara Sipisiipa Nnaakaraivaa
kiauvo iyara tusoovaara kutaavaivee kiaa kiada inna kua kutaivaa kiaa
kookieema kiaivaara Sataangaa yaataraavai. Iya hama ngiari variraivaara
yaata utida putiraivaara aatuukiaavai. 12 Ngia ngiau aapuuvaki variaa
mmuakiaaya iya Sataangaa yaataraivaara sirigakiatee. Boo, ngia
mmatayaa variaiya vaa ivo ngiiisi tioo ngii tasipama variivaara fai ngia
maisama variaaravai. Vaa ivo ari variraivaa taikio paannaikio pinaama
nnannataikio ngiiisi kuaivaivee. Kuaivo itaa kua tiravai.
13 Mahipa pinaivo vaa iya mmatayaa inna kagaari kioovaara arinaima
rikioo mmaapuuvaa mmatoo gioonnaivaa vata roo viravai. 14 Vata roo
vududuu Anutuuqo tuau pinaivaa haayaivaitana gioonnaivaa mmuduu
too ivaitanaano inna vitoo mmanna gaanga yoosinna ari varinaraivakira
viravai. Vioo vioo ivaki taaravooma nuanuuvo taika kioo vo nuanuvai
sai suaivaatama varino Anutuuqo inna tuqinnanono mahipa pinaivo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

hama yopeema inna ruputinara yoosinnaivakira viravai. 15 Vuduu mahipa
pinaivo ari avaivakidiri nnooriivaa mmuru utino gioonnaivaa vioo
varoo kuaiveera nnoori pinaivaa roosiima mmuru utiravai. 16 Mmuru
utuduu gioonnaivaara mmataivo boo tioo saivai sainai vuduu saivai
sainai vuduu soopa pinaavai vauduu nnooriivo yapaivaa avaivakidiri
tuuvo idaa viravai. 17 Vuduu mahipa pinaivo gioonnaivaara pinaama inna
nnannatooduu inna pikioo inna uru nnaakaraiyaata rapinara viravai.
Iya Anutuuqo kuaivaa tiivaa rikiada iida Yisuunna mmayaayaivaa kiaa
kookieeraiyasi rapinara viravai. 18 Vioo vioo oro sorovuaraivaa siriivau
diravai.

Fayai mmararaivaitana mmatayaiyara diravai

13 1 Na taaduu fayai mmararaivo nnoori sorovuaraivakidiri ngioo
varuduu innayaadiri yaaku saivai karasaidiri taarama vau
kieetaiyauvo vauduu aaru yaakuuvaitana ivaki vairavai. Vauduu vaidi
kieetaiya apira tommeekaiyauvo yaakuuvaitana inna aaruuyauvunu
vauduu maisa nnutuuyauvaa fafaara rooyauvo inna kieetaiyauvunu
vairavai. Ii nnutu iyauvaa Anutuuqaara maisa kua tuuyauvo vairavai.
2 Na taaduu inna mmammaivo fai mmararaa pusiinna pinaivaa
mmammaivaa roosuuduu inna yuku yaakuudo fai mmararaa pinaa ari
vookarauvaa yuku yaakuudaa roosuuduu inna avaivo fai raiyoonaivaa
avaivaa roosiiravai. Roosuuduu mahipa pinaivo ari yaagueeqaivaa
inna mmioo ari kieeta varira mmaataivaa inna mmioo kaayau gioonna
kiaapuuyara dira yaagueeqaivaa inna mmiravai. 3 Na taaduu inna
kieeta voovai vaa vaidiiya heeda tunoo: Vaa ta ruputu kiaunnanoo,
tuuvo uudaivo vainno maafairavai. Maafauvaara mmuakiaa gioonna
kiaapu mmatayaiya nnikiaraida inna nnaagiai viravai. 4 Vaa mahipa
pinaivo fayai mmararaivaa ari gioonna kiaapuuyara dira yaagueeqaivaa
mmuuvaara gioonna kiaapuuya ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mahipa
pinaivaata fayai mmararaivaatama mmida tunoo: Dee vaidivoono fayai
mmararaivaa roosiima variinnee? Ai hameetavee. Mo gioono aikiooma
innaata rapinarannee? Hama yopeemavee, tiravai.

5 Tuduu Anutuuqo ee-oo tuduu fayai mmararaivo ariiyara mannaka
tioo kaayau maisa kua tioo taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo
vo vaidivakidiri taara kuraagavaitana gioonna kiaapuuyara diravai.
6 Dioo vainno Anutuuqaara kua maisaivaa tioo inna nnutuuvaaraatama
iva varira yoosinnaivaaraata mmuakiaa ngiau aapu varuuyaraatama
kua maisaivaa tiravai. 7 Kua maisaivaa tioo tioo Anutuuqaa gioonna
kiaapuuyaata rapuoonnonno iya yaataraanara yaagueeqaivaa vareeravai.
Vo oyai vo oyaiyaraata vo mmamma vo mmammaiyaraatama vo
kua vo kua tuuyaraata vo mmata vo mmata varuuyaraatama dira
yaagueeqaivaatama vareeravai. 8 Fai mmuakiaa gioonna kiaapu

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmatayaa variaiya hama ngiari nnutuuyauvo Puara Sipisiipa
Nnaakaraivaa yanaivau vakiaiya fai iya ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa
fayai mmararaivaa miaaravai. Ii Puara Sipisiipa Nnaakara ivaa
vaidiiya ruputu kiooduu putuuvo tauraa hama ngiau mmataivaa uu
suaivaki gioonna kiaapuuya fai tupatupaa variraivaa varaaraivaara iya
nnutuuyauvaa inna yanaivau fafaara reeravai.
9 Gioonna kiaapu voovoono arinaima rikiaivoono aa kua aavaa
arinaima rikiaivee. 10 Fai vooya Anutuuqaa gioonna kiaapu voovai
oovi nnauvaki yapaaree kiaa inna tikio rikioo inna aikiooma fai
ivo kuanaravai. Fai vooya Anutuuqaa gioonna kiaapu voovai paipa
avaikaraivaadiri ruputino putuaiveera kiaa kua yeena rau kioo ruputino
inna aikiooma fai ivo putinaravai. Ngia Anutuuqaa gioonna kiaapuuya
ivaara arinaima rikiada Yisuunnara mmannammanna kutaavaivee tida
mmuaararaivo ngiiisi vainainnaata rikiadaata yaagueeqama variatee.
11 Na taaduu vo fayai mmararaa voovoono mmataivakidiri ngioo
varuduu inna aaruuvaitana puara sipisiipa nnaakaraivaa aaru
roosiiravaitana vauduu inna kuaivo mahipa pinaivaa kuaivaa roosiiravai.
12 Roosuuduu ivo tauraanaa fayai mmararaivaa avuuvau dioo vainno
innakinnaa yaagueeqa mmuakiaavai varoo iiravai. Iinno yaagueeqama
tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa varuuya tauraanaa
fayai mmararaivaa vaa ruputu kiooduu uuda vainno maafama kioovaa
ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmiravai. 13 Ii fayai mmararaa ivo ari
vookara ari vookarau mmooriivaa iiravai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
avuuyauvunu ivo tuduu ngiau aapuuvakidiri ikiaivo mmatayaa tiiravai.
14 Tauraanaa fayai mmararaivaa yaagueeqaivaadiri ivo ari vookara ari
vookarau mmooriiyauvaa uuvaara mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaa
variaiya unnakua kiaa kiooduu iya iva uu mmooriivaa teeda tunoo:
Kutaavaivee, tiravai. Ivo mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaiya tuduu iya
tauraanaa fayai mmararaivaa mmannammannaivaa iiravai. Vaa vaidiiya
paipa avaikarauvaadiri inna ruputu kiooduu putuoo vainno kava diitoovaa
mmannammannaivaa ivo tuduu iya iiravai. 15 Uuduu Anutuuqo ee-oo
tuduu ivo ari yaikiaivaa ii mmannammannaa iya iima kioo ivaaki fuu
tuduu vuduu ivo vaidi roosiima kua tiravai. Fai gioonna kiaapuuya hama
ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmirama kikio iya ruputinai putuaara
yaagueeqaivaa vareeravai. 16 Varooduu ivo yaagueeqama tuduu mmuakiaa
gioonna kiaapu nnoonnaiyaata kiisaiyaatama hoona suvuauyaata
mmanna haipuuyaatama sikaunnaadiri yookaama kioo viteeraiyaata
mmamma dummukiara kati ngiari nuairaiyaatama tauraanaa fayai
mmararaivaa atauvaa ngiariiyaa yapeeravai. Ivo tuduu vooya ngiari yaaku
yaadudaiyauvunu yapooduu vooya ngiari tinniiyauvunu yapeeravai.
17 Hama gioonna kiaapu voovoono ii atau ivaa varoovoono hama
yopeema yookaira aataruuvaa iiravai. Ii atau ivo tauraanaa fayai

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmararaivaa nnutuvai vairavainnee vara inna yaarira fafaaraivo inna nnutuuvaa roosiiravai vairavai.

18 Ii kua ivaara tuqinnama yaata utuatee. Gioonna kiaapu voovoono tinni yoketaivo innaki vaino fai fayai mmararaivaa yaarira kua oyaivaa arinaima rikiaanaravai. Ii yaarira kua ivo inna vaidiivaara tii kuaivo 666 vainoo.

Yisuuva ari kiauvaadiri yookaama kiooyaano kuaru tiravai

14 1 Na taaduu Puara Sipisiipa Nnaakaraivo taapiivaa nnutuuvo Sioona ivau diravai. Dioo vauduu gioonna kiaapu kaayakaayau (144,000) inna tasipama dida vauduu inna nnutuuvoota inna Koonna nnutuuvootama iya tinniiyauvunu fafaara roovo vairavai. 2 Na rikiaaduu ngiau aapuuvakidiri kuaivo nnoori hiina pinaivaa akua roosiima tioo ngiaarunno pinaama akua tuuvaa roosiima tiravai. Na rikiaaduu ii akua ivo vaidiiya kitaiyauvaa ruuyauvaa akua roosiima tiravai. 3 Tuduu gioonna kiaapu kaayakaayau (144,000) iya fayai roosuu ari vookarau taarama taaramadaatama vaidi yokovaiyaata Anutuuqaa kieeta varira mmaataivaatama vunniivau diravai. Dida vaida kuaru karaasaivaa tiravai. Hama kuminaiya ii kuaru ivaa rikiada tiravai. Anutuuqo Yisuunna kiauvaadiri iya yookaama kioo vitooyaano nnaasu ii kuaru ivaa rikiada tiravai. 4 Iyaano hama gioonnaiya tasipeeraida yoketaama varida hama nnaata vareeravai. Ii vaidi iyaano Puara Sipisiipa Nnaakaraivo nuauvau iyaatama inna nnaagiai viravai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuyakidiri Anutuuqo Yisuunna kiauvaadiri iya yookaama kioo viteeravai. Anutuuqoota Puara Sipisiipa Nnaakaraivootama variaani iya inna ivaitanaani tauraa tuanaiyavee. 5 Gioonna kiaapuuya rikiooduu hama iyakidiri unnakua tira voovai vairavai. Hama iyaki tomedaataiyavee.

Aangeraa taaravoomadoono kuaivaa kiaa mmiravai

6 Na taaduu aangeraa voovoono ngiau aapu vuuta idaa ngioo varioo mmayaaya yoketaa tupatupaa vau kuaivaa varoo mmatayaa variaiya kiaa mminara nuainno variravai. Vo mmata vo mmata variaiyaata vo oyai vo oyaiyaatama vo kua vo kua kiaiyaata vo mmamma vo mmammaiyaatama kiaa mminara nuainno varioo 7 pinaama aayanna roo tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuya yaparainara suaivo aavaa nninoo. Ivaaraida inna avaivaa rikiada varida ivo yaagueeqavai variivaara kua yoketaivaa kiatee. Ivo ngiauvaata mmataivaatama iima kioo sorovuaraivaata nnoori rumuruumaiyauvaatama iima kieeravai. Ivaaraida ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmiatee.

8 Aangeraa tauraanaivo itaa kua kiaa roo vuduu inna inanoo aangeraivo inna nnaagiai vioo varioo tunoo: Yoosinna pinaivaa nnutuuvo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Bapuroona vaa maisainno tavarata taika kieeravai. Ivakinnaaya
mmuakiaa mmataivaki variaiya yaagueeqa nnoori vuainaivaa nnaateera
tuneema sabi heera aataruuvaa iikiateera yaagueeqama tiravaivee.
9 Inna inanoo aangeraivo itaa kua kiaa roo vuduu nnaagiai tuanaa
aangeraivo tauraivaitana nnaagiai vioo varioo pinaama aayanna
roo tunoo: Gioonna kiaapu voovoono fayai mmararaivaata inna
mmannammannaivaatama ari ausa mmuduuyaivaa mmioo inna
atauvaa ari tinniivaunnee ari yaakuuvau yapano 10 fai Anutuuqo
pinaama innara nnannataanaravai. Anutuuqo ari nnannataivaa
vuaina suuyaivaa roosiivaa ari tooriivaki tusaa uyu kioo mmino too
nnaanaravai. Hama Anutuuqo vuaina suuyaivaata nnooriivaatama
tusaa uyu kioo mminaravai. Safuuma vuainaivaa nnaasu tusaa uyu
kioo mminaravai. Ari tooriivakidiri mminnamminnaa maisa irisaivaa
itaama safuuma inna mminaravai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
fayai mmararaivaara yoketaakiaiya fai sikau puapusuqaivo too
nnannannanna tuoo variivo mmannammanna iya too varinai aangeraa
yoketaa tuanaiya avuuyauvunuaatama Puara Sipisiipa Nnaakaraivaa
avuuvaunnaata kararuaaravai. 11 Ikiaivo iya too variivaa visuuvo
tupatupaa ngioo vioo nnaasu varinaravai. Iya fayai mmararaivaata inna
mmannammannaivaatama ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmida inna
nnutuuvaa atauvaa varaiya fai ikiaivo ikiannagisanna heenagieena iya
too nnaasu varinai iya kararida nnaasu variaaravai. Nnaagiai tuanaa
aangeraivo itaa kua kiaa roo viravai.
12 Ii kua ivaara Anutuuqaa gioonna kiaapuuya vaa inna mmaanna tuu
kuaivaa rikiada iida Yisuunnara kutaavaivee kiaa kiada hama pikiaiya
ivaara rikiadaata yaagueeqama variaaraivo inna yoketaavai.
13 Na rikiaaduu ngiauvakidiri kua voovai tuoo tunoo: Aa kua aavaa
fafaara raanee. Gioonna kiaapuuya Udaanga Yisuu Kirisiinnara
yaagueeqakiaiya aa suai aavakidiri varia rada nnida varida putuaiyara
Anutuuqo iyara yoketainaravaivee, tuduu rikioo Mmannasa Yoketaivoono
tunoo: Fai iya yoketaa tuanaaya variaaravai. Fai iya kaayau mmoori
varaivaa pikiada eeyaara kati variaaravai. Fai ngiari mmoori varaivaa
kaanaivo iyasi vainaraivaara iya eeyaara kati variaaravaivee, tiravai.

Mmataivau yeennaivoota vuaina iiraivootama apuuduu vareeravai

14 Mmannasa Yoketaivoono itaa kua tuduu na taaduu nama poosaivo
vauduu vaidiivaa mmaapuuvaa roosuu voovoono ivaki varuduu
kieeta vaidiivaa tommeeka sikau gooraivaadiri iima kioovo inna
kieetaivau vauduu avaikarau paipa hovekauvaa ari yaakuuvaki utu kioo
vairavai. 15 Utu kioo vauduu ari vo aangeraa voovoono nuunaira nnau
pinaivakidiri tioo vaidiivo namaivaki varuuvaara pinaama aayanna roo
tunoo: Mmatayaa vai yeennaiyauvo vaa nneeravaata vainoo. Iyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rutakeera suaivo vaa nniivaara ai paipa hovekaivaa varee iyauvaa rutaka
kiee varaanee, 16 tuduu rikioo vaidiivo namaivaki varuuvo mmataivaudiri
ari paipa hovekauvaadiri yeennaiyauvaa rutaka kioo vareeravai.
17 Varooduu nuunaira nnau pinaivo ngiau aapu vauvakidiri kava
vo aangeraa voovoono tioo avaikarau paipa hovekau voovaata varoo
tiiravai.
18 Tuuduu kava vo aangeraa voovoono ikiaivaara haitatuuvoono
yeena tapiivaudiri tioo aangeraivo avaikarau paipa hovekauvaa utu
kioo vauvaara pinaama aayanna roo tunoo: Mmataivau vai vuaina
iiraiyauvo vaa aikiooma nneeravaata vainoo. Ai paipa avaikaraivaa
varee vuaina mmooriivakidiri iiraiyauvaa rutaka kiee varaanee, 19 tuduu
rikioo aangeraivo mmataivaudiri ari paipa hovekauvaadiri utuoo vuaina
iiraiyauvaa rutakeeravai. Rutaka kioo varoo vuaina suuyaivaa kagigaira
nnaamuruuvaki kagaari kieeravai. Ii kagigaira nnaamuru ivo inna
Anutuuqaa ausaivo pinaama nnannateeraivovee. 20 Ii nnaamuru ivo
yoosinna mmaanai vauduu ivakidiri vuaina suuyaivaa raa kagigauduu
tuuneema kiauvo tiiravai. Tioo vioo nnoori pinaivo kaayauma hainno
ngiauvau tuoo virayaama vioo vioo hokobavai ngieera (300 mitaa)
viravai.

Aangeraiya nnaagiai mmoori maisaiyauvaa utu kiada dida vairavai

15 1 Itaama taika kiooduu na taaduu kava ari vookarau atau pinaivo
ngiau aapuuvau vauduu na tee nnikiarairavai. Aangeraa yaaku
saivai karasaidiri taaramaano maisamaisau mminnaiyauvo yaaku saivai
karasaidiri taaravaitana utu kiada dida vairavai. Ii maisa mminnaa
iyauvo inna nnaagiai mmooriiyauvaa Anutuuqo iima taika kino inna
nnannateeraivo taikaanaraiyauvovee. 2 Na taaduu mminnaa voovai
nnoori haruunga pinumaivaa roosuuvo mmannammannaa naruuvoota
ikiaivootama nuunama vauvaitana ivaki vairavai. Na kava taaduu
gioonna kiaapuuya fayai mmararaivo inna nnutuuvo yaarira kuaivo
vauvaata inna mmannammannaivaatama ivaitana yaatara kiooyaano ni
teeravai. Teeda nnoori haruunga pinuma roosuuvaa siriivau dida vaida
kitaiyauvaa Anutuuqo iya mmuuyauvaa utu kiada vairavai. 3 Utu kiada
vaida Anutuuqaa mmoori vareera vaidi Musiinna kuaruuvaa tida Puara
Sipisiipa Nnaakaraivaa kuaruuvaa tida tunoo:

Udaanga Anutuuqo
mmuakiaa mminnaiyauvaa
a yaataree diraikuavee.
Mmoori a iikiannaivo ari vookaraivai vaivaara
ta teeda nnikiaraakiaunnavai.
A mmuakiaa gioonna kiaapu mmatayaiya kieetaikuavee.
A iikiannaivo safuuma kutaavai nnaasu vainoo.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Udaanga-o,
eenoo nnaasu yoketaa tuanaavai variannaivaara
mmuakiaaya i mmemmaana kuaanoo.
Eenoo yaagueeqama variannaivaara
mmuakiaaya aiyara yoketaavaivee kiaanoo.
Mmuakiaaya fai i avuuvau nnida
ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa i mmiaaravaivee.
Mmuakiaaya a safuuma nnaasu iikiannaivaa teeda
fai ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa i mmiaaravaivee.
5 Iya kuaruuvaa itaa kua kiaa taika kiooduu na taaduu ngiau
aapuuvaki nuunaira nnau pinaivaa sipuuvo hatuaa tu kioo vauvo
ni too vairavai. Ivaa aakiaivaki buruqaadiri atau rummua kioovaki
Anutuuqaa variraivo vauvo kooyaa vairavai. 6 Vauduu aangeraa yaaku
saivai sainaidiri taarama nnaagiai mmoori maisa yaaku saivai sainaidiri
taarama utu kiada duuyaano nuunaira nnauvakidiri tiiravai. Iya
buruqa yoketaa poosaiyauvaa rau kiada takuaanga kuau vausaiyauvaa
ngiari nniriiyauvunu rau kiooyauvaatama tiiravai. 7 Tuuduu fayai
roosuu ari vookarau taarama taaramaakidiri mmuaavoono diitoo sikau
gooraivaadiri iima kioo kuu yavaiyauvo yaaku saivai sainaidiri taarama
aangeraiya mmiravai. Ii kuu yavaa iyauvaki Anutuuqo tupatupaa
variraivo inna nnannateeraivo suvuainno vairavai. 8 Anutuuqaa oyai ari
vookarauvaa mmeekiaivoota ari yaagueeqaivootama kioosu roosiima
kaayauma ngioo vioo nuunaira nnauvaki rau kioo vairavai. Rau kioo
vauduu too hama vaidi voovoono yopeema nuunaira nnauvaki ngioo
viravai. Aangeraiya fai mmoori maisa yaaku saivai sainaidiri taarama
iima taika kikiai rikiada ivaki nnida kuaaravai.

Aangeraiya nnaagiai mmoori maisaiyauvaa fuarau kieeravai

16 1 Itaama taika kiooduu na rikiaaduu nnau nuunairaivakidiri
kuaivo pinaavai tioo aangeraa yaaku saivai sainaidiri
taaravaitana tunoo: Vida kuu yavaa yaaku saivai sainaidiri
taaravaitanaaki Anutuuqaa nnannateeraivo vaiyauvaa vara mmataivau
fuarau kiaatee, tiravai.
2 Tuduu tauraanaa aangeraivo ari kuu yavaivaki vauvaa vioo vara
mmataivau fuarau kieeravai. Fuarau kiooduu gioonna kiaapu vaa fayai
mmararaivaa atauvaa varada inna mmannammannaivaa ngiari ausa
mmuduuyaiyauvaa mmuuyayaa pinaa uudauda maisaiyauvo vainno iya
nniitareeravai.
3 Itaama kiooduu inna inanoo aangeraivo ari kuu yavaivaki vauvaa
sorovuaraivau fuarau kieeravai. Fuarau kiooduu sorovuaraivo hanigioo
vaidi putiraiya kiauvaa roosiima vauduu mmuakiaa sorovuaraivaki
varida nuau mminnaiyauvo putiravai.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Itaama kiooduu tammaakinnaa aangeraivo ari kuu yavaivaki
vauvaa varoo nnooriiyauvakiaata rumuruumaiyauvakiaatama fuarau
kiooduu hanigioo kiau tuanaavai vairavai. 5 Na rikiaaduu aangeraivo
nnooriiyauvaa haitatuuvoono Anutuuqaa tunoo: A yoketaa tuanaakua
variannanoo. A tauraa varunnaikua aanna makee a variannanoo. Ii a
irisai maisa mmianna iyauvo inna safuuma vainoo. 6 Gioonna kiaapuuya
nnaaru i gioonna kiaapuuyaata forofetaiyaatama ruputuduu putuuvaara
kiauvaa iya nnaateeraivaara a iya mmiannavai. Suvikara, iya ngiari
mmoori maisaiyauvaa irisaiyauvaa safuuma ngiari varaavaivee, 7 tuduu
na rikiaaduu yeena tapiivakidiri kua voovai tioo tunoo: Udaanga
Anutuuqo, a mmuakiaa mminnaiyauvaa yaataree diraikuavee. A irisai
maisaiyauvaa gioonna kiaapuuya mmiannaiyauvo safuuma kutaa
tuanaavai vainoo, tiravai.
8 Tuduu eera tammaakinnaa aangeraivo ari kuu yavaivaki vauvaa
suaivau fuarau kiooduu Anutuuqo ee-oo tuduu rikioo suaivaudiri ikia
pinaivo ngioo gioonna kiaapuuya puaisa teeravai. 9 Anutuuqo tuduu
ii mmoori maisa iyauvo gioonna kiaapuuyaki vauvaara suaivo ngioo
puaisakama tooyaano Anutuuqaa nnutuuvaara maisa kua tiravai. Maisa
kua tida hama ngiari mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada
Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai.
10 Itaama kiooduu eera aangeraivo ari kuu yavaivaki vauvaa
fayai mmararaivo kieeta varira mmaataivau fuarau kiooduu inna
yoosinnaivaki iva gioonna kiaapuuyara duuvaki kaayauma upisiiravai.
Upisuuduu gioonna kiaapuuya kaayauma kararida varida kaayau
sookiana saakianaida reera kiatada reemma kiatadaida vairavai. 11 Vaida
iya nniitaroovaaraata uudaudaiyauvo vauvaaraatama Anutuuqo ngiau
aapu varuuvaara maisa kua tiravai. Maisa kua tida varida hama ngiari
mminnamminnaa maisa uu aataruuyauvaa pikiada hanigiada yoketaama
variravai.
12 Itaama kiooduu kava karasaidiaa aangeraivo ari kuu yavaivaki vauvaa
nnoori pinaivaa nnutuuvo Yuferetiisa ivaki fuarau kieeravai. Fuarau
kiooduu vaidi kieetaiya suai raari roopinnaidiri ngiaaraiya aataruuvo
kooyaa vakiaiveeraivaara nnooriivo reekama kieeravai. 13 Itaama taika
kiooduu na taaduu Sataangaa mmannasa maisa taaravooma yeekana
roosuudoono mahipa pinaivaa avaivakidiriaatama fayai mmararaivaa
avaivakidiriaatama unnakua forofetaivaa avaivakidiriaatama nniravai.
14 Inna iya mmagia maisaiya ari vookara ari vookarau mmooriiyauvaa
iiraiyavee. Iya mmuakiaa mmatayaiya kieetaiyasi vida iya rupi nuunama
kikiai rapuaaravai. Anutuuqo mmuakiaa mminnaayauvai yaataroo
diraivoono mmataama kioo suai pinaivaki fai iya rapuaaravai.
15 Anutuuqo mmataama kioo Misiaa vaidiivoono ataa kua tunoo:
Rikiaatee. Na mmuara furai vaidiivaa roosiima hama ngia taara suaivaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

na ngiiisi kuanaravai. Gioonna kiaapu voovoono avu too vainno ari uyira
rairaiyauvaa tuqinnama haitatuuvaara Anutuuqo innara yoketainoo.
Ivo taguaada nuainai gioonna kiaapuuya inna teekio inna mmamma
maisaivoora tioo ari uyira rairaiyauvaa tuqinnama haitatuunaravaivee.
Ivo itaa kua tiravai.
16 Mmagia maisaidoono kieeta vaidiiya rupi nuunama kieeravai.
Iya nuunama kioo yoosinnaivaa nnutuuvo Eporai kuaivakidiri tunoo:
Amaraketoonavee, tiravai.
17 Itaama kiooduu aangeraa karisaidiri taarama varuu nnaagiai
tuanaivoono ari kuu yavaivaki vauvaa ngiauvau vara kagaari kiooduu
kieeta varira mmaataivo nuunaira nnau pinaivaki vauvakidiri kua
pinaivo tioo tunoo: Vaa mmooriivo taikainoo, 18 tuduu kaayau
saneetuuvo utuduu vo akua vo akuaivo akua tuduu ngiaarunnaivo
akua tuduu mmataa kuaruuvo pinaama utiravai. Anutuuqo vaidiivaa
iima kioo suaivakidiri tuoo tuoo tuma ii suai ivaki hama mmataa
kuaruuvo itaama utiravai. Ii mmataa kuaru ivo pinaama ari vookaraama
utiravai. 19 Utuduu yoosinna pinaivaa tammaivakidiri mmataivo
rutukua roo saivai sainai vuduu tammaivo vauduu saivai sainai
viravai. Vuduu mmuakiaa mmataivaki vau nnau yoosinna pinaiyauvo
rutuunno tannavaratataama taika kieeravai. Ii suai ivaki Anutuuqo
yoosinna pinaivaa nnutuuvo Bapuroonara yaata utuoo ari nnannatoo
ari vookarauvo vuaina roosiima tooriivaki vita kiooduu varuuvaa
ivaki varuuya tusaa mmuduu nneeravai. 20 Iqii suai ivaki mmuakiaa
mmataiyauvaa nnooriivo ututuuma kiooyauvo kuminauduu mmuakiaa
taapi oora sauyauvo mumunu utu taika kieeravai. 21 Vati kaaburaara
pinaa ari vookarau mmuaararoovo ngiauvakidiri tuoo vaidiiya
ruputiravai. Vati kaaburaara pinaivo koonnama maisama iya ruoo
ruputuuvaara iya Anutuuqaara maisa kua tiravai.

Anutuuqo sabi nuaira gioonnaivaudiri mmataama kioo tiravai

17 1 Aangeraiya yaaku saivai sainaidiri taarama kuu yavaiyauvaa
yaaku saivai karasaidiri taaravaitana utuuyakidiri voovoono
niisi ngioo tunoo: Nninai na sabi nuaira gioonnaivo irisai maisaivaa
varaanaraivaa fai i vitainaravai. Ii gioonna ivo inna yoosinna pinaivo
kaayau nnooriiyauvo saidi saidi nuunaivau varivai. 2 Vaa vaidi mmatayaa
kieetaiya ii gioonna ivaata sabi heera aataruuvaa uududuu gioonna
kiaapu mmatayaiya vuainaivaa nneerayaama inna roosiima iya sabi
heera aataruuvaa iidada kumimakaida variaavaivee, tiravai.
3 Tuduu rikioo Mmannasa Yoketaivoono ni tasipama varuduu
aangeraivo ni vitoo mmanna mmuyai gaanga yoosinnaivau ni yapa
kieeravai. Ni yapa kiooduu na variee taaduu gioonnaivo fayai mmararaa
kookeevaa mmookaivau hara kioo varuduu fayai mmararaivaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmammaivau kaayau maisau nnutuuyauvo vauduu inna kieetaiyauvo
yaaku saivai sainaidiri taarama vauduu aaru yaakuuvaitana ivaki
vairavai. 4 Gioonnaivaa uyira rairaiyauvo vooyauvai kookeeyauvai
vauduu vooyauvai kokoraa kuauyauvaatama uyu varoo vioo kaayau
mminnaa gooraivaadiri iima kiooyauvaata sikau seeta roosii
yoketaiyauvaatama ari mmammaivau funnukama kiooduu vairavai.
Vauduu ari yaakuuvaki ivo toori gooraivaadiri iima kioovaa utu
kioo vauduu ari sabi heera aataruuvaa hoovaara koonnama varira
aataruuvootama kaayakaayau maisamaisau aataruuyauvootama ivaki
suvuairavai. 5 Suvuauduu ari tinniivau ari nnutuuvo fafaara roovo vauduu
ivaa oyaivo haumaki vainno ataa kua tunoo: Yoosinna pinaivaa nnutuuvo
Bapuroona inna ni nnutuvai. Na mmuakiaa sabi heera aataruuyauvaata
mmuakiaa maisamaisaira aataruuyauvaatama oyai nakaaraivovee,
tiravai. 6 Na taaduu gioonnaivo Anutuuqaa gioonna kiaapu vaa putuuya
kiauyauvaa kapikaroo nnooriivaa roosiima nnoo kumimakairavai.
Vooya Yisuunnara kutaavaivee tuuvaara vaidiiya iya ruputuduu putuuya
kiauyauvaatama nnoo kumimakairavai.

Na Yuvuaano inna tee pinaama nnikiaraina yaata utuee variravai.
7 Yaata utuee variaaduu aangeraivo ni yaparainno tunoo: Aaniira a
nnikiarainna pinaama yaata utuannannee? Gioonnaivaa oyaivo haumaki
vaivaa fai na i kiaa i mminaravai. Fayai mmararaivo ari kieetaiyauvo
yaaku saivai sainaidiri taarama vauduu aaru yaakuuvaitana ivaki
vauvaa kua oyaivaa fai na kooyaa i kiaa i mminaravai. Gioonnaivo
inna mmookaivau hara kioo varioo nuauvaa kua oyaivaatama fai na
kooyaa i kiaa i mminaravai. 8 Ii fayai mmararaa ivaa ngia too ivo tauraa
varuuvoono aanna makee hama varinoo. Fai ivo kiisa suai soopa hokoba
mmata mmeeduuya vuuvakidiri raari roo ngioo varioo nnaagiai eeyaara
taikaanaravai. Anutuuqo ngiau mmata uu suaivaki ari gioonna kiaapuuya
tupatupaa variaaraivaara iya nnutuuyauvaa yanaivau fafaara reeravai.
Gioonna kiaapu mmatayaiya nnutuuyauvo hama yanaivaki vaiya fai fayai
mmararaivaa teeda fai kaayauma nnikiaraakiaaravai. Ivo tauraa varuuvo
aanna hama variivoono fai nnaagiai kava varinaravaara iya kaayauma
nnikiaraakiaaravaivee.

9 Vaidi tinni yoketaiya ii kua ivaa oyaivaa fai arinaima rikiaaraivo
inna yoketaavai. Fayai mmararaivaa kieetaiyauvo yaaku saivai sainaidiri
taarama oyaivo inna taapi kiisaiyauvo yaaku saivai karasaidiri taarama
ivau gioonnaivo varivai. Vuai oyaivo inna vaidi kieetaiya yaaku
saivai sainaidiri taaravaitana variaavai. 10 Vaa iyakidiri yaaku sai
vaidiiya ngiari kieeta nnutuuyauvo taika kiaikiai kuminaya variaavai.
Mmuaavoono homo gioonna kiaapuuyara dioo vainoo. Fai yapooma
voovoono ngioo gioonna kiaapuuyara dinaravai. Fai ivo ngioo kiisa suai
nnaasu dinaravai. 11 Fayai mmararaivo tauraa varioo putiivoono hama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

makee varioo kieeta vaidi yaaku saivai sainaidiri taaravaitana tasipama
gioonna kiaapuuyara dinoo. Ivo iya seena kieetavai varioo eeyaara putu
taikaanaraivaara iinno varinoo.
12 Aaru yaakuuvaitana a taannaiyauvo inna vaidi kieeta yaakuuvaitana
fai yapooma kieetaya varida gioonna kiaapuuyara diaaravai. Fai
yapooma iya fayai mmararaivaa tasipama kiisa suai iyara diaaravai.
13 Fai iya mmuaa yaata tinnivai varada ngiari yaagueeqaiyauvaata
gioonna kiaapuuyara dira yaagueeqaivaatama fayai mmararaivaa
mmiaaravai. 14 Mmi kiada Puara Sipisiipa Nnaakaraivaata rapuaaravai.
Rapikiokio fai Puara Sipisiipa Nnaakaraivo iya yaataraanaravai. Ivo
udaanga vaidiiya Udaanga tuanaavai varioo kieeta vaidiiya kieeta
tuanaavai variivaara ivo iya yaataraanaravai. Inna nnaagiai nuauya vaa
ivo maavee tioo ariini iya mmataama kiooya yaagueeqama inna tasipama
varida vaidi kieetaiyaata fayai mmararaivaatama yaataraaravaivee,
tiravai.
15 Kiaa kioo aangeraivo kava ni tunoo: Sabi nuaira gioonnaivo
varii yoosinna ivaki nnooriiyauvo nuunaivaa vaa a taannavai. Ii
nnoori iyauvaa a taannaiyauvo inna kaayau gioonna kiaapuuyavee.
Iya vo mmamma vo mmamma varuuyakidiriaatama vo mmata vo
mmataivakidiriaata vo kua vo kua tuuyakidiriaatama nuunakiaavai.
16 Aaru yaakuuvaitana a taannaiyauvo iyauvoota fayai mmararaivootama
sabi nuaira gioonnaivaaraata nnannataaravai. Nnannateeda mmuakiaa
mminnaa innasi vaiyauvaa tuayanna rida ravisi varakio fai ivo taguaada
varinaravai. Taguaada varinai iya inna mmamma mmatiivaa nneeda
mmuakiaa ikiaivaki inna mmuturu kikio taanaravai. 17 Anutuuqo iino
inna iikiatai aataruuvo aaru yaakuuvaitana yaataiyauvaki vainai iya
mmuaa yaata tinnivai varada ngiari gioonna kiaapuuyara yaagueeqama
dira yaagueeqaivaa fai fayai mmararaivaa mmikio dioo vainono
Anutuuqo ari tuu kuaiyauvo kutaavai vainara suaivaki fai taikaanaravai.
Ivaara iya gioonnaivaa ikiaivaki mmuturu kikio taanaravai.
18 Sabi nuaira gioonnaivaa a taannaivo inna yoosinna pinaivo
mmuakiaa mmatayaa kieetaiyara diivaivee. Aangeraivo itaa kua tiravai.

Yoosinna pinaivaa nnutuuvo Bapuroona ivo tannavaratataama taika kieeravai

18 1 Na itaama taa taika kiee kava na taaduu aangeraa voovoono
ngiau aapuuvakidiri tuuduu gioonna kiaapuuyara dira
yaagueeqaivo pinaavai inna tasipama vauduu inna mmeekia ari
vookarauvo mmuakiaa mmataivau teeravai. 2 Tooduu ivo pinaama
aayanna roo tunoo: Yoosinna pinaivaa nnutuuvo Bapuroona ivo
vaa eeyaara maisainno tannavaratataama taika kiaivai. Mmagia
maisa moomee sakua ari vookara ari vookaraiyauvo ivaki variaavo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngiaamma maisamaisaiyauvootama ivaki variaavai. 3 Vuaina nnooriivaa
nneerayaama mmuakiaa yoosinnaiya inna tasipama sabi heera
aataruuvaa pinaama uuvaara itaama vaivai. Mmatayaa diaa kieetaiya
vaa inna tasipama sabi nuauduu yookaira aataruuvaara haitatuuraiya
innasi nnida yookaira aataruuvaa iida kaayau sikauyauvaa varada ari
vookaraama varuuvaara itaama vaivai. Aangeraivo itaa kua tiravai.
4-5 Na rikiaaduu ngiau aapuuvakidiri vo kua voovai tioo tunoo:
Ni gioonna kiaapuso,
Bapuroona yoosinna ivaa pikiada kuatee.
Ivakinnaaya mminnamminnaa maisaiyauvo
vakia roo vioo vioo ngiau aapu pinaavai vaikio
Anutuuqo iya aataru maisaiyauvaa too
irisai maisaivaa iya mminara iinoo.
Fai ngieeta iya irisai maisaivaa vareevoora
ivaki pikiada sa ivakinnaaya tasipama
mminnamminnaa maisaiyauvaa iikiatee.
6 Ivakinnaaya maisa mmooriivaa
gioonna kiaapuuya mmuuya
ngia irisai mmiraiya
irisai sai mmuaikaraama iya mmiatee.
Sa mmuaaneetu iya mmiatee.
Irisai taaraneetu iya mmiatee.
Nnoori toori kapikaraivaa roosiima
iya maisa mmooriivaa
gioonna kiaapuuya muuvaara
irisai taaraneetu nnoori toori kapikaraivaa
iya mmiatee.
7 Iya ngiariiyara mannaka tida
ngiariiyara nnaasu yaata utida
sirigaida kammataavai.
Ivaara mmuaikaraama
ausa mmuaarareera maisa mmooriivaa
iya mmiatee.
Ii yoosinna ivo gioonnavai roosiivoono
ariiyara mannaka tioo tinoo:
Na aavau kieeta varira mmaataivau
kieeta gioonnavai variauvai.
Hama na muaada gioonnavai variauvai.
Fai na hama ausa mmuaarareerama kiee
fai na aavaki sirigaina
kammatee nnaasu varinaravaivee.
8 Ivo itaa kua tiivaara

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmuaa suaivaki mmoori maisa mmuaararaiyauvo
innasi vainaravai.
Vaidi putiraivootama
iyara ausa mmuaararaivoota
yeenna rairaivootama
innasi vainaravai.
Ikiaivo fai inna taa taputu kiaanaravai.
Udaanga Anutuuqo gioonnaivaaki
kua pinaivaa yapaivoono
inna yaagueeqaivovee.

Ngiau aapuuvakidiri tuu kuaivo itaa kua tiravai.

9 Mmatayaa diaa vaidi kieetaiya vaa inna tasipama sabi heera
aataruuvaa iikiaiya inna ikia mmuturu kiaivaa visuuvaa teeda iya innara
ausa mmuaarareeda boo tida rataaravai. 10 Iya ivo ari maisaivaa irisaivaa
varoo karariivaa rikiada aatu aatuuda ngieeradiri dida vaida kiaara: Boo,
yoosinna pinaavai Bapuroona-o, a yaagueeqa yoosinnakuavee. Mmuaa
suai nnaasu a irisai maisaivaa vara taika kiaannavaivee. Vaidi kieetaiya
itaa kua kiaaravai.

11 Vaidi mmatayaiya yookaira aataruuvaara haitatuuraiya fai iya ivaara
pinaama ratada iya ausaiyauvo mmuaararaanaravai. Gioonna kiaapu
iya hoonahaanaiyauvaara sikaunnaadiri yookaama kiada vareeraiya vaa
taikaivaara iya ausaiyauvo mmuaararaanaravai. 12 Hoonahaanaiyauvaa
ivakinnaaya sikaunnaadiri yookaama kiada varaiyauvo ataama vainoo.
Sikau mmannaammannai gooraivaata sirivuaivaatama sikau ari
vookarai yoketaiyauvaata sikau seeta roosiiyauvaatama iya varaavai.
Buruqa yoketaa poosa kuaiyauvaatama kokoraa kuaiyauvaata kookee
kuaiyauvaatama sirikaa buruqaiyauvaatama iya varaavai. Yatari
yoketaa ari vookaraiyauvaata mminnaiyauvaa puara aannaivaadiri
pieema kiaiyauvaatama yatari hatataiyauvaata sikau baraasaivaadiri
iikiaiyauvaatama kapaaqaivaadiri iikiaiyauvaata yaagueeqa sikau
poosaivaadiri iikiaiyauvaatama iya varaavai. 13 Mminnaa kupu takua
roosiiyauvaata yatari ranaivaa hudaavo suuda yoketaa viraivaatama
kupuuvaa roosiivaa nnutuuvo miiraivaata yatari suuyaivo suuda
yoketaa viraivaatama vuainaivaata nnammariivaatama paravuaa
yoketaivaata yeenna vuiitaivaatama iya varaavai. Puara burimakau
sipisiipa hoosaiyauvaata hoosaivaa haru kiaavo kaaraiyauvaa vitoo
nuairaiyauvaatama sikaunnaadiri yookaama kioo viteera gioonna
kiaapuuya hama kati ngiari yaata utiraivaugiataama nuairaiyaatama
iya varaavai. 14 Fai iya ii yoosinna ivaara kiaara: Mmuakiaa mminnaa
yoketaiyauvaa i varaataiyauvo vaa taikaivai. I hoonahaana i
suvuairaiyauvoota aiyaa funnukairaiyauvootama vaa taikaivai. Fai
hama a kava iyauvaa varaanaravai. Vaa taikaivaivee, 15 kiaa kiada

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

vaa iya tauraa iyauvaa yookaama kiada kaayau sikauyauvaa irisai
varaivaara ngiariiyara yaata utida aatu aatuuda ngieera oro dida
vakiaaravai. Fai iya ngieeradiri dida vaida ratada varida boo tida
16 kiaara: Boo, yoosinna pinaavai. A gioonnaivaa roosiima ai uyira raira
poosaiyauvaatama kookeeyauvaata kokoraa kuauyauvaatama uyu kiee
variee ari vookarai mminnaa mmannaammannai gooraivaata sikau seeta
roosii yoketaivaatama ai mmammaivau a funnukairavai. 17 Mmuaa suai
ii hoonahaana yoketaa mmuakiaa iyauvo vaa taikaivaivee. Yookaira
aataruuvaara haitatuuraiyaano itaa kua kiaaravai.

Mmuakiaa siipaiyauvaa utiraiyaata yookaama kiada ivaki
nuairaiyaatama ivaki mmoori varaiyaata mmuakiaa vaidi siipaiyauvaara
mmoori varaiyaatama fai iya ngieera dida vakiaaravai. 18 Dida vaida ii
yoosinna ivaa ikia mmuturu kiaivaa kioosuuvaa teeda kai kai tida kiaara:
Hama vo yoosinnavai ii yoosinna pinaa ivaa roosiima vaivaivee, 19 kiaa
kiada iya ausaiyauvo mmuaarareenai mmataivaa habara kiada ngiari
kieetaiyauvaki apida boo tida ratada kiaara: Boo, yoosinna pinaavai.
Ivaki mmuakiaa siipa utiraiya nnida ngiari hoonahaanaiyauvaa ivaki
yapa kiada irisai yookaivaa pinaavai ngiari vareeravai. Vaa mmuaa
suaivaki inna mminnamminnaa mmuakiaayauvai taikaivaivee.

20 Ngia ngiau aapu variaiyaso, ii yoosinna ivaa ikia mmuturu kiaivaara
sirigakiatee. Anutuuqaa gioonna kiaapuuyaata inna kuaivaa varada
nuairaiyaata forofetaiyaatama sirigakiatee. Ii yoosinna ivakinnaaya maisa
mmooriiyauvaa ngii uuvaara Anutuuqo kua pinaivaa iyaki yapa kioo
irisai maisaivaa iya mmiivai. Ivaara sirigakiatee. Iya itaa kua kiaaravai.

21 Na taaduu aangeraa yaagueeqa voovoono sikau tayapoo pinaivaa
suoodaa utuoo sorovuaraivaki kagaari kioo tunoo: Aa na sikau aavaa
utuee puaisakama kagaari kiauneema yoosinna pinaa Bapuroona
ivo fai eeyaara maisainno tannavaratataama taika kinai vaidiiya
hama kava ivaa taaravai. 22 Bapuroona-o, fai hama kava aiki vaidiiya
kitaa ruaavo akua tiraivaata kuaru tira akuaivaatama kafura fee fee
tira akuaivaata nooma rira akuaivaatama kava rikiaaravai. Vaidiiya
vo mmoori vo mmooriiyauvaa arinaima iikiaiya fai hama gioonna
kiaapuuya kava aiki iya taaravai. Yeennaiyauvaa mumunu utu yapeera
sikauvaa akuaivaa hama gioonna kiaapuuya kava aiki rikiaaravai.
23 Fai hama kava toobaiyauvo aiki teenai taaravai. Nnaata vaati varaara
gioonna kiaapuuya kua tira aataruuvaa fai hama kava aiki rikiaaravai.
Aiki yookaira aataruuvaara haitatuuraiya vaidi nnoonnaya varuduu
mmuakiaa yoosinnaiya iya nnutuuyauvaa rikieeravai. Aiki pirasaaka
varida uuya unnakua kiaa uuduu mmuakiaa yoosinnaiya teeda tunoo:
Kutaavaivee, kiaa kiada kumimakairavaivee.

24 Anutuuqo gioonna kiaapu Bapuroona varuuya irisai maisaivaa iya
mmiravai. Ivakinnaaya Anutuuqaa gioonna kiaapuuyaata forofetaiyaatama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

ruputuduu putuuvaara Anutuuqo irisai maisaivaa iya mmiravai. Innakidiri itaama uu aataruuvo vo mmata vo mmata varuuyasidiaata mmuaikaraama itaama vauvaara Anutuuqo irisai maisaivaa iya mmiravai.

19 1 Itaama taika kiooduu na rikiaaduu ngiau aapuuvakidiri akuaivo tuoo kaayau gioonna kiaapuuya nuunaida pinaama kua tiraivaa roosiima kua tioo tunoo: Ta Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaunnanoo. Ivo ti vitoo yoketaivau ti yapaivai. Inna oyai ari vookaraivoota inna yaagueeqaivootama vainoo. 2 Gioonna kiaapuuya ngiari variraivaara ivo safuuma kua kutaivaa tasipama irisai yoketaivaata irisai maisaivaatama iya mmiivai. Sabi nuaira gioonna maisaivo sabi heera aataruuvaa gioonna kiaapu mmatayaiya vitaama kiooduu maisa mmooriivaa uuvaara Anutuuqo kua pinaivaa vaa innaki yapeeravai. Iva Anutuuqaa mmoori vareera vaidiiya ruputu kioovaara Anutuuqo irisai maisaivaa vaa inna mmiravaivee, 3 kiaa kiada kava aayanna reeda tunoo: Ta Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaunnanoo. Yoosinna pinaivaa ikia mmuturu kioovaa kioosuuvo tupatupaa ngioo vioo nnaasu varinoo, 4 tuduu rikiada yokovaa vaidiiya vo vaidivai yuku yaaku taika kioo vo vaidivakidiri taarama taaramaatama fayai roosuu ari vookarau taarama taaramadootama Anutuuqo kieeta varira mmaataivau variivaa yuku oyaivaki vida varada vaida innaata kua yoketaivaa tida tunoo: Kua kutaa. Ta aiyara yoketaavee kiaunnanoo, tiravai.

Puara Sipisiipa Nnaakaraivaara yaapeeri nneera suaivo nniravai

5 Iya itaa kua kiaa taika kiooduu kieeta varira mmaataivaudiri kua voovai tioo tunoo: Mmuakiaa Anutuuqaa mmoori vareeraiyaata mmuakiaa gioonna kiaapu nnoonna kiisaiyaatama inna avaivaa rikieeraiyaso, ti Anutuuqaara kua yoketaivaa kiatee, 6 kiaa kiooduu na rikiaaduu kaayau gioonna kiaapuuya nuunaida pinaama kua tiraivaa roosiima akuaivo tioo nnoori hiina pinaivo akua tiraivaa roosiima akuaivo tioo ngiaarunno pinaama akua tiraivaa roosiima akuaivo tioo variravai. Tioo varuduu na rikiaaduu ii akua ivakinnaingiaa kuaivo tunoo: Ta Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaunnanoo. Ti Udaanga Anutuuqo mmuakiaa mminnaiyauvaa yaataroo diraivoono ti kieetavai variivaara innara kua yoketaivaa kiatee. 7 Kii ta sirigaida ausa yoketaivaa tasipama variaaravee. Kii ta inna nnutuuvaa ngiau aapu yapaaravee. Vaa Puara Sipisiipa Nnaakaraivaa nnaata vareera suaivo nniivaara sirigakiatee. Inna nnaataivo vaa teerainno 8 uyira raira poosa yoketaa tuanaa hama kainaamaataiyauvaa Anutuuqo inna mmiiyauvaa uyu varoo nniivaivee, tiravai. Ii uyira raira poosa iyauvo inna Anutuuqaa gioonna kiaapuuya safuura mmoori aataruuyauvaa iikiaiyauvovee.

9 Niita kua tuu aangeraivo kava niita kua tioo tunoo: Aa kua aavaa fafaara raanee. Anutuuqo gioonna kiaapuuya Puara Sipisiipa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nnaakaraivaara yaapeeri nneeraivaara tikiai ngiaiya ivo iyara yoketainai
sirigakiaaravee. Itaama fafaara raanee. Aangeraivo itaa kua ni giaa
ni mi kioo vo kuavai tunoo: Ii kua ivo inna Anutuuqaa kua kutaa
kuavaivee, 10 tuduu rikiee na inna yuku oyaivaki viee varee vaina ni ausa
mmuduuyaivaa inna mminaree kiaa iikiaaduu ivo ni tunoo: Sa itaama
iikianee Anutuuqaa mmooriivaa ta mmuaa mmoori varaunnavaitanavee.
I seena ausa hanigieeraiyaata ta mmuaa mmoori vareeraiyavee. Iya
Yisuuva kua kutaivaa kiaa kookieema kioovaa puaisa utuaiyavee.
Anutuuqaa nnaasu ai ausa mmuduuyaivaa mmianee. Aangeraivo itaa kua
tiravai.

Anutuuqaa Mmannasaivo forofetaiya inna kuaivaa kiaa kookieeraiya
tasiponeema Yisuuva kua kutaivaa kiaa kookieema kioovaa kiaiyaatama
tasipaivaivee.

Vaidiivo puara hoosa poosaivau variravai

11 Itaama taika kiooduu na taaduu ngiauvo vioo sai ngioo sauduu
puara hoosa poosaivo ivaki diravai. Duduu inna mmookaivau variraivaa
nnutuuvo ataama vainoo. Ivo hama ari kuaivaa pikieerainno kua
kutaivaa tiraivovee. Fai ivo kua pinaivaa gioonna kiaapuuyaki yapa kioo
safu saafuuma iinaravai. Fai ivo rapiraivaa yuruuma kioo safu saafuuma
iinaravai. 12 Inna avuuvaitana ikia hauru toovaa roosiima vauduu
inna kieetaivau kieeta vaidiiya apira tommeekaiyauvo kaayauyauvai
vairavai. Inna nnutuuvaa innayaa fafaara roovaa hama vaidi voovoono
ivaa oyaivaa rikieeravai. Ariinoo nnaasu rikieeravai. 13 Inna buruqaivo
kaayau kiauvaki rabuuma kioovaa uyu varoo viravai. Vuduu inna
nnutuuvaa vaidiiya tunoo: Anutuuqaa tinniivaudiri kuaivaa vara kioo
kiaa kookieeraivovee, tiravai. 14 Inna nnaagiaivau rapira vaidiiya
ngiau aapu varuuya puara hoosa poosaiyauvunu varuduu iya varada
vuduu buruqa poosa yoketaa tuanaa hama kainaamaatauyauvaa uyu
varada viravai. 15 Vuduu inna avaivakidiri paipa avaikarauvo tuoo
rubikioo mmaanai kooyaa vairavai. Fai ivaadiri ivo gioonna kiaapu
mmatayaiya ruputuoonnonno yaataraanaravai. Yaataroo ari yau aina
yaagueeqaivaadiri utu kioo vainno yaagueeqama iyara dinaravai.
Vuaina iiraiyauvaa nnaamuruuvaki vaidiiya raa kagiga kiaavo suuyaivo
tuoo virayaama ivo Anutuuqaa nnannateeraivaa gioonna kiaapuuya
maisama variaiyaki yapa kinai fai itaama maisama variaaravai.
Anutuuqo mmuakiaa mminnaiyauvaa yaataroo diraivoono iyara
pinaama nnannataanaravai. 16 Ii kieeta vaidi ivaa buruqaivaunnaata
inna tukiaivaunnaatama inna nnutuuvaa fafaara roovo vainno tunoo:
Kieetaiya Kieeta Tuanaivovee. Udaangaiya Udaanga Tuanaivovee, tiravai.

17 Itaama taika kiooduu na taaduu aangeraa voovoono suaira dioo
vainno mmuakiaa ngiaammaiya ngiau vuutaivau nuauyara pinaama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

aayanna roo tunoo: Aapi tummuatee. Tiida Anutuuqaa buusa pinaivaara
nuunakiatee. 18 Kieeta vaidiiyaatama ngiari rapira vaidi kieetaiyaata
rapira vaidiiyaatama iya mmamma mmatiiyauvaa nnaaraivaara
tummuatee. Iya hoosaiya mmamma mmatiiyauvaatama mmuakiaa
vaidi iyauvunu variaiya mmamma mmatiiyauvaatama nnaaraivaara
tummuatee. Mmuakiaa vaidiiya sikaunnaadiri yookaama kiada
viteeraiyaata kati ngiari yaata utiraiyauvunu nuairaiyaatama vaidi
nnoonnaiyaata vaidi kiisaiyaatama iya mmamma mmatiiyauvaa
nnaaraivaara tummuatee, tiravai.
19 Aangeraivo itaa kua tuduu na taaduu fayai mmararaivootama
mmuakiaa mmatayaa variaa kieetaiyaata ngiari rapira vaidiiyaatama
nuunaida ivo puara hoosaivau varuuvaata ari rapira vaidiiyaatama
rapuaara iiravai. 20 Rapududuu hoosaivau varuuvoota ari rapira
vaidiiyaatama fayai mmararaivaa yaatara kiada unnakua
forofetaivaatama yaatara kiada vitada nniravai. Unnakua forofetaivo vaa
tauraa fayai mmararaivaani ari vookara ari vookarau mmooriiyauvaa
iiravai. Gioonna kiaapuuya vaa fayai mmararaivaa atauvaa varada inna
mmannammannaivaara ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmiraiya ivo
ari vookarau mmooriiyauvaa unnakua kiaa uuvaara kutaavaivee tiravai.
Hoosaivau varuuvoota ari rapira vaidiiyaatama fayai mmararaivaata
unnakua forofetaivaatama vitada hama ruputiraida soopa pinaivaki
sikau puapusuqaivo ikia too nnannannanna tuoo varuuvaki kagaari
kieeravai. 21 Kagaari kiooduu hoosaivau varuu vaidiivaa avaivakidiri
paipa avaikarauvo tuuvaadiri ivo vara kioo iya rapira vaidiiya rutaka
kiooduu putiravai. Pututuu mmuakiaa ngiaammaiya tuma iya mmamma
mmatiiyauvaa nnooduduu iya ausaiyauvo fuaakairavai.

Yisuuva kaayau nuanu (1000) gioonna kiaapuuyara dinaravai

20 1 Itaama taika kiooduu na taaduu aangeraa voovoono ngiau
aapuuvakidiri tioo varioo soopa hokoba mmata mmeeduuya
vuuvaa kiivaa utu kioo vainno yeena yaagueeqa mmuaararoovo
mmakarannaivaa roosuuvaa utu varoo tioo variravai. 2 Tuma mahipa
pinaivo nnaaruaa mahipa yapai maisaivaa nnutuuvo Sataangaa puaisa
utuoo yeenaivaadiri inna rau kino kaayau nuanu (1000) itaama nnaasu
variaiveeraivaara inna rau kieeravai. 3 Rau kioo soopa hokobaivaa raira
sipuuvaa hatuaa kioo ivaki inna kagaari kioo sipuuvaa puaisakama rau
kioo rookaivaadiri rafuutu kieeravai. Sataango kaayau nuanu (1000)
ivaki varioo sa gioonna kiaapuuya unnakua kiaiveeraivaara aangeraivo
ivaki inna yapa kiooduu variravai. Fai ivo ivaki varino kaayau nuanu
(1000) taika kino hatuaa kino kiisama kava kati nuainaravai.
4 Na itaama taivo taika kiooduu na taaduu kieeta varira mmaataiyauvo
vauduu gioonna kiaapuuya iyauvunu variravai. Varuduu vaa Anutuuqo

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

kua pinaivaara dira yaagueeqaivaa iya mmiravai. Na kava taaduu
gioonna kiaapuuya vooyaano iya ruputuduu putuuya vaidi kaanaiya ni
teeda vairavai. Iya Yisuuva kua kutaivaa kooyaa tuuvaata Anutuuqaa
kuaivaatama kiaa kookieema kioovaara vooya iya ruputuduu putiravai.
Iya hama fayai mmararaivaata inna mmannammannaivaatama
ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa mmida hama inna atauvaa ngiari
tinniiyauvununnee vara ngiari yaakuuyauvunu yapeeravai. Iyaano
vaa kava diitada kaayau nuanu (1000) vaidi kieetaya Yisuu Kirisiinna
tasipama varida vooyara diravai. 5 Gioonna kiaapu homoraa putuuya
hama kava ii suai ivaki diiteeravai. Kaayau nuanu (1000) taika kiooduu
iya kava diiteeravai. Ii suai ivaki na taaduu diitooya inna tauraananaa
diitooyavee. 6 Gioonna kiaapuuya itaama tauraananaa diiteeraiya
tasipama diitaaraiyara Anutuuqo iyara yoketaa tuanaayavee kiaa
iyara yoketaivai. Hama iya kava putuaaraivaara aatuukiaaravai. Iya
Anutuuqaata Yisuu Kirisiinnaatama Anutuuqaara kati puara hudeeraiya
roosiima varida Yisuunna tasipama kaayau nuanu (1000) vooyara
diaaravai.

Sataangaa yaatara kiada ikiaivaki kagaari kiaaravai

7 Fai kaayau nuanu (1000) taika kino Sataangaa soopa hokoba
oovi nnauvakidiri hatuaa kino ngioo mmaanai vioo 8 gioonna
kiaapu suai raari raipinnai suai haatapaipi tooya sainai tooya sainai
variaiya unnakua tinai fai rikiada kumimakakiaaravai. Ii gioonna
kiaapu iya ngiari nnutuuvaitana Gokooya Makokooya vainoo. Fai iya
kumimakaikio Sataango iya nuunama kioo vitoo rapinara kuanaravai.
Nnoori mmaagaivau nnukaivo vaikiai vaidiiya hama yopeema
yaariraivaa roosiima vitoo kuanaravai. 9 Iya vitoo vinai mmata aavau
vai mmuakiaa mmatavau nuaida varida Anutuuqaa gioonna kiaapuuya
variaa saasaaya nnau yoosinnaivaa Anutuuqo mmuduuya rira yoosinna
pinaivaa ututuuma kiaaravai. Ututuuma kikio fai ngiau aapuuvakidiri
ikiaivo tuoo iya taa taputu taika kiaanaravai. 10 Taa taputu taika kino
mmagia maisaivo vaa iya unnakua tiraivaa Anutuuqo inna vitoo soopa
pinaivaki ikiaivoota sikau puapusuqaivo ikia too nnannannanna tuoo
variivaki kagaari kiaanaravai. Vaa ivo ivaki fayai mmararaivaata
unnakua forofetaivaatama kagaari kioovaki kinai fai iya ikiannagisanna
heenagieena mmannammanna ivaki varida pinaa mmamma
nniitareeraivaa tupatupaa varaaravai.

Anutuuqo nnaagiai suai gioonna kiaapuuya ngiari mmooriiyauvaara iya yaparairavai

11 Itaama taika kiooduu na taaduu kieeta varira mmaata pinaa
poosaivo vauduu vaidi voovoono ivaki variravai. Varuduu inna

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

avuuvaudiri ngiau mmataivaitana vida raubiriida kuminauduu hama
iya mmaataatairavai. 12 Na taaduu mmuakiaa putuuya nnoonnaiyaata
kiisaiyaatama kieetaivo varira mmaata vunniivau diravai. Dida vauduu
kieeta varira mmaataivau variivoono yanaiyauvaa rabara kiooduu
vauduu ari vo yanaivau vaidiiya tupatupaa variaaraiya nnutuuyauvo vau
yanaivaa rabara kioo teeravai. Gioonna kiaapu putuuya ngiari mmatayaa
uu mmooriiyauvaa yanaiyauvunu fafaara rooyauvo vauyauvaara
Anutuuqo iya yaparairavai. 13 Ii suai ivaki gioonna kiaapuuya putida
nnoori sorovuaraivaki vauya kava diiteeravai. Mmata nnauvakidiriaata
putiraiya varira yoosinna Hairiisa ivakidiriaatama putuuya diiteeravai.
Diitooduu rikioo Anutuuqo mmuakiaaya mmuaavai mmuaavai ngiari uu
aataruuyauvaara iya yaparairavai. 14 Yaparama kioo putira aataruuvaata
Hairiisa yoosinnaivaatama soopa pinaivaki ikiaivo too varuuvaki
kagaari kiooduu viravai. Ii soopa pinaa ivaki ikiaivo too varii ivo inna
kava nnaagiai eeyaara putuaaraivovee. 15 Gioonna kiaapuuya tupatupaa
variaaraiya nnutuuyauvaa Anutuuqaa yanaivau fafaara raa kiooduu
vairavai. Gioonna kiaapu voovoono hama inna nnutuuvo ii yanaa ivau
vauvaa Anutuuqo tuduu ikiana inna kagaari kieeravai.

Karaasa ngiau mmataivo vairavai

21 1 Na itaama taivo taika kiooduu na taaduu karaasa ngiau
mmataivaitana vairavai. Vaa tauraanaa ngiau mmataivaitana
taika kiooduu nnoori sorovuaraivootama vaa taikeeravai. 2 Taika kiooduu
na taaduu nnau yoosinna karaasa yoketaa tuanaivo tuoo variravai.
Ii karaasa nnau yoosinna ivo inna karaasa Yerusareemaivovee. Ivo
ngiau aapuuvakidiri Anutuuqaasidiri tuoo variravai. Gioonnaivo vaati
varaanara karaasa uyira rairaiyauvaa uyu kioo teerairayaama itaama ii
yoosinna karaasa ivo yoketaa tuanaavai tuoo variravai. 3 Tuoo varuduu
na rikiaaduu kieeta varira mmaataivaudiri kua pinaivo tioo tunoo: Aanna
makee Anutuuqaa variraivo gioonna kiaapuuya tasipama vainoo. Fai
ivo iya tasipama hara kioo varinai iya inna gioonna kiaapu tuanaaya
variaaravai. Fai Anutuuqo ariinoo iya tasipama varioo iya Anutuuqo
tuanaavai varinaravai. 4 Fai iya vunnunnuuyauvo iya avuuyauvakidiri
tiino fai ariinoo iya vunnunnu mmuakiaayauvai rugaanaravai. Fai hama
kava gioonna kiaapuuya putikio hama iya ausaiyauvo mmuaarareenai
ratada mmamma nniitareeraivaa varaaravai. Vaa eenanaa aataru itaama
vaiyauvo taikaivaara hama kava iya itaama variaaravaivee.

5 Kuaivo itaa kua tuduu rikioo kieeta varira mmaataivau varuuvoono
tunoo: Aanna makee na mmuakiaa mminnaiyauvaa karaasa iikiaunoo,
kiaa kioo hanigia ni tunoo: A taanna rikiaanna kuaiyauvaa fafaara
raanee. Ii kua iyauvo kutaayauvai vaikiai gioonna kiaapuuya iyauvaara
kutaavaivee kiaiyauvaara fafaara raanee, 6 kiaa kioo tunoo: Vaa ii kua

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

iyauvo kaanaivai. Na tauraa yapeeraivaata nnaagiai yapeeraivaatama
na nakaaraivovee. Na toosa hara iiraivaata iima taikeeraivaatama na
nakaaraivovee. Gioonna kiaapu voovoono inna nnoori rainai na nnoori
rumuruumaivakidiri vita ree kati inna mmino nnoo tupatupaa variraivaa
varaanaravai. Hama ivo irisai yookaivaa kinai fai na inna mminaravai.
Kati na inna mminaravai. 7 Fai yapooma Sataango gioonna kiaapu voovai
iinno teeno ivo yaataraivaa na itaama kati inna mmino varaanaravai. Fai
na inna Anutuuqo varino ivo ni nnaakara tuanaavai varinaravai. 8 Mo
gioonna kiaapuuya ni mmooriivaara aatuukiaiyaata unnakua kiaa aruoo
kiaa aduoo kiaa tiraiyaatama mmoori aataru maisaiyauvaa iikiaiyaata
ngiari seenaiya ruputuaani putuaiyaatama sabi heeraiyaata saaka sifaa
iikiaiyaatama unnakua anutuuyauvaara ausa mmuduuya mmiraiyaata
mmuakiaa unnakua tiraiyaatama fai soopa pinaivaki sikau puapusuqaivo
ikia too nnannannanna tuoo variivaki kuaaravai. Iya itaama iikiaaraivo
inna kava nnaagiai eeyaara putuaaraivovee, tiravai.

9 Aangeraiya yaaku saivai karasaidiri taaravaitana mmoori maisa
nnaagiai vainaraiyauvo kuu yavaiyauvaki vauyauvaa utu kiada
vauyakidiri voovoono niisi ngioo niita kua tioo tunoo: Fai Puara
Sipisiipa Nnaakaraivoono nnaataivaa varaanaravai. Nninai fai na
gioonna karaasa nnaayee inna nnaata ruukiaivaa i vitainaravaivee,
10 tuduu Mmannasa Yoketaivo ni tasipooduu aangeraivo ni vitoo taapi
hokoba ari vookarauvau ni yapa kieeravai. Ni yapa kioo yoosinna
yoketaa tuanaa Yerusareemaivo ngiau aapu Anutuuqaasidiri tuoo vioo
varuuvaa ni vitairavai. 11 Ii yoosinna ivaki Anutuuqaa mmeekia ari
vookarauvo vainno mmannaammannairavai. Ii yoosinna ivo sikau
yoketaivaa nnutuuvo yasipisii roosiima mmannammannaanaruuravai
vairavai. 12 Ivaa vagiaamunnaivo hokoba pinaavai vauduu ivaki
sipuuyauvo yaakuuvaitana yukukidiri taarama vauduu aangeraiyauvo
yaakuuvaitana yukukidiri taarama iyauvaara dida vaida haitatuuravai.
Ii sipu iyauvunu Isarairaa gioonna kiaapuuya oyaiyauvaa nnutuuyauvaa
yaakuuvaitana yukukidiri taarama fafaara rooyauvo vairavai. 13 Suai
raari roopinnai taaravooma sipuuyauvo vauduu suai haatapoopinnai
taaravooma sipuuyauvo vauduu tooya sainai sainai itaama taaravooma
sipuuyauvo vairavai. 14 Ii vagiaamunna ivaa yaagueeqa sikau toosa
hara yapa kiooyauvo sikau yaakuuvaitana yukukidiri taarama yapa
kiada iyauvunudiri vagiaamunnaivaa hara kiooduu ngioo viravai. Ii
sikau iyauvunu Puara Sipisiipa Nnaakaraivaa kua varada nuairaiya
yaakuuvaitana yukukidiri taarama nnutuuyauvaa iyauvunu fafaara
rooyauvo vairavai.

15 Vauduu aangeraivo niita kua tuuvo sikau gooraivaadiri iima kioo
yauvaa nnau yoosinnaivaa mmatainaraivaa utu kioo vairavai. Utu kioo
vainno ii yoosinna ivaatama sipuuyauvaata vagiaamunnaivaatama

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

mmatainara iiravai. 16 Ii nnau yoosinna ivaa ivo tooya saivai saivai
mmatauduu mmuaakarairaivai. Ivo ari yauvaadiri nnau yoosinnaivaa
mmatauduu tooya saivai saivai hokoba pinaa ari vookaraama vau
atauyauvo (2400) kiromitaavai vauduu nnauyauvaa iima roo vioo vioo
ngiau aapu atauyauvo (2400) kiromitaavai mmuaakaraama vairavai.
Hama uruoo tara tuoo tarama vairavai. Mmuaavaugiataama vairavai.
17 Vauduu too aangeraivo vaidi mmatayaiya iira aataruuvaugiataama
vagiaamunnaivaa mmatauduu too hokobavai vauduu atauyauvo
(64) mitaavai vairavai. 18 Vauduu vagiaamunnaivaa sikau yasipisii
ivaadiri iima kiooduu nnau yoosinnaivaa sikau goora tuanaivaadiri
iima kiooduu yoketaa tuanaa mmannammannaanaruuravai vairavai.
19 Vagiaamunna sikau toosa hara yapa kiooyauvunu sikau yoketaa ari
vookara ari vookarauyauvo vairavai. Sikau tauraivo kookee kuauvaa
nnutuuvo yasipaa vauduu inna inanoovo haboonna kuauvaa nnutuuvo
sapaiyaa vauduu tammaivo poosa kuauvaa nnutuuvo akeeta vauduu
eera tammaivo yanaadoo kuauvaa nnutuuvo emeraara vauduu
20 eeraivo saakosaakoo tasipama poosa kuauvaa nnutuuvo satonikiisa
vauduu karasai diaivo kookee kuauvaa nnutuuvo koniriaana vauduu
karasaidiri taarama vauvo takuaanga kuauvaa nnutuuvo kirisoraita
vauduu karasaidiri taaravooma vauvo yanaadoo kuauvaa nnutuuvo
beriira vauduu karasaidiri taarama taarama vauvo saapaka kuauvaa
nnutuuvo topaasa vauduu yaakuuvaitana vauvo tatapotatapoovaa
nnutuuvo kirisopereesa vauduu yukukidiri mmuaavai vauvo haboonna
kuauvaa nnutuuvo haiyasiina vauduu yukukidiri taarama vauvo nnaagiai
tuanaivo kookee kuauvaa nnutuuvo ametiisa vairavai. 21 Vagiaamunna
sipu yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana sikau seeta roosuu yoketaa
pinaiyauvaadiri iima kiooyauvo vairavai. Mmuaa sipuvai mmuaa
sikau seeta roosuu yoketaivaadiri iima kiooduu mmuaavai mmuaavai
itaama vairavai. Ii yoosinna ivaki vuu aataruuyauvaa goora tuanaa
yoketaivaadiri iima kiooduu mmannammannaanaruuravai vairavai.
22 Ii yoosinna ivaki hama na taaduu nuunaira nnau pinaa voovai
vairavai. Udaanga Anutuuqo mmuakiaa mminnaiyauvaa yaataroo
diraivoota Puara Sipisiipa Nnaakaraivootama ivaki varuuvaara hama
nuunaira nnaunnaatairavai. 23 Hama suaivoota kuraagaivootama
ii yoosinna ivaki teeravai. Anutuuqaa oyai ari vookarauvo ivaki
mmeekiavai tooduu Puara Sipisiipa Nnaakaraivo tooba roosiima ivaki
toovaara hama suaivoota kuraagaivootama ivaki teeraivootairavai. 24 Fai
vo mmata vo mmata variaa gioonna kiaapuuya ii mmeekia ivo taivaara
koovau nookiaaravai. Vo mmata vo mmata variaa kieetaiya ngiariisi
vai yoketaa mminnaiyauvaa varada ivaki yapaaravai. 25 Ikiannagisanna
ii yoosinna ivaa sipuuyauvo hatuaa tu kioo nnaasu vainaravai. Hama
rairaivootainaravai. Ivaki hama heenaivo vaivaara iya hama sipuuyauvaa

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

rairaivootainaravai. 26 Mmuakiaa mmatavau variaiya ngiari mminnaa
yoketaa ari vookaraiyauvaa varada ivaki yapaaravai. 27 Gioonna
kiaapuuya maisai mmoori aataruuyauvaa hama ivaki varada kuaaravai.
Sabi nuairaiyaata unnakua tiraiyaatama fai hama ivaki kuaaravai.
Nnaaru Puara Sipisiipa Nnaakaraivo ari gioonna kiaapuuya tupatupaa
variraivaara iya nnutuuyauvaa ari yanaivau fafaarama kiooya iya nnaasu
fai ivaki kuaaravaivee.

22 1 Nnooriivaa vaidiiya nneeda tupatupaa variaaraivaa
aangeraivoono ni vitairavai. Ii nnoori ivo
mmannammannaanaruunno varuduu Anutuuqoota Puara Sipisiipa
Nnaakaraivootama varuu kieeta varira mmaataivakidiri tiiravai. 2 Tioo
tioo nnau yoosinnaivaki vuu aataru nnoogiaivaa tammaidaa tuoo viravai.
Tuoo vuduu yatariivaa iiraivaa vaidiiya nneeda tupatupaa variaaraivo
nnoori siri saivau saivau diravai. Duoo vauduu mmuaa nuanuvai aakiaivaki
yaakuuvaitana yukukidiri taaraneetu iiraiyauvo vairavai. Mmuaa
kuraaga mmuaa kuraaga itaama nnaasu iiraiyauvo vairavai. Vauduu
ivaa apuuyauvaa gioonna kiaapu vo mmata vo mmata variaiya varada
nneeda nniitareeraivo sa tiisi vakiaiveeraivaara nneeravai. 3 Mmuakiaa
mminnaa Anutuuqo ooqoo tioo maisayauvaivee tiiyauvo hama ii yoosinna
ivaki vainai taaravai. Fai Anutuuqoota Puara Sipisiipa Nnaakaraivoota
ivaitana variaa kieeta varira mmaataivo ivaki vainai Anutuuqaa mmoori
vareera gioonna kiaapuuya ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa fai Anutuuqaa
mmiaaravai. 4 Mmida varida inna viri nnikiivaa teekio inna nnutuuvaa iya
tinniiyauvunu fafaara roovo fai vainaravai. 5 Ii yoosinna ivaki fai hama
heenaivootainaravai. Udaanga Anutuuqo iya mmeekiavai variivaara hama
iya toobaiyauvaa subi kikio teeno hama suaivo taanaravai. Fai iya ivaki
kieetaya tupatupaa gioonna kiaapuuyara diaaravaivee.

Yisuuva tiinaravai

6 Itaama taika kiooduu aangeraivo ni tunoo: Ii mmuakiaa kua kiaa
iyauvo kua kutaayauvai vaikiai gioonna kiaapuuya iyauvaara kua
kutaayauvaivee kiaaravai. Udaanga Anutuuqo ari Mmannasaivaa
forofetaiya mmioo variivoono ari aangeraivaa titaa kiaikio tiivai. Ivo i
kiaa i mmioo i vitaakiaiveeraivaara tiivai. Ivo ari mmoori vareeraiya fai
kiisa suai vainara aataru mminnaiyauvaa iya vitaakiaiveeraivaara titaa
kiaikio tiivaivee, tiravai.

7 Yisuuva tunoo: Rikiaatee. Na kiisa suai kava kuanaravai. Fai
yapooma nnaagiai vainara aataru mminnaiyauvaara aa yanaa aavaki
vai kuaiyauvaa gioonna kiaapuuya rikiada iikiaiya fai yoketaama
variaaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

8 Na Yuvuaano neenoo ii kua aataru iyauvaa rikiee iyauvaa teeravai. Na
rikiee na taa taika kiee aangeraivo iyauvaa ni vitauyauvaa yuku oyaivaki

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

viee varee vaina ni ausa mmuduuyaivaa inna mminaree kiaa iikiaaduu 9 ivo
ni tunoo: Sa itaama iikianee. Anutuuqaa mmooriivaa ta mmuaa mmoori
varaunnavaitanavee. I seena forofetaiyaata aa yanaa aavaki vai kuaiyauvaa
rikiada iikiaiyaatama ta mmuaa mmoori vareeraiyavee. Anutuuqaa nnaasu
ai ausa mmuduuyaivaa mmianee, 10 kiaa kioo ni tunoo: Nnaagiai vainara
aataru mminnaiyauvaa aa yanaa aavaki vai kuaiyauvaa sa hatauma kiaanee.
Ii kua iyauvaa kaanaivo vainima kooyaa vainaraivaara sa hatauma kiaanee.
11 Gioonna kiaapu voovoono mmoori maisaivaa iivoono kii ari iivaugiataama
mmannammanna iikiaivee. Gioonna kiaapu voovoono tomedama variivoono
kii ari itaama variivaugiataama mmannammanna variaivee. Gioonna kiaapu
voovoono safuuma variivoono kii ari variivaugiataama mmannammanna
safuuma variaivee. Gioonna kiaapu voovoono yoketaa tuanaa ari vookaraama
variivoono kii ari variivaugiataama yoketaa tuanaavai nnaasu variaivee.
Aangeraivo itaa kua tiravai.

12 Yisuuva tunoo: Rikiaatee. Fai na kiisa suai kava kuanaravai. Na
irisai yoketaiyauvaa varee tiee gioonna kiaapuuya ngiari mmoori
iikiaiyauvunugiataama mmuaavai mmuaavai irisaiyauvaa safuuma iya
mminaravai. 13 Na tauraa variaivoono fai nnaagiai varinaravai. Na tauraa
yapeeraivaata nnaagiai yapeeraivaatama na nakaaraivovee. Na toosa hara
iiraivaata iima taikeeraivaatama na nakaaraivovee. Yisuuvaano itaa kua tiravai.

14 Gioonna kiaapuuya ngiari buruqaiyauvaa fini kiaiya fai yoketaama
variaaravai. Iya itaama finiaivaara iya inna aikiooma yatariivaa iiraivaa
vaidiiya nneeda tupatupaa variaaraivaa fai iya nneeda yoosinna keegiaiyauvaki
vida yoosinnaivaki kuaaravai. 15 Gioonna kiaapu maisa mmooriivaa iikiaiyaata
saaka sifaa iikiaiyaatama sabi aataru nuairaiyaata ngiari seenaiya ruputuaani
putuaiyaatama unnakua anutuuyauvaa ausa mmuduuya mmiraiyaata
gioonna kiaapuuya ngiari kuaiyauvaata ngiari mmooriiyauvaatama unnakua
tiraiyaatama fai yoosinnaivaa mmaanai nnaasu variaaravai.

16 Yisuuva tunoo: Na ni aangeraivaa titaa kiaaduu aa kua aayauvaa i
kiaa i mminai eenoo vaa ausa hanigia kiada Anutuuqaara nuunairaiya
kiaa mmianeeraivaara na titaaduu aisi tiiravai. Na Davuitiinna oyai
tuanaivo variauvoono na inna oyaivakidiri diitee inna sidinnaidivai
variauvai. Na patairaara aakiapuaivaa roosiima pinaama mmeekia
tauvovee, tiravai. 17 Mmannasaivoota Puara Sipisiipa Nnaakaraivaa
nnaataivootama kiaanoo: Ngiatee, kiaavai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya
ii kua ivaa rikiaiya kiatee: Ngiatee, kiatee. Gioonna kiaapu voovoono
nnoori raino kii ngiaivee. Nnooriivaa vaidiiya nneeda tupatupaa
variaaraivaa inna nnaataakiaivoono kii ngioo kati nnaivee.

Nnaagiai kuavai

18 Mmuakiaa gioonna kiaapuuya nnaagiai vainara aataru
mminnaiyauvaara aa yanaa aavaki vai kuaiyauvaa rikiaiya na

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yuvuaanoono yaagueeqama ngii giaa ngii miee kiaunoo: Mo fai
gioonna kiaapu voovoono aa yanaa aavaki vai kuaiyauvaata ari
tinniyaadiriaata vai kuaivaa tasipama reeno fai Anutuuqo irisaivaa maisa
mmooriiyauvaa aa yanaa aavau kooyaa fafaara raa kiaiyauvaa inna
mminaravaivee. 19 Mo fai gioonna kiaapu voovoono nnaagiai vainara
aataru mminnaiyauvaara aa yanaa aavaki vai kua voovai ruga kino fai
Anutuuqo inna ooqoo tino ivo hama yatariivaa iiraivaa vaidiiya nneeda
tupatupaa variaaraivaa nnaanaravai. Fai ivo hama yoosinna yoketaa
tuanaivaki kuanaravai. Yatariivaa nneeda tupatupaa variaaraivaaraata
yoosinna yoketaa tuanaivaaraatama aa yanaa aavaki iyauvaara kuaivo
vainoo. Na Yuvuaano itaa kua ngii giaa ngii miauvai. 20 Ivoono ii kua
ivaara kiaa kookieenno tuuvoono tunoo: Kua kutaavai. Na kiisa suai kava
kuanaravaivee, tiravai. Inna aikioovai. Udaanga Yisuu-o, tummuanee.
21 Udaanga Yisuu Kirisiiva kati gioonna kiaapuuyara yoketaama yaata
utiraivo ngia mmuakiaa Anutuuqaa gioonna kiaapuuya ngii tasipama
vakiaivee.

The New Testament in Waffa of Papua New Guinea; 2nd ed. 1987; web version, © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.